Universidad de Deusto
Biblioteca

EPISTOLARUM
OPUS
D. HIERONYMI

Universidad de Deusto
Biblioteca

14/6

Universidad de Deusto
Biblioteca

EPISTOLARVM OPVS

DIVI HIERONYMI

IN TRES TOMOS DISTINCTVM

VNA CVM SCHOLIIS DES. ERASMI ROTERODAMI Autores damnati

postremum per eundem non uulgari cura recognitum,
correctum ac locupletatum.

Adiunctus est Index copiosissimus.

esta expurgado conforme
al expurg. de año 1640 en
12 de Octubre de 1647
El Sr. D. Joaquinano
Comissario de la Inqcion

BASILEAE M D XLIII

Esta conforme con las cortadas al fin de las dos conforme el catalogo nuevo con q se
rige el Sto Comiss
F. Domingo Canal
Comissario

Universidad de Deusto
Biblioteca

EXIMII DOCTORIS HIERONYMI

STRIDONENSIS VITA, EX IPSIVS POTISSIMVM scriptis contexta per Des. Erasmum Roterodamum.

QVIDEM haud sum nescius, ueterum permultos in hac fuisse sententia, ut pium & officiosum esse ducerent, in commodum publicum apte confictis narrationibus abuti: nempe uel ad uitam recte pieq; instituendam, uel ad erigendos & inflammandos ad honesti studium animos, uel ad fulciendam quorundam imbecillitatem, uel ad territandos impios: quos neq; ratio corrigit, neq; mouet charitas: uel ad illustrandam miraculis sanctorum hominum gloriam. Atq; hoc fuci genus nec Platoni displicuit, nec Origeni, nec alijs horum dogma sequutis. Certe obijcit hoc Hieronymus Ruffino, atq; hic uicissim in Hieronymum regerit, malens alterum eodem conspurcare luto, quàm in se coniectum lutum abstergere. Est quidem mira quædam uulgi credulitas, imò nescio quid penitus insitum animis mortalium, ut ficta lubentius audiant quàm gesta: & commenticijs supraq; ueri fidem fabulis libentius assentiantur quàm ueris: adeo ut olim uiri prudentes quicquid uehementer commendatum esse uellent multitudini, id fabulosis miraculis celebrarent: uelut numinum religionem, origines urbium aut gentium, exordia nobilium familiarum, exempla clarissimorum principum. Hoc igitur imperitorum affectu, ad ipsorum abuti commodum, permittebant illi, sed non nisi sapienti uiro: propterea quod huius rei fructus omnis pereat, si semel subboleat artificium mentiendi. Verum hac quidem in parte haud grauatim in Augustini sententiam pedibus eo: non solum ob eam causam, quam ille sane grauem adducit, ne si semel in Christianorum literis suborta fuerit mendacij suspicio, fiat ut nec his habeatur fides, quorum autoritatem modis omnibus indubitatam & inconuulsam esse oportet: sed multo magis, quod meo iudicio, ne possit quidem uir probus ac sapiens esse, qui tam male sentiat tum de sanctis uiris, tum de lectoribus. De sanctis quidē, quos aut usq; adeo iudicarit propriæ domesticæq; laudis inopes, ut alienis mendacijs putarit illustrandos: aut adeo λεπτοδίξους stulteq; glorioſos, ut Aesopicæ corniculæ ritu uelut in proscenio gaudeant ostētari, ficticijs laudibus ceu plumis alienis adornati. De lectoribus autem, quos omnes aut ita stupidos ac mucosis naribus arbitrati sint: ut cum ueritas semper habeat suam faciem, nullis imitabilem fucis, non queant excogitatam artificio fabulam à uero dignoscere: aut certe adeo gratis etiā nequā ac peruersos, ut scientes ac uolentes faueant uanitati. Quod si uitari non potest, quo minus istiusmodi fabulamenta misceantur nostris uoluminibus, certe quod proximum est, optarim. Quid istud inquies? Nimirū plasten eximium ac prudentem, catumq; mentiendi artificem. Quandoquidem iuxta Socratis sententiam, nemo sit ad mētiendum accommodatior, quàm qui ad uera dicendum est appositissimus: quod eiusdem artificis partes esse ducat, certissime ueridicū esse, & nihil omnino ueri dicere. Hoc quidem consilio suam historiam contexuit Herodotus, hac ratione Xenophon Cyri descripsit institutionem, non ad historiæ fidem, sed ad exemplum probi principis. Nec aliò spectasse uidetur Homerus ille, quem iure fabularum Oceanum possis dicere. Verum hi quemadmodum ingenij quidem & eloquentiæ laudem fingendo promeriti sunt: ita dum malum uirtutis exemplar effingunt, ac proponunt, non mediocriter offecerunt uitę mortalium. Siquidem Herodotus stultos pleroſq; facit principes. Xenophon uafrum quempiam & ἀγκυλομήτην expressit, potius quàm uere prudentem ac salutarem principem. Homerus eiusmodi facit deos, cuiusmodi nolit magistratus bene morata ciuitas. Deinde tales depinxit uxores deorum, qualem nemo probus ciuis coniugem aut optet domi suæ, aut ferat. Deniq; tales finxit deorum filios, ut nemo sanus paterfamilias similes sibi liberos uelit obtingere, ut non abs re Plato locū illi negarit in sua republica

Mendacium officiosum

Augustinus hostis mēdacij

Si fingendum est, probū exemplar est fingendum

blica. Neq; uel tantillum erat causæ cur Alexander ille magnus inuideret Achilli ta lem laudum præconem, si penitus intellexisset, quid sit uere magnum ac salutarem agere principē. Ego nihil arbitror esse rectius, quàm eiusmodi describere sanctos, cuiusmodi fuerunt ipsi in quorū uita si quid etiam errati deprehenditur, hoc ipsum nobis uertitur in exemplum pietatis. Cæterum si quis omnino figmētis delectetur, is si prudenter effingat pij uiri simulacrum, quocunq; nomine, non sacco, cilicio, fla gris, prodigiosis ieiunijs, uigilijs non credendis, sed ex ipsis Christi decretis, sic ut primum Christianæ pietatis uim penitus habeat cognitam ac perspectam, deinde scite illius exprimat imaginem, is mihi fortasse tolerabitur. Etiamsi quātumuis gem mæ nitorem ac lucem effingat artifex, certe natiuam gemmæ uim nunquam assequi tur imitatio. Habet suam ἀφέγγειαν ueritas, quam nullum æquat artificiū. At istos quis ferat, qui plusquàm anilibus deliramētis, infantibus, indoctis, ineptis diuos no bis non celebrant, sed contaminant? At diuus Hieronymus, nisi quod abunde iux ta Græcorum prouerbium, ὦτος ὦτος ἥυλησεν, hac parte parum erat felix: pro pterea quod quum unus præcipue dignus esset, ut pari doctrina pariq; facundia po steris commendaretur, qui tam erudito tamq; mellito ore Christi sanctorumq; præ conia ceciniſſet: haud scio quonam fato, in rabulam quendam incidit, sic undiq; sui similem, & Hieronymi dissimilem, ut nescias quid in eo potissimum admireris, lin guæ ne prodigiosam infantiam ac balbutiem, an insignem literarū inscitiam, an mi ram mentiendi impudentiam. Hominem profecto dignum, quem si uiuat, publici tus omnes omnium mortalium manus saxis impetant: qui mortales uniuersos pro saxis, non pro hominibus habuerit. Quis enim illius legens nænias, ni planè trun cus sit, non protinus sentiat personatum histrionem: qui Vertumnum quēdam aut Proteum nobis referens, nunc Eusebius est Cremonensis, nunc Cyrillus, nunc Au gustinus, nunc Ambrosius: nonnunquam si libeat Damasus, aliquoties ipse, si supe ris placet, Hieronymus. Sed quibuscunq; plumis nobis opertus prodit, uox ubiq; sui similem coccycem arguit. Idem ubiq; dicendi lepos, eadem sermonis Venus. Cu ius stuporem, ut nihil accedat, hinc certe palàm cernere est, quod Hieronymū pau loante mortem facit Damaso commendantem suos commentarios: quem ipse Hie ronymus non uno in loco testatur ante se decessisse uita. Sed hic de quo plura dicen tur alias, tam indoctus & elinguis, ut rebus quamlibet claris ingenij sui culpa tene bras possit offundere: tam stupidus, ut ne uerissima quidem uerisimiliter queat effer re: ridicula miraculorum portenta, & impudentissimæ uanitatis fabulas confert in Hieronymum, nec has tamen ab se repertas: in quo nōnulla laus fuisset ingenij, sed è uulgatissimis historijs huc non minus ridicule, quàm improbe detortas. O fortu natum tam insigni præcone Hieronymum. Neq; uero defuit dignum patellæ oper culum. Reperit hic scriptor suos lectores, reperit à quibus citetur: & quo magis mi reris, eruditos, Platinam & Volaterranum, quos equidem uel hinc suspicor ea nun quam legisse, sed aut audisse in concionibus, aut hinc excerpta fragmenta modo ui disse. Imitati sunt impudentissimum scriptorem unus & item alter: sed adeo præcla re, ut eiusdem hominis uideri possint omnia. In quibus nihil agnoscas, nec eruditio nis, nec eloquentiæ, nec prudentiæ, nec diligentiæ: super hæc omnia nihil minus q̄ id quod in primis exigitur in historiographo, nempe fidem. Vtrum quæso istud est, diuorum uitas describere, an contaminare potius? Nos igitur, licet impares argu mento, tum nullis adiuti commentarijs, quibus fidi poterat, tamen bona fide, quaq; licuit diligētia, uitam sanctissimi uiri ex Prospero, Seuero, Orosio, Ruffino, tametsi calumniatore: & si qui sunt alij non omnino contemnēdæ fidei autores collegimus, sed potissimum ex ipsius Hieronymi libris Hieronymū euestigauimus. Quis enim rectius nouerit Hieronymum, quàm ipse Hieronymus? Aut quis eum fidelius ex presserit? Si rerum à se gestarum certissimus autor est Iulius Cæsar, quāto iustius est Hieronymo, sua narrāti fidē habere? Ex huius igitur libris omnibus lustratis, quod sparsim annotare licuit, in narrationis ordinē redegimus, nihil admentiētes, quod arbitremur abunde magnum esse miraculum, ipsum Hieronymum tot egregijs uo luminum

Stulte conficta uita Hieron.

luminum monumentis sese nobis exprimentem. Quod si cui nihil absq; miraculo rum portentis placere potest, is legat Hieronymianos libros: in quibus tot penè mi racula sunt, quot sententiæ. Natus est igitur uir eximius Hieronymus, anno à Chri sto nato, trecētesimo trigesimoprimo, sub imperatore Constantino in oppido Stri donis, quod iam tum à Gothis omnia populantibus euersum fuisse, testis est ipse in Catalogo scriptorū illustrium, olim Dalmatiæ Pannoniæq; cōfinium. Id hodie non nulli, quorū de numero Blondus est, idem esse uolunt cum eo, quod hac tempestate uulgus Sdrignam appellat, oppidulum in Histria, Italię regione, situm inter Petram pilosam, Portulam & Primontem, ut horum temporum utamur uocabulis. Addunt in huius rei fidem, ibidem ostendi monumentū Eusebij patris, cum epitaphio lami nis insculpto, nimirum id agentes, ut Hieronymum Italiæ suæ uindicent. Mihi stu dium & affectus istiusmodi parū dignus uidetur grauibus uiris, imò in totum Chri stianis. Qui in libris Hieronymianis erit diligētissime uersatus, qui uitam Hierony mianam proxime exprimet, is sibi iure uindicet Hieronymum, etiam si porrò ultra Britānos natus fuerit. Erat illi frater natu minor, nomine Paulinianus: nam sororis nomen tacuit. Matertera Castorina, cum qua dissidij nescio quid intercesserat, ob rem (ni fallor) familiarem: quam tamen humanissimis literis ad concordiam inuitat. Patri nomē fuisse Eusebio, declarat ipse, quod Græcis à pietate dictū est, non absq; præsagio: quod pulchre conueniat, ut ex pio nascatur ille sacri nominis heros. Nam id sonat εὐσέβιος. Atq; ea demum est digna Christiano nominis gloria, quæ non ex stemmatis aut imaginibus, non ex oppidis euersis aut concisis copijs, sed ex uita pie sancteq; acta nascitur. Cæterū nihil addit, plebeius ne fuerit an patricius, tenuis an locuples, priuatus an magistratus, cum hoc quidam asseuerēt, illum nobilissimis ortum parētibus, sed ut eadem opera potuerint illum urbis præfectum facere. Con sentaneum est autem, ante dirutam patriam, mediocri loco fortunaq; fuisse. Matris nomen nusquā ædidit: non tacens tamen se parente utroq; Christiano genitum. Ab his domi diligenter institutus, unà cum Bonoso inter ipsos statim parentum ample xus, & nutricū blanditias, Christum imbibit: ac mox Christianæ pietatis rudimen tis imbutus, simulq; bonis literis: quarū earum ætas capax esse poterat, puer adhuc Romam missus est, uelut ad primariā eo seculo, tum religionis, tum eruditionis ma gistram, liberalibus studijs erudiendus, quod ipse declarat enarrans Ezechielis ca put undecimū. Quamuis enim illis temporibus & apud Gallos, Hispanos & Afros florerent literarum studia, tamen in prouincijs pro gentis ingenio, nōnihil degene rantes, Romæ uelut in suo fonte puriores adhuc erant & incorruptiores. Atq; hoc nomine Rustici monachi matrem collaudat ipse, quod post Galliarū licet florentissi ma studia, filium Romā miserit, quo Gallicanæ dictionis nitorem ac luxum, Roma na grauitas temperaret. Intellexisse uidentur prudentissimi parentes, plurimū refer re, inter quos primum & à quibus instituaris. Quæ sunt optima, nūquam discuntur felicius, q̄ rudibus illis annis, & non minus tenacibus quicquid insculpseris, q̄ in omnem sequacibus habitum. Itaq; perinde quasi iam tum intelligerent sese puerum eum orbi cōmuniter genuisse, non sibi: ita publicis utilitatibus, non suis priuatis af fectibus educādum curarunt. Græcas ac Latinas literas, ab ipsis statim incunabulis didicit, quemadmodum ipse testatur: & hoc didicit felicius, quo maturius. Sentias enim nescio quid duriusculum, & subacerbum in his qui serius se contulerunt ad di scendas literas. Proinde non abs re sibi gratulatur Hieronymus, quod à puero inter grammaticos & rhetores fuerit penè detritus: quorū alteri docuerunt emendate pu req; loqui: alteri splendide, grauiter & sapienter. Horū institutioni debemus incom parabilem Ecclesiæ doctorem, non loquacium sophistarum scholis. Quis non iam nunc in summā erectus spem, nouum quiddam de hoc præsagiat puero? Primum, reputans talem parentū animum: deinde felicissimā indolem, ingenium fœcundum ac facile, pectus ardens & infatigabile. Præterea Romā educatricē, id temporis opi nor aliquanto q̄ nunc incorruptiorem. Deniq; præceptores eximios, Donatum in grāmaticis, Victorinū in rhetoricis. Etiamsi uideo quosdam ambigere, num hic fue rit

Patria sancti Hieronymi

Romæ doctus

Præceptores Hieronymi

Universidad de Deusto
Biblioteca

rit Donatus ille, cuius extant in Terentium ac Maronem eruditissimi commẽtarij. Tum an Victorino præceptore sit usus, non satis liquet ex Hieronymi uerbis, quibus utriusq; meminit in appẽdice annaliũ Eusebij hunc in modum. Victorinus rhetor & Donatus grammaticus, præceptor meus, Romæ insignes habentur: è quibus Victorinus etiam statuam in foro Traiani meruit. Hactenus Hieronymus, magis exprimens alterum nempe Donatum sibi præceptorem fuisse quàm utrunq;, dictu rus alioqui præceptores mei. Ad eandem coniecturam facit, quod idem nec in catalogo scriptorum illustrium, nec usquam alibi quantum commemini, Victorini faciens mentionem, præceptorem appellet. Quin totam Victorini dictionem, parum approbasse uidetur Hieronymus: id quod haud quaquam obscure declarat in epistola, quam scripsit ad Paulinum monachum, cum ait: Inclyto Victorinus martyrio coronatus, quod intellígit, eloqui non potest. Et rursum in catalogo scriptorum illustrium. Victorinus (inquit) natione Afer, Romæ sub Constantio principe rhetoricam docuit: & in extrema senectute, Christi se tradens fidei, scripsit aduersus Arium libros more dialectico, ualde obscuros, qui & ab eruditis modo intelliguntur. Verum de Victorino quidem lectoris facio iudicium. Cæterum ipse de Donato dubitationẽ omnem ademit in Apologia priore aduersus Ruffinum, hisce uerbis: Puto quod puer legeris Aspri in Vergilium & Salustium commentarios, Vulcatij in orationes Ciceronis, Victorini in dialogos eius, & in Terentij comœdias præceptoris mei Donati, æque in Vergilium, & aliorum in alios. Citat eundem enarrans caput Ecclesiastæ primum. Sub huiusmodi præceptoribus, iam adultior in bonis literis, nullũ doctrinæ genus intactum reliquit. Porphyrij εἰσαγωγὴν, Aristotelicam, Platonicam, Stoicam, ac cæterorum omnium philosophiam attigit. Verum hæc delibauit, non his semet addixit: nec in his uelut ad scopulos Sireneos consenuit: quibus hodie plerique immoriuntur. In rhetorica tamen sese studiosius exercuit, degustatis omnibus, sed his præcipue quæ propius ad eam conferant facultatem, historia, cosmographia, & antiquitatis notitia: partim quod intelligeret apud Latinos ad id usq; temporis penè infantem esse theologiam, & ob hanc causam permultos à diuinorum uoluminum abhorrere lectione, sperãs futurum ut plures sacris literis delectarẽtur, si quis theologiæ maiestatem, dignitate sermonis æquasset: partim ut esset aliquando quod ethnicis obijci posset, Christianos ut infantes & elíngues despicientibus. Testatur id multis in locis: & si non testaretur, libri clamitant, illum in declamatoria palęstra diligentissime uersatum fuisse, puerum in fictis controuersiis & obliquis rhetorum strophis lusisse. Studiorum sodales inter cæteros, hos præcipuos habuit. Pammachium summo natum loco, postea Paulæ generum, Paulinæ maritum: qui defuncta uxore, monachi sumpsit institutum, tantæ integritatis, ut ad summi pontificij fastigium flagitaretur. sed in illo, ut alibi scribit Hieronymus, pulchrius fuit, eam dignitatem promeruisse, quàm possedisse. Bonosum, & hunc summo genere, postea monachum. Heliodorum, quem deinde sua uirtus ad episcopi functionem pertraxit. Hic interim apparet Hieronymum Christo renatum, in illius iurasse uerba, ut hoc certe nomine Roma iure sibi posset hunc uirum asserere: quandoquidem à baptismo denique censemur Christiani. Id satis indicat in epistola quadam ad Damasum papam, testificans sese eius urbis fidem uelle sequi, in qua Christi uestem accepisset. Nec enim de presbyterio sentit, opinor, sed in baptismo uestis candida dabatur, symbolum innocẽtiæ, & lotis mandabatur, ut candorem uestium suarum illibatum seruarent. Igitur in prophanis literis, quas quidam seculares uocant, ad plenũ eruditus, ad grauiora studia iam adijciens animum, hac etiam parte laudatissimos uiros est imitatus, uelut Pythagoram, Platonem, Apollonium, ut lustrãdis regionibus sapientiæ supellectilem redderet auctiorem. Gallias omneis sic undiq; lustrauit, ut nonnullis locis habitasse uideatur: adeo & locorum situm ac nomina tenet, & multorũ sibi conciliauit amicitiam. Atq; in epistola quadam ad Florentium, testatur se Treueris ingens Hilarij uolumen de synodis suapte manu descripsisse: quod aliquanto post iubet sibi remitti, iam in eremo quæ Syriã à Saracenis dirimit

Philosophiæ studium

Romæ baptizatus

Peregrinatio Hieronymi

agens

agens. Atq; huius peregrinationis comitem habuit Bonosum, ut alicubi declarat ipse. Ad hunc itaq; modum studiose lustratis bibliothecis omnibus, & cõgressus cum his, quos uel eruditio, uel integritas morum reddiderat insignes: & undiquaq; nonnihil decerpens, quod ad Christianum institutum facere uidebatur: tãdem uelut industrius & auidus negociator, non auro ditior, sed usu rerum, literis, ac pietatis ardore locupletior, utramq; reuisit patriam: & eam in qua natus fuerat, & eam in qua renatus. Sub hæc cœpit de deligẽdo uitæ genere, deq; loco cõmodo cogitare: quod haud nesciret hinc præcipuam hominis pendere felicitatem, si institutum ingenio accommodum, iudicio, non casu sumeret. Sunt enim qui se præcipites dant in uitæ rationem, priusquam sibi noti sint ipsi. Et sunt è diuerso, quos cunctantes ac deliberantes mors occupat. Reputabat animo, Romam adhuc ueterem sapere paganismum: & inter eius urbis delicias parum esse tutam adolescentiam, ut quam alicubi Babylonem appellet: deinde suam quoq; patriam barbaricis uoluptatibus esse corruptam: quod ipse non dissimulans in epistola quadam: In mea, inquit, patria rusticitatis uernacula, deus uenter est, & in diem uiuitur: & sanctior est ille, qui ditior est. Proinde communicato cum sodalibus consilio, de secessu cogitauit, quo liberius & expeditius se totũ sacris studijs & Christo dedicaret. Iam tum pium adolescentis animum offendebat mundus, qui ea tempestate Christianos ethnicis habebat admixtos. Vnde fieri necessum erat, ut qui Christum profitebantur, plericq; titulo magis q̃ uita essent Christiani: & uere probis mentibus, pie uiuendi uotum adesset uerius q̃ facultas. In matrimonio, ut nihil aliud accideret, certe libertatis naufragium perspiciebat: ad hæc clericorum & episcoporum statum, quod hos quoq; uolentes, nolentes, honos, opes, & negocia mundi inuoluerẽt, ac transuersos raperent, grauissimis periculis obnoxium esse. Et multorum uita displicebat, iam tum prisca illa pietate sacerdotum ad tyrannidem ac fastum degenerante. Pensitatis igitur omnibus ac circumspectis, monachi placuit institutum: quod ne quis in hoc erret, id temporis longe diuersum erat, ab hoc quod hodie uidemus, cerimonijs obstrictum: imò quibus maxime libertas erat cordi, hi monachi professionem suscipiebant. Primum enim res manebat integra, si quis ita censuisset: manebat commune remigrandi, quò uellent potestas: manebat dulcissimum ac liberrimum otium: ad hoc ieiunia, psalmi, uigilias aut suopte incitabãtur animo, aut exemplis inuitabantur, non cogebantur hominum constitutiunculis. Vestitus erat simplex, nec is tamen præscriptus, sed suo cuiq; arbitrio sumptus: non qui prodigiosa nouitate faceret insignem, & digito notandum: sed qui simplicitatem Christianam præse ferret. Votorum nulla uincula, nisi quæ sunt omnibus pure Christiani. Denique si quem forte sui instituti pœnitentia cepisset, tota demum pœna erat, inconstantiæ nota. Cuius rei si quis fidem requirat, legat Hilarionis uitam: legat institutionem monachi ad Rusticum, & item ad Paulinum: legat in epistola, cuius initium: Audi filia: descriptũ triplex apud Aegyptios monachorum genus. Quin inter alia præstabat & hæc commoda illud uitæ genus. Huius prætextu honestius licebat ab affinium & cognatorum uinculis temet excutere, graui nimirum onere, ei cui nihil dulcius ocio studiorum. Etenim qui monachum erant professi, à publicis functionibus, à munijs & officijs imperia lis aulæ prorsus habebantur excusati. Postremo minus patebant episcoporum quorundam iam tum insolescentium tyrannidi. Iam hic titulus nec à functione clericatus quicquam remorabatur: & ex nullo ordine magis deligebantur episcopi. Nec aliud quicquam erat tum monachi professio, quam priscæ libertatis uitæq; ad trito, pure Christianæ. Hæc obiter admonenda duxi: ne qui mos est plerisq; Hieronymum sui instituti faciant autorem, ad quos ille nihil attinet. Conatus est ad eandem uitæ rationem capessendam sodales aliquot pellicere. Verum Pammachius in studiorum contubernio semper unanimis, in uitæ genere deligendo plurimum dissentiebat. Hieronymo placuit summa libertas, Pammachius coniugij uinculis innecti maluit. Bonosus compositis rebus relicta patria, parentibus & amicis, solis libris comitatus, in desertam insulam, & undiq; circumfremẽtibus undis horridam secessit:

Vitæ genus

Monachi quales olim

Universidad de Deusto
Biblioteca

ac præuolauit quidem Hieronymum, & prior mundi laqueis extricatus, in libertatem se recepit Christi, sed ab Hieronymo primum inflammatus. De quo cum alias meminit: tum in epistola, cuius initium: Plus deum: Bonosus, inquiens, tuus, imò meus: & ut uerius dicam, noster, scalam prœsagiatam somniante Iacob, iam scandit. Portat crucem suam, nec de crastino cogitat, nec post tergum respicit. Seminat in lachrymis, ut in gaudio metat: & sacramento Moysi, serpentem in eremo suspendit. Cedant huic ueritati, tam Græco quàm Romano stilo mendacijs ficta miracula, Ecce puer honestis seculi nobiscum artibus institutus: cui opes affatim, dignitas apprime inter æquales erat: contempta matre & sororibus, & charissimo sibi germano, insulam pelago circumsonante naufragam, cuius asperę cautes, & nuda saxa, & solitudo terrori est: quasi nouus quidam paradisi colonus insedit. Nullus ibi agricolarum, nullus monachorum, ne paruulus quidem quem nosti Onesimus, quo uelut fratre in osculo fruebatur, in tanta uastitate adhęret lateri comes. Et aliquanto post: Vt ego & ille pariter à tenera infantia, ad florentem usq; adoleuerimus ætatem: ut ijdem nos nutricum sinus, ijdem amplexus fouerint baiulorum: & dum post Romana studia adirẽ semibarbaras ripas, eodem cibo, pari frueremur hospitio: ut ego primus cœperim uelle te colere. Memento quæso hunc bellatorem tuum mecum quondam fuisse tyronem. Et hactenus quidem Hieronymi uerba recensuimus, qui & in alia item epistola, Bonosum laudibus uehit, suam solitudinem cum illius uita conferens. At non multo post Bonosi secessum & ipse Hieronymus, ordinatis domi rebus, conflato uiatico: cum primis autem locupletissima bibliotheca, summo studio comparata, Syriam adijt, Heliodoro tum itineris comite, tum propositi consorte. Quem aliquamdiu cum eo commoratum in Syria, quibus de causis incertum, cepit eius uitæ pœnitudo: non quòd damnaret, sed quòd pro uarietate ingeniorum, alijs alia magis cõgruunt. Nec magni refert quo tramite curras, modo ad Christum properes. Heliodorus itaq; mutato cõsilio, reuersus est ad suos: ad quem paulo post elegantissimam illam scripsit epistolam de laudibus & commodis uitæ solitariæ, mira ubiq; ciuilitate suspicionem inconstantiæ depellens ab amico, & suis imputans commissis, quòd ille discessisset: ut obiter & hoc laudis annotem in Hieronymo: quem quidam è suis moribus æstimantes, tetricum quempiam & inciuilem fuisse somniãt: cum eo nihil unquam fuerit nec humanius, nec urbanius. Sic enim scribit ad Iulianum diaconum: Sanctus frater Heliodorus hic adfuit, qui cum mecum uellet incolere, meis sceleribus fugatus abscessit. Et propémodum colligere licet, illos primum unà uisisse Hierosolymam: & lustratis sacris locis, redemptoris adorasse uestigia. Erat autem id temporis, urbis Hierosolymitanæ tanta apud omnes religio: ut parum pius sibi uideretur, qui Hierosolymis non fuisset. Deinde destitutus sodali charissimo, cum & morbis ob cæli uitęq; nouitatem contractis, & peregrinationis molestia grauiter afflligeretur, monachorũ quorundam humanitate refocillatus est, præsertim Euagrij: cuius etiam hospitio aliquamdiu est usus. Restitutus pristinę ualetudini, toto pectoris ardore ad susceptã Christi militiam accinctus, procul in horridam solitudinem abdidit sese: quæ inter Syros & Agarenos, nunc corrupto uocabulo Saracenos dictos, uastum limitẽ ducit: in qua præter feras & serpentes & sparsim habitantium monachorum greges, nullus incolebat. Quanquam huc quoq; semotum, crebro solitus est inuisere Euagrius. Inter hęc Ruffinus, qui post ex intimo sodali, factus est hostis acerrimus, monachus & ipse, Nitriam Aegypti sese contulerat: cuius aduentum gratulatur in ea quam modo citauimus epistola. Eam hac finit clausula: Obsecro te, ne amicum qui diu quæritur, & uix inuenitur, difficile seruatur, pariter cum oculis mens amittat. Et paulo inferius: Amicitia quæ desinere potuit, nunquam uera fuit: ceu iam tum præsagiens futurum, ut ab amicitia desciscere ret Ruffinus. Sub idem fermè temporis, Hieronymi soror uirginis institutum arripuit, instigante Pauliniano fratre: sed multum & hoc dissimile ab harum conditione, quas hodie ferreis cancellis, ceu feras indomitas inclusas tenent. Non quod damnem publicam seculi consuetudinem, sed quod doleam huc deniq; delapsam Christianorum

Prima in Syriam migratio

Solitudo, non sine amicis

Monachæ nũc inclusæ

stianorum pietatem, ut uirginum integritas claustris ferreis & repagulis murorum sit extorquenda: cum ea demum religio sit accepta Christo, non quę ui extunditur, sed quæ ultro à uolentibus offertur. Eius rei meminit in epistola ad Chromatium, cuius initiũ, Non debet charitas diuidere: significans illam à Iuliano confirmatam, cui uehementer illam commẽdat, ætati lubricæ omnia etiam tuta timens. Quin innuit eam nonnihil etiam fuisse lapsam primis annis adolescentiæ, scribens in hæc uerba: Hanc mihi Iesus pro eo uulnere, quod diabolus inflixerat, præstitit, uiuã reddendo pro mortua: nõ q̃ prolapsa sit in stuprum, sed quod à proposito uirginitatis uacillans, de coniugio cogitarit. Neq; uero satis compertum est, quo tempore Paulinianus Hieronymi frater natu minor, huic proposito accesserit, quem testatur sibi charissimum fuisse, & Syriam adeunti fuisse comitem etiamnum adolescentem: & in Bethlehemitico monasterio pariter seruisse Christo. Mihi probabilius uidetur, id secundo in Syriam reditu factum, quod Hieronymus affirmet epistolam ad Heliodorum, cuius initium, Quanto amore: sibi adolescẽti ac penè puero scriptam fuisse, nisi fortè iam admodum seni, grandior etiam ætas puerilia uidebatur. Verum is Paulinianus iuuenis adhuc, hoc est, uix triginta natus annos, presbyteri meruit honorem, quo nomine postea calumniam Hieronymo struxit Ioannes episcopus Hierosolymitanus, quod infra legitimam ætatem ad hoc honoris esset euectus: uerum illius calumnijs abunde respondit Hieronymus. Porrò fratris mentionem facit & in epistola, cuius initiũ, Sanato uulneri. Compulsi sumus, inquit, fratrem Paulinianum ad patriam mittere, ut semirutas uillulas, quę Barbarorum effugerunt manus, ac parentum communium habent cineres, uenderet. Rursus in epistola, cuius exordium, Diu te Romæ. Paulinianus, inquit, nec dum è patria reuersus est: puto quod eum Aquilegiæ apud sanctum Chromatiũ papam uideris. Sed plura hoc super in epistola, cuius initium: Epistola tua hæreditatis. Cæterum quanquam in proclíui non est, quo quicque tempore acciderit ad liquidum persequi, tamen ex uarijs Hieronymi scriptis coniectare licet, illum ubi primum in Syriam demigrarat, non statim uno sedisse loco, sed aliunde aliò uertisse sedem: quo tandem circumspectis omnibus, habitaculum suis accommodum uotis deligeret: & primum aliquãdiu uixisse Hierosolymis, nonnihil temporis Antiochiæ: sed hinc demigrasse, partim offensum celebritate loci, partim quod Antiochena ecclesia à tribus episcopis, Miletio, Vitale, atq; Paulino distraheretur. Nec in Chalcidis solitudine, nam in hac sedere conatum, indicat in Abdiæ commentarios præfatio, dabatur tranquilla sedes ob uiciniam Campensium, qui cum Tharsensibus Arianis sentiebant. Horum improbitate uir sanctissimus mire diuexabatur, dum quotidie citatus examinatur de fidei ratione: exiguntur tres hypostases, nondum audita Latinis uocabula: quod satis indicat in duabus ad Damasum epistolis, quarum alteri principium est, Quoniam uetusta: alteri, Importuna in Euangelio: obtestans illũ & obsecrans ut sibi præscribat, cui debeat in Syria communicare, cum uix usquam conspiceret Romanæ fidei synceritatem. Deniq; sic agitatus est his turbis, ut non semel pœnituerit aditæ Syriæ. Tandem uelut in semotissimam eremum abdidit sese, quæ Syriam, ut dictum est, à Saracenis disterminat: satius esse ducens, cum feris ac prædonibus barbaris habere commercium, quàm cum eiusmodi Christianis. Hic annos quatuor ab hominũ frequentia semotus, cum solo Christo, cumq; libris habebat commercium: ac sero iam & totis, ut aiunt, neruis quod destinarat, agebat: ut nobis egregium illud Christianæ pietatis exemplar absolueret. Primum erat studium: adolescentiæ lapsus lachrimarum imbre diluere: & laborum asperitate, ueluti nitri acrimonia, contractas per ætatis incogitantiã sordes detergere. Inedia, uigilijs, & incredibili totius austeritate uitæ rebellantem carnem, & subinde repullulãtem ætatis lasciuiam cohercebat, corpus spiritui seruire docens: ne quid obstreperent affectus cœlestem molienti uitam, ipse sibi rigidus exactor supplicij, & instantissimus pensorum efflagitator atq; γεδιώκτης, ut uocat alicubi: prorsusq; iuxta Paulum, rationalem uictimam immolabat, deo cultum longe gratissimum. Tempus omne studijs & orationibus partie-

Soror Hieronymi lapsa

Olim ante trigesimũ annum nullus erat maturus honori presbyterij

In solitudinibus Syriæ quatuor egit ãnos

Universidad de Deusto
Biblioteca

batur, bonam etiam noctium partē his operis addens: minima portio dabatur somno, minor cibo, nulla ocio. Studij lassitudinem recreabat deprecatio, aut hymnus: mox uelut integer ad intermissam lectionem redibat. Relegebat uniuersam bibliothecam suam, ueterum studiorū memoriam sibi renouans, sacras literas ad uerbum ediscebat. Meditabatur in prophetis, in eruendis oraculorum mysterijs uigilantissimus. Ex euangelicis & apostolicis literis, uelut ex purissimis fontibus, Christi philosophiam hauriebat. Primus enim ad pietatem gradus est, scire autoris tui dogmata. Cæteros interpretes adhibito delectu iudicioq; legebat, nullum omnino scriptorem prætermittens, unde non aliquid decerperet, nō ethnicos, non hæreticos. Nouerat enim uir prudētissimus ex sterquilinio legere aurū: nouerat è fruticibus mel leum desumere succum, araneæ sua relinquens uenena: & iam tum ab Aegyptijs quicquid poterat conuasabat: hostium opibus Domini templum locupletaturus. Quoq; certior esset memoria & paratior usus: quicquid legerat, id in locos digerebat: compositis singulis, ut affinitatis aut pugnantiæ ratio postulabat. Felicibus ingenijs, dictu mirum, quantopere fauerit, præsertim quæ facundiæ quoq; dos commendabat, adeo ut hæreticos etiā laudibus ornaret, libenter, si licuisset, fidei uitium eruditioni condonaturus: cum primis autem Origenis, quem suum appellat, & cuius homilias aliquot adolescēs adhuc Latinitate donauit. Lectioni mīscebat scribendi studium, ceu iam tum uelitans ac præludens tractandis literis diuinis. Quàm feliciter autem præluserit, indicat uel unus ille libellus, quo sodalem Heliodorum desiderat: in quo sic licet agnoscere tyronem, ut tamen appareat, qualis sit futurus imperator. Hoc tempore, ni fallor, allegorice interpretatus est prophetam Abdiam, cum historiam nondum intelligeret: quemadmodum palàm ipse testatur in præfatione posterioris interpretationis, qua iuuenilem illam præcipitationem sarcit ac pensat: idq; magnorum uirorum exemplum sequutus. Quo quidem in loco, cum alia multa præclare, tum illud festiuissime scripsit: Fateor, miratus sum, quod quantumuis aliquis male scripserit, inuenit similem lectorem sui. Ille prędicabat, ego erubescebam. Ille quasi mysticos intellectus ferebat ad cœlum: ego demisso capite confiteri meum pudorem prohibebar. Quid multis? Nihil omnino prætermissum est, quod ad inclytum ecclesiæ doctorem, ac uere magnum theologum instituendū pertinebat: ne quid usquam deesset eruditioni: aut necubi uita parum emendata, doctrinæ minueret & eleuaret autoritatem. Proinde cum ipsa re compertum haberet, literas arcanas nec intelligi posse, nec tractari, quemadmodum oportet: nisi cognitis his linguis, quibus primū nobis proditæ sunt, sermonis Hebraici difficultatem improbo studio peruicit: & barbaræ peregrinæq; linguæ non solum intelligentiam, sed & peculiarem sonum ac uernaculum stridorem est assequutus: usus ad eam rem doctissimis Hebræorum, quos ingenti mercede conducebat, marsupium exhaurimum quendam exhibebat, ut ipse scribit: quod nocturna hominis opera soleat uti: non tam ob eam causam, quod puderet Christianum à Iudæo discere (tantus enim erat ardor discendi, ut undecunque discere, magnificum & gloriosum existimaret) quàm quod homo Iudæus inuidiam suæ gentis declinaret, si rem Christianam adiuuare uideretur. Id studium, quod plurimum haberet sudoris ac tædij, in Præfatione quadam ipse pistrinum appellat. Nec his contentus, Chaldaicam item linguam Hebrææ finitimam, aggressus est: ut Daniel & Iob, cumq; his alij nonnulli Veteris Instrumenti libri, literis quidem Hebraicis, sed tamen Chaldæo sermone descripti sint. Cæterum hanc, quod intelligeret eius usum non perinde late patere, hactenus modo secutus est: ut intelligere posset uerius, quàm sonare. Quin & peculiarem Syrorum linguam attigit ob gentis commercia, nōnihil & hanc Hebræo sermoni confinem: cuius testimonium aliquoties adducit in Enarratione nominum, uelut in Mammona. Inter hæc uero dum immodico quodam & iuuenili calore, & puerilium amore studiorum, plus satis indulget exprimendis Marci Tullij, Pla-

Omnia legenda, sed primū optima

Progymnasmata Hieronymi qualia

Hebraicæ linguæ peritia

lij Platonisq; dialogis: nam id tum (ni fallor) agebat, & hos magis nititur effingere, quàm sermonem Apostolicum: somnio diuinitus immisso, raptus ad tribunal Dei, accusatus quod Ciceronianus esset, non Christianus, denique plagis emendatus, sibi redditus est, ut ipse refert in Epistola, cuius initium, Audi filia. Qua de re quid sentiam, fortasse nonnihil dicturi sumus, quum ad eum locum erit uentum. In his sanctissimis laboribus, in hoc uitæ rigore, quum annos aliquot duraret, tamen fatetur nullum uitæ genus sibi fuisse iucundius. Paulatim enim, ut fit, quod initio durum & asperum uidebatur, dulcescebat: & quod per se erat optimum, reddebatur assuetudine iucundissimum: & adeo non desiderabat Romanas delicias, ut sibi frequenter uideretur, non in eremo uersari, sed interesse choris angelorum. Nam stulte quidam tristem quādam fingunt uitæ solitudinem, quæ ferarum potius est quàm hominum: & insanum reddat citius, quàm pium. Visebatur nonnunquam ab amiculis, uicinos monachos inuisebat aliquoties: & literarum uicissitudine fruebatur amicis absentibus. Porrò quanquam hoc ocium ille perpetuum optabat, ut felicius ac tranquillius, tamen è re Christianorum omnium erat, tam insignem athletam Christi aliquādo produci in harenam: neq; committi, ut tam eximium orbis lumen diutius sub modio conderetur. Itaq; licet inuitus ac renitens, diuino consilio rebus humanis prospiciente, è Syria Romam retractus est, idq; per Epiphanium Salaminæ Cypri, & Paulinum Antiochenæ urbis episcopum: quos ob certas ecclesiæ necessitates imperator Romam exciuerat. Sūt qui tradant, eum uiginti natum annos ad presbyterij honorem uocatum ab Liberio tum Romanæ urbis episcopo: quod quando mihi parum compertum est, neq; refellere, neq; probare est consilium. Cæterum quod addunt presbyterum Cardinalem ordinatum: haud scio an illis temporibus Cardinalis titulus fuerit repertus. Ipse Hieronymus presbyteri cognomen multis locis agnoscit: cardinalis nusquam. Cæterum in Epistola, cuius initium est, In uetere materia: testatur sese iuuenem etiamnum Damaso pontifici Romano à libellis synodicis fuisse. Ante annos, inquit, plurimos, quum in chartis ecclesiasticis iuuarem Damasum Romanæ urbis episcopum, & Orientis atq; Occidentis synodicis consultationibus respōderem. Proinde deplorat alibi, quod eremo relicta, denuo mundo seruisset. Interea nobilium matronarum familiaritatem est nactus, in primis Marcellæ, quæ prima fœminarum ausa est Romæ monachę institutum profiteri: quum id uocabuli uehementer inuisum esset Romanis auribus. Conceperat autem mulier hunc ardorem, potissimum ex Athanasio, ac cæteris Aegypti sacerdotibus, qui tum Arianæ factionis persequutionem declinantes, Romam uelut ad tutissimum communionis suæ portum confugerant. His enim referentibus Antonij uitam (cuius etiamnum uiuentis mira fuit nominis celebritas) ac monachorum in Thebaide uersantium, uirginum item ac uiduarum didicerat institutum. Eadem autem ad æmulationem propositi sui complureis allexit, tum matronas, tum uirgines, cum primis autem Sophroniam, Principiam, Paulam & Eustochium: ac breui tantus accreuit numerus mundi contemptum profitentium fœminarum, ut quod prius ob nouitatem inuidiosum erat, postea cœperit esse gloriosum. Has omneis Hieronymus ad diuinæ scripturæ studium inflammauit, inflammatas sua doctrina prouexit, quo fœdius esset ab episcopis sacros libros negligi, quos sexus infirmior amplecteretur. Marcellæ studium testatur in ipsius Epitaphio, hisce fermè uerbis, Et quia tunc alicuius nominis esse existimabar super studio scripturarum, nūquam me conuenit quin de scripturis aliquid interrogaret. Ac paulo inferius: Hoc solum dicam, quod quicquid in nobis longo fuit studio congregatum, & meditatione diuturna quasi in naturam uersum, hoc illa libauit, didicit atq; possedit: ita ut post profectionem nostram, si in aliquo testimonio scripturarum esset oborta contentio, ad illam iudicem pergeretur. Hisce rebus sic inclaruit apud uniuersos Hieronymiani gloria nominis, ut omnium suffragijs dignus acclamaretur, qui Damaso succederet. Verum ut umbra nusquam est, nisi quum adest lumen: ita celebritas sanctissimi uiri non caruit inuidia. Vrit enim splendore suo, qui prægrauat artes infra se posi-

Reditus ad Romam

Hieronymus presbyter

Nobilium fœminarum notitia

Universidad de Deusto
Biblioteca

tas. Non deerant, qui primum illum in Syriam secessum calumniarentur, & absentem uirulentæ linguæ telis peterent. Cæterum Romæ Damaso pontifici præter cæteros charus & in precio habitus, tum Paulæ primariæ nobilitatis fœminæ triennium arctissima familiaritate coniunctus, maiores inuidiæ faces excitauit: & tot iam exantlatis laboribus, Herculis ritu, comperit excetram supremo fine domandam, ut inquit Horatius: quæ primum tecte uirus suum afflabat, donec simulata beneuolentia in magnum erumperet incendium. Irrepserant clanculum in urbem Arianæ factionis quidam, sed mutato iam nomine Origenistæ, ut diuersus esset titulus, error idem. Hi quo suas parteis communirent, in nobilium matronarum familiaritatem & amicitiam insinuare sese, & dogmatis sui uenenum spargere: Hieronymum, quod is Origenis ingenio præter cæteros delectatus, laudibus extulisset hominem, in suæ factionis consortium pertrahere: hoc nocentiores inimici, quod sub amicitiæ prætextu plus quàm hostilia molirentur, adeo ut deserendæ Romæ consilium ceperit. Nam quod à nonnullis literis proditum uideo, de supposita ueste muliebri: quam quum imprudens pro sua induisset Hieronymus, atque ad eum ornatus modum, in cœtum ecclesiasticum noctu prodierit, & risum & stupri suspicionem sibi conflauerit, mihi non fit uerisimile. Neq; enim usque adeo suis aduersarijs parcere solitus est Hieronymus, ut hac de re tam insignite contumelioſa, nullam omnino facturus fuerit mentionem: præsertim quum id ad tuendam innocentiæ famam tantopere pertineret, ut dissimulare tacitum, hominis fuerit parum bene sibi conscij. In Epistola cui principium, Si tibi putem: multa quærens de uarijs inuidorum in se calumnijs, super hac re nullum uerbum facit. Verum inter alia multa hæc commemorat, Ego probrosus, ego uersipellis & lubricus, ego mendax & satanæ arte decipiens. Quid enim est tutius, hæc uel credidisse uel finxisse de insontibus, an etiam de noxijs credere noluisse? Osculabantur mihi manus quidam, & ore uipereo detrahebant, & dolebant labijs, corde gaudebant. Ac mox: Alius incessum meum calumniabatur, & risum: ille uultui detrahebat, hic in simplicitate aliud suspicabatur. Ego, ut de Roma relinquenda cogitaret, multas causas fuisse crediderim. Primum ocij pristini desiderium, & gustatæ semel tranquillitatis memoriam, deinde molestam Vrbis celebritatem, molestiores delicias, luxum ac fastum, harum rerum comitem. Iam tum enim paulatim crescentibus opibus Ecclesiæ, decrescebat Christiana simplicitas. Tum indies magis ac magis glisscentium Origenistarum aduersum se inuidiam: præsertim quum id temporis Ruffinus ageret in Vrbe, nunquam ille quidem syncerus amicus, ut ego sentio, tum uero insidiator pestilentissimus. Neque mediocrem inuidiam conflauerat Hieronymo liber ad Eustochium De uirginitate, quod in eo falsissime taxet clericos & monachos ac uirgines suo indignas nomine. Demum eò uesaniæ processit res, ut illi crimen impingerent, quod in Paulam Eustochij matrem deperiret, ob intimam cum illa uitæ consuetudinem, sed eam pietatis & sanctissimorum studiorum commercio conciliatam, non turpi uoluptatis consortio. Qua de re sic ipse meminit in ea quam modo citauimus Epistola, Penè certe triennium cum eis uixi. Multa me uirginum crebro turba circumdedit: diuinos libros ut potui, nonnullis sæpe disserui. Lectio assiduitatem, assiduitas familiaritatem, familiaritas fiduciam fecerant. Dicant quid unquam aliter in me senserint, quàm Christianum decebat? Pecuniam cuiusquam accepi? Munera uel parua uel magna non spreui: in manu mea æs alicuius insonuit? Obliquus sermo, oculus petulans fuit? Nihil mihi aliud obijcitur, nisi sexus meus. Hactenus ille. Exacerbabat odium huius rumoris monachorum nomen, tum apud plurimos inuisum, quibus haud ferendum uidebatur tot primarias eius Vrbis fœminas, religionis prætextu subduci familiæ, subduci affinibus. Id propemodum indicauit Hieronymus, quum addit, eodem quem modo retuli loco: Et hoc nunquam obijcitur, nisi quum Hierosolymam Paula & Melania proficiscuntur. Indicat ibidem, suborna-tum ab æmulis aliquem (ut opinor) ex Paulæ seruis, qui Hieronymum insimularet stupri: & fœdum rumorem, in uulgus ebuccinaret. At idem ad quæstionem uocatus

Crimina Hieronymo intentata

catus, inter tormenta negauit: subijcit enim in hunc modum. Isti crediderunt mentienti, cur non credunt neganti? Idem est homo ipse qui fuerat: fatetur insontem, qui dudum noxium loquebatur. Et certe ueritatem magis exprimunt tormenta, quàm risus: nisi quod facilius creditur, quod aut fictum libenter auditur, aut non fictum, ut fingatur, impellitur. Antequàm domum sanctæ Paulæ nossem, totius in me Vrbis studia consonabant, omnium penè iudicio dignus summo sacerdotio decernebar. Beatæ memoriæ Damasus meus sermo erat, dicebar sanctus, dicebar humilis & disertus. Nunquid domum alicuius lasciuioris ingressus sum? Nunquid me uestes sericæ, nitentes gemmæ, picta facies aut auri rapuit ambitio? Nulla fuit alia Romæ matronarum, quæ meam posset edomare mentem, nisi lugens atque ieiunans, squalens sordibus, fletu pene cæcata, quam cõtinuis noctibus misericordiam Domini deprecantem, sol sæpe deprehendit? cuius canticum, psalmi: sermo, Euangelium: delicíæ, continẽtia: uita, ieiunium? Nulla me potuit delectare nisi illa, quam manducantem nunquam uidi: sed posteaquam eam pro suæ merito castitatis uenerari, colere, suspicere cœpi, omnes me ilico deseruere uirtutes? O inuidia primum mordax tui. O Satanæ calliditas semper sancta persequens. Nullæ aliæ urbi Romæ fabulam præbuerunt, nisi Paula & Melania, quæ contemptis facultatibus, pignoribusq; desertis, crucem Domini, quasi quoddam pietatis leuauere uexillum. Et in hanc sententiam illic plura, quæ ne longior æquo sim, prætermitto. Hisce de causis Hieronymum tandem Vrbis odium cepit indignæ tam eximij uiri consortio, Itaque relicta Roma, Syriam repetijt, an unà cum Melania & Paula, parum mihi liquet: nisi quod conjcio matronas priores illuc se contulisse, & aut mox sequutum Hieronymum, aut diuerso itinere eodem peruenisse. Reditum suum quando-quidem & hunc calumniatus est Ruffinus, ipse describit in Apologia uerbis his: Vis nosse profectionis meæ de Vrbe ordinem? narrabo breuiter. Mense Augusto, flantibus Etesiis, cum sancto Vincentio presbytero & adolescente fratre, & alijs monachis qui nunc Romæ commorantur, nauim in Romano portu securus ascendi, maxima me sanctorum frequentia prosequente. Veni Regium, in Scylleo littore paulum steti, ubi ueteres didici fabulas, & præcipitem fallacis Vlyssis cursum, & Sirenarum cantica, & insatiabilem Charybdis uoraginem. Quumq; mihi accolæ illius loci multa narrarent, darentq; consilium, ut non ad Protei columnas, sed ad Ionæ portum nauigarem: hunc enim fugiẽtium & turbatorum, illum securi hominis esse cursum: malui per Maleas & Cycladas Cyprum pergere. Vbi susceptus à uenerabili episcopo Epiphanio, cuius tu testimonio gloriaris, ueni Antiochiam, ubi fruitus sum communione pontificis confessorisq; Paulini, & deductus ab eo media hyeme & frigore grauissimo, intraui Hierosolymam: uidi multa miracula, & quæ prius ad me fama pertulerat, oculorum indicio comprobaui. Inde contendi in Aegyptum, lustraui monasteria Nitriæ: & inter sanctorum choros, aspides latere perspexi. Protinus concito gradu, Bethlehem meam reuersus sum, ubi adoraui præsepe, & incunabula saluatoris. Vidi quoq; famosissimum lacum: nec me inerti tradidi ocio, sed multa didici quæ antè nescíebam. Hactenus ille. Verum erit fortassis, qui putet hæc ad primam illam Hieronymi in Syriam profectionẽ pertinere: mihi probabilius uidentur ad posteriorem referri: tum ob id quod quum Hieronymus penè puer, ut ipse scribit, adierit Syriam, non admodum consentaneum est, illum & ignotum & id ætatis, tanto honore fuisse exceptum ab episcopis eius regionis celeberrimis: tum quod huius profectionis & lustratæ Syriæ atq; Aegypti descriptio mire congruat cum itinere Paulæ, quod in illius describit Epitaphio: cui tum Hieronymum fuisse comitem, ex ipsa narratione licet deprehendere. Nec enim animi causa suscipiebat hunc peragrandi regiones laborem, sed partim, ut ex pluribus arriperet exempla pietatis, partim ut inspectis locis, quorum in diuinis literis fit mentio, penitius intelligeret quod esset scriptum, quod ipse testatur in Præfatione quadam. Nec pietatis, nec sacræ scientiæ sibi magister esse uoluit: diuq; discendum putauit, quod doceret: à multis discere curauit, sed à summis. At rursum sic horum doctrinam

Reditus in Syriam

Universidad de Deusto
Biblioteca

est amplexus, ut quorundam contentiosum dogma non sequeretur: quãdoquidem illo factiosissimo seculo uix quisquam eximie doctus hæreseos suspicione carebat. Gregorium Nazianzenum præceptorem suum appellat, & hoc interpretãte, se sacras didicisse literas, testatur. Verum ubi nam audierit hominem, aut quãto tempore, parum mihi compertum est. Nam is uitæ mutauit institutum, & sponte cedens episcopi locum, rursi abditus, monachi uitam exegit, autore Hieronymo in Catalogo uirorum illustrium. Apollinariũ, Antiochenæ apud Syros ecclesiæ episcopum, frequenter audiuit Antiochiæ, & domesticam cum illo consuetudinem egit, adhortante Paula, & sumptuum (ut conijcio) partem suppeditante, uerum id iam ætate prouectior. Postremo eius impulsu, Alexandriam sese contulit, iam semicanus: quo uidelicet ex Didymi consuetudine, quem, quod à puero captus esset oculis, uidentem appellat, summam imponeret manum studio sacrarum literarum. Etiam si Rufinus calumniatur Hieronymum non plus mense, Didymi consuetudine usum fuisse, sed ridicule tamen, ut iam uere. Nec enim refert quanto tempore uerseris apud præceptorem, sed quantum proficias. Ruffinus sex illis annis quos iactat, & tot egregijs præceptoribus, quos Hieronymus ne de facie quidem nosset, superior, ipsa tamen eruditione multo est inferior. Demum ascito Bar hanina Iudæo, quod in literis Hebraicis aut diminutum erat aut exciderat, suppleuit & instaurauit. Iam itaque longo rerum usu comparata prudentia, multorumq; doctissimorum hominum congressu iusta eruditione collecta, ad tractandas diuinas literas accinxit sese. His instructus præsidijs uir prudentissimus, Theologi munus aggressus est: ~~quum hodie quidam omnium bonarum literarum prorsus rudes & ἄμουσοι, pauculis sophismatibus, & male degustata Aristotelis philosophia freti, pedibus ac manibus illotis irruant in theologiæ professionem~~. Bethlehem iuxta domini sui præsepe uenturæ senectuti sedem delegit. Quem locum iam religione celebrem orbi, scriptis & uirtutibus suis longe celeberrimum reddidit. Is abest ab Hierosolymis sex passuum milibus contra meridianam plagam, iuxta uiam quæ ducit Chebron, estq; ciuitas Dauid in tribu Iuda. Iuxta hanc Paula quatuor cõdidit monasteria: tria mulierum, quibus ipsa præfuit: quartum uirorum, in quo diuus Hieronymus cum pijs ac doctis amiculis & studiorum adiutoribus non minus iucundam quàm sanctam uitam multis egit annis, ut ipse testatur in Epitaphio Paulæ: quæ uiginti annis pie peractis Bethlehem, mortem immortalitate commutauit. Melania quæ se eodem contulerat, incertum quibus de causis, mutata sententia, Romam repetijt. Ruffinus calumniatur, illi parum conuenisse cum Hieronymo. Et consentaneũ est, opera Rufini dissidium incidisse, ad quem mulier desciscens, postea parteis æmulorum adiuuit: & haud scio an hæc sit, in quam Hieronymus locis aliquot oblique stomachatur, nomen nigredinis notãs. Marcella tametsi & ipsa Bethlehemitico rure relicto, Romam se recepit metu barbarorum, omnia passim uastantium ac populantium, tamen in amicitia fidelissime perstitit, Hieronymianas parteis acerrime defendens. Cuius opera, Origenistarum factio sensim insinuans sese, Romæ primum & prodita est, & oppressa. Hic omne uitæ tempus aut sacris dabatur Psalmis, aut uertendis sacris uoluminibus, aut edisserendis diuinis literis, quas fratribus ac mulieribus assidue prælegebat. Ruffinus obijcit, illum & nobilium pueros sibi commissos, in poetarum ac rhetorum literis instituisse. Et id crimẽ adeo non timet Hieronymus, ut nec refellere dignetur. Etenim quum Paulus glorietur se omnia factum omnibus, ut omneis Christo lucrifaceret: quod flagitium, si diuus Hieronymus omnibus prodesse cupiens, omnibus nationibus, omni sexui, omni ætati semet accommodauit? Confluebat huc ex toto undiq; terrarum orbe frequens hominum multitudo, quos omneis pro suis facultatibus uir sanctissimus Christiana accepit benignitate, neminem arcens à suo contubernio, præter palàm hæreseos inustos cauterio. Prorsus exoptanda uita, ni felix ocium tot hæreticorum & calumniatorum insultus labefactassent. Quoniam aduersum multorum errores acerrime scripserat, nullus erat hæresiarcha, qui non Hieronymum pro hoste duceret: quem quisque sibi male consciꝰ

Hieronymi in theologia præceptores

Sedes senectuti delecta Bethlehem

le consciꝰ, etiam intactus (ut ait Horatius) horrebat & oderat, aliorum exemplo territus. Nullum fuit unquam seculum seditiosius, neque confusius: & sic omnia contaminarant hæreticorum errores ac dissidia, ut magnæ cuiusdam artis fuerit orthodoxum esse. Verum in primis Arianorum factio, literis, armis & imperatorum prælijs, totum Orientem, imò totum orbem in dissidium pertraxerat. Id mali utcunq; sopitum, postea mutato cognomine, per Origenistas renatum est, ut antè dixi, & in ipsam usq; Romanã urbem mire irrepserat: non palàm, sed cuniculis quibusdam sese furtim insinuans: cuius rei dux ac signifer Ruffinus Aquileiensis, cum quo puer puero Hieronymus arctissimam habuerat consuetudinem, & mirus quidam amor interceserat: id quod facile liquet ex epistola, cuius initiũ, In ea mihi eremi parte. Verum euenit iuxta prouerbium Aristotelicum, ut qui sese impensissime dilexerant, acerrimis item odijs prosequerentur. Post primam simultatem, utcunq; reditum est in gratiam, Hieronymo quidem modis omnibus adnitente, ne uel casus aliquis maleuolẽtiæ suspicionem præberet: & dissimulante interim clancularias illius machinas ac uirulentas obtrectationes. Cæterum, ubi iam fidei quoq; labem hæreseos aspergere niteretur Ruffinus, & Hieronymũ in suæ infamiæ consortium inuoluere, reclamante uiro sancto, & figuratas (ut ipse uocat) laudes summa libertate reijciente, rescissa est male sarta gratia: & insyncera necessitudo in apertam erupit simultatem: ac diruptis omnibus pudoris ac modestię uinculis, uterq; in alterum sic debacchatus est: ut in Hieronymo propemodum fateare uerum esse, quod Publius ille mimographus scripserat: Furor fit læsa sæpius patientia. Primum, ipsa scripta clamitant, Hieronymo uehemens & ardens fuisse ingenium, humanissimũ quidem, sed liberum: hoc impatientius contumeliæ, quod nulli malum moliretur. Deinde hæreseos ea est insimulatio, in qua tolerantem esse, impietas sit, non uirtus. Accedebant ad hæc tot faces, quæ uel lenissimũ ingenium ualeant iritare. Sunt qui Ruffino nõnihil tribuant. Mihi nec eruditio satisfacit, & mores olfacere uideor uirulentos ac uafros minimeq; liberales. Certe cum Hieronymus illum talibus pinxerit coloribus, infantiam, imperitiam, ac stuporem hominis ubiq; ridens & insectans, aut talem Ruffinum fateamur oportet, aut Hieronymum sycophantam faciamus. Quo magis admiror, quid Gennadio uenerit in mentem, qui non contentus Ruffinum immodicis uexisse laudibus, huiusmodi coronidem adiecit (ni fallor) in Hieronymum. Sed & obtrectatori opusculorum suorum respondit duobus uoluminibus, arguens & conuincens se dei intuitu & ecclesiæ utilitate, auxiliante domino, ingeniũ agitauisse: illum uero æmulationis stimulo incitatum, ad obloquium stilum uertisse. Constat Ruffinum duobus libris inuectum in Hieronymum: nec dubium est, quin de his senserit Gennadius: qui cum Ruffinũ inter præcipuos ecclesiæ doctores ponat, Hieronymum obtrectatorem facit, & Ruffiniani nominis inuidentem gloriæ. Dolebat, opinor, homini Gallo, Vigilantius ab Hieronymo parum suauiter acceptus, & Palladius locis aliquot arreptus mordicus, quorũ uicem hac ratione uoluit ulcisci. Sed ut ad id quod instituerã recurrat oratio: nihil non machinatus est in Hieronymum Ruffinus. Subornarat permultos, qui uirum excellentissimum conuicijs lacesserent, Vigilantium Gallum, Palladium Galatam, tum Magnum oratorem urbis Romæ. Deniq; Domnionem & Pammachium, qui libros Hieronymi suppresserunt, ne uenirent in manus hominum: & admonuerunt literis, ut quædam emenderet in æditis uoluminibus, præsertim in quibus propensior uideretur in laudem uirginitatis: & huius studio nuptijs iniquior, cẽ uellent plerique. Quibus ita respondet, ut ipsis parcens, acriter insectetur eos, à quibus sentiebat illos subornatos & impulsos. Ac tantum ualuit æmulorum malicios a callidit as, ut nec ipse diuus Augustinus, Hipponensis episcopus, optime sensisse uideatur de fide Hieronymi, prius quàm propius & interius nosset hominis & uitam & eruditionẽ. Hinc illa de mendacio cauillatio, hinc liber De animarum origine, hinc interpretationis ex Hebræo suggillatio, hinc simultatis cum Ruffino deploratio: quibus aduersus Hieronymum ceu uelitabatur, euocare cupiens ad dogmatis sui professionem. Id subodoratus uir

minime

Ruffini inimicitia

Augustinus dubius amicus

Universidad de Deusto
Biblioteca

minime ſtupidus, diu grauatus ad ea reſpondere, tandem reſpondet acerbius, parumq́ blande. Verum ſimul atque uterq́ alteri penitus cœpit eſſe cognitus, iunctis animis ac ſtudijs, communi opera fidem catholicam aduerſus hæreſiarcharum inſultus tuebantur: & minus ſibi placuit Auguſtinus, ubi Hieronymi magnitudinem pernouerat, ex exploratore factus diſcipulus. Ita ex initio qualicunq́, ſumma inter illos conflata eſt neceſſitudo. Cæterum cum Ruffinianis planè, quod aiunt, ἄσπονδος πόλεμος erat, quorum uehemens eò progreſſa eſt, ut fictam epiſtolam, uelut ab Hieronymo ſcriptam, in uulgus ſpargerent: in qua deploraret uitæ ſuperioris errores, ac damnaret operam olim inſumptã uertendis ex Hebræo ſacris uoluminibus: uelut huc inductus à Iudæis nonnullis impoſtoribus. Sed actum eſſet de rebus humanis, ſi malitiæ par animo ſuppeteret nocendi facultas. Stilum Hieronymianum hiſtriones illi aſſequi non poterant, illo ſeculo nulli (ſicut opinor) imitabilem, nedum Ruffini ſodalibus. Quod ſi potuiſſent, prorſus Hieronymiana fuiſſet epiſtola.

Lucta Hieronymi

Iam quantum uirulentiæ ſit in libris Ruffini, quos in ſanctiſſimum uirum ſcripſit: quiſquis legerit, facile perſpicit. His addiderat epiſtolam, præter indigniſſima conuicia, diras minas, iudicia, exilium, mortem denique denunciantem, ni taceret. Ea quanquam intercidit, tamen ex apologia Hieronymi quàm atrox fuerit, licet conijcere. Eodem è fonte profectum eſt diſſidium illud acerbiſſimum, quod illi fuit cum Ioanne epiſcopo Hieroſolymitano, ad cuius diœceſim attinebat Bethlehem: adeo ut ipſe cum ſuis abſtineret ab epiſcopi communione, quod is in manifeſtam ueniſſet ſuſpicionem Arianæ factionis, homo ſycophanta, uafer, ac lubricus, & tyrannicæ cuiuſdam inſolentiæ. Ad hæc hulcera accedebant, qui frigidam quoq́ (quemadmodum dici ſolet) ſuffunderent: & exaſperatum tot iniurijs animum, literis inſuper ſuis inſtigarent: hinc Riparius, illinc Marcella, aliunde Paula, Pammachius, Domnio, Oceanus, Auguſtinus, & præter hos alij complures: Purga famam, compeſce hæreſim, ſuccurre fidei. Sic uiſum eſt Chriſto: ut inclyti militis uirtus tot exagitata procellis, clarius eniteſceret: ac ipſe uelut aurum igni probatum, perpetuis exercitus malis, per infamiam & bonam famam graſſaretur ad immortalitatis brabeum. Aderat luctanti, qui periculis obijciebat: & idem uires dabat, qui daturus erat præmium. Hinc ille uelut annoſa ualido cum robore quercus, undiq́ propellentibus calumniatorũ uentis, aut Marpeſia cautes, quæ fluctibus undiq́ tunditur, pectore inuicto infractoq́ ſtabat: & adeo non dimouebatur ab honeſto, ut quo magis oblatrabant æmuli, quo moleſtius obſtrepebant inuidi, hoc acrius extimularet ad ſtudium pietatis. Aduerſus hæreticorũ uim & inſidias, nonnihil adiutus eſt in Syria ab Epi-

Fautores Hieronymi

phanio, ac Theophilo Alexandrinæ urbis epiſcopo: Romæ, Marcella, Pammachio Chromatioq́, quos ſibi uel ob Paulæ affinitatem habebat admodum fauentes. Horum etiam benignitate ſubleuabatur. Quis in huiuſmodi uita martyrium requirat: quæ quid aliud fuit, quàm diutinum ac perpetuũ martyrium? Et reperias, qui mortem poſſint contemnere, contumeliam non poſſint. Triginta totos annos in diuinarum literarũ meditatione ſudauit, ut ipſe teſtatur alicubi: & ad extremam uſq́ ſenectam, docendi ſcribẽdiq́ laborem, iuuenili robore ſuſtinuit. Non uno in loco declarat, ſe corpuſculo imbecilli fuiſſe, crebriſq́ morbis ac diutinis obnoxium, etiam ante quàm ueniret ſenectus. Nec dubitandum, quin pleraq́ ualetudinis incommoda ſibi conflarit auſteritate uitæ perpetua, ſed præcipue nocturno ſtudio, ſuper omnia uero ſcribendorum uoluminum indefeſſo labore: quas ob res frequenter coactus eſt uti notariorum opera, & quemadmodum ipſe loquitur, auribus tantum linguaq́ ſtudere. Paulam diſcipulam & patronam ſuam, præmiſit in cœlum: cui quamdiu

Mors Hieronymi

fuerit ſuperſtes, non ſatis liquet. In illius obitu permulta ſcripſit ad Euſtochium, ut maternæ pietatis ſtudijq́, ita & in Hieronymum beneuolentiæ hæredem. Tandem uitæ curſu felicíſſime peracto, ad immortalitatis lauream eſt euocatus, anno ætatis ſuæ nonageſimo primo: anno uero ſalutis humanæ, quadringenteſimo uigeſimo ſecundo, ſub Honorio, & Conſtantio iam in imperij conſortium aſſumpto. Ferunt oſſa poſtea Romam translata fuiſſe. Siquidem & hodie monumentum illius monſtratur

monſtratur in Exquilijs apud ædem Virgini matri ſacram, iuxta præſepe Chriſti. Is qui uitam illius conſcripſit, Cyrilli nomine, non infacete commentus eſt, eum iam morti uicinum prædixiſſe, fore ut Romam aliquando rediret. De miraculis non libet quicquam attingere, iam uulgatiſſimis, ſi quis eiuſmodi fabulis delectetur. Ad hoc, quod referunt de digeſto per Hieronymum officio diuino, deq́ duobus uerſiculis in calce ſingulorũ Pſalmorum adiectis, an uerum ſit nec ne, non magni refert: unum illud palàm eſt, epiſtolam quæ teſtatur id factum, à nebulone confictam alieno titulo. Tantum illi famæ & autoritatis pepererat uitæ integritas, ſed præcipue libri, doctrinam inimitabilem præ ſe ferentes, & doctrinæ parem eloquẽtiam: ut erudita quoq́ Græcia, quæ conſueuit omneis omnium gentium literas faſtidire, unius Hieronymi Commẽtarios in ſuam linguam transferendos curarit: nec puduerit totius orbis ſemper magiſtram, poſt tot eximios ſcriptores ab homine Dalmata diſcere: iamq́ ad antrum Bethlehemiticum non ſecus atq́ ad publicum totius Chriſtiani orbis oraculum undiq́ curreretur, ſi quid quem torqueret in diuinis literis. Crebræ epiſtolæ, crebri nuncij huc commeabant, ex Italia, ex Hiſpanijs, è Gallijs, ex ultima Germania, ex Africa. Conſulebatur ab epiſcopis, à nobilibus matronis, à primatibus. Quiſquis Chriſtianam uitam animo deſtinaſſet, prius ab hoc uitæ inſtituendæ rationem efflagitabat. Multos non tam loci religio, quàm Hieronymi uidendi ſitis in Syriam attrahebat. Libebat nimirũ ſacri illius ac cœleſtis animi, quem in libris conſpectum adorabant, thecam ac domicilium intueri. Viſit hunc præter innumeros alios, Alipius, mittente Auguſtino, ut ſaltem per intimum amicum, Hieronymum complecteretur: quandoquidem ipſi licet cupienti, non erat integrũ tantum itineris emetiri. Vidit Paulus Oroſius hiſtoriographus, ab eodem (ut opinor) miſſus: ut indicat in calce ſuæ hiſtoriæ, nonnulla referens, quæ ex illius colloquio didiciſſet. Vidit Sulpicius Seuerus, qui magnificis præconijs effert hominem, ſed tamen illius non aſſequitur merita. Viſit Apodemius ex Gallia: cumq́ his complures alij, quorum in literis ſuis meminit. Equidem uideo quoſdam magnopere contendere, Hieronymum uirginitatis illibatæ fuiſſe, quod affirmare, quorſum attineat, non uideo: cum ipſe duobus in locis palàm ac ingenue fateatur ſeſe lapſum in adoleſcentia, & hac laudis parte caruiſſe. Primum in Epiſtola, cuius initium: Quod ad te hucuſque non ſcripſi: teſtatur in hunc modum: Virginitatem autem in cœlum fero: non quia habeam, ſed quia magis mirer quod non habeo. Ingenua & uerecunda confeſſio eſt, quo ipſe careas in alijs prædicare. Nunquid quia graui corpore terræ oneroſus hæreo, auium non miror uolatus? neque columbam prædico, quod radit iter liquidum, celeres neque commouet alas? Hactenus quidem ille. Neque uero me clam eſt, quoſdam hunc ſic interpretari locum, quaſi Hieronymus ſibi uirginitatis laudem adimens, modeſtiæ cauſa ſeſe deiecerit. Quemadmodum Paulus quum plus omnibus laboraſſet, ſeipſum tamen minimum Apoſtolorum uocat, & indignum Apoſtoli uocabulo. Atque is color alibi fortaſſe locum habeat: cæterum hic ſtultitiæ fuerat id dicere, quum officeret ei quod agebatur. Quum enim ad inuidiam uſque laudibus uexiſſet uirginitatem, occurrere ſtuduit quorundam calumniæ, qui ſic dictitabant: Quiſque laudat, quod ipſe eſt. Coniugati gaudent laudari matrimonium: & ſi liceat, ſacramentorum omnium primum cupiant efficere. Monachi ſuum efferunt inſtitutum. Sacerdotes & epiſcopi de muneris huius excellentia libenter audiunt. Qui uirginitatem ſequitur, gaudet eam cum angelorum æquari puritate. Nec iſtud eſt fauere uirtuti, ſed ſuis quenque laudibus applaudere: & honeſto prætextu ſeipſum iactare. Proinde, ne quid ea calumnia uirginitatem prædicantis fidem eleuaret, ingenue fatetur ſe non eſſe quod laudat: nec ſuum agere negocium, ſed ueritati patrocinari. Rurſus in Epiſtola, cuius initium: Non debet charta: declarat idem hiſce uerbis: Scitis ipſi lubricum adoleſcentiæ iter, in quo & ego lapſus ſum: & uos non ſine timore tranſiſtis. Porrò qui nobis obijciunt locum ex epiſtola ad Euſtochium, uirginitatem non tantum efferimus, ſed ſeruamus: parum animaduerterunt quid illic ſentiat Hieronymus. Libellum ſcripſit De cuſto-

Celebritas nominis Hieronymiani

An uirgo fuerit Hieronym.

dia

Universidad de Deusto
Biblioteca

dia uirginitatis: ostendit igitur uirgini quid in hoc libro debeat expectare, scilicet non laudem uirginitatis, quam ait à multis eleganter copioseq; tractatam: sed rationem seruandæ integritatis. Nec inusitato tropo seruare dicitur alienam pudicitiam, qui docet quibus modis seruari possit. Quemadmodum Virgilius dixit, Atque solo proceras erigit alnos, eadem forma dixit Hieronymus in epistola ad Paulinũ, quæ præponitur sacris uoluminibus, Aggeus destructum templum ædificat. Alioqui sensus, quem isti proferunt, non cohæret nec præcedentibus nec sequentibus. Quanquam in his uerbis pro, tantum, suspicor ab Hieronymo fuisse scriptum, iam. Quod si non possumus nisi uirginem amare, nec apostolos quosdam, nec patriarchas amabimus. Est autem istud quibusdam studium, in speciem quidem pium, sed tamen ineptum, sanctorum laudes in immẽsum attollere, dum illis tribuunt non quantum adfuit, sed quantum illis optent adfuisse. Hi Christum, si queant, maiorem quàm est, cupiãt reddere: deinde huic penè parem Mariam: & factiose suum quisq; diuum attollit. Minoritis nunquam satis laudatus Franciscus, alijs Benedictus, alijs Augustinus. At expedit etiam sæpenumero, commissum aliquod ceu cicatricem in sanctis agnoscere. Fit enim, nescio quo pacto, ut efficacius nos eorũ exempla permoueant, quibus ex uitiosa uita contigit ad pietatem resipiscere. Quanto plureis pellexit ad bonam frugem peccatrix illa Magdalene, Christi deliciæ, quàm Teclæ perpetua innocentia, quæ ex tot hominum milibus uix ulli contingit? Magis profuit uitæ mortalium, Dauid deplorãs quod admiserat, nosq; post errata docens resipiscere, quàm aliorum semper inculpata uita. Lapsus est Hieronymus, sed primis illis annis, & ut arbitror, ante quàm baptismo renatus esset in Christo (solent enim tum ferè adulti baptismum suscipere, nisi si quem uitæ periculum huc adegisset) & lapsus est eo uitio, quo ferè solet inuolui puericia, priusquam uitium esse nouerit. At quot annis, quas pœnas, ob puerile erratum à sese exegit? Quibus supplicijs eam puritiæ uoluptatulam est ultus? Hieronymi præconium amplectantur, quibus uirginitas cordi est. Exemplum Hieronymi sequantur, qui baptismi uestem nonnihil commaculatam, pœnitentiæ nitro cupiunt candidare: multoq; magis isti, qui maximam uitæ partem turpibus uoluptatibus dedicarunt. Ad hæc, sunt quos nonnihil offendit sermonis acerbitas: quod in scriptis suis acrius nonnunquam uideatur incandescere, cũ pro Christiana mãsuetudine: planeq; ueteris comœdiæ quiddam referre multos mordicus arripiens. In hac sententia fuit olim Augustinus, & nostra memoria, si superis placet, Franciscus Philelphus, uir ille quidem eruditus, sed nonnũquam plus satis φίλαυτος. At hi mihi parum expendere uidentur negocij circumstantias, patriam, ingenium, sui fiduciam, æmulorum improbitatem, cõtumeliæ genus nulli ferendum. Postremo nec illud Terentianũ, Tu si hic sis, aliter sentias. Nulli suam contumeliam ferunt impotentius, quàm qui in aliena sunt lentissimi. Acriter inuectus est in Ruffinum, sed ille commeruerat acriora. Hic hæreseos crimen fortiter depellit, ille carnificem minitatur, & fictis flagitijs famam incessit. Et nemo secuit grauius, quàm cui non licuit esse mansueto. Atqui si quis attẽtius ac propius inspiciat eos libros, in quibus uelis equisq;, quod aiunt, inuehitur in aduersarios, totaq; libertati uela laxat, mira deprehendet humanissimi mitissimiq; ingenij uestigia. Ludit sæpenumero, & festiuis salibus agit magis quàm uirulentis: nonnulla dedit suo seculo, & amicorum affectibus: & ita crimẽ à se depellit, ut si fieri possit, cupiat hosti parcere. Multa sciens ac prudens supprimit, pudori Christiano malens obsequi, quàm animo lacessito: uelut in Epistola aduersus Ioannem Hierosolymitanum, quantum tribuit suæ uerecundiæ, quãtum episcopi titulo: ut se reprimit? Et si quid incidit odiosius, sæpe nomina supprimit, nonnunquam fictis abutitur uocabulis, uelut in argumento de matre & filia recõciliandis, in diaconum impudicum, in Susannã lapsam. Quin etiam in Ruffinum & huius socios, Grunnij, Luscij Lauinij, Calphurnij Lanarij, Scorpij, Canis Alpini, & id genus alijs aut fictis aut obscuris nominibus stomachatur. Iam uero piget etiam meminisse, quod audimus quotidie quosdam impie religiosos, & inscite doctos nobis ad aurem obgãnire, id in Hieronymo calum-

niantes

niantes, quod in eo pulcherrimum est: nimirum doctrinam, ut ipsi uocant, immodicam: & plusculum eloquẽtiæ, quàm theologum deceat. Neq; quicquam omnino nocent de Hieronymo, nisi quod Ciceronianus dictus uapularit. Verũ huius rei, quoniam ab eruditissimis abunde respõsum est, Laurentio Valla, & Angelo Politiano, & nos olim adolescentuli, minores annis uiginti, lusimus in istorum stulticiam dialogis, quos Antibarbaros inscripsimus, unum illud hoc adijciam loco: ubi deterret uirgunculam ab immodico studio librorum prophanorum, negat fuisse somnium, sed experrectum reperisse scapulas liuentes. At idem Ruffino respondens, falsissime ridet hominis curiositatẽ, cui non satis esset obseruare quid uigilans diceret, aut ageret: uerumetiam quid dormiens somniaret: & adeo fatetur fuisse somnium, ut illud cõferat cum prodigiosis illis noctium ludibrijs, quibus aliquoties sibi uideretur alatus uolare cum Dædalo per maria, nonnũquam comatulus esse, cum esset caluaster: interdum sumpta toga, causam dicere pro rostris. Expediãt igitur isti, qui simul utrũq; uerum esse possit, aut eligant utro in loco malint Hieronymo habere fidem: illic ubi de fide narrationis non agitur, sed quocunq; modo deterretur adolescentula: an hic ubi causa agitur, & crimen depellitur: qua in re ueritas orationis etiam iureiurando solet exigi. Quomodo commẽto Pythagoras rudes homines à carnium ingluuie deterruit, sic & parentes nonnunquam commenticijs terriculis pueros à peccando submouent. Præterea uideant utrum credere malint seni, an iuueni. Somnium nõ fuisse scripsit iunior, somnium fuisse scripsit senex. Si uerum sit somnium, ideest si uisio, non somnium inane: cur illud cõfert cum ludibrijs uulgarium somniorum? cur deridet obijcientem? Aut hunc nodum explicent. Dixit apud tribunal: Si unquam habuero libros seculares, te negauit: cur post hæc non refellit Hieronymus, quod obijcit Ruffinus de Ciceronis dialogis, quos maiore mercede fratribus scribẽdos locarit: de poetis, quos prælegit pueris? Et in hac accusatiõis parte ita uersatur, ut ludat magis, quàm refellat: nimirum crimen iudicans dignius quod rideretur, quã dilueret. Vbi deinde negat aut dissimulat Hieronymus sibi fuisse libros seculares? Aut si negasset, quis sanus illi fuerat crediturus: nisi fortè consentaneum uero putemus, cum in libro De optimo genere interpretandi, plurimos uersus ad uerbum ex Cicerone referat: eum hos omneis ex adolescentiæ memoria descripsisse, non de codice. Postremo, si crimẽ est habere libros seculares: & si Christum negauit quisquis hos legit, cur solus uapulauit Hieronymus? Cur hodie in theologorum scholis celebrior est Aristoteles, quàm Paulus aut Petrus? Verum de re puerili ac ridicula iam pluribus quàm sat est. Ego certe, ut finiam, malim cũ Hieronymo uapulare, quàm melle perungi cum istis, quos adeo scilicet terret Hieronymianum somnium, ut ab omnibus bonis literis sanctissime temperent: at non temperãtes interim à uitijs eorum, quorum libros religionis causa non audent attingere. Sunt è diuerso quidam, qui quàm arroganter sibi plus quàm theologi uidentur, tam impie theologum negant esse Hieronymum. Primum, quod non satis theologice σολοικίζει, quam primam theologiæ dotem autumant: deinde, quod nusquam argutetur, quomodo Capreolus, Alexander, Aegidius, & Scotus: nec usquam adducat theologicas conclusiones, rithmos scilicet belle concinentes: quod non crepet maiores ac minores, quod nusquam sophisticis argutijs, ac puerilibus captiũculis ineptiat, quod non in anxijs quæstiunculis torqueat sese, quod non passim insulciat philosophum. At æquum erat hac quidem in re ueniam dare Hieronymo. Nam qui suspicari potuit uir ille, fore ut nouum hoc theologorũ genus nasceretur apud Christianos? cum nihil simile nec in diuinis & apostolicis libris cõperisset, nec apud eruditissimos horum interpretes: præsertim cum à Paulo didicisset huiusmodi quæstiunculas ad nihil utiles, nisi ad subuersionem pietatis, esse deuitandas. Qui potuit diuinare, futuros qui totam theologiam, à capite (quod aiunt) usq; ad calcem retexerent: & ex diuina facerent sophisticam, aut Aristotelicam? Atqui si hanc ob causam in theologorũ senatum non recipiunt Hieronymum, ne Paulum quidem aut Petrum recipient: neque quenquam omnino, qui ante quadringentos annos uixerit. O miserum illud secu-

lum

Quomodo cæsus ad tribunal dei

Quod quidã Hieronymum negant theologum

Universidad de Deusto
Biblioteca

lum, ó calamitatem orbis Christiani, qui plus mille annos absq; theologis steterit: præsertim eum illis tẽporibus latissime patuerit religio Christiana, nunc in arctum contracta: præsertim quum tot eruditorum hæreticorum turmæ, libris essent reuincendæ, non fasciculis. Minori studio licere bis magistri nostri parare titulum, quàm Hieronymianam assequi dictionem, nullus inficias ibit in bonis literis exercitatus. At ille tot linguis excelluit. Vt omittam tam multa disciplinarũ adminicula: sine quibus in diuinis uoluminibus necesse sit passim hallucinari, quis unquam sacras literas sic ex ipsis hausit fontibus? Quis altius imbibit? Quis simili cura edidicit? Quis sic in promptu & in procinctu, quod aiunt, habuit? Quis citauit aut densius, aut appositius? Quis edisseruit doctius? Quis tractauit sanctius, aut felicius? Quis eruditissimos illos interpretes euoluit diligentius? Quis hæreticorum dogmata refellit efficacius? Quis Christi philosophiã penitius cognitam habuit? Quis eam uiuidius, aut literis expressit, aut uita? Hæc quæso te, utrum theologi sunt an non? An ideo theologus non erit, quia nobiscum non balbutiat, ne dicam ineptiat? An ideo grammaticis annumerabitur, & Scotistis in sublimi cathedra tonantibus, Hieronymus ad horũ pedes in imis sedebit subsellijs, quod diuina maluit dicere, quàm hominum somnia: quod inter uernantia scripturarum prata uersari maluit, quam inter horum spineta luctari: quod non frigidissimis distinctionibus omnia confuderit, sed uelut aureum quoddam flumen ire maluerit, multas simul opes secum deferens? In singulis uerbis sępenumero singuli sunt syllogismi. Num ideo parum est acutus, quia nos illius acumen non assequimur? Tractauit eas quæstiones, quæ tum in ecclesiis ac synodis uertebãtur: & ita tractauit, ut nemo copiosius, nemo neruosius, nemo magis theologice, nihil addiuinans à theologorum sacris arcẽdos, qui de formalitatibus, de instantibus, de quidditatibus, de ecceitatibus, deq; alijs id genus argutijs non disputarẽt. Operæprecium est audire censuram istorum, qui cuncta ad certum numerum redegerunt. Doctores ecclesiæ quatuor esse libuit: & quatuor item scripturę diuinæ sensus: nimirum ut respondeant quatuor euangelistis. Gregorio tribuunt tropologiam. Ambrosio allegoriã, Augustino anagogen. Hieronymo, ne nihil habeat, relinquunt literam, & sensum grammaticum. Sic enim has uoces distingunt, cum treis superiores indiscrete sumat Hieronymus. Primum ex tot eximijs doctoribus, quatuor esse duntaxat uoluerunt, idq; candore quodam magis quàm ex animo, ne nullos ueterum recipere uiderentur: quanquam nec hos admodum legunt, nisi uelut apocryphos iamq; antiquatos. Largiuntur his aliquid, ueritates interim sibi seruantes. Gestit animus paucis istos, qui sic de Hieronymo sentiunt, cum Hieronymo conferre: sed reprimam me, ne quod in nebulones dixero, probi theologi in se dictum existiment. Vnum illud tacere non possum, tot ædítis uoluminibus quid ualuerit declarauit Hieronymus. Si quisquam istorum, unicum Hieronymi uolumen suo marte possit intelligere, si quadraginta istius factionis theologi, communi opera, conflatisq; studijs, possint unicum excudere libellum, qui sit ullo modo cum Hieronymianis conferendus: imò cum his quos dictauit Hieronymus, non scripsit: fatebimur Hieronymum non esse theologum. Sed istorum iudicium minus demiror, cum magis mirum foret, si probarent quod nec didicerunt, nec intelligunt. Iustius in hos stomachor, qui cum bonas profiteantur literas, parum candide (ne dicam arroganter) de tanto uiro pronunciant. Franciscus Philelphus arrepta uelut censoria uirgula, Augustino tribuit dialecticæ palmam, eloquentiæ Hieronymo. Non est meum Augustini laudibus quicquam decerpere: uerum illud ipsa res clamitat, Hieronymum Augustino non minus antecelluisse dialectica, quàm præcesserit eloquentia: nec minus eruditione superiorem fuisse, quàm dicendi laude. Siquidem Hieronymus, Græci sermonis callentissimus, non modo totum Aristotelem, sed cæteros item philosophos omneis euoluerat. Augustinus, id quod & ipse fatetur, & indicãt libri, duos duntaxat Aristotelis libellos, tum forte in Latinum uersos sermonem, de prædicamentis, ac de enunciatione. Et ut ingenue dicam, argumentatur aliquanto perplexius ac molestius Augustinus: at quanto solidius, quanto alijs neruis Hieronymus

E quatuor doctoribus Hieronymo tribui sensum Historicum

Censura Philelphi de August. & Hieronymo

nymus? Mihi uidetur uterq; utraq; facultate mirabilis, sed eloquẽtiam magis ostentauit Hieronymus, dialecticen Augustinus. Quanquã ego nec de uitæ genere prorsus accedo Philelphi iudicio. In se quidẽ rigidior Hieronymus, quàm Augustinus, at in alios lenior: nec unquam Hieronymus à suis exegit fratribus, quod à suis clericis Augustinus. Sed præstat omittere collationem inter duos ecclesiæ Latinæ proceres, pro quorum eximijs uirtutibus magis decet agere gratias deo, quàm excitare contentionem inter studiosos. Iam uero dictu mirum quantopere celebretur inter quosdam nimis ethnice doctos, dictum Theodori Gazæ, Hieronymum præter meritum uapulasse, ueluti Ciceronianum. Nec desunt Critici, quorum palatum in huius uiri libris desideret Romani sermonis puritatem. Quæ nam ista Romana puritas? Num eodem more dicere quo dixit Cæsar, aut Marcus Tullius? At qui fieri potuit, ut Hieronymus de rebus longe diuersis loquens, ijsdem tamen uerbis uteretur? Alia religio, alius cultus, diuersi autores, nouata omnia: & tu me negabis eloquentem, nisi perinde loquar, quasi Ciceronis ætate uiuam: cum præcipua dicendi laus sit, apte dicere? Nisi forte parum Romanus uidebor, si pro eo quod olim dicebant, faxit Iupiter optimus, maximus: dixero, faxit Christus Iesus, quod ad hũc modum non sit locutus M. Varro, aut C. Cæsar, aut M. Tullius. Iam quid est hoc, quod ait quidam imputandũ Hieronymi seculo? Num seculum hoc putat illo facundius? Aut quæ nam est ista professio, cui condonari uult infantiam? Nec enim adeo stultus est opinor, ut existimet Hieronymum fuisse monachum huius generis, quod hodie receptum est. An Christi professio pugnat cum eloquentia? Quid autem uetat, si Cicero de suis dæmonibus dixit eloquenter: quo minus Christianus item de pietate ueraq; religione dicat eloquenter? Sed dicam inuitus, quod tamen uerissimum esse comperi, esse permultos sic prophanis addictos literis: ut ineruditum, ut infans ut sordidum uideatur, ubicunq; Christianæ professionis uocabula uiderint. Romuli, Camilli, Fabricij, Iulij nominibus delectantur: ad Christi, ad Pauli, ad Petri uocabula nauseant. Hos nihil aliud offendit in Hieronymo, nisi quod ingenue Christianus est. At nos si quando uideri uolumus eloquentes, de rebus sacris deum immortalem quàm prophane dicimus? Neq; uero probem in homine Christiano anxiam eloquentiæ affectationem: quæ nec philosophis, nec Senecæ, nec ulli graui uiro unquam probata est. Atq; adeo ne fieri quidẽ potest, quin de religione uerba faciens, sacrorum uoluminum testimonijs utare: quorum phrasim innouare ridiculum sit, fastidire impium. Ad hæc interdum eos cites oportet, quibus defuit elegãtia sermonis, quales nobis Bonauẽtura, Thomas, Scotus: Hieronymo, Iouinianus, Vigilantius, Ruffinus. Aiunt Pomponium Lætum, in omnem usq; uitam à Græcis abstinuisse literis, ne qua peregrinitas Romani sermonis castimoniã uitiaret. At diuus Hieronymus in tot linguas cognoscendas partitus operam & oleum: tum in huiusmodi uersans argumentis, quæ non facile splendescunt, nec recipiunt orationis nitorem; deniq; permulta dictans, tamen eloquentiæ tantum præstitit, ut nemo fuerit nostra memoria, quem hac in parte cum eo cõferre possimus. Et tamen eximios uiros nostra uidit ætas: & qui ne Ciceronis quidem seculo inter elingues habiti fuissent, quorum præcipui sunt, Laurentius Valla, Hermolaus Barbarus, Angelus Politianus, Ioannes Picus, & noster Rodolphus Agricola. Sunt & alij quos haud quaquam contemno, seq ex his quoniam insignes sunt, res æstimabitur. Hieronymus ex parte contempsit eloquentiam, tam multis distractus est studijs, quæ dicendi politiem rubigine solent obducere. Hi per omnem ætatem in his modo uersati sunt literis, quæ ad dicendi faciunt ornamenta: & tamen detur idem argumentum, sit eadem Christiane loquendi lex: uidebimus nec horum quempiam Hieronymianam eloquentiam assequi. Primum enim cum præcipua pars eloquentię sit & fons, ut inquit Horatius, res de quibus dicturus sis, penitus habere cognitas: quis non statim intelligit, quàm multis partibus hic potior sit Hieronymus? Ad hæc quis exordiatur dexterius? Quis proponit absolutius? Quis narrat euidentius? Quis expatiatur uel amœnius uel appositius? Quis colligit neruosius? Quis telũ in aduersarium

Eloquentia Hieronymi

Universidad de Deusto
Biblioteca

torquet acrius, aut exceptum retorquet mirabilius? Quis illigat tenacius? Quis in tractandis affectibus quos ἤθη uocant, iucundior? Quis in ijs quos πάθη nominant, concitãdis grauior? Quis in schematismis florulentior, aut picturatior? Quis sententias interserit aptius? Quis epiphonematibus pungit argutius? Quis hypotyposes effingit rectius? Quis aut attollit magnificẽtius, aut deijcit humilius? Quanta ordinis ratio? Quod consilium? Quæ trãsitionum delitiæ, quas sæpenumero per sententiam contexit? Quàm parata Latini sermonis copia? Quę uocum emphasis, qui delectus? Quanta rerum supellex? Quæ autorum agmina? Quàm ubiq; densus & instans sibi? Quàm felici mixtura contexit, concinnat, ac struit omnia? Præterea qui nerui, qui lacerti, qui uigor, qui actus orationis, ac uita? Vt nusquam cessat, nusquam dormitat, nusquam iacet, nusquam resistit: ut ubiq; properans, auditorem secum rapit? Vt semper aliud ex alio pendet, & gemma gemmam trahit? Quàm modulata, quàm numerosa totius orationis compositio, quàm mire commatis & colis rotatur ac uoluitur oratio? Quid dicam de festiuitate, qua res tristissimas etiam ille mirifice condijt? Postremo quod pectus, quãta causæ fiducia? Quis docet apertius? Quis delectat urbanius? Quis mouet efficacius? Quis laudat candidius? Quis suadet grauius? Quis hortatur ardentius? Quis recenset sublimius? Quis instituit sanctius? Quis cum amicis fabulatur humanius? Nullum est enim argumẽti genus, in quo ille non luserit: nusquam sui dissimilis. Hęc non admodũ mirentur, qui in hanc palestram nunquam descenderint. Cæterum magnarum uirium est, tractare sacra tam splendide, simplicia tam erudite, inculta tam polite, retrusa tam dilucide, à sensu communi abhorrentia tam popullariter, periculosa tam libere, seuera tam plausibiliter. Aliud est epistolam scribere ad Ciceronis exemplar: & decem selectis uocubis, Ciceronis simium agere: aliud in grauissimis argumentis, tot excudere uolumina. Aliud est in ficta controuersiola declamare: aliud in serijs fidei negocijs utriscq; satisfacere: & his qui nihil requirunt præter scripturæ diuinæ scientiam: & his qui tantum ingenij uires expectant. Atque hæc qui præstat, parum Ciceronianus est? Siquidem quid aliud est esse Ciceronianum, quàm optime dicere, etiam si diuerse dicat? quandoquidem ipsi Ciceroni secus dicendum foret, si Hieronymus esset. Alias dicendi uirtutes mireris in alijs: in uno Hieronymo tot pariter dotes cumulatæ sunt, ut in eo reperire liceat, quod & in M. Tullio desideres. Loquitur Cicero, tonat ac fulminat Hieronymus: illius linguam miramur, huius etiam pectus. Quid quod nostro seculo quanquam sat feliciter repullularunt bonæ literæ, tamen declamandi prorsus extincta est exercitatio: ut hoc ipsum quid sit eloquenter dicere non queat nisi à paucissimis iudicari: cum ea res magis usu constet, quàm præceptis. Vt iuxta Græcorum prouerbium: Non una hirundo uer efficit: ita non una quæpiam dos facit eloquentem. Inter tot egregios autores, quorum ingenio defensa est & illustrata Christi religio, alijs desunt seculares literæ, alijs sacræ scripturæ cognitio. In hoc ingenium desiderat Hieronymus, in alio lucem orationis: in hoc neruos, in illo splendorem, Multis defuit linguarum peritia, nonnullis fidei syncritas, quibusdam uitæ integritas. Hieronymus, & unus Hieronymus sic omnia præstitit: ut si non ad unã aliquam uirtutem, sed ad omnium concentum & summam respicias (dicam audacter, sed uere) nihil habeat uel ipsa Græcia, quod nostro opponat Hieronymo. Pro ferat si possit, & meæ sententiæ non pigebit palinodiam canere. Et tamen hunc uirum, quem ne summi quidem queant assequi, non uerentur calumniari & mediocres. Notatur à Laurentio, quod in libris aduersus Iouinianum, sic Iouis Statoris fecerit mentionem, uelut à stando dictus sit, & non potius à sistendo. Quasi uero illic hoc agat Hieronymus, unde dictus sit Iupiter Stator, ac non magis ridendi Iouinia ni quæsiuerit ansam. Nisi fortè cum scribit Martialis: Dicemus ficus quas scimus in arbore nasci: Dicemus ficos Ceciliane tuos: uere sensit hanc esse uocum differentiam. Et tamen siue à sistendo deducitur stator, siue à stando, nihil est in quo reprehendas Hieronymũ. Quid enim est aliud sistere, quàm facere ut stet aliquid? Quod enim Græcis unica uox declarat, ἱστάναι, id Latini duabus explicant, sed inter se

Taxatores Hieronymi Valla

cognatis

cognatis. Proinde cum Iupiter sit Stator, hunc offendere uidetur qui sedere gaudeat. Atq; hęc qualiscunq; uocum ac rerum affinitas satis erat captanti risum. Alius insectatur, quod alicubi Ruffinum taxat, qui comparandi uerbo abusus sit pro emere. Hodie quidem uulgus Italorũ comparare dicit emere, eumq; uerbi abusum iam tum Hieronymi seculo natum fuisse, declarat non solum hic apud Ruffinum locus: uerum etiam quod Sophronius in catalogo scriptorum illustrium, comparauit ab Hieronymo positum, uerterit ὠνήσατο, Cæterum quæ taxator ille citat ex Catone, ne tantulum quidem faciunt aduersus Hieronymum. Neq; enim si prædium recte comparari dicitur quod emitur, continuo nihil interest inter emere & comparare. Comparãdi enim uerbum latius patet, nimirum ad omnia quæ quocunq; modo parãtur, siue dono, siue opera, siue ære, siue bello, siue corpore, siue furto deniq;. At Ruffinus sic usus fuerat ea uoce, ut nihil aliud esse posset quàm emere. Sed demus inueniri cõparare pro emere, quid opus erat hoc cum cõuicio ingerere, quasi non & Cicero quædam irrideat in Antonio, quæ reperiuntur apud probatissimos autores: aut quasi Ruffinus uno tantum loco faciat solœcismum. Sed hoc fortasse condonari poterat ætatis calori, quod commẽtarios in Suetonium iuuenis opinor scripserit. At idem in his commẽtarijs, quos senex ædidit in asinum Apulei, rursus cædit Hieronymum, quod pexam uestem posuerit, pro detrita, uiliq;, cum Horatius sit usus pro noua & eleganti. Ne nimium operæ ponam in huiusmodi nugis: primum Hieronymus hoc loco non interpretatur quid senserit Horatius, ne alludens quidem apertius ad illius uerba. Neq; statim illi concesserim, pexam uestem esse nitidam & elegantem: quin uero propius est, genus fuisse uestis, quod uillos haberet, quod genus sunt laneæ non attonsæ. At subucula iam uillis atritis parum congruit cum tunica pexa. Neq; Hieronymus pexam tunicam, & nigram subuculam opposuit nouæ & eleganti, sed lineis, sericis, ac candidis, quæ tum in delicijs erant: adeo ut ætate Plinij à barbaris importata, non satis digna uiris Romanis haberentur: & notati sunt imperatores aliquot quod holosericis uterentur. Id ita esse, ipsa Hieronymi uerba declarant: Tunc pexa tunica & nigra subucula uestiebaris, sordidatus & pallidus, & callosam opere gestitans manũ: nunc lineis & sericis uestibus, & Atrebatum ac Laodiceæ indumentis ornatus incedis. Proinde pexa uestis, siue noua sit, siue uetus, siue uilis, siue pretiosa, certe lanea est. At serica lineaq; lanea nõ sunt, & candore potissimum commẽdantur. Et quanquam nunc linearum uestium usus uilis sit ac plebeius, tamen is olim nobilium erat: & honoris causa primum datus est sacerdotibus, ac proinde nulli monachorum cõcessus, nisi inter obeunda sacra. Iam illa quæ notauit alius quidam in psalmo primo pro מוץ uertendum fuisse acum aut stipulam, non puluerem: & in Hieremia pro לִמְקוֹנְנוֹת non lamẽtatrices, sed præficas: prorsus indigna duco quæ refellantur, tantum abest ut existimem nõ posse defendi. Atq; ad hæc ipsa diluenda, uix eloqui possim, quàm inuitus descendam. Poteram illud è triuio respondere, ab aquila non cerni muscas: uerum paucis ostendere uolui, nec in his minutissimis cessasse uirum undecunq; doctissimum. Illud hactenus offecit Hieronymo, quod ut à plerisq; non legitur, ita à paucissimis intelligitur. Alioqui uerum esse fateremur illud egregij pictoris elogium, μωμήσονταί τις θαύσονται ἢ μιμήσονται. At posthac quando per uniuersum orbem Christianum reuixerunt bonæ literæ, & non pauca bonæ spei ingenia ad ueterẽ illam ac germanam theologiam expergisci cœperunt, Hieronymum ueluti renatum communibus studijs complectamur omnes: hunc singuli sibi ceu peculiarem uindicent. Olim Homerum septem urbes sibi certatim asserebant. At Hieronymum uicinitatis iure rapiat, hinc Dalmatia, hinc Pannonia, hinc Italia. Stridon sibi gratuletur, quæ tam eximium urbi lumẽ produxerit. Triplici nomine sibi gratuletur Italia, primũ quod erudierit, deinde quod per baptismum genuerit Christo, postremo quod sanctissimi corpusculi pignus apud se seruet. Hunc ut suum agnoscant Galliæ, quas omneis sic peragrauit, quasq; tot libris nominatim dedicatis instituit. Hunc sibi uindicent Hispani, quos aliquot epistolis ad illos scriptis illustrauit. Hunc exosculetur Ger-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mania, quam unico licet uolumine satis & docuit & nobilitauit. Hunc gemino nomine complectatur Græcia: primum, ob linguæ commercium: deinde, quòd orbis magistra, huius uiri literis uicissim adiuta sit. Complectatur Aegyptus, quam toties inuisit, quæq; ex doctissimo nobis reddiderit doctiorem. Amplectantur Arabes & Saraceni, quos sua uicinitate reddidit claros. Hunc colant Hebræi, quorum sermonem & literas tãtis sudoribus pararit. Hunc omnis quidem rapiat Syria, in qua magnam uitæ suæ partem exegit: sed præcipue Bethlehem bis felicissima, & quòd in hac Christus natus sit mũdo, & quòd in eadem Hieronymus natus sit cœlo. Hunc omnis sexus, omnis ætas discat, euoluat, imbibat. Nullũ doctrinæ genus est, quod hinc non queat adiuuari: nullum uitæ institutum, quod huius præceptis non formetur. Soli hæretici Hieronymum horreant & oderint, quos ille solos semper acerrimos hostes habuit.

FINIS

EPISTOLARVM INDEX

ADIECIMVS Indicem, singulorũ Librorum aut Epistolarum initijs, iuxta literarum ordinem digestis: ut si quid occurrerit ex Hieronymo citatum ad hunc modum, Hieronymus in epistola, Si tibi putem: mox per hunc Indicem in promptu fuerit locus. Atq; hæc citandi ratio mihi sanè uisa est tum breuior, tum expeditior, quàm illa per tot numeros partium, tractatuum, epistolarum, & paginarum: ut pro unica, triplici sit opus memoria.

Primus numerus Tomum indicat, alter Paginam.

ABraham tentatur. De ægrotatione Blesillæ: ad Marcellam. 1 160
Acceptis primũ literis. Velitatio in errores Vigilantij: ad Riparium. 2 463
Ambrosius quo. Inuitatio ad secessum Bethlehemiticũ: ad Marcellam. 1 113
Antiquus sermo est. Familiaris ad Iulianum diaconum. 1 220
Ante annos circiter. De erroribus Origenis: ad Auitum. 2 496
Anno præterito. Commendatio amici: ad Augustinum. 2 719
Apostolus Paulus scribens. Institutio infantulæ: ad Lætam. 1 53
Apud Hebræos. Præfatio in librum Iudith. 3 754
Audi filia. De custodia uirginitatis: ad Eustochium. 1 139
Audiui peruenisse. Excusat se Augustinus Hieronymo. 2 701
BEatus Pamphilus. Expositio Psalmi CXXVI. ad Marcellam. 3 849
Beatitudinis tuæ. De filio prodigo: ad Damasum. 3 862
Bonus homo. Institutio monachi: ad Paulinum. 1 104
Breuis epistola. De tribus quæstionibus: ad Amandum. 3 871
Breuis est quæstiũcula. De blasphemia in spiritũ sanctũ: ad Marcellam. 3 876
CAusa difficilis. Institutio infantulæ: ad Gaudentium. 1 101
Cogor per singulos. Præfatio in Iob. 3 733
Commentaria cum legerem. Quæstio de Osanna: ad Hieronymum. 3 859
Chartæ exiguitas. Familiaris: ad uirgines Hermonenses. 1 221
Christiani interdum. Aduersus calumniatores: ad Pammachium. 2 462
Christi te. Exhortatio aduersus hæreticos: ad Riparium. 2 475
Crebras ad me. Familiaris: ad Augustinum. 2 703
Cum hora ferme. De morte Leæ: ad Marcellam. 1 161
Cum in urbe. Familiaris: ad Augustinum. 1 222
Cum à sancto. Adhortatio ad concordiam: ad Augustinum. 2 708
DAnielem prophetam. Præfatio in Danielem. 3 769
Delectatus sum tuorum. Tertius liber contra Pelagianos. 2 649

Decreueram quidem. Aduersus Arianos de fide sua: ad Marcum. 2 669
Desiderij mei. Præfatio in Pentateuchum Moysi. 3 744
Diu te Romæ. Expostulatio de figurata laude: ad Ruffinum. 2 544
Dic mihi Critobule. Liber primus contra Pelagianos. 2 612
Didici quod &. De damnatis Origenistis. 2 664
Dominus noster. De modestia: ad Antonium. 1 228
Domino dilectissimo. Aduersus Origenistas. 2 503
Dominus qui loquutus. De damnandis Origenistis. 2 662
Dormientem te. Tres quæstiones Veteris legis. 3 765
Duplicem mihi gratiam. De damnandis Origenistis. 2 664
EBer nati sunt. Traditiones Hebraicæ in libros Paralipomenon. 3 990
Epistola tua. Aduersus Ioannem Hierosolymitanum. 2 531
Epistolare officium. De ephod bad: ad Marcellam. 3 804
Et uestris & multorum. Aduersus Ruffini calumnias. 2 545
Et factum est. Expositio primæ uisionis Esaiæ: ad Damasum. 3 851
Ex eo tempore. Familiaris: ad Theophilum. 1 211
Ex quo cœpi. De mendacio: ad Hieronymum. Augustini. 2 690
Ezechiel propheta. Præfatio in Ezechielem. 3 759
FIlius meus frater tuus. Consolatio in aduersis: ad Iulianum. 1 214
Filius meus Apodemius. Ad undecim quæstiones Algasiæ. 3 893
Frater Ambrosius. De custodia diuinæ scripturæ: ad Paulinum. 3 735
Fuit uir unus. Quæstiones Hebraicæ in libros Regum. 3 970
GEneralis epistola. De damnatis Origenistis. 2 665
Grandes materias. Epitaphium Nepotiani: ad Heliodorum. 1 21
HAbeo gratiam. De mendacio & translatione ex Hebraica ueritate. 2 688
Hieremias propheta. Præfatio in Hieremiam prophetam. 3 758
Hortaris Dexter. Catalogus uirorum illustrium: ad Dextrum. 1 273
Hucusq; de criminibus. Apologiæ Hieronymi aduersus Ruffinũ liber II 2 561
Humanæ uitæ. Laus integræ senectutis: ad Paulum Concordiensem. 1 137
IAm pridem charitati. De mendacio. 2 709
Ignota uultu. De duodecim quæstionibus: ad Hedibium. 3 877
Ioannes idem. Reconciliatio offensarum. 1 219
Importuna in Euangelio. De hypostasibus Arianorum. 2 479
In ea mihi. Familiaris: ad Florentium. 1 54
Inter omnes materias. De seruanda uirginitate: ad Demetriadem. 1 64
Inter omnia. Exhortatio ad Christi militiam: ad Exuperantium. 1 218
In ipso profectionis articulo. Satisfactio: ad Augustinum. 2 701
In ipso iam profectionis. Expositio loci ad Galatas: ad Minerium. 3 927
Inter multos sæpe. Vita Pauli eremitæ. 1 347
In septuagesimo septimo. De quadraginta mansionibus: ad Fabiolam. 3 773
In uetere uia. De monogamia: ad Gerontiam. 1 89
Iustum quidem fuerat. Hortatur ut resipiscat. 2 666
Iungat epistola. Præfatio in Prouerbia Salomonis. 3 757
LEctis literis. Aduersus Ruffini calumnias. 2 581
Lecto sermone. Familiaris: ad Desiderium. 3 937
Legimus in Esaia. De gradu presbyteri & diaconi: ad Euagrium. 2 683
Librum Hester. Præfatio in Hester. 3 754
Literæ tuæ. Aduersus calumniatores: ad Domnionem. 2 458
Lugubri nuncio. Epitaphium Lucini Betici: ad Theodoram. 1 203
MAiora spiritus. Quatenus legendus Origenes: ad Tranquillinum. 2 668
Magnis uos. De quatuor quæstionibus: ad Marcellam. 3 874
Medici quos uocant. In Onasum obtrectatorem. 2 721
Meminit beatitudo tua. De damnandis Origenistis. 2 663

Universidad de Deusto
Biblioteca

Memini me. Præfatio in Ecclesiasten. 3 757
Mensuram charitatis. Inuitatio ad secessum Bethlehemiticum nomine Paulæ & Eustochij. 1 127
Mirari non desino. Præfatio in Tobiam. 3 754
Misisti uolumen. De Melchisedech:ad Euagrium. 3 770
Multa in orbe. De colendis martyrum reliquijs. 2 466
Multa quidem. De scripturis aduersus Pelagianos liber secundus. 2 632
Multi utroq; claudicãt. Extimulat aduersus hæreticos:ad Augustinum. 2 672
Multum utranq; partem. De iudicio Salomonis pueri:ad Ruffinum. 3 807
Multi super. De osanna:ad Damasum. 3 859
NEc opinanti. Exhortatio ad piam uitam:ad Lucinium. 1 208
Nemo reprehendat. Laudes Asellæ:ad Marcellam. 1 119
Nemo quum prophetas. Præfatio in Esaiam uersum. 3 758
Nescio qua tentatione. Exhortatio aduersus hæreticos:ad Apronium. 2 476
Nihil Christiano. Institutio monachi. 1 44
Non debet charta. Exhortatio exemplo Bonosi:ad Chromatium. 1 225
Non audacter. Aduersus Pelagianos:ad Ctesiphontem. 2 602
Nonagesimum Psalmum. De decem nominibus dei:ad Marcellam. 3 829
Non est idem ordo. Præfatio in duodecim Prophetas. 3 761
Nouum opus. In quatuor Euangelia castigata Præfatio. 3 762
Nudiustertius cum. Interpretatio alphabeti Hebraici:ad Paulam. 3 938
Nunquam fili Oceane. De imputato matrimonio à baptismo. 2 673
Nunquam æque. De mendacio & translatione ex Hebraica ueritate. 2 686
Nuper rogatus. De perpetua uirginitate Mariæ. 2 345
Nuper tuæ. De damnatis Origenistis. 2 664
Nuper quum Rheticij. De Tharsis, in Veteri testamẽto:ad Marcellam. 3 812
Nuper quum pariter. Quid Hebræis sit Alleluia:ad Marcellam. 3 830
OBsecras literis. De uiduitate seruanda:ad Furiam. 1 81
Omni quidẽ tempore. Extimulat cõtra hæreticos:ad Augustinũ. 2 672
Origenes quũ in cæteris. Homiliæ duæ Origenis à Hieronymo uersæ. 3 914
PArua specie. De xeniolis missis:ad Eustochium. 1 135
Pauci admodum. De excellẽtia uirginitatis, aduersus Iouinianum. 2 358
Paulus apostolus. De optimo genere interpretandi:ad Pammachium. 2 722
Petis à me Nepotiane. Institutio clerici. 1 11
Plures anni sunt. Epitaphium Fabiolæ:ad Oceanum. 1 205
Plus deum tribuere. Laus Bonosi:ad Ruffinum. 1 222
Post priorem. Defensio interpretationum:ad Marcellam. 2 730
Postquàm epistolam. Ad tres quæstiones Veteris legis. 3 765
Prius te Cypriane. Expositio Psalmi octogesimínoni. 3 832
Proxime accidit. Aduersus Luciferianos dialogus. 2 481
QVamuis mihi multorum. Consolatio cæcitatis:ad Abigaum. 1 212
Quam uellem. Familiaris:ad Theodosium. 1 220
Quamuis existimem. Adhortatio ad concordiam. 2 704
Quanto amore. De laude uitæ solitariæ. 1 1
Quantus beatitudinis. Familiaris:ad Florentium. 1 53
Quæ acceperis. Quid sit Sela:ad Marcellam. 3 831
Quæris Dardane. De terra promissionis. 3 80
Quis dabit capiti. Consolatio super morte filiæ:ad Paulam. 1 163
Qui circa te. Familiaris:ad Chrysogonum. 1 227
Qui nauali prælio. Vita Malchi. 1 266
Qui in principijs. Quæstiones Hebraicæ in Genesim. 3 939
Quod ignotus. Castigatio relapsi:ad Rusticum. 1 223
Quod ad te hucusque. Apologia ad Pammachium. 2 445

Quomodo

Quomodo Græcorum. In Paralipomena castigata præfatio. 3 758
Quoniam uetusto. De hypostasibus Arianorum:ad Damasum. 2 477
REtulit mihi quidam. Vitandum uirginis contubernium. 1 233
Rursum Orietalibus. De opprimẽdis Origenistis:ad Pammachiũ. 2 670
SAmuel quondam. Obiurgatio diaconi impudici:ad Sabinianum. 1 238
Sanato uulneri. Consolatio super morte uxoris:ad Pammachium. 1 168
Sanctus filius. Consolatio in aduersis:ad Castrutium. 1 213
Sanctus aliquis. Excitatio ad defensionem sui. 2 337
Sanctus episcopus. De damnatis Origenistis. 2 663
Sanctus Innocentius. De extincta Celestiana hæresi:ad Alipium. 2 671
Sanctus Iohel. In Iohelem Præfatio. 3 761
Sebesium nostrum. Quatenus utendum literis prophanis:ad Magnum. 2 681
Secunda propositio est. Aduersus Iouinianum liber secundus. 2 412
Sæpe & multum. Marcellæ Epitaphium:ad Principiam. 1 121
Sæpe à me. De muliere septies icta:ad Innocentium. 1 244
Septuaginta &. De seraphim:ad Damasum. 3 857
Schedulæ quas misistis. Aduersus Origenistas. 2 537
Si aut fiscellam. Præfatio in Iob. 3 756
Si cuncta corporis. Epitaphium Paulæ:ad Eustochium. 1 176
Si iuxta Paulum. Aduersus Ioannem episcopum Hierosolymitanum. 2 509
Sicut præsens rogaui. Familiaris Augustini:ad Præsidium. 2 708
Si tibi putem. Deprecatur crimen amoris in Paulam:ad Asellam. 2 720
Si Septuaginta. Præfatio in Paralipomena. 3 756
Scio me principia. Expositio Psalmi quadragesimiprimi. 3 840
Scio quam plurimos fratrum. Præfatio Ruffini in libros περὶ ἀρχῶν. 2 536
Scio quosdam putare. De ordine & titulis Psalmorũ:ad Sophronium. 3 813
Scripturus uitam. Vita Hilarionis. 1 252
Scripta iam. Aduersus Pelagianos. 2 611
TAndem ex Aphrica. Familiaris:ad Marcellinum. 2 672
Tandem finito. Præfatio in Iosue. 3 746
Testimonia. De Montani erroribus:ad Marcellam. 2 473
Tres simul. De mendacio in literis sacris:ad Augustinum. 2 692
Turpilius Comicus. Familiaris:ad Niciam. 1 225
VEreor ne officium. De seruanda uiduitate:ad Saluinam. 1 75
Vere in uobis. Emendatio Psalterij in certis locis:ad Suniam. 3 814
Vetus scripturæ. Institutio matrisfamilias:ad Celantiam. 1 110
Viginti & duas literas. Præfatio in libros Regum. 3 747
Virum honorabilem. Familiaris:ad Augustinum. 2 707
Voce me prouocas. De duabus quæstiunculis:ad Paulinum. 3 936
Vsque hodie. De uestitu sacerdotum:ad Fabiolam. 3 789
Vt absentiam corporum. De xeniolis:ad Marcellam. 1 136
Vt tam paruam. Familiaris:ad eandem. 2 665
Vtrum difficilius. Præfatio in Esdram & Neemiam. 3 752
ZEnon nauclerus. De Salomone & Achaz ante tempus patribus: ad Vitalem. 3 810

FINIS

Universidad de Deusto
Biblioteca

DES. ERASMVS ROTERODAMVS PIO LECTORI S. D.

QVANQVAM ab ipsa pueritia, non tam iudicio, quàm arcano quodam naturę sensu, diui Hieronymi scripta sum admiratus: eaq; admiratio mihi semper cum accessione ætatis, & si qua est, eruditionis accreuit: tamen quum illius Epistolas tum castigandi, tum scholijs illustrandi prouinciã susciperem, uariam illam & ex omni linguarum, disciplinarum ac literarum recondita supellectili constructam opulentiam nondum penitus introspexeram. Quid enim est in ullo librorum genere, seu paruum, seu magnum, seu sacrum, seu prophanum, quod ille non habuerit in numerato? Itaq; fateor me non uno modo peccasse, qui ad tam arduum negocium, nec parem eruditionem, nec iustam curam attulerim. Quum enim primum uenissem Basileam, de Nouo Testamento uertendo ne cogitarã quidem: scholia modo nonnulla paucis uerbis annotaram, atq; his decreueram esse contentus: in Hieronymũ ferè nihil attuleram, præter animi propositum. Hic mea facilitate, aut uerius temeritate, abusus felicis memoriæ Ioannes Frobenius, utrũq; opus complu ribus prælis aggressus est: quum hoc corpusculum uix quartæ laborũ parti par esset. Atq; id temporis parabam illa, non hominibus eruditis, sed quibusdam pijs quidem illis, uerum illiteratis: apud quos compereram Hieronymum sic undequaq; deprauatum, ut ne legi quidem posset: cuius incogitantiæ me non semel & puduit, & piguit. Supererat igitur ut ad prouerbium confugeremus, quo posteriores curæ dicuntur esse meliores: & quod priori negligẽtia commissum erat, posteriore diligentia sarciremus: id quod à nobis iam semel atq; iterum factum est. Porrò quum acciperem apud Parisiorum Lutetiam rursus excudi Epistolarum uolumina, ut ex tempore licuit, quædam loca pridem à me notata recognoui, misiq; in publicam studiorum utilitatem: non conquieturus, donec æquo candidoq; lectori probarim fidem & industriam meam. Ingratis enim & iniquis, qui uel dissimulantes tam multa beneficia, tantum arrodunt si quid incautius excidit: uel quod est improbius, ne legunt quidem nostra, sed tamen occlusis oculis & obturatis auribus ingenti uociferatione damnant quod nesciunt, nihil aliud optabo, quàm mentem dari meliorem diuinitus, θοὶ δὲ τε πάντα δύνανται. Interim non tam regium est, quàm Christianum, quum bene facias, audire male. Quum hæc adornaretur æditio, incomparabilis heros Guilielmus Varamus, archiepiscopus Cantuariensis, ac totius Angliæ primas, terras reliquit, & in cœleste contubernium emigrauit, uir ex omni uirtutum & ornamentorum genere concinnatus: siue spectes in tanto rerum fastigio comitatem etiam infimis obuiam, siue in tanta rerum affluentia spontaneam uictus sobrietatem, siue in tantis negociorum undis perpetuam animi tranquillitatem (id quod diuinæ cuiusdam mentis esse uidetur) siue syncerum erga pietatem ac religionem affectum, quam semper summo studio, nullo supercilio tum docuit, tum præstitit. Nemo uidit illum nihil agentem. Quis autẽ non facile condonasset tali uiro, si quando animum negocijs externis delassatum, iocis aut lusibus relaxasset? At illi pro uenatu, pro aucupio, pro alea, pro chartis, pro morionibus, proq; cæteris auocamentis uulgaribus, erat aut frugifera lectio, aut cum erudito uiro colloquium. Iam uero benignitatem quum in omnes, tum præcipue in studiosos, quid referam? De me nihil dicam, qui non ita multum ab illo accepi, idq; obtrusum uerius, quàm datum: nisi quod in acceptis numero quicquid ille obtulit: obtulit autem frequenter uera fronte, fortunarum omnium communionem. Sed in alios quàm non fuerit illius parca liberalitas, uel illa uox arguit quam paulo ante mortem emisit. Nuncianti-
bus enim famulis, In thesauro uix esse triginta aureos signatæ pecuniæ: gratulabundus dixit, Bene habet: sic mori semper fuit in uotis: sat est uiatici mox hinc emigraturo. O mentem summo Episcopo dignam. Ex tanta fortuna, minimum impendit

impendit sibi: mensa erat & pro more regionis & pro dignitate tanti præsulis splendida, sed in medijs delicijs ipse uulgaribus libentius utebatur, atque hoc ipsum parcissime. Cœna tam erat frugalis, ut propè nulla fuerit: uinum per quàm raro gustabat uerius quàm bibebat, contentus tenuissima ceruisia, quam illi uulgò biriam appellant. Eadem in cultu frugalitas: nunquam holosericis utebatur, nisi rem diuinam peragens: adeo ut quum sub Caroli Cæsaris & regis Angliæ conuentum, qui fuit ante annos (ni fallor) undecim Caletij, edicto cardinalis Eboracensis, non episcopi tantum, sed & inferioris gradus homines cogerentur magnis impendijs ornare sese bissinis ac damascenis, solus omnium ille cõtempto cardinalis edicto, pilum in cultu suo nõ mutarit. Quid esse possit illo pectore incorruptius? Nunc felix illa anima, sicut Ecclesiæ præclarum lumen fuit, ita cœlesti Hierosolymæ sydus illustre addit. Frequenter apud suos hanc uocem solet emittere, Vtinam mihi cõtingat, prius quàm hinc emigrem, semel uidere complectiq; meum Erasmum, nũquam sinerem illum à me diuelli. Votum erat mutuum, sed neutri contigit quod optauit. Vtinam illud concedat Christi misericordia, ut nos inuicem breui complectamur illic, ubi nulla est futura distractio, neque quisquam erit, qui uel illum mihi, uel me illi inuideat. Bene uale, quisquis es qui hæc legis. Friburgi Brisgoiæ, anno millesimo quingentesimo trigesimotertio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

EPISTOLAE
SIVE LIBRI EPISTOLARES
D. EVSEBII HIERONYMI STRIDONENSIS,

uetustissimorum codicum collatione diligentissimè recogniti ab DES. ERASMO ROTERODAMO sacræ Theologiæ professore: & eiusdem Argumentis ac scholijs illustrati.

ARGVMENTVM DES. ERASMI ROTERODAMI IN EPISTOLAM SEQVENTEM.

QVVM D. Hieronymus eremum adisset, Heliodorum sodalem charissimum, qui ipsum officij causa fuerat prosequutus, ut alibi testatur, conatus est apud se retinere: quod quum non potuisset efficere, literis ad illum datis, hortatur ad solitariæ uitæ societatem. Refellens singula, quæ eũ uel ab eremo deterrere, uel in urbibus remorari possent, ostẽdens que quam non sit tutum episcopi munus suscipere, & quam nõ facile tueri susceptum. Deinde uelut in peroratione, eremiticæ uitæ felicitatem decantat, ac supremi iudicij terrorẽ ob oculos ponit. Huius epistolæ nominatim mentionem facit in Catalogo operum suorum, & Exhortatoriam uocat. Scripsit autem admodum adolescens ac pene puer, quẽadmodum in proxima testatur epistola, illud addens, sese in hac calentibus adhuc rhetorum studijs, pro illius ætatis ratione, scholastico flore lusisse. Proinde scatet metaphoris, allegorijs etiam fabulosis, epiphonematis, dilemmatis, ac reliquis id genus orationis ornamentis. Conatus artis eiusmodi est, ut tyronem, sed summæ spei tyronem possis agnoscere. Cæterum argumenti genus προτρεπτικὸν est, de quo paulopost dicemus.

epistolæ pij libri

AD HELIODORVM DE LAVDE VITÆ SOLITARIÆ.

1 QVANTO amore & studio contenderim ut pariter in eremo moraremur, cõscium mutuæ charitatis pectus agnoscit. Quibus lamentis, quo dolore, quo gemitu, te abeuntẽ prosequutus sim, istæ quoque literæ testes sunt, quas lachrymis cernis interlitas. Verum tu quasi paruulus delicatus, contẽptum rogantis per blandimenta fouisti: & ego incautus, quid tũc agerem, nesciebam. Tacerem? Sed quod ardenter uolebam, moderate dissimulare non poteram. Impẽsius obsecrarem? Sed audire nolebas, quia similiter nõ amabas. Quod unũ potuit, spreta charitas fecit. Quem præsentẽ retinere nõ ualuit, quærit absentem. Quoniam igitur & tu ipse abiens postularas, ut postea quàm ad deserta migrassem, inuitatoria ad te scripta trasmitterem, & ego me facturum receperam: Inuito. Iam propera. Nolo pristinarum necessitudinum recorderis. Nudos amat eremus. Nolo te longinquæ peregrinationis terreat difficultas: Qui in Christum credis, & eius crede sermonibus. Quærite primum regnum dei, & hæc omnia apponentur uobis. Non pera tibi sumẽda, non uirga est. Affatim diues est, qui cum Christo pauper est. Sed quid ago: Rursus improuidus obsecro? Abeant preces, blandimenta discedant. Debet amor læsus irasci. Qui rogantem cõtempseras, forsitan audies obiurgantem. Quid facis in paterna domo delicate miles? Vbi uallum? ubi fossa? ubi hyems acta sub pellibus? Ecce de cœlo tuba canit: Ecce cum nubibus debellaturus orbem, imperator armatus egreditur: Ecce bis acutus gladius ex regis ore procedens, obuia quæq; metit: & tu mihi de cubiculo ad aciem, tu de umbra egrederis ad solem? Corpus assuetum tunicis, loricæ onus non fert. Caput opertum linteo, galeam recusat. Mollem ocio manum, durus exasperat capulus.

Militia, uita Christiani

2 Audi edictum regis tui: Qui non est mecum, contra me est: & qui mecum non obligit,
3 spargit. Recordare tyrocinij tui diem, quo Christo in baptismate consepultus, in sacramenti uerba iurasti: pro nomine eius non te patri parciturum esse, nõ matri. Ecce aduersarius in pectore tuo, Christum conatur occidere. Ecce donatiuum quod militaturus ac

In baptismo datur nomen

Universidad de Deusto
Biblioteca

ceperas, hostília castra suspirant. Licet paruulus ex collo pendeat nepos: licet sparso crine & scissis uestibus, ubera quibus te nutrierat mater ostẽdat: licet in limine pater iaceat, per calcatum perge patrem, siccis oculis ad uexillum crucis euola. Solum pietatis genus est, in hac re esse crudelem. Veniet, ueniet postea dies: quo uictor reuertaris in patriam: 4
Victoria quo Hierosolymam cœlestem uir fortis coronatus incedas. Tunc municipatum cũ Paulo capies. Tunc & parentibus tuis, eiusdem ciuitatis ius petes. Tunc & pro me rogabis, qui te ut uinceres incitaui. Neq; uero nescio, qua te dicas nunc cõpede præpediri. Non 5
est nobis ferreum pectus, nec dura præcordia. Non ex silice natos Hyrcanæ nutriere tigrides. Et nos per ista transiuimus. Nunc tibi blandis uidua soror hæret lacertis, nunc illi cũ quibus adoleuisti uernulæ, aiunt: Cui nos seruituros relinquis? Nunc & gerula quondam, iam anus, & nutricius secundus post naturalem pietatem pater, clamitat: Morituros expecta paulisper, & sepeli. Forsitan & laxis uberum pellibus mater arata rugis fronte, antiquum referens mammæ lallare, congeminet. Dicant si uolunt & grãmatici: In te 6
omnis domus inclinata recũbit. Facile rumpit hæc uincula amor dei, & gehennæ timor. At contra scriptura præcipit parentibus obsequendum, sed quicũq; eos supra Christum amat, perdit animam suam. Gladium tenet hostis ut me perimat, & ego de matris lachrymis cogitabo? Propter patrem militiam Christi deseram, cui sepulturã Christi causa non debeo, quã etiam omnibus eius causa debeo? Domino passuro timide Petrus consulens scandalũ fuit. Paulus retinentibus se fratribus, ne Hierosolymã pergeret, respõdit: Quid facitis plorãtes, & conturbantes cor meũ? Ego enim nõ solum ligari, sed & mori in Hierusalẽ paratus sum pro nomine domini Iesu Christi. Aries iste pietatis, quo fides quatit, Euangelij retũdendus est muro. Mater mea & fratres mei hi sunt, quicũq; faciunt uoluntatẽ patris mei, qui in cœlis est. Si credunt in Christum, faueant mihi pro eius nomine pu-
Insidiæ gnaturo. Si nõ credunt, mortui sepeliãt mortuos suos. Sed hoc, ais, in martyrio. Erras frater, erras, si putas unquã Christum persequutionem non pati. Tunc maxime oppugnaris, si te oppugnari nescis. Aduersarius noster tanq; leo rugiens, aliquem deuorare quærẽs circumit, & tu pacẽ putas? Sedet in insidijs cũ diuitibus, ut in occultis interficiat innocentẽ. Oculi eius in pauperẽ respiciũt. Insidiatur in occulto sicut leo in spelunca sua, insidiatur ut rapiat pauperẽ: & tu frondosæ arboris tectus umbraculo molles somnos futurus præda, carpis? Inde me persequit luxuria: inde auaritia conatur irrumpere: inde uen-
Hostes uarij ter meus uult mihi deus esse pro Christo: compellit libido ut habitantem in me spiritum sanctum fugem, ut tẽplum eius uiolem. Persequitur, inquã, me hostis, cui nomina mille, mille nocẽdi artes: & ego infelix uictorẽ me putabo, dum capior? Nolo frater charissime examinato pondere delictorũ, minora credas idololatriæ crimina esse, quę diximus. Imò Apostoli disce sententiam, qui ait: Hoc enim scitote intelligẽtes, quia omnis fornicator, aut immũdus, aut auarus, aut fraudator, quod est idolorũ seruitus, nõ habet hæreditatem in regno Christi & dei. Et quanq; generaliter aduersum deum sapiat, quicquid diaboli est: & quod diaboli est, idololatria sit, cui omnia idola mãcipãtur: tamẽ & in alio loco specialiter, nominatimq; determinat, dicẽs: Mortificate membra uestra quę sunt super terrã, deponẽtes fornicationẽ, immundiciã, & concupiscentiam malam, & cupiditatem, quæ sunt idolorũ seruitus, propter quæ uenit ira dei. Non est tantũ in eo seruitus idoli, si quis duobus digitulis thura in bustũ aræ iaciat, aut haustum pateræ poculo fundat merũ. Neget auaritiam esse idololatriam, qui potest triginta argenteis dominũ uenditũ, appellare iusticiam. Neget sacrilegiũ in libidine, sed is, qui membra Christi & hostiam uiuã placentem deo, cum publicarũ libidinũ uictimis, nefaria colluuiõe uiolauit. Non fateatur fraudem idololatriam esse, sed similis eorum, qui in Actibus apostolorum ex patrimonio suo partem precij reseruantes, præsenti periere uindicta. Animaduerte frater, nõ tibi licet de tuis quicq; habere rebus. Omnis, inquit dominus, qui nõ renũciauerit cunctis quæ possidet, nõ potest meus esse discipulus. Cur timido animo Christianus es? Respice Petro relictum rete: Respice surgentem de teloneo publicanũ statim apostolum. Filius hominis 7
nõ habet ubi caput reclinet: & tu amplas porticus, & ingẽtia tectorũ spatia metiris? Hæreditatem expectans seculi, cohæres Christi esse non poteris. Interpretare uocabulũ monachi, hoc est nomen tuũ. Quid facis in turba qui solus es? Et hoc ego, non integris rate

uel

A uel mercibus, nec quasi ignarus fluctuum premoneo, sed quasi nuper naufragio iectus in littus, timida nauigaturis uoce denuncio. In illo æstu Charybdis luxuriæ, salutem uorat. Ibi ore uirgineo, ad pudicitiæ perpetranda naufragia, Scyllacæum renidens, libido blanditur. Hic barbarũ littus, hic diabolus pirata, cũ socijs portat uincula capiẽdis. Nolite credere, nolite esse securi. Licet in modũ stagni fusum æquor arrideat, licet uix summa iacentis elementi spiritu terga crispentur, magnos hic campus montes habet. Intus inclusum est periculum, intus est hostis. Expedite rudentes, uela suspẽdite: Crux antennæ figatur in frontibus. Tranquillitas ista tempestas est. Sed forsitan dicturus es: Quid ergo? Quicunq; in ciuitate sunt, Christiani non sunt? Non est tibi eadem causa quæ cæteris. Dominum ausculta dicentem: Si uis perfectus esse, uade, uende omnia tua & da pauperibus, & ueni sequere me. Tu autem perfectum te fore pollicitus es. Nam cum derelicta militia, te castrasti propter regna cœlorum, quid aliud quàm perfectam sequutus es uitam? Perfectus autem seruus Christi, nihil præter Christum habet. Aut si quid præter Christum habet, perfectus non est. Et si perfectus non est, cum se perfectum fore deo pollicitus sit, ante mentitus est. Os autem quod mẽtitur, occidit animam. Igitur, ut concludam: Si perfectus es, cur bona paterna desideras? Dominum fefellisti, si perfectus non es. Diuinis euangelium uocibus contonat: Non potestis duobus dominis seruire, & audet quisquam mendacem Christum facere, Mammonæ & domino seruiendo? Vociferatur ille sæpe: Si quis uult post me uenire abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Et ego onustus auro arbitror me Christum sequi? Qui dicit se in Christum credere, debet quomodo ipse ambulauit & ille ambulare. Quod si nihil habes (ut te respõsurum scio) cur, tam bene paratus ad bella, non militas? Nisi forte in patria tua te arbitraris hoc facere, cum in sua dominus signa non fecerit. Et cur id? Cum autoritate sume rationem. Nemo propheta in patria sua honorem habet. Non quæro, inquies, honorem: Sufficit mihi conscientia mea. Neq; dominus quærebat, quippe qui ne a turbis rex constitueretur, aufugit. Sed ubi honor non est, ibi contemptus est. Vbi
B contemptus, ibi frequens iniuria. Vbi autem iniuria, ibi & indignatio. Vbi indignatio, ibi quies nulla. Vbi quies non est, ibi mens à proposito sæpe deducitur. Vbi autem per inquietudinẽ aliquid aufertur ex studio, minus fit ab eo quod tollitur. Et ubi minus est, perfectum non potest dici. Ex hac supputatione, illa summa nascitur, monachum perfectum in patria sua esse nõ posse. Perfectum autem esse nolle, delinquere est. Sed de hoc gradu pulsus, prouocabis ad clericos. An de his aliquid audeam dicere, qui certe in suis urbibus commorantur? Absit ut de his quicquam siniſtrum loquar: qui apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos & nos Christiani sumus. *Dignitas clericorum*
Qui claues regni cœlorum habentes, quodammodo ante diem iudicij iudicãt: qui spon sam domini sobria castitate conseruant. Sed alia, ut ante perstrinxi, monachorũ est causa, alia clericorum. Clerici pascunt oues, ego pascor. Illi de altario uiuunt: mihi quasi in- *Monachi olim offerebant clericis*
fructuosæ arbori, securis ponitur ad radicem, si munus ad altare nõ defero. Nec possum obtendere paupertatem, cum in Euangelio anum uiduam duo, quæ sola sibi supererãt, æra mittentem, laudauerit dominus. Mihi ante presbyterum sedere non licet: illi si peccauero, licet tradere me Satanæ in interitum carnis, ut spiritus saluus sit. Et in ueteri quidem lege, quicunq; sacerdotibus non obtẽperasset, aut extra castra positus, lapidabatur à populo, aut gladio ceruice subiecta, contemptum expiabat cruore, Nunc uero inobediens, spirituali mucrone truncat, aut eiectus de ecclesia, rabido dæmonũ ore discerpitur. Quod si te quoq; ad eundem ordinẽ, pia fratrũ blandimenta solicitant: gaudebo de ascensu, sed timebo de lapsu. Qui episcopatum desiderat, bonũ opus desiderat. Scimus ista: sed iunge quod sequitur: Oportet autem huiusmodi irreprehensibilem esse, unius uxoris uirum: sobriũ, pudicum, prudentẽ, ornatum, hospitalem, docibilem, nõ uinolentũ, non percussorẽ: sed modestum: & cęteris quæ de eo sequuntur explicitis, non minorem in tertio gradu adhibuit diligentiam, dicens: Diaconos similiter pudicos: non bilingues: non multo uino deditos: non turpilucros: habentes ministerium fidei in conscientia pura. Et hi autem probentur primum: & sic ministrẽt, nullum crimen habẽtes. Væh *Clericus inutilis*
illi homini, qui uestem non habens nuptialem, ingreditur ad cœnam. Nihil supereſt, nisi

Universidad de Deusto
Biblioteca

ut ſtatim audiat: Amice quomodo huc intraſti? Et illo obmutescente dicatur miniſtris: C
Tollite illum, ligatis manibus & pedibus, & mittite eum in tenebras exteriores, ubi erit
fletus & ſtridor dentium. Væh illi qui acceptum talentum in ſudario ligans, cæteris lu-
cra facientibus, id tantum quod acceperat reſeruauit. Illico indignantis domini clamore
ferietur: Serue nequã: quare non dediſti pecuniam meam ad menſam, & ego ueniens
cum uſuris exegiſſem eam? Id eſt, depoſuiſſes ad altare, quod ferre non poteras. Dum e-
nim tu ignauus negociator denarium tenes, alterius locum qui pecuniam duplicare po
terat occupaſti. Quamobrem ſicuti qui bene miniſtrat, bonum gradum ſibi acquirit: ita
qui indigne ad calicem domini accedit, reus erit dominici corporis & ſanguinis. Non
omnes epiſcopi epiſcopi ſunt. Attendis Petrum: ſed & Iudam conſidera. Stephanum 8
ſuſpicis: ſed & Nicolaum reſpice, quẽ dominus in Apocalypſi, ſua damnat ſententia.
Qui tam turpia & nefanda commentus eſt, ut Nicolaitarũ hæreſis ex illa radice naſca-
tur. Probet ſe unuſquiſq;, & ſic accedat. Non facit eccleſiaſtica dignitas Chriſtianum.
Cornelius centurio adhuc ethnicus, dono ſancti ſpiritus mundatur. Presbyteros Da-
niel puer iudicat. Amos ruborum mora diſtringens, repente propheta effectus eſt. Da-
uid paſtor eligitur in regem, Minimum diſcipulum Ieſus amat plurimum. Inferius fra-
ter accumbe: ut minore adueniente, ſurſum iubearis aſcendere. Super quem dominus
requieſcit, niſi ſuper humilem & quietum, & tremẽtem uerba ſua? Cui plus creditur,
plus ab eo exigitur. Potentes potẽter tormenta patientur. Nec ſibi quiſquam de corpo
ris tantũ mundi caſtitate ſupplaudat, cũ omne uerbum ocioſum quodcũq; loquuti fue-
Epiſcopi, uices agunt Petri & Pauli rint homines, reddituri ſint pro eo rationẽ in die iudicij, cũ etiam conuicium in fratrem,
homicidij ſit reatus. Non eſt facile ſtare loco Pauli: tenere gradum Petri: iam cũ Chriſto 9
regnantiũ: ne forte ueniat angelus, qui ſcindat uelum tẽpli tui, qui candelabrũ tuum de
loco moueat. Aedificaturus turrim, futuri operis ſumptus ſupputa. Infatuatũ ſal ad nihil
eſt utile, niſi ut proijciatur foras, & à porcis conculcetur. Monachus ſi ceciderit, rogabit
pro eo ſacerdos. Pro ſacerdotis lapſu, quis rogaturus eſt? Sed quoniã è ſcopuloſis locis
enauigauit oratio, & inter canas ſpumeis fluctib. cauteis, fragilis in altũ cymba proceſ-
ſit, expandenda uela ſunt uẽtis, & quæſtionũ ſcopulis tranſuadatis, lætantiũ more nauta D
rum, epilogi celeuma cantandum eſt. O deſertũ, Chriſti floríb. uernans. O ſolitudo, in
qua illi naſcuntur lapides, de quibus in Apocalypſi ciuitas magni regis extruitur. O ere-
mus familiarius deo gaudens. Quid agis frater in ſeculo, qui maior es mundo? Quamdiu
te tectorũ umbræ premunt? quamdiu fumoſarũ urbium carcer includit? Crede mihi, ne
Epilogus argumentorum. ſcio quid plus lucis aſpicio. Libet ſarcina corporis abiecta, ad purũ ætheris euolare fulgo
rẽ. Paupertatem times? Sed beatos Chriſtus pauperes appellat. Labore terreris? At ne-
mo athleta ſine ſudore coronatur. De cibo cogitas? Sed fides famẽ non timet. Super nu
dam metuis humũ exeſa ieiunijs membra collidere? ſed dominus tecũ iacet. Squalidi ca-
pitis horret inculta cæſaries? ſed caput tuũ Chriſtus eſt. Infinita eremi uaſtitas te terret?
ſed tu paradiſum mente deambula. Quotieſcunq; illuc cogitatione cõſcenderis, toties
in eremo nõ eris. Scabra ſine balneis attrahitur cutis, ſed qui in Chriſto ſemel lotus eſt,
nõ illi neceſſe eſt iterũ lauare. Et ut breuiter ad cuncta audias Apoſtolũ reſpondentem:
Non ſunt, inquit, condignæ paſsiones huius ſeculi ad ſuperuenturã gloriam, quę reuela
bitur in nobis. Delicatus es frater, ſi & hic uis gaudere cũ ſeculo, & poſtea regnare cum
Chriſto. Veniet, ueniet illa dies, qua corruptiuũ hoc & mortale, incorruptionẽ induat
& immortalitatẽ. Tunc beatus ſeruus quẽ dominus inuenerit uigilantem. Tunc ad uo-
cem tubæ pauebit terra cum populis, & tu gaudebis. Iudicaturo domino, lugubre mun
dus immugiet: tribus ad tribum pectora feriẽt. Potẽtiſſimi quondam reges, nudo latere
palpitabunt. Exhibebitur cum prole ſua Venus. Tunc ignitus Iupiter adducetur, &
cũ ſuis ſtultus Plato diſcipulis. Ariſtoteli ſua argumẽta non proderũt. Tuc tu ruſticanus
& pauper exultabis, & ridebis, & dices: Ecce crucifixus meus: ecce iudex, qui obuolu
tus pannis in præſepio uagijt. Hic eſt ille operarij & quæſtuariæ filius: hic qui matris ge-
ſtatus ſinu, hominem deus fugit in Aegyptum: hic ueſtitus coccino, hic ſentibus coro-
natus, hic magus dæmonium habens & Samarites. Cerne manus ludæe, quas fixeras:
cerne latus Romane, quod foderas. Videte corpus an idem ſit, quod dicebatis, clàm no
cte ſu

cte ſuſtuliſſe diſcipulos. Dilectio tua me compulit, ut hæc tibi frater dicerem, ut his tum
intereſſe cõtingat, pro quibus nunc labor durus eſt.

DES. ERASMI ROTERODAMI SCHOLIA

1 Vanto amore.] Hic locus uſq; ad illum: Nolo priſtinarũ, pro
œmij loco eſt. Cõplectitur autem & propoſitionem & narrationẽ, admiſcẽs nonnihil & de
affectibus. ¶ Lachrymis interlitas.] Id eſt, paſsim deletas: à lino, unde & litura, deletio ſcripturæ. ¶ Priſtinarum neceſſitudinum.] Quidam codices habebant, neceſſitatum. Vterq; ſenſus quadrat. Si neceſſitudinum legis, intellige de affectibus amicorum quos eſſet relicturus: Si neceſsitatum, de his accipe uitæ commodis, quibus carent in eremo uerſantes: Quanquam & neceſsitudinem pro neceſsitate legimus: uerum magis placet, ut de affectibus accipiatur. ¶ Affatim] id eſt abunde. ¶ Vbi uallum? ubi foſſa?] Vallum & foſſa, uocabula ſunt militaria. Nam his duabus rebus muniũtur caſtra: uallo, hoc eſt, trabibus ac palis cõgeſtis, & foſſa. ¶ Sub pellibus.] Caue dictum putes de cute hominis, ut quidam magni nominis theologus, quem honoris cauſa non nomino, uerba prophetæ Abacuc: Turbabuntur pelles terræ Madian, interpretatus eſt de cute Barptolomei excoriati. Pelles appellat tentoria, quæ quondam è pellibus conficiebantur. Solent
B milites rigente bruma in hyberna ſe recipere, hoc eſt in oppidum aliquod commodius. Duriſsimum autem erat & hyemẽ ſub pellibus, non ſub tectis agere: quod tamen erat aliquoties militi faciundum. ¶ Caput opertum linteo.] Olim linteorũ uſus & barbaricũ quiddam habebatur, & parũ uiro dignũ, ut abunde teſtatur Plinius. ¶ Aſſuetũ tunicæ.] Tunica delicatior erat ueſtis, & in ocio agẽtium. Sagum militaris, & hoc durior lorica. ¶ Exa
2 ſperat capulus.] Capulus hoc loco est gladij pars eſt, qua tenet. ¶ Recordare tyrocinij.] Apte commonefacit olim ſuſcepti ſacramenti. Siquidem fere fit, ut Chriſtiani, quoniam pueri baptizantur, non admodum meminerint quid in baptiſmo iurauerint, niſi nouum aliquod uotum acceſſerit: cum non poſsit aliud ſanctius aut religioſius eſſe uotum, quam id quod in baptiſmo ſuſceperunt, quotquot Chriſtiani uocabulo gloriantur. At ſi monachus prolabatur in ſtuprum, omnes clamant uiolatum eſſe uotum. Si laicus libidinatur, ſi pecuniam anteponit Chriſto, nemo tragœdiã mouet, de non præſtito ſanctiſsimo illo & primo uoto, quo ſeſe aſtrinxit in baptiſmo: adeoque nihil illud ad nos pertinere credimus, ut uix quiſquam ſit qui inquirat quid ſit illud, qđ in baptiſmo Chriſto ſit pollicitus, etiã cũ execrationibus, perinde quaſi iuſiurandũ il-
lud ſolennitatis cuiuſdam ſit, non ſerium: nec magis ad rem pertineat, quam iuſiurandum quod in Academijs publicis ex more faciunt, magnificam illam ſeptẽ artium profeſſionem ſuſcipientes. [redacted] ¶ Tyrocinij tui.] Tyrocinium eſt id tempus, quo rudis adhuc miles, hoc enim eſt tyro, ad pugnã exercetur, nondum expertus Martem. Quemadmodum ueterani, qui pluribus in bellis nauarunt operam. ¶ In baptiſmate conſepultus.] 3
Alluſit ad locũ Paulinum in epiſtola ad Rhomanos capite ſexto. Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum. Item ad Coloſſenſes capite ſecundo. Conſepulti ei in baptiſmo, in quo & ſurrexiſtis. Quod autem non ſimpliciter dixit diuus Hieronymus, baptizatus, ſed Chriſto cõſepultus in baptiſmo, pulchre quadrat ad hoc, quod hic agit de ſacramento militiæ. Siquidem non ſolum commori Chriſto, uerum etiam conſepeliri, hoc ipſum eſt quod in baptiſmo uouemus, abiurantes Satanam cum ſuo mundo, cumq; pompis & nequitijs illius. ¶ In ſacramenti uerba.] Sacramentum eſt iuſiurandum, aut quoties interpoſitis ſacris obligamur. Vnde & ſacramentum militare uocatur, quo qui fuiſſent ſoluti, dicebantur exautorati. Dabatur & donatiuum, ueluti pignus et autoramentũ. Nec pugnare fas erat, niſi ſacramento adactis: nec licebat exautoratis in aciem deſcendere. Vide quantũ religionis adhibebant ethnici in re profana & impia, cum Chriſtiani paſsim, nulla neq; fide, neque religione bello cõflictentur. Deniq; ſignabantur punctis, dabant nomina, cõceptis uerbis iurabant ſe ad omnia Ducis imperata præſto futuros, & nec mortem pro republica recuſaturos. Porrò forma iuriſiurandi, quæ dictabatur, extat apud Vegetium. [redacted] Exigitur ſubinde nomen baptizandi: dicantur ſolennia uerba, imprimitur nota crucis, abiurat hoſtis Chriſti diabolus. ¶ Solũ pietatis genus.] Haud ſcio 4
an pro ſolum, legendum ſit ſolidum. Quanq; & ſolum probe quadrat, ſi aduerbium ſit, non nomen: ut intelligas pietatis genus eſſe, crudelem fuiſſe: ſed in hac duntaxat cauſa, hoc eſt, cum parentes obſtant, quo minus adhæreant Chriſto. Niſi ſuo more ſolum dixit, pro præcipuo, quemadmodũ Latini dicũt, unice amat. Et ſingulare uocãt, quod eſt eximium. Etiam ſi mihi uidetur & hoc nonnihil ad ſuum nego-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cium torquere Hieronymus. Nam id quidem locum habet, ubi parentes ethnici uetãt, quo minus fias Christianus, non ut desertis parentibus, quibus opus est fortasis tuo subsidio, in eremum aut in monasterium temet abdas, cum possis apud Christianos parentes, Christianam agere uitam: si modo purgaris animum mundanis affectibus. Verum huiusmodi detortio probatur in exhortando aut deterrendo. Sed alij passim & serio, quicquid de mundo, hoc est, de mundana uita dictum est, id detorquent ad communem Christianorum uitam: quod de sequendo Christum, id trahunt ad monachorum uitam. Olim cum maxima mortalium pars sacrificaret idolis, Christiani afflicti ab illis, & non ferentes quotidianas in Christum blasphemias, fugiebant in solitudines, & mundum impium ac perniciosum iure uitabãt. Nunc cum ubiq; colatur Christus, quorsum attinet fugere? Si mũdum uocas affectus à Christo alienos: puta, fastum, auariciam, inuidiam, libidinem, hic mundus intra te est, à teipso fugias oportet. Alioquin & in monasterijs quãtumlibet semotus, mundũ inuenies. ¶ Licet paruulus ex.] Nepotianũ intelligit, ut ipse testatur in huius epitaphio, qui fuit Heliodori ex sorore nepos. ¶ Veniet, ueniet.] Nullã allegoriæ partem omisit. Proposuit militiæ labores, ostẽdit obligationẽ ex sacramẽto & donatiuo: ostẽdit periculũ, nisi fortiter pugnet. Nunc & præmij magnitudinẽ explicat. ¶ Neq; uero nescio.] Proposuit quæ attrahant, nunc refellit ea quæ possint retrahere, quorum primum est cognatorũ & familiariũ affectus. ¶ Vidua soror.] Hæc erat mater Nepotiani, cuius alibi meminit. ¶ Nõ ex silice natos.] Allusit ad carmen Maronis: Sed duris genuit te cautibus horrens Caucasus, Hircanæ que admorunt ubera tigres.

¶ Cũ quibus adoleuisti uernaculi.] Fortasse uernulæ siue uernuli legendum est. Nã uernaculus adiectiuum est. Sunt autẽ uernæ serui, non empticij, sed domi tuæ nati, qui charioteres erant, & prope liberorũ uice habebantur. magis autem amamus eos, cum quibus adoleuimus. ¶ Cui nos morituros.] Hunc locum, non uno modo cõfusum ac deprauatũ, ex perueterato quodã exẽplari sic restituimus: Morituros expecta paulisper & lepell. Forsitã & laxis uberũ pellibus, arata rugis frõte, mater antiquũ referens Mammæ lallare cõgeminet. Allusit autẽ ad carmẽ Persianũ quod est in Satyra tertia: Ac cur non potius teneroq; palũbo, Et similis regũ pueris, pappare minutum Poscis, & iratus Mammæ lallare recusas? Pappare puerilis est uox, idẽ significãs quod edere. Plautus in Epidico: Quod pappet, dabit. Vnde & puerilem cibũ pappũ uocant. Itidem lallare uox ea uidetur, qua nutrix infantẽ ad lactendum inuitat. Porro Mammã antiqui matrem uocabant, ut auiã, tatham. Dicuntur autem a Persio in iuuenẽ delicatum, cui matris adhuc opus sit blãditijs. ¶ Referens.] Repræ C
sentans, & in memoriam reducens. ¶ Conge 6
minet.] Nam hic mos nutricibus congeminare uerba: & hæc ipsa uerba congeminatis syllabis ficta sunt, pappare, lallare. ¶ Dicãt & si uolunt grãma.] Nam ad grãmaticos pertinet enarratio poetarum. Est enim Maronis hemistichiũ quod sequitur: In te omnis domus inclinata recumbit. Quo loco scioli quidam scripserant, grãdiloqui, pro grãmatici. ¶ Cui se pulturam Christi.] Respexit ad id quod est apud Lucam cap. nono. de eo, qui cũ iussus se qui Christũ, respondisset: Sine prius sepeliam patrẽ meum & matrẽ, audiuit: Sine, mortui sepeliant mortuos suos. ¶ Aries iste pietatis.] Aries hoc loco bellicum est instrumentũ, quo ui adacto, mœnia quatiuntur. Vnde & arietare, pro impellere. Pietas hic accipienda est, nõ pro religione, sed pro affectu in parentes, quæ concutit animũ euntis ad Christum. ¶ Si credũt in Christum.] Dilemma est rhetoricum. ¶ Inde me persequitur luxuria.] Vides aliud esse luxuriã, aliud libidinẽ. Nam mox subdit libidinẽ. Est enim luxuria siue luxus, immoderatus rerũ usus. Libido ad fœdas uoluptates pertinet. ¶ Cõpellit libido, ut h.i.m.] Allusit ad id quod scribit Paulus primæ ad Corinthios capite tertio. Nescitis quia templum dei estis, & spiritus dei habitat in uobis? Si quis autem tẽplum dei uiolauerit, disperdet illum D
Deus. Templũ enim dei sanctũ est, quod estis
5 uos. Rursum capite sexto. An nescitis, quoniã mẽbra uestra tẽplum sunt spiritus sancti, qui in uobis est? ¶ Cui nomina mille.] Retulit Vergilij carmẽ de furia Alectone, ex libro Aeneidos septimo. Tibi nomina mille, Mille nocẽdi artes. ¶ Qui mẽbra Christi.] Allusit ad Pauli uerba, quæ sunt in epistola ad Rhomanos cap. duodecimo. Obsecro itaque uos fratres per misericordiã dei, ut exhibeatis corpora uestra hostiã uiuentẽ, sanctã, deo placentẽ. Rationabile obsequiũ uestrũ. ¶ Publicarũ libidinũ.] Prostibulas intelligit. Est aũt libido, uictima quædã diaboli: sicut castimonia corporis & mentis, uictima Christo grata. ¶ De 7
telonio.] Telos Græce, uectigal est. Teloniũ siue teloneũ, locus ubi uectigal colligitur. Telones, is qui colligit. ¶ Charybdis luxuriæ.] Duo sunt maris pericula celebratissima poetis. Charybdis, quæ naues attractas absorbet, & Scylla saxũ, specie uirginea procul intuẽtibus, in quod illisæ naues frangunẽ. Vtrũq; describit Vergil. lib. Aeneidos tertio. Homerus Odysseæ duodecimo. Meminit & Plinius lib. tertio. ¶ Scylleũ renidẽs.] Quidam codices habent, Scyllaceũ: at ipse magis probo, Scylleũ. Nam Scyllaceũ colonia est Atheniẽsium, quod Vergilius nauifragũ appellat. Scylleũ aũt dixit aduerbialiter. i. more Scyllæ: & renidẽs, id est, resplẽdẽs. Ita libido blandit, ut perdat. ¶ Et cur id?] Autoritas erat, qđ Christus id nõ fecerat. Ratio, quod nullus prophetes

A tes sit in precio apud suos. Dictu uero mirũ, quæ portenta uerborũ hoc loco supposuerint quidã impudẽtissimi. Nẽpe hæc: Cur id cũ auctoritate summa defendis? Sume respõsionem. O audaciã illiteratorũ, nihil nõ audẽtiũ. ¶ Et in ueteri quidẽ lege.] Sic enim legimus Deuteron. cap. xvi. Qui autem superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tẽpore ministrat domino deo tuo &c. ¶ Non turpilucros.] Expressit Græcã compositionẽ αἰσχροκερδῆ. Nam hoc uerbi posuit Paulus, id est, turpiter quæstuosos. ¶ Bonum gradum sibi acquirit.] Allusit ad uerba Pauli, scribẽtis ad Timotheum epistolæ primæ, cap. tertio. Qui enim bene ministrauerint, gradum bonum sibi acquirent. ¶ Non omnes episcopi. Nam
8 episcopus Græce inspector est, & curator. Ergo qui sibi uiuũt, falsò dicũtur episcopi. Non enim ἐπισκοποῦσι. ¶ Stephanum suspicis.] Suspicere est admirari: quod uerbũ plerunq; indocti deprauant, uertẽtes in suscipere. Quanquam nonnulli Græcos imitati, fuscipere dicunt, pro approbare, quo illi ἀποδέχεσθαι. Cæterum eodem tempore creati sunt diaconi, Stephanus & Nicolaus, quorũ alter primus post Christum martyr esse meruit, alter hæreseos autor extitit. De utroq; legis Actuum apostolicorum cap. sexto. ¶ Neophytorũ hæresis.] Quidam codices habent: Nicolaitarum. De quibus fit mentio in Decretis, causa xxiiij.
B Quorum error fuit, ut uxores essent communes. Sed copiosius de his Augustinus in libro De hæresibus ad Quoduultdeum. Fit horum mentio in Apocalypsi cap. secundo. Sed hoc habes, quia odisti facta Nicolaitarum, quæ & ego odi. ¶ Amos ruborum mora.] Locus ad quem alludit, est apud hunc ipsum prophetam capite septimo. Non sum propheta, & nõ sum filius prophetæ, sed armentarius ego sum uellicans Sycomoros. At Hieronymus in præfatione, qua totius canonicæ scripturæ cõpletitur argumenta, scribit ad hũc modum: Amos pastor & rusticus, & ruborum mora destringens, paucis uerbis explicari nõ potest. Rursus idem in hunc prophetæ locum. Porrò quod ait, uellicãs Sycomoros, uidetur nobis rubos dicere, qui adserunt mora, & pastorum famem ac penuriam consolantur. Est autem Hebraica uox שקמים quã uarie transtulerunt interpretes. Aquila & Symmachus uertit συκάμινα: Theodotio, συκαμίνους. Quidam putant sycaminum arborem esse, quæ in Palæstinæ paluſtribus nascatur, & agrestes adferat ficus: quæ si non uellicentur, amarissimas caricas faciant, & à culicibus corrumpantur. Proinde non magnopere laborat Hieronymus, sycomoros legamus, an ruborum mora, nisi qđ magis probat posteriorem lectionẽ, quod ne-
9 get in ea solitudine, in qua morabatur Amos, ullam huiusmodi nasci arborem. ¶ Qui scindat uelum.] Intelligit episcopatum auferendum ab indigno. In altero est allusio ad uelũ in morte domini scissum. Nam ea res significabat abrogatum ueteris legis sacerdotium: alter locus est in Apocalypsi. ¶ Epilogi celeuma.] Argumentationes appellat scopulos, & loca confragosa, in quibus laboratura nautis. Nam argumenta plus habent difficultatis, minus amœnitatis. Epilogus, genus est conclusionis, quo summatim repetuntur, quæ fusius sunt dicta. ¶ Celeuma.] Vox est nautarum inuicem sese adhortantium. Qua significant alacritatem, quum in portum ingrediuntur. Nam κελεύω iubeo est, & κελευστὴς dicitur triremis princeps. ¶ De quibus in Apocalypsi.] Describitur hæc mystica ciuitas Apocalypsis cap. uigesimoprimo. ¶ Tribus ad tribum.] Tacite allusit ad locum Esaiæ cap. decimosexto. Vlulabit Moab ad Moab, hoc est, populus ad populum, ut ubiq; sit ululatus. Nudo latere palpitabunt.] Nam hic satellitijs stipati cinctiq;, neminem timent: illic destituti suis lateronibus, trepidabunt. Stipator enim aut assecla, dicitur claudere latus.

ARTIS ANNOTATIO

CAeterum quando diuus Hieronymus in proxima epistola fatetur, in hac se rhetorũ floſculis lusisse, fortasse nõ alienum fuerit artis quoq; rationẽ, quam sequutus est, indicare: sed paucis, neq; nimis anxie, ne duo pariter incommoda nos sequantur: ut & molesti simus lectori, & salubribus huius uiri præceptis pondus ac fidem detrahamus. Minus enim mouere solent animos, quæ non ex animo, sed ex arte scripta putantur. Atq; ut primum de argumenti genere nonnihil attingamus, exhortatorium est, sicut ante dictum. Id adeo cõfine est suasorio, ut Aristoteles non putarit ab eo separandũ. Tametsi meo iudicio nõ parũ interest. Suademus enim, ut quis uelit: hortamur, ut audeat & possit. Suademus hæsitanti, hortamur cessantẽ. Suademus quũ ostendimus quid expediat fieri: hortamur, quũ addimus animum. Quũ enim imperator commissurus cũ hoste, militẽ exhortatur: non hoc agit, ut miles intelligat esse pugnandũ, sed addit calcar, ut qđ uult, ausit & possit. Quanquã partes ferè conueniunt utriusq; generis, nempe honestum, laudabile, tutũ, possibile, necessarium, facile, iucũdum, & si quæ sunt aliæ. Ab his enim omnis argumẽtatio petitur. Habet hoc peculiare exhortatio, quod ardentior est, & multum laudis habet admixtum, qua tamen hic non utitur Hieronymus. Duabus enim rebus homines potissimum extimulãtur, laudis amore, & ignominiæ metu. Sunt autem huiusmodi libelli nihil aliud q; Christianæ declamatiões. Etenim quum uiderent eloquentiam rem esse pulcherrimam, simul & utilissimam: neq; decorum existimarent, inter profanos rhetores, in nugacissimis argumentis exerceri: uidelicet an Isthmus debeat intercidi: an Alexander Oceanum ingressus, lon-

Universidad de Deusto
Biblioteca

gius progredi debeat: totã declamandi ratiõnẽ, ſicuti Socrates philoſophiam, ad morũ inſtitutionẽ traxerũt: quoq; res magis eſſe ſeria, mutato declamatiõis nomine, libellos, aut epiſtolas uocauerunt, ut eadẽ opera geminã utilitatem conſequerentur, dum & eloquentiam exercent, quæ citiſsime areſcit, ut ait M. Tullius, & ſalubribus monitis ad pietatem exhortantur. ¶ Quanto ſtudio.] Quoniam in hoc genere non adhibeẽ exordium, cuiuſmodi ſolet in genere iudiciali: nec opus eſt narratiõe, ſicuti teſtaẽ & Quintil. & tamẽ oportet uniuſcuiuſq; rei aliqẽ eſſe initiũ, Hieronymus ferè ſemper, ppoſitionẽ, qua ſummã rei cõplectit, cum aliqua narrationis ſpecie cõiungit. Cum enim exponit, quẽadmodum Heliodorus in eremum abeuntẽ ſe ſit proſequutus: utq; ipſe fruſtra illum rogauerit, ut ſecũ maneret, narratio quædã eſt. Deinde cũ ait, hoc ſe literis agere, ut relictis urbibus eremũ petat, propoſitio eſt. Nec in his tamẽ friget, uerũ ardet ubiq; diuus Hieronymus, uir acriſ ut apparet ingenij, & in utranq; partem uehementis. Laudat enim ardenter quos amat: inſectatur acriter quibus infenſus eſt. Mirum eſt autem quibus numeris omnẽ orationẽ componit, quibus periodis omnes abſoluit ſententias. Itaq; membris, incisis, comparibus ſtructa ſunt omnia. Quanto ſtudio & amore contenderim, uſq; ad eum locum, uerũ tu, gemina periodus eſt, ſex abſoluta membris. Rurſum has duas, alia tertia cumulauit, quæ duobus membris, & quatuor cõſtat inciſis. Verũ hæc quoniã perpetua ſunt, nõ eſt ſententia perſequi. ¶ Tacerẽ.] Eleganter miſcuit dubitationẽ cum ſubiectione. Eſt autem pariter & dilemma. Subſunt in ſingulis partibus ſingulæ ſententiæ, ſed ad perſonam accõmodatæ, quas ita poſsis abſolute dicere. Nemo quod ardenter uult, diſsimulare poteſt. Et non audit, qui nõ amat: & amor amici abſentis deſiderio cruciatur. ¶ Inuito, iam propera.] Hæc eſt propoſitio, qua ſummã argumẽti exponit. ¶ Nolo priſtinarum neceſsitudinum.] Hoc eſt caput & ueluti limen argumentationis, id agens, quod in altera diuiſionis iudicialis parte ſolet. Primum enim amoliturea, quæ uidebantur illũ ab eremo poſſe deterrere: Affectus amicorũ & parentũ: Difficultas peregrinationis longinquæ: Amor & commoditas diuitiarũ. Porro parteis has enthymematibus complectitur. ¶ Affatim diues.] Et hanc partẽ clauſit epiphonemate, ſicuti fere gaudet claudere omnes, nõ ſolum exordia, ſed & tranſitiones, & narrationes, & argumentationes, & ſi quid aliud eſt, quod periodũ atque orbem aliquem habet. Facit autem hoc epiphonema gratius ἐναντιώσεως acceſsio, quæ eſt in uocibus inter ſe pugnantibus, pauper & diues. ¶ Sed quid agos?] Apte per correctionem ingreſſus eſt primam argumentationis partẽ, nempe de affectibus amicorũ. Admiſcet & ſententiam: Debet amor læſus iraſci, quanquã quicquid uſquam loquitur diuus Hieronymus, ferè ſententia eſt. Notat autẽ hoc Quintilianus in declamando, quod quidã ſtatim in initio incandeſcunt, & ita conuiciantur, quaſi diſſentiat cui conãtur ſuadere. ¶ Debeo amor læſus iraſci.] Tranſitum quoq; fecit ſententiam, cuius rei meminit & Fabius. Adeo in declamando quibuſdam placuit ſententia, ut eam nuſquam non admiſcerẽt. ¶ Quid facis in paterna domo?] Ardẽtiorem faciũt orationẽ hæc ſchemata, interrogatio, repetitio, & cõmata. Grandiorem etiam ac iucundiorem metaphora, uel potius allegoria. Siquidem utitur metaphora ferme perpetua. Habet autem hoc fere perpetuum Hieronymus, ut in initijs locum aliquem tractet quàm maxime plauſibilem & amœnum, quo lectorem uoluptate alliciat, & inuitet ad cætera libentius legenda. Nullus enim non attentus eſt ad ea quæ delectant. Id aliquoties facit per egreſsionẽ, quam Ecbaſin Græci uocant. Eam multi propoſitioni ſtatim ſubijciebãt, ut teſtatur & Fabius. Verum hæc ἐκβάσις adeo quadrat cum ipſa re, ut pars ſit argumentationis, ſed pars amœnior. Sumitur autem hæc pars à recto, aut ſi mauis à neceſſario. Et rectum eſt enim, & non poteſt non ſequi ducem ſuum, qui ſemel in illius uerba iurauit. ¶ Delicate miles.] Quo occultior ἐναντίωσις, hoc eſt feſtiuior: nihil enim minus conuenit militi, quam delicatum eſſe & mollicie ſolutũ. ¶ De cubiculo ad aciem.] Multum addunt gratiæ, contraria commode inter ſe relata, cubiculum, aciem, umbra, ſolem. Neque parum acrimoniæ, de repetitum, ac membra aſyndeta. Atq; adeo in ſequẽtibus inſunt contraria, tunica & lorica, linteum & galea, mollem & durus. Quanquam in his poſteroribus, tacitũ etiam eſt Enthymema. Nec illud omittẽdum, emphaſim eſſe nonnullam in coniunctione, &, ad eum modum poſita, præterea in pronomine, tu, quod non addunt ij, qui Latine ſciunt, niſi aut diſcretionis, aut emphaſis cauſa. Quin, & mihi, pronomen, hoc loco nihil ſignificat, ſed feſtiuitatis cauſa additum eſt, uel potius ſtomachum habet. Poſtremo non eſt ocioſum aduerbium, ecce, quod rem uelut abſurdam oculis ſubijcit. Ac paulo ſuperius cum ait, obuia quæq; metit, ex unius uerbi metaphora, quantum & iucunditatis ſimul & amplitudinis addit orationi? ¶ Audi edictum.] Perſeuerat etiamnum in metaphora militiæ. Nam imperatorum edicta uocantur. Chriſtus, eſt dux huius militiæ: Chriſtianus, miles: Tyrocinium, baptiſmus: Sacramentum militiæ, profeſsio uitæ Chriſtianæ: Donatiuum, gratia baptiſmo collata: Hoſtis, mundus ſeu diabolus. Annotandum eſt illud, quam militaribus etiam uerbis ubique utatur, quum ad militiã alludit. ¶ Ecce aduerſarius.] Oſtendit duas pugnandi cauſas: alteram ut defendat imperatorem Chriſtum, quem aduerſarius conatur occidere: alteram

teram ne donatiuũ ueniat in manus hoſtium. Nam hoc quoque ſolet militũ animos ad gnauiter pugnandum inflammare. Vnde Vegetius monet, ut militũ peculium ſeruetur apud uexilla, quo ſequãtur alacrius. ¶ Licet paruulus ex collo.] Hæc omnia pertinent ad metaphoram militiæ. Solent enim hæc fieri, ſiquando miles ad bellum profecturus, ſuos relinquit. Licet enim Hieronymus poſtea ſcribat ſe de Nepotiano uaticinatũ fuiſſe, non tamen hæc narrat ſerio, perinde quaſi geſta, ſed per ὑποτύπωσιν depingit, quæ ſoleant in huiuſmodi negocio fieri. Quis autem pictor melius poterat rẽ oculis exponere, quam hic, Nepotem puerum de collo pendentem, Patrem in limine ſparſum, ne niſi calcato eo exeat filius, matrem ſolutis capillis, laceratis ueſtibus, oſtentantem ubera, & per nutricationis beneficium obteſtantem. Subſunt & iucundi affectus, quos Græci uocant ἤθη. Latini mores dicunt. Vnde ſermo aut carmen in quo hi recte exprimuntur, moratum dicitur. Horatius:

Morata quæ recte Fabula.

¶ Ad uexillum crucis.] Niſi crucis addidiſſet, allegoria erat. Nam uexilla dicuntur ſigna militaria. Eſt autem laudatiſsimum metaphoræ genus, quoties propria translaticijs admiſcẽtur, ut indicat & Quintilianus. ¶ Solum pietatis genus eſt.] Subeſt tacitum argumentum, ſumptum a finitione: mutatur enim rei uocabulum, ſimul que epiphonema eſt nõ ſine gratia ἐναντιώσεως, quo partem hanc abſoluit. ¶ Veniet, ueniet.] Rurſum conduplicatione & repetitione feruentiorem fecit orationem. Vt ſuperior pars ab honeſto, ſic hæc ab utili ſumitur. Nam huic etiam laudabile ſubijcit Fabius, & iucundum. Oſtendit enim quæ gloria, quæ commoda uictorem conſequantur. Glorioſum enim redire in patriam cum uictoria: magnificum procedere in triumpho: egregium ſibi ſuiſ que, ius ciuitatis Romanæ conſequi. Nam hoc quoque præmij dabatur olim. ¶ Hieroſolymam cœleſtem.] Hic metaphoram explicuit, quum addit, cœleſtem. ¶ Coronatus.] Alluſit ad coronas ciuicas, murales, obſidionales. ¶ Incedas.] Incedit proprie, qui in põpa procedit. ¶ Neque uero neſcio.] Hactenus tractauit locum amœnum metaphoræ, de militia. Nunc ſerio rem aggreditur, de uincendis parentum & cognatorum affectibus. Et hic locus ceu ſequentis argumentationis ueſtibulum, alluſione & hypotypoſi feſtiuus eſt. Alluſiones ſunt, Hyrcanæ tygrides, & in te omnis, & mammæ lallare. Hypotypoſis, quum rem totam non narrat, ſed ueluti depictam oculis ſubijcit. Nec tamen omnino recedit a metaphora militiæ. Siquidem ubi demonſtrauit ſacramentum, oſtendit præmium, docet quomodo ſit pugnandum. ¶ Nunc tibi blandis &c.] Hic locus nõ ſolum Hypotypoſin habet perſonarum, quæ rem oculis ſubijcit, uerumetiam ſermonem cuique ſuum mire cum decoro affingit. Sorori ob pudorem geſtum attribuit, non ſermonem. Vernas de mutando domino ſolicitos facit. Nutrix & nutricius, ſenes per mortem uicinam obteſtantur. Mater anus, nutricationis olim exhibitæ commonefacit. Grammatici aliquid e poeta obijciunt, quem illi aliquando prælegerant. Faciunt ad affectus ἤθη & epitheta. Mouet ſoror, ſed magis uidua: mouet nutrix ſed ualidius anus: mouet mater, ſed magis iam decrepita. ¶ Facile rumpit.] Et hoc uelut epiphonema ſubiecit. Nullam enim orationis partem nõ abſoluit huiuſmodi clauſulis. ¶ At contra.] Confutatio eſt, & obiectio a recto ſumpta eſt. ¶ Sed quicunque.] Attingit qualitatem comparatiuam. Nam hæc quoque incidunt in ſuaſorijs. Obtemperandum parentibus, ſed magis Chriſto. Mouent maternæ lachrymæ, ſed acrius urget uitæ periculum. Facit autem hoc more Tullio, uſq; plerunque colligat per interrogationẽ, quo res ſit ardentior: ne talis ſit argumentatio, qualis noſtratium philoſophorum, quibus nulla glacies poteſt eſſe frigidior. Animaduertendũ, ut in cõparatione partem alterã extenuarit, alteram exaggerarit. Extenuat cũ ait, matris non patris, & lachrymis. Quauis enim de re flent mulierculæ, præſertim matres. Rurſum cũ ait, cogitabo, ſignificans nec cogitandi ſpaciũ eſſe. Exaggerat cum ait: Gladium tenet hoſtis, ut me perimat, atrocibus uerbis exaſperãs periculũ præſens, & rẽ uelut ob oculos ponens. Subeſt autem parabola, quæ ad probationem quoque facit, nedum ad perſpicuitatẽ ac iucunditatem, quam ita poſsis explicare. Sicut miles in eo periculo negligit maternas lachrymas, ita Chriſtianus non reſpicit affectus parentum, cum de uita agitur æterna. ¶ Propter patrem.] Hoc ſumptum à minori per comparationem. Si licet patrem inſepultum relinquere, cum ad Chriſtum eſt eundum, multo magis uiuum licet relinquere. Eſt autem feſtiua oratio figuris iterati uerbi, quam traductionem quidam uocãt, Chriſti cauſa, & debeo, debeo. Eſt autem geminum enthymema, mira totum acrimonia. ¶ Domino paſſuro.] Rationes confirmat exemplis, quæ nonnunquam & per cõparationem tractantur. Verum id hoc loco commode fieri non poterat. ¶ Aries iſte.] Vt meminit pugnæ. Et rurſum argumentationem uelut epiphonemate clauſit, non ſine gratia figuræ metaphoram cum proprijs miſcentis.

¶ Mater mea.] Hoc argumentum ſumpſit à finitione, admiſcuitq; que finitioni autoritatem. ¶ Si credunt in Chriſtum.] Elegantiſsimo dilemmate eſt uſus. Aut credunt, aut non credunt: ſi credunt, fauebunt, non obſtabunt: ſi non credunt nihil illis debeo. Sed in priore dilemmatis parte ſubeſt argumentum à conſequentibus, in ſecunda à finitione.

¶ Sed hoc, ais, in martyrio.] Rurſus obijcit quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod confutet, neq; sine schemate, cum aduersarium loquentem facit, quemadmodum & paulo superius. At contra scriptura præcipit. ¶ Erras frater.] Addidit argumento assuerationem, quæ nonnunquam argumenti pondus habet. Ipsum autem argumentum sumpsit à finitione, dum totam Christiani uitam ostendit esse martyrium. ¶ Nolo frater charissime.] Finitionem confirmat collatione & autoritate. ¶ Non est tantum in eo seruitus,] Refellit finitionem aduersariorum, & suam confirmat. ¶ Neget auaritiam.] Mire addidit fiduciam argumento, cum quod refellit, proponit tanquam absurdissimum. Tractauit autem hæc ab euentis siue effectis.

¶ Omnis, inquit.] Autoritati copulat exempla: quorum postremum tractat per comparationem, ut sit uehementius: Filius hominis &c. ¶ Hæreditatem expectans.] Hoc addidit uelut epiphonema huius argumentationis, in quo tamẽ admiscuit probationem à repugnantibus. ¶ Interpretare uocabulum.] Negat Fabius à nomine duci idonea argumẽta, quanquam ualent in exhortando. Veluti, si quis Iulium pontificem exhortans ad bellum suscipiendum aduersus Gallos, dicat: Iulius es, Iulium agas oportet. Verum hoc loco finitionis speciem tractat, quam etymologiam uocant. Monachus à solitudine dicitur. Monachus igitur non est qui uiuit in turba.

¶ Et hoc ego non integris.] Hunc locum imitatus est ex oratione Ciceronis pro Murena. Tractat autem locum ab euentu, totum que hunc locum allegorijs & metaphoris condecorauit. ¶ Tranquillitas ista tempestas est.] Rursus argumentationem clausit epiphonemate, lepide ex contrarijs conflato uocibus.

¶ Quid ergo? Rursum hanc confutationem per subiectionem tractat. ¶ Sed ubi honor non est.] Inductioni decus & gratiam addidit ex gradatione: sic enim uocãt hoc genus exornationis. Etiam si magna huius argumentationis pars, ut ingenue dicam, resipit ætatem, in qua Hieronymus hanc scripsit epistolam.

¶ Clerici oues pascũt.] Contẽtio est, diuersis rebus inter se comparatis simulq; admixta distributio. Sed quoniam e scopulosis.] Vt ubique consulit lectoris fastidio. Refecerat ante probationem: quæ quamuis est utilis ac necessaria, tamẽ minus habet uoluptatis. Nunc peroratione denuo ueluti fatigatum recreat. Sed mihi uidetur hic transitus parum concinnus, ac nimis abruptus. Præcipit enim Quintilianus, ut quoties alio transeundum est, demus operam, ut extrema pars eorum quæ diximus cohæreat aliquo modo cum his quæ dicturi sumus. Sed habet Hieronymus & alias transitiones duriusculas. Porro cum antehac à recto, à laudabili, potissimum autem à tuto sumpserit probationes, in peroratione tractat partem à iucundo, conferens eremi uoluptates cum oppidorum incommodis. Paupertatem times?] Hic uere argumentationum est epilogus. Nam pars quæ præcessit & quæ sequitur, ad affectus pertinet, qui potissimum in peroratione tractari consueuerunt. ¶ Tunc ad uocem.] Hic tentat eos affectus, quos uocant pathe, nempe uehementiores, rem atrocem uerbis atrocibus exaggerans. ¶ Cerne manus.] Ad magnos affectus facit & apostrophe, sicut indicat Quintilianus. Ea nunc utitur post exasperatos omnes affectus.

C

D

ANTIDOTVS ADVERSVS CALVMNIAM.

Diuum Hieronymum, cum in uiuis esset, non caruisse calumnia, uel ipsius literæ declarant, in quibus passim canibus suis, sic enim ille uocat, cogitur respondere. Quin & hodie comperi nonnullos esse, præsertim apud Italos, parum æquos huic tam incomparabili uiro, qui fabulam, nescio quam, plane stultissimam Theodori Gazæ nomine sparsam in uulgus, qui dixerit eum falso accusatum fuisse quod Ciceronianus esset, mirum quàm amplectuntur, quam que exosculantur, Qui mihi uidentur non aliam ob causam infensi Hieronymo, nisi quod huius literæ magis sapiunt Christum, magis spirãt sanctimoniam quàm illi uellent, qui Neoptolemi exemplo Christianum esse probant, nimium esse Christianum non probant. Qua quidem de re suo loco diximus. Ad hæc uideo esse nonnullos huiusce modi ingenio, ut cum apicula ad omnem flosculum, ad omnem aduolans fruticẽ, tantum id excerpat, quod ad mellificium sit conducibile: ipsi solum hoc uenentur, si quid sit qđ aliquo pacto calumniari possint. Quo malo potissimum laborant isti, qui in spinosis disputationibus, & rixosa quadam theologia consenuerunt. His mos est e toto libro quatuor aut quinque uerba decerpere, atque in eis calumniãdis ostendere, quantum ingenio polleant. Non animaduertunt, quibus temporibus, cui, qua occasione, quo animo scripserit ille. Neque conferunt quid præcesserit, quid sequatur, quid alio loco eadem de re scripserit. Tantum urgent ac premunt quatuor illa uerba, ad ea machinas omneis admouent syllogismorum: detorquent, depranuant, aliquoties & non intellecta calumniantur. Proinde mihi uisus sum facturus rem non alienam, si scholijs meis Antidotum adiecero, quo lector præmunitus, citra ullam offensam in huius uere diuini uiri lectione uersari possit: non quod in huius scriptis ulla sit ueneni suspicio, cuius lucubrationes omnes sine exceptione comprobarit autoritas ecclesiæ, sed aduersus calumniæ uenenum parauimus antidotum. Igitur in hac epistola quam adolescens luserit magis quàm scripserit sicut ipse testatur, non oportet ad uiuum exigere, si quid

D

A quid exhortandi causa scripsit uehementius: uelut illud, quod ab omnibus Christianis uidetur exigere paupertatem, quum ait: Animaduerte frater, non licet tibi quicquam habere de rebus tuis. Omnis, inquit dominus, qui non renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Nec enim uidetur hoc exigere ab Heliodoro uelut à monacho, quum id à Rustico monacho non exigat. Et quod de quouis senserit Christiano, indicant quæ sequuntur: Quur timido animo Christianus es? Quare sic accipiendum arbitror, in exhortando plus dixisse Hieronymum, & hyperbola usum, ueluti Paulus ad Hebræos scribens, quo deterreret eos, qui Christi professionem suscepissent, ab iterandis peccatis, ait impossibile esse, qui semel fuissent illuminati, relapsos in peccatum, renouari ad pœnitentiam, quum quotidie Christianos relapsos restituat ecclesia. Ita nõ nunquam iniquum petimus, ut æquum feramus: præsertim ubi non leges aut decreta proferuntur, sed exhortatio, consolatio, admonitio, pro ratione tẽporis ac personæ tractatur. Aut certe sic accipiendum: Non licet tibi, ut subaudias conditionem, si uis perfectus esse. Quanquam Euangelicum præceptũ non tam de prædijs ac nummis abijciendis loquitur, quàm de affectib. Ille præclare abiecit opes, qui nec studet accumulandis, nec dolet ablatis, nec gaudet affluentibus, nec ullo in precio habet, quas habet. Postremo, qui iuxta Paulum sic possidet, quasi nõ possideat. Alioqui quid dicemus de tot egregijs episcopis, qui uel cum regibus certare possent opulentia? Quid de cæteris Christianis ditissimis, quorum nemo non gaudet Christi uocare discipulus? Quid enim aliud est esse Christi discipulum, quam esse Christianum?

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS.

Nepotiano, qui fuit Heliodori ex sorore nepos, præscribit uiuendi formã, quam clerici & episcopi sequi debeant, saluberrima quædam præcepta tradens, de spernendis diuitijs, & fugienda familiaritate secularium, & præcipue fœminarũ. De doctrina pietatis, de frugalitate cultus, ædificiorum & uictus, de fugienda laude hominum, de fugienda obtrectatione: de fide silentij, de fugiendis muneribus, de dispensandis in pauperes eleemosynis. Est autem genus paræneticum, in quo mire ualet diuus Hieronymus, sicut & in cæteris. Ex hac epistola multa citantur in decretis põtificum compluribus locis.

B

HIERONYMVS AD NEPOTIANVM DE VITA clericorum & sacerdotum.

1 PEtis à me Nepotiane charissime literis transmarinis, & crebro petis: ut tibi breui uolumine digerã præcepta uiuendi, & qua ratione, qui seculi militia derelicta, uel monachus cœperit esse, uel clericus, rectũ Christi tramitẽ teneat, ne ad diuersa uitiorum diuerticula rapiatur. Dum essem adolescens, imò penè puer, & primos impetus lasciuientis ætatis, eremi duricia refrenarem, scripsi ad auunculum tuum sanctum Heliodorum exhortatoriã epistolam, plenam lachrymis querimonijsq;, & quæ deserti sodalis monstraret affectũ. Sed in illo opere pro ætate tunc lusimus: & calentibus adhuc rhetorum studijs atq; doctrinis, quædam schola stico flore depinximus. Nunc iam cano capite, & arata rugis fronte, & instar boum pendentibus à mento palearibus, Frigidus obsistit circum præcordia sanguis. Vnde & in alio loco idem poeta canit: Omnia fert ætas, animum quoq;. Et post modicũ: Nunc oblita mihi tot carmina, uox quoq; Mœrim Iam fugit ipsa. Quod ne de gentili tãtum litera tura proferre uideamur, diuinorum uoluminum sacramenta cognosce. Dauid annos natus septuaginta, bellicosus quondã uir, senectute frigescente, non poterat calefieri. Quæritur itaq; puella de uniuersis filiabus Israel Abisac Sunamitis, quæ cum rege dormiret, & senile corpus calefaceret. Nonne tibi uidetur, si occidentẽ sequaris literã, uel figmentum esse de mimo, uel Atellanarum ludicro? Frigidus senex obuoluitur uestimentis, & nisi complexu adolescẽtulæ non tepescit. Viuebat adhuc Betsabee: supererat Abygail, & reliquæ uxores eius, & concubinæ, quas scriptura commemorat. Omnes quasi frigidæ repudiantur, & in unius tantũ adolescentulæ grandæuus calescit amplexibus. Abraham multo Dauid senior fuit, & tamen uiuente Sara, aliam non quæsiuit uxorem. Isaac duplices Dauid annos habuit: & cum rebecca iam uetula nunq; friguit. Taceo de prioribus ante diluuium uiris, qui post annos nongentos, non dico senilibus, sed pene iam carnosis artubus, nequaquã puellares quæsiere amplexus. Certe Moyses dux Israelitici populi, centum & uiginti annos habebat, & Sephorã non mutauit. Quæ est igitur ista Sunamitis

Abysag Sunamitis

Universidad de Deusto
Biblioteca

namitis, uxor & uirgo: tam feruens, ut frigidum calefaceret: tam sancta, ut calentem ad c
libidinem non prouocaret? Exponat sapientissimus Salomon patris sui delitias, & pacificus bellatoris uiri narret amplexus. Posside sapientiam: posside intelligentiam. Ne obliuiscaris, & ne declinaueris à uerbis oris mei. Neq; derelinquas illam, & apprehẽdet te: ama illam, & seruabit te. Principium sapientiæ, posside sapientiã: & in omni possessione tua, posside intelligentiã: circũda illam, & exaltabit te: honora illam, & amplexabit̃ te, ut det capiti tuo coronã gratiarũ. Corona quoq; delitiarum protegat te. Omnes penè uirtutes corporis mutant̃ in senibus, & crescẽt sola sapiẽtia, decrescũt cæteræ uirtutes, ieiunia, uigiliæ, & eleemosynæ, chameuniæ: huc illucq; discursus, peregrinorũ susceptio, defensio pauperũ, instantia orationũ, perseuerãtia, uisitatio languentiũ, labor manuum, unde præbeant̃ eleemosynæ. Et, ne sermonẽ longius protrahã, cũcta quæ per corpus exercentur, fracto corpore minora fiunt. Nec hoc dico, quod in iuuenib. & adhuc solidioris ætatis, his duntaxat qui labore & ardentissimo studio, uitæ quoq; sanctimonia, & oratio nis ad dominũ Iesum frequentia, scientiã consequuti sunt, frigeat sapiẽtia, quę in plerisq; senib. ætate marcescit: sed quod adolescẽtia multa corporis bella sustineat, & inter incentiua uitiorũ, & carnis titillationes, quasi ignis in lignis uiridibus suffocet̃, & suũ nõ possit explicare fulgorẽ. Senectus uero rursus eorũ, qui adolescentiã suam honestis artibus instruxerunt, & in lege domini meditati sunt die ac nocte: ætate fit doctior, usu tritior, processu tẽporis sapientior, & ueterũ studiorũ dulcissimos fructus metit. Vnde & sapiẽs ille uir Græciæ Themistocles, cũ expletis centũ & septẽ annis, se mori cerneret, dixisse fertur se dolere, quod tũc egrederetur è uita, quãdo sapere cœpisset. Plato octogesimo primo anno scribens, mortuus est. Et Isocrates, nonagínta & nouẽ annos, in docendi scribendiq; labore cõpleuit. Taceo cæteros philosophos, Pythagorã, Democritum, Xenocratẽ, Zenonẽ, Cleanthẽ: qui iam ætate longæua, in sapientiæ studijs floruerunt, ad poetas uenio, Homerũ, Hesiodum, Simonidem, Stesichorũ: qui grandes natu, cygneũ nescio quid, & solito dulcius, uicina morte cecinerũt. Sophocles cũ propter nimiã senectutem & rei familiaris negligentiã, à filijs accusaretur amentiæ: Oedipi fabulã, quã nuper scripserat, recitauit iudicibus, & tantũ sapientiæ in ætate iã fracta specimẽ dedit, ut seueritatẽ tribunalium, in theatri fauorẽ uerteret. Nec mirũ, cũ etiam Cato Censorius, Romani generis disertissimus, iã & senex Græcas literas discere nec erubuerit, nec desperauerit. Certe Homerus refert, q̃d de lingua Nestoris, iã uetuli & pene decrepiti, dulcior melle oratio fluxerit. Sed & ipsius nominis Abisac sacramentũ, sapientiã senum indicat ampliorẽ. Interpretatur enim, pater meus superfluus, uel patris mei rugitus. Verbum superflui ambiguũ est, sed in præsenti loco uirtutẽ sonat, quod amplior sit in senibus, & redundans, ac larga sapientia. In alio autẽ loco superfluus, quasi non necessarius ponitur. Abisac autẽ, id est, rugitus proprie nuncupatur, cũ maris fluctus resonat, & ut ita dicam, de pelago ueniẽs fremitus auditur. Ex quo ostendit̃ abundantissimũ, & ultra humanam uocem diuini sermonis in senibus tonitruũ cõmorari. Porrò Sunamitis in lingua nostra, coccinea dicit̃: ut significet calere sapientiã & diuina lectione feruere, q̃d licet dominici sanguinis indicet sacramentũ, tamen & feruorẽ ostendit sapiẽtiæ. Vnde & obstetrix illa in Genesi coccinũ ligat in manu Phares, qui ab eo quod parietẽ diuiserat, duos ante populos separantẽ, diuisoris, id est, Phares, sortitus est nomen. Et Rahab meretrix in typo ecclesiæ resticulam mysterium sanguinis continentẽ, ut Hiericho pereunte, domus eius saluaret̃, appẽdit. Vnde & in alio loco de uiris sanctis scriptura cõmemorat. Hi sunt qui uenerũt de calore domus patris Rechab. Et dominus noster in Euangelio: Ignẽ, inquit, ueni mittere in terrã, & quàm uolo ut ardeat. Qui in discipulorũ corda succensus, cogebat eos dicere: Nonne cor nostrũ ardens erat in nobis, dum loquereṫ in uia, & aperiret nobis scripturas? Quorsum hæc tam longo repetita principio? Ne à me quæras pueriles declamationes, sententiarũ flosculos, uerborum lenocinia, & per fines capitulorũ singulorũ acuta quædã breuiterq; concluſa, quæ plausus & clamores excitent audientiũ. Amplexetur me modo sapientia: & Abisac nostra, quæ nunq; senescit, in meo requiescat sinu. Impolluta est, uirginitatisq; perpetuæ, & quæ in similitudinẽ Mariæ cũ quotidie generet, semperq; parturiat, incorrupta est. Hinc reor dixisse & Apostolũ: Spiritu feruentes. Et

Senes sapientia præclari

A tes. Et in Euangelio dominũ prædicasse, quod in fine mundi, quando iuxta prophetam Zachariam, stultus pastor esse cœperit, sapientia decrescẽte refrigescet charitas multorum. Audi igitur, ut beatus Cyprianus ait, non diserta, sed fortia. Audi fratrem collegio, patrem senio, qui te ab incunabulis fidei, usq; ad perfectam ducat ætatẽ, & per singulos gradus uiuendi præcepta cõstituens, in te cæteros erudiat. Scio quidem ab auũculo tuo beato Heliodoro, qui nunc põtifex Christi est, te & didicisse quæ sancta sunt, & quotidie discere: normamq; uitæ eius, exẽplum habere uirtutum. Sed & nostra qualiacunq; sunt susci̇pe, & libellum hũc, libello illius cõpulato, ut cũ ille te monachum erudierit, hic clericum doceat esse perfectum. Igitur clericus qui Christi seruit ecclesiæ, interpretetur primo uocabulum suũ, & nominis definitione prolata, nitatur esse quod dicitur. Si enim cleros Græcè, sors Latine appellatur, propterea uocantur clerici, uel quia de sorte sunt domini, uel quia ipse dominus sors, id est pars, clericorum est. Qui autẽ uel ipse pars domini est, uel dominũ partem habet, talem se exhibere debet, ut & ipse possideat dominum, & possideatur à domino. Qui dominũ possidet, & cum propheta dicit: pars mea dominus, nihil extra dominum habere potest. Quod si quippiam aliud habuerit præter dominum, pars eius non erit dominus. Verbi gratia: Si aurum, si argentum, si possessiones, si uariam supellectilem, cũ istis partibus, dominus pars eius fieri non dignabit̃. Si autem ego pars domini sum, & funiculus hæreditatis eius: nec accipio partem inter cæteras tribus, sed quasi leuita & sacerdos uiuo de decimis: & altari seruiens, altaris oblatione sustentor: habens uictum & uestitũ, his contentus ero: & nudam crucem, nudus sequar. Obsecro itaq; te, & repetens iterumq; iterumq; monebo, ne officium clericatus genus antiquæ militię putes, id est, ne lucra seculi in Christi queras militia: ne plus habeas quàm quando clericus esse cœpisti, & dicatur tibi: Cleri eorum non proderunt eis. Nonnulli enim sunt ditiores monachi, quàm fuerant seculares: & clerici, qui possideant opes sub Christo paupere, quas sub locuplete & fallace diabolo non habuerant, ut suspiret eos ec

Clerici pauperes

B clesia diuites, quos mundus tenuit ante mendicos. Mensulam tuam pauperes & peregrini, & cum illis Christus conuiua nouerit. Negociatorem clericum, & ex inope diuitem, ex ignobili gloriosum, quasi quandam pestem fuge. Corrumpũt mores bonos confabulationes pessimæ. Tu aurum contemnis, alius diligit, tu calcas opes, ille sectatur, tibi cordi est silentium, mansuetudo, secretum: illi uerbositas, attrita frons, cui nundinæ, fora

Hospitalitas

5 placent & plateæ, ac medicorum tabernæ. In tanta morũ discordia, quæ potest esse concordia? Hospitiolum tuum, aut raro, aut nunquam mulierum pedes terãt. Omnes puellas & uirgines Christi, aut æqualiter ignora, aut æqualiter dilige. Ne sub eodem tecto mansites: nec in præterita castitate confidas. Nec sanctior Dauid, nec Solomone potes esse sapiẽtior. Memento semper, quod paradisi colonũ de possessione sua mulier eiecerit. Aegrotãti tibi quilibet sanctus frater assistat, & germana uel mater, aut probatę quę libet apud omnes fidei. Quod si huiusce modi non fuerint cõsanguinitatis castimoniæq; personæ, multas anus nutrit ecclesia, quæ & officium præbeant, & beneficium accipiãt ministrando, ut infirmitas quoq; tua fructum habeat eleemosynæ. Scio quosdam conualuisse corpore, & animo ægrotare cœpisse. Periculose tibi ministrat, cuius uultum frequenter attendis. Si propter officiũ clericatus, aut uidua à te uisitatur, aut uirgo, nunquam domum solus introeas. Tales habeto socios, quorum contubernio non infameris. Si lector, si acolytus, si psaltes te sequitur, non ornentur ueste, sed moribus, nec calamistro crispent comas, sed pudicitiam habitu polliceantur. Solus cũ sola, secreto & absque arbitro, uel teste, non sedeas. Si familiarius est aliquid loquendum: habet nutricem maiorem domus, uirginem, uiduam, uel maritata: non est tam inhumana, ut nullum præter te habeat, cui se audeat credere. Caueto omnes suspitiones, & quicquid probabiliter fingi potest, ne fingatur, ante deuita. Crebra munuscula, & sudariola, & fasciolas, & ueste ori applicitas, ac degustatos cibos, blandasq; & dulces literulas, sanctus amor non habet. Mel meum, lumen meum, meum desiderium, omnes delitias, & lepores, & risu dignas urbanitates, & cæteras ineptias amatorum, in comœdijs erubescimus, in seculi hominibus detestamur: quanto magis in monachis & in clericis, quorũ & sacerdotiũ propositio, & propositum ornatur sacerdotio? Nec hoc dico, quod aut in te, aut in sanctis uiris ista

Colloquia solitaria

Munuscula suspecta

Universidad de Deusto
Biblioteca

ris ista formidem, sed quod in omni proposito, in omni gradu & sexu, & boni & mali re- C
Clerici exhæredantur periantur, malorumq; condemnatio, laus bonorum sit. Sacerdotes dicere, pudet idolorum, mimi, & aurigæ, & scorta, hæreditates capiunt, solis clericis & monachis prohibetur, & prohibetur non à persequutoribus, sed à principibus Christianis. Nec de lege cõqueror, sed doleo cur meruerimus hanc legem. Cauterium bonum est, sed quo mihi uulnus, ut indigeam cauterio? Prouida seueraq; legis cautio, & tamẽ nec sic refrenatur auaritia. Per fidei cõmissa legibus illudimus, & quasi maiora sint Imperatorum scita quàm Christi, leges timemus, euangelia contemnimus. Sit hæres, sed mater filiorum, id est, gregis sui, ecclesia, quæ illos genuit, nutriuit & pauit. Quid nos inserimus, inter matrem & liberos? Gloria episcopi est, pauperum opibus prouidere. Ignominia omnium sacerdotũ est, proprijs studere diuitijs. Natus in paupere domo & tugurio rusticano, qui uix mi-
Delitiæ clericorum lio, & cibario pane, rugientem saturare uentrem poteram, nunc similam & mella fasti- 6
dio. Noui & genera & nomina piscium, in quo littore concha lecta sit calleo: saporibus auium discerno prouincias, & ciborum me raritas, ac nouissime damna ipsa delectant.
Captatores testamentorum Audio præterea in senes, & anus absq; liberis, quorundam turpe seruitium. Ipsi apponunt matulam, obsident lectũ, purulentiã stomachi, & phlegmata pulmonis, manu propria suscipiunt. Pauent ad introitum medici, trementibusq; labijs an cõmodius habeãt, sciscitantur, & si paululum senex uegetior fuerit, periclitantur, simulataq; lætitia, mens intrinsecus auara torquetur. Timent enim, ne perdant ministerium, & uiuacem senem, Mathusalem annis comparant. O quanta apud deũ merces, si in præsenti preciũ non sperarent. Quantis sudoribus hæreditas cassa expetitur? Minore labore margaritum Christi emi poterat. Diuinas scripturas sæpius lege, imò de manibus tuis nunquam sacra lectio deponatur. Disce quod doceas: obtine eum qui secundum doctrinã est fidelem sermonem, ut possis exhortari in doctrina sana, & contradicentes reuincere. Permane in
Studia & doctrina his quæ didicisti, & credita sunt tibi, sciens à quo didiceris: paratus semper ad satisfactionem, omni poscenti te rationẽ, de ea quæ in te est spe & fide. Non cõfundant opera tua sermonem tuum: ne cum in ecclesia loqueris, tacitus quilibet respondeat, cur ergo hæc D
quæ dicis, ipse non facis? Delicatus magister est, qui pleno uẽtre de ieiunijs disputat. Ac
Episcopus pater non dominus cusare auaricia & latro potest. Sacerdotis Christi os, mẽs, manusq; cõcordẽt. Esto subiectus pontifici tuo, & quasi animæ parentẽ suspice. Amare filiorum, timere seruorũ est. Si pater sum, inquit, ubi est honor meus? Si dominus ego sum: ubi est timor meus? Plura tibi in eodem uiro obseruanda sunt nomina: Monachus, pontifex, auunculus tuus, qui te iam in omnibus quæ sancta sunt docuit. Illud etiã dico, quod episcopi sacerdotes se esse nouerint, non dominos: honorẽt clericos quasi clericos, ut & ipsis à clericis, quasi episcopis honor deferatur. Scitum illud est oratoris Domitij: Cur ego te, inquit, habeã ut 7
principem, cũ tu me nõ habeas ut senatorem? Quod Aaron & filios eius, hoc episcopũ & presbyteros esse nouerimus: Vnus dominus, unum templum, unum sit etiam ministeriũ. Recordemur semper quid Apostolus Petrus præcipiat sacerdotibus: Pascite eum qui in uobis est gregem domini, prouidentes non coacte, sed spontanee secundum deũ, neq; ut turpis lucri gratia, sed uoluntarie, neq; ut dominantes in clerum, sed forma facti gregi ex animo, ut cũ apparuerit princeps pastorũ, percipiatis immarcescibilem gloriæ coronam. Pessimæ consuetudinis est in quibusdam ecclesiis, tacere presbyteros, & præsentibus episcopis non loqui, quasi aut inuideant, aut non dignentur audire. Et si alij, inquit Apostolus Paulus, fuerit reuelatum sedenti: prior taceat. Potestis enim per singulos prophetare, ut omnes discant, & omnes consolentur, & spiritus prophetarũ, prophetis subiectus est. Non enim dissensionis deus, sed pacis. Gloria patris est filius sapiens. Gau-
Conciones episcopi deat Episcopus iudicio suo cũ tales Christo elegerit sacerdotes. Docẽte te in ecclesia, non clamor populi, sed gemitus suscitetur. Lachrymæ auditorũ, laudes tuæ sint. Sermo presbyteri, scripturarũ lectione conditus sit. Nolo te declamatorẽ esse & rabulam garrulumq; sine ratione, sed mysteriorũ peritum, & sacramentorũ dei tui eruditissimũ. Verba uoluere, & celeritate dicendi apud imperitũ uulgus admirationem sui facere, indoctorũ hominũ est. Attrita frons interpretatur sæpe quod nescit, & cũ alijs persuaserit, sibi quoque usurpat scientiã. Præceptor quondã meus Gregorius Nazianzenus, rogatus à me
ut expo

A ut exponeret, quid sibi uellet in Luca sabbatum δευτεροπρώτῳ, elegãter lusit: docebo te, inquiẽs, super hac re in ecclesia: in qua mihi omni populo acclamãte, cogeris inuitus scire quod nescis. Aut certe si solus tacueris, solus ab omnibus stulticiæ cõdemnaberis. Nihil tam facile, quàm uilem plebeculam & indoctam cõcionem, linguæ uolubilitate decipere, quæ quicquid nõ intelligit, plus miratur. M. Tullius, in quem pulcherrimum illud elogium est: Demosthenes tibi præripuit, ne esses primus orator: tu illi, ne solus: in oratione pro Q. Gallo, quid de fauore uulgi, & de imperitis cõcionatoribus loquatur: attẽde, ne his fraudibus ludaris. Loquor enim, quæ sum ipse nuper expertus. Vnus qui dam poeta nominatus, homo perliteratus, cuius sunt illa colloquia poetarũ ac philosophorum, cum facit Euripidem & Menandrum inter se, & alio loco Socratem atq; Epicurum disserẽtes, quorum ætates non annis, sed seculis scimus esse disiunctas, quantos is plausus & clamores mouet? Multos enim condiscipulos habet in theatro, qui simul literas non didicerant. Vestes pullas æque deuita, ut candidas. Ornatus ut sordes pari *Cultus qualis*
modo fugiendæ sunt, quia alterum delitias, alterum gloriam redolet. Non absq; amictu lineo incedere, sed precium uestium linearum non habere, laudabile est. Alioquin ridiculum & plenum dedecoris est, referto marsupio, quod sudariũ orariumq; non habeas, gloriari. Sunt qui pauperibus paulum tribuunt, ut amplius accipiant, & sub prætextu eleemosynæ quærunt diuitias, quæ magis uenatio appellanda est, quàm eleemosynæ ge-
8 nus. Sic bestiæ, sic aues, sic capiuntur & pisces. Modica in hamo esca ponitur, ut matro- *Captatores*
narum in eo sacculi protrahantur. Sciat episcopus, cui cõmissa est ecclesia, quẽ dispensationi pauperũ curæq; præficiat. Melius est non habere quod tribuam, q̃ impudenter petere quod recondam. Sed & genus arrogantiæ est, clementiorẽ te uelle uideri q̃ pontifex Christi est. Nõ omnia possumus omnes. Alius in ecclesia oculus est, alius lingua, alius manus, alius pes, auris, uenter: & cætera. Lege Pauli epistolã ad Corinthios, quomodo diuersa membra unũ corpus efficiunt. Nec rusticus tamẽ & simplex frater ideo
B se sanctum putet, si nihil nouerit: nec peritus & eloquẽs, lingua æstimet sanctitatẽ. Mul-
to q̃ melius est è duobus imperfectis, rusticitatem sanctam habere, q̃ eloquentiam pec- *Mirabile dictu*
catricem. Multi ædificant parietes, & columnas ecclesiæ substruunt, marmora nitẽt, *Aurũ in tẽplo*
auro splendent laquearia, gemmis altare distinguitur, & ministrorum Christi nulla electio est. Neque uero mihi aliquis opponat, diues in Iudæa templum, mensam, lucernas, thuribula, patellas, scyphos, mortariola, & cætera ex auro fabrefacta. Tunc hæc probabantur à domino, quando sacerdotes hostias immolabant, & sanguis pecudum erat redemptio peccatorum Quanq̃ hæc omnia præcesserint in figura: Scripta sunt autẽ propter nos, in quos fines seculorum deuenerunt. Nunc uero cũ paupertatẽ domus suæ pauper dominus dedicarit, cogitemus crucem eius, & diuitias lutum putabimus. Quid miramur quod Christus uocat iniquum mãmonam? Quid suspicimus & amamus, quod Petrus se non habere, gloriose testatur? Alioquin si tantum literam sequimur, & in auro atq; diuitijs simplex nos delectat historia, cum auro obseruemus & cætera. Ducant pontifices Christi, uxores uirgines: Quãuis bonæ mentis sit, qui cicatricẽ habuerit, & deformis est, priuetur sacerdotio, lepra corporis, animæ uitijs præferatur: Crescamus & multiplicemur, & repleamus terrã, nec immolemus agnum, nec mysticum pascha celebremus, quia hęc absq; templo, fieri lege prohibẽtur. Figamus septimo mense tabernaculum, & solenne ieiuniũ buccina concrepemus. Quod si hæc omnia spiritualibus spiritualia cõparantes, sciẽtesq; cum Paulo, quod lex spiritualis est, & Dauid uerba cantantis: Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua: sic intelligimus, ut dominus quoq; noster intellexit, & interpretatus est sabbatum, aut aurũ repudiemus cũ cæteris superstitionibus Iudæorũ: aut si aurũ placet, placeant & Iudæi, quos cum auro aut probare nobis necesse est, aut damnare. Conuiuia tibi uitanda sunt secularium, & maxime eorũ, qui honoribus tumẽt. Turpe est ante fores sacerdotis Christi crucifixi & pauperis, & qui cibo quoq; uescebatur alieno, lictores consulum, & milites excubare: iudicemq; prouinciæ melius apud te prandere, q̃ in palatio. Quod si obtenderis te facere *Fuga magna*
hæc, ut roges pro miseris atq; subiectis, iudex seculi plus deferet clerico cõtinenti, q̃ di- *tum*
uiti: & magis sanctitatem tuam uenerabitur, q̃ opes. Aut si talis est, qui non audiat cle-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ricos pro quibuslibet tribulatis niſi inter phialas, libenter carebo huiuſcemodi beneficio, & Chriſtum rogabo pro iudice, qui magis & citius ſubuenire poteſt, q̃ iudex: Melius enim eſt confidere in domino, quàm confidere in homine. Melius eſt ſperare in domino, quàm ſperare in principibus. Nunquam uinum redoleas, ne audias illud philoſophi: Hoc non eſt oſculum porrigere, ſed uinum propinare. Vinolentos ſacerdotes & Apoſtolus damnat, & uetus lex prohibet: Qui altario deſeruiunt, uinum & ſiceram non bibant. Sicera Hebræo ſermone omnis potio nuncupatur, quæ inebriare poteſt, ſiue illa quæ frumento conficitur, ſiue pomorum ſucco, aut cum faui decoquuntur in dulcem & barbaram potionem, aut palmarum fructus exprimuntur in liquorem, coctiſq̃ frugibus, aqua pinguior coloratur. Quicquid inebriat, & ſtatum mentis euertit, fuge ſimiliter ut uinum. Nec hoc dico, quod dei à nobis creatura damnetur (Siquidem & dominus uini potator eſt appellatus: & Timotheo dolenti ſtomachum, modica uini ſorbitio relaxata eſt) ſed modum pro ætatis, & ualetudinis & corporum qualitate exigimus in potando. Quod ſi abſque uino ardeo adoleſcentia, & inflammor calore ſanguinis, & ſucculento ualidoq̃ ſum corpore, libenter carebo poculo, in quo ſuſpitio ueneni eſt. Pulchre dicitur apud Græcos, & neſcio an apud nos æque reſonet: Pinguis uenter non gignit mentem tenuem. Tantum tibi modum ieiuniorum impone, quantum ferre potes. Sint tibi pura, caſta, ſimplicia, moderata, & non ſuperſtitioſa ieiunia. Quid prodeſt oleo non ueſci, & moleſtias quaſdam difficultatesq̃ ciborum quærere, carycas, piper, nuces, palmarum fructus, ſimilam, mel, piſtacia? Tota hortorum cultura uexatur, ut cibario non ueſcamur pane, & dum delitias ſectamur, à regno cœlorum retrahimur. Audio præterea quoſdam contra rerum hominumq̃ naturam, aquam non bibere, nec ueſci pane, ſed ſorbitiunculas delicatas & contrita olera, betarumq̃ ſuccum, non calice ſorbere, ſed concha. Proh pudor, non erubeſcimus iſtiuſmodi ineptijs, nec tedet ſuperſtitionis? Inſuper etiam famam abſtinentiæ in delicijs quærimus. Fortiſſimum ieiunium eſt, aqua & panis. Sed quia gloriam non habet, & omnes pane & aqua uiuimus, quaſi publicum & commune ieiunium non putatur. Caue ne hominum rumuſculos aucuperis: ne offenſam dei, populorum laude commutes. Si adhuc, inquit Apoſtolus, hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem. Deſijt placere hominibus, & ſeruus factus eſt Chriſti. Per bonam famam & malam, à dextris & à ſiniſtris, Chriſti miles graditur, nec laude extollitur, nec uituperatione frangitur. Non diuitijs tumet, non contrahitur paupertate, & læta contemnit & triſtia. Per diem ſol non urit eum, neq̃ luna per noctem. Nolo te orare in angulis platearum, ne rectum iter precum tuarum, frangat aura popularis. Nolo te dilatare fimbrias, & oſtentui habere phylacteria, & conſcientia repugnante, phariſaica ambitione circundari. Quanto melius erat hæc non in corpore, ſed in corde geſtare, & deum habere fautorem, non aſpectus hominum? Inde pendet Euangelium, inde lex & prophetæ, ſiue ſacra & apoſtolica doctrina. Melius eſt enim hæc omnia in mente portare, quàm in corpore: Fidelis mecum lector intelligis quid taceam, & quid magis tacendo loquar. Tot te regulæ, quot ſpecies gloriarum percurrant. Vis ſcire quales dominus quærat ornatus? Habeto prudentiam, iuſticiam, temperantiam, fortitudinem. His cœli plagis includere, hæc te quadriga, uelut aurigam Chriſti, ad metam concita ferat. Nihil hoc monili precioſius, nihil hac gemmarum uarietate diſtinctius. Ex omni parte decoraris, cingeris, atq̃ protegeris, & ornamento tibi ſunt & tutamini, gemmæ uertuntur in ſcuta. Caue quoq̃ ne aut linguã, aut aures habeas prurientes, id eſt, ne aut ipſe alijs detrahas, aut alios audias detrahentes. Sedens, inquit, aduerſus fratrem tuum loquebaris, & aduerſus filium matris tuæ ponebas ſcãdalum, hæc feciſti & tacui. Exiſtimaſti inique, quod ero tui ſimilis, arguam te & ſtatuam contra faciem tuam. Parce à detractione linguæ, cuſtodi ſermones tuos, & ſcito quia per cuncta, quæ de alijs loqueris, tua conſcientia iudicaris, & in his ipſe deprehenderis, quæ in alijs arguebas. Neq̃ uero illa iuſta eſt excuſatio, referentibus alijs iniuriam facere non poſſum. Nemo inuito auditori libenter refert. Sagitta in lapidem nunquam figitur, interdum reſiliens percutit dirigentem. Diſcat detractor, dum te uidet non libenter audire, non facile detrahere. Cum detractoribus, ait Salomon, ne miſcearis

Abſtinentia uini

Potus

Inedia

Gloria

Cultus ſuperſtitioſus

Obtrectatio

A ſcearis: quoniam repente ueniet perditio eorum, & ruinam utriuſque quis nouit? tam uidelicet eius qui detrahit, quàm illius qui aurem accommodat detrahenti. Officij tui eſt uiſitare languentes: noſſe domos matronarum, ac liberos earum, & nobilium uirorum cuſtodire ſecreta. Officij tui eſt, non ſolum oculos caſtos ſeruare, ſed & linguam. Nunquam de formis mulierum diſputes, nec quid agatur in alia, domus alia per te nouerit. Hippocrates adiurat diſcipulos ſuos antequam doceat, & in uerba ſua iurare compellit, extorquet ſacramento ſilentium, ſermonem, inceſſum, habitum, moréſque præſcribit. Quanto magis nos, quibus animarum cura commiſſa eſt, omnium Chriſtianorum domos debemus amare, quaſi proprias? Conſolatores potius nos in mœroribus ſuis, quàm conuiuas in proſperis nouerint. Facile contemnitur clericus, qui ſæpe uocatus ad prandium, ire non recuſat. Nunquam petentes: raro accipiamus rogati. Beatius eſt enim magis dare quàm accipere. Neſcio quo enim modo etiam ipſe qui deprecatur ut tribuat: cum acceperis, uiliorem te iudicat: & mirum in modum ſi eum rogantem contempſeris, plus te poſterius ueneratur. Prædicator continentiæ, nuptias ne concíliet. Qui Apoſtolum legit, ſupereſt, ut qui habent uxores, ſic ſint, quaſi non habeant: cur uirginem cogit ut nubat? Qui de monogamia ſacerdos eſt, quare uiduam hortatur ut digama ſit? Procuratores & diſpenſatores domorum alienarum atque uillarum, quomodo poſſunt eſſe clerici, qui proprias iubentur contemnere facultates? Amico quippiam rapere, furtum eſt. Eccleſiam fraudare, ſacrilegium eſt. Accepiſſe quod pauperibus erogandum ſit, & eſurientibus plurimis, uel cautum eſſe uelle, uel timidum: aut, quod apertiſsimi ſceleris eſt, aliquid inde ſubtrahere, omnium prædonum crudelitatem ſuperat. Ego fame torqueor, & tu iudicas quantum uentri meo ſatis ſit? Aut diuide ſtatim quod acceperis, aut ſi timidus diſpenſator es, dimitte largitorem, ut ſua ipſe diſtribuat. Nolo ſub occaſione mea ſacculus tuus plenus ſit. Nemo me melius, mea ſeruare poteſt. Optimus diſpenſator eſt, qui ſibi nihil reſeruat. Coegiſti me

B Nepotiane chariſsime, lapidato iam uirginitatis libello, quem ſanctæ Euſtochio Romæ ſcripſeram, poſt annos decem rurſus Bethleem ora referare, & confodiendum me linguis omnium prodere. Aut enim nihil ſcribendum fuit, ne hominum iudicium ſubiremus, quod tu facere prohibuiſti: aut ſcribentes noſſe, cunctorum aduerſum nos maledicorum tela torquenda. Quos obſecro ut quieſcant & deſinant maledicere. Non enim ut aduerſarijs, ſed ut amicis ſcripſimus. Nec inuecti ſumus in eos qui peccant, ſed ne peccent monuimus. Neq̃ in illos tantum, ſed & in noſipſos ſeueri iudices fuimus. Volentesq̃ feſtucam de oculo alterius tollere, noſtram primum trabem eiecimus. Nullum læſi, nullius nomen mea ſcriptura deſignatum eſt. Neminem ſpecialiter meus ſermo pulſauit. Generalis de uitijs diſputatio eſt. Qui mihi iraſci uoluerit, ipſe de ſe quod talis ſit confitebitur.

Silentium

non exemplum

Abſtinentia à muneribus

A negocijs profanis

Hæc excuſatio nunc non accipitur

SCHOLIA

1 PEtis à me.] Hæc pars quæ principij uice ponitur, propoſitionem & narrationem complectitur. ¶ Dum eſſem adoleſcens.] Captat locum communem, in quem ſuo more expatietur antequam aggrediatur argumentationem: idq̃ à nonnullis factitari ſolitum teſtatur & Fabius. Porrò locus eſt, in ſenibus potiſsimum florere ſapientiam. Iam tametſi negat ſe breuiter concluſis, id eſt, epiphonematis uti ad ſingula capita, tamen his etiam utitur in hac epiſtola, quanquam parcius, ut illud: Periculoſe tibi miniſtrat, cuius uultum frequenter attẽdis. ¶ Rhetorum ſtudijs atque doctrinis,] Mihi particula hæc, atque doctrinis, uidetur adiecta. ¶ Et pendentibus à mento palearibus.] Quod Vergilius de boue dixit:

Et crurum tenus à mento palearia pendent:

hoc refert ad mentum ſenile. Nam palearia dicuntur, pellis quæ dependet à mento in pectus bouis. Idem accidit in ſenibus, ut carne conſumpta, laxa cutis pendeat. ¶ Frigidus obſtiterit circum.] Carmẽ eſt Maronis in quarto Georgicõn:

Sin has ne poſsim naturæ attingere parteis,
Frigidus obſtiterit circũ præcordia ſanguis.

Seruius aſſcribit phyſicos dicere, ſtultos & hebetes ſanguinis eſſe frigidioris, prudentes calidioris: & ideo ſenes ac pueros minus ſapere, quod his nondum caleat ſanguis, illis ætate iam refrixerit. Plinius libro duodecimo. Animalia fortiora eſſe, quibus ſanguis eſt craſſior: ſapientiora, quibus tenuior, proinde pinguiſsimum eſſe aſinis homini tenuiſsimum. ¶ Omnia fert ætas an. &c.] Eſt & hoc apud Maronem in Ecloga, cui titulus Mœris. fert

Universidad de Deusto
Biblioteca

posuit,pro ausert. Quanquam ætas accedens adfert commoda, decedens aufert. ¶ Animum quoque.] Serius enim senescit animi uigor, quàm corporis, nempe animo quadragesimooctauo, cum corporis uigor langueſcat post trigesimumsextum annum, autore Aristotele. ¶ Oblita.] Passiue dixit. ¶ Dauid annos natus septuaginta.] Hæc referuntur libro Regum tertio, capite primo. ¶ De mimo.] Mimi uocantur uersus scenici.& ipsi qui mimos scribunt, mimi dicuntur. A μιμέομαι Græce,quod est imitor. Nam histrio tantum agit: Mimi quod scribunt,hoc idem agunt.

¶ Atellanarum.] Atellana genus est comœdiæ lasciuioris & obscœnioris, sic uocata ab Attella ciuitate Oscorum, ut testatur Liuius libro octauo. Vnde & obscœnum dictum uolunt. ¶ Viuebat adhuc Bethsabee: supererat Abygail,& rel.] Apparet Dauid quatuor uxores eodem habuisse tempore: Bethsabee, quam abduxerat ab Vria: Michol,quæ tamẽ nupsit alteri: Abygail, uxorem Nabal, & Achinoen,quam accepit a Iesrael. Vide primi libri Regumcap. uigesimumquintum. ¶ Taceo de prioribus.] De his multa Gene. capite quinto. ¶ Et pacificus bellatoris.] Miro decore coniunxit pugnantia. ¶ Chameuniæ.] Græce dixit, qđ Latine non poterat cõmode dici, χαμαὶ humi, ἐνὶ cubile. Inde χαμευνία, cũ quis in nuda humo cubat. ¶ Eleemosynæ.] Hanc uocem fraudamus una syllaba. Nam dicendum est eleemosynæ, ἐλεημοσύνη Græce, qđ nobis sonat misericordiam. ¶ Plato octogesimo.] Autor Full. in Catõe maiore. ¶ Et Isocrates.] Hunc Lucianus scribit uixisse undecentũ annos. M. Tul. in Catõe maiore,refert librum qui inscribit Panathenaicus ab hoc scriptum, anno quarto & nonagesimo, ac postea quinquennium superuixisse. ¶ Pythagorã.] Is nonaginta uixit annos, autore Laertio.

3 ¶ Democritum.] Abderitem intelligit physicum, qui quatuor supra centum uixit annos,ut scribit Lucianus in Longæuis, à nobis olim uersis. Quanquam Hipparchus apud Diogenem Laertium tribuit illi annos nouem supra centum. ¶ Xenocratem.] Hic Platonis discipulus,octogintaquatuor uixit annis.

¶ Zenonem.] Hic Stoicus, nonagintaocto, Luciano autore. ¶ Cleanthem.] Qui, si Luciano credimus,uixit ad annum centesimum.

¶ Homerum.] Et hunc Mæonium senem uocant poetæ. ¶ Hesiodum.] Huius longeuitas etiam prouerbio locum fecit, ἡσιόδειον γῆρας, id est,Hesiodia senectus, de quo uide nostras Chiliadas. ¶ Simonidem.] Hic poeta lyricus octogesimo anno,& docuisse se carmina,& in certamen eorum descendisse ipse gloriatur, Autor Valerius libro octauo capite de studio & industria. Hunc Lucianus in Macrobijs,tradit ultra nonaginta uixisse annos.

¶ Stesichorum.] Hic est, cui uituperata Helena,oculos ademit, laudata reddidit. Vixit fermè ad annum centesimum, ut refert Suidas. ¶ Cygneum nescio quid, & solito dul.] Græcis in prouerbio est, λύκου ᾆσμα, id est, cygnea cantio,de senili facundia. Nam id poetarum fermè omnium literis celebratum est, cygnum uicina morte dulcissime canere,cum nemo canentem audierit. Sophocles.] Hic tragœdiarum scriptor uixit annos nonaginta quinque,autore Luciano. Quod autem narrat Hieronymus,refertur à Valerio libro septimo,& M. Tullio in Catone maiore. Cato Censorius Romani generis disertissimus.] Hic Latinas etiam literas sero didicit,ut testis est Valerius Maxim.sed multo serius Græcas. Censorius autem cognominatus, ob censuram seuerius gestam. ¶ De lingua Nestoris, iam.] Hic iuxta Homerum, treis hominum uixit ætates,hoc est,ut quidam interpretantur, centum & quinquaginta annos: de cuius mellita facundia extat Homericum illud Elogium libro Iliados primo:

Τῶ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή, id est,
cuius & à lingua melle dulcior fluebat uox.

¶ Verbum superflui ambiguum est.] Græce quidem anceps περισσόν, quod & superuacaneum significat, & egregium atq; exuberans. Vnde Hieronymus de Græca sentit, non de Latina. ¶ Hi sunt qui uenerunt de calore.] Hoc dictum est de cognatione scribarum, qui canentes atque resonantes, in tabernaculis cõ morabantur. Hi sunt, inquit, Cinei, qui uenerunt de calore patris domus Rechab. Paralipomenon libri primi cap. secũdo. ¶ Et quid uolo nisi ut ardeat?] Ex antiquo exemplari, simulq; Græcis codicibus,germanam restituimus lectionem. Et quam uolo ut ardeat: sicut admonuimus & in Annotationibus nostris in Nouũ testamentũ. ¶ Et per fines capit.] De epiphonematis sentit,& argutis acclamatiunculis, de quibus dictum est. ¶ Cleri eorũ nõ proderunt eis.] Vulgata æditio, quæ hoc loco consentit cum Hebræis,sic habet. Est enim apud Hieremiam cap. duodecimo: Seminauerunt triticum,& spinas messuerunt: hæreditatem acceperunt, & non eis proderit. Altera, nempe Septuaginta, habet: Seminastis triticum, & messuistis spinas, clerici eorum non proderunt eis. Vnde conijcio legendum cleri, non clerici, id est, hæreditates. Et ita scriptum reperimus in antiquis exemplaribus. Non enim solum nihil prodest honos episcopalis, uerumetiam officit, nisi accesserit sacra doctrina, cæteræq; uirtutes episcopo dignæ.

¶ Ac medicorum tabernæ.] Sentit pharmacopolia,in quibus uelut in tonstrinis consideratur ab ociosis & garrulis,qui mos & hodie durat apud Venetos. ¶ Si acolytus, si psaltes.] ἀκόλουθος Græce dicit, nõ prohibitus, hoc est, admissus. Atque ita uocabatur, qui ipse quidem non peragebat mysteria, sed non excludebatur cum cæteris,quod ignem, aut simile quiddam ad sacra necessariũ afferebat. Operæpre-

A ræprecium est ridere nouum Isiodori interpretamentum in Decretis distinct. secunda: Acolyti,inquit,Græce,Latine dicuntur cereferarij.& simili insciti metropolin interpretatur mensuram ciuitatum, cum Græce sit μητρόπολις non μητρόπολις: Atque huius errorem sequitur Magister sententiarum, cæci cæcus. Quanquam haud displicet, ut hoc loco legatur ἀκόλουθος, sic enim Græcis dicuntur famuli, qui semper adsunt à uerbo ἀκολουθῶ, quod est sequi. ¶ Calamistro.] Calamistrum acus est magna, qua calefacta crispantur capilli.

¶ Psaltes.] Græcum est ψάλτης, Latine cantor. ¶ A principibus Christianis.] Annotandum hoc loco, per imperiales leges clericos prohibitos olim fuisse ab adeundis hæreditatibus. Postremo quod tota hac epistola diuus Hieronymus uult sacerdotes esse pauperes opibus, diuites doctrina & pietate, non satis cõuenit cum publica tempestatis huius persuasione, qua credunt ecclesiam hisce diuitijs maxime & fulciri,& ornari. ¶ Cauterium.] Instrumentum quo uitia insanabilia exuruntur, à καίω quod est uro. Alludit ad id quod dictum est: Bonas leges e malis moribus esse natas. ¶ Per fidei commissa legibus illudimus, &.] Fidei commissarius dicitur non uerus hæres, sed cuius arbitrio hæreditas administratur, de his multa mentio in Pandectis.

¶ Imperatorum scita.] Scita, leges uocat &
6 institutа. ¶ Milio.] Milium leguminis genus
B est uilissimum. ¶ Cibario pane.] Cibarius panis,non omninõ purgatus à furfure: quem eundem & secundarium appellant. Nam id quod cribro redditur purissimum, florem appellãt in siligine, pollinem in tritico: quod secundo,secundarium: quod postremo, furfurem. Testis Plinius libro decimooctauo.

¶ Similam & mella fast.] Simila idem ferme quod flos, id est candidissima farinæ pars, quæ magis in condimẽtis adhibebatur,quam in panibus: mel uino addebatur, ut mulsum fieret,quod olim in delicijs erat. ¶ In quo litore concha lecta sit cal.] De ostreis & echinis sentit. Alludit ad id qđ scribit Iuuenalis: Lucrinum ad saxũ Rutupinóue ædita fundo
Ostrea callebat primo deprendere morsu,
Et semel aspecti dicebat littus Echini.
De his uide Aul. Gellium libri septimi capite decimosexto. ¶ Ac damna ipsa delectant.] Quia magno empta. Iuxta illud Iuuenalis,ad quod allusit:

Magis illa iuuant quæ pluris emuntur.

¶ Matula.] Matula siue matella, uas est in quod lotium redditur. Erat autem fordidissimi seruuli munus, matulam porrigere domino. Vnde prouerbialiter dicebatur: Indignus qui illi matulam porrigat: ut in Chiliadibus explicuimus copiosius. ¶ Mathusalem annis comp.] Hoc nemo diutius uixit: uixit enim nongentis annis & sexaginta nouem.

¶ Obtine eum qui secũdum doctrinam est, fidelem sermonem,ut pos.] Refert uerba Pauli ad Titum. ¶ Permane in his quæ didicisti, & credita sunt tibi &c.] Ita Paulus ad Timotheum. ¶ Paratus semper ad satisfactionem, omni.] Ita Petrus in prima epistola capite tertio. ¶ Si pater sum,inquit, ubi est timor m.] Ita Malachias cap. primo: Filius honorat patrem suum,& seruus dominum suum. Si ergo pater ego sum,ubi est honor meus? Et si dominus ego sum, ubi est timor meus? ¶ Scitum 7
est illud oratoris Domitij.] Quod Hieronymus Domitio tribuit, Valerius asscribit Lucio Crasso,summæ dignitatis & eloquentiæ uiro: cui quum L. Philippus consul in senatu manum inijci iuberet, reiecto lictore: Non es inquit,mihi Philippe consul,quia nec ego tibi senator sum: libro sexto, capite de libere dictis. ¶ Attrita frons.] Impudens & perfricta, quod prouerbium sapit. ¶ Sabbatum ἀντιπρόπωτον.] Id est, secundoprimum. Nam Græcis est dictio composita,ex secundo & primo,quemadmodum Gallogræcus, & μωρόσοφος. Locus est apud Lucam capite sexto. De quo qui uelit plura cognoscere,legat annotationem nostram, qua rem utcunque illic explicauimus ex Theophylacto & Chrysostomo. Nec enim ad hoc argumentum proprie pertinet huius nodi dissolutio. ¶ Pro Q. Gallo.] Hæc oratio non extat. Et locus hic Hieronymi mihi uidetur non omnino uacare mendo. ¶ Quanto is plausus & clamores mo.] Rei tam absurdæ, tamen uulgus applaudebat. Plinius in epistola quadam: Scito,inquit, eum pessime dicere,qui maxime laudabitur. Id nunquam magis uerum fuit,quam his temporibus. ¶ Vestes pullas æque deuita.] Pulla nigra dicuntur. Vnde pullati, qui lugent, quod in luctu nigris uterentur. Contra,candida olim principum erant ac triumphantium.

¶ Sordes.] Inter ornatum & sordes, media est mundicies. ¶ Non absque amictu lineo.] Lineorum usum olim uix uiro dignum habitum,superius indicatum est: & de precio lineorum,multa Plinius. ¶ Vt matronarum in eo 8
sæculi protrahantur.] Est & altera lectio: Vt maiores in eo piscículi protrahãtur: sed prior mihi magis arridet, quanquam nec illa prorsus uacare mendo uidetur. ¶ Hoc nõ est oscu lum porrigere.] Olim osculo salutabant, consul imperatorem,discipulus præceptorem.

¶ Quæ frumento conficit.] Plin. lib. xiiij. caultimo: Est & Occidentis populis sua ebrietas,fruge madida. Hunc potum Galli cerusiam uocabant,Hispani cheliam, Aegyptij zuthum. ¶ Cum faui decoquuntur.] Hydromeli significat, quod fit ex aqua & melle tantum. Vide Plinium lib. xiiij. cap. xvij. Hoc utebantur Phryges. ¶ Siue pomorum succo.] Hoc pomarium uocant. Vergilius: Atq; acidis imitatur uitea sorbis. ¶ Aut palmularũ fructus.] Hoc genere Parthi quondã utebantur, & Indi, & Oriens totus, autore Plinio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Coctisq; frugibus.] Nam sit ex alijs quoque herbis & leguminibus. De his uide Plinium lib. xiiij. cap. xvi. ¶ Et nescio an apud nos.] Græcus senarius sic habet: παχὺν γαστὴρ λιπῆ σὺ τίλτρα νέου: id est, pinguis uenter, tenuẽ nõ parit mentem. Et si mauis carmẽ reddi carmine: Subtile pectus uenter obesus nõ parit. Porrò quod Hieronymus sollicitus est de uenusta te Græcanici carminis, sciat lector Iepôrem esse in ambiguitate harum uocum, pinguis & tenuis. Nam pingue ut significat obesum, ita stupidum ac tardum ac hebetem significat. Item tenue significat macilẽtum & subtile. Nam dicit tenue corpus. Et Horatius in Satyris, res tenues dixit acutas ac subtiles. Quum igitur dicit, uẽter pinguis, obesum significat: quum ait, mentem tenuem, acutam intelligit: & desiexit, alludens tamen interim ad uocẽ pinguis.

9 ¶ Non calice sorbere, sed cõcha.] Vergilius: Vt concha bibat, & Sarrano dormiat ostro. Est autem delicatius concha bibere, quàm calice. ¶ Phylacteria.] Dicuntur extremæ uestium oræ, quod eam tueantur ac seruent: uel potius quod in his seruarentur mãdata legis, inscripta, ne excideret animo. Iusserat enim Moses, ut in quatuor angulis palliorum, Hebræi hyacinthinas fimbrias facerent: ut sicut circumcisio in corpore, ita hoc in ueste esset signũ Israelitæ. Itaq; superstitiosi faciebant grãdes fimbrias, & acutissimas in eis spinas ligabant, ut uel sic admonerentur cultus diuini. Quanquam phylacteria quidam putãt membranas, in quibus descriptum Moysi decalogum in fronte gestabant. Quem morem & ad sua quoque tempora durasse, scripsit Hieronymus in Matthæum. ¶ His cœli plagis includere, hæc te quadriga.] Alludit ad quadrigã Helisæi prophetæ, de qua Reg. iiij. cap. xiij.

¶ Hippocrates.] Extat hoc Hippocratis sacramentũ in libris medicorũ: & uulgatius est, quàm ut hic sit referendum. ¶ Beatius est dare.] Hæc sententia citatur Actuum cap. xx. in eundẽ sensum à diuo Paulo. ¶ De monoga.] γάμους Græce coniugiũ uocat, μόνος solus. Non admittitur autem ad sacerdotiũ, cui bis sit ducta uxor, etiam si alteram habuerit ante baptismum: quanquã antiquitus sacerdotes non uocabãtur nisi episcopi, & ijdẽ presbyteri, tamet si postea presbyteri cœperunt à sacerdote distingui. Et δίγαμοι Græcis dicũtur, quibus bis ducta est uxor, non bigami.

ANTIDOTVS

In hac epistola, in qua non exhortatur, sed uiuẽdi præscribas leges, uidetur omnes adolescentes, hoc est, à presbyteris ac sacerdotibus ad episcopis unigenæ pauperiẽ, quam ait: Qui dominum possidet, & quum propheta dicit: Pars mea dominus, nihil extra dominum habet præter dominum, pars eius non erit dominus. Verbi gratia: Studiorum, si argentum, si possessiones, si uarũ supellectilem, cum illis parebus domines pars eius fieri non dignatur. Quid ais sanctissime Hieronyme, negas cum his dominum partem habere uelle, quibus sanctę prædia, quibus auratã in sarinijs, quibus argentum in mancipio, quibus in pellace domi? Etiam si ista obuenerint hæreditate? Quid facies tot Christianis sacerdotibus adeo locupletibus, ut his inuideamus mundani principes? Quid episcopis qui tot oppida possidẽt, ut ne dicam de prædijs? Quid summis Pontificibus, qui pro censu ac prædijs suis belligerantur? At qui hos adeo nõ improbamus, ut nec te inter bonos uiros poneremus, nisi illorum oculis comprobatum. Perhos Christiani fumus omnes? horũ arbitratu Christo iungimur, aut à Christo segregamur? Et non solum dominum cum his partem habere credimus, uerum tam spiritum Christi in illorũ sinu latere perfacilem habemus? Et adeo nõ sumus in illis regijs sumptibus in ecclesiarum substructa palatia, famulorum examina, foro armati satellites, æquitum turmæ, omnia gẽmis, auro purpuraq; renidentia, ut hunc ærũ stropitum ad ecclesiæ dignitatẽ pertinere credamus. Verum ego, salua aliorũ iudicio, arbitror Hieronymum hoc loco scripsisse, inter consilia ponendum esse puto, non inter præcepta. Et ob id in hanc partem fuisse admonitorium, quod illius ætate iam labascente uera charitate, magna pars ad mundanũ lucrum, ad diuitiarum cupiditatẽ, ad propãgines, quæ proprias sacerdotum diuitias sint ecclesiæ, non terrenæ, nempe sacra doctrina, animus etiam inquẽ stultorum uulgus miratur contemptor, ut ita inculpata, lucrũ, plurimos traxisse ad Christum, triumphus maximus. Quemadmodum autem & alibi diuus Hieronymus, accrescentibus ecclesiæ opibus, ucras illas opes fuisse diminutas: Vndo gliscenti morbo succurendum putauit, & in hanc partẽ conatus est uaharc, ut nihil possiderent, qua saltem in medio consisterent, & moderato diuitiarum usu essent contenti.

ALIVD In eadem, probat legem imperatoriam, qua cautũ erat olim, ne monachi aut clerici caperent hæreditates, cum ea tamen ini qua uideatur. Rursum innuit idem ab Euangelio præcipi, quod leges imperatoriæ iubebant, quum ait: Et quasi maiora sint imperatorum scita, quàm Christi: leges timemus, Euangelia contemnimus.

ALIVD Quod autẽ sequitur: Gloria episcopi est, pauperum opibus prouidere, ignominia omnium sacerdotum est, proprijs studere diuitijs, non omnino condemnat sacerdotes qui diuitias habent, sed qui illis student. Studemus autẽ ei rei, quam plurimi facimus, quamq; magno conatu nobis parare contendimus. Condemnat & episcopos, qui in profanos & impios usus colligũt opes, quas in pauperum sustentationem oportebat recondi.

Postre-

A Postremo in hisce rebus habẽda est ratio temporum. Permultum enim interest inter primã illam ac rudem Christi ecclesiam, & hanc nostri temporis. Tunc omnibus huius mundi cõmodis destituta, solis Christi pollebat opibus: atq; his tãto gloriosius florebat, quo longius ab illis aberat. Deinde paulatim accesserunt opes, accesit principum iam Christiano rum fauor: deniq; accesit census, accesit imperium, quæ res an cum Christi philosophia cohæreant, aliorum esto iudicium. Nos scholia scribimus, non dogmata. Certe piarũ mentium est optare, ut his posteaquã contigerunt, posteaquam recepta sunt, si non possunt abijcere, non ad fastum ac libidinem, sed ad publicam ecclesiæ utantur utilitatem, & habeant ueluti non habentes: nec putent ea ad ornãdam Christi religionem, sed ad onerandam magis pertinere. Proinde ueteres illi sancti uiri, quoniam propiores erant apostolorum temporibus, & adhuc spirabãt purum illum, & nullis mundi bonis inquinatum Christum, permulta scripserunt, ab horum temporũ forma longe lateq; discrepãtia, ueluti Hieronymus, Ambrosius, Bernardus, ut omittã Græcos omẽis: quæ tamen non cõuenit statim in calumniam uocare, sed potius ad uitæ correctionem trahere: & magis habere suspectos mores nostros, qui tantopere dissideant à sanctissimorum uirorum monitis, qui Christi & apostolorum sequuti decreta: qui Christi afflati spiritu, ea prodiderunt, cum quibus an nostra concinãt decreta nescio, certe non concordat uita. Eamq; uitæ rationem instituamus, ut non sit necesse Christi doctrinam ad nostros mores, & ad hominũ traditiones detorquere: sed potius ad uerum illud ac syncerum Christi archetypum, nostram uitam omnem, nostraq; instituta accommodemus. Neq; uero dubitõ, quin complures sint bonæ mentis episcopi, atque in primis hic noster Leo decimus, uir omnibus egregijs Pontificis dotibus egregie cumulatus, permulta uideant, quæ uelint mutari: sed occursantib. animo tot negocij difficultatibus, uerentur ne parum feliciter tentata remedia, uergãt in maius periculũ, magis optantes quod optimũ sit, quàm exigentes: & quod ipsi quoq; Paulo iam tum accidit, præscribentes: nõ quod Christo sit proximum, sed quod ab his temporibus possit obtineri.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS.

Heliodorum monachum & episcopũ consolatur super morte Nepotiani monachi & presbyteri, ex sorore nepotis. Ac primum post propositum argumentum, expatiatur in locum iucundum ac plenum affectibus, de morte à Christo deuicta. Deinde consolationem aggrediens, uarijs exemplis ostendit, quatenus Christiano sit in amicorum morte dolendum. Deinde intermissa consolatione, Nepotiani laudes partibus demonstratiui generis explicat. Post regrediens ad intermissam consolationẽ, ostensa miseria & breuitate huius uitæ, tum autem publica calamitate temporum, hortatur ad contemptum uitæ, & ad morum correctionem.

B

HIERONYMI AD HELIODORVM epitaphium Nepotiani.

1 Grandes materias, ingenia parua non sustinent, & in ipso conatu ultra uires ausa, succũbunt: quantoq; maius fuerit, quod dicendum est, tanto magis obruitur, qui magnitudinem rei uerbis non potest explicare. Nepo-
2 tianus meus, tuus, noster, imo Christi: & quia Christi, idcirco plus noster, reliquit senes, desiderij sui iaculo uulneratos, & intolerabili dolore confectos. Quem hæredem putauimus, funus tenemus. Cui iam meũ desudabit ingenium?
3 Cui literulæ placere gestiẽt? Vbi est ille ἐγκωμιαστὴς noster, & cygneo canore uox dulcior? Stupet animus, manus tremit, caligant oculi, lingua balbutit. Quicquid dixero, quia ille non audit, mutum uidetur. Stilus ipse quasi dissentiens, & cera subtristior, uel rubigine, uel situ obducitur. Quotiescunq; nitor in uerba prorumpere, & super tumulum eius, epitaphij huius flores spargere, totiẽs implent oculi, & renouato dolore totus in funere sum. Moris quondam fuit, ut super cadauera parentũ defunctorũ in concio-
4 ne pro rostris laudes liberi dicerent, & instar lugubrium carminũ ad fletus, & gemitus audientiũ pectora concitarent. En rerum in nobis ordo mutatus est, & in calamitatẽ nostram perdidit sua iura natura. Quod exhibere senibus iuuenis debuit, hoc iuueni exhibemus senes. Quid igitur faciã? lungã tecũ lachrymas? Sed Apostolus prohibet, Chri-
5 stianorũ mortuos, dormientes uocans. Et dominus in Euangelio. Non est, inquit, mortua puella, sed dormit. Lazarus quoq; quia dormierat, suscitatus est. Læter & gaudeam, quia raptus est, ne malicia mentẽ eius mutaret, quia placuerat deo anima illius? Sed in-
6 uito & repugnanti per genas lachrymæ fluunt, & inter præcepta uirtutum resurrectio nisq; spem, credulam mentẽ, desiderij frangit affectus. O mors quæ fratres diuidis, &

Liber. 1. epis. 1. de morte tractabit hic lege.

amore

Universidad de Deusto
Biblioteca

amore sociatos, crudelis ac dura dissocias. Adduxit urentem uentũ dominus de deserto C
ascendentẽ, qui siccauit uenas tuas, & desolauit fontẽ tuum. Deuorasti quidem Ionam, 7
sed & in utero tuo uiuus fuit. Portasti quasi mortuum, ut tempestas mundi conquiesce
ret: & Niniue nostra, illius prœconio saluaret. Ille ille te uicit, ille te iugulauit. Fugitiuus 8
propheta, qui reliquit domũ suã, dimisit hæreditatem suam, dedit dilectam animam suã
in manibus quærentium eum. Qui per Osee quondã tibi rigidus minabatur: Ero mors
tua ò mors: ero morsus tuus inferne. Illius morte, tu mortua es: illius morte, nos uiui-
mus. Deuorasti, & deuorata es, Dumq; assumpti corporis solicitaris illecebra, & auidis
faucibus prædam putas: interiora tua, adunco dente confossa sunt. Gratias tibi Christe 9
saluator, tua agimus creatura, quod tam potentẽ aduersariũ nostrũ dum occideris, occi
disti. Quid ante miserius homine, qui æternæ mortis terrore prostratus, uiuẽdi sensum
ad hoc tantũ acceperat, ut periret? Regnauit enim mors ab Adam usq; ad Moysen, etiã 10
super eos, qui non peccauerunt, in similitudinem præuaricationis Adæ. Si Abraham
Isaac & Iacob in inferno, quis in cœlorum regno? Si amici tui sub pœna offendentis
Adam, & qui non peccauerant, alienis peccatis tenebãtur obnoxij: quid de his creden
dum est, qui dixerunt in cordibus suis, nõ est deus? Qui corrupti & abominabiles facti
sunt, in uoluntatibus suis? Qui declinauerunt, simul inutiles facti sunt, nõ est qui faciat
bonũ, non est usq; ad unũ? Quod si Lazarus uidetur in sinu Abrahæ, locoq; refrigerij,
quid simile infernus & regna cœlorũ? Ante Christum Abrahã apud inferos, post Chri
stum latro in paradiso. Et idcirco in resurrectione eius multa dormientiũ corpora sur-
rexerunt, uisaq; sunt in cœlesti Hierusalem. Tuncq; impletum est illud elogium: Surge 11
qui dormis, & eleuare, & illuminabit te Christus. Ioannes Baptista in eremo personat:
Pœnitentiã agite, appropinquauit enim regnum cœlorum. A diebus enim Ioannis Ba
ptistæ regnum cœlorum uim patitur, & uiolenti diripiunt illud. Flammea illa romphea
custos paradisi, & præsidentia foribus cherubim, Christi restincta & reserata sunt san-
guine. Nec mirum hoc nobis in resurrectiõe promitti, quum omnes qui in carne, non D
secundum carnem uiuimus, municipatum habeamus in cœlo, & hic adhuc positis dica
tur in terra: Regnũ dei intra uos est. Adde quod ante resurrectionẽ Christi, notus tan- 12
tum in Iudæa erat deus, in Israel magnum nomen eius. Et ipsi qui nouerãt eum, tamen
ad inferos trahebantur. Vbi tunc totius orbis homines, ab India usq; ad Britanniam, à 13
rigida septentrionis plaga, usq; ad feruores Atlantici oceani, tam innumerabiles populi
& tantarum gentium multitudines. Quàm uariæ linguis, habitu tam uestis & armis
piscium ritu ac locustarum, & uelut muscę & culices cõterebant, (Absq; noticia enim
sui creatoris, omnis homo pecus est) nunc passionẽ Christi, & resurrectionem eius, enn
ctarum gentium & uoces & literæ sonant. Taceo de Hebræis Græcis, & Latinis, quas
nationes suæ crucis titulo dominus dedicauit. Immortalem animam, & post dissolutio-
nem corporis subsistentem, quod Pythagoras somniauit, Democritus non credidit, in 14
cõsolationem damnationis suæ Socrates disputauit in carcere, Indus, Persa, Gotthus, 15
Aegyptius philosophantur. Bessorũ feritas, & pellitorum turba populorum, qui mor 16
tuorum quondam inferijs homines immolabant, stridorem suum in dulce crucis frege 17
runt melos, & totius mundi una uox est Christus. Quid agimus anima? Quo nos uer- 18
timus? Quid primũ assumimus? Quid tacemus? Exciderunt ne tibi præcepta rhetorũ?
& occupata luctu, oppressa lachrymis, præpedita singultibus, dicendi ordinem non te-
nes? Vbi illud ab infantia studium literarũ, & Anaxagoræ, ac Telamonis semper lauda 19
ta sententia? Sciebam me genuisse mortalem. Legimus Crantorem, cuius uolumen ad 20
confouendum dolorẽ suum, sequutus est Cicero. Platonis, Diogenis, Clitomachi, Car
neadis, Posidonij ad sedandos luctus opuscula percurrimus: qui diuersis ætatibus, diuer
sorũ luctum, uel libris, uel epistolis minuere sunt conati, ut etiam si nostrum areret inge-
nium, de illorũ posset fontibus irrigari. Proponunt innumerabiles uiros, & maxime Pe 21
riclem & Xenophontẽ Socraticum, quorũ alter amissis duobus filijs, coronatus in con
cione disseruit: alter quũ sacrificans filium audisset occisum deposuisse coronã dicitur,
& eandem capiti reposuisse, postq; fortiter in acie dimicantẽ reperit cõcidisse. Quid me
morẽ Romanos duces, quorum uirtutibus quasi quibusdam stellis, Latinæ micãt histo
riæ?

A riæ? Pulusillus capitolium dedicans, mortuum ut nũciabatur subito filium, se iussit ab-
22 sente sepeliri. L. Paulus septem diebus inter duorum exequias filiorum triumphans ur-
bem ingressus est. Prætermitto Maximos, Catones, Gallos, Pisones, Brutos, Scæuolas,
23 Metellos, Scauros, Martios, Crassos, Marcellos, atq; Aufidios, quorum non minor in lu
24 ctu quàm in bellis uirtus fuit, & quorum orbitates in consolationis libro Tullius expli-
25 cauit, ne uidear potius aliena quàm nostra quæsisse. Quanquã & hæc in suggillationem
26 nostri breuiter dicta sint, si non præstet fides quod exhibuit infidelitas. Igitur ad nostra
ueniamus. Non plangam cum Iacob & Dauid filios in lege morientes, sed cum Christo
27 in Euangelio recipiam resurgentes. Iudæorum luctus, Christianorum gaudium est. Ad
28 uesperam demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia. Nox præcessit, dies autẽ appro-
pinquauit. Vnde & Moyses moriens plangitur, Iesus absq; funere & lachrymis in mon-
te sepelitur. Quicquid de scripturis super lamentatione dici potest, in eo libro quo Pau-
lam Romæ consolati sumus, breuiter explicauimus. Nunc nobis per aliam semitam ad
eundem locum perueniendum est, ne uideamur prætrita & abolita quondam calcare
uestigia. Scimus quidem Nepotianũ nostrum esse cum Christo, & sanctorũ mixtum
choris, quod hic nobiscum eminus rimabatur in terris, & æstimatione quærebat, ibi ui-
dentem cominus dicere: Sicut audiuimus, sic & uidimus, in ciuitate domini uirtutũ, in
ciuitate dei nostri: sed desiderium absentiæ eius ferre non possumus, non illius, sed no-
stram uicem dolentes. Quanto ille felicior, tanto amplius nos in dolore, quod tali care-
29 mus bono. Flebant & sorores Lazarum, quem resurrecturum nouerant. Et ut ueros ho
minis exprimeret affectus, ipse saluator plorauit quẽ resuscitaturus erat. Apostolus quo
que eius qui dixit: Cupio dissolui & esse cum Christo, Et inibi: Mihi uiuere Christus est,
& mori lucrũ: gratias agit, quod Epaphras de mortis sibi uicinia redditus sit, ne haberet
tristiciam super tristiciam, non incredulitatis metu, sed desiderio charitatis. Quanto ma-
gis tu & auunculus & episcopus, hoc est, & in carne & in spiritu pater: doles abesse ui-
scera tua, & quasi à te diuulsa suspiras? Sed obsecro, ut modum adhibeas in dolore, me-
B mor illius sententiæ: Ne quid nimis: Obligatoq; parũper uulnere, audias laudes eius cu-
ius semper uirtute lætatus es. Nec doleas, quod talem amiseris, sed gaudeas, quod talem
30 habueris. Et sicut hi qui in breui tabella terrarum situs pingũt, ita in paruo isto uolumi-
ne cernas adumbrata, non expressa signa uirtutum: Suscipiasq; à nobis non uires, sed uo
luntatem. Præcepta sunt rhetorum, ut maiores eius qui laudandus est, & eorum gesta
altius repetantur, sicq; ad ipsum per gradus sermo perueniat, quo uidelicet, auitis pater-
nisq; uirtutibus illustrior fiat, & aut non degenerasse à bonis, aut mediocres ipse ornasse
uideatur. Ego carnis bona, quæ semper & ipse contempsit, in animæ laudibus non requi
ram: Nec me iactabo de genere, id est, de alienis bonis, cum Abraham & Isaac sancti ui-
31 ri, Ismaelem, & Esau peccatores genuerint: & è regione, lepte in catalogo iustorũ Apo
stoli uoce numeratus, de meretrice sit natus. Anima, inquit, quæ peccauerit, ipsa morie-
tur. Ergo quæ non peccauerit, ipsa uiuet. Nec uirtutes, nec uitia parentum, liberis impu
tantur. Ab eo tempore censemur, ex quo in Christo renascimur. Persequutor ecclesiæ,
& mane lupus rapax Beniamin, ad uesperam diuidit escam, Ananiæ oui submittens ca-
32 put. Igitur & Nepotianus noster, quasi infantulus uagiẽs, & rudis puer, subito nobis,
quasi de Iordane nascat. Alius forsitan scriberet, quod ob salutẽ illius orientem eremũq;
dimiseris, & me charissimum sodalem tuum, redeundi spe lactaueris, ut primum, si fieri
posset, sororem cum paruulo uiduam: deinde, si cõsilium illa respueret, saltem nepotem
dulcissimum cõseruares. Hic est enim ille de quo tibi quondã uaticinatus sum, licet par-
uulus ex collo pendeat nepos. Referet, inquam, alius, quod in palatij militia, sub chlamy
de & candenti lino, corpus eius cilicio tritum sit, quod stans ante seculi potestates, lurida
ieiunijs ora portauerit, quod adhuc sub alterius indumentis, alteri militauerit, & ad hoc
33 habuerit cingulũ, ut uiduis, pupillis, orphanis, oppressis, miserisq; subueniret. Mihi non
placent dilationes istæ imperfectæ seruitutis dei: Et Centurionem Cornelium, ut lego
iustum, statim audio baptizatum. Veruntamen uelut incunabula quædã nascentis fidei
comprobemus, ut qui sub alienis signis deuotus miles fuit, donandus laurea sit, postquã
suo regi cœperit militare. Baltheo posito habituq; mutato, quicquid castrensis pecu-

lij fuit

Universidad de Deusto
Biblioteca

lij fuit, in pauperes erogauit. Legerat enim: Qui uult perfectus esse, uendat omnia quæ C
habet, & det pauperibus, & sequatur me. Et iterum: Non potestis duobus dominis seruire, deo & mammonæ. Excepta uili tunica, & operimento pari, quo tecto tantum corpore, frigus excluderet, nihil sibi amplius reseruauit. Cultus ipse, prouinciæ morem sequens, nec mundicijs nec sordibus notabilis erat. Cumq; arderet quotidie, aut ad Aegypti monasteria pergere, aut Mesopotamię uisere choros, uel certe insularum Dalmatiæ,
quæ Altino tantum freto distant, solitudines occupare, auunculum pontificē deserere non audebat, tot in illo cernens exempla uirtutum, domiq; habēs unde disceret. In uno atq; eodem & imitabatur monachum, & episcopum uenerabatur. Non, ut pleriscq; accidere solet, assiduitas familiaritatem, familiaritas contemptum illius fecerat, sed ita eū colebat, quasi parentem: ita admirabatur, quasi quotidie nouum cerneret. Quid multa? Fit clericus, & per solitos gradus presbyter ordinatur. Iesu bone, qui gemitus, qui eiulatus, quæ cibi interdictio, quæ fuga oculorum omnium. Tum primum & solum auunculo iratus est. Querebatur se ferre non posse, & iuuenilem ætatem incongruam sacerdotio causabatur. Sed quanto magis repugnabat, tanto magis in se studia omnium concitabat, & merebatur negando, quod esse nolebat: eoq; dignior erat, quo se clamabat indignum. Vidimus Timotheum nostri temporis, & canos in sapientia, electumq; à Moyse
presbyterum, quem ipse sciret esse presbyterum. Igitur clericatum non honorem intelligens, sed onus, primam curam habuit, ut humilitate superaret inuidiam. Deinde ut nullam obscœni in se rumoris fabulam daret, ut qui mordebantur ad ætatem eius, stuperent ad continentiam, subuenire pauperibus, uisitare languentes, prouocare hospitio, lenire blanditijs, gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus. Cæcorum baculus, esurientium cibus, spes miserorum, solamen lugentium fuit. Ita in singulis uirtutibus eminebat, quasi cæteras non haberet. Inter presbyteros & coęquales, primus in opere, extremus in ordine. Quicquid boni fecerat, ad auunculum referebat. Si quid forte aliter euenerat q̄ putarat, illum nescire, se errasse dicebat. In publico episcopum, domi patrē nouerat: grauitatem morum, hilaritate frontis temperabat. Gaudium in risu, non cachinnum intelligeres. Virgines & uiduas Christi honorare ut matres, hortari ut sorores, cum omni castitate. Iam uero postquam domum se contulerat, & relicto foris clerico, duritiæ se tradiderat monachorū: creber in orationibus, uigilans in precando. Lachrymas deo, non hominibus offerebat, ieiunia in aurigæ modum pro lassitudine & uiribus corporis attemperabat. Mensæ auunculi intererat, & sic apposita quæq; libabat, ut & superstitionem fugeret, & continentiam seruaret. Sermo eius per omne conuiuium de scripturis aliquid proponere, libenter audire, respondere uerecunde, recta suscipere, praua non acriter confutare, disputantē contra se magis docere, quàm uincere. Et ingenuo pudore, qui ornabat ætatem, quid cuius esset, simpliciter confiteri. Atq; in hunc modum eruditionis gloriam declinando, eruditissimus habebatur. Illud, aiebat, Tertulliani, istud Cypriani, hoc Lactantij, illud Hilarij est, Sic Minutius Felix, ita Victorinus, in hūc modum est loquutus Arnobius. Me quoq;, quia pro sodalitate auunculi diligebat, interdum proferebat in medium. Lectioneq; assidua, & meditatione diuturna, pectus suum bibliothecam fecerat Christi. Quoties ille transmarinis epistolis deprecatus est, ut aliquid ad se scriberē? Quotiens nocturnum de Euangelio petitorem, & interpellatricem duri iudicis mihi uiduam
exhibuit? Cumq; ego silentio magis quàm literis denegarem, & pudore reticentis, pudorem suffunderem postulantis: auūculum mihi opposuit precatorem, qui & liberius pro alio peteret, & pro reuerētia sacerdotij facilius impetraret. Feci ergo quod uoluit, & breui libello, amicitias nostras æternæ memoriæ consecraui. Quo suscepto Crœsi opes, & Darij diuitias se uicisse iactabat. Illum oculis, illum manibus, illum sinu, illum ore tenebat. Cumq; in stratu frequenter euolueret, super pectus soporati, dulcis pagina decidebat. Si uero peregrinorum, si amicorum quispiam uenerat, lætabatur nostro super se testimonio. Et quicquid minus in opusculo erat, distinctione moderata, & pronunciationis uarietate pensabat, ut in recitando illo, ipse uel placere quotidie, uel displicere uidere tur. Vnde hic feruor, nisi ex amore dei? Vnde legis Christi indefessa meditatio, nisi ex desiderio eius qui legem dedit? Alij nummum addant nummo, & marsupium suffocan
tes, ma

A tes, matronarum opes uenentur obsequijs: sint ditiores monachi, quàm fuerant seculares: possideant opes sub Christo paupere, quas sub locuplete diabolo nō habuerant: & suspiret eos ecclesia diuites, quos tenuit mundus ante mendicos. Nepotianus noster aurum calcans, schedulas consectatur. Sed sicut sui in carne contemptor est, & pauper tate incedit ornatior: ita totum animæ inuestigat ornatum. Ad comparationem quidem superiorū modica sunt, quæ dicturi sumus, sed & in paruis idem animus ostēditur. Vt enim creatorem non in cœlo tantum miramur, & terra, sole, oceano, elephantis, camelis, equis, bubus, pardis, ursis, leonibus, sed & in minutis quoq; animalibus, formica,
culice, muscis, uermiculis, & istiusmodi genere, quorum magis scimus corpora quàm
39 nomina, eandemq; in cunctis ueneramur solertiam: ita mens Christo dedita, æque & in maioribus, & in minoribus intenta est, sciens etiā pro ocioso uerbo, reddendam esse rationem. Erat ergo solicitus, si niteret altare, si parietes absque fuligine, si pauimenta tersa, si ianitor creber in porta, uela semper in ostijs, si sacrarium mundum, si uasa luculenta, & in omnes cæremonias pia solicitudo dispositа, non minus non maius negligebat officium. Vbicunq; eum quæreres, in ecclesia inuenires. Nobilem uirum Q. Fabium miratur antiquitas, qui etiam Romanæ scriptor historiæ est, sed magis ex pictura quàm ex literis nomen inuenit: & Beselehel nostrum plenum sapientia & spiritu dei, scriptura testatur. Hyram quoq; filium mulieris Tyriæ, quod alter tabernaculi, alter tem
40 pli supellectilem fabricati sint. Quomodo enim lætæ segetes, & uberes agri, interdum culmis, aristisq; luxuriant: ita præclara ingenia, & mens plena uirtutibus, in uariarum artium redundat elegantiam. Vnde & apud Græcos philosophus ille laudatur, qui omne quo uteretur usq; ad pallium & anulum, manu sua factum gloriatus est. Hoc idem post
41 sumus, & de isto dicere, qui basilicas ecclesiæ, & martyrum conciliabula, diuersis floribus, & arborum comis, uitiumq; pampinis adumbrarit, ut quicquid placebat in ecclesia, tam dispositione quàm usu, presbyteri laborem & studium testaretur. Macte uirtute, cuius talia principia, qualis finis erit? O miserabilis humana conditio, & sine Chri-
B sto uanū omne quod uiuimus. Quid te subtrahis? quid tergiuersaris oratio? Quasi enim mortem illius differre possimus, & uitam facere longiorem, sic timemus ad ultimū peruenire. Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos fœni. Vbi nunc decora illa
42 facies, ubi totius corporis dignitas, quo ueluti pulchro indumento, pulchritudo animæ uestiebatur? Marcescebat proh dolor flante austro lilium, & purpura uiola, in pallorem sensim migrabat. Cumq; febribus æstuaret, & uenarum fontes hauriret calor, lasso anhelitu tristem auunculum consolabatur. Lætus erat uultus, & uniuersis circa plorantibus, solus ipse ridebat. Proijcere pallium, manus extendere, uidere quod alij non uidebant, & quasi in occursum se erigens, salutare uenientes. Intelligeres illum non emori, sed emigrare, & mutare amicos, non relinquere. Voluuntur per ora lachrymæ, & obfirmato animo, non queo dolorem dissimulare quē patior. Quis crederet in tali illum tempore nostræ necessitudinis recordari, & luctante anima, studiorum scire dulcedinē? Ap
prehensa auunculi manu, hanc, inquit, tunicam, qua utebar in ministerio Christi, mitte dilectissimo mihi, ętate patri, fratri collegio: & quicquid à te nepoti debebatur affectus,
43 in illum transfer, quē mecū pariter diligebas. Atq; in talia uerba defecit, auunculum manu, me recordatione cōtrectans. Scio, quod nolueris amorem in te ciuium sic probare, & affectum patriæ magis quæsisse in prosperis. Sed huiuscemodi officiū in bonis iucundius est, in malis gratius. Tota hunc ciuitas, tota planxit Italia. Corpus terra suscepit, anima Christo reddita est. Tu nepotem quærebas, Ecclesia sacerdotem. Præcessit te successor tuus. Quod tu eras, ille post te iudicio omnium merebatur. Atque ita ex una domo duplex pōtificatus egressa est dignitas, dum in altero gratulatio est, quod tenuerit: in altero mœror, quod raptus sit, ne teneret. Platonis sententia est, omnē sapientium
44 uitam, meditationē esse mortis. Laudant hoc philosophi, & in cœlum usq; ferunt. Sed multo fortius Apostolus: Quotidie, inquit, morior per gloriā nostram. Aliud est enim conari, aliud agere, aliud uiuere moriturum, aliud mori uicturum. Ille moriturus est ex gloria, iste moritur semper ad gloriā. Debemus igitur, & nos animo præmeditari, quod aliquando futuri sumus, & quod uelimus nolimus, abesse longius non potest. Nam si

C nongen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nongentos uitæ excederemus annos, ut ante diluuium uiuebat humanũ genus, & Ma c
thusalem nobis tempora donarẽtur: tamen nihil esset præterita longitudo, quæ esse de- 45
sisset. Etenim inter eum qui decem uixit annos, & eum qui mille: postquam idem uitæ
finis aduenerit, & irrecusabilis mortis necessitas, transactum omne tantũdem est, nisi
quod senex magis onustus peccatorum fasce proficiscitur. 46

Optima quæq; dies miseris mortalibus æui
Prima fugit, subeunt morbi, tristisq; senectus,

Et labor, & duræ rapit inclementia mortis. Neuius poeta: Pati, inquit, necesse
est multa mortalẽ mala. Vnde & Niobam, quia multũ fleuerit, in lapidẽ & diuersas be
stias cõmutatam finxit antiquitas. Et Hesiodus natales hominũ plangens, gaudet in fu
nere, prudenterq; Ennius Plebes, ait, in hoc regi antestat loco, licet Lachrymare ple 47
bi, regi honestate nõ licet. Vt regi, sic episcopo, imò minus episcopo q̃ regi. Ille enim
nolentibus præest, hic uolentibus: ille terrore subijcit, hic seruituti donatur: ille corpora
custodit ad mortem, hic animas seruat ad uitã. In te oculi omniũ dirigũtur, domus tua,
& conuersatio, quasi in specula constituta, magistra est publicę disciplinæ. Quicquid fe
ceris, id sibi omnes faciendum putant. Caue ne committas, quod aut qui reprehendere
uolunt, digne lacerasse uideantur, aut qui imitari, cogantur delinquere. Vince quan-
tum potes, imò plus quàm potes, mollicíem animi tui, & ubertim fluentes lachrymas
reprime, ne grandis pietas in nepotem, apud incredulas mentes, desperatio putetur in
deum. Desiderandus est tibi quasi absens, non quasi mortuus, ut illum expectare, non
amisisse uidearis. Verum quid ago, medens dolori quem iam reor, & tempore & ra-
tione sedatum, ac non potius replico tibi uicinas regum miserias, & nostri temporis ca
lamitates, ut non tam plangendus sit, qui hac luce caruerit, quàm gratulandum ei, qui
de tantis malis euaserit? Constantius Arianæ fautor hæreseos, dum contra inimicum pa
ratur, & concitus fertur ad pugnam: in Mopsi uiculo moriens, magno dolore hosti 48
reliquit imperiũ. Iulianus proditor animæ suæ, & Christiani iugulator exercitus, Chri- D
stum sensit in Media, quem primum in Gallia denegarat, dumq; Romanos propagare
uult fines, perdidit propagatos. Iouinianus gustatis tantum imperialibus bonis, fœtore 49
prunarum suffocatus interijt: ostendens omnibus, quid sit humana potentia. Valenti-
nianus uastato genitali solo, & inultã patriam derelinquẽs, uomitu sanguinis extinctus
est. Huius germanus Valens Gothico bello uictus in Thracia: eundem locum & mor 50
tis habuit, & sepulchri. Gratianus ab exercitu suo proditus, & ab obuijs urbibus non
receptus, ludibrio hosti fuit, cruentæq; manus uestigia, parietes tui Lugdune testantur.
Adolescẽs Valentinianus & penè puer, post fugam, post exilia, post recuperatum mul- 51
to sanguine imperium, haud procul ab urbe fraternæ mortis conscia, necatus est: & ca-
dauer exanime suspendio infamatum. Quid loquar de Procopio, Maximo, Eugenio,
qui utiq; dum rerum potirentur, terrori gentibus erãt? Omnes capti steterunt ante ora
uictorum, & (quod potẽtissimis quondam, miserrimum est) prius ignominia seruitutis,
quàm hostili mucrone confossi sunt. Dicat aliquis: Regum talis conditio est, feriuntq;
summos Fulgura montes. Ad priuatas ueniam dignitates, nec de his loquar qui bien-
nium excedunt, atque, ut cæteros prætermittam, sufficit nobis trium nuper consulariũ
diuersos exitus scribere. Abundantius egens Pityunte exulat. Rufini caput pilo Con- 52
stantinopolim gestatum est, & abscissa manus dextera ad dedecus insatiabilis auariciæ,
ostiatim stipem mendicauit. Timasius præcipitatus repente de altissimo dignitatis gra
du, euasisse se putat, quod Assæ uiuit inglorius. Non calamitates miserorum, sed fragi-
lem humanæ conditionis narro statum. Horret animus temporum nostrorum ruinas
persequi. Viginti & eo amplius anni sunt, quod inter Constantinopolim, & alpes Iu- 53
lias, quotidie Romanus sanguis effunditur. Scythiam, Thraciam, Macedoniam, Darda
niam, Daciam, Thessalonicã, Achaiam, Epiros, Dalmatiam, cunctasq; Pannonias Got
thus, Sarmata, Quadus, Alanus, Hunni, Vuandali, Marcomanni, uastant, trahunt, ra- 54
piunt. Quot matronæ, quot uirgines dei, & ingenua nobiliaq; corpora, his beluis fuere
ludibrio? Capti episcopi, interfecti presbyteri, & diuersorum officia clericorum. Sub-
uersæ ecclesiæ, ad altaria Christi stabulati equi, martyrum effossę reliquiæ. Vbiq; luctus,
ubiq;

A ubiq; gemitus, & plurima mortis imago. Romanus orbis ruit, & tamen ceruix nostra
erecta non flectitur. Quid putas nunc animi habere Corinthios, Athenienses, Lacedæ
monios, Arcadas, cunctamq; Græciam, quibus imperãt barbari? Et certe paucas urbes
nominaui, in quibus olim fuere regna non modica. Immunis ab his malis uidebatur o-
riens, & tantum nuncijs consternatus. Ecce tibi anno præterito ex ultimis Caucasi ru-
pibus immissi in nos, non iam Arabiæ, sed septẽtrionis lupi, tãtas breui prouincias per-
55 currerunt. Quot monasteria capta? Quantæ fluuiorum aquæ humano cruore mutatæ
sunt? Obsessa Antiochia, & urbes reliquæ quas Halis, Cydnus, Orontes, Euphratesq;
præterfluunt: Tracti greges captiuorum: Arabia, Phœnice, Palæstina, Aegyptus timo-
re captiuæ. Non mihi si linguæ centum sint, oraq; centum, Ferrea uox, Omnia pœ-
narum percurrere nomina possim. Neq; enim historiam proposui scribere, sed nostras
breuiter flere miserias. Alioquin ad hæc merito explicãda, & Thucydides & Saluſtius
muti sint. Felix Nepotianus, qui hæc non uidet, felix qui hæc nõ audit. Nos miseri, qui
aut patimur, aut patientes fratres nostros tanta perspicimus. Et tamẽ uiuere uolumus,
eosq; qui his carent, flendos potius quàm beatos putamus. Olim offensum sentimus,
nec placamus, deum. Nostris peccatis barbari fortes sunt. Nostris uitijs Romanus su-
peratur exercitus, & quasi non hæc sufficerent cladibus, plus penè bella ciuilia, quàm
56 hostilis mucro consumpsit. Miseri Israelitæ, ad quorum comparationem Nabuchodo-
nosor seruus dicitur. Infelices nos, qui tantum displicemus deo, ut per rabiem barbaro-
rum, illius in nos ira desæuiat. Ezechias agit pœnitentiam, & centumoctagintaquinq;
milia Assyriorum ab uno angelo, una nocte deleta sunt. Iosaphat laudes domini conci-
nebat, & dominus pro laudante superabat. Moyses contra Amalech, nõ gladio, sed ora
tione pugnauit. Si erigi uolumus, prosternamur. Proh pudor, & stolida usq; ad incredu
litatem mens. Romanus exercitus, uictor orbis & dominus, ab his uincitur, hos pauet,
horum terretur aspectu, qui ingredi non ualent. Qui si terram tetigerint, se mortuos ar
57 bitrantur. Et non intelligimus prophetarum uoces: Fugient mille uno persequente:
B Nec amputamus causas morbi, ut morbus pariter auferatur: statimq; cernamus sagit-
tas, pilis: tiaras, galeis: caballos, equis cedere. Excessimus consolandi modum, & dum
unius mortuos flere prohibemus, totius orbis mortem planximus. Xerxes ille rex po-
tentissimus, qui subuertit montes, maria constrauit, cum de sublimi loco infinitam ho-
minum multitudinem, & innumerabilem uidisset exercitum: flesse dicitur, quod post
centum annos nullus eorum, quos tunc cernebat, superfuturus esset. O si possemus in
talem ascendere speculam, de qua uniuersam terram sub nostris pedibus cerneremus.
Iam tibi ostenderem totius orbis ruinas, gẽtes gentibus, & regnis regna collisa, alios tor
queri, alios necari, alios absorberi fluctibus, alios ad seruitutẽ trahi: hic nuptias, ibi plan-
ctum: illos nasci, istos mori: alios affluere delitijs, alios mendicare: & non Xerxis tãtum
exercitum, sed totius mundi homines qui nunc uiuunt, in breui spacio defuturos. Vin
cit sermo rei magnitudine, & minus est omne quod dicimus. Redeamus igitur ad nos,
& quasi è cœlo descendẽtes, paulisper nostra uideamus. Sentis ne obsecro te, quãdo in-
fans, quando puer, quando iuuenis, quãdo robustæ ætatis, quãdo senex factus sis? Quo
tidie morimur, quotidie commutamur, & tamẽ æternos nos esse credimus. Hoc ipsum
quod dicto, quod scribitur, quod relego, quod emendo, de uita mea tollitur. Quot pun
cta notarij, tot meorum damna sunt temporum. Scribimus atq; rescribimus, transeunt
maria epistolæ, & scindente sulcum carina, per singulos fluctus ætatis nostræ momenta
minuũtur. Solum habemus lucri, quod Christi nobis amore sociamur. Charitas patiẽs
est, benigna est: charitas non zelatur, non agit perperam, non inflatur, omnia sustinet,
omnia credit, omnia sperat, omnia patitur. Charitas nunquam excidit. Hæc semper ui-
uit in pectore, ob hanc Nepotianus noster absens præsens est, & per tanta terrarũ spa-
cia diuisos, utraq; complectitur manu. Habemus mutuæ obsidem charitatis. Iungamur
spiritu, stringamur affectu, & fortitudinem mentis, quam beatus papa Chromatius
ostendit in dormitione germani, nos imitemur in filio. Illum nostra pagella decantet, il-
lum nostræ literæ sonent. Quẽ corpore non ualemus, recordatione teneamus. Et cum
quo loqui non possumus, de eo loqui nunquam desinamus.

circa mortem

Universidad de Deusto
Biblioteca

SCHOLIA

STilus est, cuiusmodi ferme in cæteris epistolis ardens ac uarius. Compositio, commatis, colis, ac periodis ubiq; rotunda. Schematis præcipue gaudet, contrarijs & contentionibus. Adnominationes rarius adhibet, sed aptissimas. Sententias ubiq; captat, sed feliciter: præsertim in clausulis epiphonematis loco. Trāsitiones crebras habet, propterea qđ diuersis ex rebus, diuersisq; autorib. ueluti cētones ac rapsodias concinnat. Nec eas tamen ociosas, aut frigidas esse sinit, sed locis communibus, affectibus, ac sententijs explet. Totus hic est in affectibus illis grauioribus, quos πάθη uocāt. Vnde sæpenumero figuris tragœdiarum utitur. Si genus argumenti requiras, epitaphion est. Differt autē epitaphion autore Seruio, ab Epicedio, qđ hoc in funere soleat adhiberi, illud post sepulturam. Vtraq; uox Græca est. Nā τάφος sepulchrū est, λῦπος dolor, quibus accedit præpositio ἐπί. Mixtū est hoc genus, ex eo quod appellant ἐπιδεικτικὸν si ue ἐγκωμιαστικὸν, id est, demonstratiuū, aut laudatoriū, & ex eo quod παραμυθητικὸν, id est, cōsolatoriū uocāt. Nam æquiore animo ferimus mortem nostrorum, si cum laude decesserint.

1 ¶ Grādes materias.] Pars est exordialis, reddit enim attentiores, cū statim ostendit rei magnitudinem tantam, ut ingenio consequi non possit. ¶ Sustinēt.] Trāslatum est ab ijs qui onus in humeros suscipiūt. Allusit autem ad Horatianum illud in arte poetica:

Quærite materiā, uestris qui scribitis aptam
Viribus, & uersate diu quid ferre recusent,
Quid ualeant humeri. ¶ Explicare.] Expli
camus nō tantum cum quod sentimus uerbis efferimus, uerūetiam cū rem difficilem expedimus, conficimusq;. ¶ Nepotianus.] Hæc est propositio, summam argumenti cōplectens, nō nuda tamen, sed ardens affectibus. Nam totum hoc genus in affectibus est positum.

¶ Meus, tuus, noster.] Hæc incisa, uelut à singultiente pronunciātur. Habent autē Emphasim singula. Primū enim per se grauis emphasis est in nominib. proprijs, qđ genus, si quis dicat: O rem nouam, Tartareto non placet Ciceronis oratio. Tum illud apud Quintilianū lib. primo cap. de usu argumentorū. Quintus Varius Sucronensis, ait: Aemilium Scaurum rem pop. Rom. prodidisse. Aemilius Scaurus negat. Meus aūt & tuus, noster, affectuum pronomina sunt. ¶ Imò Christi.] Duplex correctio est. Nam perinde quasi præ dolore perperam uocasset suum, addit Christi: Idq; rursum corrigit subijciens: Et tanto plus noster. Propterea quod in illo nihil aliud amarent, quam ipsum Christum: qui quidem amor, demum
2 est Christianus ¶ Reliquit senes.] πάθος est, à circunstantia ætatis. Nam iuuenū mors, miserabilior ac flebilior esse cōsueuit: propterea, quod immatura, præsertim senibus, quorum omne solatium est in nepotibus. ¶ Iaculo uulneratos.] Addit ἀόριστον metaphora. Genus autem hoc affectus, à definitione uocat Macrobius, Saturn. lib. iiij. ¶ Quem hæredē.] Epiphonema est, quo cōcludit exordiū. Cui iam meū.] Excurrit suo more post expositionem, in campum iucundis ac pijs affectibus plenū, exaggerans mortis fœuitiā ac tyrannidem, ut magis appareat quantū debeamus Iesu Christo, qui solus eam sua morte domuit. Habēt autem affectum desiderantis & interrogationes figuratæ. Ouidius: Cui colar infelix? ¶ Desu
dabit.] Metaphora à corpore ad animum deflectens uocem. ¶ Gestient.] Duplex est metaphora: ut, Ferrūq; armare ueneno. Nam cupere literulas, translaticium erat, gestire uero quod est corporis, bis translaticium est.

¶ Διώκτης.] Id est, sectator. Nā διώκειν sectari, siue persequi significat. Ambiguum uerbum, quemadmodum & apud Latinos. Porro Nepotianus adeo studiosus erat æmulandi Hieronymum, ut moriēs etiam illius uerba referret, sicuti mox indicabimus. Quanq; hoc sanè loco legendum arbitror, ἐργοδιώκτης, hoc est operis exactor, quod is urgeret Hieronymum, & impelleret ad scribendum. Quodque extorserat, adamabat, & uoce sua commēdabat alijs. Ambrosius notarios ac librarios suo sumptu suppeditabat Origeni, scribenti cōmentarios in sacras literas, quotidie ceu pēsum ab eo exigens, unde Origenes in quadam epistola uocat eum ἐργοδιώκτην. Ita Hieronymus in Hippolyto. Nam illic ex Sophronio Græco uocem hanc restituimus. ¶ Cygneo.] De cygni cantu, superius dictum est. Vsus est autem Græca possessiua uoce, quod cygnus Græca sit dictio
κύκνος, unde κύκνειος. Nam Latina sunt, olor, & olorinus. ¶ Stupet animus &c.] Comma
3 ta sunt, & ἀσύνδετα. Deinde cōparia, quæ schemata mire conueniunt affectibus, Deinde distributionem habent iucundissimam, cū animo tribuit stuporem, manibus tremorē, oculis caliginem, linguæ balbutiem. Solēt autem hæc in immodico dolore accidere. ¶ Mutū.] Infans & ineloquens uocat. Suggerit enim facundiam auditor quoq;. ¶ Stilus ipse.] Audacem & hyperbolicam metaphoram mitigauit adiungens, quasi. Quanq; hanc quoq; Fabius permittit grauioribus affectibus. ¶ Rubigine uel situ.] Rubiginem ad stilum, qui ferreus esse consueuit, refert: situm ad cerā. Nam olim in tabulis ceratis scribebāt. ¶ Epitaphij
flores.] Allegoria erat, nisi epitaphij, hoc est, propriam uocē admiscuisset. Porrò mos erat antiquis coronare defunctorū pyramides ac sepulchris flores, præcipue uiolas, ob colorē ferrugineum, & cupressi frondes inspergere. Vnde Persianum illud:

Non nunc è tumulo, nō nunc è manibus illis,
Nascentur uiolæ. Et Prudentius in exequiali carmine: Nos tecta fouebimus ossa,
Violisq; & fronde perenni. Hoc autem lo-
co pa

A co palàm ostendit epitaphium esse, non epicediū. At tota hæc ὑποτύπωσις eò spectat: ut exaggeret quod dixerat desiderij iaculo uulneratos. ¶ Moris.] Pathos est à modo rei. Nā præposterū est, ut parentes superstint liberis, eoq;
4 acerbius. Lugubrium.] Quas Nænias uocant. Vnde Horatius: Absint inani funere Næniæ. Extat in hoc genere odā huius: Quis desiderio sit pudor aut modus? Extāt aliquot Statij epicedia. Extat Daphnis Vergiliana, apud Theocritum Adonidis epitaphium. ¶ En.] Hic non demonstrantis est, sed affectui seruit.

¶ Quod exhibere sen. &c.] Elegans est ἀντίμετάβολὴ, id est, cōmutatio. Non edunt, ut uiuāt, sed uiuūt, ut edant. ¶ Quid igit faciāt.] Schemata, subiectio, ac dubitatio, simulq; dilēma. Nam utranq; partem refellit. Siquidē & dolere prohibet fides: & gaudere non sinit dolor.

¶ Dormientes.] Est in prima ad Thessalonicen. epist. cap. iiij. Nolumus uos ignorare de dormientibus. Item primæ ad Corinthios cap. xv. Ergo qui dormierūt in Christo, perierūt. Atq; inibi paulo post: Nunc autem resurrexit Christus à mortuis, primitiæ dormientium.

¶ Non est mortua.] Est apud Matthæū cap. ix. Cum Iesus discussa languentium ac tumultuantium turba, principis filiam ad uitam reuocat. Non erat mortua Christo, cui facilius erat excitare mortuam, q̄ cuiquam mortaliū
5 expergefacere dormientē. ¶ Lazarus.] Est
B apud Ioannem cap. undecimo. Lazarus amicus noster dormit, sed uado ut à somno excitē eū. Neq; solū ar canæ literæ dormiētes appellant, uita defunctos, propter spem resurrectionis, uerumetiam Homerus ὕπνον καὶ θάνατον, id est, Somnum & mortem, fratres esse fingit, ἐπὶ ὕπνῳ σύμβλητο Διὶ κρατερόφρονι θανάτοιο. Rursum alibi mortem χάλκεον ὕπνον, id est, ferreum somnum appellat. Atq; iterū, ὕπνῳ καὶ θανάτῳ διεδημάσσην, multā uidelicet similitudinē mortis & somni significās. Itē alio in loco νύκτα καὶ ὕπνον καὶ θανάτου ἄγχιστα ἐοικότε. Notum est & illud Diogenis, quē cū medicus somno pressum excitasset, rogasset q̄ nunquid sentiret mali, nihil, inquit, Nam frater fratrem occupat, significās somnū eum esse mortis initium. Adducit in hūc sensum & alia nonnulla, Plutarch. in libello cōsolatorio ad Apollonium. Quin etiam Horatius in odis, mortem perpetuum sopor Vrget. Et Maro:

In æternam clauduntur lumina noctem.

Item Ouidius in amore:

Stulte qđ est sōnus, gelidæ nisi mortis imago?
Longa quiescēdi tempora fata dabunt.

Et Catullus: Nox est omnibus una dormiēda.

6 ¶ O mors quæ &c.] Tempestiua exclamatio post tot locos affectuum. Allusit autē ad uerba Oseæ prophetæ, quæ sunt apud illū ca. xiij. Consolatio absc̄odita est ab oculis meis, quia ipse, nimirū infernus, inter fratres diuidet. Ait sese inconsolabiliter dolere, cū cogitat mortis tyrannidem ac fœuitiā, etiam cōiunctissima di
strahentē. Porrò in naturæ uinculis, nihil fratrum charitate copulatius. Vnde fratrē, quasi serè alterū dictū, existimant grāmatici, & Græcis ἀδελφὸς, quasi ὁμόδελφος, q̄ ex eodem prodierit utero. Nam δελφὺς Græcis uuluā sonat. Sed fortiora sunt uincula spiritus q̄ carnis. Rursum nulla cōiunctio arctior q̄ corporis & animi, atq; omnia hæc distrahit mortis inclementia, cui proprium est disiungere quod bene coniunctū erat, Vnde Græcis μέρος dicit, παρὰ τὸ μείρω qđ est partior ac dissecо. Proinde meritо inuisa Christo, qui omnia conciliat, quiq; charitas est omnia cōnectens. ¶ Sociatos dissocias.] Et contrariū est, & προσονομασία, id est, admonitio. ¶ Crudelis ac dura.] Hoc addidit ueluti per exclamationē, miscet autem suа uerba prophetæ uerbis. ¶ Adduxit urentem &c.] Verba sunt eiusdem prophetæ ex eodem loco, uaticinantis de Christo quo pacto mortem, sua morte superaturus esset. ¶ De deserto.] Quia dictū est per Abacuc, pphetā: Deus ab austro ueniet, & sanctus de monte Pharam. Atq; hic est & in deserto, & in meridie situs. Verum secundum allegoriam desertū uocat uterū Mariæ. Vnde citra culturā humani cōiugij natus est flos ille mirabilis. ¶ Siccauit uen.]
7 Venas & sontem, peccata uocat: quibus subla
tis, mors uires amittat oportet. Porrò siccare proprium est uenti urentis. Charitas autē operit multitudinem peccatorum. ¶ Deuorasti quidem Ionam.] Notissima est historia apud ipsum prophetam. Mysterium exponit Christus ipse apud Matthæum cap. xij. cum pharisæis & scribis signum quærentibus, respondet ad hunc modum: Generatio mala & adultera signum quærit, & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in uētre ceti trib. dieb. ac noctib. sic erit filius hominis in corde terræ trib. diebus ac noctib. Moxq; facit mentionē Niniuitarum, ad quos missus fuerat Ionas. ¶ Deuorasti qđē Ionā.] Accōmodat historiam Ionæ ad Christū. Mortuus est Christus, passus ē se deuorari. ¶ Sed in utero tuo ui. f. Ad historiam, Ionas uiuebat in utero ceti, multisq; uerbis de uentre ceti clamauit ad dominū. At Christus quomodo uiuus fuit in corde terræ, nisi uel propter proximе instantem resurrectionem, uel propter animā illius depopulantē inferos, uel propter diuinitatem, nec à corpore, nec ab anima separatā. ¶ Et Niniue nostra.] Mūdus totus, quem Niniuen uocat, in maligno positus. At Niniuitæ, audito præconio Ionæ, pœnitentiā egerūt. Mundus, accepto Christi Euangelio, crucem
8 eius sequi cœpit. ¶ Fugitiuus propheta.] Jonas fugerat à Tharsis: Christus, relicta patris arce, in hoc exiliū uenit. Quæ sequuntur sumpsit ex Hieremiæ cap. xij. Reliqui, inquit, domum meam: dimisi hæreditatem meam, dedi dilectam animam meam in manus inimicorū eius. Verum an hæc uerba proprie quadrent ad hunc locum, non opinor exactius excutien

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum in allusione. ¶ Per Osee.] Ex eodem loco, quem paulo ante indicauimus: Hoc quod aliquando minatus est, fecit. Hunc locum adducit Paulus in prima epistola ad Corinthios ca. xv. Absorpta est mors in cõtentiõe. Vbi est mors uictoria tua? Vbi mors stimulus tuus? Stimulus aũt mortis, peccatũ est. Virtus uero peccati, lex. Deo autẽ gratias, qui dedit nobis uictoriam per Iesum Christum. Quo quidem loco annotandum est, diuũ Hieronymũ cũ exponit hunc in Osee locum, in contentione legere, nõ in uictoria. Porrò Græce νεῖκος siue νῖκος per ι psilon & iota, contentionẽ significat: per iota tantũ νῖκος, uictoriã. Aptã habent festiuitatem cõtraria & adnominationes in his uerbis, mors mors, morsus, & morte mortua, & uiuimus morte, deuorasti deuorata: cũ morti insultet, suo, quod aiunt gladio iugulatæ. Subest & metaphora. Alioqui qui moritur, quod nõ uiuit? Ita dicimus mori famam, & sepultam gloriam. Est & synecdoche, qualis est cũ dicimus: Meum decus, &: Virtutis pestis est pecunia.

9 Nam rei nomen pro autore ponitur. ¶ Adunco dente.] Allusit ad æreum hamum: dentem aũt, quia dixerat, morsus tuus, & hami quoq; dens dicit, Videtur autẽ respexisse ad ea quæ sunt Iob cap. xl. In oculis eius quasi hamo capiet eum, & in sudibus perforabit nares eius. An extrahere poteris Leuiathan hamo, & fune ligabis linguam eius? Nunquid pones circulum in naribus eius, aut armilla perforabis maxillam eius? ¶ Gratias tibi.] Apostrophæ maxime conueniũt grauiorib. affectibus, præsertim si uertat̃ oratio ad res inanimas, cuiusmodi fuit illa ad mortẽ insultatio. Inest autẽ & προσωποποιία, quæ quo audacior est, hoc magis cõgruit summis affectibus. Exprobrauit mori crudelitatẽ, exprobrauit qđ uicta est. Nunc simili Apostropha gratatur Christo, cuius uirtute tam immanis belua confecta est. Sic Homerus Hectoris uirtutem attollit, ut Achillis laus augeat̃. Sic Turnum amplificat Maro, quo crescat Aeneæ uictoris gloria.

¶ Quis ante te.] Si quid licet, refragantibus exẽplaribus, equidẽ hoc loco libẽter legerim: Quid ante miserius homine? Cur id malim, attẽtus lector facile diuinabit. Primũ, quid ante Christum? Deinde, ad quẽ pertinet hæc miseria aut felicitas, nisi ad hominũ genus? Horũ ut nihil obstet, tamen neutrũ genus magis cõueniebat affectibus. ¶ Viuendi sensum &c.]

10 Epiphonema est. ¶ Regnauit eñ mors.] Ex his uerbis quæ sunt Pauli ad Rom. cap. v. Hieronymus uidetur ostendere, mortem regnasse pariter in omnes, & bonos & malos, etiam si diuersa sentit Ambrosius. Nam si de morte intelligas secunda, ea non regnauit in pios Iudæos. Si de corporis morte, ea regnat etiã post Christum. Sed mors secũda regnauit, nõ in omnes, sed in eos, qui peccauerunt: non in similitudinem Adam, hoc est per contemptũ dei, sed uicti affectibus carnis multoq; leuius. Quanq; in omnes eatenus regnauit, ut pios simul atq; C
impios ad infernos detraheret, nimirũ occluso paradiso. Atq; ita sensisse Hieronymũ, declarant ea quæ sequuntur: Si Abrahã Isaac & Iacob &c. ¶ Nõ est deus.] Verba sunt psalmi de cimitertij. Intelligit impios, & omni genere scelerũ inquinatos ¶ Vsq; ad unũ.] Id est, Christum: ita ut hunc unũ excludas, perinde quasi dicas, usq; ad mare. ¶ Quod si. Diluit obiectiunculam. Nam respõderi poterat, Lazarus mendicus in Euãgelio uisus est à diuite in sinu Abrahæ, etiam ante Christi mortem. Confitetur quidẽ pios fuisse in loco refrigerij, & à cruciatibus impiorũ immunes, sed tamẽ apud inferos. Multũ autẽ interesse inter inferos & regna cœlorũ. Illic pij nõ cruciabantur, at non fruebant̃ summo illo bono. ¶ Ante Christũ.] Emphasis est in nominibus, Iatronis & Abrahæ, inferorum & paradisi. Constat autẽ sermo totus ex contrarijs, habetq; speciem epiphonematis. ¶ Cœlesti Hierusalẽ.] Epitheton addidit, explicãs allegoriam paradisi. ¶ Elogiũ.] 11
Elogiũ uocat, propterea qđ Paulus ad Ephe. cap. v. uelut ab alio dictũ adducit. Sic enim habet, propter quod dicit: Surge qui dormis, & exurge &c.] Siue quia legerat hoc in apocryphis prophetarum, siue quia more prophetarum ita loquutus est: Hæc dicit dominus, cũ irruente spiritu sancto, in ea uerba prorũperet, ut sentit diuus Hieronymus hunc enarrans locũ, ubi refert quidẽ, at non probat cõmentum D
cuiusdam, qui putarit hæc esse uerba Christi de cruce ad Adam sub cruce sepultum. Nam ἄφασται, quod apud Græcos ambiguũ est, contingeat, interpretabat̃. ¶ Personat.] Apte personat: quippe uox clamantis & præco Christi.

¶ In carne non.] Carnẽ & corpus Paulus sæpius accipit pro humanis affectibus: perinde quasi dicat, in terris uiuentes, & tamen conuersationẽ habentes in cœlis, & quæ sursum sunt quærentes & sapientes, nõ quæ super terram.

¶ Regnũ dei intra uos.] Sic apud Lucã cap. xv. respondet Christus pharisæis, percontantibus, quãdo uenit regnũ dei? Non ueniet, inquit, regnũ dei cũ obseruatiõe: neq; dicẽt, Ecce hic, ecce illic. Ecce eñ regnũ dei intra uos est. Sic & orare iubemur: Adueniat regnũ tuũ. De uictis carnis affectibus, regnat in nobis Christus. ¶ Adde qđ.] Si regnũ dei est, cũ agnoscitur & colit̃, colebatur & sub lege Mosaica. 12
Colebatur quidẽ utcunq;, sed duntaxat in Iudæa, hoc est, arctissimo orbis angulo. Nam angustiam Iudææ, alio quodam in loco contẽnit Hieronymus. Nec his tamẽ paucis licebat inferos effugere. At post Christum, in omnẽ terrã exiuit sonus Euangelij, quod prædicatum est omni creaturæ. Ergo sub lege Mosaica, paucuili illi qui legem obseruabant, in aduentũ Christi seruabantur: sed ita tamen, ut interim apud inferos agerẽt. Reliquus orbis uniuersus sine lege perire putabatur. ¶ In Iudæa.] Vtrunq; uocabulum conuenit agnoscentibus deum, &
colen

A colentibus. Nam Iudæa, confessionem sonat: Israel, uirũ uidentem deum: aut ut alij malũt, uirum Deo fortem: quod Iacob luctatus sit cũ angelo, uicerit, & obtinuerit qđ uolebat. Nosse uidentis est, colere confitentis. Retulit uerba Psalmi septuagesimi quinti. ¶ Vbi tunc.] Viuidius est per interrogationẽ, ac subiectam responsionẽ. ¶ Ab india.] Indi extremi sunt Orientis. Britãni tametsi Septẽtrionales sunt, tamẽ ad Occidentem uergunt. Hos Horatius extremos orbis appellat, & ultimos orbis Britannos, Vergilius extra orbis terminos ponit:

13 Et penitus toto diuisos orbe Britannos.
Solinus uelut alterũ orbẽ uocat. ¶ A rigida septent.] Septẽtrionalem Scythiam significat, & Riphæis obnoxiam iugis: quæ regio, ut ait Solinus, à cœlo nihil accepit præter hyemem perpetuã. Hac parte Tanaim orbis terminũ faciũt cosmographi. Et Horatius: Extremũ Tanaim si biberes Lyce. Attigit igit̃ quatuor orbis metas, quanq; ratione plagarũ non anxie seruata: Indiam ab exortu, Britanniã ab occasu. Nam in eam, ut dixi, partem uergit: Hyperboræos à septẽtrione, mare Atlanticũ à meridie: quod tametsi est occidentale, tamen uergit nonnihil ad orientẽ solem. ¶ Atlantici Oceani. Extremam occidentis partem designat. Nam iuxta Gades Oceanus sese in terras infundit, omnes quæ uenientem expauere demergens, ut inquit Plinius. Iuuenalis:

B Omnibus in terris quæ sunt à Gadibus usq;
Auroram & Gangem. Feruores dixit obæstum ac fragorem: ut Vergilius:
Feruetq; fretis spumantibus æquor.
¶ Quàm uariæ linguis.] Sic Vergilius libro octauo describens Aeneæ clypeum:
Incedunt uictæ longo ordine gentes,
Quàm uariæ linguis, habitu tã uestis & armis.
Hic Numidũ genus & discinctos mulciber Afros, Hic Lelegas, Carasq;, sagittiferosq; Gelonos, Finxerat &c. ¶ Dedicauit.] Nã his trib. linguis Pilatus scripserat titulũ Iesu, atq; has quidẽ gẽtes per occupationem recensuit.
¶ Pythagoras somniauit.] Propter μετεμψύχωσιν, id est, animarũ transmigrationem. Etenim dũ existimat animã ex alio atq; alio corpore in
14 aliud demigrare, leuiter ac ueluti per somniũ sensisse uideat̃, animã corpori supereſſe. ¶ Democritus non cred.] Hic philosophus fuit Abderites, cuius illud egregiũ de atomis. Is putauit animam simul interire cum corpore. Nam hunc potissimum sequutus est Epicurus, cuius similis est de animarum interitu sententia. Indicat idẽ Lactantius libro tertio, cap. xvij. cum recensens eos, qui felicioris uitæ spe sibi mortẽ consciss̃ent, Nam Democritus, inquit, in alia fuit persuasione. sed tamen
Spõte sua leto caput obuius obtulit ipse.
Indicat & M. Tul. Tusc. quæst. lib. i. Quanquã in nõnullis exẽplarib. Democritus creditur, inuenio scriptũ. ¶ In consolationẽ d. s.] Extat hic dialogus Platonicus, cui titulus Phædon, in quo Socrates, mox bibiturus uenenũ, cum amicis disputat de animarum immortalitate.

¶ Indus, Persa, Got. Aegyp. phil.] Has gẽtes ueluti maxime barbaras nominat, & à philosophiæ studijs longissime semotas. Nam extrema est India. Persarũ & Aegyptiorũ luxus celebratissimus est. Gotthi barbariẽ nobiles. Gothos quidã putant esse, quos nunc uulgo Liuonios & Prussios appellãt, aut Sarmatas ipsos, aut Sarmatis finitimos: quæ gens etiã nunc mira barbariẽ spirat. Quanq; de his uariæ sunt doctorũ hominum sententiæ: nec ad hunc locũ magnopere pertinet. Annota lector aptissimã partiũ collationẽ. Philosophorũ est, de animæ immortalitate disputare, non barbarorũ. Sed ex præcipuis philosophis Pythagoras somniauit duntaxat. Democritus non credidit illius somnijs. Socrates ueluti dubitans disputauit: idq; magis ad solatiũ suæ dãnationis, q̃ ex animo. At post euulgatũ Euangeliũ Christi, semotissimæ quoq; ac barbarissimæ nationes de ijs non disputãt, sed philosophanẽ. Nec citra emphasim barbaris & indoctis philosophãdi uerbũ attribuit. ¶ Bessorũ feritas.] Pergit com- 15
memorare gentes, non barbaras tantũ, sed etiã immanes, quas tamẽ Euãgelij prædicatio mansuefecerit. Siquidem Bessi sunt in Thracia iuxta Strymonẽ amnem, ad dextrũ accolẽtes latus, autore Solino. Thracũ autẽ barbariẽ, notat Euripid. in Hecuba, cũ Polymnestori dicit Agamẽnon: ἔοχ' ὑβριστὴν δεῖ λακεδαίμον' τὸ βάρβαρον λίγειν.
Et Horatius in Odis:
Natis in usum lætitiæ scyphis
Pugnare Thracum est, tollite barbarum
Morem. Iuuenalis item Thraces cũ Sarmatis coniunxit, ut pari barbarie, neq; Sarmata, nec Thrax, qui sumpsit pennas. Quanq; ad demonstrandã Thracũ feritatẽ, sufficiebat Diomedis stabulum. Porrò Bessos ut finitimos Getis, ita Getica immanitate fuisse præditos, ostendit Ouidius in libris de tristibus:
Viuere q̃ miserũ est inter Bessosq; Getasq;,
Illum, qui populi semper in ore fuit.
¶ Et pellitorũ tur. po.] Pellitos uocat, ferarũ pellibus amictos. Semotiores Germaniæ populos significare uidet̃. De quibus ita meminit Cornel. Tacit. in libello de populis & ritibus Germaniæ: Tegumen omnibus sagũ, fibula, aut si desit, spina consertũ. Cætera intecti, totos dies iuxta focum atq; ignẽ agunt: locupletissimi ueste distinguuntur, non fluitante, sicut Sarmatæ & Parthi, sed stricta, & singulos artus exprimẽte. Gerunt & ferarũ pelles, proximi ripæ negligenter, ulteriores exquisitius, ut quibus nullus per cõmercia cultus. Eligunt feras, & detracta uelamina, spargũt maculis pellibusq; beluarũ, quas exterior Oceanus atq; ignotũ mare gignit: nec alius fœminis q̃ uiris habitus. Atq; idem paulò post de Fennis Germaniæ populis: Fennis, inquit, mira fœditas, fœda pauptas: nõ arma, nõ equi, nõ penates: uictui herba, uestitui pelles, cubile humus. Ha

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctenus Tacitus. Quanꝯ legunt tum alibi, tum apud Indos fuisse populi, quibus ferarum pel les amictus erant. Animaduerte qua uerborũ emphasi barbariem exaggerat harum nationum. Nam uehementius & significantius est Bessorum feritas, quam si Bessos feros dixisset. Iam enim feras imaginor, nõ homines. Porrò cum turbam pellitorũ populorũ dicit, elegãter exprimit inconditã, & beluarũ more de
16 gentem multitudinẽ. ¶ Qui mortuorũ quon. in. h. in.] Et hoc argumento immanem istorum & impiam barbariem exaggerat, qui nõ modo manibus & umbris defunctorũ, perinde ut diſs sacrificarint, sed homines etiã immolarint: Nam sui cuiꝯ progenitores posteaꝯ uita decesserant, numinũ loco erant. Verum mihi magis probatur, ut legas inferiꝭs, non inferis. Inferiæ dicuntur parentalia, seu iusta quæ defunctis persoluũtur. Eam uocem quanquã grammatici putant ab inferis dictam, ego magis arbitror dictam ab inferendo, ut Græcam uocem expresserint Latini ἐναγίσματα, quæ apud illos idem significat quod apud nos inferiæ. Mos hic multis barbaris fuit, ut umbris hominis defuncti mactarent homines, uel ut placarent iratos, uel ut gratũ facerent. Nam & Achillis manes Polyxenæ sanguine placantur apud Tragicos. Et apud Verg. Aeneas Vsentis filios uiuentes rapit inferias, quos immolet umbris. Et apud Homerũ libro Iliados penultimo, Achilles in Pătrocli parẽtalibus duodecim iuuenes Troianos immolat, præterea canes aliquot & equos in gratiã amici defuncti. De Taurica Diana apud Scythas, & uetus & notissima est fabula. Cæsar belli Gallici commentario sexto, testatur hunc publicũ Galliarũ fuisse morẽ, ut in grauioribus morbis, aut belli periculis, pro uictimis homines immolarent, quod pro uita hominis non nisi uita hominis placari numen posse crederẽt. Porrò de funerib. eorum ita scribit. Funera sunt pro cultu Gallorũ magnifica & sumptuosa. Omnia quæ uiuis cordi fuisse arbitrantur, in ignem inferunt, etiam animalia: ac paulò supra hanc memoriã, serui & clientes, quos ab his dilectos esse cõstabat, iustis funebrib cõfectis, una crema
17 bantur. ¶ Stridorẽ suum.] Et Plinius cõmemorat gentibus barbaris nõnullis nutũ, nõnullis esse stridorẽ loco uocis humanæ. Stridor autẽ beluarũ est, & quidẽ immaniũ. Et mire stridori opposuit melos. Nam melos cãtus est modulatus & cõcinnus, aures suauitate deliniens, ἀπὸ τῶν μελῶν, id est à mẽbrorum corporis congruentia dictus, si credimus Græcis etymologis. Et Persius: Cantare credas pegaseiũ melos. Vnde & poetæ Melici. Tantũ igitur ualuit Christi mors, ut homines tã immanes, suũ, id est, naturalem stridorẽ fregerint, hoc est, mollierint in dulce melos crucis, hoc est in uocem lõge à natura alienã. ¶ Et totius mũdi uox un. Chri. est.] Hoc est epiphonematis loco addi tũ, quo periodũ claudat suo more: cũ sint tam innumera linguarũ discrimina, unde & μίξοβαρ C
apud Græcos poetas appellantur homines, tamen in unius Christi laudes nunc mire cõsentiũt omnes. Nec sine figuræ gratia dixit, Christum uocem omniũ, significans eũ omnium uoce laudari. ¶ Quid agimus a.] Hactenus ex 18
cursus, de quo superius admonui. Nũc quod est huic epistolæ propriũ aggreditur, hoc est, ut cõsoletur Heliodorũ, & laudet Nepotianũ. Quanꝯ ea laus consolationis pars est. Est autẽ color in Tragœdijs frequens, ut suo cum animo colloquatur aliquis, eoꝯ grauioribus affectibus præcipue cõgruens. Quod genus est illud Senecæ: Quid segnis anime tuta consilia expetis? Sumptũ apparet ex Homero τέτλαθι δὴ φίλον ἦτορ, id est, tolera cor. Cui finitimũ & illud: ἀλλὰ τέτμοι καὶ τόδε φίλον ἀνὴλεγὲς θυμόν. Possunt autem accipi, quid agimus anime, uel ut sint corrigentis digressionẽ longiusculam, uel ut sint dubitantis, unde potissimum debeat incipere. Sic enim Terentianus Phædria: Quid agimus? Consulens ac dubitans loquitur. Recensetur huiusmodi dubitatio inter exornationes rhetoricas: conuenit autem maxime principijs generis demonstratiui. Nec hic transitus, quo ab excursione digreditur ad exẽpla, uacat affectibus: ut artis obliuio, quam puer imbiberat, immensi doloris sit argumentum.
¶ Anaxagoræ.] Hic philosophus fuit Clazomenius, Anaximenis discipulus, Archelai præceptor. Huic cũ quidam filij mortẽ nun D
ciasset, is minime cõmotus: Nihil, inquit, nouum aut inexpectatum nuncias. Ego enim illum ex me natũ, sciebã esse mortalem. Refert Valerius Max. lib. v. cap. x. Refert Cicero lib. Tusc. quæst. iij. ¶ Ac Telamonis.] Videtur 19
hæc eadem Anaxagoræ uox à nonnullis, certe Tragicis tributa Telamoni Salaminio, cum Aiacis filij mortẽ audisset. Nam Cicero Tusc. quæst. lib. iij. Telamonẽ hunc citat ex Sophoclis Tragœdia, quæ nostris temporibus nõ extat. Itaꝯ cũ Oileus, inquit, ille apud Sophoclem, Telamonem ante de Aiacis morte consolatus esset, is cum audisset de suo filio, fractus est. Alibi rursus in eodem libro: Quid ergo? huius ne uitæ propositio & cogitatio, aut Thyestem leuare poterit, aut Aeetã, de quo paulo ante dixi, aut Telamonem pulsum patria, exulantem atꝯ egentem &c. ¶ Legimus Cranto
rẽ.] Hic ueteris Academiæ nobilissimus philosophus fuit, ut testis est Cicero Tusc. quæst. lib. iij. Xenocratis auditor, cuius meminit Horatius in epistolis, tanquã eximij philosophi. Qui quid sit pulcrum, quid turpe, quid utile, quid nõ, Plenius ac melius Chrysippo ac Crãtore dicit. Eius quanquam commentarij non extant, tamen subinde citantur à Cicerone in Tuscul. quæst. Ex consolationis libro nomina tim illud refert: Simile quiddam, inquit, est in cõsolatione Crantoris. Ait enim Termanæum quendam Elysium, cum grauiter filij mortem mœreret, uenisse in psychomantium, quæren
tem

A tẽ quæ fuisset tantæ calamitatis causa. Huic in
tabellis treis huiusmodi uersiculos datos:
Ignaris homines in uita mentibus errant.
Euchinous potitur fatorum munere læto.
Sic fuit utilius finiri ipsiꝯ tibiꝯ Citatur &
hic Crantor à Plutarcho in libello consolatorio. Is testatur eũ scripsisse ad Hippoclem, consolans eum super morte filiorũ. ¶ Cuius uo
20 lu. ad s. d. c. c.] Hoc quoꝯ Ciceronis opus, cũ alijs permultis, his temporibus desideratur.
¶ Platonis.] Recensent autores qui de consolatione scripserunt, inter quos admiror non numerasse Senecam: cuius extant duo in hoc genere libri, alter ad Martiã, alter ad Albinã matrem suam. Nisi fortè alterius sunt illa, non Senecæ. Platonis extat Phædon. Extat & Axiochus, si modo is Platonis est, in quo Socrates Axiochum ægrotantem cõsolatur, Latinus factus à Rodolpho Agricola nostro, quem multis nominibus uniuersæ Germaniæ decus optimo iure possumus appellare: quam ingenio diuino, doctrinaꝯ & facundia incõparabili, mirum in modum illustrauit. ¶ Diogenis.] Huius nihil extat, sed inter eius opera Laertius cõmemorat opusculum de morte. ¶ Clitomachi.] Hic Carthaginensis patria, gentili nomine uocatus Asdrubal, successit in schola Carneadi, cuius auditor fuerat, autore Laertio. M. Tull. Tusc. quæstionum lib. v. testatur hunc uoluptatem cum honestate copulasse.
B ¶ Carneadis.] Is Cyrenaicus nihil scriptum reliquit, præter aliquot epistolas ad Ariarathem Cappadociæ regẽ: inter quas consentaneum est, aliquot fuisse consolatorias, ut id significarit Hieronymus, cum ait, uel libris, uel epistolis. ¶ Posidonij.] Hic stoicus fuit, Zenonis discipulus. Quanquã huius quoꝯ libri o
21 mnes interciderũt. ¶ Periclem.] Principem Athenienſiũ, qui quod dicendo tonare ac fulminare uideretur, dictus est Olympius. Hic intra quatriduũ duobus mirificis adolescentib. Paralo & Xanthippo filijs spoliatus, his ipsis diebus, & uultu pristinum habitum retinẽte, & oratione nulla ex parte infractiore, concionatus. Ille uero caput quoꝯ solito more coronatum gerere sustinuit, ut nihil ex uetere ritu domesticum uulnus detraheret: autor Valerius Max. lib. v. ca. x. Meminit & Plutarchus in consolatione, citãs Protagorã autorẽ. ¶ Xenophontẽ Socra.] Hic fuit Athenienſis dux, Socratis discipulus, cui proximum à Platone locum tribuit Valerius. Is cũ solenne sacrificium pergeret, è duobus filijs maiorem natu, Gryllum nomine, ut testis est Plutarchus in consolatione, apud Mantineam cecidisse cognouit. Nec ideo sacrum institutum omittendum putauit, sed tantũmodo coronam deponere contentus fuit, quam ipsam, percõtatus quonã modo cecidisset: ut audiuit fortissime pugnantẽ interisse, reposuit, testatus deos quibus sacrificabat, maiorẽ se ex filij uirtute uoluptatem, cꝯ ex morte dolorẽ sentire. Autor Valerius Max. eodem, quod modo citauimus, capite. Seneca libello consolatorio ad Martiam: Nec minus, inquit, admireꝰ Græcia illum patrem, qui in ipso sacrificio, nunciata filij morte, tibicinem tantũ tacere iussit, & coronam capiti detraxit, cætera rite perfecit. ¶ Puluil 22
lus.] Horatius Puluillus consul, cum in capitolio Iouis ædem pontifex dedicaret, interꝯ nuncupationẽ solenniũ uerborũ postẽ tenens, mortuũ esse filium suum audisset: neꝯ manũ à poste remouit, neꝯ uultũ à religione ad priuatum dolorem flexit. Autor Valerius Max. Seneca ad Martiam: Puluillus hoc fecit pontifex, cui postem tenenti, & capitolium dedicanti, mors filij nunciata est: quam ille exaudisse dissimulans, & solennia pontificalis carminis uerba concepit, gemitu non interrũpente precationem, & ad filij sui nomen Ioue propiciato &c. ¶ L. Paulus.] L. Aemilius Paulus, Magni Pauli filius, qui apud Cãnas occubuit, ex quatuor filijs duos in Corneliã Fabiamꝯ gentem per adoptionem dederat. Cæterorũ alter quatriduo ante triumphum, quẽ deuicto Perse Macedonum rege pulcherrimũ egit, defunctus est. Alter in triumphali curru cõspectus, post diem tertium expirauit. Deinde quum uideret populum de suo casu solicitũ, prodijt in concionem, & orationẽ quam de rebus à se gestis habuit, hac clausula finijt: Cũ in maximo prouentu felicitatis uestræ Quirites timerem, ne quid mali fortuna moliretur, Iouem Opt. Max. Iunonemꝯ reginam, & Mineruam precatus sum, ut si quid aduersi populo Romano immineret, totum in meam domum conuerteretur. Quapropter se bene habẽt res. Annuendo enim uotis meis id egerunt, ut uos potius meum casum doleatis, quam ego uestrum ingemiscerẽ. Autores, Valerius eodem capite, Plutarchus in ipsius uita, Seneca ad Martiã, qui inter cætera illud eleganter ἐπιφωνεῖ: Vides quam magno animo tulerit, orbitati suæ gratulatus est. ¶ Prætermitto.] Per occupationem congerit turbam exemplorum, quæ non explicat. ¶ Maximos.] ἐπιφωνεῖ est numeri, se 23
stiuitatis gratia. Vt illud Martialis:
Pythagoras, Zenonas, inexplicitosꝯ Platonas
Quanquam non inficior his nominibus complures fuisse. Significat autem Q. Fabium Maximum, cui cognomen Cunctatori: qui quum filium uirum consularem, & egregijs clarum gestis amisisset, ipse consul, apud populum oratione filium laudauit. Eamꝯ orationem postea ædidit, quam Plutarchus in huius uita se uidisse testatur. Meminit huius Cicero libro epistolarum famil. quarto, scribẽs Seruio Sulpitio. Rursum Tuscul. quæstionum libro tertio. ¶ Catones.] Catonem maiorem indicat, Censorium dictum: cui quũ maior filius obisset, summo ingenio iuuenis, summa uirtute, præterea prætor designatus, nihilo segnius rẽ pub. gessit. Meminit Plutarchus in eius uita. M. Tullius in epistola, quã modo citaui. Idem

iterum

Universidad de Deusto
Biblioteca

iterum Tuſcul. quæſt. lib. iij. atq; etiam in Lelio. ¶ Caios.] Ita quidam habẽt codices. De Caio Cæſare meminit Seneca ad Martiã, his uerbis: C. Cæſar, quum Britanniam peragraret, nec Oceano felicitatem ſuam continere poſſet, audiuit deceſsiſſe filiam, publica ſecũ fata ducentẽ. In oculis erat Cn. Pompeius, nõ æquo laturus animo, quenquam alium eſſe in Rep. magnum, & modum impoſiturum incrementis, quoniam grauia illi uidebantur, & cũ in commune creſcerent: tamen intra tertium diem imperatoria obijt munia, & tam cito dolorem uicit, q̃ omnia ſolebat. Sed mihi magis placet, quod in antiquis lego, Gallos, non Caios. Nam inter cæteros quos hic recenſet Hieronymus, Cicero Gallum quoq; memorat, in dicta ad Sulpitium epiſtola. Eumq; ſuum appellat, ſeu familiarem. ¶ Piſones.] Permulti fuerunt huius nominis uiri clariſsimi. Quanquam nihil adhuc memini legere, quod ad lucrum attinet. Valerius Max. lib. iiij. Caium Piſonem inter exempla conſtantiæ ponit. Fuit & L. Piſo C. Cæſaris ſocer, & Piſo Craſsipes, prior Ciceroñis gener, ex matrimonio Tulliæ. ¶ Brutos.] De Iunio Bruto qui duos filios, quod Tarquinios in urbem reuocare moliren tur, pro tribunali uirgis cæſos, & ad palum ligatos, ſecuri percuti iuſsit, notiſsima eſt hiſtoria. Meminit Valerius lib. quinto, cap. viij.

¶ Sceuolas.] Hiſtoria de Mutio Sceuola, notior eſt q̃ ut hic ſit referenda. quanq̃ equidem ſentio Tullium de alio quopiam Sceuola fuiſſe locutum. ¶ Metellos.] Multorũ literis nobilitata eſt Metelli Numidici fortitudo, cum Smyrnæ exularet: ubi cum in theatro ſedenti literæ eſſent allatæ, quibus reuocabatur, non prius dignatus eſt eas legere, q̃ ſpectaculum eſſet finitum. Autor, præter alios, Plinius ſiue Suetonius de uiris illuſtribus. Verũ an de hoc ſentiat Hieronymus, nolim affirmare. Nã fuerunt huius quoq; nominis permulti. ¶ Scauros.] De M. Aemylio Scauro, qui filium cum alijs è bello profugã ad mortem ſponteam adegit, quum diceret ſe libentius occurſurum oſsibus eius in bello cæſi, q̃ ipſum tam deformis fugæ reũ uiſurum: meminit Valerius lib.
25 quinto. cap. viij. ¶ Marios.] Plutarchus in ipſius uita, Marij tolerantiã laudat: quod cũ ex utroq; crure laboraret, fortiſsime paſſus ſit ſectionem. Tum autem, quod ne in hoſtiũ manus ueniret, ultrò ſibi mortem conſciuerit, ut in uita Syllæ. Quanquam ego certe Martios legendũ arbitror, ut intelligas de Quinto Martio, cui cognomentum erat Regi. Is cum eſſet ſuperioris Catonis in cõſulatu collega, filium ſummæ pietatis, magnæ ſpei, poſtremo unicum amiſit. Eum caſum animo adeo infracto tulit, ut ſtatim à rogo iuuenis, curiam peteret, Senatumq;, quẽ eo die lege haberi oportebat, euocaret. Autor, præter alios, Valerius lib. v. cap. x ¶ Craſſos.] Quanto animo Craſſus tulerit mortẽ filij à Parthis occiſi, diligenter explicat Plutarchus in ipſius uita. Nam cum hoſtes iuuenis caput pilo præfixum horrẽdo clamore, quam proxime accedentes Romanis oſtentarent, & per contumeliam rogarent, quonam genere ortus eſſet iuuenis tam ſtrẽnuus, Craſſus pater nihil cõſternatus eſt eo dolore, ſed per omnes ordines circumuectus, clamabat: Meus eſt hic priuatus dolor Romani, publica ciuitatis ſalus & gloria, in ueſtra incolumitate ſita eſt. ¶ Marcellos.] M. Marcellus uir cõſularis, quod diuerſis partibus fauerat, Cæſaris iuſſu exulabat Mitylenis. Quem Brutus in lib. De uirtute, teſtatur ſe illic uidiſſe uiuentem adeo feliciter, adeoq; literarum cupidum, ut ipſe ſibi uideretur exul, cum ab eo diſcederet. Meminit Seneca in conſolatione ad Albinam. ¶ Auſidios.] De Auſidijs nihil occurrit in præſentia memorabile, quod ad hũc attineat locũ. Quod ſi extaret Ciceronis liber de Conſolatione, nõ magno negocio locus hic Hieronymi poterat explicari. ¶ Aliena q̃ noſtra.] Ethnicorum exempla uocat aliena: noſtra, quæ à ſacris literis depromuntur. Obiter notãs eos, qui gentiliũ exẽplis nimium impenſe ſolẽt uti: niſi fortè breuiter quis utatur, idq; in ſuggillationem uitæ noſtræ, ſi non præſtamus Chriſtiani, quibus immortalitas expectatur, quod uel ob gloriam, uel impulſu naturæ præſtiterũt infideles. Hoc eſt nimirũ quod ſcribit ad Paulam: Erubeſce, ethnicæ comparatione ſuperaris. Melior diaboli ancilla, q̃ D
mea eſt. &c. Eſt autẽ trãſitus ad diuerſum exẽplorum genus. ¶ Non plangam cũ Iacob & Dauid.] Reijcit ad Iudæorũ exempla. ¶ Iacob.] Quantopere Iacob luxerit filium ſuũ Ioſeph, habetur Geneſeos cap. xxxvij. Sciſsiſq; ueſtibus, inquit, indutus eſt cilicio, lugẽs filiũ ſuum multo tempore. Congregatis autẽ cunctis liberis eius, ut lenirent dolorẽ patris, noluit conſolationem accipere, ſed ait: Deſcendam ad filium meũ lugens in infernũ. ¶ Dauid.] Regum lib. ij. cap. xiij. Dauid luget Ammon à fratre occiſum, Sed & rex, inquit, & omnes ſerui eius fleuerunt ploratu magno nimis. Ac paulo poſt: Luxit ergo Dauid Ammon filium ſuum multis diebus. Rurſus eiuſdem lib. cap. xviij. deflet Abſalom interfectũ: Contriſtatus itaq; rex, aſcendit cœnaculum portæ & fleuit, & ſic loquebatur uadẽs: Fili mi Abſalom fili mi, quis mihi tribuat ut moriar pro te? Abſalom fili mi, fili mi Abſalom. ¶ In Euangelio.] Alludit ad eos, quos Chriſtus in
27 Euãgelio uitæ reſtituit, luctu uerſo in gaudiũ. Nam Lucæ cap. vij. uiduæ mulier culæ filium unicum, qui iam efferebatur, uiuum reſtituit: Et dedit, inquit, illum matri ſuæ. Elegãter Dauid & Iacob Iudæis opponit Chriſtum: legi, Euangelium: morientibus, reſurgentes: planctum, receptioni: ut totus ſermo ex contrarijs inter ſe relatis conſtet. Videt autẽ alludere ad uerba Pauli, quæ ſunt in epiſtola ad Hebr. ca. xi. Acceperũt mulieres de reſurrectione mortuos

A tuos ſuos. ¶ Iudæorum luct. Chriſt. gaud.] Velut epiphonema eſt, poteſt bifariam accipi. Iudæorum eſt lugere, Chriſtianorũ gaudere, Aut unde lugent Iudæi ceu carnales, inde gaudẽt Chriſtiani ſpirituales: nempe ob mortem piorũ in cœlos demigrantium ex his miſerijs. ¶ Ad ueſperũ d. f.] Confirmat id quod dixit, Iudæorũ eſſe luctum, Chriſtianorum eſſe gaudium, teſtimonio pſalmi xxix. Veſpera, tempus ante reſurrectionẽ, quo tenebris obtecta fuerũt omnia, & apoſtoli in fletu ac gemitu morabãtur. ¶ In matutino.] Nempe reſurrectionis, cum exhilarata ſunt omnia. Ita fermè diuus Hieronymus & Auguſtinus: quanq̃ ueſpera totus huius uitæ curſus intelligi poteſt: matutinum, generalis omnium reſurrectio.

¶ Nox præceſsit.] Accommodat ad eãdem ſententiam uerba Pauli ad Ro. cap. xiij. Nox, Moſaicæ legis: dies, Euangelicæ ueritatis & reſurrectionis. Quod modo ueſperam appellabat, hic noctem uocat: quod modo matutinũ,
28 hic diem. ¶ Vnde & Moſes &c.] Adiungit allegoriam teſtimonijs. Moſes ſymbolum gerẽs Iudaicæ uitæ, plangitur. Ioſue, qui Euangelij præfert typum, non plãgitur. De Moſe habes Deuteronomij cap. ultimo: Fleuerũt, inquit, eum filij Iſrael in campeſtribus Moab triginta diebus. De Ioſue habes Ioſue ultimo item capite: Et poſt hæc mortuus eſt Ioſue filius Nun, ſeruus domini, centum & decem annorũ: ſepelieruntq; eum in finibus poſſeſsionis ſuæ in
B Thanathſare, quæ eſt ſita in monte Ephraim. Moſes itaq; ſepultus eſt in ualle terræ Moab contra Phogor, Ioſue in monte: ut illic intelligas legis ueteris humilitatẽ in carne ac litera iacentis: hic Euangelij ſublimitatem à carnalibus ad ſpiritualia, à terrenis ad cœleſtia ſubuehentis. ¶ Ne uideamur præterita.] Ego prætrita lego, non præterita, aut certe pertrita, & obolita & obſoleta, non abolita, id eſt, ante trita à nobis, & uetuſta. Nam in epiſtola qua Paulam cõſolatur, eadem fermè tractat, quæ hacte plis. ¶ Sicut audiuimus.] Ex pſalmo xlviij. Sicut audiuimus in prophetis, ſic uidimus in Euangelio & in eccleſia: ſicut audiuimus fide, ſic uidimus fruitione. ¶ Quãto ille felicior.] Mire torſit argumentũ in diuerſam partem: Non eſt nobis lugendus Nepotianus, cũ ſit felix: imò tanto magis lugemus, nõ illum, ſed noſtram uicem, qui non ſimus cum illo ſimul felices. ¶ Tali bono.] Non ad ipſum Nepotia-
29 num referẽ, ſed ad ſummũ bonũ, quo ille iam felix eſt. Quanq̃ ſi quis malit ad Nepotianum referre, nõ admodum digladiabor. ¶ Flebãt & ſorores.] Oſtendit q̃ diuerſa ratio ſit fletus Chriſtianorũ, & infidelium. Ieſus ubi uidit ſorores flentes, & Iudæos flentes, primum infremuit: deinde ductus ad monumẽtum, lachrymatus eſt. ¶ Et alibi.] Aut inibi legendũ, aut Hieronymus memoria lapſus uidetur. Nam utrunq; eodem loco ſcribit Paulus ad Philip. cap. i. Magnificabit, inquiẽs, Chriſtus in corpore meo, ſiue per uitã, ſiue per mortẽ. Mihi enim uiuere Chriſtus eſt, & mori lucrũ. Quod ſi uiuere in carne hic mihi fructus operis eſt, & quid eligã, ignoro. Coartor autẽ è duobus, deſiderium habens diſſolui & eſſe cũ Chriſto, multo magis melius: permanere autẽ in carne, neceſſariũ propter uos. Igitẽ diuus Paulus, qui uſq; adeo non metuebat mortẽ, ut eam optaret, tamẽ in eadem epiſtola proximo capite teſtatur dominum ſui miſertum fuiſſe, qui Epaphroditum Philippenſium apoſtolum, quem collegam & commilitonem uocat, à mortis periculo reſtituerit, ne triſticiam haberet ſuper triſticiam. Quidam codices Epaphras habent, plerique Epaphroditum: ita legitur in exemplaribus Græcis. ¶ Ne quid nimis.] μηδὲν ἄγαν. Hanc ſentẽtiam Ariſtoteles lib. Rhetoricorũ iij. tribuit Bianti. Diogenes Laertius, Pythagoræ. Nos in Chiliadib. de hoc copioſius.

¶ Cernas.] Ἀνυπόκριτος dixit, id eſt, modo potẽ 30
tialis: quaſi dicas, cernere licet. ¶ Adumbrata, nõ expreſ.] Significat ſeſe nõ exquiſita, ſed rudi & incondita oratione deſcripturũ laudes Nepotiani, alludens ad priſcã illam & rudem picturam, quæ cœpit ab umbra rerũ lineis circunducta. Nec aliud fuit prima pictura. Dein de cultiore iam arte μονοχρώματα cœperunt, id eſt, ſingulis coloribus depicta. Deinde lumen & umbras adiecerunt, differentia colorũ alterna uice ſeſe excitãte. Deinde adiectus eſt ſplendor, alius hic q̃ lumen, quem τόνον appellant: commiſſuras & tranſitus colorũ, ἁρμογὰς. Hæc Plinius lib. triceſimoquinto. Ergo adumbrare, eſt umbram rei duntaxat repræſentare, & quaſi deliniare: exprimere uero modis omnibus effingere. Eſt autẽ hoc exordiolum quodãm partis encomiaſticæ, quæ ſequitur. ¶ Præcepta ſunt rhetorum.] Fabius lib. iij. cap. de laude & uituperatione, ſummam laudationis in tria tempora, & treis bonorum ordines diuidit. inter ea quæ præteriti ſunt temporis, in primis cõmemorat patriam, parentes maioresq;: Quorũ duplex, inquit, tractatus eſt: aut enim reſpondiſſe nobilitati pulchrum erit, aut humilius genus illuſtraſſe factis. Hoc adſcripſi, quod Hieronymus Fabij uerba digito notaſſe uideatur, quum ait: Et aut non degeneraſſe à bonis, aut mediocres ipſe ornaſſe uideatur.

¶ Ego carnis bona.] Laudat eum à bonis externis, ſed per occupationem: & hoc colore, non quod habuerit, ſed quod contempſerit. Nam & Epictetus putat fortunæ corporiſq; bona ſeu mala, nihil ad hominis laudem ſiue uituperationem attinere. ¶ Cum Abraham.] Contra uulgatam ſententiam, fortes 31
creantur fortibus, declamat ex bonis parentibus malos progigni liberos: rurſum ex malis bonos. Geneſeos capite decimoſexto. Abraham ex Agar ancilla generat Iſmahelem, de quo prædictũ eſt: Hic erit ferus homo. Manus eius cõtra omnes, & manus omnium contra eum

Universidad de Deusto
Biblioteca

tra eum, & è regione uniuersorum fratrũ suorum figet tabernacula. ¶ Et Isaac.] Historia est Geneſis xxv. de geminis Iacob & Esau, de quibus pronunciauit deus apud Malachiam: Iacob dilexi, Esau autem odio habui. ¶ E regione.] Id est, cõtra, aut è diuerso. ¶ Iepte.] Filius Galaad, ex muliere meretrice natus, reiectus à fratribus ex matrimonio natis: postea rebus urgentibus dux Israel constituitur, acrem gesſit ſumma cũ laude. Historia refertur Iudicũ libro, capite undécimo. Paulus in epistola ad Hebræos, Iepte quoq; inter sanctos recenſens, ait: Deficiet enim me tempus enarrantem de Gedeon, Barach, Sampſon, Iepte, Dauid, Samuel, & prophetis, qui per fidem uicerunt regna, operati sunt iustitiam &c. ¶ Anima q.p.] Verba sunt Ezechielis cap. xviij. Locus est autem argumenti à cõtrarijs. ¶ Beniamin lu.ra.] Sentit non imputanda peccata ante baptiſmum commiſſa. Verba sunt Israel benedicentis filijs suis, de Beniamin filio. Ea diuus Augustinus accommodat ad Paulũ prius perſequutorem, mox acerrimum Christi præconem. Et Hieronymus in quæstionibus Hebraicis ſuper Geneſim, cõfirmat de Paulo præ dictum fuiſſe. Iuxta allegoriam autem accipi de sacerdotibus, qui mane immolant hostias: deinde diuidunt accepta à populo, quod altare in quo immolabantur hostiæ, & uictimarũ sanguis, ad baſim illius fundebatur, in parte Beniamin fuit. Dictum est autem mane & ueſpere, pro eo qđ est, prius & posterius. ¶ Ana
32 niæ c. ſ.] Historia hæc de Paulo est in Actis apostolorũ cap. vij. ¶ Alius forſitan.] Mira occupatione laudat & auunculum & nepotem. Porrò ex hoc loco colligitur, cum diuus Hieronymus primũ in ſolitudine ſecederet, Heliodorũ ſodalem ſuum officij causa tũ fuiſſe proſequutũ: à quo cum non dimitteretur, pollicitũ fuiſſe, ſeſe rebus domi ordinatis, eremũ repeturũ. Itaq; quẽ in epiſtola prima ſubincuſat, hic blande defendit: quaſi id fecerit non aliam ob cauſam, quàm ut ſororem, aut certe ex ſorore nepotem, Chriſto lucrifaceret. ¶ Licet paululus ex collo.] Hæc uerba ſunt in prima epiſtola, quam modo citauimus. Vaticinatum ſe dicit, non quod id temporis nondum eſſet natus, ſed quod præſenſiſſet futurũ, ut ab eo domi retineretur. ¶ Chlamyde.] Chlamys toga militaris est. ¶ Candenti lino.] Linũ duabus rebus potiſſimum commendatur, candore, & mollicie. Vſus illius mollior apud antiquos, q̃ ut uirũ deceret, Vnde à Palatinis uſurpatus, penes quos omnis uitæ luxus. Vide apud Plinium lib. xix. cap. ij. Quin etiã in Pontificum decretis partis primæ diſt. xcvi. Conſtantinus imperator, dum Ro. Pontificem militaribus ornamentis inſtruit, cãdidi phrygij, & cãdidi ulonis, & cãdidæ ueſtis ſubinde mentionem facit. Itaq; quod nunc eccleſiaſticũ est, id olim aulicũ fuiſſe uidetur. ¶ Cingulum.]
33 Baltheum intelligit, militũ inſigne. ¶ Cornelium cent.] Act. cap. decimo. Hic centurio re- C
ligioſus ac iuſtus appellatur, moxq; a Petro baptiſmum accipit. ¶ Deuotus.] Deuotũ in bonã partem dixit, pro addicto ac certo. Verbum autẽ est militare, quod milites ſacramento ſeſe aſtringãt, nec mortem formidaturos imperatoris cauſa. Signa, uexilla uocat militaria. ¶ Baltheo poſito habituq; mutato.] Baltheum militiæ inſigne accipit, & habitum, ornatũ militarem, puta paludamentũ. ¶ Peculium caſtrenſe.] Quod miles ſibi in caſtris colligit. De peculio ſeruorũ, de peculio caſtrenſi, plurima ſunt apud ueteres iureconſultos.

¶ Nec mundicijs, nec ſordibus.] Inter luxũ & ſordes media est mundicies, id est nitor moderatus. Horatius: Simplex mundicijs.

¶ Cũq; arderet quot.] Quoniã id tẽporis imperium pleruncp penes ethnicos, aut certe hæreticorũ fautores erat, pij ſeceſſus captabant. Itaq; uaſtas illas ſolitudines, harenasq; diffuſas, quas propter ſitim ac ſterilitatem, periculoſiſſimamq; ſerpentiũ abundantiam, conuerſatio humana non noſſet, magna habitantium monachorũ multitudo compleuerat, ut teſtatur Oroſius lib. ſeptimo. ¶ Meſopotamiæ.] Ea pars est Syriæ, ſic dicta, quod ſit inter Tygrim & Euphratem. ¶ Dalmatiæ.] Hæc pa- 34
tria fuit diui Hieronymi. Nam Stridon olim Pãnoniæ Dalmatiæq; confiniũ fuit. Vnde addit, certe, id est, ſaltem: tanq; id ſit procliuius, propinqua petere. Attingit autẽ Dalmatia Il- D
lyricos & Adriaticũ ſinũ, in quo plurimæ ſunt inſulæ, quẽadmodum & hodie iuxta Venetiã.

¶ Altino freto.] Altini oppidi in paludibus ſiti, meminit Strabo Geographiæ ſuæ lib. v. quod ait ſimilem habere ſitum, qualem habet urbs Rauenna. Ab hoc oppido uidetur Altinum fretũ appellatum, quod propter anguſtiam fretũ uocat: ideoq; adiecit, tantum, minimũ interuallum ſignificãs. Meminit & Stephanus Græcus autor de Alto oppido, & Altijs populis: eos ait non longe abeſſe a Theſſalonica. Nec putarim equidem ocioſam diſtributionem, dum monaſteria Aegypti uocat, anachoritas ſignificans. Nam monaſterium a ſolitudine nomen habet. Meſopotamiæ choros, Cœnobitas indicans gregatim uiuẽtes, propter regionẽ cultiorem. Et ad illa pergere cupiebat, uelut alijs relictis, choros inuiſere. Solitudines, qđ illic nulli adhuc habitarent monachi, occupare. Occupat enim, quiſquis primus in uacuũ uenit. Animaduertẽdus est autẽ ordo. Nam cũ ea tractet, quæ ad præſens tẽpus pertinent, iuxta rhetorũ præcepta, per ætatis gradus currit, ſed alia ratione. Nam in baptiſmo demum naſcitur. In ſeculari militia tanq; puer est, imbecillis adhuc, & parũ maturus ad militiã Chriſti: deinde cũ monachi propoſitũ capeſſit, iam ueluti adultus est iuuenis: dũ in clericorũ collegium aſciſcit, quaſi uir est. Porrò presbyter iam ætate est maturiori. Nã in Chriſto ſenecta non est. ¶ Vidimus Timotheum.]

Timo

A Timotheũ Paulus filium uocat, in ſecũda ad
35 ipſum epiſtola: Tu ergo fili mi cõfortare. Et apparet illũ ætate iuuenẽ iuiſſe. Deinde cũ inibi monet, ut iuuenilia deſideria fugiat, iuſtitiam ſectetur. Hunc Paulus ipſe à puero inſtituerat. Vnde in eadem epiſtola: Tu uero permane in his quæ didiciſti, & credita ſunt tibi, ſciens à quo didiceris. Et quia ab infantia ſacras literas noſti &c. Hoc tamen iuuene Paulus ueluti collega utebatur, ut Heliodorus Nepotiano. Nam presbyteri collegæ ſunt epiſcopi. ¶ Canos in ſapientia.] Alludit ad id quod legitur Sapientiæ quarto. Senectus enim uenerabilis eſt, non diuturna, neq; annorum numero computata. Cani autem ſunt ſenſus hominis, & ætas ſenectutis uita immaculata. πρεσβύτης, Græce ſenior est. Senior ergo iuuenis, & canus: non capillitio ſed ſapientia. ¶ Subuenire.] Non refert, utrum hæc infinita per Enallagen accipias, an per Synecdochen, ut ſubaudias, ſolebat, aut cœpit, aut aliud ſimile. ¶ In aurigæ modum.] Nam aurigæ plauſtrorũ onera non aliunde quàm ex uiribus equorum metiuntur. Alioqui ſi plus æquo ſarcinarũ inful-
B ciant, fit nonnunquam ut plauſtrum rumpatur, & equi lædantur. ¶ Suſcipere.] Pro approbare Græcanice dixit, ἀποδέχομαι. ¶ Tertuliani.] Hic Carthaginẽſis patria, ſub Seuero principe & Caracalla floruit: adeo quondam magni nominis, ut hunc Cyprianus magiſtrũ appellare ſolitus ſit, quoties libros illius legendos poſceret. lege Hieronymum de uiris illuſtribus. ¶ Cypriani.] Et hic Afer fuit, Martyr, cuius extant hodieq; nonnulla. Recte ſubiunxit, Afrum Afro, diſcipulum præceptori.

¶ Lactantij.] Qui & Firmianus est dictus. Extant & huius opera: ¶ Hilarij.] Hic epiſcopus
36 Pictauorum fuit, cuius multa extant etiam hodie. ¶ Minutius Felix.] Romæ cauſidicus inſignis fuit: ſcripſit dialogum Ethnici & Chriſtiani. Ferebatur & alius aduerſus mathematicos, diſertus quidem & ille, ſed à ſuperioris libri ſtilo diuerſus. Huius nunc nihil extat.

¶ Victorinus.] Epiſcopus Pictauienſis, Martyr, multa ſcripſit in explanationem ſacrarum literarum, ſed Græci ſermonis quàm Romani callentior. Nec huius quicquam extat. ¶ Arnobius.] Lactãtij præceptor fuit, Scripſit aduerſus gentes, quem Lactantium imitatũ fuiſſe probabile est, cum ſimile ſumpſerit argumẽtum. Hæc omnia μυμητικῶς dicuntur, atq; inde gratiora ſunt. Colligere licet hinc Nepotianũ literas Græcas ignoraſſe, qui non citarit, niſi Latinos. Deinde, non delectatum fuiſſe niſi facundis. Nam quos hactenus nominauit, ſingulari fuere facundia. At nũc nullus ſcriptor placet, niſi qui ſophiſticam oleat, ac fœde balbutiat, ſi quid mundius aut elegãtius, id poeſim appellant. ¶ Pro ſodalitate auunculi.] Hoc addidit, quo mitigaret arrogantius alioqui dictum. Nam in prima & ſecunda epiſtola, ſe ſodalem Heliodori uocat. ¶ Meditatiõe. Id est, exercitatione. Nam id proprie ſignificat meditari, quod Græce μελετᾶν. Præcedit autem lectio, deinde meditatio. Nã qui ſcribit, qui docet, meditaẽ hoc est, exercet ea quæ legit: multomagis autem qui moribus exprimit & uita.

¶ Bibliothecam.] Hoc uelut epiphonemate concluſit hanc orationis partem. ¶ Nocturnum petitorẽ.] De poſtulatore, qui improbitate ſua treis panes accepit ab amico, locus est Lucæ cap. xi. ¶ Et interpellatricem duri iudi 37
cis.] Significat uiduam, quam frater defuncti mariti recuſat ducere uxorem. Hanc lex iubet improbam eſſe, ut uel odio uincat iuuenẽ, adigatq; ad matrimonium. Perget, inquit, mulier ad portã ciuitatis, & interpellabit maiores natu. Pauloq; poſt: Si reſponderit, nolo eam accipere, accedet mulier ad eum corã ſenioribus, & tollet calciamentum de pede eius, ſpuetq; in faciem illius &c. lege Deuteronomij caput uigeſimum quintũ. Sed probabilius est, illum alluſiſſe ad parabolam euangelicam Lucæ decimooctauo, de iudice qui quum nec deum timeret, nec homines reuereretur, tamen uictus improbitate uiduæ interpellantis, functus est ſuo officio. ¶ Aeternæ memoriæ.] Vt præſenſit Hieronymus ſua ſcripta ſemper uicturã. Porrò cum ait: Conſecraui, alludit ad monumenta, quæ quo diutius ſeruarentur, numini alicui conſecrabantur. Ea uocabant ἀναθήματα, ut quæ nefas eſſet mouere loco. ¶ Croeſi opes.] Croeſus rex Lydiæ fuit longe opulentiſſimus, poſtea captus à Cyro, ut narrat Herodotus. Porrò diuitiæ Croeſi, Midæ, Craſsi in prouerbium abierunt, quemadmodum Cõdri & Iri paupertas. Vnde Statius: Et Lydo ditior auro. ¶ Darij.] Regis Perſarum: Apud quos aurei mõtes eſſe ferebanẽ. Plautus in Sticho: Neque ille ſibi mereat Perſarum montes, qui eſſe aurei perhibentur. Et Ariſtophanes λάχοιμ' ἂν ἐγὼ μύνας ἐπὶ χρυσῷ ὄρῃ. ¶ Viciſſe.] Ad
rem retulit, non ad perſonam. Nam ad utrunque poteſt. Nam uincimus aduerſariũ, & uincimus cauſam. ¶ Minus erat.] Id est, deſiderabatur & deerat. Vnde & diminutum dicimus, quod non ſatisfaciat. ¶ Marſupium.] Græca uox, μαρσύπιον, ſed iam olim à Latinis recepta, ſignificat coriaceum ſaculum quo ſeruantur nũmi. ¶ Suffocantes.] Eleganter abuſus est hoc uerbo, hoc est, ita implentes, ut loculus non capiat. ¶ Schedulas.] Apte dimi 38
nuit, ut auri contemptũ exaggeret. Nam ſchedæ per ſe dicuntur tabellæ uiliores, in quibus aliquid mox delendum, aut caſtigandum ſcribimus. Vnde σχεδιάζειν, est rem rudem deliniare. Et Apuleius in dæmonio Socratis. In iſto ſchedico, inquit, & incondito. Et Quintilianus: Nam qui omnes etiam indignas lectione ſchedas excutit &c. Bis igitur minuit cum ſchedulas dixit. ¶ Formica, culice.] Hæc oẽnia de genere ſunt inſectorum. De ingenio, induſtria, politia formicarum, pluſquam mira narrant autores, nec minus cõperta tamen, leges apud

d Plinium

Universidad de Deusto
Biblioteca

Plinium lib. undecimo cap. xxx. Idem eiusdē lib. cap. secundo contemnit elephantos præculicis miraculo. In magnis siquidē corporibus, aut certe maioribus, facilis officina sequaci materia fuit. In his uero tam paruis atq; tam nullis, quæ ratio, quanta uis, quàm inextricabilis perfectio? Vbi tot sensus collocauit in culice? Et sunt alia dictu minora, sed ubi uisum in ea prætendit? Vbi gustatū applicauit? Vbi odoratum inseruit? Vbi uero truculentam illam & portione maximam uocē ingenerauit? Qua subtilitate pennas adnexuit? Prælongauit pedum crura? Disposuit ieiunam caucam, uti aluum? Auidam sanguinis & potissimū humani, sitim accendit? Telum uero perfodiendo tergori quo spiculauit ingenio? At ut in capaci, cum cerni non possit exilitas, ita reciproca geminauit arte, ut fodiendo acuminatū pariter, sorbendoq; fistulosum esset. Quos teredini ad perforanda robora, cum sono teste dentes affixit, potissimumq; é ligno cibatū fecit? Sed turrigeros Elephantorum miramur humeros, Taurorumq; colla & truces in sublime iactus, Tigrium rapinas, & Leonum iubas, cū rerum natura nusquam magis, quàm in minimis tota sit. Hæc Plinius, ex musca, quod aiūt, faciens plusquā elephātum. ¶ Vermiculis.]

39 De teredinibus, quas etiā Plinius admiratur, aut de bombyce, uerme Indico, & filorū opificio nobili, aut de Cantharidib. sentit opinor, de quibus Plinius lib. quē modo citauimus, mira cōmemorat. Ac mire, dicturus minutiora, ne dormitaret lector, uelut exordiolo excitauit, idq; ex arte, quæ iubet ut in rebus contemptioribus, ab attentione potissimum constituamus exordium. Est autem in omni transitu mirandus Hieronymus. Adeo non ociosas, nec inamœnas habet subinde trāsitiones. Quintum Fabium.] Hic citatur à multis autoribus, præsertim Quintiliano. Nam illud est illius: Ita felices artes futuras, si de his soli artifices iudicarent. Hunc Plinius inter Romanos pictores primo loco commemorat lib. xxxv. cap. iiij. Apud Romanos quoq;, inquit, honos mature huic arti contigit. Siquidem cognomina ex eo Pictorum traxerunt Fabij clarissimæ gentis, princepsq; eius cognominis, ipse ædem Salutis pinxit Anno urbis cōditæ cccc. l. quæ pictura durauit ad nostram memoriam æde Claudij principatu exusta. ¶ Beselehel nostrum.] Nostrum adiecit, quod Fabius esset ethnicus. De hoc legis Exod. ca. xxxi. Loquutusq; est dominus ad Moysen, dicens: Ecce uocaui ex nomine Beselehel, filiū Buri, filij Hur, de tribu Iuda, & impleui eum spiritu dei, sapientia, & intelligentia, & scientia in omni opere

40 &c. ¶ Hyram.] De Hyram habes, ij. lib. Reg. cap. v. Misit quoq; Hyram rex Tyri nūcios ad Dauid, & ligna cedrina, & artifices lignorum, artifices q; lapidum. Idem Hyram mortuo Dauid adiuuat Solomonem, ad ædificationē templi missa materia & artificibus, ut habetur ter-

tio Reg. cap. v. Sed uero propius est, Hieronymum sentire de Hyrā filio mulieris uiduæ de tribu Neptalim, patre Tyrio, quem accersiuit è Tyro Salomon, sicut legitur iij. Reg. vij. Quē admodum enim Beselehel tabernaculi, ita hic templi supellectilem fabricatus est. ¶ Lætæ segetes.] Culmi quasi calami, sustinent aristas. Immodicam segetis luxuriem docet castigare Vergilius, deductis aquis, primo Georgicon: Quid, qđ ne grauidis, pūbat culmus aristis, Luxuriem segetum tenera depascit in herba, Cum primum sulcos æquant sata. Est igitur non agri modo, aut arborū, sed etiam ingeniorum, ac stili luxuries quædam, & immodica felicitas. ¶ Philosophus ille.] Hippiam indicat sophistam, quem Hieronymus non appellat, ut exemplum sit commendatius. Hic Eleus fuit, diuersarum artiū egregie peritus, dialectices, geometriæ, astronomiæ, musicæ, arithmeticæ. Valuit & in pictura ac statuaria: autor Flauius Philostratus, primo libro de uitis sophistarū. Huius balneū unà cum supellectile ab ipso fabricatum, describit Lucianus in Hippia, & hunc imitatus Apuleius in floridis, qui anuli quoq; meminit, & pallij purpurei, & strigilis: aliarumq; rerum minutarū. ¶ Gloriatus est.] Quoniam in olympijs ostentabat, ut idem refert. Ac negat in illo spectaculo fuisse quicquam æque spectandum. ¶ Basilicas

41 D eccl.] Basilice, Græcis Regiam sonat. Nam βασιλεύς, rex. Illi quicquid splendidum ac magnificum est, id βασιλικὸν uocāt. Latini domos amplas ac spacioſas, in quibus agebantur causæ, conciones, & alia id genus publica, Basilicas uocabant. Nam ecclesia, Latine cōcionem significat. ¶ Cōciliabula.] Conuētus. Nam ad sepulchra siue reliquias martyrum conueniebant Christiani, idq; noctibus, ut palam indicat Hieronymus in epistola aduersus Vigilantium. ¶ Pampinis.] Id est, uirgultis uiteis, cū ipsis foliis. Nam hæc pāpini uocātur. ¶ Adumbrarit.] Paulò diuersius hic accipit quàm superius, nempe pro obtexerit. ¶ Dispositione.] Duo sunt quæ delectant oculos, ipse rerū color, & apta collocatio. Delectat per se gēma, sed refert, ubi inserta sit. ¶ Macte uirtute.] Verū epiphonema quo claudit Nepotiani uitam, simulq; gradum facit ad mortis expositionem. Ad huiusmodi acclamationem, præcipue ea uox conuenit, Macte, qua uirtutem absolutā significamus. Sed rursum mire per sententiam fecit transitum, uerum commodatam ad personam. Nam absoluta erat. Cuius egregia sunt initia, eius oportet & finem egregium esse. ¶ Cuius tal. principia.] Mirum, ut pariter excitat lectorem ad partem sequētem, nempe de morte, & obiter locos communes attingit, nec finit ociosos aut frigidos esse transitus. ¶ Quid te subtrahis?] Apostrophe, affectibus aptissima. ¶ Omnis caro fœnū.] Esaias cap. xl. Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius, quasi flos agri. Exiccatum est fœnum, & cecidit

A cecidit flos. Item Iacobus capite primo: Quoniam sicut flos fœni transibit: exortus est enim sol cum ardore, & arefecit fœnum, & flos eius decidit, & decor uultus eius deperijt. Rursum Ecclesiastici capite decimotertio: Omnis caro sicut fœnum ueteraſcet, & sicut folium fructificans in arbore uiridi. Alia generantur, & alia desciuntur. Sic generatio carnis & sanguinis. Item Petrus in epistola prima: Quia omnis caro, ut fœnum &c. Cæterum Ecclesiastici similitudo de folijs pulchre cōuenit, cum eo quod dicit Homerus Iliados sexto.

οἵη περ φύλλων γενεὴ τοίη δὲ καὶ ἀνδρῶν.
φύλλα, τὰ μὲν τ' ἄνεμος χαμάδις χέει, ἄλλα δὲ θ' ὕλη
τηλεθόωσα φύει, id est:

Tale quidē genus est hominū, quale ē foliorū. Quorum hæc uentus humi fundit, rursum illa uirescens Profert sylua.

Vtitur idem eadem similitudine, Iliados φ.

42 ¶ Indumento.] Nam corpus uestis ac domicilium est animi, iuxta Platonem in Phædone. Et notus est iocus ille, ingeniū Galbæ male habitare, quod quum esset disertus, deformis tamen erat. ¶ Flante austro lilium.] Auster peculiariter inimicus est floribus. Vnde Vergilius in Alexide:

Eheu quid uolui misero mihi? floribus austrū
Perditus, & liquidis immisi fontibus apros.

Nec minus pestilēs corporibus humanis. Horatius in odis: Frustra per autumnos no-

B centem corporibus, metuemus austrum. Vnde & propheta uentum urentem uocat, ac uenas siccantem. Quin etiā Ezechiel cap. xxvij. Ventus auster cōtriuit te. Hieronymus admonet Hebraicam uocem, קדים Latinis uerti posse, uentum urentem, pro quo austrum legimus. Porrò quum omnis gratia florum sit fugax, apte tamen nominat liliū & uiolam, quorum illud cādore, hæc purpura delectat, uterque flos minime durat. Quam ob causam Horatius in odis Breue lilium dixit. Ac mira similitudine expresit formæ nitorē paulatim morbo squalescentem ¶ Venarum fontes.] Physice dixit. Nam iuxta medicos, febris cordis & sanguinis incensio est. ¶ Lætus erat &c.] Vt omnia pingit, & ob oculos ponit. ¶ Intelligeres &c. Hoc epiphonematis loco, post ναστύπωσιν. ¶ Voluuntur per ora lachrymæ.] Hic iterum transitus est, excitans ad ea quæ sequuntur. Expectamus enim magnum quiddam, cuius recordatio Hieronymo uel inuito lachrymas excusserit. ¶ Aetate patri, fratri collegio.] Moriens Nepotianus alludit ad uerba quæ sunt in libello superiori, quem Hieronymus ad ipsum scripserat, Aetate patrem, fratrem collegio, ut hinc uel maxime appareret, illum etiam tum quum animam ageret studiorum sentire dulcedinem, quo tempore uulgus hominum nec seipsos sentiunt. ¶ Pariter.] Id

43 est, ex æquo. Dicitur enim à pari. ¶ Auuncu lū manu.] Et hoc ad ναστύπωσιν pertinet. Nam hic mos morientium, ut hoc indicio supremo, significēt se sentire, quæ dicuntur & aguntur. ¶ Scio quod nolueris.] Hactenus exposuit quæ ad præsens tempus, iuxta Rhetorū præcepta, pertinebant. Nunc transitu per sententiam, ut solet quæsito: transit ad ea quæ futuri sunt temporis, id est, quæ sunt post mortē consequuta. ¶ Sic.] Id est, in luctu. Siquidem in aduersis potissimum apparet, qui sint amici, ut inquit Tragicus: sed nemo optat, ut sic amicos probet. ¶ Iucūdius est, in malis gratius.] Indicat differentiam inter iucundum & gratum, quam explicat Laurentius Valla, elegantiarum libro quarto. Totus autem sermo qui sequitur, scatet schematum flosculis, quæ prætermitto, ne lectorem onerē. ¶ Meditationem esse mortis.] Id mirifice tractat Socrates apud Platonem in Phædone, nihil aliud esse philosophari, quàm mortis meditationē, hoc est exercitationem & præparationem ad mortē. Mors abducit animum à corpore. Philosophia semouet animum ab amore rerū corporalium, erigens ad ea quæ uere sunt, hoc est intelligibilia, ita fit ut philosophi animus lubens emigret è corpore, quum ab imperatore uocatur, quippe iam ante assuetus abesse à rebus corporeis, & hanc separationem diu meditatus. Contra, stulti mortem horrent, quod animus altissime corpori sit immersus, & insolens sit à corpore seiungi. Inepte crassuli quidam hanc Platonis sententiam sic interpretantur, quasi Plato iusserit nos assidue meminisse mortis. ¶ In cœ- 44
lum usq; ferūt. Auget hoc per hyperbolen, ut magis crescat, quod adducturus est ex Paulo. Redit autem paulatim ad consolationem intermissam. ¶ Quotidie, inquit, morior.] Fortius est quotidie mori, quàm meditari mortem. Quanquam Paulus hoc loco dicit se quotidie mori, quod sese quotidie certissimis uitæ periculis obijceret pro salute Corinthiorum. Arguens enim futurum, ut mortui resurgant, negat se subiturum fuisse toties uitæ discrimē, nisi certum sciret se resurrecturum: Præcedit enim: Quid & nos periclitamur omni hora? Quotidie morior pro uestra gloria, quam habeo in domino. Illud obiter admonendum in Græcis codicibus legi in hunc modum, τί καὶ ἡμεῖς κινδυνεύομεν, πᾶσαν ὥραν καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκοντες, νὴ τὴν ὑμετέραν καύχησιν, ἣν ἔχω ἐν χριστῷ, hoc est, quid & nos periclitamur omni hora. Quotidie morior, per uestram gloriam. ut per, sit adiurantis: ut, νὴ τὸν Δία, id est, per Iouem, Id quod ante nos indicauit diuus Augustinus & Laurentius Valla: Quanquā Ambrosius propter gloriam, aut pro gloria legit. Sentit autem Apostolus gloriā, quam suis periculis sibi pepererat ex salute Corinthiorum. Locus est in prima epistola ad Corinthios cap. xv. ¶ Conari.] Exponit, quid dixerit meditari. Quod adscripsi, quia uulgus existimat idem esse meditari, quod cogitare. ¶ Velimus nolimus.] Figura prouerbialis, qua necessitas ineuitabilis 45
significatur. ¶ Ante diluuium.] Nam Adam

Universidad de Deusto
Biblioteca

uixit nongentos triginta annos. Seth, duodecim supra nongentos. Enos quinq; & nongentos. Cainam nongentos decem. Alijq; permulti prodigiosæ uiuacitatis commemorantur. Geneſis capite v. ¶ Mathuſalem.] Hic annos natus ſeptingentos octoginta duos, genauit filias: Vixit annos nongentos ſeptuaginta nouem. Itaq; ſuperauit hic omnes longæ uitate. ¶ Optima quæq;] Oſtendit quàm fugax ſit hæc uita, quamq; miſera, quo minus moleſte feramus mortem. Carmen eſt Maro-
46 nis in libro Georgic. tertio. ¶ Miſeris.] Hoc epitheton frequens eſt apud Heſiodum & Homerum, ἀθλίοισι βροτοῖσι. Quot autem gradibus extenuat humanam uitam, cuius quod eſt optimum, id primũ, priuſquam intelligas tuũ ipſius bonum, abit imò fugit, non abit, hoc eſt perniciſsime, ut etiam ſi uelis, non poſsis re morari. Nec ſatis quod ſua ſponte fugax eſt. Accedunt morbi qui ſenectutem per ſe moleſtam, accelerant. Poſtremo mors inexorabilis rapit, non aufert. ¶ Prima.] Adoleſcentiam intelligit, quæ ut optima eſt, ita fugaciſsima, ueluti flos æui. Nam Pythagoras apud Naſonem, lib. Metamorph. xv. pueritiã confert ueri, iuuentutẽ æſtati, autumno uirilem ætatem, hiemi ſenectutem. Primam igitur ſic deſcribit.
Nam tener & lactẽs, puericq; ſimillimus æuo,
Vere nouo eſt: tunc herba nitẽs, & roboris expers Turget, & in ſolido eſt, & ſpe delectat agreſtes. Omnia tum florent, florumq; coloribus almus Ludit ager.
Macrobius commentario in ſomnium Scipionis, gradus omnes humanæ uitæ, reuocat ad ſeptenarios. Poſt bis ſeptem, pubertas incipit. Poſt ter ſeptẽ, genas flore ueſtit iuuenta: idẽq; annus finem in longum creſcendi facit. Poſt quater ſeptem, in latum etiam creſcere deſinimus. Quinta hebdomas, uirium incremẽtum abſoluit. Sexta tuetur uires ante collectas. A ſexta ad ſeptimã, fit occulta paulatim uirium diminutio. Septima, totius hominis maturitatem adfert, etiam animi. Decima, uitæ metam præſcribit. At Seruius Tullius, ut refert ex Tuberonis hiſtoria Gellius lib. x. uitã omnem in tres diſtribuit partes, ut pueri cenſerentur uſq; ad annos ſeptẽdecim. Iuuenes uſq; ad annum quadrageſimum ſextum. Vltra hunc ſeniores. Sed Ariſtoteles in Politicis putat corporis uigorem minui poſt annum trigeſimum ſextum: animi poſt duo de quinquageſimum.
¶ Neuius poeta] Hic ſcriptor fuit tragediarũ. Eſt autem carmen trimetrum iambicum.
Pati neceſſe eſt multa mortalem mala.
¶ Niobam.] Quæ ob ſpretam Latonam, omnibus liberis orbata fuit: ipſa uerſa in marmor quod aſsidue ueluti lachrymis madere cernitur. Fabulã narrat Ouidius, lib. Metamorph. ſexto. ¶ Et diuerſas beſtias.] Opinor hunc locum non uacare mendo. Quæ nanque Niobe commutata fuit in diuerſas beſtias, quum in lapidem ſit uerſa? Fortaſsis legendum, In lapidem, & alios in diuerſas beſtias commutatos finxit antiquitas, ut intelligas, de Alcyonibus, cygnis, & id genus alijs. ¶ Et Heſiodus nata.] Nihil huiuſmodi legitẽ in operibus Heſiodi poetæ, quæ quidem nunc extant. Fortaſsis legendum eſt, Heniochus: quos opinor aut Thraciæ populos, aut certe finitimos. De Thracibus autem, apud quos luctuoſa ſint puerperia, ut recentem natum luctu parens excipiat: Contra, læta funera, ut uita defunctos gaudijs proſequantur, meminit Solinus in deſcriptione Thraciæ: Valerius maximus libro ſecundo: Quintilianus lib. quinto, cumq; his alij permulti. Tametſi me non fugit, Strabonem libro undecimo Heniochos ponere inter barbaras nationes Caucaſo uicinas. Quorum meminit & Mela. Poteſt autem fieri, ut uel eodem nomine fuerit gens aliqua Thraciæ, uel apud Heniochos Aſiaticos fuerit eadem conſuetudo quæ apud Thraces. Quum hic locus me diu torſiſset, neq; quicq; adhuc animo meo ſatisfaceret, cœpi mecũ agitare, ſi quod eſſet gentis nomen, quod haberet affinitatem cum hac uoce Heſiodus, & ecce per uarias erranti regiones commodum occurrunt Eſſedones, hi ab Arimaſpis, Scytharũ genere, incolunt uſq; ad Meotidem. De quorum moribus ita prodidit Pomponius Mela libro ſecundo: Eſſedones funera parentum læti, & uictimis ac feſto coitu familiarium celebrant, corpora ipſa laniata, & cæſis pecorum uiſceribus immixta epulando conſumunt, capita ubi fabre expoluere, auro cincta pro poculis gerunt. Hæc ſunt apud eos pietatis ultima officia. Eadem alijs uerbis tradit Solinus: Sed utroque uetuſtior Herodotus libro quarto. Itaque probabile eſt pro Heſiodus ab Hieronymo fuiſſe ſcriptum, Eſſedo. Quare ualeat hæc opinio, donec certi aliquid fuerit compertum. ¶ Plebs.] Vt plebes legas, ratio ſenarij poſtulat, At Ennius qui
47 dem non extat, uerum hæc uerba ſunt Agamemnonis in Euripidis Iphigenia aulidenſi. ἡ δυσγύναξ δ' ὡς ἔχῃ τι χρήσιμον, πρὸς γὰρ θαλεῖσα ῥᾳδίως αὐτοῖς ἔχῃ ἀνοδβάτ' εἶπεῖν, τῷ δ' γενναίῳ φύσιν ἅπαντα ταῦτα, προστάτου γε τοῦ βίου τοῦ δόμων ἔχοντος. &c. Quæ nos ſic uertimus: At generis ipſa obſcuritas ut quiddam habet Et commodum profecto & exoptabile. Nam liberũ illis, lachrymas profundere, Querićq; miſera. ſtirpe at illuſtri ſatis Cuncta hæc negata. ſed arbitrum uitæ leuem Populũ obtinemus &c. ¶ Verum quid ago?] Per correctionem captauit tranſitum, ad commemoranda publicæ calamitatis exempla. Quandoquidem hic efficaciſsimus eſt in conſolando locus. ¶ Conſtãtius.] Conſtantini filius Conſtantis frater, ab Ario tractus eſt in hæreſim Arianam, ut quoſdam in deo gradus crederet. Hoc Particis bellis occupato, Iulianus, qui Gallicis elatus ſucceſsibus, imperij faſtigium uſurparat, Italiam Illyricumq; peruadit, Conſtantioq; partem adimit imperij. Id ubi cognouit Conſtantius, omiſſa Parthica ex-

A ca expeditione, dum ad ciuile bellum reuertitur, in itinere inter Ciliciam Cappadociamq; defunctus eſt, refert Oroſius lib. ſeptimo. Itẽ hiſtoria tripartita libro tertio. ¶ Mopſi uicu-
48 lo.] Stephanus indicat uicum eſſe Ciliciæ iuxta fluuium Pyramum, cui nomẽ ſit Mopſi domus, à Mopſo uate quopiam Tireſiæ filio, etiamſi diſſentit Strabo li. decimoquarto, quod ad locum attinet. Quanquam eodem in loco ſubindicat, Hiſtoricos de loco uariaſſe. Quod enim ille refert, accidit iuxta Colophonem, ni mirum Calchantem interiſſe mœrore, quod uaticinandi peritia ſuperatus eſſet à Mopſo, ait Sophoclem hoc alicubi tranſtuliſſe in Ciliciam. Et Oroſius tradit Conſtantium inter Ciliciam & Capadociã periſſe. Mela ſcribit Colophonem à Mopſo uate conditam, uerũ hunc non Tireſiæ fuiſſe filium, ſed Mantûs quæ fuit Tireſiæ filia. ¶ Hoſti reliquit imp.] Iulianum ſignificat. Nam Conſtantinum iam ante dolis ſuſtulerat Magnẽtius. ¶ Iulianus prod. ani. ſ.] Quoniam deſciuit à fide Chriſtiana. Nam dum deſciſcit à Chriſto, cui prius dederat nomen, ſuam ipſius ſalutem prodidit hoſti Satanæ. ¶ Chriſtiani iug. ex.] Dum magno apparatu bellum aduerſus Parthos moliretur, Chriſtianorum ſanguinem diſs ſuis uoluiſſe legitur, palam perſequuturus eccleſias, ſi uictoria contigiſſet. Quin & Amphitheatrum Hieroſolymis extrui iuſſerat, in quo reB uerſus à Parthis, epiſcopos, monachos, omneſq; eius loci ſanctos, beſtijs, etiam arte ſæuioribus obijceret, ſpectaretq; laniandos.
49 ¶ In Media.] In Galliã miſſus fuerat à Conſtantio ubi res proſperrime geſsit. Et ſucceſſu rerum ebrius, neglexit Chriſtũ. In Media ſenſit ultorem, Nam motis à Cteſiphonte caſtris, doló cuiuſdã transfugæ in deſerta perductus, cum ui ſitis & ardore ſolis, atq; inſuper & labore harenarum confectus, periret exercitus, imperator tanto rerum periculo anxius, dũ per uaſta deſerti incautius euagaꝛ, ab obuio quodam hoſtiũ equite, conto ictus interijt. ¶ Propagare.] Subactis Parthis. Eſt autem iucunda adnominatio, propagare, & propagatos.
¶ Iouinianus.] Nam is ſucceſsit Iuliano.
¶ Guſtatis tantum.] Nam perijt octauo imperij ſui menſe. ¶ Fœtore prunarũ ſuf.] Nam pactus cum hoſtibus, ictoq; fœdere neceſſario magis quàm honeſto, dum per Galatiam iter agit, in Ilyricum rediturus, quum in cubiculum quoddam nouũ ſeſe recepiſſet cubitum, calore prunarum, & nidore parietum nuper calce illitorum, aggrauatus, & ſuffocatus interijt Dadaſtanæ. ¶ Valẽtinianus,] Is fuit pater Gratiani & Iouiniano ſucceſsit. ¶ Vaſtato genitali ſolo.] Pannonium apparet fuiſſe. Siquidem quum Sarmatæ ſeſe per Pannonias diffunderent easq; uaſtarent, isq; ſuccurſurus, bellum in eos pararet, apud Brigitionem oppidum, ſubita effuſione ſanguinis, quæ Græce ἀπόπληξις uocatur, ſuffocatus interijt. ¶ Valẽs] Valentem fratrem, participẽ fecerat imperij, Hic quum Gotthos conturbatos ab antiquis ſedibus expuliſſet, rurſus in fidẽ recepti ſunt. Mox Gotthi, Maximi ducis auaricia, & iniurijs exaſperati, denuo mouerunt arma, & uicto Valentis exercitu, per Thraciam ſeſe, miſcẽtes ſimul omnia cædibus, incẽdijs rapinisq; effuderunt. Valens in Thracia cum Gotthis congreſſus infeliciter, per deuia fugientibus cæteris, ipſe cum ſagitta ſaucius, ægre in cuiuſdam uillulæ cellam deportatus lateret, ab inſequentibus hoſtibus deprehenſus, ſubiecto igni conſumptus eſt, atque ita communi caruit ſepultura. ¶ Gratianus.] Valentiniani filius patri ſucceſsit: aliquandiu cum patruo Valente, & Valentiniano fratre, tenuit imperium. Deinde Theodoſium in imperij conſortium aſciuit. ¶ Ludibrio hoſti fuit.] Maximum ſignificat, qui in Britannia ab exercitu creatus imperator, in Galliã tranſijt, ubi Gratianum Auguſtum ſubita incurſione perterritum, atque in Italiam tranſire parantem, dolis circumuentũ interfecit, fratremq; eius Valentinianum Italia expulit. ¶ Lugdune] Apoſtrophen facit, eſtq; Hypallage numeri. Sunt autem Lugduni ad Rhodiani ripas in Gallia. Siquidẽ omnis Gallia comata in treis partes diuiditur, Belgicam quæ eadem eſt Lugdunenſis: Et Aquitaniã, olim Aremoricam dictam, & Narbonenſem. Autor Plinius. ¶ A
51 doleſcens Valentinianus.] Iunior Gratiani frater, opera Theodoſij reſtitutus in imperiũ, extincto Maximo eiusq; filio Victore, quem imperatorem Gallijs ipſe diſcedens præfecerat, in Galliam tranſijt: ubi quum pacata uiderentur omnia, apud Viennam dolo Arbogaſtis comitis ſui ſtrangulatus eſt. Inſuper ut uoluntariam ſibi mortem conſciuiſſe uideretur, laqueo ſuſpenſus eſt. ¶ Procopius.] Tyrannus à Valentiniano Valentis fratre fuit interemptus. ¶ Maximus.] Et hic inuaſor imperij, alioqui uir ſtrenuus, Theodoſianis armis oppreſſus eſt, de quo ſuperius dictũ eſt. ¶ Eugenius.] Et hic Tyrannus, uictore Theodoſio occiſus eſt. Arbogaſtes huius comes, & cuius opera imperium fuerat adeptus, ſua manu ſe percuſsit. Exercitui parcitum eſt. ¶ Dicat aliquis.] A contrario quæſiuit tranſitum, ab imperatorum exemplis, ad inferiorum magiſtratuum fortunas. ¶ Feriuntq; ſummos.] Retulit Horatianum carmen ex Odis:
Celſæ grauiore caſu
Decidunt turres, feriuntq; ſummos
Fulgura montes.
Maxima quæq; dignitas, maximis periculis obnoxia eſt. Porrò ſi quis uolet de his copioſius cognoſcere, legat ſeptimũ Pauli Oroſij lib. ac Tripartitæ hiſtoriæ item ſeptimum. Nos ea recenſenda putauimus, quæ ad huius loci explanationem proprie pertinebant. ¶ Abundantius egens exulat.] De hoc conſulari uiro qui fuerit, nihil adhuc comperi. Alluſit autem

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hieronymus ad nomen, cum ait, Abundantium non iam abundantem, sed egentem. Exaggerat per gradus calamitatem. Nam egere per se miserum est. Miserius in exilio. Miserrimum si exules longius apud immanes barba-
52 ros. ¶ Pityunte.] Hæc uox fuerat uarie depra uata in omnibus quæ uidere contigit exempla ribus. Est autem Pityus oppidulum ad extremum maris Pontici, ubi & Romani imperij fines olim fuisse tradit Historia tripartita lib. x. Locus est feris & crudelibus barbaris sitientissimus, ubi legitur & Chrysostomum exulasse.

¶ Ruffini caput.] Hic orientalis aulæ magister fuit. Stilico occidentalis. Deinde imperiũ affectauit. ¶ Pilo.] Pilum hastam Romanam uocat. Erat aũt ea ignominia summa. ¶ Constantinopolim.] Quod hic sedes esset Orientis aulæ, cui præfectus fuerat. ¶ Absciſſa manus.] Circunferebatur fortasis à mẽdico quopiam, in ignominiam extincti, aut ipse mendicabat, manum amputatam circumferens ad ostẽtationẽ calamitatis. ¶ Assæ.] Ascæ legendũ opinor. Nã id est oppidũ Arabiæ, quondã à Romanis captum. Memini Strabo lib. xvi. Quamq̃ est Asæ uicus Thraciæ, & Asea uicus Arcadiæ, teste Stephano. ¶ Nõ calami. mis.] Trãsitus est ad cõmunẽ regionũ afflictionem.

¶ Constantinopolim.] Quidam Byzantium esse putant. Est autem in Thracia ciuitas mari-
53 tima. ¶ Alpes Iulias.] Diuersa sunt alpium nomina, pro locorũ uarietate. Iulias quidam putant esse proximas Rhetijs, qua per Teruisianam urbem iter sit in Istriam & Austriam.

¶ Scythiam Thrac. Macedoniã,] Non mediocrem habet gratiam, hæc locorum & gentium ac uerborum congeries ἀσύνδετον. Conuenit q̃ orationi iam concitatiori, & ad finẽ properanti. Sunt autem omnes Europæ regiones inter se finitimæ. ¶ Scythia.] A Tanai ferme media est Scythia (Nam reliqua pars, quæ uergit ad orientem in Asia est) pontici lateris. Hinc in Aegei partem continens, Thraciæ ac Macedoniæ adiungitur. Autor præter cæteros, Pomponius Mela, sentit enim hic de Scythia Europæa. ¶ Dardania.] Ea quanquam à Geographis in Asia ponitur, tamen est finitima Thraciæ. In hac Pomponius Mela scripsit esse sepulchrum Achillis, Plinius hanc gentẽ feram uocat. ¶ Daciam.] Daci siue Dacæ transrhenani sunt, Danubio fluuio, & Auartijs, syluæq̃ Herciniæ finitimi. Seruius Dacas Scythiæ populum facit, exponens eum locum quem ex Maronis octauo superius attigit Hieronymus. Indomitiq̃ Dacæ. Quidã Thraciæ Scythiæq̃ finitimos putant, aut etiã utriusq̃ portionem.

¶ Thessalonicam.] Macedoniæ partem esse scribunt Plinius in quarto, & Stephanus Græcus autor. ¶ Achaia.] Quæ olim Aegialos dicta est: ea pars est Græciæ in qua est Corinthus. Lege Plinium lib. iiij. cap. v. ¶ Epirus.] In Europa pars est Acroceraunidis, de qua
54 plurima Plinius lib. iiij. cap. i. ¶ Cunctasq̃ Pannonias.] Fortasis legendum, cunctamq̃ C
Pannoniam. Nisi forte Pannonias ut Gallias dicimus. Nam superior ad Danubiũ uergit. Inferior ad Daciã, & Dalmatiam. ¶ Gotthus Sar. &c.] Hæc est illa colluuies barbarorum, quæ tot annos Romanũ exercuit imperium.

¶ Plurima mortis imago.] Retulit carmen Vergilianum.

Multus ubiq̃ pauor, et plurima mortis imago

¶ Romanus orb.] Si Romanum imperium ruit, quod omnes æternũ fore putabant, quid erit perpetuum in rebus humanis? ¶ Corinthios.] Eas Græciæ partes nominat, quæ præter cæteras imperij gloria floruerunt, cum nũc à barbaris subactæ, seruiant frigeantq̃, ut intelligat, nihil esse diuturnum in rebus mortalium. ¶ Immunis ab his mal.] Captauit transitum ut digrediatur ad Asiæ calamitates.

¶ Ecce] apte de re subita & improuisa. ¶ Ex ultimis Caucasi.] Scythas Asiaticos aut Scythis finitimos significat. Nam Caucasus Indiæ mons est altissimis rupibus, qua uergit ad Septentrionem Scythiam attingens. ¶ Nõ iam Arabiæ.] Non est dubitandum, quin retulerit locũ, qui est apud Abacuc prophetã ca. i. Le uiores pardis equi eius: & uelociores lupis ue spertinis. Quẽ locũ ita uerterunt septuaginta: Exilient super pardos equi eius, & uelociores erũt lupis Arabiæ. Rursus apud Sophoniã ca. iij. Principes eius in medio eius, quasi leones rugientes, Iudices eius lupi uespere, & nõ relinquebant in mane. Quod ita uertunt septuagin D
ta. Principes eius in ea ueluti rugiẽtes leones. Iudices eius sicut lupi Arabiæ, nõ dimittebãt in mane. Verba diui Hieronymi in hunc prophetæ locum sunt hæc. Sed iudices eius capientes munera uendentesq̃ iusticiam, nonne recte appellantur lupi Arabiæ uel uespertini, sicut Symmachus transtulit?] Rursus in locũ A
bacuc hæc asscribit. Lupi autem Arabiæ, id est, uespere, hi recte uocantur, quibus conuersatio pessima occubuit. Reddiderat paulo superius causam, cur lupi uespertini dicerentur, quod lupi uelociores esse dicantur nocte uicina. Cur autem Arabiæ lupi dicantur, nullam omnino causam reddit. Vnde mihi suspicio nascitur, utroque loco quem modo citaui, Arabiam legi debere, ut Hieronymus Hebraicam uocem posuerit: præsertim cum in Abacuc addat, id est, uespere. Verum hæc interpretandi uarietas hinc accidit, quod ערב apud Hebræos uesperam significet, ערב totidem cõsonantibus, uariatis tantum uocalium notulis, Arabiam regionem. Hanc igitur posteriorem interpretationem, Hieronymus hoc loco libenter arripuit, nimirum aptam ad allusionem, quandoquidem de regionibus loquitur.

¶ Antiochia.] In Asia Syriæ pars est, qua se 55
Ciliciæ committit, olim ac diu potens, ut scribit Mela. ¶ Halys.] Fluuius ex Tauri montis radicibus oritur. Interfluit Capadociam, Septentrionem uersus. Inter Paphlagonas cur-
rens

A rens, in pontum Euxinũ exit. ¶ Cydnus.] Ciliciæ fluuius est, Tharsum Ciliciæ urbem diuidit, ut autor est Iustinus & Mela, cuius ortum sciri, negat Solinus. ¶ Orontes.] Antiochiæ fluuius est, teste Mela. ¶ Euphrates.] Oritur in præfectura Armeniæ maioris. Babylonẽ diuidit, tandẽ exit in mare rubrũ. Lege Plinij li. v. ca. xxiiij. ¶ Arabia.] Pars Asiæ ultra Peluſiacũ mare, ad mare rubrũ pertingẽs.

¶ Phœnix.] Arbitror legendum, Phœnice, non Phœnix. Quandoquidem regio, Græcis simul & Latinis φοινίκη uocatur. ¶ Palæstina.] Vtraq̃ pars est Syriæ, Phœnice & Palæstina. Nam ut testatur Plinius lib. quinto, Syria qua contingit Arabes, Palæstina uocatur, & Iudæa & Cœle. dein Phœnice. Et qua recedit intus Damascena, ac magis etiamnum meridiana, Babylonia. ¶ Non mihi si. l.] Vergiliani uersus sunt in vi. Aeneid. ¶ Thucydides & Salustius.] Duos historiæ principes nominat, alterũ Græcæ, alterũ Romanæ. Nã & Fabius Thucydidi opponit Salustiũ: Herodoto, Liuium.

¶ Miseri Israelitæ:] Quanq̃ per nominãdi casum: tamẽ exclamatiue dictũ est. Vt & illud su-
56 perius: Felix Nepotianus, qui &c. ¶ Nabuchodonosor seruus.] Est apud prophetã Hieremiam cap. xxv. Et Nabuchodonosor regẽ Aquilonis seruũ meum. Vocauit autẽ seruum, ut exponit inibi Hieronymus, quod in subuersione Hierusalem illius ministerio uteretur.

¶ Ezechias agit pœni.] Hæc historia est Esaiæ
B cap. xxxvij. de Sennacherib rege Assyriorum & Ezechia rege Israel. Egressus est, inquit, angelus domini & percussit in castris Assyriorũ centum octoginta quinq̃ milia. Et surrexerũt mane, & ecce omes cadauera mortuorũ. ¶ Iosaphat.] De hoc legis ij. Paralipo. capite. vij. quemadmodum per uniuersas ciuitates Iuda dimissis Leuitis ac sacerdotibus, qui legem domini docerent adeo terrori factus sit hostibus, ut passim ultro munera ad illum mitterent.

¶ Moses contra Amelech.] Historia narratur Exod. cap. xvij. Si quando remisisset brachia Moses orans, uincebantur Israelitæ &c. ¶ Si erigi uolu.] Indicat Christianis non oportere præsidium esse in armis, sed in auxilio diuino. Est autẽ iucundus color ex contrarijs. ¶ Vsq̃ ad incredulitatẽ.] Ambiguus est sensus. Aut eũ intelligit adeo stolidã, ut uix credi possit: aut adeo stolidam, ut diffidat præsidio dei.

¶ Mens.] Rursus exclamat per nominandi
57 casum. ¶ Fugient mille.] Esaiæ sunt uerba ca. xxx. Si reuertamini & quieſcatis, salui eritis. In silentio & spe, erit fortitudo uestra. Et noluistis & dixistis: Nequaquam, sed ad equos fugiemus: Ideo fugietis. Et super ueloces ascendemus. Ideo uelociores erunt, qui persequentur uos. Mille homines à facie terroris unius, & à facie terroris quinq̃ fugietis. ¶ Sagittas pilis.] Pilum hasta est Romana, quæ ut torqueatur, uirum desiderat: Sagittis Parthi Scythæq̃ fidebant, quibus eminus pugnaũt, & à fugientibus. ¶ Tiaras gal.] Tiara, Phrygius est pileus, ac delicatus, magis decorus fœminis quàm uiris. Nã buccas quoq̃ tegebat. ¶ Caball.] Maiores equi dicuntur, ut manni delicatiores. ¶ Xerxes ille.] Hic, si Græcis historicis est habenda fides, deduxit in Græciam, quinquies mille milia, & ducenta octingenta duo milia, septingentos & sexaginta. Libitum est illi quodam die spectare multitudinem quam ducebat, cumq̃ intueretur omnem Hellespontum nauibus obductum, omnia littora, atq̃ Abydenorum plana, uiris referta: beatum se iactauit, mox fleuit. Rogatus causam subitæ mutationis: Respondit sibi uenisse in mentem humanæ conditionis, quod ex tã innumera multitudine nullus esset post centum annos superfuturus. Historia est apud Herodotũ lib. vij. & viij. ¶ Redeamus ad nos.] Alius est transitus per correctionem: cuiusmodi fuit proximus ille. Excesimus consolandi modum. ¶ Quasi è cœlo.] Alludit ad morem Homericũ, qui sic miscet poesim suam, ut nunc in cœlo uersẽ apud deos, nũc rursus ad homines descendat.

ANTIDOTVS.

Nemo mirabitur, si diuus Hieronymus laudi tribuit Nepotiano, quod Tertullianũ, non solum legerit, uerumetiã citauerit, quem constat in Mõtani hæresim fuisse prolapsum, cum hunc ob insignem eruditionẽ Cyprianus magistrum suum uocare sit solitus, & diuus Augustinus, in libris de doctrina Christiana non dubitarit, Theologiæ regulas ex hominis & infantis & hæretici scriptis citare. Licebat hoc illis temporibus, eruditionis gratia, è quibus libet libris, si quid inesset utile, decerpere. Ita Hieronymus præter alios multos, legebat Origenem, ut interpretem, non ut dogmatistẽ. Vt igitur Origenis ingenio fauit Hieronymus ita fauit & Tertulliani, quem scribit ad Montani factionem desciuisse, commotũ inuidia clericorum, ut id mali magis imputet clericis, qui talem uirum sua inuidentia à se alienarint.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Rusticum Gallum, monachum, eruditum adolescentem docet, quemadmodum oporteat instituere uitam, eo dignam cognomine. Admoneт in primis uitandum suspectarum fœminarum consuetudinem. Tutius autem esse iuuenem in cœnobio, quam in solitudine uitam agere. Tum sero ad docendũ & scribendos libros esse ueniendum, ob trectatorum familiaritatẽ modis omnibus fugiendã. Ac per singula taxat eos: qui sub prætextu ac titulo monachi: suis indulgẽt uitijs.

Universidad de Deusto
Biblioteca

HIERONYMVS RVSTICO MONACHO VIVENDI formam præscribit.

NIhil Christiano felicius, cui promittitur regnum cœlorum. Nihil laboriosius, qui quotidie de uita periclitatur. Nihil fortius, qui uincit diabolū. Nihil imbecillius qui à carne superatur. Vtriusq; rei exempla sunt plurima. Latro credit in cruce, & statim meretur audire: Amen dico tibi: hodie mecum eris in paradiso. Iudas de apostolatus fastigio, in perditionis tartarū labitur, & nec familiaritate conuiuij, nec intinctione buccellæ, nec osculi gratia frangitur: ne quasi hominem tradat, quem filiū dei nouerat. Quid Samaritana uilius? Nō solum ipsa credidit & post sex uiros unū inuenit dominū: Messiamq; cognouit ad fontē quem Iudæorum populus ignorabat: sed & autor fit salutis multorum, & apostolis ementibus cibos, esu rientem reficit, lassumq; sustentat. Quid Salomone sapientius? Attamen infatuatur amoribus mulierum. Bonum est sal, nullumq; sacrificium absq; huius aspersione suscipitur. Vnde & Apostolus præcipit: Sermo uester semper in gratia sale sit cōditus. Quod si infatuatur, foras proijcitur: intantumq; perdit nominis dignitatem, ut ne in sterquilinium quidē utile sit, quo solent credentiū arua cōdiri, & sterile animarū solum pingue facere. Hæc dicimus, ut prima te fili Rustice fronte doceamus, magna cœpisse, & excelsa sectari, & adolescētiæ imò pubertatis incētiua calcantē, perfectæ quidē ætatis gradum scandere, sed lubricū iter esse, per quod ingrederis: nec tantū sequi gloriæ post uictoriā, quantum ignominiæ post ruinā. Non mihi nunc per uirtutum prata ducendus est riuulus, nec laborandum, ut ostendam tibi uariorum pulchritudinem florum: quid in se lilia habeant puritatis, quid rosa uerecundiæ possideat, quid uiolæ purpura promittat in regno, quid rutilantium spondeat pictura gemmarū. Iam enim propitio deo, stiuā tenes. Iam tectum atq; solariū cum Petro apostolo conscendisti, qui esuriens in Iudęis, Cornelij saturaē fide, & famem incredulitatis eorum, gentiū conuersione restinguit, atq; in uase euangeliorū quadrangulo, quod de cœlo descendit ad terrā, docetur & discit omnes homines posse saluari. Rursumq; quod uiderat, in specie candidissimi linteaminis in superna transferē, & credentiū turbā de terris ad cœlum rapit, ut pollicitatio domini compleatur: Beati mūdo corde, quoniā ipsi deum uidebunt. Totū quod apprehensa manu insinuare tibi cupio, quod quasi doctus nauta, rudē conor instruere uectorē: illud est, ut in quo littore pudicitiæ pirata sit noueris, ubi Charybdis & radix omnium malorum auaricia, ubi Scyllæi obtrectatorum canes, de quibus Apostolus loquitur: Ne mordentes inuicem, mutuo consumamini: quomodo in media tranquillitate securi, Libycis interdum uitiorum Syrtibus obruamur, quid uenenatorū animantiū, desertum huius seculi nutriat. Nauigantes rubrum mare, in quo optandum nobis est, ut uerus Pharao cum suo mergatur exercitu, multis difficultatibus ac periculis ad urbem maximā perueniunt. Vtroq; in littore gentes uagæ, imò beluæ habitant ferocissimæ. Semper solliciti, semper armati totius anni uehūt cibaria. Latentibus saxis uadisq; durissimis plena sunt omnia, ita ut speculator doctus in summa mali arbore sedeat, & inde regēdę & circumflectendę nauis dictata prędicet. Felix cursus est, si post sex menses supradictę urbis portum teneat, à quo se incipit aperire oceanus, per quem uix anno perpetuo ad Indiā peruenitur, & ad Gangem fluuiū (quem Phison sancta scriptura cōmemorat) qui circumit totam terram Euilath, & multa genera pigmentorū de paradisi dicitur fonte deuehere. Vbi nascitur carbunculus & smaragdus, & margarita candentia, & uniones quibus nobilium fœminarū ardet ambitio, montesq; aurei, quos audire propter gryphas & dracones, & immensorū corporum monstra, hominibus impossibile est, ut ostendatur nobis, quales custodes habeat auaritia. Quorsum ista? Perspicuum est, si negociatores seculi, tanta sustinent, ut ad incertas periturasq; diuitias perueniant, & seruent cum animæ discrimine quæ multis periculis quæsierunt, quid Christi negociatori faciendum est, qui uenditis omnibus quærit pretiosissimum margaritum? qui totis substantiæ suæ opibus emit agrum, in quo reperiat thesaurum, quem nec fur effodere, nec latro possit auferre? Scio me offensurum esse quàm plurimos, qui generalem de uitijs disputationem, in suam referunt contumeliam. Et dum mihi irascuntur, suam indicant conscientiam: multoq;

A multoq; peius de se, quàm de me iudicant. Ego enim neminem nominabo, nec ueteris comœdiæ licentia, certas personas eligam atque perstringam. Prudentis uiri est, ac prudentium fœminarum dissimulare, imo emendare quod in se intelligant, & indignari sibi magis quàm mihi, nec in monitorem maledicta congerere. Qui etli isdem teneatur criminibus, certe in eo melior est, quod sua ei mala non placent. Audio religiosam te habere matrem, multorum annorum uiduam, quæ aluit, quæ erudiuit infantem: ac post studia Galliarum, quæ uel florentissima sunt, misit Romam, non parcens sumptibus, & absentiam filij, spe sustinens futurorum, ut ubertatem gallici nitoremq; sermonis, grauitas Romana condiret: nec calcaribus in te, sed frenis uteretur, quod & in disertissimis uiris Græciæ legimus, qui Asianum tumorem Attico siccabant sale, & luxuriantes flagellis uineas, falcibus reprimebant, ut eloquentiæ torcularia, non uerborum pampinis, sed sensuum quasi uuarū expressionibus redundarent. Hanc tu suspice, ut parentem, ama, ut nutricem, uenerare ut sanctam. Nec aliorum imiteris exemplum qui relinquunt suas, & alienas appetunt, quorum dedecus in propatulo est, sub nomi-
3 nibus pietatis, quærentium suspecta consortia. Noui ego quasdā iam maturioris ætatis, libertini generis adolescentibus delectari, & filios quærere spirituales: paulatimq; pudore superato, ficta matrum nomina erumpere in licentiam maritalem. Aliæ sorores uirgines deserunt, & externis uiduis copulantur. Sunt quæ oderunt suos, & nō suorum palpantur affectu, quarum impatiētia, index animi, nullam recipit excusationem, & cassa impudicitiæ uelamenta, quasi aranearum fila dirumpit. Videas nōnullos accinctis renibus, pulla tunica, barba prolixa, à mulieribus non posse discedere, sub eodē manere tecto, simul inire conuiuia, ancillas iuuenes habere in ministerio, & pręter uocabulum nuptiarum, omnia esse matrimonij. Nec hæc culpa est Christiani nominis, si simulator religionis in uitio sit: Quinimò confusio gentilium, quum ea uidēt ecclesijs displi
cere, quæ omnibus bonis non placent. Tu uero si monachus esse uis, non uideri, habeto curam, non rei familiaris, cui renunciando, hoc esse cœpisti, sed animæ tuæ. Sordi-
B dæ uestes, candidæ mentis indicia sint, uilis tunica, contemptum seculi probet: ita dumtaxat, ne animus tumeat, ne habitus sermoq; dissentiant. Balnearum fomenta non quęrat, qui calorem corporis, ieiuniorum cupit frigore extinguere. Quæ & ipsa moderata sint, ne nimia debilitent stomachum, & maiorem refectionem poscentia, erumpant in cruditatem, quæ parens libidinum est. Modicus ac temperatus cibus, & carni & animæ utilis est. Matrem ita uide, ne per illam alias uidere cogaris, quarum uultus cordi tuo hæreāt, & tacitū uiuat sub pectore uulnus. Ancillas quę illi in obsequio sunt, tibi scias esse in insidijs. Quia quanto uilior earū conditio, tanto facilior est ruina. Et Ioannes Baptista sanctā matrē habuit, pontificisq; filius erat, & tamē nec matris affectu, nec patris opibus uincebatur, ut in domo parentū cum periculo uiueret castitatis. Viuebat in eremo, & oculis desiderantibus Christū, nihil aliud dignabaē aspicere. Vestis aspera, zona pellicea, cibus locustę, melq; syluestre, omnia uirtuti & cōtinentię prępara ta. Filij propheratū (quos monachos in ueteri testamento legimus) ędificabant sibi casulas propter fluenta Iordanis, & turbis urbiū derelictis, polenta & herbis agrestibus uictitabāt. Quandiu in patria tua es, habeto cellulā pro paradiso, uaria scripturarū poma decerpe, his utere delitijs, harum fruere cōplexu. Si scandalizat te oculus, pes, manus, proijce ea. Nulli parcas, ut soli parcas animæ. Qui uiderit, inquit dominus, mulierem ad concupiscend ū eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Quis gloriabitur castū se habere cor? Astra non sunt munda in conspectu domini: quanto magis homines, quorum uita tentatio est? Veh nobis, qui quoties cōcupiscimus, toties fornicamur. Inebriatus est, inquit, gladius meus in cœlo, multo amplius in terra, quæ spinas & tribulos generat. Vas electionis, in cuius ore Christus resonabat, macerat corpus suū, & subijcit seruituti, & tamen cernit naturalem carnis ardorem, suæ repugnare sententię, ut quod non uult, hoc agere compellatur, & quasi uim patiens uociferatur, & dicit: Miser ego homo, quis liberabit me de corpore mortis huius: Et tu te arbitraris absque lapsu & uulnere posse transire, nisi omni custodia seruaueris cor tuum, & cum saluatore dixeris: Mater mea & fratres mei hi sunt, qui faciunt uoluntatem patris mei? Crudelitas ista, pietas est

Universidad de Deusto
Biblioteca

est. Imò quid tam pium, quàm sanctæ matri, sanctum filium custodire? Optat & illa te C
uiuere, & non uidere ad tempus, ut semper cum Christo uideat. Anna Samuelem, non
sibi, sed tabernaculo genuit. Filij Ionadab, qui uinum & siceram non bibebant: qui
habitabant in tentorijs, & quas nox compulerat, sedes habebant: scribuntur in psalmo,
quod primi captiuitatem sustinuerant, qui ab exercitu Chaldæorum uastante Iudæam,
urbes introire compulsi sunt. Viderint quid alij sentiant. Vnusquisque enim suo sensu
ducitur. Mihi oppidum carcer & solitudo paradisus est. Quid desideramus urbium fre- 4
quentiam, qui de singularitate censemur? Moyses ut præesset populo Iudæorum, qua-
dragínta annis eruditur in eremo: pastor ouium, hominũ factus est pastor. Apostoli de
piscatione lacus Genezareth, ad piscationem hominum transierunt. Tunc habẽtes pa-
trem, rete, nauiculam, sequuti dominum, protinus omnia reliquerunt, portantes quo-
tidie crucem suam, & ne uirgam quidem in manu habentes. Hæc dico, ut etiam si cleri
catus te titillat desiderium, discas quod possis docere, & rationabilem hostiam offeras
Christo, ne miles antequam tyro, ne prius magister sis, quàm discipulus. Non est humi-
litatis meæ, neq; mensuræ, iudicare de clericis, & de ministris ecclesiarum sinistrũ quip-
piam dicere. Habeant illi ordinem & gradum suum, quem si tenueris, quomodo tibi
in eo uiuendum sit, ædítus ad Nepotianum liber, docere te poterit. Nunc monachi
incunabula, moresq; discutimus: & eius monachi, qui liberalib. studijs eruditus in ado-
lescentia, iugum Christi collo suo imposuit. Primumq; tractandum est, utrum solus an
cum alijs in monasterio uiuere debeas. Mihi quidem placet, ut habeas sanctorum con-
tuberniũ, nec ipse te doceas, & absq; doctore ingrediaris uiam, quam nunq; ingressus
es: statimq; tibi in partem alteram declinãdum sit, & errori pateas: plusq; aut minus am
bules, q̃ necesse est: ne aut currens lasseris: aut moram faciens, obdormias. In solitudi
ne sito, subrepit superbia: Et si parumper ieiunauerit, hominemq; non uiderit, putat se 5
alicuius esse momenti. Oblitusq; sui unde, & quo uenerit, intus corde, lingua foris ua-
gatur. Iudicat contra Apostoli uoluntatẽ alienos seruos, quo gula uoluerit, porrigit ma
num: dormit quantũ uoluerit: nullum ueretur, facit quod uoluerit: omnes inferiores se D
putat, crebriusq; in urbibus, quàm in cellula est: & inter fratres simulat uerecundiã, qui
platearum turbis collidítur. Quid igitur? Solitariã uitam reprehẽdimus? Minime: quip-
pe quam sæpe laudauimus. Sed de ludo monasteriorum, huiusce modi uolumus egredi
milites, quos eremi dura rudimenta non terreant, qui specimen cõuersationis suæ, mul
to tempore dederint, qui omnium fuerint minimi, ut primi omnium fierent, quos nec
esuries aliquando, nec saturitas superauit. Qui paupertate lætantur. Quorum habitus,
sermo, uultus, incessus, doctrina uirtutũ est. Qui nesciunt secundum quosdam ineptos
homines, dæmonũ pugnantiũ contra se portenta confingere, ut apud imperitos & uul
gi homines miraculũ sui faciant, & exinde lucra sectentur. Vidimus nuper & planxi-
mus, Crœsi opes unius morte deprehensas, urbisq; stipes, quasi in usus pauperum con-
gregatas, stirpi & posteris derelictas. Tũc ferrũ quod latebat in profundo, supernatauit
aquæ, & inter palmarũ arbores, myrræ amaritudo monstrata est. Nec mirũ. Talem & so
cium & magistrũ habuit, qui egentiũ famem, suas fecit esse diuitias, & miseris derelicta,
in suã reseruauit miseriam. Quorũ clamor tandem peruenit ad cœlũ, & patientissimas
dei uicit aures, ut missus angelus pessimus, Nabal Carmelo diceret, Stulte hac nocte au
ferent animã tuã à te, quæ autẽ præparasti, cuius erunt? Volo ergo te, & propter causas
quas supra exposui, nõ habitare cũ matre, & precipue, ne aut offerentẽ delicatos cibos,
renuendo cõtristes, aut si acceperis, oleũ igni adijcias, & inter frequentiã puellarum per
diẽ uideas, quod nocte cogites. Nunq; de manu & oculis tuis recedat liber, discat psal-
teriũ ad uerbũ, oratio sine intermissione, uigil sensus, nec uanis cogitationib. pates. Cor
pus pariter & animus tendat ad dominũ. Iram uince patientia. Ama scientiã scripturarũ, & carnis uitia non amabis. Nec uacet mens tua uarijs perturbationibus. Quæ si pe-
ctori insederint, dominabunt tui, & te deducẽt ad delictũ maximũ. Facito aliquid ope-
ris, ut te semper diabolus inueniat occupatũ. Si apostoli habẽtes potestatẽ de Euãgelio
uiuere, laborabãt manibus suis, ne quẽ grauarent, & alijs tribuebant refrigeria, quorum 6
pro spiritualibus debebãt metere carnalia, cur tu in usus tuos cessura nõ præpares? Vel

fiscellam

A fiscellam texe iunco, uel canistrũ lentis plecte uiminibus, sarriatur humus, areolæ æquo
limite diuidantur. In quibus cum olerum facta fuerint semina, uel plantæ per ordinem
positæ, aquæ ducantur irriguæ, ut pulcherrimorum uersuum spectator assistas.

Ecce supercilio cliuosi tramitis undam
Elicit, illa cadens raucum per læuia murmur

Saxa ciet, scatebrisq; arentia temperat arua. Inserant infructuosæ arbores, uel gem
mis, uel surculis, ut paruo post tẽpore, laboris tui dulcia poma decerpas. Apum fabrica-
re aluearia, ad quas te mittunt Solomonis prouerbia, & monasteriorũ ordinẽ, ac regiam
7 disciplinam, in paruis discе corporibus. Texantur & lina capiendis piscibus: scribantur
libri, ut & manus operetur cibum, & animus lectione saturetur. In desiderijs est omnis
ociosus. Aegyptiorum monasteria hunc morẽ tenent, ut nullũ absq; operis labore susci
piant, non tam propter uictus necessitatem, q̃ propter animæ salutẽ. Ne uagetur per-
niciosis cogitationibus mens, & instar fornicantis Hierusalem, omni transeunti diuari-
cet pedes suos. Dum essem iuuenis, & solitudinis me deserta uallarent, incentiua ui-
tiorũ ardoremq; naturæ ferre nõ poteram, quem cum crebris ieiunijs frangerem, mens
tamen cogitationibus æstuabat. Ad quam edomandam, cuidam fratri, qui ex Hebræis
crediderat, me in disciplinã dedi, ut post Quintiliani acumina, Ciceronis fluuios, grauí-
tatemq; Frontonis, & lenitatẽ Plinij, alphabetum discerẽ, & stridentia anhelantiaq; uer
ba meditarer. Quid ibi laboris insumpserim, quid sustinuerim difficultatis: quoties de-
sperauerim, quotiesq; cessauerim, & cõtentione discẽdi rursus incœperim, testis est con
scientia: tam mea qui passus sum, q̃ eorum qui mecũ duxerunt uitã. Et gratias ago do-
mino, quod de amaro semine literarũ, dulces fructus carpo. Dicã & aliud, quod in Ae-
gypto uiderim. Græcus adolescens erat in cœnobio, qui nulla cõtinentia, nulla operis
magnitudine flammam poterat carnis extinguere. Hunc periclitantẽ, pater monasterij
hac arte seruauit. Imperat cuidam uiro graui, ut iurgijs atq; cõuicijs insectaretur hominẽ,
& post irrogatam iniuriã, primus ueniret ad querimoniam, Vocati testes, pro eo loque-
B bantur, qui contumeliam fecerat. Flere ille contra mendaciũ. Nullus alius credere ue-
ritati: Solus pater defensionẽ suam callide opponere: ne abundantiori tristicia absorbe-
retur frater. Quid multa? Ita annus ductus est. Quo expleto, interrogatus adolescẽs su-
per cogitationibus priſtinis, an adhuc molestiæ aliquid sustineret. Papæ, inquit: Viuere
mihi non licet, & fornicari libeat? Hic si solus fuisset, quo adiutore superasset? Philoso-
phi seculi solent amorẽ uterẽ, amore nouo, quasi clauũ clauo expellere. Quod & As-
suero regi septem principes fecere Persarũ, ut Vasthi reginæ desideriũ, aliarum puella-
rum amore cõpescerent. Illi uitiũ uitio, peccatumq; peccato medicãtur: nos amore uir-
tutum, uitia superemus. Declina, ait, à malo, & fac bonũ: Quære pacem, & persequere
eam. Nisi oderimus malũ, bonum amare non possumus. Quin potius faciẽdum est bo
nũ, ut declinemus à malo. Pax quærenda, ut bella fugiamus. Nec sufficit eam quærere,
nisi inuentã fugientemq; omni studio persequamur, quæ exuperat omnem sensum: in
qua habitatio dei est, dicente propheta: Et factus est in pace locus eius, Pulchreq; perse
quutio pacis dicitur: iuxta illud Apostoli. Hospitalitatem persequentes, ut nõ leui usi-
tatoq; sermone, & (ut ita loquar) summis labijs hospites inuitemus, sed toto mentis ar-
dore teneamus, quasi offerentes se cum lucro nostro atq; compendio. Nulla ars absq;
magistro discit. Etiam muta animalia & ferarũ greges, ductores sequuntur suos. In api
bus principes sunt. Grues unam sequuntur ordine literato. Imperator unus. Iudex u-
nus prouinciæ. Roma ut condita est, duos fratres simul habere reges nõ potuit, & par-
8 ricidio dedicat. In Rebeccæ utero, Esau & Iacob bella gesserunt. Singuli ecclesiarum
episcopi, singuli archipresbyteri, singuli archidiaconi, & omnis ordo ecclesiasticus suis
rectoribus nititur. In naui unus gubernator: in domo unus dominus, in quamuis gran-
di exercitu, unius signum expectatur. & ne plura replicando fastidiũ legenti faciam:
per hæc omnia ad illud tendit oratio: ut doceam te, non tuo arbitrio dimittendum, sed
uiuere debere in monasterio sub unius disciplina patris, consortioque multorum, ut
ab alio discas humilitatem, ab alio patientiam. Hic te silentium, ille doceat mansuetu-
dinem: non facias quod uis: comedas quod iuberis, uestiare quod acceperis, operis tui

pensum

Universidad de Deusto
Biblioteca

pensum persoluas: subijciaris cui non uis, lassus ad stratum uenias, ambulansq; dormites, & necdum expleto somno, surgere compellaris. Dicas Psalmum in corde tuo, in quo non dulcedo uocis, sed mentis affectus quæritur, dicente Apostolo: Psallam spiritu, psallam & mente: Et, Cantantes in cordibus uestris domino. Legerat enim esse præceptum: Psallite sapienter. Seruias fratribus, hospitum laues pedes: passus iniuriam taceas: præpositum monasterij timeas, ut dominum: diligas, ut parentem. Credas tibi salutare quicquid ille præceperit, nec de maiorum sententia iudices, cuius officij est obedire, & implere quæ iussa sunt, dicente Moyse: Audi Israel & tace. Tantis negocijs occupatus, nullis uacabis cogitationibus, & dum ab alio transis ad aliud opusq; succedit operi: illud solum mente tenebis, quod agere compelleris. Vidi ego quosdam, qui postquam renunciauere seculo, uestimentis duntaxat & uocis professione non rebus, nihil de pristina conuersatione mutarunt. Res familiaris magis aucta quàm imminuta. Eadem ministeria seruulorum, idem apparatus conuiuij. In uitro & patella fictili, aurum comeditur, & inter turbas & examina ministrorum, nomen sibi uendicat solitarij. Qui uero pauperes sunt & tenui substantiola, uidenturq; sibi scioli: pomparum ferculis simi les procedunt in publicum, ut canimam exerceant facundiam. Alij sublatis in altum humeris, & intra se nescio quid cornicantes, stupentibusq; in terram oculis, tumentia uer- 9
ba trutinantur, ut si præconem addideris, putes incedere præfecturam. Sunt qui humore cellarũ immoderatisq; ieiunijs, tædio solitudinis ac nimia lectione, dum diebus ac noctibus auribus suis personant, uertũtur in melancholiam, & Hippocratis magis fomentis quàm nostris monitis indigent. Plerique artibus & negociationibus pristinis carere non possunt, mutatisq; nominibus institutorum, eadem exercent commercia: non uictum & uestitum, quod Apostolus præcipit, sed maiora quàm seculi homines, emolumenta sectantes. Et prius quidem ab ædilibus quos ἀγορανόμους Græci appellant, uendentium coercebatur rabies, nec erat impune peccatum. Nunc autem sub religionis titulo, exercentur iniusta compendia, & honor nominis Christiani, fraudem magis facit, D
quàm patitur. Quodq; pudet dicere, sed necesse est, ut saltem sic ad nostrum erubescamus dedecus, publice extendentes manus, pannis aurum tegimus: & contra omnium opinionẽ, plenis sacculis morimur diuites, qui quasi pauperes uiximus. Tibi cum in monasterio fueris, hæc facere non licebit: & inolescente paulatim consuetudine, quod primum cogebaris, uelle incipies, & delectabit te labor tuus: oblitusq; præteritorum, semper priora sectaberis: nequaq; considerans, quid alij mali faciant, sed quid boni tu facere debeas. Neq; uero peccantiũ ducaris multitudine: & te pereũtium turba solicitet: ut tacitus cogites. Quid, ergo omnes peribunt, qui in urbibus habitant? Ecce illi fruuntur suis rebus: ministrant ecclesijs, adeunt balneas, unguenta non spernunt, & tamen in omnium ore uersantur. Ad quod & ante respondi, & nunc breuiter respõdebo, me in præsenti opusculo, non de clericis disputare, sed monachum instituere. Sancti sunt clerici, & omnium uita laudabilis. Ita ergo age, & uiue in monasterio, ut clericus esse merearis, ut adolescentiam tuam nulla sorde commacules, ut ad altare Christi, quasi de thalamo uirgo procedas, & habeas de foris bonum testimonium: fœminæq; nomen tuum nouerint, & uultum tuum nesciant. Cum ad perfectam ætatem ueneris, si tamen uita comes fuerit, & te uel populus, uel pontifex ciuitatis, in clerum elegerit: agito quæ clerici sunt, & inter ipsos sectare meliores, quia in omni cõditione & gradu, optimis mixta sunt pessima. Ne ad scribendum cito prosilias, & leui ducaris insania. Multo tempore disce quod doceas. Ne credas laudatoribus tuis, imò irrisoribus aurem ne libenter accommodes: qui cum te adulationibus fouerint, & quodammodo impotem mentis esse cerint: si subito respexeris, aut ciconiarum deprehendes post te colla curuari, aut manu auriculas agitari asini, aut æstuantem canis protendi linguam. Nulli detrahas, nec in eo te sanctum putes, si cæteros laceres. Accusamus sæpe quod facimus, & contra nosmetipsos diserti, in nostra uitia inuehimur, muti de eloquentibus iudicantes. Testudineo 10
Grunnius incedebat ad loquendum gradu, & per interualla quædam, uix pauca uerba carpebat, ut eum putares singultire, non proloqui. Et tamen cum mensa posita librorum exposuisset struem: adducto supercilio, contractisq; naribus, ac fronte rugata: duobus digi-

A bus digitulis concrepabat, hoc signo ad audiendum discipulos prouocans. Tum nugas
11 meras fundere, & aduersum singulos declamare. Creticum diceres esse Longinum, Censoriumq; Romanæ facundiæ. Notare quem uellet, & de senatu doctorum excludere: Hic benè nummatus, plus placebat in prandijs. Nec mirum, si qui multos inescare solitus erat: facto cuneo circumstrepentium garrulorum, procedebat in publicum: intus Nero, foris Cato: Totus ambiguus, ut ex contrarijs diuersisq; naturis, unum monstrum nouamq; bestiam diceres esse compactam: iuxta illud poeticum. Prima leo, postrema draco, media ipsa Chimæra. Nunquam ergo tales uideas, nec huiusmodi hominibus applicaris, nec declines cor tuũ in uerba malitiæ, & audias: Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris, & aduersus filium matris tuæ ponebas scandalum. Et iterum: Filij hominũ, dentes eorum arma & sagittæ. Et alibi: Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula: Et apertius in Ecclesiasta: Sicut mordet serpens in silentio, sic qui fratri suo occulte detrahit. Sed dices: Ipse non detraho, alijs loquentibus quid facere possum? Ad excusandas excusationes in peccatis ista prætendimus. Christus arte non illuditur. Nequaquam mea, sed apostoli sententia est: Nolite errare, deus non irridetur. Ille in corde, nos uidemus in facie. Solomon loquitur in prouerbijs: Ventus aquilo dissipat nubes, & uultus tristis linguas detrahentium. Sicut enim sagitta si mittatur contra duram materiam, nonnunquam in mittentem reuertitur, & uulnerat uulnerantem, illudq; completur: Facti sunt mihi in arcum prauum. Et alibi: Qui mittit in altum lapidem, recidet in caput eius: ita detractor cum tristem faciẽ uiderit audientis, imò ne audientis quidem, sed obturantis aures suas, ne audiat iudicium sanguinis, ilico conticescit, pallet uultus, hærent labia, saliua siccatur. Vnde idem uir sapiens: Cum detractoribus, inquit, ne miscearis, quoniam repente ueniet perditio eorum, & ruinam utriusq; quis nouit? Tam scilicet eius qui loquitur, q̃ illius qui audit loquẽtem. Veritas angulos non amat, nec quærit susurrones. Timotheo dicitur: Aduersum pres-
B byterum accusationẽ, cito ne receperis. Peccantem aũt, coram omnibus argue, ut & cæteri metum habeant. Non est facile de prouecta ætate credẽdum, quam & uita præterita defendit, & honorat uocabulum dignitatis. Verũ quia homines sumus, & interdum contra annorum maturitatẽ, puerorũ uitijs labimur, si me uis corrigere delinquentem, aperte increpa, tantum ne occulte mordeas. Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit. Oleum aũt peccatoris non impinguet caput meum. Quem enim diligit dominus, corripit: castigat aũt omnem filium quem recipit. Et per Esaiã clamat dominus: Populus meus, qui beatos uos dicunt, seducũt uos, & semitas pedum uestrorũ supplantãt. Quid enim mihi prodest, si alijs mala referas mea? Si me nesciẽte, peccatis meis, imò detractionibus tuis aliũ uulneres, & cũ certãtim omnibus narres, sic singulis loquaris, quasi nulli dixeris alteri? Hoc est non me emendare, sed uitio tuo satisfacere. Præcipit dominus peccantes in os argui debere secretò, uel adhibito teste, & si audire noluerint, referri ad ecclesiã, habendosq; in malo pertinaces, sicut ethnicos et publicanos. Hęc expressius loquor, ut adolescentẽ meum, & linguæ & aurium prurigine liberẽ, ut renatum in Christo, sine ruga & macula, quasi pudicam uirginem exhibeam, castam tam mente q̃ corpore, ne solo nomine glorietur, & absq; oleo bonorum operum, extincta lampade, excludatur à sponso. Habes istic sanctum doctissimumq; pontificem Proculum, qui uiua & præsenti uoce nostras schedulas superet, quotidianisq; tractatibus iter tuum diri-
12 gat, nec patiatur te in partẽ alteram declinando, uiam relinquere regiam, per quam Israel ad terram promissionis properans, se transiturũ esse promittit. Atq; utinam exaudiatur uox ecclesiæ implorantis: Domine, pacem da nobis. Omnia enim dedisti nobis. Vtinam quod renunciamus seculo, uoluntas sit, non necessitas, & paupertas habeat expetita gloriam, non illata cruciatum. Cęterum iuxta miserias huius temporis, & ubiq; gladios sæuientes, satis diues est, qui pane non indiget. Nimium potens est, qui seruire non cogitur. Sanctus Exuperius Tolosæ episcopus, uiduæ Saraptensis imitator, esuriens pascit alios, & ore pallente ieiunijs, fame torquetur aliena, omnemq; substantiam Christi uisceribus erogauit. Nihil illo ditius, qui corpus domini canistro uimineo, sanguinem portat in uitro. Qui auariciam eiecit è templo, qui absq; funiculo & increpatione, cathe-

e dras

Universidad de Deusto
Biblioteca

dras uendentium columbas, id est, dona sancti spiritus, mensasq; subuertit mammonæ, & numulariorum æra dispersit, ut domus dei, domus uocetur orationis, & non latronum spelunca. Huius è uicino sectare uestigia, & cæterorum qui uirtutum illius similes sunt, quos sacerdotiũ & humiliores facit & pauperes. Aut si perfecta desideras, exi cum Abraham de patria & cognatione tua, & perge quo nescis. Si habes substantiam, uende, & da pauperibus. Si non habes grandi onere liberatus es: nudum Christum, nudus sequere. Durum, grande, difficile, sed magna sunt præmia.

SCHOLIA

1 NIhil Christiano.] Rursum suo more incipit à loco cõmuni, de periculis uarijs, quibus Christiani uita obnoxia est, qui tamen non sit alienus ab argumẽto epistolæ. Atq; hanc partẽ uarijs allegorijs tractat & allusionibus. ¶ Stiuã tenes.] Stiua ea pars aratri est, quã manu tenet qui arat, quaq; moderatur aratrũ. Porrò tacite allusit ad illud Euangelicum: Nemo qui postq; manum ad aratrum misit, retro respexerit, aptus est regno dei. ¶ Iam tectũ atq; solarium.] Quod actuũ cap. x. refertur de Petri uisione, & de Cornelio centurione, mire trahit ad allegoriã, quam qui cupiet ad plenum intelligere, locum eum relegat. ¶ Totum quod apprehensa.] Admiscet in loco communi propositionem, quam solitus est in initio ponere. Porrò apprehensa manu dixit, quod ita soleamus seorsim ac familiariter libereq; monere amicum. ¶ Scyllæi obtrectatorum canes.] Scylla saxum est in mari prominens, quod procul intuentibus, puellæ speciem præbeat. Tum fragor assultantium undarum, latratum canum imitatur. Vnde poetæ fingunt eam pubetenus cinctam canibus latrantibus, teste Marone:

Candida succinctã latrantib. inguina mõstris

Itaq; in prima epist. Scyllam ad uoluptatum illecebras retulit, hic canum latratũ ad obtrectationem trahit. ¶ Libycis interdum syrtibus.] Syrtes loca maris sunt harenis fluctuantibus uadosa, quæ uel tranquillo mari perniciem adferũt nautis. ¶ Latẽtibus saxis.] Cautes, sunt, quæ hoc magis formidandæ sunt nautis, quod non eminent. Vada sunt, quũ subest fundus altior, nec satis est aquæ sustinendis nauibus. ¶ Felix cursus.] Eleganter cursum uocat nauigationẽ. Significat aũt per allegoriam bene nobiscum agi, si diuturno studio tandem perueniamus ad perfectam pietatem. ¶ Margarita candentia.] Nam uniones, ut testat Plinius, potissimum candore cõmendantur. Margaritum dixit in neutro genere. ¶ Nec ueteris comœdiæ.] Vetus comœdia, cuius generis adhuc extant Aristophanicæ, nominatim quosuis magna libertate taxabat: quæ rabies postea lege coercita est. Vnde & prouerbium apud Græcos: De plaustro loqui. Apud Latinos autẽ loco ueteris comœdiæ succesit Satyra, mordax & hoc scripti genus. ¶ Nec calcaribus, sed freno.] Allusit ad apophthegma Isocratis de Ephoro ac Theopompo. Item Platonis de Aristotele ac Xenocrate, q; alter plus satis ardens, freno opus haberet: alter tardior, calcaribus. ¶ Asianum tumorem.] Tria sunt dicendi genera. Atticum, quod pressum est, propterea quod Athenis iuberentur absque proœmijs & affectibus dicere. Asianum, tumidum & redundans, pro gentis illius moribus turgidæ, & luxu rerũ superfluentis. Rhodium, medium, & ex utroq; temperatum. Autor Cicero, & Quintilianus ultimi lib. cap. penultimo. Gallicum igitur dicendi genus cũ Asiano confert. Vnde & alibi: Gallico, inquit, cothurno attollitur, Romanum cum attico. ¶ Luxuriantes flagellis uineas.] Flagella uocat summos uitiũ ramos flexiles. Luxuriat aũt, quod præter modum lætũ est. Pampini uero uitium folia sunt. ¶ Libertini generis.] Vt hoc titulo 3
prætexant libidinẽ, quod adolescẽtibus libertinis sint ueluti patronæ. ¶ Cibus locustæ.] Plinius nõ uno loco testatur, populos quosdã locustis uiuere sole siccatis. Pudet autem referre, cp inepte hac de re ineptiant quidam, quasi D
uehementer lædatur fama diui Ioannis baptistæ, si dicatur hoc animante uictitasse tam uili cibo, quasi uero magis conuenerit, eum placentis ac murenis alitum fuisse. ¶ Filij prophetarum q.m.] ¶ Hõ quod coeco cuiusq; titulis ab alijs distinguerentur, quemadmodum hodie monachorũ uulgus, sed quod semoti ab oppidorũ frequentia, unam aguẽt in solitudine, quũ hodie nusq; esse malint, quam in densissima frequentia hominũ posse tam diuersam ducere uitam.

¶ Cellulam pro paradiso.] Paradisus Græcis hortum significat. In hortis autem olim uoluptatibus dabatur opera. Vnde & de hortis Epicureis frequẽs apud autores mentio. ¶ Filij Ionadab.] Historia habetur apud Hieremiam prophetam de filijs Ionadab, qui inuitati ut biberent uinum, recusarunt: nec ædificarunt domos, nec sementem faciebant, nec plantabant uineas, ita edocti à patre, donec compulsi ab exercitu Nabuchodonosor, & exercitu Chaldæorum, conferent sese in ciuitatem Hierusalem. Porrò quod primi ducti sint captiui, id nusquã legitur, nec in psalmis: nec in alijs literis, nisi quod colligit è titulo psalmi centesimi trigesimiprimi, qui est huiusmodi: τῶν υἱῶν Ιωναδὰβ, καὶ τῶν πρώτων αἰχμαλωτισθέντων. Id est: Filiorum Ionadab, & horum qui primi captiui fuerunt. Nec in eo psalmo super hac re ulla fit mentio, ut testatur & diuus Augustinus. ¶ De singularitate censemur.] 4
Nam

A Nam hinc Græcis monachi uocabulum, quasi dicas, unicum & singularem. Nomen autem inde sumptum, quod olim pij quidam homines, partim non ferentes gentilium in Christum blasphemias: partim afflicti ab inimicis Christianæ fidei, profugerent aliquò in uastas solitudines, atque ibi uiuerent: alij gregatim, quos Cœnobitas uocant: alij semotim, quos appellant Anachoritas. ¶ Pastor ouiũ hom. factus.] Festiua uicinitas uocũ in ouiũ & hominum. De Moyse habes Exodi iij. & ij. ¶ Lacus Genezareth.] Locus est Luc. cap. v. ubi Christus ita loquitur Petro: Noli timere, ex hoc iam homines eris capiens. ¶ Et rationabilem hostiam off.] Alludit ad locum qui est apud Paulum ad Rom. cap. xij. Exhibeatis corpora uestra hostiam uiuentem, sanctam, deo placentem, rationabile obsequium uestrum. Hieronymus nonnihil detorquens hunc Pauli locum allusit ad Græcam uocem λογικὴν, quod à sermone quoque duci potest, ut intelligas colideum, prædicando Christum. De hoc uide nostra in Paulũ scholia. ¶ Plusq; aut minus.] Vbi complures una faciunt iter, si quis fuerit lentior, ab alijs pergentibus utcunque protrahitur: si quis æquo properantior, à cæteris retardatur. Contra qui solus facit iter, aut studio perueniẽdi nimium festinat, aut tædio itineris resident & obdormiscit alicubi. Rursum, qui solus ambulat, nonnunquã aberrat. Inter
B multos, si quis aberrat, non deest qui cõmonstret uiam. Idem accidit in uita solitaria & gre
5 garia. ¶ In solitudine sito.] Omnes fermè codices habebant, cito per c, nec mihi displicet omnino, si modo accipias cito pro facile. ¶ Alienos seruos.] Ita Paulus ad Rom. cap. xiiij. Tu quis es, qui iudicas seruũ alienum? ¶ De ludo.] Ludum hic scholam uocat. Nam tyrones ludum habebant, in quo prius rem bellicam discerent. ¶ Qui specimen.] Specimen uocat degustationẽ, unde reliqua possint æstimari. ¶ Dæmonum contra se.] Mirum uto/lim etiam fuerit hæc impostura. Nam hodie quoq; sunt, præsertim inter eos, qui solitariam agunt uitam: qui uisiones & dæmonum infestationes, an fingant nescio, certe narrant. ¶ Stipes.] Id est, minutulos nummos, quos accipiunt mẽdici. Est aũt tacita allusio uocum in stipes & stipi. ¶ Tunc ferrum.] Allusit ad historiam Helizæi, quæ habetur iiij. Reg. cap. vi.

¶ Inter palmarum arb.] Nihil enim huius arboris fructu dulcius, quas palmulas uocant.

¶ Vt angelus.] Miscuit historiã Nabal, quæ est primo lib. Reg. cap. xxv. cum dicto Euangelico quod est apud Lucam ca. xij. Quidam codices non habent, angelus pessimus, sed angelus, quod magis placet, quod illic legimus illi à deo dictum, nisi angelum accipis pro nuncio, quod adfertur. ¶ Fiscellam texe iunco.]
6 Fiscella sportula est rusticana, qua recentem caseum, aut arborum fructus, aut simile quippiam portabant. Diminutiuũ à fiscina. Vergil. Viridi fiscellam texit hibisco. Et rursum. Et rubea texatur fiscina uirga.

¶ Lentis.] Id est, flexilibus. ¶ Sarriatur humus.] Sarrire, est sarculo frangere glebas, ac repurgare terrã. ¶ Areolæ.] Diminutiuum est ab area. Sic aũt uocat sectas in quadrũ planicies in hortis, quas uulgo nostrates lectulos uocant. Limites appellat semitas, quibus areolæ discernũtur. ¶ Ecce supercilio.] Hij uersus sunt apud Vergilium primo Georgicõn libro. Nec sine causa dixit Hieronymus, spectator assistas. Nam poeta cum dicit, ecce, uelut ad spectaculum inuitat: & ipsa carminis compositio penè ob oculos ponit, ac repræsentat aquam à summo cliuo exilientem, celeritate dactylorũ, Elicit, illa cadens. Deinde per obstantia saxa cum murmure nonnihil luctantẽ, Rau cum per leuia murmur. Rursum per agrum, nunc celerius, nunc tardius, utcunq; loci commoditas aut incõmoditas occurrerit, huc & illuc discurrentem, Scatebrisq; arentia temperat arua. ¶ Inserantur infructuosæ.] Nonnulli codices habẽt, fructuosæ. Mihi magis probatur ut legamus, infructuosæ. Ad sensum enim magis quadrat. Siquidem inseri dicitur, nõ solum id quod immittitur, uerumetiam arbor in quam immittimus. Inseruntur aũt infrugiferæ, ueluti platanus, phagus, ornus, ut arte fiãt frugiferæ, quo maiorem adferant uoluptatem suo cultori. Vnde flaccus:

Vt gaudet, insitiua decerpens pyra.

¶ Vel gemmis uel surculis.] Veteres tradiderunt tria insitionum genera. Vnum, quo resecta & fissa arbor seu plãta, recipit in medullam immissum surculum. Alterũ, cum resecta interlibrum & materiã recipit semina. Tertiũ, cum gemmæ infoditur surculus. Gemmam aũt rustici uocabant tumorem corticis, à quo rupto prodeunt nouæ frondes. ¶ Dulcia poma.] Equidem malim, dulcia præmia, nisi refragarentur exẽplaria. ¶ Solomonis prouerbia.] 7
Sic enim legis Ecclesiastici cap. xi. Breuis in uolatilibus est apis, & initium dulcoris habet fructus eius. ¶ Ac regiam disciplinã.] De politia apum admirabili, refert Verg. Georgicon libro iiij. & Plinius. ¶ Diuaricet pedes suos.] Allusit ad id quod est apud Ezechielem cap. xvi. Diuisisti pedes tuos omni transeunti, utẽs similitudine prostitutæ, quæ quemuis admittit ad coitum. ¶ Quintiliani acumina.] Tribuit Quintiliano acumen, Ciceroni copiam et facultatem, quasi q; fluxum: Plinio lenitatem, quod compositus sit, & minus acribus affectibus. De Frontone meminit & Iuuenalis:

Frontõis platani, cõuulsaq; marmora clamãt.

In summa sentit, post studia rhetorices. ¶ Nulla continentia.] Continentiam hic uocat absti nentiam cibi, potus, & somni. ¶ Clauum clauo.] Græcum prouerbiũ est, quoties malum malo propellitur: ueluti si quis impudentiam impudẽtia retundat. ¶ Leui usitatoq;.] Quidam codices pro usitato habẽt, citato. Vtraq;

Universidad de Deusto
Biblioteca

lectio tollerabilis est. ¶ Summis labijs.] Proverbium est Græcum, cum quis non ex animo loquitur, ut in Chiliadibus nostris ostēdimus ¶ Quasi adferētes secum,] Si licet aliquid refragantibus exemplaribus immutare, malim ita legi, quasi offerentes se cū lucro nostro atq; compendio, Quidam enim ob id non gaudent hospitum aduentu, quod damni nonnihil adferre uideantur rei domesticæ: at quos intelligunt lucrum adducturos, eos apprehensos retinent, nec sinunt abire. ¶ Ordine literato.]
8 Volantes enim exprimunt alpha A. Sic enim pingebant antiqui, ut Vinuersum referat. De quo Plinius lib. x. cap. xxi. ¶ Duos fratres.] Romulum & Remum. Romulus Remum occidit, quod mœnia pertransilisset, atq; ita
Fraterno primi maduerunt sanguine muri,
quod Hieronymus dedicationem appellat.
¶ In quamuis gran.] Quamuis, id est, quantumuis. Signum aūt dat imperator militibus ineundi prælij, & signo dato iubet desistere.
re. ¶ Pensum.] Id est, modum operis præscriptum. Sumptū à penso lanarū, quod certi ponderis singulis puellis dabaē. ¶ In corde tuo]
Ita quondā laborantes monachi, uicissim psalmum aliquem recitabant, ut aliorum opus non intermitteretur, & semper audiretur aliquid sacri. Nunc ociosi quidam nihil aliud faciunt. ¶ Aurum comeditur.] Aurum uocat rem magno emptam, ut Christus in Euangelio, rapinas in catinis, uocat precium rapinæ partum. ¶ Et examina.] Ita uocat numerum innumerabilem. Et Horatius, ditis examē domus, ab apum examinibus ducta similitudine. ¶ Pomparum ferculis.] Pompæ dicuntur publicæ ostentationes, ut in ludis solennibus, in triumphis, in funeribus. Fercula uero dicuntur currus, quibus circūferuntur spectandæ imagines deorum, aut similia. Vnde Naso:
Aurea pompa uenit, à Græco uerbo πέμπω, quod est duco. ¶ Caninam facundiam.] Sic Appius uocare consueuit maledicam ac rixosam eloquentiam, ut testatur Nonius Marcellus in dictione Rabula, Salustium adducens. Sumptum est autē à canum rixa. Quin & ipsa uox rixa, à canibus, hoc est, à canina litera rho
9 deducta est. ¶ Cornicantes.] Allusit ad Persianum illud in Satyra quinta:
Et clauso murmure raucus,
Nescio quid tecum graue cornicaris inepte.
Quod Græci uocant λεῴσαν. Est aūt mira personæ ὑποτύπωσις. ¶ Verba trutinantur.] Retulit locum, qui est apud Persium Satyra tertia:
Obstipo capite, & figentes lumina terræ,
Murmura cum secū & rabiosa silentia rodunt,
Atq; exporrecto trutinantur uerba labello.
Siquidem quod ait Persius, Obstipo capite, Hieronymus explicat, stupentibus in terrā oculis. ¶ Ἀγορανόμων.] ἀγορὰ forū, νόμος lex. Inde dictus magistratus, qui mercatui legem præscribat. Aediles quoq; apud Romanos similia curabant, si mensura minor, si precium iniquius

C si parum syncerū oleum fuisset. ¶ Iniusta cōpendia.] Compendia hoc loco lucra uocat, ut pugnet cum dispendijs. ¶ Oblitus præterito rum.] Allusit ad id quod est apud Paulum in in epistola ad Philip. capite tertio. Eorum quæ retro sunt oblitus, in ea quæ ante sunt &c. Non nihil tamen immutauit Pauli sententiam. Nanque sic habet ille: τὰ μὲν ὀπίσω ἐπιλανθανόμενος, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος, id est, ea quæ à tergo sunt obliuiscens, in ea quæ à fronte sunt inni-
D tens. Est enim metaphora à currentibus in stadio sumpta. ¶ Aut ciconiarum.] Allusit ad Persianum illud:
O Iane, à tergo quem nulla ciconia pinsit,
Nec manus auriculas imitata est mobilis albas. Nā his gestibus irridebāt à tergo. ¶ Aut æstuātem. Sequitur apud Persium eodē loco:
Aut linguæ, quantū sitiat canis Apula, tantū.
Nam hoc quoq; gestu deridemus. ¶ Testudi- 10
neo Grunnius.] Quoniam à uero nomine uoluit abstinere, facticio est usus. Nam Grunnius à grunniendo deducitur, quæ uox est porcorum. Ad eundem ferme modum loquuntur, qui fastu turgidi, uocem ex imo promunt gutture. Extabat olim ludicrū argumentum, cui titulus erat, Grunnij corocottæ testamentum, Porcello huiusmodi nomine & cognomine affi
cto, utraq; uoce facticia. Extat hodieq; Grillus Plutarchi, quod Græci grunnire dicant, γρύζειν. De testamento Grunnij corocottæ meminit Hieronymus in præfatione duodecimi commentariorum libri in Esaiam. Facete in una persona duo coniunxit animantia, suem, & D
testudinem: quorum alterum repræsentabat uocem ex imo gutture promens, & alterum incessu lento ac fastuoso, perinde quasi Iunonis sacra ferret ¶ Creticum diceres Longinum.]
Nec hic locus uidetur carere mēdo. De Longino Cassio & docto & diuite meminit Tacitus, quem ob inuidiā opum, ad quas erat euectus maximas, Nero iussit interfici. Meminit & Iuuenalis: Longinum, & magnos Senecæ prædi
uitis hortos. Creticorum gens apud Romanos erat inter primas nobilis ac potens. Vnde idem Satyricus:
Et metuas, ne tu sis Creticus aut Camarinus.
Verum haud scio an Criticus legendū sit. Vocabantur enim Critici docti quidā, qui de scriptis aliorum iudicabant; reponenda ne essent in templo Apollinis, an reijcienda. Nam cum hoc quadrat quod sequitur: Censoremq; Romanæ facundiæ. ¶ Censoriūq; Roma.] Non- 11
nulli codices habebant, censorem, alij censorinum. Sed rectius est Censorium, ut intelligas Catonem maiorem, qui Censorius dictus est, quasi dicas Aristarchū totius rei literariæ. Et eleganter adiecit, Romanæ facundiæ, quasi id esset in Romana facundia, quod Cato fuit in Romana Rep. ¶ De senatu doctorum.] Nam hoc quoq; licebat censoribus Romanis senatu expellere: quemadmodum Portius Cato Titum Flaminium senatu mouit: Iunius Brutus,

Lucium

A Lucium Antonium. Item alios alij, sicut refert Valerius Max. lib. secundo, capite de censoria nota. ¶ Hic bene nummatus.] Diues erat & laute accipiebat hominem. Vnde magis placebat in prandio, cp in dicendo: & melior cōuiua tor, quàm orator. ¶ Nec mirū.] Hunc locū in omnibus quæ uidere contigit exēplaribus, repperi deprauatum, è quibus tamen mihi uideor germanam deprehendisse scripturam. Nec mirum si qui multos inescare solitus erat, facto cuneo procedebat in publicū, intus Nero, foris Cato. Lautis conuiuijs conciliabat fauorem multorum. Iuxta Persianum illud:
Calidum scis ponere sumen,
Scis comitē horridulū trita donare lacerna.
12 ¶ Intus Nero.] Ob luxum uitæ: foris Cato, ob supercilium & seueritatem incessus & habitus. ¶ Viam relinquere regiā.] Regiam publicam ac rectam uocat, alludens interim ad locum qui est in Numeris capite uigesimo: Moses missis nuncijs ad Edom, petit transitū per illius fines: Hæc, inquit, mandat frater tuus Israel. Ac post paucula: Non ibimus per agros, nec per uineas, nec bibemus aquas de puteis tuis, sed gradiemur uia publica, nec ad dextrā nec ad sinistrā declinantes, donec transeamus terminos tuos. ¶ Qui funiculo increpationis.] Quædam exemplaria sic habebant: Qui absq; funiculo & increpatione, cathedras uendentium columbas, id est, dona sancti spiritus mensasq; subuertit. Nonnulla sic habebant:
B Qui funiculo increpationis &c. Verum prior lectio magis arridet, est enim argutior. Etenim amoto auro argentoq;, hoc est, auaritiæ materia, subm ouerat & auariciam, idq; sine increpatione. Nam quorsum opus flagello, quum subducta sit peccādi materia? Illud annotandum quod diuus Hieronymus tantopere laudat in episcopo, quod sacra uasa in pauperum erogarit alimentum, & templum dei spoliarit, ne deesset pauperibus, [illegible] ANTIDOTVS. [illegible]

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Familiaris est epistola, nec eget argumento, præsertim tam breuis.

HIERONYMVS AD FLORENTIVM

QVantus beatitudinis tuæ rumor diuersa populorum ora compleuerit, hinc poteris æstimare, quod ego te ante incipio amare, quàm nosse. Vt enim, ait Apostolus, quorundā hominū peccata manifesta sunt, præcedentia ad iudicium: ita econtrario tuę dilectionis fama dispergitur, ut non tam laudandus sit ille qui te amat, quàm scelus putetur facere ille qui nō amat. Prætermitto innumerabiles, in quibus Christū sustentasti, pauisti, uestisti, uisitasti. He-

Universidad de Deusto
Biblioteca

liodori fratris à te adiuta neceſsitas, mutorũ etiam poteſt ora laxare, quibus gratijs, quo ille præconio peregrinationis incõmoda à te ſota referebat? Ita ut ego ille tardiſsimus quem intollerabilis languor uexat, pennatis, ut aiunt, pedibus, certe charitate & uotõ te ſalutauerim, & etiam complexus ſim. Gratulor itaq; tibi, & naſcentem amicitiam ut dominus confœderare dignetur, precor. Et quia frater Ruffinus, qui cum ſancta Melania ab Aegypto Hieroſolymam ueniſſe narratur, indiuidua mihi germanitatis charitate connexus eſt: queſo ut epiſtolam meam huic epiſtolæ tuę copulatam, ei reddere non graueris. Noli nos eius æſtimare uirtutibus. In illo conſpicies expreſſa ſanctitatis ueſtigia, ego cinis & uiliſsima pars luti, etiam fauilla, dum uror, ſatis habeo, ſi ſplendorem morum illius imbecillitas oculorum meorum ferre ſuſtineat. Ille modo ſe lauit, & mundus eſt, & tanquam nix dealbatus: ego cunctis peccatorum ſordibus inquinatus, diebus ac noctibus opperior cum tremore reddere nouiſsimum quadrantem. Sed tamen quia dominus ſoluit compeditos, & ſuper humilem & trementẽ uerba ſua, requieſcit, forſitan & mihi in ſepulchro ſcelerum iacenti, dicat: Hieronyme ueni foras. Sanctus presbyter Euagrius plurimum te ſalutat: & Martinianum fratrem iuncto ſalutamus obſequio, quem ego uidere deſiderans, catena languoris innector.

SCHOLION.

Pennatis, ut aiunt, pedibus.) Ita ſignificabant miram celeritatem, ſumpto prouerbio à Mercurio, cuius pedibus alas addidere poetæ.

IM EPISTOLAM SEQVENTEM ARGVMENTVM.

Et hæc familiaris eſt, nec eget argumento, ne ſcholijs quidem. Niſi quod ex hac liquet, diuum Hieronymum apud Treuiros aliquandiu fuiſſe commoratum, ut apud quos grande uolumen Hilarij de ſynodis deſcripſerit ſuis ipſius articulis. Eſt autem Treuirorum metropolis inter imperiales Germaniæ ciuitates, iuxta quoſdam, qui nunc linguæ commercio æſtimant Germaniam: ſed iuxta ueterum deſcriptionem, inter Galliæ Belgicæ ciuitates, uel in primis inclyta, ad Moſellæ ripam, plurimum adhuc obtinens antiquitatis. Quæ mihi iure optimo gloriari poſſe uidetur, quod tam eximiũ uirum hoſpitẽ habuerit: atq; id quidẽ non exiguo temporis ſpacio. D

HIERONYMVS AD FLORENTIVM.

IN ea mihi parte eremi cõmoranti, quæ iuxta Syriam Saracenis iungitur, dilectionis tuæ ſcripta perlata ſunt. Quibus lectis, ita redaccenſus eſt animus Hieroſolymam proficiſcendi, ut penè nocuerit propoſito, quod profuerat charitati. Nunc igitur quomodo ualeo, pro me tibi literas repræſento: & ſi corpore abſens, amore tamẽ & ſpiritu uenio: impendio expoſcẽs, ne naſcentes amicitias, quæ Chriſti glutino cohæſerunt, aut temporis, aut locorum magnitudo diuellat, quin potius fœderemus eas reciprocis epiſtolis. Illæ inter nos currant, illę ſibi obuient, illæ nobiſcum loquantur. Non multum perdítura erit charitas, ſi tali ſe cum ſermone fabuletur. Ruffinus aũt frater, ut ſcribis, necdum uenit: & ſi uenerit, non multum proderit deſiderio meo, cum eum iam uiſurus non ſim. Ita enim & ille longo interuallo ſeparatus eſt, ut huc non poſsit excurrere: & ego arreptę ſolitudinis terminis arceor, ut cœperit iam mihi non licere quod uolui. Ob hoc & ego obſecro, & tu ut petas plurimum quæſo, ut tibi beati Rhetitij Auguſtudunenſis epiſcopi cõmentarios ad ſcribendum largiatur, in quibus Canticum canticorũ ſublimi ore diſſeruit. Scripſit mihi & quidam de patria ſupradicti fratris Ruffini, Paulus ſenex, Tertulliani ſuum codicem apud eum eſſe, quem uehemẽter repoſcit. Et ex hoc quæſo, ut eos libros, quos me non habere breuis ſubditus edocebit, librarij manu in charta ſcribi iubeas. Interpretationem quoq; pſalmorũ Dauidicorum, & prolixum ualde librũ de ſynodis ſancti Hilarij, quem ei apud Treuiros manu mea ipſe deſcripſeram, ut mihi transferas peto. Noſti hoc eſſe animæ pabulum, ſi in lege domini meditetur die ac nocte. Cæteros hoſpitio recipis, ſolatio foues, ſumptibus iuuas. Mihi ſi rogata præſtiteris, cũcta largitus es. Et quoniam, largiente domino, multis ſacræ bibliothecæ codicibus abundamus, impera uiciſſim quodcũq; uis, mittã. Nec putes mihi graue eſſe, ſi iubeas. Habeo alumnos, qui antiquariæ arti ſeruiunt. Necq; uero beneficium pro eo quod polliceor poſtulo. Heliodorus frater

A frater mihi indicauit, te multa de ſcripturis quærere, nec inuenire. Aut ſi omnia habes, incipit ſibi charitas uendicare, plus petere. Magiſtrum autem pueri tui (de quo dignatus es ſcribere, quem plagiatorem eius eſſe non dubium eſt) ſæpe Euagrius presbyter, dum adhuc Antiochię eſſem, me præſente corripuit. Cui ille reſpõdit: Ego nihil timeo. Dicit ſe à domino ſuo fuiſſe dimiſſum: & ſi uobis placet, ecce hic eſt, tranſmittite quo uultis. In hoc arbitror me non peccare, ſi hominem uagum non ſinam longius fugere. Quapropter quia ego in hac ſolitudine conſtitutus, non poſſum agere quod iuſsiſti, rogaui chariſsimum mihi Euagrium, ut tam tui quàm mei cauſa inſtanter negocium proſequatur.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Lætam hortatur, ut filiam iam inde ab ipſis incunabulis inſtituat ad pietatem Chriſtianam, & ſtatim antequam ullis inficiatur uitijs, ſanctas imbibat cantiones, ut inter blanditias nutricum, & luſus puellares, Chriſti guſtũ hauriat. Deinde de cultu, de uictu, & quomodo iã adoleſcens ſit à ſecularium arcenda contagio, de ſtudio diuinæ ſcripturæ, de fugiendis apocryphis, ſa luberrima tradit præcepta, adhortans ut mature mittatur in Bethlehem, antequam ulla macula contaminetur, ſe & magiſtrum & nutritium ſore pollicens. Hanc Lætam Toxotius Paulæ filius duxerat uxorem, ex qua filiam nomine Paulam ſuſcepit, quam auia Paula uirginitati deſtinarat, ut teſtatur Hieronymus in epitaphio Paulæ. Ipſa mater Læta, mortuo Toxotio, monitis & exemplo ſocrus, in uiduitate perſeuerare decreuerat.

HIERONYMVS AD LAETAM
de inſtitutione filiæ.

APoſtolus Paulus ſcribens ad Corinthios, & rudẽ Chriſti eccleſiam ſacris inſtituens diſciplinis, inter cætera mandata hoc quoq; propoſuit, dicens: Si qua mulier habet uirũ infidelem, et hic conſentit habitare cum ea, non dimittat uirum. Sanctificatus eſt enim uir infidelis in uxore fideli: & ſanctificata eſt mulier infidelis, in uiro fideli. Alioqui filij ueſtri immundi eſ-
B ſent, nũc aũt mundi ſunt. Si cui forte hactenus uidebanť nimium diſciplinæ uincula la-
1 xata, & præceps indulgentia præceptoris, conſideret domum patris tui, clariſsimi quidem & eruditiſsimi uiri, ſed adhuc ambulantis in tenebris, & intelliget conſiliũ Apoſtoli illuc profeciſſe, ut radicis amaritudinẽ, dulcedo fructuũ compenſaret: & uiles uirgulæ balſama precioſa ſudarẽt. Tu es nata de impari matrimonio, de te & Toxotio meo Paula generata eſt. Quis hoc crederet, ut Albini pontificis neptis de repromiſsione martyris naſceretur, ut præſente & gaudente auo, paruulæ adhuc lingua balbutiens, Chriſti alleluia reſonaret? ut uirginẽ dei in ſuo gremio nutriret ſenex? Et bene feliciterq; expectauimus. Sancta & fidelis domus uirum ſanctificat infidelem. Iam candidatus eſt fidei, quem filiorũ & nepotum credens turba circundat. Ego puto etiam ipſum Iouem, ſi habuiſſet talem cognationẽ, potuiſſe in Chriſtum credere. Deſpuat licet & irrideat epiſtolam meam, & me uel ſtultũ, uel inſanum clamitet: hoc & gener eius faciebat anteq; crederet. Fiunt, non naſcuntur Chriſtiani. Auratũ ſqualet capitolium. Fuligine & aranearum telis omnia Romæ templa cooperta ſunt. Mouetur urbs ſedibus ſuis, & inundans populus ante delubra ſemiruta, currit ad martyrum tumulos. Si non extorquet fidẽ prudentia, extorqueat ſaltem uerecundia. Hoc Læta religioſiſsima in Chriſto filia dictum ſit, ut nõ deſperes parentis ſalutẽ, & eadem fide qua meruiſti filiam, & patrẽ recipias, totaq; domus beatitudine perfruaris, ſciẽs illud à domino repromiſſum: Quę apud homines impoſsibilia, apud deum poſsibilia ſunt. Nunq; eſt ſera conuerſio, Latro de cruce tranſijt in paradiſum: Nabuchodonoſor rex Babylonis, poſt efferationem corporis & cordis, & beluarum in eremo cõuictum, mentem recepit humanã. Et, ut omittam uetera, ne apud incredulos nimis fabuloſa uideantur, ante paucos annos propinquus ueſter Gracchus nobilitatẽ patritiam ſonans nomine, cum prefecturã gereret urbanam, non-
3 ne ſpecũ Mithræ, & omnia portentuoſa ſimulacra, quibus Corax, Niphus miles, Leo,
4 Perſes, Helios, Bromius pater initiantur, ſubuertit, fregit, exuſsit: & his quaſi obſidibus ante præmiſsis, impetrauit baptiſmum Chriſti. Solitudinem patitur & in urbe gentilitas. Dij quondam nationũ cum bubonibus & noctuis in ſolis culminibus remanſerũt.

e 4 Vexilla

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vexilla militum, crucis insignia sunt. Regum purpuras & ardentes diadematum gem C
mas, patibuli salutaris pictura cõdecorat. Iam & Aegyptius Serapis Christianus factus 5
est. Marnas Gazæ luget inclusus, & euersionem templi iugiter pertremiscit. De India,
Perside, Aethiopia monachorum quotidie turmas suscipimus. Deposuit pharetras Ar-
menius, Huni discunt Psalterium, Scythiæ frigora, ferunt calore fidei: Getarum muti-
lus & flauus exercitus, ecclesiarum circumfert tentoria, & ideo forsitan contra nos æ-
qua pugnat acie, quia pari religione confidunt. Penè lapsus sum ad aliam materiam, &
currente rota, dum urceum facere cogito, amphoram finxit manus. Proposítum enim 6
mihi erat, sanctę Marcellę & tuis precibus inuitatum, ad matrem, id est, ad te sermonem
dirigere, & docere quomodo instituere Paulam nostrã debeas, quę prius Christo con-
secrata est, quàm genita, quam ante uotis, quàm utero concepisti. Vidimus aliquid tem
poribus nostris de prophetalibus libris: Anna sterilitatem alui, fœcunditate mutauit.
Tu luctuosam fœcunditatem, uitalibus liberis cõmutasti. Fidens loquor, accepturam
te filios, quę primum fœtum domino reddidisti. Ista sunt primogenita, quæ offeruntur
in lege. Sic natus est Samuel, sic ortus Sampson est, sic Ioannes Baptista ad introitum
Mariæ exultauit & lusit. Audiebat eñ uerba domini per os uirginis pertonantis, & de
utero matris in occursum eius gestiebat erũpere. Igitur quę de repromissione nata est,
dignam habeat ortu suo institutionẽ parentum. Samuel nutritur in templo, Ioannes in
solitudine præparatur. Ille sacro crine uenerabilis est, uinum & sicerã non bibit: adhuc
paruulus cum domino sermocinatur. Hic fugit urbes, zona pellicea cingit, locustis ali-
tur ac melle syluestri: & in typum pœnitentiæ prædicandæ, tortuosissimi animalis uesti-
tur exuuijs. Sic erudienda est anima, quæ futura est templum dei. Nihil aliud discat au-
dire, nihil loqui, nisi quod ad timorem dei pertinet. Turpia uerba nõ intelligat, cantica
mundi ignoret. Adhuc tenera lingua, psalmis dulcibus imbuatur. Procul sit ętas lasciua
puerorum: ipsæ puellæ & pedissequæ à secularibus consortijs arceantur, ne quod male
didicerint, peius doceant. Fiant ei literæ uel buxeæ, uel eburneæ, & suis nominibus ap-
pellentur. Ludat in eis, ut & lusus ipse eruditio sit. Et nõ solum ordinem teneat litera- D
rum, ut memoria nominum in canticum transeat: sed & ipse inter se crebrò ordo turbe
tur, & medijs ultima, primis media misceanẽ: ut eas non sono tantum, sed & uisu noue
rit. Cũ uero cœperit trementi manu stilum in cera ducere, uel alterius superposita ma-
nu teneri regantur articuli, uel in tabella sculpantur elementa, ut per eosdem sulcos in-
clusa marginibus trahantur uestigia, ut foras nõ queant euagari. Syllabas iungat ad prę
mium: & quibus illa ętas deliniri potest, munusculis inuitetur. Habeat et in discendo so
cias, quibus inuideat, quarum laudibus mordeatur. Nõ obiurganda est, si tardior sit: sed
laudibus excitandum est ingeniũ, ut & uicisse gaudeat, & uicta doleat. Cauendum in
primis, ne oderit studia: ne amaritudo eorũ præcepta in infantia, ultra rudes annos tran-
seat. Ipsa nomina per quæ consuescit paulatim uerba contexere, nõ sint fortuita, sed cer
ta & cõaceruata de industria, prophetarũ uidelicet atq; apostolorũ, & omnis ab Adam
patriarcharum series de Matthęo Lucaq; descendat: ut dum aliud agit, futuræ memoriæ 7
præparetur. Magister probæ ætatis & uitæ atq; eruditionis est eligendus: nec puto e-
rubescet uir doctus, id facere in propinqua, uel nobili uirgine, quod Aristoteles fecit in
Philippi filio, ut ipse librariorũ utilitate initia traderet literarum. Non sunt cõtemnen-
da quasi parua, sine quibus magna constare nõ possunt. Ipse elementorũ sonus, & pri-
ma institutio præceptorum, aliter de erudito, aliter de rustico ore profertur. Vnde & ti-
bi est prouidendum, ne ineptis blanditijs fœminarũ, dimidiata dicere uerba filia consue
scat, & in auro atq; purpura ludere: quorum alterũ linguæ, alterum moribus officit: ne
discat in tenero, quod ei postea dediscendum est. Gracchorũ eloquentię, multum ab in
fantia sermo matris contulisse scribitur. Hortensij oratio inter paternos sinus coaluit.
Difficulter eraditur, quod rudes animi perbiberunt. Lanarũ conchylia quis in pristi- s
num candorem reuocet? Recens testa diu & saporem retinet & odorem, quo primum
imbuta est. Greca narrat historia, Alexandrũ potentissimũ regem, orbisq; domitorem,
& in moribus, & in incessu, Leonidis pædagogi sui non potuisse carere uitijs, quibus
adhuc paruulus fuit infectus. Procliuis est enim malorũ æmulatio; & quorum uirtutes

allequi

A assequi nequeas, cito imitaris uitia. Nutrix ipsa nõ sit temulenta, non lasciua, non gar-
rula: habeat modestã gerulam, nutritium grauẽ. Cum auũ uiderit, in pectus eius transi-
liat, de collo pendeat: nolenti, alleluia decantet. Rapiat eã auia: patrẽ risibus agnoscat,
sit omnibus amabilis: & uniuersa propinquitas, rosam ex se natã gaudeat. Discat statim
quam habeat & alterã auiam, quam amitam: cui imperatori, cui exercitui tyruncula nu
triatur. Illas desideret, ad illas tibi minitẽ abscessum. Ipse habitus & uestitus doceat eã,
9 cui promissa sit. Caue ne aures eius perfores: ne cerussa & purpurisso consecrata Chri-
sto ora depingas, nec collum auro & margaritis premas, nec caput gemmis oneres, nec
capillũ irrufes, & ei aliquid de gehennæ ignibus auspiceris. Habeat alias margaritas, qui
bus postea uenditis, emptura est preciosissimũ margaritũ. Prætextata nobilissima quon
dam fœmina, iubente uiro Hymetio, qui patruus Eustochij uirginis fuit, habitum eius
cultumq; mutauit: & neglectũ crinem, mundano more pexuit, uincere cupiens & uir-
ginis propositum, & matris desideriũ: & ecce tibi eadem nocte cernit in somnis uenisse
ad se angelum terribili uoce minitantem pœnas, & hæc uerba frangentẽ: Tu ne ausa es
uiri imperium præferre Christo? Tu caput uirginis dei, tuis sacrilegis attrectare ma-
nibus, quæ iam nunc arescent, ut sentias excruciata quid feceris: & finito mense quinto,
ad inferna duceris. Sin aũt perseueraueris in scelere, & marito simul orbaberis, & filijs.
Omnia per ordinẽ expleta sunt, & seram miseræ pœnitentiã, uelox signauit interitus.
Sic ulciscitur Christus uiolatores templi sui, sic gẽmas & preciosissima ornamenta de-
fendit. Et hoc retuli, nõ quod insultare uelim calamitatibus infeliciũ, sed ut moneam,
cum quanto metu & cautione seruare debeas, quod deo spopondisti. Heli sacerdos of-
fendit deum ob uitia liberorũ. Episcopus fieri non potest, qui filios habuerit luxurioso
non subditos. At ecõtrario de muliere scribit, quod salua fiet per filiorũ generationem,
si permanserint in fide & charitate, & sanctificatione cum pudicitia. Si perfecta ætas &
sui iuris imputatur parentibus, quanto magis lactens & fragilis, quæ iuxta sententiã do
mini, ignorat dextrã & sinistram, id est, boni & mali differentiã? Si solicita prouides, ne
B filia percutiatur à uipera, cur nõ eadem cura prouideas, ne feriat à malleo uniuersæ ter
ræ? ne bibat de aureo calice Babylonis? ne egrediatur cum Dina, & uelit uidere filias re
10 gionis alienę? ne ludat pedibus, ne trahat tunicas? Venena nõ dantur, nisi melle circum
lita: & uitia non decipiunt, nisi sub specie umbraq; uirtutũ. Et quomodo, inquies, pec-
cata patrum filijs non reddunt, nec filiorum parentibus, sed anima quæ peccauerit, ipsa
morietur? Hoc de his dicitur, qui possunt sapere, de quibus in Euangelio scriptũ est: Ae
tatem habet, loquatur pro se. Qui aũt paruulus est, et sapit ut paruulus, donec ad annos
sapientiæ ueniat, & Pythagoræ litera Y eum perducat ad biuium, tam bona eius q; ma-
la parentibus imputantur. Nisi fortè existimas Christianorũ filios, si baptisma non rece
perint, ipsos tantũ reos esse peccati, & non etiã scelus referri ad eos, qui dare noluerint:
maxime eo tẽpore, quo contradicere nõ poterant qui accepturi erãt: sicut è regione sa-
lus infantiũ, maiorum lucrũ est. Offerre nec ne filiam, potestatis tuæ fuit (quanq; alia sit
tua cõditio, quę prius eam uouisti, q; concipere) ut aũt oblatam nõ negligas, ad pericu-
lum tuũ pertinet. Qui claudã & mutilam, & qualibet sorde maculatã obtulerit hostiam
sacrilegij reus est: quanto magis qui partẽ corporis sui, & illibatæ animæ puritatem re-
gis amplexibus parat, si negligens fuerit, puniet? Postq; grandiuscula esse cœperit, &
in exemplũ sponsi sui crescere sapientia, ętate, & gratia apud Deũ & homines, pergat
ad templũ ueri patris cum parentibus suis, sed cum illis non egrediatur è templo. Querãt
eam in itinere seculi inter turbas & frequentiã propinquorum, & nusq; alibi reperiant,
nisi in adyto scripturarũ, prophetas & apostolos de spiritualibus nuptijs sciscitantẽ. Imi
tetur Mariam, quam Gabriel solam in cubiculo suo reperit: & ideo forsitan timore per
territa est, quia uirũ quem non solebat aspexit. Aemuletur eã de qua dicit: Omnis glo-
ria eius filię regis ab intus. Loquat & ipsa electo charitatis iaculo uulnerata: Introduxit
me rex in cubiculũ suum. Nunq; exeat foras, ne inueniant eam qui circumeunt ciuita-
tem: ne percutiat & uulnerent, & auferant theristrum pudicitiæ, & nudam in sanguine
derelinquat: quin potius cum aliquis ostiũ eius pulsauerit, dicat: Ego murus, & ubera
mea turris; laui pedes meos, non possum inquinare eos. Non uescatur in publico, id est,

in pa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

in parentum conuiuio, ne uideat cibos quos desideret. Et licet quidam putent maioris C
esse uirtutis, presentē contemnere uoluptatē: tamen ego arbitror securioris cōtinentiæ
esse, nescire quod quæras. Legi quondā in scholis puer: Aegre reprēdas, quod sinis con
suescere. Discat iam nunc & uinum non bibere, in quo est luxuria. Ante annos robu
stæ ætatis, periculosa est teneris & grauis abstinentia: usq; ad id tempus, si necessitas po
stulauerit, & balneas adeat, & uino utatur modico propter stomachum, & carnis edu
lio sustentetur, ne prius deficiant pedes, q̄m currere incipiant. Et hoc dico iuxta indul
gentiam, non iuxta imperiū: timens debilitatem, non docens luxuriē. Alioqui quod Iu
daica superstitio ex parte facit in reiectione quorundā animalium atq; escarum, quod et
Indorum Brachmani: & Aegyptiorū Gymnosophistæ in polentę & orizæ, & pomorū
solo obseruant cibo, cur uirgo Christi non faciat in toto? Si tanti uitrum: quare non ma
ioris sit precij margaritum? Quæ nata est ex promissione, sic uiuat, ut illi uixerūt, qui de
repromissione generati sunt. Aequa gratia, æquū habeat & laborem. Surda sit ad orga
na. Tibia, lyra, cithara, cur facta sint, nesciat. Reddat tibi pensum quotidie de scripturа-
rum floribus carptum. Discat Grecorum uersuū numerum. Sequatur statim & Latina
eruditio: quæ si nō ab initio os tenerum cōposuerit, in peregrinū sonum lingua corrum
pitur, & externis uitijs sermo patrius sordidatur. Te habeat magistrā, te rudis miretur
infantia. Nihil in te & in patre tuo uideat, quod li fecerit, peccet. Memētote uos paren
tes uirginis, magis eam exemplis doceri posse, q̄m uoce. Cito flores pereunt, cito uiolas
& lilium & crocū pestilens aura corrumpit. Nusq; absq; te procedat in publicum. Basi 12
licas martyrum & ecclesias sine matre non adeat. Nullus ei iuuenis, nullus cincinnatus
arrideat. Vigiliarum dies & solennes pernoctationes sic uirguncula nostra celebret, ut
ne transuersum quidem unguem à matre discedat. Nolo de ancillulis suis aliquam plus
diligat, cuius crebro auribus insusurret. Quicquid uni loquitur, hoc omnes sciant. Pla
ceat ei comes, nō compta neq; formosa atq; lasciua, quę liquido gutture carmen dulce
moduleī, sed grauis, pallens, sordidata, subtristis. Proponatur ei probę fidei, ac morū &
pudicitiæ uirgo ueterana, quæ illā doceat, & assuescat exēplo ad orationes & psalmos D
nocte cōsurgere, mane hymnos canere, tertia, sexta, nona hora stare in acie quasi bella
tricem Christi, accensaq; lucerna reddere sacrificiū uespertinū. Sic dies transeat, sic nox
inueniat laborantē. Orationi lectio, lectioni succedat oratio. Breue uidebitur tempus,
quod tantis operū uarietatibus occupatur. Discat & lanam facere, tenere colū, ponere
in gremio calathū, rotare fusum, stamina pollice ducere. Spernat bombycū telas, Serū
uellera, & aurum in fila lentescēs. Talia uestimēta paret, quibus pellatur frigus, nō qui
bus uestita corpora nudētur. Cibus eius oluscula sit & similа, raroq; piscicula. Et ne gu
lę precepta lōgius trahā, de quibus in alio loco plenius sum locutus, sic comedat, ut sem
per esuriat: ut statim post cibū possit legere & psallere. Displicēt mihi, in teneris maxi
me ętatibus, lōga & immoderata ieiunia, in quibus iungunt hebdomades, oleū in cibo,
ac poma uetātur. Experimento didici, asellum in uia cū lassus fuerit, diuerticula quære
re. Faciant hoc cultores Isidis & Cybeles, qui gulosa abstinentia Phasides aues, ac fu- 13
mantes turtures uorāt, ne scilicet cereалia dona cōtaminēt. Hoc in perpetuo ieiunio sit
preceptū, ut longo itineri uires perpetes superēt: ne in prima mansione currētes, in me
dijs corruamus. Cęterū, ut ante scripsi, in quadragesima cōtinentię uela pandēda sunt,
& tota aurigę retinacula, equis laxanda properātibus. Quanq; alia sit cōditio secularіū
alia uirginum & monachorū. Secularis homo in quadragesima uentris ingluuiē deco-
quit, & in cochlearū morem succo uictitās suo, futuris dapibus ac saginæ, aqualiculum
parat. Virgo et monachus sic in quadragesima suos admittat equos, ut sibi meminerint
semper esse currendū. Finitus labor maior, infinitus moderatior est. Ibi em̄ respiramus,
hic perpetuo incedimus. Si quādo ad suburbana pergis domi filiā nō relinquas: nesciat
sine te, nec possit uiuere, et cū sola fuerit pertimescat. Nō habeat colloquia secularium,
non malarū uirginum cōtubernia. Non interfit nuptijs seruulorū, neq; familię perstre-
pentis lusibus misceatur. Scio præcepisse quosdā, ne uirgo Christi cum eunuchis lauet, 14
nec cū maritatis fœminis: quia alij nō deponant animos uirorū, aliæ tumentibus uteris
præferant fœditatem. Mihi omnino in adulta uirgine lauacra displicent, quæ seipsam
debet

A debet erubescere, & nudam uidere non posse: Si enim uigilijs & ieiunijs macerat cor-
pus suum, & in seruitutem redigit: si flammam libidinis & incentiua feruentis ætatis
extinguere cupit continentiæ frigore: si appetitis sordibus turbare festinat naturalem
pulchritudinem, cur econtrario balnearum fomentis sopitos ignes suscitat? Pro gem-
mis & serico diuinos codices amet, in quibus non auri & pellis Babylonicæ uermicu-
lata pictura, sed ad fidem placeat emendata & erudita distinctio. Discat primo psalte-
rium, his se canticis auocet, & in prouerbijs Solomonis eruditur ad uitam. In Eccle-
siaste consuescat, quæ mundi sunt calcare. In Iob uirtutis & patientiæ exempla secte-
tur. Ad Euangelia transeat, nunquam ea positura de manibus. Apostolorum acta &
epistolas tota cordis imbibat uoluntate. Cumq; pectoris sui cellarium his opibus locu-
pletauerit, mandet memoriæ prophetas: Pentateuchum & regum & Paralipomenon
libros, Esdrę quoque & Hester uolumina. Ad ultimum, sine periculo discat Canticum
canticorum, ne si in exordio legerit, sub carnalibus uerbis spiritualium nuptiarum epi-
thalamium non intelligens, uulneretur. Caueat omnia apocrypha, Et si quando ea non
ad dogmatum ueritatem, sed ad signorum reuerentiam legere uoluerit: sciat non eo-
rum esse, quorum titulis prænotantur, multaq; his admixta uitiosa, & grandis esse pru-
dentiæ, aurum in luto quærere. Cypriani opuscula semper in manu teneat. Athanasij
epistolas & Hilarij libros inoffenso decurrat pede. Illorum tractatibus, illorum delectet
ingenijs, in quorum libris pietas fidei non uacillet. Cæteros sic legat, ut magis iudicet
quàm sequatur. Respondebis: Quomodo hæc omnia mulier secularis, in tanta fre-
quentia hominum, Romæ custodire potero? Noli ergo subire onus, qnod ferre non
potes: sed postquam ablactaueris eam cum Isaac, & uestieris cum Samuele, mitte auię
& amitæ. Redde preciosissimam gemmam cubiculo Mariæ, & cunis Iesu uagientis im
pone. Nutriatur in monasterio, sit inter uirginum choros, iurare non discat, mentiri sa
crilegium putet, nesciat seculum, uiuat angelice, sit in carne sine carne, omne hominū
B genus sui simile putet. Et, ut cætera taceam, certe te liberet seruandi difficultate, & cu-
stodiæ periculo. Melius tibi est desiderare absentem, quàm pauere ad singula: quid lo-
quatur, cum quo loquatur, cui annuat, quem libenter aspiciat. Trade Eustochio paruu
lam, cuius nunc & ipse uagitus pro te oratio est. Trade comitem sanctitatis, futuram
15 hæredem. Illam uideat, illam amet, illam primis miretur ab annis, cuius & sermo, &
incessus, & habitus doctrina uirtutū est. Sit in gremio auiæ, quæ repetat in nepte, quic-
quid præmisit in filia: quæ longo usu didicit nutrire, seruare, docere uirgines: in cuius
coronam centenarij quotidie numeri castitas texitur. Felix uirgo, felix Paula Toxotij,
quæ per auiæ amitæq; uirtutes nobilior est sanctitate, quàm genere. O si tibi continge-
ret uidere socrum & cognatam tuam & in paruulis corpusculis ingentes animos intue
ri: pro insita tibi pudicitia non ambigerem, quin præcederes filiam, & primam dei sen-
16 tentiam, secunda Euangelij lege mutares. Nec tu paruipenderes aliorum desideria libe
rorum, sed teipsam magis offerres deo. Sed quia tempus est amplexandi, & tempus lon
ge fieri à complexibus: & uxor non habet potestatem corporis sui: & unusquisque in
qua uocatione uocatus est, in ea permaneat in domino: & qui sub iugo est, ita debet
currere, ne in luto comitem derelinquat, totum redde in sobole, quod in te interim di-
stulisti. Anna filium quem deo uouerat, postquam obtulit in tabernaculo, nunquam
recepit: indecens arbitrata, ut futurus propheta in eius domo crescеret, quæ adhuc a-
lios filios habere cupiebat. Denicq; postq; concepit & peperit, non est ausa ad templum
accedere, & uacua apparere coram domino, nisi prius redderet quod debebat: taliq; im
molato sacrificio, reuersa domum, quinque liberos sibi genuit, quia primogenitum deo
pepererat. Miraris felicitatem sanctæ mulieris? Imitare fidem. Ipse, si Paulam miseris, &
magistrum & nutritium spondeo. Gestabo humeris, balbutientia senex uerba
formabo, multo glorioſior mundi philosopho, qui non regem Mace
donum Babylonio periturū ueneno, sed ancillam & sponsam
Christi eruditam, regnis cœlestibus offerendam.

SCHOLIA

Universidad de Deusto
Biblioteca

SCHOLIA

1 SAnctificatus est enim.] Locus est apud diuum Paulum in prio re ad Corinthios epist. cap. vij. In antiquis exemplaribus reppe rimus scriptum, in uiro, non per uirum: & in uxore, non per mulierem. Sic eñ habent Græca, ἡγίασται γὰρ ὁ ἀνὴρ ὁ ἄπιστος ἐν τῇ γυναικί, καὶ ἡγίασται ἡ γυνὴ ἡ ἄπιστος ἐν τῷ ἀνδρί, id est: Sanctificatus est enim uir incredulus in uxore, & uxor incredula, inuiro. Porrò quod addit interpres, fideli & fideli, explicandi causa fecit.

¶ De impari matrimonio.] Ob id, ni fallor, quod ex altera parente Christiana, altero gentili nata sit. Id enim mox indicat, cum ait: Vt non desperes parentis salutem. ¶ De repromissione martyris.] Apparet Albinum prædixisse futurum, ut pareret. Allusit ad Isaac, qui & ipse natus ex repromissione, quemadmodum & Christus, & Ioannes baptista.

¶ Candidatus est fidei.] Nondum baptizatus, sed qui iam ambiret, ac postularet baptizari. Nam candidati uocabantur olim, qui peterent magistratum, quod ij, quo magis essent conspicui populo, candida uestε ambibāt, singulos salutantes. Vnde Fabius filium suum aduitæ eloquentiæ candidatū scribit, quod eam & si nondum assecutus, tamen assequi conaretur, Et Seuerus in uita Martini: Necdum, inquit, tamen regeneratus in Christo, agebat quendam bonis operibus baptismatis candidatum. Ad eundem modum & hunc fidei candidatum uocat, quod ita uiueret, ut baptisma te dignus esse uideretur. ¶ Etiam ipsum Iouem.] Non uidetur hic locus uacare mendo: quorsum enim huc induceret Iouem? Verum diuinare possum, quid scribēdum sit. Fortasse pro Ioue legendū est proauum. Nisi forte hoc sentit, Iouem fuisse hominem, quem Lætæ pater colebat pro deo, adeo cæcus ac durus, ut tot exēplis nō potuerit cōuerti ad Christum, quum ipse quē colebat Iupiter, si uiueret, tot suorū exēplis et hortatibus potuisset ad Christum adduci. ¶ Fiunt nō nascuntur Christiani.] Partem encomiasticam clausit epiphone-
2 mate, sicuti solet. ¶ Auratum squalet.] Hic ingreditur in locum communem, de gentilitate passim in toto orbe abolescente, & Christiana religione ubiq; magis ac magis efflorescente. Verū hanc gloriā rursum perdidimus, quandoquidem professio Christiani nominis in angustum contracta est his temporibus, & inter hos ipsos perpauci sunt, qui uere sint Christiani, Turcisq; minamur bellum, quasi uero ferro soleant fieri Christiani, cum ipsi Turcam in pectore geramus. ¶ Capitolium.] In quo omnium deorum simulachra habebantur, Ioue præsidente. ¶ Propinquus uester Gracchus] Gracchorum familia Romæ nobilissima fuit, Vnde Paulam quoq; duxisse genus, testatur in illius epitaphio: Gracchorū soboles, Agamēnonis inclyta proles. ¶ Præfecturam gereret urba.] Nam multa præfecturarū genera, uerum præfectus urbis plurimum iuris obtinebat, adeo ut absente imperatore, imperatoris haberet autoritatem. ¶ Nonne specum Mithræ.] Quanquam hic locus propemodum deprauatior est in omnibus exemplaribus, quàm ut ad plenum restitui possit, tamen lucem aliquam ostendam, ac uiam aperiam lectori, quo sensum utcunq; percipiat. Veteres octo deos faciebant, ignem, aquam, terrā, cœlum, lunam, solem, mithram noctem. Mithram autem Persæ, eundem putabant esse cum sole, quem in primis ea gens uenerabatur. Huius simulacrum ita fingebant, ut faciem haberet leonis, utraq; manu cornua bubula comprimens. Rem diuinam ita factitabant, ut sacerdotes bouem è specu cornibus educerent, eumq; Mithræ mactarent. Vnde & Hieronymus de specu meminit. Ea sacra Mithriaca uocabantur. Martianus Capella eundem existimat, quem alij Phœbum appellent, alij Isaeum, & quem Nili accolæ uocent Serapim, Memphitici Osirim, Persæ Mithram. Plura de his Herodotus & Strabo, uerum hæc ad huius loci explanationem sufficiunt. De adyto Mithræ repurgato, meminit historiæ Tripartitæ liber vi. quod an huc pertineat, nescio. Mithræ meminit Hieronymus etiam in commen
3 tario quem scripsit in Amos. ¶ Quibus corax.] Gentiles deos suos effigie beluarum colebant uelut Aesculapium sub imagine serpen
D tis, Mercurium canis, Panem hirci, præsertim apud Aegyptios, gentem ad insaniam usq; superstitiosam, apud quos taurus, quē Apidem uocāt, cebus, ea est simia caudata, crocodilus, ibis, aquila, lupus, canis, coruus: denicq; & cepe, & uentris crepitus habent numen, quemadmodum apparet, cum ex plurimis alijs rerum scriptoribus, tum maxime ex Herodoto, Plinio, Diodoro Siculo, Iuuenale, cuius & de his rebus Satyra decimaquinta. Lucianus de sacrificijs. Verum hic locus ita deprauatus est, ut ad restituendum Delio quopiam sit opus. Nos tantum quantum assequi coniectura potuimus, indicabimus. ¶ Corax] Populus est inter Callipolim & Naupactū. Corax autem Græce coruum sonat, quam auem nonnulli pagani numinis uice colebant, unde & coracina dicta sacra: quemadmodum testatur & diuus Ambrosius, enarrans epistolam Pauli ad Romanos. ¶ Niphus.] Nonnulli codices habebāt Nymphus. Suspicor legendū Nibis, quæ ciuitas est Aegipti, autore Stephano, quæ ab Ibide nomē habere uidetur: aut certe Nisibis. ¶ Miles.] Non dubium quin miles uox sit adulterina. Quare legendum arbitror, uel Mylon, quæ ciuitas est Aegypti, uel Mylax, qui populus est Epiri: uel quod mihi magis placet, Thmuis, quod nomen est ciuitatis Aegypti: sic ab hirco dictæ, quod apud Aegyptios hircus θμῦις uocetur ut testatur diuus Hieronymus

A mus in Esaiam cap. xlvi. ¶ Leo.] Leon legendum opinor. Est & hoc nomine populus à Leone dictus, cuius meminit Hieronymus in eo quē modo citauimus loco. Meminit & Plinius Leontopolios, in descriptione Aegypti, lib. v. cap. ix. meminit & Leonti, nisi forte pro Leon legendū est Lycon, quæ ciuitas est Aegypti: cuius meminit Hieronymus in eodē quē paulò ante citaui loco. ¶ Helius.] Diuus Hieronymus in epitaphio Paulæ, indicat Hierusalē ciui
4 tatem fuisse trinominem, Iebus, Salem, & Hierusalem: deinde ab Adriano Heliā uocatam. Helius aūt solem significat. Sed quoniam non nulli codices habebant Heliodromia, nōnulli Heliodromius, potest fieri ut ciuitas fuerit à solis cursu uocata, præsertim quū Mithrā Persæ solem appellent. Quæ citra emendatorū exemplariū auxilium ad plenū restitui nō possunt. Nos in tantis tenebris lectori nonnihil lucis aperuimus, & plura cōiectandi ministrauimus ansam. Nō omnia possumus omnes, Sed illud mirum est, diuum Hieronymū hoc loco non facere mentionē eius ciuitatis, quæ à cane quem adorat, nomen habet λυνῶν, cum huius meminerit in Esaiæ cōmentarijs. Meminit & Plinius Cynopoleos & Lycopoleos. Et pro pater legendum suspicor pariter. ¶ Aegyptius Serapis.] Apim bouem intelligit quē Aegyptij mira superstitione colere consueuerūt. Nam is & serapis apud scriptores appellat, de quo per
B multa passim apud autores, nominatim apud Herodotum ac Plinium, ac mox Hieronymum. ¶ Marnas Gazæ luget.] Gaza ciuitas est Pa-
5 læstinæ, finitima Aegypto, quam Syri Azam uocant, ut testatur Stephanus. Strabo quoq; Gazam Syriæ partem facit, Iudææ cōtiguam. Qui Azam uocant, dictam existimant ab Azone Herculis filio. Qui Gazam nominant, à Ioue conditam aiunt: nomē inditum, quod illic Iuppiter suas opes reposuerit, quas Persæ sua lingua Gazā uocant. Hic Iouis templum fuisse testantur, quē illi sua lingua Marnan uocant, alludentes, opinor, ad Creticam uocem, quod Cretenses uernaculo sermone Marnan appellent uirgines. Nam templum hoc Cretei Iouis esse creditū est. Meminit huius rei Hieronymus in commentarijs, quibus enarrat prophetam Esaiam his uerbis: Siue destructa ido lolatria extruetur euangelium. Hoc & nostris temporibus uidemus esse cōpletum. Serapis in Alexandria, & Marnæ templum Gazæ, in ecclesias domini surrexerunt, & ciuitates Aroer Euangelicis gregibus præparatæ sunt. Tripartitæ historiæ liber sextus meminit de duabus Gazis Palestinæ, quarū maritima Christi cultrix dicta sit primum Maiora, deinde Constantia, postremo Gaza maritima. ¶ Quotidie turmas.] Festiuissimè uerbū militare traxit ad monachos, quod ab his regionibus, unde militum cohortes solent erumpere, nunc monachorum examina mittantur. ¶ Et currente rota.] Allusit ad Horatianum illud in arte poetica: Amphora cœpit institui curren te rota, cur urceus exit? Nam amphora lato ore est, urceus angusto. Id propemodū prouerbij uice dicit, quoties orationis initiū non conuenit cum extrema parte. Sed tamen hoc loco diuus Hieronymus, cupiens à sua Ecbasi redire ad argumentū, hac est usus correctione, qua non raro solemus in transitu uti: quēadmodū ostendimus & in cōmentarijs de copia. ¶ Ne oderit studia.] Hoc præcipiendum ineptis nostræ tēpestatis literatoribus, qui clamoribus, minis, conuicijs, plagis, morum asperitate, docendi perplexa & inamabili ratione, nihil aliud efficiunt, nisi ut pueri in omnem uitam oderint literas. ¶ Non sint fortuita] Idē obseruandū erat in thematis, quæ à præceptore proponuntur: sicuti nos quoq; admonuimus in libello de instituendis pueris. ¶ De Matthæo Lu- 7
caq;.] Nam hij duo Christi genealogiā describunt, quanq; non eodem modo. ¶ Librariorum uilitate.] Apparet olim librarios literarum elementa pueris monstrare solitos. Extat Epistola Græca apud Aulum Gelliū, qua Philippus Alexandrum adhuc infantem, Aristoteli uelut in gremiū tradit literis instituēdum. Vnde addidit uilitate, quod tantus philosophus eò se demiserit, quod uiliū librariorum esse munus cōsueuit. ¶ Gracchorū eloquentiæ.] Corneliam intellige, sororem Aphricani, matrem Gracchorum, cuius extabant olim epistolæ, multum eloquentiæ præ se ferentes, ut testis est Quintilianus, ex quo Hieronymus hunc locum mutuo sumpsit. Præterijt autem Hieronymus exemplum de Lælij filia, cuius eodē loco meminit Quintilianus. ¶ Hortensij oratio.] Hic in eloquētiæ campo Ciceronis æmulus fuit, uel huius magis Cicero, quem tamen breui superauit. Huic & patrem eloquentē fuisse apparet, nisi forte quod suspicor Hortensiæ legendum est, ut intelligas Hortensij filiam, cuius olim extabat oratio apud Triumuiros habita, quæ legebatur, non tantum in sexus honorem, ut ait Quintilianus. ¶ Lanarū conchylia.] Conchylia purpurā appellat. Si- 8
quidem & purpura piscis est nomen, uti murex, è quorum succo purpura tingitur. Sic & conchyliatas appellant uestes conchylij succo imbutas. ¶ Recens testa.] Allusit ad illud Horatianum: Quo semel est imbuta recens, seruabit odorem Testa diu.

¶ Leonidis.] Et huius historiæ meminit Quintilianus. Leonides aūt erat Alexādri pædagogorum princeps, ut testaē & Plutarchus. Fabius Diogenem Babyloniū citat autorem. ¶ Procliuis est.] Hanc periodum clausit epiphonemate. ¶ Et nolenti alleluia.] Addidit nolenti, quoniam ethnicū significat. ¶ Rosam ex se natam.] Nonnulli codices habebant, Rosam ecclesiæ natā gaudeat. ¶ Et alteram.] Est enim paterna auia, est materna auia. Auiam alteram, intelligit Paulam, & amitā Eustochiū, id quod ex ijs quæ sequentur magis liquebit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

etiãsi amita proprie soror est patris. Nã quod sequitur, cui imperatori, Christũ, ni fallor, intelligit, & exercitum, gregem uirginum militantium Christo. Addidit alteram, quod illas uel gentiles haberet, uel certe mundanas. Sed mihi magis placet, ut aliam legas, pro alteram Id quod in nõnullis reperitur exemplaribus. Quàm aliam, id est, quàm diuersam, & quàm aliꝰ moribus: ut referas aliam, nõ ad Paulam, sed ad auum gentilem. ¶ Ad illas tibi mini.] Expressit infantiũ morem, qui offensi minantur ad auiam fugituros se atq; his minis dele-
9 ctantur parentes. ¶ Ne aureis.] Olim delicatæ mulieres, ab auribus perforatis gemmas suspendebant, unde Iuuenalis:

Cũ uirides gemmas collo circũdedit, & cum
Auribus exertis magnos commisit elenchos.

¶ Cerussa & purpurissо.] Colores sunt quibus sese fucant fœminæ. Cerussa candidant uultũ, purpurissо addunt ruborem. Est aũt iucunda emphasis in his uerbis, depingas, premas, oneres, irrufes. Quid enim stultius, q̃ faciem habere coloribus depictam? quid minus cõuenit q̃ collum, quod oporret in cœlum erigi, auro & margaritis deprimi? Aut caput onerari, quod baiulorum est? Festiuiter aũt torsit de capillitij tinctura, ad ignẽ gehennæ. Rufus enim color igneus est. ¶ Mundano more pexuit.] Quidam habent, nexuit: utraq; lectio satis quadrat ad sententiã. ¶ Hæc uerba frãgentem:] Id est, fragore quodam insonantẽ, quem admodum solent irati: nisi mauis legere, frendentem, ut quædam habebant exemplaria.

¶ Si permanserint.] Hæc scribæ deprauarãt, permanserit, quũ ad filios, non ad matrem referatur uerbũ, & Græce est ἐὰν μένωσιν. Nec ipse sermonis tenor patitur aliam lectionẽ. Sequit enim: Si perfecta ætas &c. ¶ Iuxta sententiam domini.] Dextrum & sinistrum pro bono posuit & malo. Locus est in calce Ionæ prophetæ: Et ego non parcam Niniuæ ciuitati magnæ, in qua sunt plusquàm centum uiginti milia hominum, qui nesciunt quid sit inter dextram & sinistram suam: & iumenta multa. ¶ Malleo uniuersæ.] Respexit ad locũ qui est apud Hieremiam cap. L. quomodo contritus est malleus uniuersæ terræ? Sic enim propheta uocat
10 satanam. ¶ De aureo calice.] Et hic locus est apud Hiere. cap. li. Calix aureus Babylon inebrians omnem terram, de uino eius biberunt gentes. ¶ Cum Dina.] Quomodo Dina filia Iacob stuprata fuerit à Sichen, legis Gen. cap. xxxiiij. ¶ Pythagoræ litera.] Y significat, de qua extat carmen Maronis titulo,

Litera Pythagoræ discrimine secta bicorni,
Humanæ uitæ speciem præfert re uidetur.
Huius dextra pars, abruptũ habet ascensum,
& uirtutis uiam indicat: sinistra, facilem, & uitiorum ostendit uiam. Tum aũt ad huius literæ biuiũ peruenitur, quũ per ætatẽ incipimus deliberare, utram uiam, potius sequi debeamus, quemadmodum de Hercule finxit Prodicus. Sed apparet olim huius elementi figuram, nonnihil diuersam fuisse ab ea, quæ nunc est. ¶ In exemplum sponsi.] Sic enim Lucas de puero Iesu, quod creuerit, ætate, sapientia, gratia. ¶ Pergat ad templum.] Totum hunc locum de puero Iesu, reperto in templo, & non inuento in comitatu, trahit ad allegoriã. ¶ Nisi in adyto.] Adyta sunt arcana loca in templis quæ subire sit nefas. Ex adytis olim reddebantur oracula. Græca uox est ἀόω, subeo significat. ἀ, particula est priuatiua, ἄδυτον, quasi non subeundum. ¶ Nunquam exeat.] Retulit, quod est Cantic. 1. Inuenerunt me custodes ciuitatis &c. ¶ Licet quidam putent:] In hac opinione fuit Plato, qui reprehendit Lacedæmoniorum institutum, quod iuuenes suos tantum aduersus aspera præpararent, non exercerent etiam, ut in medijs delitijs ac uoluptatibus temperare sibi possent. ¶ Aegre repren- 11
das.] Iambicus est trimeter, è comœdia quapiam, sicuti uidetur. Vide ne forte legẽdum sit non reprendas, sed repellas. ¶ Periculosa est teneris.] Hieronymus uir tã seueræ uitæ, tamẽ tenerã ætatem nõ uult uexari ieiunijs, id quod multi Christiani nunc exigunt. ¶ Brachmanes. Philosophi sunt apud Indos, de quorũ tolerantia, prodigiosa quædã tradũt autores, similia fermè de gymnosophistis, sic appellatis quod nudi philosopharentur. ¶ Orizæ.] Or dei genus est, unde ptisanariũ conficiũt hodie.

¶ Si tanti uitrum. Hoc alijs locis aliquot Hieronymus prouerbij uice citat Tertullianũ imi- D
tatus: Si tanti uitrum, quanti margaritum? ut ostendimus in Chiliadibus. Vitrum appellat Philosophorum institutũ. Margaritum, Christianorum: aut illorũ præmium, nempe gloriam, uitrum uocat: Christianorũ margaritum. Adagio significatur, summa rerũ inæqualitas. Nam uitrum uilissimum imitatur gemmas, quæ preciosissimæ sunt, & in his præcipue uniones, ut testatur Plinius. ¶ Floribus carptũ.] Pro carptum, nonnulli codices habebant, sertum, forte, sartum legendum aut consertum.

¶ Discat Græcorũ.] Hieronymus ad rem pertinere putat, ut uirgo Græce calleat. Theologi quidam uix existimant ad rem pertinere, ut di- 12
scant Latine. ¶ Ne transuersum q. d.] Hoc dicto prouerbiali, significabant minimum spatium, quẽadmodum & illis, Latũ digitum, pedem, quod transuerso ungue soleamus metiri minuta. ¶ Bombycum telas. Hi uermes sericũ texunt, unde tantopere sibi placent magnates. ¶ Serum uellera.] Seres Indiæ populus est, de quibus Vergilius,

Velleraq; in foliis depectunt tenuia Seres.

Vnde & Serica dicta. ¶ Lentescens.] Nã arte efficiunt, ut aurum flecti possit, sicuti cætera fila. ¶ Cibus eius oluscꝰ.] Satis cõstat hunc locum esse corruptum. Sic emẽ habebatur in pleriscq; : Cibus eius oluscũlũ sit & similꝰ, caroq; & pisciculi. Porrò cũ Hieronymus hic luxũ docere conetꝰ, si permittat carnem & pisciculos quæso

A quæso quid omisit præter placẽtas? Equidem conijcio legendum, Cibus eius oluscũlũ sit, & è similꝰ garoq; pisciculi, ut intelligas permitti olera, & pisciculos, sed non quoslibet, nec oppipare cõditos, sed minutos, ac uiles, coscq; cõditos garo & similꝰ. Siquidem similam in condimentis admisceri solere, declarat & Martial. Garus aũt piscium liquamen est falsum. Fit autem potissimũ è scombris, ut testat Strabo libro iij. qui piscis olim cõtemptissimus est habitus. Vnde Persius: Nec scombros metuentia carmina, nec thus. Huiuscemodi sunt piscicu li, quos Veneti uulgo uocant Sardellas. Verũ simplicius arbitror, ut legamus: Cibus eius oluscũlũ sit & similꝰ, raroq; pisciculi. Nam in eandem sententiam scribit Paulino: Sit uilis & uespertinus cibus, olera & legumina. Interdũq́ue pisciculos pro summis ducas delitijs. Nã quod in delitijs est raro oportet adhiberi.

13 ¶ Isidis & Cybeles.] Isis apud Aegyptios colitur. Cybele mater erat omnium deorum, cuius sacerdotes Galli uocabantur. Hi in dies aliquot proferebant ieiuniũ, & dehinde phasianis auibus explebantur. Sic enim hic uocat aues phasidas, à Phaside Scythiæ fluuio, unde primum importatæ putantur. ¶ Cerealia dona] Frumentum intelligit, à quo illi abstinebant, ne Cererem deam offenderent, cum à lautioribus nõ abstinerent. Plutarchus in libello de Iside & Osiride, ostendit horum sacerdotes à ui
B no quoque abstinuisse. ¶ Hoc in perpetuo ieiunio.] Varie legitur in exemplaribus. Forte legendum est, hoc perpetuũ in ieiunio præceptum sit: Vt intelligas hoc præceptum generale, ubique habere locum in omni ieiunio. Quod si non placet mutare scripturam, intelige perpetuum, in aliquot dies continuatum. ¶ In prima mansione.] Mansiones uocant interualla à diuersorio ad diuersorium, in quibus conquiescitur. Græci uocant σταθμοὺς.

¶ Cæterum in quadragesima, ut ante scripsi] Hæc uerba, ut ante scripsi, mihi uidentur addita, à nescio quo parum attento. ¶ Vela pandenda.] Duplici usus est Metaphora, Nautæ aperiunt ac laxant uela cum festinant, & auriga laxant habenas, cum admittunt equos ad cursum. ¶ Et in cochlearum morem.] Allusit ad illud Plautinum: Suo uictitant succo, quod dictum est de parasitis in fame durantibus, donec contingat lautior cœna. Sic cochleæ continent sese intra testam, suoq; succo se sustinent, donec acciderit pluuia: tum prorepũt & ampliter pascuntur. ¶ Aqualiculum parat.] Aqualiculum Persius uocat uentrẽ præturgidum & obesum, à uase sumpta metapho-
ra. ¶ Suos admittant.] Admitti dicuntur equi, quum laxatis habenis sinuntur currere. Ouidius: Non opus admisso subdere calcar
14 equo. ¶ Animos uirorum.] Cum membra & uires deposuerint, animum tamen & uoluptatem non deposuerunt, imò quo minus possunt hoc magis appetunt. ¶ Præferant fœditatem.] Occurrit enim eas habuisse rem cum uiro. ¶ Pellis Babylonicæ.] Huiusmodi pelles nũc mittit Hispania. ¶ Vermiculata.] Dicuntur, minutulis notis, uel ut emblematibus distincta. ¶ Apocrypha.] Græce recondita uocantur, quod priuatim & occulte legerentur.

¶ Non ad dogmatum ueritatem.] Dogmata decreta dicuntur & certæ sententiæ. Neq; enim à docendo deducitur, ut quidã illiterati putãt, sed à Græco uerbo δοκᾶν, quod significat opinari. ¶ Ad signorũ reuerentiam.] Conficta sunt enim, ceu fabulæ quædã, sed in hoc confictæ, ut sacrũ aliquid significent. ¶ Quorũ ti.] Inscribuntur Petro, Paulo, nonnulla ipsi Christo, uelut epistola Iesu ad Abagarum regem.

¶ Aurum in luto.] Apophthegma Maronis, cum Enniũ legens, diceret se aurum è sterquilinio colligere. Significans illic pleraq; sordide scripta, nõnulla tamẽ feliciter & erudite. ¶ Ab lactaueris cum Isaac.] Habes Gene. cap. xxi. quod ablactato Isaac, pater exhibuerit grande conuiuium, id Hieronymus trahit ad allegoriam, cum proficimus ab imperfectis ad maiora. ¶ Et uestieris cum Samuele. De hoc legis primo Regum ij.. Samuel autem ministrabat ante faciem domini puer, accinctus ephod lineo. Et tunicam paruã faciebat ei mater sua, quam adferebat statis diebus &c. ¶ Mitte auiæ & amitæ.] De his superius dixerat: discat statim, quam auiam habeat, quam amitam.

¶ Et cunis Iesu uagientis.] Intelligit suũ monasterium, aut certe Paulæ iuxta dñi præsepe.

¶ Primis miretur ab annis. Retulit Vergilianum Hemistichium ex Aeneide. ¶ In cuius
coronam.] Locus hic mihi uidetur non om- 15
nino carere mendo. Allusit autem ad trigesimum, sexagesimum, & centesimum fructum: quorum primum putant, ad coniugatos pertinere, secundum ad cælibes castos, tertium ad uirgines. Significat quotidie uirgines adiungi choro Paulæ & Eustochij. Nam Paula tria uirginum instituit monasteria, in quibus omnis nationis & conditionis uirgines quàm plurimas educabat, ut aliarũ uirginitas, illi quæ uirgo non erat, imputaretur. ¶ Felix uirgo, Felix Paula.] Nam hoc nomẽ puellæ quæ Læ tæ fuerat nata, auiæ referens uocabulum.

¶ Socrum & cognatam.] Paulam Lætæ socrum, Eustochium cognatam significat, propter affinitatẽ. Nam hæc proprie cognatos facit. ¶ In paruis corpusculis.] Nẽpe quia mulieres erant. Simulq; allusit ad Vergilianum illud de Apibus dictum.

Ingenteis animos angusto in corpore uersant.

¶ Primam dei sententiã.] Nempe illam: Cre- 16
scite & multiplicamini. ¶ Secũda Euangelij.]
Nam hos uocat beatos, qui se castrauerint propter regnum dei. ¶ Nec tu paruipenderes.]
Nec, non negat hoc loco, sed corrigit, & auget, perinde quasi dicas. nõ solũ paruipẽderes &c. uerumetiã teipsam offerres. ¶ Mundi philoso pho.] De Aristotele sentit, cui Alexander Ma

Universidad de Deusto
Biblioteca

gnus, puer adhuc traditus est educandus, ut Græca testatæ epistola, quæ extat in noctibus Gellianis. ¶ Babylonio perituro uen] Fuit suspicio, sicuti testatur Plutarchus, Alexandrū Magnū ueneno perijsse, id ab Aristotele fuisse paratum, & per Antipatrū missum. Venenum aūt fuisse Aristotelis ingenio dignum, nempe aquam quandam gelidissimam, quam è rupe quapiam Nonacriæ desudare narrāt. Eam colligunt ungula equina. Nam alio uase contineri non potest, tanta est frigoris uis. Autor Plutarchus in Alexandri uita.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Laudat Demetriadem uirginem, Iulianæ filiam, neptem Probæ, quod se Christo consecrarit, hortans ut perseueret, utcp̄ statim obsistat instinctibus diaboli solicitantis ad turpia. De studio, de ieiunio, de obedientia, de fugiēdis iocis, cæterisq̄ rebus, quæ ad uirginis institutum pertinent, præcipit. In hac epistola stilus nonnihil discrepat à cæteris. Mouent & alia quædam. Verum de hoc in præsentia non pronunciabo, donec compertius aliquid ero nactus. Scripsit autem iam ferè decrepitus, ut testatur ipse.

HIERONYMVS AD DEMETRIADEM de seruanda uirginitate.

INter omnes materias, quas ab adolescētia usq̄ ad hanc ætatē, uel mea, uel notariorum scripsi manu, nihil presenti opere difficilius. Scripturus enim ad Demetriadem uirginem Christi, quæ & nobilitate & diuitijs, prima est in orbe Romano, si cuncta uirtutibus eius congrua dixero, adulari putabor: si quædam subtraxero, ne incredibilia uideantur, damnum laudibus eius, mea faciet uerecundia, Quid igitur faciam? Quod implere nō possum, negare non audeo: tanta est auiæ eius & matris insignium fœminarum, in iubendo autoritas, in petendo fides, in extorquēdo perseuerantia. Neq̄ enim ut nouum & præcipuū quiddam à me flagitant, cuius ingenium in huiuscemodi materijs sæpe detritum est: Sed ne uocis meæ, pro uirili parte desit testimonium in eius uirtutibus explicandis: cuius ut inclyti oratoris utar sententia: spes magis laudanda est, q̄ res. Quanq̄ puellares annos, fidei ardore superarit, & inde cœperit, ubi alijs desisse, perfectæ cōsummataeq̄ uirtutis est. Sit procul obtrectatio. Facessat inuidia. Nullum in ambitione sit crimen. Ignoti ad ignotā scribimus, duntaxat iuxta faciem corporalem. Alioquin interior homo, pulchre sibi cognitus est, illa noticia qua & Paulus Apostolus Colossenses multosq̄ credentium nouerat, quos ante non uiderat. Quantum sit apud me meritum, imò miraculum uirginis nostræ: hinc potest æstimari, quod occupatus in explanatione tēpli Hiezechielis, quod opus in omnibus scripturis sanctis, uel difficillimū est: & in ea parte delubri in qua sancta sanctorum & thymiamatis altare describitur: malui parumper uti hoc diuerticulo, ut de altare transirē ad altare, & hostiam uiuam, placentē deo, ac sine ulla macula, æternæ pudicitiæ consecrarem. Scio quod ad imprecationem pontificis, flammeum uirginale, sanctum operuit caput. Et illud apostolicæ uocis insigne, celebratum sit. Volo autem uos omnes uirginē castam exhibere Christo. Quando astitit regina à dextris eius, in uestitu deaurato, circundata uarietate. Qua ueste polymita, & multarū uirtutum diuersitate contexta, indutus fuit & Ioseph, & regum quondam utebantur filiæ. Vnde & ipsa sponsa lætatur ac dicit: Introduxit me rex in cubiculum suum. Sodaliumq̄ respondet chorus: Omnis gloria filiæ regis intrinsecus. Sed & nostra oratio, dabit aliquid emolumenti. Equorum cursus, fauore pernicior fit. Pugilum fortitudo, clamoribus incitatur: paratas ad prælium acies, strictosq̄ mucrones, sermo imperatoris accendit. Igitur & in opere præsenti, auia quidem materq̄ plantauerūt, sed & nos rigabimus, & dominus incrementum dabit. Rhetorum disciplina est: ab auis & atauis, & omni retro nobilitate, ornare quem laudant, ut ramorū sterilitatem, radix fœcunda compenset: & quod in fructu nō teneas, mireris in trunco. Scilicet nūc mihi Proborū & Olibriorum clara repetenda sunt nomina: Et illustris Anitij sanguinis genus: in quo aut nullus aut rarus est, qui non meruerit cōsulatum. Aut proferēdus Olibrius uirginis nostræ pater, quem immatura morte subtractum, Roma congemuit. Vereor plura dicere, ne sanctæ matris uulnus exasperem, & uirtutum eius recordatio, fiat doloris instauratio. Pius filius, uir amabilis, clemens dominus, ciuis affabilis, consul quidem in pueritia, sed morum bonitate senator illustrior. Felix morte sua, qui non uidit patriam corruentem

Atem. Imò felicior sobole, qui Demetriadis proauiæ nobilitatem, insigniorem reddidit, Demetriadis filiæ perpetua castitate. Verum quid ago? Oblitus propositi, dum admiror iuuenem, laudaui aliquid bonorum secularium, cum in eo mihi uirgo magis nostra laudanda sit, quod hæc uniuersa contempserit, quod se non nobilem, non diuitijs præpollentem, sed hominem cogitarit. Incredibilis animi fortitudo, inter gemmas & sericum, inter eunuchorum & puellarum cateruas, & adulationē & ministeria familię perstrepentis, & exquisitas epulas, quas amplę domus prębebat abundantia, appetisse eam ieiuniorum laborem, asperitatē uestium, uictus continentiā. Legerat enim domini uerba dicentis. Qui mollibus uestiuntur in domibus regum sunt. Stupebat ad conuersationem Heliæ & Ioannis baptistæ: quorum utercp̄ zona pellicea astrinxit & mortificauit lumbos suos: alter uenisse narratur in spiritu & uirtute Heliæ, præcursor domini, in utero prophetās parentis, & ante diem iudicij, iudicis uoce laudatus. Annæ filię Phanuelis mirabatur ardorem, quæ orationibus & ieiunijs usq̄ ad ultimam senectutem in templo domino seruiebat. Quatuor uirginum filiarum Philippi desiderabat chorum, & unam se illarum esse cupiebat, quæ pudicitia uirginali, prophetiæ gratiam consequutæ sunt. His & huiuscemodi cogitationibus, pascebat animum, nihil ita metuens, quàm auiam matremq̄ offendere. Quarū cum incitaretur exemplo, uoluntate & studijs terretur: non quo displiceret eis sanctum propositum, sed quod pro rei magnitudine, optare id & appetere nō auderet. Aestuabat Christi tyruncula, oderat ornatū suum: & cum Hester loquebatur ad dominū: Tu nosti quod oderim insigne capitis mei, hoc est, diadema quo utebatur quasi regina, & tantæ ducam immundiciæ, uelut pannum menstruatæ. Aiunt sanctæ & nobiles fœminæ, quæ eam uiderunt, quę norūt, quas de littore Galliarum ad habitationem sanctorum locorum, hostium per Africam compulit sæua tempestas: noctibus & secreto, conscijs tantum uirginibus dei, quæ in matris & auiæ comitatu erant, nunq̄ eam linteamine, nunquam plumarum usam mollicie, sed ciliciolum in
B nuda humo habuisse pro stratu: iugibus faciem rigasse lachrymis: saluatoris mente genubus aduolutam, ut suum reciperet propositum, ut impleret desiderium, ut auiæ animum matrisq̄ molliret. Quid ultra differo? Cum ita nuptiarū appropinquaret dies, & futuro matrimonio thalamus pararetur: secreto & absq̄ arbitris, noctemq̄ habens prosolatio talibus se fertur armasse consilijs. Quid agis Demetrias? Cur pudicitiam tanto pauore defendis? Libertate opus est & audacia. Quæ sic in pace metuis, quid faceres in martyrio perpetrando? Quæ tuorum uultum ferre non potes, quomodo sustineres tribunalia persecutorum? Si te uirorum exempla non prouocant, hortetur faciatq̄ securam, beata martyr Agnes, quæ & ætatē uicit & tyrannum, & titulū castitatis, martyrio consecrauit. Nescis misera, nescis cui uirginitatē debeas. Dudum inter barbaras tremuisti manus, auiæ matrisq̄ sinu, & pallijs tegebaris. Vidisti te captiuā, & pudicitiam tuam, non tuæ potestatis: Horruisti truces hostium uultus: raptas uirgines dei, gemitu tacito conspexisti. Vrbs tua quondam orbis caput, Romani populi sepulchrum est, & tu in Lybico littore, exulem uirum, exul ipsa accipies? Quam habitura pronubam? quo deducenda comitatu? Stridor Punicæ linguæ, procacia tibi Fescennina cantabit. Rumpe moras omnes. Perfecta dei dilectio, foras mittit timorem. Assume scutum fidei, loricam iusticiæ, galeam salutis, procede ad prælium. Habet & pudicitia seruata martyrium suum. Quid metuis auiam? quid formidas parentem? Forsitan & ipsæ uelint, quod te uelle non credunt. His et alijs quàm pluribus inflammata stimulis: omnem corporis cultum, & habitum secularem, quasi propositi sui impedimenta, proiecit. Preciosa monilia, & graues censibus uniones, ardentesq̄ gemmæ, redduntur scrinijs, uili tunica induitur, uiliori tegitur pallio, & insperata auiæ genubus repente prouoluitur, fletu tantum & planctibus quæ esset ostendit. Obstupuit sancta & grauis fœmina, alienum habitum in nepte conspiciens. Mater gaudio stabat attonita. Vtraque uerum non credere, quod uerum esse cupiebat. Hæsit uox faucibus, & inter ruborem & pallorem metumq̄ atque lætitiam, cogitationes uariæ nutabant. Succumbendum est huic loco: neque narrare aggrediar, quod dicendo minus faciam. Ad explicandam incredibilis gaudij magnitudinem, & Tulliani fluuius siccaretur ingenij, & contortæ Demo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aliter ferirēt sthenis uibratæq; sentētiæ, tardius languidiusq; ferrentur. Quicquid potest cogitare animus: quicquid sermo potest explicare: illo in tempore factum est. Certatim in oscula neptis & filiæ, mater & auia ruunt. Vbertim flere præ gaudio, iacentem manu attollere, amplexariq; trepidantem: Agnoscere in illius proposito mentē suam, & gratulari, quod nobilem familiam, uirgo uirginitate sua nobiliorem faceret. Inuenisse eam quod præstaret generi, quod Romanæ urbis cineres mitigaret. Iesu bone, quid illud in tota domo exultationis fuit? Quasi ex radice fœcunda, multæ simul uirgines pullularūt: exemplumq; patronæ & dominæ, sequuta est clientū turba atq; famularum. Per omnes domos ferue bat uirginitatis professio: quarum cum impar esset in carne conditio, unum erat præmium castitatis. Parum loquor. Cunctæ per Africam ecclesiæ quodam exultauere tripudio. Non solum ad urbes, oppida, uiculosq;: sed ad ipsa quoq; magalia, celebris fama penetrauit. Omnes inter Africam Italiamq; insulæ, hoc rumore completi sunt, & inoffenso pede, longius gaudia cucurrere. Tunc lugubres uestes Italia mutauit, & semiruta urbis Romæ mœnia, pristinum ex parte recepere fulgorem: propitium sibi æstimantes deum, in alumnæ conuersione perfecta. Putares extinctam Gotthorum manum, & colluuiem perfugarum atque seruorum domini desuper intonantis fulmine concidisse. Non sic post Trebiam, Thrasymenum & Cannas: in quibus locis Romanorum exercituum cæsa sunt milia, Marcelli primum ad Nolam prælio, se populus Romanus erexit. Minori prius gaudio strata Gallorum agmina, auro redempta nobilitas, & seminarium Romani generis in arce cognouit. Penetrauit hic rumor orientis littora, & in mediterraneis quoque urbibus, Christianæ gloriæ triumphus auditus est. Quæ uirginum Christi non huius se societate iactauit? Quæ mater non tuum Iuliana, beatum clamauit uterum? Incerta apud infideles sint præmia futurorum. Plus interim recepisti uirgo quàm obtulisti. Quam sponsam hominis una tantū prouincia nouerat, uirginem Christi totus orbis audiuit. Solent miseri parentes, & non plenæ fidei Christiani, deformes & aliquo membro debiles filias, quia dignos generos non inueniunt, uirginitati tradere. Tanti ut dicitur, uitrum: quanti margaritum? Certe qui religiosiores sibi uidentur, paruo sumptu, & qui uix ad alimenta sufficiat, uirginibus dato: omnem censum in utroque sexu secularibus liberis largiuntur. Quod nuper in hac urbe dives quidam fecit presbyter, ut duas filias in proposito uirginali inopes relinqueret, & aliorum ad omnem copiam filiorum, luxuriq; atq; delitijs prouideret. Fecerūt hoc multæ, proh dolor, nostri propositi fœminæ, atq; utinam rarum esset exemplum, quod quanto crebrius est, tanto istæ feliciores, quæ ne plurimarum quidem exempla sequutæ sunt. Fertur & omnium Christianorum laude celebratur: quicquid fuerat nuptijs præparatum, à sancta Christi synoride uirgini traditum, ne sponso fieret iniuria: imò ut dotata pristinis opibus ueniret ad sponsum: & quod in rebus mundi periturum erat, domesticorum dei sustentaret inopiam. Quis hoc credat? Proba illa omnium dignitatum, & cunctæ nobilitatis in orbe Romano nomen illustrius: cuius sanctitas & in uniuersos effusa bonitas, etiam apud barbaros uenerabilis fuit, quam trium liberorum, Probini, Olibrij, & Probi, non fatigarunt ordinarij consulatus, & cum incensis direptisque omnibus in urbe captiuitas sit, nunc auitas uenundare dicitur possessiones, & facere sibi amicos de iniquo mammona, qui se recipiant in æterna tabernacula, ut erubescat omnis ecclesiastici ministerij gradus, & cassa nomina monachorum emere prædia, tanta nobilitate uendente. Vix barbarorum effugerat manus, et auulsas de complexu suo uirgines fleuerat, cum subito intolerabili, quod nunquam timuerat, amantissimi filij orbitate percutitur, & quasi futura uirginis Christi auia, spe futurorum mortiferum uulnus excepit: probans in se uerum esse, quod in Lyrico carmine super iusti præconio dicitur: Si fractus illabatur orbis, Impauidum ferient ruinæ. Legimus in uolumine Iob: Adhuc isto loquente, uenit alius nuncius. Et in eodem. Tentatio, siue (ut melius habetur in Hebraico) militia, est uita hominis super terram. Ad hoc enim laboramus, & in seculi huius periclitamur militia, ut in futuro seculo coronemur. Nec mirum hoc de hominibus credere cum dominus ipse tentatus sit. Et de Abraham scriptura testatur: quod deus tentauerit eum. Quam ob causam & Apostolus loquitur: Gaudentes in tribulatione, & scientes, quod

A quod tribulatio patientiam operatur: patientia, probationē, probatio, spem: spes autem non cōfundit. Et in alio loco: Quis nos separabit à charitate dei? tribulatio, an angustia? an persequutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? Sicut scriptū est: Quia propter te mortificamur tota die, æstimati sumus, ut oues occisionis. Et Esaias huiusce modi homines cohortatur, dicens: Qui ablactati estis à lacte: qui auulsi ab ubere: tribulationem, super tribulationem expectate: spem, super spem. Nō sunt condignæ passiones huius temporis ad futurā gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Cur ista replicauerim: sequens sermo monstrabit. Quæ de medio mari fumantem uiderat patriam, & fragili cymbæ, salutem suam suorumq; commiserat: crudeliora inuenit Africæ littora. Excipitur enim ab eo quem nescias, utrum auarior, an crudelior fuerit: cui nihil dulce præter uinum, & precium: & qui sub occasione partium clementissimi principis, sæuissimus omnium extitit tyrannorum, & (ut aliquid loquar de fabulis poetarum) quasi Orcus in tartaro, non tricipitem, sed multorum capitum habuit Cerberum: qui cuncta traheret ac laceraret. Hic matrum gremijs abducere pactas: negociatoribus & auidissimis mortalium Syris, nobilium puellarum nuptias uendere: non puellarum, non uiduarum, non uirginum Christi inopiæ parcere, magisq; manus rogantium spectare quàm uultus. Hanc feram Charybdim, Scyllamq; succinctam multis canibus, fugiens barbaros matrona sustinuit: qui nec naufragijs parceret, nec captiuitatibus flecteretur. Imitare
3 crudelis saltem hostem Romani imperij. Brennus nostri temporis, tantum quod inuenerat tulit: tu quæris quod non inuenis. Et mirantur æmuli (uirtus enim semper inuidiæ patet) cur tantarum secum pudicitiam tacita proscriptione mercata sit, cum & ille partem dignatus sit accipere, qui totum potuit auferre: & hęc quasi comiti negare non ausa sit, quæ se intelligebat sub nomine priuatæ dignitatis tyranno seruientem? Sentio me inimicorum patere morsibus, quod adulari uidear clarissimæ & nobilissimæ fœminæ, qui accusare nō poterunt, si me scient hucusq; tacuisse. Neq; enim laudaui in ea unquam antiquitatē generis: diuitiarum & potentiæ magnitudinē uiro uiuente uel mortuo, quæ alij forsitan mercennaria oratione laudauerunt. Mihi propositū est stilo ecclesiastico laudare auiam uirginis meæ, & gratias agere, quod uoluntatē eius, sua adiuuerit uolūtate. Alioqui cellula monasterij, uilis cibus, uestisq; contēpta, & ętas uicina iā morti, breuisq; temporis uiaticū, carent omni assentatiōis infamia. Denicq; in reliquis partibus, omnis mihi sermo ad uirginē dirigetur, & uirginē nobilē, & nobilem nō minus sanctitate, q; genere: cuius quāto sublimior ascensus est, tanto lapsus periculosior. Vnū illud tibi nata deo, præq; omnibus unū, Prędicā, & repetens, iterūq; iterumq; monebo, ut animum tuū sacræ lectionis amore occupes: nec in bona terra pectoris tui sementē loli; auenarumq; suscipias: ne dormiente patrefamilias, qui est ῡ̄s, id est, animus deo semper adhærens: inimicus homo Zizania superseminet, sed semper loquaris: In noctibus quæsiui quem dilexit anima mea, ubi pascis, ubi cubas in meridie? Et, inhæsit post te anima mea: me suscepit dextera tua, Illudq; Hieremiæ: Non laboraui sequens te, neq; enim est dolor in Iacob, nec labor in Israel. Quando eras in seculo, ea quæ erant seculi diligebas. Polire faciem purpurisso, & cerussa ora depingere, ornare crinem, & alienis capillis turritum uerticem struere. Vt taceam de inauriū precijs, candore margaritarū, rubri maris profunda testantium, smaragdorū uirore, cerauniorū flammis, hyacinthorum pelago, ad quę ardent & insaniunt studia matronarū. Nunc aūt quia seculum reliquisti, & secundo post baptismum gradu, inisti pactū cum aduersario tuo, dicēs ei: Renuncio tibi diabole & seculo tuo, & pompæ tuæ, & opibus tuis: serua fœdus quod pepigisti, & esto consentiens pactumq; custodiens cum aduersario tuo, dū es in uia huius seculi, ne forte tradat te iudici, & te de suo aliquid usurpasse conuincat: tradarisq; ministro: qui ipse est & inimicus & uindex, & mittaris in carcerem & in tenebras exteriores, quæ quanto à Christo uero lumine separamur, tanto nos maiori horrore circundant: ut non inde exeas, nisi soluas nouissimum quadrantem, id est, minimum quodque delictum, quia & pro ocioso uerbo reddituri sumus rationem in die iudicij. Hæc dicta sint, nō infausto contra te uaticinio, sed pauidi cautiq; monitoris officio: ea quoque in te quæ tuta sunt formidantis. Si spiritus, inquit, potestatem habentis ascenderit super te, locum

Universidad de Deusto
Biblioteca

tuum ne dimiseris. Quasi in procinctu, & in acie stamus semper ad pugnam. Vult nos C
loco mouere hostis, & de gradu decedere, sed solidanda uestigia sunt, & dicendum: Sta
tuit supra petram pedes meos, & petra refugium leporibus. Pro quo multi Herinaceos
legunt, animal paruũ & fugax, & spinarum sentibus prægrauatũ. Sed ideo Iesus spinis
coronatus est, & nostra delicta portauit, & pro nobis doluit, ut de sentibus et tribulatio
nibus fœminarũ, ad quas dicitur, In anxietatibus & doloribus paries mulier, & ad uirũ
cõuersio tua, & ipse tui dominabitur: rosa uirginitatis, & lilia castitatis nascerentur: Vn
de & spõsus pascitur inter lilia, & inter eos qui uestimenta sua non coinquinarunt: uir-
gines enim permanserunt, audieruntq; præceptum: Candida sint semper uestimenta
tua: & quasi autor uirginitatis & princeps, loquitur confidenter: Ego flos campi, & li-
lium conuallium. Petra igitur leporum est, qui in persecutionibus fugiunt de ciuitate
in ciuitatem: Nec timent illud propheticum: Perijt fuga à me. Montes autem excel-
si ceruis, quorum colubri cibus sunt: quos educit puer paruulus de foramine, quando
pardus & hædus requiescunt simul: & bos & leo comedunt paleas, ut nequaquam bos
discat feritatem, sed leo doceatur mansuetudinem. Reuertamur ad propositum testi-
monium. Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris.
Post quod sequitur: Quia curatio quiescere facit peccata maxima. Qui uersiculus hũc
habet sensum: Si in cogitationes tuas coluber ascẽderit, omni custodia serua cor tuum.
Et cum Dauid canito: Ab occultis meis munda me domine: & ab alienis parce seruo
tuo: & ad peccatum maximum quod opere perpetratur, nequaquam peruenies, sed in-
centiua uitiorum statim in mente iugulabis, & paruulos Babylonis allides ad petram;
in qua serpentis uestigia non reperiuntur, cautecq; domino promittes: Si mei non fue-
rint dominati, tunc immaculatus ero, & emendabor à delicto maximo. Hoc est quod
alibi scriptura testatur: Peccata patrum reddam in filios, in tertiam & quartam genera-
tionem, ut cogitationes nostras, mentisq; decretum, non statim puniat, sed reddat in
posteris, id est, in malis operibus, & in delictorum perseuerantia, quoniam per Amos lo
quitur: Super tribus & quatuor impietatibus illius, & illius ciuitatis, nonne auersabor D
eam: Hæc cursim quasi de prato pulcherrimo sanctarũ scripturarum, paruos flores car-
pisse sufficiat pro cõmonitione tui, ut & claudas cubiculum pectoris, & crebro signa-
culo crucis munias frontẽ tuam, ne exterminator Aegypti in te locũ reperiat, sed primo
genita, quæ apud Aegyptios pereunt, in tua mente saluentur, & dicas cum propheta:
Paratum cor meum deus, paratum cor meum, cantabo & psallam. Exurge gloria mea,
exurge psalterium & cithara. Quam assumere iubetur & Tyrus, multis peccatorũ con
fossa uulneribus: ut agat pœnitentiam, & maculas pristinæ fœditatis, cum Petro amaris
lachrymis abluat. Verum nos ignoremus pœnitentiã, ne facile peccemus. Illa quasi se-
cunda post naufragiũ miseris tabula sit: in uirgine integra seruetur nauis. Aliud est quæ
rere quod perdideris: aliud est possidere quod nunq; amiseris. Vnde & Apostolus casti
gabat corpus suum, & in seruitutem redigebat: ne alijs prædicans, ipse reprobus inueni
retur: corporisq;, ex persona generis humani inflãmatus ardoribus, loquebatur. Miser
ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et iterum: Scio quia non habi-
tet in me, hoc est, in carne mea bonum: Velle enim adiacet mihi, ut faciam autem bo-
num, nequaquam. Neq; enim quod uolo bonum, sed quod nolo malum, hoc facio. Et
denuo: Qui in carne sunt, deo placere non possunt. Vos autem non estis in carne, sed
in spiritu: si tamen spiritus dei habitat in uobis. Post cogitationum diligentissimam cau
tionem, ieiuniorum tibi arma sumenda sunt, & canendum cum Dauid: Humiliaui in ie
iunio animam meam. Et cinerem tanq; panem manducaui. Et, cum molesti erant mihi
induebar cilicio. Eua per cibum eiecta est de paradiso. Helias quadraginta dierum ex-
ercitatus ieiunio, igneo curru rapitur in cœlum. Moyses quadraginta diebus ac noctí-
bus, familiaritate & sermone dei pascitur: in se uerissimum probans quod dicitur: Non
in solo pane uiuit homo, sed in omni uerbo quod procedit de ore dei. Saluator ge-
neris humani, qui uirtutum & conuersationis suæ nobis reliquit exemplum: post ba-
ptismum statim assumitur à spiritu, ut pugnet contra diabolum, & oppressum atq; con
tritum, tradat discipulis cõculcandum. Vnde & Apostolus loquitur: Deus autem con
teret

A teret satanam sub pedibus nostris uelociter. Et tamen hostis antiquus post quadraginta
dierum ieiuniũ, per cibum molitur insidias, & dicit. Si filius dei es, dic ut lapides isti pa-
nes fiant. In lege mense septimo post clangorẽ tubarum decimo die mensis, totius gen-
tis Hebreæ ieiunium est, & exterminaẽ illa anima de populo suo, quæ saturitatẽ prętu-
lerit continentiæ. In Iob scriptũ est de dracone: Virtus eius in lumbis eius, & fortitudo
illius super umbilicũ uentris eius. Aduersum iuuenes & puellas, ętatis ardore hostis no
ster abutitur, & imflãmat rotam natiuitatis nostrę, & implet illud Osee: Omnes adulte-
rantes, quasi clibanus corda eorum, quæ dei misericordia, & ieiuniorũ rigore restingun-
tur. Hæc sunt ignita diaboli iacula, quæ simul & uulnerãt & inflammãt, & à rege Baby
lonio tribus pueris præparanẽ, qui succendit fornacẽ quadragintanouẽ cubitorum, ha-
bens & ipse septẽ hebdomadas ad perditionẽ, quas dominus obseruari iusserat ad salu-
tem. Sed quomodo ibi quartus speciẽ habens quasi filij hominis, immẽsos mitigauit ar-
dores, & inter camini æstuantis incendium docuit flammas calorẽ amittere, & aliud o-
culis cõminari, aliud prębere tactui: sic & in animo uirginali, rore cœlesti & ieiuniorum
rigore, calor puellaris extinguiẽ, & in humano corpore, angelorũ impetratur conuersa
tio. Quamobrẽ & uas electionis de uirginibus se dicit nõ habere pręceptum, quia con-
tra naturã, imò ultra naturã est, nõ exercere quod nata sis: interficere in te radicẽ tuam,
& sola uirginitatis poma decerpere: nescire thorũ, omnem uirorũ horrere contactũ, &
in corpore uiuere sine corpore. Necq uero immoderata tibi imperamus ieiunia, & enor
mem ciborũ abstinentiã, quibus statim corpora delicata frangunẽ, & ante ægrotare inci
piunt, cẽq sanctę cõuersationis iacere fundamenta. Philosophorũ quoq; sententia est, με-
σότητες ἀρετάς, ὑπερβολὰς κακίας εἶναι. quod Latinus ita potest sermo resonare: moderatas
esse uirtutes: excedentes modũ atq; mensurã, inter uitia deputari. Vnde & unus de se-
ptem sapientibus μηδὲν ἄγαν, id est, ne quid, ait, nimis. Quod tam celebre factum est, ut
comico quoq; uersu expressum sit. Sic debes ieiunare, ut non palpites, & respirare uix adde. non.
B possis, & comitum tuarum, uel porteris, uel traharis manibus, sed ut fracto corporis ap-
petitu, nec in lectione, nec in psalmis, nec in uigilijs solito quid minus facias. Ieiunium
non perfecta uirtus, sed cæterarum uirtutum fundamentum est, & sanctificatio atq; pu
dicitia: sine qua nemo uidebit deum. Gradus prębet ad summa scandentibus: nec ta-
men si sola fuerit, uirginem poterit coronare. Legamus Euangeliũ sapientium & stul-
tarum uirginum: quarum alię cubiculum spõsi ingrediuntur: aliæ bonorum operum o-
leum non habentes, extinctis lampadibus excluduntur. Latus est super ieiunijs cam-
pus: in quo & nos sæpe cucurrimus, & multorum proprij habentur libri, ad quorum te
mittimus lectionem, ut discas quid boni habeat continentia, & quid econtrario mali sa-
turitas. Imitare sponsum tuum. Esto auiæ matriq; subiecta. Nullum uirorum & maxi-
me iuuenum, nisi cum illis, uideas. Nullum scias, quẽ illæ nesciant. Secularis quoq; sen
tentia est: Eadem uelle, & eadem nolle, ea demum firma amicitia est. Vt appereres uir-
ginitatem, ut Christi præcepta cognosceres, ut scires quid tibi expediret, quid deligere
deberes: illarum te exempla docuerunt, sancta domi instruxit conuersatio. Non igitur
solum putes tuum esse quod tuum est, sed earum, quę suam in te expressere pudicitiam,
& honorabilium nuptiarum, cubilisq; immaculati preciosissimum germinauere te flo-
rem, qui perfectus afferet fructus, si humiliaueris te sub potenti manu dei, & scriptum
semper memineris: Superbis deus resistit, humilibus autẽ dat gratiam. Vbi autem gra-
tia, non operũ retributio, sed donantis est largitas, ut impleatur dictũ Apostoli: Non est
uolentis, neq; currentis, sed dei miserentis. Et tamen uelle & nolle nostrũ est: ipsumq;
quod nostrum est, sine dei miseratione nostrum non est. Eunuchorum quoq; tibi & pu
ellarum, ac seruulorum mores magis eligantur cẽq uultuum elegantia, quia in omni se-
xu & ætate & truncatorum corporum uiolenta pudicitia, animi considerandi sunt, qui
amputari, nisi Christi timore non possunt. Scurrilitas atq; lasciuia, te præsente non ha-
beat locum. Nunq; uerbum inhonestum audias: aut si audieris, non inesceris. Perditæ
mentes hominum, uno frequenter leuiq; sermone, tentant claustra pudicitiæ. Ridere
4 & rideri, secularibus derelinque. Grauitas tuam personam decet. Catonem quoq;, il-
lum dico Censorium, & uestræ quondam urbis principem, qui extrema ætate Græcas
literas

Universidad de Deusto
Biblioteca

literas, nec erubuit censor, nec desperauit senex discere. Et M. Crassum semel in uita C
scribit risisse Lucilius. Fuerit illa affectata seueritas, & gloriã quærens auramq; popula-
rem: nos affectus & perturbationes, quandiu in tabernaculo corporis huius habitamus
& fragili carne circũdamur: moderari & regere possumus, amputare nõ possumus, un-
de & Psalmista dicit: Irascimini, & nolite peccare. Quod Apostolus edisserens: Sol, in-
quit, non occidat super iracundiam uestram, quia & irasci hominis est, & finem ira cun-
die imponere Christiani. Superfluũ reor te monere contra auariciã, cum generis tui sit
& habere & calcare diuitias, & Apostolus doceat auariciã esse idolorum cultum, domi
nusq; respondeat scisciranti: Magister bone, quid boni faciens, uitam æternã possidebo?
Si uis esse perfectus, uade uende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesau
rum in cœlis, & ueni sequere me. Apostolici fastigij est perfectęq; uirtutis, uendere om-
nia & pauperibus distribuere, & sic leuem atq; expeditũ, cum Christo ad cœlestia sub-
uolare. Nobis, imò tibi, diligẽs credita est dispensatio, quanq; in hoc, omni ętati omniq;
personę libertas arbitrij relicta sit. Si uis, inquit, esse perfectus: Non cogo, non impero,
sed propono palmam, ostendo præmia: tuum est eligere, si uolueris in agone atq; certa
mine coronari. Et si consideremus q; sapienter sapientia sit locuta: Vende quæ habes.
Cui ista præcipiuntur? Nempe illi cui dictũ est: Si uis esse perfectus. Non partẽ bono-
rum tuorũ uende, sed omnia. Cumq; uendideris, quid sequitur? Et da pauperibus. Non
diuitibus, nõ propinquis, non ad luxuriam, sed ad necessitatem. Siue ille sacerdos sit, si-
ue cognatus & affinis, nihil in illo aliud consideres q; paupertatem. Laudent te esurien
tium uiscera, non ructantium opulenta conuiuia. In Actis apostolorum, quando domi
ni nostri adhuc calebat cruor, & feruebat recens in credentibus fides, uendebant om-
nes possessiones suas, & precia earum ad apostolorum deferebãt pedes, ut ostenderent
pecunias esse calcandas, dabaturq; singulis, pro ut cuiq; opus erat. Ananias & Saphy-
ra dispensatores timidi, imò corde duplici, & ideo condemnati, quia post uotum obtule
runt quasi sua, & non eius, cui semel ea uouerant, partemq; sibi alienæ substantiæ reser
uauerunt, metuentes famem, quam uera fides non timet, præsentẽ meruere uindictam, D
non crudelitate sententiæ, sed correctionis exẽplo. Deniq; & apostolus Petrus nequa-
quam imprecatur eis mortem, ut stultus Porphyrius calũniatur, sed dei iudiciũ prophe
tico spiritu annunciat, ut pœna duorum hominum, sit doctrina multorum. Ex eo tem-
pore quo uirginitati perpetuæ consecrata es: tua, non tua sunt, imò uere tua, quia Chri
sti esse cœperunt, quæ auia uiuente uel matre, ipsarũ arbitrio dispensanda sunt. Sin aũt
obierint & somno sanctorum requieuerint (scio enim & hoc illas optare, ut te habeant
superstitem) cum ætas maturior fuerit, & uoluntas grauior, firmioriq; sententia, facies
quod tibi uisum fuerit, imò quod dominus imperat: scitura te nihil habiturã, nisi quod
in bonis operibus erogaueris. Alij ædificent ecclesias, uestiant parietes marmorum cru
stis, columnarum moles aduehant, earumq; deaurent capita, precioſum ornatum non
sententia: ebore argentoq; ualuas, & gemmis aurata distinguant altaria. Non repre-
hendo, non abnuo. Vnusquisq; in sensu suo abundet. Meliusq; est hoc facere, quàm re
positis opibus incubare. Sed tibi aliud propositum est. Christum uestire in pauperibus,
uisitare in languentibus, pascere in esurientibus, suscipere in his qui tecto indigent, &
maxime in domesticis fidei, uirginũ alere monasteria: seruorum dei & pauperũ spiritu,
habere curam, qui diebus & noctibus seruiunt domino tuo: qui in terra positi, imitan-
tur angelorum conuersationem, & nihil aliud loquuntur, nisi quod ad laudes dei perti-
net, habentesq; uictum & uestitum, his gaudent diuitijs, qui plus habere nolunt, si ta-
men seruant propositum. Alioqui si amplius desiderant, his quoque quæ necessaria
sunt, probantur indigni. Hæc ad uirginem diuitem, & uirginem nobilem sum loquu-
tus. Nunc tantum ad uirginem loquar, id est, non ea quæ extra te, sed in te sunt con-
siderans. Præter psalmorum & orationis ordinem, quod tibi hora tertia, sexta, nona, ad
uesperum, media nocte & mane semper est exercendum: statue quot horis sanctam
scripturã edisce debeas: quanto tempore legere, nõ ad laborem, sed ad delectationem
& institutionem animæ. Cumque hæc finieris spatia, & frequenter te ad figenda ge-
nua, solicitudo animæ suscitauerit: habeto lanam semper in manibus, uel staminis
pollice

A pollice fila deducito, uel ad torquenda subtegmina in alueolis fusa uertantur: aliarumq;
neta, aut in globum collige, aut texenda compone. Quæ texta sunt, inspice: quę errata,
reprehende: quæ facienda, constitue. Si tantis operum uarietatibus fueris occupata,
nunq; dies tibi longi erunt, sed quamuis æstiuis tendant solibus, breues uidebuntur, in
quibus aliquid operis prætermissum est. Hęc obseruans, & teipsam saluabis, & alias: &
eris ministra sanctæ conuersationis, multarumq; castitatẽ, lucrum tuum facies, scriptura
dicente: In desiderijs est omnis anima ociosi. Nec idcirco tibi ab opere cessandum est,
quia deo propitio nulla re indiges, sed ideo cum omnibus laborandum est, ut per occa-
sionem operis, nihil aliud cogites, nisi quod ad domini pertinet seruitutẽ. Simpliciter lo
quar. Quamuis omnem censum tuum in pauperes distribuas, nihil apud Christum erit
precioſius, nisi quod manibus tuis ipsa cõfeceris, uel in usus proprios, uel in exemplum
uirginum cæterarum, uel quod auiæ matriq; offeras, maiora ab eis in refectionem pau-
perum precia receptura. Penè prætereo, quod uel præcipuum est. Dum esses paruula,
& sanctæ ac beatæ memoriæ Anastasius episcopus Romanam regeret ecclesiam, de o-
rientis partibus hæreticorum sæua tempestas, simplicitatem fidei, quæ Apostoli uoce
laudata est, polluere & labefactare conata est. Sed uir ditissimę paupertatis & Apostо-
licæ solicitudinis, statim noxium perculit caput, & sibilantia hydræ ora compescuit. Et
quia uereor, imò rumore cognoui, in quibusdam adhuc uiuere & pullulare uenenata
plantaria: illud te pio charitatis affectu, præmonendam puto, ut sancti Innocentij, qui
Apostolicæ cathedræ, & supradicti uiri successor & filius est, teneas fidem: nec peregri-
nam, quamuis tibi prudens callidaq; uidearis, doctrinam recipias. Solent enim huiusce-
modi per angulos musitare, & quasi iusticiam dei quærere. Cur illa anima in illa est na-
ta prouincia? Quid causæ extitit, ut alij de Christianis nascantur parentibus: alij inter fe
ras & sæuissimas natiões, ubi nulla dei noticia est? Cumq; hoc quasi scorpionis ictu sim
plices quosq; percusserint, & fistulato uulnere, locũ sibi fecerint, uenena diffũdunt. Pu
tasne frustra infans paruulus, & qui uix matrem risu, & uultus hilaritate cognoscat, qui
B nec boni aliquid fecit nec mali, dæmone corripitur, morbo opprimitur regio: & ea susti
net, quæ uidemus impios homines nõ sustinere, & sustinere deo seruientes? Sin autem
iudicia sunt, inquiũt, domini uera, iustificata in semetipsis, & nihil apud deum iniustum
est: ipsa ratione compellimur, ut credamus animas fuisse in cœlestibus, & propter quæ-
dam antiqua peccata damnatas in corporibus humanis, & ut ita loquamur, sepultas,
nosq; in ualle lachrymarum pœnas luere ueterum peccatorum. Vnde & propheta di-
cit: Priusquàm humiliarer ego peccaui. Et: educ de carcere animam meam. Et, iste pec
cauit, ut cæcus ex utero nasceretur, an parentes eius? & cætera his similia. Hęc impia &
scelerata doctrina olim in Aegypto & orientis partibus uersabatur, & nũc abscondite,
quasi in foueis uiperarum apud plerosq; uersatur: illarumq; partium polluit puritatem,
& quasi hæreditario malo, serpit in paucis, ut perueniat ad plurimos: Quã certus sum,
quod si audieris non recipias. Habes enim apud deum magistras, quarum fides norma
doctrinæ est. Intelligis quid loquar. Dabit enim tibi deus in omnibus intellectum. Nec
statim aduersum sæuissimã hæresim, & multo his nequiora quæ dixi, responsionem ho-
minis flagitabis: ne non tam prohibuisse uidear q; cõmonuisse: cum præsentis operis sit
instituere uirginẽ, non hæreticis respondere. Cæterum omnes fraudulentias eorum: &
cuniculos quibus nituntur subuertere ueritatẽ, in alio opere deo adiuuante, subuerti-
mus: quod si uolueris, prõpte libenterq; mittemus: Vltroneas eñ aiunt putere merces:
& precia facilitate decrescunt: quæ semper in raritate maiora sunt. Solet inter plerosq;
esse certamen: utrum solitaria, an cum multis uita melior sit: quarũ prior præfertur qui-
dem secundæ: sed si in uiris periculosa est, ne abstracti ab hominum frequentia, sordidis
& impijs cogitationibus pateant: & pleni arrogantiæ & supercilij cunctos despiciant,
armentq; linguas suas, uel clericis, uel alijs monachis detrahendo, de quibus rectissime
dicitur: Filij hominum, dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acu-
tus: quanto magis in fœminis, quarũ mutabilis fluctuansq; sententia, si suo arbitrio re-
linquatur, cito ad deteriora delabitur? Noui ego in utroq; sexu, per nimiam abstinenti-
am, cerebri sanitatem quibusdam fuisse uexatam. Præcipueq; in his, qui in humectis &
frigidis

Universidad de Deusto
Biblioteca

frigidis habitauerunt cellulis: ita ut nescirent quid agerent, quóue se uerterent: quid loqui, quid tacere deberent. Certe si rudes secularium literarum, de tractatibus hominum disertorum quippiam legerint, uerbositatem solam discunt, absq; noticia scripturarum: & iuxta uetus elogium: quum loqui nesciant, tacere non possunt: docentq; scripturas quas non intelligunt: & quum aliis persuaserint, eruditorum sibi assumũt supercilium: prius imperitorum magistri, quàm doctorum discipuli. Bonum est igitur obedire maioribus, parere perfectis: & post regulas scripturarum, uitæ suæ tramitem ab aliis discere: nec præceptore uti pessimo, scilicet præsumptione sua. De talibus fœminis & Apostolus loquitur. Quæ circunferuntur omni uento doctrinæ: semper discentes, & nunq; ad scientiam ueritatis peruenientes. Matronarum, maritis ac seculo seruientium, tibi consortia declinentur, ne solicitetur animus, & audias, quid uel maritus uxori, uel uxor loquuta sit uiro. Venenatæ sunt huiusce modi cõfabulationes. Super quarũ damnatione secularem uersum assumens Apostolus, fecit ecclesiasticum: Corrumpũt mores bonos confabulationes pessimæ. Cuius iambici metrũ, dum uerbum seruat ex uerbo, nequaquam expressit Latina translatio. Graues fœminæ, & maxime uiduæ, ac uirgines, tibi comites eligantur: quarũ probata est conuersatio, sermo moderatus, sancta uerecundia. Fuge lasciuiam puellarum, quæ ornant capita, crines à fronte demittunt, cutem poliũt, utuntur pigmentis, astrictas habent manicas, uestimenta sine ruga, soccosq; crispantes: ut sub nomine uirginali, uendibilius pereãt. Mores enim & studia dominarum, plerunque ex ancillarum & comitum moribus iudicantur. Illa tibi sit pulchra, illa amabilis, illa habenda inter socias: quæ se nescit esse pulchram: quæ negligit formæ bonum: & procedens ad publicum, nõ pectus & colla denudat: nec pallio reuoluto ceruicem aperit: sed quæ celat faciem, & uix uno oculo, qui uiæ necessarius est, patente ingreditur. Dubito an loquar: sed uelim nolim, quia crebro fit, dicendum est: non quo hæc in te timere debeam: quæ ista forsitan nescias, nec unquam audieris: sed, quo per occasionem tui, cæteræ præmonendæ sint. Cincinnatulos pueros & calamistratos, & peregrini muris olentes pelliculas: de quibus illud Arbitri est: Non bene olet, qui bene semper olet: quasi quasdam pestes & uenena pudicitiæ uirgo deuitet: ut taceam de cæteris, quarum importuna uisitatio, & se infamat & alias: ut etiam si nihil mali perpetretur, tamen hoc sit uel maximum malum, frustra patere maledictis & morsibus ethnicorum. Nec hoc de omnibus dicimus, sed de his quos ecclesia ipsa reprehendit: quos interdum abijcit: in quos nonnunquam episcoporum & presbyterorum censura desæuit, ut prope periculosius sit lasciuis puellis ad loca religionis, quàm ad publicum procedere. Quæ uiuunt in monasterio, & quarum simul magnus est numerus: nunquã solæ, nunquam sine matre procedant. De agmine columbarum, crebro accipiter unam separat, quam statim inuadat & lacerat, cuius carnibus & cruore saturetur. Morbidæ oues suum relinquunt gregem & luporum faucibus deuorantur. Scio ego sanctas uirgines, quæ diebus festis, propter frequentiam populorum, pedem domi cohibent, nec tunc egrediuntur, quando maior est adhibenda custodia, & publicum penitus deuitandum. Ante annos circiter triginta, de uirginitate seruanda ædidi librum, in quo necesse fuit mihi ire contra uitia, & propter institutionem uirginis, quam monebam, diaboli insidias patefacere. Qui sermo offendit plurimos, dum unusquisque in se intelligens quod dicebatur, non quasi monitorem libenter audiuit, sed quasi criminatorem sui operis auersatus est. Veruntamen quid profuit armasse exercitum reclamantium, & uulnus conscientiæ dolore monstrasse? Liber manet, homines præterierunt. Scripsi ad plerasq; uirgines ac uiduas ϖϖσϑ'ϖ'σμαῖα, & quicquid dici poterat, in illis opusculis defloratum est, ut aut superfluo eadem à nobis repetantur, aut nunc prætermissa, plurimũ noceant. Certe & beatus Cyprianus, egregium de uirginitate uolumen ædidit, & multi alij, tam Latino sermone quàm Græco. Omniumq; gentium literis atq; linguis, in ecclesijs Agnes uita laudata est. Sed hoc ad eas pertineat, quæ nec dum elegerunt uirginitatem, & exhortatione indigent, ut sciant quale sit, quod eligere debeant. Nobis electa seruanda sunt, & quasi inter scorpiones & colubros incedendum, ut accinctis lumbis, calciatis pedibus, & apprehensis manu baculis, iter per insidias huius seculi, & inter uenena faciamus, ut

Aliter præfectis.

C

D

posſimus

A- posſimus ad dulces Iordanis peruenire aquas, & terram repromiſſionis intrare, et ad domum dei aſcendere, ac dicere cum propheta: Domine, dilexi decorem domus tuæ, & locũ habitationis gloriæ tuę. Et illud: Vnã petij à domino, hãc requiram, ut inhabitem in domo domini, omnibus diebus uitæ meæ. Felix illa conſcientia & beata uirginitas, in cuius corde, præter amorem Chriſti, qui eſt ſapientia, caſtitas, ſapientia atque iuſtitia, cæterę; uirtutes, nullus aliius uerſatur amor, nec ad recordationem hominis aliquando ſuſpirat, nec uidere deſiderat, quem cum uiderit, nolit dimittere. Sanctũ uirginum propoſitum & cœleſtis angelorumq; familiæ gloriam, quorundam non bene ſe agentium, nomen infamat. Quibus aperte dicendum eſt, ut aut nubant, ſi ſe non poſſunt continere, aut contineant ſi nolunt nubere. Digna res riſu, imò planctu, incedentibus dominis ancilla uirgo procedit ornatior, ut pro nimia conſuetudine quam incomptam uideris, dominam ſuſpiceris. Nonnullæ ſeparata & abſq; arbitris quærunt hoſpitia, ut uiuant licentius, utantur balneis, faciantq; quod uolunt, & deuitent conſcientias plurimarum. Hęc uidemus & patimur, et ſi aureus nummus affulſerit, inter bona opera deputamus. Finem iungo principio, nec ſemel monuiſſe contentus ſum: Ama ſcripturas ſanctas, & amabit te ſapientia: dilige eam, & ſeruabit te: honora illam, & amplexabitur te. Hæc monilia in pectore, & in auribus tuis hæreant. Nihil aliud nouerit lingua, niſi Chriſtũ. Nihil poſſit ſonare, niſi quod ſanctum eſt. Auiæ tuæ tibi ſemper ac matris in ore dulce do uerſetur. Quarum imitatio, forma uirtutis eſt.

SCHOLIA

1 VEſte polymita.] Id eſt, uerſicoloribus contexta filis. Nam μίτον Græci filũ appellant, & πολὺ multum, quaſi dicas, multifilam ueſtem. ¶ Et omni retro.] Retro uocat, quod iam præterijt, hoc eſt, ſuperiori. ¶ Proborum & Olibriorum.] Auunculus alter erat Probus, alter Olibrius, tertius Probinus, quæ nomina tum nobilium erant Romæ. ¶ Filiarũ Philippi] Hunc Actuũ cap. xxi. Lucas euangeliſtã appellat, ſcribens ei quatuor fuiſſe uirgines prophetãtes. ¶ Pro nuba.] Sic uocatur mulier, quæ parat ea quæ ad nuptiarũ ritum, & ſponſam inſtruendã pertinẽt. ¶ Procacia.] Solent huiuſmodi cantiones eſſe petulantiores. Vnde Catullus, Feſcenninam licentiam uocat. Conſentaneum eſt aũt apud barbaros multo petulãtiores eſſe. ¶ Feſcennina.] Id eſt, carmina nuptialia, à Feſcennio oppido Cãpaniæ ſic dicta. ¶ Tulliani fluminis.] Tullio tribuit copiã fluentem, Demoſtheniũ & acrimoniã & apte contorta enthymemata. ¶ Magalia.] Apte uſus eſt Punica uoce, de Africa loquens. Etenim ruſtris domus, ea lingua Magar uocat. Vergilius.

Miratur molem Aeneas, Magalia quondam.

Apud eundem legimus & Mapalia.

Et raris habitata Mapalia tectis, quum de caſulis ruſticanis loquatur. Vnde ſiue legas Magalia, ſiue Mapalia, nihil refert. ¶ Non ſic poſt

2 Trebiã.] Trebia, fluuius eſt iuxta Placentiam Romanorum clade inſignis. Nam illic ſecũdo iam cũ Hannibale congreſsi, infeliciter pugnarunt Romani, fuſi paulo ante ad Ticinum amnem. ¶ Thraſymenũ.] Ad hunc lacũ rurſus Romanus exercitus fuſus eſt, ab Hanibale circumuentus, temeritate ducis Caij Flaminij. Ad hæc ſex milia, perfidia Hannibalis uncta ſunt. ¶ Cannas.] Hic cæſa ſequuntur Romanorum quadraginta quinq; milia. Cæſus eſt & Paulus Aemilius uir eximius, unà cum ſenatoribus nonaginta, cõſularibus atq; prætorijs, aut ædilicijs, triginta. Autor Titus Liuius. ¶ Tanti, ut dicitur, uitrum.] Vſus eodem in ſuperioribus epiſtolis. Vitrũ imitatur gemmas, cum ſit uiliſsimum. Si non locas homini ſponſo, niſi integram, quanto magis conuenit integram cõſecrare Chriſto uirginem, qui tanto præſtat homini, quãto gemma uitro? Olim margaritis ſummus erat honos inter gẽmas.

¶ A ſancta Chriſti ſynoride.] Synoridẽ Chriſti metaphorice uocat par illuſtrium fœminarum. Probam uidelicet Demetriadis auiam, atque Iulianam eiuſdem uirginis matrẽ, quæ in pietatis ſtadio gnauiter decurrerent, Chriſto ipſo ceu agitatore. nam ϖωμφίδας Græci bigas appellant, quales apud illos in ſacris agonibus certare olim mos fuit. autor præter alios Pauſanias in Eliacis. ¶ Ne ſponſo fieret.] Sponſum uirginis Chriſtum uocat. ¶ Nunc habitas uenundare dicitur poſſeſsiones.] Syncera lectio: nunc auitas u. d. p. Error accidit uitio quorundam, quibus natiuum eſt pro u conſonante b pronunciare ¶ Caſſa nomina.] Id eſt, inania nomina, cum re ſint ſeculares.

¶ Si fractus illabatur,] Hæc Horatius in Odis, de Stoico ſapiente ſcripſit. ¶ Brennus no- 3
ſtri temp.] Sic uocat ducem barbarum, alludens ad Brennum illum Gallorum ducem, à quo Romani ſalutem auro redimere ſunt coacti: teſtatur in uita Camilli Plutarchus. ¶ Vnum illud.] Carmen eſt Maronis: Natã deo: nam Vergilius habet nate dea. ¶ Qui eſt νοῦς] νοῦς Græce mentem ſignificat, hoc eſt, ſummam animi partem, qua intelligimus ea, quæ maxime abſunt à ſenſibus corporeis. ¶ Alienis capillis.] Id eſt, appoſititijs, quo res ma-

Universidad de Deusto
Biblioteca

gis sit ridicula: & elegantissime dixit, struere uerticem. ¶ Candore margarit.] Nam uniones præcipue commẽdat candor & leuor: ut testis est Plinius. ¶ Maris profunda.] Quod in conchis nascatur hæc gemma, præcipũe in mari Persico.. ¶ Smaragdorum uiore.] Quoniam nihil his comparatum magis uiret, ut inquit Plinius. ¶ Ceraunecorum.] Ceraunos Græce fulmen est. Hinc gemmæ datum nomen, quod fulgur quoddam iacere uideatur. ¶ Hyacinthorum pelago.] Quod undas imitẽtur. ¶ μισότητας ἀρετὰς, ὑπερβολὰς ναυίας εἶναι.] Id est, mediocritates, uirtutes, excessus, uitia esse. Sic enim ad uerbum reddi possunt. Et Horatius:

Virtus est medium uitiorũ utrinq; redactum.

¶ μηδὲν ἄγαν.] Id est, ne quid nimis. Vtitur Terentius in Andria. ¶ Si audieris non irascaris.] Irascaris, adulterina uox est. Forte legendum, inesceris, aut aliud simile. ¶ Censorium.] Tanta erat Catonis seueritas, ut à censura rigide gesta, Censorius sit dictus. Quin & alterius tanta fuit seueritas, ut eo præsente, nõ possent agi Floralia: cum nec ille uultum mutare posset, nec illi auderẽt eo spectante agere.
4 ¶ Illum dico.] Nam multi fuere Catones. Maior dictus est Censorius, minor Vticensis. ¶ Nec erubuit censor, nec desperauit senex.] Nihil dici potuit uenustius. Cato literas aggressus est senex, Græcas autem literas extrema ætate, iam septuagenarius. ¶ Marcum Crassum.] Hic Crassus Licinius fuit auus M. Crassi in Parthis interempti, quem Lucilius Satyricus, ob morũ seueritatem, semel in uita risisse scribit: Testes Plinius & M. Tullius. Risit autem dictum illud: Similes habent labra lactucas, sicuti retulimus in Chiliadibus nostris. ¶ Ornatum nõ sentientia.] Sic enim emendauimus. Nam ornãt columnarum capita, perinde quasi sentiant ornatum, sententia Christi membra negligunt. ¶ Præter psalmorum.] Et hic locus non uno modo depraua tus erat in exemplaribus. Forte sic restitui poterat, ut legas præter psalmorum ordinem, & orationis pensum, quod tibi &c. ¶ Anastasius episcopus.] Hic à Damaso fuit tertius: hic uetuit, ne peregrini maximeq; transmarini reciperentur in numerum clericorum Romanorum, nisi quinque episcoporum chirographo commendati: idq; propter Manichæos excludendos. ¶ Quæ Apostoli uoce.] Sic eñ Paulus scribit ad Ro. cap. 1. Primum quidem gratias ago deo meo per Iesum Christum pro omnibus uobis, quod fides uestra annunciatur in uniuerso mũdo. ¶ Ditissimæ paupertatis.] Festiuiter copulauit duo contraria. Censu pauperrimus erat, eruditione diues. ~~Manasi quoties contingunt Rom. pontifices, erario locupletissimis, apostolicis opibus, hoc est, sacra dotum~~ ~~animæ pretiosissimi~~. De hac hæresi plura leges in epitaphio Paulæ. ¶ Cuius iambici C
5 merrum.] Est enim Græcis senarius iambicus ex Menandri comœdia: φθείρουσιν ἤθη χρηστ' ὁμιλίαι κακαί. Carmen sat commode reddi poterat ad hunc modum: Mores bonos, colloquia corrumpunt mala. ¶ Cincinnatulos.] Cincinni capilli sunt arte intorti. Diminuit autem, cincinnatulos, ut molliciem exaggeret. ¶ Calamistratos.] Quorũ capilli acu candẽte, quam calamistrum uocant, crispati sunt. ¶ Peregrini muris.] Sic enim uocant hoc genus animantis, cuius pellicula mire olet. ¶ De quibus illud Arbitri est.] Aut memoria lapsus est Hieronymus, aut uersum hunc Martialis ab Arbitro Petronio mutuatus est. Extat enim apud Martialem in Posthumum.

Posthume nõ bene olet, qui bene semper olet.

Plautus item scripsit, mulierem eam optime olere, quæ nihil oleret: quemadmodum & Plinius scribit, eam aquam esse optimam, quæ nihil sapiat: hæc est enim aquæ natura. ¶ Virgines ac uiduas σωφρόσυνα.] Sic fermè codices omnes habebãt: aut certe σωφρόσυνα, quæ uox studium significat. In uno duntaxat legi spudasmena, unde suspicor legendum σωφρονισμένα, id est, elaborata siue elucubrata.

~~¶ In hunc uid.~~ ~~In hac epistola uidetur non perinde magnifacere pietatem illorum, qui pecunias suas erogant extruẽdis & exornandis ecclesijs. Nam & rem narrat odiosius: Alij, inquiens, ædificẽt ecclesias, uestiãt parietes marmoreis crustis, columnarum moles aduehant, earumq; deaurent capita, preciosum ornatum nõ sentientia. Cum enim addit, non sentientia, significat ornatum esse superuacaneum. Et cum adiecit, denique: Non reprehendo, non abnuo, unusquisq; in suo sensu abundet. Melius est hoc facere, quàm repositis opibus incubare cum stomacho loqui uidẽ, uelut inuitus approbans, neq; cõferens id factum cum his quæ pia sunt, sed cum his quæ scelerata: quæ nadmodũ laudare solet Dig. Martinum, præferens illam publicis prostibulis, non cõferens cum melioribus. Simile quid dã scripsit in libello de obitu Paulæ. Rursus in epistola ad Paulinũ. Verum aut non hic loquitur simpliciter de ijs, qui extruunt ædes sacras, sed qui ad fastum extruũt magis, quàm ad pietatem: aut simpliciter uerum est, præstare opes in pauperes, hoc est, in uiua dei templa, quàm in non sentientes structuras effundere: etiamsi nunc multus locus uidetur, præsertim meg. ~~rebus~~.~~

~~¶ In uid.~~ ~~In calce huius epistolæ uidetur permittere sacris uirginibus, ut si se non continent, nubant. Quibus, inquit, aperte dicendum est, ut aut nubant, si se non possunt continere, aut contineant, si nolunt nubere. Et forte hos sensit de uirginibus, quæ nondum acceperunt uelum, ab episcopo.~~

ARGV

A ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS

Saluina mulier nobilissima, puella adhuc, iuuenem maritum ac nobilem amiserat, relicto Nebridio puero, & huius sorore. Maritum laudat Hieronymus: liberos superstites, ut diligenter educet, admonet. Quibus rationibus castimoniam & famam tueri possit, docet: ab iterandis nuptiis uehementer deterret.

HIERONYMVS AD SALVINAM DE SERVANDA VIDVITATE

Vereor ne officium putetur ambitio, & quod illius exemplo facimus, qui ait, Discite à me, quia mitis sum & humilis corde: gloriæ facere appetitione dicamur, & non uiduam alloqui in angustia constitutam, sed aulæ nos insinuare regali, & sub occasione sermonis, amicitias potentiũ quærere. Quod liquido nõ putabit, qui scierit esse præceptum, Personã pauperis non accipies in iudicio, ne sub prætextu misericordiæ, quod iniustum est, iudicemus. Vnusquisq; enim non hominem, sed rerum pondere iudicãdus est. Nec diuiti obsunt opes, si eis bene utatur: nec pauperem egestas cõmendabiliorem facit, si inter sordes & inopiam peccata nõ caueat. Ad utriusq; nobis rei testimonium, & Abraham patriarcha, & quotidiana exempla suppeditant, quorum alter in summis diuitiis amicus dei fuit, alij quotidie in sceleribus deprehensi, pœnas legibus soluunt. Alloquimur igitur diuitem pauperem, ut nesciat ipsa quę possidet. Neq; enim marsupium eius discutimus, sed animę puritatẽ. Loquimur ad eam, cuius faciem ignoramus, & uirtutes nouimus, quam nobis fama commẽdat, cuius uenerabiliorem pudicitiam adolescentia facit. Quæ mortem iuuenis mariti sic fleuit, ut exemplum coniugij dederit. Sic extulit, ut eum profectum crederes, non amissum. Orbitatis magnitudo, religionis occasio fuit. Nebridiũ suum sic quærit absentem, ut in Christo præsentem nouerit. Cur ergo ad eam scribimus, quam ignoramus? Triplex nimirum causa est. Prima, quia pro officio sacerdotij omnes Christianos filiorũ loco diligimus, & profectus eorum nostra est gloria. Altera, quia pater defuncti intima
B mihi necessitudine copulatus fuit. Extrema, quæ & ualidior, quod filio meo Auito rogãti, negare nihil potui, qui crebris literis interpellatricẽ duri iudicis superãs, & multorum mihi, ad quos antè super eadem materia scripserã, exempla proponẽs: ita suffudit pudorem negantis, ut plus considerarem quid ille cuperet, q; quid me facere conueniret. Alius forsitan laudet Nebridium, quod de sorore generatus Augustæ, & in materteræ nutritus sinu, inuictissimo principi ita charus fuit, ut ei coniugem nobilissimã quæreret, & bellis ciuilibus Africam dissidentem, hac uelut obside sibi fidam redderet. Mihi à principio statim illud est prædicãdũ, quod quasi uicinæ mortis præscius, inter fulgorem palatij, & honorum culmina, quæ ætatem anteibant, sic uixit, ut se ad Christum crederet profecturum. Sacra narrat historia, Cornelium centurionem cohortis Italicæ intantum acceptum deo, ut angelum ad eum mitteret, & omne mysterium, quo Petrus de circũcisionis angustiis transferebatur ad præputij latitudinem, ad illius merita pertineret: qui primus ab Apostolo baptizatus, salutem gentium dedicauit. Scriptumq; est de eo: Erat uir quidam in Cæsarea, nomine Cornelius, centurio cohortis quæ dicitur Italica, religiosus, & timens deum cum omni domo sua, faciẽs eleemosynas multas plebi, & orans deum semper. Quicquid de illo dicitur, hoc nomine cõmutato, in Nebridio meo uẽdico. Sic religiosus fuit, & amator pudicitiæ, ut uirgo sortiretur uxorẽ: sic timens deum cum omni domo sua, ut oblitus dignitatis, omne consortiũ cum monachis haberet & clericis: tantasq; eleemosynas faceret in populis, ut fores eius pauperũ ac debilium obsiderent examina. Certe sic semper orans deum, ut illi quod optimũ esset, ueniret. Raptus est, ne malitia mutaret mẽtem eius, quia placita erat anima illius deo. Vnde & ego possum super eo uere abuti Apostoli uoce, dicẽtis: In ueritate cognoui, quoniam nõ est personarũ acceptor deus, sed in omni proposito, qui timet deum, & operatur iustitiam, acceptus est illi. Nihil nocuit militanti paludamẽtum, & baltheus & apparitorũ cateruæ, quia sub habitu alterius, alteri militabat. Sicut ecõtrario, aliis nihil prodest uile palliolum, furua tunica, corporis illuuies, & simu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lata paupertas, si nominis dignitatem operibus destruant. Legimus & in Euange-
lio de alio centurione dñi testimonium: Nec in Israel tantam fidem inueni. Et ut ad
superiora redeamus, Ioseph, qui in egestate & in diuitijs dedit experimenta uirtu-
tum, qui & seruus & dominus, docuit animæ libertatem: nónne post Pharaonem
regijs ornatus insignibus, sic deo charus fuit, ut super omnes patriarchas duarum
tribuũ pater fieret? Daniel & tres pueri sic præerãt Babyloniæ opibus, & sic erant
inter principes ciuitatis, ut habitu Nabuchodonosor, deo mente seruirent. Mardo-
chæus & Hester inter purpurã, sericum, & gemmas superbiã humilitate uicerunt,
tantíq; fuere meriti, ut captiui uictoribus imperarẽt. Hæc illuc tẽdit oratio, ut osten
dam iuuenẽ meum coniunctionẽ sanguinis regalis, & affluentiam diuitiarum, atq;
insignia potestatis, materiã habuisse uirtutũ, dicẽte Ecclesiaste: Sicut ,ptegit sapien
tia, sic ,ptegit & pecunia. Nec statim illud huic testimonio putem⁹ aduersum: Amẽ
dico uobis, difficile diues intrabit in regnũ cœlorũ. Et rursum dico uobis: Facilius
est camelũ per foramẽ acus trãsire, q̃ diuitẽ intrare in regnũ cœlorũ. Alioquin Za
cheus publicanus, quẽ ditissimũ cõmemorat scriptura, contra hanc sententiã saluã
tus uidebit. Sed quomodo quod apud homines impossibile est, apud deũ possibile
fiat, Apostoli consiliũ docet scribẽtis ad Timotheũ: Diuitibus huius seculi præcipe,
non superbe sapere, nec sperare in incerto diuitiarũ suarũ, sed in deo uiuo, qui præ
stat nobis omnia abundãter ad fruendũ. Benefaciãt, sint diuites in operibus bonis,
facile tribuãt; cõmunicẽt, thesaurizẽt sibi bonũ fundamẽtũ in futurũ, ut apprehen
dant uerã uitã. Didicimus quomodo camelus introire possit per foramẽ acus: quo-
modo animal tortuosum, deposito põdere sarcinarũ, assumat sibi pẽnas colũbæ, &
requiescat in ramis arboris, quæ de sinapis semente succreuit. Legimus in Esaia, ca
2 melos Madian & Epha & Saba, aurũ & thus ad urbẽ dñi deportãtes, in typo horũ
camelorũ. Ismahelitę negociatores, stactẽ & thymiama, & resinã, quæ nascit in Ga
laad, et cutẽ uulneribus obducit, Aegyptijs deferũt, tãtęq; felicitatis sunt, ut emãt et
uẽdãt Ioseph, et mercimoniũ eorũ mũdi salus sit. Docet et Aesopi fabula, plenũ mu
ris uentrẽ per angustũ foramẽ egredi nõ ualere. Ergo Nebridius meus quotidie il-
lud reuoluẽs: Qui uolũt diuites fieri, incidũt in tentationẽ & laqueũ diaboli, & desi
deria multa: quicquid et imperatoris largitio, et honoris insulę dederãt, in usus pau
perũ cõferebat. Nouerat em̃ à dño esse præceptũ: Si uis perfectus esse, uade, uende
omnia quæ habes, & da pauperib. & ueni sequere me. Et quia hãc sentẽtiã implere
nõ poterat, habẽs uxorẽ & paruulos liberos, & multã familiã, faciebat sibi amicos
de iniquo mãmona, qui se reciperẽt in ęterna tabernacula. Nec semel abijciebat sar
cinã, quod fecerũt apostoli, patrẽ, rhete, nauiculã relinquẽtes, sed ex equalitate, alio
rũ inopiæ suã abũdantiã cõmunicabat, ut postea illorũ diuitiæ, huius indigentiã su
stentarẽt. Scit ipsa, cui libellus hic scribit, me nõ nota, sed audita narrare: nec ex ali
quo in me beneficio, scriptorũ more Grecorũ, gratiã lingua reddere. Procul à Chri
stianis ista suspicio. Habẽtes uictũ & uestitũ, his cõtẽti sumus. Vbi uile oluscũlũ, &
cibarius panis, & cibus potusq; moderatus, ubi diuitiæ superuacuę, ibi nulla adula
tio, quę uel præcipue fructũ respicit. Ex quo colligit fidele esse testimoniũ, quod cau
sas nõ habet mentiẽdi. Ac ne quis putet me solas in Nebridio prædicare eleemosy-
nas, quãq; & has exercuisse sit magnũ, de quib. dicit: Sicut aqua extinguit ignẽ, ita
eleemosyna extinguit peccatũ: ad cæteras uirtutes eius ueniã, quas singulas in pau
cis hominib. deprehẽdimus. Quis fornacẽ regis Babylonij sine adustione ingressus
est? Cuius adolescẽtis Ægyptia dña palliũ nõ tenuit? quę uxor eunuchi nullos creat
liberos uoluptate trãsacta. Quẽ hominũ disputatio illa non terreat: Video aliã legẽ
in mẽbris meis repugnantẽ legi mẽtis meæ, & captiuũ me ducentẽ in lege peccati,
quæ est in membris meis? Mirũ dictu est, nutritus in palatio, cõtubernalis & condi
scipulus Augustorũ, quorũ mensæ ministrat orbis, & terræ ac maria seruiunt, inter
rerũ omniũ abundantiã, in primo ætatis flore tantæ uerecundię fuit, ut uirginalem
pudorẽ uinceret, & ne leuẽ quidẽ obscœni rumoris in se fabulã daret. Deinde pur-
3 puratorũ ,ppinquus, socius, cõsobrinus, ijsdẽ cum ambobus studijs eruditus (quæ,
res

A res etiam externorũ mentes sibi cõciliat) non est inflatus superbia, nec cæteros ho
mines adducta frõte contẽpsit, sed cunctis amabilis, ipsos principes amabat ut fra
tres, uenerabat ut dños, & in illorũ salute, suam salutẽ positã fatebat. Ministros aũt
eorũ, & uniuersum ordinẽ palatij, quo regalis frequentat ambitio, sic sibi charitate
sociarat, ut qui merito inferiores erant, officijs se pares arbitrarent. Difficile factu
est, gloriã uirtute superare, & ab his diligi, quos præcedas. Quæ uidua nõ huius au
xilio sustẽtata est? Quis pupillus non in eo reperit patrẽ? Totius oriẽtis episcopi ad
hunc miserorũ preces, et laborantiũ desideria cõferebant. Quicquid ab imperatore
poscebat, eleemosyna in pauperes, preciũ captiuorũ, misericordia in afflictos erat.
Vnde & ipsi principes libẽter pręstabãt, quod sciebãt, nõ uni, sed pluribus indulgeri.
Quid ultra differim⁹? Omnis caro fœnũ, & omis gloria eius quasi flos fœni. Reuer
sa est terra in terrã suã: dormiuit in dño et appositus est ad patres suos plenus dierũ
ac luminis, et nutritus in senectute bona. Cani enim hominis sunt sapientia eius. In
breui ætate tẽpora multa cõpleuit. Tenemus pro eo dulcissimos liberos. Vxor hæ-
res pudicitiæ preciũ est. Nebridius pusio, patrem quærẽtib. exhibet. Sic oculos, sic
ille manus, sic ora ferebat. Scintilla uigoris paterni lucet in filio, & similitudo morũ
per speculũ carnis erumpens, ingentes animos angusto in pectore uersat. Iungit ei
germana, rosarũ & liliorũ calathus, eboris ostriq; cõmerciũ. Sic refert ore patrẽ, ut
ad uenustatẽ propensior sit. Sic matrẽ mixta similitudine pingit, ut in uno corpore
utrũq; agnoscas. Ita suauis est et mellitula, ut honor sit omniũ ,ppinquorũ. Hãc tene
re nõ dedignat Augustus, hãc fouere in sinu, regina lętat. Certatim ad se omnes ra
piũt. Pẽdet ex collo, hæret in brachijs singulorũ. Garrula atq; balbutiẽs, linguæ of-
fensione fit dulcior. Habes igit Saluina quos nutrias, in quib⁹ uirũ absentẽ tenere
te credas. Ecce hęreditas dñi, filij merces, fruct⁹ uẽtris. Pro uno homine duos filios
recepisti, auctus est numerus charitatis. Quicqd debebas marito, redde filijs. Amo-
re præsentiũ absentis desideriũ tẽpera. Nõ est parui apud deũ meriti bene filios edu-
B care. Audi Apostolũ cõmonẽtẽ: Vidua eligat nõ minus annorũ sexaginta, quę fue
rit unius uiri uxor, in bonis operibus habẽs testimoniũ, si filios educauit, si hospita
lis fuit, si sanctorũ pedes lauit, si afflictis abũdãter præbuit, si omne opus bonũ sub
secuta est. Didicisti catalogũ uirtutũ tuarũ, quid debeas nomini tuo, quibus meritis
secundũ pudicitiæ gradũ possideas. Nec te moueat, quod sexagenaria eligat in ui-
duã, & putes adolescẽtulas ab Apostolo reprobari. Et te crede elígi ab eo, qui disci
pulo dixerat: Nemo adolescentiã tuã contẽnat, non cõtinentiã sed ætatẽ. Alioquin
omnes quæ ante sexaginta annos uiduatę sunt, hac lege accipiẽt maritos. Sed quia
rudẽ Christi instituebat ecclesiã, & omni ordini ,puidebat, præcipueq; pauperibus,
quorũ ei cura cũ Barnaba fuerat demãdata: illas uult ecclesiæ opibus sustẽtari, quæ
proprijs manibus nõ queũt laborare, quæ uere uiduæ sunt: quas & ætas probat, &
uita. Heli sacerdos offendit deum ob uitia liberorum. Ergo ecõtrario placatur deus
uirtutibus eorum, si permãserint in fide & charitate, & sanctitate cum pudicitia. O
Timothee, teipsam castam custodi. Absit ut sinistrũ quippiã mihi de te suspicari li-
ceat, sed ex abũdãtia lubricam ætatẽ monuisse, pietatis est. Quæ dicturus sum, non
tibi, sed puellaribus annis dicta intellige. Vidua quæ in delicijs est, uiuens mortua
est. Hoc uas electionis loquit, & de illo profertur thesauro, qui cosidenter aiebat:
An experimentũ quæritis eius, qui in me loquitur Christus? Hoc ille pronunciat,
qui libere sub persona sua fragilitatẽ humani corporis fatebatur. Nõ enim quod uo
lo bonũ, hoc operor, sed quod nolo, malũ. Et propterea subijcio et redigo in seruitu
tem corpus meum, ne alijs prædicans, ipse reprobus inueniar. Si ille timet, quis no
strũ potest esse securus? Si Dauid amicus domini, & Solomon amabilis eius, uicti
sunt quasi homines, ut & ruinæ nobis ad cautionẽ, & pœnitudinis ad salutẽ exem
pla præberent, quis in lubrica uia lapsum non metuat? Procul sint à conuiurijs tuis
Phasides aues, crassi turtures, attagẽ Ionicus, et omnes aues, quibus ampliſsima pa-
trimonia auolãt. Nec ideo te carnibus uesci nõ putes, si suum, leporũ, atq; ceruorũ,
& quadrupedũ animantium esculentias reprobes. Non enim hęc pedum numero,

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed suauitate gustus iudicanẽ. Scimus ab Apostolo dictum: Omnis creatura dei bo c
na est, & nihil reiiciendũ, quod cum gratiarũ actione percipitur. Sed idem loquit:
Bonum est uinũ non bibere, & carnẽ non mãducare. Et in alio loco: Nolite inebria
ri uino, in quo est luxuria. Omnis creatura dei, bona est. Audiãt hæc mulieres, quæ
solicitæ sunt, quomodo placeãt uiris. Comedant carnes, quæ carni seruiunt, quarũ
feruor despumat in coitũ, quæ maritis alligatæ, generatioi ac liberis dant operam.
Quarũ uteri portant fœtus, earũ & intestina carnibus impleanẽ. Tu uero quę in tu
mulo mariti sepelisti omnes pariter uoluptates, quæ litam purpurisso & cerussa fa
ciem, super feretrũ eius lachrymis diluisti, quæ pullam tunicã, nigroscꝫ calceolos,
candidæ uestis & aurati socci depositione sumpsisti, nihil habes necesse aliud, nisi
perseuerare in ieiunio. Pallor & sordes gẽmæ tuæ sint, plumarũ mollicies iuuenilia
mẽbra non foueat. Balnearũ calor nouũ adolescẽtulæ sanguinẽ non incẽdat. Audi
quid ex persona uiduæ continẽtis, ethnicus poeta decantet: Ille meos, primus qui
me sibi iunxit, amores Abstulit: ille habeat secũ, seruetꝫ sepulchro. Si tanti uilissi
mum uitrũ, quãti pretiosissimũ margaritũ? Si cõmuni lege naturæ damnat omnes
gentilis uidua uoluptates, quid expectãdum est à uidua Christiana, quæ pudicitiã
suã nõ solum ei debet qui defunctus est, sed & ei cum quo regnatura est? Quæso
te, ne generalia monita, & conueniens puellari sermo personæ suspicionẽ tibi iniu
riꝫ moueãt, & arbitreris me obiurgãtis animo scribere, non timẽtis, cuius uotũ est,
te nescire quæ metuo. Tenera res in fœminis fama pudicitiæ est, & quasi flos pul
cherrimus cito ad leuẽ marcescit aurã, leuiꝫ flatu corrũpitur, maxime ubi & ætas
cõsentit ad uitiũ, & maritalis deest autoritas, cuius umbra tutamẽ uxoris est. Quid
faciet uidua inter familiæ multitudinẽ? inter ministrorũ greges? Quos nolo cõtem
nat ut famulos, sed ut uiros erubescat. Certe si ambitiosa domus hæc officia flagi
tat, præficiat his senem honestis moribus, cuius honor dominæ dignitas sit. Scio
multas, clausis ad publicũ foribus, non caruisse infamia seruulorũ, quos suspectos
faciebat, aut cultus immoderat⁹, aut crassi corporis nitor, aut ætas apta libidini, aut D
ex consciẽtia amoris occulti, securus animi tumor, qui etiam bene dissimulatus, fre
quẽter erũpit in publicũ, & cõseruos quasi seruos despicit. Hoc ex abũdantia dictũ
sit, ut in omni diligẽtia custodias cor tuũ, et caueas quicquid de te fingi potest. Non
ambulet iuxta te calamistratus procurator, non histrio fractus in fœminã, non can
toris diabolici uenenata dulcedo, non iuuenis cultus & nitidus. Nihil artiũ scenica
rum, nihil tibi in obsequiis molle iũgatur. Habeto tecũ uiduarũ & uirginũ choros,
habeto tui sexus solatia. Ex ancillarũ quoꝫ moribus dominæ iudicant. Certe cum
tecũ sancta sit mater, & lateri tuo amita hæreat uirgo perpetua, non debes pericu
lose externorũ cõsortia quęrere, de tuorũ societate secura. Semper in manibus tuis
sit diuina lectio, & tam crebræ oratiões, ut omnes cogitationũ sagittæ, quibus ado
lescẽtia percuti solet, huiusmodi clypeo repellant. Difficile est, quin potius impossi
bile, perturbationis initiis carere quempiã, quas significãtius Græci προπαθείας uo
cant: nos, ut uerbũ uertamus è uerbo, antepassiones possumus dicere, eo quod in
centiua uitiorũ, omniũ titillent animos, & quasi in meditullio nostrũ iudiciũ sit, uel
abiicere cogitata, uel recipere. Vnde & naturæ dñs in Euãgelio loquebat: De cor
de exeunt cogitationes malę, homicidia, adulteria, fornicatiões, furta, falsa testimo
nia, blasphemiæ. Ex quo perspicuũ est, iuxta alterius libri testimoniũ, ꝓcliuius esse
cor hominis à pueritia ad malum: & inter opera carnis & spiritus, quæ Apostolus
5 enumerat, mediã animã fluctuare, nunc hæc, nunc illa cupiẽtem. Nam uitiis nemo
sine nascitur. optimus ille est, Qui minimis urgeꝫ, uelut si egregio inspersos repre
hendas corpore neuos. Hoc est quod aliis uerbis ꝓpheta significat: Turbatus sum,
& non sum locutus. Et in eodẽ uolumine: Irascimini, & nolite peccare. Et illud Ar
chitæ Tarẽtini, ad uillicũ negligentẽ: Iam te uerberib⁹ enecassem, nisi iratus essem.
Ira enim uiri, iustitiã dei non operatur. Quod de una perturbatione dictũ est, refera
mus ad cæteras. Sicut irasci hominis est, & iram nõ perficere. Christiani: sic omnis
caro concupiscit quidẽ ea quæ carnis sunt: & quibusdã illecebris ad mortiferas ani
mam

A mam uoluptates trahit: sed nostrum est, uoluptatis ardorem maiore Christi amore
restinguere, & lasciuiæ iumentũ frenis inediæ subiugare, ut non libidinẽ, sed cibos
quærat ac desideret, & sessorem spiritũ sanctũ, moderato atcꝫ composito portet in
cessu. Quorsum ista? Vt hominẽ esse te noueris, & passionibus humanis, nisi caue
ris, subiacere. De eodẽ cuncti facti sumus luto, iisdem cõpacti exordiis. In serico &
in pannis eadẽ libido dominatur. Nec regũ purpuras timet, nec mendicantiũ sper
nit squalorem. Multoꝫ melius est, stomachũ dolere, ꝙ mentẽ, imperare corpori, ꝙ
seruire, gressu uacillare, ꝙ pudicitia. Nec statim nobis pœnitẽtię subsidia blandian
tur, quæ sunt infeliciũ remedia. Cauendũ est uulnus, quod dolore curatur. Aliud est
integra naue & saluis mercibus portũ salutis intrare: aliud, nudũ hærere tabulæ, &
crebris fluctuũ recursibus ad asperrima saxa collidi. Nesciat uidua, digamiæ indul
gẽtiam: nec nouerit illud Apostoli, Melius est nubere, ꝙ uri. Tolle quod peius est,
uri: & per se bonum non erit nubere. Procul sint hæreticorũ calumniæ. Scimus ho
norabiles nuptias, & cubile immaculatũ. Etiam de paradiso expulsus Adam, unam
uxorẽ habuit. Primus Lamech maledictus & sanguinarius, & de Cain stirpe descẽ
dens, unã costam diuisit in duas, & plantariũ digamiæ protinus diluuiꝫ pœna sub
uertit. Vnde illud Apostoli: quod fornicationis metu indulgere cõpellitur, scribens
ad Timotheũ: Volo adolescẽtulas nubere, filios procreare, matres familias esse, nul
lam occasionẽ dare aduersario maledicti causa. Cur indulserit, statim subiecit: Iam
quædã declinauerũt post satanam. Ex quo intelligimus, illum nõ stantibus coronã,
sed iacẽtibus manũ porrigere. Vide qualia sint secunda matrimonia, quæ lupanari
bus præferũtur, quia declinauerũt quædam post satanam. Ideo adolescẽtula uidua,
quæ se non potest continere, uel non uult, maritũ potius accipiat, ꝙ diabolum. Pul
chra nimirum & appetenda res, quæ satanæ cõparatione suscipitur. Fornicata est
quondã & Hierusalẽ, & diuaricauit pedes suos omni transeũti. In Aegypto primũ
deuirginata est, & ibi fractę sunt mãmæ eius. Cumꝫ ad deserta uenisset, & morarũ
B Moysi ductoris impatiens, quasi œstro libidinis furibunda dixisset: Isti sunt dij tui
Israel, qui te eduxerũt de terra Aegypti: accepit præcepta non bona, & iustificatio
nes pessimas, in quibus non uiueret, sed puniretur. Quid ergo mirũ, si & lasciuienti
bus uiduis, de quibus in alio loco Apostolus dixerat, Cũ luxuriatæ fuerint in Chri
sto, nubere uolunt, habẽtes damnationẽ, quia primã fidem irritã fecerunt: concessit
digamiæ prȩcepta non bona, & iustificationes pessimas: ita secundũ indulgens ma
ritum, ut & tertium, si liberet, etiã uicesimũ, ut scirent sibi non tam uiros datos, ꝙ
adulteros amputatos? Hæc filia in Christo charissima inculco, & crebrius repeto,
ut posteriorũ oblita, in priora te extendas, habens tui ordinis quas sequaris, Iudith
de Hebræa historia, & Annã filiam Phanuelis de Euangelij charitate, quæ diebus
& noctibus uersabantur in templo, & orationibus atcꝫ ieiuniis thesaurũ pudicitiæ
conseruabant. Vnde & altera in typo ecclesiæ, diabolum capite truncauit: altera sal
uatorem mundi prima suscepit, sacramẽtorum conscia futurorum. Illud in calce ser
monis quęso, ut breuitatem libelli, non de inopia eloquij, uel de materiæ sterilitate,
sed de pudoris magnitudine existimes accidisse: dum uereor, me ignotis diu inge
rere auribus, & occultum legentium iudicium pertimesco.

SCHOLIA

1 CVius uenerabiliorẽ] Alias uiduas ætas & forma suspectas reddit: hæc ita uiuebat, ut hoc esset uenerabilior, quod adolescens etiam castita
tem amplecteretur. ¶ Sic fleuit] Mire coniunxit hæc duo, officium fidæ coniu
gis, dum lachrymas dat marito defuncto, & fortitudinẽ animi Christiani, dum statim post
sepulturã fic se gerit, ut uideretur maritus nõ mortuus, sed aliquò profectus. ¶ Sic extulit] Ideſt ad sepulchrũ detulit. Defuncti dicuntur efferri, quod olim extra mœnia sepeliri cõsue uerint cadauera. ¶ Duri iu.] Locus est Lucæ cap. xviij. ¶ Palud. & b.] Paludamentũ uestis est militaris: unde qui ad bellum exeũt, palu
dati uocantur. Baltheus, cingulũ est militare. ¶ Furua tunica] Furuum, antiqui nigrũ aut fuscum dicebant. ¶ Camelum per foramen acus] Quidam theologi cum intelligãt absur
de dictum de camelo transeunte per foramen acus, acum faciũt unam è portis Hierusalem. uerũ camelus Græcis ambigua uox est, signifi

Universidad de Deusto
Biblioteca

cans & animal ingens ac distortum: & funem ab huius similitudine dictum, quẽ Latini rudentem uocant. Atqui nec istud, inquies, fieri potest. Fateor, uerum cum de rudẽte accipis, absurditas sermonis adempta est, non τὸ ἀδύνατον. Nam in hoc ipsum Christus adhibuit, ut ostenderet id fieri non posse, quemadmodum paulopost palàm explicat. Tametsi Suidas λάμιον cum est rudens, per iota scribit, nõ per υ, differentiæ causa: non quam ipsa uox habeat, sed quam grãmatici, præsertim Græci, suo arbitratu soleant addere. Mirum autem est nec Hieronymũ aduertisse de fune. ¶ Ismahelitæ
2 neg.] Locus est in Genesi cap. xxxviij. Et sedẽtes ut comederent panem, uiderunt Ismaheli tas uiatores uenire de Galaad, & camelos eorum portantes aromata & resinam & stacten. Per hos seruatus est Ioseph. ¶ Docet & Aesopi fabula] Horatius in Epistolis, hunc apologum transfert ad uulpem & mustelam:

Fortè per angustam tenuis uulpecula rimam
Repserat in cameram frumẽti, pastaq́ rursus
Ire foras pleno tendebat corpore frustra:
Cui mustela ꝓcul, Si uis (ait) effugere istinc,
Macra cauũ repetas arctũ, quẽ macra subisti.

¶ Honoris insulæ] Imperatoriæ aulæ proceres, ut paludamentũ, ita insulam honoris causa gestabant. Est autẽ insula diadematis, ni fallor, genus. ¶ Sed ex æqualitate] Refert locũ qui est apud Paulũ in Epistola ad Corinthios secunda, cap. viij. Sed ex æqualitate in præsenti tempore, uestra abũdãtia, illorum inopiam suppleat: ut & illorum abũdantia, uestræ inopiæ sit supplementũ, ut fiat æqualitas. ¶ Scriptorum more Græc.] Vox hæc, scriptorũ, mihi uidetur eradẽda. Taxat autem Græcorum adulationem. ¶ Quæ uxor Eunuchi] Nam ea quæ solicitauit Ioseph ad concubitũ, uxor Putiphar is eunuchi Pharaonis fuit. Quod aũt uerecũde ac tecte Hieronymus innuit, huiusmodi est: Nulla est uxor si maritum habeat eunuchum, hoc est, segnem & ignauum ad coitum, quæ non gignat ex adultero, cum maritus sit
3 sterilis. ¶ Quæ res etiam exter.] Mirus amor nascitur ex societate studiorũ, ut Germanus etiam Hispanũ aut Gallum diligat, quem in literis habuerit socium. ¶ Difficile factu] Hic puto pro gloriam scribendum esse, inuidiam. ¶ Vxor hæres pudic. præ. est] Idest quod maritus uxorem scripsit hæredem in hoc retulit gratiam illius pudicitiæ, testatusq́ est se reperisse pudicam. ¶ Pusio] Diminutiuũ est à puero. ¶ Sic oculos] Carmen est Maronis, quemadmodum & quod sequitur, Ingẽtes animos: quod mire ab apibus ad puerũ traxit. ¶ Rosarum & liliorum calat.] Hoc loco mihi uidetur eradẽdum, floris, quod in uulgatis codicibus perperam additum est. Siquidem diuus Hieronymus diuersa metaphora bis idem significauit. In eadem filia, similitudinẽ patris & matris, uocat calathum rosarũ & liliorũ: rosas ad patrem, lilia ad matrẽ referens. Rursum commerciũ eboris & ostri. Alludens ad illud Vergilianum: Vel ebur confunditur ostro. C
Ebur candet: ostrum, hoc est purpura, rubet. Vt igitur in calatho mixto liliis & rosis appareret uterq́ color, item in mixtura eboris & purpuræ: ita in eadem pũella similitudo matris ac patris. ¶ Vt ad uenustatem] Venustas mulierum est magis q̃ uirorũ. Similis erat uultu patri, sic tamen ut gratia formæ magis exprimeret matrem, & tamen utriusq́ parẽtis similitudinẽ agnosceres. ¶ Quid debeas nomini tuo] Idest uiduæ. Et cum Paulus sanctam uiduam describit, illa uirtutũ suarum catalogũ audiuit, quæ talis sit uidua. ¶ Phasides aues
craſ. tur.] Ea præcipua turturum laus, ut pingues sint, alioqui parũ grati. Vnde Martialis:

Cũ pinguis mihi turtur erit, lactuca ualebis.

¶ Attagẽ Ion.] Attagen auis est, olim inter ra 4
ras epulas habita. Ionicũ addit Hieronymus, imitatus Horatiũ & Martialem, quorũ ille in Odis: Nõ attagẽ Ionicus, hic in Epigrãmatis.

Inter sapores fertur alitum primus,
Ionicarum gustus attagenarum.

Cæterũ Ionicus uocat, ab Ionia Asiæ parte, in qua est Ephesus, quod illic laudatissimæ habeantur. Quanq̃ M. Varro apud Gelliũ primam laudem tribuat Phrygijs: Phrygia, inquit, attagena. Sic enim declinatur, hæc attagena: quanquã Horatius illi sexum mutauit. ¶ Patrimonia auolant] Festiuiter dixit, auolant, pro consumuntur, cum de auibus loquatur, in quas res domestica impenditur. ¶ Ille D
meos primus] Ita loquitur Dido apud Vergilium, nolens Aeneæ nubere, ne primo marito Sicheo faciat iniuriam. ¶ Si tanti uilissimũ] Hoc usurpat in epistola ad Demetriadẽ, tanq̃ prouerbio dici solitum: Si tanti (ut dicitur) uirum, quanti margaritũ? De pretio margaritorum, quos & uniones uocãt, multa Plinius. Vitrum imitatur gemmas, etiã si uilissimum. Hoc sermone significabant summã inæqualitatẽ rei contemptissimæ, quale est uitrũ, & pretiosissimæ, quale est margaritum. Vitrum aũt gemmas imitatur. ¶ Quas significãtius Græce προπαθείας] πάθη Græci uocãt, quod nos nũc affectum, nunc perturbationẽ, nunc motũ aut morbum animi dicimus: πρὸ, significat ante. Vnde primos affectuum motus προπαθείας appellant, quæ non sunt nostri arbitrij. ¶ Mediã animã fluctuare] Respexit ad locum qui est in priore ad Thessal. epistola cap. quinto: Vt integer spiritus uester, ut anima, ut corpus sine querela in aduentum domini nostri Iesu Christi seruetur. Partitur enim hominis animũ in treis partes: in summã ac deo proximã, quam uocat spiritũ: in imam, qua trahimur ad turpia, quam appellat corpus: in animã mediã, qua diligimus parentes, &c. Qua de re copiosius disseruimus in Enchiridio militis Chri
stiani. ¶ Nã uitiis n.] Carmẽ ex Satyris Hora 5
tij. ¶ Velut si] Hoc addit ex alio loco, nẽpe ex Satyra, Nõ quia Mecœnas. Neuus macula est quales

A quales aliquãdo innatos uidemus uultui aut brachiis hominũ. ¶ Architæ Tarent.] Hic philosophus fuit Pythagoricus, cuius meminit Horatius in Odis. Quãquam hoc dictum ascribitur & aliis. ¶ Primus Lamech] Hic fuit filius Mathusalem, qui duas duxit uxores omnium primus, Ada & Sella. Is Geneſis capite quinto, sic alloquitur uxores suas: Quoniam occidi uirum in uulnus meum, & adolescentulum in liuorem meũ, septuplum dabitur ultio in Cain, de Lamech uero septuagies septies. ¶ Vnã costam] Eleganter allusit ad allegoriã. Deus non nisi unam costam eduxit de latere Adam, ueluti significãs cum unica uxore contentũ esse debere. ¶ Oestro libidinis] Oestrũ pro stimulo posuit. nam genus est muscæ, quã eandem Vergilius asilum uocat. Ea boues & equos in rabiem agit. Vnde qui magno animi motu rapiuntur, œstro perciti dicũtur. ¶ De Anna filia Phanuelis] Legis apud Lucam in Euangelio capite secundo. ¶ Diabolum capite truncauit] De Holopherne loquitur, quem diabolum humani generis hostem interpretatur. ¶ Occultum legentium] Timet ne uideatur captare fauorem potentis fœminæ, quod idem dixerat in fronte huius epistolæ.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS

Furiã uiduã, Titianæ filiã, Probi cõsulis nurũ, hortaẽ ut in cœlibatu perseueret, nec iteret matrimoniũ: & qm̃ adhuc uirẽti erat ætate, qb. modis pudicitiã simul ac famã tueri debeat, præcipit.

HIERONYMVS AD FVRIAM DE VIDVITATE SERVANDA

QVæsecras literis, & supplíciter deprecaris, ut tibi rescribã: imò scribã, quomodo uiuere debeas, & uiduitatis coronã illæso pudicitiæ nomine cõseruare. Gaudet animus, exultant uiscera, gestit affectus, hoc te cupere esse post uirum, quod sanctæ memoriæ mater tua Titiana multo tẽpore fuit sub marito. Exauditæ sunt preces & orationes eius. Impetrauit in unica filia, quod uiuẽs ipsa possederat. Habes præterea generis tui grande priuilegiũ, quod exinde à Camillo, uel nulla, uel rara, uestræ familiæ scribitur secundos nosse cõcubitus: ut non tam laudãda sis, si uidua perseueres, q̃ execranda, si id Christiana non serues, quod per tanta secula gentiles fœminæ custodierũt. Taceo de Paula & Eustochio, stirpis uestræ floribus: ne per occasionẽ exhortationis, illas laudare uidear. Blesillamq́ prætereo, quæ maritũ suum, tuũ secuta germanũ, in breui uitæ spatio tẽporã
B uirtutũ multa cõpleuit. Atq́ utinã præconia fœminarũ imitarẽtur uiri: & rugosa senectus redderet, quod sponte offert adolescẽtia. Sciens & uidens in flammã mitto manũ, adducent supercilia, extendet brachiũ, Iratusq́ Chremes tumido desæuiet ore. Cõsurgẽt proceres aduersus epistolã meã, turba patritia detonabit, me magũ, me seductorẽ clamitãs, & in terras ultimas deportandũ. Addant si uolũt, & Samaritem, ut dñi mei titulũ recognoscã. Certe filiã à parẽte nõ diuido, nec dico illud de Euãgelio: Sine ut mortui sepeliãt mortuos suos. Viuit enim, quicũq́ credit in Christum. Et qui in illũ credit, debet utiq́ quomodo ille ambulauit, & ipse ambulare. Faceſſat inuidia, quã nomini Christiano maledicorũ semper genuinus infigit: ut dum probra metuũt, ad uirtutes prouocent. Exceptis epistolis, ignoramus alterutrum. Solaq́ causa pietatis est, ubi nulla carnis notitia est. Honora patrẽ tuũ, sed si te à uero patre non separat. Tãdiu scito sanguinis copulã, q̃diu ille suũ nouerit creatorẽ. Alioqui Dauid protinus tibi canet: Audi filia, & uide, & inclina aurẽ tuam, & obliuiscere populũ, & domũ patris tui: & cõcupiscet rex decorẽ tuum, quoniã ipse est dñs tuus. Grande præmiũ parẽtis oblíti: Concupiscet rex decorẽ tuum. Quia audisti, quia uidisti, quia inclinasti aurẽ tuã, & populi tui, domusq́ patris tui oblita es, idcirco concupiscet rex decorẽ tuũ, & dicet tibi: Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Quid pulchrius anima, quæ dei filia appellat, & nullos extrinsecus quærit ornatus? Credit in Christũ, & hac ambitione pergit ad sponsum, eũdem habens dñm, quem & uirũ. Quid anguſtiarũ habeãt nuptiæ, didicisti in ipsis nuptiis: & quasi coturnicũ carnibus usq́ ad nauseam saturata es: amarissimã cholerã tuæ sentire fauces. Egessisti acescẽtes & morbidos cibos, releuasti æstuantẽ stomachũ: quid uis rursum ingerere, quod tibi noxiũ fuit? Canis reuertens ad uomitũ, & sus lota ad uolutabrũ luti. Bruta quoq́ animalia & uagæ aues, in easdẽ pedicas rhetiaq́ nõ incidũt. An uereris, ne proles Furiana deficiat, & ex te parẽs tuus non habeat pusionẽ, qui reptet in pectore, et ceruicẽ eius stercore linat? Quippe ni oẽs habẽt filios, qui habuere matrimonia? & quib. nati sunt liberi, suo generi respõderũt?

Exhibuit

Universidad de Deusto
Biblioteca

Exhibuit Ciceronis filius patrem in eloquẽtia. Cornelia uestra, pudicitiæ simul & fœcunditatis exẽplar, Gracchos se genuisse lætata est. Ridiculũ est, sperare pro certo, quod multos, & non habere uideas, & cum habuerint, perdidisse. Cui dimittes tantas diuitias? Christo, qui mori nõ potest. Quem habebis hæredẽ? Ipsum, quẽ & dominũ. Contristabitur pater, sed lętabitur Christus: lugebit familia, sed angeli gratulabunt. Faciat pater quod uult de substãtia sua: nõ es eius cui nata es, sed cui renata: & qui te grandi pretio redemit, sanguine suo. Caue nutrices & gerulas, & isti usmodi uenenata animalia, quæ de corio tuo saturari uentrẽ suũ cupiunt. Non suadent quod tibi, sed quod sibi prosit. Et sæpe illud obganniũt: Sola ne perpetua mœrens carpere iuuenta? Nec dulces natos, Veneris nec præmia noris? Vbi pudicitiæ sanctitas, ibi frugalitas est. Vbi frugalitas, ibi damna seruulorũ. Quicquid non tulerint, sibi ablatũ putant: nec cõsiderant de quanto, sed quantũ accipiãt. Vbicũq; uiderint Christianũ, statim illud de triuio, ὁ γραικὸς ἐπιθέτης, uocant impostorẽ, detrahunt. Hi rumores turpissimos serunt: & quod ab ipsis egressum est, id ab aliis audisse se simulant, iidem autores & exaggeratores. Exit fama de mendacio: quę cum ad matronas peruenerit, & earũ linguis fuerit uentilata, prouincias penetrat. Videas pleraſq; rabido ore sæuire, & tincta facie, uiperinis orbibus, dẽtibus pumicatis carpere Christianos. Hic aliqua, cui circa humeros hyacinthina læna est, Rãcidulum quiddã balba de nare locuta Perstrepit, ac tenero supplantat uerba palato. Omnis consonat chorus, & latrant uniuersa subsellia. Iungunt nostri ordinis, qui & rodunt. Aduersus nos loquaces, pro se muti, quasi & ipsi aliud sint, & monachi: & non quicquid in monachos dicitur, redundet in clericos, qui patres sunt monachorũ. Detrimentũ pecoris, pastoris ignominia est. Sicut è regione, illius monachi uita laudanda est, qui ueneration habet sacerdotes Christi: & non detrahit gradui, per quẽ factus est Christianus. Hæc locutus sum in Christo filia, non dubitans de proposito tuo (nunq; enim exhortatorias literas postulares, si ambigeres de bono monogamiæ) sed ut nequitiã seruulorũ, qui te uenalem portant, & insidias affinium, ac pium parentis errorem intelligeres: cui ut amorẽ in te tribuã, amoris scientiam non cõcedo, dicens aliquid cũ Apostolo: Confiteor, zelum dei habẽt, sed non secundũ scientiã. Imitare potius (crebro enim id ipsum repetã) sanctã matrẽ tuam, cuius ego quoties recordor, uenit in mentẽ ardor in Christũ, pallor ex ieiuniis, elee mosynæ in pauperes, obsequiũ in seruos dei, humilitas uestiũ & cordis, atq; in cunctis sermo moderatus. Pater tuus (quẽ honoris causa nomino, non quia consularis & patritius, sed quia Christianus est) impleat nomẽ suum. Lætetur filiam genuisse Christo, non seculo. Quin potius doleat, quod & uirginitatẽ frustra amiseris, & fructus perderis nuptiarũ. Vbi est maritus quem tibi dedit? Etiam si amabilis, si bonus fuisset, mors rapuisset omnia, & copulã carnis soluisset interitus. Arripe quęso occasionẽ, & fac de necessitate uirtutẽ. Nõ quærunt in Christianis initia, sed finis. Paulus male cœpit, sed bene finiuit. Iudæ laudant exordia, sed finis proditiõe damnatur. Lege Ezechielẽ: Iustitia iusti non liberabit eum, in quacũq; die peccauerit: & impietas impij non nocebit ei, in quacũq; die cõuersus fuerit ab impietate sua. Ista est scala Iacob, per quam angeli conscẽdunt & descendunt: cui dominus innititur, lassis porrigens manum: & fessos ascẽdentium gradus, sui contemplatione sustentans. Sed sicut non uult mortẽ peccatoris tantum, quantũ ut conuertatur & uiuat: ita tepidos odit, & cito ei nauseam faciunt. Cui plus dimittit, plus diligit. Meretrix illa in Euangelio baptizata lachrymis suis: & crine, quo multos antè deceperat, pedes dñi tergẽs, saluata est. Non habuit crispãtes mitras, nec stridẽtes calceolos, nec orbes stibio suliginatos. Quãto fœdior, tãto pulchrior. Quid faciat in facie Christiana, purpurissus & cerussa? Quorũ alterũ ruborẽ genarũ labiorumq; mentit: alterũ candorẽ oris & colli, ignis iuuenũ, fomẽta libidinũ, impudicæ mentis indicia. Quo modo flere potest pro peccatis, quæ lachrymis cutẽ nudat, & sulcos ducit in facie? Ornatus iste nõ dñi est, uelamẽ istud antichristi est. Qua fiducia erigit ad cœlũ uultus, quos cõditor nõ agnoscit? Frustra obtẽdit adolescẽtia, & ętas puellaris asserit.

Vidua

Vidua quæ marito placere desinit, & iuxta Apostolum uere uidua est, nihil habet necessarium, nisi perseuerantiam. Meminit pristinæ uoluptatis: scit quid amiserit quo delectata sit. Ardentes diaboli sagittę, ieiuniorum & uigiliarũ rigore restinguendę sunt. Aut loquendum nobis est, ut uestiti sumus: aut uestiendũ, ut loquimur. Quid aliud pollicemur, & aliud ostendimus? Lingua personat castitatem, & totum corpus præfert impudicitiam. Hoc quantum ad habitum pertinet & ornatum. Cæterũ uidua quæ in delicijs est (non est meum, sed Apostoli) uiuens mortua est. Quid sibi uult hoc quod ait: uiuens mortua est? Viuere quidem uidetur ignorantibus, & nõ esse peccato mortua: sed Christo, quem secreta non fallunt, mortua est. Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Quorundam hominum peccata manifesta sunt, præcedentia ad iudicium: quosdam aũt & subsequuntur. Similiter & facta bona manifesta sunt: & quæ aliter se habent, abscondi non possunt. Quod dicit, istiusmodi est: Quidã tam libere & palàm peccant, ut postquam eos uideris, statim intelligas peccatores. Alios autem, qui callide occultant uitia sua, ex sequenti conuersatione cognoscimus. Similiter & bona apud aliquos in propatulo sunt, in alijs longo usu discimus. Quid ergo necesse est nos iactare pudicitiam, quæ sine comitibus & appendicijs suis continentia & parcitate, fidem sui facere nõ potest? Apostolus macerat corpus suum, & animæ subijcit imperio: ne quod alijs præcipit, ipse non seruet: & adolescentula feruente cibis corpore, de castitate secura est? Neque uero hæc dicens condemno cibos, quos deus creauit ad utendum cum gratiarum actione, sed iuuenibus & puellis incẽtiua aufero uoluptatum. Non Aetnæi ignes, non Vulcania tellus, non Veseuus & Olympus tantis ardoribus æstuant, ut iuueniles medullę uino plenæ, & adipibus inflammatæ. Auaricia calcatur à plerisq;, & cum marsupio deponitur. Maledicam linguam, indictum emendat silentium. Cultus corporis & habitus uestium, unius horæ spatio commutatur. Omnia alia peccata extrinsecus sunt: & quod foris est, facile abijcitur. Sola libido insita à deo, ob liberorum procreationem, si fines suos egressa fuerit, redundat in uitium, & quadam lege naturæ in coitum gestit erumpere. Grandis igitur uirtutis est, & solicitæ diligentiæ, superare quod nata sis: in carne, non carnaliter uiuere: tecum pugnare quotidie, & incluſum hostem Argi (ut fabulæ ferũt) centum oculis obseruare. Hoc est quod Apostolus uerbis alijs loquebatur: Omne peccatum quod fecerit homo, extra corpus est. Qui aũt fornicatur, in corpus suum peccat. Aiunt medici, & qui humanorum corporum scripsere naturas, præcipueq; Galenus in libris, quorum titulus πρὸς ὑγιάδην, puerorum & iuuenum, ac perfectæ ætatis uirorũ mulierumq; corpora insito calore feruere, & noxios illis esse cibos ętatibus, qui calorem augeant: sanitatiq; conducere frigida quæq; in esu & potu sumere. Sicut econtrario senibus, qui pituita laborãt & frigore, calidos cibos, & uetera uina prodesse. Vnde & saluator: Attendite, inquit, uobis, ne forte grauentur corda uestra in crapula & ebrietate, & curis huius uitæ. Et Apostolus: Vinũ in quo est luxuria. Nec mirum hoc figulum sensisse de uasculo quod ipse fabricatus est, cum etiã comicus, cuius finis est humanos mores nosse, atq; describere, dixerit: Sine Cerere & Libero friget Venus. Primum igitur, si tamen stomachi firmitas patitur, donec puellares annos trãseas, aquam in potu sume, quæ natura frigidissima est. Aut si hoc imbecillitas prohibet, audi cum Timotheo: uino modico utere propter stomachum, & frequentes tuas infirmitates. Deinde in ipsis cibis calida quæq; deuita: non solum de carnibus loquor, super quibus uas electionis profert sententiam: Bonũ est uinum nõ bibere, & carnẽ non manducare: sed etiã in ipsis leguminibus inflantia quæq; & grauia declinanda sunt: nihilq; ita scias conducere Christianis adolescentibus, ut esum olerum. Vnde & in alio loco: Qui infirmus est, ait, olera manducet, ardorq; corporum frigidiorum epulis temperandus est. Sic aũt tres pueri & Daniel leguminibus uescebantur. Pueri erant, necdum ad sartaginem uenerãt, in qua rex Babylonius senes iudices frixit. Nobis non corporis cultus, qui in illis (excepto priuilegio gratiæ dei) ex huiusce modi cibis enituerat, sed animæ uigor quæritur, quæ carnis infirmitate fit fortior. Inde est quod nonnulli uitam pudicam appetentium, in medio itinere corruunt, dum solam abstinentiam carnium putant: & leguminibus onerant stomachũ, quæ moderate parceq; sumpta, innoxia sunt. Et, ut quod sentio loquar,

nihil

Universidad de Deusto
Biblioteca

nihil sic inflammat corpora, & titillat membra genitalia, sicut indigestus cibus, ructusq; conuulsus. Malo apud te filia, uerecundia parumper, quàm causa periclitari. Quicquid facit seminarium uoluptatum, uenenum puta. Parcus cibus, & uenter semper esuriens triduanis ieiunijs præfertur. Et multo melius est quotidie parum, quàm raro satis sumere. Pluuia illa optima est, quæ sensim descendit in terram. Subitus & nimius imber in præceps, arua subuertit. Quando comedis, cogita quod statim tibi orandum, ilico & legendum sit. De scripturis sanctis habeto fixum uersuum numerum, istud pensum domino tuo redde. Nec ante quieti membra cõcedas, quàm calathum pectoris tui, hoc subtegmine impleueris. Post scripturas sanctas, doctorum hominum tractatus lege: eorum duntaxat, quorum fides nota est. Non necesse habes aurum in luto quærere: multis margaritis unam redime margaritam. Sta, iuxta Hieremiam, in uijs pluribus, ut ad illam uiam, quæ ad patrem ducit, peruenias. Amorem monilium atq; gemmarum serica rumq; uestium, transfer ad scientiam scripturarum. Ingredere terram repromissionis, lacte & melle manantem. Comede similam & oleũ: uestire cum Ioseph uarijs indumentis, perforentur aures tuæ cum Hierusalẽ sermone dei, ut preciosa ex illis nouarum segetum grana dependeant. Habes sanctũ Exuperium, probatæ ætatis & fidei, qui te monitis suis frequenter instituat. Fac tibi amicos de iniquo mãmona, qui te recipiant in æterna tabernacula. Illis tribue diuitias tuas, qui nõ Phasides aues, sed cibariũ panem comedant, qui famem expellat, non qui augeat luxuriam. Intellige super egenum & pauperem. Omni petenti te da, sed maxime domesticis fidei: nudum uesti, esurientem ciba, egrotantem uisita. Quotiescunq; manum extendis, Christum cogita. Caue ne mendicante domino deo tuo, alienas diuitias augeas. Iuuenum fuge consortia. Comatulos, comptos, atq; lascíuos, domus tuæ tecta non uideant. Cantor pellatur, ut noxius. Fidicinas & psaltrias, & istiusmodi chorum diaboli, quasi mortifera Sirenarum carmina, proturba ex ædibus tuis. Noli ad publicum subinde procedere, & spadonũ exercitu præeunte, uiduarum circumferri libertate. Pessimæ consuetudinis est, cum fragilis sexus & imbecilla ætas suo arbitrio abutitur: & putat licere, quod libet. Omnia quidem licent, sed non omnia expediunt. Nec procurator calamistratus, nec formosus collactaneus, nec candidulus & rubicundus assecla adhæreat lateri tuo. Interdũ animus dominarum ex ancillarum habitu iudicatur. Sanctarum uirginum & uiduarum societatem appete. Et si sermocinandi cum uiris incubuerit necessitas, arbitros ne deuites: tantaq; confabulandi fiducia sit, ut intrante alio, nec paueas, nec erubescas. Speculum mentis est facies, & taciti oculi, cordis fatentur arcana. Vidimus nuper ignominiosum quẽdam per totum Orientem uolitasse rumorem. Et ætas, & cultus, & habitus, & incessus, & indiscreta societas, exquisitæ epulæ, regius apparatus, Neronis & Sardanapali, nuptias loquebantur. Aliorum uulnus, nostra sit cautio. Pestilente flagellato, sapiens sapientior erit. Sanctus amor impatientiam non habet. Falsus rumor cito opprimitur: & uita posterior iudicat de priore. Fieri quidem non potest, ut absq; morsu hominum, uitæ huius curricula quis pertrãseat: malorumq; solatiũ est, bonos carpere, dum peccantium multitudine putant culpam minui peccatorum. Sed tamen cito ignis stipulæ conquiescit: & exundans flamma, deficientibus nutrimentis, paulatim emoritur. Si anno præterito fama mentita est, aut certe si uerum dixit: cesset uitium, cessabit & rumor. Hæc dico, non quod de te siniſtrum quid metuam, sed quod pietatis affectu, etiam quæ tuta sunt, pertimescam. O si uideres sororem tuam, & illud sacri oris eloquium coràm audire te contingeret, cerneres in paruulo corpusculo ingentes animos. Audires totam ueteris & noui testamenti supellectilem ex illius corde feruere. Ieiunia pro ludo habet, orationem pro delitijs. Tenet tympanum in exemplum Mariæ, et Pharaone merso, uirginum choro præcinit: Cantemus domino, gloriose enim magnificatus est, equum & ascensorem deiecit in mare. Has docet Psaltrias Christo, has fidicinas erudit saluatori. Sic dies, sic nox ducitur: & oleo ad lampades præparato, spõsi expectatur aduentus. Imitare ergo & tu consanguineam tuam. Habeat Roma, quod angustior urbe Romana possidet Bethlehem. Habes opes, facile tibi est indigentibus uictus subsidia ministrare. Quod luxuriæ parabatur, uirtus insumat: nulla nuptias cõtemptura, timeat egestatem. Redime

A uirgines, quas in cubiculum regis inducas. Suscipe uiduas, quas inter uirginum lilia, & martyrum rosas, quasi quasdam uiolas misceas: pro corona spinea, in qua Christus mundi delicta portauit, talia serta compone. Lætetur & adiuuetur nobilissimus pater tuus: discat a filia, quod didicerat ab uxore. Iam incanuit caput, tremunt genua, dentes cadunt: & fronte ob senium rugis arata, uicina est mors in foribus, designatur rogus prope. Velimus nolimus, senescimus. Paret sibi uiaticum, quod longo itineri necessariũ est. Secum portet, quod inuitus dimissurus est: imo præmittat in cœlum, quod si negauerit, terra sumptura est. Solent adolescentulæ uiduæ, quarum nonnullæ abierunt retro post Satanam, cum luxuriatæ fuerint in Christo, nubentes dicere, Patrimoniolum meum quotidie perit: maiorum hæreditas dissipatur: seruus contumelioſe loquutus est: imperium ancilla neglexit. Quis procedet ad publicum? quis respondebit pro agrorũ tributis? Paruulos meos quis erudiet, & uernulas quis educabit? Et hanc, proh nefas, causam opponunt matrimonij, quæ uel sola debuit nuptias impedire. Superducit mater filijs, non nutritium, sed hostem: non parentem, sed tyrannum. Inflammata libidine, obliuiscitur uteri sui: & inter paruulos, suas miserias nesciẽtes, lugens dudũ, noua nupta comparatur. Quid obtendis matrimoniũ? Quid superbiam seruulorum? Confitere turpitudinem. Nulla idcirco maritum ducit, ut cum marito non dormiat. Aut si certè libido non stimulat: quæ tanta insania est, in morem scortorum prostituere castitatem, ut augeantur diuitiæ: & propter rem uilem atq; perituram, pudicitia, quæ & preciosa & æterna est, polluatur? Si habes liberos, nuptias quid requiris? Si nõ habes, quare expertã non metuis sterilitatem: & rem incertam, certo præfers pudori? Scribuntur tibi nunc sponsales tabulæ, ut post paululum testamẽtum facere compellaris. Simulabitur mariti infirmitas: & quod te moriturã facere uolet, ipse uicturus faciet: aut si euenerit, ut ex secundo marito habeas filios, domestica oritur pugna, intestinum prælium. Non licebit tibi amare liberos, nec æquis aspicere oculis
B quos genuisti. Clam porriges cibos, inuidebit mortuo: & nisi oderis filios, adhuc eorum amare uideberis patrem. Quod si de priore uxore sobolem habẽs, domum
9 te introduxerit, etiam si clementissima fueris, omnes comœdi, & mimographi, & communes rhetorum loci, in nouercam sæuissimã declamabunt. Si priuignus languerit, & condoluerit caput, infamaberis ut uenefica. Si non dederis cibos, crudelis: si dederis, malefica diceris. Oro te, quid habent tantũ boni secundæ nuptiæ, ut hæc mala ualeant cõpensare? Volumus scire quales esse debeant uiduæ? Legamus Euangelium secundum Lucam: Et erat, inquit, Anna prophetissa, filia Phanuelis de tribu Aser. Anna interpretatur gratia. Phanuel in lingua nostra resonat, uultũ dei: Aser, uel in beatitudinem, uel in diuitias uertitur. Quia igitur ab adolescentia usq; ad octogintaquatuor annos, uiduitatis onus sustinuerat, & non recedebat de templo dei, diebus ac noctibus insistens ieiunijs & obsecratiõibus: idcirco meruit gratiã spiritualem, & nuncupari filia uultus dei, & ataui beatitudine diuitijs q; censeri. Recordemur uiduæ Sareptanæ, quæ & suæ & filiorum saluti, Heliæ prætulit famem: ut in ipsa nocte moritura cum filio, superstitem hospitem relinqueret: malens uitam perdere, quàm eleemosynam: & in pugillo farris, seminariũ sibi messis dominicæ præparauit. Farina seritur, & olei capsaces nascitur. In Iudæa frumenti est penuria. Granum enim tritici ibi mortuum fuerat, & ingentia uiduæ olei fluenta manabant. Legimus in Iudith (si cui tamen placet uolumen recipere) uiduã consectam ieiunijs, & habitu lugubri sordidatam, quæ non lugebat mortuum uirum, sed squalore corporis, sponsi quærebat aduẽtum. Video armatam gladio manum, cruentam dextram. Recognosco caput Holophernis de medijs hostibus reportatum. Vincit uiros fœmina, & castitas truncat libidinem: habituq; repente mutato, ad uictrices sordes redit, omnibus seculi cultibus mundiores. Quidam imperite, & Deboram inter uiduas numerãt, ducemq; Barach arbitrãtur Deboræ filium, cum aliud scriptura cõmemoret. Nobis ad hoc nominabitur, quod prophetissa fuerit, & in ordine iudicũ supputetur. Et quia dicere poterat, Quàm dulcia gutturi meo

Universidad de Deusto
Biblioteca

eloquia tua: super mel & fauum ori meo: Apis nomen accepit, scripturarũ floribus C
pasta, spiritus sancti odore perfusa, & dulces Ambrosiæ succos prophetali ore cõponens. Noemi quæ nobis sonat παρακλημένη, quam interpretari possumus consolatam: marito & liberis peregre mortuis, pudicitiã reportauit in patriam, & hoc sustentata uiatico, nurum Moabitidem tenuit. Vt illud Esaiæ uaticinium compleretur: Emitte agnum domine dominatorem terræ, de petra deserti, ad montem filiæ Sion. Venio ad uiduam de euãgelio: uiduam pauperculam, omni Israelitico populo ditiorem, quæ accipiens granum sinapis, & mittens fermentum in farinæ satis tribus, patris & filij cõfessionem, spiritus sancti gratia temperauit, & duo minuta misit in gazophylacium. Quicquid habere poterat in substãtia sua, uniuersasq; diuitias in utroq; fidei suę obtulit testamẽto. Hæc sunt duo seraphim ter glorificantia trinitatem, & in thesauros ecclesiæ condita. Vnde & forcipe utriusq; testamenti, ardens carbo comprehensus, purgat labia peccatoris. Quid uetera repetam, & uirtutes fœminarum de libris proferam, cum possis multas ante oculos tibi proponere in urbe qua uiuis, quarum imitari exemplum debeas? Et ne uidear adulatione per singulas currere, sufficit tibi sancta Marcella, quæ respõdens generi suo, aliquid nobis de Euangelio retulit. Anna septem annis à uirginitate uixerat cum marito: ista septem mensibus. Illa Christi expectabat aduẽtum: ista tenet, quem illa susceperat. Illa uagientem cernebat: ista prædicat triumphãtem. Illa loquebatur de eo omnibus, qui expectabant redemptionem Israel: hæc cum redemptis gentibus clamitat, Frater non redimit, redimet homo. & de alio Psalmo, Homo natus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus. Scio me ante hoc fermè biennium, ædidisse libros contra Iouinianum, quibus uenientes econtrario quæstiones, ubi Apostolus concedit secunda matrimonia, scripturarum autoritate contriui. Et non est necesse eadem ex integro scribere, cum possis inde quæ scripta sunt mutuari. Hoc tãtum, ne modum egrediar epistolæ, admonitam te uolo: Cogita quotidie te esse morituram, & nunquam de secundis nuptijs cogitabis. D

SCHOLIA

1 A Camillo.] Apparet hanc à Camillo Romano duce duxisse genus: cuius prænomen habet. Dictus est enim ille Furius Camillus. ¶ Iratusq; Chremes.] Festiuiter intertexuit carmen Horatianũ ex Arte poetica. ¶ Consurgent proceres.] Hemistichium est. ¶ Patricia turba] Nobiles Romæ, quicq; plebeij non essent, patricij uocabantur. ¶ In terras ultimas.] Erat olim pœnæ genus, deportatio in insulas desertas. ¶ Domini mei titulum] Nam Christum Iudæi Samaritanũ in Euangelio uocant, per contumeliam. ¶ Facessat inuidia] Inuidiam hoc loco non usurpauit uulgato illo more, quo significat dolorem ex aliena felicitate: sed odium & atrocitatem, qua premitur is qui male audit. ¶ Coturnicum carnibus.] Alluſit ad historiam Exodi. ¶ Acescentes.] Id enim accidit in cruditate, cum stomachus cibum acceptum non potest concoquere. ¶ Ad uolutabrum] Recte reddidit Græca λύμη ἐπιστρέψας ἐπὶ τὸ ἴδιον βδέλυγμα, καὶ ὗς λουσαμένη εἰς κύλισμα βορβόρου. ideſt, Canis reuersus ad proprium uomitum, & sus lota ad uolutabrum cœni. ¶ In easdem pedicas] Hoc & Græco prouerbio testatum est, ὀυ αὖθις ἀλώπηξ, ideſt Non iterum uulpes, subaudi capitur. ¶ Pusionem qui, &c.] Miris modis rem uerbis deiecit. ¶ Quippe ni.] Ironice legendum est. Vt hoc aliquid fit, dare patri puerum, qui pectus illius stercore linat, nec omnibus id cõtingit: aut si contingit, non semper contingunt liberi similes maiorum. ¶ Exhibuit Ciceronis fil.] 2
Cicero filius Ciceronis, nulla in re retulit patrem, præterquàm in facetia, quemadmodũ testatur Seneca in Controuersiis. Temulẽtus erat, obliuiosus, infans, indoctus. Nihil cum laude gessit, nullum suæ uirtutis monumentũ reliquit. ¶ Cornelia uestra] Paula duxit genus à Gracchis, ut testatur Hieronymus in eius Epitaphio,

Gracchorum soboles, Agamemnonis inclyta proles.

Et Furiam Paulæ cognatam fuisse, testatur in hac epistola: ob id addidit, uestra. Legendus est & hic locus per ironiam. Nam uterq; Corneliæ filius, calamitose periit. Siquidem Tiberius Gracchus per tumultum occisus est: corpus in Tyberim abiectum. Caius item Gracchus cum peteretur ad necem, sua manu, aut certe serui interemptus est, ut mater non sit gauisa, se tales genuisse, tam seditiosos & reipublicæ pestilentes. ¶ Ridiculum est sperare.] Vt eleganter gradus constituit argumentorũ. Primus est: Non magnum, si contingat pusio, qui stercore pectus auitũ collinat. Secundus: Nec hoc ipsum omnibus cõtingit. Tertius: Et si contingit, plerunq; tales nascũtur liberi, ut

pœni-

A pœniteat fœcunditatis. Quartus: Vt maxime contingant quales optas, mors eripit, & orbitas molesta est. ¶ Cui nata] Festiuissima προσωνομασία, in nata & renata. ¶ De corio tuo.] Hoc est, tuo malo, tuoq; periculo. Est autẽ sermo prouerbialis. ¶ Sola ne perpetua mœrens.] His uerbis Anna impellit Dido sororem, ut assentiatur nouo coniugio apud Vergilium Aeneidos quarto. ¶ Quicquid non tulerint] Tulerint, pro impetrarint, siue acceperint posuit. ¶ Vbicunque uiderint Christianum] Locus qui sequitur, in omnibus exemplaribus deprauatus est. Verum coniecturis hinc & hinc collatis, legendum opinor: Vbicunq; uiderint Christianum, statim illud de triuio, ὁ τραγικὸς θυμέλης. ideſt tragicus Theocrines. Sic enim reperio in Græcorum adagiorum Collectaneis. Addunt Demosthenem eo usum aduersus Aeschynem. Theocrinem autem calumniatorẽ & sycophantam fuisse. Vnde prouerbium quadrat in reprehensorem fastuosum & magniloquum. Sic autem uocabãt per contumeliam Christianum, quod ipse malus, tamen in aliorum uitia declamaret, simulatione sanctimoniæ. Nisi magis placet, ὁ τραγικὸς πίθηκος, ideſt tragica simia: quod in eadem oratione à Demosthene dictum est in Aeschynem, quem simiam uocat, quod simularet probum ciuem, cum non esset. Tragicum autẽ, quod homo nihili, splendidis uerbis uteretur. Quidam non indoctus, asscripserat hoc
B loco, ὁ γραμὸς ἐπῴδιτης, ideſt Græcus impostor: quod non improbarim, si modo ἐπῴδιτης in eo significatu reperitur apud Græcos. ¶ Illud de triuio] Subaudi, dicunt. De triuio sumptũ dicitur, quod est uulgari sermone iactatum. Vnde & triuialia dicuntur, uulgaria & protrita. Cæterum hæc uerba Vocant impostorem, uidentur adiectitia, nec habentur in uetustissimis exemplaribus. ¶ Exit fama de mendacio.] Alluſit ad illud Maronis,

Tam ficti pranicq; tenax, quàm nuncia ueri.
Nam aliquando uel de nihilo ingens oritur fama. ¶ Prouincias penetrat.] Iuxta illud,
Parua metu primo, mox sese attollit in auras.
¶ Viperinis coloribus] Nam plericq; serpẽtes maculis picti sunt. Quidam codices habebãt Viperinis orbibus, ut de oculis intelligas.
4 ¶ Dentibus pumicatis] Ideſt candidis ac politis. Nam pumice poliebant. Et hoc uiperinum, niueo denticulo letale uirus infundere. ¶ Hic aliqua cui.] Refert uerba Persij è Satyra prima in effœminatum recitatorem. Læna, genus est uestis delicatæ. Hyacinthina, ideſt colore hyacinthi floris. Et uenuste addidit, chorus, alludens ad choros tragœdiarum, in quibus multorum una uox est. ¶ Iunguntur nostri ordinis.] Ideſt qui sunt eiusdem instituti. Sentit autẽ de clericis ac monachis. Terentius: Mei loci atq; ordinis hominem. idq; Hieronymus non sine alluſione dixisse uidetur. ¶ Vt amorem concedam.] Vt, hoc loco concedentis est, posituũ pro etsi, siue quamuis: sic Iuuenalis, Serui ut taceant, iumenta loquentur. ¶ Quem honoris causa nomino] Hoc solenniter addere solent oratores, si quem in publica concione nominassent. ¶ Impleat nomen suum.] Apparet pellatum fuisse, Lætum. ¶ Quin potius doleat.] Nihil hac correctione festiuius. ¶ Non habuit crispantes.] Mitra, barbarum capitis ornamentum. Vergilius, Mæonia mentum mitra crinemq; madentem Subnixus. Crispantes dixit, ob rugas arte inductas mitræ. ¶ Stridentes calceolos] Vel ob ornamenta addita, uel ob soleam subere suppactam, quod pressum stridet. ¶ Nec orbes.] Videlicet oculorum. Stibium, lapis est qui adhibetur dilatandis ac pingendis nigrore oculis. Vnde fuliginatos dixit, pro nigrefactos. Nam fuligo, nigror est adhærens è fumo. ¶ Quæ lachrymis cutem.] Id enim usu uenit fuco pictis, ut lachrymæ sulcos faciant per colores, faciemq; tectorio suci incrustatam aperiant. Vnde Iuuenalis,
Tandẽ aperit uultũ, & tectoria prima reponit.
¶ Viuens mortua est] Hic palã distinxit hanc partem à superioribus: uulgus enim sic accipit: Vidua quæ in delicijs est uiuens, ea mortua est: cum sit sensus, Vidua quæ deliciose uiuit, uiuens non uiuit: sicut in Annotationibus nostris indicauimus. ¶ Quorundam hominum] Locus est apud Paulum in prima ad Timotheum epistola, capite quinto. ¶ Sed incẽtiua aufero] λύπρον Græce stimulus, & λυπῶν stimulo. Inde Latini, maxime Christiani, uocem hanc composuerunt, qua significant irritamenta. Hic locus diuersus habetur in exemplaribus: nonnulli scriptum habent, incentiua assero uoluptatum: nonnulli, incentiua assero esse. Ego plane legendum censeo, Incentiua aufero uoluptatum. ¶ Aetnæi ignes.] Aetna mons est Siciliæ, quondam perpetuo flagrans incendio. De quo Plinius: Mons Aetna nocturnis mirus incendijs. Multa super hoc Claudianus in raptu Proserpinæ. ¶ Vulcania tellus] Therasiam significat insulam, quæ sita est inter Liparam & Siciliam. Cui postea mutatum est nomẽ, dictaq; Hiera, ideſt sacra, quod sacra esset Vulcano: in ea collis est nocturnas euomens flammas. Autor Plinius libro tertio. ¶ Non Vesuus & Olympus] Iuxta hunc montem periit Plinius maior, ut in epistola quadã huius nepos describit. Est autem in Campania haud procul à Nola, quondam Aetnæ more flagrãs: nũc frigidus, quem admodum & Aetna: hunc quidam Vesuium uocant. ¶ Argi.] Hunc Iuno addidit custodẽ uaccæ, in quam Iupiter uerterat puellam. Et propter uigilantiam dictus est habere centum oculos. ¶ περὶ ὑγιεινῶν.] Ideſt de salutaribus, hoc est De tuenda corporis sanitate. Id opus Galeni extat, ac iam dudum in manibus est Thomæ Linacro medico Britanno, uiro undecunq; doctissimo, breui (ut spero) Latinũ pro-

6

 diturum

Universidad de Deusto
Biblioteca

diturum. Est eodem titulo liber Pauli Aeginetæ, quem Gulielmus Copus Basilienſis traduxit. Est & Plutarchi, quē nos nuper uertimus. ¶ Pituita] Humor est superuacaneus, qui in senibus abundat ob inopiam caloris, qui huiusmodi concoquere solet. ¶ Vetera uina] Quoniam ea maxime calefaciunt, etiā Varrone teste. ¶ Cuius finis est] Comœdia, speculū est humanæ uitæ. Itaq; comicus hoc agit, ut ætatum, sexus, cōditionis omnis, affectus & ingenium repræsentet. ¶ Sine Cerere & Libero] Ideſt absq; cibo & potu. Est in Eunucho Terentiana. ¶ Bonum est uinum nō bibere] Hic locus est in Epistola Pauli ad Romanos: quanq; hunc diuus Hieronymus, sanctè quidem ac salubriter, sed tamē uiolenter, detorsit aliorsum quàm Paulus scripsit, Sentit enim illic Apostolus per se nō esse malum uesci carnibus, aut bibere uinum, sed offendiculum ubiq; uitandum. Similiter & eum locum qui sequitur, de esu olerum, detorsit ad suum usum. Nec enim Paulus illic loquitur de infirmitate, qua proclines sumus ad libidinē, sed de opinione, qua putat aliquis sibi non licere uesci carnibus, cū nefas non sit. ¶ Malo apud te, &c.] Malo uideri parum uerecunde loqui, quàm ea tacere quæ ad rem necessaria sunt. ¶ Subtegmine
7 impleueris] Alluſit ad pensum puellarum texentium. Nam telæ pars est subtegmen. Porrò pensum calatho imponebant. ¶ Sta iuxta Hieremiam] Retulit quod est Hieremiæ capite sexto: State super uias, & uidete & interroga te de semitis antiquis, quæ sit uia bona, & ambulate in ea, & inuenietis refrigerium animabus uestris. ¶ Comede similam & oleum] Alluſit ad locum, qui est Exodi capite uigesimonono: Tolle uitulum de armento, & arietes duos, immaculatos, panesq; azymos, & crustulam absq; fermento, quæ conspersa sit oleo, lagana quoq; azyma oleo lita. ¶ Vestire cū Ioseph] Respexit ad id quod legitur Genesis trigesimoseptimo: Israel autem diligebat Ioseph supra omnes filios, eo quod in senectute genuisset eum, fecitq; ei tunicam polymitam. Polymitam uocat uestem uersicolorē, & pluribus textam liciis. Nam πολὺ Græce, multum significat, & μίτος filum. ¶ Perforentur aures tuæ] Respexit ad hoc, quod delicatæ matronæ ex auribus perforatis suspendunt baccas & smaragdos. Iuuenalis, Et cum
Auribus extersis magnos cōmisit elenchos.
Videtur autē alluſisse ad id quod scripsit Hieremias capite secundo: Vade, & clama in auribus Hierusalē. Nisi mauis referre ad seruum cupientem ultro seruire, cuius aures iubētur perforari subula. Exodi capite uigesimoprimo. ¶ Caue ne mendicante] Admonet, opes non quibuslibet elargiēdas esse, sed duntaxat Christi pauperib. Alioqui qui cognatis dant, cum non egeant, alienas opes augent, cū Chri
8 stus in suis membris egeat. ¶ Spadonū exercitu] Spadones uocantur, quibus execti sunt testes. Hii quondam potentibus matronis in C
deliciis erant. ¶ Viduarum circumferri] Vidua, libera est ab imperio mariti. Ea libertate non debet in hoc abuti, ut passim uagetur per uias. ¶ Collactaneus] Delicato uerbo significauit æqualem. ¶ Candidulus & rub.] Nam rubor candori mixtus, præcipua formæ laus est. ¶ Apparatus Neronis & Sard.] De luxu Neronis multa Iuuenalis. Sardanapalus Assyriorum rex fuit, uoluptatum studio nobilitatus. ¶ Nuptias loquebantur] Apte abusus est uerbo loquebantur, pro indicabant. Vt Cicero: Nequitiam clamitant. ¶ Fronte obscœna] Obscœna mihi uidetur à quopiam additum: fortè pro obscœna, legēdum ob senium. ¶ Rogus propè] Rogus ignis, quo olim cadauera comburebantur. ¶ Simulabitur mariti] Significat maritū hoc consilio illam ducturum, ut hæres illi sit, idq; uti consequatur, finget morbum: & condito testamento, illam scribet hæredē, ut uxor prouocata exēplo, idem faciat, si contingat ægrotare. Nam est & hoc captandarum hæreditatum genus. ¶ Omne genus comœdiæ] Nam plurima sunt genera, ut ostendit Donatus in Præfatione commētariorum in Terentium. ¶ Mimographi] Qui mimos scribunt, ideſt uersus agendos in scæna.
¶ Communes rhetorum loci] Aliquando di- 9
cuntur loci communes, qui tractantur per effectus, ut contra luxuriam, contra stuprum, contra odium nouercale, de his sentit hoc loco. ¶ Declamabunt] Sunt complures declamationes hoc argumento, de priuigno & nouerca. ¶ Vt uenefica.] Quasi ueneno dato, morbū feceris. ¶ Si dederis, malefica] Quasi uenenum pro cibo dederis, si contingat eum mori. Nam maleficia dicuntur aliquādo, quæ malis artibus fiunt, ut ueneno aut incātamentis. ¶ Superstitem hospitem] Sentit Heliam prophetam. ¶ Capsaces] Vasis genus olearij: quo uerbo & alibi usus est Hieronymus, & item Cyprianus. ¶ Granū enim tri. ibi mor.] Alluſit ad Euangelium: Nisi granum frumenti] Nam Christus in Iudæa fuit occisus. Viduam, intelligit gentilitatem. ¶ Quæ nobis sonat] Nobis, ideſt Græce scientibus, παράκλητος consolor, unde & paracletus.

~~ANTIDOTVS~~

~~In hac citat librum Iudith, & addit, Si cui tamen placet uolumen recipere, quasi dubitans de autoritate huius uoluminis, cum id inter Canonicas scripturas habeat Ecclesia. Verum omnino liber hic apud Hebræos pondus olim non habebat, in his quæ uenirent in contentionem. Chaldaice enim sermone conscriptus, inter historias numerabatur. Denique in Nicena synodo in numero sanctarum scripturarum computatus est, ut testatur Hieronymus in huius Præfatione. Apparet igitur ea ætate quosdā adhuc dubitasse, nec illud synodi decretum apud omnes usu receptum~~ fuisse

A ~~fuisse. Denique an uere decretū fuerit, dubitare se significat, cum ait, legitur compositum. Et maxime recepit Synodus opus illud, re-~~ fert quo animo receperit, an ut pondus haberet in contentione, an ut esset exemplum uirtutis.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS

Gerontiam uiduā dehortatur à digamia, hoc est, secundis nuptiis: refellens eos, qui ex uerbis diui Pauli probabant iteratas nuptias. Epistola est cum primis erudita & eloquens. Primā partem habet laudatoriā, ueluti per excursum, quo ferè solet uti. In secunda tractat argumētis rem ipsam. In tertia rursum expatiatur in locum cōmunem, de calamitatibus rerū humanarū. Sed mirum, q̄ scite utranq; digressionē ad propositum argumentū accommodat, optimus artifex.

HIERONYMVS AD GERONTIAM VIDVAM DE MONOGAMIA

IN uetere uia, nouam semitam quærimus, & in antiqua detritaq; materia, rudem artis excogitamus elegantiam: ut nec eadem sint, & eadem 1
sint. Vnum iter, & peruenien di quò cupias, multa cōpendia. Sæpe ad uiduas scripsimus, & in exhortationem earum multa de scripturis sanctis exempla repetentes, uarios testimoniorum flores, in unam pudicitiæ coronam texuimus. Nunc ad Gerontiam nobis sermo est, quæ quodam uaticinio futurorū, ac dei præsidentis auxilio, nomen accepit. Quam auiæ, matris, amitæq; probatarum in Christo fœminarum, nobilis turba circumstat: Quarū auia Metronia, per quadraginta annos uidua perseuerans, Annam nobis filiam Phanuelis 2
de Euāgelio retulit. Benigna mater, quartum & decimū uiduitatis implens annum centenario uirginum choro cingitur. Soror Celerini patris Gerontia: quæ paruulam nutriuit infantem, & in suo natam susceptt gremio: per annos uiginti mariti solatio destituta: erudit neptem, docēs quod à matre didicit. Hæc breui sermone perstrinxi, ut ostendam adolescētulam meam non prestare Monogamiam generi suo, sed reddere: nec tam laudandam esse si tribuat, quàm omnibus execrandam, si negare tentauerit: præsertim cum posthumus eius Simplicius, nomē patris referat, &
B nulla sit excusatio desertæ ac sine hæredibus domus, sub quorum patrocinio interdum sibi libido blanditur: ut quod propter intemperantiam suam faciunt, uideantur facere desiderio liberorum. Sed quid ego quasi ad retractantem loquor, cum audiam eam multos palatij procos, ecclesię uitare prędidio: quos certatim diabolus in flammat, ut uiduæ nostræ castitatem probent, quam & nobilitas, & forma, & ętas, & opes faciunt cunctis appetibilem: ut quanto plura sunt, quæ impugnant pudicitiam, tanto uictricis maiora sint præmia? Et quia nobis de portu egredientibus, quasi quidam scopulus opponitur, ne possimus ad pelagi tuta decurrere, & apposti Pauli scribentis ad Timotheum profertur autoritas, in qua de uiduis disputans, ait: Volo autem iuniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse, nullam occasionem dare aduersario, maledicti gratia. Iam enim quædam abierunt retro post sa 3
tanam: oportet primum sensum tractare præcepti, & omnem loci huius continentiam discutere, atq; ita Apostolicis uestigiis insistentem, ne transuersum quidem, ut dici solet, unguem in partem alteram declinare. Supra scripserat, qualis uidua esse deberet, unius uiri uxor, quæ liberos educauit, quæ in bonis operibus habuit testimoniū, quæ tribulatis de sua substātiola subministrauit, cuius spes deus est, & quæ permanet in obsecratione, & orationibus nocte ac die. Post quæ iungit contraria: Quæ autē in deliciis est, uiuens mortua est. Statimq; infert, ut discipulum suum muniat omni arte doctrinæ: Adolescentiores autem uiduas deuita, quæ cum lasciuierint in Christo, nubere uolunt: habētes damnationem quod primam fidem irritam fecerunt. Propter has igitur, quæ fornicatę sunt in iniuriā uiri sui Christi (hoc enim παραφθορικῶς σωσιν Græcus sermo significat) uult Apostolus alterum matrimonium: præferens digamiam fornicationi, secundū indulgentiam duntaxat, non secūdum imperium. Simulq; singula testimonij uerba tractāda sunt. Volo, inquit, adolescentulas nubere. Cur quęso? quia nolo adolescētulas fornicari. Procreare filios. Quam ob causam? Ne metu partus ex adulterio filios necare cogantur. Matresfamilias esse. Quare obsecro? Quia multo tolerabilius est digamam esse, quàm scortum: & se-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cundum habere uirum, quàm plures adulteros. In altero enim, miseriarum consola c
tio: in altero, pœna peccati est. Sequitur, Nullam occasionẽ dare aduersario maledi
cti gratia: in quo breui accincto & præcepto, multa simul monita continentur. Ne
propositum uiduæ exquisitior cultus infamet. Ne oculorum nutibus & hilaritate
uultus, iuuenum post se greges trahat. Ne aliud uerbo, aliud habitu polliceatur, &
conueniat ei uersiculus ille uulgatus: Risit, & arguto quiddam promisit ocello.

4 Atq; ut omnes nubendi causas breui sermone concluderet, cur hoc præcepisset
ostendit, dicens, Iam enim quædam abierunt retro post satanã. Ideo ergo secunda,
& (si necesse est) tertia incõtinentibus aperit matrimonia: ut à satana abstrahat, ut
magis mulierẽ qualicũq; uiro iunctam faciat esse, q̃ diabolo. Sed & ad Corinthios
tale quid loquitur: Dico autem innuptis & uiduis, bonum est illis, si sic permanse-
rint ut ego. Si autem non se continent, nubant: melius est enim nubere, q̃ uri. Cur
Apostoler Statim intulit, quia peius est uri: alioqui absolutũ bonum est, et sine com
paratione peioris, esse quod Apostolus est, ideſt solutum, nõ ligatum: nec seruum,
sed liberum: cogitantem ea quæ dei sunt, non ea quæ uxoris. Et protinus in conse-
quẽtibus: Mulier, inquit, alligata est uiro, quamdiu uir eius uiuit: q̃ si dormierit uir
eius, libera est: cui uult nubat, tantum in domino. Beatior autem erit, si sic perman-
serit, secũdum consiliũ meum: puto autem q̃ & ego spiritum dei habeam. Et in hoc
idem sensus est, quia idem spiritus: diuersæ epistolæ, sed unus autor epistolarũ. Vi-
uente uiro, mulier alligata est, & mortuo, soluta. Ergo matrimoniũ uinculum est, &
uiduitas solutio. Vxor alligata est uiro, & uir uxori alligatus est; intantũ ut sui cor-
poris non habeãt potestatem, & alterutrũ debitum reddant: nec possint habere pu
dicitiæ libertatem, qui seruiunt dominatui nuptiarum. Quodq; addidit, Tantum in
domino: amputat ethnicorum coniugia, de quibus & in alio loco dixerat, Nolite iu
gum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? Aut
quæ societas luci cum tenebris? Quæ conuentio Christi cum Belial? Aut quæ pars
fideli cum infideli? Qui consensus templo dei cũ idolis? Ne scilicet aremus in boue D
& asino, ne tunica nuptialis uario sit texta subtegmine. Extemploq; tollit quod cõ-
cesserat, & quasi pœniteat eum sententiæ suæ, retrahit: Beatior erit, si sic permanse
rit, suiq; hoc magis esse consilij. Quod ne contẽnatur ut hominis: spiritus sancti au
toritate confirmat, ut non indulgens homo fragilitati carnis humanæ, sed in Apo-
stolo spiritus sanctus præcipiens audiatur. Nec sibi in eo annorum puellariũ debet
uidua blandiri, q̃ non minus sexagenariã eligi præcipit: neq; enim innuptas uel iu
uenculas cogit, ut nubãt, qui de nuptis quoq; loquitur: Tempus breue est: superest
ut & qui habent uxores, sic sint quasi non habeant: sed de his uiduis disputat, quæ
suorum nutriũtur alimentis, quæ filiorum & nepotũ ceruicibus imponuntur. Qui-
bus imperat, ut discant domũ suam colere, & remunerari parentes, sufficienter eis
tribuere, ut nõ graueẽ ecclesia, ut possit certis uiduis ministrari. De quibus scriptũ
est, Honora uiduas, quæ ueræ uiduæ sunt: hoc est quæ omni suorum auxilio desti-
tutæ, quæ manibus suis laborare nõ possunt, quas paupertas debilitat, ætasq; con-
ficit, quibus deus spes est, & omne opus oratio. Ex quo datur intelligi, adolescentu
las uiduas, exceptis his quas excusat infirmitas, uel suo labori, uel liberorũ ac pro-
pinquorum ministerio delegari. Honor autem impręsentiarũ, uel pro eleemosyna,
uel pro munere accipitur, ut est illud: Presbyteri duplici honore digni habeantur,
maxime qui laborant in uerbo & doctrina. Et in Euangelio dominus disserit man-
datum legis, in quo dicitur, Honora patrẽ tuum & matrem tuam: nõ in uerborum
sono, qui inopiam parentum, cassa potest adulatione frustrari, sed in uictus necessa
riis ministrãdis debere intelligi. Iubente enim domino, ut filij alerent parentes pau
peres, & redderent beneficia senibus, quæ paruuli acceperant: scribæ & pharisæi
econtrario docebãt filios, ut parentibus responderent: Corban, hoc est donũ quod
altari pollicitus sum, & in templi dona promisi, si tu à me acceperis cibos, uertetur
in tuum refrigeriũ. Atq; ita fiebat, ut egentibus patre & matre, sacrificium offerrẽt
filij, quod sacerdotes scribæq; cõsumerẽt. Si ergo Apostolus pauperes uiduas (eas

tamen

A tamen quæ adolescentulæ sunt, & nulla debilitate franguntur) cogit suis manibus
laborare, ne grauetur ecclesia, & possit anus uiduas sustẽtare: qua excusatione ute-
tur quæ opibus mundi affluit, quæ potest etiam aliis ministrare, & de iniquo mam
mona sibi facere amicos, qui possint eam in æterna tabernacula recipere? Simulq;
considera, q̃ uidua non eligatur, nisi unius uiri uxor, & nos putabamus sacerdotũ
hoc tantũ esse priuilegiũ, ut non admittatur ad altare, nisi qui unam habuerit uxo-
rem. Non solum enim ab officio sacerdotij digamus excluditur, sed & ab eleemosy
na ecclesiæ, dum indigna putatur stipe, quæ ad secũda cõiugia deuoluta est. Quãq;
lege sacerdotali teneatur & laicus, qui talẽ præbere se debet, ut possit eligi in sacer-
dotium. Non enim eligitur, si digamus fuerit. Porrò eliguntur ex laicis sacerdotes.
Ergo & laicus tenetur mãdato, per quod ad sacerdotiũ peruenitur. Aliud est quod
uult Apostolus, aliud quod cogitur uelle. Vt concedat secũda matrimonia, meæ est
incontinentiæ, non illius uoluntatis. Vult omnes esse sicut seipsum, & ea cogitare
quæ dei sunt, & solutos nequaq̃ ultra alligari. Sed si labentes, per incontinentiam
ad barathrum stupri uiderit peruenire, digamiæ porrigit manũ, ut cum una magis
q̃ cum pluribus uolutẽtur. Quod nequaq̃ ut amare dictum, & contra Apostoli re-
gulam, secundus nuptiator exaudiat. Duę enim sunt Apostoli uoluntates: una qua
præcepit, Dico autẽ innuptis & uiduis, bonum est illis si sic permãserint, sicut ego.
altera qua indulget, Si autem non se continent, nubant: melius est enim nubere, q̃
uri. Primum quid uelit, deinde quid cogatur uelle, demõstrat. Vult nos permanere
post nuptias, sicut seipsum: & propositę beatitudinis, apostolicũ ponit exemplum.
Sin autem nos uiderit nolle quod ipse uult, incontinentiæ nostræ tribuit indulgen
tiam. Quam è duabus eligimus uoluntatẽ, quod magis uult, & quod per se bonum
est, an quod mali cõparatione fit leuius, & quodam modo nec bonum est, quia præ
fertur malo? Ergo si eligimus quod Apostolus non uult, sed uelle compellitur, imò
acquiescit deteriora cupientibus, non Apostoli, sed nostrã facimus uoluntatẽ. Legi
B mus in Veteri testamẽto, Semel maritatas filias sacerdotum, si uiduæ fuerint, uesci
debere de sacerdotalibus cibis, mortuisq; sic à patre exhibendum inferiarũ officiũ.
Sin autem alios uiros acceperint, alienas eas & à patre & à sacrificiis fieri, & inter 5
externas debere deputari. Quod quidem obseruat & gentilitas, in condẽnationem
nostri, si hoc non exhibeat ueritas Christo, quod tribuit mẽdacium diabolo, qui &
castitatẽ reperit perditricem. Hierophãta apud Athenas euiratur, & æterna debili
tate fit castus. Flamen unius uxoris ad sacerdotiũ admittit: Flaminica quoq; unius
mariti eligitur uxor. Ad tauri Aegyptij sacra semel maritus assumitur. Vt omittam 6
uirgines Vestæ & Apollinis, Iunonisq; Achiuæ & Dianæ ac Mineruæ, quæ perpe
tua sacerdotij uirginitate marcescunt: stringam breuiter reginam Carthaginis, quę
magis ardere uoluit, q̃ Hiarbæ regi nubere: & Hasdrubalis uxorẽ, quæ apprehen
sis utraq; manu liberis, in subiectum se præcipitauit incendiũ, ne pudicitiæ damna
sentiret: & Lucretiã, quæ amissa gloria castitatis, noluit pollutæ conscientiæ super-
uiuere. Ac ne multa longo sermone contexam, quæ potes de primo contra Iouinia
num uolumine ad ædificationẽ tuam sumere: unum tantum, quod in patria tua ge-
stum est, repetam, ut scias pudicitiam etiam barbaris ac feris & sanguinariis genti- 7
bus esse uenerabilem. Gens Teuthonum ex ultimis Oceani atq; Germaniæ profe
cta littoribus, omnem Galliã inundauit: sæpiusq; cæsis Romanis exercitibus apud
aquas Sextias Mario pugnante, superata est. Quorum trecẽtæ matronæ, cum aliis
se uiris captiuitatis conditione tradendas esse didicissent, primum consulem depre
catæ sunt, ut templo Cereris ac Veneris in seruitium traderentur. Quod cum non
impetrarent, submouente eas lictore, paruulis cæsis liberis, mane mortuæ sunt re-
pertæ, suffocatis laqueo faucibus, & mutuis complexibus se tenentes. Quod igitur
barbaræ castitati non potuit inferre captiuitas, hoc matrona nobilis faciet? & ex-
perietur alterum uirum, quæ priorem aut bonum perdidit, aut malum experta est,
ut rursum contra iudicium dei, facere nitatur? Quod si statim secundum perdide-
rit, sortietur & tertium? & si ille dormierit, in quartum quintumque procedet,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ut nihil sit quo à meretricibus differat? Omni ratione uiduæ prouidẽdum est: ne ea C
stitatis primos excedat limites. Quos si excesserit, & uerecũdiam ruperit matronalem: in omnem debacchabitur luxuriam, ita ut prophetam mereatur audire dicentem: Facies meretricis facta est tibi: Impudorata es tu. Quid igitur? Damnamus secũda matrimonia? Minime, sed prima laudamus. Abiicimus de ecclesia digamos? Absit: Sed monogamos ad continentiã prouocamus. In arca Noe non solum munda, sed & immunda fuerunt animalia. Habuit homines, habuit & serpentes. In domo quoq; magna, uasa diuersa sunt: alia in honorem, alia in cõtumeliam. Est crater ad bibendum, est & matula ad secretiora naturæ. Nam cum in semente terrę bonæ centesimum & sexagesimum & trigesimum fructum, euangelia doceant, & centenarius pro uirginitatis corona, primum gradum teneat: sexagenarius pro labore uiduarum, in secundo sit numero: tricenarius fœdera nuptiarum, ipsa digitorum conIunctione testetur, digamia in quo erit numero? Imò extra numerũ. Certe in bona
8 terra non oritur, sed in uepribus, & spinetis uulpium, quæ Herodi impiissimo comparantur, ut in eo se putet esse laudabilem, si scortis melior sit, si publicarum libidinum uictimas superet, si uni sit prostituta, non pluribus. Rem dicturus sum incredibilem, sed multorum testimoniis approbabo. Ante annos plurimos, cum in chartis ecclesiasticis iuuarem Damasum Romanæ urbis episcopum, & orientis atq; occidentis synodicis consultationibus respõderem, uidi duo inter se paria, uilissimorũ è plebe hominum comparata, unum qui uiginti sepelisset uxores, alteram quę uicesimum secundum habuisset maritum, extremo sibi, ut ipsi putabant, matrimonio copulatos. Summa omnium expectatio, uirorum pariter ac fœminarum: post tan-
9 tas rudes, quis quem prius efferret. Vicit maritus, & totius urbis populo confluente, coronatus & palmam tenens adoreamq;, per singulos sibi acclamantes, uxoris multinubæ feretrũ præcedebat. Quid dicemus tali mulieri? Nempe illud, quod dominus Samaritanæ: Viginti duos habuisti maritos, & iste à quo sepelieris, non est tuus. Itaq; obsecro te religiosa in Christo filia, ut testimonia ista nõ noueris, quibus D
incontinentibus, & miseris subuenitur, sed illa potius lectites, quibus pudicitia coronatur. Sufficit tibi quod primum perdidisti uirginitatis gradum, & per tertiũ uenisti ad secundũ, id est, per officium coniugale, ad uiduitatis continentiã. Extrema, imò abiecta, ne cogites, nec aliena et longe posita exẽpla perquiras. Habes auiam, matrem, & amitam. Quarum tibi abundans imitatio atq; doctrina, & præcepta uiuendi, norma uirtutum est. Si enim multæ in coniugio, uiuentibus adhuc uiris, intelligunt illud Apostoli: Omnia licent, sed non omnia expediunt, & castrãt se propter regna cœlorum, uel à secunda natiuitate post lauacrum ex consensu, uel post nuptias ex ardore fidei, cur uidua quæ iudicio dei uirum habere desiit, nõ illud lætabunda cõgeminet: Dominus dedit, dominus abstulit, & oblatam occasionem arripiat libertatis, ut sui corporis habeat potestatem nec rursum ancilla fiat hominis? Et certe multo laboriosius est, non frui eo quod habeas, q̃ desiderare, quod amiseris. Vnde & uirginitas in eo facilior est, quod carnis incentiua non nouit, & uiduitas in eo solicitior, quod præteritas animo recolit uoluptates: maxime si se uirũ putet perdidisse, non præmisisse: quorum alterum doloris, alterum gaudij est. Primi
10 hominis creatura nos doceat, plures nuptias refutare. Vnus Adã & una Eua, imò una ex eo costa separatur in fœminã. Rursumq; quod diuisum fuerat, nuptiis copulatur, dicente scriptura: Erunt duo in carnẽ unam: nõ in duas, nec in treis. Propterq; relinquet homo patrẽ & matrẽ, & adhęrebit uxori suę, certe nõ uxoribus. Quod testimoniũ Paulus edisserens, ad Christũ refert & ad ecclesiã, ut primus Adam in carne, secundus in spiritu Monogamus sit. Sit una Eua, mater cunctorũ uiuentiũ, & una ecclesia parens omniũ Christianorũ. Sicut illã maledictus Lamech in duas diuisit uxores, sic hanc hæretici in plures ecclesias lacerãt, quę iuxta Apocalypsim Ioannis, synagogæ magis diaboli appellandę sunt, q̃ Christi cõciliabula. Legimus in carminũ libro: sexaginta sunt reginæ, & octoginta cõcubinæ, & adolescentulæ, quarum non est numerus. Vna est columba mea, perfecta mea: una est matri suæ, electa

A electa genitrici suæ. Ad quam scribit idem Ioannes epistolam: Senior electæ dominæ, & filijs eius. Sed & in arcam quam Petrus apostolus sub typo interpretatur ecclesiæ, Noe cum tribus filijs, singulas, non binas uxores introduxit. Etiam de immundis animalibus bina sumuntur, masculus & fœmina, ut ne in bestijs quidem, serpentibusq;, crocodilis ac lacertis, digamia habeat locum. Quod si de immundis septena ponuntur, id est, imparia, & in hoc uirginitatis ac pudicitię palma monstratur. Egressus enim de arca Noe, deo uictimas immolauit: non utiq; de pari, sed de impari numero, quia alterum fœtibus atq; cõiugio, alterum sacrificio præparatum est. At patriarchæ non singulas habuerunt uxores. Imò & cõcubinas habuere plurimas. Et, ne hoc parũ sit: Dauid multas, & Solomon habuit innumerabiles. Iudas ad Thamar, quasi ad scortum ingreditur. Et iuxta occidentem literam, Osee propheta nõ solum meretrici, sed etiam adulteræ copulatur. Quod si & nobis iure concedítur, adhinniamus ad omnes fœminas, & in exemplũ Sodomæ & Gomorrhæ, ab ultimo die deprehendamur uendentes & ementes, nubentes & nuptui tradentes, & tunc sit finis coniugij, quando terminus uitæ. Quod & si post diluuiũ, & ante diluuium uiguit ista sentẽtia: Crescite & multiplicamini, & replete terram: quid ad nos, in quos fines seculorum decurrerunt, quibus dicitur: Tempus breue est, & iam securis ad radices arborum posita est, quæ syluam legis & nuptiarum euangelica castitate succidat? Tempus amplexandi, & tempus longe fieri ab amplexibus. Hieremias captiuitate propinqua, uxorem prohibetur accipere. Ezechiel in Babylone: mortua est, inquit, uxor mea, & apertũ est os meum. Nec ducturus uxorem, nec ille qui duxerat, possunt in opere cõiugali libere prophetare. Olim gloriæ erat illum audire uersiculum: Filij tui sicut nouellæ oliuarum, in circumitu mensæ tuæ: & uideas filios filiorum tuorum. Nunc de continentibus dicitur: Qui adhæret domino, unus spiritus est. Et, adhęsit anima mea post te, me suscepit dextera tua. Tunc oculum pro oculo, nunc uerberanti maxillã, prębemus & alterã. Illo tempore bella
B toribus dicebatur, Accingere gladio tuo super femur tuũ potẽtissime: modo audit Petrus, Conde gladiũ tuum in uaginã: qui enim gladio percutit, gladio morietur. Hæc dicimus non separãtes legem & euangeliũ, ut Marcion calũniatur, sed unum 11
atq; eundem suscipientes deum, qui pro uarietate temporum atq; causarum principium & finis, serit, ut metat: plantat, ut habeat quod succidat. Iacit fundamentum, ut ædificationi, consummato seculo, culmen imponat. Alioqui si ad sacramenta ueniamus & futurorum typos, non nostro arbitrio, sed Apostolo disserente: Agar & Sara, uel mons Sina & Sion, duo testamẽta significant. Lia lippientibus oculis, & Rachel quam Iacob amabat plurimum, synagogam ecclesiamq; testantur. Vnde & 12
Anna prius sterilis, Fenennæ ubertate fœcundior est. Licet & Monogamia nos Isaac & Rebecca præcesserit, cuius solius partus domini reuelatio est. Nec ulla alia fœminarũ deum per seipsam consulit. Quid loquar de Thamar, quæ Esron & Phares geminos fudit infantes? In quorum natiuitate diuisa macería, duos populos separauit: Et ligata manus coccino, conscientiam Iudæorum iam tunc Christi passio ne resperſit. Ac de scorto prophetico, cuius similitudo uel ecclesiã significat de gentibus congregatam, uel (quod ipsi loco magis cõuenit) synagogam primum assumptam de idololatris per Abraham & Moysen: Deinde post adulterium, & negationem saluatoris, sedentem plurimo tempore sine altari, sacerdotibus ac prophetis, & uiri pristini consortium præstolantem, ut postquam subintrauerit plenitudo gentiũ, tũc omnis Israel saluus fiat. Quasi in breui tabella latissimos terrarũ situs ostendere uoluí, ut pergã ad alias quęstiunculas, quarũ prima de Annæ cõsilio est.

Sola ne perpetua mœrens carpere iuuenta?
Nec dulceis natos, Veneris nec præmia noris?
Id cinerem, aut manes credis curare sepultos?
Cui breuiter respondeat ipsa quæ passa est:
Tu lachrymis euicta meis, tu prima furentem
His germana malis oneras, atq; obijcis hosti.

Non

Universidad de Deusto
Biblioteca

Non licuit thalami expertem sine crimine uitam C
Degere more feræ, talcis nec tangere curas.
Non seruata fides cineri promissa Sicheio.
Proponis mihi gaudia nuptiarũ, ego tibi opponam, pyram, gladium, & incẽdium.
Non tantum boni est in nuptijs quod speramus, quantum mali, quod accidere po
test, & timendũ est. Libido transacta semper sui relinquit pœnitudinem, nunquam
satiatur, & extincta redaccenditur. Vsu crescit, & deficit: nec rationi paret, quæ im
petu ducitur. Sed dices: Amplæ opes & dispensatio rei familiaris egent autoritate
uiri. Scilicet perierunt domus cœlibum, & nisi cum seruulis tuis ipsa seruieris, fami
liæ tuæ imperare nõ poteris. Auia tua, mater & amita, nónne autoritatis pristinæ,
honorisq; maioris sunt, dum eas & tota prouincia, & ecclesiarum principes suspi
ciunt? Ergo milites & peregrinantes, sine uxoribus sua hospitiola non regunt? &
nec inuitant ad conuiuia, nec inuitantur? Quasi non possis probatæ ætatis habere
famulos, uel libertos, in quorum nutrita es manibus, qui præsint domui, ad publi
cum respondeant, tributa persoluãt: qui te suspiciant, ut patronã: diligant, ut alum
nam, uenerentur, ut sanctam. Quære primum regnum dei, & hæc omnia adijcien
tur tibi. Si de uestc cogitaueris, lilia tibi de euangelio proponuntur. Si de cibo, re
mitteris ad aues quæ non serunt, neque metunt, & pater tuus cœlestis pascit illas.
Quantæ uirgines & uiduæ absq; ulla sorde rumoris, suam substantiolam guberna
runt? Caue ne iungaris adolescentulis, ne his adhæreas, propter quos Apostolus
concedit secunda matrimonia, & sustineas in media tranquillitate naufragium. Si
Timotheo dicitur: Adolescẽtiores uiduas deuita. Et iterum: Ama anus, ut matres,
adolescentulas, ut sorores cum omni castitate, quare tu me commonentem non au
dias? Fuge personas, in quibus potest malæ conuersationis esse suspitio, nec para
tum habeas illud è triuio, sufficit mihi conscientia mea, non curo quid de me loquan
tur homines. Et certe Apostolus prouidebat bona, non tantũ coram deo, sed etiam
corã hominibus, ne per illum nomẽ dei blasphemaretur in gẽtibus. Habebat utiq; D
potestatem sororẽ mulierem circumducendi, sed nolebat se iudicari ab infideli con
13 scientia. Et quum posset de euangelio uiuere, diebus ac noctibus laborabat mani
bus suis, ne quem grauaret credentium. Si scandalizat, inquit, esca fratrem, in æter
num carnem non manducabo. Dicamus & nos: Si scãdalizat soror, uel frater, non
unum & alterum, sed totam ecclesiam, nec sororem uidebo, nec fratrem. Melius est
rem familiarem minui, quàm salutem animæ perire. Melius est amittere, quod (ueli
mus, nolimus) aliquando periturum est. Melius est sponte dimittere, quàm id amit
tere, pro quo omnia dimittenda sunt. Quis nostrum, non dicam cubitũ, quod enor
me est, sed unius unciolæ decimam partem adijcere potest ad staturam suam? Et so
liciti sumus quid mãducemus, aut quid bibamus? Ne cogitemus ergo de crastino.
Sufficit diei malitia sua. Iacob fratrem fugiens, magnis in patris domo diuitijs dere
lictis, nudus pergit in Mesopotamiã, & ut nobis fortitudinis præberet exemplum,
lapide capiti suppositio, uidit scalam ad cœlum usq; subrectam, & dominũ innitcn
tem super eam, per quam ascendebant angeli, & descendebant, ut nec peccator de
sperct salutem, nec iustus de sua uirtute securus sit. Atq;, ut multa præteream (neq;
enim tempus est, ut assumpti testimonij omnia edisseram) post annos uiginti dives
dominus, & pater ditior, qui dudum Iordanem in baculo transierat, cum tribus tur
mis gregum in patriã reuertitur. Apostoli toto orbe peregrini, nõ æs in zona, non
uirgam in manu, non caligas habuere in pedibus, & tamen dicere poterant: Nihil
habentes, & omnia possidentes. &, Aurum & argẽtum non est nobis, quod autem
habemus, hoc tibi damus: in nomine Iesu Christi Nazareni, surge & ambula. Non
enim erant diuitiarum sarcina prægrauati, & ideo stantes cum Helia in foramine
petræ, per angustias acus transire poterant, & posteriora domini cõtemplari. Nos
uero ardemus auaricia, & contra pecunias disputantes, auro sinum expandimus,
nihilq; nobis satis est. Et illud, quod de Megarensibus dicitur, iure miseris coapta
ri potest: Aedificant quasi semper uicturi: uiuunt quasi altera die morituri. Et
hæc

A hæc facimus, quia domini uerbis nõ credimus, & quia ætas optata cunctis non ui
cinia mortis, quæ debetur mortalibus lege naturæ, sed cassa spe, annorum nobis
spatia pollicetur. Nemo enim tam fractis uiribus, & sic decrepitæ senectutis est, ut
non putet se unum adhuc annũ esse uicturum. Vnde subrepit obliuio conditionis
suæ, ut terrenum animal, & iam iamq; soluendum erigatur in superbiam, & animo
cœlum teneat. Verum quid ago? Fracta nauí de mercibus disputo. Qui tenebat,
de medio fit, & non intelligimus Antichristum appropinquare, quem dominus 14
Iesus Christus interficiet spiritu oris sui. Væh prægnantibus, & nutrientibus in
illa die: quorum utrũq; de fructibus nuptiarum est. Præsentium miseriarum pauca
percurrã. Quod rari hucusq; residemus, non nostri meriti, sed domini misericordiæ
est. Innumerabiles & ferocissimæ nationes, uniuersas Gallias occuparunt. Quic
quid inter alpes & Pyrenæum est, quod Oceano & Rheno includitur, Quadus,
Vuandalus, Sarmata, Halani, Gipedes, Heruli, Saxones, Burgũdiones, Alemani, 15
& (ó lugẽda respublica) hostes Pannonij uastarunt. Etenim Assur uenit cum illis. 16
Magontiacum nobilis quõdam ciuitas, capta atq; subuersa est, & in ecclesia multa
hominum milia trucidata. Vangiones longa obsidione deleti. Remorum urbs præ 17
potens, Ambiani, Attrebatæ, extremiq; hominum Morini, Tornacus, Nemete, Ar
gentoratus, translati in Germaniam. Aquitaniæ, nouemq; populorum Lugdunen 18
sis, & Narbonensis prouinciæ, præter paucas urbes populata sunt cuncta. Quas &
ipsas foris gladius, intus uastat fames. Non possum absq; lachrymis Tolosæ facere
mentionem, quæ ut hucusque non rueret, sancti episcopi Exuperij merita præstite
runt. Ipsæ Hispaniæ iam iamq; perituræ, quotidie contremiscunt, recordantes irru
ptionis Cimbricæ, & quicquid alij semel passi sunt, illæ semper timore patiuntur.
Cætera taceo, ne uidear de dei desperare clemẽtia. Olim à mari Pontico, usq; ad al
pes Iulias, non erant nostra, quę nostra sunt. Et per annos triginta, fracto Danubij
limite, in medijs Romani imperij regionibus pugnabatur. Aruerunt uetustate la
B chrymæ. Præter paucos senes, omnes in captiuitate, & obsidione generati, non de
siderabant, quam non nouerant libertatem. Quis hoc crederet? Quę digno sermone
historiæ comprehendent? Romam in gremio suo, non pro gloria, sed pro salute pu
gnare? Imò ne pugnare quidem, sed auro & cuncta supellectile uitam redimere?
Quod non uitio principum, qui uel religiosissimi sunt, sed scelere semibarbari acci
dit proditoris, qui nostris contra nos opibus armauit inimicos. Aeterno quondam 19
dedecore Romanum laborabat imperium, quod Gallis cuncta uastantibus, fusoq;
apud Alliam exercitu, Romam Brennus intrauit. Nec pristinam poterat abolere
ignominiam, donec & Gallias genitale Gallorum solum, & Gallograeciam, in qua
confederant orientis occidentisq; uictores, suo imperio subiugasset. Hannibal de
Hispaniæ finibus orta tempestas, cum uastasset Italiam, uidit urbem, nec ausus est
obsidere. Pyrrhum tanta tenuit Romani nominis reuerentia, ut deletis omnibus, è 20
propinquo recederet loco: nec audebat uictor aspicere, quam regum didicerat ciui
tatem. Et tamen pro hac iniuria (non enim dicam superbia) quæ bonos exitus ha
buit: alter toto orbe fugitiuus, tandem Bithyniæ mortem ueneno reperit. Alter re
uersus in patriam, in suo regno occubuit. Et utriusq; prouincię, populi Romani ue
ctigales sunt. Nunc ut omnia prospero fine eueniant, præter nostra quæ amisimus,
non habemus quod uictis hostibus auferamus. Potentiam Romanæ urbis, ardens
poeta describens ait: Quid satis est, si Roma parum est? Quod nos alio mutemus 21
elogio. Quid saluum est, si Roma perit?

Non mihi si linguæ centum sint, oraq; centum,
Ferrea uox, omnes captorum dicere pœnas,
Omnia cæsorum percurrere nomina possim.

Et hæc ipsa quæ di
xi, periculosa sunt, tam loquẽtibus, quàm audientibus, ut ne gemitus quidem liber
sit: nolentibus, imò nec audentibus nobis flere, quæ patimur. Respondc mihi cha
rissima in Christo filia, inter ista nuptura es? Quem acceptura uirũ, cedo? fugiturũ,
an pugnaturũ. Quid utrũq; sequatur intelligis. Et pro Fescẽnino carmine terribilis
tibi

Universidad de Deusto
Biblioteca

tibi rauco sonitu buccina cõcrepabit, ut quas habes pronubas, habeas forte lugen- C
tes. Aut quibus delicijs affluas, quæ possessionum tuarum reditus perdidisti, quæ obsessam familiolam tuam, morbo & fame cernis contabescere? Sed absit, ut de te talia sentiam, ut siniſtrum suspicer de ea, quæ suam domino animam consecrauit. Non tam tibi, q̃ sub tuo nomine alijs sum loquutus, quæ ociosæ & curiosæ, atque uerbosæ domos circũeunt matronarum, quarum deus uenter est, & gloria in confusione earum, quæ nihil aliud de scripturis, nisi digamiæ præcepta nouerũt, quæ in alieno corpore, sua desideria consolantur, ut quod ipsæ fecerunt, alias facere uideant, & malarum societate palpentur. Quarum cum impudentiam & propositiones, apostolicarum sententiarum interpretatione contriueris: legito quomodo tibi in uiduitate seruanda uiuendum sit, librum ad Eustochium De uirginitate seruanda, & alios ad Furiam atq; Saluinam: quarum altera Probi quondam consulis nurus, altera Gildonis, qui Africam tenuit, filia est. Hic libellus De monogamia, sub nomine tuo titulum possidebit.

SCHOLIA

1 IN uetere uia.] Id significat, quod in Arte poetica præcipit Horatius, ut uulgatum & à multis tractum argumẽtum, ita tractemus, ut nouũ reddatur. Publica materies, priuati iuris erit, & cætera. Via publica est, quam Græci uocant λωφόρον, quod populus per eam ambulet. nã λεὼς Atticis populus est. Semita uia est angustior, & à publica diuertens. ¶ Ad Gerontiam.] Nomen huius fœminæ uarie scriptũ reperitur in omnibus exemplaribus: quædam habent Geruntiam, quædam Gerutiam, quædam Agerochiam, alia Acherusiam. Nec magnopere pertinebat ad rem, quo nomine uocaretur, nisi quod mox subijcit, Quæ quodam uaticinio futurorum, ac dei præsidẽtis auxilio, nomen accepit. Fortasse legendum, Gyrutiam: propter id quod mox sequitur, Quã matris, auiæ, amitæq; probatarum in Christo fœminarum, nobilis in Christo turba circumstat. Gyrus enim circulus est. Aut Gerutiã, ut à Græco sermone ducatur, γέρας enim Græce honorẽ ac præmium significat. Aut certe Agerusiam, à Græco uerbo ἀγείρω, quod est congrego & concilio. Inuenio & apud Orosium, Gerontium quendam, à quo Constans Constantini filius interfectus est. Vnde Gerontia dicta uideri potest, ab honore: à quo ueteres dixere γέροντα. Honorificũ autem tot egregijs fœminis cingi. ¶ Quarum
2 auia.] Ne intelligas hanc esse auiam earum, quas modo nominauit: sed quarum, posuit distributiue, pro inter quas, siue ex quibus: ueluti quum dicimus, Quorum fuit Plato, id est de quorum numero fuit. ¶ Soror Celerini patris.] Et hic locus in omnibus, quæ quidem uiderim, exẽplaribus deprauatus habetur: uerum non obscurũ est, quo modo restituendus sit. Nimirum ut legas, Soror Celerini patris, quæ Gerõtiam nutriuit infantem, & in suo natam suscepit gremio, per annos uiginti, mariti solatio destituta: erudit neptem, quod à matre didicit. Siquidem auia Gerõtiæ, Metronia uocabatur, mater Benigna, pater Celerinus: amita, hoc est, soror patris, educauit neptẽ Gerontiam. Nisi quod opinor asscriptum fuisse nomen amitæ, quæ Agerontia, aut simile quippiam, dicta uidetur. ¶ Quod à matre.] Incertum an à matre Gerontiæ, an à sua, sed uerisimilius est hãc à sorore didicisse, quod neptem doceret suam. ¶ Posthumus.] Posthumi uocantur, qui patre defuncto nascũtur. Maritus igitur Gerontiæ Simplicius est dictus: quod nomẽ inditũ est filio, ut patrem referret etiam
3 nomine, nec uideretur perdidisse suũ Simplicium mater. ¶ Loci huius continentiã.] Continentiam uocat, non materiam, ut uulgus loquitur indoctum, sed cõtiguitatem: continens enim dicitur, quod adhæret & contingit. Sen- D
tit autem, se uelle explicare, quæ locum hunc proxime præcedunt, & quæ sequuntur, quo melius intelligatur. ¶ Ne transuersum quidem.] Vnguem latum intelligit, quod prouerbio solet dici, pro minimo spatio. ¶ Hoc enim λαλαγρυπιάσωσι, Græcus f. f.] γρυπιᾶν, est licentius & immoderatius agere, quod mihi uidetur cõmodissime reddi posse, si dixerimus lasciuire. Vocem compositã putant, παρὰ τὸ γρῶν, quod est auferre, & ὑβρίζειν, ideſt habenæ: ut translatum sit ab animantibus brutis, quæ freno uel habenis reuulsis suo ferũtur arbitrio, & pastu ferocientia non obtẽperant habenis. Siue à γρυνόω, quod est durũ, propterea quod iam intractabiles sint, nec regi possint. Deinde præpositio κατὰ, addita in compositione, significat incommodum aliquod eius qui apponitur in genitiuo. Siquidem hæc præpositio, quoties hunc ascisci casum, reddit uerbum relatiuũ, & ferè significat in malam partem, ut λαλαφρονῶ & καταψηφίζομαι, ideſt sentio in contemptũ alicuius, & fero suffragium aduersus hũc aut illum. Ita λαλαγρυπιᾶν τὸν χριστόν, est lasciuire in cõtumeliam & iniuriã Christi, seu ferocire aduersus Christum, cuius prætextu alitæ sunt usq; ad intemperantiã. Ambrosius utitur huiusmodi translatione. Cum enim in delicijs egerint in Christo, nubere uolunt. Proinde miror, unde inuasserit hoc uerbũ Fornicatæ fuerint. Magis quadrat quod habetur in æditiõe uulgata, Luxuriatæ. Aliud enim luxuria, aliud libido. Sed de his

A de his copiosius disseruimus in Annotationibus nostris in Nouum testamentum ædito.
4 ¶ Risit & arguto] Versus est ex Elegiis amatorijs Ouidij. ¶ In boue & asino] Hoc Iudæis erat prohibitũ, ne ararent in boue & asino, ut patet Deuteronomij capite uigesimo: quẽ locum diuus Hieronymus traxit ad allegoriam imparis matrimonij: sic enim uocauit superius, quod fidelem copulat cum infideli. ¶ Ne tunica nuptialis] Est in eodem capite: ne fas esset uti uestẽ partim ex lana, partim ex lino contexta. ¶ Non minus sexagenariam] Paulus in Epistola ad Timotheum prima, capite quinto, uetat ne qua uidua recipiatur in ministeriũ ecclesiæ, minor sexaginta annis. ¶ Quæ uere uiduæ sunt] Respexit ad etymologiã uerbi, nam Latinis priscis, uiduare, erat spoliare & orbare. Vnde & uiduertatem, calamitatem appellãt. Et Græcis χήρα dicitur, à χωρῶ, quod est separo, aut à χαρὰ, quod est gaudium, ἐπεὶ ἀνδρὸς χαρᾶς, quasi sit omnibus oblectamentis orbata. ¶ Corban] In Euangelio Matthæi capite uigesimoquinto, δῶρον legitur, ideſt donũ. Hieronymus hic Hebraicam addidit uocem קרבן quod ea significet, non quoduis donũ, sed proprie quod templo dicatur. Vnde & locum in quo dona huiusmodi seruabãtur, cor-
5 banam uocabant. ¶ Inferiarũ officium] Inferias parentalia uocant, ab inferẽdo ultimum illum honorem, quem cognati exhibent defunctis. Vetat autem lex Mosaica, sacerdotem
B cõtaminari ullius funere, nisi uxoris, matris, filiæ & sororis, si uirgo fuerit. ¶ Castitatẽ reperit perditricem] Vel quia debilitato corpore, uel quia impia sit, & nihil conferens ad salutem. ¶ Hierophanta] Græce ἱεροφάντης dicitur, qui ostẽdit & ordinat mysteria sacrorum: ab ἱερὸν sacrũ, & φαίνω ostendo. Ponitur & pro sacrificio, nonnũquam pro ædituo. ¶ Euirat uirum] Ita quidem consentiunt exemplaria. Ego tamen legẽdum arbitror, euiratur: ut intelligas hierophãtam, hoc est sacerdotẽ, apud Athenienses castrari, & execari, ne libidine contaminetur: cuiusmodi sunt Galli Cybeles sacerdotes. At nunc non admittuntur, nisi hac quoq; parte integri. ¶ Flamẽ] Flamines erãt sacerdotes quidam Romæ, sic dicti, quasi filamines, quod in summo uertice lanea fila gestarent. Alij putant à pileo dictos, quasi pileamines. ¶ Tauri Aegyptij] Apim bouem intelli-
ge, quẽ olim Aegyptij numinis loco colebãt. De quo permulta Herodotus in Thalia. ¶ Ve-
6 stæ uirgines] Vestales uocãtur, quæ æternum ignem seruabant, harum si qua incestus conuicta fuisset, uiua defodiebatur. De quibus copiosissime Plutarchus in uita Numæ. De sacerdote lex extat apud Senecã, Sacerdos pura sit è puris, casta è castis. ¶ Apollinis] De Apolline & Diana testatur Horatius in Odis:

Dianam teneræ dicite uirgines,
Intonsum pueri dicite Cynthium.

¶ Iunonisq; Achiuæ] Opinor legendum Argiuæ, pro Achiuæ: cuius mentionem facit & Vergilius. ¶ Reginam Carthaginis] Didonem intelligit, quæ cum procum Hiarbã spreuisset, & ab Aenea desereretur, gladium adegit pectori: mori malens, quàm procos cõtemptos rursum sequi, corpus exanime rogo impositum, quem ipsa extruxerat. Narrat Vergilius in quarto Aeneidos. ¶ Hasdrubalis uxorem] Huius meminit L. Florus in librum Titi Liuij quinquagesimũprimum: præterea Valerius Maximus libro tertio, capite secundo, Carthagine (inquit) capta, uxor Hasdrubalis exprobrata ei impietate, quod à Scipione soli sibi impetrare uitam contentus fuisset, dextra leuaq; treis communes filios mortem non recusantes trahens, incendio se flagrãtis patriæ obiecit. Cæterũ Lucretiæ fabula, quæ sibi sua manu necem consciuit, notior est quàm ut hic
7 sit recensenda. ¶ Gens Teuthonum] Hæc hi storia narratur à Valerio Maximo, libro Memorabiliũ sexto, capite De pudicitia, sed paulo diuersius q̃ Hieronymus. Ait enim, uxores Cimbrorũ à uictore petisse, ut uirginibus Vestalibus dono mitterentur, nec minus caste q̃ illas se uicturas. Id cum esset negatum, mortis consilium ceperunt. Refert Plutarchus in uita Marij, & Florus in Epitoma Liuianæ historiæ libro sexagesimooctauo, si quis fortè plenius de his edoceri cupiet. ¶ Cereris ac Veneris] Suspicor hic subesse mendum, etiam si ad hunc modum constanter habent exemplaria. Arbitror pro Veneris scriptum fuisse Vestæ, quam uocem, cum sciolus ille, quisquis fuit, in suo Catholico non reperisset, Vestam mutauit in Venerẽ. Siquidem Cereri quoq; à puris mulieribus sacra fiebant, adeo ut nefas esset uiros interesse. ¶ Ipsa digitorum coniunctio] Vt nũc calculis, ita quondam digitorum notis supputabant, ut testatur Iuuenalis, Plinius, & Donatus in Adelphos Terẽtij, hoc est explicitis aut cõtractis digitis numerũ quem uolebant, significabãt. Quæ ratio computandi manet hodie quoq;, sed diuersa. Porrò uetere molliter coniunctis digitis, triginta significabant: reliquis digitis uno superiore pressis, sexaginta. Porrò post nonaginta nouem, à sinistra ad dextram trãserebatur supputatio, iisdemq; digitis, sed non eadem manu, uelut in circulum cõputatio recurrebat. Hæc ad hunc locum intelligendum satis sunt: qui plura uolet cognoscere, legat nostra in primum aduersus Iouinianum librum scholia. ¶ Herodi im-
8 pissimo] Christus apud Lucam admonitus ut secederet, quod Herodes pararet eum occidere: Ite, inquit, & dicite uulpi illi, Ecce eiicio dæmonia, & sanitates perficio hodie & cras. Vulpes autem habent suas latebras in spinetis. Vnde uulpes foueas habent. Mundi amatores neglecto sermone diuino, in diuitiis acquiescunt. ¶ Publicarũ libidinum uictimas] Iisdem uerbis & superius significauit passim prostitutam pudicitiam. ¶ Ante annos pluri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mos] Et hoc loco apparet, diuum Hieronymũ aliquando Danielo a sacris libellis fuisse, quem nunc secretariũ uocant, in his quæ pertinent ad cõsultationes synodicas. ¶ Post tantas rudes] Nisi locus depravatus est, sentit tot ies libertatem redditã, mortua uxore seu marito. Nam rudis, uirga, qua gladiatores missionem accipiebant à sanguinario ludo. Vnde & milites ab onere militiæ dimissi, rudiarij uocantur. Fit autem liber maritus, si moriatur uxor, & quasi rude donatur. ¶ Quem quis
9 prior efferret] Elegantius erat, uter utrum efferret, siue uter alterum efferret. Quãquam & hæc loquendi forma reperitur apud autores secus, quàm præcepit Laurentius Valla. Nouum est & illud, quod cum de uiro & fœmina loquitur, dixerit quem quis. Cæterũ efferret, pro sepeliret, elegãtissime dixit. Verum totus hic locus in exemplaribus habebatur confusissimus, nec uno modo depravatus. Nos collatis ac pensiculatis diligenter omnibus, ita legendum censemus: Post tantas rudes, quem quis prior efferret, uicit maritus: & totius Vrbis populo confluente coronatus, & palmam tenens adoriamq́, per singulos sibi acclamantes, uxoris multinubæ feretrum præcedebat. Nam ueteres gloriam seu uictoriam, adoriam uocabant: quo uerbo usus est & in Odis Horatius: ab ador, quod illi far dicebant: & palma, uictoris insigne erat. Porrò uictori in triũpho incedenti acclamabatur undiq́: Io triumphe. Huc lepide allusit Hieronymus. Festiuiter autem nouauit compositionem huius uerbi multinubæ, Græcos imitatus, πολυγάμου: sicut superius nouam uocem finxit, nuptiator, cum ea nusquam sit apud autores quod equidem memini. ¶ Quarum tibi abũdans] Si liceret ab exemplaribus consentientibus dissentire, malim Abunde, legi. ¶ In eo facilior est] Non
10 nulli codices habebant, in eo felicior: utraq́ lectio tolerabilis. ¶ Erunt duo in carnẽ unam] Vides Hieronymũ non ita citare hunc locum, ut habetur in uulgatis exemplaribus: Erunt duo in carne una, sed in carnẽ unam. Sic enim scribẽdum esse, satis declarat quod sequitur, Et non in duas, nec in treis. Et Græca respondent, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. ut intelligas, è duobus uelut unum hominem fieri matrimonio. quanquam hunc locum nõnihil torquet Hieronymus. ¶ Quanquam Christi cõciliabula] Quid ad hunc locum dicent, qui conciliabulum interpretantur diaboli concilium, quasi per contemptũ dicatur cõciliabulum? ¶ Hieremias captiuitate prop.] Hoc legitur apud hunc prophetam capite decimosexto. ¶ Mortua est, inquit] Et hunc locum nõnihil torquet Hieronymus. Est apud ipsum prophetam capite uigesimoquarto: Locutus sum ergo ad populum mane, & mortua est uxor
11 mea uespere, &c. ¶ Ne ducturus uxorẽ] Hieremias ducturus erat, nisi fuisset prohibitus. Ezechiel duxerat, sed liberatus est, ut explicaret ænigma. ¶ Modo audit Pet.] ~~Et hoc loco~~ C
~~D. Hieronymus uidetur in hac fu sententia, ut putaret Christianis nõ licere bellare: quod utinã omnibus persuasum esset, certe minus insaniremus humano di cum malis, quorum nullus est finis, quos omnes ferè nascantur ex cubiculo principũ.~~ ¶ Marcion cal.] Hic hæresiarcha fuit Cerdonis dogmata secutus. Is duo principia inter se pugnantia finxit: eũ qui deus est legis ac prophetarũ, negauit patrem esse Christi: quod Christi pater bonus esset, ille iustus esset, nõ bonus: atq́ ita separauit legẽ & euangeliũ, quasi nec ab eodẽ profecta: & illa esset iustitiæ, hoc bonitatis: autor Augustinus in libro De hæresib. ad Quotuultdeũ. ¶ Principio & fine] Magis arridet quod in scriptis in uenio codicib. principium & finis: ut eundem deum dicat principium & finem, α & ω: principium in lege Mosaica, finẽ in euangelio. ¶ Feruente fœc.] Ita habebãt exemplaria quæ uiderim. Verum dubiũ non est, quin legẽdum sit, Fenennæ. Helcana duas habuit uxores, Annã & Fenennã. Anna post diutinum tædium sterilitatis, tandem peperit Samuelem tantũ uirũ. Historia est in primo Regũ libro, cap. primo. ¶ Licet & monog.] μόν& Græce solus, γάμ& cõiugiũ significat: inde monogami, qui semel & uni dũtaxat nubunt. Nec enim Isaac aliam habuit uxorẽ, nec Rebecca aliũ uirum. ¶ Cuius 12
solus partus] Nulli contigit grauidæ, ut dñs prædiceret, quid esset futurũ: Duo, inquit, populi ex utero tuo diuidentur, & minor superabit maiorem. D
Et sola Rebecca per se consuluit dñm, quid esset quod sentiret infantes in utero concertantes. ¶ De Esrõ & Ph.] Videtur in contextu Hieronymi manifestus error in Esrõ pro Zaram. Constat enim quod iuxta Matt. cap. primo: Iudas genuit Phares & Zaram de Thamar. Expendant hoc eruditi. ¶ De scorto prop.] Est in Osee de uxore fornicaria & filiis fornicatiõis. ¶ De Annæ cõ.] Intelligit inutile & pernicioſum cõsilium. Anna soror Didûs, apud Verg. in. iiij. lib. Aeneid. eam impulit in amorẽ Aeneæ, prætextu coniugij. ¶ Promissa Sicheo] Sic habebãt omnia exẽplaria, uerum Seruius admonet legendũ Sicheio, p Sicheo, ut sit adiectiuũ. Hoc admonui, ne quis statim deprauet hũc locũ. ¶ Pyrã. gl. & inc.] Pyram, ideſt rogum, quem Dido domi extruxerat ad exurẽda monumẽta Aeneæ. Gladium, ab illo relictũ, quo se confodit. Et incendiũ, hoc ex historia, ut opinor, addidit Hieron. Nam Vergaliter rem narrat. ¶ Si Timotheo di.] Et huic loco nonnullã uim facit D. Hieronymus. Nec enim illic agit Paulus de periculo quod immineat pudicitiæ Timothei, sed de uiduis, quæ sint suscipiendæ in curam ecclesiæ, & ecclesiastica stipe sustinẽdæ: nec est Græce deuita, sed παραιτοῦ ideſt reiice, ac refuta, siue ne admittas. 13
¶ Sororẽ mulierẽ] Hoc scribit Paulus primæ ad Corin. capite nono, quod cum Cephas, reliquiq́ apostoli circũducerent mulieres, quæ

sumptus

A sumptus ad Euangelium subministrabãt, ipse tamen noluerit idem facere, ut pure prædicaret Christum absq́ ulla quæstus suspicione. ¶ Vnius unciolæ] Assis, uncia, & cætera huiusmodi nomina, communia sunt ad põdera, mensuras & numeros. ¶ Malitia sua] κακία, quod miseriã quoq́ significat. Malum apud Latinos aliquando significat non uitium, sed incõmodum. Malitia non item: at κακία apud Græcos utrunq́: & magis cõueniebat hic miseria. Iubet enim, ne solicitudine futuri simus miseri ante tempus, & calamitatem uitæ duplicemus. ¶ In nomine Iesu] Verba sunt Petri ad claudum Actuum capite tertio. ¶ De Megarensibus] Megara Græca ciuitas, media inter Pelopõnesum, Atticam & Bœotiam. Hi quondam male audiebant, id quod declarat & prouerbium, quo dictum est, Megarenses neq́ tertios esse, neq́ quartos, nec in ullo numero. Dictum est autem hoc in eos, quod ædificarent magnifice, & iidem uitam uiuerẽt uoluptariam: ita fruentes gaudiis uitæ, quasi postridie è uita migraturi. Auidius enim fruimur iis, quibus mox carituri sumus. ¶ Qui
14 tenebat de medio] Refert Pauli uerba ex epistola secunda ad Thessalonicẽses capite secundo: Tantum ut qui tenet nũc, teneat, donec de medio fiat. Hoc quidam de Nerone dictum accipiunt. Hieronymus uidetur aliò deflectere. ¶ Residemus] Dixit pro residui, seu reliqui
B sumus: unde & residem dicimus. ¶ Inter Alpes & Pyrenæum] Nam Galliarum finis est mons Pyrenæus, quà spectant Hispaniam. Alpibus ab Italia diuiduntur, Rheno à Germania. Et altero latere Thuscum pelagus attingunt, altero Oceanum, ut refert Pomponius Mela. Sentit igitur uniuersam Galliã. ¶ Quadus, Vandalus] Et de nominibus harum gentium, & unde uenerint, magna apud scriptores dissensio est. Satis constat, ex ultimis Germaniæ finibus exortos, non solum Gallias, uerum etiam Italiam, Pannonias, Hispaniam, Græciã peruasisse: de quibus qui plenius uolet cognoscere, legat septimum Orosianæ historiæ librũ. Scholiis breuitas conuenit. ¶ Et
15 ó lugenda respublica] Hic interposuit exclamationem, quod ipse Pannoniis finitimus esset, ut testatur in Catalogo suorum operum: Stridonis oppidum, in quo natus fuit, Pannoniæ Dalmatiæq́ confinium fuisse, subuersum à Gothis. Quanquam hic locus mihi non uidetur uacare mendo. Suspicor legendum, Et ó lugẽda res: ac publica, additum fuisse à scriptore parum erudito. Porrò quod hostes hic addidit, quasi illi hostes non fuerint, ad emphasim facit: eos hostes esse, quos cõueniebat esse amicos, utpote Romano subditos imperio. ¶ Etenim Assur uenit] Retulit locum ex Psalmo octogesimosecundo, ubi commemoratis multis hostiũ nominibus, Idumæis, Ismahelitis, Moabitis, Agarenis, Gebalitis, Ammonitis, Amalechitis, Alienigenis, Tyrijs, ad summam uelut acerrimum hostem subiecit: Etenim Assur, inquit, uenit cũ illis. Facti sunt in adiutorium filiis Lot. Ita dolet Pannonios adiunctos fuisse Barbaris. ¶ Magontiacum] 16
Extat hodiernis quoq́ temporibus inclyta ciuitas Magontia, siue Magontiacum (utrunq́ enim apud Orosium legitur) cum plurimis aliis insignis dotibus, tum uero archiepiscopali sede præminens. celebri bonarum literarum gymnasio nobilis, ac multis adhuc antiquitatis uisenda monumentis. Postremo, non solum ueterũ, hoc est alienis clara literis, sed & suis ingeniis illustrata: quippe quæ cum aliosper multos omni doctrinæ genere præstãtes uiros ædidit, tum uero præcipue Theodoricum Gresmundum, hominem ab ipsa natura ad humanitatem, ad bonas literas, ad eloquentiam illam uere Atticam, sculptum ac factum. Huic urbi omnes bonarum literarũ studiosi non parum debẽt, ob egregium illud ac penè diuinum inuentum, stanneis typis excudendi libros, quod illic natum affirmãt. Gens olim annumerata Galliis, utpote citeriorem Rheni ripam incolens, nunc & ditione, & cultu, & lingua: deniq́ (quod est præcipuũ) morum quoq́ humanitate, modestia, fide sic Germana, ut non alia Germanior. ¶ Vangiones] 17
Hos plerique Vormacienses uideri uolunt. ¶ Extremiq́ hominum Morini] Maronis hemistichium retulit ex octauo Aeneidos. Hos Solinus ad Gallicum Oceanum extremos orbis facit, nisi sequeretur insula Britannia, uelut alter orbis. Extat, imò extabat hoc nomine in Picardia ciuitas episcopalis, quam uulgus Terrouanam uocat. Ea quum hæc scriberemus, magna ui oppugnabatur à duobus regibus, Henrico octauo Britanniæ principe, & Maximiliano imperatore, adiuuantib. & Burgundionibus nostratibus. Deditio facta est, dimissi milites incolumes, postea nostris (opinor) agentibus, oppidum indigne deletũ est. ¶ Tornacus] Hæc ciuitas, ut in hoc catalogo succedit Morinis, ita in calamitate succesit. Mox enim à Morinis deletis, Tornacum opulentissimum ac florentissimum oppidum obsideri cœptum. Et quoniam parum conueniebat inter plebeios & nobiles, deditio facta est, ut omnibus saluis in ditionem Britannorum uenirẽt, ciuitas alioqui libera: cuiusmodi sunt aliquot in confiniis Francicæ ditionis, & Burgundicæ. Sed quoniam uidebãtur semper in Gallos propensiores fuisse, quàm in nostros, & quia bellum oppidum, bello tentatum est, non euersum. Tenetur etiamnum ab Anglis. Atq́ utinam Christiani principes, quos maxime conueniebat autores pacis esse, si modo uere Christo adhærerent, uel decimã partem earum pecuniarũ, solicitudinũ, laborum, periculorum insumerent ad pacem tuendam, ad rempublicã bene administrãdam, quæ nunc in teterrimum bellum insumũt, nimirum aut nulla essent bella, aut certe paucissima. Nemo

Universidad de Deusto
Biblioteca

neſcit, Morinum alterum minoris extrui potuiſſe, quàm obſeſſum fuit: & tamen uix duos menſes ea durauit obſidio. Nec unquã ad manus uentum eſt. Neq; enim unicum illud prælium, quo proceres aliquot Gallorum in Britanniam abducti ſunt, nominatim eximius iuuenis, dux Longeuillenſis, & præfectus Claremontanus, præliũ appellari poteſt. Verum hæc alijs deplorabimus, nũc ſcholiorum meminiſſe præſtiterit. ¶ Nemetæ] Hos nũc Spirenſes eſſe, doctorum conſenſus eſt. Vrbs hodie inter Germanicas haud quaquam poſtremi nominis: neq; ſolum epiſcopali ſede inſignis, uerumetiam templo admirãdæ ſtructuræ, & regum Germaniæ ſepultura nobilitata. ¶ Argentoratus] Hæc ciuitas hodie inter Germanicas uel florentiſſima eſt, non ſolum opibus, ac non Rheno tantum præterfluente, libertate perpetua, diuturna pace, qua iam olim ſub clementiſſimo Cæſare Maximiliano ſemper Auguſto, fruuntur: uerum multo magis ciuium moribus, magiſtratuum prudentia, ſimul & integritate: quorum opera fit, ut quemadmodũ olim à Maſſilienſium, ita nunc ab Argentoratorum republica, uniuerſa uirtutum & recte inſtituræ ciuitatis exempla petere poſſis. Ad hæc, quod ego ſanè uel in prima nobilitatis parte poſuerim, in nulla gente plus honoris habetur, uel egregiæ uirtuti, uel excellẽtibus ingenijs. Vnde fit, ut non alia magis abundet ſummis uiris, in quibus & eruditionem commendat morum integritas, & morum integritatem ornat eruditio. Vulgò nunc Strasburgum appellant, nonnulli Argentinam: cui ſi quis ex re nomen commutare uelit, nõ abs re dixerit Aurentinam. Huius nunquã ſatis laudatæ urbis, laudibus diutius immorari liberet, niſi uererer, ne quis me dicat ſcholiorum oblitum, ſcribere panegyricum.

18 ¶ Nouemq; populorum] At Plinius plures etiam commemorat Lugdunenſis Galliæ populos. ¶ Irruptionis Cimbricæ] De qua ſuperius dictũ eſt, cum de Teuthonibus loqueremur à Mario deuictis. ¶ Olim à mari Ponticol Locus hic nõnihil uidetur deprauatus, quãuis conſentiunt exemplaria, quæ quidem uiderim. Arbitror ita fuiſſe ſcriptum à Hieronymo: Olim à mari Pontico, uſq; ad Alpes Iulias, nõ ſunt noſtra, quæ noſtra ſunt: & per annos triginta, fracto Danubij limite, in mediis Romani imperij regiõibus pugnatur. ¶ Aruerunt, &c.] Oſtendit enim hoc malum tam diu tinum eſſe ac uetus, ut exhauſtæ ſint lachrymæ longo fletu. ¶ Semibarbari proditoris] Niſi fallor, intelligit Ruffinum, aut certe Stilconem, de quo ſuperius dictum eſt. Eundem notauit in Epiſtola ad Demetriadem. ¶ Ro-
19 mam Brennus] Brennus dux erat Gallorũ, à quibus olim Roma capta fuit. Sed hos Camillus, dum aurum quod erat pactum appenderetur, expulit urbe. Narrat Plutarchus in uita Camilli, & Liuius primæ Decadis libro quinto. ¶ Gallograeciam] Quam alio nomine Galatiam uocant, Græciæ pars eſt, quam Galli occuparant. ¶ Hannibal de Hiſpaniæ finibus] Primum enim tranſito contra fœdus Ibero flumine, Sagũtum Hiſpaniæ oppidum, Romanis ſocietate iunctum, expugnauit. Cæterum ipſum Hannibalem tempeſtatẽ uocat. Quod autem hic narrat Hieronymus, id accidit poſt Cannenſem pugnam, in qua cecidere Romanorum quadraginta quinq; milia. Tantaq; Romæ conſternatio fuit, ut ſi Hannibal Maharbalis conſilium ſequutus, cum uictore exercitu rectà Romam, quæ iam in conſpectu erat, perrexiſſet, actum fuiſſet de imperio Romano. Vnde cum pœniteret Hannibalem, quod ea non eſſet uſus occaſione, dictum eſt illud: Vincere ſcis Hannibal, uictoria uti neſcis. Aut potius cum uia Appia profectus ad Anienem fluuium, tertio ab Vrbe miliario conſedit, magna omnium cõſternatione. Sed religione quadam abſtinuit, quod diceret, capiendæ Vrbis modo non dari uolũtatem, modo nõ dari facultatem, ut teſtatur & Oroſius.
¶ Pyrrhum tanta] Hic rex fuit Epirotarum, 20
longo bello cõflictatus cum Romanis, qui ad uigeſimum ab Vrbe lapidem caſtra poſuit. ¶ Bonos exitus] Ideſt iuſtos. Nam Hannibal crudelis male periit, alter ob reuerentiam Romanæ urbi habitam, in regno occubuit. Aut bonos, ideſt felices, quia neuter uicit Romã. Nam hoc explicant quæ ſequũtur: Et utriuſq; prouinciæ Romani populi uectigales ſunt. D
¶ Alter toto orbe] Hannibalem intellige, qui apud Pruſiam Bithyniæ regem ueneno ſe peremit, cum depoſceretur à Romanis. ¶ Ardẽs poeta] Ideſt Lucanus, quod ſit concitatus & uehemens. ¶ Non mihi ſi linguæ cẽtum] Maronis carmẽ, mutatis aliquot uerbis, ad ſuam 21
accommodauit ſententiam. ¶ Fugiturum an pugna] Elegans dilemma, quãquam id quod inferendum erat, cogitationi relinquit, ut ſit atrocius. Eſt enim & hoc rhetorici ſchematis genus. ¶ Pro Feſcennino] Ideſt pro nuptiali carmine, de quo ſuperius dictum eſt. ¶ Quæ ocioſæ & curioſæ] His uerbis deſcribit Paulus uiduas, quæ nõ ſunt uere uiduæ. ¶ Malarum ſocietate palpentur] Ideſt demulceantur. Vnde & palpones uocamus adulatores, quod adulantes caput demulceant, & eodem modo blandimur equis. Subeſt autem ſentẽtia, quæ uulgo tritiſſima eſt, miſerũ eſſe ſolatij genus, ſocium habere miſeriæ.

ANTIDOTVS

~~In hac Epiſtola deriuſcule, ne penè contra~~
~~meloſe, inſectatur digamiam, cum eam~~
~~numerũ ponit, negans illam in terra bona na-~~
~~ſci, ſed in ſpiritu, nec per ſe bonas uideri illas~~
~~ſecundas nuptias, etiam ſi cum pueritiæ ante-~~
~~ponantur. Illud ſortaſſe quis dixerit, ea digamia~~
~~liciſſe, ſi cortis melior ſit, ſi publicarum libi-~~
~~dinum uictimas ſuperet, ſi unus proficuus ſit,~~
~~non pluribus. Et cur ſine epiſtolæ quidem modo~~
uocat

A ~~uocat digamas: Et malarum, inquit, ſocietate~~
~~palpentur. Nam eccleſia nunc tantum habo-~~
~~rem habet etiam fœdis ac impijs nuptijs, ut~~
~~ſacramentum uocet. Verum duus Hieronymus ardentiſſimo quodam amore pudicitiæ~~
~~nonnunquam in iniquum eſt matrimonio, peri-~~
~~ſtrum ſi literatus. Et haud ſcio an illa ætate ec-~~
~~cleſia matrimonia numerarit inter ſacramen-~~
~~ta. Certe Dionyſius cũ ex profeſſo de ſacra-~~
~~mentis, matrimonij nullam facit mẽtionem. Pa-~~
~~cem ea nec ſic erat, Hieronymum in hanc pas-~~
~~ſem eſſe uehementiorem, quod ad libidinem~~
~~facis ipſi ferimur, & exorbitantiæ illæ tempe-~~
~~ſtate, qui matrimonium pene anteponerẽt, ce-~~
~~lebatui. Quin hodie quæ philologi quidam~~
~~pluſculi ineptiæ quidẽ iudicio, laxant habenas~~
~~coniugalis, cum Hieron. interpretetur rubile~~
~~immaculatũ, quoties uir & uxor ſtudio caſti-~~
~~monij, in matrimonio uirginitatem ſeruant.~~

ALIVD

In eadem apparet in hac fuiſſe ſententia, ut exiſtimaret in lege Moſaica licuiſſe belligerari, in Euãgelica non idem permitti, cum Chriſtus iuſſerit Petrum recondere gladiũ. Quod utinam ſimpliciter Chriſtianis omnibus eſſet perſuaſum, ut nulla purgatione ſit opus, quibus hodie nimium placet bellum. Nam hæc Chriſti mens omninò fuiſſe uidetur, ut tolerantia ſuperent Chriſtiani, non armis.

ALIVD

In eadem ſcribit, laicos eadem lege teneri, qua ſacerdotem, nempe monogamiæ. Quod nõ accipi debet ueluti decretum, ſed uelut ab argumentante dictum ad præſentem utilitatem cauſæ.

ALIVD

In Paulo duas ponit uoluntates: alterã, qua uoluit id quod uere probauit, hoc eſt monogamiam: alteram, qua nolens uoluit: hoc eſt, permiſit quod nõ probauit, ne quid deterius accideret, ut digamiã. Sed hiſce de rebus plura dicemus in libros aduerſus Iouinianum.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS

Ad preces amici Gaudentij, docet quibus rudimentis imbuenda ſit rudis ætas puellæ, uirginitati deſtinatæ, prius quàm boni maliq; diſcrimen nouerit.

HIERONYMVS AD GAVDENTIVM de Pacatulæ infantulæ educatione.

B CAVSA difficilis paruulæ ſcribere, quæ nõ intelligit quid loquaris, cui 1
ius animum neſcias, de cuius uolũtate periculoſe promittas, ut ſecundum præclari oratoris exordium, ſpes in ea magis laudanda ſit, quàm res. Quid enim horteris ad continentiã, quę placentas deſiderat? quæ in ſinu matris garrula uoce balbutit: cui dulciora ſunt mella, & uerba? Audiat profunda Apoſtoli, quę anilibus magis fabulis delectatur? Prophetarũ ænigmata ſentiat, quã triſtior gerulæ uultus exagitat? Euangelij intelligat maieſtatem, ad cuius fulgura omnis mortaliũ ſenſus hebetatur? Vt parenti ſubiiciatur hortet, quę manu tenera ridentẽ uerberat matrem? Itaq; Pacatula noſtra hoc epiſtoliũ poſt lectura ſuſcipiat. Interim modò literarũ elemẽta cognoſcat, iungat ſyllabas, diſcat nomina, uerba conſociet: atq; ut uoce tinnula iſta meditetur, proponant ei cruſtula mulſa præmia, & quicquid guſtu ſuaue eſt, quod uernat in floribus, quod rutilat in gẽmis, quod blanditur in puppis, acceptura feſtinet. Interim & tenero tentet pollice fila ducere: rumpat ſæpe ſtamina, ut aliquãdo non rumpat: poſt laborem luſibus geſtiat: de matris pendeat collo, rapiat oſcula propinquorũ, pſalmos mercede decantet: amet quod cogitur diſcere, ut non opus ſit, ſed delectatio: non neceſſitas, ſed uoluntas. Solent quædam, cum futuram uirginem ſponderint, pulla tunica eam induere, & fuluo operire pallio, auferre linteamina, nihil in collo, nihil in capite auri ſinere: reuera bono conſilio, ne habere diſcat in tenero, quod poſtea ponere compellatur. Aliis uero econtra uidetur. Quid enim, aiunt, ſi ipſa non habuerit, ha- 2
bentes alias nõ uidebit? Φιλοκοσμον genus fœmineum eſt, multasq; etiam inſignis pudicitiæ, quamuis nulli uirorũ, tamen ſibi ſcimus libenter ornari. Quin potius habendo ſatietur, & cernat laudari alias, quæ iſta non habeant. Meliusq; eſt, ut ſatiata contẽnat, & non habendo habere deſideret. Tale uero quid & Iſraelitico feciſſe populo dominũ, ut cupientibus Aegyptias carnes, uſq; ad nauſeam & uomitum præberet examina coturnicum, multosq; ſeculi prius homines, facilius carere experta corporis uoluptate, & eos qui à pueritia libidinem neſciant. Ab aliis enim nota cari, ab aliis ignota appeti. Illos uitare pœnitẽdo ſuauitatis inſidias, quas fugerunt. Hos carnis illecebras, dulci titillatione corporis blandiẽteis, dum mella putant, ue-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nena noxia reperire. Mel enim distillare labia meretricis, quod ad tempus impin- C
guat uescentium fauces, & postea felle amarius inuenitur. Vnde & in domini sacri
ficiis, mel non offerunt, ceraq; contempta, quæ mellis hospitium est, oleum accen
ditur in templo dei, quod de amaritudine exprimitur oliuarum. Pascha quoq; cum
amaritudinibus comedi in azymis synceritatis & ueritatis, quas qui habuerit, in se
culo persecutionem sustinebit. Vnde & prophęta mystice cantat: Sedebam solus,
quia amaritudine repletus sum. Quid igitur? Luxuriandum est in adolescentia, ut
postea luxuria fortius contemnatur? Absit uero, inquiunt. Vnusquisq; enim in qua
uocatione uocatus est, in ea permaneat. Circumcisus quis, ideſt uirgo uocatus est,
non adducat præputium, hoc est, non quærat pelliceas tunicas nuptiarum, quibus
Adã electus de paradiso uirginitatis, indutus est. In præputio quis uocatus est, hoc
est, habens uxorem, & matrimonij pelle circumdatus, non quærat uirginitatis &
æternæ pudicitiæ nuditatem, quam semel habere desiuit, sed utatur uase suo in san
3 ctificatione & pudicitia, bibatq; de fontibus suis, & non quærat cisternas luparum
dissipatas, quæ purissimas aquas pudicitiæ continere non possunt. Vnde & idem
Paulus in eodem capitulo, de uirginitate & nuptiis disputans, seruos carnis uocat
in matrimonio constitutos. Liberos eos, qui absq; iugo nuptiarum tota domino ser
uiunt libertate. Quod loquimur, non in uniuersum loquimur, sed in parte tracta
mus: nec de omnibus, sed de quibusdam dicimus. Ad utrunq; enim sexum, non so
lum ad uas infirmum, noster sermo dirigitur. Virgo es, quid te mulieris delectat so
cietas? Quid fragilem & sutilem ratem magnis committis fluctibus, & grande peri
culum nauigationis incertæ securus ascendis? Nescis quid desideres, & tamen sic
eis iungeris, quasi aut ante desideraueris, aut (ut leuissime dicam) postea desidera
turus sis. Sed ad ministerium iste sexus est aptior. Elige ergo anum deformẽ, elige
probatæ in domino continẽtiæ. Quid te adolescentula, quid pulchra, quid luxurio
sa delectat? Vteris balneis, cute nitida, rubicundis genis incedis, carnibus uesceris,
affluis diuitiis, preciosa ueste circũdaris, & iuxta serpentem mortiferum secure dor D
mire te credis? At non habitas in eodem hospitio. In nocte duntaxat. Cæterũ totos
dies in huius confabulatione consumis. Quare solus cum sola, & non cum arbitris
sedes, ut cum ipse non pecces, aliis peccare uidearis, ut exemplo sis miseris, qui no
minis tui autoritate delinquant? Tu quoq; uirgo uel uidua, cur tam longo sermone
uiri retineris? Cur cum solo relicta non metuis? Saltem alui te, & uesicæ cogat ne
cessitas, ut exeas foras, ut deseras in hac re eum, cum quo licentius, quàm cum ger
mano, multo inuerecundius, quàm cum marito egisti. Sed de scripturis sanctis ali
quid interrogas. Interroga publice, audiant pedisequæ, audiant comites tuæ. Om
ne quod manifestatur, lux est. Bonus sermo secreta non quærit, quin potius delecta
tur laudibus suis, & testimonio plurimorum. Magister egregius contemnit uiros,
despicit fratres, & in unius mulierculæ secreta eruditione desudat. Declinaui parũ
per de mea disputatione, aliorum occasione, & dum infantem Pacatulam instituo,
imò & nutrio, multarũ subito mihi male pacatarum bella suscepi. Reuertar ad pro
positum. Sexus fœmineus suo iungatur sexui, nesciat, imò timeat cum pueris lude
re. Nullum impudicum uerbum nouerit. Et si forte in tumultu familiæ discurrentis
aliquid audiat, non intelligat. Matris nutum pro uerbis ac monitis, & pro imperio
habeat. Amet ut parentem, subiiciatur ut dominæ, timeat ut magistrã. Cum autem
uirgũculam rudem & edentulã, septimus ætatis annus exceperit, & cœperit erube
scere: sciat quid taceat, dubitare quid dicat: discat memoriter psalteriũ, et usq; ad an
nos pubertatis libros Salomonis, euangelia, apostolos & prophetas sui cordis the
saurũ faciat. Nec liberius procedat ad publicũ, nec semper ecclesiarũ quærat celebri
tatem. In cubiculo suo totas delicias habeat. Nunq; iuuenculos, nunq; cincinnatos
uideat, uocis dulcedines per aurẽ animã uulnerãtes, puellarũq; lasciuia repellatur.
Quæ quanto licẽtius adeunt, tanto difficilius euitãtur: & quod didicerunt, secretò
docent, inclusamq; Danaen uulgi sermonibus uiolant. Sit ei magistra comes, pæda
goga custos: non multo uino dedita, non iuxta Apostolum ociosa atq; uerbosa, sed

sobria

A sobria, grauis, lanifica, & ea tantũ loquens quę animũ puellarẽ ad uirtutẽ instituãt.
Vt enim aqua in areola digitum sequitur præcedentem, ita ætas mollis & tenera in
utrãq; partem flexibilis est, & quocũq; duxeris, trahitur. Solent lasciui & comptuli
iuuenes blandimẽtis, affabilitate, munusculis, aditum sibi per nutrices ad alumnas
quærere. Et cum clementer intrauerint, de scintillis incendia concitare, paulatimq;
proficere ad impudentiam: & nequaq; posse prohiberi, illo in se uersiculo compro
bato: Aegre reprehendas, quod sinis consuescere. Pudet dicere, & tamẽ dicen
dum est: Nobiles fœminæ, quæ nobiliores habuere neglectui procos, uilissimæ cõ 4
ditionis hominibus & seruulis copulantur, ac sub nomine religionis & umbra con
tinentiæ, interdum deserunt uiros Helenæ, sequũtur Alexandros, Menelaos perti
mescunt. Videntur hæc, planguntur, & non uindicãtur, quia multitudo peccantiũ,
peccandi licentiam subministrat. Proh nefas, orbis terrarum ruit, in nobis peccata
non ruunt. Vrbs inclyta & Romani imperij caput, uno hausta est incendio. Nulla
est regio, quæ non exules Romanos habeat. In cineres ac fauillas sacræ quondam
ecclesiæ conciderũt, & tamen studemus auaritiæ. Viuimus quasi altera die moritu
ri, & ædificamus quasi semper in hoc seculo uicturi. Auro parietes, auro laquearia,
auro fulgent capita columnarũ, & nudus atq; esuriens ante fores nostras Christus
in paupere moritur. Legimus Aaron pontificem isse obuiam furentibus flammis,
& accenso thuribulo, dei iram cohibuisse. Stetit inter mortẽ & uitam sacerdos ma
gnus, nec ultra uestigia eius ignis procedere ausus est. Moysi loquitur deus: Dimit
te me, & delebo populum istum. Quando dicit, Dimitte me: ostẽdit se teneri posse,
ne faciat quod minatus est. Dei enim potẽtiam, serui preces impediebant. Quis pu
tas, ille sub cœlo est, qui nũc iræ dei possit occurrere? quis obuiare flammis? & cum
Apostolo dicere: Optabam ego anathema esse pro fratribus meis? Pereũt cum pa
storibus greges: quia sicut populus, sic sacerdos. Moyses compassionis loquebatur
affectu: Si dimittis populo huic, dimitte: sin autẽ, dele me de libro tuo. Vult perire
B cum pereuntibus, nec propria salute contentus est. Gloria quippe regis, multitudo
populi. His Pacatula nostra nata est temporibus. Inter hæc crepundia primam car
pit ætatem, antè lachrymas scitura, quàm risum: prius fletum sensura, q̃ gaudium.
Necdum introitus, iam exitus. Talem semper putet fuisse mundum. Nesciat præte
rita, fugiat præsentia, futura desideret. Hæc ut tumultuario sermone dictarẽ, & post
neces amicorum, luctumq; perpetuum, infanti senex longo postliminio scriberem,
tua Gaudenti frater impulit charitas: malũiq; parum, quàm nihil omnino poscenti
dare: quia in altero uoluntas oppressa luctu, in altero amicitiæ dissimulatio est.

SCHOLIA

1 Causa difficilis] Causam, pro re siue negocio posuit. ¶ Oratoris exodium] Ita uocat sententiã celebratam, sumpta metaphora à cãtoribus. ¶ Quæ placẽtas desiderat] Infantulis placẽtula crustulo'ue blandiri mos erat. Nec is cibus faciebat ad continentiam. ¶ Hoc epistolium] Diminuit, sicut Pacatula diminutiuũ est nomen. ¶ Interim modo] Modo, pro tantũmodo dixit. ¶ Crustula] Panis genus erat. Sic & Horatius:
Vt pueris quondam dant crustula blandi
Doctores, elementa uelint ut discere prima.
¶ Mulsa præmia] Quidam codices habent, mulsi prema: ut intelligas offulas mulso intinctas, quanquam mulso quoq; puellis blandie
2 bantur. ¶ Quod blan. in pup.] Puppæ, factiũ quædã erant imagũculæ puellarũ, quibus oblectatur ætas prima puellarum. Persius:
Nẽpe id qđ Veneri donatæ à uirgine puppæ.
¶ Furuo operire pallio] Furuũ, nigrũ est, siue fuscum, ut & pullum. ¶ Auferre linteamina] Et hic uides linteorum usum olim in deliciis fuisse, sicut admonuimus alibi. ¶ φιλόκοσμος, genus fœmineum] κόσμος, ornatus, siue mundus repositus: & φιλῶ, amo. Hinc φιλόκοσμος, studiosus & auidus ornatus. ¶ Illos uitare pœnitendo] Qui gustauerunt uoluptatem, dum pœnitet gustasse, magis uitant insidiosam dulcedinem. ¶ Cisternas luparum] Lupas, meretri- 3
ces & prostibulas appellat. ¶ Virgo es] Iuxta Pauli sententiam distinguit uocabulum uirginis & mulieris. Diuisa est mulier & uirgo. ¶ Inclusamq; Danaen] Danaen puellam ne uiolaretur, pater Acrisius æreæ turri incluserat. Hanc Iupiter per impluuium illapsus, specie imbris aurei corrupit. Hieronymus accõmodat fabulam ad uirginem, quæ domi inclusa alitur. ¶ Aqua in areola] Sentit de areolis hortorum, in quibus sulco facto digiti, sequitur quò uelis aqua. ¶ Et cum clementer] Id est, blande & comiter. ¶ Aegre reprehen-

4 das

Universidad de Deusto
Biblioteca

das] Trimeter est iambicus, quo usus est & ali
4 bi. ¶ Habuero neglectui procos] Quædam
exemplaria habebant, nobiliores habituræ
procos: utraq; lectio probe quadrat. ¶ Dese-
runt Helenæ] Helenas uocat, quæ illius Grę-
cæ Helenæ exemplo, Menelaum, hoc est, pro-
prium maritum deserentes, Alexãdrum siue C
Paridem, hoc est, adulterum sequuntur. ¶ Vi
uimus quasi altera die] Hoc dictum est in gen
tem quandam: sic auide rapiunt occasionem
uoluptatũ, quasi postridie his caituri: sic ædi
ficant, quasi semper uicturi.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS

Paulinus iuuenis eloquens & monachus, ut tum quidem erant monachi, Hieronymum lite-
ris, cum aliis nominibus, tum his præcipue laudarat, quod senex in sanctis ageret locis. Mise-
rat unà librum, quem in defensionem Theodosii imperatoris scripserat: rogans ut sibi præscri-
beret, quam uitæ formam potissimum sequi deberet. Hunc igitur collaudatũ ob insignem elo-
quentiam, hortatur ut arcanarum literarum scientiam adiungat. Hic Paulinus, Paulæ, ni fallor
cognatus, postea Nolanæ ciuitatis episcopus fuit: ut testatur Gennadius. Puto diuersum ab eo,
quem diuus Hieronymus in epitaphio Marcellæ, testatur Antiochenæ in Syria episcopũ fuis-
se: à quo Romam cum Epiphanio retractus est, cuius meminit & in Epitaphio Paulæ.

HIERONYMVS AD PAVLINVM DE INSTITVTIONE MONACHI

1 BONVS homo de bono cordis thesauro profert ea quæ bona sunt, & ex
fructibus arbor cognoscitur. Metiris nos uirtutibus tuis, & paruos ma
gnus extollis, ultimamq; partem conuiuij occupas, ut patrisfamilias iu
dicio proueharis. Quid enim in nobis, aut quantulũ est, ut doctæ uocis
mereamur præconium: ut illo ore quo religiosissimus princeps defen-
ditur, humiles modicíq; laudemur: Noli igitur frater charissime, annorum nos æsti
mare numero, nec sapientiã canos reputes, sed canos sapientiã, Solomone testãte,
Cani hominis prudentia eius. Nam & Moyses septuaginta presbyteros iubetur eli
gere, quos ipse sciret esse presbyteros: utiq; non æuo, sed prudentia iudicandos. Et
Daniel adhuc puer, lõgæuos iudicat, atq; impudicos senes ætas lasciua cõdemnat.
Noli, inquam, fidem pẽsare temporibus, nec me idcirco meliorẽ putes, quod prior
in Christi exercitu cœperim militare. Paulus apostolus, & uas electionis, de perse- D
cutore mutatus, nouissimus in ordine, primus in meritis est, quia extremus licet,
plus omnibus laborauit. Iudas, qui quondam audierat: Tu autem homo, qui simul
mecũ dulces capiebas cibos, dux meus & notus meus, in domo dei ambulauimus
cum consensu: proditor amici & magistri, Saluatoris arguitur uoce,
Et nodum informis lethi, trabe nectit ab alta.
Econtrario latro crucẽ mutat paradiso, & facit homicidij pœnam martyriũ. Quan-
ti hodie diu uiuẽdo portant funera sua, & quasi sepulchra dealbata, plena sunt ossi-
bus mortuorũ: Subitus calor, longum uincit teporem. Deniq; & tu, audita sentẽtia
Saluatoris: Si uis perfectus esse, uade & uẽde omnia quæ habes, & da pauperibus,
& ueni sequere me: uerba uertis in opera, & nudam crucem nudus sequẽs, expedi-
tior & leuior scandis scalam Iacob. Tunicã mutas cum animo, nec pleno marsupio
glorioſas sordes appetis, sed puris manibus & candido pectore, pauperem te & spi
ritu & operibus gloriaris. Nihil est enim grande, tristi & lurida facie, uel simulare,
uel ostentare ieiunia, possessionum redditibus abundare, & uile iactare pallíolum.
Crates ille Thebanus, homo quondam ditissimus, cum ad philosophandum Athe-
nas pergeret, magnũ auri pondus abiecit: nec putauit se, simul posse & uirtutes &
diuitias possidere. Nos suffarcinati auro, Christum pauperẽ sequimur, & sub præ-
textu eleemosynæ, pristinis opibus incubãtes, quomodo possumus aliena fideliter
distribuere, qui nostra timide reseruamus? Plenus uẽter facile de ieiuniis disputat.
Non Hierosolymis fuisse, sed Hierosolymis bene uixisse, laudandũ est. Illa expeten
da est ciuitas, non quæ occidit prophetas, & Christi sanguinem fudit, sed quam flu
minis impetus lætificat: quę in monte sita, cælari non potest, quã matrẽ sanctorum
Apostolus clamitat: In qua se municipatũ cum iustis lætatur habere. Neq; uero hoc
dicens, memet ipsum incõstantiæ redarguo, damnoq; quod facio, ut fruſtra uidear
ad exemplum Abraham, & meos & patriam reliquisse, sed non audeo Dei omni-
potentiam angusto fine concludere, & coartare paruo terræ loco, quem non capit
cœlum

A cœlum. Singuli quiq; credẽtium, non locorum diuersitatibus, sed fidei merito pon
derantur. Et ueri adoratores, neq; Hierosolymis, neq; in monte Gazarim adorant
patrẽ, quia deus spiritus est, & adoratores eius in spiritu & ueritate adorare opor-
tet. Spiritus spirat ubi uult. Domini est terra & plenitudo eius. Postq; siccato Iu-
dææ uellere, uniuersus orbis cœlesti rore perfusus est, & multi de oriẽte & occiden
te uenientes, recubuerunt in sinu Abrahæ, desiit notus esse tantum in Iudæa deus,
& in Israel magnum nomen eius: sed in omnem terram exiuit sonus apostolorum,
& in fines orbis terræ uerba eorũ. Saluator ad discipulos loquens cum esset in tem
plo: Surgite, inquit, abeamus hinc. Et ad Iudæos: Relinquetur uobis domus uestra
deserta. Si cœlum & terra transibunt, utiq; transibunt omnia quæ terrena sunt. Et
crucis igitur & resurrectionis loca prosunt his, qui portãt crucẽ suam, & cum Chri
sto resurgunt quotidie, qui dignos se tanto exhibent habitaculo. Cæterum qui di-
cunt: Templum domini, templum domini, audiant ab Apostolo: Vos estis templũ
domini, & spiritus sanctus habitat in uobis. Et de Hierosolymis & de Britannia æ- 2
qualiter patet aula cœlestis: Regnum enim dei intra uos est. Antonius, & cuncta
Aegypti, & Mesopotamiæ, Ponti, Cappadociæ, & Armeniæ examina monacho-
rum, non uidere Hierosolymam, & patet illis absq; hac urbe paradisi ianua. Beatus
Hilarion, cum Palæstinus esset, & in Palæstina uiueret, uno tantum die uidit Hie-
rosolymam, ut nec contemnere loca sancta propter uicíniam, nec rursus domínum
loco claudere uideretur. Ab Hadriani temporibus usq; ad imperium Constantini,
per annos circiter centum octoginta, in loco resurrectionis simulacrũ Iouis, in cru-
cis rupe, statua ex marmore ueneris à gentibus posita colebatur, existimantibus
persecutionis autoribus, quòd tollerent nobis fidem resurrectionis & crucis, si lo-
ca sancta per idola polluissent. Bethlehem nunc nostram, & augustissimum orbis lo
cum, de quo psalmista canit: Veritas de terra orta est, lucus inũbrabat Thamus, id
est, Adonidis, & in specu, ubi quõdam Christus paruulus uagiit, Veneris amasius 3
B plangebatur. Quorsum, inquies, hęc tam lõgo repetita principio? Videlicet ne quic
quam fidei tuæ desse putes, quia Hierosolymam non uidisti, nec nos idcirco melio-
res existimes, quod huius loci habitaculo fruimur: sed siue hic, siue alibi, æqualẽ te
pro operibus tuis apud dominum nostrum habere mercedem. Reuera, ut simplici-
ter motus mentis meæ fatear, considerans & propositum tuum, & ardorem quo se
culo renunciasti, differentias in locis arbitror, si urbibus & frequentia urbium de-
relicta, in agello habites, & Christum quæras in solitudine, & ores solus in monte
cum Iesu, sanctorumq; tantum locorum uicinitatibus perfruaris, id est, ut & urbe
careas, & propositum monachi nõ amittas. Quod loquor, nõ de episcopis, non de
presbyteris, non de clericis loquor, quorum aliud officium est: sed de monacho, &
monacho quondam apud seculum nobili: qui idcirco precium possessionũ suarum
ad pedes apostolorum posuit, docens pecuniam esse calcandam, ut humiliter & se-
cretò uictitans, semper contemnat quod semel contempsit. Si crucis & resurrectiò
nis loca non essent in urbe celeberrima, in qua curia, in qua aula militũ, in qua scor
ta, mimi, scurræ, & omnia sunt, quæ solent in cæteris urbibus: uel si monachorum
turbis solum modo frequentaretur, expetendum re uera huiuscemodi cunctis mo-
nachis esset habitaculum. Nunc uero summæ stulticiæ est renunciare seculo, dimit-
tere patriam, urbes deserere, monachum profiteri, & inter maiores populos pere-
gre uiuere, quàm eras uicturus in patria. De toto huc urbe concurritur. Plena est ci
uitas uniuersi generis hominum, & tanta utriusq; sexus constipatio, ut quod alibi
ex parte fugiebas, hic totũ sustinere cogaris. Quia igitur fraterne interrogas, per
quam uiam incedere debeas, reuelata tecum facie loquar. Si officium uis exercere
presbyteri, si episcopatus te, uel opus, uel honor forte delectat, uiue in urbibus &
castellis, & aliorum salutem, fac lucrum animæ tuæ. Sin autem cupis esse, quod di-
ceris monachus, id est, solus: quid facis in urbibus, quæ utiq; non sunt solorũ habi-
tacula, sed multorũ? Habet unũquodq; ,ppositũ principes suos. Romani duces imi-
tenẽ Camillos, Fabricios, Regulos, Scipiones. Philosophi proponãt sibi Pythago-
ram

Universidad de Deusto
Biblioteca

ram, Socratem, Platonem, Aristotelem. Poetæ æmulentur Homerum, Vergilium, C
Menãdrum, Terentium. Historici, Thucydidem, Saluſtium, Herodotum, Liuium.
Oratores, Lysiam, Gracchos, Demosthenem, Tullium. Et ut ad nostra ueniamus,
episcopi & presbyteri habeant in exemplum apostolos, & apostolicos uiros: quo-
rum honorem possidentes, habere nitãtur & meritum. Nos autem habeamus pro-
positi nostri principes, Paulos & Antonios, Iulianos, Hilarionem, Macarios. Et ut
ad scripturarum autoritatem redeam, noster princeps Helias, noster Heliseus, no-
stri duces filij prophetarum, qui habitabant in agris & solitudinibus, & faciebant
sibi tabernacula prope fluenta Iordanis. De his sunt & illi filij Rechab, qui uinum
& siceram non bibebant, qui morabantur in tentorijs, qui dei per Hieremiam uo-
ce laudantur, & promittitur eis, quod non deficiat de stirpe eorum uir stans coram
domino. Hoc reor & septuagesimi psalmi titulum significare: Filiorum Ionadab,
& eorum qui primi in captiuitatem ducti sunt. Iste est Ionadab filius Rechab, qui in
regnorum libro scribitur currum ascendisse cum Hieu. Et huius filij sunt, qui in ta-
bernaculo semper habitantes, ad extremum propter irruptionem Chaldaici exer-
citus, Hierosolymam intrare compulsi, hanc primi captiuitatem sustinuisse dicun-
tur, quod post solitudinis libertatem, urbe quasi carcere sunt recluſi. Obsecro ita-
que te, ut quoniam sanctæ sororis tuæ ligatus es uinculo, & non penitus expedito per-
gis gradu, siue hic, siue ibi, multitudines hominum & officia & salutationes & con
uiuia, ueluti quasdam catenas fugias uoluptatum. Sit uilis & uespertinus cibus,
holera & legumina: interdumque pisciculos, pro summis ducas delitijs. Qui Christũ
desiderat, & illo pane uescitur, non quærit magnopere de quàm preciosis cibis ster
cus cõficiat. Quicquid post gulam non sentitur, idem tibi sit quod panis & legumi
na. Habes aduersus Iouinianum libros de contemptu uentris & gutturis plenius
disserentes. Semper in manu tua sacra sit lectio. Frequenter orandum flexo corpo-
re, mens erigenda ad dominum. Crebræ uigiliæ, & uentre uacuo sæpius dormien-
dum. Rumusculos & gloriolas & palpantes adulatores, quasi hostes fuge. Pauperi D
bus & fratribus, refrigeria sumptuum manu propria distribue. Rara est in homini-
bus fides. Non credis uerum esse quod dico? Cogita Iudæ loculos. Humilitatem ue
stium tumenti animo non appetas. Secularium, & maxime potentium consortium
deuita. Quid tibi necesse est ea uidere crebrius, quorum contemptu monachus esse
cœpisti? Soror præcipue tua, matronarum declinet consortia. Nec inter sericas ue-
stes & gemmas circumsedentium fœminarũ se sordidatam, aut doleat, aut miretur,
quia alterum propositi pœnitentia, alterum iactãtiæ seminarium est. Caue ne quasi
fidelis & famosus tuorum quondam dispensator, alienam pecuniam distribuẽdam
accipias. Intelligis quid loquar. Dedit enim tibi dominus in omnibus intellectum.
Habeto simplicitatẽ columbæ, ne cuiquam machineris dolos, & serpẽtis astutiam,
ne aliorum supplanteris insidijs. Non multum distat in uitio, uel decipere posse, uel
decipi Christianum. Quem senseris tibi aut semper aut crebro de nummis loquen-
tem, excepta eleemosyna, quæ indifferenter omnibus patet, institorem potius ha-
beto, quàm monachũ. Præter uictum & uestitum & manifestas necessitates, nihil
cuiquam tribuas, ne filiorum panem canes comedant. Verum Christi templũ ani-
ma credẽtis est, illam exorna, illam uesti, illi offer donaria, in illa Christum suscipe.
Quę utilitas est parietes fulgere gemmis, & Christum in paupere fame periclitari?
Iam non sunt tua quę possides, sed dispensatio tibi credita est. Memento Ananię &
Saphiræ. Illi sua timide seruauerunt, tu considera, ne Christi substãtiam imprudenter
effundas, id est, ne immoderato iudicio rem pauperum tribuas nõ pauperibus,
& secundum dictum prudentissimi uiri, liberalitate liberalitas pereat. Noli respice-
re ad phaleras & nomina uana Catonum. Ego te, inquit, intus & in cute noui. Esse
Christianum grande est, non uideri. Et nescio quomodo plus placent mundo, qui
Christo displicent. Hæc non, sicut aiunt, Sus Mineruam, sed ingredientẽ pelagus,
amicus amicum monui, malens à te facultatem meam requiri, quàm uoluntatem,
ut in quo ego lapsus sum, tu firmo pergeres gradu. Librum tuũ, quem pro Theo
dosio

A dosio principe prudenter ornateque compositum transmisisti, libenter legi, & præ-
cipue mihi in eo subdiuisio placuit. Cumque in primis partibus uincas alios, in pe- 6
nultimis teipsum superas. Sed & ipsum genus eloquij pressum est & nitidũ, & cum
Tulliana luceat puritate, crebrum est in sentẽtiis. Iacet enim (ut ait quidam) oratio,
in qua tantum uerba laudantur. Præterea magna est rerũ consequentia, & alterum
pendet ex altero. Quicquid assumpseris, uel finis superiorum, uel initium sequen-
tium est. Felix Theodosius, qui à tali Christi oratore defenditur. Illustrasti purpu-
ras eius, & utilitatẽ legum futuris seculis consecrasti. Macte uirtute, qui talia habes
rudimẽta, qualis exercitatus miles eris? O si mihi liceret istiusmodi ingenium non
per Aonios montes & Heliconis uertices, ut poetæ canunt, sed per Sion & Itabi-
rium, & Sina excelsa ducere. Si contingeret docere, quæ didici, & quasi per manus
mysteria tradere scripturarum, nascereturque nobis aliquid quod docta Græcia nõ ha 7
beret. Audi ergo mi conserue, amice, germane, ausculta paulisper, quo in scriptu-
ris sanctis calle gradiaris. Totum quod legimus in diuinis libris, nitet quidẽ, & ful-
get etiam in cortice, sed dulcius in medulla est. Qui edere uult nucleum, frangat nu-
cem. Reuela, inquit Dauid, oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Si
tantus propheta tenebras ignorantiæ confitetur, qua nos putas paruulos, & penè
lactentes inscitiæ nocte circũdari? Hoc autem uelamen non solum in facie Moysi,
sed & in euãgelistis & in apostolis positum est. Turbis saluator in parabolis loque-
batur, & contestans mysticum esse quod dicebatur, aiebat: Qui habet aures audien
di, audiat. Nisi aperta fuerint uniuersa quæ scripta sunt ab eo, qui habet clauem Da
uid, qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit: nullo alio referãte panden-
tur. Si haberes hoc fundamentum, imò si quasi extrema manus operi tuo inducere
tur, nihil pulchrius, nihil doctius, nihil dulcius, nihilque latinius tuis haberemus uolu
minibus. Tertullianus creber est in sententijs, sed difficilis in loquendo. Beatus Cy
prianus instar fontis purissimi, dulcis incedit & placidus, & cum totus sit in exerci
B tatione uirtutũ, occupatus persequutionum angustijs, de scripturis diuinis nequa-
quam disseruit. Inclyto Victorinus martyrio coronatus, quod intelligit, eloqui non
potest. Lactantius quasi quidam fluuius eloquentiæ Tullianæ, utinam tam nostræ
confirmare potuisset, quàm facile aliena destruxit. Arnobius inæqualis & nimius,
& absque operis sui partitione confusus. Sanctus Hilarius Gallicano cothurno attol
litur, & cum Græciæ floribus adornetur, longis interdum periodis inuoluitur, & à
lectione simpliciorum fratrum procul est. Taceo de ceteris, uel defunctis, uel etiam
adhuc uiuẽtibus, super quibus in utranque partem post nos alij iudicabunt. Ad teip-
sum ueniam Symmysten, sodalem meum & amicum, amicum inquam meum, ante
quàm notum, & precabor, ne assentationẽ in necessitudine suspiceris, quin potius
uel errare me existimato, uel amore labi, quàm amicum adulatione decipere. Ma-
gnum habes ingeniũ, & infinitam sermonis supellectilem, & facile loqueris & pu-
re: facilitasque ipsa & puritas mixta prudẽtiæ est. Capite quippe sano, omnes sensus
uigent. Huic prudentiæ & eloquẽtiæ si accederet uel studium, uel intelligentia scri
pturarum, uiderem te breui arcem tenere nostrorum: & ascendentem cum Iacob te
ctum Sion, canere in domatibus, quod in cubilibus cognouisses. Accingere quæso
te, accingere. Nihil sine magno labore uita dedit mortalibus. Nobilẽ te ecclesia ha-
beat, ut prius senatus habuit. Præpara tibi diuitias, quas quotidie eroges, & nun-
quam deficiant, dum uiget ætas, dum nondum canis spargitur caput, antequã sub-
eant morbi, tristisque senectus, Et labor, & diræ rapiat inclementia mortis. Nihil in
te mediocre esse contentus sum: totum summum, totum perfectum desidero. San-
ctum Vigilantium presbyterum qua auiditate susceperim, melius est ut ipsius uer-
bis, quàm meis discas literis: qui cur tam cito à nobis profectus sit, & nos relique-
rit, non possum dicere, ne lædere quempiam uidear. Tamen quasi prætereuntem
& festinantem paululum retinui, & gustum ei nostræ amicitiæ dedi, ut per eum di-
scas, quid in nobis non desideres. Sanctam conseruam tuam, & tecum domino mi
litantem, per te salutari uolo.

Scholia

Universidad de Deusto
Biblioteca

SCHOLIA

1 VLtimamq́ partem conuiuij] Alludit ad euãgelicam admonitionem, Cum fueris inuitatus, accumbe in extremo, &c. ¶ Quo religiosissimus princeps] Scripsit enim Panegyricum ad Theodosium imperatorem, uti testatur Gennadius. ¶ Frater chariss.] Fratrem uocat monachus monachum, sed nondum episcopum. ¶ Quos ipse sciret esse presbyteros] Ita legis in Num. capite undecimo: Congrega mihi septuaginta uiros de seniorib⁹ Israel, quos tu nosti, quod senes populi sunt. ¶ Et nodum informis lethi] Versus est Maronis ex libro duodecimo. ¶ In se municipatum] Respexit huc quod Paulus municeps esset Romanæ ciuitatis, ut ipse testatur in Actis. At idem uocat Hierusalem matrem fidelium. Illa quæ sursum est Hierusalem, libera est, quæ est mater nostra. ¶ Neq́ in monte Gazarim] Mons est Iudææ, & respexit ad id quod in Euãgelio Ioannis Christus dixit mulieri Samaritanæ. ¶ Siccato Iudææ uellere] Quod legimus de uellere Gedeonis, ad allegoriam traxit. ¶ Templum domini] Apud Hieremiã capite septimo dominus reiicit eos, qui fiderent cæremoniis & sanctimoniæ locorum, dicẽtes: Templum domini, templum domini, templum domini, cum interim impie uiuerent. ¶ Et de Hierosolymis] Apparet illis
2 temporibus admodum barbaram fuisse habitam, cum diuus Hieronymus Hierosolymis loco sanctissimo Britanniam opponat, ceu regionem maxime profanam, & Hierosolymis dissimillimam. Nec uno in loco nominat hanc insulam, sed quoties de barbaricis est mentio. Nunc Gallorum & Germanorum incursionibus, mediocriter culta est. ¶ Vno tantũdem Athodie complures etiam ex eorum numero qui uidebant sapere, ab extremis mundi finibus, summo sumptu, summo uitæ discrimine, [illegible] ad ea eruditionis loca, libros & uxores domi reliquis: præsertim cũ tantia Christianæ uitæ uestigia, aut prorsus hic deleta sint, aut communitia quadam ritu cum monstrorũ. Et earum quæ religiosi[illegible] hoc uoto tam grauatim absoluere Romanos pontifices, tam multi sic cauti, ut prodigia putarint nonnisi. Alioquin tam pium est uisere loca Hierosolymæ, præsertim pius Hilarion, qui tũ nec [illegible] animi causa adiit, & id non religionis causa, sed ne loca sancta cõtẽnere uideretur. ¶ Thamus] Hieronymus exponens octauum caput
3 Ezechielis indicat Hebræo Syroq́ sermone תמוז Thamus dici, quẽ nos uocamus Adonidem. quo nomine illi mensem etiam Iulium uocent, quod in hoc putent extinctum Adonidem Veneris amasium. Fabula notior est, q̃ ut hic sit referenda. ¶ In urbe celeberrima] Mirum est tum quoq́ Hierosolymam adeo celebrem fuisse, cum esset à Romanis principibus funditus euersa: sed Hadrianus restituit.

¶ Fraterne interrogas] Ideſt amice, ob id aperte tecum agam & libere, quod uerbis Paulinis dixit, reuelata facie. ¶ Camillos, Fabritios] Festiuiter commutauit numerum unitatis in numerũ multitudinis. ¶ Filij Rechab] De his legis Hieremiæ capite trigesimoquinto, sicut indicauimus in superioribus scholiis. ¶ Filiorum Rechab] Hic est titulus septuagesimi Psalmi, in quo laborat diuus Augustinus, quod nusquam filij Rechab legantur ducti in
4 captiuitatem. ¶ Iste est Ionadab filius] Locus est lib. Regũ quarto, capite decimo, quem admodum Hieu Ionadab filium Rechab forte obuium, data dextra in currum suum sustulerit, habiturus eum zeli sui & testem & adiutorem. ¶ Interdumq́ piscículos] Quoniam rem eandem aliis explicat uerbis, succurrit in Epistola ad Lætam, cuius initium, Apostolus Paulus, ubi coniiciebamus scribi posse, è simila garoq́ piscículi, magis esse legẽdum ad hũc modum: Cibus eius oluscúlum sit & simila, raroq́ piscículi, ut intelligas comedi piscículos ceu delicias, & raro sumendos. ¶ Fidelis & famosus tuorum] Hic famosus in bonam accepit partem, ut & alibi famosa quæstio. ¶ Institorem] Ideſt negotiatorẽ seu mercatorem. ¶ Verum Christi tẽplum] Rursum extenuat illorum pietatẽ, qui suas opes in templorum structuras aut ornamenta conferunt. ¶ Liberalitas liberalitate] Ciceronẽ uirum prudentissimum appellat, quoniam sanctum uocare non potuit. Is enim in secũdo De officiis libro D
scripsit in hunc modum: Itaq́ benignitas benignitate tollitur. Eleganter autem interpretatus est hãc uocem, benignitas, quæ proprie ad bene faciendi largiendiq́ promptitudinẽ pertinet, cum illiterati putent esse clementiam & humanitatem. ¶ Respicere ad phaleras] Retulit carmen è Satyra. ¶ Ego te intus & in cu
5 te noui] Persianum hemistichium, quod com plusculis insulsit locis. Significat idem quod intus & foris. ¶ Sus Mineruam] Ideſt indoctus doctum, prouerbium est, ut in Chiliadibus indicauimus. ¶ Ingredientem pelagus] Et hac similitudine Ciceronis subinde gaudet uti, de eo qui defunctus nauigatiõe, monet ingressurum mare. Ita senex admonet iuuenem.
¶ Facultatem meam requiri] Requiri posuit, pro desiderari, quod idem facit M. Tullius. Desideramus autem quod significamus deesse. Sensus hic est: Si nõ scripsissem rogatus, putasses mihi uolũtatem defuisse. Nunc cum utcunq́ scribo, intelligis me non potuisse præstare potius, quàm noluisse id quod rogasti.
¶ Pro Theodosio] Apparet non tam Panegyricum fuisse, quam Apologiam aduersus calumnias. Id & superius significauit, cum ait: In ore, quo religiosissimus princeps defenditur. ¶ Subdiuisio placuit] Difficillimum est, apte diuidere. Siquidẽ nisi propositiones scite repertæ fuerint, nullo modo recte partiri potes. Iam illis repertis, est aliquid apte collocare.

A care. Et ne statim nimis anxia sectione molestus sis, quædã postea suo loco rursus sunt diuidenda, quod hic appellat subdiuisionem.
¶ Sed & ipsum genus eloquij] Legãt hæc barbarisi, balbi & infantes tirologi, quantæpe-
te uir sanctissimus in monacho quæq́ laudet
eloquentiam, & Tullianam eloquentiam.
6 ¶ Pressum & nitidum] Quod erat Atticorũ, cum Cicero nonnihil habeat Asiaticum. Difficile est autem hæc duo coniungere, pressum illud quod uocat, & perspicuitatem. ¶ Iacet enim oratio] Iacere dicitur quod friget, quódq́ caret actu uitaq́ & uigore. Horatius huiusmodi scripta, nugas appellat canoras. ¶ Magna est rerum consequẽtia] Hoc præstat apta dispositio, ut aliud ex alio sequatur: quam uir tutem Caligula desiderabat in Seneca: cuius orationem solitus est uocare, harenam sine calce. Cicero, orationem parum sibi cohærẽtem, scopas dissolutas appellat. ¶ Per Sion, Itabirium, & Sina] Montes sunt Iudææ, qui in diuinis literis significãt ascensum ad culmen ueræ pietatis. Cæterum modeste significat Paulino alioqui facundissimo defuisse scientiam arcanæ scripturæ, quam sibi uindicat, & optimo iure uindicat Hieronymus. ¶ Per manus mysteria tradere] Prouerbiali figura dictum est, per manus tradere, ideſt quod ab aliis didici, uicissim docere. ¶ Quod docta Græcia] Significat Græcis nullum fuisse temporibus illis, qui insignem eloquentiam cum insigni diuinarum literarum cognitione coniunxisset. 7
¶ Qui edere uult nucleum] Mire Plautinum dictum ad rem sacram accommodauit. ¶ Extrema manus] Ideſt perfectio. ¶ Symmystẽ] Symmystæ dicuntur iisdem initiati sacris ac mysteriis, ut Christianus Christiano, sacerdos sacerdoti, monachus monacho symmystes est. ¶ Arcem tenere nostrorum] Ideſt Latinorum. Porrò arcem dixit pro principatu, siue summo loco: nec id sine prouerbiali figura.
¶ Cum Iacob] Alludit ad duo, ad scalam Iacob, & ad cœnaculum Sion, in quod discipuli leguntur ascendisse post ascensionem. In quodam exemplari scriptũ habebatur Ioab, pro Iacob: quam lectionem arbitror esse germanam, ut intelligamus de Ioab, qui primus ascẽdit, percussitq́ Iebusæum, & factus est princeps: ut habetur primi Paralipomenon undecimo. Hortatur enim illũ ad studia literarum, ut hæreticos submoueat ab arce ecclesiæ.
¶ Canere in domatibus] Allusit ad Euangelicum illud, Quod in aure audistis, prædicate super tecta. ¶ Nil sine magno] Carmen est Horatij è Sermonibus. ¶ Antequam subeant morbi] Et hos uersus assuit ex Vergilij Georgicis sumptos.

IN EPISTOLAM SEQVENTEM CENSVRA

B CElantiæ matronæ, quomodo se debeat erga maritum & familiam gerere, præscribit: illud admonens, in matrimonio perpetuæ continentiæ uotum non esse suscipiendum, nisi ex utriusq́ cõsensu. Epistola cum primis eloquẽs & erudita, uerum ab Hieronymico stilo plurimum discrepans. Coniecturis aliquot huc adducor, ut existimem esse Paulini. Primũ, quod talis huius dicendi character sit, qualem illius in superiori epistola depinxit Hieronymus. Deinde, quod inter Paulini lucubrationes, epistolarum quas De mundi contẽptu scripserit ad sororem, meminit Gennadius. Sunt & aliæ quædam, quas stilus arguit eiusdem esse autoris. Admixtas autẽ Hieronymianis fuisse, cõsentaneum est: uel quod eloquentiam illius propemodum æquent, uel quod consimilia tractent argumenta, uelut æmulante præceptorem Hieronymum Paulino, uel quod ob familiaritatem, quæ illi cum diuo Hieronymo summa fuit, cõuenire uisum sit ut adiungerẽtur. Atq́ utinam omnes quæ diui Hieronymi titulo circumferuntur, huiusmodi sint. Hanc unam hoc loco inserẽdam duximus, partim ob affinitatem argumenti, partim, ut si fortè lector requirat, specimen aliquod habeat eloquentiæ Paulinianæ, tantopere ab eloquentissimo Hieronymo laudatæ. Cæteræ, quas huius esse suspicamur, suum habebunt tomum. Quandoquidem animus est, nihil eorum prorsus amputare, quæ falsò licet Hieronymi titulo recepta sunt. Eruditis ac mediocribus suus dabitur locus. Porrò, quæ nescio quis data opera supposuit, blatteramenta uerius quàm libros aut epistolas, si quis fortè requiret, & hæc in suo reperiet ordine. Qui fuerit, incertum. Illud certum, prodigiosum rabulam & impostorẽ fuisse, cui præcipuum studium ac libido fuisse uidetur, ut quemadmodum coccyx oua sua in nidos subdit alienos, ita suas nænias non minus ineptas & infantes, quàm ineruditas, Hieronymi, Augustini, Ambrosij scriptis admisceret. Nam eũdem esse, flos uidelicet ac lepos sermonis arguit. Proinde, si cui tantum erit ocij, aut certe hoc animi, ut impostoris indocta blatteramenta, quàm eruditas sanctorum lucubrationes legere malit: age, nec hunc sua fraudabimus uoluptate: dabitur sua Cyprio boui merenda. Reperiet huius epistolas aliquot perbellas, reperiet monacharum regulam, reperiet Hieronymi miracula, Cyrilli, Augustini & Eusebij titulo ψευδεπιγραφα. His affatim expleat sese, cui tales placent deliciæ. Quod si qui stomachabuntur in me, qui pristinos titulos ausus sim conuellere, hi si libet, eosdem auro bracteatis reponant literis. Quod si parum uidetur hoc quoq́, Diui Lucæ ac Pauli titulos reponant,

Universidad de Deusto
Biblioteca

si blatteronis ineptias cupiunt magni nominis umbra commendare stultis. Certe non dubito, quin eruditis, ac non omnino deploratis ingeniis, suo loco sim satisfacturus. Efficiam enim, ut intelligant, me non animi mei somnia, sed multas ac certissimas coniecturas hac in re sequutum fuisse, cum isti nihil habeant nisi titulum: quasi uero magni negocij sit, nomen quoduis adscribere libro. Quàm multa passim in omni scriptorum genere, falsis notata titulis, stili duntaxat indicio reiiciuntur. Inter eloquentes etiam, Hieronymus libros quosdam uindicat ab iis, quorum habebant inscriptionem, & propriis dominis asserit. Librum Pamphili, quem alij negabant esse Pamphili, unico duntaxat argumento confirmat illius esse. Vnde, inquit, sciam quod Pamphili sit? Videlicet stilus & saliua docere me potuerunt. Tot hominum milia facici discerniculo dignoscis, uoce distinguis. At pauciora sunt uultus & uocis discrimina, quàm ingeniorũ. Nec perinde facies hominis relucet in speculo, ut ingenij uis in stilo. Tu formosum à formoso eris lineamentis diiudicas, & nobis in scriptis palam diuersis, omne iudicandi ius adimis: nec uis simiam, hominis inscriptam titulo, ab homine dignoscere? Hieronymus, stili saliuam sequutus, eloquentem ab eloquente, uelut à luscinia lusciniam, eruditum discernit ab erudito: & tu negas ullis notis distingui C posse à luscinia coccycem, infantẽ ab eloquentissimo, rabulam ab expolito, indoctum ab eruditissimo: denique, à uiro sanctissimo nebulonem? Nam quo potius appelles nomine tam perfrictæ frontis histrionem, ut planè barbarus & infans, uiri omnium doctissimi simul & eloquentissimi titulum sibi non ueritus sit imponere, Cumanum etiam asinum, de quo est in prouerbiis, superans? Et sub huius nomine mentitur se raptum ultra tertium cœlum, & plus uidisse, quàm unquam uiderit Paulus. Vsqueadeo putauit neminem mortalium futurum, cui quicquam esset emunctæ naris. De hac Epistola, cuius sit, nolim pronunciare. Illud interim certissimum est, Hieronymi non esse. Candidior est sermo, quàm Hieronymianus, non minus lucidus, sed facilior, ac lenius fluens: ille multo ardẽtior, tum densior in inculcandis remotioribus diuinæ scripturæ locis: ad hoc, salsior, & satyricum quiddam referens. Postremo, non perinde æquus atq; hic est, matrimonio Hieronymus. Verum notulas, quibus Hieronymi lucubrationes ab aliorum scriptis, ceu Lydio lapide dignosci queant, suo loco diligentissime demonstrabimus. Nunc Christianum Ciceronem audiamus.

AD CELANTIAM MATRONAM
De ratione piè uiuendi. D

fortè Paulini Nolani episcopi Epistola.

liber 1: epist 7/

VETVS scripturæ celebrata sententia est: Esse pudorem, quo gloria inueniatur & gratia: & esse rursus pudorem, qui soleat parere peccatum. Cuius dicti ueritas, quanquam satis ad omnium intelligentiam ipsa sui luceat claritate, mihi tamen nescio quomodo in præsenti causa propius innotuit. Prouocatus enim ad scribendum literis tuis, quæ miris hoc à me obsecrationibus flagitabant: diu, fateor, de responsione dubitaui: silentium mihi imperante uerecundia: cui tamen fortissime resistebat, & uim faciebat, precum tuarum fidelis ambitio: pugnabatq; acriter cum hæsitatione mea, humilitas obsecrantis, & magna quadam fidei uiolentia, oris claustra pulsabat. Cumq; sic animum utroq; nutantem, cogitatio diuersa libraret, penè pudor exclusit officium. Sed me illa, quam supra posui, sapientis sententia, armauit ad depellendam inutilem uerecundiam, & damnosum silentium resoluendum, cum utiq; ipsam scribendi causam, tam honestam uiderem esse, tam sanctam, ut peccare me crederem, si tacerem, illud mecum scripturæ reputans: Tempus tacendi, & tempus loquendi. Et iterum: Ne retineas uerbum in tempore salutis. Et illud Petri: Parati semper ad satisfactionem omni poscenti uos rationem. Petis nanq; & solicite ac uiolenter petis, ut tibi certam ex scripturis sanctis præfiniamus regulam, ad quam ordines cursum uitæ tuæ, ut cognita Domini uoluntate, inter honores seculi & diuitiarũ illecebras, morum magis diligas supellectilem, atq; ut possis in coniugio constituta, non solum coniugi placere, sed etiam ei qui indulsit coniugium. Cui tam sanctæ petitioni, tamq; pio desiderio, non satisfacere: quid aliud est, quàm profectum alterius non amare? Parebo igitur precibus tuis, teq; paratam ad implendam Domini uolũtatem, ipsius nitar incitare sententiis. Idem enim uerus omnium dominus ac magister, qui nos placere sibi iubet, etiam docet quomodo

A modo placere possimus. Ipse itaq; te informet, ipse te doceat: qui interrogãti in euangelio adolescenti, quid faceret ut mereretur uitam æternã: diuina continuo mandata proponit, ostendens nobis eius uoluntatem esse faciẽdam, à quo speramus & præmia. Propter quod alio testatur loco: Non omnis qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnum cœlorum, sed qui facit uoluntatem patris mei qui in cœlis, ipse intrabit in regnum cœlorum. Quo manifeste illud ostenditur, nos non sola dei confessione tanti præmij magnitudinem promereri, nisi fidei & iusticiæ opera coniuncta sint, Qualis enim est illa confessio, quæ sic deo credit, ut pro nihilo eius ducat imperiũ? Aut quomodo ex animo, ac uere dicimus, domine, domine: si eius quem dominum confitemur, præcepta contemnimus? Vnde ipse in euangelio dicit: Quid autem uocatis me domine domine, & non facitis quæ dico? Et iterum: Populus hic labiis me honorat, cor autẽ eorum longe est à me. Et rursum loquitur per prophetam: Filius honorificat patrem, & seruus dominum suum timet. Et si pater ego sum, ubi est honor meus? & si dominus ego sum, ubi est timor meus? Ex quo apparet, nec honorari ab eis dominum, nec timeri, qui eius præcepta non faciunt. Et ad Dauid expressius dicitur, qui peccatũ admiserat: Et pro nihilo duxisti deum. & ad Heli fit sermo domini: Qui honorificat me, honorificabo eum: qui autem pro nihilo me habent, ad nihilum redigentur. Et nos securo ac bono animo sumus, qui per singula quæq; præcepta, inhonorantes deum clementissimum, ad iracundiam prouocamus, eiusq; imperium superbissime contẽnendo, in tantæ maiestatis imus iniuriam? Quid enim unquam tam superbum, quid uero tam ingratum uideri potest, quàm aduersus eius uiuere uoluntatem, à quo ipsum uiuere acceperis? quam illius præcepta despicere, qui ideo aliquid imperat, ut causas habeat remunerandi? Neq; enim obsequij nostri deus indiget, sed nos illius indigemus imperio. Mandata eius desiderabilia super aurũ & lapidem preciosum nimis, & dulciora super mel & fauum: quoniam in custodiẽdis illis retributio multa. Et ideo nobis irascitur, id-
B circo magis illa immensa dei bonitas offenditur, quia eam per tanti etiam præmij detrimenta contemnimus, nec solum imperata, sed etiam promissa illius pro nihilo ducimus. Vnde sæpe, imò semper, illa nobis domini reuoluenda sentẽtia: Si uis ad uitam uenire, serua mandata. Hoc enim tota nobiscum lege agitur. Hoc prophetæ, hoc Apostoli docẽt, hoc à nobis & uox Christi & sanguis efflagitat. Qui ideo pro omnibus mortuus est, ut qui uiuunt, iam non sibi uiuant, sed ei, qui pro illis mortuus est. Viuere autem illi, nõ est aliud, quàm eius præcepta seruare, quæ nobis ille quasi certum quoddam dilectionis suæ pignus seruanda mandauit: Si diligitis (inquit) me, mandata mea seruate. Et qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me. Ac rursus: Si quis diligit me, sermonẽ meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & mansionem apud eum faciemus. Qui non diligit me, sermones meos non seruat. Grandem uim obtinet uera dilectio. Et qui perfecte amatur, totam sibi amantis uendicat uoluntatem. Nihil est imperiosius charitate. Nos si uere Christum diligimus, si eius nos redemptos sanguine recordamur, nihil magis uelle, nihil omnino debemus agere, quàm quod illũ uelle cognoscimus. Duo autem sunt genera mandatorum, in quibus clauditur tota iustitia. Prohibendi unum est, iubendi alterum. Vt enim mala prohibentur, ita præcipiuntur bona. Ibi ocium operatur, hic studium. Ibi coercetur animus, hic incitatur. Hic feciſſe, illic non feciſſe, culpabile est. Vnde & Propheta dicit: Quis est homo qui uult uitã, & cupit uidere dies bonos? Prohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum. Declina à malo, & fac bonum. Et beatus Apostolus: Odientes malum, adhærentes bono. Hoc itaq; duplex diuersumq; præceptum, prohibendi scilicet & imperandi, æquo omnibus iure mandatum est. Non uirgo, non uidua, non nupta, ab hoc imperio libera est. In quouis proposito, in quouis gradu, æquale peccatum est, uel prohibita admittere, uel iussa non facere. Neq; uero eorum te seducat error, qui ex arbitrio suo eligunt, quæ potissimum Dei mandata contemnant, quæue quasi uilia ac parua despiciant: nec metuunt, ne secundum diuinam sententiam, mi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nima contemnendo, paulatim decidant. Stoicorum quidem est peccatorum tollere C
differentiam, & delicta omnia paria iudicare, nec ullum inter scelus & erratum di-
scrimen facere. Nos uero & si multum inter peccata distare credimus, quia & legi-
mus, tamen satis prodesse ad cautionem dicimus, etiam minima pro maximis caue
re. Tanto enim facilius abstinemus à quocunq; delicto, quanto illud magis metui-
mus. Nec cito ad maiora progreditur, qui etiam parua formidat. Et sane nescio, an
possimus leue aliquod peccatum dicere, quod in dei contemptum admittitur. Estq;
prudentissimus, qui non tam considerat quod iussum sit, quàm illum qui iusserit:
nec quantitatem imperij, sed imperantis cogitat dignitatem. Aedificanti itaq; tibi
spiritualem domum, non super leuitatem arenæ, sed super soliditatem petræ, inno-
centiæ in primis fundamẽtum ponatur, super quod facilius possis arduum culmen
iusticiæ erigere. Maximam enim partem æquitatis impleuit, qui nulli nocuit. Bea-
tusq; est, qui potest cum sancto Iob dicere: Nulli nocui hominũ: iuste uixi cum om-
nibus. Vnde audenter & simpliciter loquebatur ad dominum: Quis est ille qui iudi
cetur mecum, id est, quis tuum aduersum me potest implorare iudicium, ut se læsum
à me conuincat? Purissimæ conscientiæ est: secure canere cum propheta: Perambu
labam in innocentia cordis mei: in medio domus tuæ. Vnde idem alibi dicit: Non
fraudauit eos deus bonis, qui ambulant in innocentia. Itaq; malicíam, odium atque
inuidiam, quæ uel maxima, uel sola semina sunt nocendi, Christiana à se propellat
anima: neq; manu tantum, aut lingua, sed corde quoq; custodiat innocentiam: nec
opere modo, sed uoto etiam nocere formidet. Quantum enim ad peccati rationem
pertinet, nocuit & qui nocere disposuit. Multi nomen illud absolute atq; integre de
finiunt, innocẽtem, qui ne in eo quidem ulli noceat quo prodesse desistat. Quod si
est uerum, tum demũ lætare de innocentiæ conscientia, si cum potes adiuuare non
desinas. Si uero diuisa inter se ista atq; distincta sunt: aliudq; est non nocere quod
semper potes, aliud prodesse cum possis, aliud malum non facere, aliud operari bo-
num, illud tibi rursum occurrat: non sufficere Christiano, si partem unam iusticiæ D
impleat, cui utrunq; præcipitur. Neq; enim debemus ad multitudinis exempla re-
spicere: quæ nullam harum disciplinam sequens, nullum uiuendi tenens ordinem,
non tam ratione ducitur, quàm quodam impetu fertur. Nec imitãdi nobis illi sunt,
qui sub Christiano nomine gentilem uitam agunt, & aliud professione, aliud con-
uersatione testantur: atq; (ut Apostolus ait) deum confitentur se nosse, factis autem
negant. Inter Christianum & gentilem, non fides tantum debet, sed etiam uita di-
stinguere, & diuersam religionem, per diuersa opera monstrare. Nolite, ait Aposto
lus, iugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate?
Aut quæ societas lucis ad tenebras? Quæ autem conuentio Christi ad Belial? Aut
quæ pars fideli cum infideli? Qui autem consensus templo dei cum idolis? Sit ergo
inter nos & illos maxima separatio. Disiungitur certo discrimine error & ueritas:
illi terrena sapiant, qui cœlestia promissa non habẽt: illi breui huic uitæ se totos im
plicent, qui æterna nesciunt: illi peccare non metuant, qui peccatorũ impunitatem
putant: illi seruiant uitiis, qui non sperãt futura præmia uirtutum. Nos uero qui pu
rissima confitemur fide, omnem hominem manifestandum esse ante tribunal Chri
sti, ut recipiat unusquisq; propria corporis sui, prout gesserit, siue bonum, siue ma-
lum, procul esse debemus à uitiis, dicẽte Apostolo: Qui enim Christi sunt, carnem
suam crucifixerunt cum uitiis & concupiscentiis. Nec turbam sequãtur errantem,
qui se ueritatis discipulos confitentur. Duas certe conuersationis uias, & distin-
cta in diuersum itinera uiuendi, saluator in Euangelio ostendit: Quàm, inquit, spa-
tiosa uia, quæ ducit ad mortem, & multi sunt qui intrãt per eam. Et rursum: Quàm
arcta uia & angusta est, quæ ducit ad uitam, & pauci sunt qui inueniunt eam. Vide
quanta inter has uias separatio sit, quantumq; discrimen. Illa ad mortem, hæc ten-
dit ad uitam. Illa celebratur & teritur à multis, hæc uix inuenitur à paucis. Illa enim
uitiis per consuetudinem, quasi decliuior ac mollior, & uelut quibusdam amœna
floribus uoluptatum, facile ad se rapit commeantium multitudinem. Hæc uero in-
suetо

A sueto calle uirtutum tristior atq; horridior, ab his tantum eligitur, quibus non tam
delectatio itineris cordi est, quàm utilitas mansionis. Asperam enim nobis, & insua
uem uirtutum uiam, nimia facit uitiorum consuetudo: quę si in partem alterã trans
feratur, inuenietur, sicut scriptura dicit, semita iusticiæ leuis. Ponamus ergo iam ra
tionem uitæ nostræ, & per quam potissimum gradiamur uiam, conscientia teste di
scamus. Omne enim quod agimus, omne quod loquimur, aut de lata, aut de angu
sta uia est. Si cum paucis angustum iter & subtilem quandam semitam inuenimus,
ad uitam tendimus. Si uero multorum comitamur uiam, secundum domini senten
tiam imus ad mortem. Si ergo odio atq; inuidia possidemur, si cupiditati & auari
ciæ cedimus, si præsentia commoda futuris præferimus: per spaciosam uiam ince
dimus. Habemus enim ad hæc comitum multitudinem, & late similium stipamur
agminibus. Si iracundiam libidinemq; explere uolumus, si iniuriam uindicamus,
si maledicenti remaledicimus, & aduersum inimicum inimico animo sumus, æque
cum pluribus ferimur. Si uel adulamur ipsi, uel adulantem libenter audimus, si ue
rum dicere gratia impedimur, & magis offendere animos hominum timemus,
quàm non ex animo loqui, de multorum item uia sumus. Tot nostri sunt socij,
quot extranei ueritatis. At è contrario, si ab omnibus uitiis sumus extranei, si pu
rum ac liberum animum præstamus, & omni cupiditate calcata, solis studemus di
uites esse uirtutibus, per angustam uiam nitimur. Cõuersatio enim ista paucorum
est. Estq; perrarum atq; difficile, idoneos huius itineris comites reperire. Quinetiã
multi hac ire se simulant, & per diuersa errorum diuerticula, ad uiam multitudinis
reuertuntur. Ideoq; timẽdum est, ne quos duces recti huius itineris habere nos cre
dimus, eos comites habeamus erroris. Si igitur inueniuntur exempla, quæ nos per
hanc ducant uiam, & rectum euangelij tramitem teneant, sequenda sunt. Sin uero
ea uel deficiunt, uel deficere putantur, Apostolorum forma uniuersis proposita est.
Clamat uas electionis Paulus, nosq; quasi ad angustum hoc iter conuocans, dicit:
B Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Certe quod est amplius omnibus, ipsius
domini relucet exemplum, qui in Euangelio ait: Venite ad me omnes qui laboratis
& onerati estis, & ego requiescere faciam uos. Tollite iugum meum super uos, et di
scite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Si periculosum est imitari illos, de qui-
bus dubitas an imitandi sint: hunc certe imitari tutissimum est, atque eius uestigia
sequi, qui dixit: Ego sum uia, ueritas, & uita. Nunquam enim errat, qui sequitur ue
ritatem. Vnde & apostolus Ioannes ait: Qui dicit se in Christo manere, debet sicut
ille ambulauit, & ipse ambulare. Et beatus Petrus ait: Christus pro nobis passus
est, uobis relinquens exemplum, ut sequamini uestigia eius, qui peccatum non fe-
cit, nec est inuentus dolus in ore eius. Qui cũ malediceretur, non maledicebat: cum
pateretur, non cõminabatur. Tradebat autem iudicanti se iniuste. Qui peccata no-
stra ipse pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui, iustitiæ uiuamus.
Cesset omnis excusatio errorum. Auferantur peccandi fœda solatia. Nihil omnino
agimus, qui nos per multitudinis exempla defendimus, & ad consolationem no-
stram, aliena sæpe numerantes uitia, deesse nobis dicimus quos debeamus sequi.
Ad illius exemplum mittimur, quem omnes fatemur imitandum. Atq; ideo præci-
pua tibi cura sit, legem nosse diuinam, per quam possis quasi præsentia cernere
exempla sanctorum: quid faciendum sit, quid ue uitandum, illius consilio disce. Ma
ximum enim ad iustitiam auxilium, est implere diuinis eloquiis animum, & quod
opere exequi cupias, semper corde meditari. Rudi adhuc populo, & hominibus ad
obedientiam insuetis, per Moysen imperatur à Domino, ut in signum memoriæ,
qua præcepta Domini recordentur, per singulas uestimẽtorum fimbrias, habeant
cum cocco hyacinthini coloris insignia: ut etiam casu huc illucq; respicientibus o-
culis, mandatorum cœlestium memoria nascatur. De quibus fimbriis Pharisæi re-
darguuntur à Domino, quod eas peruerso usu, non ad commonitionem præcepto
rum dei, sed ad ostentationem sui habere cœperint, ut scilicet quasi de maioris ob-
seruationis diligentia, sancti à populo iudicarentur. Tibi uero seruanti non iam li-

Universidad de Deusto
Biblioteca

teræ præcepta, sed spiritus, diuinorum mandatorum memoria spiritualiter excolenda est. Cui non tam frequenter recordanda sunt præcepta Domini, quàm semper cogitanda. Sint ergò diuinæ scripturæ semper in manibus tuis, & iugiter mente uoluantur. Nec sufficere tibi putes mãdata dei memoria tenere, & operibus obliuiſci. Sed ideo illa cognosce, ut facias quicquid faciendum didiceris. Non enim auditores legis iusti sunt apud deum, sed factores legis iustificabuntur. Latus quidem & immensus diuinæ legis campus extenditur. Qui diuersis testimoniis ueritatis, uelut cœlestibus quibusdam floribus uernans, mira oblectatione legentis animum pascit ac refouet. Quæ omnia semper cognoscere, secumq; reuoluere, ingẽs ad conseruandam iustitiam beneficium est. Sed quasi ad compẽdiosum locum, quoddam commonitorium, illa tibi Euangelij eligenda sententia est, & superscribenda cordi tuo, quæ ad totius iusticiæ breuiarium, dominico ore profertur: Omnia quæcunq; uultis ut faciant uobis homines, hæc & uos facite illis: cuius præcepti uires exprimens, iungit ac dicit: Hæc enim lex & prophetæ. Infinitæ nanq; sunt species, partesq; iusticiæ: quas non modo stilo persequi, sed cogitatione etiam capere difficillimum est. Quas omnes una ac breui sententia comprehẽdit, & latentem hominum conscientiam, secreto animi iudicio, aut absoluit, aut damnat. Ad omnem igitur actum, ad omne uerbum, ad omnem etiam cogitatũ, hæc sententia retractetur: quæ tibi quasi speculum quoddam paratum, & ad manum semper positum, qualitatem tuæ uoluntatis ostendat: ac etiam uel de iniusto opere redarguat, uel de iusto lætificet. Quotiescunq; enim talem in alterum habueris animum, qualem in te ab altero seruari cupis: æquitatis uiam tenes. Quoties uero talis erga alterum fueris, qualem in te uis neminem: iter iusticiæ dereliquisti. En totum illud diuinæ legis arduum totumq; difficile. En ob quã causam dura imperia. Domino reclamamus, & dicimus nos, uel difficultate, uel impossibilitate mandatorum premi. Nec sufficit, quod iussa non facimus: nisi etiam iubentem, iniustum pronunciemus, dum ipsum æquitatis autorem, non modo dura & ardua, sed etiam impossibilia præcepisse conquerimur. Omnia (inquit) quæcunq; uultis, ut faciant uobis homines, hæc & uos facite illis. Coniungi uult inter nos atq; connecti, per mutua beneficia charitatem. Omnesq; homines uicario inter se amore copulari, ut id unoquoq; præstãte alteri, quod sibi ab omnibus præstari uelit, tota iusticia, & præceptum hoc dei, cõmunis sit utilitas hominum. Et ó miram clementiam domini, ó ineffabilem de. benignitatem. Præmiũ nobis pollicetur, si nos inuicem diligamus, ideſt si nobis ea præstemus inuicem, quorũ uicissim indigemus. Et nos superbo simul & ingrato animo, eius renitimur uoluntati, cuius etiam imperium beneficium est? Nulli unquam omnino detrahas, nec aliorum uituperatione te laudabilem uideri malis. Magisque uitam tuam ordinare disce, quàm alienam carpere. Ac semper scripturæ memor esto, dicentis: Noli diligere detrahere, ne eradiceris. Pauci admodum sunt, qui huic uitio renuncient: raroq; inuenies, qui ita uitam suam irreprehensibilem exhibere uelint, ut non libenter reprehẽdant alienam. Tantaq; huius mali libido mentes hominum inuasit, ut etiam qui procul ab aliis uitiis recesserunt, in istud tamen quasi in extremum diaboli laqueum incidant. Tu uero hoc malum ita effuge, ut non modo ipsa non detrahas, sed ne alij quidem detrahenti, aliquando credas. Nec obtrectatoribus autoritatem de consensu tribuas: ne eorum uitium nutrias annuendo. Noli, inquit scriptura, consentaneus esse cum derogantibus aduersus proximum tuum, & non accipies super illum peccatum. Et alibi: Sepi aures tuas spinis, & noli audire linguam nequam. Vnde & beatus Dauid, diuersas innocẽtiæ species iusticiæq; dinumerans, de hac quoq; uirtute non tacuit, dicendo: Et opprobrium non accepit aduersus proximos suos. Propterea quod ipse nõ solum aduersatur, sed etiam persequitur detrahentem. Ait enim: Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequebar. Est sanè tale hoc uitium quod uel in primis extingui debeat, & ab eis qui se sancte instituere uolunt, prorsus excludi. Nihil enim tam inquietat animum: nihil est quod ita mobilem mẽtem ac leuem faciat, quàm facile totum credere, & ob-

trectatorum

trectatorum uerba, temerario mentis assensu sequi? Hinc enim crebræ dissensiones, hinc odia iniusta nascuntur. Hoc est quod sæpe de amicissimis etiam inimicos facit, dum concordes quidem, sed credulas animas, maliloqua lingua dissociat. At contrà, magna quies animi, magnaq; est morum grauitas, nõ temere de quoquam sinistri quid audire. Beatusq; est, qui ita se contra hoc uitium armauit, ut apud eum detrahere nemo audeat. Quod si hæc in nobis esset diligentia, ne passim obtrectatoribus crederemus, iam omnes detrahere timerent: ne non tam alios, quàm seipsos utiles detrahendo facerent. Sed hoc ideo malum celebre est, idcirco in multis seruet hoc uitium, quia penè ab omnibus libenter auditur. Adulatorum quoq; assentationes, & noxia blandimenta fallaciæ, uelut quasdam pestes animæ fuge. Nihil est quod tam facile corrumpat mẽtes hominum, nihil quod tam dulci & molli uulnere animum feriat. Vnde & quidam sapiens ait: Verba adulatorum mollia, feriũt autem interiora uentris. Et Dominus loquitur per prophetam: Populus meus qui beatificant uos, seducũt uos, & semitas pedum uestrorum dissipant. In multis, isto maximo tempore, regnat hoc uitium: quodq; est grauissimum, humilitatis ac beneuolentiæ loco ducitur. Eo fit, ut qui adulari nescit, aut inuidus aut superbus putetur. Est sanè grande & subtile artificium, laudare alterum in commẽdationem sui, & decipiendo, animum sibi obligare decepti: quodq; hoc maxime uitio agi solet, fictas laudes certo precio uendere. Quæ hæc tanta est leuitas animi, quæ tanta uanitas: relicta propria conscientia, alienam opinionem sequi, & quidem fictam atq; simulatam? Rapi uento falsæ laudationis, gaudere ad circumuentionem suam, & illusionem pro beneficio accipere? Tu ergo si uere laudabilis esse cupis, laudem hominum ne requiras. Illiq; præpara conscientiam tuam, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, & tunc laus tibi erit à deo. Sit igitur intentus ac uigilans, & aduersus peccata semper armatus animus tuus. Sermo in omnibus moderatus & parcus, & qui necessitatẽ magis loqui indicet, quàm uoluntatem. Ornet prudentiam uerecundia, quodq; præcipuum in fœminis semper fuit, cunctas in te uirtutes pudor superet. Diu ante considera, quid loquendum sit, & adhuc tacens prouide, ne quid dixisse pœniteat. Verba tua ponderet cogitatio, & linguæ officium, animi libra dispenset. Vnde scriptura dicit: Argẽtum & aurum tuum confla, & uerbis tuis facito stateram, & frenos ori tuo rectos: & attende, ne fortè labaris lingua. Nunquam malum uerbum de ore tuo procedat, quæ ad cumulum benignitatis iuberis etiam maledicentibus benedicere. Misericordes (inquit) modesti, humiles, nõ reddentes malum pro malo, neq; maledictum pro maledicto, sed econtrario benedicentes. Mentiri uero atq; iurare, lingua tua prorsus ignoret, tantusq; in te sit ueri amor, ut quicquid dixeris, iuratum putes. De quo saluator ad discipulos ait: Ego autem dico uobis, Non iurate omnino. Et paulo post: Sit autem sermo uester, Est, est, non, non: quod autem his abundantius est, à malo est. In omni igitur actu atque uerbo, quieta mens & placida seruetur: semperq; cogitationi tuæ Dei præsentia occurrat: sit humilis animus, ac mitis, & aduersus sola uitia erectus. Nunquam illum, aut superbia extollat, aut auaricia inflectat, aut ira præcipitet. Nihil enim quietius, nihil purius, nihil denique pulchrius ea mente esse debet, quæ in dei habitaculum præparanda est, quem non auro tẽpla fulgentia, non gemmis altaria distincta delectant, sed anima ornata uirtutibus. Ideo & templum Dei, sanctorum corda dicuntur, affirmante Apostolo, qui ait: Si quis templum dei uiolauerit, disperdet illum deus. Templum enim dei sanctum est, quod estis uos. Nihil habeas humilitate præstantius, nihil amabilius. Hæc est enim præcipua conseruatrix, & quasi custos quædam uirtutum omnium: nihilq; est quod nos ita & hominibus gratos & Deo faciat, quàm si uitæ merito magni, humilitate infimi simus. Propter quod scriptura dicit: Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & coram deo inuenies gratiam. Et Dominus loquitur per Prophetam: Super quem alium requiescam, nisi super humilem & quietum, & trementem uerba mea? Verũtamen humilitatem sequere, non quæ ostenditur atq; simulatur gestu corporis, aut fracta

Universidad de Deusto
Biblioteca

uoce uerborum, sed quæ puro affectu cordis exprimitur. Aliud est enim uirtutem C
habere, aliud uirtutis similitudinem, aliud est rerum umbram sequi, aliud uerita-
tem. Multo deformior est illa superbia, quæ sub quibusdam humilitatis signis latet.
Nescio enim quomodo turpiora sunt uitia, quæ uirtutum specie cælantur. Nulli te
unquam de generis nobilitate præponas, neq; obscuriores quasq; & humiliore lo-
co natas, te inferiores putes. Nescit religio nostra personas accipere, nec conditio-
nes hominum, sed animos inspicit singulorũ: seruum & nobilem, de moribus pro-
nunciat. Sola apud deum libertas est, non seruire peccatis. Summa, apud deum est
nobilitas, clarum esse uirtutibus. Quid apud deum in uiris nobilius Petro, qui pis-
cator & pauper fuit? Quid in fœminis beata Maria illustrius, quæ sponsa fabri de-
scribitur? Sed illi piscatori & pauperi, cœlestis regni à Christo creduntur claues.
Hæc sponsa fabri, meruit esse mater illius, à quo ipsæ claues datæ sunt. Elegit enim
deus ignobilia & contemptibilia huius mundi, ut potentes ac nobiles ad humilita-
tem facilius adduceret. Nã & alias frustra sibi aliquis de nobilitate generis applau-
dit, cum uniuersi paris honoris, & eiusdem apud deum precij sint, qui uno Christi
sanguine sunt redempti: nec interest qua quis conditione natus sit, cum omnes in
Christo æqualiter renascamur. Nam & si obliuiscimur, quia ex uno omnes genera
ti sumus: saltem id semper meminisse debemus, quia per unũ omnes regeneramur.
Caue, ne si ieiunare aut abstinere cœperis, te putes esse iam sanctam. Hęc enim uir
tus, adiumentum est, non perfectio sanctitatis. Magisq; id prouidendum est, ne tibi
hoc, cum licita contemnas, securitatem quãdam illicitorum faciat. Quicquid supra
iustitiam offertur deo, nõ debet impedire iustitiam, sed adiuuare. Quid autem pro-
dest tenuari abstinentia corpus, si animus intumescat superbia? Quam laudem me
rebimur de pallore ieiunij, si inuidia liuidi simus? Quid uirtutis habet, uinum non
bibere, & ira atq; odio inebriari? Tunc, inquam, præclara est abstinentia, tunc pul-
chra atq; magnifica castigatio corporis, cũ est animus ieiunus à uitiis. Imò qui pro-
babiliter ac scienter abstinẽtiæ uirtutem tenent, eo affligunt carnem suam, quo ani D
mæ frangunt superbiam: ut quasi de quodam fastidio contemptus sui atq; arrogan
tiæ, descendant ad implendam domini uoluntatẽ, quæ maxime in humilitate perfi
citur. Idcirco à uariis ciborũ desideriis mentem retrahunt, ut totam eius uim occu-
pent in cupiditate uirtutum. Iamq; minus ieiuniorum & abstinentiæ laborem caro
sentit, anima esuriẽte iustitiam. Nam & uas electionis Paulus dum castigat corpus
suum, & in seruitutem redigit, ne aliis prædicans ipse reprobus inueniatur, non ad
solam (ut quidam imperiti putant) hoc facit castitatem: non enim huic tantummo-
do, sed omnibus omnino uirtutibus abstinentia opitulatur. Neque magna aut tota
Apostoli gloria est, non fornicari: sed hoc agit, ut castigatione corporis, erudiatur
animus: quantoq; nil ex uoluptatibus concupiscit, tantomagis possit de uirtutibus
cogitare, ne perfectionis magister, imperfectũ aliquid in se ostendat: ne Christi imi
tator, extra præceptũ quicquam aut uoluntatem Christi faciat, ne'ue minus exem-
plo, q̃ uerbo doceat: cumq; aliis prædicauerit, ipse reprobetur, audiatq; cum Phari
sæis, Dicunt enim & non faciunt. Apostolici uero & pręcepti est & exempli, ut ha
beamus rationem, non conscientiæ tantum, sed etiam famæ. Non superfluum & à
fructu uacuum, gentium magister hoc docet. Vult enim etiam extraneos ad fidem
homines, per fidelium opera proficere, ut religionem ipsam, religionis disciplina
commendet. Et ideo sicut luminaria in mundo lucere nos iubet, in medio nationis
prauæ & peruersę, ut incredulæ mentes errantium, ex nostrorum actuum lumine,
ignorantiæ suæ tenebras deprehendant. Vnde & ipse ad Romanos ait: Prouiden-
tes bona, nõ solum coram deo, sed etiam coram hominibus. Et alibi: Sine offensio-
ne estote Iudæis & gentibus & Ecclesiæ dei, sicut ego per omnia omnibus placeo,
non quærens quod mihi utile est, sed quod multis. Beatus est qui tam sancte, tamq;
grauiter disposuit uitam suam, ut de eo sinistri aliquid ne fingi quidem possit, dum
aduersus obtrectatorũ libidinem, pugnat meriti magnitudo, nec fingere quisquam
ausus est, quod à nullo putat esse credendum. Quod si id assequi difficile atque ni-
mis

A mis arduum est, saltem hanc adhibeamus uitæ nostræ diligentiam, ne malæ men-
tes, occasionem inueniant detrahẽdi. Ne ex nobis scintilla procedat, per quam ad-
uersus nos sinistræ famæ flamma conflet ur. Alioqui frustra iracimur obtrectatori
bus nostris, si eis ipsis obtrectandi materiam ministramus. Si autem nobis diligen-
ter atque solicite omnia ad honestatem prouidentibus, cunctisq; actibus nostris ti-
morem Dei præferentibus, illi nihilominus insaniunt: consoletur nos conscientia
nostra, quæ tunc maxime tuta est: tunc optime secura est, cum ne occasionem qui-
dem male de se sentiendi dedit. Illis enim uæ dicitur per prophetã, qui dicunt, quod
bonum est malum, qui lucem appellant tenebras, & quod dulce est, amarum uo-
cant. Nobis ergo Saluatoris aptabitur sermo, Beati estis cum uobis maledixerint
homines, mentientes. Nos modo id agamus, ut male de nobis nemo loqui absque
mendacio possit. Ita habeto solicitudinem domus, ut aliquam tamen uacationem
animæ tribuas. Eligatur tibi opportunus, & aliquantum à familiæ strepitu remo-
tus locus, in quem tu uelut in portum, quasi ex multa tempestate curarum te reci-
pias, & excitatos foris cogitationum fluctus, secreti tranquillitate componas. Tan-
tum ibi sit diuinæ lectionis studium, tam crebræ orationũ uices, tam firma & pres-
sa de futuris cogitatio, ut omnes reliqui temporis occupationes, facile hac uacatio-
ne compenses. Nec hoc ideo dicimus, quo te retrahamus à tuis, imò id agimus, ut
ibi discas, ibiq; mediteris, qualem tuis præbere te debeas. Familiam tuam ita rege
& confoue, ut te matrem magis tuorum, quàm dominam uideri uelis, à quibus be-
nignitate potius, quàm seueritate, exige reuerẽtiam. Fidelius & gratius semper ob-
sequium est, quod ab amore, quàm quod à metu proficiscitur. Præcipue autem in
coniugio uenerabili atq; immaculato, Apostolicæ regulæ ordo teneatur. Seruetur
in primis uiro autoritas sua, totaq; à te discat domus, quantum illi honoris debeat.
Tu illum dominum obsequio tuo, tu magnum illum tua humilitate demonstra, tan
to ipsa honoratior futura, quanto illum amplius honoraueris. Caput enim (ut ait
B Apostolus) mulieris est uir: nec aliunde magis reliquum corpus ornatur, quàm ex
capitis dignitate. Vnde idem alibi dicit: Mulieres, subditæ estote uiris, sicut opor-
tet, in Domino. Sed & beatus Petrus apostolus ait: Similiter autem mulieres, sub-
ditæ sint uiris: ut & si qui non credunt uerbo, per mulieris conuersationem, sine
uerbo lucrifiant. Si ergo etiam gentilibus maritis debetur honor iure coniugij,
quanto magis reddendus est Christianis? Atque ut ostendat, quibus ornamentis
etiam uiris iunctæ fœminæ decorari debeant, ait: Quarum sit non extrinsecus ca-
pillatura, aut circundatio auri, aut uestimentorum cultus, sed qui absconditus cor-
dis est homo, incorruptibilitate quieti & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei
locuples. Sic enim aliquando & sanctæ mulieres sperantes in Domino ornabant
se, subiectæ propriis uiris, sicut Sara obediebat Abrahæ, dominum suum uocans.
Hæc autẽ præcipiens, non eas iubet squalore, sordibus, & horrentibus pannorum
assumẽtis tegi, sed immoderato cultui, & nimis exquisito interdicit ornatui, simpli
cemq; commẽdat ornatum atq; habitum. De quo & uas electionis ait: Similiter au
tem & mulieres in habitu ornato, cum uerecũdia & sobrietate: ornantes non in tor
tis crinibus, aut auro, aut margaritis, uel ueste preciosa, sed quod decet mulieres,
promittentes castitatem per opera bona. Reperi uero te miræ fidei ardore succen
sam, aliquot iam ante annos continẽtiam proposuisse, & reliquũ uitæ tuæ tempus,
pudicitię consecrasse. Magni hoc animi signum, & perfectæ uirtutis indiciũ est, re-
nuntiare subito expertæ uoluptati, fugere notas carnis illecebras, & ualentis adhuc
ætatis flammas, fidei amore restinguere. Sed illud quoq; simul didici, quod me non
mediocriter angit ac stimulat: te uidelicet tantũ hoc bonum, absq; cõsensu & pacto
uiri seruare cœpisse, cũ hoc apostolica omnino interdicat autoritas, quę in hac dun
taxat causa, non modo uxorẽ uiro, sed etiã uirũ uxoris subiecit potestati, Vxor, in-
quit, sui corporis potestatẽ non habet, sed uir: similiter aũt uir potestatẽ non habet
sui corporis, sed mulier. Tu uero quasi oblita fœderis nuptialis, pactiq; huius ac iu-
ris immemor, incõsulto uiro uouisti dño castitatẽ. Sed periculose promittitur quod
adhuc

Universidad de Deusto
Biblioteca

adhuc in alterius potestate est. Et nescio q̃ sit grata donatio, si unus offerat rẽ duo- C
rum. Multa iã per huiusce modi ignorãtiã, & audiuimus, & uidimus scissa cõiugia, quod q̃ recordari piget, occasione castitatis adulteriũ perpetratum. Nam dum una pars se etiã à licitis abstinet, altera ad illicita delapsa est. Et nescio in tali causa, quis magis accusari, quis amplius culpari debeat, utrum ille qui repulsus à coniuge fornicatur, an illa quæ repellendo à se uirum, eum fornicationi quodammodo obiicit. Atq̃ ut super hac causa, quid ueritas habeat agnoscas, pauca mihi de diuina autoritate ponenda sunt. Apostolicæ doctrinæ regula, nec cum Iouiniano æquat continentiæ, opera nuptiarũ, nec cum Manichæo coniugia condemnat. Ita uas electionis ac magister gentium, inter utrunq̃ temperatus incedit ac medius, ut remedium incontinentiæ indulgeat, & ad præmium prouocet continentiam. Totusq̃ in hac causa eius hic sensus est, ut ex utriusque sententia proponatur castitas, aut certe ab utroq̃ debitum cõmune soluatur. Sed ipsa iam Apostoli uerba ponamus, totamq̃ hãc causam à sui principio retractemus. Loquitur enim ad Corinthios: De quibus autem scripsistis mihi: Bonum est homini mulierem non tangere. Et quãquam hic laudauerit castitatem, tamen ne aliquibus uideatur prohibere coniugia, subiungit: Propter fornicationẽ autem, unusquisq̃ suam habeat uxorem: uxori uir debitum reddat, similiter autem & uxor uiro: mulier autem sui corporis potestatem non habet, sed uir: & uir sui corporis potestatẽ non habet, sed mulier: nolite fraudare inuicem. Ac rursus, ne tanta pro nuptiarum parte dicendo, uideretur excludere castitatem, sequitur: Nisi fortè ex consensu ad tempus, ut uacetis orationi. Et statim quasi recusat hoc quod dixit, Ad tempus: ne non tam perpetuam, quàm temporalem ac breuem continentiam docere uideatur. Ait enim, Propter incontinẽtiam uestram. Hoc autem dico secundum indulgẽtiam, non secũdum imperium. Vnde hoc quod dixit, Ad tempus: docet meditationem debere fieri castitatis, ut per certa interualla temporum, quasi exploratis continentiæ suæ uiribus, sine periculo utriq̃ promittant, quod semper est ab utroq̃ seruandum. Quid uero absolute uelit, manifeste dicit: Volo autem omnes homines esse sicut meipsum: idest in iugi ac perpetua castitate uiuere. Vides ne quàm caute, quàm prouide, quàm sine ullius occasione scandali, magister firmauerit de castitate sententiam, nolens tantum bonum in unius temeritate nutare, quod ligare & confirmare debet consensus amborum. Et re uera, quid ea castitate firmius est, quid ue tutius, quàm quæ ex duorum cœpta sententia, ab utroque uelut in commune seruatur? Nec de se tantum pars altera solicita, mutuo se ad uirtutis animet perseuerantiam. Hoc enim, sicut alia quoq̃ bona, non tantum cœpisse, sed perfecisse laudandum est. Iamdudum, ut intelligis, scopuloso difficiliq̃ in loco uersatur oratio, nec audet in alterutram declinare partem, dum æqualiter utrunq̃ formidat, sed ex nostra difficultate, tuum agnosce discrimen. Maluimus enim te cõtristare forsitan uera dicendo, quàm ficta adulatione ducere. Duplex (ut uides) malum, æquale & anceps periculum est. Ex utroq̃ arctaris, ex utroque constringeris. Contemnere omnino uirum atq̃ despicere, aperte contra Apostoli sententiam est. Prodere uiro tanti temporis castitatem, & Deo non reddere quod promiseras, timendum atq̃ metuendum est. Vt uulgò dicitur, Facile ex amico inimicum facies, cui promissa nõ reddas. Sicut enim scriptura dicit, Quod si uoueris uotum domino deo, non moreris reddere illud, quia quærens quærit illud dominus deus abs te: Erit enim in peccatum. Ait ergo: Debitam honorificentiam uiro exhibe, ut ex utroq̃ domino debitũ quod uouisti reddere possis. De cuius conscientia non diffidimus, si paululum expectasses: non quo te à bono castitatis retrahamus, sed huius animũ ad castitatis oraculum totis uiribus incitemus, ut uoluntarium sacrificium offerat deo, in odorem suauitatis, ut exuta mens à cunctis retinaculis mũdanis, atq̃ corporalibus uoluptatibus sit, ut ualeas plenius inhærere dominicis præceptis. Quod tamen ne quid à nobis negligenter esse dictũ arbitreris, diuinarum scripturarum testimoniis edocuimus, sicut etiam Apostolus dicit: Et erunt duo in carne una: iam non una caro, sed unus spiritus. Hoc sacramẽtum magnum est, ar- D

A est, arduũq̃ est iter castitatis, sed magna sunt præmia. Vocatq̃ nos dominus in euangelio dicens: Venite benedicti patris mei, possidete præparatum uobis regnum ab origine mundi. Idem ipse dominus dicit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego uos reficiam. Tollite iugum meum super uos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus uestris. Iugum enim meum suaue est, & onus meũ leue. Dicit enim idem dominus his, qui ad sinistram eius erũt: Discedite à me maledicti in ignem æternũ, quem præparauit pater meus diabolo & angelis eius: nescio uos operarij iniquitatis. Erit ibi fletus & stridor dentium. Illi utique omnes plangent, illi lugebunt, qui ita curis se uitæ præsentis inuoluunt, ut obliuiscãtur futuram, quos somno quodam ignorãtiæ, & malæ securitatis oppressos fluctibus, domini comprehendet aduentus. Vnde ipse in euangelio ait: Attendite uobis, ne forte grauẽtur corda uestra in crapula & ebrietate, & curis huius uitæ: Ne forte superueniat in uos repentina dies illa, tanquam laqueus enim superueniet in omnes, qui sedẽt super faciem omnis terræ. Et rursum: Vigilate & orate, nescitis enim quando tempus sit. Beati sunt, qui ita expectant, ita illum speculantur diem, ut se ad eum quotidie præparent, qui non de præterita sibi iusticia blandientes, secundũ Apostolum, per dies singulos in uirtute renouantur. Iustitia enim non proderit ei, à quo die iustus esse desierit. Sicut etiam iniquo nõ nocebit iniquitas sua, à die quo se ab iniquitate conuerterit. Nec sanctus ergo securus esset debet, quàm diu in huius uitæ agone uersatur: nec desperare peccator, qui secundum prædictam prophetæ sententiam, uno die iustum se efficere potest, sed totum quo tenditur spacium uitæ tuæ, ut peragere possis iusticiam, nec de præterita iusticia confidens, remissior efficiaris. Sed sicut dicit Apostolus: Posteriora obliuiscens, ad ea autem quæ anteriora sunt me extendens, ad destinatum persequar brauium supernæ uocationis, sciẽs scriptũ esse, cordis inspectorẽ deum. Et idcirco satagit, ut animam mundam habeat à peccato. Propter quod scriptum est: Omni custodia serua cor
B tuum. Et iterum: Diligit dominus munda corda. Accepti autem sunt ei omnes immaculati. Idcirco age, ut ordines reliquum tempus uitæ tuæ sine offensa, ut possis secure canere cum propheta: Perambulabã in innocentia cordis mei, in medio domus tuæ. Et iterum: Introibo ad altare dei, ad deum qui lętificat iuuentutem meam. Quia inchoasse non sufficit, sed perfecisse, iustitia est.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS

Pater Asellæ somniarat se in uitrea phiala uidere puellam uirgunculam. Eam natam, & ante annos pubertatis uirginitati consecrauit, flammeo uirginali tectam. Ea protinus post duodecimum annum monachæ uitam arripuit, ac Romæ perinde quasi in eremo uixit. Huius laudes ad Marcellam illius familiarem scribit, ne uideretur assentari, quod uiuentem adhuc tantopere laudaret.

HIERONYMVS AD MARCELLAM
De laudibus Asellæ.

Liber 4. epist. 4

NEMO reprehendat quod in epistolis, aliquos aut laudamus, aut carpimus, cum & in arguendis malis, sit correctio cæterorum, & in optimis prædicandis, bonorum ad uirtutem studia concitentur. Nudiustertius de beatæ memoriæ Lea aliqua dixeramus. Illico pupugit animũ, & mihi uenit in mentem, non debere nos tacere de uirgine, qui de secundo ordine castitatis loquuti sumus. Igitur Asellæ nostræ uita breuiter explicanda est: cui quæso ne hanc Epistolam legas. Grauatur quippe laudibus suis, sed his potius, quæ adolescentulæ sunt, legere dignare, ut ad exẽplum eius se instituentes, conuersationem illius, perfectæ uitæ normam arbitrẽtur. Prætermitto, quod in matris utero benedicitur ei, anteq̃ nascatur, quod in phiala nitentis uitri, & omni speculo purioris, patri uirgo traditur per quietem. Quod adhuc infantiæ inuoluta pannis, & uix annum decimum ætatis excedens, honore futuræ beatitudinis consecratur. Sit gratiæ, omne quod antè laborum fuit, licet deus præscius futurorũ, & Hieremiam sanctificet in utero, & Ioannẽ in aluo matris faciat exultare, & Paulum ante constitutionem

Universidad de Deusto
Biblioteca

tutionem mundi, separet in euangeliũ filij sui. Ad ea uenio, quæ post duodecimum C
annum sudore proprio elegit, arripuit, tenuit, cœpit, impleuit. Vnius cellulæ clausa
angustiis, latitudine paradisi fruebatur. Idem terræ solum, & orationis locus extitit
& quietis. Ieiunium pro ludo habuit, inediam pro refectione. Et cum eam non ue-
scendi desiderium, sed humana cõfectio ad cibum traheret, pane & sale, & aqua fri
gida cõcitabat magis esuriem, quàm restinguebat. Et quia penè oblitus sum, quod
in principio debui dicere: Cum primum hoc propositum arripuit, aurum colli sui,
1 quod quidem murenulam uulgus uocat, quod scilicet metallo in uirgulas lentescen
te, quadã ordinis flexuosi catena contexitur, absq; parentibus uendidit, & tunicam
fusciorem, quam à matre impetrare non poterat induta, pio negociationis auspi-
cio, se repẽte domino consecrauit, ut intelligeret uniuersa cognatio, nõ posse aliud
ei extorqueri, quæ iam seculum damnasset in uestibus. Sed, ut dicere cœperamus,
ita se semper moderate habuit, & intra cubiculi sui secreta custodiuit, ut nunquam
pedem proferret in publicum, nunquam uiri nosset alloquium. Et quod magis sit
admirandum, sororem uirginem amaret potius quàm uideret. Operabatur mani-
bus suis, sciens scriptum esse: Qui non operatur, non manducat. Sponso aut orans
loquebatur, aut psallens. Ad martyrum limina penè inuisa properabat. Et cum gau
deret proposito suo, in eo uehemẽtius exultabat, quod se nullus cognosceret. Cũq;
per omnem annum, iugi ieiunio pasceretur, biduo triduoq; sic permanens, tum ue-
ro in quadragesima, nauigij sui uela tendebat, omnes penè hebdomadas uultu læ-
tante coniungens. Et quod impossibile forsitan est hominibus ad credendum, deo
autem præstante possibile est, ita ad quinquagenariam peruenit ætatem, ut non do
2 leret stomachus, non uiscerum cruciaretur iniuria, non sicca humus iacentia mem-
bra confringeret, non sacco asperata cutis, fœtorem aliquem situmq; contraheret:
sed sana corpore, anima sanior, solitudinem putaret esse delitias, & in urbe turbida
inueniret eremum monachorum. Et hæc quidem tu melius nosti, à qua pauca didi-
cimus, & cuius oculis durities de genubus camelorũ in illo sancto corpusculo præ D
orandi frequentia obcalluisse perspecta est. Nos quod scire possumus, explicamus.
Nihil illius seueritate iucundius, nihil suauitate tristius, nihil tristitia suauius. Ita pal
lor in facie est, ut cum continentiam indicet, non redoleat ostentationem. Sermo si-
lens, & silentium loquens. Nec citus, nec tardus incessus. Idem semper habitus. Ne
glecta mundicies, & inculta uestis: cultus ipse, sine cultu. Sola uitæ suæ æqualitate
promeruit, ut in urbe pompæ, lasciuiæ, delitiarum, in qua humilem esse miseria est,
& boni eam prædicent, & mali detrahere non audeant. Viduæ eam imitẽtur & uir
gines. Maritatæ colant, noxiæ timeant, suspiciant sacerdotes.

SCHOLIA

1 MVrenulam uulgus uocat] Nimirum à similitudine piscis. ¶ Metallo in uirgulas lentescente] Metallum, aurum uocat: alioqui uenæ unde aurum atq; argentum, & huius generis alia proferuntur, metalla dicuntur. Lentescere est flexile fieri, ita & aliàs Hieronymus, Aurum in fila lentescens. ¶ Pio negociationis auspicio] Quia uendidit ornamenta mundana, ut emeret uestem monachæ, felici auspicio Euangelij: Vade, & uende omnia, &c. ¶ Penè inuisa properabat] Inuisam dixit, non odiosam, sed non uisam. Ita clanculum ibat, & celeriter redibat, ut uix à quoquam uideretur. ¶ Nauigij sui uela tendebat] A nautis sumptum, qui uela pandunt, uelocius cursuri. Significat autem uehementius & acrius ieiunium, quod aliis temporibus Hieronymus uult esse moderatius, minusq; perpetuum. ¶ Cruciaretur iniuria] Iniuriam eleganter uocat molestiam & offensam, unde & cœli dicimus iniuriam. ¶ Seueritate iucundius] Miro decore coniunxit contraria. Habet hoc uera pietas, quæ à spiritu Christi proficiscitur, ut ira quoq; sapiat amorem, seueritas habeat suam iucunditatem: contrà iucunditas, habeat suam tristitiam non tristem. In humanis affectibus, aut simulatis, secus est. ¶ Sermo silens] Pari iucunditate iunxit pugnantia. ¶ Idem semper habitus] Habitum uocat hic, non cultum, sed uultus speciem: ut nec tristior esset, nec hilarior. Idem tradunt de Socrate philosopho.

2

Argumen-

A ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS

Marcella primæ nobilitatis puella, septimo à nuptiis mense fuerat orbata marito. Deinde Cerealem consulem nuptias illius ambientem, pertinaciter reiecit, decreta iam in reliquam uitam uiduali castimonia. Monachæ uitam, prima nobilium fœminarum ausa est Romæ profiteri, ac multas ad idem institutum pertraxit. Adiuo Hieronymo diuinas literas diligentissime didicit, cum esset Romæ, absenti sæpe scripsit, & eum opibus suis adiuuit. Huius mulieris opera factio Origenistarum, quæ Hierosolymis cœperat inualescere prodita atq; extincta est. Periit feliciter paucis diebus post urbem Romam à Gothis direptam. Scribit ad Principiam uirginem, Marcellæ quondam contubernalem ac discipulam.

AD PRINCIPIAM VIRGINEM Marcellæ uiduæ Epitaphium.

SÆPE & multum flagitas uirgo Christi Principia, ut memoriã sanctæ liberis: epis: 4...
fœminæ Marcellæ literis recolam, & bonũ quo diu fruiti sumus, etiam
cæteris noscendum imitandumq; describam. Satis doleo, quod horta- 1
ris sponte currentẽ, & me arbitraris indigere precibus, qui ne tibi quidem in eius dilectione concedã, multoq; plus accipiam, quam tribuam beneficij, tãtarum recordatione uirtutum. Nam ut hucusq; reticerem, & biennium præterirem silentio, non fuit dissimulationis, ut male existimas, sed tristitiæ incredibilis, quæ ita meum oppressit animum, ut melius iudicarem tacere impræsentiarum, q̃ nihil dignũ illius laudibus dicere. Neq; uero Marcellam tuam, imò meam, &, ut uerius loquar, nostram, omniumq; sanctorum, & proprie Romanæ urbis inclytum decus institutis rhetorum prædicabo, ut exponam illustrem familiam, alti sanguinis decus, & stemmata per proconsules & præfectos prætorio decurrentia. Nihil in illa laudabo, nisi quod proprium est, & eo nobilius, quod opibus & nobilitate contempta, facta est paupertate & humilitate nobilior. Orba patris morte, uiro quoq; post nuptias septimo mẽse priuata est. Cumq; eam Cerealis (cuius clarum inter consules nomẽ est) propter ætatem & antiquitatẽ familiæ, & insignem (quod
B maxime uiris placere consueuit) decorem corporis, ac morum temperantiam ambitiosius peteret, suasq; longeuus polliceretur diuitias, & non quasi in uxorem, sed quasi in filiam uellet donationem transfundere: Albinaq; mater tam clarum præsidium uiduatæ domus ultro appeteret, illa respondit: Si uellem nubere, & non æternæ me cuperem pudicitiæ dedicare, utiq; maritum quærerem, non hæreditatem. Illoq; mandante, posse & senes diu uiuere, & iuuenes cito mori, eleganter lusit. Iuuenis quidem potest cito mori, sed senex diu uiuere non potest. Qua sententia repudiatus, exemplo cæteris fuit, ut eius nuptias desperarent. Legimus in euangelio secundũ Lucam: Et erat Anna prophetissa filia Phanuelis de tribu Aser: Et hæc prouectæ ætatis in diebus plurimis. Vixeratq; cum uiro suo annis septem à uirginitate sua, & erat uidua annis octogintaquatuor, nec recedebat de tẽplo: ieiuniisq; & obsecrationibus domino seruiens nocte ac die. Nec mirũ, si uidere meruit saluatorem quem tanto labore quærebat. Conferamus septem annos, septem mensibus, spera-
re Christum & tenere, natum confiteri, & in crucifixum credere, paruulum non negare, & uirum gaudere regnãtem. Non facio ullam inter sanctas fœminas differentiam, quod nonnulli inter sanctos uiros & ecclesiarum principes, stulte facere consueuerunt: sed illò tendit assertio, ut quarum unus est labor, unum & præmium sit. Difficile est in maledica ciuitate, & in urbe, in qua orbis quõdam populus fuit, palmaq; uitiorum, si honestis detraherent, & pura ac munda macularent, nõ aliquam sinistri rumoris fabulam contrahere. Vnde quasi rem difficillimam, & penè impossibilem optat propheta, potius quàm præsumit, dicens: Beati immaculati in uia, qui ambulant in lege domini. Immaculatos in uia huius seculi appellat, quos nulla obscœni rumoris aura macularit: qui opprobrium nõ acceperint aduersus proximos suos, de quibus saluator in Euãgelio: Esto, inquit, beneuolus, siue bene sentiens de aduersario tuo, dum es in uia cum illo. Quis unquam de hac muliere, quod displiceret, audiuit, ut crederet? Quis credidit, ut non magis seipsum malignitatis & infamiæ condemnaret? Ab hac primum confusa gentilitas est, dum omnibus patuit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ esset uiduitas Christiana, quam & conscientia & habitu promittebat. Illæ enim C
solent purpurisso & cerussa ora depingere, sericis nitere uestibus, splendere gemmis, aurum portare ceruicibus, & auribus perforatis rubri maris preciosissima grana suspendere, fragrare musco mure, maritos ita plangere, ut tandem dominatu eorum se caruisse lætentur: quærantq; alios, non quibus iuxta dei sententiam seruiant, sed quibus imperent. Vnde & pauperes eligunt, ut nomen tantum uirorum habere uideantur, qui patienter riuales sustineant: si mussitauerint, ilicò proiiciendi. No
2 stra uidua talibus usa est uestibus, quibus arceret frigus, non membra nudaret: aurum usq; ad anuli signaculum repudians, & magis in uentribus egenorum, quàm marsupiis recondens. Nusquam sine matre. Nullum clericorũ, aut monachorum (quod amplæ domus interdum exigebat necessitas) uidit absq; arbitris. Semper in comitatu suo uirgines, ac uiduas, & ipsas graues fœminas habuit: sciẽs ex lasciuia puellarum sæpe de dominarum moribus iudicari, & qualis quęq; sit, talium consortio delectari. Diuinarum scripturarum ardor erat incredibilis, semperq; cantabat: In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi. Et illud de perfecto uiro: Et in lege domini uoluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Meditationẽ legis non in replicando, quæ scripta sunt, ut ludæorum existimant pharisæi, sed in opere intelligẽs, iuxta illud Apostolicum: Siue comeditis, siue bibitis, siue quid agitis, omnia in gloriam Domini facientes. Et prophetæ uerba, dicentis: A mandatis tuis intellexi, ut postquàm mandata compleſſet, tunc se sciret mereri intelligẽtiam scripturarum. Quod & alibi legimus: Quia cœpit Iesus facere & docere. Erubescit enim quamuis præclara doctrina, quam propria reprehẽdit conscientia. Frustraq; eius lingua predicat paupertatem, & docet eleemosynas, qui Crœsi diuitiis tumet: uilicq; opertus pallio, pugnat cõtra tineas uestium sericarum. Moderata ieiunia, carnium abstinentia, uini odor magis, quàm gustus, propter stomachum & frequẽtes
infirmitates. Raro procedebat ad publicum, & maxime nobilium matronarum uitabat domos, ne cogeretur uidere quod contempserat: apostolorũ & martyrum ba D
silicas secretis celebrans orationibus, & quæ populorum frequentiam declinarent. Matri intantum obediens, ut interdum faceret, quod nolebat. Nam cum illa suum diligeret sanguinẽ, & absq; filiis & nepotibus uellet in fratris liberos uniuersa conferre: ista pauperes eligebat, & tamen matri contraire non poterat: monilia, & quic quid supellectilis fuit, diuitibus peritura concedens, magisq; uolens pecuniam perdere, quàm parentis animum contristare. Nulla eo tempore nobilium fœminarum nouerat Romæ propositum monachorũ, nec audebat propter rei nouitatem, ignominiosum, ut tunc putabatur, papaq; Athanasio, & postea Petro, qui persequutionem Arrianæ hæreseos declinantes, quasi ad tutissimum communionis suæ portum Romam confugerant, uitam beati Antonij adhuc tunc uiuentis, monasteriorumq; in Thebaide Pachumij, & uirginum ac uiduarum didicit disciplinam. Nec erubuit profiteri, quod Christo placere cognouerat. Hanc multos post annos imitata est Sophronia & aliæ, quibus rectissime illud Ennianum aptari potest: Vtinam ne in nemore Pelio. Huius amicitiis fruita est Paula uenerabilis. In huius cubiculo nutrita Eustochium uirginitatis decus: ut facilis æstimatio sit, qualis magistra, ubi tales discipulæ. Rideat forsan infidelis lector, me in mulierculari laudibus immorari, qui si recordetur sanctas fœminas, comites domini saluatoris, quæ ministrabant ei de sua
substantia, & tres Marias stantes ante crucẽ, Mariamq; proprie Magdalenen, quæ
3 ob sedulitatem & ardorem fidei, turritæ nomen accepit, & prima ante Apostolos, Christum uidere meruit resurgentem, se potius superbiæ, quàm nos condemnabit ineptiarum, qui uirtutes non sexu, sed animo iudicamus, contemptæq; nobilitatis ac diuitiarũ maiorem gloriam ducimus. Vnde & Iesus Ioannem euangelistam amabat plurimum, qui propter generis nobilitatem erat notus pontifici, & Iudæorum insidias non timebat, intantum ut Petrum introduceret in atrium, & staret solus apostolorum ante crucem, matremq; saluatoris in sua reciperet, ut hæreditatem uir
ginis

A ginis Domini, uirginem matrem filius uirgo susciperet. Annis igitur plurimis sic suam transegit ætatem, ut ante se uetulam cerneret, quàm adolescẽtulam fuisse meminisset: laudans illud Platonicum, qui philosophiam, meditationẽ mortis esse dixit. Vnde & noster Apostolus: Quotidie morior propter uestram salutem. Et Do-
minus iuxta antiqua exemplaria: Nisi quis tulerit crucem suam quotidie, & sequu 4
tus fuerit me, non potest meus esse discipulus. Multoq; antè per prophetam spiritus sanctus: Propter te mortificamur tota die, æstimati sumus ut oues occisionis. Et post multas ætates illa sententia: Memento semper diem mortis, & nunquam peccabis. Disertissimiq; præceptum Satyrici:
Viue memor lethi, fugit hora, hoc quod loquor, inde est.
Sic ergo (ut dicere cœperamus) ætatẽ duxit: & uixit, ut semper se crederet esse moriturum. Sic induta est uestibus, ut meminisset sepulchri, offerens hostiam rationabilem, uiuam, placentem deo. Deniq; cum & me Romam cum sanctis põtificibus, Paulino & Epiphanio, ecclesiastica traxisset necessitas, quorũ alter Antiochenam Syriæ, alter Salaminiam Cypri rexit ecclesiam, & uerecunde nobiliũ fœminarum oculos declinarem, ita egit secundum Apostolum, importune opportune, ut pudorem meum sua superaret industria. Et quia alicuius tunc nominis esse existimabar super studio scripturarum, nũquam conuenit, quin de scripturis aliquid interrogaret, nec statim acquiesceret, sed moueret econtrario quæstiones, non ut contenderet, sed ut quærendo disceret earũ solutiones, quas opponi posse intelligebat. Quid in illa uirtutum, quid ingenij, quid sanctitatis, quid puritatis inuenerim, uereor dicere, ne fidem credulitatis excedam, & tibi maiorem dolorem incutiam, recordanti quanto bono caueris. Hoc solum dicam, quod quicquid in nobis longo fuit studio congregatum, & meditatione diuturna quasi in naturam uersum, hoc illa libauit, di
dicit atq; possedit, ita ut post profectionem nostram, si in aliquo testimonio scriptu
rarum esset oborta contentio, ad illam iudicem pergeretur. Et quia ualde prudens
B erat, & nouerat illud quod appellãt philosophi τὸ πρέπον, ideſt decere quod facias: 5
sic ad interrogata respondebat, ut etiam sua non sua diceret, sed uel mea, uel cuiuslibet alterius, ut in eo ipso quod docebat, se discipulam fateretur. Sciebat enim dictum ab Apostolo: Docere autẽ mulieri non permitto, ne uirili sexui, & interdum sacerdotibus, de obscuris & ambiguis scisciţantibus, facere uideretur iniuriam. In nostrum locum statim audiuimus te illius adhæsisse consortio, & nunquam ab illa ne transuersum quidem unguem (ut dicitur) recessisse. Eadem domo, eodem cubiculo usam, ut omnibus in Vrbe clarissima notũ fieret, & te matrem, & illam filiam reperisse. Suburbanus ager uobis pro monasterio fuit, & rus electum pro solitudine. Multoq; ita uixistis tempore, ut ex imitatione uestri, conuersatione multarum gauderemus Romam factam Hierosolymam. Crebra uirginum monasteria, monachorum innumerabilis multitudo, ut pro frequentia seruientium deo, quod prius ignominiæ fuerat, esset postea gloriæ. Interim absentiam nostri mutuis solabamur alloquiis, & quod carne non poteramus, spiritu reddebamus. Sẽper obuiare epistolis, superare officiis, salutatiõibus præuenire. Non multum perdebat absentia, quæ iugibus sibi literis iungebatur. In hac tranquillitate, & domini seruitute, hęretica in his prouinciis exorta tempestas, cuncta turbauit, & in tantam rabiem cõcitata est, ut nec sibi, nec ulli bonorum parceret. Et quasi parum esset, hic uniuersa mouisse, nauem plenam blasphemiarum Romano intulit portui. Inuenitq; protinus patella operculum, & Romanæ fidei purissimum fontem, cœno lutosa permiscuere uestigia. Nec mirum, si in plateis & in foro rerum uænalium, fictus ariolus stultorũ uerberet nares, & obtorto fuste dentes mordentiũ quatiat: cum uenenata spurcaq; do- 6
ctrina Romæ inuenerit quos induceret. Tunc librorũ πρὸς ἀρχῶν infamis interpretatio: tunc discipulus ὄλβιος, uere nominis sui, si in talem magistrum non impegisset. Tunc nostrorum δόλαπκῶν cnntradictio, & Pharisæorum turbata est schola. Tunc sancta Marcella, quæ diu cohibuerat, ne per æmulationem quippiam facere uideretur, postq; sensit fidem apostolico ore laudatã, in plerisq; uiolari, ita ut sacer-

 dotes

Universidad de Deusto
Biblioteca

dotes quoq;,& nõnullos monachorum,maximeq; seculi homines,in assensum sui C
traheret,ac simplicitati illuderet episcopi,qui de suo ingenio ceteros æstimabat:pu
blice restitit,malens deo placere,quàm hominibus. Laudat saluator in Euangelio
uillicum iniquitatis,quod cõtra dominũ quidem fraudulenter,attamen pro se pru
denter fecerit. Cernentes hæretici de parua scintilla,maxima incendia concitari,&
suppositã dudum flammam iam ad culmina peruenisse,nec posse latere quod mul
tos deceperat,petunt & impetrant ecclesiasticas Epistolas,ut communicantes Ec
7 clesiæ,discessisse uiderentur. Non multum tempus in medio,succedit in pontifica
tum uir insignis Anastasius,quẽ diu Roma habere non meruit,ne orbis caput sub
tali episcopo truncaretur. Imò idcirco raptus atq; translatus est,ne semel latam sen
tentiam,precibus suis flectere conaretur,dicente Domino ad Hieremiã:Ne oraue
ris pro populo isto,neq; depreceris in bonum. Quia si ieiunauerint,non exaudiam
preces eorum. Et si holocausta & uictimas obtulerint,non suscipiam eas. In gladio
enim & fame & pestilentia ego cõsumam eos. Dicas,quid hæc ad laudem Marcel
læ? Damnationis hæreticorum hæc fuit principium,dum adducit testes,qui prius
ab eis eruditi,& postea ab hæretico fuerant errore correpti,dum ostendit multitu
dinem deceptorum,dum impia πρὸς ἀεχὰν ingerit uolumina,quæ emendata manu
scorpij monstrabãtur:dum acciti frequẽtibus literis hæretici,ut se defenderent,ue
nire non sunt ausi:tantaq; uis conscientiæ fuit,ut absentes damnari,quàm præsen
tes coarguí maluerint. Huius tam gloriosæ uictoriæ origo Marcella est:tuq; caput
horum & causa bonorum,scis me uera narrare:quæ nosti,uix de multis pauca me
dicere,ne legẽti fastidium faciat odiosa replicatio,& uidear apud maleuolos sub oc
casione laudis alterius stomachum meum digerere. Pergam ad reliqua. De occiden
tis partibus ad orientẽ turbo transgressus,minitabatur plurimis magna naufragia.
Tunc impletũ est:Putas ueniens filius hominis fidem inueniet super terram? Refri
gerata charitate multorum,pauci qui amabant fidei ueritatem,nostro lateri iunge
bantur,quorum publice petebatur caput:contra quos opes omnes parabantur,ita D
ut Barnabas quoq; duceretur in illam simulationem,imò apertum paricidiũ,quod
non uiribus,sed uoluntate cõmisit. Et ecce uniuersa tempestas domino flante dele
ta est,expletumq; uaticiniũ prophetale:Auferes spiritum eorum,& deficient,& in
puluerem suum reuertẽtur. In illa die peribunt omnes cogitationes eorum. Et illud
Euangelicum:Stulte,hac nocte auferetur anima tua à te:quæ autem preparasti,cu
ius erunt? Dum hæc aguntur in Iebus,terribilis de Occidente rumor affertur,obsi
deri Romam,& auro salutem ciuium redimi,spoliatosq; rursum circũdari,ut post
substantiam,uitam quoq; perderent. Hæret uox,& singultus intercipiunt uerba di
ctantis. Capitur urbs,quæ totum cepit orbem,imò fame perit antequàm gladio,&
uix pauci qui caperentur inuenti sunt. Ad nefandos cibos erupit esurientiũ rabies,
& sua inuicem membra laniarunt,dum mater non parcit lactenti infantiæ,& reci
pit utero,quem paulo antè effuderat. Nocte Moab capta est,nocte cecidit murus
eius. Deus,uenerũt gentes in hæreditatẽ tuam,polluerunt templum sanctũ tuum.
Posuerunt Hierusalem in pomorum custodiam,posuerunt cadauera sanctorũ tuo
rum escas uolatilibus cœli,carnes sanctorum tuorum bestiis terræ. Effuderunt san
guinem eorum sicut aquam in circumitu Hierusalem,& non erat qui sepeliret.

Quis cladem illius noctis,quis funera fando
Explicet,aut posset lachrymis æquare dolorem?
Vrbs antiqua ruit,multos dominata per annos,
Plurima perq; uias sternuntur inertia passim
Corpora,perq; domos,& plurima mortis imago.

Cum interim,ut in tanta confusione rerum,Marcellæ quoq; domum cruentus ui
ctor ingreditur. Sit mihi fas audita loqui,imò à sanctis uiris uisa narrare,qui inter
fuere præsentes,qui te dicunt in periculo quoque ei fuisse sociatam. Intrepido uul
tu excepisse dicitur introgressos. Cumq; posceretur aurum,& defossas opes uili
excusaret tunica,non tamen fecit fidem uoluntariæ paupertatis. Cæsam fustibus
flagellisq;

A flagellisq;,aiunt non sensisse tormenta,sed hoc lachrymis,hoc pedibus eorum pro
stratam egisse,ne te à suo consortio separarent:ne sustineret adolescentia,quod se
nilis ætas timere non poterat. Christus dura corda molliuit,& inter cruentos gla
dios inuenit locum pietas. Cumq; & illam & te ad apostoli Pauli basilicam barbari
deduxissent,ut uel salutem uobis ostenderent,uel sepulchrum,in tantam lætitiam
dicitur erupisse,ut gratias ageret deo,quod te integram sibi reseruasset,quod pau
perem illã nõ fecisset captiuitas,sed inuenisset,quod egeret quotidiano cibo,quod
saturata Christo,non sentiret esuriem,quod & uoce & opere loqueretur:Nuda exi
ui de utero matris meæ,nuda & redeam. Sicut domino uisum est,ita & factum est:
Sit nomen domini benedictum. Post aliquot dies,sano,integro,uegetoq; corpuscu
lo obdormiuit in domino,& te paupertatulæ suæ,imò per te pauperes reliquit hæ
redes,claudens oculos in manibus tuis,reddens spiritum in tuis osculis,dum inter
lachrymas tuas illa rideret conscientia uitæ bonæ,& præmiis futurorum. Hæc tibi
Marcella uenerabilis,& tibi Principia filia,una & breui lucubratione dictaui,non
eloquij uenustate,sed uoluntate in uos animi gratissimi,& deo & legentibus pla
cere desiderans.

SCHOLIA

1 IOrtaris sponte currentem] Prouerbialiter dictum est,ubi quis eum incitat,qui satis ardet sua spõte. Addit se dolere,quod incitetur tantopere,quasi grauatim alioqui facturus. ¶ Stemmata per consules] Stemmata,sunt insignia nobilium,imagines,statuæ,coronæ. Erat hæc ex proconsulibus & prætorio præfectis progenita. ¶ Suasq; longæuus] Idest senex. Hac spe complures puellæ nubunt senibus,ut illis extinctis nubãt iam
B diuites cui uelint. ¶ Maritum quærerem.] Quasi senex non sit maritus,quippe non idoneus gignẽdis liberis. ¶ Orbis populus fuit] Quod nulla illic non esset prouincia. ¶ Palmaq; uitiorum] Idest nusquam plura uitia. ¶ Malignitatis & infamiæ] Malignitas opponitur candori,cum sinistre & inique interpretamur. Infamiam posuit pro infamatione,hoc est,illata famæ nota. ¶ Rubri maris] Nam illic potissimum nascuntur margarita,quæ grana uocat ob similitudinem,quod in conchis ceu grana reperiantur. Sic & Horatius baccas uocat,nisi fortè pro granis,mauis germina. ¶ Fragrare musco mure] Hunc aliàs peregrinum murem uocat,cuius odor & hodie in deliciis est. Quidam habebant murice,sed mendose. Legendum arbitror uel musco,uel mure. Nam muscus Græcis paruũ murem significat, μύσκος à μῦς. Quod si probas musco mure,mure addidit,ne de musco acciperemus
2 adhærente saxis & arboribus. ¶ Non membra nudaret] De multiciis sentit,quæ quoniã pellucebãt,non regebãt corpus,sed lasciuius ostentabant. ¶ Et ipsas graues] Non quasi bet uiduas,sed probatæ uitæ,quod multæ essent,cum quibus non esset tutum habere consuetudinem,ei quæ decreuisset caste uiuere. ¶ Pugnat contra tineas] Quippe quæ in scriniis tantum habeat uestium sericarum,ut uix possit à tineis defendere. ¶ Et uile in populis] Vile contemptum dixit,præsertim in populis,hoc est Romæ,in maxima totius orbis frequentia. Nonnulli codices pro uile,habebant uelatæ: sed uile,magis placet. ¶ Illud Ennianum aptari potest] Significat molestiam quam attulerunt Origenistæ. Est autem initium carminis Enniani ex tragœdia Medea: in quo Medeæ optat pedisequa,ut nunquam uenissent in Colchidem argonautæ. Vsurpatur aliquoties à Cicerone ueluti prouerbiale, quoties sentit originẽ mali hinc aut hinc profectam. Carmen integrum sic habet:

Vtinam ne in nemore Pelio securibus cæsæ
Cecidissent abiegnæ ad terram trabes,
Neue inde nauis incohandæ exordium
Cœpisset,quæ nunc nominatur Argo. &c.

Porrò uersus hos ob id adduxit,quod hæresis ea uenerit in Italiam ab ultramarinis regionibus: sicuti testatur alibi: à qua nõ fuit alienus Ruffinus. Nauim igitur eam,quæ aduexerat hæreticos,confert cum Argonaui,quæ aduexerat argonautas in perniciem Medeæ. ¶ Turritæ nomẽ accepit] Magdalum enim Hebræis turris dicitur. Magdalene,turrita,siue munita. ¶ In sua reciperet] Sic erat scriptum in ue 3
tustis & minus deprauatis exẽplaribus: atq; ita legunt Græci, εἰς τὰ ἴδια, idest in propria: quasi dicas,in numerũ rerum suarum. Quanquam ad sensum non admodum refert,suam legas,an sua. ¶ Meditationem mortis] Nam mors abducit animam à corpore,& philosophia abducit animũ à rebus corporeis ac sensibilibus ad intelligibilia & æterna. Vnde fit, ut animus philosophi assuetus abesse à corporeis rebus & affectibus,non admodum inuitus auellatur à corpore,cum mors aduenerit: quod Christiani quoq; uocãt commori Christo. ¶ Quotidie morior pro uestra salute] In epistola ad Corinthios prima,capite decimo quinto. Ex Græcorum scholiis apparet hunc locum bifariam legi, νὴ τὴν ὑμετέραν καύχησιν. id est,per nostram gloriã,ut intelligas,Paulum iurare per suam gloriam,qua gloriabatur in

Universidad de Deusto
Biblioteca

prædicatione Euangelij. Et, διὰ τὴν ὑμετέραν λαλήσιν. ideſt, propter ueſtram gloriam: hoc eſt, ut poſsitis gloriari de Chriſto, quod illius ſitis & uos. Hieronymus uidetur pro λαλήσιν legere σωτηρίαν. Porrò noſter Apoſtolus dixit, propter Platonem ethnicum, quem modo citauerat. ¶ Et dominus iuxta antiqua exemplaria] In hoc loco nulla uarietas eſt in exemplaribus, niſi quod Lucas addit, quotidie. Vnde coniicio hæc uerba, iuxta antiqua exemplaria, referenda eſſe ad locum Pauli, ut legamus ad hunc modum: Quotidie morior pro ueſtra ſalute: iuxta antiqua exemplaria, Et dominus, &c. Niſi fortè lector aliquis uidens aliter citari à Hieronymo, quàm uulgata habeat æditio, addidit in marginali ſpatio, iuxta antiqua exẽplaria: eaq; uerba poſt ſcriba parum attentus, in contextum retulit. ¶ Diſertiſimiq; præceptum Satyrici] Nempe Perſij, quo uidetur impendio delectatus Hieronymus. ¶ Offerens hoſtiam rationabilem] Quod immolaret ſeipſam, ueluti nõ pecudem brutam, ſed uictimam rationalem λογικὴν, ut admonuimus aliàs. ¶ Quaſi in naturam uerſum] Ariſtoteles ſcripſit aſſuetudinẽ, uelut alteram eſſe naturam. Hoc ſoli contigit Hieronymo, ut diuinas ſcripturas penitus imbiberet & inculcaret. Cæteri ferè Latini ſcribendo didicerunt. ¶ Libauit, didicit] Mire ſeruauit gradus. Libamus deguſtantes: diſcimus, quod iam prouimus: poſsidemus, quod memoriæ infiximus. ¶ Quod appellãt philoſophi, τὸ πρέπον]
5 Ideſt decens, ſiue decorum. Eſt autẽ caput artis, ut inquit Fabius, decere quod facias. Sunt enim quædam eiuſmodi, ut neminem deceãt, niſi certum hominem, ut elegãter docet Quintilianus capite De pronũtiatione. ¶ Ne tranſuerſum quidẽ unguem] Ideſt, ne minimo quidem ſpatio, quod aliis uerbis dicunt, pedem latum, & unguem latum. ¶ Rus electũ] Non quoduis rus, ſed electum: quod maxime ſemotum eſſet ab hominũ frequentia. Ab huiuſmodi ſeceſsibus omnia ferè monaſteria nata ſunt. ¶ Obuiare epiſtolis] Obuiare, pro obuiabat, ἐνέφυσε eſt, ut ſit modus uerbi pro modo. Aut obuiare ſolet, ut ſit eclipſis. ¶ In tanta tranquillitate] Hic aperit, quod paulò ſuperius dixit opertius, utinam ne in nemore Pelio. ¶ Nauim plenam blaſphemiarum] Prouerbialiter dictum eſt. Sic enim Homerus Iliados ϒ.

ἠὲ γὰρ ἀμφορέῃσιν ὑπείδια μυθήσεται,
πολλὰ μάλ' οὐδ' ἂν νηὸς ἑκατὸν ζυγὸν ἄχθος ἄροιτο.

Lucianus ſimili figura dixit, ὅλας ἁμάξας βλασφημιῶν. ideſt, tota plauſtra conuitiorum. Nam id Græce ſonat βλασφημία. ¶ Protinus patella operculum] Et hoc prouerbium eſt, quod alibi ſic extulit: Dignum patella cooperculum, cum diſcipulus contingit dignus præceptori, cuiuſmodi eſt & illud: Similes habent labra lactucas. ¶ Verberet nares.] Circulatores &
6 ſcurræ circumforanei, fingunt inſpecta manu ſe diuinaturos: deinde non obſeruanti & alibi intento, pugnum in nares impingunt, atq; ita riſum mouent populo. Quanquã tolerari poteſt quod in pleriſq; codicibus habetur: uerberet nates. Lucianus enim in libello De morte Peregrini, ſignificat illum aliquando fuiſſe circulatorem, dum uicisim & ipſe nates aliorum uerberat, & uerberatur. ¶ Et obtorto fuſte] Iubebat ut quiſpiam fuſtem morderet, uelut & hoc ad diuinationem pertineret: deinde intorquebat apprehenſum dentibus, non ſine magno malo tenentis. ¶ Librorũ περὶ ἀρχῶν] Ideſt de principiis. Nam hic titulus eius libri, quem ab Origene ſcriptũ uerterat Ruffinus. Hic palàm oſtendit, ſe de Ruffino & illius factionis cæteris loqui. ¶ Tunc diſcipulus ὑλάριος.] Ideſt beatus. Notat neſcio quem, ipſum opinor Ruffinũ, qui in eam hæreſim inductus eſt à magiſtro quopiã. Vnde ſubiicit, uere ſui nominis, ideſt uere beatus, niſi incidiſſet in magiſtrum hæreticum. Siquidem impegiſſet, dixit pro incidiſſet. ¶ Tunc noſtrorum διαλύσεων cõtradictio] Quidam codices ita ſcriptum habebant, quæ uox nihil ad hunc locum facit. Fortaſſe legendum, noſtrorum διαλλαγῶν contradictio. Diallage, conciliatio eſt, ſiue amicitia, ſeu fœdus: ut intelligas Hieronymum non agnouiſſe amicum aut collegam Ruffinum: ſic enim ille uocabat hunc, poſtea quàm ſenſiſſet eum cum hæreticis conſpiraſſe. In nonnullis erat διδασκαλικῶν, quod epitheton Paulus tribuit epiſcopis, ob docẽdi munus. Idq; mihi quoq; maxime probatur, præſertim cum ſequatur protinus, Phariſæorum ſchola. ¶ Iam ad culmina.] Clanculum ſupponitur ignis: deinde 7
paulatim inualeſcens occupat ſumma tecta, quæ culmina uocat. ¶ Quem diu Roma habnon me.] Sedit enim tres annos & dies paucu
los, cui ſucceſsit Innocẽtius, eius nominis primus, ad quem ſcribit & aliàs. ¶ Ne orbis ca.] Romam intelligit, quæ ſub Innocẽtio capta ac direpta fuit. ¶ Quæ emen. manu ſcor.] Ruffinum intelligit, propter latens uenenum. Nam ſcorpius ui nocere nõ poteſt, ſed obrepit: & cætero corpore innoxius, in cauda gerit uenenũ. Huiuſmodi fuit illorũ doctrina, ſicuti clarius narrat in Epitaphio Paulæ. Cæterũ emendata dixit εἰρωνικῶς, cum manus emendatoris eſſet ſcorpius, hoc eſt uenenum. ¶ Caput horũ & cauſa b.] Intexuit hemiſtichium Maronis, mutata uocula malorum. ¶ Vt Barn. q.] Habes in epiſtola ad Galatas cap. ij. de ſimulatiõe Petri, cui Barnabas quoq; aſſenſus eſt, reſiſtente Paulo. Innuit Ruffinum prius amicũ. ¶ Dum hæc ag. in Ieb.] Iebus eſt Hieruſalẽ, eadem Salem, Solyma, & Helia. ¶ Nocte Moab ca. eſt] Verba ſunt Eſa. cap. xv. Quia nocte uaſtata eſt Ar, Moab conticuit. Eſt autẽ Moab ciuitas Arabiæ, ſic olim dicta ab uno filiorum Lot, poſtea mutatũ eſt nomen Areopoli. Idẽ eſt uocabulũ totius prouinciæ Moabiticæ: uerũ ipſa ciuitas nomen hoc ceu proprium poſſedit, dicta רבת מואב rabba Moab. i. grandis Moab. ¶ Quis cl. il. n.] Verſus ſunt Maronis ex. ij. Aen. cuius & illud hemiſtichiũ: Sit mihi fas audita loqui,

A ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS

Paula & Euſtochium, quæ iam demigrarant in Bethlehem, his literis adhortantur Marcellam, nobilem fœminam, ut Roma, quam Babylonem uocant, relicta, ad loca ſancta ſeſe conferat, fruitura tot Chriſti monumentis. Stilus palàm indicat, mulieres in hac epiſtola diui Hieronymi opera uſas fuiſſe.

PAVLA ET EVSTOCHIVM MARCELLÆ ut commigret Bethlehem.

AENSVRAM charitas non habet, & impatientia neſcit modum, & deſiderium non ſuſtinet. Vnde & nos oblitæ uirium noſtrarum, & non 1
quid poſſumus, ſed quid uelimus tantum cogitantes, magiſtram cupimus docere diſcipulæ: & ut eſt uulgare prouerbium: Sus artium repertricem. Tu quæ primam ſcintillam noſtro fomiti ſubieciſti, quę ad hoc ſtudiũ nos & ſermone hortata es & exemplo, & quaſi gallina congregaſti ſub alas pullos tuos, nunc nos libere abſq; matre uolitare pateris, & accipitris pauere formidinem, & ad omnem umbram præteruolantium auium formidare? Igitur quod ſolum abſentes facere poſſumus, querulas fundimus preces, & deſiderium noſtrum non tam fletibus quàm eiulatibus conteſtamur, ut Marcellam noſtram nobis reddas, & illam mitem, illam ſuauem, illam omni melle et dulcedine dulciorem, non patiaris apud eas eſſe rigidam, & triſtem rugare frontem, quas affabilitate ſua ad ſimile uitæ ſtudium prouocauit. Certe ſi ſunt meliora quæ poſcimus, non eſt impudens deſiderium. Si cunctæ ſcripturarum uoces noſtræ ſententiæ congruunt, non facimus audacter, ad ea te prouocantes, ad quæ tu nos ſæpiſsime cohortata es. Prima dei uox ad Abraham: Exi, inquit, de terra tua, & de cognatione tua, & uade in terram quam monſtrauero tibi. Iubetur patriarchę, ad quem primum de Chriſto facta eſt repromiſsio, ut relinquat Chaldęos, relinquat cõfuſionis urbem, & Rohoboth, ideſt, latitudinem eius, relinquat campũ Sennaar, in quo ſuperbiæ uſq; ad cœlum
3 erecta turris eſt: & poſt fluctus huius ſeculi, poſt flumina ſuper quę ſederunt ſancti & fleuerunt cum recordarentur Sion, poſt gurgitem grauem Cobar, de quo Ezechiel capillo uerticis ſubleuatus, Hieruſalem uſq; transfertur: habitet terram repromiſsionis, quæ non rigatur ut Aegyptus de deorſum, ſed deſurſum: nec facit holera languentium cibos, ſed temporaneum & ſerotinum de cœlo expectat imbrem. Hæc terra montuoſa, & in ſublimi ſita, quantum à delitiis ſeculi uacat, tanto maiores habet delitias ſpiritus. Deniq; & Maria mater domini, poſtquam ad eam angelus facta eſt promiſsio, & uterum ſuum intellexit eſſe domum filij dei, derelictis campeſtribus ad montana perrexit. De hac urbe, allophylo quondam hoſte ſuperato, 2
& diabolicæ percuſſa frontis audacia, poſtquam ille in faciem corruit, exultantium animarum turba proceſsit, & concinens chorus decem milium Dauid noſtri uictoriam prædicauit. In hac angelus gladium tenens, & totam impietatis deuaſtans urbem, in Orne Iebuſæorum regis area templum domini deſignauit: iam tunc ſignificans eccleſiam Chriſti, nõ in Iſrael, ſed in gentibus conſurgentem. Recurre ad Geneſim, & Melchiſedech regem Salem, huius principem inuenies ciuitatis, qui iam tunc in typo Chriſti panem & uinum obtulit, & myſterium Chriſtianum in ſaluatoris ſanguine & corpore dedicauit. Tacita forſitan mente reprehendes, cur non ſequamur ordinem ſcripturarum, ſed paſsim, ut quicq; obuiam uenerit, turbidus ſermo perſtringat. Et in principio teſtatę ſumus, dilectionem ordinem non habere, & impatientiam neſcire menſuram. Vnde & in Cantico canticorũ quaſi difficile præcipitur: Ordinate in me charitatem: & nunc eadem dicimus, nos non ignoratione, ſed affectu labi. Deniq; ut multo ordinatius aliquid proferamus, antiquiora repetẽda ſunt. In hac urbe, imò in hoc tũc loco, & habitaſſe dicit, & mortuus eſſe Adam. Vnde & locus in quo crucifixus eſt dominus noſter caluaria appellat: ſcilicet quod ibi ſit antiqui hominis caluaria condita: ut ſecundus Adam, & ſanguis Chriſti de cruce ſtillans, primi Adam & iacentis protoplaſti peccata dilueret, & tunc ſermo ille Apoſtoli compleretur: Excitare qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit

Universidad de Deusto
Biblioteca

te Christus. Quantos hæc urbs prophetas, quantos emiserit sanctos uiros, longum C
est recensere. Totum mysterium nostrum istius prouinciæ urbisq; uernaculum est.
3 In tribus nominibus trinitatis demonstrat fidem. Iebus, Salem, & Hierusalem ap-
pellatur. Primum nomen calcata, secūdum pax, tertium uisio pacis. Paulatim quip-
pe peruenimus ad finem, & post cōculcationem ad pacis uisionē erigimur: ex quo
Solomon, ideſt pacificus, in ea natus est, & factus est in pace locus eius. Et in figu-
ra Christi, sub etymologia urbis, dominus dominantium, & rex regum nomen ac-
cepit. Quid referemus de Dauid & tota progenie eius, quæ in hac ciuitate regna-
uit. Quanto enim Iudæa cæteris prouinciis, tanto hæc urbs cuncta sublimior est Iu
dæa. Et (ut coactius disseramus) totius prouinciæ gloria metropoli uindicatur, &
quicquid in membris laudis est, omne refertur ad caput. Iamdudum te cupietem in
uerba prorumpere, ipsi literarum apices sentiunt, & uenientem contrà, charta in-
telligit quæstionem. Respondebis quippe, & dices hoc olim fuisse, quando dilexit
dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob, & fuerunt fundamenta eius
in montibus sanctis: licet & hæc possint altius interpretari. Postquàm uero consur
gentis domini uox illa pertonuit: Relinquetur uobis domus uestra deserta, & rui-
nam eius flebiliter prophetauit, dicens: Hierusalem Hierusalem, quæ occidis pro-
phetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties uolui cōgregare filios tuos, sicut
gallina congregat pullos suos sub alis, & noluisti, Ecce dimittetur uobis domus ue
stra deserta: & postq; uelum templi scissum est, & circundata ab exercitu Hieruſa-
lem, & dominico cruore uiolata, tunc ab ea angelorum præsidia & Christi gratiam
recessisse. Deniq; etiam Iosephum, qui uernaculus scriptor est Iudæorum, asserere:
illo tempore quo crucifixus est dominus, ex adytis templi uirtutum cœlestium eru
pisse uoces, dicētium: Transmigremus ex his sedibus. Ex quibus & aliis apparere,
ubi abundauit gratia, ibi superabūdasse peccatum: & postquàm audierunt aposto-
li: Euntes docete omnes gentes: Et ipsi apostoli dixerūt: Oportebat quidem uobis
primum annunciare uerbum dei: quoniam autem noluistis, ecce transimus ad gen D
tes: tunc omne sacramentum Iudææ, & antiquam dei familiaritatem per apostolos
in nationes fuisse translatam. Valida quidem quæstio, & quæ posset etiam eos qui
scripturarū aliquid attigerunt, concutere, sed perfacile soluitur. Nunquam eam fle-
ret dominus corruentem, nisi diligeret. Fleuit & Lazarū, quia amabat eum. Et hoc
tamen prima fronte cognoscito, non loci, sed hominum fuisse peccatum. Verum,
quia interfectio populi captiuitas ciuitatis est, propterea urbem deletam, ut popu-
lus puniretur: ideo templum subrutum, ut typicæ historiæ tollerentur. Cæterum,
quantum ad locum pertinet, per profectus temporum multo nunc augustior est, q;
antè fuit. Venerabantur quondam Iudæi sancta sanctorum, quia ibi erant Cheru-
bim, & propitiatorium, & arca testamenti, manna, uirga Aaron, & altare aureum.
Nónne tibi uenerabilius uidetur sepulchrum domini? Quod quotiescunq; ingredi
mur, toties iacere in sindone cernimus saluatorem: & paululum ibidem commorā-
tes, rursum uidemus angelum sedere ad pedes eius, & ad caput sudarium conuolu
tum. Cuius sepulchri gloria, multo antecq; exciderētur à Ioseph, scimus Esaiæ uati-
cinio prophetatum, dicentis: Et erit requies eius honor, quod scilicet sepulturæ do
mini locus esset ab omnibus honorandus. Sed dicis, quomodo in Apocalypsi Ioan
nis legimus: Et occidet illos (haud dubium quin prophetas) bestia quæ ascendit ex
abysso, & corpora eorum iacebunt in plateis ciuitatis magnæ, quæ uocatur spiri-
tualiter Sodoma & Aegyptus, ubi & dominus eorum crucifixus est. Sic enim ait:
Ciuitas magna, in qua crucifixus est Dominus, nulla est alia nisi Hierusalem. Vbi
autem crucifixus est dominus, spiritualiter Sodoma appellatur & Aegyptus. Ergo
Hierusalem Sodoma est & Aegyptus, in qua crucifixus est dominus. Primū te sci-
re uolumus, omnem sanctam scripturam non posse sibi esse cōtrariam, & maxime
unum aduersum se non discrepare librū, & ut plus adiiciamus, eundem eiusdemq;
libri locum in Apocalypsi, de qua nunc testimonium protulisti. Ante decem circi-
ter uersiculos scribitur: Surge & metire templum dei, & altare, & adorantes in eo.

Atrium

A Atrium autem quod est foris templum, eiice foras, & ne metiaris illud, quoniā da-
tum est gentibus, & ciuitatem sanctam calcabunt mensibus quadragintaduobus.
Si enim Apocalypsis multò post passionē domini scripta est à Ioanne, & in ea Hie
rusalem sancta ciuitas appellatur, quomodo rursum spiritualiter Sodoma uocatur
& Aegyptus? Nec statim potes dicere, sanctam dici Hierusalem cœlestem quæ fu-
tura est, & Sodomā quæ corruit appellari, quia de futura dicitur, quod bestia quæ
ascensura est de abysso, faciet aduersus duos prophetas bellum, & uincet illos & oc
cidet, & corpora eorum iacebunt in platea ciuitatis magnæ. De qua ciuitate & in
fine eiusdem libri scribitur: Et ciuitas in quadro posita est, & longitudo eius & lati-
tudo tanta est, quanta & altitudo: & mensus est ciuitatē de arundine aurea, per sta-
dia duodecim milia. Longitudo & latitudo & altitudo eius æqualia sunt. Et men-
sus est muros eius centum quadragintaquatuor cubitorum mensura hominis, quæ
est angeli. Et erat structura muri eius ex lapide iaspide. Ipsa uero ciuitas auro mun-
do, &c. Vbi quadrum est, ibi nec longitudo nec latitudo appellari potest. Et quę est
ista mensura, ut tanta sit longitudo & latitudo, quanta altitudo eius, & muri de lapi
de iaspide, & tota ciuitas de auro mundo, & fundamenta & plateæ eius de lapidi-
bus preciosis, & duodecim portæ fulgētes margaritis? Cum ergo hæc non possint
carnaliter accipi (absurdum quippe est, per duodecim milia stadiorū tantam ciuita
tis longitudinem & latitudinem, quātam & altitudinem prædicari) spiritualiter in-
telligenda sunt singula: & ciuitas magna, quam uidelicet prius ædificauit Cain, &
nominauit eam ex uocabulo filij sui, hic mundus intelligendus est, quem accusator
fratrum suorū diabolus & fratricida Cain, periturus extruxit uitiis, sceleribus con-
didit, iniquitate compleuit: quæ spiritualiter appellatur Sodoma & Aegyptus. De
qua Sodoma scribitur: Restituetur Sodoma in antiquū, quod scilicet ita restituen-
dus sit mundus, ut antè fuit. Nec enim possumus credere rursum ædificandam So-
domam & cæteras, Gomorram scilicet & Adamam & Seboim, sed in perpetuos ci
B neres relinquendas. Aegyptum autem nunquam pro Hierusalem legimus, sed sem
per pro hoc mundo. Et quia longum est de scripturis innumerabilia exempla con-
gerere, unum testimonium proferamus: ubi manifestissime mūdus hic, Aegyptus
appellatur. In Epistola canonica Iudas apostoli frater Iacobi scribit, dicens: Com-
monere autem uos uolo, scientes semel omnia, quoniam Iesus populum de terra
Aegypti saluans, secundo eos qui non crediderunt, perdidit. Et ne putares de Ie-
su dici filio Naue, statim sequitur: Angelos uero qui non seruauerunt suum princi-
patum, sed dereliquerunt suum domicilium, in iudicium magni Dei uinculis æter-
nis sub caligine reseruauit. Et ut credas ubicunque simul Aegyptus & Sodoma &
Gomorra nominantur, non loca, sed mundum hunc interpretari, statim subiungit
exemplum: Sicut Sodoma & Gomorra & finitimæ ciuitates, simili modo fornica-
tæ, & abeuntes post carnem alteram, factæ sunt exemplum, ignis æterni pœnam
sustinentes. Et quid necesse est plura conquirere, cum post passionem & resurre-
ctionem Domini Matthæus euangelista commemoret: Et petræ scissæ sunt, & se-
pulchra aperta, & plurima corpora dormientium sanctorum surrexerunt: & egre-
dientes de sepulchris post resurrectionem suam, ingressi sunt sanctam ciuitatem,
& apparuerunt multis. Nec statim Hierosolyma cœlestis, sicut plerique ridicule ar-
bitrantur, in hoc loco intelligitur, cum signum nullum esse potuerit apud homines
Domini resurgentis, si corpora sanctorum in cœlesti Hierusalem uisa sunt. Cum er
go & Euangelistæ, & omnes scripturæ, Hierosolymam sanctam nominent ciuita-
tem, & Psalmista præcipiat, ut adoremus in loco, ubi steterunt pedes eius: ne patia
ris eam appellari Sodomam & Aegyptum, per quam Dominus iurare uetat, quia
sit ciuitas magni regis. Maledictam terram nominant, quod cruorem Domini hau
serit. Et quomodo benedicta loca putant, in quibus Petrus & Paulus, Christiani
exercitus duces, sanguinem fudere pro Christo? Si seruorum & hominum glorio-
sa professio est, cur Domini & Dei non sit gloriosa confessio? Et martyrum ubi-
que sepulchra ueneramur, & sanctam fauillam oculis apponentes, si liceat, etiam

ore

Universidad de Deusto
Biblioteca

ore contingimus,& monumentũ in quo dominus conditus est,quidam existimant c
negligẽdum? Si nobis non credimus, credamus saltem diabolo & angelis eius,qui
quotiescũq; ante illud de obsessis corporibus expelluntur,quasi in conspectu tribu
nalis Christi stantes contremiscũt,rugiunt,& se dolent crucifixisse,quem timeant.
Si post passionẽ Christi(ut scelerata uox concrepat)hic detestabilis locus est:quid
sibi uoluit Paulus Hierosolymam festinare,ut ibi faceret pentecosten? Qui retinen
tibus se locutus est,dicens:Quid facitis flentes & cõturbantes cor meũ? Ego enim
non solum ligari,sed & mori in Hierusalem paratus sum pro nomine domini Iesu.
Quid cæteri sancti & illustres uiri, quorũ uota & oblationes post prædicationem
Christi,ad fratres qui erant Hierosolymis,deferebãtur? Longum est nunc ab ascen
su domini usq; ad præsentem diem per singulas ætates currere, qui episcoporum,
qui martyrum,qui eloquentium in doctrina ecclesiastica uirorum uenerint Hiero
solymam,putantes minus se religionis,minus habere scientiæ,nec summam(ut di
citur)manum accepisse uirtutum,nisi in illis Christum adorassent locis,de quibus
primum Euangelium de patibulo coruscauerat:certe etiam si præclarus orator re
prehẽdendum nescio quem putat,quod literas Græcas non Athenis,sed Lilybæi,
4 Latinas non Romæ,sed in Sicilia didicerat:quod uidelicet unaquæq; prouincia ha
beat aliquid proprium, quod alia æque habere non possit, cur nos putamus absq;
Athenis nostris quenq; ad studiorum fastigia peruenisse? Nec hoc dicimus,quod
renuamus regnum dei intra nos esse,& sanctos uiros etiam esse in cæteris regioni
bus,sed quo hoc asseramus, uel maxime eos qui in toto orbe sunt primi,huc pari
ter cõgregari,ad quæ nos loca non ut primi,sed ut extremi uenimus, ut primos in
eis omnium gentium cerneremus. Certe flos quidam & preciosissimus lapis inter
ecclesiastica ornamenta,monachorum & uirginum chorus est. Quicunq; in Gallia
fuerit primus,huc properat. Diuisus ab orbe nostro Britannus,si in religione pro
cesserit, occiduo sole dimisso,quærit locum fama sibi tantum & scripturarum rela
tione cognitum. Quid referamus Armenios,quid Persas,quid Indiæ,quid Aethio d
pum populos,ipsamq; iuxta Aegyptum,fertilem monachorũ, Pontum & Cappa
dociam, Syriam Cœlen,& Mesopotamiã,cunctaq; Orientis examina? Quæ iuxta
saluatoris eloquium,dicentis:Vbicunq; fuerit corpus,illuc congregabũtur aquilæ:
concurrũt ad hæc loca,& diuersarũ nobis uirtutum specimen ostendunt. Vox qui
dem dissona,sed una religio. Tot penè psallentium chori,quot gentiũ diuersitates.
Inter hæc,quæ uel prima in Christianis uirtus est, nihil arrogant sibi de continẽtia
supercilij. Humilitatis inter omnes cõtentio est. Quicũq; nouissimus fuerit,hic pri
5 mus putatur. In ueste nulla discretio, nulla admiratio. Vtcunq; placuerit incedere,
nec detractionis est,nec laudis. Ieiunia quoq; neminem subleuant,nec defertur ine
diæ,nec moderata saturitas condemnatur. Suo domino stat unusquisq;, aut cadit.
Nemo iudicat alterum,ne à domino iudicetur. Et quod in plerisq; prouinciis fami
liare est,ut genuino dente se lacerent,hic penitus non habetur. Procul luxuria,pro
cul uoluptas,tanta in ipsa urbe orationum loca,ut ad ea peragranda dies sufficere
non possit. Verũ ut ad uillulam Christi,& Mariæ diuersoriũ ueniamus(plus enim
laudat unusquisq; quod possidet)quo sermone,qua uoce speluncam tibi possumus
Saluatoris exponere? Et illud præsepe,in quo infantulus uagiit,silentio magis,q̃
infimo sermone honorandũ est. Vbi sunt latæ porticus? Vbi aurata laquearia? Vbi
domus miserorum pœnis,& damnatorum labore uestitæ? Vbi instar palatij opi
bus priuatorum extructæ basilicæ,ut uile corpusculum hominis preciosius inam
bulet,& quasi mundo quicquam possit esse ornatius,tecta magis sua uelint aspice
re,quàm cœlum? Ecce in hoc paruo terræ foramine,cœlorum conditor natus est:
hic inuolutus pannis,hic uisus à pastoribus,hic demonstratus à stella,hic adoratus
à Magis. Et hic puto locus sanctior est Tarpeia rupe,quæ de cœlo sæpius fulmina
ta ostendit,quod domino displiceret. Lege Apocalypsim Ioannis,& quid de mu
liere purpurata,& scripta in eius fronte blasphemia,septẽ montibus,aquis multis,
& Babylonis cantetur exitu,cõtuere. Exite,inquit dominus,de illa populus meus,
& ne

A & ne participes sitis delictorum eius,& de plagis eius non accipiatis. Fugite de me
dio Babylonis,& saluate unusquisq; animam suam. Cecidit enim,cecidit Babylon
magna,& facta est habitatio dæmonum,& custodia spiritus immundi. Est quidem
ibi sancta ecclesia,sunt trophea apostolorum & martyrum:est Christi uera confes
sio,est ab Apostolo prædicata fides,& gentilitate calcata,in sublime se quotidie eri
gens uocabulum Christianum:sed ipsa ambitio,potentia,magnitudo urbis,uideri
& uidere,salutari & salutare,laudare & detrahere,uel audire uel proloqui,& tan
tam frequentiã hominum saltem inuitum uidere,à proposito monachorũ & quie
te aliena sunt. Aut enim uidemus ueniẽtes ad nos,& silentium perdimus:aut non
uidemus,& superbię arguimur. Interdumq; ut uisitantibus reddamus uicem,ad su
perbas fores pergimus:& inter linguas rodentium ministrorũ,postes ingredimur
auratos. In Christi uero (ut suprà diximus) uillula tota rusticitas,& extra psalmos
silentium est. Quocunq; te uerteris,arator stiuam tenens,alleluia decantat. Sudans
messor psalmis se auocat,& curua attondens uitem falce uinitor,aliquid Dauidicũ
canit. Hæc sunt in hac prouincia carmina:hæ,ut uulgo dicitur,amatoriæ cãtiones.
Hic pastorum sibilus,hæc arma culturæ. Verum quid agimus,nec quid deceat co
gitantes:solum quod cupimus,hoc uidemus? O quando illud tẽpus aduenìet,cum
anhelus nuntium uiator apporter,Marcellam nostram ad Palæstinæ littus appul
sam,& toti monachorũ chori,tota uirginum agmina concrepabunt? Obuiam iam
iamq; gestimus occurrere,& non expectato uehiculo,concitum pedibus ferre cor
pus. Tenebimus manus,ora cernemus,& à desiderato uix auellemur amplexu. Er
go ne erit illa dies,quando nobis liceat speluncam saluatoris intrare? In sepulchro
domini flere cum sorore,flere cum matre? Crucis deinde lambere lignum,& in oli
ueti monte cum ascendente domino,uoto & animo subleuari? Videre exire Laza
rum fasciis colligatum,& fluenta Iordanis ad lauacrum domini puriora. Inde ad pa 6
storum caulas pergere,in Dauid orare Mausoleo? Amos prophetam etiam nunc
B buccina pastorali in sua conspicere rupe clangentem? Ad Abraham,Isaac & Iacob
trium quoq; illustrium fœminarum,uel tabernacula properare,uel memorias? Vi
dere fontem,in quo à Philippo eunuchus est tinctus? Samariam pergere,& Ioan 7
nis Baptistæ,Helisæi quoq; & Abdiæ pariter cineres adorare? Ingredi spelũcas,in
quibus persequutionis & famis tempore prophetarũ agmina sunt nutrita? Ibimus
ad Nazareth,& iuxta interpretationem nominis eius florem uidebimus Galilææ.
Haud procul inde cernitur Cana,in qua aquæ in uinum uersæ sunt. Pergemus ad
Itabyrium,& tabernacula saluatoris,nõ ut Petrus quondam uoluit cum Moyse &
Helia,sed cum patre cernemus & spiritu sancto. Inde ad mare ueniemus Geneza
reth,& de quinq; & septem panibus uidebimus in deserto quinq; & quatuor homi
num milia saturata. Apparebit oppidum Naim,in cuius portis uiduæ filius suscita
tus est. Videbitur & Hermonim & torrẽs Endor,in quo superatur Sisara. Caphar
naum quoq; signorũ domini familiaris,& omnis pariter Galilæa cernetur. Et tunc 8
comitante Christo,cum per Silo & Bethel & cætera loca,in quibus ecclesiæ quasi
quædam uictoriarum Domini sunt erecta uexilla,ad nostram speluncam redie
rimus,canemus iugiter,crebro flebimus,indesinenter orabimus,& uulneratæ ia
culo saluatoris in commune dicemus: Inueni quem quæsiuit anima mea: tenebo
eum,& non dimittam illum.

SCHOLIA

SVs artium repertricem] Ideſt Mi
neruam,Græci ſic efferunt, ὗς τῶν
ἀθλίων, ideſt ſus Mineruam. Et apte
mulieres religioſæ ſunt uſæ peri
phraſi,ne uiderentur ethnicum a
gnoſcere numen. ¶ Confuſionis urbem] Ba
bel enim confuſionem ſonat,unde Babylon di
cta. ¶ Rohoboth] רחבות ſiquidem Hebræis
ſignificat plateas, ſiue latitudines, ut intelli
gas uiam latam,per quam multi eunt in per
ditionem. ¶ Sennaar in quo,&c.] Legis Gene
ſis capite undecimo. Porrò שנער lingua He
bræorum ſonat,fœtor eorum: ut intelligas ſu
perbia maxime deum offendi,ut cõtra gratiſ
ſimus odor eſt humilitas. ¶ Poſt gur. grauem
Chob.] Grauẽ uocat,quia illic captiuus inter
captiuos

Universidad de Deusto
Biblioteca

captiuos erat. ¶ Non rigatur ut Aegyptus deorsum] Negant in Aegypto pluere: sed regionem irrigari Nilo, statis anni uicibus exundante. ¶ Holera languentium cibus] Allusit ad illud Paulinum: Qui infirmus est, holus manducet. ¶ Allophylo quondam hoste] Allophylus Græcis alienigena est. Sentit autem Philistæum à Dauid confectum. Vnde decantatū est in choris: Percussit Saul mille, & Dauid decem milia. Legis primo Regum libro, 2 capite decimooctauo. ¶ Frontis audacia] Significat Goliad superbum, à Dauid in fronte percussum. ¶ In Ornæ Iebusæorum regis.] Dauid iussu Domini per Gad, emit ab Orna aream, ibiq; construxit altare domino: quo in loco postea condita Hierosolyma, quondam Iebus dicta à Iebusæis, qui eā incolebant. Sed his expulsis, Dauid eam totius Iudææ metropolim est fabricatus. Lege Paralipomenon capite uigesimoprimo. ¶ Sed in gētibus] Quia alienam emit aream. ¶ Regem Salem] Quidam ita putant, olim Melchisedec regem eius urbis fuisse, quæ tum dicta fuerit Salem: unde & Hierusalem. Eadem dicta fuit Iebus, à Iebusæis. ¶ Et sanguis Christi de cruce stillans] Hieronymus enarrans quintum caput epistolæ Paulinæ ad Ephesios, refert sese hoc à quodam apud populū concionāte audisse, remq; magno omnium assensu fuisse exceptā, etiam si negat hoc cum cæteris Pauli uerbis quadrare. ¶ Sermo Apostolicus] Incertum an Paulus è propheta sumpserit hæc uerba, qui non extet, an ipse prophetico afflatus spiritu hæc dixerit. ¶ Mysterium nostrum] Idest Christianorum. Vernaculum autem dicitur ei loco, quo natum est aliquid. ¶ Primum nomē, 3 calcata] Id enim Hebræis sonat Iebus. ¶ Secundum, pax] Salem, pacem sonat Hebræorum lingua. ¶ Tertium, uisio pacis] Hierusalem. ¶ Et factus est in pace locus eius] Psalmo septuagesimoquinto secundum literam dictum est de ciuitate Hierusalem, ut eum enarrans locum testatur Hieronymus. Apud Hebræos enim haberi: Et factū est in Salem umbraculum eius. Siquidem in hac natus est Solomon, qui gessit figuram Christi. ¶ Rex regum, & dominus] Hæc uerba Paulus in Epistola ad Timotheum prima, capite sexto, tribuit deo. ¶ Metropoli uindicatur] Idest attribuitur. μητρόπολις autem primaria ciuitas, ueluti mater omnium: non à mensura, ut putat Isidorus. ¶ Sudarium cōuolutum] Ioannes capite uigesimo ostēdit, sudarium quo tectum fuerat caput, repertum fuisse separatim à cæteris linteaminibus conuolutum. Quanquam hoc loco nonnulli codices habebant, Caput sudario conuolutum. ¶ Summam (ut dicitur) manum] Ita uocant perfectionem. Ab artificibus statuarū sumptum, qui primum fingunt rude simulacrum, deinde dolant, postremo poliunt, quæ summa manus uocatur.
4 ¶ Non Athenis, sed Libiæ] Quædam exemplaria scriptum habebant, Lilybei: neutrum admodum quadrat. Fortè legendum, Lileæ: quæ ciuitas est in Phocide. Athenæ sunt in meditullio Græciæ: Phocenses ita Græci sunt, ut absint ab Athenis: quemadmodū Roma, germana est Italia. Sicilia, Italia est, ueluti Græcissans. ¶ Absque Athenis nostris] Ita uocat Hierosolymam, unde nata sit Christiana religio. Quod quidam non intelligentes, locum hunc ita deprauarunt in nōnullis codicibus, Absq; Athenis quenquam nostrum. ¶ Si in religione processerit] Apparet hic Anglos eo tēpore nuper Christi fidem accepisse, nec omnes adhuc fuisse Christianos. Nam processerit, dixit pro Profecerit, & prouectior fuerit. ¶ Fertilem monachorum] In huius enim solitudinibus maximi monachorū greges erant, ut ostendimus alibi. ¶ Syria Cœle] Est campestris Syriæ pars, quæ Cœle, idest caua dicitur: Græce, κοίλη. ¶ Continentia supercilij] Continentiam, uocat abstinentiam à cibis & uoluptatibus. Supercilium appellat arrogantiam, quæ huiusmodi ferè, quoniam ad cæremonias pertinent, comitari solent. ¶ Nemi- 5
nem subleuant] Idest nemini prosunt, si alioqui parum sit pius. Et Defertur, in eūdem sensum dixit, idest datur priuilegium, aut honos habetur. ~~Hæc forma monachorū, pluries ab huius tēporis monachis abest, apud quos, ab inæqualibus æqualia exiguntur: & ex his æstimatur omnis ferè religio, atq; ex his etiam lectionibus: pauca cultui, ipsi cedunt.~~ ¶ Suo do- D
mino stat unusquisque] Retulit uerba Pauli, qui neminem uoluit iudicari ex cibo, aut potu, aut simili re quapiam, quæ possit esse communis bonis & malis. ¶ Miserorum pœnis] Vel quod ex proscriptorū aut mulctatorum opibus ædificabātur: uel quod damnati in huiusmodi substructionibus laborare cogebantur. ¶ Quid de muliere purpurata] Locus est in Apocalypsi capite decimoseptimo, ubi propemodū, quisquis is fuit, depinxit urbem Romam sub typo mulieris insidentis bestiæ, cui septem erant capita, quæ septem montes interpretatur. Roma autem septicollis est. ¶ Lazarum fasciis colligatum] Est in tribu Iuda, decimoquinto à Cæsarea lapide, Bethania, ubi monstrabantur aquæ salubres. ¶ Ad 6
lauacrum Domini] Fluuius est per se lympidus & amœnus & salubribus aquis, quādiu non miscetur mari mortuo. Sed hunc puriorem factum imaginatur, postea quàm in eo baptizatus est Dominus: quasi non amnis purgauerit Christum, sed Christus amnem. ¶ In Dauid orare Mausoleo] Idest sepulchro. Hæc erant loca, quæ tum in Iudæa ostendebantur, ueterum sanctorum & Christi uestigiis insignia. ¶ Ad Abraham, Isaac] Horum sepulchra ostendebantur in Arbe, quæ eadem dicitur Chebron: est in tribu Iuda. ¶ Triū quoq; illustrium fœminarum] Ni fallor, intelligit Iudith, Hester, & Deboram. Ni sentit Saram, Re-

beccam
A beccam & Liam, quæ in eodē sepulchro cum tribus patriarchis sitæ fuerunt: quemadmodum legimus Geneseos quadragesimonono. ¶ Vel tabernacula, uel memorias] Ostendebatur quercus Abrahæ usq; ad Constantini principis imperium, & Mausoleum eiusdem in Chebrō: de quo suprà meminimus. Ea abest ab Helia duobus & uiginti fermè milibus passuum. Hic cum ecclesiā extruxissent Christiani, tamen à finitimis gentibus terebinthus superstitiose colebatur, quod sub ea arbore angelos accepisset hospitio. Rursus secundo ab hac terebintho lapide, ostendebatur tabernaculum Abrahæ. ¶ Fontem in quo Philip- 7
pus] Iuxta Bethsuram in tribu Beniamin, ostendebatur fons è terra bulliens, qui ab eadem absorbebatur terra: in quo Eunuchum Candacis reginæ à Philippo baptizatum putant: cuius rei mentio fit in Actis Apostolicis. ¶ Samariam pergere] Quæ postea Sebaste dicta est. In hac habebantur reliquiæ Ioannis Baptistæ & cæterorum, quos hic memorat. ¶ Ingredi spelunças] Nam id accidit in Samaria. Historia refertur tertio Regū libro capite decimooctauo. ¶ Inde cernitur Cana] Est in tribu Assur in Galilæa gētium. Nam est & altera eiusdem nominis, nō eiusdem cognominis. ¶ Pergemus ad Itabyrium] Hunc ita Septuaginta uerterunt. Thabor mons est in medio Galilææ, mira rotunditate sublimis. In hoc transfigurauit se Iesus, & Petrus errans, dixit: Domine, faciamus hic tria tabernacula. ¶ Ad mare ueniemus Genezareth] Nam iuxta hoc legitur id miraculi peractum. ¶ Oppidum Naim] Aberat à monte Thabor duobus passuum milibus ad meridiem. Hermon & Endor fontes, haud procul absunt à monte Thabor. Historia refertur Iudicū capite quarto, de Sisara deuicto à Iahel & Debora. ¶ Ca- 8
pharnaum quoq;] Oppidum est haud procul à stagno Genezareth in Galilæa, ubi dominus complura prodidit miracula, & ideo subiecit: Et omnis pariter Galilæa. Nam in hac plurima commōstrabantur Christi uestigia. ¶ Siloa] Huc missit cæcum, ut reciperet oculos, quo loco postea constructa est ecclesia. ¶ Bethel] Hic dormiuit Iacob, cum iret Mesopotamiā, quo loco postea constructa est ædes sacra, ut alibi testatur Hieronymus. Nam Bethel, sonat domus dei.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS

Marcellam uiduam, iam monachorum institutum sequentem, hortatur, ut Roma relicta, Bethlehem se conferat: per contentionem ostendens, & quantum habeat Roma molestiarum, & quantum commoditatum habeat rus Bethlehemiticum.

B

HIERONYMVS MARCELLAM INVITAT ad rus Bethlehemiticum.

AMBROSIVS, quo chartas, sumptus, notarios ministrante, tam innumerabiles libros uere Adamantius, & Chalcēterus noster explicauit, in quadam epistola, quam ad eūdem de Athenis scripserat, refert nunquam se cibum Origene præsente sine lectione sumpsisse: nunquam iniisse somnum, nisi unus è fratribus sacris literis personaret. Hoc diebus egisse uel noctibus, ut & lectio orationē exciperet, & oratio lectionem. Quid nos uentris animalia tale unquam fecimus? Quos si uel secunda hora legentes inuenerit, oscitamus, manu faciem defricantes, cōtinemus stomachum, & quasi post multum laborem, mundialibus rursum negociis occupamur. Prętermitto prandia, quibus mens onerata premitur. Pudet dicere frequentiam salutandi, qua aut ipsi quotidie ad alios pergimus, aut ad nos uenientes, cæteros expectamus. Deinceps itur in uerba, sermo teritur, lacerantur absentes, uita aliena describitur, & mordentes inuicē, consumimur ab inuicem. Talis nos cibus occupat & dimittit. Cum uero amici recesserint, ratiocinia supputamus. Nunc ira personam leonis nobis imponit: nunc cura superflua in annos plurimos duratura præcogitat. Nec recordamur Euangelij, dicentis: Stulte, hac nocte auferēt animam tuam à te: quæ autem præparasti, cuius erunt? Vestes non ad usus tantū, sed ad delicias conquirūtur. Vbicunq; compendium est, uelocior pes, citus sermo, auris attentior. Si damnum (ut sæpe in re familiari accidere solet) fuerit nunciatum, uultus mœrore deprimitur. Lætamur ad nummum, amisso obolo cōtristamur. Vnde cum in uno homine animorum tam diuersa sit facies, propheta dominū deprecatur, dicens: Domine in ciuitate tua imaginem eorum dissipa. Cum enim ad imaginem & similitudinem dei conditi simus, ex uitio nostro personas nobis plurimas superinducimus. Et quomodo in theatralibus scenis unus atq; idem histrio, nunc Herculem robustus ostendit, nunc mollis

m in Ve

Universidad de Deusto
Biblioteca

in Venerem frangitur, nunc tremulus in Cybelem: ita & nos (qui si de mundo non c
essemus, odiremur à mundo) tot habemus personarum similitudines, quot pecca-
ta. Quapropter quia multa iam uitæ spatia transmisimus fluctuando, & nauis no-
stra nunc procellarum concussa turbine, nunc scopulorum illisionibus perturbata
est, cum primum licet, quasi portum quendam secreta ruris intremus. Ibi cibarius
panis, & holus nostris manibus irrigatum, & lac deliciæ rusticanæ, uiles quidem,
sed innocentes cibos præbent. Ita uiuentes, non ab oratione somnus, nec saturitas
à lectione reuocabit. Si æstas est, secretum arboris umbra præbebit. Si autumnus,
ipsa aeris temperies, & strata subter folia, locum quietis ostendunt. Vere ager flori-
bus pingitur, & inter querulas aues, psalmi dulcius cantabuntur. Si frigus & bru-
males niues, ligna non coemã, & calidius uigilabo, uel dormiam. Certe quod sciam
2 uilius non algebo. Habeat sibi Roma suos tumultus, arena sæuiat, circus insaniat,
theatra luxurient, & quia de nostris dicendum est, matronarũ quotidie uisitetur se-
natus. Nobis adhærere domino bonũ est, & ponere in domino deo spem nostram,
ut cum paupertatem istam cœlorũ regna mutauerint, erumpamus in uocem: Quid
enim mihi est in cœlo, & à te quid uolui super terram? Quo scilicet cum tanta repe-
riamus in cœlo, parua & caduca quæsisse nos doleamus in terra. Verum ut ad uil-
lam & ad Mariæ diuersorium ueniamus: plus laudat enim unusquisq; quod possi-
det: quo sermone, qua uoce tibi speluncam saluatoris exponam? Et illud præsepe,
in quo infantulus uagit, silentio magis, quàm infimo sermone honorandũ est. Vbi
sunt latæ porticus? ubi aurata laquearia? ubi domus miserorum pœnis & damnato-
rum labore uestitæ? ubi instar palatij priuatorum extructæ basilicæ, ut uile corpu-
sculum hominis preciosius inambulet, & quasi mundo quicquam possit esse orna-
3 tius, tecta sua magis uelint aspicere, quàm cœlum. Bethlehem ecce in hoc paruo ter
ræ foramine cœlorum conditor natus est. Hic inuolutus pannis: hic uisus à pastori
bus, hic demõstratus à stella: hic adoratus à Magis: & puto, sanctior locus est rupe
Tarpeia, quæ de cœlo sæpius fulminata, ostendit quod deo displiceat. Est quidem D
ibi sancta ecclesia: sunt trophæa apostolorum & martyrum, est Christi uera confes-
sio, est Apostoli ore prædicata fides, & gentilitate calcata, in sublime quotidie eri-
gitur uocabulum Christianum. Sed ambitio, potentia, magnitudo urbis, uideri &
uidere, salutari & salutare, laudare & detrahere, uel audire uel proloqui, & tantam
hominum frequentiam uidere, à proposito monachorum, & à quiete, aliena sunt.
Aut enim uidemus ad nos uenientes, & silentium perdimus, aut si non uidemus,
superbiæ arguimur. Interdum ut uisitantibus reddamus uicem, ad superbas fores
pergimus. Inter linguas rodentium ministrorum, postes ingredimur deauratos. In
Christi ergo uilla, ut suprà diximus, tota rusticitas est. Extra psalmos silentium est.
Quocunq; te uerteris, arator stiuam tenens, alleluia decantat. Sudans messor, psal-
mis se auocat, & curua attõdens uites falce uinitor, aliquid Dauidicum canit. Hæc
sunt in hac prouincia carmina, hæ, ut uulgo dicitur, amatoriæ cantiones. Vale.

SCHOLIA

1 AMbrosius quo chartas] Hic pri-
us Marcionites fuerat, sed ab O-
rigene correctus, ecclesiæ diaco-
nus & orthodoxus est factus: uir
locuples, nec inelegantis ingenij:
cuius sumptu & hortatu Origenes permultã
dictauit uolumina, testatĕ Hieronymus in Ca-
talogo scriptorum. ¶ Adamantius] Ab ada-
mãte lapide, qui nulla ui domari frangi ue po-
test. Vnde & ab indomita ui nomẽ habet apud
Græcos. Id cognominis olim tributum est Di
dymo grammatico, ob indefatigabilem scri-
bendi instantiam: ab hoc translatũ est in Ori-
genem. ¶ Et Chalcenterus noster] Chalcen-
terum uocat, ab intestinis æreis, ueluti prædu
rum: χαλκὸς, æs, seu ferrum, & ἔντερα, uiscera:
inde χαλκέντερον. Porrò suum uocat, non quod
dogmata sequatur, sed quod ingenio delecte-
tur. ¶ Nunc tremulus in Cybelem] Quoniã
anus est: quippe mater omnium deorum. Vn-
de tremore corporis, uelut ob senium repræ-
sentabatur. ¶ Sed innocentes cibos.] Quia
non laniantur pecudes & aues. Ita Prudẽtius
in carmine lyrico: Sint fera gentibus indomi-
tis prandia de nece quadrupedum. Nos hole-
ris coma, nos siliqua, fœta legumine multimo
do pauerit innocuis epulis. ¶ Brumales ni-
ues] Bruma, pars est hyemis, quum dies sunt
breuis-

A breuissimi. ¶ Ligna non coemam] Ob tepo-
rem regionis, quæ uix hyemem ullam sentit.
¶ Vilius non algebo] Ideest, hic mihi minoris
2 constabit, ut nõ sentiam frigus, & minore igni
fuerit opus. ¶ Arena sæuiat] Propter gladia-
tores, qui in arenam producebantur, ut mu-
tuo laniatu perirent. ¶ Circus insaniat.] In
circo agitabantur certamina uarij generis, ma
gno sumptu. Vnde insaniam uocat: insanit e-
nim, qui modum non seruat. ¶ Theatra luxu
rient] Hic agebantur comœdiæ & tragœdiæ,
magna ostentatione barbaricarum opum.
¶ Et quia de nostris dicendum] Nostris, ideest
monachis, qui nobiles matronas solent quoti
die uelut officij causa inuisere. Vnde & sena-
tum matronarum dicit, quod illæ quoq; suam
haberent maiestatem. Et Heliogabalus mulie
rum senatum instituerat, quem appellabat se-
natulum, in quo matrem uoluit præsidere.
¶ Miserorum pœnis, & damnatorum labore] Vel quod ex mulctis ædificantur, uel quod damnati cogũtur illic laborare. At nunc prin- 1
cipes nonnunquam ex innocentium ciuium
expilatione substruunt sua palatia. ¶ Tecta 3
sua magis.] Pingebant testudines auro, gem-
mis, coloribus, cum cœlum pulchrius sit pi-
ctum stellis, quod commune tectum est omni-
bus mortalibus. ¶ Rupe Tarpeia] In hac e-
rat superbum illud Capitolium, quod aliquo
ties fulmine tactum est, cum in eo Iupiter præ-
sideret. ¶ Tota rusticitas est] Quidam habe-
bant, tuta: sed tota, mihi magis probatur, hoc
est, mera rusticitas. Sic enim Hieronymus &
alias aliquoties loquitur. Quanquam tuta,
quoq; quadrat: quia dixerat de ministris ro-
dentibus. Porrò rusticitatem, simplicitatem
appellat, absque fastu nobilium.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS

Lusit in hac Epistola sanctis quibusdam iocis. Eustochium in natali diui Petri xeniola quæ-
dam misit Hieronymo. Ea mystica interpretatione trahit ad morum institutionem, cuiusmodi
deberent esse Christianorum ioci, ut pietatem saperent pariter & eruditionem.

HIERONYMVS AD EVSTOCHIVM
de acceptis ab ea munusculis.

B PARVA specie, sed charitate sunt magna, munera accepisse à uirgi-
ne, armillas, epistolam, & columbas. Et quoniam mel in dei sacrificiis 1
non offertur, nimia dulcedo arte mutata est, & quadam, ut ita dicam,
piperis austeritate cõdita. Apud deum enim nihil uoluptuosum, nihil
tantum suaue placet, nisi quod in se habet mordacis aliquid ueritatis.
Pasca Christi cum amaritudinibus manducatur. Festus est dies, & natalis beati Pe
tri festiuius est solito condiẽdus, ita tamen, ut scripturarum cardinem, iocularis ser-
mo nõ fugiat. Nec à præscripto palęstræ nostræ lõgius euagemur. Armillis in Eze
chiele armatur Hierusalem. Baruch epistolas accipit ab Hieremia. In columbæ spe
cie spiritus sanctus allabitur. Itaq; ut te aliquid & piperis mordeat, & pristini libelli
etiam nunc recorderis, caue ne operis ornamenta dimittas, quæ ueræ armillæ sunt
brachiorum, ne epistolam pectoris tui scindas, quam à Baruch traditam nouacula 2
rex profanus incidit: ne ad similitudinem Ephraim, per Osee audias: Facta es insi-
piens, ut columba. Nimium respondebis austere, & quod festo non conueniet diei.
Talibus ipsa muneribus, uocasti: dum dulcibus amara sociata sunt, & à nobis pa-
ria recipies, laudem amaritudo comitabitur. Verum ne uidear dona minuisse: acce-
pimus & canistrum cerasis refertum: talibus & tam uirginali uerecundia rubenti-
bus, ut ea nunc à Lucullo delata existimarem. Siquidem hoc genus pomi, Ponto & 3
Armenia subiugatis, de Cerasunto primus Romam pertulit. Vnde & de patria ar-
bor nomen accepit. Igitur quia in scripturis canistrum ficis plenum legimus, cerasa
uero non inuenimus, in eo quod allatum est, id quod allatum non est, prædicamus.
Optamusq; te de illis pomis fieri, quæ contra templum dei sunt, & de quibus deus
dicit: Quia bona, bona ualde. Nihil quippe Saluator medium amat. Et sicuti frigi-
dum non refugiens, calidis delectatur: ita tepidos in Apocalypsi euomere se loqui
tur. Vnde nobis solicitius prouidendum est, ut solennem diem, non tam ciborum
abundantia, quàm spiritus exultatione celebremus. Quia ualde absurdum est, ni-
mia saturitate uelle honorare martyrem, quem scias deo placuisse ieiuniis. Ita tibi
semper comedendum est, ut cibum & oratio sequatur, & lectio. Quod si aliquibus
displicet, Apostoli uerba cantato: Si adhuc hominibus placerem, Christi ancilla
non essem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SCHOLIA

C

1 ET quoniam mel] Leuitici capite secũdo, uetat deus ullum mel aut fermentum adhiberi in sacrificio. Rursus alibi iubet, ut nullum sacrificium offeratur absque sale. ¶ Cum amaritudmibus] Exodi duodecimo. Cum lactucis agrestibus, quæ subamarum quiddam habent. ¶ Festiuius est solito condiendus] Nam in diebus festis, lautius solito prandetur. ¶ Cardinem] Iocãdum, sed Christiano more. ¶ Armillis in Ezechiele] Capite decimosexto. Inter reliqua ornamenta mystica, quæ illic commemorat: Et dedi, inquit, armillas in manibus tuis. Quidã codices hoc loco pro Armatur, habebant Ornatur. ¶ Baruch epistolas accepit] Habes apud Hieremiam capite trigesimosexto. Baruch iussu Hieremiæ scribit epistolam, & defert ad populum. ¶ Pristini libelli] Significat libellum De uirginitate, quem scripsit ad eandem, qui quoniam mordacior est, multorum conflauit odium Hieronymo, sicuti testatur ipse. ¶ Nouacula rex prosanus] Pro nouacula, nostra ædi-
2 tio habet, scalpello scribæ. Locus est capite trigesimosexto, quem modo citauimus, quemadmodum rex epistolam, siue ut habetur uolumen, discissum scalpello cõiecerit in ignem. Allusit autẽ Hieronymus tacite ad illud Pauli ad Corinthios: Epistola nostra uos estis scripta in cordibus. Et paulo post: Quoniam epistola estis Christi, ministrata à nobis & scripta non atramento, sed spiritu dei uiui, &c. ¶ Ad similitudinem Ephraim] Ita legis Osee capite septimo: Et factus est Ephraim, quasi colum-
ba seducta, non habens cor. ¶ Verum ne uidear] Quoniam non fecerat mentionem ceraforum. ¶ Virginali uerecundia.] Quædam matureſcentia uireſcunt, quædam flaueſcunt, ceraſum, morum, & cornum rubeſcunt maturitate, mox nigreſcunt, præter hæc etiam oliuæ. ¶ Vt ea nunc à Lucullo] Statim putreſcunt ceraſa, & (ut dixi) gratus ille rubor non manet, niſi recentibus: nec adeſt, niſi maturis. 3
De Lucullo ita Plinius libro decimoquinto, capite uigesimoquinto. Ceraſi ante uictoriam Mithridaticam L. Luculli non fuere in Italia. At Vrbis anno sexcenteſimo octogeſimo, is primum inuexit è Ponto, annisq; centum uiginti, trans Oceanum in Britanniam usq; peruenere, eadem in Aegypto nulla cura potuere gigni. ¶ Caniſtrum ficis plenum.] Ita legis Hier. cap. xxiiij. de duobus calathis, quorum alter habebat ficus bonas, bonas, ideſt ualde bonas: alter malas, malas, ideſt ualde malas. Siquidem huiuſmodi conduplicatione uerbi, epitaſin faciunt Hebræi. ¶ In eo quod allatum eſt] Quidam ſic habebant: In eo quo allatum eſt, id quod allatum nõ eſt prædicamus. Quoniam de calatho ſit in prophetis mentio, de ceraſis non fit, ſed de ficis. Vnde ex occaſione calathi, laudat ficos non allatos, pro ceraſis allatis. Aliſ ſic habebant: In eo quod allatum eſt, id quod allatum nõ eſt, prædicamus.
¶ Contra templum dei ſunt] Ideſt, è regione templi, ut intelligas fructus pietatis. Locus eſt, quem modo indicaui, quãquam ibi uterq; calathus ante templum oſtenditur. D

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS

Xeniola miſſa à Marcella, ſibi & Paulæ filiæq; huius, per iocum interpretatur allegoricos.

HIERONYMVS AD MARCELLAM
de acceptis munuſculis.

VT ABSENTIAM corporum, ſpiritus conſabulatione ſolemur, facit unuſquiſque quod prævalet. Vos dona tranſmittitis, nos epiſtolas remittimus gratiarum: ita tamen, ut quia uelatarum uirginum munus eſt, aliqua in ipſis munuſculis eſſe myſteria demonſtremus. Saccus, orationis ſignum atq; ieiunij eſt. Sella, ut foras pedes uirgo non moueat. Cerei, ut accenſo lumine, ſponſi expectetur aduentus. Calices, mortificationem carnis oſtendunt, & ſemper animum ad martyrium præparatum, Calix quip-
1 pe Domini inebrians, quàm præclarus eſt. Quod autem & matronis offertis muſcaria, parua, paruis animalibus euentilandis, elegans ſignificatio eſt, debere luxuriam cito reſtinguere: quia muſcæ morituræ, olei ſuauitatem, luxuriæ cito cum iſto interituræ mundo, oleum uitæ ſuauioris exterminant. Hic typus ſit uirginum, hæc figura matronarum. In peruerſum licet, munera ueſtra conueniant. Sedere aptum eſt ociosis, in ſacco iacere pœnitentibus, calices habere potantibus. Licet & propter nocturnos metus, & animos ſemper malo conſciẽtiæ formidantes, cereos quoq; accendiſſe ſit gratum.

Scho-

A

SCHOLIA

1 OFfertis muſcaria] Ea conficiuntur uel è pennis auium, uel è chartis, ad abigendas muſcas. ¶ Quia muſcæ morituræ] Sic Eccleſiaſtes capite decimo: Muſcæ moriẽtes perdunt ſuauitatem unguenti. ¶ In peruerſum licet] Ideſt, in malam partem. Nunc enim eadem interpretatur, ut conueniant & in peccatorem, qualem ſe uideri uult.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS

Paulum Concordienſem, centeſimum agentem annum, & tamen adhuc integro uirentiq; corpore laudat, & libros aliquot ab eo petit commodato. Eſt autem feſtiuis iocis, nec minus ſanctis, plena epiſtola.

HIERONYMVS AD PAVLVM CONCORDIENSEM

HVMANÆ uitæ breuitas, damnatio delictorum eſt. Et in ipſo ſæpe lucis exordio, mors ſequuta naſcentem, labentia quotidie in uitium ſecula profitetur. Nam cum primum paradiſi colonum, uiperinis nexibus præpeditum, coluber deduxiſſet ad terras, æternitas mortalitate mutata, in nongentos & eo amplius annos, ſecundam quodammodo immortalitatem maledicti hominis diſtulerat elogium. Exinde paulatim recrudeſcente peccato, totius orbis naufragium gigantum adduxit impietas. Poſt illud, ut
E ita dixerim, purgati baptiſma mundi, in breue tempus hominum uita cõtracta eſt. Hoc quoque ſpatium, ſceleribus noſtris ſemper contra diuina pugnantibus, penè perdidimus. Quotus enim quiſq; aut centenariam tranſgreditur ætatem, aut non ad eam ſic peruenit, ut peruenisſe pœniteat: ſecundum quod in libro Pſalmorum ſcriptura teſtatur: Dies uitæ noſtræ, ſeptuaginta anni: ſi autem multum, octoginta: quicquid reliquum eſt, labor & dolor. Quorſum (ais) iſta, tam alto repetita principio, & ita procul cœpta, ut merito quis Horatiano de nobis poſsit ſale ludere:
B Et gemino bellum Troianum orditur ab ouo?
Videlicet ut ſenectutem tuam, & caput ad Chriſti ſimilitudinem candidum, dignis uocibus prædicemus. Ecce iam cẽtenus ætatis circulus uoluitur, & tu ſemper præcepta Domini cuſtodiens, futuræ beatitudinem uitæ per præſentia exempla medi- 2
taris. Oculi quo lumine uigent, pedes imprimunt certa ueſtigia, auditus penetrabilis, dentes candidi, uox ſonora, corpus ſolidum & ſucci plenum, cani cum rubore diſcrepant, uires cum ætate diſſentiunt. Non memoriæ tenacitatem, ut in pleriſq; cernimus, antiquior ſenecta diſſoluit. Non calidi acumen ingenij, frigidus ſanguis obtundit. Non contractam rugis faciem, arata frons aſperat. Non deniq; tremula manus per curuos ceræ tramites errantem ſtilum ducit, Futuræ nobis reſurrectionis uirorem in te Dominus oſtendit, ut peccati ſciamus eſſe, quod cæteri adhuc uiuentes præmoriũtur in carne, iuſticiæ, quod tu adoleſcentiam in aliena ætate mentiris. Et quanquam multis iſtam corporis ſanitatem, etiam peccatoribus euenire uideamus, tamẽ illis hoc diabolus miniſtrat, ut peccent, tibi dominus præſtat, ut gaudeas. Doctiſsimi quiq; Græcorum, de quibus pro Flacco agens luculenter Tullius 3
ait: Ingenita leuitas & erudita uanitas, regum ſuorũ ac principum laudes, accepta mercede, dicebant: Hoc ego nunc faciens, precium poſco pro laudibus. Et ne putes modica eſſe quæ deprecor: margaritum de Euangelio poſtularis: Eloquia domini, eloquia caſta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum ſeptuplum: ſcilicet, Commentarios Fortunatiani: & propter notitiam perſequutionum, Aurelij Victoris hiſtoriam: ſimulq; Epiſtolas Nouatiani, ut dum ſchiſmatici hominis uenena cognoſcimus, libentius ſancti martyris Cypriani bibamus antidotum. Miſimus interim te tibi, ideſt Paulo ſeni Paulum ſeniorem, in quo propter ſimpli- 4
ciores quoſq; multum in deiiciendo ſermone laborauimus. Sed neſcio quomodo, etiam ſi aqua plena ſit, tamen eundem odorem lagena ſeruat, quo dum rudis eſſet, imbuta eſt. Si hoc munuſculum placuerit, habemus etiã alia condita, quæ cum plurimis orientalibus mercibus ad te, ſi ſpiritus ſanctus afflauerit, nauigabunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SCHOLIA

Igantum adduxit impietas] Locus est Genesis capite sexto. In Hebræo pro gigantibus, cadentes habetur. נפילים Symmachus uertit uiolentos. Illis temporibus ætas hominis erat, cētum uiginti anni. Tantum enim datum est pœnitendi spacium: sed crescētibus indies uitiis, diluuium insequutū est. ¶ Purgati baptisma mundi] Nam ut nos baptismo purgati renouamur, ita tunc mundus diluuio purgatus uidebatur. ¶ Et gemino bellum] Versus est Horatianus ex Arte poetica, penè prouerbiali ioco usurpatus, quoties rem longius repetimus quàm oportet. Velut si quis bellum Troianum scripturus, exordiatur non à proximis belli causis, hoc est ab Helena rapta, sed à partu Ledæ, quæ iuxta fabulas duo peperit ouа ex Iouis concubitu, è quorum altero prodierunt Castor & Pollux, ex altero Helena, quæ postea præbuit belli materiam. ¶ Ad Christi similitudinem] Candidus enim apparuit Christus tribus discipulis. Et agnus dei uocatus est. Tametsi magis arbitror illum respexisse ad Apocalypseos caput primum. Caput autem & capilli erant candidi uelut lana alba, & tanquam nix. ¶ Exempla meditaris] Eleganter usus est uerbo meditaris, Iam enim cœperat esse, quod in resurrectione futurus erat, hoc est incorrupto corpore sempercq; floreнti. ¶ Memoriæ tenacitatem.] Nam hanc primum impetit senectus, teste Plinio. ¶ Frigidus sanguis] Ita Vergilius:
Frigidus obstiterit circū præcordia sanguis.
Et Aristoteles putat in frigidis plus esse animi, minus ingenij. Quanquam idem scribit, quibus sanguis est crassior, iis minus esse ingenij. Asinis autem crassissimus est, homini subtilissimus. ¶ Per curuos ceræ] Nam olim in ceratis tabulis stilo æreo scribebant. ¶ Resurrectionis uirorem] Nonnulli codices habebant Vigorem: utraq; lectio quadrat, sed Virorem magis probo. ¶ Viuentes præmoriuntur] Deficientibus oculis, putrescentibus dentibus, aut etiam elabentibus, obsurdescentibus auribus, euanescēte memoria, quid aliud est homo, quàm uiuum cadauer? Et Plinius negat, hos annos uitæ imputandos esse. ¶ In aliena ætate mētiris] Mire usus est uerbo mentiris, in bonam partem pro Imitaris. Id mollius est in rebus, quàm in personis: ut si dicas, Impudens loquacitas mentitur eloquētiam. Et alienam ætatem uocat, non alterius hominis, sed ut Vergilius, Alienis mensibus æstas: ideſt, non suis: ueluti qui senex amat, aliena ætate amare dicitur. ¶ Ingenita lenitas] Est illi nationi natiuum ac gentilitium malum, leuitas ac facilitas, & erudita uanitas. Vanitas, mendacitas est. Vnde Iuuenalis:
Et quicquid Græcia mendax:
Huic si accedat eruditio, quiduis possit attollere. ¶ Commentarios Fortunatiani] Is natione Afer, episcopus Aquileiensis, in Euangelia titulis ordinatis, breui rusticoq; sermone scripsit commentarios. ¶ Aurelij Victoris] Sextus Aurelius Victor scripsit imperatorum gesta ab Augusto usq; ad Theodosium, cuius operis adhuc extant fragmenta. ¶ Epistolas Nouatiani] Hic Romanæ urbis presbyter fuit, sed Nouatianorū hæresim sequutus. Schismaticum uocat, quod aduersus Cornelium sacerdotalem cathedram conatus sit inuadere. ¶ Bibamus antidotum] Antidotus enim proprie aduersus uenena datur. Nouatus eius hæresis autor, sancti Cypriani presbyter fuit. Is negabat post baptismū relapsos in peccatum, esse recipiendos ad pœnitentiam. Aduersus hunc scripsit Cyprianus. ¶ Paulo seni Paulum] Sentit Pauli monachi uitam. ¶ In deiciendo sermone] At alij laborant in erigendo stilo, cum huic laborandum fuerit, ut peius diceret. ¶ Alia condita] Ideſt repositа, significans non esse uulgaria, neq; quibuslibet communia. Ita Vergilianus pastor suum pignus commendat:
Nec dum illis labra admoui, sed cōdita seruo.
¶ Spiritus sanctus afflauerit.] Apta usus est metaphora, afflauerit. Spiritus enim est flare: cum addat nauigabunt, id ait, quod nisi per mare mitti non poterant.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS

Eustochium ex omnibus Paulæ liberis sola perpetuam uirginitatem est amplexa, solaq; matri Bethlehem demigranti comes fuit. Sub huius igitur persona, quoniam apud Romanos primæ nobilitatis fuit, uirgines omnes docet, quomodo sit uiuendum. Et sicut est boni præceptoris officium, non solum indicat formam, quam oporteat sequi, uerum etiam prodit & aperit techinas ac fucos uirginum, monachorum & clericorum, qui sub prætextu castimoniæ, uentri & auariciæ seruiebant. Lusit autem in his depingendis paulò liberius, quàm delicatæ quorūdam aures ferre possent. Vnde alibi scribit libellum hunc Romæ, nam illic scripsit, fuisse lapidatum: & in Epistola ad Demetriadem, indicat multos hoc offensos fuisse. Et Rufinus inter cætera crimina, hoc quoq; uiro sanctissimo impingit, quod institutionem uirginis professus omnium omnia crimina prodidisset. Meminit huius & Seuerus Sulpitius in dialogo quodam, sed cum iuvenis de Verum hic liber quàm male tractat malos monachos & clericos, tam male uicissim ab illis tractatus fuit. Adeo nanque mendosum reperimus, [illegible] exprobrato, decem mendacia duxisse quidam autūt.

Hiero-

HIERONYMVS AD EVSTOCHIVM
De custodia uirginitatis.

AVDI FILIA & uide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui, & cōcupiscet rex decorem tuum. In quadragesimo quarto Psalmo Deus ad animam loquitur humanam, ut secundum exemplum Abrahæ, exiens de terra sua, & de cognatione sua, relinquat Chaldæos, qui quasi dæmonia interpretantur, & habitet in regione uiuentium, quam alibi Propheta suspirat, dicens: Credo uidere bona Domini, in terra uiuentium. Verum non sufficit tibi exire de terra tua, nisi obliuiscaris populi tui, & domus patris tui, ut carne contempta, sponsi iungaris amplexibus. Ne respexeris (inquit) retro, nec steteris in omni circa regione, sed in monte saluum te fac, ne forte comprehendaris. Non expedit apprehenso aratro, respicere post tergum, nec de agro reuerti domum: nec post Christi tunicam, ad tollendum aliud uestimentum tecto descendere. Grande miraculum: Pater filiam cohortatur, ne meminerit patris sui. Vos de patre diabolo estis, & desideria patris uestri uultis facere, dicitur ad Iudæos. Et alibi: Qui facit peccatum, de diabolo est. Tali primum parente generati, nigri sumus: & post pœnitentiam, nec dum culmine uirtutis ascenso, dicimus: Nigra sum, sed speciosa, filiæ Hierusalem. Exiui de domo infantiæ meæ, oblita sum patris mei, renascor in Christo. Quid pro hoc mercedis accipio? Sequitur: Et concupiscet rex decorem tuum. Hoc ergo illud magnum est sacramentum. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit uxori suæ: & erunt ambo, iam non (ut ibi) in una carne, sed in uno spiritu. Non est sponsus tuus arrogans, non superbus, Aethiopissam duxit uxorem. Statim ut uolueris sapientiam audire ueri Salomonis, & ad eum ueneris, confitebitur tibi cuncta quæ nouit, & inducet te rex in cubiculum suum, & mirum in modum colore mutato, sermo tibi ille conueniet: Quæ est ista, quæ ascendit dealbata? Hæc idcirco domina mi Eustochium scribo, dominam quippe uocare debeo sponsam Domini mei: ut ex ipso principio lectionis agnosceres, non me nunc laudem uirginitatis esse dicturum, quam probasti optimam, & consequuta es: nec enumeraturum molestias nuptiarum, quomodo uterus intumescat, infans uagiat, cruciet pellex, domus cura solicitet, & omnia quæ putantur bona, mors extrema præcidat. Habent enim & maritatæ ordinem suum, honorabiles nuptias, & cubile immaculatum. Sed ut intelligeres tibi exeunti de Sodoma, timendum esse Lot uxoris exemplum. Nulla est enim in hoc libello adulatio. Adulator quippe, blandus inimicus est. Nulla erit rhetorici pompa sermonis, quæ te etiam inter angelos statuat, & beatitudine uirginitatis exposita, mundum subiiciat pedibus tuis. Nolo tibi uenire superbiam de proposito, sed timorem. Onusta incedis auro, latro tibi uitandus est. Stadium est hæc uita mortalibus, hic contendimus, ut alibi coronemur. Nemo inter serpentes & scorpiones securus ingreditur. Et inebriatus est, inquit Dominus, gladius meus in cœlo: & tu pacem arbitraris in terra, quæ tribolos generat & spinas, quā serpens comedit? Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus & potestates huius mundi, & harum tenebrarū, aduersus spiritualia nequitiæ in cœlestibus. Magnis inimicorum circundamur agminibus, hostium plena sunt omnia. Caro fragilis & cinis futura post modicū, pugnat sola cum pluribus. Cum autem fuerit dissoluta, & uenerit princeps mūdi huius, & inuenerit in ea nihil, tūc securа audies per Prophetam: Non timebis à timore nocturno: à sagitta uolante per diem, à negocio perambulante in tenebris, ab incursu & dæmonio meridiano. Cadent à latere tuo mille, & decem milia à dextris tuis: ad te autem non appropinquabunt. Quod si eorum te multitudo turbauerit, & ad singula incitamenta uitiorum cœperis æstuare, & dixerit tibi cogitatio tua: quid faciemus? respondebit tibi Helisæus: Noli timere, quia plures nobiscū sunt, q̄ cum illis: & orabit, & dicet, Domine aperi oculos puel-

Universidad de Deusto
Biblioteca

læ tuæ, ut uideat: & apertis oculis uidebis igneum currum, qui te ad exemplum C
Heliæ in astra sustollat, & tunc læta cantabis: Anima nostra sicut passer erepta est
de laqueo uenantium: Laqueus contritus est, & nos liberati sumus. Quamdiu hoc
fragili corpore detinemur, quamdiu habemus thesaurum istum in uasis fictilibus,
& concupiscit spiritus aduersus carnem, & caro aduersus spiritum, nulla est certa
uictoria. Aduersarius noster diabolus, tanquam leo rugiens aliquem deuorare quę
rens, circumit. Posuisti, ait Dauid, tenebras: & facta est nox. In ipsa pertransibunt
omnes bestiæ syluæ. Catuli leonum rugientes, ut rapiant, & quærant à deo escam
sibi. Non quærit diabolus homines infideles, non eos qui foris sunt, & quorum car
nes rex Assyrius in olla succendit, de ecclesia Christi rapere festinat. Escæ eius se
cundum Abacuc electæ sunt. Iob subuertere cupit, & deuorato Iuda, ad cribrādos
Apostolos expetit potestatem. Non uenit saluator pacem mittere super terram, sed
gladium. Cecidit Lucifer, qui mane oriebatur, & ille qui in paradiso deliciarum nu
tritus est, meruit audire: Si exaltatus fueris ut aquila, inde detraham te, dicit domi
nus. Dixerat enim in corde suo: Super sydera cœli ponā sedem meam, & ero simi
lis altissimo. Vnde quotidie ad eos qui per scalam, Iacob somniante, descendunt, lo
quitur deus: Ego dixi dij estis, & filij altissimi omnes. Vos autem sicut homines mo
riemini, & tanquam unus de principibus cadetis. Cecidit enim primus diabolus,
& cum stet deus in synagoga deorum, in medio aūt deos discernat, Apostolus eis,
qui dij esse desinunt, scribit: Vbi enim in uobis sunt dissensiones & æmulationes,
nónne homines estis, & secundum hominem ambulatis? Si Apostolus uas electio
nis & separatus in euangelium Christi, ob carnis aculeos & incentiua uitiorum re
primit corpus suum, & seruituti subiicit, ne aliis prædicans ipse reprobus inuenia
tur, & tamen uidet aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, &
captiuum se in legem duci peccati: si post nuditatem, ieiunia, fames, carcerem, fla
gella, supplicia, in semetipsum reuersus exclamat: Infelix ego homo, quis me libera
bit de corpore mortis huius: tu te putas securam esse debere? Caue quæso, ne quan D
do de te dicat deus: Virgo Israel cecidit, & non est qui suscitet eam. Audenter lo
quar: Cum omnia possit deus, suscitare uirginem non potest post ruinam. Valet
quidem liberare de pœna, sed non uult coronare corruptam. Timeamus illam pro
phetiam, ne in nobis etiam compleatur: Virgines bonæ deficient. Obserua quid di
cat, & uirgines bonæ deficient, quia sunt & uirgines malæ. Qui uiderit, inquit, mu
lierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Perit ergo &
mente uirginitas. Istæ sunt uirgines malæ, uirgines carne, non spiritu: uirgines stul
tæ, quæ oleum non habentes, excluduntur à sponso. Si autem & illæ quæ uirgines
sunt, ob alias tamen culpas, uirginitate corporum non saluantur: quid fiet illis, quæ
prostituerunt membra Christi, & mutauerunt templum sancti spiritus in lupanar?
Illico audient: Descende, sede in terra uirgo filia Babylonis: sede in terra, non est so
lium filiæ Chaldæorum: non uocaberis ultra mollis & delicata. Accipe molam, mo
le farinam, discooperi uelamen tuū, denuda crura, transi flumina, reuelabitur igno
minia tua, apparebunt opprobria tua. Et hoc post dei filij thalamos, post oscula fra
truelis & sponsi, illa de qua quondam sermo propheticus concinebat: Astitit regi
na à dextris tuis, in uestitu deaurato, circumdata uarietate, nudabitur, & posterio
ra eius ponentur in faciem ipsius: Sedebit ad aquas solitudinis, posito uase, & diua
ricabit pedes suos omni transeūti, & uscq; ad uerticem polluetur. Rectius fuerat ho
minis subiisse coniugium, ambulasse per plana, quàm ad altiora tendentem, in pro
fundum inferni cadere. Ne fiat obsecro ciuitas meretrix, fidelis Sion: ne post trini
tatis hospitium, ibi dæmones saltent & sirenæ nidificent, & hericij. Non soluatur
fascia pectoralis, sed statim ut libido titillauerit sensum, aut blandum uoluptatis in
cendium dulci nos calore perfuderit, erumpamus in uocem: Dominus auxiliator
meus, non timebo quid faciat mihi caro. Cum paululum interior homo inter uitia
atq; uirtutes cœperit fluctuare, dicito: Quare tristis es anima mea, & quare contur
bas me? Spera in Domino, quia confitebor illi, salutare uultus mei, & deus meus.

Nolo

A Nolo sinas cogitationem crescere. Nihil in te Babylonium, nihil confusionis
adolescat. Dum paruus est hostis interfice, nequitia, ne zizania crescant, elidatur
in semine. Audi Psalmistam, dicētem: Filia Babylonis misera, beatus qui retribuet
tibi retributionem tuam. Beatus qui tenebit, & allidet paruulos tuos ad petram.
Quia enim impossibile est in sensum hominis nō irruere innatum medullarum ca
lorem, ille laudatur, ille prædicatur beatus, qui ut cœperit cogitare sordida, statim
interficit cogitatus, & allidit ad petram: petra autē Christus est. O quoties ego ipse
in eremo constitutus, & in illa uasta solitudine, quæ exusta solis ardoribus, horri
dum monachis præstat habitaculum, putabam me Romanis interesse deliciis. Se
debam solus, quia amaritudine repletus eram. Horrebāt sacco membra deformia,
& squalida cutis, situm Aethiopicæ carnis obduxerat. Quotidie lachrymæ, quoti
die gemitus: & si quando repugnantem somnus imminens oppressisset, nuda hu
mo, uix ossa hærentia collidebam. De cibis uero & potu taceo, cum etiam languen
tes aqua frigida utantur, & coctum aliquid accepisse, luxuria sit. Ille igitur ego, qui
ob gehennæ metum, tali me carcere ipse damnaueram, scorpionum tantum socius
& ferarum, sæpe choris intereram puellarum. Pallebant ora ieiuniis, & mens desi
deriis æstuabat in frigido corpore, & ante hominem suum iam carne præmortua,
sola libidinum incendia bulliebant. Itaq; omni auxilio destitutus, ad Iesu iacebam
pedes, rigabam lachrymis, crine tergebam, & repugnantem carnem, hebdomada
rum inedia subiugabam. Non depudesco infidelitatis meæ, quin potius plango me
non esse, quod fuerim. Memini me clamantem, diem crebro iunxisse cum nocte,
nec prius à pectoris cessasse uerberibus, quàm rediret domino increpāte tranquil
litas. Ipsam quoq; cellulam meam, quasi cogitationum mearum conscíam pertime
scebam. Et mihimet iratus & rigidus, solus deserta penetrabam. Sicubi cōcaua ual
lium, aspera montium, rupium prærupta cernebam: ibi meæ orationis locus, ibi il
lud miserrimæ carnis ergastulum: &, ut ipse mihi testis est dominus, post multas la
B chrymas, post cœlo inhærentes oculos, nonnunquam uidebar mihi interesse agmi
nibus angelorum, & lætus gaudensq; cantabam: Post te in odore unguentorum
tuorum curremus. Si autem hoc sustinent illi, qui exeso corpore, solis cogitationi
bus oppugnantur: quid patitur puella, quæ deliciis fruitur? Nempe illud Apostoli:
Viuens mortua est. Si quid itaq; in me potest esse consilij, si experto creditur, hoc
primum moneo, hoc obtestor, ut sponsa Christi uinum fugiat pro ueneno. Hęc ad
uersus adolescentiam, prima arma sunt dæmonum. Non sic auaritia quatit, inflat
superbia, delectat ambitio. Facile aliis caremus uitiis, hic hostis nobis inclusus est.
Quocunq; pergimus, nobiscum portamus inimicum. Vinum & adolescentia, du
plex incendium uoluptatis est. Quid oleum flammæ adiicimus? Quid ardenti cor
pusculo fomenta ignium ministramus? Paulus ad Timotheum: Iam noli, inquit, a
quam bibere, sed uino modico utere, propter stomachum tuum, & frequentes tuas
infirmitates. Vide quibus causis uini potio concedatur, ut ex hoc stomachi dolor,
& frequens medeatur infirmitas. Et ne nobis forsitan de ægrotationibus blandire
mur, modicum præcepit esse sumendum, medici potius consilio, quàm apostoli: li
cet Apostolus sit medicus spiritualis: & ne Timotheus imbecillitate superatus, Eu
angelij prædicandi non posset implere discursus. Alioquin se dixisse meminerat:
Vinum, in quo est luxuria. Et, Bonum est homini uinū non bibere, & carnem non
manducare. Noe uinum bibit, & inebriatus est. Post diluuium, rudi adhuc seculo,
& tunc primum plantata uinea, inebriare uinum forsitan nesciebat. Et ut intelli
gas scripturæ in omnibus sacramentum, (Margaritum quippe est sermo dei, & ex
omni parte forari potest) post ebrietatem nudatio femorum subsequuta est, libido
iuncta luxuriæ. Prius enim uenter extenditur, & sic cætera membra concitantur.
Manducauit enim populus, & bibit, & surrexerunt ludere. Lot amicus dei, in mon
te saluatus, & de tot milibus populi solus iustus inuentus, inebriatur à filiabus suis,
& licet illæ putarent genus hominum defecisse, & hoc facerent liberorū magis desi
derio, q̄ libidinis: tamen sciebāt uirum iustum, hoc nisi ebrium non esse facturum.

Deniq;

Universidad de Deusto
Biblioteca

Denicq; quid fecerit, ignorauit, & quanquam uoluntas non sit in crimine, error in culpa est. Inde nascuntur Moabitæ, & Ammonitæ inimici Israel, qui usq; ad quartam & decimam progeniem, & usque in æternum, non ingrediuntur in Ecclesiam dei. Helias cum Iezabel fugeret, & sub quercu iaceret lassus, ueniente ad se angelo suscitatur, & dicitur ei: Surge, & manduca. Respexit, & ecce ad caput eius panis collyrida, & uas aquæ. Reuera non poterat Deus condítum ei merum mittere, & electos cibos, & carnes contusione mutatas. Helisæus filios prophetarum inuitat ad prandium, & herbis agrestibus eos alens, consonum prandentium audit clamorem: Mors in olla. Homo dei non iratus est coquis: lautioris enim mensæ consuetudinem non habebat, sed farina desuper iacta, amaritudinem dulcorauit, eadem spíritus uirtute, qua Moyses mutauerat maram in dulcedinem. Necnon & illos qui ad eum comprehendendum uenerant, oculis pariter ac mente cæcatos, cum in Samariam nescios induxisset, qualibus eos epulis refici imperauerit, ausculta. Pone eis panem & aquam, manducent & bibant, & remittantur ad dominum suum. Potuit & Danieli de regiis ferculis, opulentior mensa transferri, sed Abacuc ei messorum prandium portat, arbitror rusticanum. Ideoq; & desideriorum uir appellatus est, quia panem desiderij non manducauit, & uinum concupiscentiæ non bibit. Innumerabilia sunt de scripturis diuina responsa, quæ gulam damnent, & simplices cibos probent. Verum quia non est propositum de ieiuniis disputare, & uniuersa exequi sui & tituli sit & uoluminis, hæc sufficiant pauca de plurimis. Alioquin ad exemplum horum poteris tibi ipsa colligere, quomodo primus de paradiso homo, uentri magis obediens quàm deo, in hanc lachrymarum deiectus est uallem. Et ipsum dominum satanas fame tentauerit in deserto. Et Apostolus clamitet: Escæ uentri, & uenter escis: deus autem hunc & illas destruet. Et de luxurioris, quorum deus uenter est. Id enim colit unusquisq;, quod diligit. Ex quo solicite prouidendum est, ut quos saturitas de paradiso expulit, reducat esuries. Quod si uolueris respondere, te nobili stirpe generatam, semper in deliciis, semper in plumis, non posse à uino & esculentioribus cibis abstinere, nec his legibus uiuere, districtius respondebo: Viue ergo lege tua, quæ dei non potes. Non quod deus uniuersitatis creator & Dominus, intestinorum nostrorum rugitu & inanitate uentris, pulmonisq; delectetur ardore, sed quod aliter pudicitia tuta esse non possit. Iob deo charus, & testimonio ipsius immaculatus & simplex: audi quid de diabolo suspicetur: Virtus eius in lumbis, & potestas eius in umbilico. Honeste uiri mulieris q; genitalia, immutatis sunt appellata nominibus. Vnde & de lumbis Dauid super sedem eius promittitur esse sessurus. Et septuagintaquinque animæ introierunt in Aegyptum, quæ exierunt de femore Iacob. At postquàm colluctante Domino, latitudo femoris eius emarcuit, à liberorum opere cessauit. Et qui pascha facturus est, accinctis mortificatisq; lumbis, facere præcipitur. Et ad Iob dicit deus: Accinge sicut uir lumbos tuos. Et Ioannes zona pellicea cingitur. Apostoli iubentur accinctis lumbis, Euangelij tenere lucernas. Ad Hierusalem uero, quæ respersa sanguine, in campo inuenitur erroris, in Ezechiele dicitur: Non est præcisus umbilicus tuus. Omnis igitur aduersus uiros, diaboli uirtus, in lumbis est: Omnis in umbilico contra fœminas fortitudo. Vis scire ita esse ut dicimus? Accipe exempla. Sampson leone fortior & saxo durior: qui & unus & nudus mille persequutus est armatos, in Dalilæ mollescit amplexibus. Dauid secundum cor domini electus, & qui uenturum Christum sancto sæpe ore cantauerat: postquàm deambulans super tectum domus suæ, Bethsabeæ captus est nuditate, adulterio iunxit homicidium. Vbi & illud breuiter attende, quod nullus sit etiam in domo tutus aspectus. Quapropter ad Dominum pœnitens loquitur: Tibi soli peccaui, & malum coram te feci. Rex enim erat, alium non timebat. Solomon per quem cecinit ipsa sapientia, qui disputauit à cedro Libani usque ad hyssopum, quæ exiit per parietem, recessit à Domino, quia amator mulierum fuit. Et ne quis sibi de sanguinis propinquitate confideret, in illicitum Thamar sororis Amnon frater exarsit incendium.

Piget

A Piget dicere, quot quotidie uirgines ruant, quantas de suo gremio mater perdat Ecclesia, super quæ sydera, inimicus superbus ponat thronum suum? Quot petras excauet, & habitet coluber in foraminibus earum. Videas plerasque uiduas antequàm nuptas, infelicem conscientiam mentita tantum uestę protegere. Quas nisi tumor uteri, & infantum prodiderit uagitus, erecta ceruice, & ludentibus pedibus incedunt. Aliæ uero sterilitatem præbet, & necdum nati hominis homicidium faciunt. Nonnullæ cum se senserint concepisse de scelere, abortij uenena meditantur, & frequenter etiam ipsæ commortuæ, trium criminum reæ, ad inferos perducuntur, homicidæ sui, Christi adulteræ, nec dum nati filij parricidæ. Istæ sunt quæ solent dicere: Omnia munda mundis. Sufficit mihi conscientia mea. Cor mundum desiderat deus. Cur me abstineam à cibis, quos creauit deus ad utendum? Et si quando festiuæ & lepidæ uolunt uideri, ubi se mero ingurgitauerint, ebrietati sacrilegiũ copulãtes, aiunt: Absit ut ego me à Christi sanguine abstineam. Et quam uiderint pallentem atq; tristem, miseram & Manichæam uocant. Et consequenter: tali enim proposito ieiunium hæresis est. Hæ sunt, quæ per publicum notabiliter incedunt, & furtiuis oculorum nutibus, adolescẽtium greges post se trahunt, quæ semper audiunt per prophetã: Facies meretricis facta est tibi, impudorata es tu. Purpura tantum in uestę tenuis, & laxius, ut crines decidant, ligatum caput, soccus uilior, et per humeros hyacinthina lena forte uolitans: succinctæ manicæ brachiis adhærentes, & solutis genubus fractus incessus: hæc est apud illas tota uirginitas. Habeant istæ huiusmodi laudatores suos, ut sub uirginali nomine, lucrosius pereant. Libenter talibus non placemus. Pudet dicere, proh nefas. Triste, sed uerum est: Vnde in ecclesias Agapetarum pestis introiit? Vnde sine nuptiis aliud nomen uxorum? Imò unde nouum concubinarum genus? Plus inferam: Vnde meretrices uniuiræ? Eadem domo, uno cubiculo, sæpe uno tenentur & lectulo, & suspiciosos nos uocant, si aliquid existimamus. Frater sororem uirginem deserit, cœlibem spernit uirgo germa-
B num, fratrem quærit extraneum, & cum in eodem proposito esse se simulent, quærunt alienorum spíritale solatium, ut domi habeant carnale commercium. Istiusmodi homines Solomon in Prouerbiis spernit, dicens: Alligabit quis in sinu ignem, & uestimenta eius non comburentur? Aut ambulauit super carbones ignis, & pedes illius non ardebunt? Explosis igitur & exterminatis his, quæ nolunt esse uirgines, sed uideri, nunc ad te mihi omnis dirigatur oratio. Quæ quanto prima Romanæ Vrbis uirgo nobilis esse cœpisti, tanto tibi amplius laborandum est, ne & præsentibus bonis careas, & futuris. Et quidem molestias nuptiarum, & incerta coniugij, domestico exemplo didicisti: cum soror tua Blesilla ætate maior, sed proposito minor, post acceptum maritum, septimo mense uiduata est. O infelix humana conditio, & futuri nescia. Et uirginitatis coronam, & nuptiarum perdidit uoluptatem. Et quanquam secundum pudicitiæ gradum teneat uiduitas, tamen quas illam per momenta sustinere existimas cruces, spectantem quotidie in sorore, quod ipsa perdiderit, & cum difficilius experta careat uoluptate, minorem continentiæ habere mercedem? Sit tamen & illa secura, sit gaudens. Centesimus & sexagesimus fructus de uno sunt semine castitatis. Nolo habeas consortium matronarum: Nolo ad nobilium domos accedas: Nolo te frequenter uidere, quod contemnens, uirgo esse uoluisti. Sic sibi solent applaudere mulierculæ de iudicibus uiris, & in aliqua positis dignitate. Si ad imperatoris uxorem concurrit ambitio salutantium, cur tu facis iniuriam uiro tuo? Ad hominis coniugem, Dei sponsa properes? Disce in hac parte superbiam sanctam, scitò te illis esse meliorem. Neq; uero earum tantum te cupio declinare congressus, quæ maritorum inflantur honoribus, quas eunuchorum greges sepiunt, & in quarum uestibus attenuata in filum auri metalla texuntur: sed etiam eas fuge, quas uiduas necessitas fecit, non uoluntas: Non quod mortem optauerint maritorum, sed quod datam occasionem pudicitiæ, non libenter acceperint. Nunc uero tantum uestę mutata pristina, non mutatur ambitio. Præcedit caueas basternarum, ordo semiuirorum, & rubentibus
8 buccis

Universidad de Deusto
Biblioteca

buccis, cutis farta diſtenditur, ut eas putes maritos non amiſiſſe, ſed quærere. Ple- C
na adulatoribus domus, plena conuiuis. Clerici ipſi quos & magiſterio eſſe opor-
tuerat pariter & timori, oſculantur capita matronarum, & extenta manu, ut bene-
dicere eos putes uelle, ſi neſcias, precia accipiunt ſalutandi. Illæ interim quæ facer-
dotes ſuo uiderint indigere præſidio, eriguntur in ſuperbiam: & quia maritorum
expertæ dominatum, uiduitatis præferunt libertatem, caſtæ uocantur & nonnæ,
poſt cœnam dubiam, apoſtolos ſomniant. Sint tibi ſociæ, quas ieiunia tenuant, qui
bus pallor in facie eſt, quas & ætas probauit & uita, quæ quotidie in cordibus ſuis
canunt: Vbi paſcis? Vbi cubas in meridie? Quæ ex affectu dicunt: Cupio diſſolui,
& eſſe cum Chriſto. Eſto ſubiecta parentibus, imitare ſponſum tuum. Rarus ſit
egreſſus in publicum. Martyres tibi quærantur in cubiculo tuo. Nunquam cauſa
deerit procedendi, ſi ſemper quando neceſſe eſt, proceſſura ſis. Sit tibi moderatus
cibus, & nũquam uenter expletus. Plures quippe ſunt, quæ cum uino ſint ſobriæ,
ciborum largitate ſunt ebriæ. Ad orationem tibi nocte ſurgenti, non indigeſtio ru-
ctum faciat, ſed inanitas. Crebrius lege, diſce quàm plurima. Tenenti codicem ſom
nus obrepat, & cadentem faciem, pagina ſancta ſuſcipiat. Sint tibi quotidiana ieiu
nia, & refectio ſatietatem fugiens. Nihil prodeſt biduo triduoq; trãſmiſſo, uacuum
portare uentrem, ſi pariter obruatur, ſi compẽſetur ſaturitate ieiunium. Illico mens
repleta torpeſcit, & irrigata humus, ſpinas libidinum germinat. Si quando ſenſeris
exteriorem hominem florem adoleſcentiæ ſuſpirare, & accepto cibo, cum te in le-
ctulo compoſitam, dulcis libidinum pompa concuſſerit: arripe ſcutum fidei, in quo
ignitæ diaboli extinguuntur ſagittæ. Omnes adulterãtes, quaſi clibanus corda eo-
rum. At tu Chriſti comitata ueſtigiis, & ſermonibus eius intẽta, dic: Nónne cor no
ſtrum ardens erat in uia, cum aperiret nobis Ieſus ſcripturas? Et illud: Ignitum elo-
quium tuum, & ſeruus tuus dilexit illud. Difficile eſt humanam animam aliquid
non amare, & neceſſe eſt, ut in quoſcunq; mens noſtra trahatur affectus. Carnis a-
mor, ſpiritus amore ſuperatur. Deſiderium deſiderio reſtinguitur. Quicquid inde D
minuitur, hinc creſcit. Quin potius ſemper ingemina, & dicito ſuper lectum tuum:
in noctibus quæſiui quem dilexit anima mea. Mortificate ergo, inquit Apoſtolus,
membra ueſtra quæ ſunt ſuper terram. Vnde & ipſe poſtea confidenter aiebat: Vi-
uo autem, iam non ego, uiuit uero in me Chriſtus. Qui mortificat membra ſua, &
in imagine perambulat, non timet dicere: Factus ſum, ſicut uter in pruina. Quic-
quid in me fuerit humoris, excoctum eſt, & infirmata ſunt in ieiunio genua mea,
& oblitus ſum mãducare panem meum. A uoce gemitus mei adhæſerunt oſſa mea
carni meę. Eſto cicada noctium. Laua per ſingulas noctes lectum tuum, lachrymis
tuis ſtratum tuum riga. Vigila & fito ſicut paſſer in ſolitudine: Pſalle ſpiritu, pſalle
& ſenſu: Benedic anima mea dominũ, & ne obliuiſcaris omnes retributiones eius,
qui propitiatur cũctis iniquitatibus tuis: Qui ſanat omnes infirmitates tuas, & re-
dimit ex corruptione uitam tuam. Et quis noſtrum ex corde dicere poteſt: Quia ci-
nerem tanquã panem manducabam, & potionem meam cum fletu miſcebam? An
non flendum eſt, non gemẽdum, cum me rurſus ſerpens inuitat ad illicitos cibos?
Cum de paradiſo uirginitatis eiectum, tunicis uult ueſtire pelliceis, quas Helias ad
paradiſum rediens, proiecit in terram? Quid mihi & uoluptati, quæ breui perit?
Quid cum hoc dulci & mortifero carmine Sirenarum? Nolo illi ſubiacere ſenten-
tiæ, qua in hominẽ eſt illata damnatio. In doloribus, & in anxietatibus paries. Mu-
lieris lex iſta eſt, non mea. Et ad uirum conuerſio tua. Sit conuerſio illius ad mari-
tum, quæ uirum non habet Chriſtum. Et ad extremum, Morte morieris. Finis iſte
coniugij, meum propoſitum ſine ſexu eſt. Habeãt nuptæ ſuum tempus & titulum:
mihi uirginitas in Maria dedicatur & Chriſto. Dicat aliquis: Et audes nuptiis
detrahere, quæ à deo benedictæ ſunt? Non eſt detrahere nuptiis, cum illis uirgini-
tas antefertur. Nemo malum bono comparat. Glorientur & nuptæ, cum à uirgini-
bus ſint ſecundæ: Creſcite, ait, & multiplicamini, & replete terram. Creſcat & mul-
tiplicetur ille, qui impleturus eſt terram. Tuum agmen in cœlis eſt. Creſcite & mul-
tiplica-

A tiplicamini, hoc expletur edictum poſt paradiſum & nuditatem, & ficus folia, au-
ſpicantia pruriginem nuptiarum. Nubat & nubatur ille, qui in ſudore faciei come-
dit panem ſuum, cuius terra tribolos & ſpinas generat, & cuius herba ſentibus ſuf-
focatur. Meum ſemen, centenaria fruge fœcundum eſt. Non omnes capiunt uer-
bum dei, ſed hi quibus datum eſt. Alium, eunuchum neceſsitas faciat, me uoluntas.
Tempus amplexandi, & tempus abſtinendi à complexibus, tempus mittendi lapi-
des, & tempus colligendi. Poſtquàm de duritia nationum generati ſunt filij 10
Abrahæ, cœperunt ſancti lapides uolui ſuper terram. Pertranſeunt quippe mun
di iſtius turbines, & in curru dei, rotarum celeritate uoluuntur. Conſuant tuni-
cas, qui inconſutam deſurſum tunicam perdiderunt, quos uagitus delectat infan-
tium, in ipſo lucis exordio fletu lugentium quod nati ſunt. Eua in paradiſo uirgo
fuit: poſt pelliceas tunicas, initium ſumpſit nuptiarum. Tua regio paradiſus eſt.
Serua quod nata es, & dic: Reuertere anima mea in requiem tuam. Et ut ſcias uir-
ginitatem eſſe naturæ, nuptias poſt delictum: uirgo naſcitur caro de nuptiis, in
fructu reddens, quod in radice perdiderat. Exiet uirga de radice Ieſſe, & flos de ra-
dice eius aſcendet. Virga mater eſt domini, ſimplex, pura, ſyncera, nullo extrinſe-
cus germine cohærente, & ad ſimilitudinem dei unione fœcunda. Virgæ flos Chri 11
ſtus eſt, dicens: Ego flos campi, & lilium conuallium. Qui & in alio loco, lapis præ-
dicatur abſciſſus de monte ſine manibus, ſignificante propheta, uirginem naſcitu-
rum eſſe de uirgine. Manus quippe accipiuntur pro opere nuptiarum, ut ibi: Sini-
ſtra eius ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. In huius ſenſus cõgruit
uoluntatem etiam illud, quod animalia quæ in arcam Noe bina inducũtur, immun
da ſunt. Impar numerus eſt mũdus: Et Moyſes & Ieſus Naue nudis in ſanctam ter
ram pedibus iubentur incedere: Et diſcipuli ſine calciamentorum onere, & uincu-
lis pellium ad prædicationem noui euangelij deſtinantur. Et milites ueſtimentis Ie
ſu ſorte diuiſis, caligas non habebant quas tollerent. Nec enim poterat habere do- 12
B minus, quod prohibuerat ſeruis. Laudo nuptias, laudo coniugium, ſed quia mihi
uirgines generant: lego de ſpinis roſam, de terra aurum, de concha margaritum.
Nunquid qui arat, tota die arabit? Nónne & laboris ſui fruge lætabitur? Plus hono
rantur nuptiæ, quando quod de illis naſcitur, plus amatur. Quid inuides mater fi-
liæ? Tuo lacte nutrita eſt, tuis educata uiſceribus, in tuo adoleuit ſinu. Tu illam uir-
ginem ſedula pietate ſeruaſti. Indignaris, quod noluit militis eſſe uxor, ſed regis?
Grãde tibi beneficiũ præſtitit. Socrus dei eſſe cœpiſti. De uirginibus, inquit Apo-
ſtolus, præceptum domini non habeo. Cur? Quia & ipſe ut eſſet uirgo, non fuit im-
perij, ſed propriæ uoluntatis. Neq; enim audiendi ſunt, qui eum uxorem habuiſſe
confingunt, cum de continentia diſſerens & ſuadens perpetuam caſtitatem, intule
rit: Volo autem omnes eſſe ſicut meipſum. Et infrà: Dico autẽ innuptis & uiduis:
Bonum eſt illis, ſi ſic permaneant, ſicut & ego. Et in alio loco: Nunquid non habe-
mus poteſtatem circumducendi mulieres, ſicut & cæteri apoſtoli? Quare ergo non
habet domini de uirginitate præceptum? Quia maioris eſt mercedis, quod non co-
gitur, & offertur. Quia ſi fuiſſet uirginitas imperata, nuptiæ uidebantur ablatæ. Et
duriſsimum erat contra naturam cogere, angelorumq; uitam ab hominibus extor-
quere, & id quodammodo damnare, quod conditum eſt. Alia fuit in ueteri lege feli
citas: Beatus qui habet ſemen in Sion, & domeſticos in Hieruſalem. Et, maledicta
ſterilis, quæ non pariebat: Et, filij tui ſicut nouellæ oliuarum, in circumitu menſæ
tuæ. Et repromiſsio diuitiarum. Et, non erit infirmus in tribubus tuis. Nunc dici-
tur: Ne te lignum arbitreris aridum. Habes locum pro filiis & filiabus, in cœleſti-
bus ſempiternum. Nunc benedicuntur pauperes, & Lazarus diuiti præfertur in
purpura. Nunc qui infirmus eſt, fortior eſt. Vacuus erat orbis: &, ut de typicis ta-
ceam, ſola erat benedictio liberorum. Propterea & Abraham iam ſenex Cethuræ
copulatur. Et Iacob mandragoris redimitur: Et concluſam uuluam in eccleſiæ figu
ram, Rachel conqueritur. Paulatim uero increſcente ſegete, meſſor immiſſus eſt.
Virgo Helias, Heliſeus uirgo, uirgines multi filij prophetarum. Hieremiæ dicitur:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et tu ne accipias uxorem. Sanctificatus in utero, captiuitate propinqua, uxorem C
prohibetur accipere. Aliis uerbis idipsum Apostolus loquitur: Existimo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniã bonum est homini sic esse. Quæ est ista necessitas, quæ aufert gaudia nuptiarum? Tempus breuiatũ est. Reliquum est, ut & qui habent uxores, sint quasi non habeant. In proximo est Nabuchodonosor. Promouit se leo de cubili suo. Quò mihi superbissimo regi seruitura coniugia? Quò paruulos, quos propheta complorat, dicens: Adhæsit lingua lactentis ad faucem ipsius in siti. Paruuli postulauerunt panem, & qui frangeret eis, non erat. Inueniebatur ergo (ut diximus) in uiris tantum hoc continentiæ bonum, & in doloribus iugiter Eua parturiebat. Postquàm uero uirgo concepit in utero, & peperit nobis puerum, cuius principatus in humeros eius, deum, fortem, patrem futuri seculi, soluta maledictio est. Mors per Euam, uita per Mariam. Ideoq; & diutius uirginitatis donum fluxit in fœminas, quia cœpit à fœmina. Statim ut filius Dei ingressus est super terram, nouam sibi familiam instituit, ut qui ab angelis adorabatur in cœlo, haberet angelos & in terris. Tunc Holofernis caput, Iudith continens amputauit. Tunc Aman, qui interpretatur iniquitas, suo combustus est igni. Tunc Iacobus & Ioannes relicto patre, rheti, nauicula, sequuti sunt saluatorem, affectum sanguinis & uincula seculi, & curam domus pariter relinquẽtes. Tunc primum auditum est: Qui uult uenire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Nemo enim miles cum uxore pergit ad prælium. Discipulo ad sepulturam patris ire cupienti, non permittitur. Vulpes foueas habent, & uolucres cœli nidos, ubi requiescãt: filius autem hominis, non habet ubi caput suum reclinet. Ne forsitan contristeris, si anguste manseris. Qui sine uxore est, solicitus est quæ domini sunt, quomodo placeat domino. Qui autem cum uxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori. Diuisa est mulier, & uirgo. Quæ non est nupta, cogitat quæ sunt domini, ut sit sancta corpore & spiritu. Nam quæ nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat uiro. Quantas molestias habeant nuptiæ, & D
quot solicitudinibus uinciantur, in eo libro quem aduersus Heluidium De beatæ Mariæ perpetua uirginitate, ædidimus, puto breuiter expressum. Nunc eadem replicare perlongũ est: & si cui placet, de illo potest haurire fonticulo. Verum ne penitus uidear omisisse, nunc dicam, quod cum Apostolus sine intermissione orare nos iubeat: & qui in coniugio debitum soluit, orare nõ possit: aut oramus semper, & uirgines sumus: aut orare desinimus, ut coniugio seruiamus. Et si nupserit (inquit) uirgo, non peccat: tribulationẽ tamen carnis habebũt huiusmodi. Et in principio libelli præfatus sum, me de angustiis nuptiarum, aut nihil omnino, aut pauca dicturum. Et nunc eadem admoneo, ut si tibi placet scire quot molestiis uirgo libera, quot uxor astricta sit, legas Tertullianũ ad amicum philosophum, & De uirginitate alios libellos, & beati Cypriani uolumen egregium, & Papæ Damasi super hac re, uersu prosaq; composita, & Ambrosij nostri quæ nuper scripsit ad sororem opuscula: in quibus tanto se effudit eloquio, ut quicquid ad laudes uirginum pertinet, exquisierit, expresserit, ordinarit. Nobis diuerso tramite incedendum. Virginitatem non tantum efferimus, sed seruamus. Nec sufficit scire, quod bonum est, nisi custodiatur attentius, quod electum est: Quia illud iudicij est, hoc laboris: & illud commune cum pluribus, hoc cum paucis. Qui perseuerauerit (inquit) usque in finem, hic saluus erit. Et, Multi uocati, pauci autem electi. Itaque obtestor te coram Deo, & Christo Iesu, & electis angelis eius: ne uasa templi Domini, quæ solis sacerdotibus uidere concessum est, facile in publicum proferas: ne sacrarium Dei, quisquam profanus aspiciat. Oza arcam quam non licebat tangere attingens, subita morte prostratus est. Neque enim uas aureum, & argentum tam charum Deo fuit, quàm templum corporis uirginalis. Præcessit umbra, nunc ueritas est. Tu qui dem simpliciter loqueris, & ignotos quosq; blanda non despicis: sed aliter uident impudici oculi. Non norunt animæ pulchritudinem considerare, sed corporum. Ezechias thesaurum Dei monstrat Assyriis, sed Assyrij non debuerunt uidere, quod

A quod cuperent. Denique frequentibus bellis Iudea conuulsa, uasa primum domini capta atq; translata sunt. Inter epulas & concubinarũ greges, quia palma uitiorum est, honesta polluere, Balthasar potat in phialis. Ne declines aurem tuã in uerba malitiæ. Sæpe enim indecens aliquid loquentes, tentant mentis arbitrium, si libenter audias uirgo quod dicitur, si ad ridicula quæq; soluaris: quicquid dixeris, laudant: quicquid negaueris, negant: facetam uocant & sanctam, & in qua nullus sit dolus. Ecce uere ancilla Christi, dicẽtes: Ecce tota simplicitas: Non ut illa horrida, turpis, rusticana, terribilis, & quæ ideo forsitan maritũ non habuit, quia inuenire non potuit. Naturali ducimur malo. Adulatoribus nostris libenter fauemus, & quanquam nos respondeamus indignos, & calidus rubor ora perfundat, attamen ad laudem suam intrinsecus anima lætatur. Sponsa Christi arca est testamenti, intrinsecus & extrinsecus deaurata, custos legis Domini. Sicut in illa nihil aliud fuit, nisi tabulæ testamenti, ita & in te nullus sit extrinsecus cogitatus. Super hoc propitiatorium, quasi super Cherubim, sedere uult dominus. Mittit discipulos suos, ut in te sicut in pullo asinæ sedeat. Curis te secularibus soluat, ut paleas & lateres Aegypti derelinquẽs, Moysen sequaris in eremo, & terram repromissionis introeas. Nemo sit qui prohibeat, non mater, non soror, non cognata, non germanus: Dominus te necessariam habet. Quod si uoluerint impedire, timeãt flagella Pharaonis, qui populum dei ad colendum eum nolens dimittere, passus est ea quæ scripta sunt. Iesus ingressus in templum, ea quæ templi non erant, proiecit. Deus enim zelotes est, & non uult patris domũ fieri speluncam latronum. Alioqui ubi æra numerantur, ubi sunt caueæ columbarum, & simplicitas enecatur, ubi in pectore uirginali secularium negociorum cura æstuat, statim uelum templi scinditur: sponsus consurgit iratus, & dicit: Relinquetur uobis domus uestra deserta. Lege Euangelium, & uide quomodo Maria ad pedes Domini sedens, Marthæ studio præferatur. Et certe sedulo hospitalitatis officio, domino atq; discipulis eius, conuiuium præparabat. Martha (in-
B quit) Martha, solicita es, & turbaris erga plurima: pauca autem necessaria sunt, ut unum: Maria autem bonam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Esto & tu Maria, cibis præferto doctrinam. Sorores tuæ cursitent, & quærant quomodo Christum hospitem suscipiant. Tu semel seculi onere proiecto, sede ad pedes Domini, & dic: Inueni eum quem quærebat anima mea: tenebo eum, & non dimittam: & ille respondeat: Vna est columba mea, perfecta mea: una est matri suæ, electa genitrici suæ, cœlesti uidelicet Hierusalem. Semper te cubiculi tui secreta custodiant, semper tecum sponsus ludat intrinsecus. Oras, loqueris ad sponsum: legis, ille tibi loquitur: Et cum te somnus oppresserit, ueniet post parietem, & mittet manũ suam per foramen, & tanget uentrem tuum. Et expergefacta consurges, & dices: Vulnerata charitate ego sum. Et rursus ab eo audies: Hortus cõclusus, soror mea sponsa: hortus conclusus, fons signatus. Caue ne domum exeas, & uelis uidere filias regionis alienæ: quamuis fratres habeas patriarchas, & Israel parente læteris. Dina egressa, corrumpitur. Nolo te sponsum quærere per plateas. Nolo te circumire angulos ciuitatis: dicas licet, Surgam, & circumibo ciuitatem, & in foro & in plateis quæram quem dilexit anima mea: & interroges, Num quem dilexit anima mea, uidistis? Nemo tibi respondere dignabitur. Sponsus in plateis non potest inueniri. Arcta & angusta uia est, quæ ducit ad uitam. Denique sequitur: Quæsiui eum, & non inueni: uocaui eum, & non respondit mihi. Atque utinam non inuenisse sufficiat. Vulneraberis, nudaberis, & gemebunda narrabis: Inuenerunt me custodes, qui circumeunt ciuitatem: percusserunt me, & uulnerauerunt me, tulerunt theristrum meum mihi. Si autem hoc exiens patitur illa, quæ dixerat: Ego dormio, & cor meum uigilat: & fasciculus stactes fratruelis meus mihi, in medio uberum meorum cõmorabitur: quid de nobis fiet, quæ adhuc adolescentulæ sumus? quæ sponsa intrante cum sponso remanemus extrinsecus? Zelotypus est Iesus, non uult ab aliis uideri faciem tuam. Excuses licet atq; causeris: Obducto uelamine ora contexi, & quæsiui te ibi, & dixi, Annuncia mihi, quem dilexit anima mea, ubi pascis,

nota exemplum

Universidad de Deusto
Biblioteca

ubi cubas in meridie, ne quando efficiar ſicut operta ſuper greges ſodaliũ tuorum: C
indignabitur, tumebit, & dicet: Si non cognoueris teipſam ò pulchra inter mulieres, egredere tu in ueſtigiis gregum, & paſce hędos tuos in tabernaculis paſtorum. Sis licet pulchra & inter omnes mulieres ſpecies tua dilígatur à ſponſo, niſi te cognoueris, & omni cuſtodia ſeruaueris cor tuum, niſi oculos iuuenum fugeris, egredieris de thalamo meo, & paſces hædos, qui ſtaturi ſunt à ſiniſtris. Itaq; mi Euſtochium filia, domina, conſerua, germana, aliud enim ætatis, aliud meriti, aliud religionis, hoc charitatis eſt nomen, audi Eſaiam loquẽtem: Populus meus intra cubículum tuum. Claude oſtium tuum, abſcondere puſillum aliquantulum, donec tranſeat ira domini, Foris uagentur uirgines ſtultę, tu intrinſecus eſto cum ſponſo, quia ſi oſtium clauſeris, & ſecundum Euangelij præceptum in occulto oraueris patrem tuum, ueniet & pulſabit, & dicet: Ecce ego ſto ante ianuam & pulſo. Si quis mihi aperuerit, introibo & cœnabo cum eo, & ipſe mecum: & tu ſtatim ſolícita, reſpondebis: Vox fratruelis mei pulſantis: Aperi mihi ſoror mea, proxima mea, perfecta mea. Nec eſt ut dicas: Diſpoliaui me tunica mea, quomodo induam illam? laui pedes meos, quomodo inquinabo eos? Illico conſurge & aperi, ne te morãte pertranſeat, & poſtea conqueraris & dicas: Aperui ego fratruelí meo, fratruelis meus pertranſiuit. Quid enim neceſſe eſt, ut cordis tui oſtia clauſa ſint? Sponſo aperiantur Chriſto, claudantur diabolo ſecundum illud: Si ſpiritus poteſtatem habentis aſcenderit ſuper te, ne dimiſeris locum tuum. Daniel in cœnaculo ſuo manebat in ſuperioribus (neq; enim manere poterat in humili) feneſtras apertas ad Hieruſalem habuit. Et tu habeto apertas feneſtras, ſed unde lumẽ introeat, unde uideas ciuitatem domini. Ne aperias illas feneſtras, de quibus dicitur, intrauit mors per feneſtras ueſtras. Illud quoq; tibi uitandum eſt, ne inanis gloriæ ardore capiaris. Quomodo, inquit Ieſus, poteſtis credere, gloriam ab hominibus accipientes? Vide quale malum ſit, quod qui habuerit, non poteſt credere. Nos uero dicamus: Quoniam gloriatio mea tu es. Et: Qui gloriatur, in domino glorietur. Et: Si adhuc hominibus placerẽ, D
Chriſti ſeruus non eſſem. Et: Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. Et illud: In te laudabimur tota die, in domino laudabitur anima mea. Cum facis eleemoſynam, deus ſolus uideat. Cum ieiunas, læta ſit facies tua. Veſtis nec ſatis munda, nec ſordida, & nulla diuerſitate notabilis, ne ad te obuiam prætereuntium turba conſiſtat, & digito monſtreris. Frater eſt mortuus, ſororis eſt corpuſculum deducendũ, caue ne dum hæc ſæpius facis, ipſa moriaris. Nec ſatis religioſa uelis uideri, nec plus humilis quàm neceſſe eſt, ne gloriam fugiendo quæras. Plures enim paupertatis miſericordiæ atq; ieiunij arbitros declinantes, hoc ipſo cupiunt placere, quod placere contemnunt; & mirum in modum laus dum uitatur, appetitur. Cæteris perturbationibus quibus hominis mens gaudet, ægreſcit, ſperat, & metuit, plures inuenio extraneos. Hoc uitio pauci admodum ſunt qui caruerunt: & ille eſt optimus, qui quaſi in pulchro corpore, rara neuorum ſorde reſpergitur. Neque uero moneo, ne de diuitiis glorieris, & ne de generis nobilitate te iactes, ne te cęteris præferas. Scio humilitatem tuam. Scio te ex affectu dicere: Domine, non eſt exaltatũ cor meum, neq; elati ſunt oculi mei. Noui apud te & apud matrem tuam ſuperbiam, per quam diabolus cecidit, penitus locum non habere. Vnde ad te ſuper ea ſcribere ſuperfluum ſit. Stultiſsimum quippe eſt docere, quod nouerit ille quem doceas. Sed ne hoc ipſum tibi iactantiam generet, quod ſeculi iactantiam contempſiſti, ne cogitatio tacita ſubrepat, ut quia in auratis ueſtibus placere deſiſti, placere coneris in ſordidis, & quando in conuentum fratrum ueneris uel ſororum, humilius ſedeas, ſcabello te cauſeris indignam: uocem ex induſtria, quaſi cõfectam ieiuniis, tenues: & deficientis imitata greſſum, humeris innitaris alterius. Sunt quippe nonnullæ exterminantes facies ſuas, ut appareant hominibus ieiunantes, quæ ſtatim ut aliquem uiderint, ingemiſcunt, demittunt ſupercilium: & operta facie, uix unum oculum liberant ad uidendum. Veſtis pulla, cingulum ſacceum, & ſordidis manibus pedibusq;

A busq;, uẽter ſolus, quia uideri non poteſt, æſtuat cibo. His quotidie pſalmus ille canitur: Dominus diſsipabit oſſa hominum ſibi placentium. Aliæ uirili habitu, ueſtẽ mutata, erubeſcunt eſſe quod natæ ſunt, crinem amputant, & impudenter erigunt facies eunuchinas. Sunt quæ cíliciis ueſtiuntur, & cucullis fabrefactis, ut ad infantiam redeant, imitantur noctuas & bubones. Sed ne tãtum uidear diſputare de fœminis, uiros quoq; fuge, quos uideris catenatos: quibus fœminei cõtra Apoſtolum 14
crines, hircorum barba, nigrum pallium, & nudi patientia frigoris pedes: Hæc omnia argumenta ſunt diaboli. Talem olim Antonium, talem nuper Sophronium Roma congemuit. Qui poſtquàm nobilium introierunt domos, & deceperunt mulierculas oneratas peccatis, ſemper diſcentes, & nunquam ad ſcientiam ueritatis peruenientes, triſtitiam ſimulant, & quaſi longa ieiunia, furtiuis noctium cibis protrahunt. Pudet dicere reliqua, ne uidear potius inuehi, quàm monere. Sunt alij (de mei ordinis hominibus loquor) qui ideo presbyterium & diaconatum ambiunt, ut mulieres licentius uideant. Omnis his cura de ueſtibus, ſi bene oleant: ſi peſ laxa pelle non ſolleat. Crines calamiſtri ueſtigio rotantur, digiti de anulis radiant: & ne plantas humidior uia ſpargat, uix imprimunt ſumma ueſtigia. Tales cum uideris, ſponſos magis exiſtimato quàm clericos. Quidam in hoc omne ſtudium uitamq; poſuerunt, ut matronarum nomina, domos, moresq; cognoſcant. Ex quibus unum qui huius artis eſt princeps, breuiter ſtrictimq; deſcribam, quo facilius magiſtro cognito, diſcípulos recognoſcas. Cum ſole feſtinus exurgit, ſalutandi ei ordo diſponitur, uiarum compendia requiruntur, & penè uſque ad cubilia dormientium, ſenex importunus ingreditur. Si puluillum uiderit, ſi mantile elegans, ſi aliquid domeſticæ ſupellectilis, laudat, miratur, attrectat, & ſe his indigere conquerens, non tam impetrat quàm extorquet, quia ſingulæ metuunt ueredariũ urbis offendere. Huic inimica caſtitas, inimica ieiunia, prandiũ nidoribus probat, & altilis γερανοπίππος, uulgo pipizo nominatur. Os barbarum & procax, & in cõuicia ſemper armatum.
B Quocunq; te uerteris, primus in facie eſt. Quicquid nouum inſonuerit, aut autor, aut exaggerator eſt famæ. Equi per horarum momenta mutãtur, tam nitidi, tamq; feroces, ut Thracij regis illum putes eſſe germanum. Variis callídus hoſtis pugnat 15
inſidiis. Sapiẽtior erat coluber omnibus beſtiis, quas creauerat dominus ſuper terram. Vnde & Apoſtolus: Non, inquit, ignoramus eius aſtutias. Nec affectatæ ſordes, nec exquiſitæ mundiciæ cõueniunt Chriſtiano. Si quid ignoras, ſi quid de ſcripturis dubitas, interroga eum, quem uita cõmendat, excuſat ætas, fama non reprobat, qui poſſit dicere: Deſponſaui enim uos uni uiro, uirginem caſtã exhibere Chriſto. Aut ſi non eſt qui poſsit exponere, melius eſt aliquid neſcire ſecure, quàm cum periculo diſcere. Memento, quia in medio laqueorum ambulas, & multæ uetera-
næ uirgines caſtitatis indubitatæ, in ipſo mortis limine coronam perdidere de manibus. Si quæ ancillulæ ſunt comites propoſiti tui, ne erigaris aduerſus eas, ne infleris ut domina. Vnũ ſponſum habere cœpiſtis, ſimul pſallitis, Chriſti ſimul corpus accipitis, cur menſa diuerſa ſit? Prouocentur & aliæ. Honor uirginum ſit inuitatio cæterarum. Quod ſi aliquam ſenſeris infirmiorem in fide, ſuſcipe, conſolare, blandire, & pudicitiam illius fac lucrum tuum. Si qua ſimulat, fugiens ſeruitutem, huic aperte Apoſtolum lege: Melius eſt nubere, quàm uri. Eas autem uirgines & uiduas quæ ocioſæ & curioſæ domos circumeunt matronarum, quæ rubore frontis abſtrito, paraſitos uincunt mimorum, quaſi quaſdam peſtes abiice. Corrumpunt mores bonos, confabulationes peſsimæ. Nulla illis niſi uentris cura eſt, & quæ uentri ſunt proxima. Iſtiuſmodi hortari ſolent, & dicere: Miſella, rebus tuis utere, & uiue dum uiuis, & nunquid filiis tuis ſeruas? Vinoſæ atque laſciuæ, quiduis mali inſinuant, ac ferreas quoque mentes ad delicias emolliunt. Et cum luxuriatæ fuerint in Chriſto, nubere uolunt, habentes damnationem, quod primam fidem irritam fecerunt. Nec tibi diſerta multum uelis uideri, aut lyrici feſtiuo carminis 16
metro ludere. Non delumbem matronarum ſaliuam delicata ſecteris, quæ nunc

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſtrictis dentibus, nunc labiis diſſolutis, balbutientẽ linguã in dimidiata uerba mo- C
derantur, ruſticum putãtes omne quod naſcitur. Adeo illis adulteriũ etiam linguæ
placet. Quæ enim communicatio luci ad tenebras? Quí conſenſus Chriſto cum Be
lial? Quid facit cum Pſalterio Horatius? cum Euangeliis Maro? cum apoſtolis Ci
cero? Nónne ſcandalizatur frater, ſi te uiderit in idolio recumbentem? Et licet om
nia munda mundis, & nihil reiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur,
tamen ſimul bibere non debemus calicem Chriſti, & calicem dæmoniorum. Rese
ram tibi meæ infelicitatis hiſtoriam. Cum ante annos plurimos domo, parentibus,
ſorore, cognatis, & (quod his difficilius eſt) cõſuetudine lautioris cibi, propter cœ
lorum me regna caſtraſſem, & Hieroſolymam militaturus pergerem, bibliotheca,
quam mihi Romæ ſummo ſtudio ac labore confeceram, carere non poteram. Itaq;
miſer ego lecturus Tullium ieiunabam. Poſt noctium crebras uigilias, poſt lachry
mas, quas mihi præteritorum recordatio peccatorum ex imis uiſceribus eruebat,
Plautus ſumebatur in manus. Si quando in memet reuerſus, prophetas legere cœ
piſſem, ſermo horrebat incultus. Et quia lumen cæcis oculis nõ uidebam, non ocu
lorũ putabam culpam eſſe, ſed ſolis. Dum ita me antiquus ſerpens illuderet, in me
dia ferme quadrageſima medullis infuſa febris, corpus inualit exhauſtum, & ſine
ulla requie (quod dictu quoq; incredibile ſit) ſic infelicia membra depaſta eſt, ut oſ
ſibus uix hærerem. Interim parantur exequiæ, & uitalis animæ calor, toto frige
ſcente iam corpore, in ſolo tantum tepente pectuſculo palpitabat, cum ſubito ra
ptus in ſpiritu ad tribunal iudicis pertrahor, ubi tantum luminis, & tantum erat ex
circumſtantium claritate fulgoris, ut proiectus in terram, ſurſum aſpicere non au
derem. Interrogatus de conditione Chriſtianum me eſſe reſpondi. Et ille qui præſi
debat: Mentiris (ait) Ciceronianus es, non Chriſtianus. Vbi enim theſaurus tuus,
ibi & cor tuum. Illico obmutui, & inter uerbera (nam cædi me iuſſerat) conſcientiæ
magis igne torquebar, illum mecum uerſiculum reputans: In inferno autem quis
confitebitur tibi? Clamare autem cœpi & eiulans dicere: Miſerere mei domine, mi- D
ſerere mei. Hæc uox inter flagella reſonabat. Tandem ad præſidentis genua pro
uoluti qui aſtiterant, precabantur ut ueniam tribueret adoleſcẽtiæ, & errori locum
Fortè, condonaret pœnitentiæ † commodaret: exacturus deinde cruciatum, ſi gentilium literarum li
bros aliquando legiſſem. Ego qui in tanto conſtrictus articulo, uellem etiam maio
ra promittere: deierare cœpi, & nomen eius obteſtans dicere: Domine, ſi unquam
habuero codices ſeculares, ſi legero, te negaui. In hæc ſacramenti uerba dimiſſus,
reuertor ad ſuperos: & mirantibus cunctis, oculos aperio, tanto lachrymarum im
bre perfuſos, ut etiam incredulis fidem facerem ex dolore. Nec uero ſopor ille fue
rat, aut uana ſomnia, quibus ſæpe deludimur. Teſtis eſt tribunal illud, ante quod ia
cui, teſtis iudicium triſte, quod timui, ita mi nunquam contingat in talem incidere
quæſtionem, liuentes habuiſſe ſcapulas, plagas ſenſiſſe poſt ſomnum, & tanto de
hinc ſtudio diuina legiſſe, quanto non antè mortalia legeram. Auaricíæ tibi quo
que uitandum eſt malum, non ut aliena nõ appetas (hoc enim & publicæ leges pu
niunt) ſed quo tua, quæ ſunt aliena non ſerues. Si in alieno, inquit, fideles non fui
ſtis, quod ueſtrum eſt, quis dabit uobis? Aliena nobis auri argentiq; ſunt pondera,
noſtra poſſeſsio ſpiritualis eſt, de qua alibi dicitur: Redemptio animę uiri, propriæ
diuitiæ. Nemo enim poteſt duobus dominis ſeruire: aut enim unum odiet, & alte
rum amabit: aut unum patietur, & alterum contemnet. Non poteſtis deo ſeruire &
mammonæ, ideſt diuitiis. Nam gentili Syrorum lingua, mammona diuitiæ nuncu
pantur. Cogitatio uictus, ſpinæ ſunt fidei. Radix auaritiæ, cura gentilium. At dicis:
Puella ſum delicata, & quæ manibus meis laborare nõ poſſum. Si ad ſenectam ue
nero, ſi ægrotare cœpero, quis mei miſerebitur? Audi apoſtolis loquentem Ieſum:
Ne cogitetis in corde ueſtro, quid manducetis: neq; corpori ueſtro, quid induami
ni. Nónne anima plus eſt quam eſca, & corpus plus quàm ueſtimentum? Reſpici
te uolatilia cœli, quoniam non ſerunt, neq; metunt, neq; congregant in horrea, &
pater

A pater ueſter cœleſtis paſcit illa. Si ueſtis defuerit, lilia proponantur. Si eſurieris, au
dias, beatos pauperes & eſurientes. Si aliquis te afflixerit dolor, legito: Propter
hoc complaceo mihi in infirmitatibus meis: & datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ,
angelus Satanæ, qui me colaphizet, ne extollar. Lætare in omnibus iudiciis Dei.
Exultauerunt enim filiæ Iudæ in omnibus iudiciis tuis domine. Illa tibi ſemper in
ore uox reſonet: Nudus exiui de utero matris meæ, nudus redeam. Et: Nihil intu
limus in hunc mundum, neq; auferre quid poſſumus. At nunc pleroſq; uideas ar
maria ſtipare ueſtibus, tunicas mutare quotidie, & tamen tineas non poſſe ſupera
re. Quæ religioſior fuerit, unum exterit ueſtimentum, & plenis arcis pannos tra
hit. Inficiũtur membranæ colore purpureo. Aurum liqueſcit in literas, gemmis co
dices ueſtiũtur, & nudus ante fores earum Chriſtus emoritur. Cum manum egen
ti porrexerint, buccinant. Cum ad agapen uocauerint, præco conducitur. Vidi nu
per (nomen taceo, ne ſatyram putes) nobiliſsimam Romanorũ mulierem in baſi
lica beati Petri ſemiuiris antecedentibus, propria manu, quo religioſior putaretur,
ſingulos nummos diſpertire pauperibus. Interea (ut uſu noſſe perfacile eſt) anus
quædam annis pãniſq; obſita præcurrit, ut alterum nummum acciperet, ad quam
cum ordine peruenisſet, pugnus porrigitur pro denario, & tanti criminis reus ſan
guis effunditur. Radix omnium malorum eſt auaricia. Ideoq; ab Apoſtolo ídolo
rum ſeruitus appellatur. Quære primum regnum dei, & hæc omnia apponẽtur ti
bi. Non occidet fame animam iuſtam dominus. Iunior fui & ſenui, & non uidi iu
ſtum derelictum, neq; ſemen eius quærens panem. Helias coruis miniſtrãtibus paſ
citur. Vidua Sareptana, ipſa cum filiis nocte moritura, prophetam paſcit eſuriens.
Et mirum in modum capſace completo, qui alendus uenerat, alit. Petrus apoſtolus
inquit: Argentum & aurum non habeo: quod autem habeo, hoc tibi do: In nomi
ne domini Ieſu, ſurge, & ambula. At nunc multi, licet ſermone taceant, opere lo
quuntur: Fidem & miſericordiam non habeo, quod autem habeo, argentum & au
B rum, hoc tibi non do. Habentes autem uictum & ueſtitum, his cõtenti ſumus. Au
di Iacob, quid ſua oratione poſtulet: Si fuerit dominus meus mecum, & ſeruauerit
me in uia hac per quam ego iter facio, & dederit mihi panem ad manducãdum, &
ueſtitum ad ueſtiendum. Tantum neceſſaria deprecatus eſt, & poſt annos uiginti
diues dominus, & ditior pater, ad terram reuertitur Chanaan. Infinita de ſcripturis
exempla ſuppeditant, quæ auaricíam doceant eſſe fugiendam. Verum quia nunc
ex parte de ea dicitur, & ſuo (ſi Chriſtus annuerit) uolumini reſeruatur, quid ante
non plures annos Nitriæ geſtum ſit, referemus. Quidam ex fratribus parcior ma
gis quàm auarior, & neſciens triginta argenteis dominum uenditum, centum ſoli
dos quos lina texendo acquiſierat, moriens dereliquit. Initum eſt inter monachos
conſilium (nam in eodem loco circiter quinque milia diuiſis cellulis habitabant)
quid facto opus eſſet. Alij pauperibus diſtribuendos eſſe dicebant: alij dandos ec
cleſiæ, nonnulli parentibus remittendos. Macarius uero & Pambo & Iſidorus, &
cæteri, quos patres uocant, ſancto in eis loquente ſpiritu, decreuerunt infodien
dos eſſe cum eodem, dicentes: Pecunia tua tecum ſit in perditionem. Nec hoc cru
deliter quiſquam putet factum, tantus cunctos per totam Aegyptum terror inua
ſit, ut unum ſolidum dimiſiſſe, ſit criminis. Et quoniam monachorũ fecimus men
tionem, & te ſcio libenter audire, quæ ſancta ſunt, aurem pauliſper accommoda.

Tria ſunt in Aegypto genera monachorum. Primum Cœnobitæ, quod illi 17
Sauſes gentili lingua uocant: nos, In communi uiuentes, poſſumus appellare. Se
cundum Anachoritæ, qui ſoli habitant per deſerta: & ab eo quod procul ab homi
nibus receſſerint, nuncupantur. Tertium genus eſt, quod Remoboth dicunt: de
terrimum atq; neglectum, & quod in noſtra prouincia aut ſolum, aut primum eſt.
Hi bini uel terni, nec multò plures ſimul habitant, ſuo arbitratu ac ditione uiuen
tes. Et de eo quod laborauerint, in medium partes conferunt, ut habeant alimenta
communia. Habitant autem quàm plurimi in urbibus & caſtellis, & quaſi ars ſit

Universidad de Deusto
Biblioteca

sancta, non uita, quicquid uendiderint, maioris est pretij. Inter hos sæpe sunt iur- C
gia, quia suo uiuentes cibo, non patiũtur se alicui esse subiectos. Reuera solent cer-
tare ieiuniis, & rem secreti, uictoriæ faciunt. Apud hos affectata sunt omnia, laxæ
manicæ, caligæ sollicantes, uestis crassior, crebra suspiria, uisitatio uirginum, detra
ctio clericorum: & si quando dies festus uenerit, saturantur ad uomitum. His igi-
tur quasi quibusdam pestibus exterminatis, ueniamus ad eos qui plures sunt, & in
commune habitant: ideſt, quos uocari cœnobitas diximus. Prima apud eos confœ
deratio est, obedire maioribus, & quicquid iusserint, facere. Diuisi sunt per decu-
rias atq; centurias, ita ut nouem hominibus decimus præsit. Et rursus decem præ-
positos, sub se centesimus habeat. Manent separati, sed iunctis cellulis. Vsq; ad ho-
ram nonam, ut institutum est, nemo pergit ad alium, exceptis his decanis, quos di-
ximus, ut si cogitationibus fortè quis fluctuat, illius consoletur alloquiis. Post ho-
ram nonam in commune concurritur, psalmi resonant, scripturæ recitantur ex mo
re. Et completis orationibus, cunctisq; residentibus, medius quem patrem uocant,
incipit disputare. Quo loquente, tantum silentium fit, ut nemo alium respicere, ne-
mo audeat excreare. Dicentis laus, in fletu est audientium. Tacite uoluuntur per
ora lachrymæ, & ne in singultus quidem erumpit dolor. Cum uero de regno Chri
sti, & de futura beatitudine, & de gloria cœperit annunciare uentura: uideas cun-
ctos moderato suspirio, & oculis ad cœlum leuatis, intra se dicere: Quis dabit mihi
pennas sicut columbæ, & uolabo, & requiescam? Post hæc concilium soluitur, &
unaquæque decuria cum suo parente pergit ad mensam, quibus per singulas heb-
domadas uicissim ministrant. Nullus in cibo strepitus est, nemo comedens loqui-
tur. Viuitur pane, leguminibus & holeribus, quæ sale solo condiuntur. Vinum tan
tum senes accipiunt, quibus & paruulis sæpe fit prandium, ut aliorum fessa susten-
tetur ætas, aliorum non frangatur incipiens. Dehinc consurgunt pariter, & hym-
no dicto, ad præsepia redeunt: ibi usq; ad uesperam cum suis unusquisq; loquitur,
& dicit: Vidistis illum & illum? Quanta in ipso sit gratia? quãtum silentium? quàm D
moderatus incessus: Si infirmum uiderint, consolantur: si in dei amore feruentem,
cohortantur ad studium. Et quia nocte extra orationes publicas in suo cubili unus-
quisque uigilat, circumeunt cellulas singulorum: & aure apposita, quid faciant, di-
ligenter explorant. Quem tardiorem deprehenderint, non increpant, sed dissimu-
lato quod norunt, eum sæpius uisitant: & prius incipientes, prouocant magis ora-
re quàm cogunt. Opus diei statum est, quod decano redditum, fertur ad œcono-
mum, qui & ipse per singulos menses patri omnium cum magno tremore reddit
rationem. A quo etiam cibi cum facti fuerint, præguſtantur, & quia non licet dice-
re cuiquam, Tunicam & sagum, textaq; iuncis strata non habeo: ille ita uniuersa
moderatur, ut nemo quod postulet habeat. Si quis uero cœperit ægrotare, trans-
fertur ad exedram latiorem, & tanto senum ministerio confouetur, ut nec delicias
urbium, nec matris quærat affectum. Dominicis diebus orationi tantum & lectio-
nibus uacant, quod quidem & omni tempore completis opusculis faciunt. Quoti-
die aliquid de scripturis discitur. Ieiunium totius anni æquale est, excepta quadra-
gesima, in qua sola conceditur districtius uiuere. A Pentecoste cœnæ mutantur in
prandia, quo & traditioni Ecclesiasticæ satisfiat, & uentrem cibo non onerent du-
plicato. Tales Philo, Platonici sermonis imitator: tales Iosephus, Græcus Liuius,
in secunda Iudaicæ captiuitatis Historia, Essenos refert. Verum, quia nunc de
uirginibus scribens, penè superfluum de monachis disputaui, ad tertium genus ue
niam, quos anachoritas uocant, qui & de cœnobiis exeuntes, excepto pane & fa-
le, ad deserta nihil perferunt amplius. Huius uitæ autor Paulus, illustrator Anto-
nius: & ut ad superiora conscendam, princeps Ioannes Baptista fuit. Talem uero
uirum Hieremias quoq; propheta describit, dicens: Bonum est uiro cum portaue-
rit iugum ab adolescentia sua. Sedebit solitarius, & tacebit: quoniam sustulit super
se iugum, & dabit percutienti se maxillam. Saturabitur opprobriis, quia non in
sempiter-

A sempiternum abiiciet dominus. Horum laborem & conuersationem in carne, non
carnis, alio tempore si uolueris explicabo. Nunc ad propositum redeam, quia
de auaricia disserens ad monachos ueneram. Quorum tibi exempla proponens,
non dico aurum atq; argentum, & cæteras opes, sed ipsam terram & cœlum despi-
ciens, & Christo copulata cantabis: Pars mea dominus. Post hæc quanquam Apo
stolus orare nos semper iubeat, & sanctis etiam ipse sit somnus oratio, tamen diui-
sas orandi horas debemus habere, ut si fortè aliquo fuerimus opere detenti, ipsum
nos ad officium tempus admoneat. Horam tertiã, sextam, nonam, diluculum quo-
que & uesperam, nemo est qui nesciat. Nec cibi sumantur, nisi oratione præmissa,
nec recedatur à mensa, nisi referatur creatori gratia. Noctibus bis terq; surgẽdum,
reuoluenda quæ de scripturis memoriter retinemus. Egrediẽtes de hospitio, armet
oratio: regredientibus de platea, oratio occurrat antequam sessio: nec prius corpu-
sculum requiescat, quàm anima pascatur. Ad omnem actum, ad omnem incessum
manus pingat crucem. Nulli detrahas, nec aduersus filiũ matris tuæ ponas scan-
dalum. Tu quæ es, ut alienum seruum iudices? Suo domino stat, aut cadit. Stabit
autem. Potens est enim dominus statuere illum. Nec si biduo ieiunaueris, putes te
non ieiunantibus esse meliorem. Tu ieiunas, & irasceris: ille comedit, & fortè blan-
ditur. Tu uexationem mentis, & uentris esuriem rixando digeris: ille moderatius
alitur, & deo gratias agit. Vnde quotidie clamat Esaias: Non tale ieiunium elegi, di
cit dominus. Et iterum: In diebus ieiuniorum uestrorum inueniũtur uoluntates ue
stræ, & omnes qui sub uestra potestate sunt stimulatis. In iudiciis & litibus ieiuna-
tis, & percutitis pugnis humilem. Vt quid mihi ieiunatis? Quale illud potest esse ie
iunium, cuius iram non dicam nox occupat, sed luna integram derelinquit? Teip-
sam considerans, noli in alterius ruina, sed in tuo opere gloriari. Nec illarum tibi
exempla proponas, quæ carnis curam facientes, possessionum reditus, & quotidia
nas domus impẽsas supputant. Necq enim undecim apostoli Iudæ proditione sunt
B fracti, nec Phygelo & Alexandro facientibus naufragium, cæteri à cursu fidei sub-
stiterunt. Nec dicas, illa & illa suis rebus fruitur, honoratur ab hominibus, fratres
ad eam cõueniunt & sorores. Nunquid ideo uirgo esse desiit. Primum dubium est,
an uirgo sit talis. Non enim quomodo uidet homo, uidet Deus. Homo uidet in fa-
cie, deus autem uidet in corde. Dehinc etiam si corpore uirgo est, an spiritu uirgo
sit, nescio. Apostolus autem ita uirginem definiuit: Vt sit sancta corpore & spiritu.
Ad extremum habeat sibi gloriam suam. Vincat Pauli sententiam, deliciis fruatur
& uiuat. Nos meliorum exempla sectemur. Propone tibi beatam Mariam, quæ tan
tæ extitit puritatis, ut mater Domini esse mereretur. Ad quam cum angelus Ga-
briel in uiri specie descendisset, dicens: Aue gratia plena, dominus tecum: conster-
nata & perterrita, respondere non potuit. Nunquam enim à uiro fuerat salutata.
Denicq nuncium discit & loquitur. Et quæ hominem formidabat, cum angelo fa-
bulatur intrepida. Potes & tu esse mater domini. Accipe tibi tomum magnum, no- 19
uum, & scribe in eo stilo hominis, uelociter spolia detrahe: & postquàm acceſseris
ad prophetissam, & conceperis in utero, & pepereris filium, dic: A timore tuo do-
mine concepimus, & doluimus, & peperimus spiritum saluationis tuæ, quem feci-
mus super terram. Tunc & filius tuus tibi respondebit, & dicet: Ecce mater mea &
fratres mei. Et mirũ in modum, illum quem in latitudine pectoris tui pauloante de-
scripseras, quem in nouitate cordis stilo signaueras: postq; spolia c* hostibus rece-
perit: postquàm denudauerit principatus & potestates, & affixerit eas cruci: conce
ptus adolescit, & maior effectus spõsam te incipit habere de matre. Grandis labor,
sed grande præmiũ, esse quod martyres, esse quod apostoli, esse quod Christus est.
Quæ quidem uniuersa tũc prosunt, cum in ecclesia fiunt, cum in una domo pascha
celebramus, si arcam ingredimur cum Noe: si pereunte Hiericho, Rahab meretrix
iustificata nos continet. Cæterum uirgines, quales apud diuersas hæreses, & qua-
les apud impurissimum Manichæum esse dicuntur, scorta sunt existimandæ, non
uirgines. Si enim corporis earum autor est diabolus, quomodo possunt honorare

plasma,

Universidad de Deusto
Biblioteca

plasmationem hostis sui? Sed quia sciunt uirginale uocabulum gloriosum, sub oui- C
um pellibus lupos tegunt. Christum mentitur antichristus, & turpitudinem uitæ
falso nominis honore conuestiunt. Gaude soror, gaude filia, gaude mi uirgo, quia
quod aliæ simulant, tu uere esse cœpisti. Hæc omnia quæ digessimus, dura uide-
buntur ei, quæ non amat Christum. Qui autem omnem seculi pompam pro purga-
mẽto habuerit, & uana duxerit uniuersa sub sole, ut Christum lucrifaciat: qui com-
mortuus est domino suo, & consurrexit, & crucifixit carnem cum uitiis & concu-
piscentiis, libere proclamabit: Quis nos separabit à charitate dei? an tribulatio? an
angustia? an persequutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? Et ite-
rum: Certus sum, quia neq; mors, neq; uita, neq; angelus, neq; principatus, neq; po-
testates, neq; instantia, neq; futura, neq; fortitudo, neq; excelsum, neq; profundum,
neque alia creatura poterit nos separare à charitate dei, quæ est in Christo Iesu do-
mino nostro. Dei filius pro nostra salute hominis factus est filius. Nouem mẽsibus
Caute legito in utero ut nascatur expectat, fastidia sustinet, cruentus egreditur, pannis inuolui-
tur, blandiciis delinitur, & ille pugillo mundum includens, præsepis continetur an-
gustiis. Taceo quod usq; ad triginta annos ignobilis, parentum paupertate conten-
tus est: uerberatur, & tacet: crucifigitur, & pro crucifigẽtibus deprecatur. Quid igi-
tur retribuã domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam,
& nomen domini inuocabo. Preciosa est in conspectu domini, mors sanctorũ eius.
Hæc est sola digna retributio, cum sanguis sanguine cõpensatur, & redempti cruo-
re Christi, pro redemptore libenter occumbimus. Quis sanctorum sine certamine
coronatus est? Abel iustus occiditur, Abraham uxorem periclitatur amittere. Et ne
in immensum uolumen extendam, quære & inuenies singulos aduersa perpessos.
Solus in delitiis Solomon fuit, & forsitan ideo corruit. Quem enim diligit domi-
nus, corripit. Castigat autem omnem filium quem recipit. Nonne melius est breui
tempore dimicare, ferre uallum, arma sumere, lassescere sub lorica, & postea gaude-
re uictorem, quàm impatientia unius horæ seruire perpetuo? Nihil amantibus du- D
rum est, nullus difficilis cupienti labor est. Respice quanta Iacob pro Rachel pacta
uxore sustinuit; Et seruiuit (inquit scriptura) Iacob pro Rachel annis septem. Et e-
rant in conspectu eius, quasi dies pauci. Vnde & ipse postea memorat: In die ure-
bar æstu, & gelu nocte. Amemus & nos Christum, eiusq; semper quæramus am-
plexus, & facile uidebitur omne difficile, breuia putabimus uniuersa quæ longa
sunt, & iaculo illius uulnerati, per horarum momenta dicemus: Heu me, quia pere
grinatio mea prolongata est à me. Non sunt enim condignæ passiones huius tem-
poris ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Quia tribulatio patientiam o-
peratur, patientia autem probationem, probatio autem spem, spes autem non con
fundit. Quando tibi graue uidetur esse quod sustines, Pauli secundam Epistolam
ad Corinthios lege: In laboribus plurimum, in carceribus abũdantius, in plagis su-
pra modum, in mortibus frequenter. A Iudæis quinquies quadragenas una minus
accepi, ter uirgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci, nocte & die
in profundo maris fui: in itineribus sæpius, periculis fluminũ, periculis latronum,
periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in ciuitate, periculis in deser-
to, periculis in mari, periculis in falsis fratribus, in laboribus, in miseriis, in uigiliis
multis, in fame & in siti, in ieiuniis plurimis, in frigore & nuditate. Quis nostrum
saltem minimã portionem de catalogo harum sibi potest uindicare uirtutum? Ob
quæ ille postea confidenter aiebat: Cursum consummaui, fidem seruaui. Superest
mihi corona iusticiæ, quam retribuet mihi in illa die Dominus, iustus iudex. Si ci-
bus insulsior fuerit, contristamur: & putamus Deo nos aliquod præstare beneficiũ,
cum aquatius uinum bibimus. Calix frangitur, mensa subuertitur, uerbera re-
sonant, & aqua tepidior sanguine uindicatur. Regnum cœlorum uim patitur,
& uiolenti rapiunt illud. Nisi uim feceris, cœlorum regna non capies. Nisi pulsa-
ueris importune, panem non accipies sacramenti. An non tibi uidetur uiolentia,
cum caro cupit esse quod deus est, & illuc unde angeli corruerunt, angelos iudica-
tura

A tura conscendit? Egredere quæso paulisper de carcere, & præsentis laboris ante
oculos tuos tibi pinge mercedem, quam nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in
cor hominis ascendit. Qualis erit illa dies, cum tibi Maria mater domini choris oc-
curret comitata uirgineis? cum post rubrum mare, submerso cum suo exercitu Pha
raone, tympanum tenens præcinet respondens: Cantemus domino, gloriose enim
honorificatus est: equum & ascensorem proiecit in mare. Tunc Thecla in tuos læ-
ta uolabit amplexus. Tunc & ipse sponsus occurret, & dicet: Surge, ueni proxima
mea, spõsa mea, columba mea, quia ecce hyems transiuit, & pluuia abiit sibi. Tunc
angeli mirabuntur, & dicent: Quæ est ista prospiciens quasi diluculum, speciosa ut
luna, electa ut sol? Videbunt te filiæ, & laudabunt reginæ, & concubinæ prædica-
bũt. Hinc & alius castitatis chorus occurret: Sara cum nuptis ueniet, filia Phanue-
lis Anna cum uiduis. Erunt in diuersis gregibus carnis & spiritus matres tuæ. Læ-
tabitur illa quod genuit, exultabit ista quod docuit. Tunc uere super asinam domi-
nus ascendet, & cœlestẽ ingredietur Hierusalem. Tunc paruuli, de quibus in Esaia
saluator effatur: Ecce ego & pueri, quos mihi dedit deus, palmas uictoriæ subleuan-
tes, consono ore cantabunt: Osanna in excelsis: Benedictus qui uenit in nomine
domini, osanna in excelsis. Tunc centum quadraginta quatuor milia in conspectu
throni & seniorum tenebunt citharas, & cantabunt canticum nouum. Et nemo po-
terit dicere canticum illud, nisi numerus definitus. Hi sunt qui cum mulieribus se
non coinquinauerũt, uirgines enim permanserunt. Hi sunt qui sequuntur agnum
quocunq; uadit. Quotiescunq; te uana seculi delectauerit ambitio, quoties in mun-
do aliquid uideris gloriosum, ad paradisum mente transgredere, esse incipe quod
futura es, & audies à sponso tuo: Pone me sicut umbraculum in corde tuo, sicut si-
gnaculum in brachio tuo, & corpore pariter ac mente munita clamabis, & dices:
Aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem, & flumina non operient eam.

B SCHOLIA

1 NE respexeris, inquit] Allusit ad hi-
storiam Lot fugientis è Sodoma.
¶ Non eos qui foris sunt] Ita di-
uus Paulus appellat alienos à pro-
fessione Christi: Quid mihi de his
qui foris sunt iudicare? ¶ Escæ eius electæ]
Apud Abacuc capite primo: Diabolus pisca-
tori confertur, qui illicit esca homines, & attra
hit uelut hamo. Nam esca proprie dicit, quod
hamo præfigitur: unde dictum est & inescare.
¶ Et deuorato Iuda] Iam enim pactus erat de
prodendo Christo. Verba Christi ad Petrum
sunt, Lucæ capite uigesimosecundo. ¶ Timea
mus illam prophetiam] Est apud Amos capi-
te octauo: In illa die uirgines deficient pul-
chræ. Porrò καλὸν Græcis & bonum significat,
& pulchrum. ¶ Descende, sede in terra] Ver-
ba sunt Esaiæ capite quadragesimoseptimo.
¶ Nudabitur & posteriora] Ita comminatur
deus Hieremiæ capite decimotertio. ¶ Diua-
ricabit pedes suos omni transeunti] Locus est
apud Ezechielem capite decimosexto. ¶ Et
usq; ad uerticem polluetur] Ita Hieremias ca-
pite secundo: Filij quoq; Mempheos & Taph-
neos constupratierunt te usq; ad uerticem. Vn
de ego nudabo & reuelabo femora, & posterio
ra tua contra faciem tuam, & apparebit igno-
2 minia tua. ¶ Et Sirenæ nidificent] Locus est
apud Esaiam capite trigesimoquarto: quan-
quam de uocabulis portentorum nonnihil ua
riant interpretes. ¶ Et ante hominem suum]
Hic locus in omnibus quæ uiderim exempla-
ribus erat deprauatus. Quædam habebãt, &
quidem uetustiora: Et ante hominem suum,
iam carne præmortua. Quædam ita: Et ante
hominem, sua iam carne præmortuum. Alia
rursum: Et ante omnem esum, iam carne præ-
mortua. Fortasse legendum: Intra sinum, iam
carne præmortua. aut: Intra hominem suum,
iam carne præmortua: ut intelligas, libidinẽ
in sola mente uiuere, cum in carne sit mortua.
Aut: Ante hominẽ suum: ideſt, ante senectam.
¶ Inde nascuntur Moabitæ] Nempe ex ince-
stu. Locus est Deuteronomij capite uigesimo-
tertio, ubi deus uetat, ne Israhelitæ fœdus aut
pacem ineant unquam cum Moabitis & Am-
monitis, nẽ ue sinant illos uenire in ecclesiam:
quod illis ex Aegypto uenientibus non occur
rerint cum pane & aqua: quodq; Balam ad-
uersus illos conduxerint, ut malediceret po-
pulo. ¶ Panis collyrida] Locus est tertio Re-
gum libro, capite uigesimonono. Nonnulli co
dices habebant, collyre. Est autem collyra, ge 3
nus panis siue crusti, à quo diminutiuum col-
lyris. Vnde collyridas in Leuitico legimus,
quæ frixa est farina, aut alio quouis humore
cohærens. ¶ Conditum ei merum] Mulsum
significat, quod olim erat in deliciis: uel po-
tius

Universidad de Deusto
Biblioteca

tius quod Græci uocant οἶνον ἀρωματίτην, uulgo hippocraticum appellant. ¶ Contusione mutatas] Confundunt enim contusas carnes, ac miscent, ut sorberi quoq; possint, & non uideantur esse carnes. ¶ Maran in dulcedinem] Nam מרה mara Hebræis sonat amaritudinem. Locus est Exodi decimoquinto. ¶ Nec non & illos] Locus est libro Regum quarto, capite sexto. ¶ Diuina responsa] Non quod interroganti sint dicta, sed quod simpliciter oracula responsa dicantur. ¶ Super quæ syderа inimicus superbus] Nam ita minitatur apud Esaiam capite decimoquarto: In cœlum conscendam, super astra dei exaltabo solium meum. ¶ Et ludentibus pedibus] Ita depinxit lasciuum & fractum puellarum incessum, quod alibi quoq; ludere pedibus uocat. Allusit ad Esaiæ sermonem capite tertio: nisi quod Septuaginta uerterunt, τοῖς ποσὶν ἅμα κἀλλύουσαι. ideſt, pedibus simul ludentes. Hieronymus uertit, Pedibus suis composito gradu incedebant. Hoc loco fortasse Hieronymus scripserat, Ludentes pedibus: nimirū reddens quod uerterant Septuaginta. ¶ Aliæ uero sterilitatem præbent] Videtur deesse, sibi: ut intelligas sterilitatem non à natura datam, sed pharmacis accersitam, quo citra periculum conceptus libidinentur: & hic nondum natum uocat, nondum conceptum. Nam conceptus abortio occiditur, de quo mox dicet. ¶ Volunt uiuere] Quidam codices habebāt, uideri. Viuere autem hic uiuat, uoluptarie uiuere: sicuti Catullus: Viuamus mea Lesbia.

Porrò lepide dixit, quod illas tetricas & illepidas appellare soleant, quæ seuerius uiuant. ¶ Miseram & Manichæam uocant] Miseram, ob sordes. Manichæam, quod Manichæi cum turpissima cōmitterent flagitia, tamen nec carnibus, nec ouis uescebantur. Negabant enim ullo mortuo corpore uescēdum esse, quod inde substantia diuina recessisset. Nec uinum bibebant, quod dicebant esse fel principis tenebrarum. Vuis tamen uescebantur, ut testatur Augustinus in libro ad Quoduultdeum. ¶ Et consequenter.] Ideſt, congrue & merito. Sic enim aliquoties Hieronymus utitur hoc adverbio. ¶ Purpura tantum in ueste tenuis.] Depingit uirginem delicatam, & sibi parum constantem, cum quædam castimoniam præ se ferant, quædam lasciuiam indicent. Purpura tenuis, ideſt minus ardens, cum pulla uestis magis conueniat ueræ uirgini. ¶ Et laxius, ut crines] Cum oporteat uirginē comam radere, hæc tantum laxius alligat: ita tamen, ut hac occasione capillos ostentet. ¶ Soccus uilior] Soccus, delicatum erat calciamētum: uirgines oportebat nudis incedere pedibus. At illæ soccis utebantur, nisi quod paulo uilioribus. ¶ Et per humeros hyacinthina lena.] Hic quoq; locus in omnibus erat deprauatissimus. Fortè legēdum: Et per humeros lena fortè uolitans. Nam lena, pallium est fœmineum ac delicatum. Fortè uolitans dixit, quod non esset astricta sicut cæteris, sed temere uolitaret, neglectum magis quàm sanctimoniam indicās. ¶ Succinctæ manicæ] Obiicitur apud Maronem Troianis ueluti delicatum, quod tunicæ haberent manicas. Hæc uirgo hoc tātum distabat, quod manicas haberet non pendulas, sed astrictas brachiis. ¶ Solutis genibus] Nam hoc quoq; putabāt ad uirginitatem pertinere, cum sit lasciuum. Animaduerte lector, ita depinxit hāc uirginem, ut quod minus ad rem pertineret, in hoc esset aliqua uirginis imago, uelut in socco uiliore, in laxius alligato capite. In his uero quæ propius ad rem pertinebant, ut in sermone, in cibo, in incessu, appareret impudicus animus. ¶ Vt sub nomine uirginali lucrosius] Proderat enim illis uirginis titulus ad lucrum, non ad sanctimoniam: atq; hæc lectio magis probatur, quod aliàs simile quiddā scripſit Hieronymus. Et ita quædam habebant exemplaria. Vide num legendum, lurcosius, hoc est perditius, aut certe licentius pereant. Nam citius, quod in plerisq; scriptum erat, mihi non probatur: neq; multo magis arridet Lurcosius. Lucrosius, ut dixi, maxime probo. ¶ Vnde in ecclesias Agapetarum pestis] ἀγαπητή Græce significat dilectam. Eo uerbo Paulus libenter utitur. Vnde hac uoce isti abutebantur ad prætexēdum turpe commercium suum. ¶ Vnde meretrices uniuiræ] Vniuiræ, quas Græci uocant μονογάμους. Quoniam apud ueteres honestius erat concubinæ uocabulum, adiecit quod erat odiosius, meretricis. Rursus adiecit, uniuiræ, quasi nihil interesset inter illas, & publicitus corpore quæstum facientes, nisi quod illæ apud unum meretricarentur. ¶ Frater sororem.] Mirum est, ut isti qui grammaticen ceu rem triuialem & humilem aspernantur, & sophisticis argutiis freti, nihil non posse sese putant, inuertāt omnia. Locus hic ita distinguendus est, ne repetam quot modis fuerit consusus. Frater sororem uirginē deserit, cœlibem spernit uirgo germanum: Fratrem quærit extraneum. Atq; hunc locum nominatim Seuerus Sulpitius citat. ¶ Explosis igitur & exterminatis] Ausim deierare Et exterminatis, subditicia esse uerba: & aut addita esse ab audaculo quopiam, aut pro his scripsisse Hieronymū Et exsibilatis. Vtrunq; translatum est à theatris, in quibus fabula quæ populo displicuisset, sibilis & strepitu pedum eiiciebatur. ¶ Caueas basternarum] Basternas dixit delicatas lecticas, quibus opulentæ matronæ deferebātur per Vrbem præcedente eunuchorum turba. Meminit huius uocis Hieronymus, enarrans caput Esaiæ sexagesimumsextum. Vsurpauit eandem Aelius Lampridius in Heliogabalo: rursum Ammianus Marcellinus libro decimoquarto. Porrò Hieronymus basternas appellat caueas, quod cancellatæ speciem præbeant caucarum. Vnde celebratur dictum cuiusdam

iusdam, qui conspiciens matronam basterna uehi, negauit caueam esse pro fera: significans tam malam bestiā ferreæ caueæ includendam esse. Videtur autem hoc uehiculi genus nomē esse sortitum à populo: unde forsitan fuit inuectum Romam. Nam Bastarnarum meminit Strabo libro septimo, quos ait supra Germaniam esse, in confinio Germanorum & Pyrrhigetarum, nisi quod gentis nomē scribitur per A, Bastarnæ: uehiculi, per E, basternæ. ¶ Ordo semiuirorū] Aut eunuchos intelligit, quorum ministerio nobiles matronæ gaudebant: aut ministros molles, ac deliciis effœminatos. ¶ Castæ uocantur & nonnæ] Ita nunc quoq; uulgo uocantur monachæ uirgines. Apparet hoc uerbi ab Aegyptiis in uulgi sermonem uenisse. Solent enim aliquoties res eius gētis sortiri uocabula, in qua præcipuæ fuerint, aut unde natæ sint. Aegyptus autem, præter cæteras prouincias, monachorum gregibus abundabat. Quorum lingua puto monachos & sanctos, nonnos fuisse uocatos: monachas & uirgines nonnas. Nam meminit Suidas, Nonni cuiusdam Aegyptij, qui Parthenium theologum uersibus sit interpretatus. Et parthenos Græce, uirginem sonat, quasi uirgo scripserit in uirginem. Deniq; in hac eadem epistola aliquanto inferius, cum de monachorum agit generibus, Aegyptiis utitur uocabulis. ¶ Post cœnam dubiam] Retulit uerba Terentij ex Phormione: Cœna dubia apponitur. Dubiam uocat opiparam, ubi dubites quid sumas potissimum: alioqui dubia cœna dici poterat, quæ non caret suspicione ueneni. ¶ Libidinū pompa] In pompa circumferuntur, quæ delectent oculos. Et libidines suam habent pompam, cum ostendunt commoda matrimonij, & animo subiiciunt uaria coniugij delectamenta. ¶ Omnes adulterantes] Ita legis Osee capite septimo: Omnes adulterātes, quasi clibanus succensus à coquente. Nam ad eum modum describit æstus impiorum. Sed habent alium felicem æstum & pij, cum diuinæ scripturæ flagrant amore. ¶ In imagine perambulat] Allusit ad uerba Psalmi trigesimioctaui: Verumtamen in imagine pertransit homo, sed & frustra conturbatur. In imagine perambulant, qui secundum spiritum uiuunt, non secūdum carnem. Iuxta spiritum & animum ad dei imaginem conditi sumus, qui spiritus est & inuisibilis: iuxta carnem ad pecudum accedimus similitudinem. ¶ Esto cicada noctium] Cicadæ non canunt, nisi feruescente sole: mane, uesperi, & noctu mutæ sunt: & cum canunt, stridore quodam lugubri strepunt. At pij noctu maxime canunt. Et cicadæ rore pascuntur, pij lachrymis. ¶ Mulieris ista lex est, non mea] Quasi uirgo mulier non sit, quod dicat Paulus: Diuisa est mulier & uirgo. ¶ Postquàm de duritia nationum.] Allusit simul & ad Euangelicum illud: Potens est deus de his lapidibus suscitare filios Abrahæ, & ad locū prophetæ, qui est apud Zachariam capite nono, iuxta enarrationem Septuaginta. Nam ex Hebræis Hieronymus uertit, Lapides sancti eleuabūtur super terram. ¶ Consuant tunicas] Matres cogūtur parare tunicas proli. At Christi tunica fuit inconsutilis, simplicitatem significans uere Christiani hominis, nihil curantis nisi bonam mentem. At quæ nupsit, hanc perdidit tunicam, distracta in uarias curas. ¶ Flentu lugentes quod nati sunt] Quanquam ferè consentiunt exemplaria, quæ quidem ipse uiderim, tamen quoniam omnino non consistit hæc lectio, non dubitem mutare ad hunc modum: quos uagitus delectat infantium, in ipso lucis exordio fletu lugentium quod nati sunt. Aut, flentium quod nati sunt. Sic & Plinius: A fletu uitam auspicamur. Nam prima uox nascentis hominis ploratus est. ¶ Et ad similitudinem dei unione fœcūda] Quid dignum imprecemur sciolis, qui nihil non deprauarunt? Non succurrentibus exemplaribus, ita legendum arbitror: Nullo extrinsecus cohærente germine, sed ad conchæ similitudinem, dei unione fœcunda. Siquidem gemma est unio, quam & margaritū uocant. Ea nascitur in conchis purissimis, non aliunde concepta quàm ex ipsis conchis quibus cohæret. Plinius è rore cœlesti cōcipi putat, ac miram habere cum cœlo cognationem. Lege Plinij caput trigesimumquintum libri noni. Porrò quod ait, Dei unione: aut interpretando dixit per appositionem, fœcunda unione, qui deus est: aut unione dei, cui coniuncta fuit infusione diuinæ naturæ: simulq; fit allusio ad uocē unionis, quæ gemmam significat. Paulo post memor huius similitudinis: Lego, inquit, de spinis rosam, de terra aurum, de concha margaritū. ¶ Quod prohibuerat] Quod, nempe habere caligas. Caliga, calciamenti genus est. Nam hoc caligarum genus quo nunc utimur, ueteres nescie bant. Prohibet Christus, ne calciamentum haberent apostoli. Et tamen Petrus in Actis, ab angelo iubetur calciare se caligis suis. Vnde hæc non ad literam accipienda sunt, sed eatenus, ut intelligamus omnium rerum corporearum solicitudinem abiiciendam iis, qui uelint apostolico fungi munere. ¶ Nunquid qui arat, tota die arabit?] Locus est apud Esaiam capite uigesimooctauo, quem trahit ad matrimonium & uirginitatem, ut intelligas arandi & serendi tempus præterisse, nūc esse tempus colligendi fructus. Fructus autem matrimonij, uirginitas. ¶ Neque enim audiendi sunt] Quidā opinati sunt Paulo uxorē fuisse, quam in Epistolis sororem appellans, saluere iubet & cōmendat. ¶ Nouellæ oliuarum] Quidam codices habebāt, Sicut nouellatio oliuarum. ¶ Vt de typicis taceam] Innuens illa aliud significare, quàm sonent. Atq; ita duplici repellit argumēto, primum quod typum habeant, deinde quod una cum Mosaica lege desierint, sicut hallum & alia plura. ¶ Diuisa est mulier

Universidad de Deusto
Biblioteca

lier & uirgo] Et hic secus citat, quàm nos uul-
13 go legimus, ut indicatum est alibi. ¶ Et Am-
brosij nostri] Nostrum addidit, quod Tertul-
lianus Afer fuerit, ut & Cyprianus: Damasus
Hispanus, Ambrosius Italus, aut (si mauis)
Gallus. ¶ Theristrum, siue theristrium] Ve-
stis est genus, cuius meminit Iulius Pollux.
Apparet fuisse uestem æstiuam: Nam θέρος, æ-
statem significat. ¶ Populus meus intra] Lo-
cus est apud Esaiam capite uigesimosexto.
¶ Daniel in cœnaculo] Est apud ipsum capite
sexto. Cœnaculum autem est pars domus su-
perior, quam uulgo solarium uocant. ¶ Ne
inanis gloriæ ardore] Fortè legendum est pro
ardore, nidore, ueluti fumo, qui ad tēpus dele
ctet, non expleat animum, ut nidor carnium.
¶ Digito monstreris.] Allusit ad Persianum
illud,

At pulchrum est digito monstrari, & dicier,
hic est.

¶ Facies eunuchinas] Nam eunuchi cum ue-
stem habeant uirilem, tamen imberbi mento
14 speciem fœminæ præ se ferunt. ¶ Quos uide-
ris catenatos] Qui cinguli loco catenis ferreis
utebantur, ad ostentationem sanctimoniæ.
¶ Contra apostolum] Qui scripserit indeco-
rum esse uiro, si comam nutriat. ¶ Et nudi im
patientia frigoris pedes] Aut legendum: Nu-
di patientia frigoris pedes, aut tumidi impa-
tientia frigoris pedes. ¶ Talem olim Anto-
niū] De his tacito nomine significauit in Epi-
stola ad Rusticum monachum. ¶ Calamistri
uestigio] Nam calamistro circumuoluti, post-
ea seruant illius uestigium, iam crispi redditi.
¶ Et altilis geranopopa] Vix locus hic resti-
tui possit citra suppetias exemplarium. Ex ue
stigiis mendosæ scripturæ puto sic esse legen-
dum: Prādium nidoribus probat altilis, uul-
go pipizo nominatur: ut intelligas id demum
prandium illi lautum esse, quod altilium ha-
beat nidorem. Et ob id pipizonem uulgo di-
ctum, quod pipi uox sit auium cortalium, ut
testatur & Aristophanes. Sed unde geranopo
pa? Nam quidam codices non habent. Fortè
legendum γεροντοπάπα, geranopepta, à coquen
dis grubus, quæ tum in deliciis erant. Aut
γεροντοπάπα, quod geranos Græcis significet,
etiam instrumentum quo comminuebātur fa-
rinæ. ¶ Thracij regis germanum] Germanus
15 plus est quàm frater, hoc est, simillimus. Sen-
tit autem Diomedem Thraciæ regem, qui ho-
spitū carne solitus est pascere equos suos: hūc
Hercules cōfecit, si fabulis credimus. ¶ Quæ
rubore frontis attrito] Lego abstrito, aut cer-
te absterso. ¶ Parasitos uincunt mimorum]
Mimos uocat sordidas & uulgares comœdi-
as, in quibus inducuntur parasiti abiectissime
assentātes. ¶ Mi catella] Imitatur blandimen
ta mulierculæ. ¶ Non delumbem matrona-
rum saliuam] Delumbem uocat mollem & ef-
fœminatā. Et saliuam, gustum & opinionem,
quam aliquis primis imbiberit annis. Sum-
ptum est ab infantibus, qui abhorrent à sali-
ua, cui non assueuerint: & eum saporem putāt
esse suauissimū, quem prima nutrix præman-
so cibo indidit. Retulit autem Satyrici uerba.
¶ Omne quod nascitur.] Idest, quicquid est
naturale, quicquid non est adulteratum arti-
ficio. Et eleganter dixit, adulterium linguæ.
¶ Cum ante annos plurimos] Hanc fabulam
16 [illegible]
bula, quam memoriter tenent omnes, etiam ij
qui ne uerbum quidem unquam legerunt in
scriptis Hieronymianis. Vapulauit (inquiūt)
Hieronymus, quod Ciceronem legerit. Aeuita
quadam religiōe sic ab omnibus bonis ab-
stinent literis, ut nec sacras attingant nisi sou-
imprudentes incidant. Aliquod uerbum Ci
ceronis, si cum Hieronymo uapulent. & tum
sibi uidentur apostolis proximi, si quam spur
cissime loquātur. At diuus Hieronymus cum
Rufino locum habet: ubi ita respondet, fo
rtiam ut eruditionem, si hic fortassis fuisse negat.
Nec hoc unquam fecit Hieronymus, Cicero
nem non esse legendum, sed in hoc damnat,
ut diuina, ethnicis intelligamus, & eo modo
tractemus. Alioqui quid sibi uult, quod ter-
bis ad eundem Magnum ait: Ita sti communi
uersum uitam in nugis, sophisticis & inanibus
mis quæstiunculariū uitiis consenescant, sibi
placent quod nihil attigerint bonorum
rum. Videre est statuit Leo decessor, qui
hæc fuit bonos, Romanam tenebat sedem
quis in scholis publicis, quam Vniuersitas
cœtus, ulcus quinq; annos hic historicis
poeticis literis studium omne consumeret, ne
nihil tetigeret grauiorū studiorum. Verum
quod natum in poeticis, idem usque in philo-
sophicis. Nos quoq; pueri quondam libricu
quarūtorum solidam superstitionem explos
mus, qui prætextu religionis politiores li
nas quia non didicerint, insectantur. Hic acce
ptum ferimus, quod autorum uæ quisq; fu
sit dignissimus, ita deprauatissimum habe
mus. Horum opera factum est, & ut in sacris
endo Hieronymo, doctis aliquot pl
impensurus sic, quam ipse insumpserit scriben
do. Quin insuper sacrilegi tantum ea tem
cum uirum audent uocare poeticis
religiosum, quod nō scribat quæstiones
cosilo. Quasi uero Paulus, aut prophe
ullus unquam quisquam uerum ex ore Christum
spirantium theologorū, adhuc scripserit
dum. Ne ipse quidem Aristoteles hoc
eius, nec inter philosophos adm
re uita, qui tantum artē reliquerit, ut
inter Cocalos & Crassos referatur, deinde
lium argutiarum pater, unquam tam
conuictus est, quam nugantur isti, qui se
rum literarum doctores & interpres
cant. ¶ In talem incidere quæstionem] Quæ
stiones dicuntur etiam cruciatus, quibus ueri
confessio exprimitur. ¶ Pannos trahit] Pan-
nos uocat uestes tritas ac laceras. ¶ Cum ad
agapen] ἀγάπη, dilectio est, siue charitas. Sic &
hodie

A hodie apud uulgus Italiæ, Galliæ, & nostrum
deniq; uocant eleemosynam charitatem. Nec
sine causa uoluit hoc uerbo uti, cum describat
quàm non amanter dent, quod uocant dile-
ctionē. Hoc nomine proprie significabant con
uiuium, quo pauperes reficiebantur: qua uo-
ce usus est & Iudas in epistola sua, res non dis-
similis sportulæ ethnicorum. ¶ Cœnobitæ]
17 κοινὸς, communis: βίος, uita, siue uictus. Id à Py
thagora fluxisse tradunt, cuius est illud, Ami-
corum communia esse omnia. Hanc uitam λοι-
πὸβιον appellabant, teste Gellio. ¶ Anachori-
tæ] ἀναχωρῶμ, secedere. ¶ Vt nemo quid postu
let, nemo non habeat] Nonnulli codices habe
bāt: Vt nemo quid postulet, nemo dehabeat:
utranq; lectionem quis non uideat esse mendo
sam? Sic autem legendū cēseo: Vt nemo quod
postulet habeat: idest, ut non sit necesse quic-
quam petere. ¶ Completis opusculis] Præ-
scriptas operas uocat opuscula, nisi mauis o-
peculis. ¶ A pentecoste.] Paschale tempus
quinquagesima est, quæ Græce dicitur πεντη-
κοστή: cuius extremus dies est, quo datus fuit
spiritus sanctus. A pascha uero usq; ad ascen-
sionem domini, uetabat ieiunium ecclesiastica
cōsuetudo, sicuti testantur & Decreta. Ex hoc
loco palàm patet, olim cum ieiunarent Chri-
stiani, solitos differre cibum usq; ad uesperā.
Et monachi, ne uiderentur ieiunare, cibum ca
piebant in meridie, quod uulgo nunc faciunt
18 in quadragesima ieiunantes. ¶ Tales Philo
B Platonici sermonis] Hic Philo Iudæus fuit, de
quo dictum est illud, teste Hieronymo, ὁ φίλων
πλατωνίζων, ἢ πλάτων φίλωνίζων. hoc est, aut Philo imi
tatur Platonem, aut Plato Philonem. ¶ Iose-
phus, Græcus Liuius] Scripsit enim Græce,
tametsi Iudæus natus, sed eloquentissime, tan
tum in aliena profecerat lingua. ¶ Essenos re-
fert] Hic deprauarāt, pro Essenos, esse nos de-
bere. Esseni, populus est interioris Iudææ, uer
gentis ad occidētem, nouum philosophorum
genus: cum fœminis nullum cōmercium, pal-
mulis uictitant, pecuniam spernunt, conuena
rum affluxu propagatur populus. Nemo ta-
men admittitur, ullius culpæ uel leuissimæ
sibi conscius. Hæc fermè Plinius. Nec admo-
dum diuersa tradūt Iosephus & Philo. ¶ Phy
gelo & Alexandro] Hi desciuerant à Paulo, si-
cut alibi demonstrauimus. ¶ Cum angelo fa
bulatur] Venustè usus est uerbo familiari. Fa-
bulantur enim inter se familiares, cum libe-
rius colloquuntur. ¶ Fac tibi tomum gran-
19 dem] Τόμον Græci uocāt à secando, quod exci
dantur è pellibus animantium, quæ Latini à
conuoluendo & euoluendo dicunt uolumina:
locus est apud Esaiam capite octauo: Sume ti
bi librum grandem, & scribe in eo stilo homi
nis, uelociter spolia detrahe, cito prædare. Ac
paulo post sequitur: Et accessi ad prophetis-
sam, & concepit & peperit filium, &c. ¶ Cum
Maria mater Domini.] Exodi decimoquinto
capite: Maria prophetissa soror Aaron tympa
num tenens, præcinit mulierum choro, quod
hic torquet ad Mariam uirginem.

ANTIDOTVS

Videtur in hac Satyrica mordacitate inue
hi in uirgines & monachos ac clericos, & argu
tius illorum uitam depingere. Verum quan-
dò neminem carpit nominatim, & malos re-
prehendit, non probos, illis impugnandum est
qui sic uixerūt, non Hieronymo, qui illos suis
depinxit coloribus.

~~A D H E~~

~~Videtur hic quoq; quadam durius dicere
in matrimonium, cui Hieronymus non damna
dum fauit, imò tanto magis fauit, quod uirtus
esse quàm minime in quinquatum tibicine, & ui
ginitas fragilis. Nemo enim illud dictum
durius. Tempus amplexandi, & tempus abs
tinendi à complexibus. Significat in Euangelio
tempus esse abstinendi à coniugibus.
Rursum illud: Consumant tunicas, & cætera,
quasi Christi tunicam non habeant quæ nu
quam laceratur. Illud. Et qui sciens uirginitatē asse
uerauit, & opus quod promiserat non fecerit.
tum esse naturā corruptā, non condita. Sunt
& alia, quæ si quis inique excutiat, diffi
uideantur à uirginitate cæteris
qui matrimonium faciunt unā cū
tis. Verū hæc omnia si quis animo scripsisse
ronymus, colligat, nihil habent quod
quam effundat.~~ In hac Epistola locus ille est,
quo quidam ridicule iactitant euidenter refel
li eos, qui putant Hieronymum in adolescen-
tia perdidisse uirginitatem, id quod ipse locis
aliquot ingenue fatetur. Sed istorum glorio-
sum errorem peperit schematis ignoratio, eo
siquidem tropo dixit: Virginitatē seruamus,
quo Vergilius dixit: Proceras erigit alnos.
Seruat enim, qui seruandi rationem tradit. Et
titulus est non de laude, sed de custodia uirgi-
nitatis. Pueriliter itaq; gestiunt, qui sibi uiden
tur arguti, dum ita colligunt. Hieronymus ser
uat uirginitatē: Nemo autem seruat quod non
habet, quasi non seruemus & res alienas. Alio
qui si Hieronymus loquitur de sua uirginita-
te, quomodo sibi cohæret sermo: Nobis, in-
quit, diuerso tramite incedendum, uirginita-
tem non tantum efferimus, sed seruamus. Nec
sufficit scire quod bonum est, nisi custodiatur
attentius quod electum. Hæc quum quidam
scripto euulgent, idq; cum atroci calumnia, ta
men appellari gaudent Magistri nostri, sibiq;
uidentur semidei, miro supercilio præ se despi
cientes grammaticos, qui si grammaticæ litas-
sent, non ad hunc modum se pueris deriden-
dos propinarent. Si tantopere fauent gloriæ
sanctissimi uiri, dicere poterant, illum fuisse la
psum ante baptismum. Nam mēdaciis lauda-
ri nolunt, quibus semper placuit ueritas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS

Blesilla, Paulæ filia, mortuo marito, admonita ualida febri, totam sese conuertit ad Christum, & monacham profiteri cœpit, non sine magna inuidia, & oblatratione cognatorum, quorum obtrectationibus hic respondet Hieronymus.

HIERONYMVS AD MARCELLAM
de ægrotatione Blesillæ.

ABRAHAM tentatur in filio, & fidelior inuenitur. Ioseph in Aegyptum uēditur, ut patrem pascat & fratres. Ezechias uicina morte terretur, & fusus in lachrymas, quindecim annorum spatio protelatur ad uitam. Petrus apostolus Domini passione concutitur, & amariter flens, audit: Pasce oues meas. Paulus, lupus rapax, & Beniamin adolescentior in ecstasi cæcatur ut uideat: & repentino tenebrarum horrore circumdatur, dominum uocat, quem dudum ut hominē persequebatur. Ita & nunc, mi Marcella, Blesillam nostrā uidimus ardore febrium per triginta fermè dies iugiter æstuasse: ut sciret reiiciendas delitias corporis, quod paulo pòst uermibus exarandū sit. Venit & ad hanc dominus Iesus, tetigitq; manum eius, & ecce surgens ministrat ei.
1 Redolebat aliquid negligentiæ, & diuitiarū fasciis colligata, in seculi iacebat sepulchro. Sed infremuit Iesus, & cōturbatus in spiritu, clamauit dicens: Blesilla, ueni foras. Quæ uocata furrexit, & egressa cū domino uescitur. Iudæi minent & tumeant, quærant occidere suscitatā: soli apostoli gloriētur. Scit se uitam suam ei debere, qui reddidit. Scit se eius amplexari pedes, cuius paulò ante iudiciū pertimescebat. Corpus pene iacebat exanime, & anhelos artus mors uicina quatiebat. Vbi tunc erant auxilia propinquorū? ubi uerba omni inaniora fumo? Nihil tibi debet ó ingrata cognatio, quæ mundo periit, & Christo reuixit. Qui Christianus est, gaudeat: qui irascitur, nō se esse indicat Christianū. Vidua quæ soluta est uinculo maritali, nihil necesse habet nisi perseuerare. At scandalizat quempiā uestis fuscior. Scādalizet Ioan D
nes, quo inter natos mulierū maior nullus fuit: qui angelus dictus, ipsum quoq; dominum baptizauit, quia camelorū uestitus tegmine zona pellicea cingebatur. Cibi displicēt uiliores? nihil uilius est locustis. Illæ Christianos oculos scādalizēt potius, quæ purpurisso, & quibusdam fucis ora oculosq; depingunt, quarū facies gypseæ, & nimio candore deformes, idola mentiūtur. Quibus si forte improuidis lachrymarum stilla eruperit, sulco defluit: quas nec numerus annorum potest docere, quod uetulæ sint, quæ capillis alienis uerticem struunt, & præteritam iuuentutem in ru
2 gis anilibus poliunt: quæ denicq; ante nepotum gregem tremētes uirgunculæ componuntur. Erubescat mulier Christiana, si naturę cogit decorem, si carnis curam facit ad concupiscentiam, in qua qui sunt, secūdum Apostolum, Christo placere non possunt. Vidua nostra ante morosius ornabatur, & die tota quid sibi deesset, quærebat ad speculum. Nunc loquitur confidēter: Nos autem omnes reuelata facie gloriam domini speculantes, in eandem imaginem trāsformamur, à gloria in gloriam quasi à domini spiritu. Tunc crines ancillulæ disponebant, & mitellis crispantibus uertex artabatur innoxius: nunc neglectum caput scit sibi tantum sufficere quod uelatur. Illo tempore plumarum quoq; dura mollicies uidebatur, & in extructis thoris iacere uix poterat. Nunc ad orandum festina consurgit, & tinnula uoce cæteris alleluia præripiens, prior incipit laudare dominum suum. Flectuntur genua suprà nudam humum, & crebris lachrymis facies psimmithio ante sordidata purgatur. Post orationē psalmi concrepant, & laxa ceruix, poplites uacillantes, in somnumq; uergentes oculi, nimio mentis ardore uix impetrant ut quiescant. Pulla tunica, minus cum humi iacuerit, sordidatur. Soccus uilior, auratorum precium calceorum egentibus largitur. Cingulum non auro, gemmisq; distinctum est, sed laneum, & tota simplicitate purissimum, & quod possit magis astringere uestimenta, quàm cingere. Si huic proposito inuidet scorpius, & sermone blando de uetita rursum arbore comedere persuadet, illidatur ei pro solea anathema, & in suo morienti puluere dicatur

A dicatur: Vade retro Satana, quod interpretatur, aduerse. Aduersarius quippe Christi est & antichristus, cui præcepta displicēt Christi. Oro te, quid tale unquam, quale Apostoli fecimus, ut merito scandalizentur? Patrem senem cum nauicula & reti dimittunt. Publicanus à teloneo surgit, & sequitur saluatorem: uolens discipulus reuerti domum, & suis ante renunciare, magistri uoce prohibetur. Sepultura non datur patri: & pietatis genus est, impium esse pro domino. Nos quia serica uestę non utimur, monachi iudicamur: quia ebrij non sumus, nec cachinno ora dissoluimus, continentes uocamur & tristes. Si tunica non canduerit, statim illud è triuio, impostor & Græcus est. Cauillentur uafriora licet, & pinguí aqualiculo fartos circumferant homines, Blesilla nostra ridebit, nec dedignabitur loquacium ranarum audire conuitia, cum dominus eius dictus sit Beelzebub.

SCHOLIA

1 Diuitiarum fasciis] Historiam Lazari reuocati ad uitam, accommodat ad allegoriam. ¶ Vbi uerba] Quibus ante adhortabantur, ut mundum sequeretur, opes, honorem, uoluptatem, in summa, felicitatem pollicentes, hoc est, inanissimas nugas. ¶ Nihil uilius est locustis] Vbi sunt isti, qui stultissimos mouent tumultus, quod scribatur Ioannes locustis animātibus uesci solitus, & è locustis conantur Iouis, quod aiunt, cerebrum reddere, ne tantus uir cibo parū opiparo uideatur alis? Hieronymus fatetur, eo cibo nihil fuisse uilius idq; putat ad illius laudem pertinere. ¶ Facies gypseæ] Olim è gypso statuæ quoq; fiB bant, Galli uulgò uocāt, plastre. Gypseas ergo facies uocat, cerussa oblitas & uelut incrustatas: hoc ipso deformes, quod nihil habeant ruboris. Vnde nonnullæ purpurissum adhibe2 bant. ¶ Trementes uirgunculæ] Ironice dixit, anus iam, ut quibus sint filij, filiiq; filiorū, & tamen perinde quasi uirgunculæ sint præ teneritudine trementes, comuntur & poliūtur. ¶ Mitellis crispantibus] Mitellam fecit à mitra, quod est capitis ornamentum: crispantibus, quia thorulis intortæ sint. ¶ Artabatur innoxius] Torquebant caput mitris, nihil cōmeritum, cum alia membra forent cruciāda. ¶ Facies psimmithio] Quod Latini uocant cerussam, Græci ψιμμύθιον. ¶ In suo morienti puluere] Ad hunc modum habebant exemplaria. Quanquā ipse censeo legendum pure pro puluere, à pus, quod pro ueneno nonnunquā accipitur. Horatius: Rupuli pus atq; uenenū. Et in præfatione quadam in Esaiam Hieronymus iisdem fermè uerbis utitur de pure & scorpio. ¶ Impostor & Græcus] Impostor est, qui arte decipit. Græci olim male audiebāt apud Romanos, ut hinc quoq; apparet. Huius prouerbij meminit & alibi. ¶ Vafriora] Ideest, sallsiora, magisq; mordacia. ¶ Pingui aqualiculo] Videlicet obesos, qui mulierē ieiuniis macilentam rideant.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS

Leæ, quæ uirginum monasterio præfuerat, mortem, cum consulis designati qui sub idem fere tempus obierat diem, morte componit: ostendens, quantum interfit inter exitū sanctorum, & interitum eorum quos hic mundus ut felices adorat.

HIERONYMVS AD MARCELLAM
de exitu Leæ.

CVM HORA fermè tertia hodiernæ diei, septuagesimum secūdum Psalmum, ideſt tertij libri principium legere cœpissemus, & docere cogeremur, tituli ipsius partem ad finem secundi libri, partem ad principium tertij libri pertinere: quod scilicet, defecerunt hymni Dauid filij Iesse, finis esset prioris: Psalmus uero Asaph, principium sequentis, & usque ad eum locum peruenissemus, in quo iustus loquitur: Dicebam, si narrabo sic, ecce generationem filiorum tuorum præuaricatus sum, quod in Latinis codicibus non ita habemus expressum, repente nobis nuntiatum est sanctissimam Leam exisse de corpore. Ibiq; ita te palluisse conspexi, x
ut uere aut pauca, aut nulla sit anima, quæ fracto uase testaceo, non tristis erumpat. Et tu quidem, non quod futuri incerta esses dolebas, sed quod triste funeri obsequium non dedisses. Denique in mediis fabulis, rursum didicimus reliquias eius iam Ostiam fuisse delatas. Quæras, quò pertineat ista replicatio? Respondebo tibi uerbis Apostoli, multum per omnem modum. Primum, quod uniuersorum gaudiis

Universidad de Deusto
Biblioteca

proſequenda ſit, quæ calcato diabolo, coronam iam ſecuritatis accepit. Secundo, C
ut eius uita breuiter explicetur. Tertio, ut deſignatum conſulem de ſuis ſeculis de-
trahentem, eſſe doceamus in tartaro. Et quidem conuerſationem Leæ noſtræ, quis
poſsit digno alleuare præconio? Ita eam totam ad dominũ fuiſſe conuerſam, ut mo
naſterij princeps, mater uirginum fieret, poſt mollitiem ueſtium ſacco membra tri-
uiſſe, inſomnes orationibus duxiſſe noctes, & comites ſuas plus exemplo docuiſſe
quàm uerbis. Humilitatis fuit tantæ tamq; ſubiectæ, ut quondam domina plurimo
rum, ancilla omnium putaretur, niſi quod eo Chriſti magis eſſet ancilla, dum domi
na hominum non putatur. Inculta ueſtis, uilis cibus, neglectum caput: ita tamen, ut
cum omnia faceret, oſtentationem fugeret ſingulorum, ne reciperet in præſenti ſe-
culo mercedem ſuam. Nunc igitur pro breui labore æterna beatitudine fruitur, ex-
cipitur angelorum choris: Abrahæ ſinibus confouetur, & cum paupere quondam
Lazaro, diuitem purpuratum & non palmatum conſulem, ſed atratum, ſtillam di-
giti minoris cernit inquirere. O quanta rerum mutatio. Ille quem ante paucos dies
dignitatum omnium culmina præcedebant: qui quaſi de ſubiectis hoſtibus trium-
pharet, capitolinas aſcendit arces, quem plauſu quodam & tripudio populus Ro-
manus excepit, ad cuius interitum Vrbs uniuerſa commota eſt, nunc deſolatus &
nudus, non in lacteo cœli palatio, ut uxor mentitur infelix, ſed in ſordentibus tene
2 bris continetur. Hæc uero quam unius cubiculi ſecreta uallabant, quæ pauper ui-
debatur & tenuis, cuius uita putabatur amentia, Chriſtum ſequitur: & dicit, Quæ-
cunq; audiuimus, ita & uidimus in ciuitate dei noſtri: & reliqua. Quapropter mo-
neo, & flens gemensq; cõteſtor, ut dum huius mundi uiam currimus, non duabus
tunicis, ideſt duplici ueſtiamur fide. Non calciamentorum pellibus, mortuis uideli-
cet operibus prægrauemur. Non diuitiarum nos pera ad terram premat: non uir-
gæ, ideſt potentiæ ſecularis quæratur auxilium: non pariter & Chriſtum uelimus
habere & ſeculum: ſed pro breuibus & caducis, æterna ſuccedant: & cum quotidie
(ſecundum corpus loquor) præmoriamur, in cæteris non nos perpetuos exiſtime- D
mus, ut poſsimus eſſe perpetui.

SCHOLIA

NOn temere meminit interruptæ in terpretationis. Siquidem defece-
runt hymni Dauid, pertinet ad lu
ctũ de morte Leæ. Et illud: Si nar-
rabo ſic, ecce nationem filiorũ tuo
rum, & cætera, pertinet ad utrunq;, ad Leam
translatam ad immortalitatem, & ad impium
1 diuitem ad inferos præcipitatum. ¶ Quæ fra
cto uaſe teſtaceo] Ita uocat corpuſculum hoc,
Eccleſiaſtẽ ſequutus, qui per ænigma corpus
hydriam uocat. Vt conteratur, inquit, hy-
dria ſuper fontem, & confringatur rota ſuper
ciſternam, & reuertatur puluis in terrã ſuam
unde erat, & ſpiritus redeat ad deũ qui dedit
illum. Significat aũt diuus Hieronymus, per-
paucos eſſe, qui mortẽ non horreant. ¶ Deſi-
gnatum cõſ.] Deſignati dicebãtur, iam quidẽ
creati, ſed qui nondum iniſſent magiſtratũ, &
idcirco addit, de ſuis ſeculis detrahentẽ, quod
interceptus fuiſſet, anteq; ineũdi magiſtratus
dies ueniſſet. ¶ Non palmatũ cõſ.] Toga con
ſularis palmas habebat, quẽadmodũ & trium
phantis. Ea candida conſueuit eſſe, præſertim
candidatis. ¶ Atratum] Alluſit ad magiſtra
tuum petitores, qui ob candidam ueſtem, can
didati uocabantur. ¶ In lacteo cœli palatio]
Alluſit ad lacteam uiam, qua poetæ fingũt
iter eſſe ad Iouis arcem, reliquorum deorum
palatiis hinc atq; hinc diſpoſitis. ¶ Vt uxor 2
mentitur] Nam erat ethnici mariti uxor ethni
ca. Vnde iuxta ethnicorũ morem in deos rela
tum fingebat. Meminit huius in Epiſtola ad
Paulam De morte Bleſillæ. Quidam codices
pro mentitur, habebant commentatur: utraq;
lectio probe habet. Nam commẽtum, figmen-
tum uocamus: unde commentari. ¶ Non dua
bus tunicis] Mire totum hunc Euãgelij locum
ad allegoriam trahit. ¶ Duplici ueſtiamur fi
de] Vt partim fidamus Chriſto, partim mun-
do. Hanc epiſtolam ſcripſit ab eremo Romam
reuerſus, cum Marcellam erudiret in ſacris li-
teris, ut in illius teſtatur epitaphio.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS

Paulæ primogenita filia, ſeptimo poſt nuptias menſe maritum amiſit: deinde periit & ipſa, no
mine Bleſilla, maternæ auiæ uocabulũ referens. Huius obitũ intẽperantius ac fine fine plorantẽ
Paulam Hieronymus conſolatur, atq; etiã acriter obiurgat, oſtẽdens non eſſe Chriſtianorũ tan-
topere deflere bene uita defunctos. In ipſius aũt epitaphio Paulæ, uitiũ hoc illi tribuit Hierony-
mus, quod impẽſiſſime dilexerit liberos ſuos. Huius epiſtolæ mentionẽ facit in eo quod modo
citauimus epitaphio, teſtans Romæ ſcriptam fuiſſe, nimirum eo tempore cum illic per Epipha-
niũ & Paulinũ epiſcopos è Syria retractus, Marcellæ cæterisq; nobilibus fœminis innotuiſſet.

A

HIERONYMVS AD PAVLAM
ſuper obitu Bleſillæ filiæ.

QVIS DABIT capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachryma
rum & plorabo: non ut Hieremias ait, uulneratos populi mei, nec
ut Ieſus miſeriam Hieruſalem, ſed plorabo ſanctitatem, miſericor-
diam, innocentiam, caſtitatẽ: plorabo omneis pariter in unius mor
te defeciſſe uirtutes. Non quod lugenda ſit illa quæ abiit, ſed quod
nobis impatiẽtius ſit dolendum, qui talem uidere deſiuimus. Quis
enim ſiccis oculis recordetur, uiginti annorum adoleſcẽtulam tam ardenti fide cru-
cis leuaſſe uexillum, ut magis amiſſam uirginitatẽ, quàm mariti doleret interitum?
Quis ſine ſingultibus tranſeat orandi inſtantiam, nitorem linguæ, memoriæ tena-
citatem, acumen ingenij? Si Græce loquentem audiſſes, Latine eam neſcire puta- 1
res. Si in Romanum ſonum lingua ſe uerterat: nihil omnino peregrini ſermo redo-
lebat. Iam uero quod in Origene quoq; illo Græcia tota miratur, in paucis non di-
cam menſibus, ſed diebus, ita Hebrææ linguæ uicerat difficultates, ut in diſcendis
canendisq; pſalmis, cum matre contenderet. Humilitas ueſtium non (ut in pleriſq; 2
ſolet) tumentes animos arguebat, ſed cum interiori ſe mente deiecerat, inter ancil-
larum uirginum cultum dominamq; nihil medium, niſi quod in eo facilius digno-
ſcebatur, quod neglectius incedebat. Vacillabãt ægrotatione greſſus, & pallentem
ac tremẽtem faciem, uix collum tenue ſuſtinebat, & tamen aut prophetam, aut Eu-
angelium ſemper in manibus tenebat. Lachrymis ora complentur, ſingultus occu-
pat uocem, & hærentem linguam, uiſcera commota non laxant. Cum ſanctum cor
puſculum febrium ardor excoqueret, & ſemianimæ lectulum uallaret circulus pro-
pinquorum, hæc in extrema uerba mãdabat: Orate dominum Ieſum ut mihi igno-
ſcat, quia implere non potui quod uolebã. Secura eſto mi Bleſilla: confidimus, pro-
B bas uera quæ dicimus: Nunquam eſt ſera conuerſio. Vox hæc primum dedicata eſt
in latrone: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo. Poſtquàm autem car-
cina carnis abiecta, ad ſuum anima reuolauit autorẽ, & in antiquam poſſeſsionem
diu peregrinata conſcendit: ex more parantur exequiæ, & nobilium ordine præ-
eunte, aureum feretro uelamen obtenditur. Videbatur mihi tunc clamare de cœlo:
Non agnoſco ueſtes, amictus iſte non eſt meus, hic ornatus alienus eſt. Sed quid a-
gimus? Matris prohibituri lachrymas, ipſi plangimus. Confiteor affectus meos, to-
tus hic liber fletibus ſcribitur. Fleuit & Ieſus Lazarum, quia amabat illum. Non eſt
optimus conſolator, quem proprij uincunt gemitus, cuius uiſceribus emollitis, fra-
cta in lachrymis uerba deſudant. Teſtor mi Paula Ieſum, quem Bleſilla nunc ſequi-
tur: teſtor ſanctos angelos, quorum conſortio fruitur, eadem me dolorum perpeti
tormenta quæ pateris: patrem eſſe ſpiritu, nutritium charitate: & interdum dicere,
Pereat dies illa, in qua natus ſum. Et: Hei mihi mater, ut quid genuiſti me uirum,
qui dicerer diſcrimen omni terræ. Et illud: Iuſtus es Domine, ueruntamen iudicia
loquar ad te. Quid eſt, quod uiæ peccatorum proſperantur? Et: Mei quoque penè
moti ſunt pedes, penè effuſi ſunt greſſus mei. Quia zelaui in peccatoribus, pacem
peccatorum uidens. Et dixi: Quomodo cognouit deus, & ſi eſt ſcientia in excelſo?
Ecce, ipſi peccatores & abundantes in ſeculo, obtinuerunt diuitias. Sed rurſus il-
lud occurrit: Si narrauero ſic, Ecce generationem filiorum tuorum præuaricatus
ſum. Nunquid & in meam mentem, non hic ſæpius fluctus illiditur? Quare ſenes
impij, ſeculi diuitiis perfruuntur? Quare adoleſcentia rudis, & ſine peccato pueri-
tia, immaturo flore metitur? Quid cauſæ eſt, ut ſæpe bimuli trimuliq;, & ubera ma-
terna lactentes à dæmonio corripiantur, repleantur lepra, morbo regio deuoren-
tur? Et econtrario, impij, adulteri, homicidæ, ſacrilegi, uegeti atque ſecuri de ſua
ſanitate, in Deum blaſphement? Præſertim quum iniuſticia patris non redundet
ad filium, & anima quæ peccauerit, ipſa moriatur. Aut ſi manet uetus illa ſenten-
tia, Peccata patrum in filios oportere reſtitui, iniquum ſit longæui patris innume-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ra delicta in innocentem infantiam repensare. Et dixi: Ergo sine causa iustificaui C
cor meum, & laui inter innocentes manus meas, & factus sum flagellatus tota die.
Sed cum hæc cogitarem, statim didici cum Propheta: Et suscepi, ut cognoscerem:
hic labor est in conspectu meo, donec ingrediar sanctuarium Dei, & intelligam in
nouissima eorum. Iudicia enim Domini abyssus multa. Et, O profundum diuitia-
rum sapientiæ & scientiæ Dei, quàm inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabi-
les uiæ eius. Bonus est deus, & omnia quæ bonus facit, bona sint necesse est. Ma
riti orbitas irrogatur, plango quod occidit. Sed quia sic placet Domino, æquo ani-
mo sustinebo. Vnicus raptus est filius: durum quidem, sed tolerabile, quia sustulit
ille, qui dederat. Si cæcus fuero, amici me lectio consolabitur. Si auditum quoq; fur
dæ aures negauerint, uacabo à uitiis: nihil aliud, nisi dominum cogitabo. Immine-
bit super hæc & dura pauperies, frigus, languor & nuditas: extremam expectabo
mortem, & breue putabo malum, quod finis melior subsequatur. Consideremus,
quid ethicus ille Psalmus sonet: Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum. Hoc
non potest dicere, nisi ille, qui ad uniuersa quæ patitur, magnificat Dominum, &
suo merito imputans, in aduersis de eius clementia gloriatur. Exultauerunt enim
filiæ Iudæ in omnibus iudiciis Domini. Si Iuda confessio interpretatur: confitens
autem omnis anima credentis est: necesse est, ut qui se credere dicit in Christo, in
omnibus Christi iudiciis gaudeat. Sanus sum, gratias refero creatori. Langueo, &
in hoc laudo Domini uoluntatem. Quando enim infirmor, tunc fortis sum, & uir-
tus spiritus in carnis infirmitate perficitur. Patitur & Apostolus aliquid quod non
uult, pro quo ter dominum deprecatur. Sed dicitur ei: Sufficit tibi gratia mea, quia
uirtus in infirmitate perficitur, & ad reuelationum humiliandam superbiam, moni
tor quidam humanæ imbecillitatis apponitur, in similitudinem triumphantiũ, qui-
bus in curru retro comes adhærebat per singulas acclamationes ciuiũ, dicens: Ho-
minem te esse memento. Cur autem durum sit, quod quandoq; patiendum est? Et
cur dolemus quenquam mortuum? Ad hoc enim nati sumus, ut maneamus æter- D
ni? Abraham, Moyses, Esaias, Petrus, Iacobus, Ioannes, Paulus electionis uas, &
super omnia filius Dei, moritur: & nos indignamur aliquem exire de corpore, qui
ad hoc forsitan raptus est, ne malicia mutaret intellectum eius? Placita enim erat
deo anima eius. Propter hoc properauit educere eam de media iniquitate, ne lon-
go uitæ itinere, deuiis oberraret anfractibus. Lugeatur mortuus, sed ille, quem
gehenna suscipit, quem tartarus deuorat, in cuius pœnã æternus ignis æstuat. Nos
quorum exitum angelorũ turba comitatur, quibus obuiam Christus occurrit: gra-
uemur magis, si diutius in tabernaculo isto mortis habitemus. Quia quamdiu hic
moramur, peregrinamur à Domino. Illa illa nos cupido teneat: Hei mihi, quia pe-
regrinatio mea prolongata est à me, habitaui cum habitantibus Cedar, multum pe
regrinata est anima mea. Si Cedar tenebræ sunt, & mundus iste sunt tenebræ, quia
lux lucet in tenebris, & tenebræ eam non comprehenderunt. Faueamus Blesillæ
nostræ, quæ de tenebris migrauit ad lucem, & inter fidei incipientis ardorem, con-
summati operis percepit coronam. Reuera, si seculare desiderium: & (quod Deus
à suis auertat) delicias uitæ huius cogitantem, mors immatura rapuisset: plangen-
da erat, & omni lachrymarum fonte ploranda. Nunc uero cum (propitio Christo)
ante quatuor fermè menses, secundo quodammodo propositi se baptismo lauerit,
& ita deinceps uixerit, ut calcato mundo, semper monasterium cogitarit, non uere-
3 ris, ne tibi Saluator dicat: Irasceris Paula, quia tua filia, mea facta est filia? Indigna-
ris de iudicio meo, & rebellibus lachrymis facis iniuriam possidenti? Scis enim
quid de te, quid de cæteris tuis cogitem. Cibum tibi denegas, non ieiuniorum
studio, sed doloris. Non amo frugalitatem istam. Ieiunia ista aduersarij mei sunt.
Nullam animam recipio, quæ me nolente, separatur à corpore. Tales stulta philoso
phia habeat martyres, habeat Zenonem, Cleombrotum, uel Catonem. Super nul-
lum requiescit spiritus meus, nisi super humilem & quietum, & trementem uerba
mea. Hoc est quod mihi in monasterio promittebas? quod habitu à matronis

cæteris

A cæteris separato, tibi quasi religiosior uidebaris? Mens ista quæ plangit, ferearum
uestium est. Interciperis & emoreris, & quasi non in meas manus uentura sis, cru-
delem iudicem fugis. Fugerat quondam & Ionas animosus propheta, sed in pro-
fundo maris meus fuit. Si uiuentem crederes filiam, nũquam plangeres ad meliora
migrasse. Hoc est quod per Apostolum meum iusseram, ne pro dormientibus in si-
militudinem gentium tristaremini. Erubesce, ethnicæ comparatione superaris. Me
lior diaboli ancilla, quàm mea est. Illa infidelem maritum translatum fingit in cœ-
lum, tu mecum tuam filiam commorantem, aut non credis, aut non uis. Sed dicis:
quomodo lugere me prohibes, cum & Iacob Ioseph in sacco fleuerit: congregatisq;
ad se omnibus propinquis noluerit consolari, dicens: Descendam ad filium meum
lugens in infernum? Et Dauid Absalon cooperto capite planxerit, repetẽs: Filius
meus Absalon, Absalon filius meus: quis dabit, ut moriar pro te filius meus Absa-
lon? Moysi quoq; & Aaron, cæterisq; sanctorũ solennis sit luctus exhibitus? Per-
facilis ad ista responsio est: Luxisse Iacob filium, quem putabat occisum, ad quem
& ipse erat ad inferos descensurus, dicens: Descendam ad filium meum lugens in
infernum, quia necdum paradisi ianuam Christus effregerat, nec dum flammeam
illam rompheam & uertiginem præsidentium cherubim, sanguis eius extinxerat.
Vnde & Abraham licet in loco refrigerij, tamen apud inferos cum Lazaro fuisse
scribitur. Et Dauid iuste fleuisse filium parricidam, qui alium paruulum, postquàm
ut uiueret impetrare non potuit, quia sciebat non peccasse, non fleuit. De Moyse
uero & Aaron, quod eis ex ueteri more sit planctus exhibitus, non mirandum est,
cum & in Actis apostolorum iam Euangelio coruscante, Stephano fecerint Hiero
solymæ fratres planctum magnum. Et utiq; planctus magnus, non in plangẽtium
exanimatione, ut tu putas: sed in pompa funeris, & exequiarum frequentia intelli-
gendus sit. Denique de Iacob scriptura sic loquitur: Et ascendit Ioseph sepelire pa-
trem suum, & ascenderũt cum eo omnes pueri Pharaonis, & seniores domus eius,
B & seniores omnis terræ Aegypti, & omnis domus Ioseph & fratres eius. Et post
paululum: Et ascenderunt cum eo quadrigæ & equites, & facta sunt castra grandia
nimis. Ac deinde: Et planxerunt eum planctu magno, & forti nimis. Planctus iste
solennis, non longas Aegyptiis imperat lachrymas, sed funeris mõstrat ornatum.
Iuxta quem modum Aaron quoq; & Moysen, fletos esse manifestum est. Nequeo
satis scripturæ laudare mysteria, & diuinum sensum, in uerbis licet simplicibus ad-
mirari, quid sibi uelit quod Moyses plangitur: & Iesus Naue uir sanctus, sepultus
refertur, & tamen fletus esse non scribitur. Nempe illud quod in Moyse, idest in le-
ge ueteri sub peccato Adam omnes tenebantur elogio, & ad inferos descẽdentes,
consequenter lachrymæ prosequebantur, secundum Apostolum, qui ait: Et regna- 4
uit mors ab Adam usque ad Moysen, etiam super eos qui non peccauerunt. In Ie-
su uero, idest in Euangelio, per quem paradisus est apertus, mortem gaudia prose-
quuntur, flentesq; hodie Iudæi, & nudatis pedibus in cinere uolutati, sacco incu-
bant. Ac ne quid desit superstitioni, ex ritu uanissimo Pharisæorum, primum ci-
bum lentis accipiunt, uidelicet ostendentes quali edulio primogenia perdiderint.

Sed merito, quia in resurrectionem Domini non credentes, antichristi præpa-
rantur aduentui. Nos uero qui Christum induimus, & facti sumus iuxta Apostolum, genus regium & sacerdotale, non debemus super mortuos contristari. Et di-
xit (inquit) Moyses ad Aaron & Eleazar & Ithamar filios eius, qui relicti erant:
Caput uestrum non denudabitis, & uestimenta uestra non scindetis, ne moriami-
ni, & super omnem synagogam ueniat ira. Nolite (inquit) scindere uestimenta ue-
stra, & luctum exhibere gentilem, ne moriamini. Mors nostra peccatum est. Et,
quod forsitan crudele alicui uideatur, sed fidei necessarium est, in eodem Leitico
scribitur: quomodo sacerdos magnus ad patrem, matrem, fratresq;, uel liberos mor
tuos prohibeatur accedere: ne uidelicet anima dei sacrificiis uacans, & tota in illius
mysteriis occupata, aliquo impediatur affectu. Nónne aliis uerbis idipsum in Eu-
angelio præcipitur, ut non renunciet domui discipulus? ut mortuo patri non exhi-

beat

Universidad de Deusto
Biblioteca

beat sepulturam? Et de sanctis, inquit, non exiet, & non contaminabitur sanctificatio dei eius, quia sanctũ oleum unctionis à deo super eum est. Certe postquàm credimus in Christum, & oleo unctionis eius accepto, illum portamus in nobis, non debemus exire de templo, id est, de proposito Christiano: non foras egredi, incredulitati uidelicet gentilium commisceri, sed esse semper intrinsecus, id est, uoluntati domini ministrare. Hæc idcirco dicimus: ne ignorantia scripturarum autoritatem tibi præberet in luctu, & uidereris rationabiliter errare. Et adhuc sic loquutus sum, quasi unam de turbis conuenerim Christianam. Nunc uero cum sciam toti te renunciasse mundo, & abiectis calcatisq; delitiis seculi, orationi, ieiuniis, lectioni uacare quotidie, cum ad exemplum Abraham cupias exire de terra tua, & de cognatione tua, ut & Chaldæis & Mesopotamia derelictis, terram repromissionis introeas, cum omnem substantiolam, aut pauperibus dilargita sis, aut filiis ante mortem mũdo mortua dederis: miror te ea facere, quæ si facerẽt cæteræ, reprehensione dignæ uiderentur. Redit tibi in memoriam confabulatio eius, blanditiæ, sermo, consortium: & quod his careas, pati non potes. Ignoscimus matris lachrymis, sed modum quærimus in dolore. Si parentem cogito, non reprehendo quod plangis. Si Christianam & monacham, istis nominibus mater excluditur. Recens uulnus est, & tactus iste quo blandior, non tam curat, quàm exasperat. Attamen quod tempore mitigandum est, cur ratione non uincitur? Nam & Noemi famem fugiens in terra Moab, & maritum perdidit & filios, & cum suorum auxilio esset destituta, Ruth alienigena ab eius latere non recedit. Vide quanti meriti sit desertæ præstitisse solatium. Ex eius semine Christus oritur. Respice Iob, quanta sustinuit, & uidebis te nímium delicatam, illum erectis in cœlum oculis, inter ruinas domus, pœnas ulceris, innumeras orbitates, & ad extremũ uxoris insidias, inuictam tenuisse patientiam. Scio quid responsura sis: Hoc illi quasi iusto ad probationem euenisse. Et tu è duobus elige, quod uelis: aut sancta es, & probaris: aut peccatrix, & iniuste quereris, minora sustinens quàm mereris. Quid uetera replicem? Præsentia exempla sectare. Sancta Melania nostri temporis inter Christianos uera nobilitas, cum qua tibi dominus, mihiq; concedat in die sua habere partem, calente adhuc mariti corpusculo, & necdum humato, duos simul perdidit filios. Rem sum dicturus incredibilem, sed teste Christo, non falsam. Quis illã tunc nõ putaret more lymphatico, sparsis crinibus, ueste conscissa, lacerum pectus inuadere? Lachrymæ gutta non fluxit, stetit immobilis: & ad pedes aduoluta Christi, quasi ipsum teneret, arrisit. Expeditius, inquit, tibi seruitura sum domine, quia tãto me onere liberasti. Sed forsitan superatur in cæteris. Quin imò qua illos mente cõtempserit, in unico postea filio probat: cui omni quam habebat possessione concessa, ingruente iam hyeme, Hierosolymam nauigauit. Parce quæso tibi, parce filiæ cum Christo iam regnãti: parce saltem Eustochio tuæ, cuius parua adhuc ætas, & rudis penè infantia, te magistrante dirigitur. Sæuit nunc diabolus, & quia unam cernit de tuis liberis triumphantem, obtritum se esse condolens, quærit in remanente uictoriam, quam in præeunte iam perdidit. Grandis in suos pietas, impietas in deum est. Abraham unicum filium lætus interficit, & tu unam de pluribus quereris coronatam? Non possum sine gemitu eloqui, quod dicturus sum. Cum de media pompa funeris, te exanimem referrent, hoc inter se populus mussitabat: Nónne illud est quod sæpius dicebamus? Dolet filiam ieiuniis interfectam, quod non uel de secundo eius matrimonio tenuerit nepotes. Quousq; genus detestabile monachorũ non urbe pellitur? non lapidibus obruitur? non præcipitatur in fluctus? Matronam miserabilem seduxerunt, quæ q; monacha esse noluerit, hinc probatur, quod nulla gentilium ita suos unquam fleuerit filios. Qualem putas ad istas uoces Christũ habuisse tristiciã? Quomodo exultasse satanam, qui nũc tuam animam eripere festinans, & pij tibi proponens doloris illecebrã: dum ante oculos tuos, filiæ semper imago uersatur, cupit matrẽ simul necare uictricis, & solitudinẽ sororis inuadere relictæ. Non ut terreã loquar, sed ut mihi testis est dominus, quasi ante tribunal eius assistens, in hæc te uerba cõuenio. Detestan-

A Detestandæ sunt istæ lachrymæ, plenæ sacrilegio, incredulitate plenissimæ, quæ non habent modum, quæ usq; ad uiciniam mortis accedunt. Vlulas & exclamitas & quasi quibusdam facibus accensa, quãtum in te est, tui semper homicida es. Sed ad talem clemẽs ingreditur Iesus, & dicit: Quid ploras? Non est mortua puella, sed dormit. Irrideant circunstantes. Ista infidelitas Iudæorum est. Te quoq; si ad sepulchrum filiæ uolueris uolutari, angelus increpabit: Quid quæris uiuẽtem cum mortuis? Quod quia Maria fecerat Magdalene, postquam uocem domini se clamantis agnouit, ad eius prouoluta pedes audit: Ne tetigeris me, necdum enim ascendi ad patrem meum, id est, non mereris tangere resurgentem, quem mortuum existimas in sepulchro. Quas nunc existimas Blesillam nostram pati cruces, quæ ferre tormenta, quod tibi Christum uideat subiratum? Clamat nunc illa lugenti, Si unquam me amasti mater, si tua ubera suxi, si tuis instituta sum monitis, ne inuideas gloriæ meæ: nec hoc agas, ut à nobis in perpetuũ separemur. Putas esse me solam? Habeo pro te Mariam matrem domini. Multas hic uideo, quas ante nesciebam. O quanto melior est iste comitatus. Habeo Annam quondam in euangelio prophetantem: &, quo magis gaudeas, tãtorum annorum labores, ego in tribus mensibus consequuta sum. Vnam palmam castitatis accepimus. Misereris mei, quia mũdum reliqui? At ego uestri sortem doleo, quos adhuc seculi carcer includit, quos quotidie in acie præliantes, nunc ira, nunc auaricia, nunc libido, nunc uariorum incentiua uitiorum, pertrahunt ad ruinam. Si uis, ut mater mea sis: cura placere Christo. Non agnosco matrem, meo domino displicentem. Loquitur illa & alia multa, quæ taceo, & pro te dominum rogat, mihiq; ut de eius mente securus sim, ueniam impetrat peccatorũ: quod monui, quod hortatus sum, quod inuidiam propinquorum ut salua esset, excepi. Itaq; dum spiritus hos artus regit, dum uitæ huius fruimur cõmeatu, spondeo, promitto, polliceor, illam mea lingua resonabit, illi mei dedicabuntur labores, illi meum sudabit ingenium: Nulla erit pagina, quæ non Blesillam so-
B net. Quocunq; sermonis nostri monumenta peruenerint, illa cum meis opusculis peregrinabitur. Hanc in mea mente defixam legent uirgines, uiduæ, monachi, sacerdotes. Breuis uitæ spatium, æterna memoria compensabit. Quæ cum Christo uiuit in cœlis, in hominum quoq; ore uictura est. Transibit & præsens ætas, sequentur secula post futura, quæ sine inuidia iudicabunt. Inter Paulæ Eustochiiq; nomen media ponetur. Nunquam in meis moritura est libris. Audiet me semper loquentem cum sorore, cum matre.

SCHOLIA

1 Nitorẽ linguæ] Hieronymus in mu liercula laudat elegantiam sermonis, cum hodie sapientes illi pulchrũ ducant spurce loqui, & Christianum hominem decere linguæ sordes. ¶ In Origene quoq; illo] Illo, addidit ob emphasim. Nam si in tam incomparabili uiro miratur Græcia, quod unam Hebræam linguam adiecerat suæ, quanto magis mirandum, fœminam esse trilinguem? Testatur aliis aliquot locis Hieronymus, Origenem Hebraicas didicisse literas, ut diffisus Septuaginta, Veteris testamenti ueritatem ex ea peruestigaret, præsertim in tomis, in quibus accuratius disputat. Nam in Homiliis uulgatã utitur æditione. ¶ Cum matre contenderet] Contenderet, dixit in bonam partem, pro certaret: non quod uere certaret, sed quod cò profecerit, ut
2 certare posset. ¶ Tumentes animos] Animi, plurali numero, ferociam significãt & fastum. Arguebat, posuit pro indicabat: ut Vergilius, Degeneres animos timor arguit.
¶ Vacillabãt ægrotatione] Nonnulli codices scriptũ habebant: Vacillabat ægrotatione fessa. Vtraq; lectio probe habet, nisi quod posterior mihi magis arridet. ¶ Pallentem ac trementem] Vtrũq; consequi solet morbum. Pallor, ob uitiatos humores, & exhaustũ sanguinem: & tremor ob uires extenuatas. ¶ Et semianimem in lectulum] Hunc locum in omnibus deprauatum exemplaribus, ita restituimus: Et semianimæ lectulum uallaret circulus propinquorum. ¶ Mariti orbitas.] Noue dixit, mariti mortem, mariti orbitatem.
¶ Propositi se baptismo] Significat illi in animo fuisse, monacham fieri, sed morte præuentam, nondum adisse monasterium. ¶ Irasceris Paula] Apte ad affectus induxit prosopopeiam, dum Christum ipsum loquentem facit. ¶ Habeat Zenonem] Zeno sibi mortem
3 consciuit

Universidad de Deusto
Biblioteca

consciuit, ut quidam putant, laqueo: ut alij, inedia. Testis Laertius in eius uita. ¶ Theombrotum] Legēdum est Cleombrotum. Is fuit adolescens Ambraciotes, qui de tecto se præcipitem dedit, ut patet ex Græco epigrāmate,

εἰπέ Θέωνος τὸν παῖδα λαλόμβροτον ἀμβρακιώτην
μιμεῖ, πρὸς τίνων σὸν δίωκε τέκμαρ ὑπερθάνειν.

ideſt, Quod si uelis iuuenem Cleombrotum Ambraciotam imitare, & de tectis tuum corpus demitte. ¶ Catonem] Vticensem, qui gladio in uentrem adacto, ac manu reuulsis uiscеribus periit: ut refert Plutarchus in eius uita. ¶ Ethnicæ comparatione superaris] Hanc apparet fuisse cognatam Paulæ, cuius meminit in Epistola, cuius initiū: Cum hora fermè tertia, ut uxor mentitur infelix. Mos autem erat ethnicis, ut uxores, manes maritorū pro diis colerent, & in larario haberēt, quasi iam essent in deorum numerum relati. ¶ Moyses plangitur] De Moysi planctu, legis Deuteronomij capite ultimo. De Iosue sepulto absque fletus mentione, Iosue capite ultimo. ¶ Consequenter] ἀκολουθῶς, ideſt congruenter & merito: qua uoce ad eundem modum utitur & alibi. ¶ In Leuitico] Capite uigesimoprimo legis de huiusmodi. ¶ Et de sanctis, inquit] Est eodem in loco: Super patre quoq; suo & matre non contaminabitur, nec egredietur de sanctis, ne polluat sanctuarium Domini, quia oleum sanctæ unctionis Dei sui super eum est. ¶ Quo blandior] Blandior, hoc loco uerbum est, non nomen. ¶ Quas nunc existimas] Inducit alteram prosopopeiam, cum filiam loquentem facit defunctam. ¶ Nunquam in meis moritura est.] Vide ut intellexerit diuus Hieronymus, sua scripta semper uictura, in quibus immortalem famam pollicetur Blesillæ. Neque enim est ipsa sibi incognita uirtus. Præsensit & prædixit Horatius ac Vergilius, ingenij sui monumenta perpetuo uictura. Præsensit & Ouidius.

C 4

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS

Paulina, Paulæ filia, post Blesillam natu maxima, nupserat Pammachio iuueni, docto cum primis, & nobili: qua defuncta, monachi propositum suscepit, opes suas in pauperū subsidium elargiens. Laudat Hieronymus uxorem defunctam, adhortans maritum, ut in sancto proposito pergat: uerecunde significans, ut in Bethlehem se conferat, angustia rei familiaris laborantem, & Paulæ socrui, Eustochioq; cognatæ sese adiungat. Hæc epistola tametsi breuis est, tamen multum habet & eruditionis & eloquentiæ, utpote ad uirum eruditum & eloquentem scripta, à uiro omnium & doctissimo & eloquentissimo. Scripsit ad eundem & alia permulta.

D

AD PAMMACHIVM CONSOLATIO super obitu Paulinæ uxoris.

epis: S. Ober 7.

SANATO uulneri & in cicatricem superductæ cuti, si medicina colorem reddere uoluerit, dum pulchritudinem corporis quærit, plagam doloris instaurat. Ita & ego serus consolator, qui importune per bien
1 nium tacui, uereor ne nunc importunius loquar, & attrectans uulnus pectoris tui, quod tempore & ratione curatum est, commemoratione exulcerem. Quæ enim aures tam duræ, quæ de silice excisa præcordia, & Hyrcanarum tigriū lacte nutrita, possunt sine lachrymis Paulinæ tuæ audire nomen? Quis
2 parturientem rosam & papillatum corymbum, antequàm in calathum fundatur orbis, & tota rubentium foliorum pandatur ambitione, immature demessum, æquis
3 oculis marcescere uideat? Fractum est precioſisimum margaritum. Virens smaragdi gemma contrita est. Quid boni habeat sanitas, languor ostendit. Plus sensimus quod habuimus, postquàm habere desiuimus. In agro terræ bonæ, tres fructus legimus, cētesimum, sexagesimum, & tricesimum. In tribus mulieribus & sanguine & uirtute coniunctis, tria Christi præmia recognosco. Eustochium uirginitatis flores metit. Paula laboriosam uiduitatis aream terit. Paulina castum matrimonij cubile seruat. Tali filiarū mater fulta comitatu, totum in terris uindicat quod Christus promisit in cœlo. Et ut quadrigam domus una emitteret sanctitatis, & fœminarum uirtutibus responderent uiri, additur comes Pammachius, uerum Ezechielis Cherubim, cognatus, gener, maritus, imò frater amantissimus, quia sancta consortia spiritus, uocabula non tenēt nuptiarum. Huic quadrigæ Iesus præsidet. De his equis & Abacuc canit: Ascende super equos tuos, & equitatio tua salus. Impari cursu, pari animo ad palmam tenditur. Discolores equi, sed uoluntate concordes, unū aurigæ iugum trahunt, non expectantes flagelli uerbera, sed ad uocis hortamenta

A tamenta feruentes. Dicamus aliquid & de philosophis. Quatuor uirtutes scribunt Stoici, ita sibi inuicem nexas & mutuo cohærentes, ut qui unam non habuerit, omnibus careat, prudentiam, iustitiam, fortitudinem, temperantiam. Has omnes sic habetis singuli, ut tamen emineatis in singulis. Prudentia in te, in matre iustitia, in uirgine fortitudo, in nupta temperantia prædicatur. Quid enim eo sapientius, qui contempta mundi stultitia, Christum sequutus est, dei uirtutem & dei sapientiam? Quid matre iustius, quæ inter liberos opibus distributis, docuit diuitias cōtemnendo, quid filij amare deberent? Quid Eustochio fortius, quæ nobilitatis portas, & arrogantiam generis consularis, uirginali proposito fregerit, & in urbe prima, primum genus subiugauerit pudicitiæ? Quid Paulina temperātius? quæ legens illud Apostoli: Honorabiles nuptiæ & cubile immaculatum, nec sororis felicitatem, nec matris continentiā ausa appetere, maluit in humilioribus tuta pergere, quàm pendulo gradu in sublimioribus fluctuare? Quanquam illa semel inito matrimonio, nihil aliud diebus ac noctibus cogitauerit, nisi ut reddito fructu nuptiarū, secundum castimoniæ gradum arriperet, & tanti dux fœmina facti, uirum proposito suo iungeret, non relinquens salutis comitem, sed expectans. Dumq; crebris abortiis, & experta fœcunditate conceptuum, non desperat liberos, & socrus auiditatem, maritiq; tristitiam præponit imbecillitati suæ, passa est aliquid de Rachelis exemplo. 4
Pro filio doloris, dexteræ uirum, desiderij sui peperit hæredem. Certisq; autoribus didici illam, non primæ sentētiæ dei: Crescite & multiplicamini, & replete terram: nec officio coniugali seruire uoluisse, sed ad hoc optasse filios, ut Christo uirgines pareret. Legimus & uxorem sacerdotis Phinees audita captiuitate arcæ Domini, subito uteri dolore correptā, ædidisse filium Ichabod, & inter manus & officia fœminarum, animam emisisse cum prole. De prima, Beniamin, hoc est filius uirtutis ac dexteræ: de secunda, inclytus sacerdos dei, ex arcæ cognomine nascitur. Nobis post dormitionem somnumq; Paulinæ, Pammachium monachum ecclesia peperit
B posthumum, & patris & coniugis nobilitate patritium, eleemosynis diuitem, humi 5
litate sublimem. Apostolus scribit ad Corinthios: Videte fratres uocationem uestram, quia non multi sapiētes, non multi nobiles. Hoc nascentis ecclesiæ rudimenta poscebant, ut granum sinapis paulatim in arborem crescеret, ut sensim euangelij fermentum, totam ecclesiæ massam altius eleuaret. Nostris temporibus Roma possidet, quod mundus ante nesciuit. Tunc rari sapientes, potentes, nobiles, Christiani: nunc multi monachi sapientes, potentes, nobiles. Quibus cunctis Pammachius meus sapientior, potentior, nobilior, magnus in magnis, primus in primis, ἀρχισπαργὸς monachorum. Tales Paulina morte sua nobis liberos dedit, quos uiuens concupiuerat possidere. Lætare sterilis quæ non paris, erumpe & clama quæ non parturis, quoniā quot Romæ sunt pauperes, tot filios repente genuisti. Ardentes gemmæ, quibus ante collum & facies ornabantur, egentium uentres saturant. Vestes sericæ & aurum in fila lentescens, in mollia lanarum uestimenta mutata sunt, quibus repellatur frigus, non quibus nudetur ambitio. Deliciarum quondam supellectilem, uirtus insumit. Ille cæcus extendens manum, & sæpe ubi nemo est, clamitans: hæres Paulinæ, cohæres Pammachij est. Illum truncum pedibus, & toto corpore se trahentem, teneræ puellæ sustentat manus. Fores quæ prius salutantiū turbas uomebant, nunc à miseris obsidentur. Alius tumenti aqualiculo mortem parturit, alius elinguis & mutus, & ne hoc quidem habens unde roget, magis rogat, dum rogare non potest. Hic debilitatus à paruo, non sibi mendicat stipem.
Ille putrefactus morbo regio, superuiuit cadaueri suo:
Non mihi si linguæ centum sint, oraq; centum,
Omnia pœnarum percurrere nomina possim.
Hoc exercitu comitatus incedit, in his Christum confouet, horum sordibus dealbatur. Munerarius pauperum, & egentium candidatus, sic festinat ad cœlum. Cæteri 6
mariti super tumulos coniugum spargunt uiolas, rosas, lilia, floresq; purpureos, & dolorem pectoris his officiis cōsolantur. Pammachius noster sanctam fauillam os-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sacꝫ ueneranda, eleemosynæ balsamis rigat. His pigmentis atcꝫ odoribus fouet ci- C
neres quiescentes, sciens scriptum: sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna pec
catum. Quantas uires habeat misericordia, & quibus donanda sit præmiis, beatus
Cyprianus grandi uolumine executus, & Danielis cõsilium probat, qui regem im
piissimum si se audire uoluisset, scit pauperum sustentatione saluãdum. Gaudet hu
iuscemodi filiæ mater hærede. Non dolet opes ad alium peruenisse, quas cernit iis-
dem quibus ipsa uoluerat, erogari. Quin potius gratulatur absꝫ labore suo, sua uo
ta compleri. Non enim substãtiæ diminutio, sed operarij cõmutatio est. Quis enim
7 hoc crederet, ut consulum pronepos, & Furiani germinis decus, inter purpuras se
natorum, furua tunica pullatus incederet, & non erubesceret oculos sodaliũ, ut de
ridentes se derideret? Est confusio quæ ducit ad mortem, & est confusio quæ ducit
ad uitam. Prima uirtus est monachi, contemnere hominum iudicia, & semper Apo
stoli recordari, dicentis: Si adhuc hominibus placere uellem, Christi seruus non es-
sem. Tale quid & Dominus loquitur ad prophetas, quod posuerit faciem eorum,
quasi urbem æneam, & lapidem adamãtinum, & columnam ferream, ne pauerent
ad iniurias populi, sed impudentiam subsannãtium, frontis rigore contererent. In-
genia liberaliter educata, facilius uerecundia quàm metus superat. Et quos tormen
ta non uincunt, interdum uincit pudor. Non est parum, uirum nobilem, uirum di-
sertum, uirum locupletem, potẽtium in plateis uitare comitatum, miscere se turbis,
adhærere pauperibus, rusticis copulari, de principe uulgum fieri. Sed quanto hu-
milior, tanto sublimior est. Lucet margaritum in sordibus, & fulgor gemmæ pu-
rissimæ, etiam in luto radiat. Hoc est quod dominus repromisit: Glorificantes me,
glorificabo. Alij hoc intelligant de futuro, quando mœror uertetur in gaudium, &
transeunte mundo sanctorum corona non transit: ego & in præsentiarũ uideo san-
ctorum promissa compleri. Antequàm Christo tota mẽte seruiret, notus erat in se-
natu, sed multi alij habebant insulas proconsulares. Totus orbis huiuscemodi ho-
noribus plenus est. Primus erat, sed inter primos. Præcedebat alios dignitate, sed D
& alios sequebatur. Quamuis clarus honor, uilescit in turba, & apud uiros bonos
indignior fit ipsa dignitas, quam multi indigni possident. Vnde egregie de Cæsare
Tullius, cum quosdam (ait) ornare uoluit, non illos honestauit, sed ornamenta ipsa
turpauit. At nunc omnes Christi ecclesiæ Pammachium loquuntur. Miratur orbis
pauperem, quem hucusqꝫ diuitem nesciebat. Quid consulatu illustrius? Annuus ho
nor est, & postquàm alius successerit, prior desinit. Latent in multitudine laureæ,
& triumphi interdum triumphantium sordibus polluuntur. Quod antè per manus
patritias tradebatur, & sola nobilitas possidebat, quo consul Marius, uictor Numi
diæ & Teuthonum atcꝫ Cimbrorum, ob ignobilitatẽ familiæ putabatur indignus,
quod Scipio ultra annos pro uirtute meruit, nunc sola militia possidet, & agrestia
8 dudum corpora, fulgens palma circundat. Plus ergo accepimus, quàm dedimus.
Parua dimisimus, & grandia possidemus. Centuplicato fœnore Christi promissa
redduntur. In tali & Isaac quondam agro seuerat, qui paratus ad mortem, ante eu-
angelium, euangelicam portauit crucem. Si uis (inquit) perfectus esse, uade &
uẽde omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere me. Si uis perfectus esse. Sem
per grandia in audiẽtium ponuntur arbitrio. Et ideo uirginitatem Apostolus non
imperat, quia dominus disputans de eunuchis, qui se castrassent propter regna cœ
lorum, ad extremum intulit: Qui potest capere, capiat. Non est enim uolentis, neqꝫ
currentis, sed miserẽtis dei. Si uis perfectus esse. Non tibi imponitur necessitas, ut
uoluntas præmium consequatur. Si uis ergo esse perfectus, & desideras esse quod
prophetæ, quod Apostoli, quod Christus est: uende non partem substantiæ, ne ti-
mor penuriæ, infidelitatis occasio sit, & cum Anania & Sapphira pereas, sed uni-
uersa quæ possides. Cumꝫ uendideris, da pauperibus, non locupletibus, non su-
perbis. Da quo necessitas sustentetur, non quo augeãtur opes. Cumꝫ legeris illud
Apostoli, Boui trituranti os non alligabis: Et, Dignus est operarius mercede sua:
Et, Qui altario ministrant, de altario participantur: memento quoꝫ huius senten-
tiæ

A tiæ: Habentes uictum & uestitum, his contenti sumus. Vbi uideris fumare patinas,
& phasides aues lentis uaporibus decoqui, ubi argenti pondus, ubi feruentes Bu-
ricos mannos, comatulos pueros, preciosas uestes, picta tapetia, ibi ditior est largi-
tore cui largiendum est. Pars sacrilegij est, rem pauperum dare non pauperibus: Et 9
tamen non est satis perfecto & consummato uiro opes contemnere, pecuniam dis-
sipare, & proiicere quod in momento & perdi & inueniri potest. Fecit hoc Crates
Thebanus, fecit Antisthenes, fecerunt plurimi, quos uitiosissimos legimus. Plus de
bet discipulus Christi præstare, quàm mundi philosophus, gloriæ animal, & popu-
laris auræ atcꝫ rumorum uenale mancipium. Tibi non sufficit opes cõtemnere, nisi
Christum sequaris. Christum autem sequitur, qui peccata dimittit, & uirtutum co-
mes est. Christum scimus sapientiam. Hic thesaurus in agro scripturarum nascitur,
hæc gemma multis emitur margaritis. Sin autem adamaueris captiuam mulierem,
ideſt sapientiam secularem, & eius pulchritudine captus fueris: decalua eam, & ille
cebras crinium atcꝫ ornamenta uerborum cum emortuis unguibus seca. Laua eam
prophetali nitro, & tunc requiescens cum illa dicito: Sinistra eius sub capite meo,
& dextra illius amplexabitur me, & multos tibi fœtus captiua dabit, ac de Moabiti
de efficietur Israelitis. Christus sanctificatio est, sine qua nemo uidebit faciem dei.
Christus redemptio, idem redẽptor & precium. Christus omnia, ut qui omnia pro-
pter Christum dimiserit, unum inueniat pro omnibus, & possit libere proclamare:
Pars mea dominus. Sentio te diuinis ardere doctrinis, nec temeritate quorun-
dam docere quod nescias, sed ante discere, quod docturus sis. Simplices epistolæ
tuæ olent prophetas, apostolos sapiunt. Non cothurnatam affectas eloquentiam,
nec more puerorum argutas sententiolas in clausulis struis. Cito turgens spuma di
labitur, & quamuis grandis tumor, cõtrarius sanitati est. Scitum est illud quoꝫ Ca 10
tonis: Sat cito, si sat bene. Quod nos quondam adolescentuli cum à perfecto orato-
re in præfatiuncula diceretur, risimus. Meminisse te puto erroris mutui, quãdo om-
8 ne Athenæum scholasticorum uocibus consonabat: Sat cito, si sat bene. Felices, in-
quit Fabius, essent artes, si de illis soli artifices iudicarent. Poetam non potest nos-
se, nisi qui uersum potest struere. Philosophos nõ intelligit, nisi qui scit dogmatum
uarietates. Manufacta & oculis patentia, magis probant artifices. Nostra quàm du-
ra sit necessitas, hinc potes animaduertere, quod uulgi standum est iudicio, & ille
in turba metuendus, quem cum uideris solum, despicias. Hoc præteriens tetigi, ut
eruditis contentus auribus, non magnopere cures, quid imperitorum de ingenio
tuo rumusculi iactitent, sed prophetarum quotidie medullas bibas, Christi mystes,
patriarcharum symmystes. Siue legas, siue scribas, siue uigiles, siue dormias, A-
mos tibi semper buccina in auribus sonet. Hic lituus excitet animã tuam: hoc amo-
re furibundus, quære in lectulo tuo quem desiderat anima tua, & loquere confiden
ter: Ego dormio, & cor meum uigilat. Cumꝫ inueneris eum & tenueris, ne dimit-
tas. Et si pauxillum dormitanti elapsus fuerit è manibus, noli protinus desperare.
Egredere in plateas, adiura filias Hierusalem, reperies eum cubantem in meridie,
lassum ebrium, noctis rore madefactum, inter greges sodalium, in aromatum uarie
tatibus, inter poma paradisi. Ibi ei da mammillas tuas, fugat de erudito pectore, re-
quiescat inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ, & interiora eius in ful
gore auri. Paruulus iste & puer, qui butyro et melle saginatur, qui inter caseatos nu 11
tritus est montes, cito crescit in iuuenem, uelociter in te hostes spoliat, mature præ-
datur Damascum, & regem uincit Assyrium. Audio te Xenodochium in portu
fecisse Romano, & uirgam de arbore Abraham in Ausonio plãtasse littore. Quasi
Aeneas noua castra metaris, & super undam Tyberis, ubi ille cogente quondam
penuria, crustis fatalibus & quadris patulis non pepercit, tu uiculum nostrum, id- 12
est domum panis ædificas, & diuturnam famem, repentina saturitate compensas.
Euge noster, initia transgrederis, statum summum tenes, de radice peruenis ad ca-
cumen, primus inter monachos, in prima urbe, primum sequeris patriarcham. Lot
quod interpretatur declinans, campestria eligat, & iuxta Pythagoræ literam, faci-

Universidad de Deusto
Biblioteca

lia magis ac siniſtra ſectetur. Tu in arduis & ſaxoſis cum Sara tibi monumentum c
13 para. Iuxta ſit ciuitas literarum, deletiſq; gigantibus, filiis Enakim, hæreditatem
tuam, gaudium & riſus excipiat. Diues erat Abraham auro, argento, pecore, poſ-
ſeſsione, ueſtibus, tantam habebat familiam, ut ad ſubitos nuncios iuuenibus ele-
ctis, armare poſſet exercitum, & quatuor reges quos quinque reges fugerant in
Dan conſequutos occideret: & tamen poſt tam crebra hoſpitalitatis officia, dum
non refutat homines, ſuſcipere meruit Deum. Non ſeruis & ancillulis imperabat,
ut miniſtrarent hoſpitibus: nec bonum quod exercebat per alios, minuit, ſed quaſi
reperta præda, cum Sara ſua humanitati ſolus incubuit. Ipſe pedes lauit, ipſe pin-
guem uitulum portauit humeris de armento. Stetit ut ſeruus peregrinis pranden-
tibus, & Saræ manibus coctos cibos, ieiunaturus appoſuit. Hæc moneo frater cha
riſsime, pietate qua te diligo, ut non ſolum pecuniam, ſed teipſum Chriſto offeras,
hoſtiam uiuam, ſanctam, placentem Deo, rationabile obſequium tuum: & imiteris
filium hominis, qui nō uenit miniſtrari, ſed miniſtrare. Et quod patriarcha alienis,
hoc diſcipulis & ſeruis magiſter exhibuit & dominus. Corium pro corio, & omnia
quæ homo poſsidet, dare poteſt pro anima ſua. Sed tange (inquit diabolus) carnes
eius, niſi in faciem benedixerit tibi. Scit hoſtis antiquus, maius continentiæ quàm
nummorū eſſe certamen. Facile abiicitur, quod hæret extrinſecus, inteſtinum bel-
lum periculoſius. Coniuncta diſglutinamus, unita diſſuimus. Zachæus diues erat,
apoſtoli pauperes. Reddidit ille quadruplum quod rapuerat, diuiſitq; pauperibus
medietatem ſubſtantiæ ſuæ quæ remanſerat, ſuſcepit Chriſtum hoſpitem, ſalus fa-
cta eſt domui eius, & tamē quia paruulus erat, & apoſtolicæ proceritati ſe non po-
terat extendere, non fuit in duodecim numero apoſtolorum. Apoſtoli autem quan
tum ad diuitias nihil, quātum ad uoluntatem, totum mundum pariter reliquerunt.
Si offeramus Chriſto opes cum anima noſtra, libenter ſuſcipiet. Si autem quæ fo-
ris ſunt Deo, quæ intus ſunt diabolo demus: non eſt æqua partitio, & dicitur no-
14 bis, Nónne ſi recte offeras, & non recte diuidas, peccaſti? Quod patritij generis, d
primus inter primos monachos eſſe cœpiſti, nō tibi ſit tumoris, ſed humilitatis oc-
caſio, ſcienti filium dei factum filium hominis. Quantumcunq; te deieceris, humi-
lior Chriſto non eris. Eſto, incedas nudis pedibus, fuſca tunica ueſtiaris, æqueris
pauperibus, inopum cellulas dignanter introeas, cæcorum oculus ſis, manus debi-
lium, pes claudorum, ipſe aquam portes, ligna concidas, focum extruas: ubi uincu-
la: ubi alapæ: ubi ſputa: ubi flagella: ubi patibulum: ubi mors? Et cum omnia quæ
dixi feceris, ab Euſtochio tua Paulaq; uinceris: ſi non opere, certe ſexu. Ego qui-
dem Romæ non eram, & tunc me tenebat eremus. Atq; utinam pertenuiſſet, quan
do ſocero tuo uiuente Toxotio ſeculo ſeruiebam. Sed tamen audio, quæ immundi
cias platearum ferre non poterant, quæ eunuchorum manibus portabantur, & in-
æquale ſolum moleſtius tranſcendebant, quibus ſerica ueſtis oneri erat, & ſolis ca-
lor incendium: nunc ſordidatæ & lugubres, & ſui comparatione forticulæ, uel lu-
cernas concinnant, uel ſuccendunt focum, pauimenta uerrunt, mundant legumi-
na, holerum faſciculos in feruentem ollam deiiciunt, apponunt menſas, calices por
rigunt, effundunt cibos, huc illucq; diſcurrunt. Et certe magnus uirginum chorus
cum illis habitat. Num huiuſcemodi miniſteria aliis imperare non poterant? Sed
nolunt uinci ab his labore corporum, quas ipſæ ſuperant uirtute animi. Hæc dico,
non quod de ardore mentis tuæ quicquam dubitem, ſed quo currētem impellam,
& acriter dimicanti, feruorem fauore augeam. Nos in iſta prouincia ædificato mo-
naſterio, & diuerſorio propter extructo, ne forte & modo Ioſeph cum Maria in
Bethlehem uenientes non inueniat hoſpitium, tantis de toto orbe confluentibus tur
bis obruimur monachorum, ut nec cœptum opus deſerere, nec ſupra uires ferre
ualeamus. Vnde quia penè nobis illud de Euangelio contigit, ut futuræ turris non
antè computaremus expenſas, compulſi ſumus fratrem Paulinianum ad patriam
mittere, ut ſemirutas uillulas, quæ barbarorū effugerunt manus, & parentum com
munium cenſus uenderet, ne cœptum ſanctorum miniſteriū deſerentes, riſum ma-

ledicis

A ledicis & æmulis præbeamus. In calce Epiſtolæ recordatus ſum quadrigæ ueſtræ,
& propoſito quintam deeſſe Bleſillam, penè oblitus de ea loqui, quæ prima de uo-
bis præceſſerit ad dominum. Vere nunc quinque in treis ac duas uidemus eſſe di- 15
uiſas, illa cum ſorore Paulina dulci ſomno fruitur, tu duarum medius, ad Chriſtum
leuius ſubuolabis.

SCHOLIA

1 PLagam doloris inſtaurat.] Plagam doloris, habent quæ quidem uiderim exemplaria: ſed mendoſe, ni fallor. Nondum enim de uulnere animi loquitur, ſed de plaga corporis. Nam de animi plaga mox ſubiicit. Vnde legendū, opinor, plagæ dolorem. Cum enim plaga ipſum uulnus ſignificet, & dolor animi ſit uulnus, non poteſt dici plaga doloris, niſi per appoſitionem, ut intelligas dolorem renouatum, qui eſt animi uulnus. At non iteratur hic uulnus, ſed priſtini uulneris dolor recrudeſcit commemoratione cicatricem refricante. ¶ Serus conſolator.] Serus, uel quia poſt longum tempus, uel quia poſt tempus. ¶ Tempore & ratione.] Duo ſunt quæ dolorem animi leniunt: tempus ipſum, dies enim adimit ægritudinem: & ratio. ¶ De ſilice exciſa præcordia] Rurſum alluſit ad Maronis carmen, quod ſuperius indicauimus:

Sed duris genuit te cautibus horrens
Caucaſus, Hyrcanæq; admorūt ubera tigres.

B ¶ Paulinæ tuæ.] Tuæ dixit, quod olim fuerit uxor, & affectum addidit pronomine. ¶ Pa-
2 pillatum corymbum.] Corymbum uocat faſtigiatum mucronem roſæ recentis, quæ nondum explicuit ſua folia. Vnde & parturientem appellat, quod uelut ad partum turgeat. Papillatum item à ſimilitudine papillarū fœminearum. ¶ In calathum fundatur] Roſam foliis explicitam, ob ſimilitudinem calathum uocat. Quemadmodum Vergilius in carmine De roſa, ſi modo illius eſt:

Nec mora, ridētis calathi pateſecit honorem,
Prodens incluſi ſemina denſa croci.

¶ Foliorum pandatur ambitione.] Nam folia numerabantur in roſis, ut autor Plinius. Vnde uenuſte uocauit ambitionem roſæ, uelut oſtentantis ſuas opes. Comparat roſæ nondum adultæ puellam adhuc teneram. Et hoc imitatus ex Marone:

Iam meditans foliis ſe numerare ſuis.

¶ Precioſiſsimum margaritum] Gemmarum precia mutantur cum ætatibus, ſicut & cætera rerum rerum. Summum autem precium olim fuiſſe margaritis, hoc eſt unionibus, abunde teſtatur Plinius. ¶ Virens ſmaragdi] Negant
3 quicquam æque uirere atq; ſmaragdum, cuius gemmæ propria commendatio eſt uiror. ¶ Totum ſibi uendicat.] Quia pro una filia, tot filias uirgines habebat ſpirituales. Nam Chriſtus in Euangelio centuplum pollicetur. ¶ Verum Ezechielis.] Cherubim, Hebræis plenitudinem ſciētiæ ſonat: cuius myſtica deſcriptio eſt apud Ezechielem. ¶ Imò frater.] Ita Paulus in Epiſtolis ſuis uxorem ſuam ſororem appellat: ut ſentiunt ij, qui credunt Paulo fuiſſe uxorem. ¶ Nobilitatis portas] Ita uocat ſtrepitum & ſplendorem amplæ fortunæ, alludens ad nobilium palatia, quæ portas habent, potius quàm fores. ¶ Tanti dux fœmina.] Venuſte quod Maro dixit de Didone, tor ſit ad Paulinam, quæ uiro ſuo dux fuit ad pietatem amplectendam, & cōtemnendum mundum. ¶ Crebris abortiis.] Sæpius aborſum fecerat Paulina. Non abortit autem, niſi quæ concepit, etiam ſi uitio aliquo uel corporis uel ſeminis fit, ut fœtus nondum maturus eiiciatur. Ex abortiis igitur intellexit, ſe non eſſe ſterilem. ¶ Rachelis exemplo.] Rachel peperit 4
בן־ימין Beniamin, quod Hebraice ſonat filium dextræ, quo nomine pater infantem uocauit. Nam ipſa moriens dolore partus appellauerat בן־אוני Ben oni, ideſt filium doloris mei. ¶ Virum deſiderij ſui.] Pammachium intellige monachum. Illa in uotis habuit, quod filius fuit: unde & deſiderij uocat hæredem. ¶ Ichabod] איכבוד Hebraice ſonat, cecidit gloria. Nam id nomen mater moriens impoſuit. Refertur primi Regum capite quarto. ¶ De prima proles Beniamin.] Ideſt de Rachele, quæ in partu periit. Vnde moriens mater uocauit filium Ben oni, ideſt filium doloris mei. Sed pater commutauit illi nomen, & uocauit Beniamin, ideſt filium dextræ. Hiſtoria refertur Geneſis trigeſimoquinto. ¶ Ex arcæ cognomine.] Quod arca eſſet capta, ob id mater eum uocauit Ichabod, ideſt cecidit gloria: ſic enim ſonat Hebraice. ¶ Poſthumum.] Poſthumi dicuntur, qui patre ſepulto naſcuntur. Nam uxore defuncta, Paulinus dum ſit monachus, quaſi naſcitur Eccleſiæ. ¶ Eleemoſynis diuitem, &c.] Feſtiuiter con- 5
texuit contraria. ¶ ἀρχιστρατηγός.] Ideſt primus dux: translatum à militia. Qui præcedit uniuerſum exercitum, uocatur ἀρχιστρατηγός, Archiſtrategus. ¶ Salutantium turbas] Domus potentum ſalutatorum officiis mane celebrantur. Alluſit autem Hieronymus ad carmen Vergilianum:

Mane ſalutātum totis uomit ædibus undam.

In his autem omnibus eſt iucūdiſsima rerum deſcriptio. ¶ Tumenti aqualiculo.] Hydropicum ſignificat. Feſtiuiter autem dixit, partu rit, ob tumorem uentris: & mortem, ob morbum penè immedicabilem. ¶ Debilitatus à paruo.] Taxat crudelitatem quorundam, qui pueris membra diſtorquent ac frangunt, ut

Universidad de Deusto
Biblioteca

per hos mendicent. Vnde addidit: Non sibi mendicat, sed iis à quibus producitur. ¶ Morbo regio] Quem Græci ictericum uocãt: idem & aurigo dicitur, à colore, quem bilis per omne corpus diffusa gignit: unde putrescat summum corpus necesse est. Et licet diutius aliquando uiuant, tamen cadauer potius quàm
6 corpus circumferunt. ¶ Munerarius pauperum] Munerarij dicebantur, qui munus, hoc est ludos aut spectaculum aliquod ædebãt populo: quos Græci uocant agonothetas, quasi dicas, certaminum positores. Itaque Pammachium uocat munerarium pauperum, quod ut olim qui magistratum petebant, populi fauorẽ æditis muneribus captabant: ita hic pauperum fauorem conciliare largitionibus uideretur, ad emerendum regnũ dei. Et ob id addit, Egentium candidatus: quod per illudus suffragia ambiret, non magistratum, sed cœlum. Nec citra emphasim dixit, festinat. Nam exoneratus sarcina diuitiarum, quas semel in pauperes erogauerat, celerius ire poterat.
¶ Danielis consilium.] Sic enim consulit regi Nabuchodonosor capite quarto. Quamobrem rex consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum, forsitan ignoscet deus delictis tuis. ¶ Filiæ mater.] Paulinam intelligit & Paulam. ¶ Consulum pronepos] Nobilitatem exprimit Pammachij, qui proauum habuerit consularem. Idem dixerat superius: Et patris & coniugis nobilitate clarum.
7 ¶ Et Furiani germinis] Vult eum à Furio Camillo genus ducere. ¶ Furua tunica] Furuũ, apud ueteres nigrum erat. Aulici proceres olim candidis uestiebantur, monachi nigro, ueluti lugentes. ¶ Quasi urbem æneam] Locus nonnihil diuersus habetur Ezechielis capite tertio: Ecce dedi faciem tuam ualentiorem faciebus eorum, & frontem tuam duriorẽ frontibus eorum, ut adamantem & ut silicem dedi faciem tuam. Similis locus est apud Hieremiã capite decimoquinto. ¶ Insulas proconsulares.] Tyaræ genus erat insigne nobilitatis, ut nunc torquem aureã collo gestant. ¶ Quamuis clarus honos] Quamuis, dixit pro quantumuis: & quidem eleganter, ne quis sciolus scripturam mutet. ¶ Per manus patritias.] Nonnulli codices habebant, patritiis: & rectius, ni fallor, ut intelligas insignia nobilitatis olim successione solere cõtingere. Nam hoc est per manus tradere, cũ alius alij tradit per successionem. ¶ Quo consul Marius] Marius quia nouus erat homo, quemadmodum & Cicero, uidebatur indignus clauo cõsulari, quãquam toties uictor, tot actis ex hoste triũphis.
8 ¶ Quod Scipio ultra annos] Scipio Africanus ob egregiam uirtutem ante annos legitimos consulatum est assequutus. ¶ Fulgens palma.] Opinor pro palma, legendum palla, ut intelligas uestem senatoriam. Quanquam non ignoro palmatam togam olim fuisse uestem triumphalem, qua fortasse nobiles honoris causa utebantur. ¶ Fœnore Christi.] Eleganter usus est uerbo. Nam fœnus, quod à ferendo dicitur, proprie est aruorum, quæ plus reddunt, quàm acceperunt: postea cœpit contra naturam pecunia pecuniam parere. ¶ In tali agro] Idest tam fertili, qui centuplum reddat. Significat autem perfectionem Euangelicam. ¶ Lentis uaporibus.] Hoc est, exiguo igni, & paulatim: quemadmodum quæ crustis triticeis insepulta nunc coquuntur in clibano, ut pars deliciarũ sit etiam in ratione coquendi, non tantum in genere cibi. ¶ Feruentes buricos mannos] Manni, nobiliũ equi uocabantur, quibus per Vrbem obequitabant. Horatius: Et Appiam mannis terit.
Feruentes uocat, alacres & bene pastos. Nam alioqui manni dicuntur, quod manui assueuerunt. Quidam codices habebant buricos, quidam boricos, quidam omittunt hanc uocem. Fortè Buricos appellauit, à ciuitate Achaiæ Buris, quod illinc laudatissimi mitterentur.
¶ Pars sacrilegij.] Partem uocat genus, siue speciem. Sacrilegium, est furtum rei sacræ. At quod pauperibus est destinatum, id ueluti Christo dicatum est. ¶ Crates Thebanus.] Cynicus fuit, qui seruos proiicere aurũ in media iussit Libya, quia tardius irent, propter onus segnes. ¶ Et Antisthenes.] Hic Cynicæ sectæ princeps fuit & autor. Porrò Cynicorũ erat, nihil habere præter pallium, peram & baculum. ¶ Sin autem adamaueris capt. &c.] Hæc lex refertur Deuteronomij capite uigesimoprimo. ¶ Cothurnatam] Idest turgidam & tragicam, à cothurno, calceamento tragico.
¶ More puerorum.] Significat epiphonemata, quibus ipse diuus Hieronymus libẽter utitur. Nec hic reprehendit, cum ait, More puerorum: sed ostendit hæc à pueris potissimum & solum affectari, qui ætate illa rhetorum floscu-
lis ludebant, à uiris iam prouectis non item.
¶ In clausulis] Idest in fine narrationis, uel argumentationis. Nam hic adhibentur epiphonemata. ¶ Grandis tumor] Quod est corpo-
10 rum, trãstulit ad stilum. Satius est habere corpus pressum & sanum, quàm tumidum & malis distentũ humoribus: ita oratio melior est, quæ pressa est, quàm exuberans ac tumens.
¶ Erroris mutui.] Fatetur se non recte risisse optimam sententiam, quam senex uehemẽter probat. ¶ Athenæum.] Locus erat Athenis Mineruæ sacer, ubi suas artes singuli profitebantur, quem locum hodie Romæ Sophiam uocant. Hic accipit Athenæum, pro quouis loco, ubi traduntur literæ. ¶ Felices inquit.] Quintilianus hoc dictum citat, nomine Fabij Pictoris. ¶ Dogmatum uarietates] Decreta, seu placita philosophorum, dogmata uocantur. Sunt autem alia dogmata Stoicorũ, alia Peripateticorum, alia Epicureorum. ¶ Christi mystes.] Mystæ dicuntur, qui sacris alicuius numinis sunt initiati. Symmystæ, qui iisdem

A dem mysteriis sunt initiati. ¶ Amos tibi buccina] Alluſit ad hoc quod est apud hunc prophetam capite secũdo: Morietur in sonitu Moab in clangore tubæ. Et rursum capite tertio: Si clanget tuba in ciuitate, & populus non expauescet? Intelligit autem ardorẽ & impetum
11 ad diuinas literas. ¶ Paruulus iste.] Alludit ad locum Esaiæ capite septimo, de puero cui nomen Emanuel, qui butyrum & mel comesurus dicitur, uidelicet ut cito grãdescat, & sciat reprobare malum, & eligere bonum, & Assyrios populari, &c. Commiscuit autem hic multos sacræ scripturæ locos, ex cantico amatorio, ex Psalmis, ex Esaia, qui omnes huc spectant, ut assidua sanctorum uoluminũ euolutione meditationeq; paretur solida quædam eruditio, non bracteata. ¶ Xenodochium.] Ξενοδόχειον, locus est, quo recipiuntur hospites, quæ uulgò hospitalia uocant, trito uocabulo magis quàm probo: à ξένος hospes, & δέχομαι recipio. ¶ De arbore Abraham] Respexit ad historiam, quæ refertur Genesis capite decimoseptimo, de Abraham tres angelos excipiente hospitio, & sub arbore cibos reliquaq; hospitalitatis officia exhibente. Huius arboris (quercum autem aiunt fuisse) uestigia sua ætate extitisse, scribit Hieronymus in Epitaphio Paulæ. Quin & Aeneas cum ex fatalis crusti
12 mẽtione agnosceret Italiam, sub arbore capie bat cibum. ¶ Crustis fatalibus] Retulit fabulam, quæ est apud Vergilium libro Aeneidos
B tertio. Celeno harpyia prædixerat sociis Aeneæ futurum, ut Italiam adirẽt: sed non prius conderent urbem, quàm illos dira fames ambesas subigeret malis absumere mensas. Idq; ita euenisse narrat in septimo:
Consumptis hic fortè aliis, ut uertere morsus
Exiguam in Cererem penuria adegit edendi,
Et uiolare manu malisq; audacibus orbem
Fatalis crusti, patulis nec parcere quadris,
Heus, etiã mensas consumimus, inquit Iulus.
Nec plura alludens, ea uox audita, laborum
Prima tulit finem.
¶ Euge noster] Sermo est fauentis & applaudentis. ¶ Primum seq. patriarcham] Nempe Abraham, qui princeps est patriarcharum, is montana elegit & ardua. ¶ Cãpestria eligat] Diuisus est Lot à fratre suo, propterea quod ob increscentem familiæ gregisq; numerum, non caperet illos eadem regio. Lot declinans ab Oriente, elegit sibi regionẽ circa Iordanem undiq; irriguam: Abraham cõcessit in terram Chanaan. Refertur Genesis capite decimoter
13 tio. ¶ Tu in arduis & saxosis] De Sara sepulta in Hebron in spelunca, legis Genesis capite uigesimotertio. ¶ Iuxta sit ciuitas literarum] Significat Cariath sepher, quod Hebræis sonat, ciuitas literarum. Porrò uicum hunc uicinum fuisse Hebron, satis indicat in Epitaphio Paulæ: Atq; inde (inquit) consurgens, conscendit Hebron, hæc est Cariath arbe. Moxq; subiicit: Noluit pergere ad Cariath sephor, idest uiculum literarum. ¶ Deletisq; gigantibus] Monstra uitiorũ intelligit. De his legimus Numerorũ decimotertio capite: Populus quem aspeximus, proceræ staturæ est. Ibi uidimus monstra quædam filiorum Enak de genere giganteo: quibus comparati, quasi locustæ uidebamur. Sonat ענקים Enakim Hebræis, fortes ac potentes, ut intelligas contemptum fastum nobilium. ¶ Hæreditatẽ g. cir.] Isaac hæres & filius erat Saræ, id Hebraice sonat gaudiũ, siue risus. Ex duris & arduis laboribus, mentis sibi bene consciæ gaudium paratur.
¶ Rationabile obsequium] Græce est τὴν λογικὴν λατρείαν. idest animi cultum: uidelicet ut teipsum offeras hostiam, qui rationalis es uictima. Id Paulus dixit ad distinctionẽ pecudum brutarum, quas immolabant Iudæi. ¶ Si recte offeras.] Apparet hanc fuisse cõuersionem 14
Septuaginta, cum Hebraica secus habeant, ut indicat diuus Hieronymus interpretans Geneseos caput quartũ. Nam illi sic reddiderunt, οὐκ ἐὰν ὀρθῶς προσενέγκῃς, ὀρθῶς δὲ μὴ διέλῃς, ἥμαρτες.
¶ Cæcorum oculus fis] Alluſit ad locum Iob capite uigesimonono: Oculus fui cæco, pes claudo. ¶ Sui comparatione sorticulæ] Idest si secum ipsæ conferantur, reputeturq; quales nunc sint, & quales aliquando fuerint, uidentur aliquãto fortiores seipsis. ¶ Lucernas concinnant] Idest adaptant & componũt. ¶ Propter extructo] Hic aduerbiũ est propter, non præpositio: ut Terentius, Interdũ propter dormiet. ¶ Et non inueniat] Quoniam olim non erat illis locus in diuersorio, & idcirco reclinarunt puerũ in præsepio. ¶ Fratrem Paulinianũ] Hic indicat diuus Hieronymus, sibi fuisse fratrem nomine Paulinianũ, quoniam addit communium parentum. Huius & alibi meminit. Habuit & sororem, quam commendat alicubi suis amicis. ¶ Semirutas uillulas] Nam ipse in Catalogo scriptorum illustrium, ostendit oppidum Stridonis, in quo natus fuerat, à Gothis subuersum fuisse. Hic uerecunde rogat, ut Pammachius suis opibus Bethlehemiticos sumptus adiuuet, & illic faciat, quod in Italia extructo Xenodochio faciebat. ¶ In
15 tres ac duas] Alluſit ad proportiones arithmeticas. Quinque non possunt diuidi in duas æquas parteis, sed in duo & tria. Quatuor erãt Paulæ filiæ, quarum Eustochium duntaxat superfuit. Mater igitur una cum filiabus quinarium efficiebat: tres erant defunctæ uita, duæ supererant, Paula & Eustochium, nisi fortè Pammachium uult esse quintum, ut excludas Ruffinam, quæ statim in primo uitæ exordio periit. ¶ Tu duarum medius] Verecunde inuitat Pammachium, ut in Bethlehem commigret, & Paulæ socrui Eustochioq; sese adiungat. Nam Romæ non perinde commodum esse Christum sequi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS

Paula Romana, primariæ nobilitatis mulier, patre Rogato, matre Blesilla, nupta fuit Toxotio, cui quatuor ædidit filias, Blesillam, Paulinam, Eustochium: quæ eadem dicta est Iulia, & Ruffinam, unum filium, paterno nomine Toxotium. Marito defuncto, mundi contemptum cœpit profiteri, atque in eo proposito uixit Romæ annos quinque. Deinde peragratis sacris Iudææ locis, peragrata Aegypto ad Alexandriam usque, in Bethlehem consedit: Ibi quatuor instituit monasteria, unum uirorum, tria uirginum: inter quas uiginti peractis annis, feliciter obiit diem. Huius epitaphium Hieronymus scribit ad Eustochium filiam, in quo declarat quantam habuerit totius diuinæ scripturæ scientiam, & q̃ paratam promptamq̃ memoriam.

AD EVSTOCHIVM VIRGINEM
Epitaphium Paulæ matris.

SI CVNCTA corporis mei membra uerterentur in linguas, & omnes artus humana uoce resonarent, nihil dignum sanctæ ac uenerabilis Paulæ uirtutibus dicerem. Nobilis genere, sed multo nobilior sanctitate: potens quondam diuitiis, sed nunc Christi paupertate insignior. Gracchorũ stirps, soboles Scipionum, Pauli hæres, cuius uocabulum trahit, Martiæ Papyriæ matris Africani uera & germana progenies, Romæ prætulit Bethlehem, & auro tecta fulgentia, inforinis luti utilitate mutauit. Non mœremus quod talẽ amisimus, sed gratias agimus, quod habuimus, imò habemus. Deo enim uiuunt omnia, & quicquid reuertitur ad dominum, in familiæ numero computatur. Quanquam amissio illius, cœlestis domus habitatio sit, quæ quamdiu in corpore fuit, peregrinata est à domino, & uoce semper flebili querebatur, dicens: Heu mihi, quia peregrinatio mea prolongata est habitaui cum habitantibus Cedar, multum peregrinata est anima mea. Nec mirum si planxerit se uersari in tenebris (hoc enim Cedar interpretatur) cum mundus in maligno positus sit: & sicut tenebræ illius, ita & lumẽ eius, luxq̃ in tenebris luceat, & tenebræ eam non comprehenderunt. Vnde & illud crebrius inferebat: Aduena sum & peregrina sicut omnes patres mei. Et iterũ: Cupio dissolui & esse cum Christo. Quoties autem infirmitate corpusculi (quam incredibili abstinentia, & duplicatis contraxerat ieiuniis) uexabatur, hoc in ore uoluebat: Subiicio corpus meum, & in seruitutem redigo, ne aliis prædicans, ipsa reproba inueniar. Et: Bonũ est uinum non bibere, & carnem non manducare. Et: Humiliaui in ieiunio animam meam, & totum lectum meum uersasti in infirmitate mea, & uersata sum in miseria, dum mihi configitur spina. Atq̃ inter doloris aculeos, quos mira patiẽtia sustinebat, quasi apertos sibi cœlos aspiceret, loquebatur: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & uolabo & requiescam? Testor Iesum & sanctos eius, ipsumq̃ propriũ angelum, qui custos fuit & comes admirabilis fœminæ, me nihil in gratiam, nihil more blandientium loqui, sed quicquid dicturus sum pro testimonio dicere, & minus eius esse meritis, quam totus orbis canit, sacerdotes mirantur, uirginum chori desiderant, monachorum & pauperum turbæ deplangunt. Vis lector eius breuiter scire uirtutes? Omnes suos pauperes pauperior ipsa dimisit. Nec mirum, de proximis & familiola quã in utroq̃ sexu de seruis & ancillis in fratres sororesq̃ mutauerat, ista proferre, cum Eustochium uirginẽ, & deuotam Christo filiam, in cuius consolationem libellus hic cuditur, procul à nobili genere, sola fide & gratia diuitem reliquerit.

Carpamus igitur narrandi ordinẽ. Alij altius repetant, & à cunabulis eius, ipsisq̃ (ut ita dicam) crepundiis matrem Blesillam, & Rogatum proferant patrem, quorum altera Scipionum Gracchorumq̃ progenies est: alter per omnes ferè Græcias usq̃ hodie stemmatibus & diuitiis, ac nobilitate Agamemnonis fertur sanguinem trahere, qui decennali Troiam obsidione deleuit. Nos nihil laudabimus, nisi quod proprium est, & de purissimo sanctæ mentis fonte profertur. Quanquam dominus atq̃ saluator in Euangelio doceat apostolos, scisciantes quid sibi redditurus sit, qui sua pro nomine eius dimiserunt, centuplum in præsentiarum recepturos, & in futuro

turo uitam æternam. Ex quo intelligimus, nõ laudis esse possidere diuitias, sed pro Christo eas contemnere: non tumere ad honores, sed pro dei fide eos paruipendere. Vere quod pollicitus est seruis suis & ancillis saluator, reddidit in præsenti. Nam quæ unius urbis contempsit gloriam, totius orbis opinione celebratur: quam Romæ habitantem nullus extra Romam nouerat, latentem in Bethlehem & barbara & Romana terra miratur. Cuius enim gentis homines ad sancta loca non ueniunt? Quis autem in sanctis locis præter Paulam, quod plus inter homines miraretur, inuenit? Hæc sicut inter multas gemmas pretiosissima gemma micat, & iubar solis paruos igniculos stellarum obruit & obscurat: ita cunctorum uirtutes & potentias sua humilitate superauit, minimaq̃ fuit inter omnes, ut omniũ maior esset. Et quanto plus se deiiciebat, tanto magis à Christo subleuabatur. Latebat, & nõ latebat. Fugiendo gloriam, gloriam merebatur: quæ uirtutem quasi umbra sequitur, & appetitores sui deserens, appetit contemptores. Sed quid ago, narrandi ordinem præter mittens? Dum in singulis teneor, non seruo præcepta dicendi. Tali igitur stirpe generata, iuncta est uiro Toxotio, qui Aeneæ & Iuliorũ altissimum sanguinem trahit. Vnde etiam filia eius Christi uirgo Eustochium Iulia nuncupatur, & ipse Iulius, à magno demissum nomen Iulo.

Et hæc dicimus, non quod habẽtibus grandia sint, sed quod contemnẽtibus mirabilia. Seculi homines suspiciunt eos, qui his pollent priuilegiis. Nos laudamus, qui pro saluatore ista despexerint: & mirum in modum quos habẽtes paruipendimus, si habere noluerint contemnentes, prædicamus. His inquam orta maioribus, & fœcunditate ac pudicitia probata, primum uiro, deinde propinquis, & totius urbis testimonio, cum quinq̃ liberos ædidisset: Blesillã, super cuius morte eam Romæ consolatus sum: Paulinam, quæ sanctum & admirabilem uirum, & propositi & rerum suarum Pammachium reliquit hæredem, ad quem super obitu eius paruulum libellum ædidimus: Eustochium, quæ nunc in sanctis locis uirginitatis & ecclesiæ monile pretiosum est: Ruffinam, quæ immaturo funere pium matris animum constrauit: & Toxotium, post quem parere desiit, ut intelligeres eam non diu seruire uoluisse officio coniugali, sed mariti desiderio, qui marem optabat, liberos ædidisse: postquam uir mortuus est, ita eum planxit, ut propè ipsa moreretur: ita se conuertit ad domini seruitutem, ut eius mortem uideretur optasse. Quid ego referam, amplæ & nobilis domus, & quõdam opulentissimæ, omnes penè diuitias in pauperes erogatas? Quid in cunctos clementissimum animum, & bonitatem etiam in eos, quos nunquam uiderat euagantem? Quis inopum moriens, non illius uestimentis obuolutus est? Quis clinicorum non eius facultatibus sustentatus est? Quos curiosissime tota urbe perquirens, damnum putabat, si quisquam debilis & esuriens cibo sustentaretur alterius. Spoliabat filios, & inter obiurgantes propinquos, maiorem se eis hæreditatem, Christi misericordiam, dimittere loquebatur. Nec diu potuit excelsi apud seculum generis, & nobilissimæ familiæ uisitationes & frequentiam sustinere. Mœrebat honore suo, & ora laudantium declinare ac fugere festinabat. Cumq̃ Orientis & Occidentis episcopos ob quasdam ecclesiarũ dissensiones Romam imperiales literæ contraxissent, uidit admirabiles uiros, Christiq̃ pontifices, Paulinum Antiochenæ urbis episcopum, & Epiphanium Salaminæ Cypri, quæ nunc Constantia dicitur: quorum Epiphanium etiam hospitem habuit: Paulinum in aliena manentem domo, quasi proprium, humanitate possedit. Quorum accensa uirtutibus, per momenta patriam deserere cogitabat. Non domus, non liberorum, non familiæ, non possessionum, nõ alicuius rei, quæ ad seculum pertinet, memor: sola (si dici potest) & incomitata ad eremum Antoniorum atque Paulorum pergere gestiebat. Tandemque exacta hyeme, aperto mari, redeuntibus ad ecclesias suas episcopis, & ipsa uoto cum eis ac desiderio nauigauit. Quid ultra differo? Descendit ad portum, fratre, cognatis, affinibus, & (quod his maius est) liberis prosequentibus, & clementissimam matrem pietate uincere cupientibus. Iam carbasa tendebãtur, & remorum ductu nauis in altum protrahebatur. Paruus Toxotius

Universidad de Deusto
Biblioteca

xotius ſupplices manus tendebat in littore. Ruffina iam nubilis, ut ſuas expecta- C
ret nuptias, tacens fletibus obſecrabat. Et tamen illa ſiccos tendebat ad cœlum ocu
los, pietatem in filios, pietate in Deum ſuperans. Neſciebat ſe matrem, ut Chriſti
probaret ancillam. Torquebantur uiſcera, & quaſi à ſuis membris diſtraheretur,
5 cum dolore pugnabat: in eo cunctis admirabilior, quod magnam uinceret charita
tem. Inter hoſtium manus & captiuitatis duram neceſsitatem nihil crudelius eſt,
quàm parentes à liberis ſeparari. Hoc contra iura naturæ plena fides patiebatur,
imò gaudens animus appetebat, & amorem filiorum maiore in deum amore con
temnens, in ſola Euſtochio, quæ & propoſiti & nauigationis eius comes erat, ac
quieſcebat. Sulcabat interim nauis mare, & cunctis qui cum ea uehebantur littora
reſpicientibus, ipſa auerſos tenebat oculos, ne uideret quos ſine tormento uidere
non poterat. Fateor, nulla ſic amauit filios, quibus antequàm proficiſceretur, cun
cta largita eſt, exhæredans ſe in terra, ut hæreditatem inueniret in cœlo. Delata ad
inſulam Pontiam, quam clariſsimæ quondam fœminarũ ſub Domitiano principe
pro cõfeſsione nominis Chriſtiani, Flauiæ Domicillæ nobilitauit exiliũ, uidensq;
cellulas in quibus illa longum martyriũ duxerat, ſumptis fidei alis, Hieroſolymam
& ſancta loca uidere cupiebat. Tardi erant uenti, & omnis pigra uelocitas. Inter
Scyllam & Charybdim Adriatico ſe credens pelago, quaſi per ſtagnum uenit Me
thonen, ibiq; refocillato paululum corpuſculo,
6 Et ſale tabentes artus in littore ponens,
Per Maleam & Cytheram ſparſasq; per æquor
7 Cycladas, & crebris freta concita terris:
Poſt Rhodum & Lyciam tandem uidit Cyprum, ubi ſancti & uenerabilis Epipha
nij pedibus prouoluta, decem ab eo diebus retẽta eſt: non in refectionem, ut ille ar
bitrabatur, ſed in opus dei, ut re comprobatum eſt. Nam omnia illius regionis lu
ſtrans monaſteria, prout potuit, refrigeria ſumptuum fratribus dereliquit, quos a
mor ſancti uiri de toto illuc orbe conduxerat. Inde breui curſu transfretauit Seleu- D
8 ciam, de qua aſcendens Antiochiam, ſancti confeſſoris Paulini modicum charitate
detenta, media hyeme, calente ardore fidei, fœmina nobilis, quæ prius eunuchorũ
9 manibus portabatur, aſello ſedens profecta eſt. Omitto Cœles Syriæ & Phœnices
iter (neq; enim hodœporicon eius diſpoſui ſcribere) ea tãtum loca nominabo, quæ
ſacris uoluminibus continentur. Beryto Romana colonia, & antiqua urbe Sidone
derelicta, in Sareptæ littore Heliæ eſt ingreſſa turriculam, in qua adorato domino
10 ſaluatore, per arenas Tyri, in quibus genua Paulus fixit, peruenit ad Coth, quæ
nunc Ptolemais dicitur: & per campos Mageddo, Ioſiæ necis conſcios, intrauit ter
ram Philiſtijm. Mirata ruinas Dor, urbis quondam potẽtiſsimæ, & uerſa uice Stra
tonis turrim ab Herode rege Iudææ in honorem Cæſaris Auguſti Cæſaream nun
11 cupatam, in qua Cornelij domum, Chriſti uidit eccleſiam, & Philippi ædiculas, &
cubicula quatuor uirginum prophetarum. Deinde Antipatrida ſemirutum oppi
dulum, quod de patris nomine Herodes uocauerat: & Lyddam uerſam in Dioſpo
12 lim, Dorcadis atque Aeneæ reſurrectione ac ſanitate inclytam. Haud procul ab ea
Arimathiam uiculum Ioſeph, qui dominum ſepeliuit, & Nobe urbem quondam ſa
cerdotum, nunc tumulum occiſorum. Ioppen quoq; fugientis portum Ionæ, & (ut
13 aliquid perſtringam de fabulis poetarum) religatæ ad ſaxum Andromedes ſpecta
tricem. Repetitoq; itinere Nicopolim, quæ prius Emaus uocabatur, apud quam in
14 fractione panis cognitus dominus, Cleophæ domum in eccleſiam dedicauit. Atq;
inde proficiſcens, aſcendit Bethoron inferiorem & ſuperiorem, urbes à Solomone
conditas, ſed uaria poſtea bellorum tempeſtate deletas, ad dexteram aſpiciens Ha
ialon & Gabaon, ubi Ieſus filius Naue cõtra quinq; reges dimicans, ſoli imperauit
& lunæ, & Gabaonitas ob dolos & inſidias fœderis impetrati, in aquarios ligna
rioſq; damnauit. In Gabaon urbe uſq; ad ſolum diruta, paululũ ſubſtitit, recordata
peccati eius, & concubinæ in fruſta diuiſæ, & tribus Beniamin trecentos uiros pro
15 pter Paulum apoſtolũ reſeruatos. Quid diu moror? Ad leuã mauſoleo Helenæ de-

relicto

A relicto, quæ Adiabenorum regina in fame populum frumento iuuerat, ingreſſa eſt
Hieroſolymam urbem trinominem, Iebus, Salem, Hieruſalem, quæ ab Helio poſt- 16
ea Hadriano, de ruinis & cineribus ciuitatis in Heliam ſuſcitata eſt. Cumq; pro
conſul Palæſtinæ, qui familiam eius optime nouerat, præmiſsis apparitoribus iuſ
ſiſſet parari prætorium, elegit humilem cellulam, & cuncta loca tanto ardore ac ſtu
dio circumiuit, ut niſi ad reliqua feſtinaret, à primis non poſſet abduci. Proſtrataq;
ante crucem, quaſi pẽdentem dominum cerneret, adorabat. Ingreſſa ſepulchrum,
reſurrectionis oſculabatur lapidem, quem ab oſtio monumenti amouerat angelus.
Et ipſum corporis locum, in quo dominus iacuerat, quaſi ſitiẽs deſideratas aquas,
fideli ore lambebat. Quid ibi lachrymarum, quantum gemituum, quid doloris effu
derit, teſtis eſt cuncta Hieroſolyma, teſtis eſt ipſe Dominus, quem rogabat. Vnde
egrediens aſcendit Sion, quæ in arcem uel ſpeculam uertitur. Hanc urbem quon
dam expugnauit & reædificauit Dauid. De expugnata ſcribitur: Væ tibi ciuitas
Ariel, ideſt leo Dei, & quondam fortiſsima, quam expugnauit Dauid. De ea quæ 17
ædificata eſt, dictum eſt: Fundamenta eius in montibus ſanctis, diligit Dominus
portas Siõ, ſuper omnia tabernacula Iacob. Non eas portas, quas hodie cernimus
in fauillam & cinerem diſſolutas, ſed portas, quibus non præualet infernus, & per
quas credentium ad Chriſtum ingreditur multitudo. Oſtendebatur illi columna ec
cleſiæ porticum ſuſtinẽs, infecta cruore domini, ad quam uinctus dicitur & flagel
latus. Monſtrabatur locus, ubi ſuper centum uiginti credentiũ animas ſpiritus ſan
ctus deſcendiſſet, ut Iohelis uaticinium compleretur. Deinde facultatula ſua paupe
ribus atq; conſeruis diſtributa, perrexit ad Bethlehem, & in dextera parte itineris
ſtetit ad ſepulchrum Rachel, in quo mater Beniamin, non ut uocauerat moriens, 18
Benoni, hoc eſt filius doloris mei, ſed ut pater prophetizauit in ſpiritu, filium dex
træ procreauit. Atque inde Bethlehem ingreſſa, & in ſpecum ſaluatoris introiens,
poſtquàm uidit ſacrum uirginis diuerſorium, & ſtabulum in quo agnouit bos poſ
B ſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui, ut illud impleretur, quod in eodem
Propheta ſcriptum eſt: Beatus qui ſeminat ſuper aquas, ubi bos & aſinus calcant:
me audiente iurabat, cernere ſe oculis fidei infantem pannis inuolutum, uagiẽtem 19
in præſepe dominum. Magos adorantes, ſtellam fulgentem deſuper, matrem uirgi
nem, nutritium ſedulum, paſtores nocte uenientes, ut uiderent uerbum quod fa
ctum erat: & iam tunc euangeliſtæ Ioannis principium dedicarent: In principio e
rat uerbum, & uerbum caro factum eſt. Paruulos interfectos, Herodem ſæuien
tem, Ioſeph & Mariam fugiẽtes in Aegyptum. Mixtisq; gaudio lachrymis, loque
batur: Salue Bethlehem domus panis, in qua natus eſt ille panis, qui de cœlo de
ſcendit. Salue Ephrata regio uberrima, atq; καρποφόρε, cuius fertilitas Deus eſt.
De te quondam Michæas uaticinatus eſt: Et tu Bethlehem domus Ephrata, non
minima es in milibus Iuda. Ex te mihi egredietur, qui ſit princeps in Iſrael, & e
greſſus eius ab initio à diebus æternitatis. Propterea dabis eos uſq; ad tempus pa
rientis. Pariet, & reliquiæ fratrum eius conuertentur ad filios Iſrael. In te enim na
tus eſt princeps, qui ante luciferum genitus eſt, cuius de patre natiuitas, omnem
excedit ætatem. Et tamdiu in te Dauidici generis origo permãſit, donec uirgo pa
reret, & reliquiæ populi credentis in Chriſtum, conuertentur ad filios Iſrael, & li
bere prædicarent: Vobis oportebat primum loqui uerbum Dei: ſed quoniam re
puliſtis illud, & indignos uos iudicaſtis æternæ uitæ, ecce conuertimur ad gentes.
Dixerat enim Deus: Non ueni, niſi ad oues perditas domus Iſrael. Et eo tempo
re Iacob ſuper eo uerba completa ſunt: Non deficiet princeps ex Iuda, & dux de
femoribus eius, donec ueniat, cui repoſitum eſt, & ipſe erit expectatio gentium.

Bene Dauid iurabat, bene uota faciebat, dicens: Si introiero in tabernaculum
domus meæ: ſi aſcendero in lectum ſtrati mei: ſi dedero ſomnum oculis meis, &
palpebris meis dormitationem, & requiem temporibus meis, donec inueniam lo
cum Domino, tabernaculum deo Iacob. Et ſtatim quid deſideraret, expoſuit: atq;
oculis prophetalibus, quem nos uenisſe iam credimus, ille uẽturum eſſe cernebat.

Ecce

Universidad de Deusto
Biblioteca

20 Ecce audiuimus eum in Ephrata, inuenimus eum in campis syluæ. Vau quippe ser C
21 mo Hebraicus, ut te docente didici, non Mariam matrem Domini, hoc est ὠτὰλὼ,
sed ipsum, ideſt ὠτὰὴν, ſignificat. Vnde loquitur confidenter: Introibimus in taber-
naculum eius, adorabimus in loco ubi ſteterunt pedes eius. Et ego miſera atq; pec-
catrix, digna ſum iudicata deoſculari præſepe, in quo Dominus paruulus uagiit?
Orare in ſpelunca, in qua uirgo puerpera dominum fudit infantem? Hæc requies
mea, quia domini mei patria eſt. Hic habitabo, quoniam ſaluator elegit eam. Para-
ui lucernam Chriſto meo. Anima mea illi uiuet, & ſemen meum ſeruiet ipſi. Haud
procul inde deſcendit ad turrim Ader, ideſt gregis, iuxta quam Iacob pauit greges
ſuos, & paſtores nocte uigilantes audire meruerunt: Gloria in excelſis deo, & ſu-
per terram pax hominibus bonæ uoluntatis. Dumq; ſeruant oues, inuenerunt a-
gnum Dei puro & mundiſsimo uellere, quod in ariditate totius terræ cœleſti rore
22 completum eſt, & cuius ſanguis tulit peccata mundi, & exterminatorem Aegypti,
litus in poſtibus fugauit. Statimq; concito gradu, cœpit per uiam ueterem perge-
re, quæ ducit Gazam, ad potentiã uel ad diuitias dei, & tacita ſecum uoluere, quo-
modo eunuchus Aethiops gentium populos præfigurans mutauerit pellem ſuam:
23 & dum Vetus relegit inſtrumentum, fontem repperit Euangelij. Atq; inde ad dex-
teram tranſit. A Bethſur uenit Eſcol, quæ in botrum uertitur. Vnde in teſtimoniũ
terræ fertiliſsimæ, & in typum eius qui dicit: Torcular calcaui ſolus, & de gentibus
non eſt uir mecũ, exploratores botrum miræ magnitudinis portauerunt. Nec poſt
24 longum ſpatium intrauit Saræ cellulas, uidens incunabula Iſaac, & ueſtigia quer-
cus Abrahã, ſub qua uidit diem Chriſti, & lætatus eſt. Atq; inde conſurgens, aſcen
dit Chebron, hæc eſt Cariath arbe, ideſt oppidum uirorum quatuor, Abraham, Iſa
ac, Iacob, & Adam magni, quem ibi conditum, iuxta librum Ieſu Naue Hebræi au
25 tumant, licet plericq; Caleb quartum putent, cuius ex latere memoria monſtratur.
His inſpectis, noluit pergere ad Cariath ſephor, ideſt uiculum literarum, quia con-
temnens occidentem literam, reppererat ſpiritum uiuificantem. Magisq; mirabaD
tur ſuperiores & inferiores aquas, quas Othoniel filius Iephone, Zenez pro au-
ſtrali terra & arida poſſeſsione ſuſceperat: & aquarum ductu, ſiccos prioris inſtru-
menti agros faciebat irriguos, ut redemptionem ueterum peccatorum in aquis ba
26 ptiſmi repperiret. Altera die, orto iam ſole, ſtetit in ſupercilio Caphar Barucha, id
eſt uillæ benedictionis, quem ad locum Abraham dominum proſequutus eſt. Vn-
de latam deſpiciens ſolitudinẽ, ac terram quondam Sodomæ, & Gomorrhæ, Ada-
mæ, & Seboim, contemplata eſt balſami uineas in Engaddi, & Segor uitulam con-
ſternantem, quæ prius Bala uocabatur: & in Zoaram, ideſt paruulam, Syro ſermo
ne translata eſt. Recordabatur ſpeluncę Lot, & uerſa in lachrymas, uirgines ſocias
27 admonebat, cauendum eſſe uinum, in quo eſt luxuria, cuius opus Moabitæ ſunt &
28 Ammonitæ. Diu hæreo in meridie, ubi ſponſa cubantem repperit ſponſum, & Io-
29 ſeph inebriatus eſt cum fratribus ſuis. Reuertar Hieroſolymam, & per Thecuam
atq; Amos rutilantem montis Oliueti crucem aſpiciam, de quo ſaluator aſcẽdit ad
30 patrem. In quo per annos ſingulos uacca ruffa in holocauſtum domino cremaba-
tur, & cuius cinis expiabat populum Iſrael: in quo, iuxta Ezechielem, Cherubim
de templo tranſmigrantes, eccleſiam domini fundauerunt. Poſt ingreſſa ſepulchrũ
Lazari, Mariæ & Marthæ uidit hoſpitium, & Beth phage, uillam ſacerdotaliũ ma-
xillarum: & locum in quo pullus laſciuiens gentium, Dei frena ſuſcepit: apoſtolo-
rumq; ſtratus ueſtibus, mollia terga præbuit ad ſedendum. Rectoq; itinere deſcen-
31 debat Hiericho, recogitans illum de Euangelio uulneratum, ac ſacerdotibus & Le-
uitis, mentis feritate prætereuntibus, clementiam Samaritæ, ideſt cuſtodis, qui ſe-
minecem ſuo iumento impoſitum, ad ſtabulum eccleſiæ deportauit. Et locum Ado
mim, quod interpretatur ſanguinum, quia multus in eo ſanguis crebris latronum
fundebatur incurſibus. Et arborem ſycomorum Zachæi, ideſt bona pœnitentiæ
opera, quibus cruenta dudum & noxia rapinis peccata calcabat: excelſumq; domi
num de excelſo uirtutum intuebatur. Et iuxta uiam cæcorum loca, qui receptis lu-
minibus

A minibus utriuſq; populi credentis in dominum ſacramenta præmiſerant. Ingreſſa
Hiericho, uidit urbem quam fundauit Hazel in Abiram primogenito ſuo, & cuius 32
portas poſuit in Segub nouiſsimo filiorum. Intuita eſt caſtra Galgalæ, & aceruum
præputiorum, & ſecundæ circumciſionis myſterium: & duodecim lapides, qui de
Iordanis illuc translati alueo, duodecim apoſtolorum fundamenta firmauerant: &
fontem quondam legis amariſsimum & ſterilem, quem uerus Heliſæus ſua condi- 33
uit ſapientia, & in dulcorem ubertatemq; conuertit. Vix nox tranſierat, feruentiſsi-
mo æſtu uenit ad Iordanem. Stetit in ripa fluminis, & orto ſole, ſolis iuſtitiæ recor-
data eſt, quomodo in medio amnis alueo ſicca ſacerdotes poſuerint ueſtigia: & ad
Heliæ & Heliſæi imperium, ſtantibus ex utraque parte aquis, iter unda prębuerit:
pollutasq; diluuio aquas, & totius humani generis interfectione maculatas, ſuo do
minus mundauerit baptiſmate. Longum eſt ſi uelim de ualle Achor dicere, ideſt tu 34
multus atq; turbarum, in qua furtum & auaricia condemnata eſt: & de Bethel do-
mo dei, in qua ſuper nudam humũ, nudus & pauper dormiuit Iacob: & poſito ſub-
ter caput lapide, qui in Zacharia ſeptẽ oculos habere deſcribitur, & in Eſaia lapis
dicitur angularis, uidit ſcalam uſq; ad cœlum tendentem: in qua dominus deſuper
innitebatur, aſcendentibus porrigens manum, & negligentes de ſublimi præcipi-
tans. Sepulchra quoq; in monte Ephraim Ieſu filij Naue, & Eleazari filij Aaron ſa
cerdotis, è regione uenerata eſt: quorum alter cõditus eſt in Tannathſare à ſepten-
trionali parte montis Gaas: alter in Gabaa filij ſui Phinees, ſatisq; mirata eſt, quod 35
diſtributor poſſeſsionum ſibi montana & aſpera delegiſſet. Quid narrem Silo, in
qua altare dirutum hodieq; monſtratur, & raptum Sabinarum à Romulo, tribus
Beniamitica præcurrit. Tranſiuit Sichem, non ut plerique errantes legunt Sichar, 36
quæ nunc Neapolis appellatur, & ex latere mõtis Garizim extructã, circa puteum
Iacob intrauit eccleſiam: ſuper quo reſidens dominus, ſitiensq; & eſuriens, Samari
tanæ fide ſatiatus eſt: quæ quinq; Moſaicorum uoluminum uiris, ſextoq;, quem ſe
B habere iactabat, errore Doſithei derelicto, uerum Meſsiam, & uerum repperit ſal-
uatorem. Atq; inde diuertens, uidit duodecim patriarcharum ſepulchra: & Seba-
ſten, ideſt Samariam, quæ in honorem Auguſti ab Herode Græco ſermone Augu
ſta eſt nominata. Ibi ſiti ſunt Heliſæus & Abdias prophetæ, & (quo maior inter na
tos mulierum non fuit) Ioannes Baptiſta. Vbi multis intremuit conſternata mirabi
libus: nanq; cernebat uariis dæmones rugire cruciatibus, & ante ſepulchra ſancto-
rum ululare homines more luporum, uocibus latrare canum, fremere leonum, ſibi-
lare ſerpentum, mugire taurorum. Alios rotare caput, & poſt tergum terram uerti-
ce tangere: ſuſpenſisq; pede fœminis, ueſtes defluere in faciem. Miſerebatur om-
nium, & per ſingulos effuſis lachrymis, Chriſti clementiam deprecabatur. Et ſicut
erat inualida, aſcendit pedibus montem, in cuius duabus ſpeluncis, perſequutio-
nis & famis tempore, Abdias propheta centum prophetas aluit pane & aqua. Inde 37
cito itinere percurrit Nazareth nutriculam domini, Chanam & Capharnaum, ſi-
gnorum eius familiares. Lacum Tyberiadis, nauigante domino ſanctificatum: & ſo
litudinem, in qua multa populorum milia paucis ſaturata ſunt panibus, & de reli-
quiis ueſcentium repleti ſunt cophini duodecim tribuum Iſrahel. Scandebat mon- 38
tem Thabor, in quo transfiguratus eſt dominus. Aſpiciebat procul montes Her-
mon & Hermonim, & campos latiſsimos Galilææ, in quibus Siſara & omnis exer
citus eius, Barach uincente proſtratus eſt. Torrens Ciſon, qui mediam planiciem
diuidebat, & oppidum iuxta Naim, in quo uiduæ ſuſcitatus eſt filius, monſtraba-
tur. Dies me prius quàm ſermo deficiet, ſi uoluero cũcta percurrere, quæ Paula ue-
uerabilis fide incredibili peruagata eſt. Tranſibo ad Aegyptum, & in Sochot, atq; 39
apud fontem Sampſon, quem de molari maxillæ dente produxit, ſubſiſtam parum
per: & arentia ora colluam, ut refocillatus uideam Moraſthim, ſepulchrum quon-
dam Micheæ prophetæ, nunc eccleſiam. Et ex latere derelinquã Chorreos & Ge-
theos, Mareſa, Idumæam, & Lachis, & per arenas molliſsimas pergentium ueſti- 40
gia ſubtrahentes, latamq; eremi uaſtitatem, ueniam ad Aegypti fluuium Sior, qui

Universidad de Deusto
Biblioteca

interpretatur turbidus, & quinq; Aegypti transeam ciuitates, quæ loquuntur lín- C
gua Chananitide, & terram Gessen, & campos Thaneos, in quibus fecit deus mi-
rabilia. Et urbem No, quę postea uersa est in Alexandriam: & oppidum domini Ni
triam, in quo purissimo uirtutum nitro sordes lauantur quotidie plurimorũ. Quod
41 cum uidisset, occurrẽte sibi sancto & uenerabili episcopo Isidoro confessore, & tur
bis innumerabilibus monachorum, ex quibus multos sacerdotalis & leuiticus sub-
limabat gradus: lætabatur quidem ad gloriam domini, sed se indignam tanto hono
re fatebatur. Quid ego narrem Macarios, Arsetas, Serapionas, & reliqua columna-
rum Christi nomina? Cuius non intrauit cellulam? quorum pedibus non aduoluta
est? Per singulos sanctos Christum se uidere credebat, & quicquid in illos contule-
rat, in dominum contulisse lætabatur. Mirus ardor, & uix in fœmina credibilis for-
titudo. Oblita sexus & fragilitatis corporeæ, inter tot millia monachorũ cum puel-
lis suis habitare cupiebat. Et forsitan cunctis eam suscipientibus impetrasset, ni ma
ius sanctorum locorum retraxisset desiderium. Atq; propter feruentissimos æstus
de Pelusio Maiomam nauigatione perueniens, tãta uelocitate reuersa est, ut auem
putares. Nec multò post in sancta Bethlehem mansura perpetuo, angusto per trien
nium mansit hospitiolo, donec extrueret cellulas ac monasteria, & diuersorium pe-
regrinorum iuxta uiam conderet, in qua Maria et Ioseph hospitiũ non inuenerant.
Huc usq; iter eius descriptum sit, quod multis uirginibus et filia comite peragrauit.

Nunc uirtus latius describatur, quæ ipsius propria est, & in qua exponenda, deo
iudice ac teste profiteor, me nihil addere, nihil in maius attollere more laudantium:
sed ne rerum excedam finem, multa detrahere: & ne apud detractores & genuino
42 me semper dente rodẽtes fingere puter, & cornicem Aesopi alienis coloribus ador
nare. Quæ prima Christianorum uirtus est, tanta se humilitate deiecit, ut qui eam
non uidisset & pro celebritate nominis uidere gestisset, ipsam esse nõ crederet, sed
ancillularum ultimam. Et cum frequẽtibus choris uirginum cingeretur, & ueste &
uoce & habitu & incessu minima omnium erat: nunquam post uiri mortem usque D
ad diem dormitionis suæ cum ullo comedit uiro, quamuis eum sanctum & in pon-
tificali sciret culmine constitutum. Balneas, nisi periclitans, non adiit. Mollia, etiam
in grauissima febre, lectuli strata non habuit, sed super durissimam humum, stratis
ciliciolis quiescebat: si tamen illa quies dicenda est, quæ iugibus penè orationibus
dies noctesq; iungebat: illud implẽs de psalterio: Lauabo per singulas noctes lectũ
meum, lachrymis meis stratũ meum rigabo, In qua fontes crederes lachrymarum,
meum, lachrymis meis stratũ meum rigabo, In qua fontes crederes lachrymarum,
ita leuia peccata plangebat, ut illam grauissimorum criminũ crederes ream. Cumq;
à nobis crebrius moneretur, ut parceret oculis, & eos seruaret euangelicę lectioni,
aiebat: Turpanda est facies, quam contra dei præceptum purpurisso & cerussa &
stibio sæpe depinxi. Affligendum corpus, quod multis uacauit delitiis. Longus ri-
sus, perpeti compensandus est fletu. Mollia linteamina & serica preciosissima, aspe
ritate cilicij commutanda. Quæ uiro & seculo placui, nunc Christo placere deside-
ro. Si inter tales tãtasq; uirtutes castitatem in illa uoluero prædicare, superfluus ui-
dear: in qua etiam cum secularis esset, omnium Romæ matronarum exemplũ fuit:
quæ ita se gessit, ut nunquam de illa etiam maledicorum quicquam auderet fama
confingere. Nihil animo eius clementius, nihil erga humiles blandius fuit. Non ap
petebat potentes, nec tamen superbos & gloriolam quærẽtes, fastidio despiciebat.
Si pauperem uidebat, sustentabat: si diuitem, ad benefaciendum hortabatur. Libe-
ralitas sola excedebat modum. Et usuras tribuẽs, uersuram quoq; sæpius faciebat,
ut nulli stipem rogantium denegaret. Fateor errorem meum: cum in largiẽdo esset
profusior, arguebam, illud proferens de Apostolo: Non ut aliis refrigerium, nobis
autem tribulatio, sed ex æqualitate in hoc tempore, ut uestra abundantia sit ad illo
rum inopiam, & illorum abundantia sit ad uestram inopiam. Et hoc de euangelio
saluatoris: Qui habet duas tunicas, det alteram non habenti. Et prouidendum esse,
ne quod libenter faceret, semper facere non posset: multaq; huiuscemodi, quæ illa
mira uerecundia, & sermone parcissimo dissoluebat: testem inuocans deum, se pro
illius

A illius nomine cuncta facere, & hoc habere uoti, ut mendicans ipsa moreretur, ut
unum nummum filiæ nõ dimitteret, & in funere suo aliena sindone inuolueretur.
Ad extremum inferebat: Ego si petiero, multos inueniam qui mihi tribuant, iste
mendicans si à me non acceperit, quæ ei possum etiam de alieno tribuere, & mor-
tuus fuerit, à quo eius anima requiretur? Ego cautior in re familiari esse cupiebam,
sed illa ardentior fide, toto saluatori animo iungebatur: & pauperem dominũ, pau-
per spiritu sequebatur, reddens ei quod acceperat, pauper pro ipso effecta. Deniq;
consequuta est quod optabat, & in grandi ære alieno filiam dereliquit: quod huc
usq; debens, non suis uiribus, sed Christi se confidit misericordia reddituram. So-
lent pleræque matronarum buccinatoribus suis dona conferre, & in paucos largi-
tate profusa, manũ à cæteris retrahere: quo illa omnino carebat uitio. Ita enim sin-
gulis suam pecuniam diuidebat, ut singulis necessarium erat: non ad luxuriam, sed
ad necessitatem. Nemo ab ea pauperum uacuus reuersus est. Quod obtinebat, non
diuitiarum magnitudine, sed prudentia dispensandi: illud semper replicans: Beati
misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Et: Sicut aqua extinguit
ignem, ita eleemosyna extinguit peccatũ. Et: Facite uobis amicos de iniquo mam-
mona, qui uos recipiant in æterna tabernacula. Et: Date eleemosynam, & ecce om
nia munda sunt uobis. Et uerba Danielis, regem Nabuchodonosor monentis, ut
eleemosynis redimeret peccata sua. Nolebat in his lapidibus pecuniam effundere,
qui cum terra & seculo transituri sunt: sed in uiuis lapidibus, qui uoluuntur super
terram, de quibus in Apocalypsi Ioãnis, ciuitas magni regis extruitur: quos in Sa-
phirum & Smaragdum & Iaspidem, & cæteras gemmas esse uertendos, scriptura
commemorat. Verum hæc possunt esse cõmunia cum paucis, & scit diabolus, non
in summo uirtutum culmine posita. Vnde loquitur ad dominum, post amissam Iob
substantiam, post euersam domũ, post liberos interfectos, corium pro corio, & om-
nia quæ habuerit homo, dabit pro anima sua. Sed extende manum tuam, & tange
B ossa eius & carnes, nisi in faciem benedixerit tibi. Scimus plerosq; dedisse eleemo-
synam, sed de proprio corpore nihil dedisse. porrexisse egentibus manum, sed car-
nis uoluptate superatos. dealbasse ea quæ foris erant, & intus plenos fuisse ossibus
mortuorum. At non Paula talis, quæ tantæ continentiæ fuit, ut propè mensuram
excederet, & debilitatem corporis nimiis ieiuniis ac labore contraheret. Quæ, ex-
ceptis diebus festis, uix oleum in cibo caperet: ut ex hoc uno æstimetur, quid de ui-
no & liquamine, & piscibus, & melle, & ouis, & reliquis quæ gustui suauia sunt, iu
dicarit. In quibus sumendis quidam se abstinẽtissimos putant, & si his uentrem in-
gurgitauerint, tutam pudicitiam suspicantur. Semper quidem uirtutes sequitur
inuidia, feriũtq; summos fulgura montes. Nec mirum si hoc de hominibus loquar, 43
cum etiam dominus noster pharisæorum zelo sit crucifixus, & omnes sancti æmu
los habuerint, in paradiso quoq; serpens fuerit, cuius inuidia mors introiuit in or-
bem terrarum. Suscitauerat ei dominus Adad Idumæum, qui eam colaphizaret,
ne se extolleret, & quasi quodam stimulo carnis sæpius ammonebat, ne magnitu-
do uirtutum altius raperet, & aliarum uitiis fœminarum, se in excelso crederet con
stitutam. Ego aiebam, liuori esse cedendum, & dandum insaniæ locum, quod feci-
set Iacob in fratre suo Esau, & Dauid in pertinacissimo inimicorum Saul: quorum
alter in Mesopotamiã fugerit, alter se Allophylis tradiderit, malens hostibus quàm
inuidis subiacere. At illa respondebat: Iuste hæc diceres, si diabolus contra seruos
dei & ancillas non ubiq; pugnaret, & ad omnia loca fugientes non præcederet, si
non sanctorum locorum amore retinerer, & Bethlehem meam in alia reperire pos-
sem parte terrarum. Cur enim non patientia liuorem superem? Cur non humilita
te frangam superbiam, & percutienti maxillam offeram alteram? Dicente aposto-
lo Paulo: Vincite in bono malum. Nónne apostoli gloriabantur, quando pro do-
mino sunt passi contumeliam? Nónne ipse saluator humiliauit se, formam serui ac-
cipiens, & factus est obediens patri usq; ad mortem, & mortem crucis, ut nos sua
passione saluaret? Iob nisi certasset, & uicisset in prælio, non accepisset coronam

Universidad de Deusto
Biblioteca

iustitiæ, nec audisset à Domino: Putas me aliter loquutum tibi, quàm ut appareres c
iustus? Beati dicuntur in Euangelio, qui persequutionem patiuntur propter iusti-
ciam. Secura scit conscientia, quod non propter peccata patiamur, & afflictio in se
culo, materia præmiorum est. Si quando procacior fuisset inimicus, & usq; ad uer-
borum iurgia prosiliſſet, illud Psalterij decantabat: Cum consisteret aduersum me
peccator, obmutui, & silui à bonis. Et rursus: Ego autem quasi surdus non audie-
bam, quasi mutus non aperiens os suum. Et factus sum sicut homo nō audiens, &
non habens in ore suo increpationes. In tentationibus, Deuteronomij uerba uol-
uebat: Tentat uos dominus deus uester, ut sciat si diligatis dominū deum uestrum
de toto corde uestro, & de tota anima uestra. In tribulationibus & angustiis, Esaiæ
replicabat eloquia: Qui ablactati estis à lacte, qui abstracti ab ubere, tribulationem
super tribulationē expectate, spem super spem: adhuc pusillum propter malitiam
labiorum, propter linguam malignam. Et scripturæ testimonium in cōsolationem
suam ediſſerebat: Ablactatorum esse, eorum scilicet, qui ad uirilem ætatem perue-
nissent, tribulationem super tribulationem sustinere, ut spem super spem merean-
tur accipere. Scientes, quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia autem
probationem, probatio uero spem, spes autem non confundit. Et, quod si is qui fo-
ris est homo noster corrumpatur, ille qui intus est innouetur: & in præsentiarum le
ue & momentaneum tribulationis uestræ, æternæ gloriæ pondus operatur in uo-
bis: non aspicientibus quæ uidentur, sed quæ non uidentur. Quæ enim uidentur,
temporalia sunt: quæ autem non uidentur, æterna. Nec longum fore tempus, etiam
si humanæ impatientiæ tardum uideatur, quin dei statim uideatur auxilium, dicen
tis: Tempore opportuno exaudiui te, & in die salutis auxiliatus sum tibi. Nec dolo
sa labia & linguas iniquorum esse metuendas, cum domino adiutore lætemur, &
ipsum debeamus audire per prophetam monentem: Nolite timere opprobria ho-
minum, & blasphemias eorum ne metuerītis. Sicut enim uestimētum, sic comedit
eos uermis: & sicut lanam, sic deuorauit eos tinea. Et: Per patientiam uestram possi D
debitis animas uestras. Et: Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futu-
ram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Et alibi: Tribulationē super tribulationem
sustinere, ut patienter agamus in omnibus quæ accidunt nobis. Patiens enim uir
multum prudens. Qui autem pusillanimis est, uehementer insipiens. In languori-
bus & crebra infirmitate dicebat: Quando infirma sum, tunc fortis sum. Et: Habe-
mus thesaurū istum in uasis fictilibus, donec mortale hoc induat immortalitatem,
& corruptiuum hoc uestiatur incorruptione. Et iterum: Sicut superabūdant passio
nes Christi in nobis, ita & per Christum abundauit & consolatio. Ac deinde: Vt so
cij passionum estis, sic eritis & consolationis. In mœrore cantabat: Quare tristis es
anima, & quare conturbas me? Spera in deo, quoniam adhuc confitebor illi, salutа
re uultus mei, & deus meus. In periculis loquebatur: Qui uult uenire post me, abne
get semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Et iterū: Qui uult animam
suam saluam facere, perdet eam. Et: Qui perdiderit animā suam propter me saluam
eam faciet. Quando dispendia rei familiaris & euersio totius patrimonij nunciaba
tur, aiebat: Quid enim prodest homini si totum mundum lucrifecerit, & animę suæ
damnum habuerit? aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Et: Nu
dus exiui de utero matris meæ, nudus & redeam. Sicut domino placuit, ita factum
est. Sit nomen domini benedictum. Et illud: Nolite diligere mundum, neq; ea quæ
sunt in mundo. Quoniam omne quod in mundo est, desiderium carnis est, & con-
cupiscentia oculorum, & superbia uitę huius: quæ non est ex patre, sed ex mundo.
Et mundus transit, & concupiscentia eius. Scio enim scriptas infirmitates grauiſsi
44 mas liberorum, & maxime Toxotij sui, quem diligebat plurimum. Cumq; illud uir
tute complesset, turbata sum, & non sum loquuta, in hęc uerba prorupit: Qui amat
filium aut filiam plus quàm me, non est me dignus. Et orans ad dominum, loqueba
tur: Posside domine filios mortificatorum, qui pro te quotidie mortificant corpora
suа. Noui susurronem quendam (quod genus hominum uel pernicioſisſimum est)
quasi

A quasi beneuolum nunciasse, quod pro nimio seruore uirtutum quibusdam uideretur insana, & cerebrum illius dicerent consouendum. Cui illa respondit: Theatrum facti sumus mundo, & angelis & hominibus. Et: Nos stulti propter Christum, sed stultum dei sapientius est hominibus. Vnde & saluator loquitur ad patrem: Tu scis insipientiam meam. Et iterum: Tanquam prodigium factus sum multis, & tu adiutor fortis: ut iumentum factus sum apud te, & ego semper tecum. Quem in Euangelio & propinqui quasi mentis impotem ligare cupiebant, & aduersarij sugillabant, dicentes: Dæmonium habet, & Samaritanus est: in Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia. Sed nos audiamus Apostolum cohortantem: Hæc est gloria nostra, testimonium conscientiæ nostræ, quoniam in sanctitate & syncerita-
te, & in gratia Dei conuersati sumus in mundo. Et Dominum dicentem ad Apo-
stolos: Ideo mūdus odit uos, quoniam non estis de mundo. Si enim essetis de mun-
do, amaret utiq; mundus quod suum erat. Et ad ipsum Dominum uerba uertebat:
Tu nosti cordis abscondita, & hæc omnia uenerūt super nos, nec sumus obliti tui,
nec inique egimus in testamento tuo, nec auersum est retrorsum cor nostrum. Et
propter te mortificati sumus tota die, reputati sumus ut oues occisionis. Sed domi-
nus auxiliator meus, non timebo quid faciat mihi homo. Legi enim: Fili, honora
dominum, & confortaberis, & extra dominum nullum timueris. His & talibus te-
stimoniis, quasi armatura Dei, & aduersus omnia quidem uitia, sed præcipue in-
struebat se contra inuidiam sæuientem, & patiendo iniurias, furorem rabidi pecto-
ris mitigabat. Denicq; usq; ad diem mortis, & huius patientia, & aliorum zelus om-
nibus patuit: qui suum rodit autorem, & dum æmulum lædere nititur, in semetip-
sum proprio furore bacchatur. Dicam & de ordine monasterij, quomodo san-
ctorum continentiam in suum uerterit lucrum. Seminabat carnalia, ut meteret spi-
ritualia: dabat terrena, ut cœlestia tolleret: breuia cōcedebat, ut pro his æterna mu-
taret. Post uirorum monasterium, quod uiris tradiderat gubernandum, plures uir-
B gines quas è diuersis prouinciis congregarat, tam nobiles quàm medij & infimi ge
neris, in tres turmas monasteriaq; diuisit: ita duntaxat, ut in opere & in cibo sepa-
ratæ, psalmodiis & orationibus iungerentur. Post Alleluia cantatū (quo signo uo-
cabantur ad collectam) nulli residere licitum erat. Sed prima seu inter primas ue-
niens, cæterarum operiebatur aduentum, pudore & exemplo ad laborem eas pro-
uocans, non terrore. Mane hora tertia, sexta, nona, uespere, noctis medio, per ordi-
nem Psalterium cātabant. Nec licebat cuiquam sororum ignorare Psalmos, & non
de scripturis sanctis quotidie aliquid discere. Die tantum dominico ad Ecclesiam
procedebant, ex cuius habitabāt latere. Et unumquodq; agmen matrem propriam
sequebatur: atq; inde pariter reuertentes, instabant operi distributo, & uel sibi, uel
cæteris indumenta faciebant. Si qua erat nobilis, non permittebatur de domo sua
habere comitem, ne ueterum actuum memor, & lasciuientis infantiæ errorem re-
fricaret antiquū, & crebra confabulatione renouaret. Vnus omnium habitus. Lin-
teamine ad tergendas solum manus utebantur. A uiris tanta separatio, ut à spado-
nibus quoq; eas seiungeret, ne ullam daret occasionem linguæ maledicæ, quæ san-
ctos carpere solita est in solatium delinquendi. Si qua uel tardior ueniebat ad Psal-
mos, uel erat in opere pigrior, uariis eam modis aggrediebatur. Si erat iracunda,
blanditiis: si patiens, correptione, illud Apostoli imitans: Quid uultis? in uirga ue-
niam ad uos, an in spiritu lenitatis & māsuetudinis? Excepto uictu & uestitu, nul-
lam habere quicquam patiebatur, dicēte Paulo: Habentes uictum & uestitum, his
contenti sumus: ne consuetudine plus habendi præberet locū auaritiæ, quæ nullis
expletur opibus, & quanto amplius habuerit, plus requirit, & neq; copia, neq; ino-
pia minuitur. Iurgantes inter se, sermone lenissimo fœderabat. Lasciuientem adole
scentularū carnem crebris & duplicatis frangebat ieiuniis, malens eis stomachum
dolere, quàm mentem. Si uidisset aliquam comptiorem, cōtractione frontis, & uul-
tus tristitia arguebat errantem, dicens: Mundiciam corporis atque uestitus, animæ
esse immunditiam. Et turpe uerbum atq; lasciuum, nunquam de ore uirgineo pro-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ferendum: quibus signis libidinosus animus ostenditur, & per exteriorem homi- C
nem, interioris hominis uitia demonstrantur. Quam linguosam garrulam ac pro-
cacem rixisq; perspexerat delectari, & sæpius commonitam nolle conuerti, inter
ultimas & extra conuentum sororum, ad fores triclinij orare faciebat, & separatim
cibum caperet: ut quam obiurgatio non correxerat, emẽdaret pudor. Furtum quasi
sacrilegium detestabatur. Et quod inter seculi homines, uel leue putatur, uel nihil:
hoc in monasteriis grauissimum dicebat esse delictum. Quid memorem clemen-
tiam & sedulitatem in ægrotãtes, quas miris obsequiis & ministeriis consouebat?
Cumq; aliis languentibus large præberet omnia, & esum quoq; exhiberet carni-
um, si quando ipsa ægrotasset, sibi non indulgebat: & in eo inæqualis uidebatur,
quod in aliis clementiam, in se duritiam commutabat. Nulla iuuenum puellarum
sano & uegeto corpore, tantæ se dederat continentiæ, quantæ ipsa fracto & senili
debilitatoq; corpusculo. Fateor, in hac re pertinacior fuit, ut sibi non parceret, &
nulli cederet admonenti. Referam quod expertus sum. Mense Iulio feruentis-
simis æstibus incidit in ardorem febris, & post desperationem cum Dei misericor-
dia respirasset, & medici persuaderent ob refectionem corporis uino opus esse te-
nui & parco, ne aquam bibens, in hydropem uerteretur: & ego clam beatum pa-
pam Epiphanium rogarem, ut eam moneret, imò compelleret uinum bibere: illa,
ut erat prudens & solertis ingenij, statim sensit insidias, & subridens, meum esse
quod ille diceret, intimauit. Quid plura? Quum beatus pontifex post multa horta-
menta exisset foras, quærenti mihi quid egisset, respondit: Tantum profeci, ut seni
homini penè persuaserit, ne uinum bibam. Hæc refero, non quod inconsideran-
ter, & ultra uires sumpta onera probem: monẽte scriptura, Super te onus ne leua-
ueris: sed quod mentis eius ardorem, & desiderium fidelis animæ, ex hac quoque
probare uelim perseuerantia, decantantis: Sitiuit anima mea in te, quàm multipli-
citer tibi caro mea. Difficile est, modum tenere in omnibus. Et uere iuxta philoso-
phorum sententiam, Μόδος ἡ ἀρετὴ, παντὸς ὑπερβολὴ φεύγετω. id est, Modus, D
uirtus est: uitium nimietas reputatur. Quod nos una & breui sententiola exprime-
re possumus: Ne quid nimis. Quæ in contemptu ciborum tantam habebat per-
tinaciam, in luctu mitis erat, & suorum mortibus frangebatur, maxime liberorum.
Nam & in uiri & filiarum dormitione, semper perclitata est. Et quum os stoma-
chumq; signaret, & matris dolorem, crucis niteretur impressione lenire: superaba-
tur affectu, & credulam mentem, parentis uiscera consternabãt: animoq; uincens,
fragilitate corporis uincebatur. Quam semel languor arripiẽs, longo tempore pos-
sidebat, ut & nobis inquietudinem, & sibi discrimina offerret. In quo illa lætaba-
tur, per momenta commemorans: Miser ego homo, quis me liberabit de corpore
mortis huius? Dicat prudens lector, pro laudibus me uituperationem scribere. Te-
stor Iesum, cui illa seruiuit, & ego seruire cupio, me utranq; in partem nihil finge-
re: sed quasi Christianum de Christiana, quæ sunt uera, proferre: id est, historiam
scribere, non panegyricum: & illius uitia, aliorum esse uirtutes. Vitia loquor, secun
dum nimium meum, & omnium sororum ac fratrum desiderium, qui illam diligi-
mus, & absentem quærimus. Cæterum, illa impleuit cursum suum, fidemq; ser-
uauit, & nunc fruitur corona iustitiæ: sequiturq; agnum quocunq; uadit. Satura-
tur, quia esuriuit, & læta decantat: Sicut audiuimus, ità & uidimus in ciuitate Do-
mini uirtutum, in ciuitate Dei nostri. O beata rerum commutatio. Fleuit, ut sem-
per rideret. Despexit lacus contritos, ut fontem dominum reperiret. Vestita cilicio
est, ut nunc albis uestimentis uteretur, & diceret: Scidisti saccum meum, & indui-
sti me lætitia. Cinerem sicut panem manducabat, & potionem suam cum fletu mi-
scebat, dicens: Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte: ut in æternum pa-
ne angelorum uesceretur, & caneret: Gustate & uidete, quoniam suauis est Domi-
nus. Et, Eructauit cor meum uerbum bonum, dico ego opera mea regi. Et Esaiæ,
imò Domini per Esaiam in se caneret uerba compleri: Ecce, qui seruiũt mihi, man-
ducabunt: uos autem esurietis. Ecce, qui seruiunt mihi, bibent: uos autem sitietis.

Ecce

A Ecce, qui seruiunt mihi, lætabuntur: uos autem confundemini. Ecce, qui seruiunt
mihi, exultabunt: uos autem clamabitis ob dolorem cordis, & propter contritio-
nem spiritus, ululabitis. Dixeram, lacus eam semper fugisse contritos, ut fon-
tem Dominum reperiret: ut posset læta cantare, Sicut ceruus desiderat ad fontes
aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Quando ueniam, & apparebo ante
faciem Dei? Tangam ergo breuiter quomodo hæreticorum cœnosos deuitauerit
lacus, & eos instar habuerit ethnicorum. Quidam ueterator callidus, atque (ut sibi
uidebatur) doctus & sciolus, me nesciente cœpit ei proponere quæstiones, & dice
re: Quid peccauit infans, ut à dæmone corripiatur? In qua ætate resurrecturi su-
mus? Si in ipsa qua morimur: ergo nutricibus post resurrectionem opus erit. Sin
aliter, nequaquam erit resurrectio mortuorum, sed transformatio in alios. Diuer-
sitas quoq; sexus, maris ac fœminæ erit, aut non erit? Si erit, sequentur & nuptiæ,
& concubitus, sed & generatio. Si non erit, sublata diuersitate sexus, eadem corpo
ra non resurgent. Aggrauat enim terrena inhabitatio sensum multa cogitantem,
sed tenuia erunt & spiritualia, dicente Apostolo: Seminatur corpus animale, sur-
get corpus spirituale. Ex quibus omnibus probare cupiebat, rationales creaturas
ob quædam uitia, & antiqua peccata in corpora esse delapsas: & pro diuersitate &
meritis peccatorum, tali uel tali conditione generari, ut uel corporum sanitate gau-
derent, & parentum diuitiis ac nobilitate, uel in morbidas carnes & domos inо-
pum uenientes, pœnas pristinorum luerent delictorum, & præsenti seculo atq; cor
poribus, quasi carcere clauderentur. Quod quum audisset, & ad me retulisset, indi-
cans hominem, mihiq; incubuisset necessitas nequissimæ uiperæ ac mortiferæ be-
stiæ resistendi, de quibus Psalmista commemorat, dicens: Ne tradas bestiis animas
confitentium tibi. Et, Increpa domine bestias calami, qui scribentes iniquitatem, lo
quuntur contra dominũ mendacium, & eleuant in excelsum os suum: conueni ho-
minem, & orationibus eius, quam decipere nitebatur, breui interrogatione con-
B cluси. Vtrum crederet futuram resurrectionem mortuorum, an non? Qui quum se
credere respondisset, intuli. Eadem resurgent corpora, an altera? Quum dixisset,
Eadem: scisciatus sum, In eodem sexu, an in altero? Ad interrogata reticenti, &
instar colubri huc atque illuc transferenti caput, ne feriretur: quia (inquam) taces,
ego mihi pro te respondebo, & consequentia inferam. Si non resurget mulier, ut
mulier, neque masculus ut masculus: non erit resurrectio mortuorum, quia sexus
membra habet, membra autem totum corpus efficiunt. Si autem sexus & membra
non fuerint, ubi erit resurrectio corporum, quæ sine sexu non constant & mem-
bris? Porrò si corporum non fuerit resurrectio, nequaquam erit resurrectio mor-
tuorum. Sed & illud quod de nuptiis obiicis, Si eadem membra fuerint, sequi nu-
ptias, à saluatore dissoluitur: Erratis nescientes scripturas, neq; uirtutem dei. In re-
surrectione enim mortuorum, non nubent, neq; nubentur, sed erunt similes ange-
lorum. Vbi dicitur, non nubent, neq; nubentur, sexuum diuersitas demonstratur.
Nemo enim de lapide & ligno dicit, non nubent neq; nubentur, quæ naturam nu-
bendi non habent: sed de his qui possint nubere, & gratia Christi ac uirtute non
nubant. Quod si opposueris, quomodo ergo erimus similes angelorum: cum inter
angelos non sit masculus & fœmina, Breuiter ausculta: Non substantiam nobis an
gelorum, sed conuersationem, & beatitudinem Dominus repromittit. Quomodo
& Ioannes Baptista antequàm decollaretur, angelus appellatus est, & omnes san-
cti ac uirgines dei, etiam in isto seculo uitam in se exprimunt angelorum. Quando
enim dicitur: Eritis similes angelorum, similitudo promittitur, non natura muta-
tur. Simulq; responde: quomodo illud interpreteris, quod Thomas resurgentis te-
tigerit manus, & uiderit lancea latus eius perforatum? Et Petrus in littore stantem
uiderit Dominum, & partem assi piscis, ac fauum mellis comedentem? Qui stabat,
profecto habebat pedes. Qui monstrauit latus uulneratum, utique & uentrem, &
pectus habuit, sine quibus non sunt latera uentri & pectori cohærentia. Qui loqu
tus est, lingua & palato ac dentibus loquebatur. Sicut enim plectrum chordis, ita

Universidad de Deusto
Biblioteca

lingua illiditur dentibus, & uocalem reddit sonum. Cuius palpatæ sunt manus, C
consequenter & brachia habuit. Quum igitur omnia membra habuisse dicatur, ne-
cesse est, ut totum corpus habuerit, quod conficitur ex membris: non utique fœmi-
neum, sed uirile, ideſt eiusdem sexus, in quo mortuus est. Quod si obtenderis, ergo
& nos post resurrectionem comedemus? Et quomodo clausis ingressus est ianuis,
contra naturam pinguium & solidorum corporum? Audies: Noli propter cibum
resurrectionis fidem in calumniam trahere. Nam & archisynagogi filiæ resuscita-
tæ iussit cibum dari. Et Lazarus quatriduanus mortuus, cum ipso scribitur iniisse
conuiuium, ne resurrectio eorum phantasma putaretur. Sin autem clausis ingres-
sus est ianuis, & idcirco spirituale & aereum corpus niteris approbare, ergo & an-
tequàm pateretur, quia contra naturam grauiorum corporum super mare ambula
uit, spirituale corpus habuit. Et apostolus Petrus, qui & ipse super aquas pendulo
incessit gradu, spirituale corpus habuisse credendus est, cum potentia magis & uir
tus ostendatur Dei, quando fit aliquid contra naturam. Et ut scias in signorum ma
gnitudine, non naturæ mutationem, sed Dei omnipotẽtiam demonstrari: qui am-
bulabat fide, cœpit infidelitate mergi, nisi eum manus Domini subleuasset, dicen-
tis: Modicæ fidei, quare dubitasti? Miror autem te obdurare frontem, loquẽte Do-
mino: Infer digitum tuum huc, & tange manus meas: & porrige manum tuam, &
mitte in latus meum: & noli esse incredulus, sed fidelis. Et alibi: Videte manus me-
as, & pedes meos, quia ipse ego sum. Palpate, & uidete, quia spiritus carnem & os-
sa non habet, sicut me uidetis habere. Et quum hoc dixisset, ostendit eis manus &
pedes. Ossa audis & carnem, & pedes, & manus: & globos mihi Stoicorum, atque
aeria quædam deliramenta confingis. Porrò, si quæris, cur infans à dæmone cor-
ripiatur, qui peccata non habuit: aut in qua ætate resurrecturi simus, quum diuer-
sa ætate moriamur: ingratis suscipies, iudicia Dei abyssus multa. Et, O altitudo di- D
uitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quàm inscrutabilia sunt iudicia eius, & ininue-
stigabiles uiæ eius. Quis enim cognouit sensum Domini? aut quis consiliarius eius
fuit? Aetatum autem diuersitas non mutat corporum ueritatem. Quum enim cor-
pora quotidie nostra fluant, & aut crescant, aut decrescant: ergo tot erimus homi-
nes, quot quotidie commutamur: aut alius fui quum decem annorum essem, alius
quum triginta, alius quum quinquaginta, alius quum iam toto cano capite sum. Igi
tur iuxta Ecclesiarum traditiones, & apostolum Paulum, illud est respondendum:
quod in uirum perfectum, & in mensuram ætatis plenitudinis Christi resurrectu-
ri sumus, in qua & Adam Iudæi conditum autumant, & Dominum saluatorem le-
gimus surrexisse: & multa quæ de utroque Testamento, in suffocationem hæretici
protuli. Ex quo die ita cœpit hominem detestari, & omnes qui eiusdem dogmatis
erant, ut eos uoce publica hostes Domini proclamaret. Et hæc dixi, non ut breui-
ter hæresim confutarem, cui multis uoluminibus respondendum est: sed ut fidem
tantæ fœminæ ostenderem, quæ maluit inimicitias hominum subire perpetuas,
quàm dei offensam amicitiis noxiis prouocare. Dicam ergo ut cœperam, nihil in-
genio eius docilius fuit. Tarda erat ad loquendum, uelox ad audiendum: me-
mor illius præcepti, Audi Israel, & tace. Scripturas sanctas tenebat memoriter. Et
quum amaret historiam, & hoc ueritatis diceret fundamentum: magis tamen se-
quebatur intelligentiam spiritualem: & hoc culmine ædificationem animæ prote-
gebat. Denique compulit me, ut Vetus & Nouum instrumentum, cum filia, me dis-
serente, perlegeret. Quod propter uerecundiam negans, propter assiduitatem ta-
men & crebras postulationes eius præstiti, ut docerem quod didiceram: non à me-
ipso, ideſt à præsumptione, pessimo præceptore, sed ab illustribus Ecclesiæ uiris.
Sicubi hæsitabam, & nescire me ingenue confitebar, nequaquam mihi uoluit ac-
quiescere: sed iugi interrogatione cogebat, ut è multis uariisque sententiis, quæ mi-
hi uideretur probabilior, indicarem. Loquar & aliud, quod forsitan æmulis
uideatur incredibile. Hebræam linguam, quam ego ab adolescentia, multo la-
bore ac

A bore ac sudore ex parte didici, & infatigabili meditatione non desero, ne ipse ab ea
deserar, discere uoluit, & consequuta est: ita ut psalmos Hebraice caneret, & sermo
nem absque ulla Latinæ linguæ proprietate personaret. Quod quidem usq; hodie
in sancta filia eius Eustochio cernimus, quæ ita semper adhæsit matri, & eius obe-
diuit imperiis, ut nunquam absque ea cubaret, nunquam procederet, nunquam ci-
bum caperet, ne unum quidem nummum haberet potestatis suæ, sed & paternam
& maternam substãtiolam, à matre distribui pauperibus lætaretur: & pietatem in
parẽtem, hæreditatem maximam & diuitias crederet. Non debeo silentio præter-
ire, quãto exultauerit gaudio, quod Paulam neptem suam ex Læta & Toxotio ge-
nitam, imò uoto & futuræ uirginitatis repromissione conceptam: audierat in cu-
nis & crepitaculis balbutiente lingua, Alleluia cantare: auiæq; & amitæ nomina,
dimidiatis uerbis frangere. In hoc solo patriæ desiderium habuit: ut filium, nurum,
neptem, renunciasse seculo, & Christo seruire cognosceret. Quod & impetrauit ex
parte. Nam neptis Christi flammeo reseruatur. Nurus æternæ se tradens pudici-
tiæ, socrus opera, fide & eleemosynis sequitur, & Romæ conatur exprimere, quod
Hierosolymis illa compleuit. Quid agimus animæ? Cur ad mortem eius uenire
formidas? Iamdudum prolixior liber cuditur, dum timemus ad ultima peruenire,
quasi tacẽtibus nobis, & in laudibus illius occupatis differri possit occubitus. Huc
usq; prosperis nauigauimus uentis, & crispantia maris æquora labens carina sulca
uit. Nunc in scopulos incurrit oratio, & tumentibus fluctuũ motibus, præsens utri-
que nostrum intentatur naufragium, ita ut cogamur dicere: Præceptor, saluos nos
fac, perimus. Et illud: Exurge, ut quid obdormis domine? Quis enim possit siccis
oculis Paulam narrare moriẽtem? Incidit in grauissimam ualetudinem, imò quod
optabat inuenit, ut nos desereret, & plenius domino iungeretur. In quo languore,
Eustochij filiæ probata semper in matre pietas, magis ab omnibus cõprobata est.
Ipsa assidere lectulo, flabellum tenere, sustentare caput, puluillum supponere, frica
B re pedes, manu stomachũ confouere, mollia strata componere, aquam calidam tem
perare, mappulam apponere, omnium ancillarum præuenire officia, & quicquid
alia fecisset, de sua mercede putare subtractũ. Quibus illa precibus, quibus lamen-
tis & gemitu, inter iacẽtem matrem & specum Domini discurrit, ne priuaretur tan
to contubernio, ne illa absente uiueret, ut eodem feretro portaretur? Sed ó morta-
lium fragilis & caduca natura, & nisi Christi fides nos extollat ad cœlum, & æter-
nitas animæ promittatur, cum bestiis ac iumẽtis corporum una conditio est. Idem
occubitus iusto & impio, bono & malo, mundo ac immundo, sacrificanti & non sa
crificanti. Sicut bonus, ita & qui peccat. Sicut qui iurat, ita & is qui iuramentum
metuit. Similiter & homines & iumenta, in fauillam & cinerem dissoluũtur. Quid
diu immoror, & dolorem meum differendo facio longiorem? Sentiebat prudentis-
sima fœminarum adesse mortem, & frigente alia parte corporis atq; membrorum,
solum animæ teporẽ in sacro pectore palpitare, & nihilominus quasi ad suos per-
geret, alienosq; desereret, illos uersiculos susurrabat: Domine dilexi decorẽ domus
tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ. Et, Quàm dilecta tabernacula tua Domine
uirtutum, concupiscit & deficit anima mea in atria domini. Et, Elegi abiecta esse in
domo dei mei, magis q; habitare in tabernaculis peccatorum. Cumq; à me interro
garetur, cur taceret, cur nollet respondere, an doleret aliquid: Græco sermone re-
spondit, nihil se habere molestiæ, sed omnia quieta & trãquilla perspicere. Post hæc
obmutuit, & clausis oculis, quasi iam mortalia despiceret, usq; ad expirationem ani
mæ, eosdẽ repetebat uersiculos: ut quod dicebat, uix audire possemus. Digitumq;
ad os tenens, crucis signum pingebat in labiis. Defecerat spiritus, & anhelabat in
mortem. Animaq; erumpere gestiẽs, ipsum stridorem, quo mortalium uita finitur,
in laudes domini conuertebat. Aderant Hierosolymarũ & aliarum urbium episco-
pi, & sacerdotum inferiores gradus, ac leuitarum innumerabilis multitudo. Omne
monasterium, uirginum & monachorũ chori repleuerant. Statimq; ut audiuit spon
sum uocantem: Surge, ueni proxima mea, speciosa mea, columba mea: quoniã ecce

hyems

Universidad de Deusto
Biblioteca

hyems transiit & receſsit, pluuia abiit ſibi. Læta reſpondit: Flores uiſi ſunt in terra, tempus ſectionis aduenit. Et, Credo uidere bona Domini in terra uiuẽtium. Ex hinc non ululatus, non planctus, ut inter ſeculi homines fieri ſolet, ſed pſalmorum linguis diuerſis examina concrepabant. Translataq; epiſcoporum manibus, & cer uicem feretro ſubiicientibus, cum alij pontifices lampadas cereosq; pręferrent, alij choros pſallentium ducerent, in media eccleſia ſpeluncæ ſaluatoris eſt poſita. Tota ad funus eius, Palæſtinarum urbium turba conuenit. Quem monachorum latentium in eremo cellula ſua tenuit? Quam uirginum cubiculorum ſecreta texerunt? Sacrilegium putabat, qui non tali fœminæ ultimum reddidiſſet officium. Viduæ & pauperes in exemplum Dorcadis, ueſtes ab ea præbitas oſtẽdebant. Omnis inopum multitudo matrem & nutritiam ſe perdidiſſe clamabat. Quodq; mirum ſit, nihil pallor mutauerat faciem, ſed ita dignitas quædam & grauitas ora compleuerat, ut eam putares non mortuam, ſed dormientem. Hebræo, Græco, Latino, Syroq; ſermone Pſalmi in ordine perſonabant; non ſolum triduo, donec ſubter eccleſiam, & iuxta ſpecum Domini conderetur: ſed per omnem hebdomadam, cunctis qui uenerant, ſuum funus, & proprias credentibus lachrymas. Venerabilis uirgo filia eius Euſtochium, quaſi ablactata ſuper matrem ſuam, abſtrahi à parente non poterat: deoſculari oculos, hærere uultui, totum corpus amplexari, & ſe cum matre uelle ſepeliri. Teſtis eſt Ieſus, ne unum quidem nummum ab ea filiæ derelictum: ſed (ut antè iam dixi) derelictum magnum æs alienum: &, quod his difficilius eſt, fratrum & ſororum immenſam multitudinem, quos ſuſtentare arduum, & abiicere impium eſt. Quid hac uirtute mirabilius, fœminam nobiliſsimæ familiæ, magnis quondam opibus: tanta fide omnia dilargitam, ut ad egeſtatem penè ultimam peruenire ret? Iactent alij pecunias, & in corbonam Dei æra congeſta, funalibusq; aureis dona pendentia. Nemo plus dedit pauperibus, quam quæ ſibi nihil reſeruauit. Nunc illa diuitiis fruitur, & his bonis, quæ nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt. Noſtram uicem dolemus, & inuidere potius gloriæ eius uidebimur, ſi uoluerimus diutius flere regnantem. Secura eſto Euſtochium, magna hæreditate ditata es. Pars tua Dominus, & quo magis gaudeas, mater tua longo martyrio coronata eſt. Non ſolum enim effuſio ſanguinis in confeſſione reputatur, ſed deuotæ quoq; mentis ſeruitus immaculata, quotidianum martyrium eſt. Illa corona de roſis & uiolis plectitur, iſta de liliis. Vnde & in Cantico ſcribitur canticorum: Fratruelis meus candidus & rubicundus: & in pace, & in bello, eadem præmia uincentibus tribuens. Mater, inquã, tua audiuit cum Abraham: Exi de terra tua, & de cognatione tua, & ueni in terram quam oſtẽdam tibi. Et per Hieremiam dominum præcipientem: Fugite de medio Babylonis, & ſaluate animas ueſtras. Et uſque ad diem mortis ſuæ, non eſt reuerſa in Chaldæam: nec ollas Aegypti, & uirulẽtias carnium deſiderauit, ſed choris comitata uirgineis, ciuis eſt ſaluatoris effecta, & de paruula Bethlehem, cœleſtia regna conſcendens, dicit ad
45 ueram Noemi: Populus tuus, populus meus, & deus tuus, deus meus. Hunc tibi librum ad duas lucubratiunculas, eodem quem tu ſuſtines dolore, dictaui. Nam quotiẽſcunq; ſtilum figere uolui, & opus exarare promiſſum: totiens obriguerunt digiti, cecidit manus, ſenſus elanguit. Vnde & inculta oratio, uotum ſcribẽtis abſq; ulla elegantia & uerborum lepore teſtatur. Vale ó Paula, & cultoris tui ultimam ſenectutem, orationibus iuua. Fides & opera tua Chriſto te ſociant, præſens facilius quod poſtulas impetrabis. Exegi monumentum tuum ære perennius, quod nulla deſtruere poſsit uetuſtas. Incidi elogium ſepulchro tuo, quod huic uoluimini ſubdidi, ut quocunq; noſter ſermo peruenit, te laudatam, te in Bethlehem conditam lector agnoſcat.

Sequitur titulus ſepulchri.

Scipio quam genuit, Paulæ fudere parentes,
46 Gracchorum ſoboles, Agamemnonis inclyta proles:
Hoc iacet in tumulo, Paulam dixere priores:

Euſtochij

A Euſtochij genitrix: Romani prima ſenatus
Pauperiem Chriſti & Bethlehemitica rura ſequuta.
In fronte ſpeluncæ.
Aſpicis anguſtum, præciſa rupe ſepulchrum?
Hoſpitium Paulæ eſt, cœleſtia regna tenentis.
Fratrem, cognatos, Romam, patriamq; relinquens,
Diuitias, ſobolem, Bethlehemiti conditur antro.
Hic præſepe tuum Chriſte, atq; hic myſtica magi
Munera portantes, hominiq; deoq; dedere.
Dormiuit ſancta & beata Paula, ſeptimo calendarum Februarium, tertia ſabbati poſt ſolis occubitum. Sepulta eſt quinto calendarum earundem, Honorio Auguſto & Areſtino conſulibus. Vixit in ſancto propoſito, Romæ annos quinq;, Bethlehem annos uiginti. Omne uitæ tempus impleuit, annis quinquaginta ſex, menſibus octo, diebus uiginti.

SCHOLIA

1 GRacchorum ſtirps] Non ſine figura ſtirpem uocat, de ſtirpe ortam. Duo Gracchi fuerunt, Tiberius & Caius, quos nobiliſsimos fuiſſe teſtatur Iuuenalis:

Malo Venuſinam, quàm te Cornelia mater
Gracchorũ, ſi cum magnis uirtutibus adfers
Grande ſupercilium, & numeras in dote triumphos.

¶ Scipionum ſoboles] Fuerunt & huius nominis atq; gentis aliquot clari, præcipue Scipio Aphricanus, ab Aphrica deuicta reperto
B cognomine: Scipio Aſiaticus, ab Aſia deuicta: Scipio Naſica, uir optimus iudicatus.
¶ Pauli hæres] Paulum Aemylium ſentit, patrem Scipionis Aphricani, cuius uitam deſcripſit Plutarchus. ¶ Martiæ Papyriæ.] Hanc Paulus Aemylius duxerat uxorem, Maſonis uiri conſularis filiam, ex qua Scipionẽ Aphricanum ſuſcepit. Quanquam uxorem poſt diu turnum conuictum repudiauit, neq; repudij cauſam fateri uoluit: niſi quod oſtenſo calceo nouo & bello, negabat alios ſcire, qua parte ſtringeret pedem ſuum: ſignificans uxoris ingenium, cum ſuis moribus parum conuenire.
2 Ita Plutarchus. ¶ Vera & germana.] Quod Græci γνήσιον uocant, contrarium ei quod dicunt νόθον, illud genuinum poſsis uertere, hoc adulterinum. Paulam autem germanam uocat, quod ab eius mulieris nobilitate nequaquam degeneret. ¶ Per omneis ferè Græcias] Græcias dixit, ut nos Gallias & Pãnonias, Hiſpanias, Britannias, quod harum regionum unaquæque in plureis portiones diſſecta ſit. ¶ Iulius à magno] Intertexuit heroicum Maronis carmen, qui C. Iulium Cæſarem uoluit ab Iulo Aeneæ filio duxiſſe genus. ¶ Vt intelligeres.] Addidit epiphonema huic narrationis parti. ¶ Ita planxit] Elegans ex contrariis conflata ſententia. ¶ Quis clinicorum.] Plerique codices habebant clericorum, nõnulli deprauatius clunicorum, ſed tamen propius ad germanã ac ueram ſcripturam. Clinicorum enim haud dubie legendũ eſt. Nam κλίνη Græce, lectus eſt: ut intelligas ob debilitatem corporis, lecto affixos: cuiuſmodi ſunt podagrici paralyticiq;. Vnde & medicorũ genus nomen habet eorum, qui lecto decumbentes curant. ¶ Si quiſquam debilis] Debiles ſunt, uel mutili, uel manco membro, aut alioquin inutili. ¶ Dimittere loquebatur.] Si mihi permittatur in exemplarium conſenſu mutare ſcripturam, malim iocabatur, quàm loquebatur, ut
3 intelligamus Paulã, hoc ueluti ioco ſolere plicare querimonias amicorũ, ita dicẽtem: Non facio uobis damnum, imò lucrum, comparo eleemoſynis miſericordiam Dei, quam uobis relinquam hæreditatis uice, rem longe precioſiorem pecunia, aut prædiis. ¶ Imperiales literæ.] ~~Mirum eſt, erato dixi Hieronymum tantam etiammum imperatorum auctoritatem in Roma, ut illorum literis orientis & occidentis episcopi Romã conuenire iuſſi, ac postea Romani pontificis præſentiam ſtudentius iam Sylueſtro exacta illa ſuperſtitione, ſi uera eſt fama.~~ ¶ Salaminæ Cypri.] Nam in Cypro inſula Salamis, ſiue Salamina eſt, ut alibi teſtatur Hieronymus, quæ poſtea Conſtantia dicta eſt. ¶ Quorum Epiphanium.] 4
Quorum, pro è quibus, dixit. Hic Epiphanius uir eloquens & eruditus, multa uolumina conſcripſit aduerſus hæreticos, quæ à doctis legebantur ob rerum cognitionem, ab indoctis ob ſermonis elegantiam. Vixit ad decrepitam ætatem, ut teſtatur Suidas. ¶ Antoniorum atque Paulorum.] Feſtiuitatis cauſa mutatus eſt numerus. Significat autem ſanctos monachos Pauli atque Antonij ſimiles, qui uere monachi ſolitariam uitam exigebãt, procul ab omni mortalium ſemoti commercio. ¶ Aperto mari.] Veteres abſtinebant à mari menſibus hybernis, quod præcipit Heſiodus quoq;. Nunc media etiam bruma ſtudium lucri Chriſtianos per omnia trahit maria. Dicitur autem aperiri mare, cum fit nauigabile, nimirum à uernis Fauoniis. ¶ Paruus Toxotius.] Hic erat filius Paulæ, minimus natu inter liberos. Vnde conſentaneum erat,

illum

Universidad de Deusto
Biblioteca

illum tenerius ab ea diligi, uel quia solus masculus, uel quia postremus omniū natus. Est autem hoc loco iucunda rerum hypotyposis, non sine affectibus, ut obiter hoc indicem de
5 arte. ¶ Quod magnam uinceret charitatem] Pro charitatem, quidam codices habebāt pietatem: quanquam hic locus mihi uidetur non omnino uacare mendo. Fortasse sic erat legendum: Cum dolore pugnabat pietas, in eo admirabilior, quod magnā uinceret pietatem. Siquidē ut affectus in Deum, pietas uocatur, sic & amor erga parentes aut liberos, pietas dicitur. ¶ Ad insulam Pontiam] Ab ostio Tyberino in mari Italico duæ occurrūt insulæ, Pontia & Pandatoria: in quas apparet olim à Romanis mitti solitos relegatos. Addit autē delata, quasi nō fuerit omnino huc destinatus cursus, sed uolente Deo uenti huc impulerint, ut uideret uestigia sanctarum mulierum. Insularum meminerūt omnes ferè cosmographi, nominatim Ptolemæus & Mela. ¶ Inter Scyllā & Charibdim] Angustum est fretū, per quod à mari Tyrrheno uenitur in mare Adriaticū.
¶ Venit Methonam] Methona, ciuitas est littoralis Laconicæ, ut Stephanus: Messeniæ, ut Ptolemæus. Addit autem quasi per stagnum, quod id mare minimū sentiat æstus. Nam mediterraneū mare, locis aliquot, nullo æstu crescit aut decrescit, non magis quàm lacus, cum in Oceano locis quibusdā surgat ad octonos cubitos, præsertim apud septētrionales. ¶ Et sale tabentes artus] Intertexuit uersus Vergilianos, hemistichiis hinc atq; illinc consarcinatis. ¶ Per Maleam] Malea promontorium est
6 Laconicæ, quod non sine periculo præternauigabatur, id quod Græco quoque testatum est prouerbio. Refert Strabo libro octauo. Id in mare protenditur ad quinq; passuum milia, ut testatur Seruius in quintum librum Aeneidos. ¶ Et Cytheram.] Ea est insula opposita Cretæ. Coniūgit autem & Homerus, Maleam ac Cytheram, Odysseæ libro nono, cum Vlysses narrat, se uētis ad Maleam atq; Cytheram fuisse depulsum. Et Plinius libro quarto: Cythera (inquit) cum oppido, ante Porphyris appellata. Hæc sita est à Maleæ promontorio quinq; milibus passuū, propter angustias periculoso ibi nauium ambitu. ¶ Sparsasq; per æquor] Cyclades insulæ sunt, passim obuiæ in mari: à circuitu dictæ, quod necesse sit eas longo ambitu circuire, si Seruio credimus. Quanquam dissentit Pomponius. Hæ ad leuam sunt unà cum Sporadibus, præter legenti Cretam ad dextram. Hemistichia sunt ex tertio Aeneidos libro. ¶ Concita terris.] Nam sæuius est
7 mare, terra sæpe intercurrente. ¶ Post Rhodum & Lyciam.] Rhodus, nobilissima insula est, opposita Lyciæ, quæ pars est Asiæ littoralis: olim septuaginta complectens oppida, teste Plinio. Porrò Rhodus abest à littore uiginti milibus passuum, olim Ophiusa dicta. hanc alibi Hieronymus unam è Cycladibus facit.

¶ Tandem uidit Cyprum] Aduerbium tandem, non solum indicat longam & molestam C
nauigationem: uerum etiam desiderium Paulæ, cupientis uidere suum hospitē, nempe Epiphanium. Cyprus ingens & nobilis est insula ad dextram occurrēs emensis marē Pamphylium. ¶ In breui cursu.] Siquidem ab insula Cypro, ad continētem Syriæ non admodum longus est traiectus, id quod apparet in tabulis cosmographicis. Porrò Seleucia, ciuitas est nobilis in promontorio Syriæ. ¶ De qua ascendens, Antiochiam] Post Seleuciam occurrit Antiochia, quæ est Syriæ Cœles. Nam sunt aliæ complures huius nominis. In hac Paulinus erat episcopus, sicut indicatum est antea. Quin etiam hæc Syriæ pars, quæ Seleuciam complectitur, Antiochia dicta est, ut testatur Pomponius. ¶ Modicum charitate detenta] 8
Paula festinabat ad loca sancta, tamen hoc tribuit charitati Paulini, ut illic paulisper commoraretur. Addidit detenta, ut intelligas retinente Paulino non sua sponte mansisse. Cum hoc Romæ consuetudinem habuerat, ut indicat alibi diuus Hieronymus: apud quē duos reperies Paulinos, alterum monachum celebrem, postea Nolanum episcopum, cuius extant aliquot epistolæ scriptæ ad diuum Augustinum, & ad hunc una diui Hieronymi: alterum de quo hoc agit loco. Is fuit Antiochenæ ecclesiæ episcopus, non is opinor, qui numeratur uigesimus secundus, medius inter Philogonum & Eustathiū, sed quem Lucifer ab exi- D
lio reuocatus, accitis duobus aliis confessoribus, Antiochiæ episcopum fecit, Eustathij episcopi presbyterum, qui se nunquam hæretico rum communione polluerat. ¶ Media hyeme] Apparet totam æstatem nauigatione consumptā. Eleganter retulit contraria, Brumam & ardorem fidei: sicut & mox, Eunuchorū manus & asellum. ¶ Cœles Syriæ & Phœnicis.] 9
Phœnices lego, non Phœnicis. Vtraq; pars est Syriæ. Nam iuxta Plinium Syria, qua contingit Arabas, Palæstina uocatur. Deinde erat Iudæa & Cœle, postea Phœnice, & qua recedit interius, Damascene, ac magis etiam meridiana, Babylonia. Dicta est autē ea pars Cœle, quod Græcis cauam sonat, quod cāpestris sit & humilis regio. ¶ Neq; enim hodœporicum.] Idest itinerarium. ὁδός Græce, uia est: πορεύομαι, ambulo. Inde ὁδοιπόροι, uiatores, aut iter facientes. & ὁδοιπορικόν, opus conscriptum de his quæ in itinere accidunt. ¶ Berytō Romana colonia] Hæc est in ora Syriæ Antiochenæ, subiecta Libano, ut testatur Pomponius Mela. Meminit & Strabo. Eadem dicta est, Felix Iulia: ut testatur Plinius libro quinto, capite uigesimo. ¶ In Sarepte] Ciuitas Sidoniorum iuxta publicam uiam sita, quondam habitatio Heliæ, ut testatur alibi. Quo loco, sicut uidetur, ætate diui Hieronymi, solebat ostendi turris prophetæ, ob memoriam egregij miraculi, quod refertur tertio libro Regum capite decimo-

A decimoseptimo. Nec caret emphasi, quod addit, Antiqua urbe Sidone derelicta. Nam Sidon sæpe nominatur in literis prophetarum, sed & opulēta & superba. Magis igitur placuit sanctæ mulieri turricula, quæ paupertatis admoneret, quàm diues illa Sidon: cum ipsa relictis diuitiis, ad paupertatē properaret. Est autem Sidon, urbs Phœnices, terminus Chanæorum ad aquilonem, iuxta Libani montis ortum sita. Quæ ceciderat quidem in sortem tribui Assur: uerum nō fuit possessa, quod incolas non ualuerint expellere. Plinius significat artificio uitri quōdam fuisse nobilē. Idem
10 meminit & Sareptæ. ¶ In quibus genua] Tyrus, metropolis est Phœnices in tribu Neptalim, uicesimo propè miliario à Cæsarea Philippi. Porrò quod ait, per arenas Tyri: significat id quod narratur in Actis Apostolicis capite uigesimoprimo. Paulum cum Tyro nauigaturus esset Ptolemaidem, positis genibus in littore orasse. ¶ Peruenit ad Cod.] Quidam codices habebant Cob, ciuitas est Iudææ maritima, prope montem Carmelum, cui nomen immutatū à Ptolemæo quopiam Ptolemais.
¶ Per campos Mageddo] Historia extat quarto Regum libro, capite uigesimotertio: & secūdo Paralipomenon quinto, de Ozia occiso in
B Mageddo. ¶ Terram Philistiim] Diuus Hieronymus in Hebraicis quæstionibus Philistæos putat esse, quos nos corrupto uocabulo Palæstinos appellamus. Alibi scripsit Philistiim uocatam fuisse Ascalonem, & oppositā regioni Palæstinæ. ¶ Mirata ruinas Dor] Olim ciuitas erat, nouem milia passuum distans à Cæsarea Palæstinæ, proficiscentibus Tyrum. Hieronymus in locis Hebraicis, ostēdit hanc suis temporibus fuisse desertam. Vnde hic quoq; ruinas dicit. ¶ Versa uice Stratonis turrim] Versa uice, idest ecōtrario. Sicut Dor olim celebris, nunc extincta est: ita turris Stratonis olim oppidulum ignobile, extructa est in præclaram urbem. Hanc Hieronymus putat olim uocatā Accaron. Plinius indicat dictam fuisse Apolloniam. Deinde ab Herode rege condi-
11 tam, Cæsaream nominatam: postremo Coloniam primam Flauiam, ab imperatore Vespasiano deductam. ¶ Cornelij domum] De domo huius Cornelij, legis in Actis Apostolorū capite decimo. ¶ Et Philippi ædiculas.] De hoc fit mentio in Actis Apostolorū capite uigesimo. Ad hunc Paulus diuertit. Fuit aūt unus ex diaconis septem. ¶ Cubicula quatuor.] Nam in eodem loco traditur quatuor Philippus habuisse uirgines prophetātes. ¶ De patris nomine] Nempe Antipatri: fuit enim Antipatris ciuitas Palæstinæ, quam Hieronymus alibi dirutam fuisse testatur ætate sua. ¶ Et Lyddam uersam] Et hæc maritima ciuitas est Palæstinæ: postea commutato nomine uocata Diospolis, idest Iouis ciuitas. Meminit & Plinius Lyddæ, libro quinto. ¶ Dorcadis atq; Aeneæ] De Dorcade ad uitam à Petro reuoca-
ta, legis in Actis Apostolorum capite nono. Id autem accidit, non in Lydda, sed in Ioppe, quod & ipsum est oppidum Palæstinæ maritimum, haud longe à Lydda: in qua paulo antè idem Petrus sanauerat Aeneam, octo iam annos affixū grabato ob paralysim, ut in eodem capite narratur. Porrò Hieronymus ait Lyddam utroq; nobilem, quod Lyddæ nūtiatum esset Petro de morte puellæ, & (ut dixi) nō longè abesset à Ioppe. Alioqui poterat memoriæ lapsus uideri. ¶ Ac sanitate inclytam.] Qui- 12
dam codices pro Sanitate, habebant Sanctitate, sed mendose. Nam quod ait, resurrectione: ad Dorcadem refertur, quæ reuixit. quod ait sanitate, ad Aeneam pertinet paralysi liberatum. ¶ Nobe urbē quōdam sa.] Hanc Doeg Idumæus funditus euertit, trucidatis. lxxxv. uiris uestitis ephod lineo, interfectis & mulieribus & pueris, ut legimus primo Regū libro, capite uigesimosecūdo. Hæc ciuitas erat olim sacerdotibus separata. ¶ Portum Ionæ] Ioppæ meminit & Plinius, Ioppicam eam uocās. Portū Ionæ uocat, quod Ionas propheta cum fugeret Tharsis, hic nauim conscenderit: ut legitur apud hunc ipsum capite primo. Porrò Ioppe portum fuisse Iudææ, testantur Regum & Paralipomenon libri, ad quam rex Hiram ligna de Libano ratibus trāsportabat, ut illinc terrestri itinere Hierosolymam deueherētur. Est autem oppidum Palæstinæ maritimum in tribu Dan. ¶ Religatæ ad saxum] Fabula de 13
Andromada ad saxum alligata, ut beluæ marinæ exponeretur, quam Perseus eo periculo liberauit, extat apud Ouidiū libro Metamorphoseon quarto. Elegāter autem Hieronymus dixit spectatricem. Siquidem, ut refert Pomponius Mela, ostendebant olim Ioppenses clarum uestigium Andromedes à Perseo seruatæ, ac beluæ marinæ immania ossa, atq; his argumentis contēdebant, hoc oppidum ante diluuiū fuisse. Diuus Hieronymus in Ionæ commentariis, scribit suis adhuc temporibus in littore ostendi solere saxa, quibus Andromeda fuisset alligata. Plinius prodidit, Ioppen in colle sitam esse, præiacente saxo: in quo uinculorum Andromedæ uestigia ostenderentur.
¶ Repetitoq; itinere.] Vel quod ibi quieuerit, uel quod iam magis deflectat ad meridianam Syriæ partem. Quanquam Plinius & Ptolemæus Neapolim habent, sed aliam ab hac. Hieronymus in locis Hebraicis indicat, hanc inclytam fuisse ciuitatem Palæstinæ, patriam Cleophæ. De Neapoli uero postea meminit. ¶ Cleophæ domum.] Apparet illic ec- 14
clesiam ostendi solere, quæ fuerit aliquando domus Cleophæ: in qua Christus, ut sacerdos fregit panem, atque ita dedicauit. ¶ Bethoron superiorem & inferiorem.] De Bethoron superiore & inferiore condita à Sara, habes primi Paralipomenon capite septimo, & secūdi capite octauo, quod Solomon extruxerit Bethoron superiorem & inferiorem, ciui-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tates muratas, habentes portas & uectes & seras, &c. ¶ Aialon & Gabaon.] Ciuitates sunt inter se finitimæ. De hac uictoria Iosue, & quomodo sol & luna pugnante illo steterint immoti, legis Iosue capite decimo. Hieronymus in descriptiõe Iudææ uocat Haialon, si modo codex non est mendosus. Esse autem uallem & præruptum super quod orãte Iesu, quondam luna stetit iuxta uillam. Nomẽ manebat etiam ætate Hieronymi contra oriẽtem Bethelis. Tribus ab ea milibus distat, haud procul à Gabaa & Rama Saulis urbibus. ¶ Et cõcubinæ infusta diuisæ] De uxore Leuitæ nefarie constuprata à Beniamitis, & ad mortem usq; multorum libidine defatigata, deq; eiusdem cadauere in duodecim dissecto partes, quæ singulæ ad singulas tribus missæ sunt: deq; Beniamitica tribu propemodum ad internecionem deleta, legis Iudicum capite decimonono, &
15 item capite uigesimo. ¶ Propter Paulum apostolum] Hoc adiecit, quod Paulus Beniamitæ tribus fuerit, ut ipse testatus est. Vnde & illud in illum accommodatur: Beniamin lupus rapax. ¶ Quæ Adiabenorum regina.] Hoc adiecit, ne putaremus de Helena Argiua dictum. Porrò Adiabeni in Assyria sunt. Siquidem Syriæ pars ultra Armeniam, olim Adiabene uocabatur. Stephanus ostendit mediam fuisse inter Euphratẽ & Tigrim. Vnde & Messene sit dicta. Quidam hinc uocabulũ inditum putant Adiabene, quod ob frequẽtiam occurrẽtium fluminum transiri facile non possit. In hac Suidas putat inueniri naphtham, idest bituminis genus. Item fauces, quas uocant ἄκραν τοῦ στόματος, quod hinc halitus exeat adeo pestilens, ut non solum animantia terrestria si accesserint, uerum etiam superuolantes aues interimat: qui si spargeretur, regionem prorsus inhabitabilẽ redderet. Nunc rectus fertur in sublime, ac mox refractus deorsum reflectitur. Ita fit, ut nec ea quæ sunt in aere admodũ sublimi lædantur, nec quæ in ambitu uersantur. ¶ Mausoleum] Magnificum monumentum uocãt à Mausolo Cariæ rege, cui uxor incredibili sumptu monumẽtum extruxit, haustis etiã in potu mariti cineribus. Vnde postea omnia monumenta Mausolea dici cœpta: cuiusmodi ob meritum Helenæ uidetur illic erectum. 16 ¶ Vrbem trinominem] Olim dicta est Salem, ut putat Iosephus. Vnde Melchisedec dictus est rex Salem, & inflexo nomine uocata est Salyma, deinde Solyma. Eadem dicta est Iebus, à Iebuseis incolis: quibus eiectis rex Dauid, eam totius Iudææ metropolim fabricatus est. ¶ Ab Helio postea Hadriano] Apparet Hadrianum imperatorẽ prænomine Helium fuisse dictum, atq; hinc ciuitatẽ Heliam, siue Aeliam fuisse uocatam, quod hanc à Tito destructam, sic instauratam auxerit, ut loca resurrectionis & inuentæ crucis, quæ prius extra mœnia fuerant, ætate diui Hieronymi, septentrionali muro circumdarentur, ut ipse testatur alibi. In Chronicis Eusebianis, testatur hanc urbem ab Helio Hadriano conditam fuisse, & in frõte eius portæ, quà Bethlehem uersus erat iter, sus habebatur marmori insculptus, significans Romanæ potestati subiacere Iudæos. Porrò contumelioso symbolo, per suẽ repræsentabãt populum Iudæorum, quod ea gens à suillis carnibus superstitiosissime abhorreat. Sunt qui putant, hanc non ab Helio Hadriano, sed à Tito Helio Vespasiani filio extructam fuisse. ¶ Sion, quæ in arcem.] Sion Hebraice sonat arcem siue speculã. Nam Sion mons est, in quo sita est Hierusalem, ut testatur Hieronymus in commentariis Esaiæ. ¶ Ariel, idest leo dei] Sic enim Hebræis sonat Ariel, & ita uerterunt Aquila & Symmachus, teste Hieronymo. Atq; ita uocat Hierosolymam non iuxta historiam, sed iuxta allegoriã: alioqui Ariel, ciuitas est diuersa ab Hierosolyma. Hanc quidam putant esse quam uocant Areopolim, quod Martis idolum adhuc ibi colere- 17
tur. Sed quomodo hãc expugnarit Dauid, & eandem reædificarit, quoniam paucis explicari non potest, qui cupiet cognoscere, legat interpretationẽ diui Hieronymi, in hunc locum Esaiæ capite uigesimonono. Nam dissensus interpretum facit, ut alij intelligãt expugnatam & captam, alij instauratam. ¶ Supra centum & uiginti] Id narratur à Luca in apostolorum Actis capite primo. ¶ Vt Ioelis uaticinium comper.] Quod est apud hunc prophetam capite secundo: Sed & super seruos meos & ancil D
las in diebus illis effundam spiritum meum. ¶ Perrexit ad Bethlehẽ] Oppidum est distans ab Hierusalem sexto miliario, contra meridianam plagã, iuxta uiam quæ ducit Chebron, teste Hieronymo. ¶ Ad sepulchrum Rachel] 18
Locus est haud procul à Bethlehem in Ephrata, cui nomẽ inditum est, sepulchrum Rachel, quod illic sepulta sit, ut testatur Hieronymus in Matthæum, & item in Hieremiã. ¶ In quo Beniamin mater] Rachel quũ eniteretur Beniamin, seq; sentiret dolore mori, uocauit eum Benoni, idest filium doloris mei. Sed pater inflexit nomen in melius auspicium, & uocauit eum Beniamin, quod sonat filius dextræ. Ita legis Genesis capite trigesimoquinto. ¶ Specum saluatoris.] Quod illic putetur fuisse natus Christus. ¶ In eodem propheta] Nempe Esaia, cuius hæc uerba sunt capite trigesimose cũdo: Beati qui seminatis super omnes aquas, immittentes pedem bouis & asini. Vtrunq; uero prophetæ locum detorsit ad hanc rem, festiuiter magis quàm serio. Nec enim de hoc asino aut boue loquutus est Propheta. Quin & illud annotandum, aliquanto secus Hieronymum hũc locum citare, quam habeatur apud Esaiam: sed sequutus est uersionẽ Septuaginta, οὗ βοῦς καὶ ὄνος πατεῖ. ¶ Cernere se oculis fi- 19
dei] Ad hũc respexit locum qui librum illum conscripsit, cuius initiũ est: Cogitis me ó Paula & Eustochium, quisquis is fuit (nam Hieronymum

A nymum autorem non esse, suo docebimus loco) cum ait: Ad præsepe quoq; ó Paula, te teste nato puero: & cætera quæ sequuntur. ¶ Bethlehem domus panis] Hoc enim Hebræis sonat Bethlehẽ. ¶ Salue Ephrata.] Hebræis Ephrata, fertilem aut frugiferam sonat. Est aũt Bethlehem in Ephrata, ut paulo superius ostensum est, & palàm testatur Hieronymus, exponens Psalmum centesimum trigesimum primum: Regio, inquiens, Bethlehem usq; hodie appellatur Ephrata. Huius rei & aliæ scripturæ testes sunt: Ephrata ipsa est Bethlehem. ¶ Atq; καρποφόρει.] Idest frugifera. καρπὸς, fructus est: φέρω, fero. Inde καρποφόρος, ferax, siue fertilis.
20 ¶ Zod quippe.] Varie deprauatus est hic locus, ob utriusque sermonis Hebraici Græciq; insciti am. Nonnulli codices habebant Zop, nonnulli Sod, nonnulli ו Vau. Hebræi, genus nominis aut personæ, apposititia litera non tant, non articulo aut pronomine, sicuti Græci & Latini. Proinde si scribatur cum adiectione ה he, שמעגהה significabit Audiuimus eam, genere fœmineo. Si cum adiunctione ו uau, שמעגוהו significat Audiuimus eum, genere masculino. Quanquã in Hebraicis pariter & Latinis exemplaribus habetur hic locus genere fœminino per ה he, שמעגוה id est Audiuimus eam: & מצאגוה idest Inueni mus eam. Item, ἠκούσαμεν αὐτὸν καὶ εὕρομεν αὐτὸν. Nec huiusce rei mentionem facit Hieronymus hunc enarrans Psalmum, si uel illius, uel certe
B integri sunt illi commẽtarij. Vnde uidetur ad id data opera detorsisse, ob loci huius commo
21 ditatem. ¶ Vt te docẽte didici] Hoc ita legendum est, ut accipias, Paulam hæc loqui præsente Hieronymo, ad quem uerterit orationẽ, & à quo sermonem Hebraicũ didicerit, quem admodum testatur & postea. Vel ex hoc loco coniicere licet, diuum Hieronymum Paulæ totius huius peregrinationis comitem fuisse. ¶ Adar] Nam ea uox Hebræis significat, gregem uel populum. Historiam hanc legis Geneseos capite uigesimonono. Quidam putant Ader esse locum in quo fuit ædificatũ templum. Turrim Ader, idest gregis appellatam, ob congregationẽ totius gentis. Diuus Hieronymus in Hebraicis quæstionibus putat esse locũ iuxta Bethlehem, in quo grex angelorum cecinit in ortu Domini, uel in quo Iacob pecora pauit, atq; hinc inditum nomen. Meminit huius loci Michæas: Et tu turris nebulosa filia Sion.
¶ Litus in postibus.] Litus, participium à lino, quod significat inunctus. Allusit ad histo-
22 riam Exodi. ¶ Per uiam ueterem] Sic appellatur in sacris literis. Nec temere addidit hoc cognomen: nimirum innuens ueteris esse uitæ non Christianæ, studere diuitiis. ¶ Quæ ducit Gazam] Nam Gaza quondam Phœnices, post Palæstinæ ciuitas fuit, siquidem Stephano credimus, de qua dictũ est alibi. Porrò gaza, Persica lingua diuitias significat, qua uoce tamen sint usi Latini, uelut Horatius in Odis: Icci, beatis nunc Arabum inuides Gazis. quod ea gens opulentia immodica fuerit infamis. Pomponius Mela prodidit, gazam Persica lingua sonare ærarium, & hinc nomen inditum huic urbi: quod cũ Cambyses armis Aegyptum peteret, huc belli & opes & pecuniam contulisset. Vocem barbaram usurparunt Latini pro thesauro. Porrò quod Hieronymus addidit, uel potentiam dei, huc pertinet quod eadem ciuitas dicta est Aza. Porrò Aza Hebræis significat, robusta, seu fortis. ¶ Quomodo Eunuchus Aethiops.] Allusit ad hoc, quod refert Lucas in Actis Apostolorum, capite octauo: Angelus autem domini loquutus est ad Philippum, dicẽs: Surge & uade contra meridianum, ad uiam quæ descendit ab Hierusalem in Gazam, hæc est deserta, &c. Nec temere meminit de Aethiopis mutata pelle, qd locus quẽ legebat Eunuchus haberet illa: Et sicut agnus coram tondente, &c. Simulq; respexit ad illud Hieremiæ capite decimotertio: Si mutare potest Aethiops pellem suam. ¶ Ve 25
tus relegit instrumentum] Hoc refert ad uiam ueterem, quæ quasi notabat Vetus instrumentum. ¶ Fontem repperit] Velut aquã uiuam & nouam, qua renasceretur. Et apte discedit à Gaza, futurus Christianus. De fonte uerò mox dicã. ¶ A Bethsur uenit] Hæc ætate Hieronymi uocabatur Bethsura: uicus est in tribu Iuda, obuius uigesimo lapide euntibus ab Hierosolyma Chebron. Iuxta hũc fons est ad radices mõtis ebulliens, qui ab eadem in qua gignitur humo sorbetur. In hoc fonte putant eunuchum Candacis reginæ baptizatum fuisse. ¶ Escol.] Opinor hanc esse Escaul, quam Hieronymus indicat obuiam ad septentrionẽ ab Eleutheropoli proficiscẽtibus Nicopolim. Escol autem אשכל Hebraice sonat botrum. Diuus Hieronymus in Hebraicis quæstionibus, ostendit Mambre & Escol fratres fuisse amicos Abrahæ. Vnde nomẽ inditum est locis. ¶ Saræ cellulas.] Idest paruas ædiculas, quæ illic monstrabantur ob miraculum antiquitatis, in quibus genuit Isaac. ¶ Et uestigia quer
cus] Nempe apud Mambre, de qua dictum in 24
superioribus scholiis. Vestigia uocat, monumenta, quæ diuus Hieronymus alibi testatur extitisse usq; ad tempora suæ infantiæ: quanq; ibi terebinthum uocat. ¶ Atque inde consurgens] Nam Chebrõ haud procul abesse à conualle Mambre, in qua deum uidit Abraham, legimus Geneseos capite decimotertio. Hæc uillula dicta est Cariath arbe. Abest ab Hierosolyma uiginti duobus fermè passuũ milibus.
¶ Cariath arbe.] Cariath arbe sonat Hebræis uicum uel oppidum quatuor uirorum: quod illi putant illic quatuor esse sepultos, Adam, Abraham, Isaac & Iacob. Porrò eundem fuisse locum Chebron & Cariath arbe, testatur Iosue caput decimum quartum: rursum libri Iudicum caput primum. Antiquitus dicebatur Chariath arbe, postea commutato nomine di-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctus est Chebron. ¶ Adam magni] Sic enim legis Iosue capite decimoquarto. Adam maximus ibi inter Enakim situs est. Sed de his diximus aliàs. ¶ Caleb quartum putēt] Hic erat
25 filius Iephone, cui Iosue montē Chebron possidendum tradidit, ut habetur eo quem modo citaui loco. Montanam enim fuisse regionem significat, cum ait, ascendit Chebron. ¶ Cariath sepher] Quod Hebræis sonat, uiculum literarum. Hunc locum olim Dabir uocatum fuisse, postea dictū Cariath sepher, testatur Iudicum libri caput primū, & eundem non procul abfuisse ab Chebron. ¶ Occidentem literam.] Alluſit ad illud Paulinum: Litera occidit, spiritus autem uiuificat. ¶ Othoniel filius Iephoniæ] Quemadmodum Axa uxor Othoniel, suasu mariti petierit à patre suo Caleb, irriguū superius & inferius, pro arente terra Australi, legis Iosue capite decimoquinto. ¶ Ca
26 phar Barucha.] Sonat uillam benedictionis. Quomodo Abraham produxerit angelos eūtes Sodomam, legis Geneseos capite decimooctauo. Apparet in monte locum esse. ¶ Latam despicies] Nimirum è monte, & desertum est ad meridiem. ¶ Ac terram quondam Sodomæ.] Quondam dixit, quia nunc lacus est pestilens, quem mortuum uocant mare. Cæteri lacum Asphaltitē, à bitumine quod solum gignit. Apud Strabonem Sirbonis (ni fallor) appellatur, de quo prodigia quædam prodidit libro decimosexto: addens, Sodomam metropolim fuisse regionis olim tredecim oppidis habitatæ, quæ deinde terræ motu sit absorpta, quod terra fuerit ignea. Eratosthenes putat, id lacuum inundatione cōtigisse, qui subinde erumpentes terram contexerint. ¶ Balsami uineas.] De uinea Engaddi fit mentio in Cantico canticorum: Botrus Cypri dilectus meus mihi in uineis Engaddi. Hieronymus in Hebraicis quæstionibus ostendit, grandem uicum fuisse in tribu Iuda, palmarum & opobalsami fertilem, prius dictum Asason thamar, id est, urbs palmarum. Imminet mari mortuo. ¶ Et Segor uitulam conternantem] Segor ciuitas, sola superfuit ex incendio quinq; ciuitatum Sodomorum. Imminet mari mortuo: diuidit Moabitas à Philistæis. Hieronymus testatur, in hac positum fuisse præsidium Romanorum. Iuxta hanc gigni balsamum, & poma palmarum, pristinæ ubertatis indicia. Quondam uocata fuit Bala, quod Hebræis sonat absorpta, quod tertiò terrarū motu fuisset prostrata. Vnde & Lot ei loco diffidebat. Segor autē Hebræis sonat paruulam, seu iuniorem. Syrorum autem lingua, Zoara dicitur: uoce idem significāte illis, quod Iudæis Segor. Porrò quod adiecit, Vitulam conternantem, uoce nimirum à ternione conficta, quod apud Hebræos habeatur שלישיה sumpsit ex Esaiæ capite decimoquinto: Vectes eius usque ad Segor uitulam conternātem. ¶ Speluncæ Lot] Apparet ostendi solere speluncam, in qua filiæ Lot cum eo concubuerunt. Descenderat enim C
in speluncā diffisus urbi Segor: & ob eam causam diuus Hieronymus non putat excusandū Lot, ut cui dominus promiserat, in Segor tutum fore ab incendio. ¶ Cuius opus Moabi- 27
tæ sunt] Significat incestum concubitum Lot cum utraque filia: è quarum altera natus est Moab, princeps eius populi: ex altera Ammon, autor primus eius gentis. Vterq; populus illaudatus in diuinis literis. ¶ Diu hæreo
in meridie.] Significat hāc partem Australem 28
fuisse. Quidam codices habebant: Deinde diuertit ad meridiem. Verum prior lectio plus habet festiuitatis, propter phantasiam historicam. Imaginatur enim se in his locis uersari, quos describit, & uelut animo obambulat. Possunt autem hæc uerba ad Paulam accommodari, ut eam ita loquentem faciat, Diu hæreo in meridie, uelut offensam memoria rerū parum lætarum, præsertim cum illic dormiat sponsus, in Canticis, quē magis expedit in nobis uigilare. Porrò de Ioseph, qui iussit adesse fratres suos, ut secum conuiuiū agerent in meridie, legis Genesis capite quadragesimoterтio: cuius conuiuij simulq; capitis hic est finis, Biberūtq;, & inebriati sunt cum eo. Ab his igitur male ominatis locis reflectit se ad montem Oliueti, ut felicioris ominis. ¶ Reuertar Hie- 29
rosolymam] Ab extrema meridiana parte reflectit ad septentrionem & occidentem. ¶ Et per Thecuam atq; Amos.] Duo montes sunt D
in conspectu redeuntibus à mari mortuo Hierosolymam, ultra hos ostendit se mons Oliueti. Thecua, buccinam sonat: Amos, fortem. ¶ Rutilantem montis Oliueti crucem.] Apte dixit rutilantem, ob ruborem sanguinis. Nonnulli codices pro Crucem, scriptum habebant Lucem: ut intelligas de luce ascendentis in cœlum Iesu. ¶ De quo saluator ascendit ad patrem] Montem Oliueti torrens Cedron interfluit, eūq; diuidit ab Hierosolyma ad exortum solis, ubi ultima uestigia domini humo impressa, adhuc ætate diui Hieronymi monstrabantur, ut ipse literis prodidit, non absq; memorabili miraculo. Etenim cum terra eadem, quotidie à credentibus hauriretur, nihilominus sancta illa uestigia cōtinuo pristinum statum recipiebāt. Addit & aliud miraculum, cum eo in loco conderetur ecclesi summum illius cacumen nunquam potuit contegi neq; concamerari, sed semper ab ima terra usq; ad summum cœlum patuit iter, qua dominicum corpus ascenderat in cœlum. Ad huiusmodi igitur spectacula properabat Paula. Abest mons ab Hierusalem, itinere sabbati, in hoc Christum ascendisse, testatur Lucas in Actis capite primo. ¶ In quo per annos singulos.] 30
Sic habes in Numeris capite decimonono. ¶ De templo transmigrantes] De Cherubim migrātibus, legis apud Ezechielem capite decimo. Rursum de nouo templo, per quod uult intelligi Christianā ecclesiam, legis apud eundem

A dem capite quadragesimo. Refert simile quid dam & Iosephus de trāsmigratione uirtutum è templo. ¶ Sepulchrum Lazari] Id ostendebatur in Bethania. Ea est uilla in latere montis Oliueti, secundo lapide ab Hierosolyma. Quo in loco extructam ecclesiam fuisse, testatur alibi Hieronymus Lazari suscitati monumentū. ¶ Bethphage uillā.] Bethphage, uiculus erat sacerdotum, in monte Oliueti situs. Sonat autem, ut uidetur, Hebraice, domus maxillarū. Sic enim exponit Hieronymus enarrans euangelium Matthæi. Ex hoc loco Christus misit suos discipulos, qui adducerēt pullum asinæ, quem nūc trahit ad allegoriam. ¶ Rectoq; iti
nere descendebat Hiericho] Recto, quia antehac ob montes obuios nōnihil circumacta est. Cæterum Hiericho dicta est & Oza. Est in tribu Ephraim, oppidū bis subuersum, bis item instauratum: hoc dominus dignatus est sua il-
31 lustrare prædicatione. ¶ Recogitans illum de Euangelio.] Via quæ ducit ab Hierusalem in Hiericho fuit olim infamis latrociniis. De parabola uulnerāti à latronibus, legis Lucæ capite decimo. ¶ Et locum Adomim] Hebræis enim sonat sanguinem. ¶ Et arborem sycomorum] Id accidisse iuxta ciuitatem Hiericho, testatur Lucas capite decimonono. Apparet arborem adhuc monstrari solitam ætate Hieronymi. ¶ Peccata calcabat.] Quod Zachæus arborem sycomorum ascendit, uti Iesum uideret, legis Lucæ decimonono, id' que accidit in
B Hiericho. De genere arboris plura diximus in Annotationibus euangelicis, quam Hieronymus interpretatur peccata, letaliter dulcia. Ea calcat qui festinās ad Christum, erigit se in altū, & prius amatas illecebras spernit. ¶ Cæcorum loca.] De duobus cæcis legimus apud Matthæum capite nono. Verū hos duos non illuminauit prius quàm reuersus esset in domum suam, hoc est Nazareth. Cæterum Bartimeum Timei filiū sanauit in Hiericho, perui ctus illius improbis clamoribus, ut refert Lucas capite decimooctauo, ubi palàm indicat hoc accidisse in uia, quæ ducit Hiericho: sed Matthæus capite uigesimo narrat de duobus cæcis: ad quem locum magis apparet respexisse Hieronymum. ¶ Fundauit Asel in Abi-
32 ram.] Ita Iosue capite sexto, imprecatus est, postquàm hāc urbē euerterat. Maledictus uir coram domino, qui suscitauerit & ædificauerit ciuitatē Hiericho. In primogenito suo fundamenta illius iaciat, & in nouissimo liberorū ponat portas eius. Hanc enim Iosue subuertit funditus. ¶ Et aceruum præputiorum] Nam Hebræis Galgala sonat collem præputiorum, uel collem circumcisionis. Hæc uocabatur secunda circumcisio facta per Iosue: sicuti refertur Iosue capite quinto: eiq; loco nomen est inditum Galgala, qui factum testaretur. Huc respexit Hieronymus, cum ait: secundæ circumcisionis mysterium, interpretans Euāgelium, quæ circumcisio est non carnis, sed affectuum animi. Ostendebatur ætate Hieronymi locus desertus eorū, quæ illic fecit Iosue, uestigia retinens, miro cultu habitus ab illius partis incolis, hoc est Orientalibus. ¶ Et duodecim lapides] Duodecim lapides quos Iosue, præmonitus à Deo, iussit ab electis è singulis tribubus uiris deportari, è Iordane sublatos, legis Iosue capite quinto, in ipsa statim fronte. ¶ Et
fontem quondam legis] Hoc primum miracu- 33
lum fecit Helisæus, post arreptum in aera Heliam, atq; id tēporis habitabat Hiericho. Quæ ciuitas quum esset accommoda incolis, sed aquas haberet steriles & insuaues, Helisæus salle immisso in fontem reddidit eas salubres ac fertiles, ut legis quarto Regum libro, capite secundo. Verum autem Helisæum, Christum interpretatur Hieronymus, qui amaram & inutilem Moysi legem, sua gratia cōdulcauit, & salutiferam reddidit. ¶ Feruentissimo æstu.] Subest tacita ἀναγνωσις, in nocte & æstu feruentissimo, iam nondum orto sole tamen illa ferebat, & ideo properabat ad flumen. ¶ Quomodo in medio] Quemadmodum aquæ Iordanis inferiores in mare defluxerint, superiores constiterint, montis instar tumescentes, alueo qui in medio erat sicco relicto, donec sacerdotes portantes arcam fœderis unà cum populo trāsirent, legis Iosue capite tertio. ¶ Lon 34
gum est, si uelim de Achor] De Achor lapidato à filiis Israel, omnibus illius facultatibus igni exustis, propterea quod suffuratus fuerat de rebus hostium, lege Iosue caput septimum. Achor autem interpretatur turbationē, quod Iosue dixerit ei qui peccarat: Quia turbasti nos, exturbet te Dominus in die hac. ¶ Bethel domo Dei] Id enim sonat apud Hebræos Bethel. De Iacob legis Geneseos capite uigesimooctauo: quomodo suppositio capiti lapide dormiēs uiderit mysticam illam scalam. Connexuit autem huius lapidis allegoriam cum eius allegoria, de quo scribit Zacharias capite tertio. Quia ecce lapis quem dedi coram Iesu, super lapidem unum septem oculi sunt. ¶ Sepulchra quoq;] De Iosue sepulto in monte Ephraim, deq; Eleazaro filio Aaron, & illic sepulto, legis Iosue capite ultimo. Porrò mons Ephraim uergit ad deserta, in quo ciuitas est Thānasara, siue Thamna: in hac Hieronymus indicat suis quoq; temporibus magnum sepulchrum ostendi solere. Porrò montis nomen est Gaa. ¶ In Gabaa] Gabaath est in tribu Ben- 35
iamin, urbs Phinees. ¶ Quod distributor
possessionum, &c.] Nam Iosue in sua possessione legitur fuisse sepultus. Ea sita est in monte Ephraim. Vnde mirata est Paula, quid sibi uoluerit Iosue, quod montuosa & aspera sibi sumpserit, cum ipsi in manu esset, campestria quæ feruliora sunt deligere: siue quod id esset singularis continentiæ. Neq; enim huius temporis principes meliora tantum sumerent: sed si possent, omnia uendicarent. Siue quod subest mysteriū, uirtutem non in mollibus, sed in du-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tis & arduis rebus esse sitam. ¶ Altare diru-
tum] Quoniam Beniamitæ sacrificātes ex insi
diis adoriebātur. ¶ Et raptum Sabinarum.]
Romani per speciem ludorum solennium, Sa-
binorum mulieres rapuerunt, ne noua ciuitas
inopia mulierum periret: ut refert T. Liuius li
bro primo. Itidem & Beniamitæ, ne periret tri
bus, quæ propter constuprationem unius mu
lieris penè deleta fuit, rapuerunt puellas alia-
rum tribuum, solennes choros ducentes in Si
lo. Historiā legis Iudicū capite ultimo. ¶ Præ-
36 currit] Vel quia tempore prior, uel quia uio-
lentior. Certe similis utrisq causa, & simili oc-
casione utriq sunt usi. ¶ Transiuit Sichem.]
Ea fuit ciuitas Iacob, sic uocata à filio Emor re
gis sui. Est autem in Samaria, non procul à se-
pulchro Ioseph: iuxta hanc dominus Iesus col
loquutus est cū muliercula Samaritana. Quo
quidem in loco postea ecclesia extructa est, ex
latere montis Garizim. Eam suis adhuc tēpo-
ribus extitisse testatur alibi diuus Hierony-
mus. De Neapoli meminit Plinius & Ptolemæ
us. Cæterum in locis Hebraicis, Hieronymus
hanc urbē Sichar uocat, nisi corruptus est co-
dex. ¶ Errore Dosithei] Is hæreticus fuit Iu
daizans. ¶ Sebasten, idest Samariam] Sama-
ria, regalis erat ciuitas Israel, in uertice Somer
montis sita, media inter Galilæam & Iudæam.
Vnde quōdam omnis illa regio Samaria fuit
dicta. Ciuitas ipsa ab Herode Antipatri filio,
Græco uocabulo σεβαστή dicta est, quod Latine
sonat Augusta. Nam Latini uocāt augustum,
quod maiestatē quādam præ se ferat: id quod
Græci uocant sebaston, à uerbo σέβομαι, quod
37 est ueneror & adoro. ¶ Abdias propheta] Ex-
tat historia libro Regum tertio, capite decimo
octauo. ¶ Nutriculam domini] Vnde dictus
est Nazareus, & olim Christiani probro Na-
zarei uocabātur. Nazareth autem est uicus in
Galilæa iuxta montem Thabor. ¶ Chanam
& Caphernaū.] Nam in Chana Galilææ mu-
tauit aquam in uinum. Et in Capharnaum de
migrauit relicta Nazareth, postea quàm ten-
tatus fuit à diabolo, atq illic auspicatus præ-
dicationem regni dei, & in eadem ciuitate sana
uit filium Centurionis paralyticū. Porrò Cha
na oppidum fuit in tribu Assur, Galilææ gen-
tium. Capharnaū oppidum est haud procul
à stagno Genezaret in Galilæa gentium, situm
in finibus Zabulō & Neptalim, ut in locis He-
braicis indicat Hieronymus. ¶ Lacum Tybe
riadis] Iordanis qui ex Panade fonte oritur iu
xta montem Antilibanum, ubi prima conual-
lium obtigit occasio in lacum se fundit, lōgum
sedecim milia passuum, latum sex milia: Gene
sareth, siue Genesaram uocant. Amœnis oppi
dis circumseptus est. Rursum in alueo suo ali-
quandiu progressus, lacum Tyberiadis facit.
Etiam si Plinius libro quinto, capite decimo
quinto, uidetur ex utroq unū facere lacum.
Nouissime decurrit in lacū Asphaltiten, quem
38 eundem (ut dixi) mare mortuū uocāt. ¶ Scan
debat montem Thabor] Non temere addidit, C
scandebat. Est enim mons mira rotunditate
sublimis (sicut alibi diximus) in medio Gali-
lææ, dirimēs tribus Isachar & Neptalim. Eun-
dem uocāt Itabyrium. ¶ Campos latissimos
Galilææ] Est enim mons Thabor, ut dictū est,
in medio Galilææ. Et ab hoc monte descendit
exercitus Barach pugnaturus aduersus ho-
stes. Historiam legis Iudicum capite quarto.
¶ Torrens Cison] Est iuxta montem Thabor.
Hoc loco dimicatum est cum Sisara, ut testa-
tur in locis Hebraicis. Est & ciuitas Cison in
tribu Isachar separata Leuitis. ¶ Et oppidum
iuxta Naim.] Iuxta, hoc loco aduerbium est.
Naim autem distat à Thabor monte, secundo
miliario contra meridiem iuxta Endor. De fi-
lio uiduæ in uitam reuocato, legis Lucæ capi-
te septimo. ¶ Transibo ad Aegyptum.] Nam
omisso itinere reflectit ad occidentem meridio
nalem. ¶ Et in Socoth.] Hic fuit prima man-
sio filiorum Israel exeuntiū ex Aegypto: etiam 39
si Hieronymus in explicādis mansionibus ad
Fabiolam, hanc secundam facit. ¶ Apud fon
tem Sampson] Ostendebatur (ut apparet) lo-
cus dictus fons Sampson, ob fontem quem illi
sitienti deus elicuit è dente maxillæ asini. Vn-
de dictus est locus, fons inuocantis de maxil-
la: ut legis Iudicū capite decimoquinto. ¶ Vt
refocillatus uideam] Alluſit ad hoc quod scri-
ptum de Sampsone: Quibus haustis refocilla
uit spiritū, & uires recepit. ¶ Morasthim] Hic D
est uiculus Palæstinæ, haud procul ab Eleu-
theropoli situs, patria Micheæ prophetæ: un-
de & Morasthites cognominatur. Eodem in lo
co monstrabatur illius sepulchrum. ¶ Et ex
latere derelinquam.] Has regiones ut impias
non inuisit, sed ad leuam relinquit. ¶ Chor-
reos] Horum sit mentio in sacris literis. ¶ Ie-
theos] A Ietheth, quæ est regio principum E-
dom, in Gabalene, hoc est Idumæa. ¶ Idumæ 40
am] Huic postea commutatum est nomen Ga
balene, regio quondā Esau, à quo uocabulum
inditū Idumæa, quod ille Edom uocatus sit.
Plinius item Idumææ partem facit maritimæ
Syriæ. ¶ Lachis] Vna est è ciuitatibus, quas
cepit Iesus, rege eius interfecto. ¶ Et per are-
nas mollissimas] Huiusmodi Lucanus descri-
bit in Libya. ¶ Ad Aegypti fluuium Sior.]
Opinor hunc esse, quē alij Nilum uocant. Nec
desunt qui putent, Sior esse fluuiū è Nilo deri-
uatum. ¶ Gessen] Hic habitauit Iacob cum li
beris. ¶ Et campos Thaneos.] De quibus le-
gis Psalmo septuagesimoseptimo. Hic Moyses
& Aaron ædiderunt sua prodigia. Et hic habi-
tarunt Hebræi, qui metu Babyloniorum fuge
rant cum Hieremia. ¶ Versa est in Alexandri
am] Alexandria, ciuitas est Aegypti, inter A-
fricam, Aegyptum, & mare, quasi clausträ po
sita: in qua corpus diui Marci euangelistæ con
ditum, sua ætate à fidelibus honorari solere, te
statur diuus Hieronymus. Versam dixit, ob
nomen commutatum ab Alexandro Magno,
qui

A qui eam aut cōdidit, aut instaurauit: cuius me
minit Plinius libro quinto. ¶ Et oppidum Ni-
triam.] Alluſit ad nitrum, quod olim adhibe-
bant in eluendis uestium maculis, ob acrimo-
niam: cuius uice nunc utuntur cinere ac lixi-
uio, siue sapone. Apparet autē hoc oppidum
tum nuper cōuersum fuisse ad religionē Chri-
41 sti. ¶ Ilidoro confessore] Is episcopus fuit Pe-
lusiotarum, uir eruditus, qui libris Epistolari
bus interpretatus est sacram scripturam, ut te
stis est Suida. ¶ Macarios, Arsetas.] Nomina
sunt illustrium apud Aegyptios monachorū.
Sed festiuitatis gratia numerum singularem
mutauit in pluralem. ¶ De Pelusio magnā.]
Pelusium est unum ex ostiis Nili, proximum
Iudææ. Apparet terrestri itinere peruenisse us-
que ad Alexādriam & Nitriam: deinde ob in-
tolerabilem regionis æstum, ab ostio Pelusia-
co renauigasse in Iudæam. Cæterum pro ma-
gna, quidam codices habebāt, maganam: qui
dam Maiomam, nonnulli Nazumam. Maio-
ma portus erat Gazæ, cui post uersum nomen
Constantia, ac deinde dicta Gaza maritima,
quemadmodū alibi latius explicuimus. ¶ Ge
nuino me semper, &c.] Genuini dentes sunt,
qui sub gena latent, qui & canini dicūtur. Vn-
de qui mordacius obloquuntur, genuino di-
cuntur rodere. Persius: Et genuinū fregit in il-
lis. ¶ Cornicem Aesopi.] Sentit de Apologo
42 Aesopi, apud quem cornicula furtiuis auium
B plumis se uestierat. Cumq primum esset om-
nibus miraculo ob insolitam colorum uarieta
tem, demum suam quibusq reuellētibus plu-
mam, nudata risui fuit. ¶ Versuram quoq sæ
pe] Quidam haud contemnendi codices, pro
uersurā, habebant usuram, sed mendose, Nam
uersuram Latini uocant, cum æs alienum ære
alieno dissoluitur. Ita Paula cum deesset pecu-
nia, mutuo sumebat ad usuram. Eam ad diem
præscriptum, cum rursus non esset quo resol-
ueret, denuo sumebat mutuum ab alio, quo su
perius æs alienum redderet, creditore tantum
mutato, manēte nihilominus obligatione. Ex-
empla sunt apud Terentium, Donatum inter-
pretem, & Senecam. ¶ Buccinatoribus suis]
Miram & gratiam & emphasim addidit meta-
phora. Nam buccinatores sunt, qui canūt buc
cina. Et buccina admonetur populus ut audi-
at præconium, aut edictum publicum. Vnde
ambitiosos laudatores, buccinatores uocat.
¶ Feriuntq summos] Versus est ex Odis Ho-
43 ratianis, quem Hieronymus eò detorsit, ut si-
gnificet, egregiam uirtutem obnoxiam esse in-
uidiæ. In eundem sensum T. Liuius: Liuor, in-
quit, uelut ignis alta petit. Quanquam Hora-
tius in aliam sentētiam dixit, nempe magnam
fortunam expositam esse tristibus casibus.
¶ Adad Idumæū.] Hic Adad puer fugerat in
Aegyptum, interfectis à Dauid omnibus ma-
sculini generis Idumæis. Inde mortuo Dauid,
iam grādior factus, & adiutus opibus Pharao-
nis, negociū exhibuit Solomoni, ut legis libro
Reg. iij. cap. xi. Videtur autē significare Ruffi-
num. ¶ Allophylis] Hoc est, alienigenis, De
Iacob, quō ob inuidiam fratris Esau fugerit in
Mesopotamiam, legis Gen. cap. xxviij. De Da
uid, quō à Saul inuidente suæ gloriæ, profuge
rit ad Achis Philistæum, legis Reg. primi libri
capite xxvij. ¶ Patiēs enim uir] Sic habet So
lomō in Prouer. ca. xiiij. Qui patiēs est, multa 44
gubernatur sapiētia: qui autem impatiens est,
exaltat stultitiam suam. ¶ Toxotij sui] Hice-
rat filius Paulæ natu minimus. ¶ Et matris
dolorem] Nonnulla exemplaria habebāt, ma
tricis dolorem: utraque lectio tolerabilis, nisi
quod argutior est matris: ut intelligas affectū
maternum, quoniam de filiarum obitu paulo
antè meminit. ¶ Conueni hominem.] Error
quem coarguit, partim sapit Origenē, uel po-
tius Platonem, & uidetur Ruffinum subnota-
re tacito nomine. ¶ Christi flammeo] Flam-
meum est, quo fœminæ tegunt capita. ¶ Præ-
sens utriusq nostri intētatur naufragium.] Ita
constanter habebant exēplaria: neq cuiquam
obscurum est, quin hic locus sit deprauatus.
Arbitror ita legēdum: Præsens utriq nostrum
intentatur naufragium, ut intelligas Eusto-
chium & Hieronymū pariter Paulæ obitu fu-
isse periclitatos, cum illa uiua fuissent felices.
¶ Iusto & impio, bono & malo] Ita scribit Ec-
clesiastes capite nono: eo quod uniuersa æque
ueniant, iusto & impio, bono & malo, mundo
& immundo, immolanti uictimas & sacrificia
contemnenti. Sicut bonus, sic & peccator: ut 45
periurus, ita qui uerū deierat. ¶ Veram Noe-
mi] נעמי Noemi Hebraice sonat pulchram
uel consolatam: id trahit ad Paulam. Porrò lo-
cus est Ruth capite primo. ¶ Hunc tibi libr.]
Ad Eustochium filiam loquitur, non ad Pau-
lam. ¶ Ad duas lucubratiunculas.] Dicta-
mus, cum ipsi non scribimus, sed notario scri-
bendum pronūciamus, hoc est lingua tantum
utimur nostra, manu aliena. Et mirum est se-
nem, ut apparet penè decrepitum, tantum po-
tuisse duabus dictatiunculis, præsertim luctu
occupatum. Non enim aliquid subinane susp
cari libet in uiro tam sancto. ¶ Exegi monu-
mentum] Exegi, pro perfeci dixit: monumen-
tum uocat hūc librum, quem de illius scrip sit
uirtutibus. Retulit autem carmē ex Odis Ho-
ratianis: Exegi monumentum ære perennius,
Regaliq situ pyramidū altius. Quod non im-
ber edax, non aquilo impotens Possit diruere,
aut innumerabilis Annorū series, aut fuga tē-
porū. ¶ Aere perē.] Nam antiquitus ponebā
tur æreæ statuæ, aut tituli in æs incidebant ad
propagandā in posteros defuncti memoriam.
Verū huiusmodi monumenta, si tēpestatis aut
hominū iniuria non demolitur, certe tēpus ip-
sum omnia cōsumēs, abolet. Ingenij monumē-
ta sola perpetua sunt, & in omne durāt æuum. 46
¶ Agamē. inclyta.] Maternū genus duxerat à
Scipionibus & Gracchis, paternū ab Agamē-
none. ¶ Diuitias sob.] Post hoc carmen quidā

codices additum habebant hunc uersum: His fruitura locis, felix ubi dona Magorum. Mihi uidetur superesse.

ANTIDOTVS

Offendet fortasse nonnullos hic locus, quo diuus Hieronymus uidetur non satis tribuere his, qui sacras ædes suis sumptibus uel extruunt uel ornant: quum his temporibus plerique summam hanc esse pietatem existiment, & sine nonnulli principes, qui tot templa, tot ædes, tot sacrilegia, tot totius uitæ flagitia, proba compensata putent, si sacram aliquam ædiculam uel alienis sumptibus erexerint extrui curauerint, ut ne quid dicam de episcopis. Et audias passim, facere dotes ecclesiarum, templo dicatis, ut ineptiæ hæc sacrilegium fore clamitent, si quis huic alicui quid in pauperũ subsidium fame pereuntium deriuare conetur: atq; id si fiat, Christum ipsum, aut uirginem Mariam suis bonis spoliari proclament. Quasi uero Christus cupiat diuitum ostentatiuis, qui ipse pauperrimus, opes istas ecclesiarum esse detestetur: fugiatq; ne Maria nugis eiusmodi gaudeat, cum ea sæpenumero neglexerit. Aut quasi decorum sit, ea celebrari in templis Christianorũ, in quibus hæc docere non esse spernenda Christi discipulis. Non damnauit igitur Hieronymus elegantem templorum structuram, non reprehendit ornatum mundum, sed in his negat esse culmen uirtutis, & præfert eleemosynam, quæ in ipsa dei templa, hoc est in Christi membra confertur. Sed ipsius Hieronymi uerba subnotabo: Nolebat, inquit, in his lapidibus pecuniã effundere, qui cum terra & cinere euanuerunt, & uiuis lapidibus, qui uolũtate superterram, & cætera quæ sequuntur in hanc sententiam. Rursum aliquanto infert: ut cum aurum dicentes, ferramus, & in corbonã dei ærã conferamus, fúmalibusq; aureis dona pendentia. Num impedebat eos qui munera templis dicant, id quid magis placeret, imitari.

C

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS

Hic Lucinius natione Beticus, destinarat adire Bethlehem, & opibus suis iuuerat Hieronymi gregem: sanctum illius propositum collaudat, hortans ut pergat quò cœpit, ad perfectam uirtutem. Respondet ad quædam, de quibus scripserat Lucinius.

HIERONYMVS AD LVCINIVM

ber: 3: epis: ℑ::

NEC opinanti mihi, subito literæ tuæ redditæ sunt, quę quanto inspera tæ, tanto gaudiorum plenæ, quiescentem animam suscitarũt, ut statim amore complecterer, quem oculis ignorabam, & illud mecum tacitus musitarem: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & uolabo & requiescam, ut inueniat quem diligit anima mea? Vere nunc in te sermo
1 dominicus completus est: Multi ab Oriente & Occidẽte uenient, & recumbent in sinu Abrahæ. Cornelius centurio cohortis Italicæ, iam tunc Lucinij mei præfigurabat fidẽ. Apostolus Paulus scribens ad Romanos: Cum, inquit, in Hispaniã proficisci cœpero, spero quod pręteriens uideã uos, et à uobis deducar illuc: tãtis fluctibus approbauit, quid de illa ꝓuincia quæreret. In breui tẽpore ab Hierosolymis usq; ad Illyricũ Euangelij iaciens fundamenta, Romã uinctus ingreditur, ut uinctos superstitionis erroribus liberos faciat. Manet in hospitio conducto per biennium, ut nobis utriusq; instrumenti æternam reddat domum. Piscator hominũ, misso rete apostolico, te quoq; quasi pulcherrimũ Auratam inter innumera piscium genera traxit ad littus. Reliquisti amaros fluctus, salsos gurgites, fissuras montiũ, & Leuiathan regnantem in aquis, cum Iesu deserta expetens contẽpsisti, ut possis illud propheticũ canere: In terra deserta, & in inuio, & inaquoso, sic in sancto apparui tibi. Et iterũ: Ecce elongaui fugiẽs, & mansi in solitudine. Expectabã eum qui saluum me fecit à pusillanimitate spiritus & tẽpestate. Obsecro te & moneo parẽtis affectu, ut qui Sodomam reliquisti, ad montana festinans, post tergum ne respicias, ne aratri stiuam, ne fimbriam saluatoris, ne cincinnos eius, noctis rore madefactos, quos semel tenere cœpisti, aliquando dimittas: ne de tecto uirtutum pristina quæsiturus uestimenta descendas, ne de agro reuertaris domum, ne campestria cum Lot & amœna horum diligas, quæ non irrigãtur de cœlo ut terra sancta, sed de turbido flumine Iordanis, postquam dulces aquas maris mortui commixtione mutauit. Cœpisse multorum est, ad culmen peruenisse paucorum. Qui in stadio currũt, omnes quidem currunt, sed unus accipit brauium. At contra de nobis dicitur: Sic currite, ut apprehendatis. Non est inuidus Agonotheta noster, nec alterius palma alteri parat ignominiam. Omnes athletas suos desiderat coronari. Gaudet anima mea, & magnitudine lætitiæ rem mœroris patior. Ruth in lachrymas uerba prorumpunt. Zachæus
2 publicanus

D

A publicanus ad unius horæ cõuersionem, hospitem habere meruit saluatorem. Martha & Maria, conuiuio præparato dominum suscepere. Meretrix lauat fletibus pedes, & unguentis bonorum operum dominici corporis dedicat sepulturam. Simon leprosus inuitat magistrũ cum discipulis, & non cõtemnitur. Abrahæ dicitur: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & uade in terrã quam monstrauero tibi. Relinquit Chaldæam, relinquit Mesopotamiam: quærit quod nescit, ne perdat quod inuenerat. Non enim arbitratus est simul se habere posse & patriam & dominum, sed iam tunc illud prophetæ Dauid opere complebat: Aduena ego sum apud te & peregrinus, sicut omnes patres mei: Hebræus, ideſt περάτης atque transitor, dum non est præsenti uirtute contentus, sed præteritorum obliuiscens, in futurum se extẽdit, & scit illud: Ibunt de uirtute in uirtutem: mysticum sortitus est nomen, & uiã tibi aperuit, quomodo non quæras ea quæ tua sunt, sed quæ aliena: & illos putes parẽtes, fratres, affines atq; cognatos, qui tibi in Christo copulati sunt. Mater, inquit, mea & fratres mei sunt hi, qui faciunt uoluntatẽ patris mei. Habes tecum prius in carne, nunc in spiritu sociam: de coniuge germanam, de fœmina uirum, de subiecta parem, quæ sub eodem iugo ad cœlestia simul regna festinat. Cauta rei familiaris dispensatio, & ad calculos rediens, non cito deponitur. Ioseph cum tunica Aegyptiam effugere non potuit. Adolescens ille, qui opertus sindone sequebatur Iesum, quia tentus fuerat à ministris, terrenũ abiiciens operimentum, nudus euasit. Helias igneo curru raptus ad cœlum, meloten reliquit in terris. Heliſæus boues & iuga prioris operis uertit in uota. Loquitur sapientissimus uir: Qui tangit picem, inquinabitur ab ea. Quamdiu uersamur in rebus seculi, et animæ
3 nostra possessionum ac redituum procuratione deuincta est, de deo libere cogitare non possumus. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate, aut quæ societas lucis ad tenebras? Qui consensus Christi ad Belial? Quæ pars fideli cum infideli? Non potestis, inquit dominus, deo seruire & mammonæ. Aurum deponere incipi-
B entium est, non perfectorum. Fecit hoc Crates Thebanus, fecit Antisthenes. Seipsum offerre deo, proprie Christianorum est & apostolorũ, qui duo cum uidua paupertatis suæ in Gazophylacium æra mittẽtes, totum censum quem habuerunt, domino tradiderunt, & merentur audire: Sedebitis super duodecim solia, iudicantes duodecim tribus Israel. Hęc & ipse intelligis quo animo replicem, & quod sub aliis uerbis te ad sanctorum locorum inuitem habitaculum. Abundantia tua multorum inopiam sustentauit, ut & horum diuitiæ in tuam indigentiam redũdarent. Fecisti tibi amicos de iniquo mammona, qui te reciperent in æterna tabernacula. Laudanda res, & apostolicorum temporum uirtutibus coæquanda, quãdo uenditis possessionibus suis, credentes afferebant pecunias, atq; fundebant ante pedes apostolorum, ostendentes auariciam esse calcandam. Sed dominus magis quærit animas credentium, quàm opes. Legimus: Redemptio animæ uiri, propriæ diuitię. Possumus quidem diuitias proprias intelligere, quæ non de alieno, non de rapinis sunt, iuxta illud: Honora deum de tuis iustis laboribus, sed melior est intelligentia, ut diuitias proprias cognoscamus thesauros absconditos, quos nec fur possit suffodere, nec latro uiolentus eripere. Opuscula mea, quæ non sui merito, sed tua bonitate desiderare te dicis, ad describendum hominibus tuis dedi, & descripta uidi in chartaceis codicibus: ac frequenter monui, ut conferrent diligentius, & emendarent. Ego enim tanta uolumina præ frequentia commeantium, & peregrinorum turbis relegere non potui: & ut ipsi probauere præsentes, longo tentus incommodo, uix diebus quadragesimæ, quibus ipsi proficiscebãtur, respirare cœpi. Vnde si paragrammata reppereris, uel minus aliqua descripta sunt, quæ sensum legentis impediant: non mihi debes imputare, sed tuis, & imperitiæ notariorum librariorumq; incuriæ, qui scribunt non quod inueniunt, sed quod intelligunt: & dum alienos errores emendare nituntur, ostendunt suos. Porrò Iosephi libros, & sanctorum Papiæ & Polycarpi uolumina, falsus ad te rumor pertulit à me esse translata, quia nec otij mei, nec uirium est, tantas res eadem in alteram linguam exprimere uenustate.

Origenis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Origenis & ſancti Didymi pauca tranſtulimus, uolentes noſtris ex parte oſtende re, quid Græca doctrina retineret. Canonem Hebraicæ ueritatis, excepto octateu cho, quem nunc in manibus habeo, pueris tuis & notariis dedi deſcribendum. Septuaginta interpretum æditionẽ, & te habere non dubito, & ante annos plurimos diligentiſsime emendatam, ſtudioſis tradidi, nouum Græcæ reddidi autoritati. Vt enim ueterum librorum fides de Hebræis uoluminibus examinanda eſt, ita nouorum Græci ſermonis normam deſiderat. De ſabbato quod quæris, utrum ieiunandum ſit, & de euchariſtia, an accipiẽda quotidie, quod Romanæ eccleſiæ & Hiſpaniæ obſeruare perhibentur, ſcripſit quidem & Hippolytus uir diſertiſsimus, & carptim diuerſi ſcriptores è uariis autoribus ædidere. Sed ego illud te breuiter admonendum puto, traditiones eccleſiaſticas (præſertim quæ fidei non officiant) ita obſeruandas, ut à maioribus traditæ ſunt. Nec aliorum conſuetudinem, aliorũ contrario more ſubuerti. Atq; utinam omni tempore ieiunare poſsimus, quod in Actis apoſtolorum diebus Pentecoſtes & die dominico, apoſtolum Paulum, & cum eo credentes feciſſe legimus. Nec tamẽ Manichææ hæreſeos accuſandi ſunt, cum carnalis cibus præferri non debuerit ſpirituali. Euchariſtiam quoq; abſque condemnatione noſtri, & pungente conſcientia, ſemper accipere, & pſalmiſtam audire, dicentem: Guſtate & uidete, quoniam ſuauis eſt dominus, & cum eo canere: Eructauit cor meum uerbum bonum. Nec hoc dico, quod dominicis diebus ieiunandum putem, & contextas ſexaginta diebus ferias auferam: ſed unaquæq; prouincia abundet in ſenſu ſuo, & præcepta maiorum, leges apoſtolicas arbitretur. Duo palliola, & amphimalum de tuis uſibus uel utenda, uel ſanctis danda ſuſcepi. Ego inſignia paupertatis, & quotidianæ ſymbolia pœnitentiæ, tibi & ſorori tuæ miſi: quatuor cilicíola apta propoſito, & uſibus ueſtris, & codicem, hoc eſt uiſiones Eſaiæ ualde obſcuriſsimas, quas nuper hiſtorica explanatione diſſerui, ut quotieſcũq; mea opuſcula uideris, toties amici dulciſsimi recordatus, nauigationem quam parumper diſtuleras, pares. Et quia non eſt in homine uia eius, & à domino greſſus hominis diriguntur: ſi fortè (quod procul abſit) aliquid fuerit impedimenti, quæſo ut quos charitas iungit, terrarum longitudo non ſeparet: & abſentem Lucinium noſtrum, ſemper præſentem literarum uiciſsitudine ſentiamus.

D

SCHOLIA

1 MVlti ab oriente & occidente] Siue quod uere cõuerſus eſſet ad Chriſtum, rebus omnibus cõtemptis, ſiue quod undiq; Bethlehem concurreretur è longinquis regionibus. ¶ Pulcherrimum auratam] Aurata, piſcis eſt, à colore dictus, qui nomen ſuum hodieq; apud uulgus Italicum obtinet. ¶ Leuiathan regnantẽ] Ita deſcribitur apud Iob: Numquid extraham Leuiathan hamo? ¶ Ad montana feſtinans] Reſpexit ad hiſtoriam Lot, qui iuſſus eſt ad montana fugere, Sodoma ardente. ¶ Ne aratri ſtiuam.] Variis alluſionibus inſarſit hunc locum. Primũ alluſit ad id quod eſt in Euangelio, qui miſſa ad aratrum manu retroſpexerit, non eſſe idoneũ regno dei. Deinde ad mulierem, quæ tacta fimbria Ieſu, ſanata eſt à fluxu ſanguinis. Itẽ alludit ad illud quod eſt in Canticis: Caput meum plenum eſt rore, & cincinni mei guttis noctiũ. Rurſus ad illud Euãgelicum, quod in die illa uetat, ne de tecto deſcendat, ut tunicam recipiat, qui nudus fugere cœperit. Rurſum de Lot & Abraham qui diuiſi ſunt. Abraham elegit mõtana, Lot campeſtria. 2 ¶ Poſtquàm dulces aquas.] Plinius libro quinto, capite decimoquinto, prodidit Iordanem amœnũ, ſalubribus eſſe aquis, donec poſt longos flexus ueluti inuitus Aſphaltitæ lacui miſcetur. Ibi perdit laudatas aquas peſtilentibus mixtas. Diximus eum lacum, mortuũ mare dici. Significat autem uere Chriſtianum, ab uniuerſis huius mundi curis liberum eſſe oportere. ¶ Non eſt inuidus agonotheta.] Agonotheta Græcis eſt, qui certamini præſidet, propoſitis præmiis. ἀγὼν, certamen: τίθημι, pono. ¶ Rem doloris patior.] Sic & apud Terentium Demea lachrymat præ gaudio. ¶ Ruth in lachrymas.] Eſt Ruth capite primo. Fleuit enim nurus Noemi, non dolore, ſed amore. Simulq; profectæ ſunt in Bethlehem. Vnde tacite ſignificat diuus Hieronymus optare ſe conſortium Lucinij. Sed ſuſpicor hunc locum eſſe deprauatum: legendum autem, Ruth pro uerbis lachrymæ prorumpunt. Quanquam & altera lectio tolerabilis. ¶ Hebræus, id eſt, περάτης.] περᾶν Græce, eſt tranſire, ſiue ſuperare, aut tranſmittere. Idem Hebræis ſonat Hebræus. ¶ Meloten reliquit in terris.] μηλότη, pellis eſt ouilla, ſiue exuuiũ uelleris ouilli. μῆλον enim, ouem ſignificat.

A cat. ¶ Ac redituum] A redeundo dicuntur, non à reddendo. Ouidius,
3 Turpe thori reditu cenſus augere paternos.
Quod autem fructus ex re quapiam colligitur, id ex ea redire dicitur. ¶ Crates Thebanus] Hic aurũ abiecit in mare: de quo dictum eſt aliàs. Antiſthenes Cynicus fuit, ſtrennuus contemptor omnium rerum. ¶ Si paragrammata] παγραμμάτα dicere poſsis literas perperam poſitas: γράμμα litera, & præpoſitio παρὰ, in malam ſerè partẽ ſignificat. ¶ Et ſancti Didymi] In huius catalogo teſtatur ſe uertiſſe librum De ſpiritu ſancto. ¶ Excepto octateucho] Octo Græce, octo, & τεῦχος uolumen. Ita diſtinguitur à pẽtateucho, quinq; complecten te uolumina Moyſi, cum hæc pars octo complectatur. ¶ Amphimalum] Tunica eſt gauſapina, utrinq; uillos habens. ¶ Quotidianæ ſymbolia pœnitentiæ] σύμβολον aliquãdo ſignificat ſignum, inde diminutiuum ſymbolium.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS

Theodoram Hiſpanam uiduam conſolatur de morte Lucinij Betici mariti, ſed quem fratris habuerit loco.

HIERONYMVS AD THEODORAM
Epitaphium Lucinij Betici.

IVGVBRI nuncio conſternatus ſuper ſancti & uenerabilis mihi dormitione Lucinij, uix breuem epiſtolam dictare potui. Non quod eius uicem doleam, quem ſcio ad meliora tranſiiſſe, dicente Moyſe: Tranſiens uidebo uiſionem hanc magnam: ſed quod torquear deſiderio, non meruiſſe me eius uiri uidere faciem, quem in breui tempore huc uenturum eſſe credebam. Verum eſt illud ſuper neceſsitate mortis prophetale uaticinium, quod fratres diuidat, & chariſsima inter ſe nomina crudelis & dura diſſociet. Sed habemus conſolationem, quia domini uoce iugulatur, per quem ad eam dicitur: Ero mors tua ô mors, ero morſus tuus inferne. Et in conſequentibus: Adducet urentem uentum dominus de deſerto deſcendentem, qui ſiccabit omnes uenas eius, & deſolabit fontem illius. Exiuit enim uirga de radice Ieſſe, & flos de uirginali frutice pullulauit. Qui loquitur in Cantico canticorum: Ego flos campi, & lilium conuallium. B Flos noſter mortis interitus, ideoq; & mortuus eſt, ut mors illius morte moreretur. Quod autem de deſerto dicitur adducendus, uirginalis uterus demonſtratur, qui abſque coitu & ſemine uiri, deum nobis fudit infantem: qui calore ſpiritus ſancti exiccaret fontes libidinum, & caneret in pſalmo: In terra deſerta & inuia & inaquoſa, ſic in ſancto apparui tibi. Aduerſum ergo mortis duritiã & crudeliſsimam neceſsitatem hoc ſolatio erigimur, quod breui uiſuri ſumus eos, quos dolemus abſentes. Neq; enim mors, ſed dormitio & ſomnus appellatur. Vnde & beatus Apoſtolus uetat de dormientibus contriſtari: ut quos dormire nouimus, ſuſcitari poſſe credamus: & poſt digeſtum ſoporem uigilare cum ſanctis, & cum angelis dicere: Gloria in excelſis deo, & ſuper terram pax hominibus bonæ uoluntatis. In cœlo, ubi non eſt peccatum, gloria eſt, & perpetua laus, & indefeſſa præconia. In terra autem, ubi ſeditio, bella atq; diſcordiæ, pax imprecanda eſt: & pax non in omnibus, ſed in his, qui bonæ uoluntatis ſunt, & ſalutationem audiunt Apoſtolicam: Gratia uobis & pax à deo patre, et domino noſtro Ieſu Chriſto multiplicetur, ut in pace ſit locus eius, & habitatio eius in Sion, ideſt in ſpecula, ſublimitate dogmatum atq; uirtutum, in anima credentis: cuius quotidie angelus uidet faciem dei, & reuelato uultu gloriam dei cõtemplatur. Vnde obſecro te, & currẽtem ut aiunt, impello, ut Lucinium tuum deſideres quidem ut fratrem, ſed gaudeas regnare cum Chriſto, quia raptus eſt, ne malicia immutaret mentem eius. Placita enim erat deo anima illius, & in breui ſpatio tempora multa compleuit. Nos dolendi magis, qui quotidie ſtamus in prælio peccatorum, uitiis ſordidamur, accipimus uulnera, & de ocioſo uerbo reddituri ſumus rationẽ. Ille iam ſecurus et uictor te aſpicit de excelſo & fauet laboranti, & iuxta ſe locũ præparat, eodem amore & eadem charitate, qua oblitus officij cõiugalis, in terra quoq; ſororẽ te habere cœperat, imò tu illũ fratrẽ, quia caſta cõiunctio, ſexũ nõ habet nuptialẽ. Et ſi adhuc in carne poſiti & renati in Chriſto, nõ ſumus Græcus & barbarus, ſeruus & liber, maſculus et fœmina, ſed omnes in eo unũ ſumus: quãto magis cũ corruptiuũ hoc induerit incorruptionẽ, et mortale

Universidad de Deusto
Biblioteca

tale hoc induerit immortalitatem, non nubent, neq; nubentur, sed erunt sicut angeli in cœlis? Quando dicit, non nubent, neq; nubentur, sed erunt sicut angeli in cœlis: non natura & substantia corporum tollitur, sed gloriæ magnitudo monstratur. Neq; enim scriptum est, erunt angeli, sed sicut angeli. Vbi similitudo promittitur, ueritas denegatur. Erunt, inquit, sicut angeli, idest similes angelorum: ergo homines esse non desinent. Inclyti quidem & angelico splendore decorati, sed tamen homines, ut apostolus apostolus sit, & Maria Maria: & cõfundatur hæresis, quæ ideo incerta & magna promittit, ut quæ certa & moderata sunt, auferat. Et quia hæreseos semel fecimus mentionem, qua Lucinius noster digne eloquentiæ tuba prædicari potest, qui spurcissima per Hispanias Basilidis hæresi sæuiente, & instar pestis & morbi, totas intra Pyrenæum & Oceanum uastante prouincias, fidei ecclesiastícæ tenuit puritatem, nequaquam suscipiens, Armagil, Barbelon, Abraxas, Balsamum, & ridiculum Leusiboram, cæteraq; magis portenta quàm nomina, quæ ad
2 imperitorum & mulierc ularum animos concitandos, quasi de Hebraicis fontibus hauriunt, barbaro simplices quosq; terrentes sono, ut quod nõ intelligunt, plus mirentur. Refert Irenæus, uir apostolicorum temporum, & Papiæ auditoris euangelistæ Ioannis discipulus, episcopus ecclesiæ Lugdunensis, quod Marcus quidam de Basilidis gnostici stirpe descendens, primum ad Gallias uenerit, & eas partes per quas Rhodanus & Garumna fluunt, sua doctrina maculauerit: maximeq; nobiles fœminas, quædam in occulto mysteria repromittens, hoc errore seduxerit, magicis artibus & secreta corporum uoluptate, amorem sui concilians. Inde Pyrenæum transiens, Hispanias occuparit, & hoc studio habuerit, ut diuitum domus, & in ipsis fœminas maxime appeteret, quæ ducũtur uariis desideriis, semper discentes, & nunquam ad scientiam ueritatis peruenientes. Hoc ille scripsit ante annos circiter trecentos. Et scripsit in his libris, quos aduersus omnes hæreses doctissimo & eloquentissimo sermone composuit. Ex quo perpendat prudentia tua, qua Lucinius noster laude sit dignus, qui clausit aurem, ne audiret iudiciũ sanguinis, & omnem D
substantiã suam dispersit & dedit pauperibus, ut iustícia eius maneret in æternum. Nec patriæ suæ largitate contentus, misit Hierosolymarum & Alexandrinæ ecclesiæ tantum auri, quãto multorum possit inopiæ subueniri. Quod cum multi mirentur & prædicẽt, ego in illo magis laudabo feruorem & studium scripturarum, quo ille desiderio opuscula nostra flagitauit, & missis sex notariis (quia in hac prouincia Latini sermonis scriptorumq; penuria est) describi sibi fecit, quæcunq; ab adolescentia usq; in præsens tempus dictauimus? Non nos honorauit, qui paruuli & minimi Christianorum omnium sumus, & ob conscientiam peccatorum, Bethlehemitici ruris saxa incolimus: sed Christum, qui honoratur in seruis suis & apostolis repromittit, dicens: Qui uos recipiunt, me recipiunt. Et qui me recipiunt, recipiunt eum qui me misit. Itaq; charissima filia, hanc epistolam amoris mei in illum habeto epitaphium, & quicquid posse me scieris in opere spirituali, audacter impera, ut sciant secula pòst futura, eum qui dicit in Esaia: Posuit me ut sagittam electam, in pharetra sua abscondit me, duos uiros tantis maris atq; terrarum inter se spatiis separatos, suo acumine uulnerasse, ut cum mutuo in carne se nesciant, amore spiritus copulentur. Subscriptio. Sanctam te corpore & spiritu seruet ille Samarites, id est seruator & custos, de quo in Psalmo scribitur: Non dormitabit neq; dormiet qui custodit Israel: ut Hir, qui interpretatur uigil, qui descendit ad Daniel, ad te quoq; ueniat, & possis dicere: Ego dormio, & cor meum uigilat.

SCHOLIA

NOn sumus Græcus & barbarus] Ita Paulus ad Galatas capite tertio: Quicunque in Christo baptizati estis, Christum induistis. Non est Iudæus, neque Græcus: non est seruus, neq; liber: non est masculus, neq; fœmina. Omnes enim uos unum estis in Christo Iesu. ¶ Quando dicit, non nubent] De hac hæresi disputat in Epitaphio Paulæ copiosius. ¶ Basilidis hæresi] Basilides in cæteris Simonianus, trecentos sexaginta quinq; fabricatus est cœlos, ut testatur diuus Augustinus in libro ad

A broad Quoduultdeum. Inde mysticum illud nomen suis discipulis commendabat ἀβραξας. Nam his literis iuxta Græcam supputationẽ, hic numerus signatur. α & β, significãt unum & duo: ρ & α, centum & unum: σ & α, ducenta & unum: ξ quæ quinta est in hac dictione littera, significat sexaginta. In summa, reddũtur trecenta sexaginta quinq;. Proinde mundum hunc & hominem negabat à deo cõditum, sed à trecentesimo sexagesimoquinto cœlo. Idem negabat, ipsum Christum à Iudæis fuisse crucifixum, sed eius loco Simonem Cyrenẽsem, qui (iuxta Matthæum) coactus fuit baiulare crucem domini. Diuus Hieronymus enarrãs tertium Amos prophetæ caput, prodidit Basilidem hoc portentoso uocabulo deum appellasse, quẽ gentiles aliis literis, sed eundem reddentibus numerũ, μύθρων appellent. Mythran autem illi solem appellãt, qui hoc dierum numero cursum annuum cõficit. Meminit idem huius prodigiosi uocabuli Abraxas, enarrãs primum Abdiæ caput. Cæterum illud, Armagil, Barbelon, Balsamum, Leusibora, consimilis insaniæ sunt uocabula: in hoc conficta, ut αἰῶνας, hoc est secula, significent, literarum notis: quæ ridicule cõmentus est Valẽtinus & Marcion, triginta constituens αἰῶνας, tetradas, ogdoadas, & dodecadas, atq; huiusmodi præstigiis uerborum, plebeculæ simplici & imperitæ conans imponere: quæ peregrina magis miratur, & quæ minus intelligit, plus credit habere mysterij. Vnde qui ridiculas profitentur artes, magiam notoriam, Græca quædam & Hebraica, nõnulla conficta uocabula inculcant nihil significantia. Meminit horum uerborum Hieronymus, & in libro aduersus Vigilantium: item in Commentariis in Esaiam.

¶ Quasi de Hebraicis fontibus.] Non quod Hebraica sint, sed quo plus haberent autoritatis, hinc sumpta uideri uolebant, ex occultis illorum Thalmudicis aut Caballisticis libris: haberentq; nõnihil tale, quale apud Hebræos nomen dei tetragrammaton. ¶ Irenæus, uir apostolicorum temporum] Hic uolumen scripsit aduersus quinq; hæreses, ut testatur in Catalogo scriptorum Hieronymus, ubi mentionem facit & Papiæ. ¶ Basilidis gnostici] Hoc cognominis sibi uindicabãt, ob arcanam mysteriorum scientiam, sed rectius iidem βασιλειριανοι sunt dicti à cœno, ob turpitudinem quam exercebãt in suis mysteriis. ¶ Inde Pyrenæum] Montes enim Pyrenæi Gallias dirimũt ab Hispaniis. ¶ Vt Hir, qui interpretatur uigil] Habes Danielis capite quarto.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS

Fabiolam nobilem fœminam laudat, quod post lapsum ad Christum conuersa, sanctissimam uereq; Christianam egerit uitam, gloriosumq; meruerit uitæ finem. Scripsit ad hanc De
B uestibus Aaron, cuius Epistolæ initium est: Vsque hodie, quam in suo reperies Tomo. Item alteram De mansionibus.

HIERONYMVS AD OCEANVM EPITAPHIVM FABIOLÆ

PLVRES anni sunt, quod super dormitione Blesillæ, Paulam uenerabilem fœminam recenti adhuc uulnere, consolatus sum. Quartæ æstatis circulus uoluitur, ex quo ad Heliodorum episcopũ Nepotiani scribens epitaphiũ, quicquid habere potui uirium in illo tunc dolore consumpsi. Ante hoc fermè biennium, Pammachio meo pro subita peregrinatione Paulinæ, breuẽ epistolam dedi, erubescens ad disertissimũ uirum plura loqui, & ei sua ingerere, ne non tam consolari amicum uiderer, quàm stulta iactantia docere perfectum. Nunc mihi fili Oceane uolenti, & ultrò appetenti, debitũ munus imponis, quo pro nouitate uirtutum, ueterem materiam nouam faciam. In illis enim uel parentis affectus, uel mœror auunculi, uel desiderium mariti temperandum fuit: & pro diuersitate personarum, diuersa de scripturis adhibenda medicamina. In præsentiarum tradis mihi Fabiolam, laudem Christianorum, miraculum gentilium, luctum pauperum, solatium monachorum. Quicquid primum arripuero, sequentium comparatione uilescit. Ieiunium prædicem? Sed præualescunt eleemosynæ. Humilitatem laudem? Sed maior est fidei ardor. Dicam appetitas sordes, & in condemnationem uestium sericarum plebeium cultum, & seruilia indumenta quæsita? Plus est animum deposuisse q̃ cultum. Difficilius arrogantia, q̃ auro caremus & gemmis. His enim abiectis, interdũ gloriosis tumemus sordibus, & uendibilem paupertatem, populari auræ offerimus. Cælata uirtus, & conscientiæ fota secreto, deum solum iudicem respicit. Vnde nouis mihi est efferenda præconiis, & ordine rhetorum prætermisso, tota de confessionis ac pœnitẽtiæ incunabulis assumenda. Alius forsitan scholæ memor, Q. Maximum, Vnus qui nobis cunctando restituit rem, & Fabiorũ gentem proferret in medium, diceret pugnas, describeret

Universidad de Deusto
Biblioteca

prælia, & per tantæ nobilitatis gradus Fabiolam uenisse iactaret, ut quod in uirga C
non poterat, in radicibus demonstraret. Ego diuersorij Bethlehemitici, & præsepis
domini amator, in quo uirgo puerpera deum fudit infantem, ancillam Christi, non
de nobilitate ueteris historiæ, sed de ecclesię humilitate producam. Et quia statim
in principio, quasi scopulus quidam, & procella mihi obtrectatorum eius opponi-
tur, quod secundum sortita matrimonium, prius reliquerit, non laudabo conuersam,
nisi prius ream absoluero. Tanta prior maritus uitia habuisse narratur, ut ne scor-
tum quidem & uile mancipium ea sustinere posset. Quæ si uoluero dicere, perdam
uirtutem fœminæ, quæ maluit culpam subire dissidij quàm corporis sui infamare
partem, & maculas eius detegere. Hoc solum proferam, quod uerecundę matronæ
& Christianæ satis est. Præcepit dominus uxorem non debere dimitti, excepta cau
sa fornicationis, & si dimissa fuerit, manere innuptam. Quicquid uiris iubetur, hoc
consequẽter redundat in fœminas. Neq; enim adultera uxor dimittenda est, & uir
mœchus tenendus. Si qui meretrici iungitur, unum corpus facit: ergo & quæ scor-
tatori impuroq; sociatur, unum cum eo corpus efficitur. Aliæ sunt leges Cæsarum,
aliæ Christi, aliud Papinianus, aliud Paulus noster præcipit. Apud illos uiris impu
dicitiæ frena laxantur, & solo stupro atq; adulterio cõdemnato, passim per lupana
ria & ancillulas libido permittitur, quasi culpã dignitas faciat, non uoluntas. Apud
nos, quod non licet fœminis, æque non licet uiris, & eadẽ seruitus pari conditione
cẽsetur. Dimisit ergo, ut aiunt, uitiosum: dimisit illius & illius criminis noxiũ: dimi-
sit, penè dixi quod clamãte uicinia uxor sola non prodidit. Sin autẽ arguitur, quare
repudiato marito non innupta permãserit: facile culpã fatebor, dum tamẽ referam
necessitatẽ. Melius est, inquit Apostolus, nubere q̃m uri. Adolescentula erat, uiduita
tem suam seruare nõ poterat. Videbat aliã legem in membris suis repugnãtem legi
mẽtis suæ, & se uinctam & captiuã ad coitum trahi. Melius arbitrata est aperte con
fiteri imbecillitatem suam, & umbram quandam miserabilis subire coniugij, quàm
sub gloria uniuiræ opera exercere meretricum. Idem Apostolus uult uiduas adole- D
scẽtulas nubere, filios procreare, nullam dare occasionem aduersario maledicti gra
tia. Et protinus cur hoc uelit, exponit: Iam enim quædam abierunt retro post Sata-
nam. Igitur & Fabiola, quia persuaserat sibi, & putabat à se uirum iure dimissum:
nec Euangelij uigorem nouerat, in quo nubendi uniuersa cautio uiuentibus uiris
fœminis amputatur: dum multa diaboli uitat uulnera, unum incauta uulnus acce-
pit. Sed quid ego in abolitis & antiquis moror, quærens excusare culpam, cu-
ius pœnitentiam ipsa confessa est? Quis hoc crederet, ut post mortem secundi uiri
in semet reuersa, quo tempore solent uiduæ negligentes, iugo seruitutis excusso, a-
gere se liberius, adire balneas, uolitare per plateas, uultus circumferre meretricis,
saccum indueret, ut errorem publice fateretur: & tota urbe spectante Romana, an-
te diem paschæ in basilica quondam Laterani, qui Cæsariano truncatus est gladio,
staret in ordine pœnitẽtium, episcopo, presbyteris, & omni populo collachryman-
tibus: sparsum crinẽ, ora lurida, & squalidas manus sordida colla submitteret? Quę
peccata fletus iste nõ purget? Quas inueteratas maculas hæc lamẽta non abluant? 2
Petrus trinam negationem trina confessione deleuit: Aaron sacrilegium, & confla-
tum ex auro uituli caput, fraternæ correxere preces. Dauid sancti & mansuetissimi
uiri homicidium pariter et adulterium septem dierum emendabat fames. Iacebat in
terra, uolutabatur in cinere, & oblitus regiæ potestatis, lumẽ quærebat in tenebris.
Illumq; tantũ respiciens quem offenderat, lachrymabili uoce dicebat: Tibi soli pec-
caui, & malum coram te feci. Et: Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu princi
pali confirma me. Atq; ita factum est, ut qui me prius docuerat uirtutibus suis, quo
modo stans non caderem, doceret per pœnitẽtiam, quomodo cadens resurgerem.
Quid tam impium legimus inter reges q̃m Achab, de quo scriptura dicit: Non fuit
alius talis ut Achab, qui uenũdatus est, ut faceret malum in conspectu domini? Hic
cum propter sanguinem Naburhæ correptus fuisset ab Helia, & audisset iram do-
mini per prophetam: Occidisti, & insuper possedisti, & ecce ego inducam super te
malum

A malum, & demetam posteriora tua, & reliqua: scidit uestimenta sua, & operuit cili-
cio carnẽ suam, ieiunabatq; in sacco, & ambulabat demisso capite. Tunc factus est
sermo dei ad Heliam Thesbiten, dicens: Nonne uidisti Achab humiliatum coram
me? Quia ergo humiliatus est mea causa, non inducã malum in diebus eius. O se
lix pœnitentia, quæ ad se dei trahit oculos, quæ furentem sententiam dei, confesso
errore mutauit. Hoc idem & Manasses in Paralipomenon, & Niniuen fecisse legi-
mus in propheta, publicanũ quoq; in Euãgelio. E quibus primus non solum indul-
gentiam, sed & regnum recipere meruit. Alter impendentẽ dei fregit iram. Tertius
pectus uerberans pugnis, oculos non leuabat ad cœlum. Et multo iustificatior re-
cessit publicanus humili confessione uitiorum, q̃m pharisæus superba iactatione uir
tutum. Non est loci huius ut pœnitentiam prædicem, & quasi contra Montanum
Nouatumq; scribens, dicam illam hostiam domino esse placabilem: Et, Sacrificium
deo, spiritum contribulatum: Et, Malo pœnitẽtiam peccatoris, quàm mortem: Et,
Exurge, exurge Hierusalem: & multa alia, quæ prophetarum clangunt tubæ. Hoc
unum loquar, quod & legentibus utile sit, & præsenti causæ cõueniat. Non est con
fusa dominum in terris, & ille eam non confundetur in cœlo. Aperuit cunctis uul-
nus suum, & decolorem in corpore cicatricem flens Roma conspexit. Dissuta ha-
buit latera, nudum caput, clausum os. Non est ingressa ecclesiam domini, sed extra
castra cum Maria sorore Moysi separata cõsedit: ut quam sacerdos eiecerat, ipse re-
uocaret. Descendit de solio deliciarum suarum, accepit molam, fecit farinam, & dis-
calciatis pedibus transiuit fluenta lachrymarum. Sedit super carbones ignis. Hi ei
fuere in adiutorium. Faciem per quam secundo uiro placuerat, uerberabat, oderat
gemmas, linteamina uidere non poterat, ornamenta fugiebat. Sic dolebat, quasi a-
dulterium commisisset, & multis impendiis medicaminum unum uulnus sanare cu-
piebat. Diu morati sumus in pœnitentia, in qua uelut in uadosis locis resedimus,
ut maior nobis & absq; ullo impedimẽto se laudum eius campus aperiret. Recepta
B sub oculis omnis ecclesię communione, quid fecit? Scilicet in die bona malorũ non
oblita est: & post naufragium rursum tentare noluit pericula nauigandi. Quin po-
tius omnem censum quem habere poterat (erat autem amplissimus, & respondens
generi eius) dilapidauit, ac uendidit: & inde pecuniã congregatã usibus pauperum
præparauit, & prima omnium νοσοκομεῖον instituit, in quo ægrotantes colligeret de 3
plateis, & consumpta languoribus atq; inedia miserorum membra foueret. Descri-
bam ego nunc diuersas hominum calamitates, truncas nares, effossos oculos, semi-
ustos pedes, luridas manus, tumentes aluos, exile femur, crura turgentia, & de exe-
sis ac putridis carnibus uermiculos bullientes? Quoties morbo regio & pedore cõ
fectos humeris suis ipsa portauit? Quoties lauit purulentam uulnerũ saniem, quam
alius aspicere non ualebat? Præbebat cibos propria manu, & spirans cadauer sorbi
tiunculis irrigabat. Scio multos diuites & religiosos ob stomachi angustiam exerce
re huiusmodi misericordiam per aliena ministeria, & clementes esse pecunia, non
manu. Quos equidem non reprobo, & teneritudinem animi nequaquam interpre-
tor infidelitatem: sed sicut imbecillitati stomachi ueniam tribuo, sic perfectæ men-
tis ardorem in cœlum laudibus fero. Magna fides ista contemnit. Scio quid in La-
zaro diues purpuratus aliquãdo non fecerit, quali superba mens retributione dam
nata sit. Ille quem despicimus, quem uidere non possumus, ad cuius intuitum nobis
uomitus erumpit, nostri similis est, de eodem nobiscũ formatus est luto, iisdem com
pactus elementis. Quicquid patitur, & nos pati possumus. Vulnera eius existime-
mus propria: & omnis animi in alterum duritia, clementi in nosmetipsos cogitatio
ne frangetur. Non mihi si linguæ centum sint, oraq; centum,
Ferrea uox, Omnia morborum percurrere nomina possim.
Quæ Fabiola in tanta miserorum refrigeria commutauit, ut multi pauperum sani
languentibus inuiderent. Quanquam illa simili liberalitate erga clericos & mona-
chos ac uirgines fuerit. Quod monasteriũ non illius opibus sustẽtatum est? Quem
nudum & clinicum non Fabiolæ uestimenta texerunt? In quorum se indigentiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

non effudit præceps & festina largitio? Angusta misericordiæ eius Roma fuit. C
Peragrabat ergo insulas & totum Ethruscũ mare, Volscorumq́ prouinciam, & re-
conditos curuorum littorum sinus, in quibus monachorũ consistunt chori, uel pro
prio corpore, uel transmissa per uiros sanctos ac fideles munificentia circumibat.
Vnde repente & contra opinionem omnium Hierosolymam nauigauit, ubi multo
rum excepta concursu, nostro parũper usa est hospitio: cuius societatis recordans,
uideor mihi adhuc uidere quam uidi. Iesu bone, quo illa feruore, quo studio in-
tenta erat diuinis uoluminibus? & uelut quandam famem satiare desiderans, per
prophetas, Euangelia, psalmosq́ currebat: quæstiones & proponens, & solutas re-
condens in scriniolo pectoris sui. Nec uero satiabatur audiẽdi cupidine, sed addens
scientiam, addebat dolorem: & quasi oleum flammæ adieceris, maioris ardoris fo-
menta capiebat. Quodam die cum in manibus Moysi Numeros teneremus, & me
uerecunde rogaret, quid sibi uellet nominum tanta congeries: cur singulę tribus in
aliis atque aliis locis uarie iungerentur: quomodo Balaam ariolus sic futura Christi
mysteria prophetarit, ut nullus propemodum prophetarum tam aperte de eo uati-
cinatus sit: respõdi ut potui, et uisus sum interrogationi eius satisfacere. Reuoluens
ergo librum, peruenit ad eum locũ, ubi catalogus describitur omnium mansionum
per quas de Aegypto egrediens populus, peruenit usq́ ad fluenta Iordanis. Cumq́
causas quæreret & rationes singularum, in quibusdam hæsitaui, in aliis inoffenso
cucurri pede, in pleriscq́ simpliciter ignorantiam confessus sum. Tunc uero magis
cœpit urgere, & quasi non mihi liceret nescire quod nescio, expostulare, ac se indi-
gnam tantis mysteriis dicere. Quid plura? Extorsit mihi negandi uerecundiam, ut
propriũ ei opus huiuscemodi disputatiunculæ pollicerer, quod usq́ in præsens tem
pus, ut nunc intellígo, domini uoluntate dilatum, reddetur memoriæ illius: ut sacer
dotalibus prioris ad se uoluminis induta uestibus, per mundi huius solitudinẽ gau
deat se ad terram repromissionis aliquando uenisse. Verum quod cœpimus pro-
sequamur. Quærẽtibus nobis dignum tantæ fœminæ habitaculum, cum illa ita so- D
litudinẽ cuperet, ut diuersorio Mariæ carere nollet: ecce subito discurrentibus nun
4 ciis, Oriens totus intremuit: ab ultima Mæotide inter glacialem Tanain, & Massa-
getarum immanes populos, ubi Caucasi rupibus feras gentes Alexandri claustra
cohíbent, erupisse Hunorum examina, quæ pernicibus equis huc illucq́ uolitãtia,
cædis pariter ac terroris cuncta cõplerent. Aberat tunc Romanus exercitus, & bel-
lis ciuilibus in Italia tenebatur. Hanc gentem Herodotus refert sub Dario rege Me
dorum uiginti annis Orientem tenuisse captiuum, & ab Aegyptiis atq́ Aethiopi-
bus annuũ exegisse uectigal. Abigat Iesus ab orbe Romano tales ultra bestias. In-
sperati ubiq́ aderant, & famã celeritate uincentes, non religioni, non dignitatibus,
non ætati parcebant, non uagientis miserebantur infantiæ. Cogebantur mori, qui
nondũ uiuere cœperant: & nescientes malum suum, inter hostiũ manus ac tela ride
bant. Consonus inter omnes rumor, petere eos Hierosolymã, et ob nimiã auri cupi
ditatem ad hanc urbem percurrere. Muri neglecti pacis incuria sartiebãtur: Antio-
5 chia obsidebatur. Tyrus se uolens à terra abrumpere, insulam quærebat antiquam.
Tunc & nos cõpulsi sumus parare naues, esse in littore: aduentũ hostium præcaue
re, & sæuientibus uentis, magis barbaros metuere q̃ naufragiũ, non tam propriæ
saluti, q̃ uirginũ castimonię prouidentes. Erat in illo tempore quædã apud nos dis-
sensio, & barbarorũ pugnam domestica bella superabant. Nos in oriente tenuerũt
iam fixæ sedes, & inueteratũ locorum sanctorũ desiderium. Illa quæ tota in sarcinis
erat, & in omni urbe peregrina, reuersa est ad patriam, ut ibi pauper uiueret, ubi di
ues fuerat: manens in alieno, quæ multos prius hospites habuit: & (ne sermonem
longius protraham) in conspectu Romanæ urbis pauperibus erogaret, quod illa te
ste uendiderat. Nos hoc tantum dolemus, quod pretiosissimum de sanctis locis mo
nile perdidimus. Recepit Roma quod amiserat, & procax ac maledica lingua gen-
tilium, oculorum testimonio confutata est. Laudent cæteri misericordiã eius, humi-
litatem, fidem, ego ardorem animi plus laudabo. Librum quo Heliodorum quon-
dam

A dam iuuenis ad eremum cohortatus sum, tenebat memoriter: & Romana cernens
mœnia, inclusam se esse plangebat. Oblita sexus, fragilitatis immemor, ac solitudi-
nis tantum cupida, ibi erat, ubi animo morabatur. Non poterat teneri consiliis ami
corum: ita ex urbe, quasi de uinculis gestiebat erumpere. Dispensationem pecunię
& cautam distributionem, genus infidelitatis uocabat. Non aliis distributionẽ elee
mosynarum tribuere, sed suis pariter effusis, ipsa pro Christo stipes optabat accipe
re. Sic festinabat, sic impatiens erat morarum, ut illam crederes profecturam. Itaq́
dum semper paratur, mors eam inuenire non potuit imparatam. Inter laudes fœmi
næ subito mihi Pammachius meus exoritur. Paulina dormit, ut iste uigilet. Præce-
dit maritum, ut Christo famulum derelinquat. Hic hæres uxoris, & hæreditatis alij
possessores. Certabant uir & fœmina, quis in portu Abrahę tabernaculum figeret:
& erat hęc inter utrunq́ cõtentio, quis humanitate superaret. Vicit uterq́, & uterq́
superatus est. Ambo se uictos & uictores fatentur, dum quod alter cupiebat, uterq́
perfecit. Iungunt opes, sociant uoluntates, ut quod æmulatio dissipatura erat, con-
cordia crescret. Necdum dictum, iam factum. Emitur hospitium, & ad hospitium
turba concurrit. Non est enim labor in Iacob, nec dolor in Israel. Adducunt maria,
quos in gremio sua terra suscipiat. Mittit Roma properantes, quos nauigaturos lit-
tus molle confoueat. Quod Publius semel fecit in insula Mytilene erga unum apo-
stolum, & (ne contradictioni locum tribuam) in unam nauim: hoc isti & frequen-
ter faciunt & in plures: nec solum inopum necessitas sustentatur, sed prona in om-
neis munificentia aliquid & habentibus prouidet. Xenodochium in portu Roma-
no situm, totus pariter mundus audiuit. Sub una æstate didicit Britannia, quod Ae 6
gyptus & Parthus nouerant uere. Quod scriptum est: Timentibus dominum, om-
nia cooperant in bonum, in obitu tantę fœminæ uidimus comprobatum. Quodam
præsagio futurorum ad multos scripserat monachos, ut uenirent, & se graui onere
laborantem absoluerẽt, faceretq́ sibi de iniquo mammona amicos, qui eam recipe-
B rent in æterna tabernacula. Venerunt, amici facti sunt: dormiuit illa quomodo uo-
luit, & deposita tandem sarcina, leuior uolauit ad cœlum. Quantum haberet ui-
uentis Fabiolæ Roma miraculum, in mortua demonstrauit. Necdum spiritum ex-
halauerat, necdum debitam Christo reddiderat animam: Et iam fama uolans, tan-
ti prænuncia luctus, totius urbis populũ ad exequias congregabat. Sonabant Psal-
mi, & aurata templorum, reboans in sublime quatiebat alleluia. Hic iuuenum cho-
rus, ille senũ, qui carmine laudes Fœmineas & facta ferant. Non sic Furius de Gal-
lis, non Papyrius de Samnitibus, nõ Scipio de Numantia, non Pompeius de Pon- 7
ti gentibus triumphauit. Illi corpora uicerant, hæc spirituales nequitias subiugauit.
Audio præcedentium turmas, et cateruatim in exequiis eius multitudinẽ confluen
tem. Non plateæ, non porticus, non imminentia desuper tecta capere poterant pro
spectantes. Tunc suos in unum populos Roma conspexit: fauebant sibi omnes in
gloria pœnitentis. Nec mirum si de eius salute homines exultarent, de cuius cõuer
sione angeli lętabantur in cœlo. Hoc tibi Fabiola ingenij mei senile munus, has of-
ficiorum inferias dedi. Laudauimus sæpe uirgines, uiduas, ac maritatas, quarũ sem-
per fuere candida uestimenta, quæ sequuntur agnum quocunq́ uadit. Felix præco
nium, quod nulla totius uitæ sorde maculatur. Procul liuor facessat, absit inuidia. Si
paterfamilias bonus est, quare oculus noster malus est? Quæ inciderat in latrones,
Christi humeris reportata est. Multæ mansiones sunt apud patrem. Vbi abundauit
peccatum, superabundauit gratia. Cui plus dimittitur, plus amat.

SCHOLIA

1 PArentis affectus.] Parentis, refer-
tur ad Paulam Blesillæ matrem:
auunculi, ad Heliodorum Nepo-
tiani auunculum: mariti, ad Pam-
machiũ Paulinæ maritũ. ¶ Scho-
læ memor.] Declamatoriam scholam intelli-
ge. Porrò præcepta iubent in genere laudato-
rio à maiorum laudibus ordiri. ¶ Vnus qui
nobis.] Retulit Vergilianum carmen ex libro
Aeneidos sexto, quod ille ab Ennio mutuatus
traditur. Dictum est hoc de Q. Fabio Maxi-
mo, qui cunctatione sua Hannibalem fregit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

remq; Romanam penè ad extremam desperationem redactam restituit. Vnde & Cunctator dictus est. ¶ Et quia statim in princ.] Hoc ad consilium pertinet, quod & admonet Quintilianus, ut si quid fuerit quod ad causam uideatur obstaturum, id amoliamur non obseruata ratione communium præceptorum. Id quod fecit M. Tullius in Oratione habita pro Milone. ¶ Corporis sui infamare partem] Corporis partem, maritum uocat: quod uir & uxor unum corpus appelletur Paulo. Hoc addidit, ne uideretur uel fauore tacuisse, uel metu, sed humanitate. Hoc admonendũ putaui, ne quis hic inepte argutus, aliquid obscœnius somniet, cũ nihil tale significet Hieronymus. ¶ In basilica quondam Laterani] Indicat unde basilica Lateranẽsis, quæ Romæ summa fuit, nomen inuenerit. ¶ Aaron sacrilegium.] Legis Exodi capite uigesimosecundo. Fraternas preces, Moysi preces intelligit. ¶ Quàm Achab] De peccato Achab, & de huius pœnitentia, legis tertio libro Regũ, capite uigesimoprimo. ¶ Contra Mõtanum.] Vel hinc apparet, istos Christianis post baptismũ lapsis, negasse per pœnitentiam reditum ad gratiam Christi: deceptos (opinor) occasione uerborum Pauli in Epistola ad Hebræos: Impossibile est, &c. Et Ioannis in prima Epistola: Est peccatũ ad mortem, non pro illo ut roget quis. [illegible] ecclesiæ, quia baptismo prolapsi fuissent in aliquod crimen, ob hac sententia minimum absfuit Augustinus, qui semel lapso aperit ecclesiæ fores, relapso claudit. Nec tamen huic claudit fores ecclesiæ, cur claudit fores templi. Ea hoc loco pores animaduertere, ol[illegible] fuisse publicam: & de notis commissis publicã [illegible] Verũ [illegible] lubriter insultet, si modo rõe utantur cæ[illegible] logi quidam parum attẽti, quod quæ ueteres illi furbunt de huiusmodi publica & generali confessione, quæ nihil aliud erat, quàm signis quibusdam & piaculis [illegible] sceleratorum, & bonorum eos a communione indignũ agnoscere, trahere ad hunc modum & longa illorum [illegible]. ¶ Sedit super carbones ignis.] Alluſit ad carbones desolatorios Dauid: & carbonem uiuum, qui purgauit labia Esaiæ. ¶ Et respondens generi.] Respondens, eleganter dixit pro Conueniens, & par. Erat em ut nobilissima, ita & ditissima. ¶ Nosocomion.] Ita lego in plerisq; exemplaribus. Vide, legendum ne sit νοσωτροφεῖον, quod Latine sonat languentium uiculum. Nam νοσέω, ægrotare est: λύμη, uicus, seu castellũ. Nisi fortè mauis νοσοκόμον, à uerbo κομάω, quod est curo, seu nutrio, pro loco quo nutriuntur ac fouentur ægroti: atq; hoc mihi magis placet. Nec enim admodũ me mouet interpretatio Græcæ uocis, quam in quibusdam cõdicibus asscripsit nescio quis. ¶ Exile femur, crura tur.] Alluſit ad Horatianũ illud: Et femur tumentibus Exile suris additum. Id autem solet euenire tumidis & hydropicis. ¶ Vermiculos bullientes] Significat morbum pedicularem, quo periit L. Sylla. ¶ Spirãs cadauer] Quasi uiuens iam mortuus sit: hoc superius aliis dixit uerbis, de morbo regio laborantibus, Suo funeri superuiuit. ¶ In cœlum laudibus fero.] Prouerbialis est hyperbole, pro eo quod est, uehementer laudare. ¶ Clinicum.] Idest, qui ob morbum lecto decumbit, ut alibi diximus. ¶ Ab ultima Mæotide.] Quæ ad Scythas pertingit. Vnde & ea gens Mæotici uocantur, à palude Mæotide, quæ à Bosphoro ad Tanaim usq; deflectitur, autore Mela. ¶ Glacialem Tanaim.] Quod flumen hoc ob regionis frigus sæpe cõcrescat gelu. ¶ Massagetarum] Populus est Scythiæ, intra Caucasi rupes conclusus. ¶ Alexandri clausira] De portis Caspiis sentit, quas magno errore Caspias uocatas, admonet Plinius libro sexto, capite undecimo: item libro quinto, capite uigesimoseptimo. Hac de re qui plura cupiet cognoscere, legat librum Strabonis undecimum. ¶ Tales ultra bestias] Noue dixit, pro eo quod est, magis feros, quàm sint ipsæ bestiæ: nisi malis, ultra, pro posthac. ¶ Pacis incuria] In pace negliguntur ea quæ ad bellum pertinent. ¶ Obsidebatur Antiochia.] De ciuitate Antiochia sentit, quæ sita est in Cœle Syria. ¶ Tyrus se uolens à terra.] Tyrus metropolis Phœnices, abest uigesimo propè miliario à Cæsarea Philippi, quondam insula mari prælato septingẽtis passibus diuisa: sed ab Alexandro Magno continẽs facta, comportatis aggeribus, ut ipse testatur alibi Hieronymus. ¶ Quæ tota in sarcinis] Hieronymus & Paula cum suis uirginibus cogebantur manere, quod illic iam ædificauerant. At Fabiola, quoniã omnia sua in sarcinis habebat, non in ædificiis aut fundis, poterat fugere. Hoc adiecit, ne uideret reliquisse Bethlehem: uel quod parum illi conueniret cum cæteris, uel quod instituti pœniterer. ¶ Necdum dictum, iam factum] Hoc prouerbiali dicto miram facti celeritatem significabant. Vergilius: Dicto citius tumida æquora placat. ¶ In insula Mitylene] Insula est opposita Asiæ, in qua Paulus excussit uiperã, & in qua Publius eius insulæ princeps, Paulum tri duo benigne excepit hospitio: cuius patrem sanauit dysenteria laborantem, ut legis in Actis apostolicis capite uigesimooctauo. ¶ Ne contradictioni] Vt excludã, quod fortè quis obiecturus sit, Publium in plures hospitalem fuisse, nempe in unam nauim, quæ Paulum uehebat. ¶ Didicit Britannia] Britanniam nominat, ut quæ longissime semota sit ab Aegypto. Adeo uelox fuit fama, ut quod uere cognouerant propinqui Aegyptij, id eadem æstate rumor ad Britãnos extremos orbis peruexerit.

¶ Quo-

¶ Quomodo uoluit.] Hoc est pauper: id enim optabat. ¶ Et iam fama uolans] Rursus intexuit uersum Maronis. ¶ Quatiebat Alleluia.] Annotandum est, Alleluia cani solitum in funere Christianorum, uelut à gratulantibus, quod euolassent ad superos. ¶ Hic iuuenum chorus] Carmen est Maronis ex octauo Aeneidos libro: Hic iuuenum chorus, ille senum qui carmine laudes Herculeas & facta ferunt. Herculeas, Hieronymus uertit in fœmineas. ¶ Non sic Furius.] Furium Camillum sentit, qui Gallos præter spem ex urbe Roma depulit. ¶ Non Papyrius] Papyrius Cursor egregiam de Samnitibus uictoriam retulit, cæsis eodem die Samnitum triginta milibus, trecentis quadraginta: captis quatuor milibus, septuagintaseptem: captis item signis militaribus nonagintaseptem: autor T. Liuius primæ Decadis libro decimo. ¶ Non Scipiõ de Numantia] Scipio Africanus Numantiam acerrime obsedit. Ipsi ciues ne in manus uictoris uenirent, inuicẽ sese trucidarunt. Scipio tandem captã urbem funditus deleuit, decq; ea triumphauit. ¶ De Ponti gentibus] Cn. Pompeius Tigranem Armeniorũ regem in deditionẽ accepit: Mithridatem sæpius prælio uictũ, & fugientem per omnia persequutus, ad sumendũ uenenum adegit. Deniq; Asiam in prouinciæ formam redegit. ¶ In unum populos.] Vel quia sepricollis est urbs, uel quia uarias habet in se nationes urbs Romana. ¶ Inferias dedi] Inferiæ dicũtur sacrificia, aut munera, quæ in honorem defunctorũ inferuntur. ¶ Si patersfamilias] Christum intelligit, qui benignitate sua dignatus est eam hoc honore, quæ resipuit post lapsum.

ARGVMENTVM ET SCHOLIVM EPISTOLÆ SEQVENTIS

Excusat se Theophilo papæ Alexandrino, quod librum illius paschalem, eruditum pariter & eloquentẽ, serius uerterit: impeditus partim obitu Paulæ, partim suo morbo. ¶ Iuncto Paschali libro.] Vtinam extaret hic liber, quem tantopere probat diuus Hieronymus. Nam de his duobus, quos reperimus inter illius opera, quid sentiendum sit, suo dicemus loco. ¶ Non esse tristem eloquẽtiam] Est enim, ut inquit M. Tullius, alumna pacis eloquentia, & lætis ac tranquillis rebus effloresçit. Item Ouidius, Carmina proueniunt animo deducta sereno. ¶ Demosthenem atq; Platonem.] Hoc est, summum oratorem cum summo philosopho.

HIERONYMVS AD THEOPHILVM

Ex eo tempore quo beatitudinis tuæ accepi epistolas, iuncto paschali libro, usq; in præsentem diem, ita & mœrore luctus, & solicitudine, ac diuersis super statu ecclesiæ hinc inde rumoribus exagitatus sum, ut uix uolumen tuum potuerim in Latinum sermonem uertere. Optime enim nosti iuxta ueterem sententiã, non esse tristem eloquentiam: maxime si ad ægritudinem animi, accedat corporis ægritudo. Et hanc ipsam epistolam febre æstuans, & quintum iam diem decumbens lectulo, nimia festinatione dictaui: breuiter indicans beatitudini tuæ, magnum me laborem sustinuisse in translatione eius, ut omnes sentẽtias pari uenustate transferrem, & Græcæ eloquentiæ, Latinum aliqua ex parte responderet eloquium. In principio philosopharis, & generaliter agens dum omnes erudis, unum iugulas: in reliquis autem quod uel difficillimum est, rhetoricæ eloquentiæ iungis philosophos, & Demosthenem, atq; Platonem nobis consocias. O quanta dicuntur in luxuriam, quantis præconiis extolli tur continentia, & de intimis sapientiæ disciplinis, diei ac noctis, lunæ cursus ac solis ratio, mundi istius natura describitur, & hanc ipsam disputationem ad scriptura rum refers autoritatem, ne in paschali libro uidearis de secularibus quicquam fonti bus mutuatus. Quid plura? In his laudare te uereor, ne assentãdi crimen incurram. Optimus liber est, & in philosophis, & agens susceptam causam, absq; inuidia personarum. Vnde obsecro te ignoscas tarditati etiam meæ. Ita enim sanctæ & uenerabilis Paulæ confectus sum dormitione, ut absq; translatione huius libri, usq; in præsentiarum, nihil aliud diuini operis scripserim. Perdidimus enim, ut ipse nosti, repente solatium: quod, ut conscientiæ nostræ testis est dominus, non ad proprias ducimus necessitates, sed ad sanctorũ refrigeria, quibus illa solicite seruiebat. Sancta & uenerabilis te filia tua Eustochium, quæ nullam pro matris absentia recipit consolationem, te uniuersa fraternitas suppliciter salutat. Libros quos dudum scripsisse te nunciasti, uel legendos nobis, uel uertendos transmitte. Vale in Christo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS

Abigao presbytero Hispano, excusat se quod non scripserit. Eundem consolatur, ne molestè ferat cæcitatem corporis, cum animo cernat: huius integritatem laudat.

HIERONYMVS AD ABIGAVM

QVAMVIS mihi multorum sim conscius peccatorũ, & quotidie in oratione flexis genibus loquar: Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne memineris: tamen sciens scriptum esse ab Apostolo: ne inflatus superbia incidat in iudiciũ diaboli. Et in alio loco scriptum: Superbis deus resistit, humilibus autẽ dat gratiam: nihil ita à pueritia conatus sum uitare quàm tumentem animum & ceruicem erectam, dei contra se odium prouocantem. Noui enim magistrum & dominum & deum meum in carnis humilitate dixisse: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde: & antè per os Dauid ceciniſſe: Memento domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius. Et in alio loco legimus: Ante gloriam humiliabitur cor uiri, & ante ruinam eleuatur. Itaq; obsecro te, ne me putes sumptis literis tuis antè tacuisse: & aliorum, uel infidelitatem, uel negligẽtiam in me referas. Quid enim causæ erat, ut prouocatus officio tacerem, & amicitias tuas, meo silentio repellerem, qui ultro soleo bonorum appetere necessitudinem, & me eorum ingerere charitati? Quia meliores sunt duo, q̃ unus: & si alter ceciderit, ab altero fulcietur. Funiculus triplex non facile rumpitur, & frater fratrem adiuuans, exaltabitur. Scribe ergo audacter, & absentiam corporum, crebro uince
1 sermone. Nec doleas si hoc non habeas quod formiculæ & muscæ & serpentes habent, ideſt carnis oculos: sed illum te oculum habere lætare: de quo in Cantico dicitur canticorum: Vulnerasti me soror mea sponsa, uno de oculis tuis, quo deus uidetur: de quo à Moyse dicitur: Transiens uidebo uisionem hanc magnam. Denique quosdam etiam mundi philosophos legimus, ut totam cogitationẽ ad mentis cogerent puritatẽ, sibi oculos eruisse. Et à Propheta dicitur: Intrauit mors per fenestras D
uestras. Et apostoli audiunt: Qui uiderit mulierem ad concupiscendum eum: & reliqua. Vnde præcipitur eis, ut leuent oculos & uideant segetes cãdidas, quæ præparatæ sunt ad metendum. Quod autem precaris, ut nostris monitis Nabuchodonosor & Rapsaces & Nabuzardan & Holofernes in te occidantur, nunquã nostra auxilia postulares, si in te uiuerent. Sed quia illi in te mortui sunt, & cum Zorobabel, & cum Iesu filio Iosedech sacerdote magno, cũ Ezra quoq; & Neemia ruinas Hierusalem ædificare cœpisti, nec mittis mercedes in pertusum sacculum, sed thesauros tibi in cœlestibus paras, idcirco nostras appetis amicitias, quos Christi famulos arbitraris. Sanctam filiam meam Theodorã, sororem beatæ memoriæ Lucini per se commendatam, meo sermone commendo, ut in cepto itinere non lassetur, ut ad terram sanctam multo per eremum labore perueniat, ut non putet perfectam esse uirtutem exisse de Aegypto, sed per innumerabiles insidias ad montem Nabo, & ad Iordanem fluuium peruenire, ut accipiat secundam in Galgala circũcisionem, ut illi muri Hiericho corruant, sacerdotalium tubarum subuersi clangoribus, ut iuguletur Adonizedec, ut Hai & Azor pulcherrimæ quondam ciuitates. Fratres qui nobiscum in monasteriolo sunt, te salutant. Sanctos qui nos diligere dignantur per te, oppidò salutamus.

SCHOLIA

1 CRebro uince sermone.] Quidam codices pro Vince, habebãt Iunge: sed magis probatur, Vince. ¶ Quosdam etiam mundi] Democritum intelligit, Epicurum, & horum discipulum Metrodorum, qui fecerunt mundos innumerabiles. ¶ Nabuchodonosor & Rapsaces & Nabuzardam & Holof.] Hostes barbari, qui subuerterũt Hierusalem, populo in captiuitatem abducto, uerum Zorobabel, cum Iesu cæterisq;, de quibus meminit Aggeus capite primo & secundo, ruinas ciuitatis restituerunt. Animus est templum dei, uitia hostes, uirtutes instauratrices. Sic enim interpretatur diuus Hieronymus. ¶ Nec mittis mercedes.] Aggeus capite primo: Et qui congregauit, misit eas in sacculum pertusum. Vide eius loci interpretationẽ, & hunc rectius intelliges

A intelliges. ¶ Ad montem Naboth.] Naboth enim Hebræis sessionem significat. Ea est animæ quies & tranquillitas, quam parit perfecta uirtus. Allusit autem ad mansiones, quas alibi est interpretatus. ¶ Secundam in Galgala] Christianorum est secunda circumcisio, quorum est amputare omnes affectus: non solum turpes, uerumetiam mundanos & corporeos crassosq;. Allusit autem ad circumcisionem quam fecit Iosue, in loco cui à rẽ nomẽ est
2 inditũ Galgala, quod Hebraice significat collem præputiorum. ¶ Vt illi muri Hiericho.] Quomodo septem tubis canentibus septem sacerdotibus, funditus ruerint muri Hiericho, legis Iosue capite sexto. ¶ Adonizedec.] Hic fuit unus ex quinq; regibus, quos confecit Iosue: ut legis Iosue capite decimo. ¶ Hai & Azor.] De Hai capta, habes eodem capite. De Azor exusta flammis, opulentissima ciuitate, legis Iosue capite undecimo.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS

Castrutium Pannonium consolatur de cæcitate oculorum, docens eam aliquoties à Deo propitio immitti.

HIERONYMVS AD CASTRVTIVM

SANCTVS filius meus Heraclius diaconus mihi retulit, quod cupiditate nostri Cissam usq; uenisses, & homo Pannonius, ideſt terrenũ animal, nõ timueris Adriatici maris æstus & Aegei atq; Ionij subire discrimina. Et nisi te pius fratrũ retinuisset affectus: uoluntatem opere complesses. Habeo itaq; gratias, & in acceptum refero. In amicis enim non res quæritur, sed uoluntas: quia alterum ab inimicis sæpe præbetur, alterũ sola charitas tribuit. Simulq; obsecro, ne imbecillitatem corporis quam sustines, de peccato tibi existimes euenisse. Quod quidem & apostoli suspicãtes de eo qui natus erat cæcus ex utero, interrogãtesq; dominum saluatorem: Iste peccauit an parẽtes eius, ut cæcus nasceretur, audiunt: Neq; hic peccauit, nec parentes eius, sed ut manifestentur opera dei. Quantos enim cernimus ethnicos atq; Iudæos, hæreticos, atq; diuersorum dogmatum homines, uolutari in cœno libidinum, madere sanguine, seritate lupos, rapacitate miluos uincere, & nihilominus flagellum non appropinqua-
B re tabernaculis eorum, nec eos cum hominibus uerberari: & idcirco superbire contra deum, & transire usq; ad cœlum os eorum? Cum sanctos econtrario uiros, sciamus ægrotationibus, miseriis & egestate torqueri, qui forsitan dicunt: Ego frustrà sanctificaui animam meam, & laui inter innocẽtes manus meas. Et statim se reprehendentes aiunt: Si narrauero sic, ecce nationem filiorũ tuorum reprobaui. Si cæcitatis causam putas esse peccatum: & id dei inferre iram, quod crebro medici remediãtur: insimulabis Isaac, qui in tantum lucis expers fuit, ut etiam cui nollet, errore deceptus benediceret. Referes crimẽ in Iacob, cuius caligauerat acies: & cum interioribus oculis, & spiritu prophetali longe pòst futura prospiceret, & Christum cerneret de stirpe regia esse uenturũ, Ephraim & Manassem uidere nõ poterat. Quid inter reges Iosia sanctius? Aegyptio mucrone interfectus est. Quid Petro, qd Paulo sublimius? Neronianum gladium cruentarunt. Et (ut de hominibus taceam) dei filius sustinuit ignominiã crucis: & tu putas beatos, qui felicitate istius seculi & deliciis perfruuntur? Magna ira est, quando peccantibus non irascitur deus. Vnde & in Ezechiele ad Hierusalem: Iam (inquit) non irascar tibi, zelus meus recessit à te. Quem enim diligit dominus, corripit: & castigat omnem filium quem recipit. Non erudit pater, nisi quem amat. Non corripit magister discipulum, nisi eum quem ardentioris cernit ingenij. Medicus si cessauerit curare, desperat. Quod si responderis: quo modo Lazarus recepit mala in uita sua: libenter nunc tormenta patiar, ut futura mihi gloria reseruet. Non enim uindicabit dominus bis in idipsum. Iob uir sanctus & immaculatus, & iustus in generatione sua, cur tanta perpessus sit, ipsius uolumine cõtinetur. Et ne ueteres replicãdo historias, longum faciam, & excedam mensuram epistolæ: breuem tibi fabulam referam, quæ infantiæ meæ temporibus accidit. Beatus Antonius cum à sancto Athanasio Alexandriæ episcopo propter confutationem hæreticorũ, in urbem Alexãdriam esset accitus, & isset ad eum Didymus uir eruditissimus, captus oculis: inter cæteras sermocinationes, quas de scripturis sanctis habebant; cum eius admiraretur ingeniũ, & acumen animi collauda-
ret

Universidad de Deusto
Biblioteca

ret: sciscitans ait, Num tristis es, quod oculis carnis careas? Cum ille pudore retice- C
ret: secundo tertioq; interrogans, tandem elicuit ut mœrorem animi simpliciter fa-
teretur. Cui Antonius: Miror, ait, prudentem uirum eius rei dolere damno, quam
formicæ & muscæ & culices habent: & nõ lætari illius possessione, quam sancti so-
li & apostoli meruerunt. Ex quo peruides, quod multo melius sit spiritu uidere, q̃
carne: & illos oculos possidere, in quos peccati festuca non possit incidere. Nos, li-
cet hoc anno non ueneris, tamen non desperamus aduentũ tuum. Quod si sanctus
Diaconus portitor literarum, tuis amplexibus fuerit irretitus, & illo comitãte huc
ueneris, libenter suscipiam dispensationis moram, magnitudine fœnoris duplicari.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS

Iulianus diues & potens, intra paucos dies amisit duas filias & uxorem: mox incursantibus barbaris, bonam possessionum partem perdidit. Hunc comparatione Iob consolatur, & exemplo Pammachij Paulinæq; adhortatur ad perfectam uitam, hoc est absolutum mundi contemptum, uidelicet huc uocante etiam ipsa fortuna.

HIERONYMVS AD IVLIANVM

1 FILIVS MEVS, frater tuus Ausonius, in ipso iam profectionis arti-
culo, cum mihi præsentiam sui tarde dedisset, & cito abstulisset, atq; in
puncto temporis, salue pariter ualeq; dixisset: uacuum se redire arbi-
tratus est, nisi mearum aliquid ad te nugarum, tumultuario sermone
portaret. Iam demisso synthemate equus publicus sternebatur, & no-
bilem iuuenem punicea indutum tunica baltheus ambiebat, & tamen ille appositio
notario cogebat loqui, quæ uelociter ædita, uelox consequeretur manus: & linguæ
celeritatem, prenderent signa uerborum. Itaq; non scribentis diligentia, sed dictan
tis temeritate, longum ad te silentium rumpo, offerens tibi nudam officij uolunta-
tem. Extemporalis est epistola, absq; ordine sensuum: sine lenocinio & cõpositio- D
ne uerborum, ut totum in illa amicum, nihil de oratore reperias. In procinctu effu-
sam putes, & abire cupienti ingestum uiaticum. Diuina scriptura loquitur: Musica
2 in luctu, intempestiua narratio. Vnde & nos leporem artis rhetoricæ contemnen-
tes, & puerilis atq; plausibilis eloquij uenustatem, ad sanctarum scripturarũ graui-
tatem confugimus, ubi uera uulnerum medicina est, ubi dolorum certa remedia: in
quibus recipit unicum filium mater in feretro, ubi turbæ dicitur circumstanti: Non
est mortua puella, sed dormit. Vbi & quatriduanus mortuus ad uocem inclamãtis
domini ligatus egreditur. Audio te in breui tempore, duas uirgũculas filias iunctis
penè extulisse funeribus, & pudicissimam ac fidissimam coniugem tuam Fausti-
nam, imò fidei calore germanam, in qua sola post amissos liberos acquiescebas, su-
bita tibi dormitione subtractam: quasi si naufragus in littore latrones reperiat, &
iuxta eloquia prophetarum fugiens ursum, incidat in leonem: extẽdensq; manum
ad parietem, à colubro mordeatur. Consecuta rei familiaris damna, uastationem to
tius barbaro hoste prouinciæ, & in cõmuni depopulatione priuatas possessionum
tuarum ruinas, abactos armentorum ac pecorum greges, uinctos occisosq; seruu-
los, & in unica filia quam tibi tam crebræ orbitates fecerãt chariorem, electum no-
bilissimum generum: ex quo (ut omnia taceam) plus mœroris quàm gaudij suscepi
sti. Hic est catalogus tentationum tuarum, hæc cum Iuliano tyrunculo Christi, pu-
gna hostis antiqui. Quæ si ad te respicias, grandia sunt. Si ad bellatorem fortissi-
mum, ludus & umbra certaminis. Beato Iob post malorum examina uxor pessima
reseruata est, ut per eam disceret blasphemare. Tibi sublata est optima, ut miseria-
rum solatium perderes. Aliud est sustinere quam nolis: aliud desiderare quam dili-
gas. Ille in tot mortibus filiorum, domus suæ ruinam unum habuit sepulchrum, &
scissis uestibus, ut parentis monstraret affectum, procidens in terram adorauit, &
dixit: Nudus exiui de utero matris meæ, nudus & redeam. Dominus dedit, domi-
nus abstulit: sicut domino placuit, ita factum est: sit nomen domini benedictũ. Tu,
ut parcissime dicam, inter multorum officia propinquorum, & consolantes amicos

A cos, tuorum exequias prosequutus es. Perdidit ille simul omnes diuitias, & succe-
dentibus sibi malorum nũciis ad singulas plagas ferebatur immobilis, complens in
se illud de sapiẽte præconium: Si fractus illabatur orbis, Impauidum ferient ruinæ.
Tibi maior pars derelicta substantiæ, ut tantum tenteris, quãtum ferre potes. Nec-
dum enim ad eum peruenisti gradũ, ut totis aduersum te cuneis dimicetur. Diues
quondam dominus, & ditior pater, subito orbus & nudus est. Cumq; in omnibus
his quæ contigerant ei, non peccasset coram Domino: nec quicquam loquutus es-
set insipiens: exultans dominus in uictoria famuli sui, & illius patientiam suum du-
cens triumphũ, dixit ad diabolum: Animaduertisti famulum meum Iob: quia non
est quisquam ei similis super terram? Homo innocens, uerus Dei cultor, abstinens
se ab omni malo, & adhuc perseuerans in innocẽtia. Pulchre addidit: Et adhuc per-
seuerans in innocentia, quia difficile est pressam malis innocentiam, non dolere: &
hoc ipso fide non periclitari, quod se uideat iniuste sustinere quod patitur. Ad quæ
respondens diabolus domino, ait: Corium pro corio, & omnia quę habuerit homo
dabit pro anima sua. Sed extẽde manum tuam, & tange ossa & carnes eius, nisi in
faciem benedixerit tibi. Callidissimus aduersarius & inueteratus dierum malorũ,
nouit alia esse quæ extrinsecus sint, & philosophis quoq; mundi adiaphora, hoc est
indifferentia, in eorum amissione atq; cõtemptu perfectam non esse uirtutem, alia
quæ intrinsecus & desiderata cogant dolere perdentem. Vnde audacter dei renuit
prædicationem, & dicit: nequaquam eum debere laudari, qui nihil de se, sed totum
extra se dederit, qui pro corio suo coria obtulerit filiorum, deposuerit marsupium,
ut fruatur corporis sanitate. Vnde intelligit prudentia tua usq; ad hunc terminum
peruenisse tentationes tuas, & dedisse te corium pro corio, pellem pro pelle, om-
niaq; quæ habes, parum esse dare pro anima tua, necdum autem extẽtam in te ma-
num dei, nec tactas carnes, nec ossa confracta, ad quorum dolorem difficile est non
ingemiscere, & in faciem deo benedicere, pro eo quod est maledicere. Vnde & Na
B butha in Regum libris dicitur benedixisse Deum & regem, & idcirco lapidatur à
populo. Sciens autem Dominus athletam suum, imò uirum fortissimum etiam in
isto extremo perfectoq; certamine non posse superari: Ecce (inquit) trado illum ti-
bi, tantum animam illius custodi. Caro uiri sancti datur in diaboli potestatem, & a-
nimæ sanitas reseruatur: ne si illud percussisset, in quo sensus est mẽtisq; iudicium,
non esset culpa peccantis, sed eius qui statum mentis euerterat. Laudent ergo
te alij, & tuas contra diabolum uictorias panegyricis prosequãtur, quod læto uul-
tu mortes tuleris filiarũ, quod in quadragesimo die dormitionis earum lugubrem
uestem mutaueris, & dedicatio ossium martyris, candida tibi uestimenta reddide-
rit, ut non sentires dolorem orbitatis tuæ, quem ciuitas uniuersa sentiret, sed ad tri-
umphum martyris exultares, quod sanctissimam coniugem tuam non quasi mor-
tuam, sed quasi proficiscẽtem deduxeris. Ego te nequaquam adulatione decipiam,
nec lubrica laude supplantabo. Loquar illud potius quod tibi audire conducit. Fili
accedens ad seruitutem dei, præparato animam tuam ad tentationem: & cum om-
nia feceris, dicito, Seruus inutilis sum, feci quod facere debui. Tulisti liberos, quos
ipse dederas. Recepisti ancillulam, quam mihi ob breue solatium commodaueras.
Non contristor, quod recepisti: sed ago gratias, quod dedisti. Quondam diues ado-
lescens omnia quæ in lege præcepta sunt, se implesse iactabat. Ad quem Dominus
in Euãgelio: Vnum (inquit) tibi deest: si uis perfectus esse, uade, uende omnia quæ
habes, & da pauperibus, & ueni sequere me. Qui omnia se fecisse dicebat, in pri-
mo certamine diuitias uincere non potest. Vnde & difficile intrãt diuites in regna
cœlorum: quæ expeditos, & alarum leuitate subnixos, habitatores desiderant. Va-
de (inquit) & uende, non partem substantiæ, sed uniuersa quæ possides: & da, non
amicis, non cõsanguineis, non propinquis, non uxori, non liberis. plus aliquid ad-
dam: nihil tibi ex omnibus, metu inopiæ reseruãs, ne cum Anania dãneris & Sap-
phira: sed da cũcta pauperibus, & fac tibi amicos de iniquo mammona, qui te reci-
piant in ęterna tabernacula, ut me sequaris, ut dominũ mundi possessionẽ habeas,
ut possis

Universidad de Deusto
Biblioteca

ut possis canere cum propheta: Pars mea dominus, & ut uerus leuita nihil de terre
na hæreditate possideas. Et hoc hortor: Si uis esse perfectus, si apostolicæ dignita-
tis culmen cupis, si sublata cruce Christum sequi, si apprehenso aratro non respice
re post tergum, si in sublimi tecto positus, pristina uestimenta contemnis, & ut eua
3 das Aegyptiam dominam, seculi pallium derelinquis. Vnde & Helias ad cœlorum
regna festinans, non potest ire cum pallio, sed mundi in mundo uestimẽta dimittit.
Sed hoc ais apostolicæ dignitatis est, & eius qui uelit esse perfectus. Cur autem &
tu nolis esse perfectus? Cur qui in seculo primus es, non in Christi familia primus
sis? An quia uxorem habueris? Habuit & Petrus, & tamen cum reti eam & naucu
la dereliquit. Prouidentissimus dominus, & omnium salutem desiderans, malens
pœnitentiam peccatoris quàm mortem, abstulit tibi hanc excusationem, ut non il-
la te retrahat ad terras, sed tu eam sequaris ad paradisi regna trahentem. Bona libe
ris pares, quæ te ad dominum præcesserunt, ut partes earum non in diuitias sororis
proficiant, sed in redemptionem animæ tuæ, atq; alimenta miserorum. Hæc moni-
lia filiæ tuæ à te expetunt, his gemmis ornari capita sua uolunt. Quod periturum
erat in serico, usilibus pauperum tunicis seruetur. Repetunt à te parteis suas, iunctę
sponso nolunt uideri pauperes & ignobiles, propria ornamenta desiderant. Nec
est quod excuses nobilitatem & diuitiarum pondera. Respice sanctum uirum Pam
machium, & feruentissimæ fidei Paulinum presbyterum, qui non solum diuitias,
sed seipsos domino obtulerunt: Qui contra diaboli tergiuersationem, nequaquam
pellem pro pelle, sed carnes & ossa & animas suas domino consecrarunt: Qui te &
exemplo & eloquio, ideſt & opere & lingua possunt ad maiora perducere. Nobilis
es, & illi: sed in Christo nobiliores. Diues & honoratus, & illi: imò ex diuitibus &
honoratis pauperes & inglorij, & idcirco ditiores & magis inclyti, quia pro Chri-
sto pauperes & inhonorati. Et tu quidem benefacis, quod sanctorũ diceris usibus
ministrare, fouere monachos, ecclesiis offerre quàm plurima. Sed hæc rudimenta
4 sunt militiæ tuæ. Contemnis aurum, contempserunt & multi philosophi. E quibus D
unus, ut cæteros sileam, multarum possessionum precium proiecit in pelagus: Abi
te dicens in profundũ malæ cupiditates: ego uos mergam, ne ipse mergar à uobis.
Philosophus gloriæ animal, & popularis auræ uile mancipium, totam simul sarci-
nam deposuit, & tu te putas in uirtutum culmine constitutum, si partem ex toto of-
feras? Teipsum uult dominus hostiam uiuam, placentem deo. Te, inquam, non tua.
Et ideo uariis tentationibus commonet, quia multis plagis, & doloribus eruditur
Israel. Et quem diligit Dominus corripit, flagellat autem omnem filium quem reci-
pit. Paupercula uidua duo æra minuta misit in Gazophylacium. Et quia totum ob-
tulit quod habebat, omnes dicitur in oblatione munerum dei superasse locupletes,
quæ non pondere sui, sed offerentium uoluntate pensantur. Vt multis erogaueris
censum tuum, & quidam tua gaudeant liberalitate, tamen multo plures sunt qui-
bus nihil dedisti, Neq; enim Darij opes, & Crœsi diuitiæ ualent explere pauperes
mundi. Quod si teipsum domino dederis, & apostolica uirtute perfectus, sequi cœ-
peris saluatorem, tunc intelliges ubi fueris, & in exercitu Christi, quàm extremum
tenueris locum. Non planxisti filias mortuas, & paternæ in genis lachrymæ Chri-
sti timore siccatæ sunt. Quanto maior Abraham, qui unicum filium uoluntate iugu
lauit: & quem hęredem mundi futurum audierat, non desperat etiam post mortem
esse uicturum. Iepte obtulit uirginem filiam, et idcirco in enumeratione sanctorum
ab Apostolo ponitur. Nolo tãtum ea offeras domino, quæ potest fur rapere, hostis
inuadere, proscriptio tollere: quæ & accedere possunt & recedere, & instar undarũ
ac fluctuum à succedentibus sibi dominis occupantur: atq;, ut uno cuncta sermone
comprehendam, quę uelis nolis in morte dimissurus es. Illud offer, quod tibi nullus
hostis possit auferre, nullus eripere tyrannus: quod tecũ pergat ad inferos, imò ad
regna cœlorum, & ad paradisi delicias. Extruis monasteria, & multus à te per insu
las Dalmatię sanctorum numerus sustentatur. Sed melius faceres, si & ipse sanctus
inter sanctos uiueres. Sancti estote, quoniam ego sanctus sum, dicit dominus. Apo
stoli

A stoli gloriantur, quod omnia dimiserint, & secuti sint saluatorem, & certè præter re
tia & nauẽ nihil legimus eos dimisisse: & tamen testimonio futuri iudicis coronan
tur, quia se offerentes, totum dimiserant quod habebant. Hæc loquor non in sugil-
lationem operum tuorum, uel quod extenuem liberalitatem & eleemosynas tuas,
sed quod te nolim inter seculares esse monachum, & inter monachos secularem: to
tumq; à te expetam, cuius audio mẽtem diuino cultui deditam. Si huic consilio no-
stro, uel amicus, uel assecla, uel propinquus renititur, & te ad delicias splendentis
mensæ reuocat: intelligito eum non de tua anima, sed de suo uentre cogitare, & om
nes opes lautaq; conuiuia, subita morte finiri. Octo & sex annorum, intra uiginti
dies duas filias amisisti, & arbitraris senem diu posse uiuere? Cuius ut ætas longa
tendatur, audi & Dauid: Dies uitę nostræ septuaginta anni: si autem amplius, octo
ginta: & quicquid supereſt, labor & dolor est. Felix & omni dignus beatitudine,
quem senectus Christo occupat seruiẽtem, quem extrema dies saluatori inuenerit
militantẽ, qui non confundetur cum loquetur inimicis suis in porta, cui in introitu
paradisi dicetur: Recepisti mala in uita tua, nunc autem hic lętare. Nec enim ulcisce
tur bis dominus in eadem re. Diuitem purpuratum gehennæ flamma suscepit. La-
zarus pauper & ulceribus plenus, cuius carnes putridas lambebant canes, & uix
de micis mensæ locupletis miserabilem sustentabat animam, in sinu Abrahæ reci-
pitur, & tanto patriarcha parẽte lætatur. Difficile imò impossibile est, ut & præsen-
tibus quis & futuris fruatur bonis, ut & hic uentrem, & ibi mentem impleat, ut de
delitiis transeat ad delitias, ut in utroq; seculo primus sit, ut & in cœlo & in terra ap
pareat gloriosus. Quod si tibi tacita cogitatio scrupulum mouerit, cur monitor ipse
non talis sim, qualem te esse desidero, & nonnullos uideris in medio itinere corru-
isse: illud breuiter respõdebo, nõ mea esse quæ dico, sed domini saluatoris. Non mo
nere quod ipse possim, sed quid debeat uelle, qui seruus futurus est Christi. Et athle
tæ suis incitatoribus fortiores sunt, & tamen monet debilior, ut pugnet ille qui for-
B tior est. Noli respicere Iudam negantem, sed Paulum respice confitentem. Iacob di-
tissimi patris filius, solus & nudus in baculo pergit Mesopotamiam, iacet lassus in
itinere, & qui delicatissime à Rebecca matre fuerat educatus, lapide ad caput pro
puluillo utitur. Vidit scalam de terra usq; ad cœlum, & ascẽdentes per eam angelos
& descendentes, et desuper innitentem dominũ, ut lassis manũ porrigeret, ut ascen
dentes suo ad laborẽ prouocaret aspectu. Vnde & uocatur locus ipse Bethel, ideſt
domus dei, in qua quotidie ascenditur atq; descenditur. Et sancti enim corruunt, si
fuerint negligentes, & peccatores pristinum recipiunt gradum, si sordes fletibus la
uerint. Hoc ideo dixi, ut non te terreant descendentes, sed prouocent ascendẽtes.
Nunquam exemplum à malis sumitur. Etiam in seculi rebus semper à meliori par-
te incitamẽta uirtutum sunt. Oblitus propositi, & epistolaris breuitatis, plura dicta
re cupiebam: ad materiæ quippe dignitatem, & ad meritum personæ tuæ, parũ est
omne quod dicitur: & ecce tibi noster Ausonius cœpit schedulas flagitare, urgere
notarios, & hinnitu feruentis equi ingenioli mei festinus arguere tarditatem. Me-
mento igitur nostri, & cura ut in Christo ualeas. Atq; ut cætera taceam, domestica
sanctæ Veræ exempla sectare, quæ uere sequuta Christum, peregrinationis mole-
stias sustinet, & sit tibi tanti dux fœmina facti.

SCHOLIA

1 Filius meus] Suum filium uocat, se nex iuuenem, illius fratrem, ob æ-
qualem ætatem, siue quod germa-
nus esset. ¶ Iam dimisso synthema
te] Synthema Græce, compositio-
nem significat. Vnde uestis genus è uariis com
positæ, quæ & synthesis dicitur: & synthesiati,
qui hac induti essent. Martialis:

Synthesibus dum gaudet eques, dominusq;
senatus.

Et alibi:

Frigus enim magnum synthesis una facit.

Apparet hanc uestem fuisse potentum & nobi
lium uice togæ, quam hic deponit conscensu-
rus equũ. Sed probabilius est, hic synthema,
Græce σύνθημα positum esse pro signo, quod ex
composito dabatur ad significãdum tempus
iam aggrediendi negotium. ¶ Equus publi-
cus] Id honoris causa fiebat nobilibus, aut a-
liis à principe euocatis. Nam Tripartitæ histo
riæ libro primo legimus: episcopos ad Nicenã
t synodum

Universidad de Deusto
Biblioteca

synodū euocatos Cæsare publicos asinos, mulas ac equos cursorios suppeditante. Post institutum est, ne cui præstaret princeps euectionū copiam, nisi senatoribus ab ipso euocatis. Id liquet ex titulo De cursu publico, in Codicis libro duodecimo. ¶ Punicea indutum] Purpura & baltheus, insignia quondam erant procerum aulicorum. ¶ Musica in luctu] Musicam hoc loco uocat rhetoricam orationis suauitatem. ¶ Fugiēs ursum incidat] Ita legis Amos capite quinto: Quomodo si fugiat uir à facie leonis, & occurrat ei ursus: & ingrediatur domum, & innitatur manu super parietē, & mordeat eum coluber. ¶ Si fractus illabatur orbis] Duo uersus sunt ex Odis Horatij, de uiro Stoico, quem nulla res cōmouere possit. ¶ Totis aduersum te cuneis] Cuneos aciem uocat, quod hac specie soleant acies consligere instructæ. ¶ Ditior pater est] De Iob sentit, qui dixerat: Deus dedit, Deus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est. ¶ Sit nomen Domini benedictum. ¶ Nudus egressus sum de utero matris meæ, nudus reuertar illuc. ¶ Ditior pater est] De Iob sentit, qui dixerat: Deus dedit, Deus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est. ¶ Sit nomen Domini benedictum. ¶ Nudus egressus sum de utero matris meæ, nudus reuertar illuc.

1 ¶ Ditior pater est] De Iob sentit, qui dixerat: Deus dedit, Deus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est. ¶ Sit nomen Domini benedictum. ¶ Nudus egressus sum de utero matris meæ, nudus reuertar illuc.

2 ¶ Ditior pater est] De Iob sentit, qui dixerat: Deus dedit, Deus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est. ¶ Sit nomen Domini benedictum. ¶ Nudus egressus sum de utero matris meæ, nudus reuertar illuc.

3 ¶ Ditior pater est] De Iob sentit, qui dixerat: Deus dedit, Deus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est. ¶ Sit nomen Domini benedictum. ¶ Nudus egressus sum de utero matris meæ, nudus reuertar illuc.

4 ¶ Ditior pater est] De Iob sentit, qui dixerat: Deus dedit, Deus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est. ¶ Sit nomen Domini benedictum. ¶ Nudus egressus sum de utero matris meæ, nudus reuertar illuc.

5 ¶ Ditior pater est] De Iob sentit, qui dixerat: Deus dedit, Deus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est. ¶ Sit nomen Domini benedictum. ¶ Nudus egressus sum de utero matris meæ, nudus reuertar illuc.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS

Exuperantium adhortatur, ut relicta militia Imperiali, conferat se ad perfectam Christiani uitam: unaq; cum fratre suo Quintiliano Bethlehem commigret.

AD EXVPERANTIVM HORTATORIA

INTER omnia quæ mihi sancti fratris Quintiliani amicitiæ præstiterunt, hoc uel maximum est, quod te mihi ignotum corpore, mente sociauit. Quis enim non diligat eum, qui sub paludamento & habitu militari agat opera prophetarū, & exteriorem hominem aliud promittentem, uincat interiori homine, qui formatus est ad imaginem creatoris? Vnde & prior ad officium prouoco literarū, & precor, ut mihi occasionem tribuas sæpius rescribēdi, quo de cætero scribam audacius. Illud autem prudentiæ tuæ breuiter significasse sufficiat, ut memineris apostolicæ sententiæ: Vinctus es uxori, ne quæras solutionem: solutus es, ne quæras uxorem, ideſt alligationē, quæ solutioni contraria est. Qui igitur seruit officio coniugali, uinctus est: qui uinctus est, seruus est. Qui autem solutus est, liber est. Cum ergo Christi gaudeas libertate, & aliud agas, aliud repromittas, ac propemodum in domate cōstitutus sis, non debes ad tollendam tunicam tecto descendere, nec respicere post tergum, nec aratri semel arrepti stiuam dimittere. Sed si fieri potest, imitare Ioseph, & Aegyptiæ dominæ pallium relinque, ut nudus sequaris dominum Saluatorem, qui dicit in Euangelio, Nisi

A Nisi quis dimiserit omnia, & tulerit crucem suam, & secutus me fuerit, non potest meus esse discipulus. Proiice sarcinam seculi, ne quæras diuitias, quæ camelorum prauitatibus comparantur. Nudus & leuis ad cœlum euola, ne alas uirtutū tuarum auri deprimant pondera. Hoc autem dico, non quo te auarum didicerim, sed quod intelligam, idcirco adhuc militiæ operam dare, ut impleas sacculum, quem euacuare dominus præcepit. Si igitur qui habent possessiones & diuitias, iubentur omnia uendere, & dare pauperibus, & sic sequi saluatorem: dignatio tua, aut diues est, & debet facere quod præceptū est: aut adhuc tenuis, & non debet quærere, quod erogatura est. Certe Christus pro animi uoluntate omnia in acceptū refert. Nemo apostolis pauperior fuit, & nemo tantū pro domino dereliquit. Vidua illa in euangelio paupercula, quæ duo minuta misit in gazophylacium, cūctis præfertur diuitibus, quia totum quod habuit, dedit. Et tu igitur eroganda non quæras, sed quæsita iam tribue, ut fortissimum tyrunculum suum Christus agnoscat, ut lætus tibi de longissima regione uenienti occurrat pater, ut stolam tribuat, ut donet anulum, ut immolet pro te uitulum saginatū, ut expeditū cum sancto fratre Quintiliano ad nos cito faciat nauigare. Pulsaui amicitiarū fores: si aperueris, nos crebro habebis hospites.

SCHOLIA

1 SVb paludamento] Paludamentū, uestis est militaris. Vnde paludati uocantur. ¶ In domate constitutus] Respicit ad illud Euangelicū, quo uetamur è tecto descēdere, ad tollenda uestimenta. ¶ Stiuam dimittere.] Stiua, pars ea est aratri, qua regitur ac tenetur. Respexit ad locum illum euangelicū: Nemo mittens manum ad aratrum, &c. ¶ Quæ camelorum prauitatibus.] Prauum est, quod intortum est. Camelorum corpora distorta, & gibbo mōtuosa. At simplex sit oportet, qui uelit sequi Christum. ¶ Aut adhuc tenuis] Eleganter tenuem uocat pauperem. ¶ Eroganda non quæras] Venuste usus est schemate ἀντιμεταβολῆς, quam quidam uocant commutationem. ¶ Christus agnoscit] Agnoscimus, quæ recipimus & approbamus.

ARGVMENTVM ET SCHOLIVM EPISTOLÆ SEQVENTIS

B EX ipsa Epistola non liquet ad quam scripta sit. Titulus tamen indicat scriptam ad materteram Castorinam, cum hac apparet Hieronymo fuisse dissidij nescio quid. Rogat igitur, ut tandem secum redeat in gratiam. ¶ Ioannes idem apostolus] Non sine causa addidit, idem apostolus & euangelista. Partim quod non omnes epistolæ Ioannis, sint Ioannis euangelistæ: partim quo plus ponderis habeat sentētia, adscribit titulos autoritatis. Nec enim leue uideri potest, quod scripsit is qui simul fuerit & apostolus & Euangelista: Irascimini, & nolite peccare. Si contigerit irasci, ne sinas iram exire in maledictum, aut scelus, aut in simultatem.

AD CASTORINAM MATERTERAM

1 IOANNES idem apostolus & euāgelista in epistola sua, ait: Quicunq; odit fratrem suum, homicida est. Et recte. Cum enim homicidium ex odio sæpe nascatur, quicūq; odit, etiam si necdum gladio percusserit, animo tamen homicida est. Cur (ais) tale principium? Scilicet, ut ueteri rancore depositō, mūdum pectoris deo paremus habitaculum? Irascimini, inquit Dauid, & nolite peccare. Hoc quid uelit intelligi, Apostolus plenius interpretatur: Sol non occidat super iracundiam uestram. Quid agemus nos in die iudicij, super quorum iram, non unius diei, sed tantorum annorum sol testis occubuit? Dominus loquitur in Euangelio: Si offers munus tuum ad altare, ibiq; recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuū ante altare, & uade recōciliari prius fratri tuo, & sic offeres munus tuum ad altare. Væ mihi misero, ne dicam & tibi, qui tanto tempore, aut non obtuli munus ad altare, aut ira permanēte sine causa obtuli. Quomodo in quotidiana prece unquam dixi mus: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: animo discrepante cum uerbis, oratione dissidente cum factis? Precor itaq;, quod & ante annum prioribus literis rogaueram, ut pacem quam nobis reliquit dominus, habeamus: & meum desiderium, & tuam mētem Christus intueatur. In breui ante

Universidad de Deusto
Biblioteca

tribunal eius reconciliata seu scissa concordia, aut præmium recuperabit, aut pœ-
nam. Quod si tu, quod procul absit, nolueris, ego liber ero. Epistola me hæc mea
cum lecta fuerit, absoluet.

ARGVMENTVM ET SCHOLIVM
EPISTOLÆ SEQVENTIS

HAnc scripsit iuuenis ex eremo, quam primũ relicta patria adiit, Heliodoro comi-
te. Familiaris est epistola, & ex parte iocosa. ¶ Loco motũ] Qui cedit loco, signi-
ficat se uelle componere litem. Est autem sermo militaris. ¶ Aegrotatio] Eleganter
ægrotationem tribuit corpori, animo ægritudinẽ, cum molestia seu morbus
ad utrunq; pertineat. ¶ Oratorio more] Primum argumentis rem probant, de-
inde iubent citari testes. Nam argumenta ex ipsa re colligit orator. Testimonia sunt extra cau-
sam. ¶ Meis sceleribus fugatus] Ciuiliter imputat suis sceleribus quod ille non remanserit, ut
amicum liberet suspitione leuitatis. ¶ Sororem meam] Apparet sororem Hieronymi uirgini-
tatis propositum arripuisse, quam & aliàs commendat amicis suis. ¶ Hibera excetra] Signifi-
cat obtrectatorem aliquem uirulẽtum. Nam excetra dicta est hydra, quam confecit Hercules.
Addidit Hibera, quod illa fuerit Argiuorum. Hibera autem dixit, uel quod Hispanus esset ob-
trectator, uel quod portentosus.

AD IVLIANVM DIACONVM

ANTIQVVS sermo est: Mendaces faciunt, ut nec uera dicẽtibus cre-
datur. Quod mihi à te ego obiurgatus de silentio literarum accidisse
uideo. Dicam: Sæpe scripsi, sed negligentia baiulorum fuit. Respon-
debis: Omnium non scribentium uetus ista excusatio est. Dicam, non
reperi qui epistolas ferret. Dices, hinc isthuc isse quàm plurimos. Cõ-
tendam, me etiam his dedisse. At illi, quia non reddiderunt, negabunt, & erit inter
absentes incerta cognitio. Quid igitur faciam? Sine culpa uenia postulabo, rectius
arbitrans pacem loco motum petere, quàm æquo gradu certamina cõcitare, quan-
quam ita me iugis, tam corporis ægrotatio, quàm animæ ægritudo consumpsit, ut
morte imminẽte, nec mei penè memor fuerim. Quod ne falsum putes, oratorio mo
re post argumẽta testes uocabo. Sanctus frater Heliodorus hic adfuit, qui cum me-
cum eremum uellet incolere, meis sceleribus fugatus abscesit. Verum omnem cul-
pam præsens uerbositas excusabit. Nam, ut ait Flaccus in Satyra:

Omnibus hoc uitium est cantoribus, inter amicos
Rogati ut nunquam cantent, iniusi nũquam desistant. Ita te deinceps fascibus ob-
ruam literarũ, ut econtrario incipias rogare, ne scribam. Sororem meam filiam in
Christo tuam, gaudeo te primum nunciante, in eo permanere quod cœperat. Hic
enim ubi nunc sum, nõ solum quid agatur in patria, sed an ipsa patria perstet, igno
ro. Et licet me sinistro Hibera excetra ore dilaniet, nõ timebo hominum iudicium,
habiturus iudicem meum, iuxta illud quod quidam ait: Si fractus illabatur orbis,
Impauidum ferient ruinæ. Quapropter quæso ut apostolici memor præcepti, quo
docet opus nostrum permanere debere, & tibi à domino præmium in illius salute
pares, & me de communi in Christo gloria, crebris reddas sermonibus lætiorem.

ARGVMENTVM ET SCHOLIVM
EPISTOLÆ SEQVENTIS

APparet hanc fuisse scriptam cum primum adisset eremum, & in Syriæ solitudinibus
incommode ageret, nec manere posset, ob uexationẽ regionis, nec redire, quod iam
aggressus esset hoc uitæ genus. Ex titulo magis quàm ex epistola cognoscimus, hanc
scriptam ad Theodosium, & cæteros Anachoritas. ¶ Omni crimine caput] Caput
seipsum uocat, ut pro toto homine, caput dicimus. ¶ Nec regredi ualeo] Quia susce
perat monachi propositum: nec progredi, quia obstabant multa incommoda.

AD THEODOSIVM

QVAM uellem nunc uestro interesse conuentui, & admirãdum consor
tium, licet isti oculi non mereãtur aspicere, tota cum exultatione com-
plecti. Spectarem desertum omni amœnius ciuitate. Viderem desola-
ta ab accolis loca, quasi ad quoddam paradisi instar sanctorũ cœtibus
obsideri

obsideri. Verum quia hoc mea faciunt delicta, ne consortio beatorum inseratur ob
sessum omni crimine caput: idcirco obsecro (quia uos impetrare posse non ambi-
go) ut me ex istius tenebris seculi uestro liberetis oratu. Et ut ante dixerã præsens,
& nunc per literas uotũ indicare non cesso, quod mens mea omni ad id studium &
cupiditate rapiatur. Nunc uestrum est, ut uoluntatem sequatur effectus. Meum est
ut uelim: obsecrationum uestrarum est, ut quod uelim & possim. Ego ita sum, quasi
à cuncto grege morbida aberrans ouis. Quod nisi me bonus pastor ad sua stabula
humeris impositum reportarit, lababunt gressus, & in ipso conamine uestigia con
cident assurgentis. Ego sum ille prodigus filius, qui omni quam mihi pater credide
rat portione profusa, necdum me ad genitoris genua submisi, necdum cœpi prio-
ris à me luxuriæ blandimenta depellere. Et quia paululum non tam desiui à uitiis,
quàm cœpi uelle desinere, nunc me nouis diabolus ligat retibus, nunc noua impe-
dimenta proponens, maria undiq; circumdat, & undiq; pontũ, nunc in medio con-
stitutus elemẽto, nec regredi ualeo, nec progredi possum: Superest ut oratu uestro
sancti spiritus aura me prouehat, & ad portum optati littoris prosequatur.

ARGVMENTVM ET SCHOLIVM
EPISTOLÆ SEQVENTIS

APparet hoc esse fragmentũ longioris epistolæ. Scripserat in charta pusilla, ob ino-
piam, & tamen minutis literis, quo plus uerborum complecteretur. Videtur hu-
maniter excepsus fuisse à uirginibus quibusdam. His gratias agit, quod ipsæ san-
ctæ, se peccatorem non contempserint. Nec hic titulus additus est ex epistola. In-
scribitur enim ad uirgines Hermonenses, quas apparet fuisse in monte Hermon.
¶ Dico enim læsus] Apparet aliquem obtrectatorem minuere conatum opinionẽ illius apud
has uirgines. ¶ Nolite iudicare] Vtitur duplici argumento. Nemo despiciẽdus. Qui scis enim
an malus sit? Fallitur in multis hominum iudiciũ. Et si malus erat, fieri potest, ut conuersus sit
in alium uirum, hunc cum deus recipiat, cur fastidiant homines?

HIERONYMVS AD VIRGINES HERMONENSES

CHARTÆ exiguitas indicium solitudinis est, & idcirco longum ser-
monem breui spatio coartaui, quia & uobiscum uolebam prolixius lo-
qui, & angustia schedulę cogebat tacere. Nunc igitur ingenio est uicta
pauperies. Minutæ quidem literæ, sed cõfabulatio longa est. Et tamen
in hoc necessitatis articulo animaduertite charitatem, cum nec penu-
ria scriptionis ualuerit prohibere ne scriberem. Vos autem ignoscite obsecro dolen
ti. Dico enim læsus, dico lachrymans, ne unum quidem apicẽ, toties uobis tribuen-
ti officium, præstitistis. Scio quia nulla communio luci & tenebris est: nulla cum an
cillis dei, peccatori societas. Attamen & meretrix domino pedes lachrymis lauit, &
de dominorum micis canes edunt. Et ipse saluator non uenit iustos uocare, sed pec-
catores. Non egent sani medico. Et magis uult pœnitentiam peccatoris quàm mor
tem. Et errantem ouiculam suis humeris refert. Et prodigum filium reuertentem,
excipit lętus pater. Quin potius Apostolus ait: Nolite iudicare ante tẽpus. Tu enim
quis es qui alienum seruum iudices? Suo domino stat, aut cadit. Et qui stat, uideat
ne cadat. Et inuicem onera uestra portate. Aliter sorores charissimæ hominum li-
uor, aliter Christus iudicat. Non eadem est sententia tribunalis eius, & anguli susur
ronum. Multæ hominibus uiæ uidentur iustæ, quæ postea reperientur praue. Et in
testaceis uasculis thesaurus sæpe reconditur. Petrum ter negantem, amarę in suum
locum restituere lachrymæ. Cui plus dimittitur, plus amat. De toto grege siletur, &
ob unius morbidæ pecudis salutem angeli lætantur in cœlo. Quod si cui uidetur in
dignũ, audiat à domino: Amice, si ego bonus sum, quare oculus tuus nequam est?

ARGVMENTVM ET SCHOLIVM
EPISTOLÆ SEQVENTIS

NEc à quo scripta sit hæc nec ad quem, satis liquet, stilus Augustinum magis resipit
quàm Hieronymum. ¶ Cum in urbe Leges] Legij sunt in Pannonia, quæ finitima
est patriæ diui Hieronymi. Lege est in Africa. Vnde magis uidebitur esse scripta ab
Augustino.

Universidad de Deusto
Biblioteca

HIERONYMVS AD AVGVSTINVM C

VM in urbe Leges anteriori tempore commeassem, nimium sum contristatus, quod te totum ibidem minime potui reperire. Inueni enim te medium, & (ut ita dicam) partem animæ tuæ, Seuerum charissimũ, de quo ex parte gauisus sum. Perfecte enim gauderem, si te totum inuenirem. Vnde ex parte qua te repererã gratulabar: & propter partẽ tuam, quam nequaq; cernebam, omnibus modis contristabar. Proinde dixi animæ meæ: Quare tristis es, & quare conturbas me? Spera in deo, & faciet præsentem amicum quem diligis. Vnde confido in domino, & spero, quod me faciet de tua uisione gratulari. O si oculis cerni dilectio posset, profecto uideres, quãta apud te nostra esset dilectio. Aut enim æquiparãs dilectioni tuæ magnum tibi afferret gaudium: aut si maior esset, magnum tibi afferret imitationis studium. Ergo quia in domino te diligo, dilige diligentem: & ut cæteri tecum diligant, per ecclesiasticã autoritatem hortare. Nam quod petis in literis tuis, ut ego pro te orem, id recte facerem, si ego ipse à peccatis liber essem, ut pro aliis liceret orare. Et ideo te admoneo, ut orationes assiduas animi tui pro me emittas ad dominũ, & memor professionis, illam ante oculos tuos cõstituas diem, in qua iustus ab auditu malo nõ timebit, & ideo iustus non timebit, quia non audiet: Vade in ignem æternum. Sed ueni benedicte patris mei, percipe regnum. Ad quod nos perducat, qui uiuit & regnat in secula seculorum.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS

Hieronymus cum primum relictis cognatis & amicis Syriam adisset, Heliodorus aliquantisper apud eum commoratus, reuersus est in patriam, Innocentius febri periit. Euagrij solius & Hylæ contubernio subleuabatur. Nam Bonosus, cum quo pariter ab infantia fuerat educatus, & in literis institutus, quem ad monachi propositũ prior inflammauit, solus in insula quadam horrida sanctam agebat uitam. Ac rebus hoc loco stantibus, tandem intellexit Ruffinum, quem & ipsum habuerat studiorum sacrorum sodalem, in Aegyptum concessisse. Huncigitur inuitat ad se, & de suo statu, deq; Bonosi sodalis sui uita reddit certiorem. D

HIERONYMVS AD RVFFINVM

PSALVS deum tribuere quàm rogatur, & ea sæpe cõcedere quæ nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, licet ex sacrorum ministerio uoluminum antè cognouerim, tamen in causa propria nunc probaui Ruffine charissime. Ego enim qui audaci fieri satis uoto credebam, si uicissitudine literarum imaginem nobis præsentiæ mentiremur, audio te Aegypti secreta penetrare, monachorum inuisere choros, & cœlestem in terris circumire familiam. O si mihi nunc dominus Iesus Christus, uel Philippi ad Eunuchum, uel Abacuc ad Danielem translationem repente concederet, quàm ego nunc tua arctis stringerem colla complexibus, quàm illud os, quod mecum uel errauit aliquando uel sapuit, impressis figerem labiis. Verum quia non tam te sic ad me uenire, quàm ad te sic ire non mereor, & inualidum etiam cum sanum est corpusculum, crebri fregere morbi, has mei uicarias, & tibi obuias mitto, quæ te copula amoris innexum, ad me usq; perducant. Prima inopinati gaudij ab Heliodoro fratre mihi est nũciata felicitas. Non credebam certũ, quod certum esse cupiebã, præsertim cum & ille ab alio se audisse diceret, & rei nouitas fidem sermonis auferret. Rursum suspensam uoto nutante mentem, quidam Alexandrinus monachus, qui ad Aegyptios confessores, & uoluntate iam martyres, pio plebis iam dudum fuerat transmissus obsequio, manifestus ad credulitatẽ nuncij autor impulerat. Fateor & in hoc meam labasse sententiam. Nam cum & patriam tuam ignoraret & nomen, in eo tamen plus uidebatur afferre, quod eadem asserebat quæ iam alius indicauerat. Tandem plenum ueritatis pondus erupit. Ruffinum enim Nitriæ esse, & ad beatum perrexisse Macarium, crebra commeãtium multitudo referebat. Hic uero tota credulitatis frena laxaui, & tunc uere ægrotum esse me dolui. Et nisi me attenuati corporis uires quadam cõpede præpedissent, nec mediæ feruor æstatis

A tis, nec nauigantibus semper incertũ mare, pia cum festinatione gradienti ualuisset 2
obsistere. Credas mihi frater, nõ sic tempestate iactatus portum nauta prospectat,
non sic sitientia imbres arua desiderant, non curuo assidens litori anxia filium mater expectat. Postquàm me à tuo latere subitus turbo conuulsit: postquàm glutino
charitatis hærentem impia distraxit auulsio:
Tunc mihi cæruleus supra caput astitit imber.
Tunc maria undiq;, & undiq; cœlum. Tandem in incerto peregrinationis erranti,
cum me Thracia, Pontus atq; Bithynia, totumq; Galatiæ & Cappadociæ iter, &
feruido Cilicũ terra fregisset æstu: Syria mihi uelut fidissimus naufrago portus occurrit. Vbi ego quicquid morborum esse poterat expertus, ex duobus oculis unum
perdidi. Innocentium enim partem animæ meæ, repentinus febrium ardor abstraxit. Nunc uno & toto mihi lumine Euagrio nostro fruor, cui ego semper infirmus
ad laborem cumulus accessi. Erat nobiscum & Hylas sancti Melanij famulus, qui 3
puritate morum, maculam seruitutis abluerat, & hic necdum obductam rescidit cicatricem. Verum quia de dormientibus contristari Apostoli uoce prohibemur, &
nimia uis mœroris læto superueniente nuncio temperata est: indicamus hæc tibi,
ut si nescis, discas: si antè cognouisti, pariter gaudeamus. Bonosus tuus, imò meus,
& (ut uerius dicam) noster, scalam præsagatam Iacob somniante iam scandit, portat crucẽ suam, nec de crastino cogitat, nec post tergum respicit. Seminat in lachrymis, ut in gaudio metat. Et sacramento Moysi serpentem in eremo suspendit. Cedant huic ueritati, tam Græco quàm Romano stilo, mendaciis ficta miracula. Ecce
puer honestis seculi nobiscũ artibus institutus, cui opes affatim, dignitas apprime,
inter æquales erat: cõtempta matre, sororibus, & charissimo sibi germano, insulam
pelago circũsonante naufragam, cui asperæ cautes & nuda saxa & solitudo terrori
est, quasi quidam nouus paradisi colonus insedit. Nullus ibi agricolarũ, nullus monachorũ, ne paruulus quidem quẽ nosti Onesimus, quo uelut fratre in osculo fruebatur, in tanta uastitate adhęret lateri comes. Solus ibi, imò iam Christo comitante
non solus, uidet gloriam dei, quam etiam apostoli, nisi in deserto non uiderãt. Non
quidem conspicit turritas urbes, sed in nouæ ciuitatis censu, dedit nomen suũ. Horrent sacco membra deformi, sed sic melius obuiã Christo rapietur in nubibus. Nulla Euriporum amœnitate perfruitur, sed de latere domini aquam uitæ bibit. Propo
natur tibi ante oculos amice dulcissime, & in præsentiam rei totus animo ac mente
conuertere. Tunc poteris laudare uictoriã, cum laborem præliantis agnoueris. To
tam circa insulam fremit insanũ mare, & sinuosis montium illisum scopulis æquor
reclamat. Nullo terra gramine uiret, nullis uernans campus densatur umbraculis.
Abruptæ rupes, quasi quendam horrore carcerẽ claudunt. Ille securus, intrepidus,
& totus de apostolo armatus, nunc deum audit, dum diuina relegit, nunc cum deo
loquitur cum dominum rogat, & fortasse ad exemplum Ioannis aliquid uidet, dum 4
in insula commoratur. Quas nunc diabolum nectere tricas? quas parare arbitraris
insidias? Forsitan antiquæ fraudis memor, famem suadere tentabit. Sed iam illi responsum est: Non in solo pane uiuit homo. Opes forsitan gloriamq; proponet. Sed
dicetur illi: Qui cupiunt diuites fieri, incidunt in muscipulam & tentationes. Et: Mihi gloriatio omnis in Christo est. Fessa membra ieiuniis, morbo grauante concutiet, sed Apostoli repercutietur eloquio: Quando enim infirmor, tunc fortior sum. Et: Virtus in infirmitate percipitur. Minabitur mortem, sed audiet: Cupio dissolui,
& esse cum Christo. Ignita iacula uibrabit, sed excipientur scuto fidei. Et ne multa
replicẽ, impugnabit Satanas, sed tutabitur Christus. Gratia tibi domine Iesu, quod
in die tua habeo, qui pro me te possit rogare. Scis ipse (tibi enim patent pectora singulorum, qui cordis arcana rimaris, qui tantæ bestiæ aluo inclusum prophetam in
profundo uides) ut ego & ille pariter à tenera infantia ad florentem usq; adoleuerimus ætatem, ut iidem nos nutricum sinus, iidem amplexus fouerint baiulorum.
Et cum post Romana studia ad Rheni semibarbaras ripas, eodem cibo, pari frueremur hospitio, ut ego primus cœperim uelle te colere. Memento, quæso, hunc

Universidad de Deusto
Biblioteca

bellatorem tuum, mecum quondam fuisse tyronem. Habeo promissum maiestatis c
tuæ. Qui docuerit & nō fecerit, minimus uocabitur in regno cœlorum. Qui autem
docuerit & fecerit, maximus uocabitur in regno cœlorum. Fruatur ille uirtutis co-
rona, & ob quotidiana martyria stolatus agnum sequatur. Multæ enim sunt man-
siones apud patrem. Et: Stella à stella differt in claritate: Mihi concede, ut inter san-
ctorū calcanea caput possim leuare: ut cum ego uoluerim, ille perfecerit: mihi igno
scas, quia implere non potui, illi tribuas præmium quod meretur. Plura fortasse q̄ş
epistolæ breuitas patiebatur, longo sermone protraxerim, quod mihi semper acci-
dere consueuit, quando aliquid de Bonosi nostri laude dicendum est. Sed ut ad il-
lud redeam unde discesseram, obsecro te, ne amicum qui diu quæritur, uix inueni-
tur, difficile seruatur, pariter cū oculis mens amittat. Fulgeat cui libet auro, & pom
paticis ferculis coruscа ex sarcinis metalla radient. Charitas non potest compara-
ri. Dilectio precium non habet. Amicitia quæ desinere potest, uera nunquam fuit.
Vale in Christo.

SCHOLIA

1 AVdaci fieri satis uoto] Audax uo-
tum appellat, cum optat aliquis,
quod uix possit impetrari. ¶ Præ
sentiæ mentiremur] Rursum men-
tiri, ponit pro effingere & imagina
ri, aut imitari. Nam mutuis literis quasi collo-
quimur absentes. Plus igitur obtigit, quàm
ausus fuerat optare, cum ipse Ruffinus adue-
niret in Aegyptū. ¶ Cœlestem in terris] Sen-
tit cœtus monachorū, cœlestem uitam in ter-
ris agentium. ¶ Philippi ad eunuchū] Quo-
modo angelus miserit Philippum obuiam Eu
nucho ut baptizaretur, legis in Actis Aposto-
lorum capite octauo. ¶ Habacuc ad Danie-
lem] De Habacuc, qui attulit prandium Da-
nieli incluso, legis Danielis caput decimum-
quartum. ¶ Vel errauit aliquādo] Quod eo-
dem Origenis studio ducerentur. Item alibi:
Errauimus iuuenes, emēdemur senes. ¶ Ruffi
num esse Nitriæ] Ea ciuitas est iuxta Alexan-
driam, tum recens ad Christū cōuersa. ¶ Sem
2 per incertū mare] Non solum hybernis mensi
bus. Nam hæc scripsit æstate. ¶ Tunc mihi cæ
ruleus] Intertexuit uersus ex Aeneide Vergi-
liana. Significat sibi obortas tenebras & rerū
desperationem ob digressionē sodalis. ¶ Cum
me Thracia, Pontus.] Miro compendio com-
plexus est iter suum, quo peruenit è Dalma-
tia in Syriam. Primū enim occurrit Thracia,
in qua est Constātinopolis, ab hac transmisso
freto Propontidis, peruenit in minorē Asiam,
in qua occurrit Pontus, Bithynia, Galatia, &
Cappadocia. Nam à Cilicia proxima est Sy-
ria. ¶ Ex duobus oculis.] Vehementer cha-
rum amicum, oculum uocat, amātium more.
¶ Nunc uno & toto.] Toto, quia non supereſt
alius oculus. ¶ Erat nobiscum & Hylas] Hy-
3 las, aptum famulo uocabulū. Nam is fuit mi-
nister Herculis. ¶ Necdum obductum] Intel
ligi uult recentem dolorem ex obitu Innocen-
tij. ¶ In osculo fruebatur] Hoc dixit alludens
ad uocem Græcam ἐνιαυτὸν, ideſt fruor. Vnde di
ctus est Onesimus. ¶ Quam etiam apostoli,
nisi] Matthæus capite decimoseptimo, & Mar
cus capite nono, quorū ille addit seorsum, hic
solos: ostendens in solitudine montis hanc ui-
sionem apostolis exhibitam fuisse. ¶ Nouæ ci
uitatis censu] Census agebatur quinto quoq;
anno, tum mos erat singulos dare nomina.
¶ Sed sic melius] Nimirū minus onustus cor-
poris mole. ¶ Nulla Euriporū] Euripos olim
nobiles gaudebant habere in hortis, sic arte fa
ctos, ut aqua subito immitteretur & emittere-
tur: & miris uicibus huc & illuc flueret ac re-
flueret, ad exemplar Euripi maris. ¶ Ad ex- 4
emplum Ioannis] Nam is creditur Apocaly-
psim in Pathmo insula scripsisse. ¶ Quas nūc
diabolum.] Respexit ad hoc, quod Christus
tentatus fuit in deserto, ¶ Ad Rheni semibar-
baras ripas] Admonuimus alibi, Hieronymū
in Gallia commoratum, nominatim Treueris,
licet hæ regiones nunc Germaniæ nomine fe-
rantur uulgo. Semibarbaras uocat, quod cul
tiores essent extrema Germania. Quin & alibi
Galliarum studia florentissima uocat. ¶ Qui
docuerit & nō fecerit] Hoc ad se refert, qui bo-
nos omnes instigarit ad hanc uitam, etiam si
ipse non possit eandem sequi. ¶ Pompaticis
ferculis] Quibus in publicis Iudis ac pompis
spectacula statuarum, aut similia ostentacula
circumferebātur. Quanquam locus hic mihi
uidetur non uacare mendo. ¶ Charitas non
potest.] Admonet Ruffinum, ut perseueret in
amicitia, quasi iam tum præsagiens futurum,
ut eum aliquando sentiret hostem.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS

Expostulat cum Nitia hypodiacono Aquileiæ, quod nihil scribat, uelut immemor recentis amici. Exemplo Chromatij & Eusebij hortatur, ut aliquando scribat. Hic Nitias Hieronymo sodalis fuit deliciarum, & peregrinationum comes. Quanquam ad quem scripta sit epistola, è titulo liquet, non ex ipsa.

Hierony-

A VRPILIVS comicus tractans de uicissitudine literarū: Sola, inquit, 1
res est, quæ homines absentes præsentes facit. Nec falsam dedit, quan-
quam in re non uera, sententiam. Quid enim est (ut ita dicam) tam præ-
sens inter absentes, quàm per epistolas, & alloqui & audire quos dili-
gas? Nam & rudes illi Italiæ homines, quos cascos Ennius appellat, 2
qui sibi (ut in Rhetoricis Cicero ait) ritu ferino uictum quærebant, ante chartæ &
membranarum usum, aut in dedolatis è ligno codicillis, aut in corticibus arborum
mutuo epistolarum alloquia missitabant. Vnde & portitores earum tabellarios, &
scriptores à libris arborum librarios uocauere. Quanto magis igitur nos, expolito
iam artibus mundo, id non debemus omittere, quod illi sibi præstiterūt, apud quos
erat cruda rusticitas, & qui humanitatem quodammodo nesciebant? Ecce beatus
Chromatius cum sancto Eusebio non plus natura quàm morum æqualitate germa
no, literario me prouocauit officio. Tu modo à nobis abiens, recentem amicitiam
scindis potius quàm dissuis. Quod prudenter apud Ciceronem Lælius uetat. Nisi
forte ita tibi exosus est Oriens, ut literas quoq; tuas huc uenire formides. Expergi-
scere, expergiscere, euigila de somno, præsta unam chartæ scedulam charitati. Inter
delicias patriæ, & communes quas habuimus peregrinationes, aliquando suspira.
Si amas, scribe obsecranti: si irasceris, iratus licet scribe. Magnum & hoc desiderij
solamen habebo, si amici literas, uel indignantis accipiam.

SCHOLIA

1 VRpilius] Hunc Eusebius testatur
fuisse temporibus Pompeij. Quan
quam nulla ingenij sui monumen
ta nobis reliquit, quæ quidem ex-
tent. ¶ Quanquam in re non ue-
ra] Nam comœdia, res ficta est: & tamen in fi-
ctis fabulis ueræ dicuntur sententiæ. Quidam
B non intelligentes hunc locum, ut qui nihil in-
telligūt, nisi quod redactum sit in formā syllo-
gismi, pro his uerbis, quanquā in re non uera,
2 mutauerant, quam in se nouerat. ¶ Quos ca
scos En.] Prisci cascum uocabāt uetus, lingua
Sabinorū. Ennianū carmē adducit M. Varro:
Quam primum casci populi caruere Latini.
Est & prouerbium in Chiliadibus nostris: Ca
scus cascam ducit: ideſt uetulus uetulam. ¶ Ri
tu ferino] Quia glandibus uictitabant. ¶ An
te chartæ] Membranæ conficiūtur è pellibus,
chartæ è linteis. ¶ E ligno codicillis] Tabulis
ceratis, aut corticibus arborum. Vnde codi-
ces dicuntur libri, à codice seu caudice arbo-
rum. ¶ Tu modo à nobis] Modo, ideſt paulo
ante. Quo grauius est tam cito desisse memi-
nisse absentis amici. ¶ Scindis potius quàm
dissuis] Dissuimus paulatim, discindimus re-
pēte. Docet aūt M. Tullius in Lælio, dissuēdā
esse cōsuetudinē, non discindendā, si quādo in
ciderimus in amicitiā nobis parum idoneam.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS

Chromatius & Eusebius fratres, unà cum Iouiniano amico & matre, necnon sororibus uir-
ginibus, eadem in domo sanctè uiuebāt. His omnibus una epistola satisfacit Hieronymus, com
probat laudes Bonosi, de quo scripserant. Sororem suam illis commendat, & sanctum illorum
contubernium laudibus uehit.

HIERONYMVS AD CHROMATIVM

NON debet charta diuidere, quos amor mutuus copulauit: nec per sin-
gulos officia mei sunt partiēda sermonis, cum sic inuicem uos ametis,
ut non minus treis charitas iūgat, q̄ş duos natura sociauit: quin potius
si rei cōditio pateretur, sub uno literulæ apice nomina indiuisa conclu
derem: uestris quoq; ita me literis prouocantibus, ut & in uno treis, &
in tribus unū putarem. Nam postq̄ş sancto Euagrio transmittēte, in ea ad me eremi
parte delatæ sunt, quæ inter Syros ac Sarracenos uastum limitem ducit, sic gauisus 1
sum, ut illū diem Romanæ felicitatis, quo primū Marcelli apud Nolam prælio post
Cannēsem pugnā Hannibalis agmina cōciderūt, ego uicerim. Et licet supradictus
frater sæpe me uisitet, atq; me ita ut sua in Christo uiscera foueat, tamē longo à me
spatio seiunctus, non minus mihi dereliquit abeūdo desideriū, q̄ş attulerit ueniēdo
lætitiā. Nūc cū uestris literis fabulor, illas amplector, illæ mecū loquunt, illæ hic tan
tum Latine sciūt. hic enim aut barbarus semisermo discēdus est, aut tacendū. Quoti 2
escūq; charissimos mihi uultus, notę manus referūt impressa uestigia, toties aut ego
hic non sum, aut uos hic estis. Credite amori uera dicēti, & cū has scriberē, uos uide
bam. De

Universidad de Deusto
Biblioteca

bam. De quibus hoc primum queror, cur tot interiacentibus ſpatiis maris atq; ter- C
rarum tam paruam epiſtolam miſeritis, niſi quod ita merui, qui uobis (ut ſcribitis)
ante non ſcripſi. Chartam defuiſſe non puto Aegypto miniſtrante commercia. Et
ſi alicui Ptolemæus maria clauſiſſet, tamen rex Attalus membranas à Pergamo mi
ſerat, ut penuria chartæ pellibus pẽſaretur. Vnde & Pergamenarũ nomen ad hunc
uſq; diem tradente ſibiinuicem poſteritate ſeruatum eſt. Quid igitur? Arbitrer baiu
lum feſtinaſſe? Quamuis longæ epiſtolæ una nox ſufficit. An uos aliqua occupatio
ne detentos? Nulla neceſsitas maior eſt charitate. Reſtant duo: ut aut uos piguerit,
aut ego non meruerim. E quibus magis uolo uos incuſare tarditatis, quàm me con
demnare non meritum. Facilius enim negligentia emendari poteſt, quàm amor na
3 ſci. Bonoſus (ut ſcribitis) quaſi filius ἰχθύος, ideſt piſcis, aquoſa petit. Nos priſtina
contagione ſordentes, quaſi reguli & ſcorpiones arentia quæq; ſectamur. Ille iam
calcat ſuper colubri caput: nos ſerpenti, terram ex diuina ſententia comedenti, ad
huc cibus ſumus. Ille iam poſſit ſummum graduum pſalmum ſcandere, nobis ad
huc in primo aſcenſu flentibus, neſcio an dicere aliquando contingat: Leuaui ocu
los meos in montes, unde ueniet auxilium mihi. Ille inter minaces ſeculi fluctus in
tuto inſulæ, hoc eſt in eccleſiæ gremio, ſedens ad exẽplum Ioãnis, librum fortè iam
deuorat: ego in ſcelerum meorum ſepulchro iacens, & peccatorum uinculis colliga
tus, dominicum de Euangelio expecto clamorem: Hieronyme ueni foras. Bonoſus
4 inquam (quia ſecundum prophetam omnis diaboli uirtus in lumbis eſt) trans Eu
phratem tulit lumbare ſuum: ubi illud in foramine petrę abſcondens, & poſtea ſciſ
ſum reperiens, cecinit: Domine, tu poſſediſti renes meos. Dirupiſti uincula mea, ti
bi ſacrificabo hoſtiam laudis. Me uero Nabuchodonoſor ad Babylonem, ideſt con
fuſionem mẽtis meæ, catenatũ duxit: ibi mihi captiuitatis iugum impoſuit: ibi ferri
circulum naribus meis innectens, de canticis Sion cantare præcepit. Cui ego dixi:
Dominus ſoluit compeditos, dominus illuminat cæcos. Vt breuiter cœptam diſſi-
militudinẽ finiam, ego ueniam deprecor, ille expectat coronam. Soror mea, ſancti D
Iuliani in Chriſto fructus eſt. Ille plantauit, uos rigate: dominus incremẽtum dabit.
Hanc mihi Ieſus pro eo uulnere, quod diabolus inflixerat, præſtitit, uiuam redden
do pro mortua. Huic ego (ut ait gentilis poeta) omnia etiam tuta timeo. Scitis ipſi
lubricum adoleſcentiæ iter, in quo & ego lapſus ſum, & uos non ſine timore tranſi
ſtis. Hoc illa nunc maxime ingrediens, omnium eſt fulcienda præceptis, omniũ eſt
ſuſtentanda ſolatiis, ideſt crebris ueſtræ ſanctitudinis epiſtolis roboranda. Et quia
charitas omnia ſuſtinet, obſecro ut etiam à papa Valeriano ad eam confortandam
literas exigatis. Noſtis puellares animos his rebus plerunq; ſolidari, ſi ſe intelligant
curæ eſſe maioribus. In mea enim patria ruſticitatis uernacula, deus uẽter eſt, & in
diem uiuitur: & ſanctior eſt ille, qui ditior eſt. Acceſſit huic patellæ (iuxta tritum po
puli ſermone prouerbium) dignum operculum, Lupicinus ſacerdos: ſecũdum illud
quoq;, de quo ſemel in uita Craſſum ait riſiſſe Lucillius, ſimilem habent labra lactu
cam, aſino carduos comedente: uidelicet ut perforatam nauem debilis gubernator
regat, & cæcus cæcos ducat in foueam, talisq; ſit rector, quales illi qui regũtur. Ma
trem cõmunem, quæ cum uobis ſanctitate ſocietur, in eo uos præuenit, quia tales
genuit, cuius uere uenter aureus poteſt dici, eo ſalutamus honore, quo noſtis: unà
quoq; ſuſcipiẽdas cunctas ſorores, quæ ſexum uicere cum ſeculo: quæ oleo ad lam
padas largiter præparato, ſponſi opperiuntur aduentum. O beata domus, in qua
morantur Anna uidua, uirgines prophetiſſę, geminus Samuel nutritus in templo.
O tecta felicia, in quibus cernimus Machabæorũ martyrum coronis cinctam mar
tyrem matrem. Nam licet quotidie Chriſtum confiteamini, dum eius præcepta ſer
uatis: tamen ad priuatã gloriam publica hæc acceſſit uobis & aperta cõfeſſio, quod
per uos ab urbe ueſtra Ariani quondam dogmatis uirus excluſum eſt. Et miramini
forſitan, quod in fine iam epiſtolæ rurſum exorſus ſim. Quid faciam? Vocẽ pectori
negare nõ ualeo: epiſtolæ breuitas compellit tacere, deſiderium ueſtri cogit loqui.
Præproperus ſermo, confuſa turbatur oratio: amor ordinem neſcit.

Scho-

A SCHOLIA

1 VÆ inter Syros ac Sarracenos.] Hos diuus Hieronymus pro Aga
renis, Sarracenos corrupto uoca
bulo dictos putat. Gentem autem
eſſe feram, & incertis uagantem ſe
dibus infeſtam finitimis omnibus. In Hebrai
cis quæſtionibus ſignificat Sarracenos ab Iſ
maele ortos, dictos à Sarram, quod Hebraica
lingua ſonat onagrum. Sunt autem in confi
nio Syriæ & Arabiæ ad meridianam plagam.
¶ Marcelli apud Nolam] In Cannenſi pugna
multa Romanorum milia ceciderant, uictore
Hannibale. Rurſus apud Nolam Marcelli au
ſpiciis, Pœni grauiſſime cõciſi ſunt. Narrat Li
uius Decadis tertiæ, libro quarto. ¶ Aut bar
2 barus ſemiſermo] Conſentiunt quidem exem
plaria, uerum arbitror legendum Semibarba
rus ſermo: quod parum Syriace illic loquerẽ
tur: aut barbariſſimus ſermo, aut barbarus
mihi ſermo. ¶ Aegypto miniſtrante commer
cia] Videnum legendũ ſit, Aegypti miniſtran
te commercio. Nam hinc aduehebãtur chartæ
ſiue papyrus, quæ aliunde fiebant quàm ex
membranis. Aut ſi non placet mutare ſcriptu
ram, intellige chartas è Tyro, ubi primum in
uentæ putantur, deuehi in Aegyptum. ¶ Ta
men rex Attalus membranas.] Leuiter alluſit
ad hiſtoriam, quod ob æmulationem circa bi
bliothecas, Ptolemæus non paſſus ſit exporta
B ri papyrum, & ob id chartæ ab Alexandro re
pertæ ſunt: deinde Pergami inuentæ membra
næ, quarum magnã uim Attalus rex Romam
miſit. ¶ Quaſi filius piſcis] Quod piſcis amet 3
aquas. Is iocus quoniam frigidior erat, addi
dit Hieronymus, ſicut ſcribitis: oſtendens illo
rum eſſe, non ſuum. ¶ Nos priſtina] Bonoſus
elegerat inſulam undique mari circumfluam,
Hieronymus uerſabatur in arenis Syriæ. Por
rò regulus, quem Græci baſiliſcum uocant, &
ſcorpius, in aridis locis maxime reperiuntur,
ut in Libycis arenis. ¶ Nos ſerpenti] Ita legis
Geneſis tertio: Super pectus tuum gradieris,
& comedes terram omnibus diebus uitæ tuæ.
Peccator autem pabulum eſt diaboli. ¶ Sum
mum graduum pſalmum] Alluſit ad quinde
cim gradus, qui ſunt in quindecim Pſalmis.
¶ Trans Euphratem] Hic locus ad quem allu 4
ſit, eſt apud Hieremiam capite decimotertio.
¶ Gentilis poeta.] Sic Vergilius in quarto li
bro Aeneidos, Omnia tuta timens.
¶ Scitis lubricum] Hic palàm confitetur Hie
ronymus ſe fuiſſe lapſum in adoleſcẽtia, & ali
bi fatetur ſe uirginitatem non habere. ¶ Ru
ſticitas uernacula] Quod Græci uocant ἐπιχώ-
ριον, hoc eſt, proprium alicui loco. Quidam co
dices ſcriptum habebant, ruſticitatis uernacu
la. ¶ Lupicinus ſacerdos] Epiſcopum intelli
git dignum tali populo. ¶ Similem habent la
bra lactucam.] Lactuca mollis eſt. At aſinus
quoniam habet labra dura, quod nobis eſt la
ctuca, hoc illi eſt carduus, herba ſpinoſiſſima:
cui tamen eſt aliquid cum lactuca commune,
quod ſuccum habet lacteum.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS

Expoſtulat cum Chryſogono Aquileiæ monacho, quod nihil ſcribens, oblitus uideatur ab
ſentis amici, idq; tam cito, & eius quem nuper amicum habere cœperit.

HIERONYMVS AD CHRYSOGONVM MONACHVM

QVI circa te affectus meus ſit, chariſsimus ambobus Heliodorus tibi
potuit fideliter nunciare: qui non minore te diligit amore, quàm ego
diligo: ut ſemper in ore meo nomẽ tuum ſonem: ut ad primam quanq;
confabulationem iucũdiſsimi mihi conſortij recorder: ut humilitatem
admirer, uirtutem efferam, prædicem charitatem. Verum tu quod na 1
tura lynces inſitum habent, ne poſt tergum reſpicientes meminerint priorum, &
mens perdat, quod oculi uidere deſierint: ita noſtræ es neceſsitudinis penitus obli
tus, ut illam epiſtolam quam in corde Chriſtianorũ ſcriptam Apoſtolus refert, non
parua litura, ſed imis (ut aiunt) ceris eraſeris. Et illę quidem quas diximus feræ, ſub
frondente captantes arboris ramo fugaces capreas, aut timidũ ceruos animal com
prehendunt: currentemq; fruſtra prædam, dum hoſtem ſuum ſecum uehit, rabido
deſuper ore dilaniant: & tamdiu meminere prædandi, quamdiu uenter uacuus ſic
cum fame guttur exaſperat. Vbi uero ſanguine paſta feritas uiſcera diſtenta com
pleuerit, cum ſaturitate ſuccedit obliuio, tãdiu neſcitura quid capiat, donec memo
riam reuocauerit eſuries. Tu necdum ſatiatus è nobis, cur finem iũgis exordio? cur
amittis antequam teneas? Niſi forte negligentiæ ſemper excuſatione ſocia, aſſeras
te non habuiſſe quod ſcriberes: cum hoc ipſum debueris ſcribere, te non habuiſſe
quod ſcriberes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SCHOLIA

VErum tu quod natura lynces] Plinius tradit lyncibus hãc ineſſe obliuionem, ut ſi inter edendum ſubito reſpexerint, oblitæ cibi qui adeſt, alium quærant. ¶ Quã in corde Chriſti.] Sic enim Paulus ad Corinthios epiſtola ſecũda, capite tertio: Epiſtola mea uos eſtis ſcripta in cordibus, &c. ¶ Parua litura.] Litura delet ſummum æquor ceræ, à linendo dicta. At tum ſolent apparere nonnunquã aliqua literarum ueſtigia. Cæterum quod penitus aboletur, imis ceris eradi dicitur.

HIERONYMVS AD ANTONIVM DE MODESTIA

DOMINVS noſter, humilitatis magiſter, diſceptãtibus de dignitate diſcipulis, unum apprehẽdit è paruulis, dicens: Quicunq; ueſtrum non fuerit cõuerſus ſicut infans, non poteſt introire in regnum cœlorum. Quod ne tãtum docere, nec facere uideretur, impleuit exemplo: dum diſcipulorum pedes lauat: dum traditorem oſculo excipit: dum loquitur cum Samaritana: dum ad pedes ſibi ſedẽte Maria, de cœlorum diſputat regno: dum ab inferis reſurgens, primum mulierculis apparet. Satanas autem ex archangelico faſtigio non aliam ob cauſam, niſi ob contrariam humilitati ſuperbiam ruit. Et Iudaicus populus primas cathedras & ſalutationes in foro uendicans, deputato antea in ſtillam ſitulæ, gentium populo ſuccedente, deletus eſt. Contra ſophiſtas quoq; ſeculi & ſapientes mundi Petrus & Iacobus piſcatores mittuntur. Cuius rei cauſa ſcriptura ait: Superbis deus reſiſtit, humilibus dat gratiam. Vide frater quale malum ſit, quod aduerſarium habet deum. Ob quod in Euangelio & Phariſæus arrogans ſpernitur, & humilis publicanus auditur. Decem iam (niſi fallor) epiſtolas plenas tam officij quàm precum miſi, cum tu ne nutum quidem facere dignaris: & domino loquente cum ſeruis, frater cum fratre non loqueris. Nimis, inquies, contumelioſe. Crede mihi, niſi ſtili uerecundia prohiberet, tanta læſus ingererem, ut inciperes mihi reſcribere, uel iratus. Sed quoniã & iraſci hominis eſt, & iniuriam non facere, Chriſtiani: ad antiquum morem reuertens, rurſus precor, ut & diligẽtem te diligas, & conſeruo ſermonem conſeruus impartias. Vale in Domino.

SCHOLIA

COntra ſophiſtas] Sophiſtas intelligit ſapiẽtiæ profeſſores. At nunc ut diuitias & imperium, ita ſapientiam quoq; plus quàm mũdanam libenter amplectimur, cum Chriſtus amet eſſe purus ab omni cõtagio mundi. ¶ Cum tu ne motum quidem] Quidam codices habebant motum, quidam mutum, quidam nutum. Coniicio ſcriptum fuiſſe, ne my quidem: ſiue, ne mu quidem: pro eo quod eſt, ne minimum quidem uerbum. M. Varro refert hunc uerſum (ni fallor) Ennianum: Dicit quod minimũ eſt: neq;, ut aiunt, my facere audent. De quo plura ſcripſimus in Chiliadibus prouerbiorum. Aliquis imperitus, cum non intelligeret, quid ſibi uellet, facere mu, caſtigauit: hoc eſt deprauauit, mutũ: quod alius rurſum offenſus abſurditate ſenſus, uertit in motum: tertius quiſpiam, cui nec hoc faciebat ſatis, ex mutum fecit nutum: atq; hæc ſanè lectio tolerabilior eſt.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS

Quidam ex conſenſu uxoris, inſtituerat ab uſu matrimonij abſtinere: ſed per occaſionem dolor meſticæ conſuetudinis relapſus eſt ad coitum. Illa pœnitens, ſe contulerat ad loca ſancta. Hieronymo rem narrat. Adhortatur igitur maritum, ut uxoris exemplo pœniteat, & ſacra uiſat loca. Opinor nomen eius ad quem ſcribit, data opera ab Hieronymo prætermiſſum, ne famam illius notaret. Quanquam haud ſcio quis aſcripſit ad Ruſticum.

HIERONYMVS AD RVSTICVM

QVOD ignotus ad ignotum audeo ſcribere, ſanctæ ancillæ Chriſti Hedibiæ, & filiæ meæ coniugis tuæ Artemiæ, imò ſororis ex cõiuge atq; conſeruæ, fecit deprecatio. Quæ nequaquam propria ſalute contenta, tuam & antè quæſiuit in patria, & nunc in ſanctis locis quærit, imitari cupiens Andreæ & Philippi apoſtolorũ beneuolentiã: quorum uterq; inuentus

A inuẽtus à Chriſto, fratrem Simonem, & amicum Nathanael inuenire deſiderat: ut alter eorum mereatur audire, Tu es Simon filius Iohanna, tu uocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus; alter donum dei (hoc enim lingua noſtra ſonat Nathanael) Chriſti ad ſe loquẽtis teſtimonio ſubleuetur: Ecce uere Iſraelita, in quo dolus non eſt. Optauerat quondam & Lot cum filiabus ſaluare coniugem ſuam, & de incendio Sodomæ & Gomorræ penè ſemiuſtus erumpens, educere eam quæ priſtinis uitiis tenebatur aſtricta: ſed ea deſperatione trepida, reſpiciensq; poſt tergum, æterno infidelitatis titulo condemnatur. Et ardens fides pro una muliere perdita, totam Segor liberat ciuitatem. Deniq; poſtq; Sodomiticas ualles ac tenebras derelinquens, ad montana conſcendit, ortus eſt ei ſol in Segor, quæ interpretatur paruula: ut parua fides Lot, quia maiora non poterat, ſaltẽ minora ſeruaret. Neq; enim Gomorrę quondam & erroris habitator, ſtatim ad meridiem poterat peruenire, in qua Abraham amicus domini cum angelis ſuſcepit deum. Et Ioſeph fratres paſcit in Aegypto, ſponſusq; audit à ſponſa: Vbi cubas? ubi paſcis in meridie? Samuel quondam plangebat Saulem, quia ſuperbiæ uulnera pœnitentię medicamine non curabat. Et Paulus lugebat Corinthios, qui fornicationis maculas lachrymis delere nolebant. Vnde & Ezechiel librum deuorat ſcriptum intus & foris, carmine & planctu & uæ. Carmine ſuper laude iuſtorum: planctu ſuper pœnitentibus: uæ ſuper his de quibus ſcriptum eſt: Cum uenerit impius in profundum malorum, contemnit. Quos oſtendit Eſaias, dicẽs: Vocauit dominus ſabaoth in die illa ad fletum & planctum & decaluationem & accinctionem ciliciorum: ipſi autem fecerunt lætitiam & exultationem, mactantes uitulos & occidentes oues, ut comederent carnes, dicentes: Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. De quibus & Ezechiel loquitur: Et tu fili hominis, dic domui Iſrael, Sic loquuti eſtis, dicentes, Errores noſtri & iniquitates noſtræ ſuper nos erunt, & in ipſis contabeſcimus: & quomodo ſalui eſſe poterimus? Dic eis: Viuo ego, dicit dominus, Nolo mortem impij,
B ſed ut conuertatur à uia ſua. Et iterum: Reuertimini recedentes à uia ueſtra: quare moriemini domus Iſrael? Nihil tam offendit deum, quàm deſperatione meliorum hærere prioribus. Licet ipſa deſperatio incredulitatis indicium ſit. Qui enim deſperat ſalutem, non putat futurum eſſe iudicium. Quod ſi metueret, utiq; bonis operibus ſe iudici præpararet. Audiamus per Hieremiam loquentem deum: Conuerte pedem tuum à uia aſpera, & guttur tuum à ſiti. Et iterum: Nunquid qui cadit, non reſurget? aut qui auerſus eſt, non reuertetur? Et per Eſaiam: Quando cõuerſus ingemueris, tunc ſaluus eris, & ſcies ubi fueris. Scire non poſſumus ægrotationis mala, niſi cum fuerit ſanitas conſequuta. Et quantum boni uirtus habeat, uitia demonſtrant: clariusq; fit lumẽ comparatione tenebrarum. Ezechiel quoq; iiſdem uerbis, quia eodem & ſpiritu: Conuertimini, inquit, & redite ab iniquitatibus ueſtris domus Iſrael, & non erunt uobis in tormentum impietates. Proiicite omnes impietates ueſtras, quibus impie egiſtis aduerſum me: & facite uobis cor nouũ & ſpiritum nouum. Et quare moriemini domus Iſrael? Nolo enim mortem peccatoris, dicit dominus. Vnde & in conſequentibus loquitur: Viuo ego, dicit dominus, Nolo mortem peccatoris, niſi ut reuertat̃ à uia ſua, & uiuat: ne mens incredula de bonorum repromiſſione deſperet: & ſemel perditioni animus deſtinatus, non adhibeat uulneri curationem, quod nequaquam exiſtimat poſſe curari. Idcirco iurare ſe dicit, ut ſi non credimus promittenti deo, credamus ſaltem pro noſtra ſalute iuranti. Quam ob cauſam iuſtus precatur, & dicit: Conuerte nos deus ſalutaris noſter, & auerte furorem tuum à nobis. Et iterũ: Domine, in uoluntate tua præſtitiſti decori meo fortitudinem. Auertiſti faciem tuam à me, & factus ſum conturbatus. Poſtquàm enim fœditatem delictorũ meorum uirtutũ decore mutaui, infirmitatem meam tua gratia roboraſti. Ecce, audio pollicentem: Perſequar inimicos meos, & comprehẽdam illos, & non reuertar donec deficiãt: ut qui te ante fugiebam, & inimicus eram, tua comprehendar manu. Ne ceſſes à perſequendo, donec deficiam à uia mea peſſima, & reuertar ad uirum meum priſtinum: qui mihi dabit linteamina mea, & oleum, &

 ſimilam

Universidad de Deusto
Biblioteca

similam, & cibabit me pinguissimis cibis. Qui idcirco obsepsit atq; præcluſit uias C
meas pessimas, ut eam inuenirem uiam, quæ dicit in Euangelio: Ego sum uia, ueritas, & uita. Audi prophetam loquentem: Qui seminant in lachrymis, in gaudio metent. Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua. Venientes aũt uenient in exultatione, portantes manipulos suos. Et loquere cum eo: Lauabo per singulas noctes lectum meum, in lachrymis meis stratum meum rigabo. Et iterum: Sicut desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te deus. Sitiuit anima mea ad te deum fontem uiuũ, quando ueniam & apparebo ante faciem dei. Factæ sunt mihi lachrymæ meæ panes per diem & noctem. Et in alio loco: Deus deus meus, ad te de luce uigilo. Sitiuit anima mea ad te, quàm multipliciter tibi caro mea. In terra deserta & inuia & inaquosa, sic in sancto apparui tibi. Quãquam enim sitierit te anima mea, tamen multo te plus carnis meæ labore quæsiui: & tibi in sancto apparere non potui, nisi prius in terra deserta à uitiis & inuia aduersariis potestatibus,
1 & absq; humore & rheumate ullius libidinis commorarer. Fleuit & dominus super ciuitatem Hierusalem quia non egissent pœnitentiã: & Petrus trinam negationem amaritudine abluit lachrymarum, impleuitq; illud propheticum: Exitus aquarum deduxerunt oculi mei. Plangit & Hieremias populum pœnitẽtiam non agentem, dicens. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, & plorabo populum istum per diem & noctem? Cur autem plangat & defleat, sequenti sermone demonstrat: Nolite flere mortuum, neq; plangatis eum. Flete planctu qui egreditur, quia non reuertetur ultra. Nequaquã igitur gentilis plangendus est, atq; Iudæus, qui in ecclesia non fuerunt, & semel mortui sunt: de quibus saluator dicit: Dimitte mortuos sepelire mortuos suos: sed eos plange, qui per scelera atq; peccata egrediũtur de ecclesia, & nolunt ultra reuerti ad eam damnatione uitiorum. Vnde & ad uiros ecclesiasticos, qui muri & turres ecclesiæ nuncupantur, loquitur sermo propheticus, dicens: Muri Sion, proferte lachrymas, implentes illud Apostoli: Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus: ut dura corda peccantium uestris D
lachrymis prouocetis ad fletum, ne perseuerantes in malicia, audiant: Ego plantaui te uineam frugiferam, omne semen uerum: quomodo uersa es in amaritudinem uitis alienæ? Et iterum: Ligno dixerunt, pater meus es tu: & lapidi, tu genuisti me: & uerterunt ad me dorsa, & non facies suas. Et est sensus: Noluerunt ad me conuerti, ut agerent pœnitentiam, sed per cordis duritiam in iniuriam meam sua terga uerterunt. Quamobrem & dominus loquitur ad Hieremiam: Vidisti quæ fecerunt mihi habitatio Israel? Abierunt super omnem montem excelsum, & subter omne lignum frondosum, & fornicati sunt ibi, & dixi postquam fornicata est & fecit hæc omnia, ad me reuertere, & non est reuersa. O clemẽtia dei, ó nostra duritia, dum & post tanta scelera nos prouocat ad salutem, & ne sic quidem uolumus ad meliora conuerti. Si reliquerit, inquit, uxor uirum suum, & alij nupserit, & uoluerit postea reuerti ad eum, nunquid suscipiet eam, & non detestabitur? Pro quo scriptum est iuxta Hebraicam ueritatem, quod in Græcis & Latinis codicibus non habetur: Et tu reliquisti me, tamen conuertere & suscipiã te dicit dominus. Esaias quoq; in eundem sensum iisdem penè loquitur sermonibus: Conuertimini qui profundum consilium cogitatis, & iniquum filij Israel, reuertere ad me, & redimam te. Ego deus, & non est alius præter me, iustus & saluator non est absq; me. Reuertimini ad me, & salui eritis, qui estis in extremis terræ. Recordamini horum, & ingemiscite, & agite pœnitentiam qui erratis. Conuertimini corde, & memẽtote priorum à seculo, quoniam ego sum deus, & non est alius absq; me. Scribit & Iohel: Conuertimini ad me ex toto corde uestro, in ieiunio, & lachrymis, & planctu: scindite corda uestra, & non uestimenta uestra. Misericors enim & miserator est dominus, & agens pœnitentiam super malicijs. Quantæ autem sit misericordiæ, & quàm (ut ita loquar) nimiæ ineffabilisq; clementiæ, Osee propheta nos doceat, per quem loquitur deus: Quid tibi faciam Ephraim? quomodo te protegam Israel? quid tibi inquã faciam? Sicut Adama ponam te, & sicut Seboim. Conuersum est cor meũ in me, & conturbata

A bata est pœnitudo mea. Nequaquam faciam secundum iram furoris mei. Vnde & Dauid loquitur in psalmo: Non est in morte qui memor sit tui, in inferno autẽ quis confitebitur tibi? Et in alio loco: Peccatum meum notum feci, & iniquitatẽ meam non abscondi. Dixi, Pronunciabo contra me iniquitatem meam Domino, & tu dimisisti impietatem cordis mei. Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno. Verum tamen in diluuio aquarum multarum ad eum non approximabũt. Vide quãta magnitudo sit fletuum, ut aquarum diluuio comparetur. Quos qui habuerit, & dixerit cum Hieremia: Non sileat pupilla oculi mei, statim in illo complebitur: Misericordia & ueritas obuiauerunt sibi, iustitia & pax deosculatæ sunt: ut si te iustitia & ueritas seruauerint, misericordia & pax prouocent ad salutem. Totam pœnitentiam peccatoris ostendit psalmus quinquagesimus, quando ingressus est Dauid ad Bethsabee uxorem Vriæ Ethei, & à Nathan prophetante correptus, respõdit: Peccaui. Statimq; meruit audire: & dominus abs te abstulit peccatum. Adulterio enim iunxerat homicidium, & tamẽ conuersus ad lachrymas: Miserere, ait, deus secundum magnam misericordiam tuam. Et secundũ multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam. Magnum enim peccatũ, magna indigebat misericordia. Vnde iungit & dicit: Multum laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me. Quoniam iniquitatẽ meam ego agnosco, & delictũ meum contra me est semper. Tibi soli peccaui (rex enim eram, alium non timebam) & malum coram te feci, ut iustificeris in sermonibus tuis, et uincas cum iudicaris. Conclusit enim deus omnia sub peccato, ut omnibus misereatur. Tantumq; profecit, ut dum peccator & pœnitens transierit in magistrum, & dicat: Docebo iniquos uias tuas, & impij ad te conuertentur. Confessio enim & pulchritudo coram eo, ut qui sua confessus fuerit peccata, & dixerit: Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ à facie insipientiæ meæ, fœditatem uulnerum in sanitatis decorem commutet. Qui enim abscondit iniquitatem suam, non prosperabitur. Achab rex impiissimus, ui-
B neam Nabuthæ cruore possedit: & cum Hiezabel non tam cõiugio sibi, quam crudelitate coniuncta, Heliæ increpatione corripitur. Hæc dicit dominus: Occidisti & possedisti. Et iterum: In loco in quo linxerunt canes sanguinem Nabuthæ, ibi lingent sanguinem tuũ, & Hiezabel canes comedent ante muros Iezrael. Quod cum audisset Achab, scidit uestimenta sua, & posuit saccum super carnem suam, ieiunauitq; & dormiuit in cilicio. Factusq; est sermo domini ad Heliam, dicens: Quoniam reueritus est Achab faciem meam, non inducam malum in diebus eius. Vnum scelus Achab & Hiezabel, tamen conuersus ad pœnitentiam Achab, pœna differtur in posteros: & Hiezabel in scelere perseuerans, præsenti iudicio condemnatur. Loquitur & dominus in Euangelio: Viri Niniuitę surgent in iudicium cum generatione hac, & condemnabunt eam, quia egerunt pœnitentiam in prædicatione Ionæ. Non enim ueni uocare iustos, sed peccatores ad pœnitẽtiam. Drachma perit, & tamen inuenitur in stercore. Nonagintanouem oues relinquunt in solitudine, & una ouis quæ aberrauerat, pastoris humeris reportatur. Vnde & lætitia angelorum est super uno peccatore agente pœnitentiam. Quanta felicitas, ut de salute nostra exultent cœlestia? De quibus dicitur: Pœnitentiã agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Nullum in medio spatium. Mors & uita sibi contraria sunt, & tamen pœnitentia copulantur. Luxuriosus filius totam prodegerat substantiam: & procul à patre, uix porcorum cibis inediam sustentabat. Reuertitur ad parentẽ, immolatur ei uitulus saginatus: stolam accipit & anulum, ut Christi recipiat uestimẽtum, quod dudũ polluerat, & audire mereatur: Candida sint semper uestimẽta tua. Receptoq; signaculo dei, proclamet ad dominũ: Pater peccaui in cœlum, & coram te, & reconciliatus osculo, dicat ad eum: Signatum est super nos lumen uultus tui domine. Iustitia iusti non liberabit eum in quacunq; die peccauerit, & iniquitas iniqui non nocebit ei, quacunq; die conuersus fuerit. Vnumquenq; iudicat sicut inuenerit. Nec præterita considerat, sed præsentia, si tamẽ uetera crimina nouella cõuersione mutentur. Septies cadit iustus, & resurget. Si cadit, quomodo iustus? Si iustus, quomodo cadit?

Universidad de Deusto Biblioteca

do cadit? Sed iusti uocabulum non amittit, qui per pœnitentiam ſemper reſurgit. C
Et non ſolum ſepties, ſed ſeptuagies ſepties delinquenti, ſi conuertatur ad pœni-
tentiam, peccata donantur. Cui plus dimittitur, plus diligit. Meretrix lachrymis
pedes ſaluatoris lauat, & crine detergit, & in typum Eccleſiæ de gentibus congre-
gatæ meretur audire: Dimittuntur tibi peccata tua. Phariſæi iuſtitia perit ſuper-
bia: & publicani humilitas, confeſsione ſaluatur. Per Hieremiam conteſtatur deus:
Ad ſummam loquar contra gentem & regnum, ut eradicem & deſtruam, & diſper-
dam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo ſuo, quod locutus ſum aduerſum
eam, agam & ego pœnitentiam ſuper malo, quod cogitaui ut facerem ei. Et ad ſum
mam loquar ſuper gentem & regnum, ut ædificem, & ut plãtem illud. Si fecerit ma
lum in conſpectu meo, ut non audiat uocem meam, pœnitẽtiam agam ſuper bono,
quod loquutus ſum ut facerem ei. Statimq; infert: Ecce ego fingo contra uos malũ,
& cogito contra uos cogitationem. Reuertatur unuſquiſq; à uia ſua mala, & dirigi-
te uias ueſtras & ſtudia ueſtra. Qui dixerũt: Deſperauimus, poſt cogitationes enim
noſtras ibimus, & unuſquiſq; poſt prauitatem cordis ſui malum faciemus. Simeon
iuſtus in Euangelio loquitur: Ecce hic poſitus eſt in ruinam, & in reſurrectionem
multorum, in ruinam uidelicet peccatorum, & in reſurrectionem eorum qui agunt
pœnitentiam. Apoſtolus ſcribit ad Corinthios: Auditur inter uos fornicatio, & ta-
lis fornicatio, qualis ne inter gentes quidem, ita ut uxorem patris aliquis habeat. Et
uos inflati eſtis, & non magis luctum habuiſtis, ut tollatur de medio ueſtrũ, qui hoc
opus fecit. Et in ſecunda ad eoſdẽ epiſtola, ne abundantiori triſtitia pereat, qui eiuſ-
modi eſt, reuocat eum: & obſecrat, ut confirment ſuper illum charitatem, ut qui in-
ceſtu perierat, pœnitentia conſeruetur. Nullus quidẽ mundus à peccato, ne ſi unius
quidem diei fuerit uita eius, numerabiles aũt anni uitæ illius. Aſtra quoq; ipſa non
ſunt munda in conſpectu eius, & aduerſum angelos ſuos peruerſum quid excogita
uit. Si in cœlo peccatum, quanto magis in terra? Si delictum in his qui carent tenta
tione corporea, quãto magis in nobis, qui fragili carne circũdamur, & cum Apoſto D
lo dicimus: Miſer ego, quis me liberabit de corpore mortis huius? Non enim habi-
tat in carne noſtra bonum, nec agimus quod uolumus, ſed quod nolumus, ut aliud
anima deſideret, aliud caro facere cogatur. Quod ſi quidam iuſti appellantur in ſcri
pturis, & non ſolum iuſti, ſed iuſti in conſpectu dei: iuxta illam iuſtitiã appellantur
iuſti, iuxta quam ſupra dictũ eſt: Septies cadit iuſtus, & reſurget. Et iuxta quod ini-
quitas iniqui non nocebit ei in quacunq; die conuerſus fuerit. Deniq; et Zacharias
pater Ioannis, qui ſcribitur iuſtus, peccauit in eo quod non credidit, & ſtatim ſilen-
tio condemnatur. Et Iob, qui iuſtus & immaculatus, ac ſine querela in principio uo
luminis ſui ſcribitur, poſtea & dei ſermone & confeſsione ſui, peccator arguitur. Si
Abraham, Iſaac & Iacob, prophetæ quoq; & apoſtoli, nequaquam caruere pecca-
to: ſi puriſsimum triticum habuit mixtas paleas, quid de nobis dici poteſt, de qui-
bus illud ſcriptum eſt: Quid paleis ad frumẽtum, dicit dominus? Et tamen paleæ fu
turo reſeruantur incendio: & zizania hoc tempore mixta ſunt ſegetibus frumento
rum, donec ueniat qui habet uentilabrum in manu ſua, & purgauerit aream, ut con
greget triticum in horrea, & quiſquilias gehennæ igni conburat. Hæc omnia quaſi
pulcherrima ſcripturarum prata diſcurrens, in unum locum uolui congregare, &
de ſpecioſiſsimis floribus coronam tibi texere pœnitentiæ, quam imponas capiti
tuo: & aſſumas pennas columbæ, & uoles & requieſcas, & clementiſsimo reconci-
lieris patri. Narrauit mihi uxor quondam tua, nunc ſoror atq; conſerua, quod
iuxta præceptum Apoſtoli ex conſenſu abſtinueritis uos ab opere nuptiarum, ut
uacaretis orationi: tuaq; rurſum ueſtigia, quaſi in ſalo poſita fluctuaſſe, imò (ut aper
tius loquar) eſſe prolapſa. Illam autem audiſſe à domino cum Moyſe: Tu uero hic
ſta mecum, et dixiſſe de domino: Statuit ſupra petram pedes meos. Tuam domum,
quæ fundamenta fidei ſolida non habebat, poſtea diaboli turbine concidiſſe. Porrò
illius perſtare in domino, et ſuum tibi hoſpitiũ non negare: ut cui prius coniunctus
fueras corpore, nunc ſpiritu copuleris. Qui enim adhæret domino, unus ſpiritus eſt
cum

A cum eo. Cumq; uos rabies barbarorum, & imminens captiuitas ſepararet, ſub iuri-
ſiurandi teſtificatione pollicitum, ut ad ſancta tranſeuntem loca, uel ſtatim, uel po-
ſtea ſequereris, & ſeruares animam tuam, quam uiſus fueras negligẽtia perdidiſſe.
Redde igitur quod præſente deo ſpopondiſti, Incerta eſt uita mortalium: ne ante ra
piaris, quàm tuam impleas ſponſionem. Imitare eam, quam docere debueras. Proh
pudor, fragilior ſexus uincit ſeculum, & robuſtior ſuperatur à ſeculo. Tanti dux fœ
mina facti eſt: & non ſequeris eam, in cuius ſalute cãdidatus es fidei? Quod ſi te rei
familiaris tenent reliquiæ, ut ſcilicet & mortes amicorum & ciuium uideas, & rui-
nas urbium atq; uillarum: ſaltem inter captiuitatis mala, & feroces hoſtium uultus,
& prouinciæ tuæ infinita naufragia, teneto tabulam pœnitentiæ, & memento con
ſeruæ tuæ, quæ tuam quotidie ſuſpirat nec deſperat ſalutem. Tu uagaris in patria,
imò nõ patria, quia patriam perdidiſti: iſta pro te in locis uenerabilibus reſurrectio
nis & crucis, & incunabulorũ domini ſaluatoris, in quibus paruulus uagiit, tui no-
minis recordatur, teq; ad ſe orationibus trahit: ut ſi nõ tuo merito, ſaltem huius ſal-
ueris fide. Iacebat quondam paralyticus in lectulo, & ſic erat cunctis artubus diſſo
lutus, ut nec pedes ad ingrediendum, nec manus mouere poſſet ad precandum, &
tamen profertur ab aliis, & reſtituitur priſtinæ ſanitati, ut portaret lectulum, qui du
dum portabatur à lectulo. Et te igitur abſentem corpore, præſentem fide, offert con
ſerua tua domino ſaluatori: & dicit cum Chananæa: Filia mea male uexatur à dæ-
monio. Recte enim appellabo animam tuam filiam animæ eius, quæ ſexus neſcit di
uerſitatem: quia te quaſi paruulum, atq; lactantem, & necdum ualentem ſumere ſo
lidos cibos, inuitat ad lac infantiæ, & nutricis tibi alimenta demonſtrat: ut poſsis di
cere cum propheta: Erraui ſicut ouis perdita: quære ſeruum tuum, quoniam man-
data tua non ſum oblitus.

SCHOLIA

B ABſq; humore & rheumate.] ῥεῦμα Græce fluxus eſt. Pituita & humor corporis deſiccatur inedia. Et corpore exucco, libido extinguitur. Id refert ad hoc quod ſcriptum eſt: In inuio & inaquoſo. ¶ Sicut Adama ponam te] Adama & Seboim duæ ciuitates ſunt iuxta Sodomam, ex his quas ignis cœleſtis abſumpſit. ¶ Quid paleis ad frumentum] Eſt apud Hieremiã capite uigeſimotertio. ¶ Tanti dux fœmina facti.] 1 Hemiſtichiũ eſt Maronis, quo diuus Hieronymus libenter utitur. ¶ Candidatus es fidei] Quia ſeruatur uir infidelis in muliere fideli. Vt candidati nondũ aſſequuti ſunt honorem, ſed proximum eſt ut conſequãtur: ita uicinus eſt ſaluti, cuius uxor iam præceſſit ad uere Chriſtianam uitam.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS

Docet uiduis & uirginibus uitandam eſſe domeſticam conſuetudinem eorum, unde ſit periculum, uel pudicitiæ, uel famæ. Argumẽtum epiſtolæ narrat ipſe. In calce huius libelli ſubſignificat, hoc argumẽtum à ſe declamatorio more fuiſſe ſumptum & tractatum. Idem innuit in alia quadam epiſtola: unde nec hic ullum nomen admiſcetur uſquam. Verſatur in genere ſuaſorio: tamen plurimi incidunt loci coniecturales, in quibus mire luſit Hieronymus. Vtitur crebris dilemmatis in argumentando. Multum item admiſcet feſtiuitatis.

DE VITANDO SVSPECTO CONTVBERNIO

RETVLIT mihi quidam frater è Gallia ſe habere ſororem uirginem, liber 4: epis: 3
matremq; uiduã: quæ in eadem urbe diuiſis habitarent cellulis: & uel
ob hoſpitij ſolitudinem, uel ob cuſtodiendas facultatulas, præſules ſi-
bi quoſdam clericos aſſumpſiſſent: ut maiore dedecore iungerentur
alienis, quam à ſe fuerant ſeparatæ. Cumq; ego ingemiſcerem, & mul
to plura tacendo quàm loquendo ſignificarem: Quæſo te, inquit, corripias eas lite-
ris tuis, & ad concordiam reuoces: ut mater filiam, & filia matrẽ agnoſcat. Cui ego
optimam, inquam, mihi iniungis prouinciam: ut alienus conciliem, quas filius fra-
terq; non potuit: quaſi uero epiſcopalem cathedram teneam, & non clauſus cellu-
la, ac procul à turbis remotus, uel præterita plangam uitia, uel uitare nitar præſen-
tia. Sed & incõgruum eſt latere corpore, & lingua per totum orbem uagari. Et ille:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nimium, ait, formidolosus es. Vbi illa quondam constantia, in qua multo sale or- C
1 bem defricans, Lucilianũ quippiam retulisti? Hoc est, aio, quod me fugat, & labra diuidere non sinit. Postq̃ enim arguendo crimina, factus sum criminosus: & iuxta tritum uulgi sermone prouerbiũ: lurgantibus & negantibus cunctis, nec aures me credo habere, nec tactum: ipsiq̃ parietes in me maledicta resonarũt, & in me psallebant qui bibebant uinum: coactus malo tacere didici: rectius esse arbitrans, ponere custodiam ori meo, & ostium munitũ labiis meis, q̃ declinare cor meum in uerba maliciæ: & dum carpo uitia, in uitium detractionis incurrere. Quod cum dixissem: Non est (inquit) detrahere, uerum dicere: nec priuata correptio, generalem facit doctrinam: cum aut rarus, aut nullus sit, qui sub huius culpæ reatũ non cadat. Quæso ergo te, ne me tanto itinere uexatum, frustra uenisse patiaris. Scit enim Dominus, quod post uisionem sanctorũ locorum, hãc uel maxime causam habui, ut cum tuis literis sorori mederer ac matri. Et ego: lamiam, inquã, quod uis faciam: nam & epistolæ trãsmarinæ sunt, & specialiter sermo dictatus, raro potest inuenire quos mordeat. Te autem obsecro, ut clam sermonẽ hunc habeas. Cumq̃ portaueris eum proiatico, si auditus fuerit, lætemur pariter: si autem cõtemptus fuerit, quod & magis reor, ego uerba perdiderim, tu itineris longitudinem. Primum uos scire cupio, soror & filia, me non idcirco scribere, quia aliquid de uobis sinistrum suspicer, sed ne cæteri suspicentur, uestram me orare cõcordiam. Alioquin (quod absit) si peccatorum uos existimarem glutino cohæsisse, nunquã scriberem, sciremq̃ me surdis narrare fabulam. Deinde hoc obsecro, ut si mordacius quippiã scripsero, nõ tam meæ putetis austeritatis esse, q̃ morbi. Putridæ carnes ferro curãtur & cauterio: uenena serpẽtina pelluntur antidoto. Quod satis dolet, maiori dolore expellitur. Ad extremum hoc dico, quod si etiam hæc conscientia criminis uulnus non habeat, habet tamen fama ignominiam. Mater & filia, nomina pietatis, officiorũ uocabula, uincula naturæ, secunda post deum fœderatio. Non est laus, si uos diligitis: scelus est, quod odistis. Dominus Iesus Christus subiectus erat parẽtibus suis: uenerabatur matrẽ, D
cuius ipse erat pater. Colebat nutritium, quem nutriuerat: gestatumq̃ se meminerat alterius utero, alterius brachiis. Vnde & in cruce pendens, commẽdat parẽtem discipulo, quam nũquam ante crucem dimiserat. Tu uero filia (iam enim desino ad matrem loqui, quam forsitan & ætas & imbecillitas ac solitudo excusabilem facit) tu inquam filia, eius domum angustam iudicas, cuius nõ tibi fuit uenter angustus? Decem mẽsibus utero clausa uixisti, & uno die in uno cubiculo cum matre non duras? An oculos eius ferre non potes? Et quæ omnes motus tuos, utpote illa quæ genuit, quæ aluit, & ad hanc adduxit ætatem, facilius intelligit, testem domesticam fugis? Si uirgo es, quid times diligentem custodiam? Si corrupta, cur non palam nubis? Secunda post naufragium tabula est, quod male cœperis, saltem hoc remedio temperare. Neq̃ uero hoc dico, quod post peccatum tollam pœnitentiam, ut quod male cœpit, male perseueret, sed quod desperem in istiusmodi copula diuulsionem. Alioqui si ad matrẽ migraueris post ruinam, facilius poteris cum ea plãgere, quod per illius absentiam perdidisti. Quod si adhuc integra es, & nõ perdidisti, serua ne perdas. Quid tibi necesse est in ea uersari domo, in qua necesse habes quotidie aut perire, aut uincere? Quis unquam mortaliũ iuxta uiperam securos somnos capit? Quæ etsi non percutiat, certe solicitat. Securius est perire non posse, q̃ iuxta periculum non perisse. In altero trãquillitas est, in altero gubernatio. Ibi gaudemus, hic euadimus. Sed forte respondeas: Non bene morata mater est, res seculi cupit, amat diuitias, ignorat ieiuniũ, oculos stibio linit, uult compta procedere, & nocet proposito meo, nec possum cum huiusmodi uiuere. Primũ quidem etiam si talis est ut cauaris, maius habebis præmium, si talem nõ deseras. Illa te diu portauit in utero, diu aluit: & difficiliores infantiæ mores, blanda pietate sustinuit. Lauit pannorum sordes, & immũdo sæpe fœdata est stercore. Assedit ægrotanti: & quæ pro te sua fasti dia sustinuit, tua quoq̃ passa est. Ad hãc perduxit ætatem, ut Christum amares docuit. Non tibi displiceat eius conuersatio, quæ te sponso tuo uirginem consecrauit.

Quod

A Quod si ferre non potes, & delicias eius fugis: atq̃ (ut hoc uulgò solet dici) secularis est mater, habes alias uirgines, habes sanctum pudicitiæ chorum. Quid matrẽ deserens, eum diligis, qui forlitã suam reliquit sororem & matrem? Illa difficilis, sed iste facilis. Illa iurgatrix, ergo iste placabilis. Quæro utrũ uirum secuta sis, an postea inueneris? Si eum secuta es, manifestum est cur matrẽ reliqueris. Si postea reperisti, ostẽdis quid in matris hospitio non potueris inuenire. Durus dolor est, & meo mucrone me uulnerans: Qui ambulat (inquit) simpliciter, ambulat confidenter. Tacerem, si me non morderet conscientia, & in aliis meum crimen non reprehẽderem: nec per trabem oculi mei, alterius festucam uiderem. Nũc autem cum inter fratres procul habitans, eorumq̃ fruens cõtubernio, honeste sub arbitris, & uideam raro, & uidear: impudentissimũ est eius te uerecundiam non sequi, cuius sequeris exemplum. Quod si dixeris: Et mihi sufficit conscientia mea: habeo deum iudicem, qui meæ uitæ est testis: non curo quid loquantur homines. audi Apostolum scribẽtem: Prouidentes bona, non solum coram deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Si quis te carpit, quod sis Christiana, quod sis uirgo, non cures: quod ideo dimiseris matrẽ, ut in monasterio inter uirgines uiueres: talis detractio laus tua est. Vbi non luxuria in puella dei, sed duritia carpitur, crudelitas ista pietas est. Illum enim præfers matri, quẽ præferre iuberis & animæ tuæ. Quem si & ipsa prætulerit, & filiam te sentiet & sororẽ. Quid igitur? scelus est sancti uiri habere contuberniũ? Obtorto collo me in ius trahis, ut aut probem quod nolo, aut multorũ inuidiã subeam. Sanctus uir nunq̃ à matre filiam seiungit: utrãq̃ suscipit, & utrãq̃ ueneratur. Sit quãlibet sancta filia, mater uidua indiciũ castitatis est. Si coæuus tuus est ille nescio quis, matrẽ tuam honoret ut suam: si senior te, ut filiam diligat, & parentis subiiciat disciplinæ. Non expedit amborum famæ, plus te illum amare q̃ matrem: ne non uideatur in te affectum eligere, sed ætatem. Et hæc dicerem, si fratrem monachũ non haberes, si domesticis careres præsidiis, Nunc uero proh dolor, inter matrem atq̃ ger
B manum, & matrem uiduam, fratremq̃ monachũ, cur se alienus interserit? Bonum quidem est, ut te & filiam noueris & sororem. Si autem utrũq̃ non potes, & mater quasi dura respuitur, saltẽ frater placeat. Si frater asperior est, mollior sit illa quæ genuit. Quid palles? quid æstuas? quid uultum rubore suffundis, & tremẽtibus labiis impatientiã pectoris contestaris? Non superat amorem matris & fratris, nisi solius uxoris affectus. Audio præterea te suburbana rura, uillarum amœnitates cum affinibus atq̃ cognatis, & istiusmodi generis hominibus circũire. Nec dubito quin uel consobrina, uel soror sit, in quarũ solatium noui generis ducaris assecla. Absit quippe, ut q̃uis proximi sint & cognati, uirorum te suspicer captare consortia. Obsecro ergo te uirgo, ut mihi respondeas. Sola uadis in comitatu propinquorum, an cum amasio tuo? Quamuis sis impudens, seculariũ oculis eum ingerere non audebis. Si enim hoc feceris, & te & illum familia uniuersa cantabit. Vos cunctorũ digiti denotabunt. Ipsa quoq̃ soror aut affinis siue cognata, quæ in adulationẽ tui sanctũ nonnunq̃ coram te uocant: cum se paululum auerterint, portentuosum ridebunt maritum. Sin aũt sola ieris (quod & magis existimo) utiq̃ inter seruos adolescentes, inter maritatas fœminas atq̃ nupturas, inter lasciuas puellas, & comatos linteatosq̃ iuuenes, furuarũ uestium puella gradieris. Dabit tibi barbatulus quilibet manum, sustentabit lassam: & pressis digitis, aut tentabitur, aut tentabit. Erit tibi inter uiros matronasq̃ conuiuiũ: spectabis aliena oscula, prægustatos cibos. Et non absq̃ scandalo tuo in aliis sericas uestes auratasq̃ miraberis. In ipso quoq̃ cõuiuio ut uescaris carnibus, quasi inuita cogeris. Vt uinum bibas, dei laudabitur creatura: ut laues balneis, sordibus detrahetur. Et omnes te, cum aliquid eorum quæ suadent, retrectans feceris, purã, simplicẽ, dominã, & uere ingenuã conclamabunt. Personabit interim aliquis cantor ad mẽsam, & inter psalmos dulci modulamine currẽtes, quoniã alienas non audebit uxores, te, quæ custodẽ non habes, sæpius respectabit. Loquetur nutibus, & quicquid metuit dicere, significabit affectibus. Inter has tãtas illecebras uoluptatũ, etiã ferreas mentes libido domat: quæ maiorẽ in uirginibus patit famẽ,

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum dulcius putat omne quod nescit. Narrant gentilium fabulæ, cantibus sirenarum nautas isse in saxa præcipites: & ad Orphei citharam, arbores bestiasq́, ac sili cum dura mollita. Difficile inter epulas seruatur pudicitia. Nitens cutis, sordidum ostendit animum. Legimus in scholis pueri, & spirātia in plateis æra perspeximus: aliquem ossibus uix hærentem, illicitis arsisse amoribus, & ante uita caruisse quàm peste. Quid tu facies puella, sani corporis, delicata, pinguis, rubens, æstuans inter carnes, inter uina & balneas, iuxta maritatas, iuxta adolescentulos? quæ & si rogata non feceris, tamen formæ putes testimonium si rogeris. Libidinosa mens ardentius inhonesta persequitur: & quod non licet, dulcius suspicatur. Vestis ipsa uilis & pulla, animi tacentis indicium est: si rugam non habeat: si per terram ut altior uidearis trahatur: si de industria dissuta sit tunica, ut aliquid intus appareat, operiatq́ quod fœdum est, & aperiat quod formosum. Caliga quoq́ ambulantis nigella ac nitens, stridore ad se iuuenes uocat. Papillæ fasciolis comprimuntur, & crispanti cingulo, angustius pectus arctatur. Capilli, uel in frontem, uel in aures defluunt. Pallio lum interdum cadit, ut candidos nudet humeros: & quasi uideri noluerit, cælat festina, quod uolens detexerat. Et quando in publico quasi per uerecundiam operit faciem: lupanariū arte, id solum ostendit, quod ostensum magis placere potest. Respondebis: Vnde me nosti? Et quomodo tam longe positus, iactas in me oculos tuos? Fratris hoc tui mihi narrauerunt lachrymæ, & intolerabiles per momenta singultus. Atque utinam ille mentitus sit, & magis timens hoc quàm arguens, dixerit: Sed, mihi crede, nemo mentiens plorat. Dolet sibi prælatum iuuenem, non quidem comatum, nō uestium sericarum, sed torosulum, & in sordibus delicatum: qui ipse sacculum signet, textrinum teneat, pensa distribuat, regat familiam, emat quicquid de publico necessarium est: Dispensator & dominus & præueniēs officia seruulorum, quem omnes rodant famuli: & quicquid domina non dederit, illum clamitent subtraxisse. Querulum seruulorum genus est, & quantacunq́ dederis, semper eis minus est. Non enim considerant de quanto, sed quantum detur: doloremq́ suum solis, quod possunt, obtrectationibus cōsolantur. Ille parasitum, iste impostorem, hic hæredipetā, alius nouo quolibet appellat uocabulo. Ipsum iactant assidere lectulo, obstetrices adhibere languenti, portare matulam, calefacere lintea, plicare fasciolas. Facilius mala credunt homines, & quodcūq́ domi fingitur, rumor in publicum fit. Nec mireris, si ancillæ & seruuli de uobis ista confingant, quum mater quoq́ idipsum queratur & frater. Fac igitur quod moneo, quod precor, ut primum matri, dehinc si id fieri non potest, saltem fratri reconcilieris. Aut si ista tam chara nomina hostiliter detestaris, diuidere ab eo, quem tuis diceris prætulisse. Si autem & hoc non potes, reuerere certe tuos. Si nō potes deserere, uel honestius sodali tuo utere. Separentur domus uestræ, diuidaturq́ conuiuium, ne maledici homines sub uno tectulo uos manentes, lectulum quoq́ criminentur habere communem. Potes & ad necessitates tuas quale uoluisti habere solatium, & aliqua ex parte publica carere infamia. Quanquam cauenda sit macula, quæ nullo nitro secundum Hieremiam, nulla fullonum herba elui potest. Quando uis ut te uideat & inuisat, adhibe arbitros, amicos, liberos, seruulos. Bona conscientia nullius oculos fugit. Intret intrepidus, securus exeat. Taciti oculi, & sermo silens, & totius corporis habitus, uel trepidationem interdum, uel securitatem loquūtur. Aperi quæso aures tuas, & clamorem totius ciuitatis exaudi. Iam perdidistis uestra uocabula, & mutuo ex uobis cognomina suscepistis: tu illius diceris, & ille tuus. Hæc mater audit & frater: paratiq́ sunt, & precantur uos sibi diuidere, & priuatam uestræ coniunctionis infamiam laudem facere communem. Tu esto cum matre, sit ille cum fratre. Audentius diliges sodalem fratris tui, honestius amabit mater amicum filij quàm filiæ suæ. Quod si nolueris, si mea monita rugata fronte contempseris, epistola tibi hæc uoce libera proclamabit: Quid alienum seruum obsides? Quid ministrum Christi famulum tibi facis? Respice ad populum, singulorum facies intuere. Ille in ecclesia legit, in te aspiciunt uniuersi, nisi quod penè licētia cōiugali de tua infamia gloriaris. Nec iam secreto

secreto dedecore potes esse contenta. Procacitatem, libertatem uocas. Facies meretricis facta est tibi, nescis erubescere. Iterum me malignū, iterum suspicionosum & rumigerulum clamitas. Ego ne suspicionosus? ego ne maliuolus? qui ut in principio epistolæ præfatus sum, ideo scripsi, quia non suspicabar. An tu negligens, dissoluta, contemptrix: quæ annos nata uigintiquinq́, adolescentem necdum bene barbatulum, ita brachiis tuis, quasi cassibus inclusisti? Optimum reuera pedagogum, qui te moneat, qui asperitate frontis terreat. Et quanquam in nullis ætatibus libido sit tuta: tamen uel cano capite, ab aperta defendit ignominia. Veniet, ueniet tempus, dies enim allabitur dum ignoras, & iste formosulus tuus, quia cito senescunt mulieres, maxime uero quę iuxta uiros sunt, uel ditiorem reperiet uel iuniorem. Tunc te pœnitebit consilij tui, & tedebit pertinaciæ, quando & rem & famā amiseris, quando quod male iunctum fuerat, diuidetur bene. Nisi fortè secura es, & coalescente tanti temporis charitate, dissidium non uereris. Tu quoq́ mater quæ propter ætatem maledicta non metuis, noli sic uindicare ut pecces. Magis à te discat filia separari, quàm tu ab illa seiungi. Habes filium & filiam & generum, imò & contubernalem filiæ tuæ. Quid quæris aliena solatia, & ignes iam sopitos suscitas? Honestius est tibi saltem culpam filiæ sustentare, quàm occasionem tuæ quærere. Sit tecum filius monachus, pietatis uiduitatisq́ præsidium. Quid tibi alienum hominem quæris, in ea præsertim domo, quæ filium & filiam capere non potuit? Eius iam ætatis es, ut possis nepotes habere ex filia: Inuita ad te utrunq́. Reuertatur cum uiro, quæ sola exierat. Virum dixi, non maritū. Nemo calumnietur. Sexum significare uolui, non coniugium. Aut si erubescit & retractat, & domū in qua nata est arbitratur angustam, uos ad eius hospitium pergite, quamuis arctum sit, facilius matrem & fratrem capere potest quàm hominem alienum, cum quo certe in domo una sine cubiculo, casta manere non poterat. Sint in una domo duæ fœminæ, & duo masculi. Si autem & tertius ille γηροβόσκος tuus abire non uult, & seditiones ac turbas concitat, sit biga, sit triga, frater uester ac filius, & sororem illi exhibebis & matrem. Alij uitricum & generum uocitent, ille nutritiū appellet & fratrem. Hæc ad breuem lucubratiunculam celeri sermone dictaui, uolens desiderio postulantis satisfacere, & quasi ad scholasticā materiam me exercēs. Eadem enim die mane pulsabat ostium, qua profecturus erat. Simulq́ ut ostenderē obtrectatoribus meis, quod & ego possem quicquid ueniret in buccā dicere. Vnde & de scripturis pauca perstrinxi: nec orationem meam, ut in cæteris libris facere solitus sum, illarum floribus texui. Extemporalis est dictatio, & tanta ad lumen lucernulæ facilitate profusa, ut notariorū manus lingua præcurreret, & signa ac furta uerborum uolubilitas sermonū obrueret. Quod idcirco dixi, ut qui non ignoscit ingenio, ignoscat uel tempori.

SCHOLIA

1 Vcilianum quippiam retulisti.] Palàm alluſit ad id quod Horatius ſcripſit de Lucilio ſatyrico:

At idem quod ſale multo
Vrbem defricuit, charta laudatur eadem.

Salem uocat, dicta falſa ac mordacia. Et defricare, pro taxare & tangere poſitum eſt. ¶ Iurgantibus atq́ nugantibus cunctis.] Etenim ſi conſentientes uniuerſi, negent ſe tales, quales tu prædicas: nimirū quod uides, non uides: & quod audis, non audis. ¶ Veſtram euariare] Quidam codices habebant, orare: ego legendum cenſeo, curare. ¶ Surdis narrare fabulam.] Prouerbium eſt, ubi quis nihil agit ſuadendo. ¶ Venena ſerpentina.] Serpentina, ſeu ſerpentino ſupereſt: legendum, uenena tolluntur antidoto. ¶ Coram te uocant.] Coràm, hic aduerbium eſt. ¶ Et omnes tecū, &c.] Et hic locus uarius habebatur in exēplaribus. Opinor ita legēdum: Et omnes te, cum aliquid eorum quæ ſuadēt, detrectans feceris, puram, ſimplicē, &c. ¶ Legimus in ſcholis.] Exemplum eius qui amore contabuit, cuius ſtatua poſita fuerat in publico. Spirantia dixit, quaſi uiua, quod ueluti uiuum hominem repræſentaret. Ita Vergilius:

Excudent q́ alij ſpirantia mollius æra. ¶ Sed roſulū & in ſordib.] Quidam codices habebāt troſſulum: legendū cenſeo, toroſulum: ut intelligas hominē non exhauſtū uigiliis & ieiuniis, ſed bene curata cute & obeſo corpore, etiāſi parum nitide cultū aliàs. Antiqui equites Romanos, troſſulos appellabāt: quæ quidē appellatio uidetur in iocū prouerbialē abiiſſe. Perſius:

Troſſulus exultat tibi per ſubſellia læuis. Sed toroſulus magis placet: quāq́ Nonius indicat troſſulos

Universidad de Deusto
Biblioteca

trossulos dictos, quasi torosulos: citãs Varro nem ex Sesquiulysse: Nũc emũt trossuli nardo nitidi uulgo Attico talento equum. Festus admonet, trossulos dictos equites, quod oppidũ Thuscorum Trossulum sine opera peditum ceperint. Iidem dicebãtur Celeres, à Celere, qui Remum interfecit. ¶ Ille parasitum] παρὰ, iuxta: & σῖτος, cibus. Vnde qui libenter cibo uescuntur alieno, parasiti uocabãtur. ¶ Iste impostorem] Qui arte fallunt, impostores appellantur, uelut qui uitreas gemmas pro natiuis uendunt. ¶ Hic hæredipetam] Ideſt captatorem testamentorum. ¶ Portare matulam.] Quædam exemplaria habebant mappulam: nonnulla mattulam. E gemino mendo coniicere licet, legendum esse matulam: ideſt uas, in quod redditur lotium. Erat abiectissimũ obsequij genus, porrigere matulam. Meminit hac de re in Epistola ad Nepotianum. ¶ Nullo nitro] Locus est apud Hieremiam capite secundo: Si laueris te nitro, & multiplicaueris tibi herbam borith, maculata es in iniquitate tua coram me. Porrò borith indicat Hieronymus Septuaginta uertisse herbam fullonũ. Borith autem esse herbam, quæ in Palæstina nascatur locis humectis, habẽs eandẽ fermè uim quam habet nitrum. Nitrum autem quiddam est nõ dissimile sali, quod ob acrimoniam olim ad lauandas uestes adhiberi cõsueuit. ¶ Et tertius ille.] Græca uox hoc loco uaria subiicitur in exemplaribus. Nec magni refert, aliorum errores percensere. Dubium non est quin legendum sit γηροβόσκῳ. Sic enim Græce uocatur, qui senilem ætatem parentis aut amici souet ac sustinet: & γηροβοσκέω, alere senem: à γῆρας, senectus, & βόσκω, pasco.

1

2

3

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS

Diaconus quidam impostor fugiens maritum, cuius uitiauerat uxorem, episcopi sui literis Hieronymo commendatus, uenerat in Bethlehem, simulans se uelle monachum fieri. Receptus est. Hic in ipsis sacris locis ausus est uirginem quandam ad stuprum solicitare. Deprehensõ & ueniam petenti, ignouit Hieronymus. Is deinde passim cœpit obtrectare famæ sancti uiri. Admonet igitur eum, ut ingressus monasterium aliquod, pœnitentiæ laboribus expiet sua commissa. Apparet hoc quoq; thema, declamatoria ratione tractatum ab Hieronymo.

OBIVRGATIO GRAVIS IN SABINIANVM DIACONVM

SAMVEL quondam lugebat Saulem, quia pœnituerat dominũ, quod unxisset eum regem super Israel. Et Paulus Corinthios, in quibus audiebatur fornicatio: & talis fornicatio, qualis nec inter gentes, & quidem uoce flebili commonebat, dicens: Ne cum rursus uenero, humiliet me deus apud uos, & lugeam multos ex his qui antè peccauerũt, & non egerunt pœnitentiam super immunditiis, quas gesserunt in impudicitia & fornicatione. Si hoc propheta & apostolus nulla ipsi labe maculati, clemẽti in cunctos mente faciebant: quãto magis ego ipse peccator, in te debeo facere peccatore, qui nõ uis erigi post ruinam, nec oculos ad cœlum leuare: sed prodacta patris substantia, porcorum siliquis delectaris, & superbiæ prærupta conscendens, præceps laberis in profundum? Deum uentrem uis habere pro Christo, seruis libidini, gloriaris in carne & confusione tua, & quasi pinguis hostia in mortem propriam saginaris, imitarisq; eorum uitam, quorũ tormenta non metuis: ignorans, quoniam benignitas dei ad pœnitentiã te hortetur. Secundum autem duritiam tuam & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ. An idcirco induratur iuxta Pharaonem cor tuũ, quia non statim percuteris, & differris diu ad pœnam? Et ille dilatus est: & decem plagas, non quasi ab irato deo, sed quasi à patre cõmonente sustinuit, donec in peruersum acta pœnitentia, populum quem dimiserat per deserta sequeretur, & ingredi auderet maria: per quæ sola doceri potuit, timori habẽdum eum, cui etiam elemẽta seruiunt. Dixerat & ille: Non noui dominum, neq; dimitto Israel: quem tu imitans loqueris: Visio quam hic uidet, in dies longos est, & in tempora longa iste prophetat. Propter quod dicit idẽ propheta: Hæc dicit adonai dominus: Non prolongabũtur amplius omnes sermones mei, quoscunq; loquar, quia loquar uerbum & faciam. Sanctus Dauid de impiis & de sceleſtis dicit, quorum tu pars non modica, sed princeps es: quod seculi felicitate fruerentur, & dicerent: Quomodo cognouit deus, & si est scientia in excelso? Ecce ipsi peccatores & abundantes in seculo obtinuerunt diuitias: penè lapso pede & fluctuanti uestigio causabatur, dicens: Ergo sine causa iustificaui cor meũ, & laui inter innocentes manus meas. Præmiserat enim

D

A enim, quia æmulatus sum super iniqua agentes, pacem peccatorum uidens, quia non est respectus morti eorum, & solida plaga in flagella eorum. In laboribus hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur. Propterea tenuit eos superbia, circundati sunt iniquitate & impietate sua. Egredietur sicut ex adipe iniquitas eorum: transierunt in affectum cordis. Cogitauerunt, & loquuti sunt mala, iniquitatem in excelso loquuti sunt. Posuerunt in cœlum os suum, & lingua eorũ pertransiit super terram. Nónne tibi uidetur de te omnis psalmus esse compositus? Vegeto quippe es corpore, & nouus antichristi apostolus, cum in una notus fueris ciuitate, transgrederis ad aliam. Non indiges sumptibus, non plaga forti percuteris. Et cum hominibus, qui non sunt ut irrationabilia iumenta, corripi non mereris. Propterea elatus es in superbiam, & uestimentum tuum fœdat luxuria, & quasi ex aruina pingui & quodam adipe eructans uerba mortifera, non te respicis esse moriturum, nec unquam post expletam libidinem pœnitẽtia remorderis. Transisti in affectum cordis, & ne tibi solus uidearis errasse, simulas nefanda de seruis dei, nesciens quod iniquitatẽ in altum loquaris, & ponas in cœlum os tuum. Nec mirum si à te qualescunq; serui dei blasphementur, cum patremfamilias Beelzebub uocauerint patres tui. Non est discipulus supra magistrum, nec seruus supra dominum suum. Si illi in uiridi ligno tanta fecerunt, tu in me arido ligno quid facturus es? Tale quid & in Malachia plebs scandalizata credentium, de ore tuo loquitur: Dixerunt, Vanus est qui seruit Deo. Et quid plus? quia custodiuimus mandata eius, & quoniam iuimus supplicantes ante faciem dei omnipotentis. Et nunc nos beatos dicimus alienos. Reædificantur omnes qui faciunt iniqua. Aduersati sunt Deo, & salui facti sunt. Quibus postea diem iudicij dominus comminatur, & quid inter iustum & iniustum futurum sit, multo antè prænuncians, ait: Et conuertimini, & uidebitis quid sit inter iustum & iniustum, inter seruientem domino, & non seruientem domino. Hæc tibi ridicula fortè uideãtur, qui comœdis & lyricis scriptoribus,

B mimis & lentulis delectaris, quanquam ne ista tibi quidem præ nimia cordis hebetudine intelligenda concesserim. Prophetarum uerba contemnas, sed respondebit Amos: Et in tribus & in quatuor impietatibus, nónne auersabor eum, dicit Dominus? Quoniam enim Damascus, Gaza, Tyrus, Idumæa, Ammonitæ & Moabitæ, Iudæi quoq; & Israel sæpe ad se dei uaticinio destinato, ut agerent aliquando pœnitentiam, audire contempserunt, iræ suæ quam illaturus est dominus causas iustissimas profert, dicens: In tribus & quatuor impietatibus nónne auersabor eos? Sceleratum est (inquit) mala cogitare, cõcessi. Nequius est male cogitata uelle perficere, & hoc pro mea misericordia benignus indulsi. Nunquid & opere implendum peccatum fuit? & mea superbe calcanda clementia? Tamen & post factum, quia malo pœnitentiam peccatoris cõq; mortem (non enim sani opus habent medico, sed male habentes) facenti manum porrigo, & conspersum in sanguine suo, ut propriis fletibus lauetur, exhortor. Quod si nec sic pœnitentiam uult agere, & fracto nauigio tabulam, per quã saluari poterat, non retentat, cogor dicere: Super tribus & quatuor impietatibus nónne auersabor eum, dicit dominus? auersionem ducẽs pro pœna, dum suæ peccator relinquitur uolũtati. Inde est quod peccata patrum in tertiam & quartam generationem restituit, dum non uult statim punire peccantem: sed ignoscens primis, postrema condemnat. Alioqui si protinus scelerum ultor existeret, & multos alios, & certe Paulum apostolum Ecclesiæ non haberent. Ezechiel prophe ta, cuius suprà secimus mentionem, Dei uerbum ad se factum referens, ait: Aperi os tuum, & manduca quæ ego dabo tibi. Et uidi (inquit) & ecce manus extenta ad me, & in ipsa uolumen libri. Et reuoluit illud in conspectu meo, & in ipso scriptum erat, à facie & retrorsum, lamentum & carmen, & uæ. Prima scriptura ad te pertinet, si tamen uolueris agere pœnitentiam post delictum. Secunda ad sanctos, qui ad Dei canticum prouocantur. Non est enim pulchra laudatio in ore peccatoris. Tertia ad tui similes: qui desperantes, semetipsos tradiderunt immũdiciæ & fornicationi, & uentri, & his quæ infra uentrem sunt: qui putant omnia morte finiri,

& nihil

Universidad de Deusto
Biblioteca

& nihil esse post mortem, & dicunt: Tempestas si transierit, non ueniet super nos. C
Liber ille, quem propheta deuorat: omnis series scripturarum est. In quibus & pœnitens plangitur, & iustus canitur, & maledicitur desperãs. Nihil ita repugnat deo, quàm cor impœnitẽs. Solum crimen est, quod ueniam cõsequi non potest. Si enim ei ignoscitur post peccatum, qui peccare desistit, & ille flectit iudicem qui rogat: impœnitens autem omnis ad iracundiam prouocat iudicantem: solum desperationis crimen est, quod mederi nequeat. Porrò ut scias deum quotidie peccatores ad pœnitentiam prouocare: qui si rigidi perstiterint, de clemente eum seuerum & trucem faciunt: audi Esaiæ uerba, dicentis: Et uocabit, inquit, dominus Sabaoth in die illa ad fletum, & planctum magnum, & decaluationem, & accinctionẽ ciliciorum. Ipsi uero fecerunt lætitiam & exultationem, mactantes uitulos, & immolantes oues, ut comederent carnes, & biberent uinum, dicentes: Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. Post quas uoces & perditæ mentis audaciam, scriptura commemorat, dicens: Et reuelata sunt hæc in auribus domini Sabaoth, non remittetur uobis hoc peccatum, donec moriamini. Si enim peccato mortui fuerint, tũc eis remittetur peccatum: quod quamdiu in peccato uixerint, non dimittitur. Parce quæso animæ tuæ. Crede dei filium futurum esse iudicem. Recordare à quo episcopo diaconus ordinatus sis. Nec mirum quamuis sanctum hominẽ, tamen in homine deligẽdo potuisse falli, cum & deum pœniteat, quod Saul in regem unxerit: Et in duodecim apostolis Iudas sit proditor repertus, & de quondam ordinis tui hominibus Nicolaus Antiochenus, immũdiciarum omnium & Nicolaitarum hæreseos autor extitisse referatur. Non tibi illa nunc replico, quod plures uirgines stuprasse narreris, quod à te nobilium uiolata matrimonia, publico cæsa sint gladio, quod per lupanaria impurus & helluo cucurristi. Magna quidẽ ista sunt pondere suo, sed fiunt eorum quæ illaturus sum comparatione leuiora. Rogo quãtum crimen est, ubi stuprum & adulterium parum est? Infelicissime mortalium, tu speluncam illam, in qua dei filius natus est, & ueritas de terra orta est, & terra dedit fructum suum, de stu- D
pro condicturus ingrederis. Non times ne de præsepi infans uagiat, ne puerpera uirgo te uideat, ne mater domini contempletur? Angeli clamant, pastores currunt, stella desuper rutilat, Magi adorant, Herodes terretur, Hierosolyma cõturbatur, & tu cubiculum uirginis, decepturus uirginem irrepis? Paueo miser, & tam mente, q̃ corpore perhorresco, ponere tibi uolens ante oculos tuos opus tuum. Tota ecclesia nocturnis uigiliis Christum dominũ personabat, & in diuersarum gentium linguis, unus in laudibus dei spiritus cõcinebat. Tu inter ostia quondam præsepis domini, nunc altaris, amatorias epistolas fulciebas, quas postea illa miserabilis, quasi flexo adoratura genu, inueniret & legeret. Et stabas deinceps in choro psallẽtium, & impudicis nutibus loquebaris. Proh nefas, non possum ultra progredi. Prorumpunt lachrymæ antequàm uerba, & indignatione pariter ac dolore, in ipso meatu faucium spiritus coartatur. Vbi mare illud eloquentiæ Tullianæ? Vbi torrens fluuius Demosthenis? Nunc profecto muti essetis ambo, & uestra lingua torpesceret. Inuenta est res, quam nulla eloquẽtia explicare queat. Repertum est facinus, quod nec mimus fingere, nec scurra ludere, nec Atellanus possit effari. Moris est in Aegypti & Syriæ monasteriis, ut tam uirgo quàm uidua, quæ se deo uouerint, & seculo renuncíantes omnes delicias seculi conculcarint, crinem monasteriornm matribus offerant desecandum, non intecto postea contra Apostoli uoluntatem incessu ræ capite, sed ligato pariter ac uelato. Nec hoc quispiam, præter tondentes nouit & tonsas, nisi quod quia ab omnibus fit, penè scitur ab omnibus. Hoc autem duplícem ob causam, de consuetudine uersum est in naturam: uel quia lauacrum non aduenunt: uel quia oleum nec capite nec ore norunt, ne à paruis animalibus, quæ inter cutem & crinem gigni solent, & concretis sordibus opprimantur. Videamus igitur, tu uir bone, inter ista quid feceris. Futuro matrimonio, in speluncam illa uenerabili, quasi quosdam obsides accipis capillos, sudariola infelicis, & cingulum dotale pignus deportas, iurans ei te nullam similiter amaturum. Deinde curris ad pastorum

A rum locum, & angelorum desuper strepitu concinente, in eadem uerba testaris. Nihil dico amplius, quod in oscula rueris, quod amplexatus sis. Totum quidem de te credi potest, sed ueneratio præsepis & campi non me sinunt plus credere, quàm te uoluntate tantum & animo corruisse. Miser: Nónne quando in spelunca cum uirgine stare cœpisti, caligauerunt oculi tui, lingua torpuit, conciderunt brachia, pectus intremuit, nutauit incessus? Post apostoli Petri basilicam, in qua Christi flammeo consecrata est, post crucis & resurrectionis & ascensionis dominicæ sacramẽta, in quibus rursum se in monasterio uicturam spoponderat, audes crinem accipere tecum noctibus dormituræ, quem Christo messuerat in spelunca? Deinde à uespere usq; mane fenestræ illius assides, & quia propter altitudinem hærere uobis cominus non licebat, per funiculum, uel accipis aliquid, uel remittis. Vide quãta diligentia domini fuerit, ut nunquam domi uirginem, nisi in ecclesia uideris: & cum talem uterq; uestrum habuerit uoluntatẽ, nisi per fenestram nocte facultas uobis non fuerit colloquendi. Oriebatur tibi, ut postea didici, sol inuito. Exanguis, marcidus, pallidus, ut suspicione omni careres, Euangelium Christi, quasi diaconus, lectitabas. Nos pallorem ieiunij putabamus, exangue os contra institutum ac morem tuum, quasi cõfectum uigiliis mirabamur. Iam tibi & scalæ per quas deponeres miseram parabantur, iam iter dispositum, decreta nauigia, condicta dies, fuga animo pertracta: & ecce angelus ille cubiculi Mariæ ianitor, cunarum domini custos, & infantis Christi gerulus, coram quo tanta faciebas, ipse te prodidit. O funestos oculos meos, ó diem illum omni maledictione dignissimũ, in quo epistolas illas quas hucusq; retinemus, cõsternata mente legi. Quæ ibi turpitudines? quæ blanditiæ? quanta de condicto stupro exultatio? Hæccine diaconum, non dicam loqui, sed scire potuisse? Vbi miser ista didicisti, qui in ecclesia te nutritum esse iactabas? Nisi quod in eisdem epistolis iuras te nunquam pudicum, nũquam fuisse diaconum. Si negare uolueris, manus tua te redarguet, ipsi apices proclamabunt. Habeto igitur inte-
B rim lucrum sceleris, non possum tibi ingerere quæ scripsisti. Iaces itaq; aduolutus genibus meis, & misericordiam (ut tuis uerbis utar) sanguinis deprecaris. Et ó te z
miserum, neglecto iudicio dei, me tantũ quasi uindicem times. Ignoui, fateor. Quid enim aliud possum tibi facere Christianus? Hortatus sum ut ageres pœnitentiam, & in cilicio & cinere uolutareris, ut solitudinem peteres, ut uiueres in monasterio, ut dei misericordiam iugibus lachrymis implorares. At tu bonæ spei columen, excetræ stimulis inflammatus, factus es mihi in arcum peruersum, & contra me conuiciorum sagittas iacis. Inimicus tibi factus sum, uera dicens. Non dolebo de maledictis. Quis enim nesciat, nihil nisi flagitiosum tuo ore laudari? Hoc plango, quod te ipse non plangis, quod te non sentis mortuum, quod quasi gladiator paratus libitinæ in proprium sanus ornaris. Amiciris linteis, digitos anulis oneras, dentes puluere teris, raros in rubenti caluaria digeris capillos, taurina ceruix toris adipeis intumescens, nec quia propter libidinem fracta est, inclinatur. Super hæc, unguenta fragras, mutas balneas, & cõtra renascentes pilos pugnas, per forum ac plateas ni- 3
tidus ac politus amator incedis. Facies meretricis facta est tibi, nescis erubescere. Conuertere miser ad dominum, ut ad te dominus conuertatur. Age pœnitentiam, ut & ille agat pœnitentiam super omnibus quæ loquutus est malis, ut faceret tibi. Quid neglecto uulnere proprio alios niteris infamare? Quid me bene tibi & sedulo consulentem, quasi phreneticus morsu laceras? Esto, esto flagitiosus sim, ut uulgò iactitas, saltem mecum age pœnitẽtiam. Criminosus, ut simulas, imitare lachrymas criminosi. Num mea peccata uirtutes tuæ sunt? An malorum tuorum putas solatium, si multos tui similes habeas? Fluant paululum de oculis lachrymæ, inter sericum & linteamina, quibus tibi uideris fulgidus & formosus, intellige te nudum, conscissum, sordidatum, mendicantem. Nunquam est sera pœnitẽtia. Quamuis de Hierosolymis descenderis, & sis in itinere uulneratus, inde te Samaritanus impositum iumento, curandũq; ad stabulum referet. Sed & si mortuus iaces in sepulchro, tamen & fœtentem Dominus suscitabit. Imitare saltem cæcos illos, propter quos

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſaluator dimittens domum ſuam & hereditatem ſuam, Hiericho uenit. Sedentibus c
in tenebris & umbra mortis lux orta eſt eis. Qui poſtquàm præterire dominum co
gnouiſſent, cœperunt clamare, dicentes: Fili Dauid miſerere noſtri. Poteris et tu ui
dere, ſi clames, ſi accitus ab eo ſordida ueſtimenta proiicias. Cum conuerſus inge
mueris, tunc ſaluus eris, & tunc ſcies ubi fueris. Tangat modice cicatrices tuas, per
tractet luminum quondam tuorum ueſtigia. Licet ab utero ſic genitus ſis, & in deli
ctis conceperit te mater tua, aſperget te hyſopo, & mundaberis: lauabit te, & ſuper
niuem dealbaberis. Quid incuruus terræ hæres, & totus in cœno iaces? Illa quā de
cem & octo annis ſatanas uinxerat, poſtquam à ſaluatore curata eſt, cœlum erecta
ſuſpexit. Quod ad Cain dictum eſt, tibi dictū puta: Peccaſti quieſce. Quid longius
recedis à facie dei, & habitas in terra Naim? Quid totus in ſalo fluctuas, nec ſtatuis
ſupra petram pedem tuum? Caue ne te Phinees cum Madianitide fornicantem ſua
4 haſta configat, qui plus quàm Thamar uirginem frater & conſanguineus polluiſti:
uerſus in Abſalom, occidere eum cupis, qui te rebellātem plangit & mortuum. Cla
mat contra te ſanguis Nabuthę, & uinea Iesrael, hoc eſt ſeminis dei, quā in hortum
uoluptatis & laſciuiæ holera conuertiſti, dignam de te ultionem repoſcit. Mittitur
tibi Helias, tormētum & interitum nuncians. Incuruare, & ſacco ueſtire pauliſper,
& de te poterit dicere deus: Vidiſti, quia reuerítus fuerit Achab à facie mea? Nō ſu
perducam malicíam in diebus eius. Sed forte blādíris tibi, quod à tali epiſcopo dia
conus ordinatus es. Iam ſuperius dixi, nec patrem pro filio, nec filium pro patre pu
niri. Anima enim quæ peccauerit, ipſa morietur. Et Samuel habuit filios qui receſ
ſerunt à timore dei, & abierunt poſt auaritiam & iniquitatem. Et Heli ſacerdos ſan
ctus fuit, ſed habuit filios: qui, ut in Hebræorum uoluminibus legimus, fornicaban
tur cum mulieribus in tabernaculo dei, & in ſimilitudinem tui, impudenter ſibi dei
miniſterium uendicabant. Vnde & locus tabernaculi ipſe ſubuerſus eſt, & propter
uitia ſacerdotum dei, ſanctuarium deſtitutum eſt. Quanquam & ipſe Heli dum eſt
nimium lenis in filios, offendit deum. Tantumq; abeſt, ut te ualeat epiſcopi tui iuſti D
cia liberare, ut timendum ſit ne propter te de ſolio ſuo corruens, pereat inſanabilis.
Oza leuites arcam domini, quam portare ipſe debuerat, quaſi ruentem ſuſtentare
uoluit, & percuſſus eſt. Quid de te futurum putas, qui ſtantem arcam domini præci
pitare conatus es? Quanto magis epiſcopus qui te ordinauit probabilis eſt, tāto tu
amplius deteſtandus, qui talem hominem fefelliſti. Solemus mala domus noſtræ ſci
re nouiſsimi, ac liberorum & coniugum uitia, uicinis canentibus ignorare. Noue
rat te omnis Italia. Vniuerſi te ſtare ante altare Chriſti ingemiſcebant. Nec tu tam
callidus eras, ut prudenter tua uitia cælares. Sic æſtuabas, ſic ſubantem te & laſci
uientem huc atq; illuc rapiebat uoluptas, ut quaſi quoſdam triumphos, palmamq;
uitiorum de expletis libidinibus ſubleuares. Deniq; inter gladios barbari mariti, &
mariti potentis excubias, impudicitiæ flamma te rapuit. Non timuiſti in illa domo
adulteriū facere, in qua ſine iudice læſus uir ſe poterat ulciſci. Duceris ad hortulos,
ad ſuburbana pertraheris, tam libere & inſane te agis, ut abſente marito uxorem te
putes habere, non adulteram. Vnde per quoſdam cuniculos dum illa tenetur, erum
pis. Romam occultus ingrederis, latitas inter Samnitas latrones, & ad primum ma
riti nuncium, quod nouus tibi ex alpibus Hannibal deſcendiſſet, nauigio te credis
intuto. Tanta fugæ celeritas fuit, ut tempeſtatem terra duceres tutiorem. Veniſti ut
cunq; in Syriam, inde te uelle Hieroſolymam tranſcendere, & ſeruiturum domino
pollíceris. Quis non ſuſciperet eum, qui ſe monachum promittebat, preſertim igno
rans tragœdias tuas, & epiſcopi tui commendatitias ad cæteros ſacerdotes epiſto
las legens? At tu infelix transfigurabas te in angelum lucis, & miniſter ſatanæ, mi
niſtrum iuſticiæ ſimulabas. Sub ueſtitu ouium latebas lupus, & poſt adulterium ho
minis, adulter Chriſti eſſe cupiebas. Hæc idcirco retuli, ut totā tibi ſcenam operum
tuorum, quaſi in breui depingerem tabella, & geſta tua ante oculos tuos ponerem,
ne miſericordiam domini nimiamq; clementiam, materiam exiſtimes delictorum,
rurſum crucifigens tibimetipſi filiū dei, & oſtentui habens, & nō legens illud quod
ſequitur

A ſequitur. Terra enim ueniētem ſæpe ſuper ſe bibens imbrem, & generans herbam
opportunam illis à quibus colitur, accipit benedictionem à domino. Proferens au
tem ſpinas & tribulos, reproba eſt, & maledicto proxima, cuius conſummatio ſit
in combuſtione.

SCHOLIA

T ſolida plaga in flagella.] Locus eſt ex Pſalmo ſeptuageſimoſecun
do, tametſi ſecus habet ædítio uul
gata, etiam Græcum. Hebræi ſic
habent ורויא אולם & firmum
palatium. ¶ Si in uiridi ligno.] Verba ſunt
Chriſti Lucæ uigeſimotertio. Se Chriſtus ui
ride lignum uocat, ut iuuenem & innoxium,
& uirtutū frondibus uirentem. ¶ De ore tuo
loquitur.] Ideſt, tuis uerbis. Nam ita ſentis ut
illi loquuntur. Quidā codices habebant Cho
ro, pro Ore. Locus eſt apud Malachiam capi
te tertio. ¶ Qui comœdis.] Comœdi, qui a
gunt comœdias. Lyrici uerſus, qui ad lyram
canuntur. Mimi, qui ſcribunt uerſus in ſcena
repræſentādos. ¶ Et Lentulis] Explicat quid
dixerit Mimis, quod Lentulus inter primos
celebris mimographus fuerit. Quædam exē
plaria pro Lentulis, habebant Clientulis, ſed
mendoſe. ¶ Nicolaus Antiochenus.] Hic u
nus ex ſeptem primis diaconis fuit electus: ut
habes in Actis Apoſtolorum. Cæterum pro
Neophitarum & Ophitarum, quas uoces in
codicibus reperi, ſcribendum Nicolaitarum:
B quorū meminit Auguſtinus in libro ad Quod I
uultdeum. Fit item mentio in Decretis ponti
ficum. ¶ Vbi mare illud] Ciceroni mare tri
buit, ob copiam: Demoſtheni torrentem, ob
uim & impetum. ¶ Nec mimus effingere.] Et
carmen ipſum mimus uocatur, & ſcriptor, &
hiſtrio, qui pronunciat: à uerbo μιμέω, quod
eſt imitor, quod hiſtriones etiam citra uocem
aliquoties geſticulatione corporis quiduis re
præſentent. ¶ Nec Atellanus] Atellanus dici
tur obſcœnarum fabularum obſcœnus geſti
culator: ut alibi dictum eſt. ¶ Et miſericordiā
ſanguinis] Locus hic ut deprauatus, diuerſus
habebatur in exemplaribus. Quædam habe
bant, Et heminam ſanguinis: ut intelligas, mi
nimum ſanguinis. Quædam, Miſericordiam
ſanguinis: ut accipias, uulgus his uerbis ſole
re deprecari capitis periculum. Oſtēdit enim
uerba uulgi eſſe & inepta, non ſua, cum adii
cit, Vt tuis uerbis utar. ¶ Paratus Libitinæ.]
In omnibus, quæ quidem uiderim exemplari
bus habebatur, Paratus libidine. Sed refragā
tibus illis non ſum ueritus mutare Libitinæ.
Sic enim mortem uocant poetæ. Horatius:
Niſi quod Libitina ſacrauit.
¶ Dentes puluere teris] Puluiſculum, intelli
ge confectum ex aromatibus, quo olim delica
ti diuites purgabant dentes. ¶ Raros in ru
benti caluaria] Magis ridiculum erat, comen
di capillitij ſtudioſum eſſe, qui pauculos habe
ret pilos. Addidit rubenti, uel quod bene pa
ſtus eſſet, uel quod caluis ferè rubet caluaria.
Porrò digeris, dixit pro Diſponis & ordinas.
¶ Mutas balneas.] Ideſt ſubinde alia atq; alia
adis balnea. Quarum uſus putatur obſtare,
ne ſyluescant pili, & leue ſeruare corpus. Ita
Perſius:
Elixasq; nates labefactes forcipe adunca.
¶ Domum ſuam & hæreditatem.] Alluſit ad
uerba Hieremiæ capite duodecimo: Reliqui
domum meam, dimiſi hæreditatē meam, dedi
dilectam, &c. Iuxta Hiericho ſanati ſunt cæci.
¶ Si accitus ab eo, ſordida] Lucæ decimoocta
uo capite, legis cæcum accerſitum à Ieſu, & ita
ſanatum. ¶ Et tunc ſcies ubi fueris] Quod ut
cæci, ſic & impij in tenebris ambulent, neſcien
tes in quantis uerſentur malis, niſi Deus illis
aperuerit oculos. ¶ Pertractet luminum tuo
rum] Apud Matthæū capite nono: Ieſus tan
git oculos cæcorum, atq; ita ſanat. ¶ In terra
Naim.] Alluſit ad uocem Hebraicam. Naim
enim ſonat fluctum, ſiue cōmotionem. Eſt op
pidum eius nominis in Iudæa, in quo Ieſus ſu
ſcitauit filium uiduæ. Apud Græcos item σά
λος, undarum motum & iactationem ſignifi
cat, à σαλεύομαι. Vnde poetæ, mare ſalum uo I
cant. ¶ Cum Madianitide] Hiſtoria eſt in li
bro Numerorū capite uigeſimoquinto. Qui
dam codices habebant, ſero haſta configat.
Quidam, ferro haſtæ. Quidam, Syromaſte.
¶ Qui plus quàm Thamar] Ammon uitiauit
ſororem ſuam Thamar: ut legimus Regum li
bro ſecundo, capite decimotertio. At ſacra uir
go plus quàm ſoror eſt. ¶ Verſus in Abſa
lom] Nam is perſequebatur Dauid patrem, à
quo tamen ſic amabatur, ut mortuum defleue
rit: Abſalom fili mi, fili mi Abſalom. ¶ Sole
mus mala domus] Iuxta illud Iuuenalis,
Dedecus ille domus ſciet ultimus.
¶ Subantem te & laſciuientem.] Subare, eſt
niti ad coitum. Horatius:
Iamq; ſubando, tenta cubilia, tectaq; rumpit.
Vſus eſt hoc uerbo Plautus quoq;. Plericq; co
dices habebant deprauatum, pro ſubantem,
ſudantem. ¶ Inter Samnitas latrones] Cum
his crebro pugnatum eſt à Romanis. ¶ Naui
gio te credis incauto] Pro incauto quidam ha
bebant, intuto. Significat parum tutam & in
cautam nauigationem, aut nauim minus tu
tam. ¶ Scenam operum.] E ſcena prodibant
actores, qui fabulam repræſentabāt. Vnde co
mœdiæ ſcenis diſtinguuntur. Etiam ſcenam
umbram uocant. Illud autem ſentit, ſe uitam
illius obſcuram in medium protuliſſe, & pu
blicaſſe.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS

Vercellæ, maritus quidam uxorem innoxiam detulerat adulterij, coniicitur in carcerem unà cum iuuene quem accusarat maritus, admouentur tormenta. Iuuenis impatiens, confessus est quod non admiserat. Mulier constanter negauit. Vterq; damnatus ducitur ad supplicium. Ille occiditur: hæc sæpius icta uixit, demum admoto iugulo mucrone, uisa est mori. Sublatum cadauer reuixit. Huic cum ad supplicium requireretur, Euagrius ab imperatore libertatem suis precibus impetrauit. Lusit in hac epistola diuus Hieronymus artificio scribēdæ historiæ, & stilum iam scribendi desuetudine torpescentem, hac exercitatiuncula renouauit.

AD INNOCENTIVM DE MVLIERE SEPTIES ICTA

SÆPE à me Innocēti charissime postulasti, ut de eius rei miraculo, quæ nostra ætate acciderat, non tacerem. Cumq; ego id uerecunde & uere, ut nūc experior, negarem, meq; assequi posse diffiderem, siue quia omnis sermo humanus inferior esset laude cœlesti, siue quia ocium quasi quædam ingenij rubigo, paruulam licet facultatem, pristini siccasset eloquij: tu econtrario asserebas, in dei rebus non possibilitatem inspici debere, sed animū: neq; posse eum uerba deficere, qui credidisset in uerbo. Quid igitur faciam? Quod implere non possum, negare non audeo. Super onerariam nauem rudis uector imponor. Et homo qui necdum scalmum in lacu rexi, Euxini maris credor fragoribus. Nunc mihi euanescentibus terris, cœlum undiq;, & undiq; pontus: nunc unda tenebris inhorrescens, & cæca nocte, nimborum spumei fluctus canescunt. Hortaris ut tumida malo uela suspendam, rudētes explicem, clauum regam. Pareo iam iubenti, & quia charitas omnia potest, spiritu sancto cursum prosequente confidam, habiturus in utraq; parte solatium. Si me ad optatos portus æstus appulerit, gubernator putabor. Si inter asperos orationis anfractus, impolitus sermo substiterit, facultatem forsitan requires, uoluntatē certe flagitare non poteris. Igitur Vercellæ Ligurum ciuitas haud procul à radicibus alpium sita, olim potens, nunc raro est habitatore semiruta. Hanc cum ex more consularis inuiserat, oblatam sibi quandam mulierculam unà cum adultero, nam hoc crimen maritus impegerat, pœnali carceris horrore circundedit. Neq; multo post, cum liuidas carnes ungula cruenta pulsaret, & sulcatis lateribus dolor quæreret ueritatē, infelicissimus iuuenis uolens compendio mortis longos cruciatus uitare, dum in suum mentitur sanguinem, accusauit alienum: solusq; omnium miser, merito iussus est percuti, qui nō reliquit innoxiæ, unde posset negare. At uero mulier sexu fortior suo, cū eculeus corpus extenderet, & sordidas fœtore carceris manus post tergum uincula cohiberēt, oculis quos tantum tortor alligare non poterat, suspexit ad cœlum, & uolutis per ora lachrymis: Tu, inquit, testis es domine Iesu: cui occultum nihil est, qui es scrutator renis & cordis: non ideo me negare uelle, ne peream, sed ideo mentiri nolle, ne peccem. At tu miser homo, si interire festinas, cur duos interimis innocētes? Equidem & ipsa cupio mori, cupio inuisum hoc corpus exuere, sed non quasi adultera: Præsto iugulum, micantem intrepida excipio mucronem, innocentiam tamen mecum feram. Non moritur, quisquis uicturus occiditur. Igitur consularis pastis cruore luminibus, ut fera, quæ gustatum semel sanguinem semper sitit, duplicari tormēta iubet: & sæuum dentibus frendens, similem carnifici minitatus est pœnam, nisi confiteretur sexus infirmior, quod nō poterat robur uirile reticere. Succurre domine Iesu, ad unum hominē tuum, complura sunt inuenta supplicia. Crines ligantur ad stipitem, & toto corpore ad eculeū fortius alligato, uicinus pedibus ignis apponitur, utrunq; latus carnifex fodit, nec papillis dantur inducię: immota mulier manet, & à dolore corporis spiritu separato, dum conscientiæ bono fruitur, uetuit circa se sæuire tormenta. Iudex crudelis, quasi superatus attollitur: illa deū deprecatur. soluuntur membra compagibus: illa oculos ad cœlum tēdit. quasi de cōmuni scelere alius confitetur: illa pro confitēte negat, & periclitans ipsa, alium uendicat periclitātem. Vna interim uox est: Cæde, ure, lacera, non feci. Si dictis tollitur fides, ueniet dies, quæ hoc crimen diligenter discutiat: habeo iudicem meum. Iam lassus tortor suspirabat

A rabat, ingemit: nec erat nouo uulneri locus. Iam uicta sæuitia, corpus quod laniarat horrebat. Extemplo ira excitus consularis: Quid miramini, inquit, circunstantes, si torqueri mulier mauult, & perire? Adulterium certe sine duobus committi non potuit, & esse credibilius reor, noxiam ream negare de scelere, quàm innocentem iuuenem confiteri. Pari igitur prolata in utrunq; sententia, damnatos carnifex trahit, totus ad spectaculum populus effunditur, ut prorsus quasi migrare ciuitas putaretur, stipatis proruens portis turba densatur. Et quidem miserrimi iuuenis ad primū statim ictum amputatur gladio caput, truncūq; in suo sanguine uolutatur cadauer. Postquàm uero ad fœminam uentum est, & flexis in terram poplitibus, super trementem ceruicem micans eleuatus est gladius, & exertam carnifex dexteram totis uiribus concitauit, ad primū corporis tactum stetit mucro letalis, & leuiter perstringens cutem, rasuræ modicæ sanguinem aspersit: imbellem manum percussor expauit, & uictam dexteram gladio marcescente miratus, in secundos impetus torquet. Languidus rursus in fœminam mucro delabitur, & quasi ferrum eam timeret attingere, circa ceruicem torpet innoxiam. Itaq; furens & anhelans lictor, paludamento in ceruicem retorto, dum totas expedit uires, fibulam quæ chlamydis mordebat oras, in humum excussit: ignarusq; rei, ensem librabat in uulnus. En tibi, ait mulier, ex humero aurum ruit: collige multo quæsitū labore, ne pereat. Proh rogo quæ est ista securitas? Impendentē non timet mortē: lætatur percussa, carnifex pallet: oculi gladium non uidentes, fibulam uident. Et ne parū esset, quòd non formidabat interitum, præstat beneficium sæuienti. Iam igitur & tertius ictus sacramentum frustratus erat trinitatis. Iam speculator exterritus, & non credens ferro, mucronem aptabat in iugulum, ut qui secare non poterat, saltem premente manu corpori condere tur. O omnibus res inaudita seculis. Ad capulum gladius reflectitur, & uelut domi num suū uictus aspiciens, confessus est se ferire non posse. Huc huc mihi triū exempla puerorum, qui inter frigidos flammarum globos hymnos ędidere pro fletibus,
B circa quorum saraballa sanctamq; cæsariem, innoxium lusit incendium. Huc beati Danielis reuocetur historia, iuxta quem adulātibus caudis, prædam suam leonum ora timuerunt. Nunc Susanna nobilis fide, omnium subeat mentibus, quæ iniquo damnata iudicio, spiritu sancto puerū replente saluata est. Ecce nō dispar in utraq; misericordia domini. Illa liberata per iudicem, ne iret ad gladium: hæc à iudice damnata, absoluta per gladium est. Tandem ergo ad fœminam uindicādam populus arматur. Omnis ætas, omnis sexus carnificem fugat, & cœtu in circulum coeūte exclamat. Non credit penè unusquisq; quod uidet. Turbatur tali nuncio urbs propin qua, & tota lictorum turma glomeratur. E quibus medius, ad quem damnatorum cura pertinebat, erumpens, & caniciem immūdam perfuso puluere turpans: Quin meum, inquit, ó ciues petitis caput? me illi uicariū datis? Si estis misericordes, si clementes estis, si uultis seruare damnatā, innocens certe perire non debeo. Quo fletu uulgi concussus est animus, mœstusq; se per omnes torpor insinuat, & mirū in modum uoluntate mutata, cum pietatis fuisset quod antè defenderant, pietatis uisum est genus ut paterētur occidi. Nouus igitur ensis, nouus percussor apponitur. Stat uictima, Christo tantum fauente munita. Semel percussa cōcutitur, iterum repetita quassatur, tertio uulnerata prosternitur. O diuinæ potentiæ sublimanda maiestas: quæ prius fuerat quarto percussa, nec læsa, ideo post paulum uisa est mori, ne pro ea periret innoxius. Clerici quibus id officij erat, cruentum linteo cadauer obuoluunt, & fossam humum lapidibus construentes, ex more tumulum parant. Festinato sol cursu occasum petit: & misericordia Domini, celeriore cursu naturæ nox ad 6
uenit. Subito fœminæ palpitat pectus, & oculis quærētibus lumen, corpus animatur ad uitam. Iam spirat, iam uidet, iam subleuat, & loquitur, iam in illam potest uocem erūpere: Dominus auxiliator meus, non timebo quid faciat mihi homo. Anus interim quædam, quæ ecclesiæ sustentabatur opibus, debitum cœlo spiritum reddidit, & quasi de industria ordine currente rerum, uicarium tumulo corpus operitur. Dubia adhuc luce, in littore diabolus occurrit: quærit cadauer occisæ, sepulchrum

Universidad de Deusto
Biblioteca

sibi monstrari petit: uiuere putat, quam mori potuisse miratur. Recens à clericis ce- C
spes ostenditur, & dudum superiecta humus, cum his uocibus ingeritur flagitanti:
Erue scilicet ossa iam condita. Infer nouũ sepulchro bellum, & si hoc parum est, aui
bus ferisq; lanianda membra discerpe. Septies percussa, debet aliquid plus morte
perpeti. Tali ergo inuidia carnifice cõfuso, clàm domi mulier refocillatur. Et ne for
te creber medici ad ecclesiam commeatus suspicionis panderet uiam, cum quibus-
dam uirginibus ad secretiorem uillulam secto crine trãsmittitur. Ibi paulatim uiri
habitu uestę mutata, in cicatricem uulnus obducitur. Et ó uere ius summum, sum-
ma malicia: post tanta miracula adhuc sæuiunt leges. En quo me gestorũ ordo per-
traxit. Iam enim ad Euagrij nostri nomen peruenimus. Cuius ego pro Christo la-
borem si arbitrer à me dici posse, non sapiam: si penitus tacere uelim, uoce in gau-
dium erumpente non possim. Quis enim ualeat digno canere præconio, Auxen-
tium Mediolanis incubantem, huius excubiis sepultũ, penè antequàm mortuum:
Romanum episcopum iam penè factionis laqueis irretitum, & uicisse aduersarios,
& non nocuisse superatis: Verum hæc ipse equidem spaciis exclusus iniquis
Prætereo, atq; aliis post me memoranda relinquo. Præsentis tantum rei fine
contentus sum. Imperatorem de industria adit, precibus fatigat, merito lenit, solici-
tudine promeretur: ut redditam uitæ, redderet libertati.

SCHOLIA

1 Ngenij rubigo] Cato cõtulit inge-
nium hominis cum ferro: quod si
exerceas, usu quidem nonnihil at-
teritur: si non exerceas, magis con
sumitur rubigine. ¶ Pristini fic-
casset eloquij.] Nihil enim citius exarescit q̃
fons eloquẽtiæ. Et duriusculè geminam meta-
phoram in eadem complexus est sententia, ferri
& fontis. ¶ Non possibilitatem] Græce magis
dixit, q̃ Latine. Quanquã philosophis & theo
logis hic sermo conceditur τὸ δυνατόν. ¶ Neq;
posse enim uerba deficere] Quidã codices ha-
bebãt, Eum in uerbo deficere. Quidam, Ei uer
ba deficere. Quidã, Eum uerba deficere: quod
postremum ego sanè potissimum approbo, ut
Deficere uerbo additus sit accusandi casus.
¶ Super oneratã nauim] Quædam exempla-
ria scriptum habebant, Onerariã nauim: quæ
quidẽ posterior lectio mihi magis probatur.
Siquidem onerarias naues uocant maiores il-
las oneribus uehendis paratas. Sunt enim &
actuariæ. Porrò plus est periculi, si pereãt na-
uis onusta mercibus: unde ea non solet, nisi pe
rito nauclero committi. ¶ Scalmum in lacu]
Minores cymbæ, scalmi uocantur. ¶ Euxini
2 maris] Idem Ponticum uocant, incipit à Bos-
phoro Thracio, hoc undosius & feruentius,
quod minus profundũ, nec littora habet are-
nosa aut mollia, raras stationes. Unde ob sæui
tiam & incommoditatem, ἄξενον, idest inhospi-
tum dixerunt accolæ: deinde ominis causa di-
ctũ est εὔξενον, idest bene hospitale. Et pulchre
dixit credor, de re periculosa. ¶ Euanescenti-
bus terris] Sic enim apparet procul intuenti-
bus. Nam progresso, terræ condi uidentur, &
paulatim uideri desinunt. ¶ Cœlum undiq;
& und.] Hemistichium est ex Aeneide Maro-
nis. ¶ Nunc unda tenebris inhor.] Imitatus
est illud Vergilianum: Et inhorruit unda tene
bris. ¶ Nocte nimborũ] Allusit ad illud Ma-
ronis: Olli cæruleus supra caput astitit imber
Noctem hyememq; ferens. Noctem uocat cali
ginem densissimã, & nocti simillimam. ¶ Spu
mei fluctus canes.] Vt lusit uerbis poeticis, id
quod licet in historia nonnunquã. ¶ Tumida
malo] Ob sinus uento distentos. ¶ Cursum
prosequente] Cursum uocat nauticũ, quoties D
uelis impellitur nauis. Et spiritus, hoc est fla-
tus, si prosper est, cursum adiuuat. ¶ Adopta
tos portus.] Venuste dixit, æstus appulerit:
hoc est, ipse undarum impetus, nõ ars mea. Et
proprie nauis appellitur, siue appellit. ¶ Ora 3
tionis anfractus.] In Euxino mari, multi sunt
littorũ anfractus & flexus periculosi nauitis.
Persistit adhuc in metaphora. ¶ Facultatẽ for
te] Idest intelliges mihi defuisse facultatẽ, non
uolũtatem. Quod conatus sum, declaraui me
uoluisse satisfacere: quod non sim assequutus,
hinc est quia non potuerim. ¶ Vercellæ Ligu
rum] Ligures, ea pars Italiæ in qua sunt Genu
enses, proximi Alpibus Gallicis. ¶ Quãdam
mulierculam.] Ex hoc loco palàm apparet,
adhuc ætate diui Hieronymi, adulteriũ capite
solere puniri: nunc magnatum lusus est. Bes-
tiarum possim in uiros fures, cum nec Draco-
nis leges, nec Romanæ, nec ullæ alienorũ, nec
ipsa hoc sacra lex simplex furtũ supplicio ca-
pitis uindicarint. Sed auaritia nostra sapi-
ut tàm adeo simus infensi furibus, & ridemus
gurgite malum existimantes hos furtum, qui pe-
cuniã summi hominis loco ducimus. ¶ Compen 4
dio mortis] Ad quam longior erat uia per cru
ciatus. Et interim tractat locũ coniecturalem,
à quæstionibus. Ille cõfessus est crimen, quod
non admiserat, impatientia tormẽtorum. Illa
mori maluit, quàm de se mentiri. ¶ Non reli-
quit innoxiæ] Nam illius cõfessio, quasi præ-
iudicium erat mulieri. ¶ Rasuræ modicæ san-
guinem

A guinem] Quædam habebant exemplaria, Ra-
suræ modico sanguine. ¶ Imbellem manum
percussor expauit] Nonnulli codices sic habe
bant, Asperfit sine bello imbellem manũ. Sed
mendose, ni fallor. Coniicio asscripsisse quem-
piam Imbellem, idest sine bello: & interpreta-
mentum ab alio redactum fuisse in cõtextum.
¶ Mucro delabitur] Quidam habebant Debi
litatur: sed Delabitur, magis probo. ¶ Dum
5 totas expedit uires] Quidam habebant Expe
dit, quidam Exerit: exerit probo, sed magis ar
ridet expedit. Expedimus enim quod explica
mus & promimus ad aliquid agendum. ¶ Fi
bulam quæ chlamydis] Fibulis astringunt ex
tremas oras uestium. Mire depinxit hunc car-
nificem, cum suo paludamento, cum fibula au
rea. Decentissima uero usus est metaphora in
Mordebat orã, quod ueluti morsu astringat.
¶ Et ne parum esset] Opinor legẽdum, Et ceu
paruum esset: hoc est, quasi parum esset. ¶ Sa
cramentum erat] Habebat mysterium & signi
ficationẽ diuini ternionis. ¶ Frustratus] Fru
stratus, passiue dixit, pro frustra adactus.
¶ Corpori conderetur] Condimus, quod oc-
cultamus & abscondimus. Ferrũ infixum cor
pori, condi dicitur. ¶ Circa quorum sarabal-
la] Saraballum, Parthorum lingua, uestis ge-
nus est fluxæ. Vtitur hoc uerbo diuus Hiero-
nymus in Danielem capite tertio. ¶ Celerio-
re cursu naturæ] Hic locus uarie fuerat depra 6
uatus: quidam habebant, Et misericordia do-
mini, celerior cursu naturæ nox aduenit: ut in-
telligas, per misericordiam dei factum, ut nox
aduenire celerior, q̃ solito naturæ cursu. ¶ Et
ó uere ius summũ] Hunc quoq; locum sciolus
aliquis deprauauerat: sic enim mutatus erat,
Et ó uere ius summum, & summa lætitia. Non
dubium est, quin scribẽdum sit: Et ó uere sum
mum ius, summa malicia. Citat enim tritissi-
mum illud adagium, Summũ ius, summa ma
licia: quo significatũ est, nihil esse peius, q̃ ius
nimis exacte seruatũ. Exposuimus copiosius
in Chiliadibus nostris. ¶ Ad Euagrij nostri]
Huius humanitate significauit se subleuatum
fuisse, cum primum in Syriæ solitudines com-
migrasset. ¶ Auxentiũ Mediolanis incuban-
tem] Significat hæresiarchã cui successit Am-
brosius, oppressum diligentia Euagrij. ¶ Ve-
rum hæc ipse equidem] Versus sunt ex Geor-
gicis Maronis. ¶ Spatiis exclusus iniquis.]
Hoc sentit, sibi non suppetere tempus, ad hæc
omnia referenda.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS

De ortu, uita & obitu Pauli primi (sicuti putant) eremitæ, & quomodo fuerit sepultus à di-
uo Antonio monacho. Tanta erat in exemplaribus uarietas, ut appareat Hieronymum sæpius
B idem argumentum aliis tractasse uerbis, aut alium exercendæ copia, hoc fecisse. Videtur & hoc
Hieronymus exercitandi ingenij gratia lusisse.

VITA PAVLI EREMITÆ

INTER multos sæpe dubitatũ est, à quo potissimũ monachorũ eremus
habitari cœpta sit. Quidam enim altius repetentes, à beato Helia & Io
anne sumpsere principiũ. Quorum & Helias plus nobis uidetur fuisse
q̃ monachus, & Ioannes antè prophetare cœpisse q̃ natus est. Alij au
tem, in quam opinionẽ uulgus omne consentit, asserunt Antoniũ hu-
ius propositi fuisse caput: quod ex parte uerum est. Non enim tam ipse ante omnes
fuit, q̃ ab eo omnium incitata sunt studia. Amathas uero & Macarius discipuli An 1
tonij, quorum superior magistri corpus sepeliuit, etiã nunc affirmãt Paulum quen-
dam Thebæum principem istius rei fuisse, quod non tam nomine q̃ opinione, nos
quoq; cõprobamus. Nonnulli & hæc & alia prout uoluntas tulit iactitant, subterra
neo specu crinitum calceotenus hominẽ fuisse, & multa quæ persequi ociosum est,
incredibilia fingentes. Quorũ quia impudens mendaciũ fuit, ne refellenda quidem
sententia uidet. Igitur quia de Antonio tam Græco q̃ Romano stilo diligenter tra
ditum est, pauca de Pauli principio & fine scribere dispositi, magis quia res omissa
fuit, q̃ fretus ingenio. Quomodo aũt in media ætate uixerit, & quas satanæ pertu-
lerit insidias, nulli hominũ compertum habetur. Sub Decio & Valeriano persecu
toribus, quo tempore Cornelius Romæ, Cyprianus Carthagine, felici cruore dam
nati sunt, multas apud Aegyptũ & Thebaidam ecclesias, tempestas sæua populata
est. Voti tunc Christianis erat, pro Christi nomine gladio percuti. Verum hostis cal
lidus tarda ad mortem supplicia conquirens, animas cupiebat iugulare, non corpo
ra. Et ut ipse qui ab eo passus est, Cyprianus ait, Volẽtibus mori, nõ permittebatur
occidi. Cuius ut crudelitas notior fiat, duo memoriæ causa exẽpli subiecimus. Per-
seuerantẽ igitur in fide martyrem, & inter eculeos laminasq; uictorem, iussit melle
perungi, & sub ardẽtissimo sole, ligatis manibus post tergum resupinari, scilicet ut

Universidad de Deusto
Biblioteca

muſcarum aculeis cederet, qui ignitas ſartagines antè ſuperaſſet. Alium iuuenili ætate florentem, in amœniſſimos hortulos præcepit abduci. Ibiq; inter lilia candentia & rubentes roſas, cum leni iuxta murmure aquarũ ſerperet riuus, & molli ſibilo arborum folia uentus præſtringeret, ſuper extructum plumis lectum reſupinari, & ne ſe inde poſſet excutere, blandis ſerico nexibus irretitũ relinqui. Quò cum recedentibus cunctis, meretrix ſpecioſa ueniſſet, cœpit delicatis ſtringere colla complexibus. Et, quod dictu quoq; ſcelus eſt, manibus attrectare uirilia, ut corpore in libidinem concitato, ſe uictrix impudica ſuperiaceret. Quid ageret miles Chriſti, & quò ſe uerteret, neſciebat. Quem tormenta non uicerant, ſuperabat uoluptas. Tandem cœlitus inſpiratus, præciſam morſu linguam in oſculantis ſe faciem expuit, ac ſic libidinis ſenſum ſuccedẽs doloris magnitudo ſuperauit. Per idem ergo tempus quo talia gerebantur apud inferiorẽ Thebaidam, cum ſorore iam uiro tradita, poſt mortem amborum parentum in hæreditate locupleti, Paulus relictus eſt annorum circiter quindecim, literis tam Græcis quàm Aegyptiacis apprime eruditus, manſueti animi, deum ualde amans. Et cum perſecutionis procella detonaret, in uillam remotiorem & ſecretiorem ceſſit. Verum quid non mortalia pectora cogis Auri ſacra fames? Sororis maritus cœpit prodere uelle, quẽ cælare debuerat. Non illum uxoris lachrymæ, non communio ſanguinis, non ſpectans cuncta ex alto deus, ab ſcelere reuocauit. Ad hæc inſtabat crudelitas, quæ pietatẽ uidebatur imitari. Quod ubi prudentiſſimus adoleſcens intellexit, ad montium deſerta cõfugiens, dum perſecutionis finem præſtolaretur, neceſſitatem in uolũtatem uertit, ac paulatim progrediens, rurſusq; ſubſiſtens, atq; hoc idem ſæpius faciens, tandem reperit ſaxeum montem. Ad cuius radicem haud procul erat grandis ſpelunca, quæ lapide claudebatur. Quo remoto (ut eſt cupiditas hominum occulta cognoſcere) auidius explorans, animaduertit intus grande ueſtibulũ, quod aperto deſuper cœlo, patulis diffuſa ramis uetus palma contexerat, fontem lucidiſsimum oſtendens: cuius riuum tantummodo foras erumpẽtem, ſtatim modico foramine, eadem quæ genuerat aquas terra ſorbebat. Erant præterea per exeſum montem haud pauca habitacula, in quibus ſcabræ iam incudes & mallei, quibus pecuniæ olim ſignatæ uiſebantur. Hunc locum Aegyptiorum literæ ferunt furtiuæ monetæ officinam fuiſſe, ea tempeſtate qua Cleopatræ iunctus eſt Antonius. Igitur adamato (quaſi quod à deo ſibi offerretur) habitaculo, omnẽ ibidem in orationibus & ſolitudine duxit ætatem. Cibum & ueſtimẽtum ei palma præbebat. Quod ne cui impoſſibile uideatur, Ieſum teſtor & ſanctos angelos eius, in ea eremi parte, quæ iuxta Syriam Saracenis iungitur, uidiſſe me monachos, de quibus unus per triginta annos clauſus, hordeaceo pane & lutulenta aqua uixit. Alter in ciſterna ueteri (quam gentili ſermone Syri cubam uocant) quinq; caricis per ſingulos dies ſuſtentabatur. Hæc igitur incredibilia eſſe uidebuntur his, qui non crediderint, quia omnia poſſibilia ſunt credentibus. Sed ut ad id redeam unde digreſſus ſum, cum iam centum tredecim annos beatus Paulus uitam cœleſtem ageret in terris, & nonagenarius in alia ſolitudine Antonius moraretur (ut ipſe aſſerere ſolebat) hæc in mentem eius cogitatio incidit, nullum ultra ſe perfectum monachũ in eremo conſediſſe. At illi per noctem quieſcenti reuelatũ eſt eſſe alium ulterius multo ſe meliorẽ, ad quem uiſendũ deberet proficiſci. Illico erumpente luce, uenerabilis ſenex infirmos artus baculo regente ſuſtentans, cœpit ire uelle quò neſciebat. Et iam media dies coquẽte deſuper ſole feruebat, nec tamen à cœpto itinere abducebatur, dicens: Credo in deum meũ, quia quod mihi ſeruo ſuo promiſit, oſtendet. Nec plura his, cõſpicit hominem equo mixtum, cui opinio poetarum Hippocentauro uocabulum indidit. Quo uiſo, ſalutaris impreſſione ſigni armat frontem. Et heus tu, inquit, qua'nam in parte hic ſeruus dei habitat? At ille barbarum neſcio quid infrendens, & frangens potius uerba q̃ proloquens, inter horrentia ora ſenis blandum quæſiuit eloquiũ. Et dexteræ protẽſione manus cupitum indicat iter, & ſic patentes campos uolucri tranſmittens fuga, ex oculis mirantis euanuit. Verum hæc utrũ diabolus ad terrendum eum ſimulauerit, an (ut ſolet) ere-

mus

mus monſtruoſorum animalium ferax iſtam quoq; gignat beſtiam, incertum habemus. Stupens itaq; Antonius, & de eo quod uiderat ſecũ uoluens, ulterius progreditur. Nec mora, inter ſaxoſam conuallem haud grandem homũculum uidet, aduncis naribus, fronte corniibus aſperata, cuius extrema pars corporis in caprarum pedes deſinebat. Infractusq; & hoc Antonius ſpectaculo, ſcutũ fidei & loricam ſpei, ut bonus prælíator arripuit: nihilominus memoratũ animal, palmarum fructus eidem ad uiaticum quaſi pacis obſides afferebat. Quo cognito, gradum preſſit Antonius, & quiſnam eſſet interrogans, hoc ab eo reſpõſum accepit: Mortalis ego ſum, & unus ex accolis eremi, quos uario deluſa errore gentilitas, Faunos Satyrosq; & incubos uocans colit. Legatione fungor gregis mei. Precamur ut pro nobis cõmunem deũ deprecerís, quem pro ſalute mundi ueniſſe cognouimus, & in uniuerſam terram exiit ſonus eius. Talia eo loquente, longæuus uiator ubertim faciem lachrymis rigabat, quas magnitudo lætitiæ, indices cordis effuderat. Gaudebat quippe de Chriſti gloria, & de interitu Satanæ: ſimulq; admirans, quod eius poſſet intelligere ſermonem, & baculo humum percutiens, aiebat: Væ tibi Alexãdria, quæ pro deo portenta ueneraris. Væ tibi ciuitas meretrix, in quã totius urbis dæmonia confluxere. Quid nunc dictura es? Beſtiæ Chriſtum loquuntur, & tu pro deo portenta ueneraris. Necdum uerba cõpleuerat, & quaſi pennigero uolatu petulcum animal aufugit. Hoc ne cuiquam ob incredulitatem ſcrupulum moueat, ſub rege Conſtantino uniuerſo mundo teſte defenditur. Nam Alexandriam iſtiuſmodi homo uiuus perductus, magnum populo ſpectaculum præbuit: & poſtea cadauer exanime, ne calore æſtatis diſſiparetur ſale infuſo, Antiochiam ut ab imperatore uideretur, allatum eſt. Sed ut propoſitum perſequar, Antonius cœptam regionem pergebat, ſe rarum tantum ueſtigia intuens, & eremi latam uaſtitatem. Quid ageret, quò uerteret gradum neſciebat. Iam altera effluxerat dies. Reſtabat unum, ut deſeri ſe à Chriſto non poſſe confideret. Pernox ſecũdas in oratione exegit tenebras, & dubia ad huc luce, procul intuetur lupam ſitis ardoribus anhelantem, ad radicem montis irrepere. Quam ſecutus oculis, & iuxta ſpeluncam cum fera abiiſſet accedens, intro cœpit aſpicere, nihil curioſitate proficiente, tenebris arcentibus uiſum. Verum (ut ſcriptura ait) perfecta dilectio foras mittit timorem, ſuſpẽſo gradu & anhelitu temperato, callidus explorator ingreſſus, ac paulatim progrediẽs, ſæpiusq; ſubſiſtens, ſonum aure captabat. Tandem per cæcæ noctis horrorem procul lumen intuitus, dum auidius properat, offenſo in lapidem pede, ſtrepitum concitauit: poſt cuius ſonitum beatus Paulus oſtium quod patebat occludens, ſera obfirmauit. Tunc uero Antonius præ foribus corruens, uſq; ad ſextam, & eo amplius horam, aditum precabatur, dicens: Qui ſim, unde, cur uenerim noſti. Scio me non mereri cõſpectum tuum, tamen niſi uidero, non recedam. Qui beſtias recipis, hominem cur repellis? Quæſiui, & inueni: pulſo, ut aperiatur. Quod ſi nõ impetro, hic moriar ante poſtes tuos: certe ſepelies uel meũ cadauer: Talia perſtabat memorans, fixuſq; manebat. Ad quem reſponſum paucis ita reddidit heros: Nemo ſic petit, ut minetur: nemo cum lachrymis iniuriam uel calumniam facit. Et miraris, ſi non recipiam, cum moriturus aduenerís? Sic arridẽs Paulus patefecit ingreſſum. Quo aperto, dum in mutuos miſcẽtur amplexus, propriis ſe ſalutauere nominibus, gratiæ domino in commune referũtur. Et poſt ſanctum oſculum reſidens Paulus, cum Antonio ita exorſus eſt: En quem tãto labore quæſiſti, putridis ſenectute membris operit inculta canicies. En uides hominem, puluerem mox futurum. Verum quia charitas omnia ſuſtentat, narra mihi quæſo, quomodo ſe habeat humanum genus. An in antiquis urbibus noua tecta conſurgãt, quo mundus regatur imperio: an ſuperſint aliqui, qui dæmonum errore rapiantur. Inter has ſermocinationes ſuſpiciunt alitem coruum in ramo arboris conſediſſe, qui inde leniter ſubuolabat, & integrũ panem ante ora mirantiũ depoſuit. Poſt cuius abſceſſum: Eia (inquit Paulus) dominus nobis prandium miſit, uere pius, uere miſericors. Sexaginta iam anni ſunt, quod accipio dimidij ſemper panis fragmentũ: uerum ad aduẽtum tuum, militibus ſuis duplicauit annonam

Universidad de Deusto
Biblioteca

nonam. Igitur domino gratiarum actione celebrata, super uitrei marginem fontis c
uterq; consedit. Hic uero quis frangeret panem oborta contentio, pene diem duxit
in uesperũ. Paulus more cogebat hospitij, Antonius iure refellebat ætatis. Tandem
consilium fuit, ut apprehẽso è regione pane, dum ad se quisq; nititur, pars cuiq; sua
remaneret in manibus. Dehinc paululum aquæ in fonte prono ore libaueruntː &
immolantes deo sacrificium laudis, noctem transegere uigiliis. Cumq; iam esset ter
re redditus dies, beatus Paulus ad Antonium sic loquutus estː Olim te frater in istis
regionibus habitare sciebam: olim te conseruum meum mihi promiserat deus. Sed
quia iam dormitionis tempus aduenit, & quod semper cupiebã dissolui & esse cum
Christo, peracto cursu superest mihi corona iustitiæ, tu missus es à domino, qui hu
mo corpusculum meum tegas, imò terræ terrã reddas. His Antonius auditis, flens
& gemens ne se desereret, atq; ut comitem talis itineris acciperet, precabaturː Et il
leː Non debes, inquit, quærere quæ tua sunt, sed quæ aliena. Expedit tibi sarcina car
nis abiecta, agnum sequi. Sed & cæteris expedit fratribus, ut tuo adhuc institua
tur exemplo. Quamobrem quæso perge, nisi molestum est, & pallium quod tibi A
thanasius episcopus dedit, ad inuoluendum corpusculum meum defer. Hoc autem
beatus Paulus rogauit, non quod magnopere curaret utrum tectum putresceret ca
dauer, an nudum (quippe qui tanto temporis spatio, contextis palmarum foliis ue
stiebatur) sed ut à se recedenti, mœror suæ mortis leuaretur. Stupefactus ergo An
tonius, quod de Athanasio & pallio eius audierat, quasi Christum in Paulo uidens,
& in pectore eius deum uenerans, ultra respondere nihil ausus estː sed cum silentio
lachrymans, osculatis eius oculis manibusq;, ad monasterium quod postea à Sara
cenis occupatum est, regrediebatur. Neq; uero gressus sequebantur animum. Sed
quamuis corpus inane ieiuniis, senile etiam anni fregerant, tamẽ animo uincebat
ætatem. Tandem fatigatus & anhelus ad habitaculum suum confecto itinere per
uenit. Cui cum duo discipuli, qui ei longo iam tempore ministrare cõsueuerant, oc
currissent, dicentes: Vbi tamdiu moratus es pater? Respondit: Væ mihi peccatori, D
qui falsi monachi nomen fero. Vidi Heliam, uidi Ioannem in deserto, & uere uidi
Paulum in paradiso. Et sic ore cõpresso, manu uerberans pectus, ex cellula pallium
protulit. Rogantibusq; discipulis, ut plenius quid nam rei esset exponeret, aitː Tem
pus tacendi, & tempus loquendi. Tunc egressus foras, & ne modicum quidem cibi
sumens, per uiam qua uenerat regressus est, illum sitiens, illum uidere desiderans,
illum oculis ac mente cõtemplans. Timebat enim, quod euenit, ne se absente Chri
sto debitum spiritum redderet. Cumq; iam dies alia illuxisset, & trium horarum spa
tio uiam remeauisset, uidit inter angelorum choros, inter prophetarum & apostolo
rum populos, niueo candore Paulum fulgentem in sublime conscendere. Et statim
in faciẽ suam procidens, fabulum capiti superiaciebat: ploransq; & eiulans, aiebatː
Cur me Paule dimittis? Cur insalutatus abis? Tam tarde notus, tam cito recedis? re
ferebat postea beatus Antonius tanta se uelocitate, quod reliquum erat uiæ cucur
risse, ut instar auis peruolasseː nec immerito. Nam introgressus speluncã, uidit ge
nubus complicatis, erecta ceruice, extensisq; in altum manibus, corpus exanime.
Ac primum & ipse uiuere eum credens, pariter orabat. Postquam uero nulla (ut so
lebat) suspiria precantis audiuit, in flebile osculum ruens, intellexit quod etiam ca
dauer sancti deum (cui omnia uiuunt) officioso gestu precabatur. Igitur obuoluto
& prolato foras corpore, hymnos quoq; et psalmos de Christiana traditione decan
tans, contristabatur Antonius, quod sarculum quo terram foderet non haberetː flu
ctuansq; uario mentis æstu, & secum multa reputans, dicebatː Si ad monasterium
reuertar, tridui iter estː si hic maneam, nihil ultra proficiã. Moriar ergo ut dignũ est,
iuxta bellatorem tuũ Christe ruens extremũ halitum fundam. Talia eo animo uol
uente, ecce duo leones ex interioris eremi parte currẽtes, uolãtibus per colla iubis,
ferebantur, quibus aspectis exhorruit. Rursusq; ad deum referens mentẽ, quasi co
lumbas uideret, mãsit intrepidus. Et illi quidẽ directo cursu, ad cadauer beati senis
substiterũtː adulãtibusq; caudis circa eius pedes accubuere fremitu ingẽti rugientes:
prorsus

A prorsus ut intelligeret eos plangere, quomodo poterant. Deinde haud procul cœ
perunt humum pedibus scalpere, arenamq; certatim egerentes, unius hominis ca
pacem locum foderunt. Ac statim quasi mercedem pro opere postulantes, cum mo
tu aurium ceruice reiecta, ad Antonium perrexerunt, manus eius pedesq; lingen
tes. At ille animaduertit benedictionem eos à se precari. Nec mora, in laudationem
Christi effusus, quod muta quoq; animalia deum esse sentirẽt, aitː Domine, sine cu
ius nutu nec folium arboris defluit, nec unus passerum ad terrã cadit, da illis sicut
tu scis. Et manu annuens eis, ut abirẽt imperauit. Cumq; illi recessissent, sancti cor
poris onere seniles curuauit humeros. Et depositio eo in fossam, desuper humũ con
gregans, tumulum ex more composuit. Postquam autem alia dies illuxit, ne quid
pius hæres ex intestati bonis non possideret, tunicam eius sibi uẽdicauit, quam in
sportarum modum de palmæ foliis ipse sibi cõtexuerat. Ac sic ad monasterium re
uersus, discipulis cuncta ex ordine replicauit, diebusq; solennibus Paschæ & Pen
tecostes semper Pauli tunica uestitus est. Libet in fine opusculi eos interrogare,
qui sua patrimonia ignorãt, qui domos marmoribus uestiunt, qui uno filo uillarum
insuunt prædia, huic seni nudo quid unquam defuitː Vos gemma bibitis, ille natu
ræ concauis manibus satisfecit. Vos in tunicis aurum texitis, ille ne uilissimum qui
dem indumentũ habuit mancipij uestri. Sed econtrario illi quidem pauperculo pa
radisus patet, uos auratos gehenna suscipiet. Ille uestem Christi, nudus licet, tamen
seruauitː uos uestiti sericis, indumentum Christi perdidistis. Paulus uilissimo pulue
re coopertus iacet resurrecturus in gloriam: uos operosa saxi sepulchra premunt
cum uestris opibus arsuros. Parcite quæso uobis, parcite saltem diuitiis quas ama
tis. Cur & mortuos uestros auratis obuoluitis uestibusː Cur ambitio inter luctus la
chrymasq; non cessatː An cadauera diuitum, nisi in serico putrescere nesciũtː Ob
secro quicunque hæc legis, ut Hieronymi peccatoris memineris, cui si Dominus
optionẽ daret, multo magis eligeret tunicam Pauli cum meritis eius, quàm regum
B purpuram cum pœnis suis.

SCHOLIA

1 AMathas uero & Macarius.] Tres celebrãtur Antonij discipuli: Sarmata, Amathas, & Macarius, quo rum Sarmata à Saracenis incur santibus fuit interẽptus. ¶ Quid non mortalia pectora cogis, &c.] Carmen est ex Aeneide Maronis. ¶ Instabat crudelitas] Nam religionis prætextu sæuiebant in Chri stianos, & impij uocabantur, apud quos solos erat pietas. ¶ Olim signatæ uisebantur] Non nulli codices pro Visebantur, scriptum habe bant Cudebantur. ¶ Furtiuæ monetæ.] Ad eundem usum paratum fuisse putarim, quod hodie Cumis ostenditur antrum Sibyllæ. ¶ Igitur adamato.] Festiuiter dixit adamato, cum sentiat eum loco delectatum. ¶ Cibum & uestimentum.] Nam fructum habet iucun dissimum, quem palmulas, alij dactylos uo cant. Et arbor est hirsuta frõdibus. ¶ Quinq; carycis.] Ficos siccos carycas uocant, etiam si postea Græci carycas uocare cœperũt cibi ge 2 nus ex contusis carnibus confectum. ¶ Hip pocentaurum.] Superne homines sunt, infer ne equi, unde nomen inditum, ἵππος equus, κέντρον stimulare. Plinius testatur huiusmodi monstrum Romam aliquoties allatum specta culi gratia. Nonnulli codices habebant, ono centaurum, nõnulli centaurum. ¶ Frangens potius.] Id est, fragore quodam promens. ¶ Inter horrentia ora.] Hic locus habebatur diuersus in exemplaribus, nec ulla lectio mihi faciebat satis. ¶ Offenso in lapidem pede.] Sic enim legendum arbitror, quum hic locus uarie deprauatus haberetur. ¶ Talia perstabat.] Vt libenter diuus Hieronymus inserit uersus Vergilianos. ¶ Ex intestati bonis] Io catur quod Paulus utpote pauperculus, intestatus decesserit: hoc est, non cõdito testamento. ¶ Qui sua patrimonia.] Pauperis est numerare pecus: ut inquit Ouidius. Et iuxta Flaccum, exilis domus est, ubi non & multa supersunt, & fallunt dominos & prosunt furibus. ¶ Qui uno filo.] De margarito gemma sentit, quod unico filo insuitur uesti, & tamen precium est multorum prædiorum.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS

Paulus & Hilarion diuerso uitæ genere parem assequuti sunt laudem. Ille per omnem uitam latitauit, hoc ipso notissimus, quod nulli notus fuerit. Hic dum huc & illuc discurrens fugitat fa mam, quo magis fugit hominum notitiam, hoc magis innotuit omnibus.

Vita

Universidad de Deusto
Biblioteca

VITA SANCTI HILARIONIS

C

SCRIPTVRVS uitam beati Hilarionis, habitatorem eius inuoco spíritum sanctum, ut qui illi uirtutes largitus est, mihi ad narrãdas eas sermonem tribuat, ut facta dictis exæquẽtur. Eorum enim qui fecere uirtutes (ut ait Crispus) tanta habentur merita, quantum ea uerbis potuere attollere præclara ingenia. Alexander Magnus Macedo, quem uel 1
arietem, uel pardum, uel hircum caprarum Daniel uocat, cum ad Achillis tumulum peruenisset: Felicem te (ait) iuuenis, qui magno fruaris præcone meritorum, Homerum uidelicet significans. Porrò mihi tanti ac talis uiri conuersatio uitaq; dicenda est, ut Homerus quoque si adesset, uel inuideret materiæ, uel succumberet.
2 Quanquam enim sanctus Epiphanius Salaminæ Cypri episcopus, qui cum Hilarione plurimum uersatus est, laudem eius breui epistola scripserit, quæ uulgò legitur, tamen aliud est locis communibus laudare defunctum, aliud defuncti proprias narrare uirtutes. Vnde & nos fauore magis illius quàm iniuria cœptũ ab eo opus aggredientes, maledicorum uoces cõtemnimus, qui olim detrahentes Paulo meo, nunc fortè detrahent & Hilarioni, illum solitudinis calumniati, huic obiicientes frequentiam: ut qui semper latuit, non fuisse: qui à multis uisus est, uilis existimetur. Fecerũt hoc & maiores eorum quondam pharisæi, quibus nec Ioannis eremus ac ieiunium, nec domini saluatoris turbæ cibi potusq; placuere. Verum destinato operi imponam manum, & Scylleos canes obturata aure transibo. Hilarion ortus uico Thabatha, qui circiter quinq; milia à Gaza urbe Palæstinæ ad austrum situs est, cum haberet parentes idolis deditos, rosa (ut dicitur) de spinis floruit. A quibus missus Alexandriam, grammatico traditus est: ibiq; quantum illa patiebatur ætas, magni ingenij & morum documenta præbuit, in breui charus omnibus & loquendi arte gnarus. Quodq; his maius est omnibus, credens in dominũ Iesum, non Cir-
3 ci furoribus, non arenæ sanguine, non theatri luxuria delectabatur, sed tota illi uoluntas in Ecclesiæ erat congregatione. Audiens autem tunc celebre nomen Antonij, quod per omnes Aegypti populos ferebatur, incensus uisendi eius studio, perrexit ad eremum. Et statim ut eũ uidit, mutato pristino habitu, duobus ferè mensibus iuxta eum mansit, contẽplans ordinẽ uitæ eius, morumq; grauitatem. Quàm creber in oratione, quàm humilis in suscipiendis fratribus, seuerus in corripiendis, alacer in exhortandis esset: & ut continentiam, cibiq; eius asperitatẽ nulla unquam infirmitas frangeret. Porrò frequẽtiam eorum, qui ad eum ob uarias passiones aut impetus dæmonum concurrebant, ultra non ferens: nec congruum esse ducens, pati in eremo populos ciuitatum: sicq; sibi magis incipiendum esse, ut cœpisset Antonius: illum quasi uirum fortem uictoriæ præmia accipere, se necdum militare cepisse: reuersus est cum quibusdam monachis ad patriam: & parentibus iam defunctis, partem substantiæ fratribus, partem pauperibus largitus est, nihil sibi omnino reseruans, & timens illud de Actibus Apostolorum, Ananiæ & Sapphiræ uel exemplum, uel supplicium, maximeq; Domini memor, dicentis: Qui non renunciauerit omnibus quæ habet, non potest meus esse discipulus. Erat autem tunc annorum quindecim. Sic nudus & armatus in Christo, solitudinem quæ in septimo miliario à Maioma Gazæ emporio per litus eũtibus Aegyptum ad leuam flectitur, ingressus est. Cumq; essent cruenta latrociniis loca & propinqui amiciq; eius imminens periculum denũciarent: contempsit mortem, ut mortem euaderet. Mirabantur omnes animum, mirabantur ætatem: nisi quod flamma quædam pectoris, & scintillæ fidei in oculis relucebant. Lenes erant genæ, delicatum corpus & tenue, & ad omnem iniuriam impatiens: quod leui uel frigore uel æstu posset affligi. Igitur sacco tantũ membra coopertus & pelliceum habens ependyten, quem illi beatus Antonius proficiscenti dederat, sagumq; rusticum, inter mare & paludem, uasta & terribili solitudine fruebatur, quindecim tãtum carycas post solis occasum comedens: & quia regio latrociniis infamis erat, nunquam in eodem loco mansitans. Quid faceret diabolus? quò se uerteret? Qui gloriabatur antè, dicens: In cœlum ascendam, super

A super sydera cœli ponam thronum meum, & ero similis altissimo: cernebat se uinci à puero, & prius ab eo calcatum fuisse, quàm per ætatem calcare potuisset. Titillabat itaq; sensus eius, & pubescenti corpori solita uoluptatum incendia suggerebat. Cogebatur tyrũculus Christi cogitare quod nesciebat: & eius rei animo pompam uoluere, cuius experimenta non nouerat. Iratus itaq; sibi, & pectus pugnis uerberans, quasi cogitationes cæde manus posset excludere: Ego, inquit, aselle faciam ut non calcitres: nec te hordeo alam, sed paleis. Fame te conficiam & siti: graui onerabo pondere: per æstus indagabo & frigora, ut cibum potius quàm lasciuiam cogites. Herbarum ergo succo & paucis carycis post triduum uel quatriduum deficientem animam sustentabat, orans frequenter & psallens, & rastro humum fodiens: ut ieiuniorũ laborem labor operis duplicaret. Simulq; fiscellas iunco texens, æmulabatur Aegyptiorum monachorum disciplinam, & Apostoli sentẽtiam, dicentis: Qui autem non operatur, non manducet: sic attenuatus, & intantum exeso corpore, ut ossibus uix hæreret. Quadam nocte cœpit infantum audire uagitus, balatus pecorum, mugitus boum, planctum quasi mulierum, leonum rugitus, murmur exercitus, & rursus uariarũ portenta uocum, ut ante sonitu quàm aspectu territus cederet. Intellexit dæmonũ ludibria, & prouolutus genibus, Christi crucem signauit in fronte: taliq; armatus casside, & lorica fidei circundatus, iacens fortius prælia 4
batur, amodo uidere desiderans, quos horrebat audire, & solicitis oculis huc illucq; circũspiciens. Cum interim ex improuiso, splendente luna, cernit rhedam ferentibus equis super se irruere: cũq; inclamasset Iesum, ante oculos eius repentino terræ hiatu pompa omnis absorpta est. Tunc ille ait: Equum & ascensorẽ proiecit in mare. Et, Hi in curribus, & hi in equis: nos autem in nomine dei nostri magnificabimur. Multæ sunt tentationes eius, & die noctuq; uariæ dæmonum insidiæ, quas si omnes narrare uelim, modum excedam uoluminis. Quoties illi nudæ mulieres cubanti, quoties esurienti largissimæ apparuere dapes? Interdum orantem, lupus
B ululans & urulpecula ganniens transiliuit, psallentiq; gladiatorum pugna spectaculum præbuit, & unus quasi interfectus, & ante pedes eius corruens, sepulturam rogauit. Orauit semel fixo in terram capite, & ut natura fert hominum, abducta ab oratione mens, nescio quid aliud cogitabat: insiliit dorso eius festinus gladiator, & latera calcibus, ceruicem flagello uerberãs: Eia, inquit, cur dormitas? cachinnansq; desuper, cum defecisset, an hordeum uellet accipere, scisitabatur. Igitur à sexto decimo usq; ad uicesimum suæ ætatis annum, æstus & pluuias breui tuguriunculo declinauit, quod iunco & carice texerat. Extructa deinceps breui cellula, quæ usq; hodie permanet, latitudine pedum quatuor, altitudine pedum quinq;, hoc est statura sua humiliore, porrò longitudine paulò ampliore, quàm eius corpusculum patiebatur, ut sepulchrũ potius quàm domum crederes: capillum semel in anno die Paschæ totondit: super nudam humum stratumq; iunceum usq; ad mortem cubitauit: saccum quo semel fuerat indutus, nũquam lauans, & superfluum esse dicens, mundicias in cilicio quærere. Nec mutauit alteram tunicam, nisi cum prior penitus scissa esset. Scripturas quoq; sanctas memoriter tenẽs, post orationes & psalmos quasi deo præsente recitabat. Et quia longum est per diuersa tempora carptim ascensum eius edicere, comprehendam breuiter, ante lectoris oculis uitam eius pariter exponens, & deinceps ad narrandi ordinem regrediar. Vicesimoprimo anno usque ad uicesimumseptimũ, tribus annis dimidium lentis sextarium madefactum aqua frigida comedit, & aliis tribus panem aridum cum sale & aqua. Porrò à uigesimoseptimo usq; ad tricesimum, herbis agrestibus, & uirgultorum quorundam radicibus crudis sustentatus est. A tricesimo autem primo usq; ad tricesimumquintũ, sex uncias hordeacei panis, & coctum modice holus absque oleo in cibo habuit. Sentiens autem caligare oculos suos, & totum corpus impetigine & pumicea quadam scabredine contrahi, ad superiorem uictum adiecit oleum, & usq; ad sexagesimum tertium uitæ suæ annum hoc continentiæ cucurrit gradu, nihil extrinsecus aut pomorum, aut leguminis, aut cuiuslibet rei gustans. Inde cum se uideret corpore defa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tigatum, et propinquam putaret imminere mortem, à sexagesimoquarto anno usq; C
ad octogesimum pane abstinuit, incredibili feruore mentis, ut eo tẽpore quasi nouus accederet ad seruitutem domini, quo cæteri solent remissius uiuere. Fiebant autem ei de farina & comminuto holere sorbitiunculę, cibo & potu uix quinq; uncias appendẽtibus: sicq; complens ordinem uitæ, nunquam ante solis occasum, nec diebus festis nec in grauissima ualetudine soluit ieiunium. Sed iam tempus est ut ad ordinem reuertamur. Cum habitaret adhuc in tuguriolo annos natus decẽ & octo, latrones ad eum nocte uenerunt, uel existimãtes habere aliquid quod tollerent, uel in contemptum sui reputantes fieri, si puer solitarius eorum impetus non pertimesceret. Itaq; inter mare & paludem à uespere usq; ad solis ortum discurrentes, nunquam locum eius cubiculi inuenire potuerũt. Porrò clara luce reperto puero, quasi per iocum: Quid, inquiunt, faceres, si latrones ad te uenirent? Quibus ille respõdit: Nudus latrones nõ timet. Et illi: Certe, aiunt, occidi potes. Possum, inquit, possum: & ideo latrones non timeo, quia mori paratus sum. Tunc admirati constãtiam eius & fidem, confessi sunt noctis errorem, cæcatosq; oculos, correctiorem deinceps uitam pollicentes. Viginti & duos iam in solitudine habebat annos, fama tantum notus omnibus, & per totas Palæstinæ uulgatus urbes, cum interim mulier quædã Eleutheropolitana cernens despectui se haberi à uiro ob sterilitatem (iam enim per annos quindecim nullos cõiugij fructus dederat) prima irrumpere ausa est ad beatum Hilarionem, & nihil tale suspicanti, repente genibus eius aduoluta: Ignosce, inquit, audaciæ, ignosce necessitati meæ. Quid auertis oculos? quid rogantem fugis? Noli mulierem aspicere, sed miseram. Hic sexus genuit saluatorem. Non habent sani opus medico, sed qui male habent. Tandem substitit, & post tantum temporis usa muliere, interrogauit causam aduẽtus eius ac fletuum. Et postquam didicit, leuatis ad cœlum oculis, fidere iussit, euntemq; lachrymis prosequutus, exacto anno uidit cum filio. Hoc signorum eius principium, maius aliud signum nobilitauit. Aristæneta Helpidij, qui postea Præfectus prætorio fuit uxor, ualde nobilis inter D
suos, & inter Christianos nobilior, reuertens cum marito & tribus liberis à beato Antonio, Gazæ propter eorum infirmitatem remorata est. Ibi enim siue ob corruptum aerem, siue (ut postea claruit) propter gloriam Hilarionis serui dei, hemitritæo pariter arrepti, omnes à medicis desperati sunt. Iacebat ululans mater, & quasi inter tria filiorum discurrens cadauera, quem prius plangeret nesciebat. Cognito autem quod esset quidam monachus in uicina solitudine, oblita matronalis pompæ, tantum se matrem nouerat: uadit comitata ancillulis & eunuchis, uixq; à uiro persuasum est, ut asello sedens pergeret. Ad quem cum peruenisset: Per ego te, ait, Iesum clementissimum deum nostrum obtestor, per crucem & sanguinem, ut reddas mihi treis filios, & glorificetur in urbe gentilium nomen domini saluatoris, &
5 ingrediatur seruus eius Gazam, & Marnas corruat. Renuente illo & dicente, nunquam se egressurum de cella: nec habere consuetudinem, ut non modo ciuitatem, sed ne uillulam quidem ingrederetur, prostrauit se humi crebro clamitãs: Hilarion serue Christi, redde mihi liberos meos. Quos Antonius tenuit in Aegypto, à te seruentur in Syria. Flebant cuncti qui aderant, sed & ipse negans fleuit. Quid multa? Non prius mulier recessit, quàm ille pollicitus est se post solis occasum Gazam introiturum. Quo postquam uenit, singulorum lectulos & arentia membra considerans, inuocauit Iesum. Et ó mira uirtus, quasi de tribus fontibus sudor pariter erupit, eadem hora acceperunt cibos, lugentemq; matrem cognoscentes, et benedicentes deum, sancti manus deosculati sunt. Quod postquam auditũ est, & longe lateq; percrebuit, certatim ad eum de Syria & Aegypto confluebant, ita ut multi crederent in Christũ, & se monachos profiterẽtur. Necdum enim tunc monasteria erant in Palæstina, nec quisquam monachum ante sanctum Hilarionem in Syria nouerat. Ille fundator & eruditor huius cõuersationis & studij in hac prouincia fuit. Habebat dominus Iesus in Aegypto senem Antonium: habebat in Palæstina Hilarionem iuniorem. Facidia uicus est Rhinocoruræ urbis Aegypti. De hoc (sunt decem iam

A cem iam anni) cæca mulier adducta est ad beatum Hilarionem: oblataq; ei à fratribus (iam enim multi cum eo monachi erant) omnem se substantiam expendisse ait in medicos. Cui respondit: Si quæ in medicis perdidisti dedisses pauperibus, curasset te uerus medicus Iesus. Clamante autem illa, et misericordiam deprecãte, expuit in oculos eius: statimq; saluatoris exemplum uirtus eadem prosequuta est. Auriga quoq; Gazensis in curru percussus à dæmone, totus obriguit, ita ut nec manum agitare, nec ceruicem posset reflectere. Delatus ergo in lecto, cum solam linguam moueret ad preces, audit non prius posse sanari, quàm crederet in Iesum, & se sponderet arti pristinæ renunciaturum. Credidit, spopondit, sanatus est, magisq; de animæ quàm de corporis salute exultauit. Præterea fortissimus iuuenis nomine Marsitas de territorio Hierosolymæ, tantum sibi applaudebat in uiribus, ut quindecim frumenti modios diu longeq; portaret: & hanc haberet palmam fortitudinis suæ, si asinos uinceret. Hic afflictus pessimo dæmone, non catenas, non compedes, non claustra ostiorum integra patiebatur, multorum nasum & aures morsibus amputauerat: horum pedes, illorum gulam fregerat. Tantumq; sui terrorẽ omnibus incussérat, ut oneratus catenis et funibus in diuersa nitentium quasi ferocissimus taurus ad monasteriũ pertraheretur: quem postquam fratres uidẽre, perterriti (erat enim miræ magnitudinis) nunciauerunt patri. Ille sicut sedebat, iussit eum ad se pertrahi & dimitti. Solutoq;: Inclina, ait, caput & ueni. Tremere ille, & ceruicẽ flectere, nec aspicere contra ausus: omniq; ferocitate deposita, pedes cœpit sedẽtis lambere. Ad iuratus itaq; dæmon, & tortus qui iuuenem possederat, septima die egressus est.
Sed nec illud tacendum est, quod Orionus, uir primarius & ditissimus urbis Ailæ, quæ mari rubro imminet, à legione possessus dæmonum, ad eum adductus est. Manus, ceruix, latera, pedes ferro onerati erant, furorisq; sæuitiã torui oculi minabantur. Cumq; deambularet sanctus cum fratribus, et de scripturis nescio quid interpretaretur, erupit ille de manibus se tenentium, & amplexus eum post tergum, in subli
B me leuauit. Clamor ortus ab omnibus: timebant enim ne cõfecta ieiuniis membra collideret. Et sanctus arridens: Sinite, inquit, & mihi meum palæstritam dimittite. Ac sic reflexa super humeros manu, caput eius tetigit, apprehensoq; crine, ante pedes adduxit, stringens è regione ambas manus eius, & plãtas utroq; calcans pede, simulq; ingeminans, torquere dæmonum turba. Cumq; ille eiularet, & reflexa ceruice terram uertice tangeret: Domine, inquit, Iesu, solue miserum, solue captiuum. Vt unum, ita & plures uincere tuum est. Rem loquor inauditam: ex uno hominis ore diuersæ uoces, & quasi cõfusus populi clamor audiebatur. Curatus itaq; & hic non post multũ temporis, cum uxore & liberis uenit ad monasteriũ, plurima, quasi gratiam redditurus, dona afferẽs. Cui sanctus: Non legisti, inquit, quid Hiezi, quid Simon passi sint: quorũ alter accepit precium, alter obtulit: ut ille uẽderet gratiam spiritus sancti, hic mercaretur? Cumq; Orionus flens diceret: Accipe, & da pauperibus, respondit: Tu melius potes tua distribuere, qui per urbes ambulas, & nosti pauperes. Ego qui mea reliqui, cur aliena appetam? Multis nomen pauperum, occasio auariciæ est: misericordia uero artem non habet. Nemo melius erogat, quàm qui sibi nihil reseruat. Tristi autem & in terra iacenti, Noli, inquit, contristari fili, quod facio pro me, & pro te facio. Si enim hæc accepero, & ego offendam deum, & ad te legio reuertetur. Quis uero possit silentio præterire, quod Gazanus Maiomites haud longe à monasterio eius lapides ad ædificãdum de ora maris cudens, totus paralysi dissolutus, & ab operis sociis delatus ad sanctũ, statim ad opus reuersus est? Etenim littus quod Palæstinæ Aegyptoq; prætenditur, per naturam molle, arenis in saxa durescentibus asperatur: paulatimq; cohærescens sibi glarea, perdit 6
tactum, cum non perdat aspectum. Sed & Italicus eiusdẽ oppidi municeps Christianus, aduersum Gazensem duumuirum, Marnæ idolo deditum, Circẽses equos nutriebat. Hoc siquidem in Romanis urbibus iam inde seruatur à Romulo: ut propter felicem Sabinarum raptum, ab ipso Conso quasi consiliorum deo, quadrigæ septeno currant circumitu: & equos partis aduersæ fregisse, uictoria sit. Hic itaque

Universidad de Deusto
Biblioteca

æmulo suo habẽte maleficum, qui dæmoniacis quibusdam imprecationibus huius C
impediret equos, & illius incitaret ad cursum, uenit ad beatum Hilarionem, & non
tam aduersarium lædi, quàm se defendi obsecrauit. Ineptum uisum est uenerando
seni, in huiuscemodi nugis orationẽ perdere. Cũq; subrideret & diceret: Cur enim
non magis equorum precium pro salute animę tuæ pauperibus erogas? Ille respon
dit, functionem esse publicam, & hoc non tam se uelle, quàm cogi: nec posse homi
nem Christianũ uti magicis artibus, sed à seruo Christi potius auxilium petere, ma
xime contra Gazenses aduersarios dei, & non tam sibi quàm ecclesiæ Christi insul
tantes. Rogatus ergo à fratribus qui aderant, scyphum fictilem quo bibere consue
uerat, aqua iussit impleri, eiq; tradi. Quem cum accepisset Italicus, & stabulum, &
equos, & aurigas suos, rhedam, carcerumq; repagula aspersit. Mira uulgi expecta
tio: nam & aduersarius hoc ipsum irridens diffamauerat, & fautores Italici sibi cer
tam uictoriam pollicentes exultabant. Igitur dato signo hi aduolant, isti prępedian
tur. Sub horum curru rotæ feruent, illi præteruolantium terga uix cernunt. Clamor
fit uulgi nimius: ita ut ethnici quoq; ipsi cõcreparent, Marnas uictus à Christo est.
Porro furentes aduersarij, Hilarionem maleficum Christianum ad supplicium po
scere. Indubitata ergo uictoria, & illis, & multis retro Circensibus plurimis fidei oc
casio fuit. Eiusdem Gazensis emporij oppido uirginem dei uicinus iuuenis de
periebat. Qui cum frequẽter tactu, iocis, nutibus, sibilis, & cæteris huiusmodi, quæ
7 solent morituræ uirginitatis esse principia, nihil profecisset: perrexit Memphim, ut
confesso uulnere suo, magicis artibus rediret armatus ad uirginem. Igitur post an
num doctus ab Aesculapij uatibus, non remediantis animas sed perdentis, uenit
præsumptũ animo stuprum gestiens: & subter limen domus puellæ tormenta quæ
dam uerborum, & portentosas figuras sculptas in æris Cyprij lamina desodit. Ilico
insanire uirgo, & amictu capitis abiecto, rotare crinem, stridere dentibus, inclama
re nomen adolescẽtis. Magnitudo quippe amoris se in furorem uerterat. Perducta
ergo à parentibus ad monasterium, seni traditur, ululante statim & confitente dæ- D
mone: uim sustinui, inuitus abductus sum, quàm bene Memphi somniis homines
deludebam. O cruces, ó tormenta quæ patior. Exire me cogis, & ligatus subter li
men teneor. Non exeo, nisi me adolescens qui tenet, dimiserit. Tunc senex: Gran
dis, ait, fortitudo tua, qui licio & lamina strictus teneris. Dic, quare ausus es ingredi
puellam dei? Vt seruarem, inquit, eam uirginẽ. Tu seruares proditor castitatis? Cur
non potius in eum qui te mittebat es ingressus? Vt quid, respondit, intrarẽ in eum,
qui habebat collegam meum amoris dæmonem? Noluit autem sanctus antequam
8 purgaret uirginem, uel adolescentem, signa iubere perquiri, ne aut solitis incanta
tionibus recessisse dæmon uideretur, aut ipse sermoni eius accommodasse fidem,
asserens fallaces esse dæmones, & ad simulandum esse callidos: & magis reddita sa
nitate increpuit uirginẽ, cur fecisset talia, per quæ dæmon intrare potuisset. Non
solum autẽ in Palæstina, & in uicinis urbibus Aegypti uel Syriæ, sed etiam in lon
ginquis prouinciis fama eius percrebuerat. Nanq; candidatus Constantij impera
toris, rutila coma & candore corporis indicans prouinciam (inter Saxones quip
pe & Alemanos gens eius non tam lata quàm ualida, apud historicos Germania,
nunc uero Francia uocatur) antiquo, hoc est, ab infantia possessus à dæmone, qui
noctibus eum ululare, ingemiscere, fremere dentibus compellebat, secreto ab impe
ratore euectionem petiit, causam ei simpliciter indicans. Et acceptis ad consularem
quoq; Palæstinę literis, cum ingenti honore & comitatu Gazam deductus est. Qui
cum à decurionibus illius loci quæsisset, ubi habitaret Hilarion monachus, territi
Gazenses, & putantes eum ab imperatore missum, ad monasterium adduxerunt:
ut & honorem commendato exhiberent, & si quid ex præteritis iniuriis in Hilario
nem essent offensi, nouo officio deleretur. Deambulabat tunc senex in arenis molli
bus, & secum de psalmis nescio quid submurmurabat. Videnscq; tantam turbam ue
nientem, substitit. Et resalutatis omnibus, manuq; eis benedicens, post horam cæte
ros abire præcepit, illum uero cum seruis suis & apparitoribus remanere. Ex ocu
lis enim

A lis enim eius & uultu, cur uenisset agnouit. Statim ergo ad interrogationem suspen
sus homo, uix terram pedibus tangẽs, & immane rugiens, Syro quo interrogatus
fuerat sermone, respondit. Videres de ore barbaro, & qui Francam tantum & Lati 9
nam linguã nouerat, Syra ad purum uerba resonare, ut non stridor, non aspiratio,
non idioma aliquod Palęstini deesset eloquij. Confessus est itaq;, quo in eum intras
set ordine. Et ut interpretes eius intelligerent, qui Græcam tantum & Latinam lin
guam nouerant, Græce quoq; eum interrogauit. Quo similiter & in uerba eadẽ re
spondente, multasq; incantationum occasiones, & necessitates magicarum artium
obtendente: Non curo, ait, quomodo intraueris, sed ut exeas in nomine domini no
stri Iesu Christi impero. Cumq; curatus esset, simplicitate rustica decem auri libras
offerens, hordeaceum ab eo panem accepit, audiens quod qui tali cibo alerentur,
aurum pro luto ducerent. Parum est de hominibus loqui, bruta quoq; animalia
quotidie ad eum furentia pertrahebantur, in quibus Bactrum camelum enormis
magnitudinis, qui iam multos obtriuerat, triginta & eo amplius uiri distentum soli
disimis funibus cum clamore adduxerunt. Sanguinei erant oculi, spumabat os, uo
lubilis lingua turgebat, & super omnem terrorem rugitus personabat immanis. Ius
sit igitur eum dimitti senex. Statim uero & qui adduxerant, & qui cum sene erant,
usq; ad unum omnes diffugere. Porrò ille solus perrexit obuiam, & sermone Syro:
Non me, inquit, terres diabole tanta mole corporis, & in uulpecula, & in camelo u
nus atq; idem es. Et interim porrecta stabat manu. Ad quem dum furens, & quasi
eum deuoratura belua peruenisset, statim corruit, submissumq; caput terræ coequa
uit, mirantibus cunctis qui aderant, post tantam ferociam tantam subito mansuetu
dinem. Docebat autem senex, hominum causa diabolum etiam iumenta corripere:
& tanto eorum ardere odio, ut non solum ipsos, sed & ea quæ ipsorum essent, cupe
ret interire. Huiusq; rei proponebat exemplum, quod antequam beatum Iob tenta
re permitteretur, omnem substantiam eius interfecerit. Nec mouere quempiam de
B bere, quod domini iussione duo milia porcorum à dæmonibus interfecta sunt. Si
quidem eos qui uiderant, non potuisse eos aliter credere exisse de homine tantam
dæmonum multitudinem, nisi grandis porcorum numerus, & quasi à multis actus
pariter corruisset. Tempus me deficiet, si uoluero uniuersa signa, quæ ab eo per
petrata sunt, dicere. In tantam enim à domino fuerat eleuatus gloriã, ut beatus quo
que Antonius audiens conuersationẽ eius, scriberet ei, libenterq; eius epistolas su
meret. Et si quãdo de Syriæ partibus ad se languẽtes perrexissent, diceret eis: Qua
re uos tam longe uexare uoluistis, cum habeatis ibi filium meum Hilarionẽ? Exem
plo itaq; eius per totam Palæstinã innumerabilia monasteria esse cœperunt, & om
nes ad eum monachi certatim currere. Quod ille cernens, laudabat domini gratiã:
& pro affectu animi singulos cohortabatur, dicens præterire figuram huius mun
di, & illam esse ueram uitam, quæ uitæ præsentis emeretur incommodo. Volens
autem exemplum eis dare & humilitatis & officij, statis diebus ante uindemiam lu
strabat cellulas monachorum. Quod postquàm cognitum est à fratribus, omnes ad
eum confluebant: & comitati tali duce, circumibãt monasteria, habentes uiaticum
suum: quia interdum usq; ad duo milia hominũ congregabantur. Sed & proceden
te tempore unaquæq; uillula uicinis monachis ad susceptionẽ sanctorum gaudens
cibos offerebat. Quantum autem fuerit in eo studij, ut nullum fratrem quamuis hu
milem, quamuis pauperem præteriret, uel illud indicio est: quod uadẽs in desertum
Cades ad unum de discipulis suis uisendum, cum infinito agmine monachorũ per
uenit Elusam, eo fortè die, quo anniuersaria solennitas omnem oppidi populum in
templum Veneris congregauerat. Colunt autem illam ob Luciferum, cuius cultui
Saracenorum natio dedita est. Sed & ipsum oppidum ex magna parte semibarba
rum est propter loci situm. Igitur audito quod sanctus Hilarion præteriret (multos
enim Saracenorũ arreptos à dæmone frequenter curauerat) gregatim ei cum uxo
ribus & liberis obuiam processere, submittentes colla, & uoce Syra Barach, ideſt 10
benedic inclamantes. Quos ille blande humiliterq; suscipiens, obsecrabat ut deum

Universidad de Deusto
Biblioteca

magis quàm lapides colerent: simulq; ubertim flebat, cœlum spectans, & pollicens C
si Christo crederent, ad eos se crebro esse uēturum. Mira domini gratia, non prius
abire passi sunt, quàm futuræ ecclesiæ lineam mitteret: & sacerdos eorū, ut erat co-
ronatus, Christi signo denotaretur. Alio quoq; anno cum exiturus esset ad uisen
da monasteria, & digereret in scedula, apud quos manere, quos in transitu uisitare
deberet: scientes monachi quendam de fratribus parciorem, simulq; cupientes ui-
tio eius mederi, rogabant ut apud eum maneret. Et ille: Quid, inquit, uultis et uobis
iniuriam, & fratri uexationem facere? Quod postquàm frater ille parcus audiuit, &
annitētibus cunctis, uix ab inuito impetrauit, ut suum quoq; monasterium in man
sionum ordinem poneret. Post diem ergo decimum uenerunt ad eum, custodibus
iam in uinea, qua uenirent illi dispositis: qui cum lapidibus & glebarum iactu fun-
dæq; uertigine accedētes deterrerent, sine esu uuę mane omnes profecti sunt riden
te sene, & dissimulāte scire quod euenerat. Porrò susceptí ab alio monacho, cui Sa-
bas uocabulum est (debemus quippe parci tacere uocabulum, largi dicere) quia do
minicus erat dies, inuitabantur ab eo uniuersi in uineam, ut ante horam cibi uua-
rum pastu laborem uiæ subleuarent. Et sanctus: Maledictus, ait, qui prius refectio-
nem corporis quàm animæ quæsierit. Oremus, psallamus, reddamus domino offi-
cium, & sic ad uineam properabitis. Completo itaq; ministerio, in sublimi stans be-
nedixit uineæ, & suas ad pascendum dimisit oues. Erant autē qui uescebantur, non
minus tribus milibus. Cumq; centum lagenis æstimata fuisset integra adhuc uinea,
post dies uiginti trecētas fecit. Porrò ille parcus frater multo minus solito colligens
etiam id quod habuerat uersum in acetum sero doluit. Hoc multis fratribus senex
ante futurum prædixerat. Detestabatur autem præcipue monachos, qui infideli
tate quadam in futurum reseruarent sua: & diligentiam haberent, uel sumptuum,
uel uestitus, aut alicuius earum rerum quæ cum seculo transeunt. Deniq; unum de
fratribus in quinto ferè à se miliario manētem, quia comperiebat hortuli sui nimis
cautum timidumq; custodem, & pauxillum habere nummorū, ab oculis abegerat. D
Qui uolens sibi reconciliari senem, frequenter ueniebat ad fratres, & maxime ad
Hesychium, quo ille uehementissime delectabatur. Quadā igitur die ciceris fascem
uirentis, sicut in herbis erat, detulit. Quem cum Hesychius posuisset in mēsa ad ue-
sperum, exclamauit senex, se putorem eius ferre non posse, simulq; unde esset roga
uit. Respondēte autem Hesychio, quod frater quidam primitias agelli sui fratribus
detulisset: Non sentis, inquit, putorem teterrimum, & in cicere fœtere auariciam?
Mitte bubus, mitte brutis animalibus, & uide an comedāt. Quod cum ille iuxta pre
ceptum in præsepe posuisset, exterriti boues, & plus solito mugientes, ruptis uincu
lis in diuersa fugerunt. Habebat enim senex hanc gratiam, ut ex odore corporum
uestiumq;, & earum rerum quas quis tetigerat, sciret cui dæmoni, uel cui uitio sub-
iaceret. Igitur sexagesimotertio uitæ suæ anno cernens grande monasterium,
& multitudinem fratrum secum habitantium: turbasq; eorum, qui diuersis languo-
ribus & immundis spiritibus occupatos ad se deducebant, ita ut omni genere ho-
minum solitudo per circumitum repleretur, flebat quotidie, & incredibili desiderio
conuersationis antiquæ recordabatur. Interrogatus à fratribus quid haberet, cur se
conficeret, ait: Rursum ad seculum redij, et recepi mercedem meam in uita mea. En
homines Palæstinæ & uicinæ prouinciæ existimant me alicuius esse momenti, &
ego sub prætextu monasterij ad dispensationē fratrum, uilem supellectilem habeo.
Seruabatur autem à fratribus, maxime ab Hesychio: qui miro amore ueneratioi
senis deditus erat. Cumq; ita uixisset lugens biennium, Aristæneta illa, cuius supra
fecimus mentionem, præfecti tunc uxor, sed nihil de præfecti ambitu habens, uenit
ad eum, uolens etiam ad Antoniū pergere. Cui ille flens: Vellem, ait, ipse quoq; ire,
si non carcere huius monasterij clausus tenerer, & si eūdi fructus esset, Biduū enim
hodie est, quod totus mundus tali parente orbatus est. Credidit illa & substitit. Et
post paucos dies ueniente nuncio, Antonij dormitionem audiuit. Mirentur alij
signa quæ fecit, mirentur incredibilem abstinentiam, scientiam, humilitatem. Ego
nihil

A nihil ita stupeo, quàm gloriam illum & honorem calcare potuisse. Concurrebant e-
piscopi, presbyteri, clericorum & monachorum greges, matronę quoq; Christiano
rum grandis tētatio, & hinc inde ex urbibus & agris uulgus ignobile: sed & poten-
tes uiri & iudices, ut benedictum ab eo panem uel oleum acciperent. At ille nihil a-
liud nisi solitudinem meditabatur, intantum, ut quadam die proficisci statuerit: &
adducto asello (nimis quippe exesus ieiuniis, uix ingredi poterat) iter arripere co-
naretur. Quod cum percrebuisset, & quasi uastitas & iustitium Palæstinæ indicere-
tur, plus quàm decem milia hominum diuersæ ætatis & sexus ad retinendum eum
congregata sunt. Immobilis ille ad preces, & baculo arenas discutiens, loquebatur:
Fallacem dominum meum non faciam: non possum uidere subuersas ecclesias, cal-
cata Christi altaria, filiorum meorum sanguinem. Vniuersi autem qui aderant, in-
tellígebant reuelatum ei quiddam esse secreti, quod nollet confiteri: & nihilominus
custodiebant eum, ne proficisceret. Decreuit ergo, publica omnes uoce contestans
non cibi se, non potus quicquam sumere, nisi dimitteretur. Et post septem dies ine-
diæ, tandem relaxatus, ac ualedicens plurimis, cum infinito agmine prosequētium
uenit Betilium: ubi persuasis turbis ut reuerterētur, elegit quadraginta monachos,
qui haberent uiaticum, & possent ieiunātes ingredi, ideſt post solis occasum cibum
sumere. Quinto igitur die uenit Pelusium, uisitatisq; fratribus, qui in uicina eremo
erāt, & in loco qui dicitur Lychnos morabātur, perrexit post triduū ad castrū Theu
batum, ut uideret Dracontium episcopum et confessorem, qui ibi exulabat. Quo in
credibiliter consolato tanti uiri præsentia, post aliud triduum multo Babylonem la
bore peruenit, ut uideret Philonem episcopum & ipsum confessorem. Constan II
tius enim rex Arianorum fauens hæresi, utrunq; in ea loca deportauerat. Inde egre
diens post triduum uenit ad oppidum Aphroditon: ubi cōuento diacono Baisane,
qui locatis camelis & dromedis, ob aquæ in eremo penuriam consueuerat euntes
ad Antonium ducere, confessus est fratribus instare diem dormitionis beati Anto-
B nij: & peruigilem noctē in ipso quo defunctus fuerat loco, à se ei debere celebrari.
Tribus igitur diebus per uastam & horribilem solitudinem, tandem ad montem al-
tissimum peruenerunt, repertis ibi duobus monachis, Isaac & Pelusiano, quorum
Isaac interpres Antonij fuerat. Et quia se præbet occasio, & ad id loci uenimus, di-
gnum uidetur breui sermone habitaculum tanti uiri describere. Saxeus & sublimis
mons per mille circiter passus, ad radices suas aquas exprimit: quarum alias arenæ
ebibunt: aliæ ad inferiora delapsæ, paulatim riuum efficiunt: super quem ex utraq;
ripa palmæ innumerabiles, multum loco & amœnitatis & commodi tribuūt. Vide
res senem huc atq; illuc cum discipulis beati Antonij discurrere. Hic aiebant psalle
re, hic orare, hic operari, hic fessus residere solitus erat. Has uites, has arbusculas ip
se plantauit: illam areolam manibus suis ipse composuit. Hanc piscinam ad irriga-
dum hortulum multo sudore fabricatus est. Istum sarculum ad fodiendum terrā plu
ribus annis habuit. Iacebat in stratu eius, & quasi calens adhuc cubile deosculaba-
tur. Erat autem cellula non plus mensuræ per quadrum tenens, quàm homo dor-
miens extendi poterat. Præterea in sublimi montis uertice, quasi per cochleā ascen
dentibus arduo ualde nisu, duæ eiusdem mensuræ cellulæ uisebantur: in quibus ue
nientium frequentiam, & discipulorum suorum contuberniū fugiens, moratus est.
Verum hæ in uiuo excisæ saxo, ostia tantum addita habebant. Postquàm autem ad
hortulum uenerant: Videtis, inquit Isaac, hoc pomarium arbusculis cōsitum, & ho-
leribus uirens. Ante hoc fermè triennium cum onagrorum grex uastaret, unum è
ductoribus eorū stare iussit, baculoq; tundēs latera: Quare, inquit, comeditis quod
non seminastis? Et exinde exceptis aquis, ad quas potādas uentitabant, nunquam
eos nec arbusculam, nec holera contigisse. Præterea rogabat senex, ut sibi locum tu
muli eius ostenderent. Qui cum seorsum eum abduxissent, utrū monstrauerint nec
ne, ignoratur: causam occultandi iuxta præceptū Antonij fuisse referentes, ne Per-
gamius, qui in illis locis ditissimus erat, sublato ad uillam suam sancti corpore, mar-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tyrium fabricaretur. Igitur reuersus ad Aphroditon, duobus secum tantum reten C
tis fratribus, in uicina eremo moratus est: tanta abstinentia & silentio, ut tunc pri
mum se cœpisse Christo seruire diceret. Porrò iam triennium erat, quod clausum
cœlum illas terras arefecerat: ut uulgò dicerent, Antonij mortem etiam elementa
lugere. Non latuit fama Hilarionis accolas quoq; illius loci: & certatim uirilis ac
muliebris sexus, ora lurídi & attenuati fame, pluuias à seruo Christi, id est à beati
Antonij successore deprecabantur. Quos ille cernens, mire doluit. Eleuatisq; in
cœlum oculis, & utrasq; in sublime erigens palmas, statim impetrauit quod roga
uerant. Ecce autem sitiens arenosaq; regio, postquàm pluuiis irrigata est, tantam
serpentum & uenenatorum animalium ex improuiso ebulliuit multitudinem, ut
percussi innumerabiles, nisi ad Hilarionem concurrissent, statim interirent. Bene
dicto itaque oleo uniuersi agricolæ atque pastores tangentes uulnera, certam salu
tem resumebant. Videns etiam ibi se miris honoribus affici, perrexit Alexandri
am, inde ad ulteriorem Oasim eremum transiturus. Et quia nunquam ex quo cœ
perat esse monachus, in urbibus manserat, diuertit ad quosdam fratres sibi notos
in Brutio, haud procul ab Alexandria: qui cum miro gaudio suscepissent senem, &
iam uicina nox esset, repente audiunt discipulos eius asinum sternere, illumq; para
re proficisci. Itaq; aduoluti pedibus, rogabant ne hoc faceret: & ante limen prostra
ti, citius se mori, quàm tanto carere hospite testabantur. Quibus ille respondit: Id
circo abire festino, ne uobis molestiam generem. Certe ex posterioribus cognosce
tis, non sine causa subito ambulasse. Igitur altera die Gazenses cum lictoribus pro
fecti (nam pridie eum uenisse cognouerant) intrantes monasterium cum illum mi
nime inuenissent, inuicem loquebantur: Nónne uera sunt quæ audiuimus? magus
est, & futura cognoscit. Vrbs enim Gaza, postquàm profecto de Palæstina Hila
rione, Iulianus in imperium successerat, destructo monasterio eius, precibus ad im
peratorem datis, & Hilarionis & Hesychij mortem impetrauerat: amboq; ut quæ
rerentur, toto orbe scriptum erat. Egressus ergo de Brutio, per inuiam solitudinem D
intrauit Oasim: ibiq; anno plus minus exacto, quia illuc quoq; sua fama præuene
rat, quasi iam in Oriente latere non posset, ubi multi illum & opinione & uultu no
uerant, ad solas nauigare insulas cogitabat: ut quem terra uulgauerat, saltem ma
ria cælarent. Eodem fermè tempore Hadrianus discipulus eius de Palæstina su
peruenit, dicens Iulianum occisum, Christianum imperatorem regnare cœpisse:
reuerti eum debere ad monasterij sui reliquias. Quod ille audiens detestatus est: &
conducto camelo per uastam solitudinem peruenit ad maritimã urbem Libyæ Pa
retonium: ubi Hadrianus infelix uolens Palæstinam reuerti, & pristinam sub no
mine magistri quærens gloriam, multas ei fecit iniurias. Ad extremum, conuasatis
quæ à fratribus ei missa detulerat, nesciente illo profectus est. Super hoc quia al
ter locus referendi non est, hoc tantum dixerim in terrorem eorum qui magistros
despiciunt, quod post aliquantulum temporis computruerit morbo regio. Ha
bens igitur senex Gazanum secum, ascendit classem, quæ Siciliam nauigabat.
Cumq; uenundato Euangeliorum codice, quem manu sua adolescens scripserat,
dare naulum disponeret, in medio fermè Adriæ, naucleri filius arreptus à dæmo
ne, clamare cœpit & dicere: Hilarion serue dei, cur nobis per te & in pelago tutos
esse non licet? Da mihi spatium donec ad terram ueniam, ne hic eiectus, precipiter
in abyssum. Cui ille: Si deus meus, ait, tibi cõcedit ut maneas, mane. Sin autem ille
te eiicit, quid mihi inuidiam facis, homini peccatori atq; mendico? Hoc autem dice
bat, ne nautæ & negociatores qui in naui erãt, se cum ad terram peruenissent, pro
derent. Nec multo post purgatus est puer, patre fidem dante, & cæteris qui aderãt,
nulli se super eius nomine locuturos. Ingressus autem Pachynum promontoriũ Si
ciliæ, obtulit nauclero euãgelium pro subuectione sua & Gazani. Qui nolens acci
pere, maxime cum uideret illos, excepto illo codice & his quibus uestiti erant, am
plius nihil habere, ad extremũ iurat se non accepturũ. Sed & senex accẽsus fiducia
pauperis

A pauperis conscientiæ, in eo magis lætabatur, & quod nihil haberet seculi, & ab ac
colis illius loci mendicus putaretur. Porrò recogitans ne negociatores de orien
te uenientes se notũ facerent, ad mediterranea fugit loca, idest uicesimo à mari mi
liario, ibiq; in quodam deserto agello, lignorũ quotidie fascem alligans, imponebat
dorso discipuli. Quo in proximo uilla uenundato, & sibi alimoniam, & his qui for
tè ad eos ueniebãt, pauxillulum panis emebant. Sed uere iuxta quod scriptum est:
Non potest ciuitas latere super montem posita. Scutarius quidam cum in basilica
beati Petri Romæ torqueret, clamauit in eo immundus spiritus: Ante paucos dies
Siciliam ingressus est Hilarion seruus Christi, & nemo eum nouit, & putat se esse
secretum, ego uadam & prodam illum. Statimq; cum seruulis suis ascensa in portu
naue, appulsus est Pachynum, & deducente se dæmone, ubi ante tugurium senis se
prostrauit, ilico curatus est. Hoc initium signorum eius in Sicilia, innumerabilem
ad eum deinceps ægrotãtium, sed & religiosorũ hominum adduxit multitudinem:
intantum, ut de primoribus quidam tumens morbo intercutis, eodem die quo ad
eum uenerat, curatus sit. Qui postea offerens ei infinita munera, audiuit dictum sal
uatoris ad discipulos: Gratis accepistis, gratis date. Dum hæc ita geruntur in Sici
lia, Hesychius discipulus eius, toto senem orbe quærebat, lustrans littora, deserta
penetrans: & hanc tantum habens fiduciam, quia ubicũq; esset, diu latere non pos
set. Transacto igitur iam triennio, audiuit Methonæ à quodam Iudæo, uilia popu
lis scruta uẽdente, prophetam Christianorum apparuisse in Sicilia, tanta miracula
& signa facientem, ut de ueteribus sanctis deputaretur. Interrogatus itaq; habitum
eius, incessum & linguam, maximeq; ætatem, nihil dicere potuit. Ille enim qui refe
rebat, famam ad se uenisse tantũ hominis testabatur. Ingressus igitur Adriam, pro
spero cursu uenit Pachynum, & in quadam curui littoris uillula, famam senis scisci
tatus, consona uoce omnium cognouit ubi esset, quid ageret: nihil in eo ita cunctis
admirãtibus, quàm quod post tanta signa atq; miracula, ne fragmen quidem panis
B à quoquam in illis locis accepisset. Et ne longum faciam, sanctus uir Hesychius ad
magistri genua prouolutus, plantasq; eius lachrymis rigans, tandem ab eo subleua
tus, post biduí triduiq; sermonem audit à Gazano, non posse senem iam in illis ha
bitare regionibus, sed uelle ad barbaras quasdam pergere nationes, ubi & nomen
& sermo suus incognitus foret. Duxit itaq; illum ad Epidaurum Dalmatiæ op
pidum, ubi paucis diebus in uicino agello mansitans, non potuit abscondi. Siqui
dem draco miræ magnitudinis, quos gentili sermone boas uocant, ab eo quod tam
grandes sint, ut boues glutire soleant, omnem late uastabat prouinciam, & non so
lum armenta & pecudes, sed agricolas quoq; & pastores tractos ad se ui spiritus
absorbebat. Cui cum pyram iussisset præparari, & oratione ad Christum missa euo
cato populo, præcepisset struem lignorum scandere, ignem supposuit. Tum itaq;
cuncta spectante plebe, immanem bestiam concremauit. Vnde æstuans quid face
ret, quò se uerteret, aliam parabat fugam, & solitarias terras mente perlustrans,
mœrebat quod tacente de se lingua, miracula loquerentur. Ea tempestate, ter
ræmotu totius orbis, qui post Iuliani mortem accidit, maria egressa sunt terminos
suos: & quasi rursum Deus diluuium minaretur, uel in antiquum chaos redirent
omnia, naues ad prærupta de latere montium pependerunt. Quod cum uiderent
Epidauritani, fremẽtes fluctus & undarum moles, & montes gurgitum littoribus
inferri, uerentes quod iam euenisse cernebant, ne oppidum funditus subuertere
tur, ingressi sunt ad senem, & quasi ad prælium proficiscentes, posuerunt eum in
littore. Qui cum tria crucis signa pinxisset in sabulo, manusq; contrà tenderet, in
credibile dictu est in quantam altitudinem intumescens mare ante eum steterit: ac
diu fremens, & quasi ad obicem indignans, paulatim in semetipsum relapsum est.
Hoc Epidaurus & omnis illa regio usque hodie prædicat, matresq; docent liberos
suos ad memoriam in posteros transmittendam. Vere illud quod ad apostolos di
ctum est: Si credideritis, dicetis huic monti, Transi in mare, & fiet: etiam iuxta lite
ram impleri potest, si tamẽ quis habuerit apostolorum fidem, & talem qualem illis
haben

Universidad de Deusto
Biblioteca

habendam dominus imperauit. Quid enim interest, utrum mons descendat in ma- C
re, an immensi undarum montes repente obriguerint, & ante senis tantũ pedes sa-
xei ex alia parte molliter fluxerint. Mirabatur omnis ciuitas, & magnitudo signi
Salonis quoq; percrebuerat. Quod intelligens senex, in breui lembo clam nocte fu
git, & inuenta post biduum oneraria naui, perrexit Cyprum. Cumq; inter Maleam
& Cytheram piratæ derelicta classe in littore, quæ nõ antemna, sed conto regitur,
duobus haud paruis myoparonibus occurrissent, & denuo hincinde fluctus occur
rerent, remiges omnes qui in naui erant trepidare, flere, discurrere, præparare con
tos, & quasi non sufficeret unus nũcius, certatim seni piratas adesse dicebãt. Quos
ille procul intuens subrisit. Et conuersus ad discipulos dixit: Modicæ, inquit, fidei
quare trepidatis? Nũquid plures sunt hi, quàm Pharaonis exercitus? tamen omnes
deo uolente submersi sunt. Loquebatur hic, & nihilominus spumãtibus rostris, ho
stiles turmæ imminebãt, iactu tantum lapidis medio. Stetit ergo in prora nauis, &
porrecta contra uenientes manu, Hucusq; (ait) uenisse sufficiat. O mira rerum fides,
statim resiluere nauiculæ, & impellentibus contrà remis, ad puppim impetus redit.
Mirabantur piratæ, post tergum se redire nolentes: totoq; corporis nixu, ut ad na
uigium peruenirent laborantes, uelocius multo quàm uenerant, ad littus fereban
tur. Prætermitto cætera, ne uidear in narratione signorum, uolumen extendere.
Hoc solum dicam, quod prospero cursu inter Cycladas nauigãs, hincinde claman
tium de urbibus & uicis, & ad littora concurrentium, immundorum spirituum uo
ces audiebat. Ingressus ergo Paphum urbem Cypri nobilem carminibus poeta
rum, quæ frequenter terræmotu lapsa, nunc ruinarum tantum uestigiis quid olim
fuerit ostendit, in secundo ab urbe miliario habitabat ignobilis, gaudensq; quod
paucis diebus quiete uiueret. Verum nõ ad plenum uiginti transiere dies, cum per
omnem illam insulam quicunq; immundos habebant spiritus clamare cœperunt,
13 uenisse Hilarionem seruũ Christi, & ad eum se debere properare. Hoc Salamina,
hoc Curium, hoc Lapetha, & urbes reliquæ cõclamabant: pleriscq; asserentibus sci- D
re se quidem Hilarionem, & uere illum esse famulũ dei, sed ubi esset ignorare. Intra
triginta igitur nec multo amplius dies, ducenti fermè, tam uiri q̃ mulieres, ad eum
congregati sunt. Quos cum uidisset, dolens quod se non paterentur quiescere, &
quodammodo in ultionem sui sæuiens, tãta eos orationum instantia flagellauit: ut
quidam statim, alij post biduũ triduum ue, omnes uero intra unam hebdomadã cu
rarentur. Manens itaq; ibi biennio, & semper de fuga cogitans, Hesychium ad
se ueris tempore reuersurum, Palæstinam ad salutationẽ fratrum & monasterij sui
cineres uisendos misit. Qui cum reuertisset, cupienti rursum ad Aegyptum nauiga
re, hoc est ad ea loca quæ uocantur Bucolia, eo quod nullus ibi Christianorũ esset,
sed barbara tantum & ferox natio, suasit ut in ipsa magis insula ad secretiorem lo
cum conscenderet. Quem cum diu lustrans omnia reperisset, perduxit eum duode
cim milibus à mari procul inter secretos asperosq; montes, & quo uix reptãdo ma
nibus genubusq; posset ascendi. Qui introgressus, contemplatus quidem est terri
bilem ualde & remotum locum, arboribusq; hincinde circũdatum, habẽtem etiam
aquas de supercilio collis iriguas, & hortulum peramœnum, & pomaria plurima,
quorum fructum nunquã in cibo sumpsit: sed & antiquissimi iuxta templi ruinam,
ex quo (ut ipse referebat, & eius discipuli testantur) tam innumerabiliũ per noctes
& dies dæmonum uoces resonabant, ut exercitum crederes. Quo ille ualde delecta
tus, quo scilicet antagonistas haberet in proximo: habitauit ibi per annos quinq;:
& sæpe inuisente se Hesychio, in hoc extremo iam uitæ suæ tempore refocillatus
est, quod propter asperitatem difficultatemq; loci & umbrarũ (ut ferebatur uulgò)
multitudinem, aut nullus aut rarus ad se uel posset, uel auderet ascendere. Quodam
autem die egressus hortulum, uidit hominem toto corpore paralyticum iacentem
ante fores. Interrogauitq; Hesychiũ quisnam esset, uel quomodo fuisset adductus.
Qui respondens, ait: procuratorẽ se fuisse uillulæ, ad cuius confinia hortulus quoq;
in quo ipsi erant, pertineret. Et ille collachrymans, tendensq; ad iacẽtem manum:

Tibi

A Tibi (inquit) dico, In nomine domini nostri Iesu Christi, surge & ambula. Mira ue-
locitas. Adhuc uerba in ore loquentis uoluebãtur, & iam membra solidata ad stan-
dum hominem surrigebant. Quod postquàm auditum est, etiam difficultatem loci,
& iter inuium plurimorum uicit necessitas: nihil æque per circumitum cunctis uil-
lis obseruantibus, quàm ne quo modo elaberetur. Dissemínauerat enim hoc de eo
rumor, diu eum in eodem loco manere non posse. Quod ille non leuitate quadam,
aut puerili sensu uictus faciebat, sed honorem fugiens & importunitatem. Semper
enim silentium & uitam ignobilem desiderabat. Igitur octogesimo ætatis suæ an
no cum absens esset Hesychius: quasi testamẽti uice breuem manu propria scripsit
epistolam, omnes diuitias suas ei derelinquens. Euangelium scilicet, & tunicam sac
ceam, cucullam & palliolum. Nam minister eius ante paucos dies obierat. Venerũt
itaq; ad ægrotantem de Papho multi religiosi uiri: & maxime quod eum dixisse au
dierant, iam se ad dominum migraturum, & de corporis uinculis liberandum. Sed
& Constantia quædam sancta fœmina, cuius generum & filiam de morte liberaue
rat unctione olei, quos omnes adiurauit, ut ne puncto quidem horæ post mortẽ re-
seruaretur, sed statim eum in eodem hortulo terra operirẽt, sicut uestitus erat in tu-
nica cilicina & cuculla, & sago rustico. Iamq; modicus calor tepebat in corpore,
nec præter sensum quicquã uiui hominis supererat, & tamen apertis oculis loque-
batur: Egredere, quid times? egredere anima mea quid dubitas? Septuaginta pro-
pe annis seruisti Christo, & mortem times? In hæc uerba exhalauit spiritum. Sta-
timq; humo obrutum, ante urbi sepultum, quàm mortuum nunciauerunt. Quod
postquàm Palæstinæ sanctus uir audiuit Hesychius, perrexit ad Cyprum, & simu-
lans se uelle habitare in eodem hortulo, ut diligentis custodiæ suspicionem accolis
tolleret, cum ingenti uitę suæ periculo, post decem ferè menses corpus eius furatus
est. Quod Maioniam deferens, totis monachorũ & oppidorum turbis prosequenti
bus, in antiquo monasterio condidit, illæsa tunica, cuculla & palliolo: & toto corpo
B re quasi adhuc uiueret, integro: tantisq; fragrante odoribus, ut delibutum unguen-
tis putares. Non mihi uidetur in calce libri tacenda Constantiæ illius sanctissi-
mæ mulieris deuotio, quæ perlato ad se nuncio, quod corpusculum Hilarionis Pa-
læstinæ esset, statim exanimata est, ueram in seruum Dei dilectionem etiam morte
comprobans. Erat enim solita peruigiles in sepulchro eius nocteis ducere, & quasi
cum præsente ad adiuuãdas orationes suas sermocinari. Cernas usq; hodie miram
inter Palæstinos & Cyprios contentionem, his corpus Hilarionis, illis spiritum se
habere certantibus. Et tamen in utrisq; locis magna quotidie signa fiunt, sed magis
in hortulo Cypri, forsitan quia plus illum locum dilexerit.

SCHOLIA

1 Otuere attollere.] Magni refert à quo pingaris, aut à quo tua uita li
teris prodatur. ¶ Vel arietem] Ita legis Danielis capite. viij. Etenim aries stabat ante paludẽ. Quanq̃ ex his arietibus alterũ interpretatur Darium auunculum Cyri, alterum Darium quem de-
uicit Alexãder Magnus. ¶ Vel pardum] Pardum appellat Daniel cap. vij. Post hæc, inquiens, aspiciebã, & ecce alia bestia quasi pardus, & alas habebat quatuor super se, & quatuor capita erant in bestia. Porrò regem hunc alatũ pardum facit, quod incredibili celeritate mũdum peragrarit. Cæterũ per quatuor capita, quatuor intelligi uult duces, qui suppresserũt Alexandrum, Ptolemæum, Seleucum, Philippum, Antigonum. ¶ Vel hircum caprarum] De hirco meminit cap. viij. Illud mirandũ, hic Hieronymũ ueluti dubitare, per quã harũ bestiarũ significatus sit Alexander, cum illic interpretetur & angelus & hic ipse. ¶ Ad Achillis tumulum] Is erat sepultus in Troia: cenotaphium erat in Cheroneso, Achillis laudes extulit Homerus in Iliade. Et Alexander iã puer amabat pædagogũ Leonidem, qui se Phœnicẽ appellare solitus est, Philippũ, Peleum. Nec tamen cõtigit Alexandro præceptor qualẽ optabat. Etenim cum Apellem nactus esset pictorẽ, statuariũ Lysippũ, summos artifices: Cherylum habuit malum poetam. ¶ Salaminæ Cypri] 2
Est enim in insula Cypro metropolis Salamina, siue Salamis, de qua sentit hoc loco. ¶ Locis cõmunibus.] Taxat eos qui laudãt non ad fidem historiæ, sed ad exemplũ, quomodo Xenophon laudauit Cyrũ, tametsi malum exemplar ille nobis proposuit. ¶ Fauore magis q̃] Ne quis putaret æmulatione factũ, quod Hieronymus idẽ tractaret argumẽtũ quod tractauerat Epiphanius. Nã fauere uideẽ, qui absoluit quod alius cœpit. ¶ Nec dñi s.] Hoc est qđ Christus ipse testatur in Euãgelio: Cecinimus

uobis

Universidad de Deusto
Biblioteca

uobis,& non saltastis: planximus & non luxistis. ¶ Scylleos canes.] Allusit ad fabulam Scyllæ,quam poetæ singunt pubetenus cinctam canibus,ob latratum undarum. ¶ Obturata aure] Respexit ad fabulam Vlyssis,qui cera sociorum aureis obturauit,ne cantu Sirenarum auocarentur. ¶ Rosa de spinis.] Rosæ apud priscos prima gloria fuit inter flores: & tamen hæc in spinoso nascitur frutice,foliis etiam aculeatis. ¶ Circi furoribus.] Romæ in circo agebantur certamina. Annotandum ab Hieronymo notari,qđ hodie principes Christiani præclarum in primis ac uere regium putant,armatos hastis inter se cõcurrere,magno periculo,nullo fructu. Quidam codices post hæc uerba Circi furoris,habebant Non artificis furia: quæ puto addita ab indocto quopiã, qui conatus sit interpretari quid dixisset Circi furores. ¶ Non arenæ sanguine] Siquidem 3
in arena committebantur gladiatores,spectaculum homine prorsus indignũ. ¶ Non theatri luxuria] Luxuriam dixit propter ostentationem barbaricarum opum. De qua meminit & in Epistolis Horatius. ¶ Vel exẽplum, uel supplicium] Supplicium,si puniti sunt nocentes: exemplum,si emendati sunt qui spectarunt. ¶ A Maionia Gazæ emporio] Vel hinc apparet Maioniam fuisse littoralẽ,quod eam uocet emporium Gazæ,uelut opportunã importationibus. Emporium enim Græcis est, quod nobis mercatus,ab importando. Historia Tripartita Maiomam appellat,non Maioniam, quæ cum prius esset portus Gazæ ciuitatis,fauore Constantini ciuitatis honore donata est,ne seruiret idololatris,& ex nomine Constantij Constantini filij Constantia dicta est. Deinde per Iulianum in ditionem Gazensium redacta est,& appellata Gaza maritima. ¶ Ependyten] ἐπενδύτην Græcis dicitur uestis exterior, quasi dicas,superindumentũ: quemadmodũ interior dicitur subucula,intima induſium. Vox quæ statim hoc loco sequebatur in codicibus,eraciasten,in plerisq; exemplaribus non habebatur,nec uideo quid sibi uelit. ¶ Post solis occasum.] Hoc erat antiquis ieunium,nihil capere cibi toto die. ¶ Per ætatem peccare] Nonnulli codices pro Peccare,habebant Calcare. ¶ Cæde manus] Atrocem percussionem uocat cædem. Quidam habebant Cessione, opinor scriptum fuisse Cesione,per simplex S. ¶ Per æstus indagabo.] Non uideo quid hoc loco sibi uelit Indagabo,puto legẽdum Agam. Quidam codices Inducam,ha
4 bent pro Indagabo. ¶ Iacens fortius] Exemplo Moysi,qui orando felicissime pugnauit. Iacentem uocat prostratum & supplicem in oratione. ¶ Quod iunco & carice.] Carex herba est agrestis,sed spinosa,cum iuncus sit leuis & enodis. ¶ Lentis sextarium] Lens,leguminis est genus uile & plebeium. Sextarius,mensuræ nomen. ¶ Eleutheropolitana] Eleutheropolis ciuitas est Syriæ. ¶ Præfectus prætorio] Nam erãt & præfecti ærario,& præfecti urbis. C
¶ Hemitritæo pariter] Hic quidam non intelligentes hunc locum,pro Hemitritæo,mutarant Et meriti,sed prorsus ridicule. Siquidem ut clarissime docet Cornelius Celsus libro tertio,capite itẽ tertio: Tertianæ febris duo sunt genera,alterum quod eodem modo quo quartana & incipit & desinit: nec aliud discrimen est,nisi quod unum tantum diem præstat intergrum,tertio recurrit. Alterum longe perniciosius,quod tertio quidẽ die reuertitur,ex octo autem & quadraginta horis,ferè sex & triginta per accessionẽ occupat,interdum etiam uel minus uel plus,nec ex toto in remissione desistit,sed tantum leuior est morbus. Et ob id me dici ἡμιτριταῖον appellarunt, quod imperfecta sit tertiana,& propius ad quotidianam accedat. ¶ Gazam & Marnas] Marnas dei nomẽ 5
est,uel dæmonis potius,qui illic colebatur,de quo dictum in superioribus scholiis. ¶ Rinocoruræ.] Quidam codices habebãt Rinochæ, uerum utraq; lectio mendosa est,legẽdum est autem Rhinocoruræ. Id est oppidũ Aegypti, sic appellatum,quod olim incolæ summas nares haberẽt incisas: id quod nunc uidemus in equis quibusdam. autor Stephanus. Propius ad ueram lectionem accedebãt,qui habebant Rinocoruræ. ¶ Si asinos uinceret.] Nam horum est gestare onera,hominis est ingenio ualere magis quàm corpore. ¶ Meum palæstritam.] Palæstra lucta,palæstrites luctator. D
¶ Gazarius,siue Gazanus Maramites] Quidam habebant,Zanamenus Manumites. Suspicor Gazamus nomen esse proprium: & pro Maranites, legendum Maionites,siue Maiomenus. Nam id temporis Maiomæ nomẽ adhuc uetus manebat. Et fit mentio de ora maris. Maioma autem portus erat Gazæ. ¶ In saxa durescẽtibus] Simile quiddam uidemus in Britannia apud Londinum,nempe limum marginis defluente subinde aqua,paulatim in saxa durescere,manẽte tamen pristina limi specie. ¶ Perdit tactum] Subaudi pristinũ. Non 6
est idem tangenti,& tamen idem est aspectui. ¶ Quasi consiliorũ deo] Pro his uerbis Quasi consiliorum deo,ex codicibus uarie depraua-tis coniectura suadet legendum,Conso quasi consiliorum deo. Quidam codex pro Conso, habebat Consulem,alius Conscio. Vnde non est dubium quin sit uera lectio Conso. Festus enim Pompeius Fragmentorum libro tertio: Consualia (inquit) ludi dicebãtur,quos in honorem Consi faciebãt,quem deum consilij putabant. Item M. Varro libro De lingua latina quinto. Cõsualia (inquit) à Conso,quod tum feriæ publicæ ei deo & in circo ad aram eius ab sacerdotibus fiant ludi illi,quibus uirgines Sabinæ raptæ. Historiæ & Consualiũ meminit T. Liuius libro ab Vrbe condita primo.
¶ Maleficum Christianũ.] Maleficum uocat, non simpliciter eum qui malefacit,sed qui magicis & improbatis utitur artibus. Christiani

quondam

A quondam laborarũt hac infamia,propter miraculorum nouitatem. ¶ Ad supplicium poscunt.] Non admodum refert commemorare, quàm uarie fuerit hic locus deprauatus. Verũ collatis diuersis deprauationibus,ita legendum esse deprehendimus,Porrò furentes aduersarij Hilarionem maleficum Christianum ad supplicium poscere. Indubitata ergo uictoria,& illis & multis retro Circensibus,pluribus fidei occasio fuit. Sensus est: occasione huius uictoriæ,plurimos ad fidem Christi fuisse conuersos,non solum in illis ludis Circẽsibus qui tum agebantur,uerum etiam aliis multis ordine secutis. ¶ Oppidò uirginem dei] Oppidò, hoc loco (ni fallor) aduerbium est,pro ualde: & Deperire, posuit pro Adamare.
¶ Morituræ uirginitatis] Vt eleganter lusit in
7 uerbi metaphora. Sunt enim apud medicos morituri hominis indicia quædam,ita sunt & uirginitatis. ¶ Perrexit Memphim.] De hac urbe Aegypti prodigiosissima memorãtur super illusionibus dæmonum & magorum ostẽtis. ¶ Aesculapij uatibus] Hi magicis incantamentis pollicebantur remedia morborum, quales sũt hodie quoq; inter Christianos,tam impudentes,ut ausint eiusmodi promittere: & reperiunt tam stultos, ut credant illos posse præstare. ¶ Non remediantis] Remediari,dixit pro Mederi. Quod uerbi non recordor usquã legisse me,nisi quod hic eodem utitur aduersus Ioui-nianum,addito ut hic quoq; facit,
B accusandi casu. ¶ Aeris Cyprij.] Genus est æris,mollius,& ad sculpturam magis accommodum. ¶ Qui licio & lamina] Licia,fila sunt quibus implicatur stamen. Ea detracta è stamine,putabant in maleficiis efficaciam habere: testis Vergilius. & item Plinius ostendit,licium telæ detractũ,septenis nodis alligari soli tum,sic ut ad singulos nodos uiduã aliquam nominarent: id existimabãt remedio esse morbis inguinum. ¶ Et lamina] Vtraq; res mollis,filum & lamina Cyprij æris,in quo magicæ imagines erant depictæ. ¶ Signa iubere
8 perquiri.] Veluti deprehensurus an uera dixisset dæmon. Mirum est autem,quod hic de una uirgine narrat Hieronymus: sed ætate nostra rem uidimus multo prodigiosiorẽ,in frequenti uirginum monasterio,quod est in Hannonia,uulgò dictum keinout. Ea res non mediocriter torquebat humanissimũ præsulem & uere patrem,episcopũ Cameracensem Henricum,inter inclytos illos Berganæ stirpis heroas,tum natu maximum. Nam apud hũc id temporis admodum iuuenis uiuebam. Quæ gymnasia uir ille super hac re non consuluit? Quos non adduxit,quos existimasset,uel eruditione pollere,uel sanctimoniã? Nemo nõ stupefactus discessit. Nec prius est extinctum hoc malum,quàm extinctis ad unam uirginibus, quæ fuerant à dæmone correptæ. ¶ Candidatus Constantij] Candidatum uocat,quod amb iret apud imperatorem honorem militiæ.
¶ Rutilus coma.] Hinc Horatius:
Nec fera cærulea domuit Germania pube.
¶ Inter Saxones & Alemanos.] Hanc hodie uulgò non Franciam,sed Franconiam appellant. Neq; enim accipi potest de Francia Galliarũ,ea parte in qua sunt Parisii. ¶ Francam 9
tantum & Latinam] Francam linguam appellat,eam quæ nunc est Germanica. ¶ Non idioma] ἰδίωμα, Græcis proprietas est. Habet uniuscuiusq; gentis sermo nescio quid suum & peculiare. ¶ Bactrum camelum.] Addidit nomen gentis,quod illinc maximi mitterentur. ¶ Submissumq; caput.] Nam cameli,natura sunt erecto & prælongo collo. ¶ Et ad profectum animæ.] In nonnullis scriptum erat,pro affectu animi. ¶ Quamuis humilem] Quamuis,dixit pro Quantumuis,ut aliàs admonuimus. ¶ Cades.] Ea dicitur Cades Barnæ. Est in deserto,coniungitur ciuitati Petræ in Arabia. ¶ Peruenit Pelusium.] Pelusium,ciuitas in extremo Nili ostio orientem uersus. Verum magis mihi placet,quod in aliis erat exemplaribus, Elusam. Ea ciuitas est nunc Palæstinæ quondam Arabiæ,teste Stephano. Nam Pelusium in Aegypto est. ¶ Ob Luciferũ.] Quem & Hesperum uocant. Hanc enim stellam,Ve-
neris esse putant. ¶ Syra Barach] Alij scriptũ 10
habebant Barecho. ¶ Lineam mitteret] Idest ut ducta linea circumscriberet locum extruendæ ecclesiæ,quod olim in urbibus quoq; condendis religiose fiebat. ¶ In mansionem poneret] In aliis habebatur,In mansionum ordine poneret. Mansiones autem uocat,ubi quiescitur in itinere. ¶ Vastitas & iudicium] Sic habebant exemplaria permulta,sed palàm est iustitium esse legendum. Iustitium aũt est,quando diebus nefastis nihil agere publice licet. hic longius transtulit,ad omniũ rerum intermissionem,& quasi publicũ luctum. ¶ Idest post solis occasum] Rursum interpretatur,quid sit ieiunium: nempe totum diem à cibis abstinere. Atq; id uocat habere uiaticum,non egere cibo. ¶ Qui dicitur lychnos] In nonnullis exemplaribus habebaẽ, lith pro lichnos: & pro theribatum,thabotum. ¶ Philemonem] Ple- 11
risq; codices habebãt Philonem. ¶ Et Dromedis] Dromadas uocat animal ad cursum idoneum,& hinc uocabulum. ¶ Præterea in sublimi] Hic locus diuersus habebatur in exemplaribus: in quibusdam ita scriptũ erat,Quasi per cochleam ascendentibus,ut arduæ ualde,duæ eiusdem mensuræ cellulæ uidebãtur. In aliis sic erat,Quasi per cochleam ascendentibus,ut arduo ualle adnisu,eiusdem mensura cellulæ uisebantur. ¶ Martyrium fabricaretur] Martyrium appellat monumentũ,aut sacellum martyri dicatum,ut ἀνάκειον, & similia apud Græcos. ¶ Plus minus] Ita loquimur, incertum significantes utrum paulo plus fuerit,an paulo minus. ¶ Ad solas insulas.] Solas uocat desertas. Nam & locus solus dicitur, in quo nemo uersatur: ut apud Ouidium,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Loca sola nocent, loca sola caueto.
¶ Ad extremum conuastatus] Quidam hunc locum ita deprauarant, Commendatis fratribus ei, qui missa detulerat. At dubium nō est, quin scribendum sit Conuasatis. Est enim conuasare, in sarcinam componere, quod uelis asportare. Ita seruus ille Terentianus:
Aliquid conuasassem, & senis uitus essem iracundiam.
¶ Pachynum.] Sicilia, tria habet promontoria: Pachynum, quod Græciam spectat: Lilybeum, quod Africam: Pelorum, quod ad Italiam uergens, Scyllæ aduersum est. ¶ Audiuit Methonæ] De Methona diximus in Epitaphio Paulæ. Quidam codices habebant, Methono. Habetur autem & huius nominis ciuitas in Arabia. ¶ Vilia populo scruta] Allusit ad illud Horatianum in Epistolis:
Vilia uendentem tunicato scruta popello.
¶ Boas uocant] Nimirum à Græca uoce βόας, quæ boues significat. ¶ Duobus haud paruis myoparonibus] Myoparo, siue (ut Græci) myoparon, genus nauigij est, ad cursum & celeritatem paratum. ¶ Hinc inde fluctus occurrerent.] Est enim circa Maleam promontorium periculosissima nauigatio, quod Græco quoq; testatum est prouerbio. ¶ Nobilem carminibus.] Nam ipsam Venerem, Paphiam appellant, quod illic olim coleretur. ¶ Hoc Corion, hoc Lapithe.] Hæc nomina uariis modis erant deprauata, ut cuiq; uenerat in mentem, ita mutata scriptura. Verum haud dubiū est quin legendum sit, Curium & Lapethos, iuxta descriptionē Ptolemæi. Significat enim uniuersam insulam Cyprū, cuius præcipuæ sunt urbes quas recensuit: Salamina ad orientem, Paphos ad occidentem, Lapethus ad septentrionem, Curium ad meridiem. ¶ Quæ uocantur Bucolia] Quasi dicas bubulcorum loca, siue sedes. ¶ Tantos agonistas] Sic habebant plerique codices. Alij pro Agonistas, mutarant, quos desiderabat. Ego non uideo quid hoc loco uelit Tantos, quasi uel maiores essent hi cæteris, uel plures. Vnde coniicio legēdum pro Tantos agonistas, Antagonistas: quod Græcis significat aduersarium certaminis ἀντα-γωνιστὴν. ¶ Vt diligenti custodia suspicionem oculis tolleret] Sic habebāt aliquot exemplaria. Verum ex aliis nō minus, sed aliter deprauatis, colligo legēdum, Vt diligentis custodiæ suspicionem accolis tolleret: ut hic sit sensus, Eum ob id simulasse uelle commorari se in eo hortulo, ne alioqui ueniret in suspicionem accolis eius loci, quod tam diligenter obsideret & obseruaret sepulchrum.

C. 13

12

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS

D Depinxit solitarium, depinxit celebrem, depingit hic captiuum & agitatum. Lusit & in hoc argumento, ingenij exercitandi gratia. Cæterum uarietatem lectionis apparet non casu, sed studio alicuius accidisse.

DE VITA MALCHI CAPTIVI MONACHI

liber 3: epis: 12

QVI nauali prælio dimicaturi sunt, antè in portu & in tranquillo mari flectunt gubernacula, remos trahunt, ferreas manus & uncos præparant: dispositumq; per tabulata militem, pendente gradu, & labēte uestigio stare firmiter consuefaciūt: ut quod in simulachro pugnæ didicerint, in uero certamine non perhorrescant. Ita & ego qui diu tacui (silere quippe me fecit, cui meus sermo supplicium est) prius exerceri cupio in paruo opere, & ueluti quandam rubiginem linguæ abstergere, ut uenire possim ad latiorem historiam. Scribere enim disposui (si tamen uitam dominus dederit, & si uiuperatores mei saltem fugientem me & inclusum persequi desierint) ab aduentu saluatoris usq; ad nostram ætatem, ideſt ab apostolis usque ad nostri temporis fecem, quomodo & per quos Christi ecclesia nata sit, & adulta, persecutionibus creuerit, martyriis coronata sit: & postquàm ad Christianos principes uenit, potentia quidem & diuitiis maior, sed uirtutibus minor facta sit. Verum hæc aliàs. Nunc quod imminet explicemus. Maronia triginta fermè milibus ab Antiochia urbe Syriæ, haud grandis ad orientem distat uiculus. Hic post multos uel dominos uel patronos, dum ego adolescētulus morarer in Syria, ad papæ Euagrij necessarij mei possessionem deuolutus est: quem idcirco nunc nominaui, ut ostēderem, unde nossem
2 quod scripturus sum. Erat igitur illic quidā senex nomine Malchus, quem nos Latine regem possumus dicere, Syrus natione & lingua, & reuera αὐτοχθωνα. Anus quoq; in eius contubernio ualde decrepita, & iam morti proxima uidebatur, tam studiose ambo religiosi, & sic ecclesiæ limen terentes, ut Zachariam & Elizabeth de Euangelio crederes, nisi quod Ioānes in medio non erat. De his cum curiose ab accolis quærerem, quænam esset eorū copula, matrimonij, sanguinis, an spiritus: omnes

A omnes uoce consona, sanctos & Deo placitos, & mira nescio quæ respondebant. Qua cupiditate illectus, adortus sum hominē, & curiosius scisciians rerum fidem, hæc ab eo accepi. Ego, inquit, mi nate Maroniaci agelli colonus, sed solus parentibus fui. Qui cum me quasi stirpem generis sui, & hæredem familiæ suæ ad nuptias cogerent, monachum potius me uelle esse respondi. Quantis pater minis, quantis mater blanditiis persequuti sint, ut pudicitiam proderem, hæc res sola indicio est, quod & domum & parentes fugi. Et quia ad orientem ire non poteram propter uicinam Persidem, & Romanorum militum custodiam, ad occidentem uerti pedes, pauxillulum nescio quid portās uiatici, quod me ab inopia tantū defensaret. Quid multa? Perueni tandem ad eremum Chalcidos, quæ inter Immam & Essam magis ad austrum sita est. Ibi repertis monachis, eorum me magisterio tradidi, manuum labore uictum quæritans, lasciuiamq; carnis refrenans ieiuniis. Post multos annos incidit mihi desideriū, ut ad patriam pergerem. Et dum adhuc uiueret mater, iam enim patrem mortuū audieram, solarer uiduitatem eius, & exinde uenundata possessiuncula, partem erogarem pauperibus, partem monasterio constituerem: quid erubesco confiteri infidelitatem meam? partem in sumptuum meorum solatia reseruarem. Clamare cœpit abbas meus, diaboli esse tentationem, & sub honestæ rei occasione, latere antiqui hostis insidias. Hoc esse reuerti canem ad uomitū suum. Sic multos monachorum esse deceptos, nusquam diabolum aperta fronte se prodere. Proponebat mihi exēpla de scripturis plurima: inter quæ illud, quod initio Adam quoq; & Euam spe diuinitatis supplantauerit. Et cum persuadere non posset, prouolutus genibus obsecrabat, ne se desererem, ne me perderem: nec aratrum tenēs, post tergum respicerem. Væ misero mihi, uici monitorem pessima uictoria, putans illum non meam salutem, sed suum solatium quærere. Prosequutus ergo me de monasterio, quasi funus efferret, & ad extremum ualedicens: Video, ait, te fili satanæ cauterio notatum: non quæro causas, excusationes non recipio. Ouis quæ de ouili
B bus egreditur, lupi statim morsibus patet. De Beria ad Essam pergentibus, uicina est publico itineri solitudo, per quam Saraceni incertis sedibus huc atq; illuc semper uagantur. Quæ suspicio frequentiam in illis locis uiatorum congregat, ut immi nens periculum auxilio mutuo declinetur. Erant in comitatu meo uiri, fœminæ, senes, iuuenes, paruuli, numero circiter septuaginta. Et ecce subito equorum camelorumq; sessores Ismaelitæ irruunt, crinitis uittatisq; capitibus ac seminudo corpore, pallia & latas caligas trahentes: pendebāt ex humero pharetræ: laxos arcus uibrantes hastilia longa portabant. Non enim ad pugnandum, sed ad prædam uenerant. Rapimur, dispergimur, in diuersa trahimur. Ego interim longo postliminio hæreditarius possessor, & sero mei consilij pœnitens, cum altera muliercula in unius heri seruitutem sortitus uenio. Ducimur, imò portamur sublimes in camelis, & per uastam eremum semper ruinam timentes, pendemus potius quàm sedemus. Carnes semicrudæ cibus, & lac camelorum potus erat. Tandem grandi amne transmisso, peruenimus ad interiorem solitudinem, ubi dominā liberosq; ex more gentis adorare iussi, ceruices flectimus. Hic quasi clausus carcere, mutato habitu, ideſt nudus ambulare disco. Nam aeris quoq; intemperies, nihil aliud præter pudenda uelari patiebatur. Traduntur mihi pascēdæ oues, & in malorum comparatione hoc fruor solatio, quod dominos meos & conseruos rarius uideo. Videbar mihi aliquid habere sancti Iacob, recordor Moysi, qui & ipsi in eremo quondam fuere pastores. Vescebar recenti caseo & lacte. Orabam iugiter, canebam psalmos, quos in monasterio didiceram. Delectabat me captiuitas mea: agebamq; dei iudicio gratias, quod monachum quem in patria fueram perditurus, in eremo inueneram. O nihil unquam tutum apud diabolum. O multiplices & inffabiles eius insidiæ. Sic quoq; latentem me inuenit inuidia. Dominus uidens gregem suum crescere, nihilq; in me deprehendens fraudulentiæ: sciebā enim Apostolum præcepisse, dominis sic quasi deo fideliter seruiendum: & uolens me remunerare, quo fidum sibi magis faceret, tradidit mihi illam conseruam meam, aliquando captiuam. Et cum ego refutarem,

Universidad de Deusto
Biblioteca

diceremq; me Christianum, nec licere mihi uxorem uiuentis mariti accipere (siqui C
dem captus nobiscum uir eius, ab alio domino fuerat abductus) rursus ferus ille &
implacabilis in furorem uersus, euaginato me cœpit petere gladio. Et nisi cõfestim
brachia tendens mulierem præoccupassem, ilico fudisset sanguinem. Iam igitur ue-
nerat tenebrosior solito, & mihi nimium matura nox. Duco in speluncam semiru-
tam, nouam coniugem: & pronubante nobis mœsticia, uterq; detestamur alterum,
nec fatemur. Tunc uere sensi captiuitatem meam, prostratusq; humi, monachum
cœpi plangere, quem perdebam, dicens: Huccine miser seruatus sum? Ad hoc me
mea scelera perduxerunt, ut incanescente iam capite, uirgo maritus fierem? Quid
prodest parentes, patriam, rem familiarem contempsisse pro domino: si hoc facio,
quod ne facerem, illa contẽpsi, nisi quod forte propterea hęc sustineo, quia patriam
desiderauí? Quid agimus animæ? perimus an uincimus? Expectamus manum do-
mini, an proprio mucrone confodimur? Verte in te gladiũ, tua magis mors timen-
da est, quàm corporis. Habet & seruata pudicitia suum martyrium, iaceat insepul-
tus Christi testis in eremo, ipse mihi ero persequutor & martyr. Sic fatus, eduxi in
tenebris quoq; micãtem gladium, & acumine contra me uerso: Vale, inquã, infelix
mulier, habeto me martyrem potius quàm maritum. Tunc illa pedibus meis prouo
luta: Precor te, inquit, per Iesum Christum, & per huius horæ necessitatem adiuro,
ne effundas sanguinem tuum in crimen meum. Vel si mori placet, in me primũ uer
te mucronem: Sic nobis potius coniungamur. Etiam si uir meus ad me redierit, ser-
uarem castitatẽ, quam me captiuitas docuit, uel interirem potius quàm perderem.
Cur moreris, ne mihi iungaris? Ego morerer, si mihi iungi uelles. Habeto me cõiu-
gem pudicitiæ, & magis animæ copulam amato, quàm corporis. Sperent domini
maritum, Christus nouerit fratrem. Facile suadebimus nuptias, cum nos uiderint
sic amare. Fateor, inquit, obstupui, & admiratus uirtutem fœminæ, coniugem plus
amaui. Nunquam tamen illius nudum corpus intuitus sum, nunquam eius carnem
attigi, timens in pace perdere, quod in prælio seruaueram. Transeunt in tali matri- D
monio dies plurimi, amabiliores nos dominis fecerant nuptiæ. Nulla fuge suspitio,
interdum & mense toto aberam fidus gregis pastor per solitudinem. Post grãde in-
teruallum dum solus in eremo sedeo, & præter cœlũ terramq; nihil uideo, cœpi me
cum tacitus uoluere, & inter multa, cõtubernij quoq; monachorum recordari, ma-
ximeq; uultum patris mei, qui me erudierat, tenuerat, perdideratq;. Sicq; cogitans,
aspicio formicarum gregem angusto calle feruere, ferre onera maiora quàm corpo-
ra. Aliæ herbarum quædam semina forcipe oris trahebant, aliæ egerebant humum
de foueis, & aquarum meatus aggeribus excludebant. Illæ uenturæ hyemis memo
res, ne madefacta humus in herbam horrea uerteret, illata semina præcidebant. Hæ
luctu celebri, corpora defuncta deportabant. Quodq; magis mirũ est in tanto agmi
ne, egrediens non obstabat intranti, quin potius si quam uidissent sub fasce & one-
re concidisse, suppositis humeris adiuuabant. Quid multa? Pulchrum mihi specta-
culum dies illa præbuit. Vnde recordatus Salomonis, ad formicarum solertiam nos
mittentis, & pigras mentes tali exemplo suscitãtis, cœpi tædere captiuitatis, & mo
nasterij cellulas quærere, ac formicarum illarum solitudinem desiderare, ubi labora
tur in medium, cumq; nihil cuiusquam proprium sit, omnium omnia sunt. Regres-
so ad cubile occurrit mulier, tristiciam animi dissimulare non potui. Rogat cur ita
exanimatus sim. Audit causas, hortatur fugam. Peto silentij fidem, nõ aspernatur,
& iugi susurro inter spem & metum medij fluctuamus. Erãt mihi in grege duo hir-
ci miræ magnitudinis. Quibus occisis, utres facio, eorumq; carnes uiatico præparo.
Et primo uesperi, putantibus nos dominis secreto cubitare, inuadimus iter, utres
& partes carnium portantes. Cumq; peruenissemus ad fluuium, nam decem mili-
bus aberat, inflatis conscẽsisq; utribus, aquis nos credimus, paulatim pedibus sub-
remigantes: ut deorsum nos flumine deferente, & multo longius quàm conscen-
deramus, in alteram nos exponente ripam, uestigium sequentes perderent. Sed in-
ter hæc madefactæ carnes, & ex parte lapsæ, uix triduí cibum pollicebantur. Bibi-
mus usq;

A mus usq; ad satietatem, futuræ nos siti pręparantes. Currimus, post tergum semper
aspicimus, & magis noctibus prouehimus quàm diebus, uel propter insidias late
uagantium Saracenorum, uel propter ardorem solis nimium. Pauesco miser etiam
referens, & si tota mente securus, toto tamen corpore perhorresco. Post diem uero
tertium, dubio prospectu procul aspicimus duos camelis insidentes uenire conci-
tos. Statimq; mens mali præsaga, putare cœpit dominum, meditari mortem, solem
cernere nigrescentem. Dumq; timemus, & uestigiis nos proditos per arenas intelli
gimus, offertur ad dexteram specus, longe sub terram penetrans. Igitur timẽtes ue-
nenata animalia, nam solent uiperæ, reguli, & scorpiones, cæteraq; huiusce modi,
feruorem solis declinãtia, umbram petere: intrauimus quidẽ speluncam, sed statim
in ipso introitu sinistræ nos foueæ credimus, nequaquam ultra progredientes, ne
dum mortem fugimus, incurramus in mortem. Illudq; nobiscum reputantes, si iu-
uat dominus miseros, habemus salutẽ. Si despicit peccatores, habemus sepulchrũ.
Quid putas fuisse nobis animi? quid terroris, cum ante specum haud procul starent
dominus & conseruus, & uestigio indice iam ad latebras peruenissent? O multo
grauior expectata, quàm illata mors. Rursus cum timore & labore lingua balbutit, 3
& quasi clamante domino, mutire non audeo. Mittit seruum, ut nos de specu tra-
hat: ipse camelos tenet, & euaginato gladio, nostrum expectat aduentum. Interea
tribus ferè uel quatuor cubitis introgresso famulo, nobis ex occulto tergum eius ui
dentibus, nam oculorum istiusmodi natura est, ut post solem umbram intrantibus,
cæca sint omnia, uox per antrum sonat: Exite furciferi, exite morituri. Quid statis?
quid moramini? Exite. Dominus uocat, patienter expectat. Adhuc loquebatur, &
ecce per tenebras aspicimus leænam inuasisse hominem, & gutture suffocatũ, cru-
entum intro trahere. Iesu bone, quid tunc terroris nobis, quid gaudij fuit? Specta-
bamus domino nescienti, hostem nostrum perire. Qui cum uideret illum moras fa
cere, suspicatus est duos uni resistere. Sed iram differre non ualens, sicut tenebat
B gladium ad speluncam uenit, & furore rabido serui increpans uecordiam, prius à
fera est tentus quàm ad nostras latebras peruenire t. Qui sunt qui hoc crederent, ut
ante os nostrum, bestia pro nobis dimicaret? Sublato autem illo metu, similis ante
oculos nostros uersabatur interitus, nisi quod tutius erat rabiẽ leonis, quàm iram
hominis sustinere. Pauemus intrinsecus, & ne mouere quidem nos ausi, præstola-
mur euentum rei, inter tanta pericula, pudicitiæ tantum cõscientia pro muro septi.
Leæna insidias cauens, & uisam esse se sentiens, apprehensos morsicus catulos ef-
fert, nobisq; cedit hospitium. Neq; tamen satis creduli, statim erumpimus, sed expe
ctantes diu, & egredi cogitantes, illius nobis figurabamus occursum. Sublato ergo
horrore, & alia transacta die egredimur ad uesperã, uidimusq; camelos, quos ob ni
miam uelocitatẽ dromedarios uocant, præteritos cibos in ore uoluere, & in aluum 4
missos iterum retrahere. Quibus ascensis, & noua sitarcia, ideſt annona refocillati,
decima tãdem die ad Romana per desertum castra uenimus. Oblatiq; tribuno, rem
ordine pandimus, inde transmissi ad Sabinum Mesopotamiæ ducem, camelorum
precium accepimus. Et quia iam abbas ille meus dormierat in domino, ad hæc dela
tus loca me monachis reddo, hanc trado uirginibus, diligens eam ut sororem, non
tamen ei me credens ut sorori. Hæc mihi senex Malchus adolescẽtulo retulit. Hæc
ego uobis narraui senex, & castis historiam castitatis expono. Virgines castitatem
custodire exhortor. Vos narrate posteris, ut sciant inter gladios & inter deserta &
bestias, pudicitiam nunquam esse captiuam: & hominem Christo deditum posse
mori, non posse superari.

Z 3 Sco-

FINIS

Universidad de Deusto
Biblioteca

SCHOLIA

QVi nauali.] Hanc Græci uocant ναυμαχίαν. Subsignificat autē hoc argumentum non esse serium, sed exercitandi stili causa sumptum. ¶ Ferreas manus.] Harpagones uocant, quibus iniectis attrahunt nauim, commissuri. ¶ Cui meus sermo sup.] Ruffinum, ni fallor, significat, à quo omnia illius carpebantur. ¶ Fugientem me,] Mutarat enim locum, cedēs aduersario, sicut alibi testatus est. ¶ Ab aduentu.] Opus quod hic pollicetur opinor esse illud, quod in uiris illustribus sua recensens, appellat χρονικὴν omnimodæ historiæ. ¶ Et postquàm ad Christianos principes.] Quid diceres Hieronyme, si nunc uideres ecclesiam, tot regnis, tot opibus, tot bellis, tot uictoriis, tot triumphis, tot legationibus profanis, tot fœderibus penè obrutam? ¶ Maronias.] Quidam habebant Maronianus, sed deprauate. Apud Ptolemæum legimus Maroniam, & conuenit locus ad Hieronymi descriptionem. ¶ Papæ Euagrij.] Hunc ostendit & aliàs sibi subsidio fuisse. ¶ Malchus] Hebræis מלה sonat regem. Inde libri Malachim dicuntur. ¶ Thebastonis indigena.] Hic locus non uno modo deprauatus fuit. E uestigiis puto legēdum esse ad hunc modum, Syrus & natione & lingua & reuera αὐτόχθων. Porrò indigena eius loci, asscripserat aliquis, uolens exponere, quid esset αὐτόχθων. ¶ Chalcidos] Chalcis est ad septentrionem Syriæ: Essa seu Issa litoralis est: Imma interior ad orientem. ¶ Tenebrosior solito.] In omnibus exemplaribus pro solito habebatur solitudo. ¶ Et pronubante nobis.] Pronubæ est dictare uerba nuptialia, bene ominata. At qui hic malis ominibus inibatur matrimoniū, ut uterq; alterum detestaretur: pronubari dixit, pro pronubæ officio fungi. ¶ Ob mœstitiam] Quidam habebant Iustitiam, alij Tristitiam, mihi Mœstitiam magis probatur. ¶ Rursus cum timore] Locus hic planè deprauatus est, nec uno modo. Vide num sic legendum sit: Rursum timore labor, lingua balbutit, & quasi clamante domino mutire non audeo. Vt sensus sit, Malchū inter narrādum pati denuo, quod olim in ipsa re fuisset passus. Aut sic: Timore labor, lingua balbutit, & clamante domino mutire non audeo. Vt intelligas, eum euocanti domino præmetu non ausum fuisse respondere. ¶ Dromedarios.] Dromos enim Græce cursus est. ¶ Præteritos cibos.] Ruminant enim cameli. Sed uidè num præstet legere Prætritos. ¶ Sitarcia.] σῖτος, cibus, & ἀρκῶ sufficere.

FINIS

CATALOGI SCRIPTORVM ECCLESIASTICORVM
IVXTA D. HIERONYMVM
INDEX

Acacius 180
Agrippa 31
Alexander 72
Ambrosius 66
Ambrosius Al. 136
Ambrosius M. 134
Ammonius 65
Amphilochius 143
Anatolius 83
Andreas 2
Antonius 98
Apollinarius 114
Apollinarius As. 36
Apollonius 50
Apollonius sen. 52
Appion 59
Aquilius 121
Archelaus 82
Aristides 30
Arnobius 89
Asterius 104
Athanasius 97
Bacchylus 54
Bardesanes 43
Basilius 99
Basilius Cæs. 126
Barnabas 16
Bartholomæus 7
Beryllus 70
Brabianus 61
Candidus 58
Clemens 25
Clemens presb. 48
Cornelius 76
Crescens 13
Cyprianus 77
Cyrillus 122
Damasus 113
Dexter 142
Didymus 119
Diodorus 129
Dionysius 79
Dionysius Cor. 37
Donatus 103
Efræm 125
Egesippus 32
Epiphanius 124
Euagrius 135
Eunomius 130
Eusebius 101
Eusebius Cæsar. 91
Eusebius Sard. 106
Eustathius 95
Euzoius 123
Firmianus 90
Fortunatianus 107
Gaius 69
Gelasius 140
Geminus 74
Gregorius 138
Gregorius Bæ. 115
Gregorius Na. 127
Heraclius 56
Hermas 20
Hieronymus 145
Hilarius 110
Hippolytus 71
Iacobus 3
Iacobus Zebedęi 5
Ignatius 26
Ioannes 139
Ioannes apostol. 19
Iosephus 23
Irenæus 45
Iudas 62
Iudas apostolus 14
Iulius 73
Iustinus 33
Iustus 24
Iuuencus 94
Lucas 17
Lucianus 87
Lucifer 105
Lucius 128
Malchion 81
Marcellus 96
Marcus 18
Matronianus 132
Matthæus 4
Matthias 10
Maximus 57
Maximus Ale. 137
Melito 34
Methodius 93
Miltiades 49
Minutius 68
Modestus 42
Musanus 41
Nouatianus 80
Optatus 120
Origenes 64
Pacianus 116
Pamphilus 85
Pantænus 46
Papias 28
Paulus 15
Philippus 6
Philippus Cret. 40
Phileas 88
Philo 21
Photinus 117
Pierius 86
Pinytus 38
Polycarpus 27
Polycrates 55
Pontius 78
Priscillianus 131
Quadratus 29
Rheticius 92
Rhodon 47
Sarapion 51
Sarapion Thm. 109
Seneca 22
Sextus 60
Simon 9
Simon Petrus 1
Sœbadius 118
Sophronius 144
Tatianus 39
Tertullianus 63
Theodorus 75
Theodorus He. 100
Theophilus 53
Theophilus An. 35
Theotimus 141
Thomas 8
Tiberianus 133
Timotheus 11
Titus 12
Titus Bostren. 112
Triphylius 102
Tryphon 67
Victor 44
Victorinus 84
Victorinus Af. 111

Finis

Universidad de Deusto
Biblioteca

CATALOGI SCRIPTORVM ECCLESIASTICORVM IVXTA GENNADIVM INDEX

Antiochus	20	Ioannes	91	Prosper	84
Asclepius	73	Ioannes episc.	30	Prudentius	13
Atticus	52	Isaac	26	Ruffinus	17
Audentius	14	Isaac presbyter	66	Sabbatius	25
Augustinus	38	Iulianus	45	Saluianus	67
Auitus	47	Iulius	2	Samuel	82
Bacciarius	24	Leo	70	Seruus	86
Cassianus	61	Leporius	59	Seuerianus	21
Celestinus	44	Lucianus	46	Seuerus	19
Cerealis	93	Macarius	28	Simplicianus	36
Claudianus	83	Macarius Aegy.	10	Syagrius	65
Commodianus	15	Macrobius	5	Theodoretus	88
Cyrillus	57	Maximus	40	Theodorus	8
Cyrus	81	Mochimus	71	Theodorus Ant.	12
Euagrius	50	Musæus	79	Theodorus epis.	55
Euagrius mona.	11	Nestorius	53	Theodulus	90
Eucherius	63	Niceas	22	Theophilus	33
Eugenius	94	Olimpus	23	Tichonius	18
Eusebius	34	Orestes	9	Timotheus	58
Eutropius	49	Orosius	39	Timotheus hær.	72
Fastidius	56	Pachumius	7	Victor	77
Faustinus	16	Pastor	76	Victorinus	60
Faustus	85	Paulinus	68	Victorius	87
Gennadius	89	Paulinus episc.	48	Vigilantius	35
Heliodorus	6	Paulinus presby.	3	Vigilius	51
Heliodorus Ant.	29	Paulus	75	Vigilius episc.	37
Heluidius	32	Paulus episcop.	31	Vincentius	80
Hilarius	69	Pelagius	42	Vincentius Ler.	64
Honoratus	92	Petronius	41	Vitellius	4
Honoratus Mas.	96	Petrus	74	Voconius	78
Iacobus	1	Philippus	62	Vrsinus	27
Innocentius	43	Pomerius	95	Xystus	54

A

HIERONYMI EPISTOLA ad Dextrum prætorio præfectum, è Latina lingua in Græcam translata.

HIERONYMVS DEXTRO

HORTARIS DEXTER, ut Tranquillum sequẽs, ecclesiasticos scriptores in ordinem digeram; & quod ille in enumerãdis gentilium literarũ uiris fecit illustribus, ego in nostris faciam: ideſt, ut à passione Christi, usque ad decimumquartum Theodosij imperatoris annum, omneis qui de scripturis sanctis memoriæ aliquid prodiderunt, tibi breuiter exponam. Fecerunt quidem hoc idem apud Græcos, Hermippus Peripateticus, Antigonus Carystius, Satyrus doctus uir, & longe omnium doctissimus, Aristoxenus musicus. Apud Latinos autem Varro, Santra, Nepos, Hyginus: & ad cuius nos
B exemplum uis prouocare, Tranquillus.

Sed non mea & illorum similis est conditio. Illi enim, ueteres historias annalesq; replicantes, potuerunt quasi de ingenti prato paruam sui opusculi coronam texere. Ego quid acturus, qui nullum præuium sequens, pessimum (ut dicitur) magistrum memetipsum habeo?

Quanquam Eusebius Pamphili, in decem Ecclesiasticæ historiæ libris, maximo nobis adiumento fuerit: & singulorum de quibus scripturi sumus uolumina, ætates autorum suorum sæpe testantur. Itaque Dominum IESVM CHRISTVM precor, ut quod Cicero tuus, qui in arce Romanæ stetit eloquentiæ, non est facere dedignatus in Bruto, Oratorum Latinæ linguæ texens Catalogum: id ego in Ecclesiæ illius scriptoribus enumerandis, dignè cohortatione tua impleam. Si qui autem de his qui usque hodie scriptitant, à me in hoc uolumine prætermissi sunt, sibi magis quàm mihi debent imputare. Neque enim cælantes scripta sua, de his quæ non legi, nosse potui: & quod aliis forsitan sit notum, mihi in hoc terrarum angulo

ἱερωνύμου ὡποστολὴ πρὸς Δέξτρον ἔπαρχον πραιτορίω, ἀπὸ ῥωμαϊκῶν εἰς ἑλληνικὰ μεταβληθεῖσα.

ἱερωνύμος Δέξτρῳ.

Προτρέπῃ Δέξτρε, ὡς τὸ τραγιύλλῳ ἐπόμενόν με, τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφέας ἐν τάξει ἐκθεῖναι, καὶ ὅπερ ἐκεῖνος ἀπαριθμούμενος τοὺς περιφανεῖς ἀνδρας, οἳ τὰ ἔθνικὰ σωτηρίας πεπόιηκε, λιὰ γὼ ἐν τοῖς ἡμετέροις ποιήσω, τοῦτ' ἔστιν, ἀπὸ τοῦ πάθους τοῦ σωτῆρος ἄχρι τεσσαρεσκαιδεκάτου ἔτους θεοδοσίου τοῦ βασιλέως, πάντας οὓς ἐκ τῶν θείων γραφῶν συγγραφαμένους ἴσμεν, καὶ τὴν μνήμην παραδεδωκότας, σὺν βραχέων φανερώσω. πεποιήκασι μὲν οὖν ἔπερ αὐτὸ, παρὰ τοῖς ἕλλησιν, ἑρμιππος ὁ περιπατητικὸς, αὐτίγονος καρύστιος, σάτυρος ἀνὴρ πολυμαθὴς, καὶ πολλῶν πάνυ δοκίμασκαλικώτερος, ἀριστόξενος μουσικός. παρὰ δὲ τοῖς ῥωμαίοις, βαρρων, σάντρας, νέπως, ὑγῖνος, καὶ οὗ εἷς ὑπόλειγμα ἡμᾶς παρακαλεῖται βούλει, τραγιύλλος. ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἐμοῦ λιακένειν ὁμοίᾳ ἢ ἄρρησις. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ, παλαιὰς ἱστορίας καὶ τὰ ἑκάστου ἔτους ἀνακυλίοντες στατάγματα, ἐδυνήθησαν ὥσανεὶ ἐκ μεγάλου λειμῶνος, ἐλαχίστου γοῦν τοῦ οἰκείου ἔργου στέφανον πλέξαι. ἐγὼ δὲ, τί δὴ παραθέομαι, ἀγνοῶν ἔπαλξιν οὐδενί, ἀλλ' ἐμαυτὸν κρίνω, ὡς ὁ λόγος φησὶ, διδασκάλου ἔχων, εἰ καὶ τὰ μάλιστα βυσεβιος ὁ παμφίλου εἰς δέκα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας βίβλους, μεγίστην ἡμῖν παρέχει βοήθειαν, καὶ τὰ ἑκάστου τόπου ὧν συγγράφειν μέλλομεν τύχη ἴσως τῶν οἰκείων τὴν μαρτυρίαν παρέξουσι χρόνων. πιγαρωῦ τοῦ λυσίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ δέομαι, ἵν' ὅπερ ὁ σὸς λικέρων, ὁ ἐν τῷ ἄκρῳ τῆς ῥωμαϊκῆς εὐγλωττίας ἱσάμενος, ποιῆσαι δὲ ἀπηξίωσεν εἰς βροῦτον, τὸν ἐν ῥητόρων τῇ ῥωμαϊκῇ γλώττῃ σωτάτων καταλογον, οὕτω ἐγὼ ἐν τοῖς ἀποστόλοις ἀναδείξασθαι τοὺς συγγραφέας τῆς αὐτοῦ ἐκκλησίας, ἐκ πλευρώσεως δὴ τῆς σῆς προτροπῆς. εἰ δέ τινος, ἐκ τῶν ἄχρι τήμερον συγγεγραμμένων παρ' ἐμοῦ ἐν τοῖς τοῦ τόμοις παρελείφθησαν, ἑαυτοῖς μᾶλλον ἢ μοὶ ἀναγραφέτωσαν. οὐ δὲ γὰρ ἀπρονήητον αὐτῶν τὰ ἴδια συγγράμματα, γνῶναι ἐδυνήθην οἷς οὐκ ἐνέτυχον. καὶ ὅπερ ἄλλοις ἐδ' ὅτε γνωσὸν τυγχάνει, ἐμοὶ ἐν τῇ τοῦ κόσμου τούτου

Universidad de Deusto
Biblioteca

angulo fuerit ignotum. Certe cum scriptis suis claruerint, non magnopere nostri silentij dispēdio suspirabūt. Discant ergo Celsus, Porphyrius, Iulianus, rabidi aduersus Christum canes, discant eorum sectatores, qui putant ecclesiā, nullos philosophos & eloquētes, nullos habuisse doctores, quāti et quales uiri eam fundauerint, extruxerint, et ornauerint, & desinant fidem nostram rusticæ tantum simplicitatis arguere, suamq; potius imperitiam agnoscant.

γωνίας, ἄγνωσον ὑπῆρξεν. ὅμως ὅταν πρὸς ἡμᾶς C
λοι διὰ τῶν οἰκείων ῥημάτων συγγραμμάτων,
οὐχ ὡς τὰ μέγιστα βλαβέντες τῆς ἡμετέρας ὧν,
σφάξασι σωτῆρι. μαθέτωσαν τοιγαροῦν λέλη-
σος, πορφύριος, ἰουλιανὸς, οἱ λυσσώδεις τῇ χρι
στοῦ λαῷ, μαθέτωσαν οἱ τούτων ἀκόλουθοι, οἱ νο
μίζοντες τῆς ἐκκλησίαν, μὴ τῇ φιλοσόφῳ καὶ δυ
φραδεῖς, μηδέ τινας ἐχθρῶν διδασκάλους,
ὅσοι μὴ πηλίκοι ἄνδρες, τοῦτην θεμελιώσαντο,
ὠκοδόμησάν τε καὶ διεκόσμησαν, καὶ πάσων τῆς
ἡμετέραν πίστιν ἀγροικικῆς μόνον ἀγαθώσεως
ἁπλότητος, οἰκείαν μᾶλλον ἀμαθίαν ὠμολογήσῃ.

CATALOGVS SCRIPTORVM ECCLESIASTICORVM.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ.

1 SImon Petrus filius Ioannis, prouinciæ Galileæ, uico Betsaida, frater Andreæ apostoli, & princeps apostolorum: post episcopatū Antiochensis ecclesiæ, & prædicationem dispersionis eorum, qui de circumcisione crediderant, in Ponto, Galatia, Cappadocia, Asia, & Bithynia, secūdo Claudij anno, ad expugnandū Simonem magum Romam pergit, ibiq; uigintiquinq; annis cathedram sacerdotalem tenuit, usq; ad ultimum annum Neronis, idest decimumquartum. A quo & affixus cruci, martyrio coronatus est, capite ad terram uerso & in sublime pedibus eleuatis: asserens se indignum, ut sic crucifigeretur ut dominus suus. Scripsit duas epistolas, quæ catholicę nominantur: quarum secunda à plerisq; eius esse negatur, propter stili cum priore dissonantiam. Sed & Euangelium iuxta Marcum, qui auditor eius & interpres fuit, huius dicitur. Libri aūt eius, è quibus unus Actorū eius inscribitur, aliús Euāgelij, tertius prędicationis, quartus Apocalypsis, quintus iudicij, inter apocryphas scripturas reputātur. Sepultus Romę in uaticano iuxta uiā triūphalē, totius urbis ueneratiōe celebrat.

Variat Græcus

ΣΙΜΩΝ πέτρος ἀπόστολος
ὁ ἰωνᾶ, ἐπαρχίας γαλιλαί
ας, κώμης βηθσαϊδᾶ, ἀδελ
φὸς ἀνδρέου ἀποστόλου, καὶ ἀρ
χηγὸς τῆς ἀντιοχέων
ἐκκλησίας, καὶ κήρυγμα τῶν ἁγιαγράφων, D
καὶ ἐκ τῆς πόντου πισδυσάντων, ἐν πόντῳ, γα
λατίᾳ, καππαδοκίᾳ, ἀσίᾳ καὶ βιθυνίᾳ, τῷ δευ
τέρῳ ἐνιαυτῷ ἔτει, εἰς τὸ ἐκπολεμῆσαι σίμω
να τὸν μάγον, τὴν ῥώμην ἐπίσατο. ἐνθάδε ἐκποσι ὠφέ
τε γενιαυτοῦς, τὸν θρόνον τῆς ἱερωσύνης κατέχων,
ἕως τοῦ τελευταίου γενιαυτοῦ νέρωνος, τοτέσι,
τοῦ πεσαρευκαιδεκάτου, ἐφ' ὃ καὶ σαυρωθεὶς
ἐμαρτύρησε, τῷ ἰδίᾳ κεφαλῇ κάτω γενῶν ἔχων, οὗ
πόδας δὲ ἐν μετώπῳ, φάσκων ἀνάξιον εἶναι τὸν
εἶναι, τὸν ὅμοιον τρόπον σαυρωθῆναι τοῦ παντὸς
κυρίου. ἔγραψε δύο ἐπιστολὰς τὰς ὀνομαζομέ
νας καθολικάς. ἀφ' ὧν τὴν δευτέραν οἱ πλείους
ἀναγινώσκειν αὐτοῦ τυγχάνειν, διὰ τὸν χαρα
κτῆρα, καὶ τὴν διαφωνίαν τῆς πρώτης ἐπιστο
λῆς. ἀλλὰ καὶ τὸ κατὰ μάρκον εὐαγγέλιον, τοῦτο
λέγεται εἶναι. τὰ δὲ συγγράμματα, τοτέσι πρῶ
τον, ὃ ἐπιγέγραπται πράξεις αὐτοῦ. δεύτερον,
εὐαγγέλιον. τρίτον, κήρυγμα. τέταρτον, ἀπο-
λυψις. πέμπτον, ἐπιστολὴ, ὡς ἀποκρυφα οὐκ
ἀποδεκιμάζεται. ἐμαρτύρησε δὲ ἐν ῥώμῃ ἐπὶ τοῦ
βαλικάνου, πλησίον τῆς ὁδοῦ τῆς ἐπικλην τριμ
φαλίας, μετὰ πάντος τοῦ σεβάσματος, πα-
ρὰ τῶν ῥωμαίων θρησκεύεται.

Diuus Hieronymus non recensuit nisi scriptores: at Sophronius reliquos item apostolos adiunxit.
Ea nos Latina fecimus, & adijcienda curauimus, ne non congruerent Græca cum Latinis.

Andreas

A ANdreas frater huius, ut maiores nostri prodiderūt, Scythis, & Sogdianis, & Saccis prædicauit Euāgelium domini nostri Iesu Christi et in Augusta ciuitate prædicauit, quæ cognominatur magna, ubi est irruptio Apsari, et Phasis fluuius, illic incolunt Aethiopes interiores. Sepultus est autē Patris ciuitate Achaiæ, cruci suffixus ab Aegea præfecto Edessenorum.

IAcobus, qui appellatur frater domini, cognomento Iustus, ut nonnulli existimāt, Ioseph ex alia uxore, ut autem mihi uidetur, Marię sororis matris domini, cuius Ioannes in libro suo meminit, filius: post passionem Domini statim ab apostolis Hierosolymorū episcopus ordinatus, unam tātum scripsit epistolam, quæ de septem catholicis est, quę & ipsa ab alio quodam sub nomine eius ædita asserītur: licet paulatim tempore procedente obtinuerit autoritatem. Hegesippus uicinus apostolicorum temporum, in quinto commentariorum libro de Iacobo narrans, ait: Suscepit ecclesiā Hierosolymæ post apostolos frater domini
B Iacobus, cognomēto Iustus. Multi siquidem Iacobi uocabātur. Hic de utero matris sanctus fuit, uinum & siceram nō bibit, carnem nullam comedit, nunquam attonsus est, nec unctus unguento, nec usus balneo. Huic soli licitum erat ingredi sancta sanctorum. Siquidem uestibus laneis non utebatur, sed lineis, solusq; in templum ingrediebatur templum, & flexis genibus pro populo deprecabatur: intantum, ut camelorum duritiem traxisse eius genua crederentur. Dicit & alia multa, quę enumerare lōgum est. Sed & Iosephus in uicesimo libro antiquitatum refert, & Clemens in septimo Hypotyposeon, mortuo Festo, qui Iudæam regebat, missum à Nerone esse successorē eius Albinum: qui quum necdum ad prouinciam peruenisset: Ananus, inquit, pontifex adolescens Anani filius, de genere sacerdotali, accepta occasione ἀναρχίας, concilium congregauit: & compellens publice Iacobum, ut Christum Dei filium denegaret, contradicentem lapidari iussit: qui quum & præcipitatus de pinna templi confractis cruribus, adhuc semiuiuus, tendens ad cœlum manus diceret: Domine

ΑΝδρέας ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ὡς οἱ πρὸ ἡ- 2
μῶν παραδεδώκασιν, σκύθας καὶ σο
γδιανοὺς καὶ σάκκους ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιον
τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ. καὶ ἐν σεβασο
πόλει ἐκήρυξε τῇ μεγάλῃ, ὅπου ὅδιν ἡ παρεμ
βολὴ ἀνάβαθρα, καὶ φάσις ὁ ποταμός. ἐνθα οἱ
κοῦσιν αἰθίοπες οἱ ἐσώτεροι. διάπεμπται δὲ ἐν
πάτραις τῆς ἀχαΐας, σαυρῷ παραδοθεὶς ὑπὸ
αἰγέα τοῦ βασιλέως ἐδεσσηνῶν.

ΙΑκωβος ὁ ἀδελφὸς τοῦ κυρίου, ἀπόστολος 3
καὶ ἐπίκλην δίκαιος, ὡς πάντες ὑπολαμβά
νουσι, τοῦ ἰωσὴφ, ἀπ' ἄλλης γυναικός. ὡς δὲ
ἐμοὶ φαίνεται, μαρίας, ἀδελφῆς τῆς μητρὸς
τοῦ κυρίου ἧς ἰωάννης μέμνηται, παρὰ τὸ πά
θος τοῦ κυρίου λυθὺς παρὰ τῶν ἀποστόλων
ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος κατασταθεὶς, μίαν
μόνην συνεγράψατο ἀπιστολήν, ἥ τις τῶν
ἑπτὰ καθολικῶν τυγχάνει. καί πάντες παρ'
ἑτέρου τινὸς ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ ἐκδεδόσθαι
τοῦτον φασκουσι, καὶ κατὰ βραχὺ τοῦ χρό
νου προϊόντος, αὐθεντίας τινὸς ἐπελαβέ
ηγήσιππος γοῦν τῶν ἀποστολικῶν χρόνων,
ὧν ἐμνημόνευσε λόγων τῶν ὑπομνημάτων πολ
ἰακώβου διηγούμενος ἔφη. ἐδιέξατο τὴν ἐκ
κλησίαν ἱεροσολύμων μετὰ τῶν ἀποστόλων,
ἀδελφὸς τοῦ κυρίου ἰακωβος, ὁ ἐπίκλην
δίκαιος, διὰ τὸ πολοὺς καλεῖσθαι ἰακώβους
οὗτος ἐκ γαστρὸς ἅγιος ἦν, οἶνον καὶ σίκε
ρα οὐκ ἔπιε, ἐμψύχων δὲ οὐδὲ ἑτέρου θυτοῦ οὐ
μετέλαβε πώποτε, οὐδὲ ἐκείρατο, οὐδὲ ἠλείψα
σιν ἢ λουτροῖς ἐχρήσατο. ἐνῆν δὲ ἐν
αὐτῷ εἰσελθεῖν εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, ἐδύνατο
ἐρεᾶν μὲν ἐνεδύσατο, ἀλλὰ λινᾶ. μόνος τε αὐ
τὸς εἰσῄει εἰς τὸν ναὸν εἰσιόντα. καὶ γόνατα
κλίνων, ὑπὲρ τοῦ λαοῦ πρεσβεύων, τοσοῦ
τον, ὥς τε τὰ γόνατα αὐτοῦ ὑποβαίνειν νο
μίζεσθαι τοὺς τῶν καμήλων τύλους. λέγε
καὶ ἕτερά τινα, ἃ μακρὸν εἴη καταλέγεσθαι.
καὶ γὰρ καὶ ἰώσιππος ἐν τοῖς ἑπτὸν τῆς ἀρ
χαιολογίας λόγοις, καὶ κλήμης ἐν τοῖς ἑβδόμοις
τῶν ὑποτυπώσεων ἱστόρησαι, μετὰ τὸν τελευ
τὸν φῆσον τοῦ τῶν ἰουδαίων διέποντος, πεμ
φθῆναι παρὰ νέρωνος διαδόχου αὐτοῦ ἀλ
βῖνον. καὶ πεῖν ἢ ὧδον τῆς ἐπαρχίας ὑπολη
ναι, ἄνανος φησὶν ἱερεὺς νέος, ἀνάνου υἱὸς, γέ
νους ἱερατικοῦ, εὐλαβὴς ἀφορμὴν ἀναρχίας,
συνεδρίου γνωμῶν ἀναλαμβάνει τὸν ἰακω
βον δημοσίᾳ, ἵνα τὸν χριστὸν τοῦ υἱὸν τοῦ θεοῦ
ἀρνήσηται, ἀνθιλέγοντα δὲ λιθασθῆναι προ
στάττει. ὃς ἐκ τοῦ πτερυγίου τοῦ ναοῦ κρη
μνισθείς, κατακρότων αὐτοῦ τῶν σκελῶν, ἤρθη,
ὑπτίος ἐπάρας εἰς οὐρανὸν τὰς χεῖρας, λέγει.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Domine, ignosce eis: quod enim faciunt, nesciunt: fullonis fuste, quo rudia uestimenta extorqueri solent, in cerebro percussus interiit. Tradit item Iosephus tantæ eum sanctitatis fuisse, & celebritatis in populo: ut propter eius necem, creditum sit subuersam esse Hierosolymam. Hic est de quo Paulus Apostolus scribit ad Galatas: Alium autem Apostolorum uidi neminem, nisi Iacobum fratrem Domini. Et Apostolorum super hoc crebrius acta testantur. Euangelium quoque quod appellatur secundum Hebræos, & à me nuper in Græcum Latinumq; sermonem translatum est, quo & Origenes sæpe utitur, post resurrectionem saluatoris refert. Dominus autem quum dedisset sindonem seruo sacerdotis, iuit ad Iacobum, & apparuit ei. Iurauerat enim Iacobus, se non comesturum panem ab illa hora, qua biberat calicem Domini, donec uideret eum resurgentem à mortuis. Rursusq; post paululum: Afferte, ait Dominus, mensam & panem. Statimq; additur: Tulit panem, & benedixit, ac fregit, & dedit Iacobo Iusto, & dixit ei: Frater mi, comede panem tuum, quia resurrexit filius hominis à dormientibus. Triginta itaq; annos Hierosolymis rexit ecclesiam, idest usque ad septimum Neronis annum, & iuxta templum ubi & præcipitatus fuerat, sepultus est. Titulum usque ad obsidionem Titi & ultimam Hadriani, notissimum habuit. Quidam è nostris in monte Olueti eum putauerunt conditum, sed falsa eorum opinio est.

4 MAtthæus, qui & Leui, ex publicano Apostolus, primus in Iudea propter eos qui ex circũcisione crediderant, Euangelium Christi Hebraicis literis uerbisq; composuit. Quod quis postea in Græcum transtulerit, non satis certũ est. Porrò ipsum Hebraicum habetur usq; hodie in Cæsariẽsi bibliotheca, quam Pamphilus martyr studiosissime confecit. Mihi quoq; à Nazareis, qui in Beroea urbe Syriæ hoc uolumine utuntur, describendi facultas fuit. In quo animaduertẽdum, quod ubicũq; Euangelista, siue ex persona sua, siue ex

Κύριε, σύγγνωθι αὐτοῖς, ὁ γὰρ ποιοῦσιν ἀ- C
γνοοῦσι. τότε ἁναρικῷ μοχλῷ ᾧ τὰ ἱμάτια ἐκπέζειν εἰώθασι, κατὰ τὸν ἐγκέφαλον
κροτοῦσι, ἀνεπαύσατο. πρεσίδιος ὁ αὐτὸς
ἰώσηπος, τοσαύτης αὐτὸν γεγενῆσθαι ἁγιοσύνης φησὶ καὶ θρησκείας παρὰ τῷ λαῷ, ὡς
δόξαι τὸν αὐτῷ θάνατον πεπονθέναι πάντας,
τὰ ἱεροσόλυμα πεπορθῆσθαι. περὶ τούτου καὶ
ὁ ἀποστολος παῦλος πρὸς αὐτὸν γαλάτας λέγει. ἄλλον δὲ ἐκ τῶν ἀποστόλων οὐκ εἶδον, εἰ μὴ ἰακωβον τὸν ἀδελφὸν τοῦ κυρίου.
καὶ τῶν ἀποστόλων περὶ τούτου μαρτυροῦσιν
αἱ πράξεις. καὶ τὸ εὐαγγέλιον δὲ τὸ ἐπιγραφὸν καθ' ἑβραίους, ὅπερ ἀπ' ἐμοῦ νεωστὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν, καὶ ῥωμαϊκὴν γλῶτταν
μετεβλήθη, ᾧ καὶ ὠριγένης πολλάκις χρῆται, μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ σωτῆρος,
λέγει. ὁ δὲ κύριος δεδωκὼς σινδόνα τῷ
δούλῳ τοῦ ἱερέως, ἀπελθὼν πρὸς ἰακωβον,
ἀνοιξεν αὐτῷ. ὠμωμόκει γὰρ ἰακωβος μὴ
γεύσασθαι ἄρτου, ἀφ' ἐκείνης τῆς ὥρας ἀφ'
ἧς πεπώκει τὸ ποτήριον ὁ κύριος, ἕως οὗ
ἴδῃ αὐτὸν ἀνασάντα ἐκ νεκρῶν. ἄμφις δὲ
μικρὸν ὕστερον, φησὶν ὁ κύριος, τράπεζαν καὶ ἄρτον. εὐθὺς δὲ προσθέτει, λαβὼν ἄρτον, εὐχαριστήσας ἔκλασε, καὶ δεδωκὼς ἰακώβῳ τῷ δικαίῳ, λέγει αὐτῷ. ἀδελ- D
φε μου, ἔσθιε τὸν ἄρτον τὸν σὸν, ἠγέρθη γὰρ
ὁ ὑὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν. τελεώτατα
τιγαροῦν φιλαυτοῦ τῶν ἱεροσολύμων ἐνβρύ-
νοντες ἐκκλησίαν, ποτέτιψ, ἕως ἑβδόμης φιλαυτοῦ νέρωνος, πλησίον τοῦ ναοῦ ἀπετέθη, ὧν
ᾧ καὶ ἐρρίφθη. τίτλον ἄχει τῆς τύπου πολιορκίας, καὶ τῆς τελευτάιας ἀθρεανοῦ ἐπίσημον ἔχων. οὗ τινὸς ἐξ ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τοῦ
ἐλαιῶνος τεθάφθαι νομίζουσι, ψευδοῦς οὔσης
τῆς τούτων ὑπονοίας.

MAτθαῖος ὁ καὶ λεύις, ἀπόστολος ἐκ τελωνῶν, ἐν τῇ ἰουδαίᾳ πρῶτος ἔγρα-
ψεν ἐκ περιτομῆς πεπιστευκότας εὐαγγέλιον
τοῦ χριστοῦ γράμμασιν καὶ ῥήμασιν ἑβραϊκοῖς συνέταξεν, ἀγνοουμένου τοῦ μετὰ τῶν τε
εἰς ἑλληνικὴν οὗτο μεταφράσαντος. τὸ δὲ
ἑβραϊκὸν ἄχει τιμῆρον ὅσον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ καισαρείας τῇ παρὰ παμφίλου μάρτυρος φιλοπονουδαίως κατασκευασθέισα.
ἐμοὶ δὲ παρὰ τῶν ναζωραίων τῶν ἐν βεροίᾳ τῆς συρίας πύτῳ κεχρημένων, ἄδεια
παρεσχέθη τῆς τύπου μεταγραφῆς, δι' οὗ
ὅσιν ἀκριβῶς πεισθῆναι, ὡς ἐνδεᾶ ἐστὶν ὁ εὐαγγελισὴς, εἴτε ἐκ προσώπου οἰκείου, εἴτε ἐκ πε-

A ue ex persona Domini saluatoris, ueteris scripturæ testimoniis utitur, non sequatur Septuaginta translatorum auctoritatem, sed Hebraicam, è quibus illa duo sunt: Ex Aegypto uocaui filium meum. Et: Quoniam Nazaræus uocabitur.

ἐκ προσώπου τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ
σωτῆρος τῆς μαρτυρίαις κατακέχρηται τῶν
παλαιῶν γραφῶν, μὴ ἀκολουθεῖν τῇ αὐθεντίᾳ
τῶν ἑβδομήκοντα ἑρμηνευτῶν, ἀλλὰ τῇ ἑβραϊκῇ, ἀφ' ὧν τὰ δύο ὄντα ἐκεῖνα, ἐξ αἰγύπτου
ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου. καὶ ὅτι ναζωραῖος κληθήσεται.

Hæc usque ad Iudam non sunt Hieronymi, sed à Græcis adiecta.

IAcobus Zebedęi filius, duodecim tribubus quæ erãt in dispersione, omnibus prædicauit Euangelium domini nostri Iesu Christi. Interfectus est autẽ gladio ab Herode Tetrarcha Iudæorum.

ΙΑκωβος ὁ τοῦ ζεβεδαίου, ταῖς δώδεκα φυ- 5
λαῖς ταῖς ἐν τῇ διασπορᾷ, πᾶσιν ἐκήρυξε τὸ
εὐαγγέλιον τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ. αὐτὸς
ἠρέθη δὲ μαχαίρᾳ τοῦ ἡρώδου τετραρχοῦντος τῶν
ἰουδαίων.

PHilippus apostolus in Phrygia prædicat Euangelium domini Iesu. Sepelitur Hierapoli, cum filiabus honorifice.

ΦΙΛΙΠΠΟς ὁ ἀπόστολος ἐν φρυγίᾳ κη- 6
ρύσσει τὸ εὐαγγέλιον τοῦ κυρίου ἰησοῦ.
θάπτεται ἐν ἱεραπόλει μετὰ τῶν θυγατέρων
αὐτοῦ.

BArtholomæus apostolus, Indis iis qui dicũt fortunati, prędicauit Euãgelitũ Christi, & Euangeliũ quod est secũdum Matthęũ eis tradidit. Dormiuit aũt Albanopoli oppido maioris Armeniæ.

ΒΑρθολομαῖος ὁ ἀπόστολος, ἰνδοῖς, τοῖς 7
καλουμένοις εὐδαίμοσιν, ἐκήρυξε τὸ εὐ-
αγγέλιον τοῦ χριστοῦ, καὶ τὸ κατὰ ματθαῖον
αὐτοῖς εὐαγγέλιον ἔσωκεν. ἐνεμήθη δὲ ἐν ἀλ-
βανοπόλει τῇ μεγάλης ἀρμενίας.

THomas apostolus, quẽadmodũ traditũ est nobis, Parthis & Medis & Persis & Carmanis & Hyrcanis & Bactris & Magis prædicauit Euangelium domini. Dormiuit in ciuitat Calamina, quæ est Indiæ.

ΘΩΜΑΣ ὁ ἀπόστολος, καθὼς ἡ παράδοσις 8
παρέχει, πάρθοις καὶ μήδοις καὶ πέρ-
σαις καὶ καρμανοῖς καὶ ὑρκανοῖς καὶ βακτροις
καὶ μάγοις ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιον τοῦ κυρίου,
ἐνεμήθη ἐν πόλει καλαμίνῃ τῇ ἰνδικῇ.

SImon Cananæus, cognomento Iudas, frater Iacobi episcopi, qui & successit illi in episcopatum, post obitum Iacobi cognomento iusti, uixit annos uiginti supra centum. Crucifixus autẽ sub Traiano imperatore, mota persecutione graui, dormiuit.

ΣΙΜΩΝ ΚΑΝΑΝΑΙΟς, ὁ ἐπικληθεὶς ἰούδας, 9
ἀδελφὸς ἰακώβου τοῦ ἰωσήπου, ὃς τὸν
κλῆρον τῆς ἐπισκοπῆς ἐδέξατο μετὰ
τὸν ἰάκωβον τὸν δίκαιον κοιμησιν. ἔζησεν ἐπὶ
τοῦ ἐνοσιν ἔτη. σωρῷ δὲ παραδοθεὶς ἐπὶ τρα-
ϊανοῦ τοῦ βασιλέως, διωγμοῦ μεγάλου κινη-
θέντος, ἐνεμήθη.

MAtthias, cũ unus esset è numero septuaginta, allectus est in ordinẽ undecim Apostolorum, in locum Iudæ Iscariotæ, qui fuit proditor. In altera Aethiopia, ubi est irruptio Apsari, & Hyssi portus, prædicauit Euangelium, quum essent homines agrestes. Et illic dormiuit, & illic sepultus est, usque ad hodiernum diem.

ΜΑτθίας εἷς ὢν τῶν ἑβδομήκοντα, συν- 10
καταριθμηθεὶς δὲ μετὰ τῶν ἕνδεκα ἀ-
ποστόλων, ἀντὶ ἰούδα τοῦ ἰσκαριώτου τοῦ προ-
δότου γενομένου, ἐν τῇ δευτέρᾳ αἰθιοπίᾳ, ὅ-
που ἡ παρεμβολὴ ἄψαρου, καὶ ὕσσου λιμήν,
ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιον, ἀγρίοις ἀνθρώποις οὖ-
σι. καὶ ἐκεῖ ἐνεμήθη, καὶ ἐκεῖ ἐτάφη ἕως τῆς
σήμερον.

TImotheus autem Ephesiorum episcopus, ordinatus à beato Paulo, ex gentibus erat, non ex circumcisione. De quo multa testatur Paulus, admonens ut honestã professionẽ dati sibi doni seruaret, qui & gloriose illic testificatus est.

ΤΙΜΟΘΕΟς δὲ ὁ ἐπίσκοπος ἐφέσου κατα- 11
σταθεὶς ὑπὸ τοῦ μακαρίου παύλου, ἐξ
ἐθνῶν ὢν, οὐκ ἐκ περιτομῆς. ᾧ καὶ πολλὰ μαρ-
τυρεῖ παῦλος, γνησιωτάτῳ τῷ καλῇ ὁμολο-
γείαν τοῦ δεδωκότος αὐτῷ χαρίσματος φυ-
λάξαι, ὃς καὶ ἐνδόξως ἐκεῖ ἐμαρτύρησεν.

Universidad de Deusto
Biblioteca

12 TItus episcopus Cretæ, in eadem & in circumiacentibus insulis prædicauit Euãgelium Christi. Ibidem aũt & dormiuit, & sepultus est, nẽpe in Creta.

13 CRescens in Galliis prædicauit euãgelium & illic sepultus est. Eunuchus Candaces Aethiopum reginæ in Arabia cognomento felici, & in Taprobana insula maris rubri prędicauit Euãgelium Domini. Aiunt autẽ eum & ibidem martyrium pertulisse, & honorifice fuisse sepultum.

Iam hæc omnia quæ sequuntur, sunt Hieronymi.

14 IVdas frater Iacobi paruam quidẽ quę de septem catholicis est, epistolam reliquit. Et quia de libro Enoch, qui apocryphus est, in ea assumit testimonium, à pleriscę reiicitur, tamẽ autoritatem uetustate iam & usu meruit, & inter sanctas scripturas computatur.

15 PAulus apostolus, qui antè Saulus, extra numerum duodecim apostolorum, de tribu Beniamin & oppido Iudææ Giscalis fuit, quo à Romanis capto, cum parẽtibus suis Tarsum Ciliciæ commigrauit: à quibus ob studia legis missus Hierosolymã, à Gamaliele uiro doctissimo, cuius Lucas meminit, erudi tus est. Cum autem interfuisset neci martyris Stephani, & acceptis à pontifice templi epistolis, ad persequendos eos, qui Christo crediderãt, Damascum pergeret, reuelatione compulsus ad fidem, quæ in actibus apostolorum scribitur, in uas electionis de persecutore translatus est. Cumcę primum ad prædicationem eius Sergius Paulus procõsul Cypri credidisset, ab eo quod eum Christi fidei subegerat, sortitus est nomen Paulus: & iuncto sibi Barnaba, multis urbibus peragratis, reuertenscę Hierosolymam, à Petro Iacobocę & Ioanne gentium apostolus ordinat. Et quia in Actibus apostolorum plenissime de eius cõuersatione scriptum est, hoc tãtum dicam, quod post passionẽ Domini uicemosiquinto anno, idest secundo Neronis, eo tempore quo Festus procurator Iudææ successit Felici, Romam uinctus mittitur, & biennium in libera manens custodia, aduersus Iudæos, de aduẽtu Christi quotidie

κατάλογος

ΤΙτος ἐπίσκοπος Κρήτης, ὃν αὐτὴ καὶ C τοῖς πρῶτοις νήσοις ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιον τοῦ χριστοῦ. ἐκεῖ καὶ ἐκοιμήθη καὶ ἐτάφη ὑπὸ Κρήτης.

Κρήσκης ὑπὸ γαλλίας ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιον, καὶ ἐκεῖ ἐτάφη. εὐνοῦχος κανδάκης τῆς βασιλίσσης αἰθιόπων, ὃν ἀράβιοι τῆ εὐδαίμονι, καὶ ὑπὸ ταπροβάνη νήσῳ ὑπὸ τῆ ἐρυθρᾶ ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιον τοῦ κυρίου. λόγος δὲ πολέχει, ὡς C μεμαρτυρηκέναι αὐτὸν ἐκεῖ, καὶ ὑπὸ ξέως ταφῆναι.

ΙούδαC ἀδελφὸς ἰακώβου, ἐλαχίσιν, ἧ τις ἐκ τῶν ἑπτὰ καθολικῶν ἐστιν, ὑπέσολλι καταλέλοιπεν. καὶ ἐπειδὴ ἀρ' ὑπὸ βίβλου ὑπὸ τῆς ἀποκρύφου τυγχανούσης, πρόσλαμβάνεται ὑπὸ αὐτῆ μαρτυρίας, παρὰ πολλῶν ἐκβάλλεται, ἀλλ' ὅμως τῆ ἀρχαιότητι, καὶ τῆ ὑπὸ χρήσεως αὐθεντίᾳ ἠξιώθη τῶν θείας γραφὰς συγκαταριθμεῖσθαι.

ΠΑῦλος ὁ ἀπόσολος ἕξω τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δώδεκα ἀποσόλων τυγχάνων, ἐκ φυλῆς βενιαμὶν, καὶ κώμης γισχάλων τῆς ἰουδαίας, ὁρμώμενος προσηθείσης παρὰ τῶν ῥωμαίων τῆς αὐτῆς κώμης, μετὰ τῶν οἰκείων D γονέων εἰς ταρσὸν τῆς κιλικίας κατῳκησεν, ὑφ' ὧν σαλὲς ἀπὸ τῶν ἀσκησιν τοῦ νόμου εἰς ἱροσόλυμα, παρὰ γαμαλιὴλ ἀνδρὶ διδασκαλικωτάτῳ, οὗ καὶ λουκᾶς μέμνηται, ἐφοίτησεν. ἀλλ' ἡνίκα ταρὶν τῆ σφαγῆ στεφάνου τοῦ μάρτυρος, λαβὼν ἐπιστολὰς τοῦ ἱερέως ὑπὲρ διωγμοῦ τῶν ἐν τοῦ ἰησοῦ χριστῷ πιστευσάντων εἰσὶς τὴ δαμασκῷ ἐξ ἀρχαιόλυτέως εἰς τὸν πίστιν τὸν ἐν ταῖς προσευχαῖς τῶν ἀγίων ἐγγεγραμμένων, εἰς σκοῦ ἐκλογῆς ἐσόλου ἐγγεγραμμένου, εἰς σκοῦ ἐκλογῆς ἀρ' ὀλίγου μετὰ ἐχόμενος. πιστεύσαντος δὲ πρῶτον εἰς τὸν τότον κήρυξιν σεργίου παύλου ἀνθυπάτου ῥὶ κυπρείων, ἐξ αὐτοῦ ὅτι αὐτῆ τῆ πίστει τοῦ χριστοῦ ἐστάξη, ἐκλῃρώθη τοῦ ὀνόματος παύλου. καὶ συζεύξας ἑαυτῷ βαρνάβαν, πολλάς τε πόλεσιν ἀδίσας ἀναζεύξας εἰς ἱροσόλυμα παρὰ πέτρου καὶ ἰακώβου τῶν ἐθνῶν ἀπόσολος καθίσατο, ἐπεὶ πίνω ὑπὸ τῆς πραξεσι τῶν ἀρχόλων πρὸς ῥὶ τότε διαγωγῆς πολλὰ ἐργάτης, ὧν μόνον λέξω, ὅτι πρὸ μετὰ τὸ πάθος τοῦ κυρίου ἔτεσι πεμπτῳ ἔτει, τότε λευτόρνερωνος, ἡνίκα φῆστος ὁ ῥὶ ἰουδαίας ἐπίτροπος διεδέξατο φήλικα, εἰς ῥώμην διεσμιος πεμπτῳ. καὶ ὧν δύο ὑπὸ ἐλευθέρας μένων παραφυλακῆς, ὑπὸ τῶν ἰουδαίων πρὸς ῥὶ ἐλεύσεως ἰησοῦ χριστοῦ ἐκάστοτε

A tidie disputauit. Sciendum aũt in prima satisfactione, necdum Neronis imperio roborato, nec in tanta erumpente scelera, quanta de eo narrant historiæ, Paulũ à Nerone dimissum, ut Euangeliũ Christi in Occidentis quoqę partibus prædicaret, sicut ipse scribit in secunda epistola ad Timotheum, eo tẽpore quo & passus est, de uinculis dictans epistolam: In prima mea satisfactione nemo mihi affuit, sed omnes me dereliquerunt, non eis imputetur. Dominus autem mihi affuit, & confortauit me, ut per me prædicatio cõpleretur, et audirent omnes gentes, & liberatus sum de ore leonis. Mani festissime leonem propter crudelitatem Neronem significans. Et in sequẽtibus: Liberatus sum de ore leonis. Et statim, Liberauit me dominus ab omni opere malo, et saluauit me in regnum suum cœleste, quod scilicet præsens sibi sentiret imminere martyrium. Nam & in eadem epistola præmiserat: Ego enim iam immolor, & tempus resolutionis meæ instat. Hic ergo decimoquarto Neronis anno, eodem die quo Petrus, Romæ pro
B Christo capite truncatus sepultuscę est in uia Ostiensi, anno post passionem domini tricesimo septimo. Scripsit autem nouem ad septem ecclesias epistolas, ad Romanos unã, ad Corinthios duas, ad Galatas unã, ad Ephesios unam, ad Philippenses unam, ad Colossenses unam, ad Thessalonicenses duas: præterea ad discipulos suos, Timotheo duas, Tito unam, Philemoni unam. Epistola autem quæ fertur ad Hebræos, non eius creditur propter stili sermonisqę distantiam: sed uel Barnabæ iuxta Tertullianũ: uel Lucæ euangelistæ, iuxta quosdã: uel Clementis Romanæ postea ecclesiæ episcopi, quem aiunt sententias Pauli proprio ordinasse & ornasse sermone. Vel certe quia Paulus scribebat ad Hebræos, & propter inuidiam sui apud eos nominis titulũ in principio salutationis amputauerat. Scripserat ut Hebræus Hebræis Hebraice, idest suo eloquio disertissime, ut ea quæ eloquenter scripta fuerant in Hebręo, eloquentius uerterẽtur in Græcum: & hanc causam esse, quod à cæteris Pauli epistolis discrepare uideat. Legunt quidam & ad Laodicenses, sed ab omnibus exploditur.

τελευτήσαι. δεῖ δὲ εἰδέναι ὅτι ὑπὸ τῆ πρώτη ἀπολογίᾳ, μήπω τῆς τοῦ νέρωνος βασιλείας σφριωθείσης, μήτε εἰς τοσούτους αὐτοῦ πραξεις, ὅσους ἀπ' ἰσοείας φέρουσιν, ἐξελήλακήτος, παῦλος παρὰ νέρωνος ἀπελύθη ὑπὲρ τὸ εὐαγγέλιον τοῦ ἰησοῦ χριστοῦ, καὶ ὑπὸ τοῖς ἑσπερίοις μέρεσιν κηρύξαι, καθὼς γράφει ὑπὸ τῆ δευτέρᾳ πρὸς τιμόθεον ὑπέσολὴ, ὑπὸ τοῦ καιρῷ, ὑπὸ ᾧ καὶ ἐπάθη, ὅταν ὑπὸ τοῖς δεσμοῖς ὦν, ὡσεέλλει, λέγων. ὑπὸ τῆ πρώτη μου ἀπολογίᾳ οὐδείς μοι συμπαρεγένετο, καὶ ἐρρύσθην ἐκ σόματος λέοντος, σαφῶς δηλῶν ὠμότητα, νέρωνα λέγων. ἀνδόμην γὰρ δηλονότι ὑπὲιδαι αὐτοῦ τὸ μαρτύριον, ὑπὸ τῆ αὐτῆ ὑπέσολῆ πρόσωπε, λέγων. ἐγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι, καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἐμῆς ἀναλύσεως ἐφέσηκεν. ὁμοίως τοίνυν καὶ αὐτὸς τοσαρδηκαιδεκάτῳ νέρωνος ὑπιαυτοῦ, τῆ αὐτῆ ἡμέρᾳ, ἧ καὶ πέτρος ὑπὲρ ῥώμης ὑπὲρ τοῦ ἰησοῦ χριστοῦ ἀποκεφαλιδεὶς, ἀπετέθη ὑπὸ τῆ ὁδῷ, τῆ λεγομένῃ ὁσιωσίᾳ, ἔτους μετὰ τὸ παθος τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, τριακοστοῦ ἑβδόμου. ἔγραψε δὲ ὑπέσολὰς ὑπὲρ ἑπτὰ ἐκκλησιῶν οὕτως, πρὸς ῥωμαίους μίαν, πρὸς κορινθίους δύο, πρὸς γαλάτας μίαν, πρὸς ἐφεσίους μίαν, πρὸς φιλιππησίους μίαν, πρὸς κολασσεῖς μίαν, πρὸς θεσσαλονικεῖς δύο, καὶ πρὸς οὓς οἰκείους μαθητὰς, τιμοθέῳ δύο, τίτῳ μίαν, φιλήμονα μίαν. τὴν δὲ πρὸς ἑβραίους ὑπέσολὴν πολλοὶ νομίζουσι μὴ εἶναι αὐτοῦ, διὰ τε τὸν χαρακτῆρα, καὶ τὴν τοῦ λόγου διαφωνίαν, ἀλλὰ βαρνάβα κατὰ τὸν τερτυλλιανόν, ἢ τοῦ λουκᾶ τὸ εὐαγγελιστοῦ, καθὼ τισι δοκεῖ, ἢ κλήμεντος τοῦ τῆς ἐκκλησίας ῥώμης ὕστερον ἐπισκόπου, ὃν φασι τὰ ἀποφθέγματα παύλου οἰκείῳ σωταξαι καὶ κοσμῆσαι λόγῳ, ἢ τό γε μᾶλλον παῦλος γράφων πρὸς ἑβραίους, διὰ τὸν φθόνον τὸν πρὸς αὐτὸν, τὴν τοῦ ἀποστόλου ἐπιγραφὴν ἐν ἀρχῇ τῆς προσηγορίας γράψαι, οὐκ εὐλογίμασεν. ἐγκρίνει γὰρ ὡς ἑβραῖος ἑβραίοις, πυκτικῶς οἰκείᾳ φράσει εὐλογίμως, καὶ ἅπερ ὑφράδῶς σωτέτακτο τῇ ἑβραΐδι διαλέκτῳ, ὑφρασθέντα εἰς ἑλληνικὴν μετεφράδη, καὶ τοῦτο εἶναι τὴν ἀτίαν, τοῦ οἰεσθαι διαφωνεῖν τοῖς ἄλλοις παύλου ὑπέσολάς. τινὲς δὲ, καὶ τὴν πρὸς λαοδικεῖς ἀναγινώσκουσιν, ἀλλὰ παρὰ πάντων ἐκβάλλεται.

βάρναβας

Universidad de Deusto
Biblioteca

16 BArnabas Cyprius, qui & Ioseph Leuites, cum Paulo gentium apostolus ordinatus, unam ad ædificationẽ Ecclesiæ pertinẽtem epistolam composuit, quæ inter apocryphas scripturas legitur. Hic postea propter Ioannem discipulum, qui & Marcus uocabatur, separatus à Paulo, nihilominus Euangelicæ prædicationis iniunctum sibi opus exercuit.

17 LVcas medicus Antiochẽsis, ut eius scripta indicãt, Græci sermonis non ignarus fuit, sectator apostoli Pauli, & omnis peregrinationis eius comes. Scripsit euãgelium, de quo idem Paulus: Misimus, inquit, cum illo fratrẽ, cuius laus est in euangelio per omnes ecclesias. Et ad Colossenses: Salutat uos Lucas medicus charissimus. Et ad Timotheum: Lucas est mecum solus. Aliud quoq; ędidit uolumen egregium, quod titulo πράξεις ἀποστόλων prænotatur: cuius historia usq; ad biennium Romæ commorantis Pauli peruenit, idest usq; ad quartum Neronis annũ. Ex quo intelligimus, in eadem urbe librum esse compositũ. Igitur πράξεις Pauli, & Theclæ, & totam baptizati Leonis fabulã, inter apocryphas scripturas computamus. Quale enim est, ut indiuiduus comes apostoli, inter cęteras eius res hoc solum ignorauerit? Sed & Tertullianus uicinus eorũ temporũ, refert presbyterum quendam in Asia ασιάρχην apostoli Pauli, conuictum apud Ioannem, quod autor esset libri, & confessum se hoc Pauli amore fecisse, & ob id excidisse. Quidam suspicantur quotiescunq; in epistolis suis Paulus dicit, iuxta euangelium meum, de Lucæ significare uolumine: & Lucam non solum ab apostolo Paulo didicisse euangelium, qui cum domino in carne non fuerat, sed & à cæteris Apostolis, quod ipse quoq; in principio sui uoluminis declarat dicens: Sicut tradiderunt nobis, qui à principio ipsi uiderunt & ministri fuerunt sermonis. Igitur Euãgelium sicut audierat scripsit: Acta uero Apostolorum sicut uiderat, composuit. Vixit octoginta & quatuor annos, uxorem non habens. Sepultus est

C Βαρναβᾶς λύπρειος. ὁ καὶ ἰωσὴφ λευίτης, μετὰ παύλου τῶν ἐθνῶν ἀπόστολος κατασταθεὶς, μίαν πρὸς οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας ὠδὴν σωέταξεν, ἣ τῆς εἰς τὰς ἀρχὰς γραφὰς ἀναγινώσκεται. οὗτος ὕστερον ὑπὸ ἰωάννου τοῦ μαθητοῦ, ὃς καὶ μάρκος ἐκαλεῖτο, χωρισθεὶς παύλου, οὐδὲν ἧσσον τὸ εὐαγγελικὸν κηρύγματος ἔργον ὡς τάχος ἐπλήρωσεν.

Λουκᾶς ἰατρὸς ἀντιοχεύς, ἰκανῶς τὰ συγγράμματα αὐτοῦ δηλοῖ, τῇ ἑλληνικῇ οὐκ ἄπειρος, παύλου ἀποστόλου, καὶ πάσης αὐτοῦ τῆς ἀλληθείας ἀκόλουθος. σωέταξεν εὐαγγέλιον, πρὸς οὗ αὐτὸς παῦλος, ἀποσείλαμεν φησὶ σὺν αὐτῷ τὸν ἀδελφόν, οὗ ὁ ἔπαινος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ κατὰ πάντας τὰς ἐκκλησίας. καὶ πρὸς αὖ κολασσεῖς, ἀσπάζεται ὑμᾶς λουκᾶς ὁ ἰατρὸς ὁ ἀγαπητός. καὶ πρὸς τιμόθεον, λουκᾶς ἐστὶ μετ' ἐμοῦ μόνος. καὶ ἕτερον δὲ ἀρίστως ἔχει τοῦτο ἀναίρων, ἐπιγράφω πράξεις ἀποστόλων, οὗ ἡ ἱστορία ἕως διετείας διαμένουσα ἐν τῇ ῥώμῃ παύλου ἐκτείνεται, πυνθάνεσιν ἕως τετάρτου νέρωνος χρόνου. ἀφ' ὧν πεπείσμεθα, ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τὴν βίβλον συντετάχθαι. ἡ γὰρ πρόρρησις παύλου καὶ θέκλας, καὶ πᾶς ὁ μῦθος ὡσανεὶ λέοντος βαπτιζόντος, εἰς τὰς ἀποκρύφους γραφὰς ἀναθήσονται. οὐδὲ γὰρ ἐνεχώρει τὸν ἀχώριστον τοῦ ἀποστόλου μεταξὺ τῶν λοιπῶν αὐτοῦ πράξεων ὅλον ἀγνοηθῆναι. ἀλλὰ καὶ πρωτοβουλιανὸς ἐκεῖνον τὸν χρόνον, ἀναφέρει πρεσβύτερόν τινα ἐν τῇ ἀσίᾳ, ἀποδεδεμένην παύλου ἀποστόλου, ἐλεγχθέντα ὑπὸ ἰωάννου τοῦ ἀποστόλου, ἐληλυθέναι εἰς βίβλου, ὡμολογηκέναι φίλτρῳ ἱστερημένον παύλου τοῦτο ποιῆσαι, διὸ καὶ ἐκβεβλῆσθαι τοῦτον τινὲς ὑπολαμβάνουσιν. ὁσάκις γὰρ παῦλος ἐν ταῖς οἰκείαις ἐπιστολαῖς λέγει, κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου, δῆλον ὡς περὶ τοῦ λουκᾶ οὐ μόνον παρὰ τοῦ ἀποστόλου παύλου μεμαθηκέναι τὸ εὐαγγέλιον, οἷα μετὰ τοῦ κυρίου πολλαχοῦ τὰ ἐν τῷ σώματι μὴ γνωμένου, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν λοιπῶν ἀποστόλων, ὅπερ καὶ αὐτὸς ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἰδίου συντάγματος σαφῶς λέγει. καθὼς παρέδοσαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται. τιγαρσῶν τὸ εὐαγγέλιον καθὼς ἀκήκοεν ἔγραψε, τὰς δὲ πράξεις τῶν ἀποστόλων, καθὰ ἱστόρησεν αὐτὸς, καὶ συνέταξεν. ἀνέχθη τὰ λείψανα αὐτοῦ

ἀνετέθη

A tus est Constãtinopoli, ad quam urbem uicesimo Constãtij anno, ossa eius cum reliquiis Andreæ apostoli trãslata sunt de Achaia.

MArcus discipulus & interpres Petri, iuxta quod Petrum referentem audierat, rogatus Romæ à fratribus, breue scripsit Euangelium. Quod quum Petrus audisset, probauit, & Ecclesiæ legendum sua autoritate ędidit, sicut Clemens in sexto ὑποτυπώσεων libro scribit. Et Papias Hierapolitanus episcopus, meminit huius Marci, & Petrus in Epistola prima, sub nomine Babylonis figuraliter Romam significans: Salutat uos quæ in Babylone cum electa, & Marcus filius meus. Assumpto itaque Euangelio quod ipse confecerat, perrexit Aegyptum, & primus Alexandriæ Christum annuncians, constituit ecclesiam, tantæ doctrinæ & uitæ continentiæ, ut omnes sectatores Christi ad exemplum sui cogeret. Denique Philo disertissimus Iudæorum, uidens Alexandriæ primam ecclesiam adhuc Iudaizantem, quasi in laudem gentis suæ librum super eorum conuersatione scripsit. Et quomodo Lucas narrat Hierosolymæ credentes omnia habuisse communia: sic ille quod Alexãdriæ sub Marco fieri doctore cernebat, memoriæ tradidit. Mortuus est autem octauo Neronis anno, & sepultus Alexandriæ, succedente sibi Aniano.

IOannes apostolus, quem Iesus amauit plurimum, filius Zebedæi, frater Iacobi apostoli, quẽ Herodes post passionem Domini decollauerat, nouissimus omnium scripsit Euangelium, rogatus ab Asiæ episcopis, aduersus Cerinthum, aliosq; hæreticos, & maxime tunc Ebionitarum dogma consurgens, qui asserũt Christum ante Mariam non fuisse. Vnde & compulsus est diuinam eius natiuitatẽ edicere. Sed & aliam causam huius scripturæ ferunt: quod quum legisset Matthæi, Marci & Lucæ uoluminа, probauerit quidẽ textũ historiæ, & uera eos dixisse firmauerit, sed unius tantum anni, in quo & passus est, post carcerem

ἀνετέθη ὑπὸ ἰωαννου τοῦ εὐαγγελιστοῦ, εἰς ἣν πόλιν ἔτει εἰκοστῷ ἰωαννου βασιλεύοντος. τὸ πύτου σῶμα μετὰ τῶν λειψάνων ἀνδρέου τοῦ ἀποστόλου μετωκίσθη.

ΜΑρκος μαθητὴς καὶ ἑρμηνευτὴς πέτρου, καθὼς τὸ πέτρου ἐξηγουμένου ἤκουσε, παρακληθεὶς ὑπὸ τῆς ῥώμης παρὰ τῶν ἀδελφῶν, βραχὺ σωέταξεν εὐαγγέλιον, ὡς ἂν ἐγνωκὼς πέτρος ἐδοκίμασε, καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ ἀναγνωσθησόμενον αὐθεντήσας ἐξέδωκε, καθὰ σωεγράψατο ἡλήμης ἐν τῷ ἕκτῳ τῶν ὑποτυπώσεων λόγῳ. καὶ παπίας ἱεραπολίτης ἐπίσκοπος, μέμνηται τούτου μάρκου, καὶ πέτρος ἐν τῇ πρώτῃ ἐπιστολῇ, ἐπ' ὀνόματι βαβυλῶνος εἰκονικῶς ῥώμην σημαίνων. ἀσπάζεται ὑμᾶς φησίν ἡ ἐν βαβυλῶνι συνεκλεκτὴ, καὶ μάρκος ὁ ἐμὸς υἱός. παραλαβὼν τιγαρσῶν τὸ εὐαγγέλιον, ὅπερ αὐτὸς σωέταξε, καταλαμβάνει τὴν αἴγυπτον, καὶ πρῶτος ἐν ἀλεξανδρείᾳ ἱησοῦν χριστὸν κηρύξας, κατεστήσατο ἐκκλησίαν, τοσαύτην παιδεύσει καὶ βίου καρτερείᾳ διαπρέψας, ὥς τε πάντας αὐτὸν ἀκολουθοῦντας τῷ χρίσῳ ἑτοίμους πρὸς τὸν θάνατον ἀγωνίσασθαι. ὅθεν καὶ φίλων ὁ τῶν ἰουδαίων ἑλληνιστὴς, ὁρῶν ἐν ἀλεξανδρείᾳ πρώτην ἐκκλησίαν ἐπὶ ἰουδαϊζουσαν, ὡσανεὶ ἐς ἔπαινον τοῦ οἰκείου ἔθνους, βίβλον πρὸς τῆς πύτων διαγωγῆς συνεγράψατο. καὶ ὥσπερ λουκᾶς δηλοῖται οὐκ ἐν ἰσραηλίταις τοῖς κατὰ σάρκα ἀνδράσι πάντα δυνηθεὶς κοινὰ, οὕτως καὶ οὗτος ὁπόσα ἐν ἀλεξανδρείᾳ τῷ μάρκου τοῦ διδασκάλου ἑώρα γινόμενον, τῇ μνήμῃ παρέδωκε. πλουτήσας δὲ ἐν ὀγδόῳ τῷ νέρωνος ἔτει, ἀνετέθη ἐν ἀλεξανδρείᾳ, διαδεξαμένου αὐτὸν ἀνανίου.

ΙΩάννης, ὃν ἰησοῦς παύυ ἠγάπησεν, υἱὸς ζεβεδαίου, ἀδελφὸς ἰακώβου τοῦ ἐν ἱερώσυ μετὰ τὸ πάθος τὸ κυρίου ἀποκεφαλισθέντος, ἔγραψε πάντων ἔγραψεν εὐαγγέλιον, παρακληθεὶς παρὰ τῶν τῆς ἀσίας ἐπισκόπων, καὶ κατὰ κηρίνθου, καὶ ἄλλων αἱρετικῶν, καὶ μᾶλιστα τότε τῶν ἐμβιωνιτῶν δόγματος ἀναιρέθη, τῶν φασκόντων τὸν χριστὸν πρὸ μαρίας μὴ γεγονέναι. ὅθεν ἀναγκάσθη τὴν θείαν γέννησιν αὐτοῦ εἰπεῖν. καὶ ἄλλως δὲ αὐτὸν τοῦ συγγράμματος φέρουσιν. ἀναγνοὺς γὰρ ματθαίου, μάρκου, καὶ λουκᾶ τὰ τόλμη, ἐδοκίμασε μὲν τὸ ὕφος τῶν ἱστοριῶν ἀληθῆ αὐτοὺς εἰρηκέναι ἐβεβαίωσεν. ἑνὸς δὲ ἐνιαυτοῦ μόνου, ἐν ᾧ ἔπαθεν, μετὰ τὴν

φυλα-

Universidad de Deusto
Biblioteca

carcerem Ioannis historiã texuisse. Prætermisso itaque anno cuius acta à tribus exposita fuerãt, superioris temporis antequã Ioannes clauderetur in carcerem, gesta narrauit, sicut manifestum esse poterit his qui diligenter quatuor Euangeliorũ uolumina legerint. Quæ res etiam διαφωνίαν, quæ uidetur Ioannis esse cum cæteris, tollit. Scripsit autem & unam epistolam, cuius exordium est: Quod fuit ab initio, quod audiuimus & uidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectauerunt de uerbo uitæ: quæ ab uniuersis ecclesiasticis & eruditis uiris probatur. Reliquæ autẽ duæ, quarum principiũ est, Senior electæ dominæ & natis eius: & sequentis, Senior Caio charissimo, quem ego diligo in ueritate: Ioannis presbyteri asseruntur, cuius & hodie alterum sepulchrum apud Ephesum ostenditur: & nonnulli putant duas memorias eiusdem Ioannis euangelistę esse: super qua re cum per ordinẽ ad Papiam auditorem eius uentum fuerit, disseremus. Quartodecimo igitur anno, secundam post Neronem persecutionem mouẽte Domitiano, in Patmon insulam relegatus, scripsit Apocalypsim, quam interpretatur Iustinus martyr & Irenæus. Interfecto autẽ Domitiano, & actis eius ob nimiam crudelitatẽ à senatu rescisis, sub Nerua principe redit Ephesum: ibiq; usq; ad Traianũ principẽ perseuerans, totas Asię fundauit rexitq; ecclesias, & cõfectus senio, sexagesimo octauo post passionẽ domini anno mortuus, iuxta eandem urbem sepultus est.

20 HErman, cuius apostolus Paulus ad Romanos scribens meminit, Salutate Asyncritum, Phlegõtem, Herman, Patrobam, Hermen, & qui cum eis fratres sunt: asserunt autorem esse libri, qui appellatur Pastor, & apud quasdã Græciæ ecclesias etiam publice legitur. Reuera utilis liber, multiq; de eo scriptorum ueterum usurpauerunt testimonia. Sed apud Latinos pene ignotus est.

21 PHilo Iudęus, natione Alexãdrinus, de genere sacerdotũ idcirco à nobis inter scriptores ecclesiasticos ponit quia librum de prima Marci euãgelistæ apud Alexandriã scribens ecclesia, in nostrorũ laude uersatus est: non solũ eos ibi, sed in mul-

κατάλογος

φυλακὴν ἰωάννου τὴν ἱστορίαν σωτάξαι. ἐάσας τοίνυν τὸν ἅγιον οὗ τὰ πεπραγμένα παρὰ τῶν τελῶν ἀγνοεῖσθαι, τοῦ ἀνωτέρου χρόνου, φημὶ δὴ τοῦ ἰωάννου ἐμβληθῆναι εἰς τὸν C
εἰρκτῶν, τὰς πράξεις ἀγνοεῖσθαι, καθὰ σαφηνισθῆναι δυνήσεται τοῖς ἀμέλως τοῖς τὰ παρὸν δυαγγελίοις ἐντυγχάνουσιν. ὅπερ καὶ τὴν διαφωνίαν τὴν δοκοῦσαν εἶναι ἰωάννου μετὰ τῶν λοιπῶν, ἔργα. ἔγραψε δὲ μίαν ἀδιστόλην, ἧς ἡ ἀρχή ἐστι. ὃ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ἃ τις παρὰ πάντων τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ πεπαιδευμένων ἀνδρῶν ἐγκρίνεται. αἱ δὲ λοιπαὶ δύο, ὧν ἡ ἀρχή ἐστι, πρώτης μέν, ὁ πρεσβύτερος ἐκλεκτῇ κυρίᾳ, δευτέρας δὲ, ὁ πρεσβύτερος Γαΐῳ τῷ ἀγαπητῷ, ἰωάννου πρεσβυτέρου λέγονται. οὗ ἐπὶ καὶ νῦν ἕτερον μνῆμα ἐν τῇ ἐφέσῳ τυγχάνει. καί τινες νομίζουσι, τὰ δύο μνημεῖα ἰωάννου εἶναι τοῦ εὐαγγελιστοῦ, περὶ οὗ ἑνὶ καιρῷ τάξει εἰς πατρίαν τὸν τοῦτον ἀκριβεστέρῳ ἐλθοῦσιν ἐξηγησόμεθα. τοιγαροῦν πεσαρεσκιδεκάτῳ ἔτει, δευτέρου μετὰ νέρωνα διωγμὸν κινοῦντος δομετιανοῦ, εἰς πάτμου νῆσον πορευόμενος, συντέταχεν ἀποκάλυψιν, ἣν μετέφρασεν ἰουστῖνος μάρτυς καὶ ἱερομάρτυς. σφαγέντος δὲ δομετιανοῦ, καὶ τῶν πράξεων αὐτοῦ δι' ὑπομνημάτων ἐκκλησίαις ἀνακοινουμένων, ἔως τραϊανοῦ τοῦ βασιλέως ἐπεῖσε διατελέσας, πάσας τὰς τῆς ἀσίας ἐθεμελίωσε καὶ ὠκοδόμησεν ἐκκλησίας, καὶ λίαν γηραλέος ἐξηνεγκεῖν οὐδένα γίνεται, μετὰ τὸ πάλιν λυσίου τελευτήσας, πλησίον τῆς πεφαρμένης πόλεως ἠξιώθη τῆς κοιμήσεως. D

ΕΡμᾶς, οὗ ὁ ἀπόστολος πρὸς ῥωμαίους γράφων μέμνηται, ἀσπάζεσθε ἀσύγκριτον, φλέγοντα, ἑρμᾶν, πατρόβαν, ἑρμῆν, λέγεται αὐθέντης γεγράφθαι βίβλον, ὃν γραφὴν ποιμήν, ἣ τινες ὧν ποιμὴν ἀναστολικὰς ἐκκλησίας δημοσίᾳ ἀναγινώσκεται. καὶ ἀληθῶς χρήσιμος ὁ λόγος, ἀφ' οὗ πολλοί τῶν παλαιῶν συγγραφέων ὑπεκλέψαν μαρτυρίας, ἀλλὰ παρὰ τοῖς ῥωμαίοις ἄγνωστος εἶναι δοκεῖ.

ΦΙλων ἰουδαῖος, τυχθεὶς ὧν ἀλεξανδρείας, γένους ἱερέων, ὅτι αὐτὸν παρ' ἡμῶν μετὰξὺ τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων τάσσεται, ἐπεὶ δὴ πρὸς τὸ πρώτης μάρκου εὐαγγελιστοῦ ὧν ἀλεξανδρείας ἐκκλησίας γράφων, εἰς ἔπαινον τ' ἡμετέρων χωρεῖ. ὃ μόνον αὐτόθι αὐτῶν ἀλλὰ καὶ

A in multis quoque prouinciis esse memorans, & habitacula eorum dicens monasteria. Ex quo apparet talem primũ Christo credentium fuisse ecclesiam, quales nunc monachi esse nituntur & cupiunt, ut nihil cuiusquam proprium sit, nullus
In hoc Græco pro egentibus legisse uidetur gentibus inter eos diues, nullus pauper, patrimonia egentibus diuiduntur, orationi uacatur & psalmis, doctrinæ quoq; & continentiæ: quales & Lucas refert primum Hierosolymæ fuisse credẽtes. Aiunt hũc sub Caio Calígula Romæ periclitatum, quò legatus gẽtis suę missus fuerat. Cum secunda uice uenisset ad Claudiũ, in eadem urbe locutum esse cum apostolo Petro, eiusq; habuisse amicitias, & ob hanc causam etiam ecclesiam Marci, discipuli Petri, apud Alexandriam sectatores ornasse laudibus. Extant huius præclara & innumerabilia opera in quinque libros Moysi; De confusione linguarum liber unus: De natura & inuentione liber unus: De his quæ sensu precamur & testamur liber unus: De eruditiõe liber unus: De hærede diuinarum rerum liber unus: De diuisione æqualium & cõtrariorum
B liber unus: De tribus uirtutibus liber unus: Quare quorũdam in scripturis mutata sunt nomina liber unus: De pactis libri duo: De uita sapientis liber unus: De gigãtibus liber unus: Quod somnia mittantur à deo libri quinq; : Quæstionum & solutionũ in Exodo libri quinque: De tabernaculo & decalogo libri quatuor: Necnon de uictimis & repromissionibus, siue maledictis: De prouidẽtia: De Iudæis: De conuersatione uitæ: De Alexandro, dicente quod propriã rationem muta animalia habeant, & quòd omnis insipiẽs seruus sit: Et de uita nostrorum librum, de quo supra diximus, ideſt de apostolicis uiris, quem & inscripsit περὶ βίου θεωρητικοῦ ἱκετῶν, quòd uidelicet cœlestia contemplentur, & semper deum orent. & sub aliis indicibus: De agricultura duo: De ebrietate duo. Sunt & alia eius monumenta ingenii, quæ in nostras manus non peruenerunt. De hoc uulgo apud Græcos dicitur, ἢ πλάτων φιλωνίζει, ἢ φίλων πλατωνίζει. ideſt aut Plato Philonem sequitur, aut Platonem Philo: tanta est similitudo sensuum & eloquij.

καὶ γὰρ πολλαῖς ἐπαρχίαις εἶναι φασκουσι, καὶ τὰς οἰκήσεις αὐτῶν καλῶν μοναστήρια. ἀφ' ὧν δηλοῦται διαύτων ἀπ' ἀρχῆς τῶν χριστῷ πεπιστευκότων ἐκκλησίαν γεγενῆσθαι, οἵοι οἱ νῦν μοναχοὶ εἶναι ζηλοῦσι καὶ σπουδμοῦσιν, ὡς τε μηδ' ἐν ἴδιον ἔχειν τινά, μηδὲ εἶναι εἰς αὐτοὺς πλούσιον ἢ πένητα, τὰς δὲ οὐσίας τοῖς ἔθνεσι διανέμοντας, δυχαῖς σχολάζοντας καὶ ψαλμοῖς, παιδεύσει τε καὶ ἐγκρατείᾳ, οἷσπερ καὶ λευκὰς ἀναφέρει τὸ πρῶτον ἐν ἱεροσολύμοις οὗτοι τοὺς γεγραμμένους. λέγεσι δ' ἐπὶ τοῦ γαΐου καλιγόλα ἐν τῇ ῥώμῃ διενδυθῆναι, ὅπερ καὶ πρόβατος τοῦ οἰκείου ἔθνους ἀπεσταλῆ. καὶ ὅτε τὸ δεύτερον ἦλθε πρὸς ἐλαύδιον, ἐν τῇ αὐτῇ πόλει διαλεχθῆναι τῷ ἀρεσόλῳ πέτρῳ, καὶ τότε δυχηκέναι φιλίαν. καὶ διὰ δὴ τοῦτο σπουδάσαι μαρκον τὸ μαθητοῦ πέτρου, ἐν ἀλεξανδρείᾳ ἕτεσι ἑκκαιδεκάτοις μηκύναι. εἰσὶ τότε πόλιφαν ἢ ἀναειθμητα συντάγματα εἰς πᾶσι λόγους μωϋσέως, ὅτως. πρὸς συγχύσεως γλωσσῶν λόγος εἰς. πρὸς φύσεως καὶ εὑρήματος. πρὸς ὧν ἡμεῖς νοῦν δυχόμεθα ἢ ἀκριβυρομεθα λόγος εἰς. πρὸς παιδεύσεως λόγος εἰς. πρὸς κλήρονόμου τῶν θείων πραγμάτων λόγος εἰς. περὶ μερισμοῦ ἴσων καὶ ἐναντίων λόγος εἰς. πρὸς τελῶν διαιρέσεων λόγος εἰς. πρὸς τῶν ἐναλλαγεισῶν γραφῶν παρά τινων λόγος εἰς. πρὸς συνθηκῶν λόγοι δύο. πρὸς βίου φίλωνος. φίλωνος λόγος εἰς. πρὸς γιγάντων λόγος εἰς. πρὸς τὸ θεὸν ὀνείρους παρὰ θεοῦ πέμπεσθαι, λόγοι τρῶτε. ζητημάτων καὶ ἐρμηνευμάτων τῆς ἐξόδου, λόγοι πέντε. περὶ τῆς σκηνῆς καὶ δεκαλόγου, λόγοι τέσσαρες. περὶ θυσιῶν. περὶ ὑποθέσεων, ἤτοι καταρῶν. περὶ πονηρίας. περὶ ἰουδαίων. περὶ ἀλλογενῶν βίου. περὶ ἀλεξάνδρου, καὶ ὅτι ἰδίου λογισμοῦ ἔχει τὰ ἄλογα, ὅτι πᾶς ἄφρων δοῦλος ἀδίκως. περὶ ἀλλογενῶν τῶν ἡμετέρων. περὶ οὗ ἐμπεδοῦσι μυστηρίοις τῶν ἀρχαίων, λόγος εἰς, ὧν ἐπιγράφει περὶ βίου θεωρητικοῦ ἱκετῶν, τοῦτ' ἔστιν, ὅτι τὰ ἐπουράνια ἀτενίζουσι καὶ ἀεὶ δύλοντα θεοῦ θεῶ. περὶ γεωργίας λόγοι. δύο. περὶ μέθης δύο. εἰσὶ καὶ ἕτερα αὐτοῦ συγγράμματα, οὕτω εἰς τὰς ἡμᾶς χεῖρας ἐλθόντα. περὶ τοῦ δεῖ ἡ παροιμία τῶν ἑλληνικῶν, ἢ πλάτων φίλωνίζει, ἢ φίλων πλατωνίζει. τοσαύτη δέδι ὁμοιότης τῆς τε διανοίας καὶ φράσεως.

λούκιος

Universidad de Deusto
Biblioteca

22 LVcius Anneus Seneca Cordubenſis, Sotionis Stoici diſcipulus, & patruus Lucani poetæ, continentiſſimæ uitæ fuit: quem non ponerem in catalogo ſanctorum, niſi me illæ epiſtolæ prouocarent, quæ leguntur à plurimis, Pauli ad Senecam, & Senecæ ad Paulum. In quibus quum eſſet Neronis magiſter, & illius temporis potentiſſimus, optare ſe dicit eius eſſe loci apud ſuos, cuius ſit Paulus apud Chriſtianos. Hic ante biennĩ quàm Petrus & Paulus coronarentur martyrio, à Nerone interfectus eſt.

23 IOſephus Matthathiæ filius, ex Hieroſolymis ſacerdos, à Veſpaſiano captus, cum Tito filio eius relictus eſt. Hic Romam ueniens, ſeptem libros Iudaicæ captiuitatis Imperatoribus patri filioq; obtulit, qui & bibliothecæ publicæ traditi ſunt: & ob ingenij gloriam, ſtatuam quoq; meruit Romæ. Scripſit autem & alios uiginti Antiquitatũ libros, ab exordio mundi, uſq; ad XIIII annum Domitiani Cæſaris, & duos ἀρχαιότητος aduerſum Appionem grammaticum Alexandrinũ: qui ſub Caligula legatus miſſus ex parte gentilium, cõtra Philonem etiã librum, uituperationẽ gentis Iudaicæ continentẽ, ſcripſerat. Alius quoq; liber eius, qui inſcribitur περὶ αὐτοκράτορος λογισμοῦ, ualde elegãs habetur: in quo & Machabæorũ ſunt digeſta martyria. Hic in XVIII Antiquitatum libro, manifeſtiſſimè cõfitetur, propter magnitudinẽ ſignorum, Chriſtum à Phariſæis interfectum, & Ioannem Baptiſtã uere prophetam fuiſſe: & propter interfectionẽ Iacobi apoſtoli, dirutam Hieroſolymã. Scripſit aũt de Domino in hũc modum: Eodem tẽpore fuit Ieſus uir ſapiẽs, ſi tamẽ uirum eum oportet dicere. Erat enim mirabiliũ patrator operũ, & doctor eorum qui libẽter uera ſuſcipiũt: plurimos quoque tam de ludæis q̃ de gentibus, ſui habuit ſectatores, & credebatur eſſe Chriſtus. Cumq; inuidia noſtrorũ principũ, cruci eũ Pilatus addixiſſet, nihilominus qui eum primum dilexerãt, perſeueraue runt. Apparuit enim eis tertia die uiuẽs: multa & hæc & alia mirabilia, carminibus prophetarũ de eo uaticinãtibus. Et uſq; hodie Chriſtianorum gens ab hoc ſortita uocabulum, non defecit.

Iuſtus

κατάλογος

Ἀοὐκιος ἄννιος σένεκα ὁ κορδοβήνσιος, ὁ σωτίωνος σοῦ μαθητὴς, καὶ δὲ θεὸς πατρὸς λουκανοῦ τοῦ ποιητοῦ, πάνυ ἐγλιρατὴς, οὗ οὐ πάντως κατατίθεμαι ἐν τῷ κατάλογῳ τῶν ἁγίων, εἰ μὴ ἀπὸ ἰδιωτικὰς πύστεως πιθανὸν, ἀπὸ παρὰ πολλῶν ἀναγινωσκόμενα, παύλου πρὸς σένεκαν, καὶ σένεκα πρὸς παῦλον. νέρωνος ὢν διδάσκαλος, καὶ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ δυνατὸς, πύχος τοιοῦτον ἔχειν παρὰ τοῖς ἰδίοις πόνοις, οἷον παῦλος παρὰ τοῖς χριστιανοῖς. οὗτος πρὸ ἐνιαυτῶν δύο τοῦ παθεῖν αὖ ἀποστόλους πέτρον καὶ παῦλον, παρὰ νέρωνος διωγόμενος.

Ἰώσηπος ματθίου υἱὸς, ἱεροσολύμων ἱερεὺς, παρὰ σεβαστιανοῦ ἁλοὺς, μετὰ τίτου τοῦ ἰοῦ αὐτοῦ διατελέφθη. ὃς εἰς ῥώμην ἐλθὼν, ἐπτὰ λόγους τῆς ἰουδαϊκῆς ἁλώσεως, τοῖς δύο βασιλεῦσι τῷ τε πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ προσφωνήσας, οἳ πνδε καὶ τῇ δημοσίᾳ βιβλιοθήκῃ παρεδώκαν. καὶ δὴ τὰ δέκα τῆς σὺφυίας, ἀνθρώπινα τ' ἀξιώθη. ἔγραψε δὲ καὶ τῆς ἀρχαιολογίας λόγους εἴκοσι, ἄχρι τοῦ νόσμου ἀρχῆς, ἐως πεντεσκαιδεκάτου ἔτους δομετιανοῦ καίσαρος, καὶ δύο ἀρχαιότητος τῆς ἀππίωνος γραμματικοῦ ἀλεξανδρέως, ὃς ὑπὲ καλιγόλα πρεσβευτὴς ἀποσταλὲς παρὰ τοῦ μέρους τῶν ἐθνικῶν, τῆς φίλωνος λόγον πρὸς ἔχοντα κατάγνωσιν τῶν ἰουδαίων ἔγραψε. ὅθι καὶ ἄλλος αὐτοῦ λόγος πρὸς αὐτοκράτορος λογισμοῦ ὑπαίρεος πάνυ, ἐν ᾧ καὶ τοῦ παθους τῶν μακκαβαίων ἐμνήσθη. οὗτος γὰρ τῆς ὀκτωκαιδεκάτῳ τῆς ἀρχαιολογίας λόγῳ, φανερῶς ὁμολογεῖ, διὰ τὸν ὀγνὸν τῶν σημείων, τὸν χριστὸν ὑπάρχθαι παρὰ φαρισαίων, καὶ ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν ἀληθῶς γεγραπθαι προφήτην, καὶ διὰ τῶν σφαγὴν ἰακώβου τοῦ ἀποστόλου τὰ ἱεροσόλυμα πεπορθῆσθαι. ἔγραψε δὲ καὶ περὶ τοῦ ἰησοῦ οὕτως. γίνεται δὲ κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον ἰησοῦς σοφὸς ἀνὴρ, εἴγε ἄνδρα αὐτὸν λέγειν χρή. ἦν γὰρ παραδόξων ἔργων ποιητὴς, διδάσκαλος ἀνθρώπων τῶν ἡδονῇ τ' ἀληθῆ δεχομένων, καὶ πολλοὺς μὲν ἰουδαίους, πολλοὺς δὲ καὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐπηγάγετο. ὁ χριστὸς οὗτος ἦν, καὶ αὐτὸν φυλάξει τῶν πρώτων ἀνδρῶν παρ' ἡμῖν, σαφῶς ὡπερ μηνύτου πλάτου, οὐκ aliquid ἐπαύσαντο οἱ τὸ πρῶτον αὐτὸν ἀγαπήσαντες. mutator. ἐφάνη γὰρ αὐτοῖς τρίτην ἔχων ἡμέραν, ut πάλιν ζῶν, τῶν θείων προφητῶν ταῦτα καὶ ἄλλα μυρία περὶ αὐτοῦ εἰρηκότων, εἰς τε νῦν χριστιανῶν ἀπὸ τοῦδε ὠνομασμένων, οὐκ ἐλιπε τὸ φῦλον.

ἰῶσος

A IVstus Tiberienſis de prouincia Galilæa, conatus eſt & ipſe Iudaicarum rerum hiſtoriam texere, & quoſdam commentariolos de ſcripturis componere, ſed hunc Ioſephus arguit mẽdacij. Conſtat autem illum eo tempore ſcripſiſſe, quo & Ioſephus.

CLemens, de quo apoſtolus Paulus ad Philippẽſes ſcribens, ait: Cum Clemẽte & cæteris cooperatoribus meis, quorũ nomina ſcripta ſunt in libro uitæ, quartus poſt Petrum Romæ epiſcopus. Siquidẽ ſecundus Linus fuit, & tertius Anacletus, tametſi pleriq; Latinorũ ſecundum poſt Petrum apoſtolũ putent fuiſſe Clementẽ. Scripſit ex perſona Romanæ eccleſiæ, ad eccleſiã Corinth. ualde utilem epiſtolam, quæ & in nonnullis locis publicè legitur, quæ mihi uidetur characteri Epiſtolæ, quæ ſub Pauli nomine ad Hebræos fertur, conuenire. Sed & multis de eadem epiſtola, non ſolum ſenſibus ſed iuxta uerborũ quoq; ordinẽ abutitur. Omnino grãdis in utraq; ſimilitudo eſt. Fertur & ſecunda eius nomine epiſtola quę à ueteribus reprobatur.

B Et diſputatio Petri & Apionis longo ſermone conſcripta, quã Euſebius in tertio Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ uolumine coarguit. Obiit tertio Traiani anno, & nominis eius memoriã uſq; hodie Romæ extructa eccleſia cuſtodit.

IGnatius Antiochenę eccleſię tertius poſt Petrũ apoſtolũ epiſcopus, commouẽte perſequutionẽ Traiano, damnatus ad beſtias, Romam uinctus mittitur. Quumq; nauigans Smyrnam ueniſſet, ubi Polycarpus auditor Ioannis epiſcopus erat, ſcripſit unã Epiſtolã ad Epheſios, alteram ad Magneſianos, tertiã ad Trallenſes, quartã ad Romanos, & inde egrediens ſcripſit ad Philadelpheos, & ad Smyrnæos, & proprie ad Polycarpum, cõmẽdans illi Antiochẽſem eccleſiam: in qua & de Euangelio, quod nuper à me translatum eſt, ſuper perſona Chriſti ponit teſtimoniũ, dicens: Ego uero & poſt reſurrectionem in carne eum uidi, & credo quia ſit. Et quãdo uenit ad Petrum, & ad eos qui cum Petro erant, dixit eis: Ecce, palpate me, & uidete, quia non ſum dæmonium corporale. Et ſtatim tetigerunt eum, & crediderunt.

Dignum

Συγγραφέων ἐκκλησιαστικῶν

ΙΟὖς πβετιωλος, ἐπαρχίας γαλιλαίας, ἐπεχείρησε μὲν καὶ αὐτὸς ἰουδαϊκὴν ἱστορίαν συντάξαι, ἰσά τινα ὑπομνήματα περὶ γράφειν, ἀλλὰ τοῦτον ἰώσηπος ἐλέγχει ψευδόμενον. καὶ γὰρ ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ συνέγραφεν, ὅτε καὶ ἰώσηπος. 24

ΚΛήμης, περὶ οὗ παῦλος ὁ ἀπόστολος πρὸς φιλιππησίους γράφων λέγει, μετὰ καὶ λίνμενος, τέταρτος μετὰ πέτρον ῥώμης ἐπίσκοπος, διάδοχος γὰρ λίνου ἐγράφη, τρίτος ἀνέγκλητος, εἰ καὶ πολλοὶ τῶν ῥωμαίων ὑπολαμβάνουσι, διάδοχον μετὰ τὸν ἀπόστολον γεγονέναι λίνμενα. ἔγραψεν ἐκ προσώπου τῆς ἐκκλησίας ῥώμης, πρὸς τὴν ἐν κορίνθῳ ἐκκλησίαν ἱκανωτάτην σφόδρα συντείνουσαν πρὸς εἰρήνην καὶ θαυμασίην. ἣ τις ἐν φανεροῖς τόποις ἀναμφισβήτητος ἀναγινώσκεται, ὡς χαρακτὴρ ἐστὶ πρὸς ἑβραίους ἰδιωτικὸς παύλου συγγράφουσα, οὐ μόνον νοήμασιν, ἀλλὰ καὶ λόγοις. καὶ ἁπλῶς μεγίστη δὴ ἐν ἑκατέρᾳ ὁμοίωσις. φέρεται καὶ ἑτέρα δὲ ὀνόματος αὐτοῦ ἐπιστολὴ, ἣν τις παρὰ πάντων ἀποδοκιμάζεται. καὶ διάδοχος πέτρου καὶ ἀπίων μακρῷ λόγῳ συντάγασα, ἣν τινα δυσέβιος βυθίαν ἐν ὀλίγῳ τείτῳ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τύχει. τελευτᾷ δὲ τείτῳ ἐνιαυτῷ τραϊανοῦ, καὶ τὴν πόνου μνήμην ἄχει τήμερον, ἐν τῇ ῥώμῃ οἱ κοιμηθέντα ἐκκλησία φυλάττει.

ΙΓνάτιος τῆς ἐν ἀντιοχείᾳ ἐκκλησίας τρίτος μετὰ πέτρον τὸν ἀπόστολον ἐπίσκοπος, διωγμὸν κινήσαντος τραϊανοῦ, θηριομαχῆσαι κελευσθεὶς, εἰς ῥώμην ἀπέστειλε δέσμιος. πλέων δὲ καὶ σώσας τὴν σμύρνην, ἐν ᾗ πολύκαρπος ἀκροατὴς ἰωάννου ἐπίσκοπος ἦν, ἔγραψε πρὸς ἐφεσίους μίαν, ἄλλην πρὸς μαγνησιανοὺς, τρίτην πρὸς τραλλιανούς, τετάρτην πρὸς ῥωμαίους. κἀκεῖθεν ὁρμηθὴς, ἔγραψε φιλαδελφεῦσι, καὶ σμυρναίοις, καὶ ἰδικῶς πρὸς πολύκαρπον, παραπέμπων αὐτῷ τὴν ἐν ἀντιοχείᾳ ἐκκλησίαν, ἣν ἡ καὶ περὶ τοῦ εὐαγγελίου τοῦ νῦν μεταφρασθέντος, ἐκ προσώπου ἰησοῦ χριστοῦ μνήμην ποιεῖται λέγων, ἐγὼ δὲ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐν σώματι αὐτοῦ εἶδον, καὶ πιστεύω ὅτι ἔστι, καὶ ὅτε ἦλθε πρὸς πέτρον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ ὄντας, ἔφη αὐτοῖς. ψηλαφήσατέ με, ὅτι οὐκ εἰμὶ δαιμόνιον σωματικόν. καὶ παραχρῆμα ἥψαντο αὐτοῦ, καὶ ἐπίστευσαν. 25

Ἱγνάτιος τῆς ἐν ἀντιοχείᾳ ἐκκλησίας τρίτος μετὰ πέτρον τὸν ἀπόστολον ἐπίσκοπος, διωγμὸν κινήσαντος τραϊανοῦ, θηριομαχῆσαι κελευσθεὶς, εἰς ῥώμην ἀπέστειλε δέσμιος. πλέων δὲ καὶ σώσας τὴν σμύρνην, ἐν ᾗ πολύκαρπος ἀκροατὴς ἰωάννου ἐπίσκοπος ἦν, ἔγραψε πρὸς ἐφεσίους ὑπὲρ ἑνότητος μίαν, ἄλλην πρὸς μαγνησιανοὺς, τρίτην πρὸς τραλλιανούς, τετάρτην πρὸς ῥωμαίους. κἀκεῖθεν ὁρμηθὴς, ἔγραψε φιλαδελφεῦσι, καὶ σμυρναίοις, καὶ ἰδικῶς πρὸς πολύκαρπον, παραπέμπων αὐτῷ τὴν ἐν ἀντιοχείᾳ ἐκκλησίαν, ἣν ἡ καὶ περὶ τοῦ εὐαγγελίου τοῦ νῦν μεταφρασθέντος, ἐκ προσώπου ἰησοῦ χριστοῦ μνήμην ποιεῖται λέγων, ἐγὼ δὲ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐν σώματι αὐτοῦ εἶδον, καὶ πιστεύω ὅτι ἔστι, καὶ ὅτε ἦλθε πρὸς πέτρον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ ὄντας, ἔφη αὐτοῖς. ψηλαφήσατέ με, ὅτι οὐκ εἰμὶ δαιμόνιον σωματικόν. καὶ παραχρῆμα ἥψαντο αὐτοῦ, καὶ ἐπίστευσαν.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dignum autem uidetur, quia tanti uiri fecimus mentionem, & de epistola eius, quam ad Romanos scribit, pauca ponere. De Syria usq; ad Romam pugno ad bestias in mari & in terra, nocte dieq;, ligatus cum decem leopardis, hoc est militibus, qui me custodiunt: quibus & cum benefeceris, peiores fiunt. Iniquitas autem eorum, mea doctrina est, sed non id circo iustificatus sum. Vtinam fruar bestiis, quæ mihi sunt præparatæ, quas & oro mihi ueloces esse ad interitum, et ad supplicia, & allici ad comedendum me, ne sicut & aliorũ martyrũ non audeant corpus attingere. Quod si uenire nolu-erint, ego uim faciam ut deuorer. Ignoscite mihi filioli, quid mihi prosit, ego scio. Nunc incipio Christi esse discipulus, nihil de his quæ uidentur desiderans, ut le sum Christum inueniam. Ignis, crux, bestiæ, confractio ossium, membrorum diuisio, & totius corporis contritio, & tota tormenta diaboli, in me ueniant, tantum ut Christo fruar. Cumq; iam damnatus esset ad bestias, ardore patiendi cum rugientes audiret leones, ait: Frumẽtum Christi sum, dentibus bestiarũ molar ut panis mundus inueniar. Passus est anno undecimo Traiani. Reliquiæ corporis eius Antiochię iacent extra portã Daphniticam in cœmeterio.

27 POlycarpus, Ioannis apostoli discipulus, & ab eo Smyrnæ episcopus ordinatus, totius Asiæ princeps fuit. Quippe qui nonnullos apostolorum, & eorum qui uiderant dominũ, magistros habuerit & uiderit. Hic propter quasdã super die paschæ quæstiones, sub imperatore Antonino Pio, ecclesiam in urbe regente Aniceto, Romam uenit, ubi plurimos credentium, Marcionis & Valentini persuasione deceptos reduxit ad fidem. Cumq; ei fortuito obuiam fuisset Marcion, & diceret: Cognoscis nos? Respondit: Cognosco primogenitum diaboli. Postea uero regnante M. Antonio & L. Aurelio Cõmodo, quarta post Neronem persecutione, Smyrnæ, sedente proconsule & uniuerso populo in amphitheatro aduersus eum personante, igni traditus est. Scripsit ad Philippenses ualde utilem epistolam, quæ usq; hodie in Asiæ conuentu legitur.

Papias

κατάλογος

ἄξιον δὲ φαίνεται, ἐπειδήπερ τοιούτου ἀνδρὸς C
μεμνήμεθα μνήμης, ἐκθέσθαι καὶ τὴν ἐπιστολὴν αὐτοῦ ἣν
πρὸς Ῥωμαίους γράφει σπουδῆς, ὀλίγα ἐκθέσθαι, ἀπὸ
συρίας ἄχρι Ῥώμης, θηριομαχῶ ἐν θαλάσσης
καὶ ἐν γῆ, νυκτὸς καὶ ἡμέρας, δέκα συνδεδεμέ-
νος λεοπάρδοις, στρατίαις, στρατιώταις τοῖς
φυλάσσουσί με, οἳ καὶ μετὰ δύσεργείαν
χείρονες γίνονται. αἱ γὰρ ἀδικίαι αὐτῶν, παί-
δευσίς μοι ὄφι, ἀλλ' οὐ δέδικαίωμαι. ἐὰν
καὶ ἀπολαύσω τῶν θηρίων τῶν ἑτοιμα-
σθέντων μοι, ἃ καὶ εὔχομαι ὀξύτατα εἶναί
μοι εἰς ἀπώλειαν, καὶ ἐκδελεχίζειν εἰς τὸν ἐμὸν
κατάβρωσιν, μή πως δὲ τρόπον ἄδει τῶν ἄλλων
μαρτύρων, μὴ κολάσωσι τὸ σώματός μου ἅ-
ψασθαι. ἐὰν γὰρ ἐπελθεῖν μὴ θελήσουσιν, ἐγὼ
βιάσομαι, πεθῶν καταβρωθῆναι. σύγγνωτέ
μοι τεκνία, τὸ συμφέρον μοι ἐγὼ οἶδα. νῦν ἄρ-
χομαι εἶναι μαθητής, οὐδενῶν πάντων τῶν ὁρω-
μένων ἐπιθυμῶ, ἵνα τὸν ἰησοῦν χριστὸν εὕρω.
πῦρ, σταυρός, θηρία, σύγκλασις ὀστέων, καὶ τὸν
μελῶν διαπασμός, καὶ παντὸς τοῦ σώματος
συντριβή, καὶ βασανοι τοῦ διαβόλου, ἐπ' ἐμὲ
ἐλθέτωσαν, ἵνα ἰησοῦ χριστοῦ ἀπολαύσω. κατα-
κριθεὶς πάντα θηριομαχῆσαι, καὶ πάθω τὸ πα
θεῖν, ἀκούσας τὸ βρυγμοῦ τῶν λεόντων, ἔφη.
σίτος ἰησοῦ χριστοῦ εἰμί, καὶ δύχομαι ὑπὸ
δήξεων τῶν θηρίων ἀλεσθῆναι, ἵνα ἄρτος καθα- D
ρὸς εὑρεθῶ. ἔπαθε δεκάτῳ ἔτει τραϊανοῦ. τὸ
δὲ λείψανον ἔξω τῆς ἁγνιτικῆς πύλης ἀν-
τιοχείας κατάκειται ἐν τῷ νυμητηρίῳ.

Πολύκαρπος ἰωάννου ἀποστόλου μαθη-
τὴς, καὶ παρ' αὐτοῦ τῆς σμυρναίων ἐπι-
σκοπος κατασταθείς, πάσης τῆς ἀσίας ἀρχη-
γὸς γέγονε, διὰ τὸ πολλοὺς τῶν ἀποστόλων καὶ
τῶν τοῦ χριστοῦ ἑωρακότων συντετυχηκέναι,
καὶ διδασκάλους ἔσχηκέναι. οὗτος διὰ πο-
νας αἰτίας τὸ πάσχα, βασιλεύοντος ἀντω-
νίνου τὸ πίου, καὶ ὑπατεύοντος τῆς ἐκκλη-
σίας ῥώμης ἀνικήτου, ἐπέστη τῇ ῥώμῃ, ἐν ᾗ καὶ
πολλοὺς, τῷ δόγματι μαρκίωνος καὶ βαλε-
τίνου πεδύσαντας, ἀνεκαλέσατο. ἅπαντα γὰ
σαντος δὲ αὐτοῦ ἐξ ἀληθείας μαρκίων,
καὶ εἰρηνότος αὐτοῦ, γνώσεις ἔφη πρὸς αὐτὸν
μετὰ τοῦτο βασιλεύοντος μάρκου ἀντωνί-
νου, καὶ λουκίου ἀερηλίου κομόδου, τετάρ-
του μετὰ νέρωνα διωγμοῦ διαπρεψάντος, ἐν
σμύρνῃ θεωροῦντος τοῦ ἀνθυπάτου, καὶ παν-
τὸς τοῦ δήμου ἐν τῷ ἀμφιθεάτρῳ κατ' αὐ-
τοῦ βοῶντος, πυρὶ παραδοθῆ. ἔγραψε πρὸς
φιλιππησίους ἄριστα θαυμασὴν ἐπιστολήν, ἥ
τις ἔχει τοῦ παρόντος ἐν τῇ ἁγιαῇ συνό-
δῳ ἀναγινώσκεται.

παπίας

A PApias, Ioannis auditor, Hierapolitanus episcopus in Asia, quinq; tantum scripsit uolumina, quæ prænotauit, explanatio sermonũ domini. In quibus cum se in præfatione asserat, non uarias opiniones sequi, sed apostolos autores habere, ait: cõsiderabam quid Andreas, quid Petrus dixissent, quid Philippus, quid Thomas, quid Iacobus, quid Ioannes, quid Matthæus, uel alius quilibet discipulorum domini: quid etiam Aristion & senior Ioãnes, discipuli domini loquebantur. Non enim tantum mihi libri ad legendum prosunt, quantum uiua uox, usq; hodie in suis autoribus personans. Ex quo apparet ex ipso catalogo nominum, alium esse Ioannem, qui inter apostolos ponitur: & alium seniorem Ioannem, quem post Aristionem enumerat. Hoc autẽ diximus propter superiorem opinionem, quam à plerisq; retulimus traditã, duas posteriores epistolas Ioannis, non apostoli esse, sed presbyteri: hic dicitur mille annorum Iudaicam ędidisse διδυτέρωσιν, quem secuti sunt Irenęus & Apollinarius, & cæteri, qui post resur
B rectionẽ aiũt in carne cum sanctis dominum regnaturũ. Tertullianus quoq; in libro de spe fideliũ, & Victorinus Pictauiensis, & Lactãtius hac opiniõe ducunt.

QVadratus apostolorum discipulus, Publio Athenarum episcopo, ob Christi fidẽ martyrio coronato, in locũ eius substituitur, & ecclesiam grandi terrore dispersam, fide & industria sua congregat. Cumq; Hadrianus Athenis exegisset hyemem, inuisens Eleusinam, & omnibus pene Græciæ sacris initiatus, dedisset occasionẽ his, qui Christianos oderant, absq; præcepto imperatoris uexare credentes: porrexit ei librum pro religione nostra compositum, ualde utilem, plenumq; rationis & fidei, & apostolica doctrina dignum: in quo & antiquitatem suæ ætatis ostendens, ait, plurimos à se uisos, qui sub domino uariis in Iudæa oppressi calamitatibus sanati fuerant, & qui à mortuis resurrexerant.

ARistides Atheniẽsis philosophus eloquẽtissimus, & sub pristino habitu discipulus Christi, uolumen, nostri dogmatis rationẽ continẽs, eodem tempore quo & Quadratus, Hadriano principi

ΠΑπίας ἰωάννου ἀκροατὴς ἱεραπολί- 28
της τῆς ἀσίας ἐπίσκοπος, ᾠήνατε μό-
νους συνταξε λόγους, οὓς καὶ ἐπέγραψεν,
ἐκθέσεις λόγων κυριακῶν. ἐν οἷς λέγων ἐν προοι-
μίοις μὴ ἀκολουθεῖν ποικίλαις φήμαις, ἀλλὰ
οὐ ἀποστόλους ἔχειν ἡγεμόνας, ἔφη. κατε-
νόουν τί ἀνδρείας, τί πέτρος εἰρήκασι, τί φί-
λιππος, τί θωμᾶς, τί ἰάκωβος, τί ἰωάννης,
τί ματθαῖος, καὶ οἱ λοιποὶ τῶν κυρίου μαθη-
τὰι, τί δὲ ἀρίστιων καὶ ὁ πρεσβύτερος ἰωάν-
νης, μαθηταὶ τοῦ κυρίου ἐλάλησαν. οὐ δὲ γὰρ
με τοσοῦτον βίβλοι εἰς ἀνάγνωσιν ὠφελοῦ-
σιν, ὅσον ζῶσα φωνὴ, ἣ τις ἄχει τὸ παρόντος
διὰ τῶν συγγραμμάτων ἀκμάζει. ἐθνοῦται
δὲ ἐξ αὐτοῦ τοῦ καταλόγου τῶν ὀνομάτων, ἄλ-
λον εἶναι ἰωάννην ἀποστολον, καὶ ἄλλον εἶναι
πρεσβύτερον ἰωάννην, οὗ πάντα ὕστερον μετὰ
τὸν ἀρίστωνα καταριθμεῖται. τοῦτο δὲ εἰρή-
καμεν διὰ τὰ πεπαναφερόμενα, ἐν οἷς εἴπο-
μεν, τὰς δύο ὑστέρας ἐπιστολὰς μὴ εἶναι ἰωάν-
νου τοῦ ἀποστόλου, ἀλλὰ τοῦ πρεσβυτέρου. οὗ-
τος λέγεται χιλίων ἐνιαυτῶν ἰουδαϊκὴν ἐκ-
δεδωκέναι διδυτέρωσιν, ᾧ ἠκολούθησαν εἰρη-
ναῖος, καὶ ἀπολινάριος, καὶ οἱ λοιποὶ, οἳ πα-
νυ μετὰ τὴν ἀνάστασιν φάσκουσιν ἐν τῷ
σώματι μετὰ τῶν ἁγίων τὸν κύριον βασι-
λεύειν. καὶ τερτυλλιανὸς δὲ ἐν τῇ βίβλῳ τῇ
περὶ τῆς ἐλπίδος τῶν πιστῶν, καὶ βικτωρῖ-
νος πεταβίων, καὶ λακτάντιος τάυτῃ τῇ
δόκησει εἴληπται.

Κουαδρᾶτος τῶν ἀποστόλων μαθητὴς, 29
παθόντος πουπλίου ἀθηνῶν ἐπισκό-
που ἀντὶ τοῦ χριστοῦ, εἰς τὸν αὐτοῦ τόπον ὑ-
πεισέρχεται, καὶ τὴν ἐκκλησίαν ἐν μεγάλῃ
ταραχῇ διασπορᾷ παθοῦσαν συνάγει. καὶ πάνυ
καὶ ἀδριανὸς ἐν ἀθήναις ἐχείμασεν ἐν ἐλευ-
σῖνι μυούμενος, καὶ πάντα χριστὸν τὰ ἐν ἑλ-
λάδι μυστήρια μυηθείς, διάφορον ἀφορμὴν
ἔδωκε τοῖς μισοῦσι τοὺς χριστιανοὺς, καὶ δὴ
βασιλικῆς διατάξεως κελεύσαι, ἐπιδοῦναι βί-
βλον ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας θρησκείας συντε-
θεῖσαν, πάνυ χρησίμην, καὶ γέμουσαν λογισ-
μοῦ καὶ πίστεως, ἀξίαν τε τῆς ἀποστολικῆς παι-
δεύσεως, ἐν ᾗ καὶ τὴν ἀρχαιότητα ἐπιδεί-
κνυσι ἡλικίας διακενὸς, ἔφη, πολλοὺς ἑωρακέναι τοὺς
ὑπὸ τοῦ κυρίου ποικίλαις ἐν τῇ ἰουδαίᾳ νό-
μενοντας νόσοις ἰαθέντας, καὶ ὅπ τινες ἐκ νε-
κρῶν ἀνέστησαν.

ΑΡιστείδης ἀθηναίων φιλόσοφος θύραθε 30
δίλης, καὶ ἐπὶ τῶν πατέρων διαγαγὼν,
μαθητὴς ἰησοῦ χριστοῦ, τοῦχος δόγματος ἡ-
μετέρου, ἀναμέσον λογισμοῦ, κατ' ἐκεῖνο καιρ-
οῦ, ἐν ᾧ καὶ πουαδρᾶτος ἀδριανῷ τῷ βα-

cipi dedit, ideſt apologeticum pro Chriſtianis: quod uſq; hodie perſeuerans, apud philologos ingenij eius indiciũ eſt.

31 AGrippa, cognomento Caſtor, uir ualde doctus, aduerſum uiginti quattuor Baſilidis hæretici uoluimina, quę in euãgeliũ cõfecerat, fortiſſime diſſeruit: prodens eius uniuerſa myſteria, & prophetas enumerans, Barcabam & Marcob, et ad terrorem audientium alia quædam barbara nomina: & deum maximum eius Abraxas, qui quaſi annum continens, iuxta Græcorum numerum ſupputetur. Mortuus eſt autẽ Baſilides, à quo Gnoſtici, in Alexandria temporibus Hadriani: qua tempeſtate & Cochibus dux ludaicæ factionis, Chriſtianos uariis ſuppliciis enecauit.

32 EGelippus uicinus apoſtolicorũ temporum, & omnes à paſſione domini uſq; ad ſuam ætatem, eccleſiaſticorũ actuum texens hiſtorias, multaq; ad utilitatem legentium pertinentia, hinc inde congregans, quinq; libros compoſuit, ſermone ſimplici: ut quorum uitam ſectabatur, dicendi quoq; exprimeret character em. Aſſerit ſe uenisse ſub Aniceto Romam, qui decimus poſt Petrum epiſcopus fuit, & perſeuerasse uſq; ad Eleutherium eiuſdem urbis epiſcopum, qui Aniceti quondam diaconus fuerat. Præterea aduerſum idola diſputans, ex quo primum errore creuiſſent ſubtexit hiſtoriam: ex qua oſtendit, qua floruerit ætate. Ait enim: Tumulos mortuis templaq; fecerunt, ſicut uſq; hodie uidemus: e quibus eſt et Antinous ſeruus Hadriani Cęſaris, cui & gymnicus agon exercetur apud Antinoum ciuitatem: quam ex eius nomine condidit, & ſtatuit prophetas in templo. Antinoum autem in delicijs habuiſſe Cæſar Hadrianus ſcribitur.

33 IVſtinus philoſophus, habitu quoque philoſophorum incedens, de Neapoli urbe Palæſtinæ, patre Priſco Bacchio, pro religione Chriſti plurimum laborauit, intantum ut Antonino quoq; Pio, & filiis eius, & ſenatui librum cõtra gentes ſcriptum daret, ignominiamq; crucis non erubeſceret, & alium librum ſucceſſoribus eiuſdem Antonini, M. Antonino Vero, & L. Aurelio Commodo. Extat eius & aliud uolumẽ cõtra gẽtes, ubi de

C σιλεῖ ἐπέδωκε, πυτίσιν ἀπολογητικὴν ὑπὲρ τῶν χειστιανῶν, ὅπερ ἄχει τὸ παρόντ⊖ παρὰ πᾶσι φιλολόγοις σῴζεται.

Αγρίππας, ὁ ἐπίκλην κάστωρ, ἀνὴρ πάνυ πεπαιδευμένος, κατὰ τῶν εἰκοσιτέσσαρων βασιλείδου αἱρετικοῦ λόγων τὰ εἰς τὸ εὐαγγέλιον παρ' αὐτοῦ πεφραδόντων, γραναίως ἀνεκρίνατο, πάντα αὐτοῦ τὰ μυστήρια ἐκφαίνων, καὶ θεοὺς προφήτας σωματοειδεῖς μόνους, βαρκαβᾶν καὶ μαρκώβ, καὶ πρὸς φόβον τῶν ἀκροωμένων, ἑτέρων τινὰ βαρβαρικὰ ὀνόματα, καὶ τὸν μέγιστον αὐτοῦ θεὸν ἀβραξᾶς, οἷα γνώμονα περιέχοντα τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐνιαυτῶν ψηφιζόμενον. πλουτῶντ⊖ βασιλείδου γνωσικοῦ ἐν ἀλεξανδρείᾳ ἐκλάμψαντος ἐν τοῖς χρόνοις ἀδριανοῦ, ὅτε καὶ κόκιβ⊖ ὁ τῶν ἰουδαίων ἡγούμεν⊖, πολλοὺς τῶν χριστιανῶν πικίλαις τιμωρίαις ἀνῄλωσεν.

Ηγήσιππ⊖ τῶν χρόνων τῶν ἀρχόντων, πάσας ἀχρὶ τοῦ πάθους τοῦ κυρίου, ἕως τῶν ἰδίων χρόνων, τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ὑφαίνων ἱστορίας, καὶ πολλὰ ἕτερα εἰς ὄφελ⊖ τῶν ἀναγινωσκόντων σωτήνοντα, πάντα χρόνον συλλέγων, πῶντι σωιδηκε βίβλους ἀπλουστέρῳ λόγῳ, ὡς τε ἐκείνων ἀκηκοέναι τὰ χαρακτῆρας, ὧν δοκεῖ βίῳ ἀκηκολουθεκέναι. φάσκει δὲ ἐπιτυχεῖν τῇ ῥώμῃ ἐπὶ ἀνικήτου, τοῦ μετὰ D πέτρον δεκάτου ἐπισκόπου, καὶ διαστελλόμενος ἄχρι ἐλευθέρου ἐπισκόπου τῆς πρεσβυτέρας ῥώμης, ὃς ἀνικήτου διάδοχος ἐγεγόνει. καὶ ἡνίκα τῶν ἐδώλων ἐκηρύττοντ⊖, ἐκ ποίας πρώτην πλάνης ἠυξήθη, συντάξαν ἰσορίαν, δείκνυσ γὰρ ποίοις ἤνθησε καιροῖς. φησὶ γὰρ οὕτως, τύμβους τοῖς νεκροῖς, καὶ ναοὺς ἐποιήσαντο, καθὰ ἄχει τῆς δύσεως ὁρῶμεν, ἀφ' ὧν ὅτι καὶ ἀντίνους, ὁ δοῦλ⊖ ἁδριανοῦ λαίλαψ ρ⊖, οὗ πν⊖ καὶ γυμνικὸς ἀγὼν ἐν τῇ ἀντίνου ὠδὶ πελεῖται, καὶ τὸ δίκαιον τῆς πόλεως ἐκ θ αὐτοῦ προσηρείας ἔτυχε, καὶ προφήτας ἐν τοῖ ναῷ ἔσχε. νῦν δὲ ἀντίνοων ἐν τοῖ μεταξὺ τῶν ἀδριλικίων δυσκηφναι ἁδριανοῦ πυνθ συγγεγράφονται.

Ιουσῖν⊖ φιλόσοφ⊖, καὶ τοῖ χήμασι φιλοσόφων χρώμεν⊖, ἀπὸ νεαπολιτῶν ἐπαρχίας παλαεσίνης, ἐκ πατρὸς πρίσκου βακχείου, ὑπὲρ τῆ θρησκείας τῶν χριστιανῶν πάνυ ἐνσπασεν, ὥς τε καὶ αὐτωνίνῳ τοῖ ἐπίκλην πίῳ, καὶ τοῖς τότε ὑβυσι, καὶ τῇ συγκλήτῳ, βίβλον ὑπὲρ τῶν ἐθνῶν συντάξασαν ὠδισδόναι, τὸν ἀνειδισμὸν τῆ σωρᾶ μὴ ἀσχημόνως, ἕ ἄλλῳ βίβλῳ τοῖς τοῖ αὐτοῖ αὐτωνίνῳ διαδόχοις, τοτέσι μάρκῳ αὐτωνίνῳ βήρῳ, ἕ λεκίῳ αὐρηλίῳ κομμόδῳ. ἐσι ἕ ἄλλη αὐτοῦ βίβλος ὑπὲρ τῆ ἐθνῶν, ὧν ἓ πρὸς

A de dæmonum quoq; natura diſputat, & quartum aduerſus gentes, cui titulũ præ notauit, ἔλεγχ⊖, ſed & alium de monarchia dei, & alium librum, quem prænotauit Pſalten, & alium de anima. Dialogus contra Iudæum, quem habuit aduerſus Tryphonem principem Iudæorum: ſed & contra Marcionem inſignia uoluimina, quorum Irenæus quoq; in quinto aduerſus hæreſes libro meminit: et alium librum contra omnes hæreſes, cuius facit mentionem in apologetico, quem dedit Antonino Pio. Hic cum in urbe Roma haberet τὰς διατριβάς, & Crescentem Cynicũ, qui multa aduerſum Chriſtianos blaſphemabat, redargueret, guloſum, & mortis timidum, luxuriæq; & libidinum ſectatorem, ad extremum ſtudio eius & inſidiis accuſatus quod Chriſtianus eſſet, p Chriſto ſanguinẽ fudit.

B MElito Aſianus, Sardenſis epiſcopus, librũ imperatori M. Antonino Vero, qui Frontonis oratoris diſcipulus fuit, pro Chriſtiano dogmate dedit. Scripſit quoq; et alia, de quibus iſta ſunt quæ ſubiecimus: De paſcha libros duos: De uita prophetarum librum unum: De eccleſia librum unum: De die dominica librum unum: De ſenſibus librũ unum: De fide librũ unum: De plaſmate librum unum: De anima & corpore librum unum: De baptiſmate librum unum: De ueritate librum unum: De generatione Chriſti librum unum: De prophetia ſua librum unum: De philoxenia librum unum: & alium librum qui clauis inſcribitur: De diabolo librum unum: De apocalypſi Ioannis librum unum, & πρὸς ἕλληνας librum unum: & ἐκλογῶν libros ſex. Huius elegans & declamatorium ingenium laudãs Tertullianus in ſeptimo libro quos ſcripſit aduerſus eccleſiam pro Montano, dicit eum à pleriſq; noſtrorum prophetam putari.

C THeophilus ſextus Antiochenſis eccleſiæ epiſcopus, ſub imperatore M. Antonino Vero librũ cõtra Marcionem cõpoſuit, q uſq; hodie extat. Feruntur eius et ad Autolycũ tria uoluimina, et cõtra hæreſim Hermogenis liber unus et alij breues elegãtesq; tractatus ad ædificationẽ eccleſiæ pertinẽtes. Legi ſub nomine eius in euangeliũ & in prouerbia Solo-

περὶ φύσεως τῶν δαιμόνων διαλέγεται, καὶ τέταρτον λόγον ὁμοίως ὑπὲρ τῶν ἐθνῶν, οὗ ἐπέγραψεν ἔλεγχ⊖, καὶ ἄλλον περὶ τῆς τοῦ θεοῦ μοναρχίας, καὶ ἄλλον ὠνόμασε ψάλτην, καὶ ἕτερον περὶ τῆς ψυχῆς. διάλογον ὑπὲρ τῶν ἰουδαίων, οὗ ἔχει ὑπὲρ τρύφων⊖ ἀρχηγοῦ τῶν ἰουδαίων. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ μαρκίων⊖ ἐπίσημα τοῦτον, ὧν πίνων καὶ εἰρωνᾶ⊖ ὧν τοῖ πέμπτῳ λόγῳ τοῖ ὑπὲρ τῶν αἱρετικῶν μέμνηται. καὶ ἄλλη βίβλ⊖ ὑπὲρ πασῶν τῶν αἱρέσεων, ἧς μέμνηται ὧν τοῖ ἀπολογητικῷ, οὗ ἕνεκεν αὐτωνίνῳ τοῖ πίῳ. οὕτ⊖ ὧν τῇ ῥώμῃ ἔχων τὰς διατριβὰς, ἀνθιώνῳ ὑρκανίῳ τῷ λιμνικῷ, τὸν ὑπὲρ τῶν χειστιανῶν βλασφημοῦντα, καὶ παλῶς αὐτὸν λαίμαργον, καὶ τὸν θάνατον φοβούμενον, ἀσωτόν τε καὶ ἀνόλεσον, τέλ⊖ τῇ τούτου ἐνεργείᾳ καὶ ὠῦ βουλῇ, ὡς χειστιανὸς ὢν ὑπὲρ τοῦ χειστοῦ ἔπαθεν.

Μελίτων ἀσιανὸς, σάρδεων ἐπίσκοπ⊖, βίβλον βασιλεῖ μαρκῳ αὐτωνίνῳ βήρῳ, ὃς φρόντων⊖ τοῦ ῥήτορ⊖ μαθητὴς ἐγένετο, ὑπὲρ τῶν χειστιανῶν δόγματ⊖ ἐπέδωκεν. ἔγραψε δὲ καὶ ἕτερα, ἃ ὧν πάντα ὑπέταξαμεν. τοῦ πάσχα λόγους δύο, περὶ βίου προφητῶν λόγον ἕνα, περὶ ἐκκλησίας λόγον ἕνα, περὶ ἡμέρας κυριακῆς λόγον ἕνα, περὶ διανοίας λόγον ἕνα, περὶ τῶν πιστῶν λόγον ἕνα, περὶ πλάσεως ἕνα, περὶ ψυχῆς καὶ σώματ⊖ ἕνα, περὶ βαπτίσματ⊖ ἕνα, περὶ ἀληθείας ἕνα, περὶ γεννήσεως χριστοῦ ἕνα, περὶ προφητείας ἰδίας ἕνα, περὶ θεοξενίας ἕνα, καὶ ἕτερον λόγον ὃς ὠνόμασε τὴν κλεῖν, περὶ διαβόλου ἕνα, περὶ ἀποκαλύψεως ἰωάννου ἕνα, καὶ περὶ τοῦ ὠσωμάτου θεοῦ λόγον ἕνα, ἐκλογῶν λόγους ἓξ. τούτου τοῦ βυφυΐαν ἐπαινῶν τερτυλλιανὸς ὧν τοῖς ἑπτὰ λόγοις, οὓς ἔγραψε ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας κατὰ μοντανοῦ, λέγει ὅτι πολλοὶ τῶν ἡμετέρων νομίζουσιν αὐτὸν εἶναι προφήτην.

Θεόφιλ⊖ ἕκτ⊖ τῆς ὧν αὐτοχείας ἐκκλησίας ἐπίσκοπ⊖, βασιλεύοντ⊖ μάρκου αὐτωνίνου βήρου βίβλον κατὰ μαρκίων⊖ συντάξας, ἣ τις ἔχει τὴν ὑρον τυγχάνει. τούτου φέρεται καὶ πρὸς αὐτόλυκον τεῖα τεύχη, καὶ ὑπὲρ τῆς αἱρέσεως ἑρμογένους λόγ⊖ εἰς, καὶ ἄλλα βραχέα βίβλοι, εἰς οἰκοδομὴν τῆ ἐκκλησίας ἀνήκουσαι. ἀνέγνων ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ εἰς εὐαγγέλιον ⊂ εἰς παροιμίας

Universidad de Deusto
Biblioteca

Solomonis cõmentarios, qui mihi cum superiorum uoluminũ elegantia et phrasi non uidentur congruere.

36 APollinarius Asiæ Hierapolitanus episcopus, sub imperatore M. Antonino secũdo floruit, cui & insigne uolumen pro fide Christianorum dedit. Extant eius & alij quinq; aduersum gentes libri, & de ueritate duo, & aduersum Cataphrygas tunc primum exortos cum Priscilla & Maximilla insanis uatibus, incipiente Montano.

37 DIonysius Corinthiorum ecclesiæ episcopus, tantæ eloquentiæ & industriæ fuit, ut non solum suæ ciuitatis & prouinciæ populos, sed & aliarum urbium & prouinciarum episcopos epistolis eruditet. E quibus est una ad Lacedæmonios, alia ad Athenienses, tertia ad Nicomedenses, quarta ad Cretenses, quinta ad ecclesiam Amastrianam, & ad reliquas Ponti ecclesias: sexta ad Gnosianos, & ad Pinytum, eiusdem urbis episcopum: septima ad Romanos, quã scripsit ad Soterem episcopum eorum: octaua ad Chrysophorã, sanctam fœminam. Claruit sub imperatore M. Antonino Vero, & L. Aurelio Commodo.

38 PInytus Cretensis, Gnossiæ urbis episcopus, scripsit ad Dionysiũ Corinthi episcopum ualde elegantem epistolam: in qua docet, non semper lacte populos nutriẽdos, ne quasi paruuli ab ultimo occupentur die: sed & solido uesci debere cibo, ut in spiritualem proficiant senectutem. Et hic sub M. Antonino Vero, & L. Aurelio Commodo floruit.

39 TAtianus, qui primum oratoriã docens, non paruam sibi ex arte rhetorica gloriam cõparauerat, Iustini martyris sectator fuit, florẽs in ecclesia, quãdiu ab eius latere nõ discessit. Postea uero inflatus eloquẽtiæ tumore, nouã condidit hæresim, quæ ἐγκρατιτῶν dicitur, quam postea Seuerus auxit, à quo eiusdem partis hæretici Seueriani usq; hodie appellãtur. Porrò Tatianus infinita scripsit uolumina, è quibus unus cõtra gentes florentissimus extat liber, qui inter omnia opera eius fertur insignis. Et hic sub imperatore M. Antonino Vero, & L. Aurelio Commodo floruit.

Philip-

C σολύμων ὑπομνήματα, ἃ πινὰ μοι οὐ δόκοῦσι συμφωνεῖν τῇ ἀληθείᾳ, καὶ τῇ φράσει τῶν πρεσβυτέρων συγγραμμάτων.

Ἀπολινάριος ἱεραπόλεως τῆς ἀσίας ἐπίσκοπος, βασιλεύοντος μάρκου αὐτωνίνου βήρου τὸ δεύτερον, ὧ τινι καὶ ἐπίσημον τοῦ χριστιανῶν πίστεως ἐπεδείξατο. εἰσὶ καὶ ἕτεροι τῶν τότε ἐν τῷ ἔθνῶν λόγοι, καὶ περὶ ἀληθείας σύνο, καὶ τῆς τῶν φρυγῶν πρῶτον ἀνακυψάντων αἱρέσεως λαῖ καὶ μαξιμίλλας ἀνοσίοις προφήταις, ἀρξαμένου μοντανοῦ.

Διονύσιος τῆς κορινθίων ἐκκλησίας ἐπίσκοπος, ποσοῦτον δυνάμεως καὶ ἀποστολικῆς ἐνήνοχε, ὥς τε μὴ μόνον αὐτοὺς λαοὺς τῆς ἰδίας πόλεως καὶ ἐπαρχίας, ἀλλὰ καὶ ἑτέρων ἐπαρχιῶν καὶ πόλεων, σὺν οἰκείων ὠφελῶν ἐπαιδεύκέναι, ἀφ' ὧν δὴ μία πρὸς λακεδαιμονίους, ἄλλη πρὸς ἀθηναίους, τρίτη πρὸς νικομηδεῖς, τετάρτη πρὸς κρῆτας, πέμπτη πρὸς ἀμαστριανὴν ἐκκλησίαν καὶ ἑτέρας πόντου ἐκκλησίας, ἕκτη πρὸς κνωσσιανοὺς καὶ πρὸς γνώμονος τῆς αὐτῆς πόλεως ἐπίσκοπον, ἑβδόμη πρὸς ῥωμαίους, ᾧ ἔγραψε πρὸς σωτῆρα τὸν τούτων ἐπίσκοπον, οὗ δὴ πρὸς χρυσοφόραν θυγατέρα γνησίαν. διέπρεψεν δὲ μάρκου αὐτωνίνου βήρου, καὶ λουκίου αὐρηλίου κομμόδου. D

Πινύτος κρήτης κνωσσοῦ τῆς πόλεως ἐπίσκοπος, ἔγραψε πρὸς διονύσιον κορίνθου ἐπίσκοπον πάνυ κομψῇ ὑθισολῇ, ᾗ δηλοῦσι, οὐκ ἀεὶ δεῖν τοὺς λαοὺς γαλακτοτρέφεσθαι, μὴ πως ὡς νήπιοι τῇ διαίτῃ κατὰ λῆθῶσιν ἡμέρᾳ, ἀλλὰ καὶ στερεᾷ βρώματι, ἵνα εἰς πνευματικὴν προκόψωσι γῆρας. καὶ οὗτος μὲν τῶν αὐτῶν ἤνθησεν.

Ταπανὸς ὃς πρώην τὴν ῥωμαϊκὴν διδασκων, οὐκ ἐλαχίστων ἐκ τῆς ῥωμαϊκῆς ὠφελήμης δέξαν ὠνήσατο, ἰουστίνου τοῦ μάρτυρος μουσάσης γέγονε, δηλοῖ πρέσβεων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ὧν ὅσων δὲ τοῦ πόντου πλευρᾶς οὐκ ἀπέσυ. ὕστερον δὲ τοῦ ὄγδοῳ δὲ παιδεύσεως ἐπαρθείς, ῥωμαίων σωτῆρα ἄρδην, λέγω δὴ τῶν ἐγκρατιτῶν, ᾧ μετέπεσε τὰ σεβῆρος ἐπηύξησεν, ἀφ' οὗ ἄχρι τοῦ παρόντος οἱ τοῦτον τὸν μέρους αἱρετικοὶ, σεβηριανιστὰι ὀνομάζονται. ὁ δὲ πρεσβυτὸς τατιανὸς γράμματα συνεγράψατο πολλὰ, ἀφ' ὧν δὴ κατὰ τῶν ἑλλήνων λόγος εἷς πάνυ δαμασὸς, ὃς μετὰ πάντων αὐτοῦ τῶν συγγραμμάτων ἐπίσημός ἐστι. καὶ οὗτος βασιλεύοντος μάρκου αὐτωνίνου βήρου, καὶ αὐρηλίου κομμόδου ἤνθησεν.

Φιλίπ-

A PHilippus episcopus Cretensis, hoc est, urbis Gortynæ: cuius Dionysius in epistola sua meminit, quam scripsit ad eiusdem ciuitatis ecclesiam: præclarũ aduersum Marcionem ædidit librũ, temporibusq; M. Antonini Veri, & L. Aurelij Commodi claruit.

MVsanus, non ignobilis inter eos, qui de ecclesiastico dogmate scripserunt, sub imperatore M. Antonino Vero, cõfecit librum aduersus quosdam fratres, qui de ecclesia ad Encratitarum hæresim declinauerant.

MOdestus & ipse sub imperatore M. Antonino, et L. Aurelio Commodo aduersum Marcionem scripsit librum, qui usq; hodie perseuerat. Feruntur sub nomine eius & alia συγγράμματα, sed ab eruditis quasi ψευδεπίγραφα repudiantur.

BArdesanes in Mesopotamia clarus habitus est, qui primum Valentini sectator, deinde confutator, nouam hæresim condidit. Ardens eius à Syris prædicatur ingenium, & in disputatione uehemens. Scripsit infinita aduersum omB nes penè hæreticos, qui ætate eius pullulauerant. In quibus clarissimus ille est & fortissimus liber quem M. Antonino de fato tradidit: & multa alia super persecutione uolumina, quæ sectatores eius de Syra lingua uerterũt in Græcam. Si autem tãta uis est et fulgor in interpretatione, quantã putamus in sermone ,ppriov

VIctor tertiusdecimus Romanæ urbis episcopus, super quæstione paschæ, & alia quædam scribens opuscula, rexit ecclesiam sub Seuero principe annis decem.

IRenæus Pothini episcopi, qui Lugdunensem in Gallia regebat ecclesiam presbyter, à martiribus eiusdem loci ob quasdã ecclesiæ quæstiones legatus Romam missus, honorificas super nomine suo ad Eleutherium episcopum perfert literas. Postea iam Pothino prope nonagenario, ob Christum martyrio coronato, in locum eius substituitur. Cõstat autem Polycarpi, cuius supra fecimus mẽtionẽ, sacerdotis et martyris, hunc fuisse discipulum. Scripsit quinq; aduersus hæreses libros, & cõtra gentes uolumẽ breue, et de disciplina aliud, et ad Marcianũ fratrem

Φιλιππος ἐπίσκοπος κρήτης πόλεως γορτυνίης, οὗ πινος διονύσιος ἐν τῇ πρὸς 40
σολῆ αὐτοῦ μέμνηται, ᾧ ἔγραψε περὶ τῆς ἐκκλησίαν τῆς περιεχμένης πόλεως, ἐν ᾗ δόξαν πάνυ τῆς μαρκίωνος ἀθέσιμε βίβλου. ἐν τοῖς καιροῖς τῶν προειρημένων διέτριψεν.

Μουσανὸς, οὐκ ἄδοξος μεταξὺ τῶν περὶ 41
ἐκκλησιαστικοῦ δόγματος συγγραψαμένων, ὧν μάρκου αὐτωνίνου βήρου κατὰδικόν ἀσε βίβλον πρός τινας ἀδελφούς, τῶν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, πρὸς τὴν τῶν ἐγκρατιτῶν αἵρεσιν καταδύσαντας.

Μοδεστὸς, καὶ αὐτὸς ὢν αὐτωνίνου καὶ 42
κομμόδου κατὰ μαρκίωνος συνέταξε βίβλον, ἣ τις ἔχει σήμερον διαφορὰ φέρεται καὶ ἄλλα αὐτοῦ συγγράμματα, ἃ τινα παρὰ τῶν πεπαιδευμένων ὡς ψευδεπίγραφα ἀποδοκιμάζεται.

Ἀρδησάνης ἐν μεσοποταμίᾳ λαμπρὸς 43
φανείς, πρῶτον μὲν βαλεντίνου ἀπουσιάσας, ὕστερον δὲ αὐτίπαλος, καινὴν αἵρεσιν συνεστήσατο. τούτου παρὰ τῶν σύρων θερμοτάτην μνήμην ἔτυχε διὰ φυλέξεσοφοφοτάτην. ἔγραψε πάμπολλα κατὰ πασῶν χρόνου τῶν αἱρέσεων, τῶν ἐπὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ ἀνακυψασῶν, ἐν οἷς πρόδηλός ἐστι καὶ γνησίως ἐκείνου ὁ λόγος, ὃν μακρὸν αὐτωνίνῳ περὶ μοίρας ἐπέστειλε, ἀλλὰ καὶ ἄλλα πολλὰ περὶ διαγωγοῦ τύχης. ἀπορ οἱ πόντου ἀπουσιάσαι ἀπὸ τῆς συρας εἰς ἑλληνικὴν διάλεξιν μετέφρασαν. ὅπου δὲ τοσαύτη ἰσχύς ἐστι καὶ λαμπρότης ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ, πόσῳ νομίζομεν ἐν τῷ οἰκείῳ λόγῳ ἔχειν ἀρετῶν;

Βικτωρ τεισκαιδεκάτος ῥώμης ἐπίσκο- 44
πος, περὶ τῆς πασχα ζητήσεως, καὶ ἄλλα τινὰ συνέταξε τύχης. ἐκυβέρνησε τὴν ἐκκλησίαν βασιλεύοντος σεβήρου ἔτη δέκα.

Εἰρηναῖος ποθεινοῦ τοῦ ἐπισκόπου λου- 45
γδούνου ἐν γαλλίαις ἐκκλησίας πρεσβύτερος, παρὰ τῶν μαρτύρων τῆς εἰρημένης πόλεως, διά τινας ἐκκλησιαστικὰς ἀπίας, πρεσβευτὴς εἰς ῥώμην σαλεὶς, ἐπ' ὀνόματι οἰκείῳ ἐξάμνου ὠφελίας χρυσούς τιμῆς, πρὸς ἐλεύθερον ἐπίσκοπον ῥώμης ἀπῳήγκατο. μετὰ δὲ ταῦτα ποθεινοῦ χρόνον ὑπάρχοντος μαρτυρίσαντος, εἰς τὸν τούτου τόπον ἐπεισέρχεται. ὁμολογεῖται δὲ πολυκάρπου, οὗ τινος προεμνήσθημεν, γνήσιος μαθητὴς. ἔγραψε πρός τινα τῶν ἀρετικῶν βίβλους, καὶ ἐπὶ τῶν ἐθνῶν τύχης βραχύ, καὶ περὶ ὠσκήσεως ἕτερον, καὶ πρὸς μαρκιανὸν

Universidad de Deusto
Biblioteca

fratrem de apostolica prædicatione, & librum uariorũ tractatuũ, & ad Blastum de schismate, & ad Florinum de monarchia, siue quod deus non sit cõditor malorum, & περὶ τῆς ὀγδοαδος egregiũ commentarium, in cuius fine significans se apostolicorum temporũ uicinum fuisse, sic subscripsit: Adiuro te, qui trãscribis librum istum, per dominum Iesum Christum, & per gloriosum eius aduentum, quo iudicaturus est uiuos et mortuos, ut conferas postẽ transscripseris, & emendes illum ad exemplar, unde scripsisti, diligentissime; hanc quoq; obtestationẽ similiter transferas, ut inueneristi in exemplari. Feruntur eius & alię ad Victorem episcopum Romanum de quæstione paschæ epistolæ, in quibus cõmonet eum, non facile debere unitatem collegij scindere. Siquidem Victor multos Asiæ & orientis episcopos, qui decimaquarta luna cum Iudæis pascha celebrabant, damnandos crediderat. In qua sententia hi qui discrepabãt ab illis, Victori non dederũt manus. Floruit maxime sub Commodo principe qui M. Antonino Vero in imperium successerat.

46 PAntænus Stoicę sectæ philosophus, iuxta quandam ueterem in Alexandria consuetudinẽ, ubi à Marco euangelista semper ecclesiastici fuere doctores, tãtæ prudẽtiæ & eruditionis, tam in scripturis diuinis, q̃ in seculari literatura fuit, ut in Indiam quoq; rogatus ab illius gentis legatis, à Demetrio Alexandriæ episcopo mitteretur, ubi reperit Bartholomæũ de duodecim apostolis, aduentũ domini Iesu, iuxta Matthæi euãgelium prædicasse, quod Hebraicis literis scriptum, reuertẽs Alexandriã, secum retulit. Huius multi quidem in sanctam scripturam extant commentarij, sed magis uiua uoce Ecclesiis profuit. Docuitq; sub Seuero principe, & Antonino cognomento Caracalla.

47 RHodon genere Asianus, à Tatiano, de quo suprà diximus, Romæ in scripturis eruditus, ædidit plurima: præcipuũq; aduersus Marcionem opus, in quo refert, quomodo ipsi quoq; inter se Marcionitæ discrepẽt: & Apellem senem alium hęreticũ à se quondam fuisse conuentũ, & risui habitũ, eo quod deum quem

ἀδελφὸν περὶ τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος, καὶ βίβλον ποικίλων ὁμιλιῶν, καὶ πρὸς βλάσον περὶ σχίσματος, καὶ πρὸς φλωρῖνον περὶ μοναρχίας, καὶ ὅτι ὁ θεὸς κτισὴς κακῶν οὐκ ἔστι, καὶ περὶ ὀγδοάδος ἐξαίρετον συντάγμα, ἐν ᾧ καὶ τέλει δὲ τοῦ αὐτοῦ συντάγματος ὑποτέτραφεν οὕτως. ὁρκῶσε τὸν μεταγράφοντα τὰ τοῦτο τῆς βίβλου, κατὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, καὶ κατὰ τῆς φθορᾶς ἐλεύσεως αὐτοῦ, ἐν ᾗ κρινεῖ ζῶντας καὶ νεκρούς, ἵνα αὐτὸ βαλλὴς μετὰ τὸ γράψαι, καὶ ἐκδιορθόσῃ πρὸς τὰ ἀντίγραφα, ἀφ' ὧν ἔγραψας, ὧμελῶς, καὶ τούτῳ τῆς κατάκεισιν ὁμοίως μεταγράψῃς, καθὼς εὗρες ἐν τοῖς ἀντιγράφοις. φέροντα αὐτὸ καὶ ἅλλαι πρὸς βικτωρα ἐπίσκοπον ῥώμης περὶ ζητήσεως τοῦ πάσχα ὠφελοῦσαι, ἐν αἷς παραινεῖ ἀνῆκεν, μὴ ῥᾳδίως ὀφείλειν τῆς ἑνώσιν τῆς ἐπαιρόντος διαχίσαι. καὶ γὰρ βίκτωρ πολλοὺς τῆς ἀσίας καὶ τῆς ἀναπολῆς ὠφελιμώτους καθαίρων, οἵ τινες τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ τῆς σελήνης μετὰ τῶν ἰουδαίων τὸ πάσχα ἐπετέλουν. τούτῳ δὲ τῇ γνώμῃ τοὺς διαφωνήσαντας μὴ σωαινέσαι βίκτωρι. ἠνθησεν μᾶλλισα ὠὴ κομμόδου βασιλέως, ὅς τις εἰς τόπον ἀντωνίνου βήρου ὑπεισῆλθεν.

D ΠΑνταινος σοϊκοῦ δόγματος φιλόσοφος, κατά τινα παλαιὰν τῶν ἀλεξανδρέων συνήθειαν, ἐν ᾗ ἀπὸ μάρκου τοῦ εὐαγγελιστοῦ ἐκκλησιασταὶ γεγόνασι διδάσκαλοι, τοσαύτης σοφίας καὶ παιδεύσεως, ὥστε ἐν μὲν ταῖς θείαις γραφαῖς, ὥστε δὲ καὶ ἐν τοῖς κοσμικοῖς γράμμασιν ἐντὸς γεγονέναι, ὡς τε ἐκλεληθέναι αὐτὸν παρὰ τῶν ἰνδίας πρεσβυτέρων, τὸν διδυμητείον ἀλεξανδρέως ὠνόμακότων εἰς τὴν ἰνδίαν ἀπελθεῖν, ἐν ᾗ εὗρε βαρθολομαῖον ἐκ τῶν δώδεκα ἀποστόλων, τὸν ἐλθόντα ἰησοῦ τοῦ χριστοῦ τὸ κατθαίου εὐαγγέλιον ἔχοντας, ὅπερ ἐβραϊκοῖς γράμμασι γεγραμμένον, εἰς τὴν ἀλεξανδρέαν ἀναζώξας, μεθ' ἑαυτοῦ ἐκόμισε. τότε πολλὰ ὑπομνήματα εἰς τὰς θείας γραφὰς τυγχάνει, ἀλλὰ μᾶλλον ζῶσῃ φωνῇ τὰς ἐκκλησίας ὠφέλησεν. ἐδιδάξε δὲ σεβήρου καὶ ἀντωνίνου τοῦ ἐπικλῆ καρακάλου.

ΡΟδίων ἀσιανὸς, παρὰ τατιανῷ τεθραμμένῳ ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς παιδευθείς, ἐξέλωκε μὲν πάμπολλα, ἐξαίρετον δὲ ἓν κατὰ μαρκίωνος συντάγμα, ἐν ᾧ ἐξηγεῖται, ὅπως καὶ αὐτοὶ εἰς ἑαυτοὺς μαρκιωνισταὶ διαφωνοῦσι, καὶ τὸν ἀπελλῆν τὸν γέροντα ὁμοίως αἱρετικὸν, συντετυχηκέναι αὐτοῖς, καὶ κατηγέλαστον γεγραπθαι, εἰρηκότα ὅτι τὸν θεὸν ὃν σέβει, ἀγνοεῖ. μέμνηται ἐν τῇ αὐτῇ βίβλῳ, ὡς ἔγραψε πρὸς καλλισίωνα, τινὰ αὐτοῦ γνώριμον ἐνδεᾶ ἐν τῇ ῥώμῃ ἀκροατήν, καὶ εἰς τὸν ἑξαήμερον δὲ κώμας ὁμιλίας συνέταξε, καὶ ἄλλα τῶν φρυγῶν ἐπίσημον ἔργον, ἀνθ' ὧν ἐπὶ χρόνου κομμόδου καὶ σεβήρ.

A quem coleret, ignorare se diceret. Meminit in eodem libro, quem scripsit ad Callistionem, Tatiani se Romæ fuisse auditorem. Sed & Hexaemeron elegantes tractatus composuit, & aduersum Phrygas insigne opus. Temporibusq; Commodi & Seueri floruit.

CLemens Alexãdriæ ecclesiæ presbyter, Pantæni, de quo supra retulimus, auditor, post eius mortẽ Alexandriæ ecclesiasticam scholam tenuit, & κατηχήσεων magister fuit. Feruntur eius insignia uolumina, plenaq; eruditionis & eloquentiæ, tam de scripturis diuinis, q̃ de secularis literaturæ instrumẽto. E quibus illa sunt, στρωματεῖς libri octo: ὑποτυπώσεων libri octo: Aduersus gentes liber unus: Pædagogi libri tres: de pascha liber unus: De ieiunio disceptatio: & alius qui inscribitur: Quisnam diues ille sit, qui saluetur. De obtrectatione liber unus: De canonibus ecclesiasticis, & aduersum eos qui Iudæorum sequuntur errorem, liber unus, quem proprie Alexãdro Hierosolymorum episcopo προσφώνησε. Meminit autem in stromatibus suis, uoluminis Tatiani, aduersus gentes, de quo supra diximus: & Cassiani cuiusdam χρονογραφίας, quod opusculum inuenire non potui. Necnon & de Iudæis Aristobulum quendam, & Demetrium & Eupolemum scriptores aduersus gentes refert, qui in similitudinẽ Iosephi ἀρχαιογίας Moysi & Iudaicæ gentis assuerant. Extat Alexandri Hierosolymitarum episcopi, qui cum Narcisso postea rexit ecclesiam, epistola super ordinatione Asclepiadis cõfessoris ad Antiochenses, congratulantis eis, in qua ponit in fine: Hæc uobis domini ac fratres scripta transmisi per Clementem beatum presbyterum, uirum illustrem, & probatum: quem uos quoq; scitis, & nunc plenius recognoscetis, qui cũ huc uenisset iuxta prouidẽtiam & uisitationẽ dei, cõfirmauit & auxit domini ecclesiã. Cõstat Origenẽ huius fuisse discipulũ. Floruit autẽ Seueri & Antonini filij eius tẽporibus.

MIltiades, cuius Rhodon in opere suo, quod aduersus Montanũ, Priscillam, Maximillamq; composuit, recordatur, scripsit contra eosdem uolumen præcipuũ, & aduersus gentes Iudæosq; libros

48 Κλήμης ἀλεξανδρείας πρεσβύτερος γαναταίνου, πόθεν οὐ πόθειτομεν, ἀκροατής, ὃς μετὰ τὴν τούτου τελευτὴν τὰς διατριβὰς τῆς ἐν ἀλεξανδρείᾳ ἐκκλησίας κατέσχε, καὶ κατηχήσεων διδασκαλος γέγονεν. ἐπίσημα τε τούτου παιδεύσεως, καὶ θυγλωτίας ἀναμιξα συνέταξε, ὧν μὲν ἓν θείων, ὧν δὲ καὶ κοσμικῶν, ἀφ' ὧν ὅτι τάδε. στρωματεῖς ὀκτὼ, ὑποτυπώσεων λόγοι ὀκτὼ, κατὰ τῶν ἐθνῶν παιδαγωγοὶ τρεῖς, πόθεν τὸ σωζόμενος, πόθεν νηστείας διαλεξις, καὶ ἕτερος ὑπὲρ φόβου, πῖς ἄρα πλούσιος σωθήσεται. πόθεν κανονίας λόγος εἰς. πόθεν ἰωάννου ἐκκλησιαστικῶν, καὶ ἓν τῶν ἀπολουθούντων τῇ τῶν ἰουδαίων πλάνῃ λόγοι, ὧν τινα ἰδίκως ἀλεξάνδρου ὠπισκόπου ἱεροσολύμων προσφώνησε. μέμνηται δὲ ἐν τοῖς ἰδίοις στρώμασιν τοῦ τούτου χρόνου τοῦ προειρημένου ἓν τῶν ἐθνῶν, καὶ κασσιανοῦ τινος χρονογραφίας, ὅπερ ἐν τοῖς παλαιοῖς εὑρεῖν οὐκ ἐδυνήθημεν. οὐσιῶν δὲ ἦλθε καὶ ἰουδαίους ἀριστόβουλόν τινα, καὶ δημήτριον, καὶ εὐπόλεμον ἀναφέρει, οἷς ἓν τῶν ἐθνῶν συγγραφαμένους καθ' ὁμοιότητα ἰωσήπου, περὶ χαιρογονίας μωϋσέως, καὶ τοῦ ἰουδαϊκοῦ ἔθνους. ἔστι καὶ ἀλεξάνδρου ἱεροσολύμων ὠπισκόπου, ὃς μετὰ νάρκισσον ὕστερον προέστη τῆς ἐκκλησίας, ὠπιστολὴ περὶ χειροτονίας ἀσκληπιάδου ὁμολογητοῦ, πῶς ἀνθοχέας, συγχάροντος αὐτοῖς, ἐν ᾗ εἰς τὸ τέλος οὕτως λέγει. ταῦτα ὑμῖν λύπειοι ἀδελφοί τε τὰ γράμματα πέμφθη διὰ τοῦ θυλαβεστάτου καὶ ἀγαπητοῦ ἀνδρὸς πολιφανοῦς, καὶ δεδοκιμασμένου, ὃν καὶ ὑμεῖς ἴστε, καὶ νῦν πλέον ὠγνώσεσθε, ὃς τις γέγονεν ἐλθὼν ἐν πρόνοιαν καὶ ἐπισκοπήσαντος θεοῦ, ἐστήρισε καὶ ηὔξησε τοῦ λυείου τὴν ἐκκλησίαν. ὁμολογοῦντα τὸν ὡριγένη πάντα μαθητήν. ἤνθησε δὲ βασιλεύοντος σεβήρου καὶ ἀντωνίνου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ.

49 ΜΙλτιάδης, οὗ τινος μέμνηται ἐν τῷ δ' συγγράμματι τῷ πρὸς μοντανοῦ καὶ πρισκίλλας καὶ μαξιμίλλας συντεθέντι, μέμνηται, ἔγραψε κατ' αὐτῶν τοῦχος ἐξαίρετον. καὶ κατὰ τῶν ἐθνῶν τε καὶ ἰουδαίων

λόγος

Universidad de Deusto
Biblioteca

libros alios, & principibus illius temporis apologeticum dedit. Floruit autē M. Antonini Commodi temporibus.

50 APollonius uir disertissimus, scripsit aduersus Montanū, Priscillam, & Maximillam insigne & longum uolumen, in quo asserit Montanum & insanas uates perisse suspendio: & multa alia in quibus de Priscilla et Maximilla refert: Si negāt eas accepisse munera, confiteantur non esse prophetas qui accipiunt: & mille hoc testibus approbabo. Sed & ex aliis fructibus probātur prophetæ. Dic mihi, crinē fucat prophetes? stybio oculos linit? Prophetæ uestibus & gemmis ornātur? Prophetes tabula ludit & tesseris? Propheta fœnus accipit? Respōdeant, utrū hoc fieri liceat, an nō: meum est approbare, quod fecerint. Dicit in eodem libro, quadragesimum esse annum usq; ad tēpus, quo ipse scribebat librum, ex quo hæresis Cataphrygarum habuerit exordium. Tertullianus sex uoluminibus aduersus ecclesiam æditis, quos scripsit πρὸς ἐκκάσεως, septimum proprie aduersus Apollonīū elaborauit, in quo omnia quæ ille arguit, conatur defendere. Floruit autem Apollonius sub Commodo, Seueroq; principibus.

51 SArapion undecimo Commodi imperatoris anno, Antiochiæ episcopus ordinatus, scripsit epistolam ad Carinum, & Pontium, de hæresi Montani in qua & hæc addit: Vt autem sciatis falsi huius dogmatis, ideſt nouæ prophetiæ, ab omni mundo insaniam reprobari, misi uobis Apollinaris beatissimi, qui fuit in Hierapoli Asiq episcopus, literas. Ad Domnum quoq;, qui persecutionis tempore ad Iudæos declinauerat, uolumen composuit: & alium de euangelio, quod sub nomine Petri fertur, librū ad Rhosensem Ciliciæ ecclesiā, quæ in hæresim eius lectione diuerterat. Leguntur & sparsim eius breues epistolæ autoris sui ἀσκήσει & uitæ congruentes.

52 APollonius Romanæ urbis senator sub Commodo principe à seruo Seuero proditus, quod Christianus esset, imperato ut rationem fidei suæ redderet, insigne uolumē composuit, quod in senatu legit, & nihilominus sententia senatus pro Christo capite trūcatus est, ueteri

κατάλογος

λόγους ἄλλους, ἐπιδέδωκε δὲ τῷ βασιλεῖ ἀπολογητικὸν, ἀνθ' ὧν τοῖς χρόνοις μάρκου αὐτωνίνου κομμόδου. C

Απολλώνιος ἀνὴρ ἐλλογιμώτατος, ἔγραψε κατὰ μοντανοῦ, πρισκίλλας καὶ μαξιμίλλας μέγα καὶ ἐπίσημον τοῦχος, ἐν ᾧ φησι μοντανὸν, καὶ τὰς μαινομένας προφητίδας ἀπάγξασθαι, καὶ ἕτερα πολλὰ, ἐν οἷς πρὸς πρισκίλλας καὶ μαξιμίλλας λέγει. εἰ ἀρνοῦνται αὐτὰς ἐληφέναι δῶρα, ὁμολογήσουσι μὴ εἶναι προφήτας οὐδὲ χρωμένας δῶρα, κἂν διὰ χιλίων ὦσιν ἐλέγχω μαρτύρων. ἀλλὰ καὶ διὰ ἑτέρων ἔργων προφῆται δοκιμάζονται. ἔστω μοι, κύριε βασιλεῦ προφήτης, συβίῳ οὐ σφαλμὸς χρῆται; προφήτης ἐσθῆσι καὶ μαργαρίταις κοσμεῖται; προφήτης τάβλαι καὶ βολίοις παίζει. τόκους λαμβάνει προφήτης; ἀρκεισθήσεται εἰ οὖν γνῶσθαι ἢ καὶ μή, καὶ ἐμοὶ ὅτι ἐλέγξαι ὅτι προπεποίηκασι. λέγει γὰρ αὐτῇ τῇ βίβλῳ, τεσσαρακοστὸν ἔτος ἐστὶν γνιαυτὸν ἕως τοῦ καιροῦ, ἐν ᾧ καὶ αὐτὸς συγγράφεται. ἀφ' ὃ τὴν ἀρχὴν ἐλήφθη ἡ αἵρεσις ἡ τῆς φρύγας. τερτυλλιανὸς δὲ ἐκδέδωκὼς λόγους ἓξ τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίας πρὸς ἐκκλησίους, τὸν ἕβδομον ἰδίκως τῆς ἀρμονίας συντάξας, ἐν ᾧ πάντα ἃ πρὸ ἐκείνου βδελύσσεται ὡς χειρῶν ἐκδίκει. ἥδυσε δὲ ἀρμόνιος ὧν κομμόδου καὶ σεβήρου. D

Σαραπίων τῷ ἑνδεκάτῳ ἐνιαυτῷ κομμόδου τὸν βασιλέως χειροτονηθεὶς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίας ἐπίσκοπος, ἔγραψεν ὠφέλιμον πρὸς καρῖνον καὶ πόντιον, πρὸς τὴν αἵρεσιν μοντανῶν, τοῦτο πρὸς θεός. ἵνα γνῶτε τὴν βλάσφημον τοῦ δόγματος τοῦτο, τὴν καινῆς λέγω προφητείας, καὶ τὸν ὅλον τοῦ κόσμου μανίαν ἀρδοκιμάσειαν ἂν ἀρχειν, ἐπειμέλθη ὑμῖν ἀρμίνας εἰς τὸ μακαριώτατος, ὃς γέγονεν ἱεραπολίτης ἀσίας ἐπίσκοπος, γράμματα. καὶ πρὸς δόμνον δὲ τὸν τοῦ κυρίου διωγμὸν πρὸς οὓς ἰουδαίους καταδύσαντα συνέταξε τοῦχος, καὶ ἄλλο πρὸς τὸ εὐαγγέλιον, ὅπερ ἐπ' ὀνόματι πέτρου φέρεται, καὶ πρὸς τὸν ἐν ῥόσῳ τῶν λιλίκων ἐκκλησίαν βίβλον, ἣ τις εἰς τὸν αἵρεσιν αὐτοῦ ἐγεγράφη, διά τινας εἰς ἀναγνωσιν τῆς τότε αἱρέσεως μετιόντας. ἀναγινώσκοντα δὲ καὶ ἀποράδιλλον βραχύτατα αὐτὸν ἰδίκολαν τῇ ἀσκήσει, καὶ τοῦ βίου αὐτοῦ συνοδίσαι.

Απολλώνιος ῥώμης συγλλητικὸς ὢν κομμόδου τὸν βασιλέως παρὰ τὸν ὅλον παρὰ σεβῆρον πρόδηλος χειστιανὸς εἶναι, ὑπαγαίς τε τῆς οἰκείας πίστεως δοῦναι λόγον, μέγα τοῦχος συνέταξεν, ὅπερ ἐν τῇ συγκλήτῳ ἀνέγνω, καὶ οὕτως οὐδενὶ ἦν λόγον ἀπαφάσει τῆς συγκλήτου, ἀτὲρ τοῦ χειρὸς ἀπεξήνθη, παλαιὰς

A ueteri apud eos obtinente lege, absq; negatione non dimitti Christianos, qui semel ad eorum iudicium pertracti essent.

THeophilus Cęsareæ Palęstinæ (quę olim turris Stratonis uocabat) episcopus, sub Seuero principe aduersum eos qui decimaquarta luna cum Iudæis pascha faciebāt, cum cęteris episcopis synodicā ualde utilē cōposuit epistolam.

BAcchylus Corinthi episcopus, sub eodem Seuero principe clarus habitus, de pascha ex omniū qui in Achaia erant episcoporum persona, elegantem librum scripsit.

POlycrates Ephesiorum episcopus, cum cæteris episcopis Asię, qui iuxta quandam ueterem consuetudinē cum Iudæis decimaquarta luna pascha celebrabant: scripsit aduersus Victorem episcopum Romanū epistolam synodicam, in qua docet se apostoli Ioannis & ueterum autoritatem sequi, de qua hæc pauca excerpsimus. Nos igitur inuiolabilē celebramus diem, neq; addentes aliquid neq; dementes. Etenim in Asia elementa maxima dormierunt, quæ resurgent B in die domini, quando uenturus est de cœlis in maiestate sua, & suscitaturus omnes sanctos, Philippū loquor de duodecim apostolis, qui dormiuit Hierapoli, & duas filias eius quæ uirgines senuerunt: & aliam eius filiam, quę spiritu sancto plena, in Epheso occubuit. Sed & Ioannes, qui super pectus domini recubuit, & pontifex eius, aureā laminā in fronte portans, martyr & doctor in Epheso dormiuit, & Polycarpus episcopus & martyr Smyrnæ cubat. Thraseas quoq; episcoppus & martyr de Eumenia in eadem Smyrna requiescit. Quid necesse est Sagaris episcopi & martyris recordari, qui in Laodicea soporatur: & Papyrij beati, & Melitonis in sancto spiritu eunuchi, qui semper domino seruiens, positus est in Sardis, & expectat in aduentu eius resurrectionem? Hi omnes obseruauerunt paschæ diem decimaquarta luna, ab euangelica traditione in nullam partem declinantes, & ecclesiasticum sequentes canonem. Ego quoq; minimus omniū uestrū Polycrates, secūdū doctrinam propinquorū meorū, quos & secutus sum (septē siquidē fuerūt propinqui mei

παλαιὰς παρ' αὐτοῖς κατεχούσης συνηθείας, δίκαι ἀρνήσεως μὴ ἀφεθῆναι οὓς χειστιανούς, οὐδ' ἅπαξ εἰς τὴν αὐτῶν ἀκρόασιν ἐλκυσθέντας.

ΘΕόφιλος καισαρείας παλαιστίνης, ἦν τις πρώην φυγὼν σφετέρου τοῦ βασιλέως τὴν ὠμότητα, ἐπίσκοπος, ὧν σεβήρου τοῦ βασιλέως τὴν ὠμότητα φυγὼν ὁ καλὸς μετὰ τῶν ἰουδαίων τὴν τεσσαρακαιδεκάτην τῆς σελήνης, συνοδικὴν ὠφελίμην πάνυ θαυμασὴν μετὰ ἑτέρων συνέταξεν. 53

ΒΑκχύλος κορίνθου ἐπίσκοπος, ὁμοίως σεβήρου βασιλεύοντος λαμπρὸς γεγάρακται, περὶ τοῦ πάσχα ἐκ προσώπου πάντων τῶν ἐν ἀχαΐᾳ ὠφελιμώτατον, θαυμασὴν συνέταξε βίβλον. 54

ΠΟλυκράτης ἐφέσου ἐπίσκοπος, μετὰ τῶν λοιπῶν ἀσίας ὠφελιμώτατος, τὴν ὠφελιμώτατον τῶν ἑορτῶν τοῦ πάσχα μετὰ τῶν ἰουδαίων τὴν τεσσαρακαιδεκάτην τῆς σελήνης, τῆς βίκτορος ἐπισκόπου ῥώμης ὠφελιμώτατον συνοδικὴν ἐξέδωκε, δηλώσκων ὀφείλειν ἰωάννου τοῦ ἀποστόλου, καὶ τὴν παλαιὰν ἐξακολουθεῖν συνήθειαν, ἀφ' ἧς ὀλίγα διηγήσομαι, ἡμεῖς τοίνυν ἀμίαντον ὠφελιμώτατον τὴν ἑορτὴν, μηδὲ προσιδόντες, μηδὲ ἐκτεξαιροῦντες. καὶ γὰρ ἐν τῇ ἀσίᾳ μεγάλα στοιχεῖα ἐκοιμήθη, ἅπερ ἀναστήσεται ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου, ὅταν ἔλθῃ ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐν τῇ οἰκείᾳ δόξῃ, ἐγείρων πάντας τοὺς ἁγίους, φίλιππον λέγω ἕνα τῶν δώδεκα ἀποστόλων, ὃς ἐκοιμήθη ἐν ἱεραπόλει, καὶ τὰς δύο θυγατέρας, αἵ τινες παρθένοι ἐγήρασαν, καὶ ἑτέραν αὐτοῦ θυγατέρα, ἥ τις ἐν ἁγίῳ πνεύματι πεπληρωμένη, ἐν ἐφέσῳ ἐτελεύθη. καὶ ἰωάννης, ὃς ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ κυρίου ἀνεκλίθη, καὶ ἱερεὺς αὐτοῦ γέγονε, χρυσοῦν πέταλον ἐν τῷ μετώπῳ βαστάζων, μάρτυς καὶ διδάσκαλος· ἐν τῇ ἐφέσῳ ἐκοιμήθη, καὶ πολύκαρπος ἐπίσκοπος καὶ μάρτυς ἐν τῇ σμύρνῃ κατάκειται, καὶ θρασέας ἐπίσκοπος καὶ μάρτυς ἀπὸ εὐμενείας ἐν τῇ αὐτῇ σμύρνῃ ἀνεπαύη. ἐκ ἔσῃ ἀναγκαίας ἀναγραφεως ὠφελιμώτατος καὶ μάρτυς μεμνῆσθαι, τοῦ ἐν λαοδικείᾳ ἀναπαυομένου, καὶ παπυρείου τοῦ μακαριωτάτου, καὶ μελίτωνος ἐν ἁγίῳ πνεύματι εὐνούχου, ὃς πᾶς ἀεὶ τοῦ κυρίου λατρεύων, ἐν σάρδεσι κατατέθη, καὶ προμένει ἐν τῇ αὐτοῦ ἐλεύσει τὴν ἀναστασιν. οὗτοι πάντες παρεφύλαξαν τὴν ἡμέραν τοῦ πάσχα, τῇ τεσσαρακαιδεκάτῃ τῆς σελήνης, κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν παράδοσιν εἰς οὐδεμίαν μέρος ἀπονεύοντες, καὶ ἐκκλησιαστικῷ κανόνι ἑπόμενοι. λέγω δὲ ἐλάχιστος πάντων ὑμῶν πολυκράτης, κατὰ τὴν διδαχὴν τῶν πλησίον μου, οἷς ἐγὼ ἠκολούθησα, ἐν οἷς ἐστί μου 55

μου

Universidad de Deusto
Biblioteca

mei episcopi, & ego octauus) semper pascha celebraui, quando populus Iudæorum azyma faciebat. Itaq; fratres sexagintaquinq; annos ætatis meæ natus in domino, & à multis ex toto orbe fratribus eruditus, peragrata omni scriptura, non formidabo eos, qui nobis minãtur. Dixerunt enim maiores mei: Obedire deo magis oportet q̃ hominibus. Hæc propterea posui, ut ingeniũ & autoritatem uiri ex paruo opusculo demõstrarẽ. Floruit temporibus Seueri principis, eadem ætate qua Narcissus Hierosolymę.

56 HEraclius, sub Commodi Seueriq; imperio, in Apostolum commentarios composuit.

57 MAximus sub iisdem principibus, famosam quæstionem insigni uolumine uentilauit, unde malum, & quod materia à deo facta sit.

58 CAndidus regnantibus supra scriptis, in Hexaemerõ pulcherrimos tractatus ædidit.

59 APion sub Seuero principe, similiter in Hexaemerõ tractatus fecit.

60 SExtus sub imperatore Seuero, librũ De resurrectione scripsit.

61 BRabianus sub eodem principe ædidit quædam opuscula ad Christianum dogma pertinentia.

62 IVdas de septuaginta apud Danielem hebdomadibus plenissime disputauit, & Chronographiam superiorũ temporum usq; ad decimũ Seueri perduxit annum. In qua erroris arguitur, quod aduẽtum antichristi circa sua tempora futurũ esse dixerit: sed hoc ideo, quia magnitudo persequutionum præsentem mundi minabatur occasum.

63 TErtullianus presbyter, nunc demũ primus post Victorem & Apollonium Latinorũ ponitur, prouinciæ Africæ, ciuitatis Carthaginensis, patre Centurione proconsulari. Hic acris & uehementis ingenij, sub Seuero principe & Antonino Caracalla floruit, multaq; scripsit uolumina: quæ quia nota sunt pluribus, prætermittimus. Vidi ego quendam Paulum Concordiæ, quod oppidũ Italiæ est, senem: qui se beati Cypriani, iam grandis ætatis notarium: quum ipse admodum esset adolescẽs, Romæ uidisse diceret, referreq; sibi solitũ, nunquam Cypria-

κὰτάλογ⊖

μου ἐπίσκοποι, λαχὼ ὄγδοϕ, ἀεὶ τὸ πάσχα C ἐτέλεσα, ὅτε ὁ τῶν ἰουδαίων λαὸς τὰ ἄζυμα ἐποιεῖτο. πολυαρῶν ἀδελφοὶ ἑξηκοντατριῶν ἄγων ἔτη γῶ λυπέω, καὶ παρὰ πολλῶν ἐκ πάσης τῆς οἰκουμένης ἀδελφῶν παιδευθεὶς, γνήσιος ὢν πάσῃ γραφῇ, ὁ δειλιάσω οὐκ ἀπειλουμένους ἡμῖν. ἔφησαν γὰρ οἱ προηγούμενοί μου, πειθαρχεῖν μᾶλλον θεῷ δεῖ ἢ ἀνθρώποις. ταῦτα δὴ ἔφην τέθεικα, ἵνα τὸν τοῦ ἀνδρὸς αὐθάδη τόλμαν ἔλαχίστου σωτάγματος ὑποδείξω. ἤνθησεν γὰρ τοῖς χρόνοις σεβήρου τοῦ βασιλέως, ὁπλωίνα καὶ νάρκισσος γῆ ἱεροσολύμοις.

HΡακλᾶς ὧν κομμόδου καὶ σεβήρου βασιλέως τὴν ἀποστολὴν ὑπομνηματίσῃ.

MΑξιμος ὧν τῶν αὐτῶν βασιλέων, θανάσιμον ζήτημα γῆ ὑδατίμῳ τόλμῃ συνέταξε, πυνθάνομαι, πόθεν ὁ κακὸς, καὶ ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ ἡ ὕλη ἐδόθη.

KΑνδιδος βασιλεύουσιν τῶν προγεγραμμένων, εἰς τὸν ἑξακέμβορον ὡραῖας συντάξῃ ὁμιλίας.

ΑΠίων ὧν σεβήρῳ τῷ βασιλεῖ, ὁμοίως εἰς τὸν ἑξακέμβορον ὁμιλίας συνεγράψατο.

ΣΕΞτος ὧν σεβήρου τοῦ βασιλέως, βίβλον περὶ τῆς ἀναστάσεως συνεγρά- D ψατο.

BΡαβιανὸς ὠδὶ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως, δόγματά τινα συντάγματα, τῶν χειριανῶν δόγματα προσήνοντα.

IΟΥΔΑς περὶ τῶν ἑβδομήκοντα ἑβδομάδων τῶν ἡμέρων δανιὴλ, ἀκεραίως διηγήσατο, καὶ χρονογραφίαν τῶν ἀνωτάτω χρόνων, ἕως τοῦ δεκάτου γῆιωτοῦ σεβήρου τοῦ βασιλέως συνέταξῃ, γῆ ἣ κατανυώσκεται τὴν τοῦ ἀντιχρίστου ὧν ἐσουσίαν, περὶ οὗ ἰδίους καιροὺς φάσας πληρωθῆναι. τὸ γὰρ μέγεθος τοῦ τότε δικαιώματος, ὡσανεὶ παρούσαν ἐμήνυε ἡ οἰκουμένης ἀπώλειαν.

TΕΡΤΥΛΛΙΑΝὸς πρεσβύτερος νῦν πρῶτος μετὰ βίκτωρα καὶ ἀπολλώνιον ἱστόρηται οὐ ῥωμαϊκὸς, ἐκ ἡ καρχηδόνος ἡ ἀφρικῆς ὁρμώμενος, πατρὸς λιωτυρίωνος ἀνθυπατικοῦ. οὗτος δεινὸς καὶ σφόδρα εὐφυὴς ὧν σεβήρου καὶ ἀντωνίνου τοῦ ἐπίκλην καρακάλλου ἤνθησε, πολλὰ συντάξας τύχη, ἅ τινα δὴ τὸ πολλοῖς εἶναι ἐγνωσμένα, παραλιμπάνομεν. συντυχὸν ἐγὼ παύλῳ ἀρχοντι κορδίας ἡ ἰταλίας γέροντι, ὅς τις τοῦ μακαριωτάτου λυπριανοῦ νοτάριος, λοιπὸν προσθέντα, ἔλεγεν, ἐπὶ νέος ὢν ἑωρακέναι ἐν τῇ ῥώμῃ, καὶ ἀκηκοέναι παρ' αὐτοῦ, ὡς σὸδὲ μίαν ἡμέραν διετέλεσε λυπεινὸς ἀναγνωσμάτων τερτυλλιανοῦ χωρὶς συνεχῶς λέγοντος τὸ αὐτὸ λυπειανοῦ, ἐπίδος τὸν διδάσκαλον, τερτυλλιανὸν δηλονότι μιλνέων, οὗτος ἄχρι μέσης ἡλικίας πρεσβύτερος ἡ ἡμετέρας ἐκκλησίας γέγονεν, ὕστερον δὲ φθόνῳ καὶ πολυηλακισμοῖς τῶν λιγερικῶν ἡ ἐν ῥώμῃ ἐκκλησίας, εἰς τὸ montanoῦ δόγμα ὀλισθήσας, πολλὰς συντάξει βίβλους καινὰς προφητείας μέμνηται, καὶ ἰδικῶς γῆ ἡ ἐκκλησίας συνεγράψατο, οὐδὲν δὲ ἧττον περὶ σωφροσύνης, περὶ διγαμοῦ, περὶ νηστείας, περὶ μονογαμίας, πρὸς ἐκστασιν λόγους ἓξ, καὶ ἕβδομον κατὰ ἀπελλωνίου, καὶ ἕτερα πολλὰ, ζήσας ἕως γήρως ὀψέποτε.

ΩΡΙΓΕΝΗς, ὁ καὶ ἀδαμάντιος, δεκάτῳ 64 γνησίως σεβήρου τοῦ προτίνακος ἡ τῶν χειριανῶν διωγμοῦ λυηθέντος, παρὰ λεωνίδου πατρὸς, τοῦ καὶ μαρτυρήσαντος, μετὰ ἓξ ἀδελφῶν καὶ μητρὸς χήρας ὠφῆς κατελείφθη, ἐτῶν περί που ἑπταικαίδεκα. τότων γὰρ ἡ πρόνοια διὰ τὸ εἶναι χειριανῶν ἐδημιώθη. ὅς τις γῶ ἀλεξανδρέας διδασκαλεῖου ἐπεσκήφθη τὴν ἐκκλησίαν ὀκτωκαίδεκα ἐτῶν τὴν ἡλικίαν ἄγων, κατηχήσεων ὠσήμως παρειλημφὼς, μετ' οὐ πολὺ παρὰ διδυμητείου, τῆς αὐτῆ πόλεως ὠσκήπου, εἰς τόπον λιλήμενος προβυτέρου καπασθεὶς, ὠὶ ἔτη πολλὰ διέτρεψε. μοβιλίῳ τε γρυόμενος, διὰ τὰς γῶ τῇ ἀχαΐᾳ ἐκκλησίας, ἃς πυθ παρὰ πολλῶν αἱρέσεων συκύλωτο, ὑδὶ μαρτυρίας ἐκκλησιαστικῆς ὠσολῆς ἀπὼν διὰ παλαισίνης εἰς ἀθήνας, παρὰ θεοκτίστου καὶ ἀλεξάνδρου καισαρείας καὶ ἱεροσολύμων ἐπισκόπων, προβυτέρῳ χειροτονηθεὶς, διδυμητείῳ προσέκρουσεν, ὅς τις τοσαύτη κατ' αὐτοῦ ἐχρήσατο ἀνοίᾳ, ὥς τε ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην γράψαι. πρὸ τοῦ δὲ μετελθεῖν εἰς καισαρείαν τὴν ῥώμην κατέλαφεν ὑδὶ ζεφυρείνου ὠσκήπου, ζυθύς τε εἰς ἀλεξανδρείαν ἀναζεύξας, ἡρακλᾶν τὸν προβύτερον τὸν ἐν ἱματίοις φιλοσόφου διατελοῦντα, βουθὸν σπουδαῖον κατηχήσεως, ὅς τις καὶ μετὰ διδυμητείον τὴν ἀλεξανδρέων ἐκκλησίαν. ὅσης δὲ δόξης ἐγκρίνεται, ἐκ τούτου δηλοῦται. θερμιλιανὸς γὰρ καισαρείας ἐπίσκοπος μετὰ πάσης τῆς καππαδοκίας καὶ προέστημεν αὐτοῦ, καὶ ὠὶ πολὺ κατέχε, καὶ ὕστερον προφάσει τῶν ἁγίων τόπων εἰς παλαισίνην ἐλθὼν, ἐν τῇ καισαρέων παρ' αὐτοῦ τὰς θέσεις ἐπαιδεύθη γραφῆς. ἐκεῖνο δὲ οὐδεὶς ἀγνοεῖ, ὅτι πρὸ

A Cyprianum absque Tertulliani lectione unam diem præteriisse, ac sibi crebro dicere: Da magistrum: Tertullianum uide licet signicans. Hic cum usq; ad mediam ætatem presbyter ecclesiæ permãsisset, inuidia postea & contumeliis clericorũ Romanæ ecclesiæ, ad Montani dogma delapsus, in multis libris nouæ prophetię meminit: specialiter autem aduersum ecclesiam texuit uolumina, De pudicitia, De persecutiõe, De ieiuniis, De monogamia, De ecstasi libros sex, & septimum quem aduersum Apollonĩ composuit. Ferturq; uixisse usq; ab decrepitam ætatem, & multa quæ non extant opuscula condidisse.

ORigenes, qui & Adamantius, decimo Seueri Pertinacis anno aduersum Christianos persecutione commota, à Leonide patre, Christi martyrio coronato, cum sex fratribus & matre uidua, pauper relinquitur annos natus circiter decem & septem. Rem enim familiarem ob confessionem Christi, fiscus occupauerat. Hic Alexandriæ dispersa ecclesia, decimooctauo ætatis suæ anno

B κατηχήσεων opus aggressus: postea à Demetrio, eius urbis episcopo, in locũ Clementis presbyteri confirmatus, per multos annos floruit: & cum iam mediæ esset ætatis, & propter ecclesias Achaiæ, quæ pluribus hæresibus uexabãtur, sub testimonio ecclesiasticæ epistolæ Athenas per Palæstinã pergeret, à Theoctisto & Alexandro, Cæsareæ & Hierosolymorum episcopis, presbyter, ordinatus, Demetrii offendit animum, qui tanta in eum debacchatus est insania ut per totum mundum super nomine eius scriberet. Cõstat eum antequam Cæsaream migraret, fuisse Romæ sub Zephyrino episcopo, & statim Alexandriam reuersum, Heraclan presbyterum iterum, qui sub habitu philosophi perseuerabat, adiutorẽ sibi fecisse κατηχήσεως, qui quidẽ & post Demetrium Alexandrinam tenuit ecclesiam. Quantæ autẽ gloriæ fuerit, hinc apparet, quod Firmillianus Cæsareæ episcopus, cum omni Cappadocia eum inuitauit, & diu tenuit, et postea sub occasione sanctorum locorum Palæstinam ueniens, diu Cæsareæ in sanctis scripturis ab eo eruditus est: sed & illud, quod

quod ad Mameam matrẽ Alexandri imperatoris religiosam fœminam rogatus uenit Antiochiã, & summo honore habitus est: quodq; ad Philippum imperatorem, qui primus de regibus Romanis Christianus fuit, & ad matrẽ eius literas fecit, quæ usq; hodie extãt: & quod tantũ in scripturis diuinis habuerit studij, ut etiam Hebream linguã contra ætatis gẽtisq; suæ naturã edisceret: & exceptis Septuaginta interpretibus, alias quoq; æditiones in unũ cõgregaret uolumen, Aquilæ scilicet Pontici ꝓselyti, & Theodotionis Hebionei, & Symmachi eiusdem dogmatis, qui in Euãgelium quoq; κατὰ Μαῤθαῖον scripsit cõmentarios, de quo & suũ dogma confirmare conatur. Præterea quintam & sextam & septimã æditionẽ, quas etiã nos de eius bibliotheca habuimus, miro labore reperit, & cũ cæteris æditionibus cõparauit. Et quia indicẽ operũ eius in uoluminibus epistolarum, quas ad Paulam scripsimus, in quadam epistola cõtra Varronis opera conferẽs posui, nũc omitto: illud de immortali eius ingenio non tacens, quod dialecticam quoq; et geometriã, arithmeticã, musicam, grammaticã & rhetoricã, omniumq; philosophorũ sectas ita didicit, ut studiosos quoq; seculariũ literarum sectatores haberet, & interpretaretur eis quotidie, cõcursusq; ad eum miri fierẽt: quos ille propterea recipiebat, ut sub occasione secularis literaturæ, in fide Christi eos institueret. De crudelitate autem persequutionis, quæ aduersum Christianos sub Decio cõsurrexit, eo quod in religionẽ Philippi desæuiret, quẽ & interfecit, superfluũ est dicere: quum etiã Fabianus Romanæ ecclesiæ episcopus in ipsa occubuerit, & Alexãder Babylasq; Hierosolymorũ & Antiochenę ecclesię põtifices in carcere pro confessione dormierint. Et super Origenis statu, si quis scire uelit quid actum sit, primũ quidem de epistolis eius, quæ post persequutionem ad diuersos missæ sunt: deinde & de sexto Eusebij Cæsariensis Ecclesiasticæ historiæ libro, & pro eodẽ Origene in sex uoluminib9 possit liquido cognoscere. Vixit usq; ad Gallũ & Volusianũ, idest usq; ad sexagesimũnonũ ætatis suę annũ, & mortuus est Tyri, in qua urbe & sepultus est.

κατάλογος

πρὸς μαμέαν τὴν μητέρα ἀλεξάνδρου τοῦ βα C
σιλέως δύλαβεσάτην γυναῖκα παρακληθεὶς,
ἦλθεν εἰς ἀντιόχειαν, καὶ ἐν μεγίστῃ γέγονε τι-
μῇ, καὶ πρὸς Φίλιππον τὸν βασιλέα, τὸν πρῶ-
τον ἐκ τῶν ῥωμαίων βασιλέων χριστιανὸν γρά-
μενον, καὶ πρὸς τὸν πάπα μητέρα γράμμα-
τα ἀπέστειλεν, ἄχει τοῦ παρόντος τυγχάνον-
τα. καὶ ὅτι τοσαύτην ἔχει σπουδὴν πρὸς τὰς
θείας γραφάς, ὥς τε καὶ τὴν ἑβραϊκὴν διαλε-
ξιν ἐκμανθάνειν τῇ τε ἡλικίᾳ, καὶ τῇ οἰκείᾳ
φύσει, ἐκμαθεῖν. καὶ δύχα τῶν ἑβδομήκοντα
ἑρμηνευτῶν, ἄλλας ἐκδόσεις εἰς φῶς σπουδα-
γεῖν, ἀκύλα λέγω ποντικοῦ προσηλύτου, καὶ
θεοδοτίωνος ἀβίωνος, καὶ συμμάχου τοῦ αὐ-
τοῦ δόγματος, ὃς τὸ κατὰ ματθαῖον εὐαγγέ-
λιον ἐπεμνημάτισε, δι' οὗ καὶ τὸ ἴδιον δόγμα
βεβαιῶσαι ἀσπάζεται. ὁμοίως δὲ πάντε καὶ ἐξ
ἁπλᾶ τὰς ἐκδόσεις, ἃς πινας καὶ ἡμεῖς ἐκ
τῆς αὐτοῦ βιβλιοθήκης ἐσχήκαμεν, πολλῷ πόνῳ
εὑρόντες, μετὰ ἑτέρων ἐκδόσεων ὠνήσατο. καὶ
ἐπεισὴν τὸν ἔλεγχον τῶν αὐτοῦ συντάγματων
ἐν τῷ τόμει τῶν ἀπολογιῶν τῶν πρὸς πάυλιαν
παῤ ἡμῶν γραφεισῶν, ἐν μιᾷ ὑπολήψει συγκεί
νων τοῖς βαῤῥωνος ἔργοις τεθεικα, νῦν παρα-
λιμπάνω, ἐκεῖνο πρὸς τὴν αὐτοῦ ἀθανασίαν θυ-
φυίας μὴ σιωπῶν, ὅτι πρὸ διαλεκτικὴν, καὶ D
γεωμετρικὴν, ἀριθμητικὴν, μουσικὴν, γραμ-
ματικὴν καὶ ῥητορικὴν, καὶ πάντων τῶν φιλο-
σόφων τὰ δόγματα, οὕτως ἐξέμαθεν, ὥς τε
καθηγήσασθαι τῶν κοσμικῶν γραμμάτων ἀκρο-
ατὰς δυνηθῆναι, καὶ ἐξηγεῖσθαι αὐτοῖς ἑκάστο-
τε, σωζομένης τε πρὸς αὐτὸν πολλὰς γενε-
σθαι, ὡς μὴ εἶναι ἐπίλεκτον, ἐφ' ᾧ γε προφάσει τῆ
διδασκαλίας, εἰς τὸν τοῦ χριστοῦ πίστιν ἀναγ-
αγειν πάντας. πρὸς γὰρ τὴν ὠμότητα τοῦ δρω-
μοῦ, τοῦ κατὰ τῶν χριστιανῶν, ὧν δεκίου βασι-
λεύοντος, ἐλύσσα γὰρ ἐπὶ τὸν φιλίππου θύλαβ-
εαν, ὃν καὶ ἀνεῖλεν, ἐπειδὴ ἠγοῦμαι πει-
σόν. ἐν αὐτῷ γὰρ δρωμῷ, καὶ φαβιανὸς ὁ
ῥώμης ἐπίσκοπος ἐτελεύτησεν, καὶ ἀλέξαν-
δρος καὶ βαβύλας ἱεροσολύμων καὶ ἀντιο-
χείας ἐπίσκοποι, ἐν τῇ φυλακῇ ὁμολογητὰι
ἐκοιμήθησαν. εἰ γὰρ πρὸς ἀγρίππους μα-
θεῖν ἐβελήσῃ, πρῶτον μὲν ἐκ τῶν ὑπολοπῶν
αὐτοῦ, τῶν μετὰ τὸν διωγμὸν πρὸς διαφό-
ρους ἀποσταλεισῶν, ἔπειτα δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ
ἕκτου λόγου τῆς ὑυσεβίου ἱστορείας ἐπισ-
κόπου ἱεροσολύμων, καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀγρίπ-
πους βιβλίων ἐξ πλανῶς μαθεῖν δύνησε-
ται. ἔζησεν ἕως γαλλου καὶ βολουσιανοῦ,
πυπίσιν, ἕως ἐνιαυτοῦ καὶ ἑξηκοστοῦ τῆ ἡλι-
κίας αὐτοῦ ἔτους, καὶ ἐκοιμήθη ἐν τύρῳ, ἐν ᾗ
καὶ ἐτάφη.

ἀμμώνι

A AMmonius uir disertus et eruditus in philosophia, eodem tempore Alexandriæ clarus habitus est: qui inter multa ingenij sui & præclara monumẽta, etiam de consonantia Moysi & Iesu elegans opus composuit, & euãgelicos canones excogitauit, quos postea sequutus est Eusebius Cæsariensis. Hunc falso accusat Porphyrius, quod ex Christiano ethnicus fuerit, cum constet eum usque ad extremam uitam Christianum perseuerasse.

AMbrosius primum Marcionites, deinde ab Origene correctus, ecclesiæ diaconus, & confessionis domini cæ gloria insignis fuit, cui pro Theoctisto presbytero liber Origenis de martyrio scribitur. Huius industria & sumptu & instantia, ad hunc infinita Origenes dictauit uolumina. Sed et ipse quippe ut uir nobilis, non inelegantis ingenij fuit, sicut eius ad Originem epistolæ indicio sunt. Obiit ante mortem Origenis: & in hoc à pleriscq; reprehẽditur, quod uir locuples, amici sui egeni senis & pauperis moriens non recordatus sit.

B TRyphon Origenis auditor, ad quẽ nonnullæ eius extant epistolæ, in scripturis eruditissimus fuit, quod quidẽ & multa eius sparsim ostendunt opuscula: sed præcipue liber quem composuit de uacca rufa in Deuteronomio, & de dichotomematibus, quæ cum columba & turture Abrahã ponuntur in Genesi.

MInutius Felix, Romę insignis cauisidicus scripsit dialogũ Christiani & ethnici disputãtiũ, q Octauius inscribit: sed & alius sub nomine eius fertur de fato, uel cõtra Mathematicos, qui cũ sit & ipse diserti hominis, nõ mihi uidetur cũ superioris libri stilo cõuenire. Meminit huius Minutij et Lactãtius in libris suis.

CAius sub Zephyrino Romanę urbis episcopo, idest sub Antonino Seueri filio, disputationẽ aduersum Proculum, Mõtani sectatorẽ, ualde insignẽ habuit, arguẽs eũ temeritatis, super nouam prophetiã defendẽdã: & in eodem uolumine Epistolas quoq; Pauli, tredecim tantũ enumerãs, decimamquartam quæ fertur ad Hebræos, dicit non eius esse: sed & apud Romanos usque hodie quasi Pauli apostoli non habetur.

Beryllus

Ἀμμώνιος ὁ ἐλλογιμώτατος καὶ φιλο- 65
σοφίας περιβόητος, ἐν τοῖς αὐτοῖς
χρόνοις ἐν ἀλεξανδρείᾳ λαμπρὸς φανεὶς, μετα
ξὺ τῶν συντάγματῶν παῤ αὐτοῦ πεφιφανῶν λό-
γων, καὶ περὶ τῆ συμφωνίας μωϋσέως καὶ ἰη-
σοῦ βίβλον θαυμασὴν συνέθηκε, καὶ ἀναγγελι
κοὺς κανόνας ἐφεῦρεν, οἷς μετὰ ταῦτα εὐγνω-
λούθησεν ὑυσέβιος ὁ καισαρεύς. τότε πλα-
σῶς κατηγορεῖ ὁ πορφύριος, φάσκων ἐκ χρι-
σιανῶν ἑλληνίζειν γεγονέναι, ὅς περ ἄχρι τῶν τε-
λευταίας χρισιανὸς διετέλεγεν.

ΑΜβρόσιος πρῶτον μαρκιωνιτὴς, ὕστε- 66
ρον παρὰ ὠριγένους διορθωθεὶς, ἐκκλη-
σίας διάκονος, καὶ θείας ὁμολογήσεως, ἐπί-
σημος ἐγένετο. τούτῳ ὑπὲρ θεοκτίστου πρεσβυ
τέρου βίβλος ὠριγένους περὶ τοῦ μαρτυρίου
γράφεται. τῇ σπουδῇ τότε καὶ ἀναλώμασι
ἐπείθη, πρὸς ἅπερ πάμπολλα ὠριγένης ἐπέ-
στειλε συντάγματα. ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀνὴρ δύνα-
τὸς ὤν, ἐκ ἀφθονίας ἐν τῇ δυφυίᾳ ἐγένε
το. καθὰ δὲ πρὸς ὠριγένη τότε ὁμολογοῦσιν ὑπὲ
σολαί. ἐτελεύτησε δὲ πρὸ ὠριγένους, καὶ ἐν
τούτῳ παρὰ πολλῶν κατεγινώσκετο, ὅτι πρὸ
πλούσιος ὤν, τοῦ οἰκείου θείου γέροντος καὶ
πάντα τελευτῶντα ἐκ ἐμνήσθη.

ΤΡύφων ὠριγένους ἀκροατὴς, πρὸς ὃν πολ 67
λαὶ εἰσιν ὑπὲρ σολαὶ, ἐν ταῖς θείαις γρα-
φαῖς περιπεσόντων, καθὰ παρεδήλωσε θεό-
κνυσι συντάγματα, καὶ ἀναρέτως ἡ βίβλος,
ἡ περὶ βαθυλείας ἐν ᾧ διδυτρονομίῳ, καὶ
περὶ τῶν διχοτομουμένων, ἃ πινα μετὰ τὴ περιτε
ρᾶς καὶ τρυγόνος τοῦ ἀβραὰμ ἐν τῇ γραφῇ
ἀναγινώσκομεν.

ΜΙνούκιος φῆλιξ, ἐν ῥώμῃ ἐπίσημος δι- 68
κολόγος ἦν, συνέγραψε διαλόγους
χριστιανοῦ καὶ ἐθνικοῦ, ὃν ἐπέγραψε ὀκτα-
βιον. καὶ ἕτερος δὲ λόγος ἀνόματος αὐ-
τοῦ φέρεται, περὶ μοίρας, ἅπερ ἐν τῶν μαθημα
τικῶν, ὅς περ λόγος εἰ καὶ ἐλλογίμου ἀνδρὸς
φαίνεται, ἐμοὶ δὲ οὐ δοκεῖ συναδέλφου χρα
κτῆρι τοῦ προειρημένου λόγου. μέμνηται γὰρ
τοῦ μινυκίου καὶ λακτάντιος ἐν τοῖς ἰδίοις
συγγράμμασιν.

ΓΑΪΟΣ ὡς ζεφυρίνου ῥώμης ὡσκόπου, 69
πυπίσιν, ὡς ἀντωνίνου υἱοῦ σεβήρου,
διαλεξιν κατὰ πρόκλου αποσλασοῦ μον
τανοῦ, σφόδρα μεγίσλῳ ἔχων, εὐθυμίων αὐ-
τὸν προφητείας, τῆς καινῆς προφητείας, ἐν
αὐτῷ τῷ τόμει τεισκαίδεκα ἀπιστολὰς μό-
νας παύλου ἀπαριθμούμενός. τὴν γὰρ πρὸς
ἑβραίους, λέγει μὴ εἶναι αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ παρὰ
τοῖς ῥωμαίοις ἄχει τοῦ παρόντος παύλου τοῦ
ἀποστόλου νομίζεται μὴ εἶναι.

Universidad de Deusto
Biblioteca

70 BEryllus Arabiæ Bostrenus episcopus, cum aliquanto tempore gloriose rexisset ecclesiam, ad extremũ lapsus in hæresim, quæ Christum ante incarnationẽ negat, ab Origene correctus, scripsit uaria opuscula: & maxime epistolas in quibus Origeni gratias agit, sed & Origenis ad eum literæ sunt. Extat dialogus Origenis & Berylli, in quo hæreseos coarguitur. Claruit autem sub Alexandro Mameæ filio, & Maximino & Gordiano, q ei in imperiũ successerunt.

71 HIppolytus cuiusdam ecclesiæ episcopus (nomen quippe urbis scire non potui) rationẽ paschę, temporumq; canones scripsit usque ad primũ annum Alexãdri imperatoris, & sedecim annorum circulum, quem Græci ἐξηκαιδεκαετηρίδα uocant, reperit: & Eusebio, qui super eodem pascha canonem, decẽ & nouem annorum circulum, idest ἐννεακαιδεκαετηρίδα cõposuit, occasionẽ dedit. Scripsit nõnullos in scripturas commẽtarios, è quibus hos reperi, in ἑξαήμερον, & in Exodũ, & in Canticũ cãticorũ, in Genesim, & in Zachariã: de psalmis, in Esaiam, de Daniele, de apocalypsi, de Prouerbiis, de Ecclesiaste, de Saul & pythonissa, de antichristo, de resurrectiõe, cõtra Marcionem, de pascha, aduersum omnes hæreses, & πῶς ὁμιλῶν, de laude Domini saluatoris, in qua præsente Origene, se loqui in ecclesia significat, in huius æmulationẽ. Ambrosius, quem de Marcionis hæresi ad uerã fidem correctum diximus, cohortatus est Origenem in scripturas cõmẽtarios scribere, præbens ei septem & eo amplius notarios, eorumq; expensas, & librariorũ parem numerum: quodq; his maius est, incredibili studio quotidie ab eo opus exigens. Vnde in quadam epistola ἐργοδιώκτην Origenes uocat.

72 ALexãder episcopus Cappadociæ, cum desiderio sanctorũ locorum Hierosolymã pergeret, & Narcissus episcopus eiusdem urbis, iam senex regeret ecclesiam, & Narcisso, & multis clericis eius reuelatũ est, altera die mane intrare episcopum, qui adiutor sacerdotalis cathedræ esse deberet. Itaq; re ita completa, ut prædicta fuerat, cunctis in Palæstina episcopis in unum congregatis, adnitente

Βηρυλλος ἀραβίας τῆς Βοσρήνων ἐπίσκοπος, ἐπί τινα χρόνον γνησίως λυβρύνας τὴν ἐκκλησίαν, τελευταῖον εἰς τὴν αἵρεσιν, τὴν ἀρνουμένην τὸν χριστὸν πρὸ τῆς γενεθλιακῆς οὐσίας, ὀλισθήσας, παρὰ πολλῶν ἐπιτραφείς, συνέγραψε ποικίλα πράγματα, καὶ μάλιστα ἐπιστολάς, ἐν αἷς τοῦ πολλοῦ ἐλέγχει δυσχερεσθαι. ἀλλὰ καὶ πολλοὶ παρ' αὐτὸν εἰσὶν ἐπιστολαί, ὅτι διάλογος ὠριγένους καὶ Βηρύλλου, ἐν ᾧ αἱρέσεως δυσωπεῖται. διέπραξε δὲ ὑπὸ ἀλεξάνδρου τοῦ μακαρίας μνήμης, καὶ μαξιμίνου καὶ γορδιανοῦ τῶν ἐπὶ δεκαμήνου τὴν ἐκείνου βασιλείαν.

Ἱππόλυτος οὐκ οἶδα ποίας ἐκκλησίας ἐπίσκοπος· ἅ τινος πόλεως τὴν προσηγορίαν μαθεῖν οὐκ ἠδυνήθην· συνέγραψε λόγον τοῦ πάσχα, καὶ τῶν χρονικοὺς κανόνας ἕως τοῦ πρώτου ἔτους τοῦ ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως, δεκαεξ λέγω δὴ ἐτῶν τῶν λοιπῶν, οὓς οἱ λεγόμενοι γραμματικοί, ἐξηκαιδεκαετηρίδα καλοῦσιν, δυσεβίῳ τῷ πρὸς αὐτοῦ τοῦ πάσχα ἐννεακαιδεκαετηρίδα συντάξαντι πρόφασιν παρέσχηκεν. ἔγραψεν εἰς τὰς θείας γραφὰς ὑπομνήματα, ἃ φέρεται τὰ δὲ εὕρομεν, εἰς τὴν ἑξαήμερον. εἰς τὴν ἔξοδον, εἰς τὰ ἄσματα τῶν ἀσμάτων, εἰς τὴν γένεσιν, εἰς ζαχαρίαν, περὶ ψαλμῶν, εἰς ἡσαΐαν, περὶ δανιὴλ, περὶ ἀρχαιολογίας, περὶ παροιμιῶν, περὶ ἐκκλησιαστοῦ, περὶ ᾀσμάτων, ὡσεὶ D
τὸ ἀντιχείσ, περὶ ἀναστάσεως, πρὸς μαρκίωνα, περὶ τοῦ πάσχα, πρὸς πασῶν τῶν αἱρέσεων, πῶς ὁμιλῶν, περὶ τῶν ἐπαίνων τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, ὧν οἷς παρόντος ὠριγένους ἑαυτὸν ὡμολόγηκε κατὰ μίμησιν αὐτοῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ διηλθεν. ἀμβρόσιος, ὃν πρὸς ἀπὸ τῆς πλάνης μαρκίωνος εἰς τὴν ἀληθινὴν πίστιν ἐπιστρέψαι πεποίηται, πεπιστρέφατο ὑπομνηματίσαι γραφὰς, παρεσχηκὼς αὐτῷ ἑπτὰ ἢ καὶ πλείους νοταρίους, καὶ τοὺς τούτων μισθούς, ἔτι καὶ πλείους ἀντιγράφους τὸν ἴσον ἀριθμόν, καὶ ὅπερ δεῖ μεῖζον, ἀνυποίσως ὑποδὴς ἑκάστοτε ἔργον παρ' αὐτοῦ ἀπαιτῶν, διὸ ὠνόμασε τὸν ὠριγένην ἐργοδιώκτην.

Ἀλέξανδρος ἐπίσκοπος καππαδοκίας, πρὸς τῶν ἁγίων τόπων ἐπιδημήσας τὴν ἱεροσολύμων, τὸν ἐπίσκοπον ναρκισσον τῆς πόλεως ἤδη γεγηρακότα, καὶ τὴν ἐκκλησίαν λυβρυνόντα, αὐτῷ τε τῷ ναρκίσσῳ καὶ πολλοῖς κληρικοῖς αὐτὸ ἀπεκαλύφθη μέλλειν τῇ ἑξῆς ἑωθεν εἰσιέναι ἐπίσκοπον, ὃν ὀφείλοντα βοηθὸν γενέσθαι τῆς ἱερατικῆς καθέδρας. τοῦ πράγματος οὕτω καθὼς προεμυήθη πληρωθέντος, πάντων τῶν ἐν παλαιστίνῃ ἐπισκόπων ἐπὶ τοῦτο συναχθέντων, ὡς εἶπε

A tente quoq; ipso uel maxime Narcisso, Hierosolymitanæ ecclesiæ cũ eo gubernaculum susceperit. Hic in fine cuiusdam epistolæ, quam scribit ad Antinoitas super pace ecclesiæ, ait: Salutat uos Narcissus, qui ante me hic tenuit episcopalem locum, & nunc mecum eundem orationibus regit, annos natus circiter centum sedecim, & uos mecum precatur, ut unum idemq; sapiatis. Scripsit & aliam ad Antiochenses per Clemẽtem presbyterum Alexandriæ, de quo suprà diximus: necnon ad Origenem, & pro Origene contra Demetrium, eo quod iuxta testimonium Demetrij, eum presbyterũ constituerit. Sed & aliæ eius ad diuersos feruntur epistolæ. Septima autem persecutione sub Decio, quo tempore Babylas Antiochiæ passus est, ductus Cæsaream, & clausus in carcere, ob confessionem Christi martyrio coronatur.

IVlius Africanus, cuius quinq; De tẽporibus extant uolumina, sub imperatore M. Aurelio Antonino, qui Macrino successerat, legationem pro instauraB tione urbis Emmaus suscepit, quæ postea Nicopolis appellata est: huius est epistola ad Origenem super quæstione Susannæ, eo quod dicat in Hebræo hãc fabulam non haberi, nec cõuenire cũ Hebraica etymologia, ἀπὸ τοῦ σχίνε σχίσαι, καὶ ἀπὸ τοῦ πρίνε πρίσαι, cõtra quem doctam epistolã scribit Origenes. Extat eius ad Aristidẽ altera epistola, in qua super diaphonia, quæ uidetur esse in genealogia saluatoris apud Matthæũ & Lucam plenissime disputat.

GEminus Antiochenę ecclesiæ presbyter pauca ingenij sui monumenta composuit, florens sub Alexãdro principe & episcopo urbis suæ Zebenno, eo uel maxime tẽpore, quo Heraclas Alexandrinę ecclesiæ põtifex ordinatus est.

THeodorus, qui postea Gregorius appellatus est, Neocæsareæ Ponti episcopus, admodum adulescens, ob studia Græcarũ & Latinarũ literarum, de Cappadocia Berytũ, & inde Cæsaream Palæstinæ transiit, iũcto sibi fratre Athenodoro. Quorũ cum egregiam indolem uidisset Origenes, hortatus est eos ad philosophiã, in qua paulatim Christi fidem subintroducens, sui quoq; sectatores

νδύοντος αὐτοῖς ναρκίσσε, τῷ λυβέρνητι δὲ ὑπ' ἐροσολύμοις ἐκκλησίας σὺν αὐτῷ ἀνεδέξατο. οὗτος δὲ τελειωτάτης ὑπολήψεως γράφεισ πρὸ αὐτὸ πρὸς ἀντινοίτας, περὶ δὲ ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης, ἔφη. ἀσπάζεται ὑμᾶς νάρκισσος, ὃς πρὸ ἐμοῦ εἶχε δὲ ἐντεῦθεν τὸν τόπον, συνευχόμενος δὲ ἐμοὶ ἑκατὸν ἓξ καὶ δέκα ἔτη ἔχει, φιλῶν τὸν ἅγιον ἀγαπᾶτε ἕνα πάντες ἐκκλησιάζετε, εὐχόμενος δὲ ὑμῶν ἅμα ἐμοὶ, ἵνα τὸ αὐτὸ καὶ ἐν φρονήσητε. ἔγραψε καὶ ἄλλα πρὸς ἀντιοχεῖς δι' ἣν ἐλήμφθη πρεσβυτέρου ἀλεξανδρείας, περὶ οὗ πρὸ εἴπομεν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς ὠριγένη, καὶ ὑπὲρ ὠριγένους τῇ δημητρείου, καὶ ὅτι πρεσβυτερωθεὶς δημητρείου, πρεσβύτερον αὐτὸν ἐχειροτόνησε. ἄλλα δὲ αὐτοῦ πρὸς διαφόρους φέρονται ἐπιστολαί. δὲ ἑβδόμῃ διωγμῷ ὑπὸ δεκίου, ἡνίκα βαβύλας ἐν ἀντιοχείᾳ ἔπαθεν, ἀχθεὶς καισαρειαν, καὶ εἰς φυλακὴν ἐγκλεισθεὶς, διὰ τῶν τοῦ χεισοῦ ὁμολογήσας ἐμαρτύρησεν.

ΙΟύλιος ἀφρικανὸς, οὗ πολλαχοῦ πρὸ χρόνων 73
τυγχάνει λόγοι ὑπὲρ μάρκου αὐρηλίου ἀντωνίνου τοῦ διὰ δεκαμήνου μακρίνου, πρεσβείαν ἀνεδέξατο πρὸ ἀνασκάσεως ἐμμαοῦς τῆς πόλεως τῆς μετακληθείσης νικοπόλεως. ἔστι καὶ ἐπιστολὴ πρὸς ὠριγένη, ἕνεκεν τῆς ἐν σωσάννα ζητήσεως, λέγει γὰρ ἐν τοῖς ἑβραϊκοῖς οὐκ ἔχειν μὴ εἶναι τὸν μῦθον, μηδὲ συμβαίνειν τῇ ἑβραϊκῇ ἐτυμολογίᾳ, ἀπὸ τοῦ πρίνου πρῖσαι, καὶ ἀπὸ τοῦ σχίνου σχίσαι, πρὸς ὃν ἀπεκρίνατο ὁ ἅγιος, ὡσεὶ ἐπιστολὴν γράφει ὠριγένης. ἔστι δὲ καὶ πρὸς ἀετιανὸν ἄλλη ἐπιστολή, ἐν ᾗ περὶ τῆς διαφωνίας τῆς ἐν τοῖς εἶναι ἐν τῇ γενεαλογίᾳ τοῦ σωτῆρος παρὰ ματθαίου καὶ λουκᾶ, ἀρκούντως διαλέγεται.

ΓΕμῖνος τῆς κατὰ ἀντιοχείαν ἐκκλησίας 74
πρεσβύτερος, ὀλίγα μέν οἰκείας δυφυΐας βιβλία συνέταξεν, ἀνθισθεὶς τῷ ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως, καὶ τῷ ζεβέννε τῷ σκήπτρα μὲν διάσης πόλεως, ἐν ἐκείνῳ μάλιστα δὲ καιρῷ, ἐν ᾧ ἡράκλας τῆς ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας προεβύτερος κατέστη.

ΘΕόδωρος, ὃς ὕστερον ἐκλήθη γρηγόριος, 75
νεοκαισαρείας ἐπίσκοπος, νέος κομιδῇ, διὰ τῶν παιδείαν ἑλληνικῶν τε καὶ ῥωμαϊκῶν γραμμάτων, ἀπὸ τῆς καππαδοκίας εἰς βηρυτὸν, ἐκεῖθεν εἰς καισάρειαν τῆς παλαιστίνης διέβη, ἅμα ἀθηνοδώρῳ ἀδελφῷ, ὧν πάνυ τῶν δι' ἀρετὴν δυφυΐαν ἑωρακὼς ὠριγένης, τούτους εἰς φιλοσοφίαν προετρέψατο, καὶ κατὰ μέρος εἰς τὴν τοῦ χεισοῦ πίστιν εἰσάγων, ζηλωτὰς ἰδίους κατέστησεν. οὓς

Universidad de Deusto
Biblioteca

res reddidit. Quinquennio itaq; eruditi ab eo, remittuntur ad matrem, è quibus Theodorus proficiscens, πανηγυεικὸν δι χαειςίας scripsit Origeni: & conuocata grandi frequentia, ipso quoq; Origene præsente recitauit, qui usq; hodie extat. Scripsit, & μετάφρασιν in Ecclesiasten, breuem quidem, sed ualde utilem. Et aliæ huius uulgo feruntur epistolæ: sed præcipue signa atq; miracula, quæ iam episcopus cum multa ecclesiarum gloria perpetrauit.

76 COrnelius Romanæ urbis episcopus, ad quem octo Cypriani extãt epistolæ, scripsit epistolam ad Flauianũ, Antiochenę ecclesiæ episcopũ, de Synodo Romana, Italica, Aphricana: & aliã de Nouatiano, & de his qui lapsi sunt: tertiam de gestis synodi: quartam ad eundem Flauianum ualde prolixam, & Nouatianæ hæreseos causas & anathema continentem. Rexit ecclesiam annis duobus sub Gallo & Volusiano, cui ob Christum martyrio coronato, successit Lucius.

77 CYprianus Afer, primum gloriose Rhetoricam docuit: exinde suadẽte presbytero Cecilio, à quo & cognomentum sortitus est, Christianus factus, omnem substantiam suam pauperibus erogauit, ac post non multum temporis electus in presbyterũ, etiam episcopus Carthaginensis constitutus est. Huius ingenij superfluum est indicem texere, cum sole clariora sint eius opera. Passus est sub Valeriano & Galieno principibus persecutione octaua, eodẽ die quo Romæ Cornelius, sed non eodem anno.

78 POntius diaconus Cypriani, usq; ad diem passionis eius cum ipso exilio sustinens, egregium uolumẽ uitæ & passionis Cypriani reliquit.

79 DIonysius Alexandrinæ urbis episcopus, sub Heracla scholam κατηχήσεως presbyter tenuit, & Origenis ual de insignis auditor fuit. Hic in Cypriani & Africanæ synodi dogma consentiens, de hæreticis rebaptizandis ad diuersos plurimas misit epistolas, quę usq; hodie extant: & ad Flauianum Antiochenæ urbis episcopum scripsit de pœnitentia, & ad Romanos per Hippolytum alteram; ad Xystum, qui Stephano succesſe-

ὡγὼτε τοίνυν παρ' αὐτοῦ παιδευθῆναι ἐπὶ τὸ C
πρὸς τὴν μητέρα ἀφικέμενον, ἀφ' ὧν ὁ θεόδωρος ἀφέλημεν, πανηγυεικὸν δι χαειςίας ταῦτ' ὠνόμασε. καὶ συγκαλεσάμενος πάντας σὺν ὠγχωρίοις, αὐτοῦ τε τοῦ ὠειγβίου παρόντος, ὅσην ἀνέγνω τὸν λόγον, ὃς τις ἄρχει τοῦ παρόντος ὑπάρχει. ἔγραψε δὲ καὶ ἐκφρασιν εἰς ἐκκλησιαςὴν, ἐλαχιςον μὲν, πάνυ δὲ θαυμασὸν λόγον, καὶ ἄλλας πολλὰς ὠπιςολὰς, ποιήσας σημεῖά τε καὶ θάυματα, ἡνίκα ἐπίσκοπος ἐτύγχανεν.

Κορνήλιος ῥώμης ἐπίσκοπος, πρὸς ὃν ὀκτὼ λυπειανοῦ ὠπιςολὰς τυγχάνουσιν, ἔγραψεν ὠπιςολὴν πρὸς φλαβιανὸν ἀντιοχείας ἐπίσκοπον περὶ τῆ στωάδου ῥώμης, ἰταλίας, καὶ ἀφρικῆς, καὶ ἑτέραν περὶ νωβατιανοῦ, καὶ τῶν ὁλιθησάντων, τείτην περὶ τῶν ἐν τῆ στωάδω πραχθέντων, τετάρτην πρὸς τὸν αὐτὸν φλαβιανὸν, πάνυ μεγάλην, καὶ τὰς αἰτίας τῆς νωβατιανοῦ αἱρέσεως, καὶ ἀναθέματα περιέχουσαν. ἐκυβέρνησε τὴν ἐκκλησίαν ἔτη δύο, γάλλου καὶ βολυσιανοῦ βασιλευόντων, ὅν πνα μετὰ τὸ μαρτύριον τῆ χριςοῦ, διεδέξατο λούκιος.

Κυπριανὸς ἄφρος, πρῶτον γνδίξως τὴν ῥητορικὴν δι δάξας, πειθοὶς παρὰ λικιλίου πρεσβυτέρου, οὗ καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ἐλαβράττο, χεκιλιανὸς ὠνομάζετο, πᾶσαν αὐτοῦ τὴν περιουσίαν τοῖς πένηςι διεδωκε, καὶ μετ' οὐ πολὺ κατατάγεὶς εἰς πρεσβυτέριον, ἐπίσκοπος ἐγένετο καρθαγένης. πάσχει τὸν περὶ ὑφυίας καπάλογον ὑφαίνειν, πρεσιοὺν ἡγοῦμαι, δι' ὃ τὸ λαμπρότατα εἶναι τοῦ ἡλίου τὰ ρούπου σωτάγματα. ἔπαθεν ὑπὸ βαλεριανοῦ καὶ γαλιήνου βασιλέων, διωγμῶ ὀγδόῳ ἐν αὐτῆ τῆ ἡμέρα, ἐν ᾗ ἐν τῆ ῥώμη κορνήλιος, ἀλλ' ὠκ ἐν τῷ αὐτῷ ἐνιαυτῷ.

Πόντιος διάκονος λυπειανοῦ, ἕως τῆς ἡμέρας τοῦ πάθους αὐτοῦ, ἅμα αὐτῷ τὴν ἐξορίαν ὑπομένας, ἐξάρξας τοῦχος βίου τε καὶ πάθους τοῦ αὐτοῦ λυπειανοῦ κατέλειπεν.

Διονύσιος ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος, ὑπὸ ἡρακλᾶ, σχολὴν κατηχήσεως προεβυτερίου κατέχε, καὶ ὠειγβίους ἐπίσημος βουλὸς ἐγένετο. οὗτος εἰς τὸ δόγμα τοῦ λυπριανοῦ, καὶ τῆς ἀφρικῆς συνόδου συνανῶν, περὶ αἱρετικῶν ἀναβαπτιδυσμένων πολλὰς πρὸς διαφόρους ἀπέςειλεν ἐπιςολὰς, ἃς καὶ ἄχρι τοῦ παρόντος τυγχανούσας. καὶ πρὸς φλαβιανὸν δὲ ἀντιοχείας ἐπίσκοπον γράφει περὶ μετανοίας, καὶ πρὸς ῥωμαίους διὰ ἱππολύτου ἑτέραν, καὶ πρὸς ξύ-

A ſucceſſerat, duas epiſtolas: & ad Philemonem & ad Dionyſium Romanæ eccleſiæ presbyteros duas epiſtolas: & ad eundem Dionyſium poſtea Romæ epiſcopum, & ad Nouatianum cauſantem, quod inuitus Romæ epiſcopus ordinatus eſſet: cuius epiſtolæ hoc exordiũ eſt: Dionyſius Alexãdrinus epiſcopus Nouatiano. Nolens ne ad ſacerdotiũ fueris inductus, ita demũ oſtendes, ſi uolẽs ceſſeris. Nam oportuit quiduis etiã hac gratia perpeti, ne diſcinderetur eccleſia dei. Neq; minus præclarum ex hoc contigiſſet teſtimonium, quod noluiſſes diſſidiũ inducere, quàm proficiſci ſolet ex eo, ſi quis recuſet ſimulacris immolare: atque adeo præclarius etiam, mea quidem ſententia. Siquidem illic uni propriæq; conſulitur animæ, hic totius eccleſiæ negocium agitur. Tametſi nunc quoq; ſi perſuaſeris, ſi compuleris fratres in concordiã redire, plus egeris officio, quàm peccaris errato. Atq; hoc quidem haud imputabitur, illud uero laudibus feret. Cæterum, ſi non obtemperantibus illis minus aſſequeris quod uis, tamen fac modis omnibus, ut tuam ipſius ſerues animam. Eſt eius ad Dionyſium & ad Didymum altera epiſtola, & ἑορτάσιμα de paſcha plurimæ declamatorio ſermone conſcriptæ: & ad Alexandrinam eccleſiam de exilio: & ad Hieraclam in Aegypto epiſcopum: & alia de mortalitate, & de ſabbato, & περὶ γυμνασίου, & ad Hermammonem, et alia de perſecutione Decij: & duo libri aduerſum Nepotem epiſcopum, qui mille annorum corporale regnum ſuis ſcriptis aſſeuerat: in quibus & de Apocalypſi Ioannis diligentiſsime diſputat. Et aduerſum Sabellium, & ad Ammonem Beronices epiſcopum, & ad Telephorum, & ad Euphran, et quatuor libri ad Dionyſium Romanæ urbis epiſcopum, & ad Laodicenſes de pœnitentia. Item ad Cononem de pœnitentia, & ad Origenem de martyrio. Ad Armenios de pœnitẽtia, & de ordine delictorũ, de natura ad Timotheũ, de tẽtationibus ad Euphranorẽ. Ad Baſilidẽ quoq; multę epiſtolę, in quarũ una ſe aſſerit, etiã in eccleſiaſtẽ cœpiſſe ſcribere cõmẽtarios. Sed & aduerſus Paulũ Samoſatenũ, ante paucos dies q̃ moreret, inſignis eius ferẽ epiſtola. Moritur, xij. Galieni anno.

Reliquum epiſtolæ è Sophronio

B

Διονύσιος ἀλεξανδρείας νωβατιανῷ.

Εἰ ἄκων ὡς φὴς ἤχθης, δείξεις ἀναχωρήσας ἑκών. ἔδει μὲν γὰρ καὶ παῦν ὅτιοῦν παθεῖν, ὑπὲρ τοῦ μὴ διακόψαι τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, καὶ ἐμοὶ οὐκ ἀδιοβοτέρα τῆς ἕνεκεν μὴ εἰδωλολατρῆσαι γινομένης, ἡ ἕνεκεν τοῦ μὴ χίσαι μαρτυρία, κατ' ἐμὲ δὲ καὶ μείζων. ἐκεῖ μὲν γὰρ ὑπὲρ μιᾶς τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς, ἐνταῦθα δὲ ὑπὲρ ὅλης τῆ ἐκκλησίας. καὶ νῦν δὲ ἐὰ πείσας, καὶ εἰ βιάσας τοὺς ἀδελφοὺς εἰς ὁμόνοιαν ἐλθεῖν, μείζον ἔσαι σοι τὸ σφάλματος τὸ κατόρθωμα. καὶ τὸ μὲν, οὐ λογισθήσεται, τὸ δὲ ἐπαινεθήσεται. εἰ δὲ ἀπειθούντων ἀδυνατείης, σώζων σῶζε τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν. ἔςιν αὐτοῦ πρὸς διονύσιον καὶ δίδυμον ἄλλη ὠπιςολὴ, καὶ ἑορτάσιμα περὶ τοῦ πάσχα πολλὰ, λόγων ῥητορικῶν ἔχουσα, καὶ πρὸς τὴν ἀλεξανδρέων ἐκκλησίαν περὶ ὑφοείας, καὶ πρὸς ἱέρακα αἰγύπτου ἐπίσκοπον, καὶ ἄλλη περὶ θυσίας καὶ σαββάτου, καὶ περὶ γυμνασίου, καὶ πρὸς ἑρμαμμωνα, καὶ ἄλλη περὶ διωγμοῦ δεκίου, καὶ δύο λόγοι κατὰ νέπωτος ὠπιςόπου, τὸ συγγραφαμένου χιλίων ἐνιαυτῶν σωματικὴν βασιλείαν, ἐν οἷς περὶ τῆς ἰωάννου ἀποκαλύψεως ἐπιμελῶς διήλεκται. καὶ κατὰ σαβελλίου, καὶ πρὸς ἄμμωνα βερονίκης ἐπίσκοπον, καὶ πρὸς τελεφόρον, καὶ ὔφρανα, καὶ τέσσαρες λόγοι πρὸς διονύσιον ῥώμης ἐπίσκοπον, καὶ πρὸς λαοδικεῖς περὶ μετανοίας, ὁμοίως πρὸς κόνωνα περὶ μετανοίας, πρὸς ὠριγένη περὶ μαρτυρίου, πρὸς ἀρμενίους περὶ μετανοίας, καὶ διανόνας ἁμαρτῶν, περὶ φύσεως πρὸς τιμόθεον, περὶ πειρασμῶν πρὸς ὔφρανορα. καὶ πρὸς βασιλείδην πολλὰς ἐπιςολὰς, ἀφ' ὧν ἐν τῆ μιᾷ λέγει, ὡς ἤρξατο καὶ εἰς τὴν ἐκκλησιαςὴν συντάξεις τινὰς ὑπομνήματα. καὶ κατὰ παύλου τοῦ σαμοσατέως πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἦλθεν αὐτοῦ τελευτῆς ἐπίσημος αὐτοῦ φέρεται ὠπιςολὴ. τελευτᾷ δὲ δεκάτῳ ἔτει γαλιήνου βασιλέως.

Νωβατιανὸς

Universidad de Deusto
Biblioteca

80 NOuatianus Romanæ urbis presbyter, aduersus Cornelium cathedram sacerdotalem conatus inuadere, Nouatianorum, quod Græce dicitur καθαρόν, dogma constituit, nolens apostatas susципere pœnitentes. huius author Nouatus Cypriani presbyter fuit. Scripsit autem de pascha, de sabbato, de circumcisione, de sacerdote, de oratione, de cibis Iudaicis, de instantia, de Attalo, multaq; alia: & de trinitate grande uolumen, quasi ὠτομωλῶ operis Tertulliani faciens, quod plerique nescientes, Cypriani existimant.

81 MAlchion disertissimus Antiochenæ ecclesię presbyter, quippe qui in eadem urbe rhetoricam florentissime docuerat, aduersum Paulum Samosateum, qui Antiochenæ ecclesiæ episcopus dogma Artemonis instaurarat, ex cipiētibus notariis disputauit, qui dialogus usq; hodie extat. Sed & alia grandis epistola ex persona synodi ab eo scripta ad Dionysium & Maximū Romanæ & Alexādriæ ecclesiæ episcopos dirigitur. Floruit sub Claudio & Aureliano.

82 ARchelaus episcopus Mesopotamiæ, librū disputatiōis suæ, quam habuit aduersum Manichæū, exeuntem de Perside, Syro sermone cōposuit, qui trāslatus in Græcum, habetur à multis. Claruit sub imperatore Probo, qui Aureliano & Tacito successerat.

83 ANatolius Alexandrinus, Laodicię Syrię episcopus, sub Probo & Caro imperatoribus floruit, mirę doctrinæ uir fuit in arithmetica, geometria, astronomia, grammatica, rhetorica, dialectica. Cuius ingenij magnitudinē de uolumine, quod super pascha composuit, & decem libris De arithmeticæ institutionibus intelligere possumus.

84 VIctorinus Pitabionēsis episcopus, non æque Latine ut Græce nouerat. Vnde opera eius grandia sensibus, uiliora uidentur cōpositione uerborum. Sunt autem hæc: Commentarij in Genesim, in Exodum, in Leuiticum, in Esaiam, in Hiezechiel, in Habacuc, in Ecclesiasten, in Cantica canticorū, in Apocalypsim Ioannis, Aduersum omnes hæreses: & multa alia. Ad extremum martyrio coronatus est.

Pamphilus

κατάλογος

C Νωβατιανὸς ὁ ἐν ῥώμῃ ἐκκλησίας πρεσβύτερος, κληθεὶς παρηλίου τὸν θρόνον τῆς ὠτομωλῆς ὑποεισελθεῖν ἀδικαιρέτως, τὸ νωβατιανῶν, ὅπερ ἑλληνικῇ διαλέκτῳ καθαρὸν λέγουσι, συνεστήσατο δόγμα, μὴ βουλόμενος τοὺς ἀφεσάντας διεξοδικὰ μετανοοῦντας. πύκνου διδασκαλος ἦτοι ἀρχηγὸς νώβατος, νωβατιανοῦ πρεσβύτερος γέγονε. καὶ συνεγράψατο περὶ τοῦ πάσχα, περὶ σαββάτου, περὶ περιτομῆς, περὶ ἰσραὴλ, περὶ δύμης, περὶ βρωμάτων ἰουδαϊκῶν, περὶ τῶν γνεσίων, περὶ ἀπαλλου, καὶ ἕτερα πολλά, καὶ περὶ ῥητειαλ/ λος μέγα τοῦχος, ὥσπερ ὠτομηῆ τὸ τρακτελλιανὸν συγγράμματος ποιῶν, ὅπερ πολλοὶ ἀγνοοῦντες, νομίζουσιν εἶναι νωβατιανοῦ.

D Μαλχίων ἐλλογιμώτατος τῆς ἐν ἀντιοχείᾳ ἐκκλησίας πρεσβύτερος, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῇ ῥητορικὴν ἀδήμως διδαξας, κατὰ παύλου τοῦ σαμοσατέως, τὸ ἐν τῇ ἀντιοχείᾳ ἐκκλησίας τὸ δόγμα ἀρτέμωνος ἀναιρεώσαντος, ἐκλαμβανόντων νοταρίων διαλεχθη, ὃς τις διάλογος ἄχει ἡ δύρεα ὑπαρχει. καὶ ἄλλη ὠτιολὴ ἐκ προσώπου τῆς συνόδου παρ' αὐτοῦ γραφεῖσα, πρὸς διονύσιον καὶ μαξιμον ῥώμης καὶ ἀλεξανδρείας ἐπισκόπους, πέμπεται. ἤνθησεν ὡς ἰλλαδίου καὶ αὐρηλιανοῦ.

Ἀρχέλαος ἐπίσκοπος μεσοποταμίας, λόγον οἰκείας διαλέξεως, κατὰ μανιχαίου, ἀφ' προσίδος ἐξελθόντος, τῇ ἴδῃ συρῳ διαλέκτῳ συνέθηκεν, ὃς μεταφρασθεὶς εἰς ἑλλάδα, ἔστι παρὰ πολλοῖς. διέπρεψε βασιλεύοντος πρόβου τοῦ διαδεξαμένου αὐρηλιανὸν καὶ τάκιτον.

Ἀνατόλιος ἀλεξανδρεύς, λαοδικείας τῆς συρίας ἐπίσκοπος, ὡς πρόβου καὶ πάρου βασιλέων ἤνθησεν, θαυμασὸς παιδεύσεως ἀνήρ, ὃν τῇ ἀριθμητικῇ, γεωμετρικῇ, ἀστρονομικῇ, γραμματικῇ, ῥητορικῇ, διαλεκτικῇ. οὗ πνος ἡ ὑψφυίας τὸ μέγεθος ἀφ' τοῦ τοῦχους τοῦ περὶ πάσχα συντεθειμένου, καὶ ἀφ' ὧν διέλαβε λόγων ἡ ἀριθμητικῆς συντάξεως, νοεῖν δυνησόμεθα.

Βικτωρῖνος πιταβίων ἐπίσκοπος, ἔχ ὁμοίως ῥωμαϊσι, ὡς ἑλλησι πέπαστο, διὸ τὰ ἔργα αὐτοῦ πάνυ μεγάλα ὄντα τοῖς νοήμασιν, δοκεῖ εἶναι εὐτελῆ διὰ τὴν τῶν λόγων συνθεσιν. ἔστι δὲ ταῦτα. ὑπομνήματα εἰς τὴν γένεσιν, εἰς τὴν ἔξοδον, εἰς λευϊτικὸν, εἰς ἡσαΐαν, εἰς ἰεζεκιὴλ, εἰς ἀβακοὺμ, εἰς ἐκκλησιαστὴν, εἰς ἄσματα τῶν ἀσμάτων, εἰς ἀποκάλυψιν ἰωάννου, κατὰ πασῶν τῶν αἱρέσεων, καὶ ἕτερα πάμπολλα. εἶτα τελευταῖον μαρτυρίᾳ ἐστέφθη.

A PAmphilus presbyter, Eusebij Cæsariensis episcopi necessarius, tanto bibliothecæ diuinæ amore flagrauit, ut maximam partē Origenis uoluminum sua manu descripserit, quę usq; hodie in Cæsariensi bibliotheca habentur. sed & in duodecim prophetas uiginti quinq; ὀξυγήσεων Origenis uolumina, manu eius exarata reperi, quę tanto amplector & seruo gaudio, ut Crœsi opes habere me credam. Si enim lætitia est, unam epistolam habere martyris, quanto magis tot milia uersuum, per quæ mihi uidetur sui sanguinis signasse uestigia? Scripsit antequàm Eusebius scriberet apologeticum pro Origene, & passus est Cæsareæ Palæstinæ sub persecutione Maximini.

PIerius Alexandrinæ ecclesiæ presbyter sub Caro et Diocletiano prin cipibus, eo tempore, quo eandem ecclesiam Theonas episcopus regebat, florētissime docuit populos, & in tantam sermonis, diuersorumq; tractatuū, qui usq; hodie extant, uenit elegantiam, ut Origenes iunior uocaretur. Constat hunc
B miræ ἀσκήσεως, & appetitorem uoluntariæ paupertatis, scientissimumq; dialecticæ & rhetoricæ artis, & post persecutionem omne uitæ suæ tempus Romæ fuisse uersatum. Huius est longissimus tractatus de propheta Osee, quem in peruigilio paschæ habitum, ipse sermo demonstrat.

LVcianus uir disertissimus, Antiochenæ ecclesiæ presbyter, tantum in scripturarum studio laborauit, ut usq; nunc quædā exemplaria scripturarum, Lucianea nuncupentur. Feruntur eius de fide libelli, & breues ad nonnullos epistolæ. Passus est Nicomediæ ob confessionē Christi, sub persecutione Maximini, sepultusq; Helenopoli Bithyniæ.

PHileas de urbe Aegypti, quæ uocatur Thmuis, nobili genere, & non paruis opibus, suscepto episcopatu, elegantissimum librum De martyrum laude, composuit: & disputatione actorum habita aduersum iudicem, qui eum sacrificare cogebat, pro Christo capite truncatur, eodem in Aegypto persecutionis autore, quo Lucianus Nicomediæ.

Arnobius

Παμφιλος πρεσβύτερος, σύσεβίου καισαρείας ὠτομώπου ἀναγκαῖος φίλος, οὕτω κατηχήθη φίλτρῳ τῆ θείας βιβλιοθήκης, ὥς τε αὐτὸν μέγιστον μέρος τῶν ὠειγράφων συντάγμάτων ἰδίᾳ χειρὶ καταγράψαι, ἅπερ ἄχει τὸ παρόντος ἐν τῇ καισαρείας βιβλιοθήκῃ τυγχάνει. καὶ εἰς αὐτὸ δώδεκα προφήτας καὶ ὠδὴν καὶ εἴκοσι ὀξυγήσεων ὠειγράφους τοῦχη, τῇ χειρὶ αὐτοῦ εὑρον γραφόντα, ἃ πνα ποσάντι πόθι πνόσομαι καὶ φυλάττω χαρᾶ, ὡς ἐν λιροίσι πλοῦτον ἔχειν με πισθύειν. εἰ γὰρ μείζης ὅδι χαρμοσύνης μίαν ὠτιολὴν μάρτυρος ἔχειν, ποσῷ μᾶλλον ποσάντες χιλιάδας σίχων, δι' ὧν ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, τὰ ἴχνη τοῦ οἰκέτ καταλελοιπε πάθος; ἔγραψε δὲ πῶ τοῦ εὐσέβιον συγγράψαι ἀπολογητικὸν ὑπὲρ ὠειγράφους, καὶ ἐπαθεν ἐν καισαρείᾳ ἡ παλαισίνης ἐν τῷ μαξιμίνου διωγμῷ.

Πέτρος ἡ τῆ ἀλεξανδρείων ἐκκλησίας πρεσβύτερος, ὠδὴ κάρε καὶ διοκλητιανοῦ βασιλέων, ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ, ἐν ᾧ τῶν αὐτῶν ἐκκλησίαν θεωνᾶς ἐπίσκοπος ἐκυβέρνα, ἀνθρώπως τὸν λαὸν ἐδίδαξε, καὶ εἰς ποσάντων θεῖ τε λόγων καὶ διαφόρων ὁμιλιῶν, ἧν ἄχει τήμερον τυγχανόντων, ἦλθεν δυφυίαν, ὥς τε αὐτὸν νέον λελυθῆναι ὠειγρήλιω. ὁμολογητὴς δὲ ὤφθη ἡ τε ἀσκήσεως καὶ ἑκουσίς πτωχείας γεγονὼς ἐραστὴς, ἔμπειρος ὄντα διαλεκτικῆς καὶ ῥητορικῆς ὠδικημένης, καὶ μετὰ τὸν διωγμὸν, πάντα τὸν βίον ἐν τῇ ῥώμῃ διατετελεκέναι. ἔστι τότε μακροτάτη ὁμιλία περὶ ὠσηὲ τοῦ προφήτου, ἣν πνα τῇ φωσφόρῳ τοῦ πάσχα ἁρμόττειν πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν, αὐτὸς ὁ λόγος δηλοῖ.

Λουκιανὸς ἀνὴρ ἐλλογιμώτατος, τῆς κατὰ αὐτόχειαν ἐκκλησίας πρεσβύτερος, ποσοῦτον ἐν τῇ ἀσκήσει τῶν γραφῶν μεμηκεν, ὥς τε ἄχει τοῦ ἀφόντος πνὰ ἐν αὐτιγράφῳ λελυθῆναι λουκιάνεια. φέρονται αὐτοῦ περὶ πίστεως λόγοι, καὶ βραχύτατα πρὸς πνας ἐπιστολαί. ἀπεθανεν ἐν νικομηδίᾳ ὑπὲρ τῆς χριστοῦ ὁμολογήσεως, ἐν τῷ διωγμῷ μαξιμίνου, καὶ ἐτάφη ἐν ἑλγοπόλει ἡ βιθυνίας.

Φιλέας ἀπὸ πόλεως θμούεως ἡ αἰγύπτου, περιφανὴς τῷ γένει, καὶ οὐ μικρὰς περιουσίας, ὠδίκηκεν ἐπὶ ἐπισκοπὴν ἀναδεξάμενος, ὑφυίσατον λόγον περὶ τῶν ἐπαίνων τῶν μαρτύρων συνεγράψατο, καὶ διάλογον ἡ ῥηθεῖσης πράξεως ὠδὶ τοῦ ἀρχοντος καταναγκάζοντος αὐτὸν ὠθύειν. ὅτε ὑπὲρ τοῦ χριστοῦ ἀρτέμνεται, διωγμὸς ἐν τῇ αἰγύπτῳ ὄντος, διακείνε ἀνθρώποις τοῦ καὶ ὠδὶ λουκιανὸς ἐν νικομηδείᾳ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

89 ARnobius sub Diocletiano principe Siccæ apud Aphricã, florẽtíssime Rhetoricã docuit, scripsitq; aduersum gẽtes, quæ uulgo extant uolumina.

90 FIrmianus, quí & Lactantius, Arnobij discípulus, sub Diocletiano príncipe accitus cum Flauio Grammatico, cuius de medicinalibus uersu compositi extant libri, Nicomediæ rhetoricam docuit, ac penuria discipulorum ob Græcam uidelicet ciuitatem, ad scribendum se contulit. Habemus eius symposium, quod adulescentulus scripsit, ὁδιπορικὸν de Africa usq; ad Nicomediam, hexametris scriptum uersibus: & alium librum, qui inscribitur Grãmaticus, & pulcherrimum de ira dei, & institutionum diuinarum aduersum gentes libros septem: & ὠρομέλω eiusdẽ operis in libro uno acephalo, & ad Asclepiadẽ libros duos. De persecutione librum unum. Ad Probum epistolarum libros quatuor, Ad Severum, epistolarum libros duos. Ad Demetrianũ auditorem suum, libros duos. Ad eundem de opificio dei, uel formatione hominis, librum unum. Hic extrema senectute magister Cæsaris Crispi, filij Constantini in Gallia fuit, qui postea à patre interfectus est.

91 EVsebius Cæsareæ Palæstinæ episcopus, in scripturis diuinis studiosissimus, & bibliothecæ diuinæ cũ Pamphilo martyre diligentissimus perueστigator, ædidit infinita uolumina. De quibus hæc sunt: εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως libri uiginti. εὐαγγελικῆς προπαρασκευῆς libri quindecim. θεοφανείας libri quinq;. Ecclesiasticę historiæ libri decem, Chronicorum canonum omnimodam historiam, & eorum ὠρομέλω. Et de euangeliorum diaphonia. In Esaiam libri decẽ, & contra Porphyrium, qui eodem tempore scribebat in Sicilia, ut quidam putant libri triginta: de quibus ad me uiginti tantũ peruenerunt, πρικῶν librum unũ. ἀπολογίας pro Origene libros sex, De uita Pamphili libros tres. De martyribus alia opuscula. Et in centum quinquaginta psalmos eruditissimos cõmentarios: et multa alia. Floruit maxime sub Constantino imperatore et Constantio, & ob amicitiam Pamphili martyris ab eo cognomentum sortitus est.

πατάλογος

Ἀρνόβιος ὁ ἐπὶ διοκλητιανοῦ ἐν σίκκῃ C
τῇ πόλει τῆς ἀφρικῆς, ἀνθρώπων τὴν ῥητορικὴν ἐδίδαξε, καὶ συγγράμματα κατὰ τῶν ἐθνῶν τὸν τύχε, ἅπερ τυγχάνει παρὰ πολλοῖς.

Φιρμιλιανός, ὁ καὶ λακτάντιος, ἀρνοβίου μαθητὴς ὢν ἐπὶ διοκλητιανοῦ βασιλέως μετασταλεὶς μετὰ φλαβίου γραμματικοῦ, οὗ πνος πρὸς ἰατρικῶν εἰσι δι' ἐτῶν συγγραφάς, ἐν νικομηδείᾳ τὴν ῥητορικὴν ἐδίδαξε, καὶ τῇ πρώτῃ τῶν μαθητῶν, μᾶλλον δὲ τὴν ἑλληνικὴν πόλιν, εἰς συγγράμματα ἑαυτὸν μεθῆκεν. ἔγραψεν πύπου συμπόσιον, ὅπερ νέος ἐν τῇ ἀφρικῇ συνέταξε, καὶ ὁδιπορικὸν ἀπὸ τῆς ἀφρικῆς ἕως νικομηδείας δι' ἑξαμέτρου συντεθέν, καὶ ἄλλα βίβλον, ἅτις ὠρομέλω ἐπιγράφεται γραμματικός, καὶ ὠφέλιον περὶ ὀργῆς θεοῦ, καὶ θέων εἰσαγωγῶν κατὰ τῶν ἐθνῶν λόγους ἑπτά, καὶ ὠδὴ πομπὴν τοῦ αὐτοῦ ἀπουσιασματος ἀκέφαλον, καὶ πρὸς ἀσκληπιάδην λόγους δύο, περὶ διαγμοῦ λόγον ἕνα, πρὸς πρόβον ὠρισολῶν λόγους τέσσαρας, πρὸς τὸν αὐτὸν περὶ δημιουργίας θεοῦ λόγον ἕνα. οὗτος ἐν τῷ ἀκρότῳ γήρᾳ διδάσκαλος κατέστη καίσαρος ἱερέως τοῦ υἱοῦ κωνσταντίνου τοῦ γαλλίας, ὃς ὕστερον παρὰ τοῦ πατρὸς ἀνῃρέθη. D

Εὐσέβιος καισαρείας παλαιστίνης ἐπίσκοπος, ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς ἀπουδαῖος, καὶ τῆς θείας βιβλιοθήκης ἅμα πάμφίλῳ τῷ μάρτυρι, ὠφιμελέστατος ἀνιχνευτὴς, ἐξέδωκε πολλὰ τύχη, ὧν εἰσι τάδε. εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως λόγοι εἴκοσι. εὐαγγελικῆς προπαρασκευῆς λόγοι δέκα καὶ πέντε. θεοφανείας λόγοι πέντε. ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας λόγοι δέκα. χρονικῶν κανόνων πανταδαπῆς ἱστορίας, καὶ τούτων ὠρομέλω. περὶ τῆς εὐαγγελίων διαφωνίας. εἰς ἡσαΐαν λόγοι δέκα. κατὰ πορφυρίου, τὰ τότε συγγράφοντος ἐν σικελίᾳ, ὡς τινες οἴονται λόγοι τριάκοντα, ἀφ' ὧν εἰς ἐμὲ λόγοι εἴκοσι μόνον περιῆλθον. ποπκῶν λόγος εἷς. ἀπολογίας ὑπὲρ ὠριγένους λόγοι ἕξ. περὶ τοῦ βίου παμφίλου λόγοι τρεῖς. περὶ μαρτύρων ἕτερα συγγράμματα. καὶ εἰς τὸν ἑνακὸν καὶ πεντήκοντα ψαλμοὺς δεδοκιμασμένα ὑπομνήματα, καὶ ἕτερα πολλά. ἤνθησε μάλιστα ἐπὶ κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως καὶ κωνσταντίου. καὶ δι' αὐτὸν φίλιαν τὴν πρὸς πάμφιλον τὸν μάρτυρα, τῇ ἐπωνυμίᾳ αὐτοῦ ἐκλήθη.

ῥωμαϊκὸς

A RHæticius Eduorum, ideſt Augusto dunensis episcopus, sub Constantino celeberrimę famæ habitus est in Galliis. Leguntur eius cõmentarij in Cantica cãticorum: & aliud grande uolumen aduersus Nouatianum, nec præter hoc quicquam eius operum reperi.

METhodius Olympi Lyciæ, & postea Tyri episcopus, nitidi compositiq; sermonis, aduersum Porphyriũ confecit libros, & sympositi decem uirginũ, de resurrectione opus egregium, contra Origenẽ, & aduersus eundem de Pythonissa, & de autexusio. In Genesim quoq; & in Cantica cantícorũ cõmentarios: & multa alia quæ uulgo lectitantur, & ad extremũ nouissimæ persequutionis, siue ut alij affirmant, sub Decio & Valeriano in Chalcide Græciæ, martyrio coronatus est.

IVuencus nobilissimi generis, Hispanus, presbyter, quatuor euangelia hexametris uersibus penè ad uerbũ transferens, quatuor libros cõposuit, & nonnulla eodem metro ad sacramentorũ ordinem pertinentia. Floruit sub Constantino principe. B

EVstathius genere Pamphylius Sidites, primum Berœæ Syriæ, deinde Antiochiæ rexit ecclesiam: & aduersum Arianorũ dogma cõponens multa, sub Constãtio principe pulsus est in exilium Traianopolim Thraciarũ, ubi usq; hodie cõditus est. Extant eius uolumina De anima, de engastrimytho aduersum Origenẽ, & infinitæ epistolæ, quas enumerare longum est.

MArcellus Ancyranus episcopus, sub Cõstante & Constãtino principibus floruit, multaq; diuersarũ ὑποθέσεων scripsit uolumina, et maxime aduersum Arianos. Feruntˉ cõtra hũc Asterij & Apollinarij libri, Sabellianæ eũ hæresis arguẽtes: sed & Hilarius in VII aduersũ Arianos libro, nominis eius quasi hæretici meminit. Porrò ille defendit se non esse dogmatis, cuius accusatˉ, sed cõmuniõe Iulij & Athanasij, Ro. & Alexãdrinæ urbis põtificum, se esse munitum.

AThanasius Alexãdrinæ urbis episcopus, multas Arianorũ perpessus insidias, ad Constantem Galliarum principem fugit: unde reuersus cum literis

Παιτίκιος ἰδυάρων, πυτέσιν ἀγγουσο- 92
δίας ἐπίσκοπος, ὢν κωνσαντίνου ἀρχιλήψεως χρυσῆς ἐν γλύφῳ ἐν τῇ γαλλίᾳ. ἀναγινώσκοντα πύπου ὑπομνήματα εἰς ἄσματα τῶν ἀσμάτων, καὶ μέγα τύχος ἐπὶ νωβατιανοῦ, οὐσιὸν δὲ ἕτερον πλὴν πύπου, ἐκ τῶν αὐτοῦ εὑρὸν συγγραμμάτων.

Μεθόδιος ὀλύμπου λυκίας, καὶ μετὰ 93
ταῦτα τύρου ἐπίσκοπος, λαμπρῷ καὶ συγκειμένου λόγου, κατὰ πορφυρείου συνέταξε τύχη, καὶ συμπόσιον δέκα παρθένων, περὶ ἀναστάσεως λόγον ἄριστον, κατὰ ὠριγένους, κατὰ τοῦ αὐτοῦ περὶ πυθωνίσσης, καὶ περὶ αὐτεξουσίου, εἰς τὴν γένεσιν τε, καὶ εἰς τὰ ἄσματα τῶν ἀσμάτων ὑπομνήματα, καὶ ἕτερα πολλὰ χύσιν ἀναγινωσκόμενα, ὧν περὶ τὰ τελευταῖα τοῦ διωγμοῦ, καθὼς πνες διαβεβαιοῦνται, ὠδὴ δικαίου καὶ βαλεριανοῦ, ἐν χαλκίδι τῆς ἀναπλῆς μαρτυρήσας ἐσεφανώθη.

Ἰούβενκος ὑφριφανοῦς γένους, ἱερεὺς, 94
πρεσβύτερος, τῶν τεσσάρων εὐαγγελίων δι' ἑξαμέτρων χριστὸν ἐν πόδας τέσσαρες συνέταξε βίβλους. καί τινα τῷ αὐτῷ μέτρῳ εἰς μυστικὰ προσήκοντα τάξιν. ἤνθησεν ὠδὴ κωνσταντίνου βασιλέως.

Εὐστάθιος τῷ γένει παμφύλιος, σιδήτης, 95
πρῶτον μὲν τὴν ἐν βεροίᾳ τῆς συρίας, ἔπειτα τὴν ἀντιοχείων ἐκκλησίαν, κατὰ τὸ δόγμα τῶν ἀρειανῶν πολλὰ συντάξας, ὠδὴ κωνσταντίου βασιλέως ἐξωσθεὶς ἐις τραϊανόπολιν τῆς θρᾴκης, ἐν ᾗ καὶ ἐτάφη. εἰσὶ πύπου συγγράμματα περὶ ψυχῆς, περὶ ἐγγαστριμύθου κατὰ ὠριγένους, καὶ ἄλλα πολλὰ ὠρισολαὶ, ἃ ἀπαριθμεῖσθαι πρόσωπον.

Ἀρκέλαος ἀγκυρανὸς ἐπίσκοπος, ὠδὴ 96
κωνσταντίου καὶ κώνσταντος ἤνθησε, πολλὰ διαφόρων ὑποθέσεων γράψας τύχη, καὶ μάλιστα κατὰ τῶν ἀρειανῶν. φέρονται κατ' αὐτοῦ ἀσέριος καὶ ἀπολιναρίου λόγοι, σαβελλιανῆς μᾶλλον αἱρέσεως συνιστάντες. καὶ ἱλάριος δὲ ἐν τῷ ἑβδόμῳ κατὰ τῶν ἀρειανῶν λόγῳ, διασκὴ αἱρετικοῦ μέμνηται. ἀλλ' ἐκεῖνος ἀπολογεῖται, μὴ εἶναι οὗ καταγορεῖται δόγματος, τῇ κοινωνίᾳ πεποιθὼς ἰουλίου καὶ ἀθανασίου ῥώμης καὶ ἀλεξανδρείας ὠρισκόπων.

Ἀθανάσιος ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος, 97
πολλὰς παρὰ τῶν ἀρειανῶν ὑπομείνας ὠδὶ βουλάς, πρὸς κωνσταντα τὸν γαλλιῶν βασιλέα πρὸς ἔφυγε. θεν ἀναζεύξας μετὰ γραμμάτων

Universidad de Deusto
Biblioteca

ris, & rursum post mortem eius fugatus usque ad Iouiani imperium latuit, à quo recepta ecclesia, sub Valẽte moritur. Feruntur eius aduersum gentes duo libri, & contra Valentem & Vrsatium unus, & de uirginitate, & de persecutionibus Arianorum plurimi, & de psalmorum titulis, & historia, Antonij monachi uitã continẽs: & ἑορτασικὰ epistolæ: & multa alia, quæ enumerare longum est.

98 ANtonius monachus, cuius uitam Athanasius Alexandrinæ urbis episcopus insigni uolumine prosequutus est, misit Aegyptiace ad diuersa monasteria apostolici sensus sermonisq; epistolas septem, quæ in Græcã linguam translatæ sunt: quarum præcipua est ad Arsenoitas. Floruit sub Cõstãtino & filiis eius regnãtibus. Vixit annos cẽtũ v.

99 BAsilius Ancyranus episcopus artis medicinæ, scripsit contra Marcellũ de uirginitate librum, & nõnulla alia: & sub rege Constãtio, Macedonianæ partis, cũ Eustathio sebasteno princeps fuit.

100 THeodorus Heracliæ Thraciarum episcopus, elegantis apertiq; sermonis & magis historicæ intelligentiæ, ædidit sub Constantio principe commentarios in Matthæum, & in Ioannem, & in Apostolum, & in Psalterium.

101 EVsebius Emesenus episcopus, elegantis & rhetorici ingenij, innumerabiles & qui ad plausum populi pertinent, confecit libros: magisq; historiam sequutus, ab his qui declamare uolunt, studiosissime legitur: è quibus uel præcipui sunt aduersum Iudæos & gentes & Nouatianos, & ad Galatas libri decem, & in euangelia homiliæ breues, sed plurimę. Floruit temporibus Constantij imperatoris, sub quo & mortuus Antiochiæ sepultus est.

102 TRiphyllius Cypri Ledrensis, siue λεδρῶν episcopus, eloquentissimus suæ ætatis & sub rege Constantio celeberrimus fuit. Legi eius in Cantica canticorum commentarios. Et multa alia composuisse refertur, quæ in nostras manus minime peruenerunt.

103 DOnatus, à quo Donatiani, per Africam sub Constante Constantinoq; principibus, asserens à nostris scripturas in persecutione ethnicis traditas, totam

κατάλογο

τῶν, καὶ ὧδις μετὰ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν δια- C
χθεὶς, ἕως ἐπὶ Βασιλέως ἰοβιανοῦ διέλαθε, καὶ
ἀναλαβὼν τὴν ἐκκλησίαν, ὧν συνέλεγτο
τελευτᾷ. φέρονται αὐτοῦ εἰς τὴν ἑβνῶν λόγοι
δύο, κατὰ συνέλεγτο καὶ συρράκιον εἰς,
πρὸς παρθενίας, πρὸς διωγμῶν ἀρειανῶν πλέοι,
πρὸς τὴν γραφῆς ψαλμῶν, καὶ ἰσοεία αὐτωνὶς
ἀναχωρείτου τοῦ βίου πρὸς ἐλευσα, καὶ ἑορτα-
σικὰ ὠδὶ σολαὶ, καὶ πλεῖσα ἄλλα τινα, ἅπερ
ἀπαειθμεῖσθαι ὀκνῶ.

ANτώνιος μοναχὸς, οὗ τοῦ βίου ἀθανά-
σιος ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος ὠδὶ σί-
μωτοῦχει διεξέλθων, ἔσειλε πρὸς διαφορα πρὸ
ἀγύπτου μοναστήρια, ἀποσολικοῦ χαρακτῆ-
ρος καὶ λόγου τῆσολὰς ἑαυτὰ εἰς ἑλληνικὴν
διάλεκτον μεταφραθείσας, ὧν ἀγαίρετός ὅδε
ἦ πρὸς τοὺς ἀρσηνοίτας. ἤνθυσην τῶν ἰωνσαν-
πίου καὶ τὴν τότε παίδων βασιλδύοντῶν.

BAσίλειος ἀγκυρανὸς ἐπίσκοπος, ἔγρα-
ψε τὴν μαρκέλλου, καὶ πρὸς παρθενίας
λόγον, καὶ ἄλλα ὀλίγα ἄλλα, καὶ βασιλδύοντος
ἰωνσαντίου, μακεδωνιανῆς θρησκείας ἅμα δυ-
σαδίῳ σεβασιωῖ ἤρξεν.

ΘΕόδωρος ἡρακλείας τῆς θρακῶν ἐπί-
σκοπος, δυφυοῦς καὶ ἀείσου λόγου καὶ
ἰσοεικῆς διανοίας, ἔγραψεν ὠδὶ ἰωνσαντίου D
βασιλέως ὑπομνήματα εἰς ματθαῖον καὶ ἰω-
άννην, καὶ εἰς τὸν ἀπόσολον, καὶ εἰς τὸ ψαλ-
τήριον.

ΕΥσέβιος ἐμδεσηνὸς, δυφυῶς καὶ ῥητορι-
κῶς, ἀναειθμήτους καὶ εἰς ἱερότητα τοῦ
λαοῦ σωτένοντας ἐποιήσατο λόγους, καὶ
μᾶλλον ἀκολουθῶν ἰσοεία, ὃς τῆς ἀποσολικω-
τέρου ἀναγινώσκεται παρὰ τῶν ἱερότοις χα-
ρόντων, ἀφ᾽ ὧν εἰσὶν ἐξαίρετοι λόγοι δέκα, πρὸ
τῶν ἰουδαίων καὶ ἑβνῶν καὶ νωβατιανῶν, καὶ
πρὸς γαλάτας εἷς, εἰς δυαγγελια ὁμιλίαι βρα
χύτατα μὲν, πολλὰ δὲ, ἤνθυσην τῶν ἰωνσαν-
πίου βασιλέως, καὶ τελευτήσας ἐν ἀντοχείᾳ
ἐτάφη.

ΤΡιφύλιος λύπθου λήδρου, ἤτοι λδυτεῶ-
νος ἐπίσκοπος, δυφραδὴς καὶ ὠδὶ ἰων
σαντίου ἐπίσημος. ἀνέγνων τοῦτου εἰς ᾆσμα
τῶν ᾀσμάτων ὑπομνήματα, ὃς τις πολλὰ λέγε
ται συγγεγραφέναι, ἃ τινα εἰς τὰς ἡμετέρας
χεῖρας οὐ πρόηλθον.

ΔΩνᾶτος, ἀφ᾽ οὗ οἱ δωνατισὰι ἐν τῇ ἀ-
φεικῇ, ὠδὶ ἰωνσαντίου τοῦ βασιλέως,
φάσκων παρὰ ἡμετέρων τὰς θείας γραφὰς
ἐν ζῷ διωγμῷ τοῖς ἐθνικοῖς παραδεδόσθαι,
πᾶσαν

A totam penè Africam & maxime Numidiam sua persuasione decepit. Extant eius multa ad suam hæresim pertinentia, & de spiritu sancto liber Ariano dogmati congruens.

ASterius Arianæ philosophus factionis, scripsit, regnãte Constantio, in epistolam ad Romanos, & in euãgelia, & psalmos commentarios, & multa alia, quæ à suæ partis hominibus studiosissime leguntur.

LVcifer Caralitanus episcopus, cum Pancratio & Hilario Romanæ ecclesiæ clericis, ad Constantium Imperatorem à Liberio episcopo, pro fide legatus missus, cum nollet sub nomine Athanasii Nicenam damnare fidem, in Palæstinam relegatus, miræ constãtiæ & præparati animi ad martyrium, contra Constantium imperatorem scripsit librum, eiq; legendum misit: ac non multo post, sub Iuliano principe Caralis reuersus, Valentiniano regnante obiit.

EVsebius natione Sardus, & ex lector urbis Romanæ, Vercellensis episcopus, ob confessionem fidei à Con
B stantio principe Scythopolim, & inde Cappadociam relegatus, sub Iuliano imperatore ad ecclesiam reuersus, edidit in Psalmos commentarios Eusebij Cæsariensis, quos de Græco in Latinum uerterat. Mortuus est Valentiniano & Valente regnantibus.

FOrtunatianus, natione Afer, Aquileiensis episcopus, imperãte Cõstantino, in euangelia titulis ordinatis, breui & rustico sermone scripsit commentarios: & in hoc habetur detestabilis, quod Liberium Romanæ urbis episcopum, pro fide ad exilium pergentem, primus solicitauit, ac fregit, & ad subscriptionẽ hæreseos compulit.

ACacius, quem quia luscus erat, μονόφθαλμον nuncupabant, Cæsariensis ecclesiæ in Palæstina episcopus, elaborauit in Ecclesiasten decẽ & septem uolumina & συμμίκτων ζητημάτων sex, & multos præterea diuersosq; tractatus. In tantum autem sub Constantio imperatore claruit, ut in Liberij locũ, Romæ Felicem Arianum episcopum cõstitueret.

SArapion θμούεως, Aegypti urbis, episcopus, qui ob elegantiam ingenij cogno-

Συγγραφέων ἐκκλησιαστικῶν

πᾶσαν τὴν ἀφρικὴν καὶ μᾶλισα τὴν νουμι-
δίαν τῇ πιθοῖ ἀπάτησεν. εἰσὶ τούτου πολλὰ,
τῇ αὐτοῦ αἱρέσει αὐήκοντα, καὶ πρὸς τὸ ἁγίου
πνεύματος λόγος, ὃν ἀρειανὸν δόγματος
ἁρμόζων.

ΑΣτέριος ἀρειανικῆς φιλοσοφος ἀρέ- 104
σεως, ἔγραψε βασιλδύοντος ἰωνσαν-
τίου, εἰς τὴν τῶν σολὴν τὴν πρὸς ῥωμαίους, εἰς
εὐαγγελια, καὶ ψαλμῶν ὑπομνήματα, εἕτε
ρα πολλὰ, ἃ τινα παρὰ τῶν τῆς αὐτοῦ αἱρέσεως
ἀποδεδόκιμου ἀναγινώσκεται.

ΛΟυκίφερ καραλέως ἐπίσκοπος, ἅμα 105
παγλιαρίῳ καὶ ἰλαρίῳ τῆς ἐκκλησίας
ῥώμης ἰλιγεινοῖς, πρὸς ἰωνσαντίου βασιλέα
παρὰ λιβερίου τῶν σκόπου, ὑπὲρ τῆς πίστεως εἰς
πρόβλεψιν σαλές, μὴ βουλόμενος ἐπ᾽ ὀνόματι
ἀθανασίου, τὴν νικαίαν συνοδον καταλῦσαι,
εἰς παλαισίνην ἀποσειλδεὶς θαυμασῆς ἐγκρα-
τείας καὶ εὐπρεπισμένης λογισμοῦ εἰς μαρτύ
ριον, συνέταξε λόγον ὑπὲρ ἰωνσαντίου, ὅσπερ τε
αὐτοῦ ἀπέσειλεν ἀναγνωδησόμενον, καὶ μετ᾽
οὐ πολὺ βασιλδύοντος ἰουλιανοῦ, εἰς τὴν παρα-
λίνων ἀναζδύξας, ὧν βαλεντινιανοῦ βασι-
λέως ἐτελδύτησεν.

ΕΥσέβιος ὠμεσηνὸς, καὶ ἀρχ ἀναγνω- 106
σῶν τῆς ἐκκλησίας ῥώμης, βφκελίνσις ἐ-
πίσκοπος, διὰ τὴν τῆς πίστεως ὁμολόγησιν
παρὰ ἰωνσαντίου βασιλέως εἰς σκυδόπολιν,
λαικέδονος εἰς καππαδοκίαν ἀποειδεὶς, ὧδὶ ἰου-
λιανοῦ τοῦ βασιλέως εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀνα-
ζδύξας, ἀπέσειλεν εἰς οὗ ψαλμὸς ὑπομνήμα-
τα εὐσεδίς τοῦ καισαρέως, ἃ τινα ἀπὸ ἑλλάνι-
κοῦ εἰς ῥωμαϊκὸν μετηνλώχει. καὶ ἐτελδύτη-
σεν ὧν βαλεντινιανοῦ καὶ βαλέντος.

ΦΟρτουνατιανὸς ἦν ἄφρος, ἀκυληΐας 107
ἐπίσκοπος, βασιλδύοντος ἰωνσαντί-
νου, εἰς τὰ εὐαγγέλια ἰανόνας διατυπώσας,
βραχύτατα ὑπομνήματα λόγῳ ἀγροικῷ συ
νέταξε. διὰ δὲ τοῦτο δῆλός ἐστιν, ὅτι πρὸ
λιβερίου ῥώμης ἐπίσκοπος, ὑπὲρ τῆς πίστεως
εἰς ὀρσείαν ἀπόντα, ὁ μόνος ὑποδδυσεν,
καὶ ὑποδυκέλισεν, ἀλλὰ καὶ εἰς ὑπογραφὴν ἀ-
ρειανῶν κατηνάγκασεν.

ΑΚακιος, οὗ τινα ἐπείδη ἐνί ὀφθαλμῷ 108
ἀπορος ἦν, μονόφθαλμον ἐκάλδαν, τῆς
ἐν παλαισίνῃ καισαρείας ἐπίσκοπος, σιω-
ταξε εἰς ἐκκλησιαστὴν δίκα καὶ ἐπᾶ, καὶ συμ
μίκτων ζητημάτων ἓξ, καὶ πολλὰς διαφόρους
ὁμιλίας. εἰς ποσοῦτον δὲ ὧν ἰωνσαντίου βασι-
λέως διέπρεψεν, ὥστε εἰς τόπον λιβερίου φη-
λικα ἐπίσκοπον ῥώμης χειροτονῆσαι.

ΣΑραπίων θμούεως ἐπίσκοπος, ὁ διὰ 109
τὴν εὐφυΐαν ἐπονομαδεὶς σολαστικὸς,

Universidad de Deusto
Biblioteca

cognomẽ ſcholaſtici meruit, charus Antonij monachi, ædidit aduerſum Manichæum egregium librum, & de pſalmorum titulis alium, & ad diuerſos utiles epiſtolas. Et ſub Conſtantio principe etiã in confeſsione inclytus fuit.

110 HIllarius, urbis Pictauorum Aquitaniæ epiſcopus, factione Saturnini Arelatenſis epiſcopi, de ſynodo Piterenſi, Phrygiam relegatus, duodecim aduerſus Arianos confecit libros. Et alium librum de ſynodis, quem ad Galliarum epiſcopos ſcripſit. Et in pſalmos cõmentarios, primum uidelicet & ſecũdum, & à quinquageſimo primo uſq; ad ſexageſimum ſecũdum, & à centeſimo decimo octauo uſq; ad extremum, in quo opere imitatus Origenem, nonnulla etiam de ſuo addidit. Eſt eius & ad Conſtantium libellus, quem uiuenti Conſtantinopoli porrexerat. Et alius in Conſtantiũ quem poſt mortem eius ſcripſit. Et liber aduerſum Valentem & Vrſatium, hiſtoriã Ariminenſis & Seleucienſis ſynodi continens. Et aduerſus præfectum Saluſtium ſiue contra Dioſcorum, & liber hymnorum, & myſteriorum alius. Et commentarij in Matthæum: & tractatus in Iob, quos de Greco Origenis ad ſenſum trãſtulit: & alius elegans libellus contrà Auxentiũ: & nõnullæ ad diuerſos epiſtolæ. Aiunt quidã ſcripſiſſe eum & in Cãtica canticorũ, ſed à nobis hoc opus ignoratur. Mortuus eſt Pictauis Valentiniano & Valente regnantibus.

111 VIctorinus natiõe Afer, Romæ ſub Conſtantio principe rhetoricã docuit: & in extrema ſenectute, Chriſti ſe tradens fidei, ſcripſit aduerſus Arrium libros more dialectico ualde obſcuros, q ab eruditis modo intelliguntur: & commentarios in Apoſtolum.

112 TItus Boſtrenus epiſcopus, ſub Iuliano & Iouiano principibus, fortes aduerſum Manichæũ ſcripſit libros, & nonnulla alia. Moritur aũt ſub Valente.

113 DAmaſus Romanę urbis epiſcopus elegans in uerſibus cõponendis ingenium habuit, multaq; & breuia metro ædidit: et prope octogenarius ſub Theodoſio principe mortuus eſt.

114 APollinarius Laodicenus Syriæ epiſcopus, patre presbytero, magis gram-

ΓΡηγορίου ἐλιβέρις ἢ βαιτικῆς ἐπίσκοπος, ἕως ἢ δυχάτης ἡλικίας διαφόρους ὁμιλίας κοινῷ λόγῳ συνέταξε, καὶ πρὸς πίστεως λόγον ἄκριτον, ὃς πε ἄχει τοῦ παρόντος λέγεται πρεσβεία. 115

ΠΑκιανὸς ὢν τῆς πυρρήναίου μέρεσι βαρκίλωνος ἐπίσκοπος, σώφρονι βίῳ, δυφραδείᾳ, καὶ λόγῳ λαμπρὸς, συνέταξε ποικίλα, ἀφ' ὧν δὲ ἱερὸς, καὶ ἢ τῶν νοβατιανῶν, ἐπὶ θεοδοσίου βασιλέως ὢν ἐχώρησε γήρᾳ ἐτελεύτησεν. 116

ΦΩτεινὸς ἀφ' ἢ γαλλογραικίας, μαρκέλλου μαθητὴς, σιρμίου ἐπίσκοπος τῶν ἐβιονιτῶν αἵρεσιν ἀνανεῶσαι ἐπεχείρησεν, ὕστερον παρὰ βαλεντινιανοῦ βασιλέως ἐξεώσθη τῆς ἐκκλησίας, πολλὰ συντάξας τύχῃ· ἀφ' ὧν εἰσιν ἐξαίρετοι κατὰ τῶν ἐθνῶν, καὶ πρὸς βαλεντινιανὸν λόγοι. 117

ΣΟιβαδίου ἀγκυρανοῦ ἢ τῆς γαλλίας ἐπίσκοπος, ἐξέδωκε κατὰ αἱρεσιανῶν τύχος. λέγονται αὐτοῦ καὶ ἕτερα εἶναι ἀπουδιάσματα, οἷς οὕτω γνήτυχον. μένει νῦν ζῶν, ἢ δυχάτῳ γήρᾳ διάγων. 118

ΔΙδυμος ἀλεξανδρεὺς, ἐκ νέας ἡλικίας βλαβεὶς τὰς ὄψεις, καὶ σχεδὸν ἅπαν αἰσθητοῦ στοιχείου, τοσοῦτον θαῦμα πᾶσι παρέσχεν, ἕως τε τῶν διαλεκτικὴν, καὶ γεωμετρικὴν, ἥτις μᾶλλον ὁράσεως χρῄζει, εἰς ἄκρον ἐκμεμαθηκέναι, ὅς τις πολλὰ καὶ πρόσφατα συνέταξε. πυτέσιν, ὑπομνήματα εἰς πάντας τοὺς ψαλμοὺς, ὑπομνήματα εἰς ματθαῖον καὶ ἰωάννην, καὶ πρὸς δογματικὰ, καὶ κατὰ αἱρεσιανῶν λόγους δύο. καὶ πρὸς πνεῦματος ἁγίου λόγον ἕνα, ὃν τινα ἐγὼ εἰς ῥωμαϊκὴν μετέφρασα. εἰς ἡσαΐαν τόμους ὀκτωκαίδεκα. εἰς ὠσηὲ πρὸς ἐμὲ γράφων, ὑπομνηματικὰ λόγους τρεῖς. εἰς ζαχαρίαν ἐμοῦ παρακαλέσαντος λόγους πέντε. ὑπομνήματα εἰς τὸν ἰωβ, καὶ ἄλλα ἄπειρα, ἅ τινα διηγήσασθαι, ἰδίου δὲ καταλόγου. πρόκειται ἄχει τοῦδε, καὶ ὀγδηκοστὸν τρίτον ἐπληρώσεν ἐνιαυτόν. 119

ΟΠτᾶτος ἐπίσκοπος ἢ μιλεβιτῶν, τοῦ μέρους ἢ καθολικῆς, ἔγραψε τῶν βαλεντινιανοῦ καὶ θεοδοσίου τῆς ὀνομασιανῶν συκοφαντίας λόγους ἕξ, ἐν οἷς λέγει, τὸ ἔγκλημα παρὰ τῶν ἀρειανῶν εἰς ἡμᾶς, ψευδῶς ἐπηνέχθαι. 120

A grãmaticis in adoleſcẽtia operam dedit, & poſtea in ſanctas ſcripturas innumerabilia ſcribens, ſub Theodoſio imperatore obiit. Extãt eius aduerſum Porphyrium triginta libri, qui inter cætera opera eius uel maxime probantur.

GRegorius Bæticus Iliberi epiſcopus, uſq; ad extremã ſenectutẽ diuerſos mediocri ſermone tractatus compoſuit: & de fide elegantem librum, qui hodieq; ſupereſſe dicitur.

PAcianus in Pyrenæi iugis, Barcilonę epiſcopus, caſtitate & eloquẽtia, & tam uita q; ſermone clarus: ſcripſit uaria opuſcula, de quibus eſt λίβελος, & contra Nouatianos. Sub Theodoſio principe iam ultima ſenectute mortuus eſt.

PHotinus de Gallogræcia, Marcelli diſcipulus, Sirmij epiſcopus ordinatus, Hebionis hæreſim inſtaurare conatus eſt: poſtea à Valentiniano principe pulſus eccleſia, plura ſcripſit uolumina, in quibus uel præcipua ſunt contra gentes, & ad Valentinianum libri.

SOebadius Agenni Galliarũ epiſcopus, ædidit contra Arianos librum.

B Dicuntur & eius eſſe alia opuſcula, quæ necdum legi. Viuit uſq; hodie decrepita ſenectute.

DIdymus Alexãdrinus, captus à prima ætate oculis, & ob id elemẽtorũ quoq; ignarus, tantũ miraculũ ſui omnibus præbuit, ut dialecticã quoq; & geometriam, quæ uel maxime uiſu indiget, uſq; ad perfectũ didicerit. Is plura opera & nobilia conſcripſit: Commẽtarios in Pſalmos omneis, cõmentarios in Euangeliũ Matthæi & Ioannis, & de dogmatibus, & contra Arianos libros duos: & de ſpiritu ſancto librũ unum, quem ego in Latinũ uerti: in Eſaiam tomos decem & octo: in Oſee ad me ſcribens commẽtariorũ libros tres: & in Zachariã, meo rogatu, libros quinq;: & infinita alia quę digerere proprij indicis eſt. Viuit uſque hodie, & octogeſimũ tertium ætatis excеſſit annum.

OPtatus Afer, epiſcopus Miliuitanus, ex parte catholica, ſcripſit Valentiniano & Valente principibus aduerſum Donatianæ partis calumniam libros ſex: in quibus aſſerit, crimen Donatianorum in nos falſo retorqueri.

Aquilius

Universidad de Deusto
Biblioteca

121 AQuilius Seuerus, in Hispania, de genere illius Seueri, ad quem Lactantij duo epistolarum scribūtur libri, composuit uolumen, quasi ὁδοιπορικὸν, totius suæ uitæ statū continens, tam pro sa quàm uersibus, quod uocauit κατασροφὴν, siue πεῖραν: & sub Valentiniano principe obiit.

122 CYrillus Hierosolymæ episcopus, sæpe pulsus ecclesia & receptus: ad extremum sub Theodosio principe octo annis inconcussum episcopatum tenuit. Extant eius κατηχήσεις, quas in adolescentia composuit.

123 EVzoius apud Thespesiū rhetorem cum Gregorio Naziāzeno episcopo adulescens Cæsareæ eruditus est: & eiusdem urbis episcopus, plurimo labore, corruptam bibliothecam Origenis, & Pamphili, in mēbranis instaurare conatus est, Ad extremum sub Theodosio principe ecclesia pulsus est. Feruntur eius uarij multiplicesq; tractatus, quos nosse perfacile est.

124 EPiphanius Cypri Salaminæ episcopus scripsit aduersum omnes hæreses libros, & multa alia, quæ ab eruditis propter res, à simplicioribus, propter uerba lectitantur. Supereſt usq; hodie & in extrema senectute uaria cudit opera.

125 EFræm Edissenæ ecclesiæ diaconus multa Syro sermone composuit: & ad tantam uenit claritudinem, ut post lectionem scripturarū publice in quibusdam ecclesiis eius scripta recitentur. Legi eius de spiritu sancto Græcum uolumen, quod quidā de Syriaca lingua uerterat: & acumen sublimis ingenij etiam in trāslatione cognoui. Decessit sub Valente principe.

126 BAsilius Cæsareæ Cappadocię, quæ prius Mazaca uocabat, episcopus, egregios contra Eunomium elaborauit libros, & de spiritu sancto uolumen, & in hexaemeron homilias nouem: et ἀσκητικὸν, & breues uariosq; tractatus: moritur imperante Gratiano.

127 GRegorius primum Salimorum, deinde Nazianzenus episcopus, uir eloquentissimus, præceptor meus, à quo scripturas explanante didici: ad triginta milia uersuum, omnia opera sua composuit: è quibus illa sunt: De morte

κατάλογος

ΑΚύλιος σεβῆρος, ὁ τῆς ἰσπανίας, ἀπόγονος σεβήρου, πρὸς ὃν δύο λακταντίου ὑπομνολῶν φέρονται λόγοι, στιχηρὸν τὸν τάξει ὁδοιπορικοῦ, παντὸς τοῦ βίου αὐτοῦ πρόχειρον διήγημα, ὅπερ μὲν καταλογάδην, ὅπερ δὲ καὶ μέτρῳ ἡρωϊκῷ, ὃ ὀνόμασε καταστροφὴν, ἤτοι πεῖραν. καὶ ἐπὶ Βαλεντινιανοῦ βασιλέως ἐτελεύτησεν.

ΚΥριλλος ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος, πολλάκις ἀχθεὶς τῆς ἐκκλησίας, ὑσερον θεοδοσίου βασιλεύοντος, ὧν γνιαιτῶν ὀκτὼ ἀσάλευτον ἔσχε τὴν ἀπισκοπὴν, οὗ ἐσὶ κατηχήσεις, ἃς ἐν τῇ νεότητι συνέταξεν.

ΕΥζώϊος παρὰ βεροιεσίῳ ῥήτορι, ἅμα γρηγορίῳ ναζιανζηνῷ ἐπισκόπῳ, νέος ἐν καισαρείᾳ φοιτήσας, καὶ ὕσερον αὖθις ἐπίσκοπος, πολλῷ πόνῳ, φθαρεῖσαν ὑπὸ τῶν ἀειχμίων καὶ παμφίλου βιβλιοθήκην, ἐν σωμασίοις ἀνανεῶσαι ἐπεχείρησεν. καὶ ὑσερον ὑπὸ θεοδοσίου βασιλέως, ἐκ ἐκκλησίας ἐξελήλυθε. φέρονται πολλοὶ καὶ πλεῖσαι ὁμιλίαι, ἃς ὀξέως ἔγνωμεν.

ΕΠιφάνιος κύπρου σαλαμίνος ἐπίσκοπος, ἔγραψε κατὰ πασῶν τῶν αἱρέσεων λόγους, καὶ ἕτερα πολλὰ. ἃ τινα μὲν παρὰ μὲν τῶν παλαιοτέρων ἐξεδόθη τὰ πράγματα, παρὰ δὲ τῶν ἰδιωτῶν ἐξὸν τὰ ῥήματα ἀναγινώσκεται. πορίσιμα ἔχει πολλὰ, καὶ ἐν ὀλίγῳ τόπῳ ποικίλα συντάξει συγγράμματα.

ΕΦραὶμ ὁ ἐν ἐδέσσῃ ἐκκλησίας διάκονος, πολλὰ τῇ τῶν σύρων διαλέξει συντέθηκε, καὶ εἰς τοσοῦτον ἦλθε λαμπρότητα, ὡς τε μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν θείων γραφῶν, δημοσίᾳ ἐν πολλαῖς τῶν ἐκκλησιῶν ἀναγινώσκεται τὰ συγγράμματα. ἀνέγνων πρὸς τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐλλιπῶς τοῦτο, ὅπερ πινὲς ἀπὸ τῆ σύρων γλώσσης μετέφρασαν, καὶ τὸ ἄκρον τῆ ὑψηλοτάτης διανοίας, ἐκ τῆ μεταφράσεως ἔγνων. ἐτελεύτησε βασιλεύοντος ὀὐάλεντος.

ΒΑσίλειος καισαρείας τῆ καππαδοκῶν, ἣ πρώτη μαζάκα ἐκαλεῖτο, ἐπίσκοπος, ἐκ εὐνομίου αἱρεσιάρχου συντάξε λόγους, καὶ περὶ πνεύματος ἁγίου τόμον, καὶ εἰς τὴν ἑξαήμερον ὁμιλίας ἐννέα, καὶ ἀσκητικὸν, καὶ βραχείας καὶ ποικίλας ὁμιλίας. τελευτᾷ βασιλεύοντος γρατιανοῦ.

ΓΡηγόριος, ζασίμων πρότερον, εἶτα ναζιανζοῦ ἐπίσκοπος, ἀνὴρ ἑλληνιώτατος, ὁ ἐμὸς διδάσκαλος, οὗ ἡγησάμενον τὰς θείας ἔγνων γραφὰς, εἰς τρεῖς μυριάδας εἴχων πάντα τὰ συντάγματα αὐτοῦ συνέθηκεν, ἀφ' ὧν εἰσι τάδε, περὶ τῆς τελευτῆ

A morte fratris Cæsarij: περὶ φιλοσοφίας: laudes Maximi philosophi, post exilium reuersi, quem falso nomine quidam Heronis superscripserunt: quia est & alius liber, uituperationem eiusdem Maximi continens: quasi non licuerit eundem & laudare & uituperare pro tempore. Et liber hexametro uersu, uirginitatis & nuptiarum contra se dissentium. Aduersum Eunomiū liber unus. De spiritu sancto liber unus. Contra Iulianum imperatorem liber unus. Sequutus est autē Polemonem dicendi charactere, uiuoq; se, episcopum in loco suo ordinans, ruri uitam monachi exercuit. Decessitq; ante hoc fermè triennīū sub Theodosio principe.

LVcius post Athanasiū Arianæ partis episcopus, usq; ad Theodosium principem, à quo & pulsus est, Alexandrinam ecclesiam tenuit. Extant eius solennes de pascha epistolę, & pauci uariarum hypotheseon libelli.

DIodorus Tarsensis episcopus, dum Antiochiæ esset presbyter, magis
B claruit. Extant eius in Apostolum commentarij, et multa alia, ad Eusebij magis Emiseni characterem pertinentia, cuius cum sensum sequutus sit, eloquentiam imitari non potuit propter ignorantiam secularium literarum.

EVnomius Arianæ partis Cyzicenus episcopus, in apertam hæreseos suæ prorumpens blasphemiam: ut quod illi tegunt, iste publice fateret, usq; hodie uiuere dicitur in Cappadocia, & multa cōtra ecclesiam scribere. Responderunt ei Apollinarius, Didymus, Basilius Cæsariensis, Gregorius Nazianzenus, & Gregorius Nysenus.

PRisscillianus Abilæ episcopus, qui factione Hylatij & Ithacij Treueris à Maximo tyrāno cæsus est: ædidit multa opuscula, de quibus ad nos aliqua pervenerūt. Hic usq; hodie à nōnullis Gnosticæ, ideſt Basilidis et Marcionis, de quibus Irenæus scripsit, hæreseos accusatur, defendentibus aliis, non ita eum sensisse ut arguitur.

MAtronianus, puinciæ Hispaniæ, ualde eruditus, & in metrico opere ueteribus comparandus: cæsus est & ipse Treueris cum Priscilliano, Felicissimo, Iu-

τελευτῆς τοῦ ἀδελφοῦ καισαρείου, περὶ φιλοσοφίας, ἐπαίνους τῶν μακκαβαίων, ἐπαίνους λυπειανοῦ, ἐπαίνους ἀθανασίου, ἐπαίνους μαξίμου φιλοσόφου, μετὰ τὴν ὑποσίαν ἀναζήσαντος, οὗ τινα ψόγους ἔρων ἐπέγραψαν, ἔσι γὰρ καὶ ἄλλη βίβλος, κατάγνωσιν τοῦ αὐτοῦ μαξίμου περιέχουσα, ὡς μὴ ἀξιον εἶναι, τὸν αὐτὸν καὶ ἐπαινέσαι καὶ ψέξαι ἐν καιρῷ. καὶ βίβλος ἑξάμετρον, περὶ παρθενίας καὶ γάμου, καθ' ἑαυτῶν διαλεγομένων. ἡ μὲν εὐνομίου λόγος εἰς, περὶ πνεύματος ἁγίου λόγος εἷς, ἡ ἰουλιανοῦ τοῦ βασιλέως λόγος εἷς. ἀπολούθησε δὲ τῷ πολέμωνος χαρακτῆρι, καὶ περιὼν εἰς τὸν οἰκεῖον τόπον ἐπίσκοπον κατασήσας, ἐν ἀγρῷ βίον μοναδικὸν ἀπεμείναπο, καὶ ἐτελεύτησε πρὸ τριετοῦς χρόνου βασιλεύοντος θεοδοσίου.

ΛΟύκιος μετὰ ἀθανάσιον ἀρειανῆς θρησκείας ἐπίσκοπος, ἄρχει θεοδοσίου βασιλεύοντος, παρ' οὗ καὶ ἐξεώθη, τὴν ἀλεξανδρειακὴν κατέχων ἐκκλησίαν. φέρονται τούτου περὶ τοῦ πάσχα ὑπομνολαὶ, καὶ ὀλίγοι ποικίλων ὑποθέσεων λόγοι.

ΔΙόδωρος ταρσοῦ ἐπίσκοπος, πνίκα ὢν ἀντιοχείας πρεσβύτερος, μᾶλλον λαμπρὸς ὢν. εἰσὶ τούτου εἰς τὸν ἀπόσολον ὑπομνήματα, καὶ ἕτερα πλεῖσα εἰς τὸν εὐσεβίου μᾶλλον τοῦ ἐμεσηνοῦ χαρακτῆρα προσήκοντα, οὗ τὴν τῇ γνώμῃ ἀκολουθήσας, τὸ ἐλλόγιμον οὐκ ἠδυνήθη μιμήσασθαι διὰ τὴν ἀπειρίαν τῶν κοσμικῶν γραμμάτων.

ΕΥνόμιος ἀρειανὸς θρησκείας, λυζίκου ἐπίσκοπος, ποσοῦτον εἰς βλασφημίαν ἦλθε τῆ οἰκείας αἱρέσεως, ὥς τε ὅπερ ἐκεῖνοι κρύπτουσι, τοῦτο φανερῶς ὁμολογῆσαι· ἕως τοῦ νῦν λέγεται πρεσβεύειν ἐν καππαδοκίᾳ, καὶ πολλὰ κατὰ τῆς ἐκκλησίας συγγράφειν, ὧ πινι ἀντέγραψαν ἀπολινάριος, διδύμος, βασίλειος καισαρείας, γρηγόριος ναζιανζηνὸς, καὶ νυσσηνός.

ΠΡισκιλλιανὸς ἀβίλης ἐπίσκοπος, ὅς πις συσκοῦν ὑλατίου καὶ ἰθακίου, εἰς τέλεσιν παρὰ μαξίμου τοῦ τυράννου ὑφῆγε, ἀξιόλογα πολλὰ συντάγματα, ἀφ' ὧν ἔνια εἰς ἡμᾶς πρεληλύθασι. ὅτος ἄρχει τήμερον πρὸ ἔτους τῆ γνωσικῆς αἱρέσιν, τριτέσιν βασιλεύοντος μαρκίωνος, περὶ ὧν εἰρῆσθαι σωτέγραφε, ὡς αἱρετικὸς κατηγορεῖτο, ἐκδικούντων ἔνιων, ὄχ ὅτως αὐτὸν γνωσικῆναι ὡς εὐθυνέται.

ΜΑτρωνιανὸς ἐπαρχίας ἰσπανίας, σφόδρα πεπαιδευμένος, καὶ εἰς ἐποποιΐαν πῖς ἀρχαίοις συγκεινόμενος, ὑφάγη καὶ αὐτὸς ἐν βιβλίοις ἅμα πρισκιλλιανῷ, φλικιοσί

μῳ, ἰδ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mo, Iuliano, Euchrotia, eiusdem factionis autoribus. Extant eius ingenij opera, diuersis metris ædita.

133 IIberianus Bæticus scripsit pro suspicione, qua cum Priscilliano accusabatur hæreseos, apologeticum tumenti compositoq; sermone: postea post suorum cædem, tædio uictus exilij, mutauit propositum, & iuxta sanctam scripturã: Canis reuersus ad uomitũ suum: filiam deuotam Christo uirginem, matrimonio copulauit.

134 AMbrosius Mediolanensis episcopus, usq; in præsentem diem scribit: de quo quia supereſt, meum iudiciũ subtrahã, ne in alterutram partem, aut adulatio in me reprehendat, aut ueritas.

135 EVagrius Antiochiæ episcopus, acris et feruentis ingenij: cum adhuc esset presbyter, diuersarũ hypotheſeon tractatus mihi legit, quos necdum ædidit: uitã quoq; beati Antonij de Græco Athanasii, in sermonẽ nostrũ transtulit.

136 AMbrosius Alexandrinus, auditor Didymi, scripsit aduersum Apollinarium uolumen multorum uersuum, de dogmatibus, & ut ad me nuper quodam narrante perlatum est, commentarios in Iob: qui usq; hodie supereſt.

137 MAximus philosophus, natus Alexandriæ, Constantinopoli episcopus ordinatus est & pulsus, insignem de fide aduersus Arianos scripsit librum, quẽ Mediolani Gratiano principi dedit.

138 GRegorius Nyſenus episcopus, frater Basilij Cæsariẽsis, ante paucos annos mihi & Gregorio Nazianzeno contra Eunomiũ legit libros, qui & multa alia scripsisse & scribere dicitur.

139 IOannes Antiochenę ecclesiæ presbyter, Eusebij Emiseni Diodoriq; sectator, multa componere dicitur, de quibus nõdũ ἱρωσιώης tantum legi.

140 GElasius Cæsareæ Palæstinæ post Euzoium episcopus, accurati limatiq; sermonis, fertur quædam scribere, sed cælare.

141 THeotimus Scythiæ Tomorum episcopus, in morem dialogorũ & ueteris eloquentiæ breues cõmaticosq; tractatus ædidit: audio eum et alia scribere.

142 DExter Paciani, de quo supra dixi, filius, clarus apud seculum, et Christi fidei

μῶ, ἰουλιανῷ, καὶ σὺχρωτίᾳ, τοῖς ἐξάρχοις τῆ C
αὐτῆ αἱρέσεως. εἰσὶ τούτου συγγράμματα δι᾽ ἀ-
φόρων μέτρων ἐκδεδομένα.

ΤΙβεριανὸς βαιτικὸς, συνέγραψε πρὸς τὴ
τῶν νοματίων αἵρεσιν, εἰς ἣν ἅμα πει-
σκιλιανῷ κατηγορεῖτο, ἀκρολογητικὸν, ὑψηλῷ
καὶ ἐπηρμένῳ λόγῳ, ὃς πε μετὰ τὴν ἧν ἱσπα-
σφαγὴν ἠνέχθεις, ἀναιρῶς διαλογῳ ἐν τῇ ἀλο-
εία, ἐξέσυ τῆ οἰκείας πολιτείας, καὶ τῆ τῶν
θείων γραφῶν, λύων εἰς τὸν ἴδιον ἔμεσον ἀνα-
ζεύξας, θυγατέρα καθιερωθεῖσαν θεῷ παρθέ-
νον, γαμηθῆναι κατηναγκασεν.

ΑΜβρόσιος μεδιολάνου ἐπίσκοπος, ἕως
τῆ σήμερον ἡμέρας συγγράφεται, καὶ
ἐναντία πρέπει, τὴν ἐμὴν ἀρέσιν ἀνατέλλω,
μήτως κολακείας μᾶλλον, ἢ ἀληθείας ἐνθύ-
νωμαι.

ΕΥάγριος ἀντιοχείας ἐπίσκοπος, εὐφυ-
οῦς καὶ ἀκρας ἰδανοίας, ἔτι πρεσβύτε-
ρος ὤν, διαφόρων τεθέσεων ὁμιλίας ἀνέγνω
μοι, ἃς ἔτι ἐξέδωκε. καὶ τὸν βίον δὲ τῆ μα-
καρίου ἀντωνίε, ἀπὸ ἑλληνικῆ ἀθανασίου, εἰς
τὴν ἡμετέραν διάλεξιν μετήνεγκεν.

ΑΜβρόσιος ἀλεξανδρεὺς, ἀκροατὴς δι-
δύμου, ἔγραψε κατ᾽ ἀπολιναρίου τοῦ-
χος πολλῶν στίχων, πρὸς δογμάτων. καὶ καθὼς.
τούτου διηγημάτων τινὸς ἔγνων, τὰ μνήμα- D
τα εἰς τὸν ἰὼβ, ὃς ἄχρι τοῦ παρόντος πε-
ρίεστιν.

ΜΑξιμος φιλόσοφος, ὁρμώμενος ἐκ τῆ
ἀλεξανδρείας, ἰωνσανπινοπόλεως ἐπί-
σκοπος κατασὰς καὶ καθαιρεθεὶς, ἐπίσημον
πρὸς τῆ πίστεως κατ᾽ τῶν ἀρειανῶν συνέταξε βί-
βλον, ἥν τινα ἐν μεδιολάνῳ χρατιανῷ ἐπέδω-
κε βασιλεῖ.

ΓΡηγόριος νύσσης ἐπίσκοπος, ἀδελφὸς βα-
σιλίου τῆ καισαρείας, πρὸ ὀλίγων ἐνιαυ-
τῶν ἐμοὶ καὶ γρηγορίῳ τῆ ναζιανζηνῷ κατ᾽
εὐνομίου ἀνέγνω λόγους, ὅς πε καὶ ἄλλα πολλὰ γε-
γραφέναι καὶ γράφειν λέγεται.

ΙΩάννης ἀντιοχείας πρεσβύτερος, εὐσεβὴς
ἐμοὶ δοκῶ, καὶ διορθώρ ἀκολούθ, πολλὰ
συγγεγραφέναι λέγεται, ἀφ᾽ ὧν πρὸς ἱρωσιώης
μόνον ἀνέγνων.

ΓΕλάσιος καισαρείας παλαιστίνης μετὰ
εὐζώϊον ἐπίσκοπος, λαμπρῶς τινὰ συν
γράφειν λέγεται, ἀκριβοῦν δέ.

ΘΕότιμος σκυθίας τομεῶν ἐπίσκοπος,
γνῶτέχει διαλόγων καὶ ἀρχαίας φράσεως
βραχείας ὁμιλίας ἐξέδωκεν. ἀκούω δὲ καὶ
ἄλλα συγγράφειν.

ΔΕξτερ πακιανοῦ, πρὸς οὗ πρόειρηται,
υἱός, λαμπρὸς ἐν τῇ πολιτείᾳ, καὶ τῇ τῆ
χρισ-

A sti fidei deditus, fertur ad me omnímodam historiam texuisse, quam necdum legi.

AMphilochius, Hiconij episcopus, nuper mihi librum legit de spiritu sancto, quod deus est, & quod adorandus, quodq; & omnipotens sit.

SOphronius uir apprime eruditus, laudes Bethlehem adhuc puer, & nuper de subuersione Serapis, insignẽ librum composuit, de uirginitate quoq; ad Eustochium, & uitam Hilarionis monachi, opuscula mea in Græcum eleganti sermone transtulit: psalterium quoque & prophetas, quos nos de Hebræo in Latinum uertimus.

HIeronymus, patre Eusebio natus, Hoppido Stridonis, quod à Gotthis euersum, Dalmatiæ quondam Pannoniæq; confinium fuit, usq; in præsentem annum, ideſt Theodosii principis decimumquartum, hæc scripsi. Vitam Pauli monachi: epistolarum ad diuersos librũ unum: ad Heliodorum exhortatoriam. Altercationem Luciferiani & Orthodoxi. Chronicon omnímodæ historiæ. In
B Hieremiam & in Ezechiel homilias Origenis uiginti octo, quas de Græco in Latinum uerti. De Seraphin & Osanna: de frugi & luxurioso filiis: de tribus quæstionibus legis ueteris: homilias in Cantica canticorum duas: aduersus Heluidium de uirginitate Mariæ perpetua: ad Eustochium de uirginitate seruanda: ad Marcellam epistolarum librũ unum. Cõsolatoriam de morte filij ad Paulam: in epistolam Pauli ad Galatas commentariorũ libros tres: in epistolã ad Titum librum unum: in epistolam ad Philemonem librum unum: in Ecclesiasten commentarios: Quæstionum Hebraicarum in Genesim librum unum: De locis, librum unum: Hebraicorum nominum librum unum: De spiritu sancto Didymi, quem in Latinum transtuli, librum unum: In Lucam homilias trigintanouem: In Psalmos, à decimo usque ad decimum sextum, tractatus septem: Captiui monachi uitam, & beati Hilarionis: Nouum Testamentum Græcæ fidei reddidi: uetus iuxta Hebraicã transtuli. Epistolarum autem ad Paulam & Eu-

χεσθ πίσει ἐκδεδομένῳ, λέγεται παντοδαπῶν πρὸς με σωπεταχῆναι ἱσορίαν, ἣν τινα οὕτω ἀνέγνων.

AΜΦιλόχιος ἰκονίου ἐπίσκοπος, τοῦ- 143
τόγυόν μοι λόγον ἀνέγνω πρὸ τὸ ἁγίου πνεύματος, ὅτι θεός, καὶ προσκυνητόν ἐστιν, ὅτι τε πάντοκράτωρ.

ΣΩφρόνιος ἀνὴρ εἰς ἄκρον πεπαιδευ- 144
μένος, οὗ ἐπαίνους βηθλεὲμ, ἔτι νέος ὢν συνέθηκεν, τοῦτόγυον δὲ πρὸ τῆ κατακλύσεως τῆ σφαπείου ἐπίσημον συνέθηκε λόγον, καὶ πρὸ παρθενίας πρὸς εὐσόχιον, καὶ τὸν βίον ἱλαρίωνος μοναχοῦ, τὰ συγγράμματά μου εἰς ἑλληνικὸν λόγον εὐφυῶς μετέφρασε. καὶ τὸ ψαλτήριον δὲ, καὶ οὓς προφήτας, οὓς ἡμεῖς ἐκ τῆ ἑβραίου εἰς ῥωμαϊκὸν μετεκδεδώκαμεν.

IΕρώνυμος ὁ ὑὸς εὐσεβίε, ἐκ πολίχνης στρι- 145
δόνος τῆ παρὰ τῶν γότθων πορθηθείσης, ὅ-
περ ἐστὶ δαλματίας ὅτι καὶ πάννονίας ὅμορον,
ἕως τῆ παρόντος χρόνου, ἔτεσι, θεοδοσίου
τῆ τεσσαρεσκαιδεκάτου τάδε συνέταξα. τὸν
βίον παύλου μοναχοῦ, ἀδιάσολας πρὸς διαφό-
ρους ἐν ἑνὶ λόγῳ. πρὸς ἡλιόδωρον πρεσβύτε-
ρον. διάλεξιν λουκιφεριανοῦ καὶ ὀρθοδόξου.
χρονικὴν πάντοδαπὴν ἱσορίαν. εἰς ἱερεμίαν
καὶ ἰεζεκιὴλ ὁμιλίας εἰκοσιοκτὼ, ἃς ἐκ τοῦ
ἑλληνικοῦ ὠριγένους εἰς ῥωμαϊκὸν μετέφρα-
σα. πρὸ σεραφὶμ, καὶ πρὸ τῆ ὡσαννά. πρὸ
φισιδωλοῦ καὶ ἀσὼτου υἱῶν. πρὸ τῶν τειῶν ζη-
τημάτων τῆ παλαιοῦ νόμου. ὁμιλίας εἰς τὰ
ἄσματα τῶν ἀσμάτων δύο. κατ᾽ ἐλβιδίου
πρὸ τῆς διαιωνίου παρθενίας τῆς ἁγίας μα-
ρίας. πρὸς εὐσόχιον πρὸ παρθενίας διατυγ-
τέας. πρὸς μαρκέλλαν ὠρισολῶν λόγον ἕνα.
παραμυθητικὸν περὶ τοῦ θανάτου τῆς θυγα-
τρὸς πρὸς παῦλαν. εἰς τὴν ἀδιάσολον τὴν πρὸς
γαλάτας ὑπομνημάτων λόγους τρεῖς. εἰς
τὴν πρὸς ἐφεσίους ἀδιάσολον ὑπομνημάτων
λόγους τρεῖς. εἰς τὴν πρὸς τίτον λόγον ἕνα. εἰς
τὴν πρὸς φιλήμονα λόγον ἕνα. εἰς τὸν ἐκκλη-
σιαστὴν ὑπομνήματα. ζητημάτων ἑβραϊκῶν
εἰς τὴν γένεσιν λόγον ἕνα. περὶ τόπων λόγον
ἕνα. ὀνομάτων ἑβραϊκῶν λόγον ἕνα. περὶ
πνεύματος ἁγίου διδύμου, ὃν εἰς ῥωμαϊκὸν με-
τέβαλον, λόγον ἕνα. εἰς τὸν λουκᾶν ὁμιλίας
εἰκοσιεννέα. εἰς τοὺς ψαλμοὺς ἀπὸ δεκάτου ἕως
ἑξκαιδεκάτου ὁμιλίας ἑπτά. βίον ἀσχαλώ-
του μοναχοῦ. βίον τῆ μακαρίου ἱλαρίωνος.
τὴν καινὴν διαθήκην τῇ ἑλληνικῇ ἀκριβείᾳ
ὠρισαμην, τὴν παλαιὰν πρὸς τὸ ἑβραϊκὸν
μετέφρασα. ὠρισολῶν δὲ τῶν πρὸς παῦλαν

Universidad de Deusto
Biblioteca

& Eustochium, quia quotidie scribũtur, incertus est numerus. Scripsi præterea in Michæam explanationũ libros duos: in Sophoniã librum unum: in Nahum librum unum: in Habacuc libros duos: in Aggæum librũ unũ: multaq; alia de opere prophetali, quæ nunc habeo in manibus, & necdum expleta sunt. Aduersum Iouinianum libros duos: & ad Pammachium apologeticum & epitaphium.

CATALOGI
FINIS

κατάλογος

καὶ Βυσόχιον, ἐπαοιδὴν καθημέραν γραφόντα. ἄδηλος καὶ ὁ ἀριθμός. ἔγραψα πρὸς Πύπους καὶ εἰς Μιχαίαν ἐξηγήσεων λόγους δύο. εἰς Σοφονίαν λόγον ἕνα. εἰς Ναοὺμ λόγον ἕνα. εἰς Ἀβακοὺμ λόγους δύο. εἰς Σοφονίαν λόγον ἕνα. εἰς ἀγγαῖον λόγον ἕνα. καὶ πολλὰ ἐκ τοῦ προφητικοῦ ἔργου, ἃ νῦν μετα χεῖρας ἔχω, καὶ οὐδέπω ἐπληρώθη. κατὰ ἰουβινιανὸν λόγους δύο. πρὸς Παμμάχιον ἀπολογητικὸν καὶ ἐπιτάφιον.

Τοῦ καταλόγου
τέλος.

DES. ERASMVS ROTERODAMVS *Autor Damnatus*
PIO LECTORI S. D.

RVDITVM opus, & Hieronymo dignum, sed quod nemo, qui bonæ literæ cordi sint, sine graui dolore legere possit: nimirum hinc intelligens, ex tot egregiis clarissimorũ uirorum monumentis uix paucula quædam superesse, atq; ea sanè mutila, depraua tà, contaminataq;. O iacturam uere deplorandam, si quid proficeretur complorationibus. Si quid ad rem attinet domesticam, id tenemus mordicus. Pro fundis, pro censu strenue digladiamur: at in huiusmodi thesauris, quibus nihil esse potest pretiosius, & ecclesia Christiana dignius, quàm dormitatũ est ab episcopis ac theologis, qui tot orbis lumina, tot insignes fidei nostræ proceres & antesignanos, literis eximios, eloquentia illustres, uitæ sanctimonia commẽdatos, aliquot & martyrio claros, intercidere passi sunt, ut hoc sordidum scriptorum genus succederet, sententiariorum, summulariorum, fasciculariorum, specularíorum, & ò deum immortalem, quorum uel recordatio nauseam moueat generosis ac bene natis ingenúis. Verum hic dolor extimulare debet omnes bonis addictos autoribus, ut id cernte quod superest, tanto legant auidius, quãto minus est, quod temporum ruina nobis fecit reliquum. Vertit hunc librum Græce Sophronius, cuius mentionem facit inter cæteros Hieronymus: nec id sanè infeliciter. Ex quo permulta restituimus, exemplar emendatum ac uetustum nacti. Gennadij catalogum non omnino lectu indignum ob historiæ cognitionem, reperies post nostra in hoc opus scholia. Est & alius libellus, de duodecim primatibus ecclesiæ: sed autorem præ se ferens, non solum ineruditum & infantem, uerum etiam insanum motæq; mẽtis: quem tamen ipsum in tertia parte quarti tomi reperies, si libebit bonas horas male perdere. Ne quid autem fallat lectorem, illud nouerit, Andream, Iacobum Zebedæi filium, Philippum, Bartholomæum, Thomam, Simonem Cananæũ, Matthiam, Timotheum, Titum, Crescentem, non recenseri ab Hieronymo, sed additos à studioso quopiam ex alio catalogo. Nam pleraq; conueniunt cum his, quæ retulit Dorotheus, Tyri episcopus. Cæterum ab Hieronymo non commemorantur, nisi scriptores. Nos tamen in hoc uertimus, ne Latina Græcis non responderent. Bene uale.

A DES. ERASMI ROTERODAMI IN CATALOGVM SCRIPTORVM ECCLESIASTICORVM SCHOLIA

Damnati Autoris

HOrtaris Dexter] Sophronius, Hieronymi familiaris, qui librum hunc Græce uertit, incipit hunc Dextrum fuisse præfectum prætorio. ¶ Vt Tranquillum sequẽs] Extat libellus Suetonij Tranquilli De claris oratoribus & grammaticis: extat & alter De uiris illustribus, Plinij titulo, quem nonnulli malunt adscribere Suetonio. ¶ Santra nepos.] Nonnulli codices scriptũ habebant, Santhraprepus: uerum Sophronius legit, σάντας νίπως, Santas, siue Santa nepos: ut nepos, uel additum sit discriminis gratia, uel cognomen sit gentilitium: ut Plinius Nepos, & Cornelius Nepos. Quanq; in Latinis uocabulis non usquequaque fidendum Græcis scriptoribus. Proinde Santra reliquimus. ¶ Pessimum (ut dicitur) magistrũ] Apparet uulgo iactatum fuisse prouerbium: Sibi quenq; pessimum esse magistrum: quod unusquisque sibi ipsi blanditur, & sua cuique nimium placent. ¶ Celsus, Porphyrius, Iulianus.] Hi pernicioſissimi hostes Christianæ religionis, ut quam literis philosophorũ ac rhetorum præter impietatem ac tyrannidem adB uersum nos armati, libris æditis insectati sunt.

1 SIMON. ¶ Simon Petrus] Idem aliquoties dictus est Simeon: & Bariona cognominatus à Christo, hoc est, filius Ioannis. Quæ canonicæ nominantur.] Pro Canonicæ, legẽdum est Catholicæ: id quod liquet ex conuersione Sophronij. Dicuntur autem catholicæ, quod ex æquo ad omnes pertineant. ¶ Propter stili cum priore.] Vides lector, ut Hieronymus nullum aliud adducat argumentum, quàm stili. Nam cætera, facile est uitiare: stilum & qui conatur effingere, non statim potest. ¶ Actorum eius scribitur.] Restitue, inscribitur: & Sophronius uertit, ἐπιγέγραπται.

2 IACOBVS. ¶ Iacobus.] Hoc loco Sophronius subnectit Andream, etiam si nihil ille scriptum reliquit. ¶ Cuius Ioannes in libro suo meminit.] In libro suo, non additur apud Sophronium, & adiectum uidetur ab interprete quopiam. Nec illa uerba Post resurrectionem, adduntur apud Sophronium, & apparet adiecta. ¶ Quæ de septẽ canonicis est.] Catholicis, pro canonicis, legendum teste Sophronio. ¶ In septimo Hypotypoſeon.] ὑποτυπώσεων. Hypotypoſis est, quum res expressa subiicitur oculis. Hic subnotationẽ possis uertere. Nam hoc titulo Clemens scripsit libros octo. ¶ Accepta occasione.] Sophronius explicans quæ fuerit occasio, uertit, εἰλημφὼς ἀφορμὴν ἀναχώρησις. ideſt, accepta hac occasione, quod prouincia careret præside. ¶ Quo rudia uestimenta.] Rudia, uocat ἄγναφα. sic enim uertit in Euãgelio, quisquis is fuit. Apud Sophronium loco rudia, nihil habetur: & in emendatioribus codicibus hæc uox omnino abest. ¶ Extorqueri.] Sophronius uertit ἐκτιάξαι, quod sonat extundere. ¶ Euangeliũ quoq;.] Id appellatur Nazarenorum, & subinde citatur ab Hieronymo.

MATTHAEVS. ¶ Matthæus.] Constanter affirmant hoc Euangelium Hebraice scriptum fuisse. At illud mirum, neminem unquam fuisse, qui testetur sibi conspectum fuisse. Chrysostomus non affirmat, sed aiunt, inquit. Illud constat, primam autoritatem huic Euangelio semper fuisse. ¶ Qui in Bersabeæ Beroea] Bersabea, nec est apud Sophronium, nec in emendatioribus exemplaribus. ¶ Ex Aegypto uocaui filium meum.] De his copiosius Hieronymus in libro De optimo genere interpretandi: & nos in Annotationibus Noui Testamenti nonnihil attigimus. 4

CRESCENS. ¶ Crescens.] Hic codex Græcus commiscet duos, Crescẽtem & Eunuchum. Idem factum est in Latinis. Ea res ne quem fallat, admonere uisum est. 13

IVDAS. ¶ Iudas.] Admiscet & hic Sophronius nõnullos, historiæ seriẽ persequens, quum Hieronymus scriptores tantum recenseat: alioquin à Christo potissimum erat inciC piendum. Quanquam suspicor hæc magis ab alio quopiam studioso adiecta. ¶ Quæ de septem canonicis est.] Rursum pro Catholicis, est Canonicis. ¶ De libro Enoch] Citat enim illic prophetiam Enoch, quæ nusquam extat. Citat & altercationem Michaelis cum diabolo de corpore Moysi. ¶ Quem aiunt ipsi adiunctum.] Ipsi adiunctum, non reperio apud Sophronium: uerum quia suspicabar à librariis omissa, nolui resecare. ¶ Sed ab omnibus expellitur.] Pro Expellitur, legendum Explo ditur. Eam tamen Faber Stapulẽsis admiscuit suis Commentariis, quum meo iudicio nihil sit illic Paulo dignum. 14

BARNABAS. ¶ Separatus à Paulo.] Legis in Actis capite decimoquinto, etiam si Latina mollius sonant, quàm Græca: quod is locus calumniæ patuerit, uelut inter Apostolos dissidium interceſserit. 16

LVCAS. ¶ Apostolicarum actionum.] In nonnullis exemplaribus habebatur, Apostolicarum praxeon: ideſt, actuum, siue actionum. ¶ Igitur uisionem Pauli] In nõnullis codicibus Græcæ uoci spacium erat relictum, τὸ ἄγραμμα. At Sophronius periodi meminit, non uisionis. Periodus autem Latinis circuitũ sonat. 17

¶ Ideſt

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Ideſt, amatorem Pauli.] Σπουδαῖον apoſtoli Pauli, ideſt ſtudioſum apoſtoli Pauli. ¶ Pauli amore feciſſe.] Locum hūc partim ex emendatioribus libris, partim ex Græcis reſtituimus in hunc modum, Et confeſſum ſe hoc Pauli amore feciſſe, & ob hoc, loco excidiſſe quidam ſuſpicantur. Huc enim refert uerbū hoc Sophronius, non ad ſequentia. ¶ Qui à principio ipſi uiderunt.] Hinc liquet Lucam audita referre magis, quàm uiſa. ¶ Vixit octoginta quatuor annos, uxorem habens, ſiue nō habens.] Hæc uerba uidentur adiecta, quando quidem nec addūtur apud Sophronium, nec in exemplaribus emendatioribus.

18 MARCVS. ¶ Salutat uos eccleſia, quæ eſt in Babylone collecta] Coelecta, legendum, non Collecta: quemadmodum admonuimus & in Annotationibus in Nouum æditis teſtamentum. Nam Græce eſt, συνεκλεκτή. ¶ Succedente ſibi Auiano.] Sophronius pro Auiano, habet Ananiam.

19 IOANNES. ¶ Quæ res etiam diaphoniam.] Διαφωνίαν, ideſt diſſonantiam, [redacted]. ¶ A ſenatu reciſis] In aliis ſcriptū erat, ſciſſis: legendum eſt, reſciſſis: hoc eſt, abrogatis & irritatis, à uerbo reſcindo. ¶ Sub Nerua principe.] Pro Nerua, Sophronius habet Pertinacem: idq; reperitur in nonnullis exemplaribus, ſed falſo.

HERMAS. ¶ Salutate Phlegontem, Herman, Patroban, Hermen] Aſyncritus à librariis eſt prætermiſſus, quē ex Paulo & Sophronio reſtituimus. ¶ Qui appellatur paſtor.] Græce ποιμήν. Nam is Græce ſcripſit.

21 PHILO. ¶ Patrimonia egētibus diuidantur.] Ex Sophronio liquet legēdum Diuiduntur, indicatiui modo: ac mox Vacatur, non Vacetur. Non enim hic præcipit, quid oporteat à monachis fieri: ſed quid apud illos fieri ſoleat, oſtendit. ¶ De his quæ ſenſu.] Κατὰ νοῦν, ideſt in animo ac mente, nimirum apud nos. ¶ De tribus uiſtutib. liber unus] Sophronius uertit ἀρετάμων, ut intelligamus non uirtutes, quæ opponūtur uitiis, ſed potentias, quibus æduntur miracula. ¶ Quæ ſcripſit de uita contemplatiua.] In aliis extabant nonnulla ueſtigia Græcæ ſcripturæ, ſed deprauatiſſima, quā tamen procliue ſit ex Sophronio reſtituere, περὶ βίου θεωρητικοῦ ἐκτῶν, ideſt De uita contemplatiua ſupplicum. ¶ Et ſicut de aliis iudicibus.] In nonnullis ſcriptum erat, & ſint ab aliis iudicibus iudices. Apud Sophroniū nihil horum reperitur. ¶ Apud Græcos dicitur, ἢ πλάτων φιλωνίζα, ἢ φίλων πλατωνίζα.] Ideſt, aut Plato Philoniſſat, aut Philo Platoniſſat: ob ſtili congruentiam. Nam id dici ſolet de uehementer inter ſe ſimilibus.

22 SENECA. ¶ Sotionis Stoici.] Pro Sotione Sophronius habet Σώζοντα, ideſt Sozontem: an recte, addubito. ¶ Quem non ponerē in catalogo ſanctorū] Nonnihil demiror, quid Hieronymus hic ſenſerit, quum Philonem ponere non ſit ueritus Iudæum non Chriſtianū, & item Ioſephum, & nonnullos hæreſiarchas. Cur uocat Catalogum ſanctorum? aut cur his ueretur adiūgere Senecam, ethnicū quidem, ſed quod ad mores attinet, multis Chriſtianis ſanctiorem? ¶ Quæ leguntur à plurimis] Tacite indicat erudito lectori quid ſentiat. Nempe eas epiſtolas falſo inſcribi Paulo & Senecæ, quum nihil illic ſit, neq; Paulo dignum, neque Seneca. Quemadmodum admonuimus in Senecæ operibus, à nobis utcunque emendatis, quatenus exemplaribus adiuti ueruſtis, coniectura conſequi potuimus.

IOSEPHVS. ¶ Ioſephus Mattathiæ.] Matthiæ, eſt apud Sophroniū, ſuffragantibus & ueruſtis exemplaribus. Suidas habet, Matthæi. ¶ Quatuordecim Antiquitatū libros] In nonnullis erat uiginti quatuor, at Sophronius uiginti ponit, conſentientibus ueruſtis exemplaribus, atque ipſo Suida, Græce, περὶ τῆς ἀρχαιολογίας. ¶ Duos archeotetos.] ἀρχαιότητος, ideſt antiquitatis. ¶ Qui inſcribitur περὶ αὐτοκράτορος λογισμοῦ.] Ideſt De imperatrice ſapientia, ſeu prudentia. Nam id interpretamētum, quod circūfertur in uulgatis exemplaribus, de potentia dicendi, neſcio quis adiecit. Cæterum Græcum titulum & ante nos reſtituit ex Sophronio & Suida, Cono Norimbergenſis uir in perueſtigandis iis quæ ad reſtituendos autores pertinent, iuxtà fidelis ac diligens, & omnino dignus qui diutius uiuiſſet bonis literis: ac diutius uiuere poterat, niſi in hoc uitæ genus incidiſſet, in quo huic ſtudiorum generi non multū honoris haberi ſoleat, quod haud magnopere faciat περὶ τὰ ἀληθῆ.

CLEMENS. ¶ Omnino grandis] [redacted]. ¶ Volumine coarguit] Sophronius uertit ὠδύνατο, quod magis ſonat Corrigit.

IGNATIVS. ¶ Quia non ſum dæmonium incorporale.] Corporale, legit Sophronius, & ita ſcriptum habetur in emendatis exemplaribus. Plato dæmonibus corpora tribuit ſubtilia. Quod alicubi ſenſit & Auguſtinus. ¶ Ego me urgeam.] Hæc uerba nec habentur apud Sophronium, nec in ueruſtis exemplaribus emendatioribus.

POLYCARPVS. ¶ Regente Anacleto.] Sophronius pro Anacleto, legit Aniceto, ἀνικήτου, quod nobis inuictum ſonat. Meminit autem Aniceti in Egeſippo.

PAPIAS. ¶ Explanatio ſermonum domini.] ἐκθέσεις τῶν λόγων κυρίου. ¶ Iudaicam æditionem] Sic enim reſtituimus ex Sophronio titulum in noſtris exemplaribus corruptum. Iudæi διατρώσεις uocant, poſteriorum interpretationes: cuius generis apud nos ſunt Auguſtinus, Thomas & Scotus. ¶ Victorinus Pictauienſis] Sophronius, πιταβῖνος. In nonnullis ueruſtis habebatur Petabionenſis.

QVADRATVS. ¶ Athenis exegiſſet

A ſet hyemem.] Hoc eſt, hybernaſſet.

30 ARISTIDES. ¶ Apud philoſophos.] In nonnullis erat, ſilogos. Ex Sophronio reſtituimus, philologos: hoc eſt, eruditionis & eloquentiæ ſtudioſos.

AGRIPPA. ¶ Barthobā & Bachobeth] 31 Sophronius legit, Barcaban & Marcob: quanquam hic perparui refert, quum ſint uocabula factitia. Huius ſunt & illa prodigioſa nomina, Ἀβραξας, Barbelus: de quibus dictum eſt aliàs. ¶ Qui quaſi annum continens.] Nam Græcis literis, quibus conſtat hæc dictio, numerus conficitur trecentorū & ſexagintaquinque. ¶ A quo Gnoſtici] A ſciētia dicti, quam ſibi uindicabant huiuſmodi prodigiorum fumis. ¶ Cochebas] Χιχιβᾶς, legit Sophronius. ¶ Ex quo primum errore creuiſſet.] Creuiſſent, legendum cenſeo: ut ſubaudias, idola. ¶ Antinous] Hic erat in deliciis Adriano. Ab eo nomē indidit ciuitati Aegypti, quæ eadem dicta eſt Adrianopolis.

IVSTINVS. ¶ Neapoli urbe Palæſti- 33 næ] Hic deerat in noſtris exemplaribus, Patre Priſco Bacchio. Quæ uerba reſtituta ſunt ex Sophronio, apud quem legimus, ἀπὸ τῆς νεαπόλεως παρχίας παλαιστίνης, ἐν πατρὸς πρίσκου βακχίου. ¶ Cui titulum prænotauit Ἴαγχος.] Sic enim reſtituimus, partim ex ueſtigiis exemplarium emendatiorum, ſed multo magis ex Sophronio. Eſt autem Ἴαγχος, redargutio. ¶ De monarchia.] Μοναρχία, eſt principatus unius. B ¶ Quem prænotauit pſalten] Ψάλτην, ideſt cantorem. ¶ Quum in urbe Roma haberet διατριβάς.] Nam hanc uocem repoſuimus è ueſtigiis ueterum codicū, & extat eadem apud Sophronium. In nōnullis aſſcripta erat interpretatio Græcæ uocis, ideſt ludos exercitatorios: in nonnullis deciſiones. Vnde palàm eſt, hæc ab alio quopiam adiecta, non ab Hieronymo. Et rurſum omiſſis Græcis, ex his additis, alius alia aliaq; diuinarat Græca. Cæterum diatribæ, dicuntur conflictationes philoſophorum.

MELITO. ¶ Et Eglogarum libros ſex] 34 Ἐκλογῶν. Eclogarum, hoc eſt excerptionum, per κ, non per γ: quanquam in his titulis parum conuenit inter exēplaria Latina. ¶ Pro Montano dedit.] Pro Dedit, in nonnullis habebatur Cauillatur. Apud Sophronium neutrum eſt, ſed tantum Dicit.

THEOPHILVS. ¶ M. Antonio ſecundo.] [redacted]. ¶ Qui mihi tum ſuppetunt.] Video lector, ut ſola phraſi iudicat opus.

35

36 APOLLINARIVS. ¶ Aſiæ Hieroſolymitanus] Hierapolitanus habetur tum in emēdatis codicibus, tum apud Sophronium. Addidit autem, Aſiæ: quod eiuſdem nominis ſit urbs in Syria, & item in Creta. ¶ Et aduerſum Caraphrygas] Hæretici ſunt, à regione dicti. Sophronius legit, Κατὰ τῶν φρυγῶν. ideſt, aduerſum Phrygas. Verū noſtra lectio mihi magis probatur. Nam Græci, κατὰ φρύγας hæreſim dicunt: quemadmodum κατὰ Ματθαῖον euangelium. hoc eſt, Iuxta Phrygas, ſecundum Matthæum. ¶ Inſaniebant.] Alluſit ad uates phanaticos & lymphatos. Et Priſcilla, legit Sophronius, non Priſca: quanquam Latina diſſident exemplaria. Emendatiora ad hunc habebant modū. Aduerſus Cataphrygas, tum primū cum Priſca & Maximilla inſanis uatibus, incipiente Montano. Quæ quidem lectio mihi magis probatur: niſi quod ſuſpicor ex Græcis unum deeſſe uerbū: Aduerſus Cataphrygas tunc primū exortos. Sophronius enim ita uertit, τότε πρῶτον ἀνακυψάντων. Et iiſdem fermè uerbis uſus eſt Euſebius.

DIONYSIVS. ¶ Dionyſius.] Quum tot fuerint Dionyſij Græci, probabile eſt, li- 37 bros De hierarchia cœleſti, & De diuinis nominibus, ab horum aliquo fuiſſe ſcriptos, non ab Areopagita diſcipulo Pauli.

TATIANVS. ¶ Eucraticarum] Encra- 39 titarum, legendū ἐγκρατιτῶν, à continētia dicta uox, quod abſtinerent à cibis ac matrimonio,

PHILIPPVS. ¶ Hoc eſt urbis Gortynæ.] Hoc eſt, additum eſt à neſcio quo: nec ad 40 ſenſum faciens, nec repertum apud Sophronium, huius interpretem operis.

MODESTVS. ¶ Sub nomine eius & 42 alia συντάγματα.] Ideſt compoſitiones. Nam ſic licet ex Latinorum codicum ueſtigiis conicere. Tametſi Sophronius legit, συγγράμματα, id eſt conſcriptiones, uoce idem declarante. Proinde dogmata, à ſciolo quopiam adiectum eſt. ¶ Sed ab eruditis quaſi ψευδεπιγράφα.] Pſeudepigrapha, ideſt falſo inſcripta. Quidam adiecerat Falſæ ſuperſcriptionis, quod alius mutarat in Falſas ſuperſtitiones.

IRENAEVS. ¶ Irenæus.] Εἰρηναῖος, à pa- 45 ce nomen, Sophronio ſine aſpiratione ſcribitur. ¶ Et ad Blaſtum] In nonnullis Baſilicum habebatur, ſed mendoſe. ¶ De monarchia.] Nam Manichæi duo faciūt principia, alterum boni, alterum mali. ¶ Et de octaua] Ideſt ogdoade.] Quid acciderat Hieronymo, ut Latinam uocem Græce uoluerit interpretari? Proinde quādo uel hinc conſtat uitiatum locum, ex Sophronio reſtituendus eſt, qui legit: περὶ τῶν ἐγκλειστῶν. ideſt, De octauis. ¶ Egregium σύνταγμα.] Ideſt cōmentarium, ſiue opus, à συντάττω. Et hic audaculus quiſpiam adiecerat interpretans, Ideſt documētum. ¶ Adiuro te.] Quis neſcit hunc Irenæum non eſſe conferendum cum noſtro Hieronymo, cum quo nemi- nem auſim conferre Græcorum, præter unum Origenem. Et uides quàm ſancte ſit obteſtatus de ſeruanda integritate uoluminum ſuorum. Quid igitur ſupplicij dignum eſſe poſſit impudētiſſimo nebulone, qui non ueritus ſit, omnia fermè diui Hieronymi opera uel effingere, uel contaminare? ¶ Vnitatem colligij ſcindere.] Non temere hoc annotauit diuus Hieronymus, quod uideret (opinor) ſuis

temporibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

temporibus quosdam nimium præcipites ad
resecandum ab ecclesia. ~~Quibus modis & nos magnam orbis partem perdidimus, dum omnes cæremonias ad unũ exigimus, cum Christus baculum infractum non comminuat, & linum fumigans non exstinguat, & hunc secutus apostolus Paulus, infirmã fide susceipi iubeat, non reiici & tolerari, donec spes ulla proficiendi in melius: & D. Augustinus languidum malit quàm mortuũ, debilem quàm exanimũ.~~

RHODON. ¶ Et Apellem alium] Vn-
47 de dicti Apellitæ apud D. Augustinũ. ¶ A se quondam fuisse cõuictum] Ita quidam correxerat, hoc est corruperat. Cæterum in emẽdatioribus codicibus scriptum habebatur Conuentum, non Conuictum: & Sophronius ita legit, qui uertit συντετυχυῖναι. ¶ In hexaemeron] Idest in creationem mundi, quæ sex dierum opificio peracta est: iuxta Genesim Moysi. ¶ Et aduersum Cataphrygas] Sophronius & hoc loco legit Phrygas, non Cataphrygas: quanquam hoc ad sensum nihil refert.

CLEMENS. ¶ Catecheseon] Κατηχήσεων,
48 idest institutionum, nomen uerbale, ab eo profectum uerbo, unde dicti sunt catechumeni. ¶ Stromatum, στρωματέων] Στρώματα, stragulæ dicuntur, quæ solent è uariis coloribus contexi: unde στρωματὺς, ad eum contextus modum dicitur liber. ¶ Hypotyposeon.] ὑποτυπώσεων, id est subnotationum, quum res paucis indicatur: Ruffinus uertit, cõfirmationum. ¶ De ieiunio liber unus, de disputatione liber unus.] Sic enim in plerisq; codicibus uitiauit scripturam, nescio quis: ex unico libro, duos faciens. In emẽdatioribus ita legitur: De ieiunio disceptatio, & alius qui inscribitur, &c. Ad eũdem modum legit Sophronius. ¶ προσφώνησιν] Idest dedicauit, siue addixit, ut magis ad uerbũ reddam. Vsus est hoc uerbo M. Tullius aliquoties in Epistolis ad Atticum. ¶ Cuiusdã chronographias.] Χρονογραφίας, idest annalium, siue temporum descriptiones. ¶ Qui in similitudinem Iosephi] Hic subiiciebatur Græca uox non uno modo deprauata. Cæterũ eã ex emendatiorũ uoluminũ uestigiis, tũ ex Sophronio restituimus ἀρχαιογονίας, quod fermè sonat antiquas generationes, siue ortũ primarũ rerum.

49 MILTIADES. ¶ Priscã Maximillãq;] Magno consensu nostri codices habent, Priscam: solus Sophronius legit, Priscillam: idq; constanter in his quæ sequuntur. ¶ Apologeticum.] Idest defensorium.

50 APOLLONIVS. ¶ Apollonius.] In nonnullis uoluminibus ex Apollonio fecerãt Apollinarem. ¶ Et insanas uates] Priscillam & Maximillã. ¶ Ex aliis fructibus] Sophronius legisse uidetur Actibus, ἔργων uertens. ¶ Hæresis Cataphrygarum] Sophronius uertit, ἡ κατὰ φρύγας, hoc est, secta Phrygũ. ¶ Quos de ecstasi.] περὶ τῆς ἐκστάσεως, idest de raptu siue excessu mentis, ut nunc loquuntur.

51 SARAPION. ¶ Serapion] Græci Sarapion scribunt, astipulantibus & uetustissimis Latinorũ exemplaribus. ¶ Ad Domnium.] Nonnulli scriptum habebãt, dominum. In uetustissimis lego Domnum, dissyllabum, suffragante Sophronio. ¶ Autoris sui achesi.] Sic enim in plerisq; legitur. Cæterũ ex Sophronio legendum ἀσκήσεως, hoc est, studio siue exercitio. Perperam autem adiecerat quispiam interpretamentum, idest intelligentiæ.

APOLLONIVS. ¶ Sub Cõmodo & 52
Seuero principe proditus] Partim ex uetustissimis codicibus, partim ex Sophronio liquet ita legendum esse. Apollonius Romanæ urbis senator, sub Commodo principe à seruo proditus: sub Seuero, quod Christianus esset, imperato, ut rationem fidei suæ redderet, &c.

THEOPHILVS. ¶ Theophilus.] Hoc 53
quoq; restabat, ut de die paschæ quæreretur occasio dissidij. Hæ sunt quæstiões, ex quibus Paulus negat ullum fructum gigni, nisi cõtentionem & impietatem. ~~De huiusmodi nugis disputant, de conceptionibus, de cõceptione beatæ uirginis, de die paschæ, de bellis insanissimis, quibus iã totennis sacra profanaq; omnia turbantur, silent theologi, tacent concionatores. Atq; hic erat diffugiũ: huc camputi, omnes intendendi nerui. Hinc postio Christianissimi & malorum omnium oceanus, fons uirtutis barbaries, qua duriùs propè premuntur Christiani quàm olim Turcæ.~~

HERACLIVS. ¶ Heraclitus.] Hera- 56
clius, absque T legimus, tum apud Græcos, D
tum in peruetustis Latinorum codicibus.

ARABIANVS. ¶ Arabianus.] Hunc 61
Sophronius Brabianum uocat, sed refragantibus nostris exemplaribus.

TERTVLLIANVS. ¶ Tertullianus] 63
Vt fauit Hieronymus ingenio Tertulliani, quẽ propemodũ excusat in Montani factionẽ prolapsum, culpam reiiciens in inuidentiã & contumelias clericorũ. Itidem & Arius iritatus, tantos rerum motus exciuit: nec Origenes inuidia caruit, & uix substitit Hieronymus.

ORIGENES. ¶ Κατηχήσεων] Catechese- 64
on, unde catechumeni. ¶ Theoctisto.] Quod sonat à deo condito, siue possesso. ¶ Pro nomine eius] Vetustissimi scriptum habebãt, super nomen eius: legendũ opinor, sub nomine eius. Sophronius uertit, ἐπὶ ὀνόματι αὐτοῦ. ¶ Firmianus] Firmilianus, dicitur Sophronio: & in exemplari Maguntiæ primum excuso. ¶ In sanctis scripturis uersatus est.] In uetustissimo quodam exemplari scriptũ erat, Eruditus est: consentiente Sophronio, qui uertit, πεπαίδευται. ¶ Et cum cæteris æditionibus comparauit.] Comparauit, dixit pro Contulit. Id uerbi pãrũ uidetur intellexisse Sophronius, qui transtulerit ὠνήσατο, idest emit: quum Hieronymus Ruffini taxarit acyrologiam, quod comparare pro mercari posuerit. ¶ Et quia indicẽ operum eius] Hæc epistola prorsus intercidit unà cum indice, quæ nostro bono periit. Nam si superesset

A peresset, magis etiam discruciaremur, eius uiri tot egregia perisse monumenta. Nunc extãt perpauca, tamesi nuper quidam multa congessit in nomẽ Origenicum, prorsus indigna, non dicam Origene, sed prorsus homine mediocriter erudito: ac penè nihil nouimus Origenis, nisi quod in quibusdã errauit. ¶ Cum etiã Fabianus.] Sophronius legit Flauianus. In uno uetustissimo codice reperi Fauianus.

TRYPHON. ¶ Et de dichotomemati-
67 bus] Sic enim restituimus Græcam uocem ex Græcis commentariis. Est autem διχοτόμημα, sectio in duas partes. Sophronius legit, περὶ τῶν διχοτομούντων, idest de dissecantibus. De uacca russa integræ ætatis sit mentio etiam Numeri decimonono: de dichotomematibus, Geneseos decimoseptimo.

68 MINVTIVS. ¶ Qui Octauus inscribitur.] Octauius legitur in peruetustis nostris, astipulantibus & Græcis, in quibus est ὀκτάβιος. ¶ Qui quum sit & ipse diserti hominis.] Quum uterq; liber fuerit hominis eloquẽtis, tamẽ Hieronymus ex orationis genere discernit: ~~& ifti non sinunt, ut insanis iuxtà ac inde, ei nebulonis nænias, ab eloquẽtissimi declamatoris scriptoris dictione secernamus.~~

69 CAIVS. ¶ Aduersus Proculũ.] Sophronius legit, Patroclum. ¶ Sed usq; hodie] Vides ætate Hieronymi Epistolam ad Hebræos nondum fuisse receptam nomine Pauli.

HIPPOLYTVS. ¶ Temporum cano- B
71 numq; scripsit.] Exemplariorũ inter se pugnat declarat, scripturã non carere mendo. Ex Græcis ita restituimus, & nonnullis ueterum codicum uestigiis. Rationem paschæ, temporumq; canones scripsit. ¶ Circulum, quem Græci ἐξαετηρίδα.] Nam eam uocẽ partim ex Sophronio reposuimus, partim ex uestigiis manifestissimis uetustissimi codicis, consentiente æditione Maguntinensi. Est autem Græca uox composita à sedecim & anno. ¶ Nouem annorum circulum ἐννεακαιδεκαετηρίδα.] Consentiũt & hic uetusti codices cum Sophronio. ¶ In Hexameron] Hexaemeron, legendum quinq; syllabis, ἑξαήμερον. ¶ De Apocalypsi.] Vidimus Basileæ cõmentariolos quosdam in Apocalypsim, Hippolyti titulo, sed ieiunos & citantes Hippolytum, nescio quem. Citatur autem Hippolytus episcopus Romanus, in Græcis commentariis. ¶ Et similia.] Hic titulus erat deprauatus. Sophronius habet, περὶ ὁμιλιῶν, id est de colloquiis: & propemodum respondebant uestigia uetustissimi exẽplaris. ¶ In huius æmulationem] Sophronius æmulationem ad superiora refert, ad hunc modum: In quibus præsente Origene se loquutũ fuisse ad imitationem illius in Ecclesia, declarat. Deinde sequitur, ueluti nouæ periodi caput: Ambrosius quem, &c. ¶ Vnde in quadam epistola ἐργον opus, & ἀνάγκην impellere, quod instigaret & ur-

geret ad opus. In Epitaphio Nepotiani nonnulli codices habebant διάκτην. Cæterum ex hoc loco nihil addubitem, illic quoq; scriptũ fuisse, ἐγγεδιάκτην, uelut hoc Hieronymo fuisset Nepotianus, quod Ambrosius Origeni.

ALEXANDER. ¶ Aronitas] Antinoi 72
tas, legendum ex uetustis exẽplaribus, & Sophronio. Notat eos, qui uita defunctis diuinos honores exhibebant. Historia Ecclesiastica libro quarto docet, hos dictos Antinoios ab Antinoo, quem Cæsar Adrianus adamauit: & oppido ex huius nomine condito, pro deo coli iussit.

IVLIVS. ¶ Hanc fabulam.] Ea nunc in 73
templis publice legitur. Tametsi potest hoc dictum ad Iulij personam torqueri, qui sic in epistola scripserit. At Hieronymus in Præfatione Danielis sentit eadem. ¶ Nec conuenire cum Hebraica ueritate.] Ita ferè scriptũ erat in omnibus uulgatis exemplaribus, sed mẽdosè. Id quod deprehẽdere licet quum ex uestigiis codicum uetustissimorũ, tum uero palàm ex Sophronij translatione. Nam pro ueritate legendum etymologia. Siquidem ex etymologia, quæ cum respondeat in Græcis uocibus, non item respondet in lingua Chaldaica, nec Hebraica, conuincitur is liber à Græco quopiam conscriptus. ¶ Apotu] Græca sic habent, ἀπὸ τοῦ σχίνειν σχίσαι, ηὐλὰ ἀπὸ τοῦ ψείνου ψίσαι. idest, à lentisco scindere, & ab ilice secare. Qua de re plusculum diximus in Præfationem Hieronymi præfixam Danieli prophetæ. ¶ Cõtra quem doctam epistolam.] Doctrinam laudat, quod non accedat sententiæ, quo rem mitiget. ¶ Super diaphonia.] διαφωνίαν, idest discordia, siue dissonantia. Hac de re nonnihil attigimus in Annotationibus, quas adiecimus Nouo instrumento recognito.

THEODORVS. ¶ Proficiscens.] Hoc 75
est, ex itinere. Deinde sequũtur Græcæ uoces duæ, πανηγυρικὴν ὐχαριστίαν, idest laudationẽ gratitudinis. ¶ Scripsit & μετάφρασιν.] Idest, interpretationem: à uerbo μεταφράζω, commentor: quod addat aliquid alienis dictis, quum ipse nihil dicat suum. Extat hic liber in bibliotheca Prædicatorum apud Basileam.

CORNELIVS. ¶ Scripsit Epistolam 76
ad Fabium.] Sophronius legit Flauianum, & in uetustissimo codice, quẽ in hunc usum exhibuit bibliotheca diuorum Petri & Pauli oppidi Vissemburgensis (si quis uolet experimentum fidei nostræ capere) scriptũ erat Fauianũ.

DIONYSIVS. ¶ Sub Heracla Κατη- 79
χήσεων] Idest initiationum, siue institutionum. ¶ Scholã presbyter tenuit.] Sophronius pro Presbyter, legit Presbyterij: ut intelligas institutionem ad presbyteros pertinere. ¶ Origenis uel insignissimus] Vetustus codex habebat, ualde insignissimus, sed mẽdosè. Sophronius tantum legit Insignis, & ita scriptum apparet ab Hieronymo. ¶ Ad Sixtum.] Ad Xystum, habeẽ tum in uetustissimo codice, tum

Universidad de Deusto
Biblioteca

apud Sophroniũ Græcum. ¶ Dionysius Nouatiano] Certum est Hieronymum exordium epistolæ dũtaxat posuisse. Sophronius totam retulit in hanc sententiam, nam sensum reddemus potius, quàm uerba. Dionysius Alexandrinus episcopus Nouato. Nolens ne ad sacerdotium fueris inductus, ita demum ostendes, si uolẽs cesseris. Nam oportuit quiduis etiam hac gratia perpeti, ne discinderetur Ecclesia dei. Necp minus præclarum ex hoc contigisset testimonium, quod noluisses dissidium inducere, quàm proficisci solet ex eo, si quis recuset simulacris immolare: atque adeo præclarius etiam, mea quidem sententia. Siquidem illic uni propriæcp consulitur animæ, hic totius ecclesiæ negocium agitur. Tametsi nunc quocp si persuaseris, si compuleris fratres in concordiam redire, plus egeris officio, quàm peccaris errato. Atcp hoc quidem haud imputabitur, illud uero laudibus feretur. Cæterum, si non obtemperantibus illis minus assequeris quod uis, tamen fac modis omnibus, ut tuam ipsius serues animam. ¶ Et heortasticæ.] ἑορταστικῶν, idest festiuales, ut ita loquar, nempe de festis diebus. ¶ Et ad Heraclam.] Vetustissimus codex habebat Hieraclam. Sophronius legit ἱερᾶκα, Hieracem. ¶ Et περὶ γυμνασίου.] Idest De exercitatione. Sic enim restituimus Græcas uoces, partim ex uestigiis ueterum codicum, partim ex Sophronio. ¶ Ad Hermãmonem.] ἑρμάμμωνα, Hermammonẽ legit Sophronius. ¶ Et ad Damonem.] Ad Ammonem, legendum suffragantibus & Latinis uetustis. ¶ Ad Telesphorum.] In nonnullis erat, Delisporum. Sophronius legit, Telesphorum. ¶ Ad Canonem] In nonnullis erat, Canon. Ex Sophronio legendum est, Ad Cononem. ¶ Quod Græce dicitur Cheron.] Sic fermè est in uulgaribus codicibus. Cæterum ex Sophronio legendum est, λαθαρὸν, idest purum, quod non uideretur admittere peccatum in ecclesiam.

84 VICTORINVS. ¶ Viliora uidentur] Vides lector eloquentia commendari præclaras sententias, & obscurari sermonis uitiis.

PAMPHILVS. ¶ Vigintiquinque.]
85 Quidam ex coniectura asscripserant, ῥητόνων, idest quæstionum: quum in uetustissimis exemplaribus, & item in prima æditione Magũtinensi, literis incorruptis habeatur, ἐξηγήσεων, idest enarrationum, suffragãte & Sophronio. ¶ Vt Croesi opes] ~~Nunc sanctorum strophiolo, & calceos ostentamus: id qui magis ad quæstum, quàm ad pietatem. & tot libros à martyribus cõscriptos passi sumus intercidere, quũ nullæ sint faceratiores reliquiæ.~~

86 PIERIVS. ¶ Miræ ἀσκήσεως.] Idest studij, siue exercitationis. ¶ In uigilia paschæ.] In peruigilio, legendum tum ex uetustissimis exẽplaribus, tum ex interpretatione Sophronij, qui uertit παννυχίδι.

87 LVCIANVS. ¶ Luciana nuncupentur.] Lucianea legendum, λουκιάνεια. ¶ Sub persequutione Maximi] Maximini legendum ex Sophronio, & uetustissimo codice Latino. C

88 PHILEAS. ¶ Aegypti quæ uocatur.] Nomen urbis, quoniam uarie deprauatũ erat in exemplaribus, dicitur Thmuis, θμοῦις, cuius meminit & alibi sæpe Hieronymus & Stephanus.

89 FIRMIANVS. ¶ Ob Græcam uidelicet urbem.] Ita Iuuenalis:
Non possum ferre Quirites Græcam urbem.
quod magna turba Græculorum illic profiteretur artes suas. ¶ Symposion.] συμπόσιον, id est conuiuium. ¶ Hodœporicon.] ὁδοιπορικὸν, quod Latine dicere possis, itinerarium. ¶ Et ἐπιτομὴν.] Idest compendium. ¶ In libro uno acephalo.] ἀκεφάλῳ, idest sine capite, quod initium detruncatum esset.

91 EVSEBIVS. ¶ Euangelicæ ἀποδείξεως.] Idest Euangelicæ demonstrationis. ¶ Et Euangelicæ προπαρασκευῆς.] Idest præparationis. Sic enim restituimus scripturam ex Sophronio, consentiente uetustissimo exemplari.

¶ Theophanias.] Θεοφανείας, idest apparitionis diuinæ. ¶ Et Chronicorum canonum.] χρονικῶν κανόνων, idest Regularum de temporibus. ¶ De Euangeliorum διαφωνία.] Idest dissonantia. ¶ Τοπικῶν.] Idest De locis. ¶ Apologus pro Origene.] Idest defensio. 92

RHETICIVS. ¶ In canticum.] Hunc improbat in quarto Tomo, exponens quid sit aurum Ophaz. D

93 METHODIVS. ¶ Et de autexusio.] Sic ex Sophronio legendum, qui uertit, περὶ αὐτεξουσίου, idest De eo qui est sui iuris, siue De libero arbitrio. ¶ In Chalcide Græciæ] Quod plures sint eiusdem nominis. Sophronius pro Græciæ, uertit τῆς ἀνατολῆς. idest Orientis, siue quæ est in oriente.

95 EVSTATHIVS. ¶ Genere Pamphylius, Sidetes.] Nam ita legendum, non solum ex Sophronio, uerum etiam ex uetustissimorum codicum uestigiis. Nam Side, Pamphyliæ oppidum est. ¶ Primum Berœæ, Syriæ.] Sic enim legendum testantur & Sophronius, & peruetusti codices nostri. ¶ Thraciarum.] Dixit ut nos, Galliarum: pro Thraciæ. ¶ De Engastrimythu.] Ex Sophronio legendum, περὶ ἐγγαστριμύθου, de uentriloquo.

96 MARCELLVS. ¶ Sub Constantino & Constante, ex Sophronio. ¶ Diuersarũ hypotheseon.] Idest materiarum, siue argumentorum.

97 ATHANASIVS. ¶ Vsque ad Iouinianum.] Iouiani, legit Sophronius, suffragante uetustissimo exemplari. ¶ ἱστορικῶν.] Idest, de festis diebus.

98 ANTONIVS. ¶ Ad Arsenatas.] Arsinoitas, legendum. Est enim Arsinoe, Libyæ ciuitas.

100 THEODORVS. ¶ Et magis historicæ intelligentiæ] Magis, non addit Sophronius; nec

A nec uideo quid ad sensum faciat. Sensit autem illum simpliciter, & ad literam (ut uocant) interpretatum scripturam diuinam.

102 TRIPHYLLIVS. ¶ Cypri Ledrensis, siue Leuteonis.] Sic enim legit Sophronius.

105 LVCIFER. ¶ Caralitanus.] Sophronius legit λαρακάλιτης, idest Caracalitanus: sed dissentientibus Latinis codicibus omnibus: & Stephanus De nominibus urbium, meminit Calariæ, quæ sit Aphricæ ciuitas. Sed hũc Luciferum fuisse episcopum Caralis, quæ est metropolis Sardiniæ, perspicuum est ex Tripartitæ historiæ libro sexto, capite decimonono & uigesimotertio.

108 ACACIVS. ¶ Μονοφθαλμὸν.] Idest unoculum: nam is proprie dicitur luscus. ¶ Συμμίκτων ζητημάτων.] Idest commixtarum quæstionum.

109 SARAPION. ¶ Serapion.] Sarapion scriptum erat in antiquissimis uoluminibus, assentiente Stephano.

110 HILARIVS. ¶ De synodo Pyterensi.] Viterienſi, legunt alij. Sophronius, Biterienſi.

TITVS. ¶ Bostrenus.] A Bostra, ciuitate Arabiæ. ¶ Et Iouiniano.] Iouiano, legit Sophronius, suffragante uetustissimo codice Latino.
112

114 APOLLINARIVS. ¶ Apollinarius] Nam ita legit Sophronius, consentiente uetustissimo codice scripto.

PACIANVS. ¶ Martianus.] Alij Da-
116 tianus: sed utrunque mendose, quum legen-
B dum sit Pacianus: cuius & postea meminit in Dextro filio. ¶ De quibus est Certus.] Cerbus, legendum ex Sophronio λίγβῳ. Apparet nomen eius esse, aduersum quem scripsit.

117 PHOTINVS. ¶ Syrmij episcopus.] Id est oppidum Pæoniæ, ut ait Stephanus. Nisi fortè Græcus, Pæoniam, dixit pro Pannonia. Nam Syrmium in inferiore Pannonia ponunt Ptolemæus libro secundo: Plinius libro tertio, capite uigesimoquinto: Strabo libro septimo.

SOEBADIVS. ¶ Sœbadius Agenni]
118 Addidit, Galliarũ: quod & alibi sint eiusdem nominis oppida.

119 DIDYMVS. ¶ Proprij indicij est.] Καταλόγου, uertit Sophronius, idest indicis.

121 AQVILIVS. ¶ Quasi hodœporicum] ὁδοιπορικὸν, idest itinerarium. Quod uocauit καταστροφὴν, idest conuersionem. ¶ Siue peram.] Πηρὰν, idest experientiam. Iam hic apparet interpretationes ab aliis adiectas, nihil ad rem facere.

122 CYRILLVS.] Extant eius catacheses.] Κατηχήσεις, idest institutiones.

EVZOIVS. ¶ Efitius.] In aliis, Eozo-
123 ius: utrunque mendose. Legendum enim, Euzoius, ὡΐου. Nec est apud Ephesum, sed apud Thespesium.

125 EFRAEM. ¶ Post lectionem scripturarum.] ~~Hinc apparet, non nisi Apostolicæ~~ ~~rascolim legi solitas in templis: aut certe, uiros~~ ~~suæ Apostolicæ auctoritatis: quum hodie quo~~ ~~rumlibet somnia, imò nugas hierocularum, delira~~ ~~menta legantur inter diuinas scripturas.~~

BASILIVS. ¶ Et Astericon.] Legen-
126 dum ἀσκητικὸν, idest Exercitatorium.

127 GREGORIVS. ¶ Gregorius primum Sasimorum, deinde Na.] Sophronius addidit nõnihil, haud scio an de suo, legens in hunc modum: Gregorius primum Sasimorum, deinde Nazianzenus episcopus. ¶ Fratris Cæsaris.] Cæsarij, legendum. Atque hic Sophronius subiicit alium titulum, qui prætermissus est in nostris codicibus: περὶ φιλοπτωχίας, idest De paupertatis amore. Et ne quis putet ab ipso additum, extat idem in uetustissimo codice scriptum. Et alter item: Laudes Machabæorum. ¶ Quidam Herona.] Heronis, legendum ex Sophronio, ἥρωνος. Non enim agitur de titulo libri, sed de autore.

129 DIODORVS. ¶ Ad Eusebij magis Emiseni.] Vt rursum ex characteris indicio notat librum falsò inscriptum. ¶ Cuius sensum quum sequutus sit.] Vbi sunt, qui solent respondere, non eundem hominis esse stilum ubique?

131 PRISCILLIANVS. ¶ Abilæ episcopus.] Abila, ciuitas est Phœnices in Syria. ¶ Factione Hylatij & Hithacij.] Sic enim restituimus uarie deprauata uocabula, partim ex Sophronio, partim ex notis uetustissimi codicis.

132 MATRONIANVS. ¶ Matronianus] Hunc uerterant in Latronianum. ¶ Cum Encrotia.] Cum Euchrotia, legendum.

133 TIBERIANVS. ¶ Matrimonio copulauit.] Ideſt, coegit ut nuberet: sic enim explicat Sophronius: ne quis accipiat, illum suam ipsius duxisse filiam.

134 AMBROSIVS. ¶ Ambrosius Mediolanensis.] Quum multos superstites honorifice recensuerit Hieronymus, mirum cur in uno Ambrosio prætexat hanc causam, quod adhuc uiueret. Certe poterat illius opera recensere. Verum non optime sensisse de literis Ambrosij Hieronymũ, calumniatur & Ruffinus. Et consentaneum est, illum non probasse hominis dictionem, quum fidem & sanctimoniam approbaret.

139 IOANNES. ¶ Ioannes.] Hunc putant esse Ioannem, quem uulgò Chrysostomum dicimus, pòst episcopum Constantinopolitanũ. ¶ De quibus, περὶ ἱερωσύνης.] Ideſt De sacerdotio. Hactenus Hieronymus de Ioanne, nec plura Sophronius. Cæterum in uetustissimo codice hæc adiecerat nescio quis: De compunctione cordis, De lapsu animæ, De mysterio crucis, De fide aduersum Arianos, Aduersum Macedonianos, Aduersum Anomœos: & alia infinita, quæ nec inueniri apud aliquem, quamuis studiosum, facile est: sed per totum orbem scripta eius, tam Græco sermone ædi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ta, quàm Latina translata, uelut fulgura discurrentia, micant. Claruit maxime sub Arcadio principe, à quo & priuata Augustæ coniugis indignatione in exilium pulsus, obiit: & post multos annos, corporis eius reliquiæ cũ magna gloria à Theodosio filio Constantinopolim deportatæ, inter Apostolorum thecas conditæ iacent.

140 GELASIVS. ¶ Post Eunomium.] Εὐσέβιον, consentiente Sophronio cum emendatissimis exemplaribus nostris.

THEOTIMVS. ¶ Tomorum episco-
141 pus.] Naso: Tomitanæ iam non nouus incola terræ. C

¶ Breues commentarioscp.] Commaticoscp, legendum est ex uetustissimo codice: hoc est, breuibus clausulis distinctos.

SOPHRONIVS. ¶ De subuersione 144
Serapis.] Apis bos colebatur apud Aegyptios pro deo. Idem Serapis dictus est.

SCHOLIORVM DES. ERASMI
Roterodami in Catalogum scriptorum ecclesiasticorum, finis.

DES. ERASMI ROTERODAMI IN CATALOGVM ILLVSTRIVM VIRORVM GENNADII, CENSVRA.

D

GENNADII Catalogo debebatur alius locus, sed ipsa rerum series persuasit, ut hic attexeretur. Opus tamen uidetur μείουρον. Abest enim in fine ea pars qua ad exemplum Hieronymi seipsum recensuit. Hanc se uidisse testatur Abbas Tritemius. Nec uideo quam ob causam, sola hæc pars debuerit resecari. Proinde, quoniam in libris non rarius pereunt extremæ paginæ, quàm in agris extremæ fabæ: suspicor, cum Gennadio & alios aliquot prætermissos. Hic scriptor non uidetur caruisse humanis affectibus. Nam diuum Hieronymum apertè mordet, fauens Ruffino: & diuum Augustinum, ut polygraphum, non sine fastidij significatione cõmemorat, uix eximens eum de numero hæreticorum: nec ullum opus eius sine exceptione probat, præter libros De trinitate.

Iacobus

A

GENNADII CATALOGVS ILLVSRIVM VIRORVM

IACOBVS presbyter cognomento sapiens, Nisibenæ nobilis Persa- 1
rum modo ciuitatis episcopus, unus ex numero sub Maximiano persecutore confessorum: & eorum qui in Nicena synodo Arianam peruersitatem ὁμοουσίῳ oppositione damnarunt. Hunc uirum beatus Hieronymus in libro χρονικῶν, uelut magnarum uirtutum hominem nominans, in Catalogo scribarum cur non posuerit, facile excusabitur: si consideremus ipsos tres uel quatuor Syros quos posuit, interpretatos in Græcum se legisse testatum. Vnde constat eum ignorasse illo tempore Syram linguam uel literas: & ideo hunc qui necdum in aliam uersus est linguam nescisse scriptorem. Cõprehendit autem omne opus suum in uiginti sex libris: idest de fide aduersum omnes hæreses, de charitate generali, de ieiunio, de oratione, de dilectione erga proximum speciali, de resurrectione, de uita post mortem, de humilitate, de pœnitentia, de satisfactione, de uirginitate, de ascensu animę, de circumcisione, de azymi benedictione: pro qua in Esaia legitur: Non exterminabitur botrus: de Christo quod filius dei sit & consubstantialis patri: de castitate aduersus gentes, de cõstructione tabernaculi, de gentium cõuersatione, de regno Persarum, de persecutione Christianorũ. Com posuit & χρονικῶν minoris quidem Græcorũ curiositatis, sed maioris fiduciæ: quia diuinarum scripturarum autoritate constructum, comprimit ora eorum qui præsumptuosa suspicione de aduẽtu antichristi uel domini nostri inaniter philosophantur. Moritur hic uir Constantij temporibus, & iuxta præceptum patris eius Constantini intra muros Nisibenses sepelitur, ob custodiam uidelicet ciuitatis, quod secundum fidem Constantini euenit. Nam post multos annos ingressus Iulianus Ni-
B sibem, & uel gloriæ sepulti inuidens, uel fidei Constantini cuius ob id domum persequebatur, iussit efferri de ciuitate sancti corporis reliquias: & post paucos menses consulendæ licet reipublicæ Iouinianus imperator qui Iuliano successerat, tradidit barbaris ciuitatem, quæ usque hodie Persarum ditioni cum finibus suis subiecta seruit.

IVlius urbis Romæ episcopus, scripsit ad Dionysium quendam de incarnatione 2
Christi domini epistolam unã: quæ illo quidem tempore utilis uisa est aduersum eos, qui ita duas per incarnationem in Christo asserebãt personas sicut & naturas: nunc autem perniciosa probatur: fomentum enim est Eutychianæ & Timotheanæ impietatis.

PAulinus presbyter, discipulus beati Ephrem diaconi, homo acris ualde inge- 3
nij, & in diuinis doctus scripturis: sed uiuẽte magistro clarus in doctoribus ecclesiæ fuit: & maxime ex tempore declamator. Post illius autem obitum, amore primatus & nominis, separans se ab ecclesia, scripsit contraria fidei multa. Huic obiturus beatus Ephrem astanti sibi dixisse fertur, Vide Pauline, ne te submittas cogitationibus tuis: sed quum te ad purum comprehendisse putaueris dominũ, crede nec intellexisse. Præsenserat enim illum ex studiis uel sermonibus eius, noua inuestigare, & immensum intellectum tenere: unde eum frequenter Bardesanem nouellum uocabat.

VItellius Afer, Donatianum schisma defendens, scripsit de eo quod odio sint 4
mundo dei serui, in quo si tacuisset de nostro uelut persequutorum nomine, egregiam doctrinam ædiderat. Scripsit & aduersum gentes et aduersum nos, uelut traditores in persequutione diuinarum scripturarum, & ad regulam ecclesiasticam pertinentia multa disseruit. Claruit sub Constante filio Constantini principe.

MAcrobius presbyter, ut & ipse ex scriptis Optati cognoui, Donatianorum 5
postea in urbe Roma occultus episcopus fuit. Scripsit quum adhuc in ecclesia dei presbyter esset, & ad confessores & uirgines librũ: moralis quidem, sed ual-

Universidad de Deusto
Biblioteca

de neceſſariæ doctrinæ: & præcipue ad ſtudium caſtitatis aptiſsimis ualde ſenten- C
tiis communitum. Claruit inter noſtros, primum Africæ: & inter ſuos, ideſt Dona-
tianos ſiue Donatiſtas, poſtea Romæ.

6 HEliodorus presbyter, ſcripſit librum unum de naturis rerum exordialium: in
quo oſtẽdit unum eſſe principium, nec quicquam coæuum deo: nec mali con
ditorem deum, ſed ita bonorum omnium creatorem, ut materia qua ad malum uſa
eſt, poſt inuenta malitia à deo ſit facta. Nec quicquam materialium abſq; deo creda
tur conditum, aut fuiſſe aliarum rerum creatorem præter deum, qui præſcientia ſua
quum uiderit mutandam naturam, præmonuit de pœna.

7 PAchumius monachus uir tam in docendo quàm in ſigna faciendo apoſtolicæ
gratiæ: & fundator Aegypti cœnobiorum, ſcripſit regulam utriq; generi mo-
nachorum aptam, quam angelo dictante perceperat. Scripſit & ad collegas præpo
ſituræ ſuæ epiſtolas, in quibus alphabetum myſticis tectum ſacramentis, uelut hu-
manæ conſuetudinis excedentem intelligentiam clauſit: ſolis credo eorum gratiæ,
uel meritis manifeſtũ: ideſt ad abbatem Cornelĩũ unam, ad abbatem Syrum unam,
ad omnium monaſteriorum præpoſitos: ut in unum antiquius monaſterium, quod
lingua Aegyptiaca uocatur Baum congregati, paſchæ diem, uelut æterna lege con
celebrent, epiſtolam unam. Similiter & ad diem remiſſionis, quæ menſe Auguſto
agitur, ut in unum præpoſiti congregarentur, epiſtolam unam: & ad fratres, qui fo-
ras monaſterium miſſi fuerant operari, epiſtolam unam.

8 THeodorus presbyter, ſucceſſor & gratiæ & præpoſituræ ſupradicti abbatis
Pachumij, ſcripſit ad alia monaſteria ſcripturarum ſanctarum epiſtolas ſermo
ne digeſtas. In quibus tamen frequẽter meminit magiſtri & inſtitutoris Pachumij:
& doctrinæ eius ac uitæ proponit exempla, quæ ille ut doceret angelo adminiſtran
te didicerat. Simul & hortabatur permanendum in propoſito cordis & ſtudij: & re-
dire in cõcordiam & unitatem eos qui poſt abbatis obitum diſſenſione facta, à cœ-
tu ſemetipſos abſciderant unitatis. Sunt autem huius exhortationis epiſtolæ tres. D

9 ORelieſis monachus, amborũ, ideſt Pachumij & Theodori collega, uir in ſan-
ctis ſcripturis ad perfectum inſtructus, compoſuit librum diuino cõditum ſa-
le, totiuſq; monaſticæ diſciplinæ inſtrumentis cõſtructum, & ut ſimpliciter dicam,
in quo totum penè uetus & nouum teſtamentũ compendioſis diſſertionibus iuxta
monachorum duntaxat neceſſitatem inuenitur expoſitum: quem tamen uice teſta-
menti prope diem obitus ſui fratribus obtulit.

10 MAcarius monachus ille Aegyptius, ſignis & uirtutibus clarus, unam tantum
ad iuniores profeſſionis ſuæ ſcripſit epiſtolam, in qua docet illum perfecte
poſſe deo ſeruire, qui conditionem creationis ſuæ cognoſcens, ad omnes ſemetip-
ſum inclinauerit labores: & luctando atq; dei aduerſum omne quod in hac uita ſua-
ue eſt auxilium implorando, ad naturalem quoq; perueniens puritatem, continen-
tiam uelut naturæ debitum munus obtinuerit.

11 EVagrius monachus, ſupradicti Macarij familiaris diſcipulus, diuina & huma-
na literatura inſignis: cuius etiam liber, qui attitulatur Vita patrum, uelut cõti-
nentiſſimi & eruditiſſimi uiri mẽtionem facit. Scripſit multa monachis neceſſaria,
è quibus iſta ſunt. Aduerſum octo principaliũ uitiorum ſuggeſtiones, quas aut pri-
mus aduertit, aut inter primos didicit, octo ex ſanctarum ſcripturarum teſtimoniis
oppoſuit libros: ad ſimilitudinem uidelicet domini, qui tẽtatori ſuo ſemper ſcriptu-
rarum teſtimoniis obuiauit: ita ut unaquæq; uel diaboli, uel uitiatæ naturæ ſugge-
ſtionum cõtra ſe habeat teſtimonium: quod tamen opus eadem ſimplicitate qua in
Græco inueni, iuſſus in Latinũ tranſtuli. Compoſuit & Anachoretis ſimpliciter ui-
uentibus librum centum ſententiarum per capitula digeſtum: & eruditis ac ſtudio-
ſis, quinquaginta ſententiarum, quem ego Latinum primus feci. Nam ſuperiorem
olim translatum: quia uitiatum & per tempus confuſum uidi: partim reinterpretan
do, partim emẽdando, autoris ueritatem reſtitui. Compoſuit & cœnobitis ac ſyno-
ditis doctrinam aptam uitæ communis: & ad uirginem deo ſacratam, libellum com
petentem

A petentem religioni & ſexui. Aedidit & paucas ſententiolas ualde obſcuras: & (ut
ipſe in his ait) ſolis monachorum cordibus agnoſcibiles: quas ego ſimiliter Latinis
dedi. Vixit longa ætate, ſignis & prodigiis pollens.

THeodorus Antiochenæ eccleſiæ, presbyter, uir ſcientia cautus & lingua diſer 12
tus, ſcripſit aduerſum Apollinariſtas & Anomœos de incarnatione domini li
bros ad quindecim milia uerſuum continentes. In quibus ratione puriſsima & te-
ſtimoniis ſcripturarum, oſtendit dominum Ieſum, ſicut plenitudinem deitatis, ita
plenitudinem humanitatis habuiſſe. Docet & hominem duabus tantum ſubſtan-
tiis conſtare, anima ſcilicet & corpore: ſenſumq; & ſpiritum non alterã eſſe ſubſtan
tiam, ſed officia eſſe animæ ingenita, quibus ſpirat, quibus rationabilis eſt, quibus
ſenſibile facit corpus. Quartumdecimum autem huius operis librum, propriè de in
creata & ſola incorporea dominaq; omnium ſanctæ trinitatis natura, & de creatu-
rarum ratione diſſerens, pio ſenſu cum authoritate ſanctarum ſcripturarum expli-
cuit. Quintodecimo uero uolumine, totum operis ſui corpus, citatis etiam patrum
traditionibus confirmauit & communiuit.

PRudentius uir ſeculari literatura eruditus, compoſuit Ἑπτάτευχον de toto ueteri 13
& nouo teſtamento perſonis excerptis. Commentatus eſt & in morem Græ-
corum Hexameron de mundi fabrica, uſq; ad conditionem primi hominis, & præ-
uaricationem eius. Compoſuit & libellos, quos Græca appellatione prætitulauit
ἀρθέωσις, Ψυχομαχία, ἁμαρτιγένεια, ideſt de diuinitate, de compugnantia animi, de
origine peccatorum. Fecit & in laudem martyrum ſub aliquorum nominibus. In-
uitatorium ad martyrium librum unum, & hymnorum alterum. Speciali tamen in
tentione aduerſum Symmachum idololatriam defendentem: ex quorum lectione
agnoſcitur Palatinus miles fuiſſe.

AVdentius epiſcopus Hiſpanus, ſcripſit aduerſus Manichæos & Sabellianos 14
B & Arianos: maximeq; intẽtione ſpeciali contra Photinianos, qui nũc Bono-
ſiaci uocanẽ librũ, quẽ prætitulauit de fide aduerſum omnes hæreticos: in quo oſtẽ
dit antiquitatẽ filii dei coæternalem patri fuiſſe: nec initiũ deitatis tunc à deo patre
acceperit, cum à Maria matre uirgine homo deo fabricante cõceptus & natus eſt.

COmmodianus dum inter ſeculares literas etiam noſtras legit, occaſionem ac- 15
cepit fidei. Factus itaq; Chriſtianus & uolens aliquid ſtudiorum ſuorum mu
neris offerre Chriſto ſuæ ſalutis autori, ſcripſit mediocri ſermone, quaſi uerſu ad
uerſum paganos: & quia parum noſtrorum attigerat literas, magis illorum dogma
ta deſtruere potuit, quàm noſtra firmare. Vnde & de diuinis repromiſſionibus ad-
uerſum illos agens, uili ſatis & craſſo (ut ita dixerim) ſenſu diſſeruit: illis ſtuporem,
nobis deſperationem incutiens, Tertullianum & Lactantium & Papiam autores
ſequutus: moralem ſanè doctrinam & maxime uoluntariæ paupertatis amorem
optime proſequutus ſtudentibus inculcauit.

FAuſtinus presbyter, ſcripſit ad perſonam Faccilиæ reginæ aduerſum Arianos 16
& Macedonianos libros ſeptem, his eos maxime ſcripturarum teſtimoniis ar-
guens & conuincens, quibus illi prauo ſenſu utuntur ad blaſphemiam. Scripſit &
librum quem Valentiniano, Theodoſio & Arcadio imperatoribus pro defenſione
ſuorum, cum Marcelliano quodam presbytero obtulit. Ex quo oſtenditur Lucife-
riano ſchiſmati conſenſiſſe: quia Hilariũ Pictauienſem, & Damaſum urbis Romæ
epiſcopum in eodem libro culpat, quaſi male conſuluerint eccleſiæ, quod præuari-
catores epiſcopos, in communionem & ſacerdotium, pacis recuperandæ gratia re-
cepiſſent: quod Luciferianis ita diſplicuit recipere epiſcopos, qui in Ariminẽſi con
cilio Arrianis communicauerant, ut Nouatianis apoſtatas pœnitentes.

RVffinus Aquileienſis eccleſiæ presbyter, non minima pars eccleſiæ doctorũ, 17
& in transferendo de Græco in Latinum elegans ingenium habuit. Deniq;
maximam partem Græcorum bibliothecæ Latinis exhibuit. Baſilij ſcilicet Cæſari-
enſis Cappadociæ epiſcopi. Gregorij Nazianzeni eloquẽtiſsimi hominis. Clemen
tis Romani, recognitionũ libros, Euſebij Cæſarienſis ex Palæſtina Eccleſiaſticam

Universidad de Deusto
Biblioteca

historiam, Xysti sententias, Euagrij sententias. Pamphyli martyris aduersum ma- C
thematicos. Horum omnium quæcunq; præmissis prologis à Latinis leguntur, à
Ruffino interpretata sunt: quæ autem sine prologo, ab alio translata sunt, qui pro-
logum facere noluit. Origenis autem nõ omnia, quia & Hieronymus transtulit ali
quanta, quæ suo prologo discernũtur. Proprio autem labore, imò gratiæ dei dono,
exposuit idem Ruffinus symbolum, ut in eius comparatione alij nõ exposuisse cre
dantur. Disseruit & benedictionẽ Iacob super patriarchas, triplici, idest historico,
morali & mystico sensu. Scripsit epistolas ad timorem dei hortatorias multas: inter
quas præeminẽt illæ quas ad Probam dedit. Historiæ etiam ecclesiasticæ, quam ab
Eusebio conscriptam, & ab isto diximus interpretatã, addidit decimũ & undecimũ
librum. Sed & obtrectatori opusculorũ suorum respondit duobus uoluminibus, ar
guens & conuincens se dei intuitu & ecclesiæ utilitate, auxiliante domino ingeniũ
agitauisse: illum uero æmulationis stimulo incitatũ, ad obloquium stilum uertisse.

18 THchonius natione Afer, in diuinis literis eruditus iuxta historiam sufficienter,
& in secularibus nõ ignarus fuit: in ecclesiasticis quoq; negociis studiosus: scri
psit de bello intestino libros & expositiones diuersarũ causarum: in quibus ob suo-
rum defensionem, antiquarũ meminit synodorum: è quibus omnibus agnoscitur
Donatianæ partis fuisse. Composuit & regulas ad inuestigandam & inueniendam
intelligentiam scripturarum octo, quas uno uolumine concluſit. Exposuit & Apo-
calypsim Ioãnis ex integro: nihil in ea carnale, sed totum intelligẽs spiritale. In qua
expositione dixit angelicam stationem corpus esse: mille annorum quoq; regni in
terra iustorum post resurrectionem futuri suspicionem intulit. Neq; duas in carne
mortuorum resurrectiones futuras, unam iustorum, aliam iniustorum, sed unam &
semel omnium, in qua resurgent abortiui etiam deformati, ne quid humani gene-
ris deformatum & animatum substantia intereat, ostendit. distinctionem sane dua-
rum resurrectionum ita facit, ut primam quam iustorum Apocalypsis dicit, creda-
mus modo in ecclesiæ incremento agi: ubi iustificati per fidem, à mortis pecca- D
torum suorum per baptismum ad uitæ æternæ stipendium suscitantur. Secundam
uero generaliter omnis hominum carnis. Floruit hic ætate qua antè memoratus
Ruffinus, Theodosio & filiis eius regnantibus.

19 SEuerus presbyter cognomento Sulpitius Aquitaniæ prouinciæ, uir genere &
literis nobilis, & paupertatis atq; humilitatis amore conspicuus: charus etiam
sanctorum uirorum Martini Turonensis episcopi & Paulini Nolani: scripsit non
contemnenda opuscula. Nam epistolas ad amorem dei & contemptum mundi ex-
hortatorias, scripsit sorori suæ multas, quæ & notæ sunt: scripsit & ad supradictum
Paulinum Nolanum duas. & ad alios alias. Sed quia in aliquibus etiã familiaris ne
cessitas inserta est, non digerũtur. Composuit & chronica. Scripsit & ad multorum
profectum, uitam beati Martini monachi & episcopi, signis & prodigiis ac uirtuti-
bus illustris uiri: & collationem Posthumiani & Galli, se mediante & iudice de con
uersatione monachorum orientalium, & ipsius Martini, habitam in dialogi specie,
duabus incisionibus comprehẽdit: in quarum priore refert suo tempore apud Ale-
xandrinam synodum episcoporum decretum, Origenem & cautius à sapientibus
pro bonis legendum, et à minus capacibus pro malis repudiandũ. Hic in senectute
sua à Pelagianis deceptus, & agnoscẽs loquacitatis culpam, silentium usq; ad mor-
tem tenuit; ut peccatum, quod loquendo contraxerat, tacendo penitus emendaret.

20 ANtiochus episcopus scripsit aduersum auariciã unum & longum uolumẽ: &
de curatione cæci, qui à saluatore illuminatus est homiliam composuit: com-
pũctione timoris dei & humilitate plenam. Moritur Archadij imperatoris tẽpore.

21 SEuerianus Gabalensis ecclesiæ episcopus, in diuinis scripturis eruditus, & in
homiliis declamator admirabilis fuit: unde & frequẽter ab episcopo Ioanne, &
Arcadio imperatore ad faciendum sermonem Constantinopolim uocabatur. Legi
eius expositionem in Epistolam ad Galatas, & de baptismo, & Theophaniæ solen
nitate libellum gratissimum. Moritur iuniore Theodosio imperante.

Niceas

A NIceas Romanæ ciuitatis episcopus, composuit simplici & nitido sermone sex 22
competentibus baptismum institutionis libellos: In quibus Primus cõtinet,
qualiter se debeant agere competentes, qui ad baptismi gratiam cupiunt peruenire. Secundus, de gentilitatis erroribus: in quo indicat suo penè tempore Melchidiũ
quẽdam patremfamilias ob liberalitatem, & Gadarium rusticum ob fortitudinem
esse inter deos relatos. Tertius liber, de fide unicæ maiestatis. Quartus, aduersum
genethlelogiam. Quintus, de symbolo. Sextus, de agni paschalis uictima. Dedit &
ad lapsam uirginem libellum, omnibus labentibus emendationis incentiuum.

OLimpus natione Hispanus episcopus, scripsit librum fidei aduersum eos, qui 23
naturam & non arbitrium in culpam uocãt: ostendens non creatione, sed in-
obedientia insertum naturæ malum.

BAcciarius uir philosophiæ Christianæ nudus & expeditus, uacare deo dispo- 24
nens, etiam peregrinationem pro conseruanda proposita integritate elegit.
Aedidisse dicitur grata opuscula: sed & ego ex illis unum tantum de fide librum le-
gi: in quo satisfacit pontifici urbis aduersum querulos & infamatores peregrinatio
nis suæ: indicans se non timore hominum, sed dei causa peregrinationem suscepis-
se: ut exiens de terra sua & cognatione sua, cohæres fieret Abrahæ patriarchæ.

SAbbatius Gallicanæ prouinciæ episcopus, rogatus à quadam casta & Christo 25
dicata uirgine Secunda nomine, composuit librum de fide aduersum Marcio-
nem & Valẽtinianum eius authorem, & aduersum Eunomium & eius magistrum
Aetium: ostendens & ratione scripturarum & testimoniis, unum esse deitatis prin-
cipium, ipsumq; esse & suæ deitatis & æternitatis authorem, & mundi ex nihilo cõ
ditorem: simul & de Christo, quod non in phantasia homo apparuerit: sed uerã ha-
buerit carnem, per quam manducando, bibendo, lassando, plorando, patiendo, mo
riendo, resurgendo, uerus probatus sit homo. His enim sententiis Marcion & Va-
lentinianus contrarij extiterunt: asserentes duo deitatis principia, & Christum ue-
B nisse in phantasia. Aetio uero & Eunomio discipulo, ostẽdit patrem & filium, non
duarum esse naturarum & diuinitate parilium, sed unius essentiæ: & alterum ex al-
tero, idest ex patre filium, alterum alteri coæternum: cui credulitati Aetius & Euno
mius contradicunt.

ISaac scripsit de sancta trinitate, & de incarnatione domini librum obscurissimæ 26
disputationis & inuoluti sermonis: confirmans ita in una deitate tres esse perso-
nas: ut tamen sit in singulis proprium aliquid quod non habeat alia. Patrem scilicet
hoc habere proprium, quod ipse sine origine, origo sit aliorum. Filium hoc habe-
re proprium, quod genitus genitori non sit posterior. Spiritum sanctum hoc habe-
re proprium, quod nec factus sit, nec genitus, & tamen sit ex altero. De incarna-
tione uero Domini ita scribit: ut manentibus in eo duabus naturis, una credatur
filij dei persona.

VRsinus monachus, scripsit aduersum eos qui rebaptizandos hæreticos de- 27
cernunt: docens nec legitimum nec deo dignum rebaptizari illos qui in no-
mine simpliciter Christi, uel in nomine patris & filij & spiritus sancti, quamuis pra
uo sensu baptizentur: sed post sanctæ trinitatis & Christi simplicem confessionem
sufficere ad salutem manus impositionem catholici sacerdotis.

MAcarius alius monachus, scripsit in urbe Romana aduersum mathematicos 28
librum: in quo labore, orientalium quæsiuit solatia scripturarum.

HEliodorus alius Antiochenus presbyter, ædidit de uirginitate egregiũ & san- 29
ctis scripturis instructum uolumen.

IOannes Hierosolymorum episcopus, scripsit in obtrectatores studij sui librum: 30
in quo ostendit se Origenis ingenium, non fidem secutum.

PAulus episcopus, scripsit de pœnitentia libellum: in quo dat legem pœnitenti- 31
bus, ita debere dolere pro peccatis, ne supra mensuram tristiciæ, immensitate
desperationis mergantur.

HEluidius Auxentij discipulus, Symmachi imitator, scripsit religionis quidem 32
librum

Universidad de Deusto
Biblioteca

librum studio, sed non secundum scientiam, neque sermone, neq; ratione nitidum: C
cuius operis ita sanctarum scripturarum sensus ad suam peruersitatem flectere co-
natus est, ut earum testimoniis asserere uoluerit sanctam Mariam post natiuitatem
Domini, quem uirgo peperit, Ioseph sponso suo iunctam: & ex eius cõsortio filios
suscepisse, qui fratres Domini appellati sunt: cuius prauitatẽ arguẽs Hieronymus,
libellum documentis scripturarum sufficienter factum, aduersus eum ædidit.

33 THeophilus Alexãdrinæ ciuitatis episcopus, scripsit aduersum Origenẽ unum & grande uolumen, in quo omnia penè eius dicta, & ipsum pariter damnat: ac simul edocens, non à se eum primum, sed ab antiquis patribus & maxime Heracla fuisse & à presbyterio eiectum, & de ecclesia pulsum, et de ciuitate fugatum. Sed et aduersum Anthropomorphitas hæreticos, qui dicũt deum humana figura & membris constare, disputatione longissima confutans, & diuinarum scripturarum testimoniis arguens & conuincens eos, ostendit deum incorruptibilẽ & incorporeum, iuxta patrum fidem credendum: neq; ullis membrorum lineamentis omnino compositum: & ob id nihil ei in creaturis simile per substantiam, nec cuiquam incorruptibilitatem, aut immutabilitatem aut incorporalitatem suæ dedisse naturæ: sed esse omnes intellectuales naturas corporeas, omnes corruptibiles, omnes mutabiles: ut ille solus corruptibilitati & mutabilitati non subiaceat, qui solus habet immortalitatem. Paschalem etiam recursum, quod magna apud Niceam synodus post nonaginta & quinq; annos, agi in tempore & die & luna secundum statum suum inuenerat: additis quibusdam ipsius festiuitatis rationibus & expositionibus, Theodosio principi obtulit. Legi & tres de fide libros sub nomine eius titulatos: sed quia lingua inconsonans est, non ualde credidi.

34 EVsebius scripsit de crucis domini mysterio & apostolorum, præcipueq; Petri constantiam uirtute crucis, fidei uirtute adeptam.

35 VIgilantius presbyter natione Gallus, in Hispania Barcilonẽsis parrochiæ ec- D
clesiam tenuit: scripsit & ipse zelo quidem religionis aliqua seductus humana laude, & præsumens supra uires suas, homo lingua politus, non sensu scripturarum exercitatus: exposuit prauo ingenio secundam Danielis uisionem, & alia locutus est friuola, quæ in Catalogo hæreticorum necessario exponentur.

36 SImplicianus episcopus multis epistolis hortatus est Augustinum adhuc presbyter, agitare ingenium & expositionibus scripturarum uacare: ut etiam nouus quidam Ambrosius Origenis ἐργοδίωκτης uideretur. Vnde & multas ad eius personam scripturarum quæstiones absoluit. Est eius epistola propositionum, in qua interrogando quasi discisturus doctrinam docet.

37 VIgilius episcopus, scripsit ad quendam Simplicianum in laudem martyrum libellum, & epistolã continentẽ gesta sui temporis apud Barbaros martyrum.

38 AVgustinus Afer Hipponensis oppidi episcopus, uir eruditione diuina & humana orbi clarus, fide integer & uita purus: scripsit quanta nec inueniri possunt. Quis ergo glorietur omnia se illius habere: aut quis tanto studio legat quanto ille scripsit? Vnde & multa loquẽti accidit quod dixit per Solomonem spiritus sanctus: Ex multiloquio non effugies peccatum. Aedidit tamẽ senex, quod iuuenis cœperat, de trinitate libros duodecim. In quibus (ut scriptura ait) introductus in cubiculum regis, & decoratus ueste multifaria, sapientia dei exhibuit ecclesiam sine macula, aut ruga, aut aliquid eiusmodi. De incarnatione quoq; domini idoneam ædidit pietatem. De resurrectione mortuorũ, etiam simili cucurrit syncritate: licet minus capacibus dubitationẽ de abortiuis fecerit. Error tamẽ illius sermone multo ut superius dixi cõtractus, lucta hostiũ exaggeratus, necdũ hæresis quęstionem dedit.

39 ORosius presbyter Hispani generis, uir eloquens & historiarum cognitor: scripsit aduersum querulos Christiani nominis, qui dicunt defectum Romanæ reipublicæ Christi doctrina inuectum, libros septem: in quibus totius penè mundi temporis calamitates & miserias, ac bellorum inquietudines replicans, ostendit magis Christianæ obseruantiæ esse, quod contra meritum suum res Romana adhuc

A adhuc duraret, & pace culturæ dei pacatum retineret imperium. Sanè in primo libro descripsit positionem orbis, oceani interfusione & Tanai limitibus intercisi, situm locorum, nomina & numerum, moresq; gentium, qualitates regionum, initia bellorum, & tyrannidis exordia, finitimorum sanguine dedicata. Hic est Orosius, qui ab Augustino pro discenda animæ ratione ad Hieronymum missus, rediens reliquias beati Stephani primi martyris, tunc nuper inuẽtas, primus intulit occidenti. Claruit extremo penè Honorij tempore.

MAximus Taurinensis ecclesiæ episcopus, uir in diuinis scripturis satis intentus, & ad docẽdam ex tempore plebem sufficiens, composuit in laudem apo- 40
stolorum tractatus & in Iohannis Baptistæ, & generalem omnium martyrum homiliam. Sed & de capitulis Euangeliorum, & actuum apostolorũ multa sapienter exposuit. Fecit & duos de sancti Eusebij Vercellensis episcopi & confessoris uita tractatus: & de, sancti Cypriani specialem. De baptismi gratia librum ædidit. Scripsit de auaricia: de hospitalitate: de defectu lunę: de eleemosynis: de eo quod scriptũ est in Esaia: Caupones tui miscent uino aquam: de passione domini: de ieiunio seruorum dei generali, de ieiunio speciali quadragesimæ, & quod non sit in eo iocandum: de Iuda traditore: de cruce domini: de sepulchro eius: de resurrectione ipsius: de accusato & iudicato domino apud Pilatum: de Calendis Ianuariis. Scripsit etiã homilias de natali domini: homilias de theophania: & de pascha: & de pentecoste multas: de hostibus carnalibus non timendis: de gratiis post cibum deo agendis: de pœnitentia Niniuitarum: & multas alias eius homilias de diuersis legi, quæ nec retineo. Moritur Honorio & Theodosio iuniore regnantibus.

PEtronius Bononiensis Italiæ ecclesiæ episcopus: uir sanctitate uitæ & mona- 41
chorum studiis ab adolescentia exercitatus: scripsisse putatur uitas patrum Aegypti monachorum, quas uelut speculũ ac normam professionis suæ, monachi amplectũtur. Legi sub eius nomine de ordinatione episcopi, ratione & humilitate ple-
B num tractatum: quem lingua elegantior ostendit non ipsius esse: sed ut quidam dicunt patris eius Petronij eloquentissimi & eruditissimi in secularibus literis uiri: & credendum. Nam præfectum prætorio se fuisse, in ipso tractatu designat. Moritur Theodosio Archadij filio, & Valentiniano regnantibus.

PElagius hæresiarches, antequam proderetur hæreticus, scripsit studiosis tres 42
necessarios de fide trinitatis libros: & pro actuali conuersatione Eulogiarum ex diuinis scripturis librum unum: capitulorum indiciis in modum sancti Cypriani martyris præsignatũ. Postq; hæreticus publicatus est, scripsit hæresi suæ fauẽtia.

INnocentius urbis Romæ episcopus, scripsit decretum occidentalium & orien- 43
talium ecclesiarum aduersum Pelagianos datum, quod postea successor eius Zosimus latius promulgauit.

CElestinus antequam ad Pelagium concurreret, imò adhuc adolescens: scripsit 44
ad parẽtes suos de monasterio epistolas in modum libellorũ tres, omni deum desideranti necessarias. Moralis siquidem in eis dictio: nihil ibi uitij postmodũ prodiit: sed totum ad uirtutis incitamentum tenuit.

IVlianus episcopus Capuanus, uir acer ingenio: in diuinis scripturis doctus, Gręca & Latina lingua scholasticus. Prius ergo quàm impietatem Pelagij in se aperiret, clarus in doctoribus ecclesiæ fuit: postea uero hæresim Pelagij defendere nisus, scripsit aduersum Augustinum impugnatorem illius libros quatuor: & iterum libros octo. Est & liber altercationis amborum, partes suas defendentium. Hic Iulianus eleemosynis, tempore famis & angustiæ indigentibus omnibus suis prorogatis, multos miserationis specie nobilium præcipue religiosorũ illiciens, hæresi suæ sociauit. Moritur Valentiniano Constantij filio imperante.

LVcianus presbyter uir sanctus, cui reuelauit deus tẽporibus Honorij & Theo- 46
dosii Augustorum, locum sepulchri & reliquiarum corporis sancti Stephani martyris primi: scripsit ipsam reuelationem ad omnium ecclesiarum personas Græco sermone.

Auitus

Universidad de Deusto
Biblioteca

47 AVitus presbyter, homo Hiſpanus genere, ante relatã Luciani presbyteri ſcri-
pturam trãſtulit in Latinum ſermonem: & adiecta epiſtola ſua, per Oroſium
presbyterum occidentalibus dedit.

48 PAulinus Nolæ Campaniæ epiſcopus, compoſuit uerſu breuia, ſed multa: & ad
Celſum quendam epitaphij uice conſolatorium libellum, ſuper morte Chriſtia
ni & baptizati infantis, ſpe Chriſtiana munitum: & ad Seuerum plures epiſtolas:
ad Theodoſium imperatorem ante epiſcopatum proſa panegyricum ſuper uicto-
ria tyrannorum: eò maxime quod fide & oratione plus quàm armis uicerit. Fecit
& ſacramentarium & hymnarium. Ad ſororem quoq; epiſtolas multas de contem-
ptu mundi dedit: & de diuerſis cauſis, diſputatione diuerſa tractatus ædidit. Præci-
puus tamen omnium opuſculorum eius, eſt liber de pœnitentia & de laude gene-
rali omnium martyrum. Claruit temporibus Honorij & Valentiniani: non ſolum
eruditione & ſanctitate uitæ: ſed & potentia aduerſum dæmones.

49 EVtropius presbyter, ſcripſit ad duas ſorores ancillas Chriſti, quæ ob deuotio-
nem pudicitiæ & amorem religionis exhæredatæ ſunt à parentibus, epiſtolas
in modum libellorum conſolatorias, eleganti & aperto ſermone duas: non ſolum
ratione, ſed etiam & teſtimoniis ſcripturarum munitas.

50 EVagrius alter, ſcripſit altercationem Simonis Iudæi & Theophili Chriſtiani,
quæ penè omnibus nota eſt.

51 VIgilius diaconus, compoſuit ex traditione patrum, monachorũ regulam: quæ
in cœnobio ad profectum fratrum in conuentu legitur breuiato & aperto ſer
mone, totius monaſticæ profeſſionis in ſe tenentem diſciplinam.

52 ATticus Conſtantinopolitanus epiſcopus, ſcripſit ad reginas Archadij impe-
ratoris filias de fide & uirginitate librum ualde egregium: in quo peruerſum
Neſtorianum dogma impugnat.

53 NEſtorius hæreſiarches, cum in Antiochena eccleſia presbyter inſignis in do-
cendo ex tempore declamator haberetur: compoſuit infinitos tractatus diuer D
ſarum ὑποθέσεων. In quibus iam tunc ſubtili nequitia infudit poſtea proditæ im-
pietatis uenena: quæ moralis interdũ occultabat ſuadela. Poſtquam uero eloquen-
tia & abſtinentia commendante, Conſtantinopolitanæ eccleſiæ pontificatu dona-
tus eſt, apertum ſe eccleſiæ hoſtem quem diu celabat oſtendens, ſcripſit librũ quaſi
de incarnatione domini ſexaginta & duobus diuinæ ſcripturæ teſtimoniis, prauo
ſenſu ſuo conſtructum: in quo quid aſſeuerauerit, in Catalogo hæreticorum mon-
ſtrabitur.

54 XYſtus urbis Romæ epiſcopus, decretum ſynodi aduerſum ſupradictum Ne-
ſtorium habitum uolumine deſcribens, ad Orientis & Occidentis eccleſias
dedit: confirmans duabus in Chriſto manentibus perfecte naturis, unam filij dei
credendam eſſe perſonam. Huic enim ſententiæ ſupraſcriptus Neſtorius oſtenſus
eſt eſſe contrarius. Similiter etiam Xyſtus ſucceſſor Celeſtini, pro eadem re, & ad
ipſum Neſtorium & ad Orientis epiſcopos aduerſus errorem eius ſuccidendũ ſen-
tentias direxit.

55 THeodorus Ancyranus Galatię epiſcopus, ſcripſit aduerſus Neſtorium adhuc
Epheſi poſitus, librum redargutionis & confutationis: dialectica quidem arte
ordinatum: ſed authoritate ſanctarum ſcripturarum detextum: multis enim aſſer-
tionibus uſus eſt antequam ſcripturarum teſtimonia poneret.

56 FAſtidius Britanniarum epiſcopus, ſcripſit ad Fatalem quendam de uita Chri-
ſtiana librum unum: & alium de uiduitate ſeruãda, ſana & deo digna doctrina.

57 CYrillus Alexandrinæ eccleſiæ epiſcopus, ædidit uariarum ὑποθέσεων tracta-
tus: homilias etiam compoſuit plurimas: quæ ad declamandum à Græciæ epi
ſcopis memoriæ commendantur. Præterea libri eius ſunt de ſynagogæ defectu: de
fide aduerſum hæreticos: & peculiari intentione aduerſus Neſtorium compoſitus,
qui intitulatur ἔλεγχος. In quo omnia Neſtorij occulta panduntur, & prodita con
ſutantur.

Timo-

A TImotheus epiſcopus, cõpoſuit librum de natiuitate domini ſecundum carnem 58
quam credit in epiphania factam.

LEporius adhuc monachus poſtea presbyter, præſumens de puritate uitæ, quã 59
arbitrio tantum & conatu proprio non dei ſe adiutorio obtinuiſſe credebat,
Pelagianum dogma cœperat ſequi: ſed à Gallicanis doctoribus admonitus, & in
Africa per Auguſtinum à deo emendatus, ſcripſit emendationis ſuæ libellũ: in quo
& ſatisfacit de errore, & gratias agit de emendatione. Simul & quod de incarnatio
ne Chriſti male ſenſerat corrigens, catholicam ſententiam tulit dicens: manenti-
bus in Chriſto in ſua ſubſtantia duabus naturis, unam reddi filij dei perſonam.

VIctorinus rhetor Maſſilienſis, ad filij ſui Etherij perſonam commentatus eſt 60
in Geneſim, ideſt à principio libri uſq; ad obitum Abrahæ patriarchæ. Qua-
tuor uerſuum ædidit libros Chriſtiano quidem & pio ſenſu: ſed utpote ſeculari lite-
ratura homo occupatus, & nullius magiſterio in diuinis ſcripturis exercitatus, le-
uioris ponderis ſententias figurauit. Moritur Theodoſio & Valentiniano regnan-
tibus.

CAſsianus natione Scytha, Conſtantinopoli à Ioanne magno epiſcopo diaco- 61
nus ordinatus, apud Maſſiliam presbyter, condidit duo, ideſt uirorum & mu
lierum monaſteria, quæ uſq; hodie extant. Scripſit experientia magiſtrante plano
& librato ſermone, & (ut apertius dicam) ſenſu uerba inueniens, & actione linguã
mouens, res omnium monachorum profeſſioni neceſſarias: ideſt de habitu mona-
chi: de canonico orationum atq; pſalmorum modo qui in monaſteriis Aegypti die
noctuq; tenentur libros tres: inſtitutionum librum unum. De origine & qualitate
ac remediis octo principalium uitiorum libros octo: ſingulos ſcilicet de ſingulis ui-
tiis libros expediens. Digeſsit etiã collationes cũ patribus Aegypti habitas, hoc eſt
de deſtinatione monachi, ac fine: de diſcretione: de tribus ad ſeruiendum deo uoca
tionibus. De pugna carnis aduerſum ſpiritum, & ſpiritus aduerſum carnem. De na
B tura omnium uitiorum: de nece ſanctorum: de mobilitate animæ: de octo princípa-
libus uitiis: de qualitate orationis: de iugitate orationis, de perfectione, de caſtitate,
de protectione dei, de ſcientia ſpirituali, de diuinis chariſmatibus, de amicitia, de de
finiendo uel non definiẽdo, de tribus antiquis generibus monachorũ & quarto nu
per exorto, de fine cœnobitæ & eremitæ, de ſatisfactione pœnitentiæ, de remiſsio
ne quinquageſimæ, de nocturnis illuſionibus, de eo quod dicit Apoſtolus: Non e-
nim quod uolo facio bonum, ſed quod nolo malum, hoc ago: de mortificatione. Et
ad extremum rogatus à Leone archidiacono, poſtea urbis Romę epiſcopo: ſcripſit
aduerſus Neſtorem de incarnatione domini libros ſeptem. Et in his ſcribẽdi apud
Maſsiliam, & uiuendi finem fecit, Theodoſio & Valentiniano regnantibus.

PHilippus presbyter, optimus auditor Hieronymi, commentatus in Iob, ędidit 62
ſermone ſimplici libros. Legi eius & familiares epiſtolas & ualde ſalſas, & ma-
xime ad paupertatis & dolorum tolerantiam exhortatorias. Moritur Martiano &
Auito regnantibus.

EVcherius Lugdunenſis eccleſię epiſcopus, ſcripſit ad Valerianũ propinquum 63
ſuum de contemptu mundi & ſecularis philoſophiæ epiſtolam unam, ſchola-
ſtico & rationabili ſermone. Diſſeruit etiam ad perſonam filiorum Saloníj & Ve-
roni, poſtea epiſcoporum, obſcura quæq; ſanctarum capitula ſcripturarum. Sed &
Caſsiani quædam opuſcula lato tenſa eloquio, anguſto reuoluens uerbi tramite, in
uno coegit uolumine: aliaq; tam eccleſiaſticis ſtudiis neceſsaria quàm monaſticis.
Moritur Valentiniano & Martiano regnantibus.

VIncentius natione Gallus, apud monaſterium in Lerinenſi inſula presbyter: 64
uir in ſcripturis ſanctis doctus, & noticia eccleſiaſticorum dogmatum ſuffi-
cienter inſtructus, compoſuit ad euertenda hæreticorum collegia nitido & aperto
ſermone ualidiſsimam diſputationem: quam abſconſo nomine ſuo, attitulauit, Pe-
regrini aduerſum hæreticos: cuius operis quia ſecundi libri maximam in ſchedulis
partem, à quibuſdam furatam perdidit, recapitulato eius paucis ſermonibus ſenſu

F primo

Universidad de Deusto
Biblioteca

primo compegit: & in unum librum ædidit. Moritur Theodosio & Valentiniano C regnantibus.

65 SYagrius scripsit de fide aduersum præsumptuosa hæreticorum uocabula, quæ ad destruenda uel immutanda sanctæ trinitatis nomina usurpata sunt, dicentiũ patrem, non debere patrem dici: ne in patris nomine, filius cõsonet: sed ingenitum & insectum ac solitarium nuncupãdum: ut quicquid extra illum in persona est, extra illum sit in natura: ostendens & patrem quidem posse dici ingenitum, licet scriptura non dixerit: & ex se genuisse in persona filium non fecisse: & ex se protulisse in persona spiritum sanctum, non genuisse neq; fecisse. Sub huius Syagrij nomine septem de fide & regulis fidei libros prætitulatos inueni: sed quia lingua uariantur, non eius credidi esse.

66 ISaac presbyter Antiochenæ ecclesiæ, scripsit Syro sermone longo tempore & multa: præcipua tamẽ cura aduersum Nestorianos & Eutychianos: ruinã etiam Antiochiæ elegiaco carmine planxit, coauditores imbuens sono, quò Ephrem diaconus Nicomediæ lapsum. Moritur Leone & Maiorano regnantibus.

67 SAluianus Massiliensis presbyter, diuina & humana literatura instructus: & (ut absq; inuidia loquar) episcoporum magister, scripsit scholastico & aperto sermone multa: ex quibus ista legi: De uirginitatis bono ad Marcellum presbyterum libros tres: aduersum auariciam libros quatuor. De præsenti iudicio libros quinq;, & pro eorum merito satisfactionis ad Salonium episcopum librum unum: & expositionis extremæ partis Ecclesiastis ad Claudianum episcopum Viennensem librum unum: epistolarum librum unum: & in morem Græcorum, de principio Geneseos usq; ad conditionem hominis, composuit uersu quasi Hexameron librum unum. Homilias episcopus factus multas: sacramentorũ uero quantas nec recordor. Viuit usq; hodie in senectute bona.

68 PAulinus, composuit tractatus de initio quadragesimæ: è quibus legi duos, De die dominico paschæ, de obedientia, de pœnitentia, de neophytis. D

69 HIlarius Arelatensis episcopus, uir in sanctis scripturis doctus, paupertatis amator: & erga inopum prouisionem, non solum mentis pietate, sed & corporis sui labore solicitus fuit. Nam pro reficiendis pauperibus, etiam rusticationẽ contra uires suas homo genere clarus & longe aliter educatus exercuit: sed nec in spiritualibus neglexit. Nam & in docẽdo gratiam habuit: & absq; personarum acceptione omnibus castigatũ opus prædicationis ingessit. Ingenio uero immortali, aliqua & parua ædidit, quæ eruditæ animæ & fidelis linguæ indicio sunt: in quibus præcipua & ad multorum utilitatem necessaria opera, uitam sancti Honorati decessoris sui composuit. Moritur Valentiniano & Martiano imperatoribus.

70 LEo urbis Romæ episcopus, scripsit ad Flauianum Constantinopolitanæ ecclesiæ episcopum, aduersum Eutychem presbyterum: qui tunc ambitione episcopatus, noua in ecclesiam moliebatur inducere, epistolam: in qua admonet eum, ut si confiteretur errorem & polliceretur emendationem, reciperet eum. Si autem persisteret in incepto, cum sua hæresi damnaretur. Simul docet in ipsa epistola & diuinis confirmat testimoniis, dominum Iesum Christum, sicut paternæ diuinitatis uerum filium: ita uerum humanæ naturæ esse hominem credẽdum: idest ex carne uirginis, carnem traxisse: & non de cœlo corpus sibi exhibuisse, sicut Eutyches asserebat. Moritur Leone & Maiorano imperatoribus.

71 MOchimus Mesopotamenus apud Antiochiam presbyter, scripsit aduersum Eutychem egregium librum: & alia scribere dicitur, quæ necdum legi.

72 TImotheus, extincto ab Alexandrinis Proterio episcopo, tumultuante adhuc plebe, aut uoluit, aut passus est se ab uno episcopo in locum occisi episcopi fieri episcopum. Et ne contra legem factus merito abiiceretur, ad gratiam plebis, quę Proterium exosum habuerat, omnes quibus ille communicauerat, Nestorianos esse pronunciauit: & maculam conscientiæ temeritate abluendam præsumens, scripsit ad Leonem imperatorẽ libellum ualde suasorium, quem prauo sensu, patrum testimo-

A testimoniis intantum roborare conatus est: ut ad decipiendum imperatorem, & suam hæresim confortandam, penè Leonem urbis Romæ episcopum, & Chalcedonensem synodum ac totos Orientalium episcopos, illorum adminiculo Nestorianos ostenderet. Sed fauente deo à Chalcedonensi concilio hostis ecclesię coargutus est & confutatus. Viuere adhuc in exilio iam hæresiarches dicitur & habetur. Hunc ipsum libellum cognoscendi gratia, ego rogatus à fratribus, in Latinum transtuli, & cauendum prætitulaui.

ASclepius Afer in Baiensi territorio uici non grandis episcopus, scripsit aduer 73
sum Arianos, & modo aduersum Donatistas scribere dicitur: in docendo autem ex tempore grandi opinione celebratur.

PEtrus Edessenæ ecclesiæ presbyter, declamator insignis, scripsit uariarũ causa 74
rum tractatus, & in morem sancti Efrem diaconi psalmos metro composuit.

PAulus presbyter, natione (ut ex dictis eius cognoui) Pannonius, scripsit de uir 75
ginitate seruanda & contemptu mundi, ac uitæ institutione uel morum correptione mediocri sermone, sed diuino conditos sale libros duos, ad personam cuiusdam nobilis & Christo deditæ uirginis Constantiæ nomine: in quibus meminit Iouiniani hæretici, & uoluptatũ ac libidinum prædicatoris: cui intantum continentis & castæ uitæ institutio contraria fuerat, ut inter luxuriosas epulas animã eructaret.

PAstor episcopus, composuit libellum in modum symboli paruum, totam penè 76
ecclesiasticam credulitatem per sententias continentem: in quo inter cæteras dissensionum prauitates, quas prętermisis autorum uocabulis anathematizat, Prisscillianos cum ipso autoris nomine damnat.

VIctor Cartennæ Mauritaniæ ciuitatis episcopus, scripsit aduersum Arianos 77
librum unum & longum, quem Genserico regi per suos audiendum obtulit, sicut ex procœmio ipsius libri didici. Scripsit & de pœnitentia publicani librum: in quo & regulam uiuendi pœnitentibus iuxta scripturarum autoritatem statuit: &
B ad Basilium quendam super morte filij consolatorium libellum, spe resurrectionis perfecta instructione munitum. Homilias etiam cõposuit multas, quas à fratribus salutis propriæ solicitis in libris digestas seruari cognoui.

VOconius Castellani Mauritaniæ oppidi episcopus, scripsit aduersus ecclesiæ 78
inimicos Iudæos & Arianos & alios hæreticos. Composuit etiam sacramentorum egregium uolumen.

MVsæus Massiliensis ecclesiæ presbyter, uir in diuinis scripturis doctus, & in 79
earum sensibus subtilissima exercitatione limatus, lingua quoq; scholasticus hortatu sancti Venerij episcopi excerpsit ex sanctis scripturis lectiones totius anni, festiuis aptas diebus: responsoria, etiam psalmorum capitula, tempori & lectionibus congruentia: quod opus tam necessarium à lectoribus in ecclesia probatur, ut expetitum, & solicitudinem tollat & moram, plebiq; ingerat scientiam, celebritatem & decorem. Sed & ad personam sancti Eustasii episcopi successoris supradicti hominis dei, composuit sacramentorum egregium & non paruum uolumen, per membra quidem pro opportunitate officiorum & temporum, pro lectionum textu psalmorumq; serie & decantatione discretum: sed supplicandi deo, & contestandi beneficiorum eius soliditate sui consentaneum: quo opere grauissimi sensus & castigatæ eloquentiæ agnouimus uirum. Homilias etiam dicitur declamasse, quas & haberi à fidelibus uiris cognoui: sed ego non legi. Moritur Leone & Maiorano regnantibus.

VIncentius presbyter, & ipse natione Gallus, in diuinis scripturis exercitatus, 80
linguam habens usu loquendi & maiorum lectione politam commentatus est in psalmos: cuius operis legit aliqua sancto homini dei Cannati me audiente, promittens simul si dominus uitam & uires daret, se in toto psalterio eodem studio laboraturum.

CYrus genere Alexandrinus, arte medicus & ex philosopho monachus, uir di 81
cendi peritus, scripsit aduersus Nestorem prius eleganter & fortiter. Modo

Universidad de Deusto
Biblioteca

autem dum in illum nimius inuehitur, & syllogismis magis quàm scripturis agit, C
Timotheanum dogma fouere cœpit. Denique ambiguus etiam sui suspendit animum à consensu Chalcedonensis decreti, nec acquiescendum putat filium dei duabus post incarnationem constare naturis.

82 SAmuel Edissenę ecclesiæ presbyter, multa aduersus ecclesiæ inimicos Syro sermone construere dicitur: præcipua tamen intentione contra Nestorianos, & Eutychianos, & Timotheanos nouellos: siue ad diuersos hæreticos. Vnde & frequenter triformem bestiam, & ecclesiastica non semel sententia cum autoritate sanctarum scripturarum summotam, ferit: ostẽdens Nestorianis deum in homine, non purum hominem ex uirgine natum. Eutychianis ueram humani generis carnem à deo assumptam, et non de cœlo exhibitam: nec crassi aeris substantiam in carne formatam. Timotheanis ita uerbum carnem factum, ut manente uerbo in sua substantia, & homine in sua natura, societate, non immixtione unã filij dei reddidisset personam. Viuere adhuc apud Constantinopolim dicitur. Nam initio collati Anthemio imperij & scripta eius, & esse eum in carne cognoui.

83 CLaudianus Viennensis ecclesiæ presbyter, uir ad loquendum artifex, & ad disputandum subtilis: composuit tres de statu uel de substantia animæ libros, in quibus agit intentionẽ, quatenus ostendat aliquid incorporeum præter deum.

84 PRosper homo Aquitaniæ regionis, sermone scholasticus, & assertionibus neruosus, multa composuisse dicitur. Ex quibus ego Chronica nominis illius prætitulata legi continentia à primi hominis cõditione iuxta diuinarum scripturarum fidem, usq; ad obitum Valentiniani Augusti: & captiuitatem urbis Romæ à Genserico Vuandalorum rege factam. Legi & librum aduersus opuscula suppresso nomine Cassiani: quæ ecclesia dei salutaria probat, ille infamat nociua. Re enim uera Cassiani & Prosperi de gratia dei & libero arbitrio sententię in aliquibus sibi inuenìuntur contrariæ. Epistolę quoq; papæ Leonis aduersum Eutychen, de uera Christi incarnatione ad diuersos datæ, ab ipso dictatæ creduntur. D

85 FAustus ex abbate Lerinensis monasterij apud regnũ Galliæ episcopus factus, uir in diuinis scripturis satis intẽtus, ex traditione symboli occasione accepta, composuit librum de spiritu sancto: in quo ostẽdit eum iuxta fidem patrum & consubstantialem & coæternalem esse patri & filio: ac plenitudinem trinitatis obtinentem. Aedidit quoq; opus egregium de gratia dei qua saluamur: & libero humanæ mentis arbitrio, in quo saluamur: in quo opere docet gratiam dei semper & inuitare, & præcedere, & iuuare uoluntatẽ nostram, & quicquid ipsa libertas arbitrij pro labore piæ mercedis acquisierit, non esse proprium meritum, sed gratiæ donum. Legi eius et aduersum Arianos & Macedonianos paruum libellum, in quo coessentialem prædicat trinitatẽ, & alium aduersus eos qui dicunt esse in creaturis aliquid incorporeum. In quo & diuinis testimoniis & patrum confirmat sententiis, nihil credendum incorporeum præter deum. Est eius epistola in modum libelli ad diaconum quendam Gratum nomine æditа, qui à fide catholica discedens, ad Nestorianam abiit impietatem. In qua epistola admonet eum credere, sanctam Mariam uirginem non purum hominem genuisse, qui postea susciperet diuinitatem, sed deum uerum & hominem uerum. Sunt eius & alia scripta quæ quia necdum legi, nominare noluì: uiua tamẽ uoce egregius doctor & creditur & probatur. Scripsit postea & ad Felicem præfectum prætorio & patriciæ dignitatis uirum, filium Magni consulis iam religiosum, epistolam ad timorem dei hortatoriam, conuenientem personis pleno animo pœnitentiam agere disponentium.

86 SEruus dei episcopus, scripsit aduersum eos qui dicunt Christum in hac uita degentem non uidisse carneis suis oculis patrem: sed post resurrectionem ex mortuis & ascensionem in cœlis, cum translatus est in gloriam Dei patris, profectum scilicet ei dantis in remunerationem martyrij: in qua scriptura ostendit & disputatione sana & sanctarum scripturarum testimoniis, dominum Iesum ab ipso eius conceptu per spiritum sanctum facto & partu ex uirgine, quo deus uerus in homine uero

A ne uero, ipse quoq; homo deus factus natus est, semper carnis suę oculis & patrem uidisse & spiritum sanctum per specialem & unitam dei & hominis societatem.

VIctorius homo natione Aquitanicus, calculator scripturarum scrupulosus, in 87
uitatus à sancto Hilario urbis Romę episcopo, composuit paschalem cursum indagatione cautissima, post quatuor priores qui cõposuerant, ideſt Hippolytum, Eusebium, Theophilum, & Prosperum: & protendit annorum seriem usq; ad annum quingentesimum trigesimumsecundum: ita ut à quingentesimo tricesimotertio anno reincipiat paschalis solennitas: eodem mense et die eademq; luna: quæ primo passionis ac resurrectionis dominicæ anno facta est.

THeodoretus Cyri ciuitatis episcopus (à Cyro enim rege Persarum condita, 88
seruat hodieq; apud Syriam nomen autoris) scripsisse dicitur multa: ad meam noticiam tamen ista sunt quæ uenerunt: De incarnatione domini aduersum Eutychen presbyterum & Dioscorum Alexandriæ episcopum, qui humanam in Christo carnem fuisse negant, scripta fortia: per quæ cõfirmat & ratione & testimoniis scripturarum, ita illum ueram maternæ substantiæ carnem habuisse, quam ex matre uirgine sumpsit: sicut & ueram deitatem, quam æterna nascibilitate deo patre gignente, ipse nascendo accepit. Et decem historiæ ecclesiasticæ libri, quos imitatus Eusebium Cæsariensem conscripsit, incipiens à fine librorum Eusebij usq; ad suum tempus: ideſt, à uicennalibus Constantini usq; ad imperium Leonis senioris deduxit, sub quo & mortuus est.

GEnnadius Constantinopolitanæ ecclesiæ pontifex, uir lingua nitidus & inge 89
nio acer: tam diues ex lectione antiquorum fuit: ut Danielem prophetam ex integro ad uerbum commentatus exponeret. Homilias etiam multas composuit. Moritur seniore Leone imperium tenente.

THeodulus in Cœlesyria presbyter multa conscribere dicitur, sed ad me liber 90
eius uenit; quem de consonantia diuinæ scripturæ composuit; ideſt, ueteris &
B nouí testamenti aduersus antiquos hæreticos. Qui propter differentiam præceptorum uel ceremoniarũ, alium ueteris testamenti deum dixerunt, alium nouí. In quo ostendit dispensationis fuisse unius eiusdemq; dei authoris utriusq; scripturæ, ut alia per Moysen antiquis lex daretur in sacrificiorum ceremoniis & iudiciorum animaduersionibus: alia nobis per Christi præsentiam in sacris mysteriis & futuris repromissionibus: nec diuersa credi debere, aut non uno spiritu & uno autore dicta: cum illa quæ si modo secundum literam obseruarentur occiderẽt, eadem ipsa secundum spiritum intellecta uiuificent. Moritur hic scriptor ante triennium regnante Zenone.

IOhannes Antiochenæ Parochiæ ex grammatico presbyter: scripsit aduersum 91
eos qui in una tantum substantia adorãdum asserunt Christũ: nec acquiescunt, duas in Christo confitendas naturas: docens secundum relationem scripturarum unam in illo dei & hominis esse personam, non unam carnis & uerbi naturam. Simul & impugnat aliquas Cyrilli Alexandrini episcopi sententias: docens incaute ab illo aduersum Nestorem prolatas, quæ nunc fomentum sunt, & robur addunt Timotheanis: quod ualde inaniter dicit. Viuere adhuc dicitur & ex tempore declamare.

HOnoratus Constantinæ Africæ ciuitatis episcopus, scripsit ad Archadium 92
quendam qui pro confessione fidei catholicæ in partes Africæ exulabat, epistolam ad labores pro Christo ferendos hortatoriam: & exemplis præsentibus, & scripturarum relationibus roboratam: & quod confessionis fidei perseuerãtia, non solum præterita purget à crimine peccata, sed & meritum procuret martyrij.

CErealis episcopus natione Afer, interrogatus à Maximiano Arianorum epi 93
scopo, si posset uel paucis diuinæ scripturæ testimoniis, absq; ulla disputationis duntaxat assertione fidem catholicam asignare. Quam ille in nomine domini, suffragãte sibi ueritate, non paucis testimoniis, sicut Maximianus irridẽs petierat, sed copiosis tam ueteris testamenti cꝫ nouí indicibus approbauit & libello ædidit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

94 EVgenius Carthaginensis Africæ ciuitatis episcopus & confessor publicus, ad C
monitus à Hunericho Vuandalorum rege, catholicæ fidei expositionem, & maxime uerbi homousion proprietatem disserere: cum consensu omnium Africæ, & Mauritaniæ, & Sardiniæ, atq; Corsicæ episcoporum & confessorum qui in catholica permanserunt, composuit librum fidei, non solum scripturarum sanctarum sententiis communitum: & per collegas confessionis suæ porrexit. Iam uero asportandus pro fidelis linguæ remuneratione in exilium, epistolas uelut cõmonitorias fidei, & unius sacri & conseruandi baptismatis ouibus suis, quasi pastor sollicitus dereliquit. Altercationes quoq; quas cum Arianorum præsulibus per internũcios habuit, conscripsit: & regi legendas per maiorem domus eius transmisit. Similiter & preces pro quiete Christianorum, eidem uelut apologias obtulit. Viuere adhuc ad confirmationem ecclesiæ dicitur.

95 POmerius natione Maurus, in Gallias presbyter ordinatus, interrogãtibus & rogantibus Iuliano episcopo, & Vero presbytero: dialogorum more respondens, arte dialectica & sermone ingenio apto: composuit de natura animæ & qualitate eius, & de resurrectionis eius specialitate, in hac uita fidelium & generali omnium hominum libros octo. Quorum primus continet quid sit anima, uel qualiter ad imaginem dei credatur facta. Secundus, utrum anima incorporea, an corporea debeat credi. Tertius, unde sit anima primo homini facta. Quartus, utrum anima quæ nascituro corpori infundenda est, noua fiat sine peccato: an ex substantia animæ primi hominis, uelut propago è radice producta, etiam peccatũ primæ animæ secum originaliter retrahat. Quintus, recapitulationem libri quarti, disputationes, & definitiones, & quæ sit facultas animæ, idest possibilitas, & quod eam ex singulari uoluntate obtineat. Sextus, unde sit Apostoli dictum aduersitas carnis & spiritus. Septimus, de differentia uitarum, mortium, resurrectionum carnis & animæ. Octauus, de his quæ in fine mundi futura prædicta sunt: & absolutiones quæstionum quæ de resurrectione proponi solent. Memini legisse me olim eius dictatum D
ad quendam nomine Principium, de contemptu mundi ac rerum transiturarũ hortatorium, & alium de uitiis & uirtutibus prætitulatum. Scripsisse & alia dicitur, & adhuc scribere, quæ ad meam notitiam non uenerunt. Viuit usq; hodie, conuersatione deo digna, apta professioni & gradui.

96 HOnoratus Massiliensis ecclesiæ episcopus, uir eloquens, & absq; ullo linguæ impedimento, ex tempore in ecclesia declamator: & quia à pueritia in timore dei crescens, etiam in negociis exercitatus est, os suum quasi armariũ scripturarum aperit, & in homiliarum modum ad utilitatem legentium multa componit: maximeq; ad colendam fidei rationem, & reuincendam hæreticorum peruersitatem. In cuius libera prædicandi constantia, non solum uicinarum ciuitatum sacerdotes & populi delectantur: sed & longe positi quum ad eos necessario pergit, summam ei docendi in suis ecclesiis rogantes iniungunt. Sanctus quoq; papa Gelasius Romanæ urbis pontifex, per scripturam agnoscens eius fidei integritatem, rescripto suo probatam indicauit. Sanctorum patrum uitas ad ædificationem posterorum coaptat ipse legendas, præcipue nutritoris sui sancti Hilarij Arelatensis episcopi: letanias ad supplicandum dei clementiam cum plebe sibi credita pro uiribus agit.

EPISTOLARVM D. HIERONYMI TOMVS PRIMVS,
ea complectens quæ ad uitæ potissimum institutionem faciunt, adiecta Coronide scriptorum illustrium, quanta potuit diligentia castigatus, & scholiis Erasmianis illustratus, feliciter absolutus est apud inclytam Basileam, anno ab orbe redempto millesimo quingentesimo quadragesimotertio. Eruere lector, & memineris hæc compluribus eruditis uiris, uix æstiuis sudoribus constitisse.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca